

Geelmuyden, Jacob v. der Wida, 1704—68, Grønlandspioner. F. 29. **Juni** 1704 i Bergen, begr. 31. **Dec.** 1768 i Fjære ved Grimstad. Forældre: Købmand Geert Gerritz v. G. (1671—1721, gift 2° med Nielsche Marie Nielsdatter Lindgaard, 1686—1775) og Johanne Margaretha v. der Wida (d. 1705). **Gift** 1744 med Anna Lorentzdatter Anckermann, f. 24. Aug. 1724 i Arendal, d. 24. Okt. 1794 i Grimstad, D. af Købmand Lorentz **Corneliusen** A. (d. ca. 1743) og Ellen Hansdatter v. Kampen (d. tidligst 1744).

G. oplærtes ved Søfart og Handel og blev allerede 1723 af Bergenskompagniet beskikket til Assistent hos Bogholder Hartvig Jentoft paa »Haabets Colonie«, hvortil han ankom 19. Juni. Han forsømte straks fra Begyndelsen ingen Lejlighed til at ledsage **Koloni**folkene paa Handelstogter, hvor han gjorde sig bemærket ved rask og uforfærdet Optræden, og erhvervede sig hurtig et saa indgaaende Kendskab til Landet og Folket, at der snart kunde betros ham selvstændige Opgaver. Allerede 1724 blev han udset til Købmand og Bogholder for det nye Etablissement, som agtedes oprettet paa Øen Nipisat i Amerdloq-Fjorden. Det blev ret storstilet anlagt, men **maatte** allerede n. A. foreløbig »abandonneres« paa Grund af utilstrækkelig Proviantforsyning, og G. beskikkedes da til Købmand og Bogholder for »**Haabets Colonie**«, hvor han til Erstatning for det opgivne Anlæg satte alt ind paa ved dristige og veludførte Handelstogter at forøge Koloniens Produktion. Sommeren 1726 udeblev Bergenskibene længe, Forsyningerne var ved at slippe op, og Kolonien truedes med Undergang. Da paatog **G.**, hvis Farfader var indvandret fra Holland, og som endnu havde Familieforbindelser der i merkantile Kredse, sig at opsøge et hollandsk Skib for med det at gaa til Europa og virke for Grønlands bedre Forsyning. Han kom ogsaa om Bord paa en Hollænder i Davisstrædet, men erfarede efter nogle Dages Forløb, at der var Skibe undervejs til Kolonien, og vendte derfor tilbage. Da Bergenskompagniet opgav Grønland, og der 1727 udsendtes en **kgl.** Kommissær, som

skulde undersøge, hvorvidt det lod sig gøre at fortsætte, blev **G.s** fyndige Erklæring: at Hensynet til Missionen burde sættes i første Række, utvivlsomt det Lod i Vægtskaalen, som for denne Gang sikrede Fortsættelsen. 1728—29 var G. i **Kbh.**, hvor han yderligere talte Grønlands Sag og som Støtte herfor lod trykke — Forfatteren uafvidende — Hans Egedes »Det gamle Grønlands nye Perlustration«, et lille Oktavhæfte, Forløberen for det berømte senere Værk af samme Navn. 1729 beskikkedes G. til Købmand og Bogholder for den genoprettede Koloni paa Nipisat, som han derefter bestyrede til 1731, da en **kgl.** Ordre kaldte alle Europæere tilbage fra Grønland. 1733 fik han Ansættelse som »Controlleur ved Skibene, som gaae til Norge«, blev senere Mønstringsskriver i Kristianssands Sødistrikt og var tillige en Tid konst. Byfoged i Arendal og Risør. 1744 opgav han Embedsvejen og nedsatte sig som Købmand i Grimstad, hvor han oparbejdede en efter Tidens Forhold betydelig Forretningsvirksomhed. — En yngre Halvbroder, *Niels Christian G.* (ca. 1712—70) var en Aarrække ansat ved Handelen i Grønland og blev 1750 »Oberkøbmand« for Diskobugten med Bolig i **Kbh.**

J. Landgraff: Grimstadslægter, I—II, 1892—1901 (se Registeret).

H. Ostermann.

Geertsen, Marius, 1863—1931, Bogtrykker. F. 30. Marts 1863 i Aarhus, d. 24. Juni 1931 sst., begr. sst. Forældre: Vagtmester og Børstenbinder Hans Peter G. (1824—94) og Kirsten Inger Andersen (1823—68). Gift 1° 26. Marts 1886 i Aarhus med Theodora Margrethe Høwisch, f. 21. Sept. 1861 i Fredericia, D. af Maler og Sergent Theodor Nicolaj H. (1831—1906) og Lauritzia Dorthea Andersen (1833—1906). Ægteskabet opløst 1910. 2° 21. Jan. 1913 i **Kbh.** (Andr.) med Petrea Isakine Frisine Rygaard, f. 22. Febr. 1883 i Aarhus, D. af Blikkenslægermester Andreas Helmius R. (1853—1906) og Dagmar Jørgine Josephine Dahl (1856—1935).

G. stod i Lære i Backhausens Bogtrykkeri i Aarhus, rejste nogle Aar som Svend i Udlandet og etablerede sig 1888 i sin Fødeby. Han blev hurtigt en af de førende inden for sit Fag og var Formand for Aarhus Bogtrykkerforening fra dens Stiftelse 1891 til sin Død. Men ogsaa uden for Faget toges hans Kræfter i Brug. Han var 1921—25 Medlem af Aarhus Byraad, desuden Medlem af flere Forenings- og Bankbestyrelser og en af de første, der var med i Bevægelsen Dansk Arbejde, og den egentlige Ophavsmand til denne Sammenslutnings aarlige Købestævne i Fredericia. En særlig Inter-

esse viede han Købstadmuseet Den gamle By i Aarhus, og det var ham, der tog Initiativet til Oprettelsen af den Række Haandværkermuseer, som er knyttet dertil. Ogsaa socialt og politisk var G. stærkt interesseret; han har givet Stødet til Oprettelsen af Rets-hjælpen for ubemidlede i Aarhus og var 1906 opstillet som konservativ Kandidat ved Folketingsvalget i Grenaakredsen. — R. 1917.

Bogtrykkerbladet, X, 1931, S. 121. De grafiske Fag, XXVII, 1931—32, S. 131 f. Købstadmuseet Den gamle By, Aarbog 1930 og 1931, S. 7 f.

Lauritz Nielsen.

Geerz, **Franz** Julius Heinrich, 1816—88, Kartograf. F. 2. Juni 1816 i Slesvig, d. 13. Marts 1888 i Berlin, begr. sst. Forældre: Møller Julius G. og Elisabeth Marie Pocomandi. Gift 2. Juni 1871 i Berlin (Garn.) med Helene Ottilie Luise Salomon, f. 12. Sept. 1850 i Luckenwalde, D. af Købmand Karl Franz S. og Clara Albertine Naue.

G. studerede Geografi og Geognosi først i Kiel og senere i Berlin under Ritters og andre ansete Videnskabsmænds Vejledning og arbejdede en kort Tid paa Observatoriet i Altona under Professor Schumacher. 1842 udnævntes han til Vejkonduktør for Hertugdømmerne, hvorved han fik rig Lejlighed til at sætte sig ind i Landenes Topografi, og han paabegyndte nu en rasdøs kartografisk Virksomhed. Allerede 1838 vakte han betydelig Opsigt ved sit slesvigske Sprogkort, der er udarbejdet fra et eksklusivt slesvigholstensk Standpunkt og mellem Hertugdømmets forskellige Folkesprog drager mere eller mindre fantastiske Grænselinier, som den følgende Tids Undersøgelser ikke har kunnet godkende. 1845 udgav han et stort Kort over Holsten og Lauenburg, der paaførte ham saa store Pengetab, at han kun ved Christian VIII.s, du Plats og andres Understøttelse undgik pekuniær Ruin. April 1848 traadte han ind i den slesvigholstenske Hær og tjente i denne som Kvarter- og Overkvartermester til dens Opløsning 1852. S. A. ansattes han som Kaptajn i den preussiske Hær ved den store Generalstabs kartografiske Afdeling. Her udfoldede han en storstilet og inden for sit Fag i høj Grad fortjenstfuld Virksomhed og udgav bl. a. »Geschichte der geographischen Vermessungen und der Landkarten Nordalbingiens« (1859), det nøjagtigste og bedste, der hidtil var skrevet om Hertugdømmernes og til Dels ogsaa Kongerigets ældre Kartografi. 1864 deltog han atter i Kampen mod Danmark, og fra 1865 ledede han de topografiske Opmaalinger i Hertugdømmerne. 1873 forfremmedes han til Oberst og Chef for den store Generalstabs topografiske Afdeling. To Aar senere udnævntes

han tillige til Chef for den kartografiske Afdeling af Landes-Aufnahme, og i disse Stillinger redigerede han bl. a. to store Kortværker over Hertugdømmerne, et paa 244 Tavler og et andet paa 42 Tavler (1878—82). 1882 fratraadte han paa Grund af en Øjenlidelse sine Embeder med Titel af General, men endnu i sin høje Alderdom udarbejdede han to historiske Kort over Hertugdømmernes Vestkyst. Ligesom hans øvrige Arbejder udmærker disse sig ved Finhed og Smag i Tegningen, men de savner sand historisk Kritik og fortjener, særlig med Hensyn til Kystliniernes Omdannelser, ingen Tiltro. — Æresdoktor i Kiel 1876.

Kieler Zeitung 16. Marts 1888.

P. Lauridsen (*A. Schneider**).

Geill, Peter Christian Frederik, f. 1860, Læge. F. 19. Juni 1860 i Kolding. Forældre: Lærer, Redaktør Hans Christian G. (1812—84) og Gerhardine Ploug (1820—94). Gift 2. Okt. 1890 i Kbh. (Garn.) med Julie Vilhelmine Linnemann Malmberg, f. 23. Marts 1858 i Haverslev, d. 16. Okt. 1928 i Gentofte, D. af Proprietær Jens Peter M. (1829—89) og Laura Vilhelmine Linnemann (1821—91).

G. blev Student 1878 fra Fredericia og tog medicinsk Embeds-eksamen 1885, var Kandidat ved Almindelig Hospital og Kommunehospitalet (1885—87) samt kst. Prosektor sidstnævnte Sted og blev Dr. med. 1887 paa en Afhandling om den akutte Karbolsyreforgiftning. Han helligede sig først Studiet af Tuberkulose, var Reservelæge ved Blegdamshospitalet 1887—89 og udgav 1890 efter Studierejse i Udlandet Bogen »Brystsyege«. Det blev dog Psykiatrien, som særlig fik hans Interesse og Kærlighed. Efter Kandidatpladser ved Sindssygehospitalet ved Vordingborg og Jydske Asyl og Ansættelse som Reservelæge sidstnævnte Sted 1890—96 — heraf de to sidste Aar som kst. Overlæge — blev han Fængselslæge i Kbh. I denne Stilling fik han et førstehaands Kendskab til de retspsykiatriske og kriminalistiske Problemer, som han har behandlet litterært i en Række fortrinlige Arbejder; dette gælder saaledes Afhandlinger om Sædelighedsforbrydelser (1902), et tidligere Arbejde om »Psychopathia sexualis« (1893) og det i flere Henseender grundlæggende og betydningsfulde Værk »Kriminal-antropologiske Studier over danske Forbrydere« (1906). Ogsaa Alkoholspørgsmaalet fik han under sin Virksomhed et indgaaende Kendskab til. — 1901 udnævntes G. til Overlæge ved Sindssygehospitalet ved Viborg, hvilken Stilling han beklædte til 1927; men det var inden for Retspsykiatrien, han ydede sit største og betydningsfuldeste Arbejde, navnlig som Medlem af Retslægeraadet 1909—29, heraf de sidste fire Aar som Formand og fra 1929 som Raadets psykiatri-

ske Konsulent. Ogsaa paa andre Omraader ydede han imidlertid en Indsats af Betydning, saaledes som Formand for Samfundet til Ædrueligheds Fremme 1898—1910, som Medlem af Ædruelighedskommissionen af 1903 (vægtige Redegørelser af ham i **Kommissionsbetænkningen**), som Medlem af **Straffelovskommissionen** af 1906 og som Bestyrelsesmedlem i Dansk Kriminalistforening fra dens Oprettelse 1899. Desuden har han været Medlem af en Række andre Kommissioner navnlig vedrørende Sindssygehospitalernes Organisation. — Foruden de ovenn. Arbejder har G. skrevet en længere Række Tidsskriftafhandlinger, Kongresreferater m. m. omhandlende retspsykiatriske og kriminalistiske Problemer, der vidner om hans store Indsigt og personlige Erfaring paa disse Omraader samt om en ikke ringe Forstaaelse af moderne Synspunkter inden for Kriminologien; bl. a. har han givet udmærkede Oversigter over **Retslægeraadets** Materiale. Desuden har han udgivet »Nogle Bemærkninger om den moderne Sindssygebehandling« (1895), »Om Sindssygdom« (1899) og om »Statens Sindssygehospital i Viborg gennem 50 Aar« (1930). — Ogsaa paa **ikke-faglige** Omraader har G. beklædt en Række betydningsfulde Hverv, saaledes som Medlem af Viborg Byraad (1906—21) og folkevalgt Borgmester i Viborg (1919—21). Han har haft forskellige kollegiale Æreshverv inden for Den alm. danske Lægeforening, navnlig som Formand for Foreningens Overvoldgiftsret 1914—32, og er korresponderende Medlem af **Gesellschaft der Ärzte** i Wien. — R. 1907. DM. 1924. K.² 1927. K.¹ 1933. — Maleri af N. V. Dorph 1928 paa Sindssygehospitalet i Viborg. Tegning af Lars Nielsen.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1888. Ill. Tid. 10. Dec. 1905.

Max Schmidt.

Geisler, Christian Peder Vilhelm, f. 1869, Organist. F. 28. April 1869 i Kbh. (Petri). Forældre: Malermester Vilhelm Emil G. (1829—84) og Maria Petrea Pedersen (1844—93). Gift 9. Juli 1897 i Frederikshavn med Anna Tvede, f. 18. Marts 1872 i Kbh. (Trin.), d. 21. Maj 1922 sst., D. af Apoteker, sidst i Frederikshavn Levin Levinsen T. (1834—79) og Elise Sophie Hyrup (1839—1908).

G. var Elev af den tyske Musiker Julius Richter i Klaver, Orgel og Musikteori, inden han 1887—90 gennemgik Kbh.s Musik-konservatorium med Gade, Hartmann, G. Matthison-Hansen og Aug. Winding som Lærere. Efter **Konservatorietid** en studerede han 1895—96 i Berlin hos Max Bruch. Efter sin **Hjemkomst** var han 1896—1911 Sanglærer ved De forenede Kirkeskoler; 1900—26

virkede han ogsaa som Sanglærer ved Ingrid Jespersens Skole. Som Organist fik han allerede Ansættelse faa Aar efter sin Konservatorietid og virkede 1893—1911 ved tysk-fransk Reformert Kirke i Kbh., fra 1911 ved Garnisonskirken sst. Som Komponist har G. udfoldet en ikke ringe Produktivitet: Sange til Klaver, Motetter, Skolekantater og andre Korværker, desuden en Sonatine for Klaver og en Sonate for Bratsch og Klaver; i Manuskript foreligger yderligere en Del vokal og instrumental Musik, saaledes to Strygekvartetter og anden Kammermusik, to Ouverturer, Lejlighedskantater, Motetter, Sange, Klaverstykker m. m. Særlig fremhæves bør »Foraar« (Chr. Richardt), Duetter for to Damestemmer med Klaver, Melodramaet »Et Morgensyn« (Chr. K. F. Molbech) og den ovennævnte Bratschsonate. G. har desuden interesseret sig meget for Skolesangundervisningen og Spørgsmaalet om Sangindstuderingen (**Nodelæsningsproblemet**), om hvilket han har udgivet forskellige Skrifter, hvor han bl. a. slaar til Lyd for en ny Notationsmetode. — R. 1929. — Buste af P. L. Rasmussen.

Joh. Wolf: Handbuch der Notationskunde, II, 1919, S. 416 f.

Erik Abrahamsen.

Geismar, Christian Frederik, 1839—1902, Tekstilfabrikant. F. 21. Okt. 1839 i Nyborg, d. 22. Okt. 1902 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Kobberstikhandler Johan Conrad G. (1804—43) og Adamine Frederikke Bolette Paulsen (1804—82). Gift 29. Aug. 1866 i Aalborg med Anna Margrethe Bøggild, f. 28. April 1835 paa Toftegaard, Jetsmark Sogn, d. 19. Juni 1906 i Kbh. (gift 1° 1859 med Manufakturhandler i Aalborg Niels Jacob Carl Vilhelm Aaris, 1831—65), D. af cand. pharm., Forpagter, senere Bogholder Ove Henrik B. (1802—81) og Caroline Schuerer (1800—63).

G. lærte Handel hos Firmaet Delcomyn i Kerteminde og var en Tid Handelsrejsende, inden han 1866 i Kbh. startede en selvstændig Manufakturforretning. Denne flyttede han omkring 1870 til Randers, men vendte fem Aar senere tilbage til Hovedstaden, hvor han først paa Østergade, senere i Hovedvagtsgade oparbejdede en betydelig Forretning i Damelinned, Sengeudstyr og Hvidevarer. Gennem et mindre Haandværeri paa Amager begyndte han i 80'erne selv at producere til Forretningen (navnlig finere Dækketøj, som han var den første til at fremstille her hjemme), og i Slutningen af samme Tiaar anlagde han paa Peter Bangsvej en Fabrik for Hvidevarer og Sengeudstyr. G.s Fabrik, der var en af de første danske Specialvirksomheder af denne Art, maatte

kæmpe med adskillige Begyndervanskeligheder, men under hans samvittighedsfulde Ledelse fik den et grundfæstet Ry for sine solide Kvaliteter og antog — understøttet af en udmærket Salgsorganisation over hele Landet — efterhaanden et anseligt Omfang. Samtidig drev G., der i det hele var meget initiativrig, en mindre Sengefabrik og en Fabrik for Fremstilling af Madrasser. Han var Medstifter af Tekstilfabrikantforeningen 1895. Kort før G.s Død overgik Virksomheden 1902 til et Aktieselskab: C. F. G. & Co. (senere ændret til G.s Væverier — C. F. G. & Co.), der driver Dampvæveri paa Peter Bangsvej.

P Koch Jensen.

Geismar, Eduard Osvald, f. 1871, Teolog. F. 12. Febr. 1871 i Randers. Forældre: Fabrikant C. F. G. (s. d.) og Hustru. Gift 26. Juli 1900 i Kbh. (Frederiks) med Lina Ella Margaretha Clara v. Przyjemska, f. 23. Marts 1876 i Weissenfels, D. af Apoteker Ernst Leonhardt v. P. (1841—88) og Lina Augusta Poulina Sascke (d. 1876).

G. blev Student 1888 fra Borgerdydskolen paa Østerbro, cand. theol. 1894, og efter hjemme at have fortsat sine Studier (bl. a. i Orientalia) rejste han 1897—99 til Udlandet og satte sig ind baade i tysk og engelsk filosofisk Tænkning. Efter sin Hjemkomst var han Sognepræst i Veggerslev og Villersø 1899—1908, ved St. Mortens i Randers 1908—17, ved Trinitatis Kirke i Kbh. 1917—21 og blev 1921 Professor i systematisk Teologi ved Universitetet. — G.s Studentertid faldt i de for en Teolog kritiske Aar omkring 1890'erne, da Kirkens Teologi fra den toneangivende æstetik-intellektuelle Side søgtes likvideret. Allerede tidligt var G. blevet grebet af Søren Kierkegaards Tanker, som mærkede hans Teologi og Forkyndelse for Livet og yderligere understregedes af Henrik Ibsens »Brand«. Læsning af Kierkegaard førte G. ind i en dybt-gaaende Krise, der var sammensluttet med en kristelig Grundoplevelse, og som splittede ham saadan, at det senere blev ham umuligt at gennemgaa en harmonisk Udvikling. Han blev standset af Kierkegaards Anklage: Kristendommen er ikke til, og det skal siges! Og G. lærte af Kierkegaard, hvad det vil sige at ville med hele sin Sjæl. Men blev Kierkegaard en Skærsild, han aldrig kom ud af, virkede hans Anklage mod »den officielle Kristendom« tillige som en Modgift, der beskyttede G. mod alle Angreb paa Kristendommen. Han følte sig kaldet til for Livet at bære med paa »Tvivlens Byrde« i en Tid, hvor det ikke var ualmindeligt at se ned paa den kristne Tro som en forhistorisk Sag, der var gaet ud af Dagsordenen. Naar Baandet med Kirken

og dens Teologi atter blev knyttet for G., skyldtes det Professor P. Madsens Fromhed. Allerede ved sit første Skrift »Kristendom og Udvikling« (1903) vakte G. berettiget Opmærksomhed. Problemet var for ham ikke, hvordan Darwinisme og Kristendom kunde tænkes sammen, men derimod det personlige Spørgsmaal, hvordan Kærlighed i kristelig Mening kunde gennemføres i en Verden, hvis Grundlov er Kampen for Tilværelsen. I de følgende Aar var G. en skattet Taler ved Studentergudstjenester og de kristne Akademikermøder, men hans Præstegerning lagde saa meget Beslag paa hans Tid, at han kun lejlighedsvis fik Mulighed for at publicere sine Tanker (»Straaler fra Kristi Kors«, 1907 ff., »Fire Foredrag«, 1915, en Række Artikler i »Guds Naades Dyb«, 1915, »Til Angreb og Forsvar«, 1919). Særpræget er hans Forsoningslære, idet han lader Korset indeholde baade Aabenbaringen af Guds Kærlighed og Guds Dom i uopløselig Enhed. Da G. kom til Trinitatis Kirke 1917, blev han ved sin personlighedsprægede, bibelsk modige og intellektuelt aabne Forkyndelse i særlig Grad Akademikernes Præst, og med betydelige Forventninger blev han hilst velkommen af de unge Teologer, da han i moden Alder blev ansat som Professor. I sine store Skrifter (Religionsfilosofi, 1924, og Etik, 1926) samt i adskillige mindre (bl. a. »Kristendommen og vor Tids Kultur«, 1929, »Luthersk Troslære i Grundrids«, 1932, »Luthersk Etik i Grundrids«, 1933, »Hvad er Kristendom?«, 1934) udarbejdede han sine teologiske Tanker »positivt og polemisk« ud fra de fire Momenter i det kristne Gudsforhold (Kravet, Dommen, Tilgivelsen og Forjættelsen), som alle faar deres Baggrund fra Dommen fra Langfredagskorset. Naaden er tillige Dom. G.s omfattende Værk »Søren Kierkegaard« (I—VI, 1926—28) har sin Styrke i at introducere i Kierkegaards Tankeverden og eftergaa denne; derimod er det mindre anlagt som **Tidsbiografi**. Da den Barth'ske Teologi kom op i sin specielle danske Form (**Tidehvervsbevægelsen**), blev G. udsat for heftige Angreb fra denne Side paa Grund af sin formentlige anti-Kierkegaard'ske Idealisme, der havde standset hans Opgør med den traditionelle Kirkelighed; han svarede sine Angribere bl. a. i sin Kierkegaard bog (VI, S. 112 f., jfr. sst., S. 46—49). En Skildring af den tyske Kirkekamp og dens Ideologi har han givet i Bogen: »Religiøse Brydninger i det nuværende Tyskland«, 1934. — Dr. theol. h. c. i Göttingen 1929. — Buste af V. Gustafsson.

Geismar, Oscar William Harald, f. 1877, Præst og Forfatter. F. 12. Nov. 1877 i Kbh. (**Matth.**). Broder til Eduard G. (s. d.). Gift 14. April 1904 i Veggervlev med Olga Petrea Hansen, f. 21. Sept. 1883 i Kbh. (**Johs.**), D. af Grosserer Peter H. (1822—84) og Louise Birgitte Nielsen (1845—1912).

G. blev Student 1894 fra Borgerdydskolen paa Østerbro, cand. theol. 1899, var 1900—01 Redaktionssekretær og Forretningsfører ved Dagbladet »Samfundet«, Huslærer 1902—03, Højskolelærer paa Testrup 1903—04, Forstander for Risgaard Højskole 1904—06, Redaktør af »Langelands Folkeblad« 1906—07, af »Kolding Venstreblad« 1908—09, blev 1909 Kapellan i Tirsted, 1913 Sognepræst i Rønninge og Rolfsted, 1921 Valgmenighedspræst i Kerteminde og er fra 1931 Sognepræst ved Christiansborg Slotskirke. — Fra sin tidlige Ungdom var G. litterært grebet med et politisk radikalt og modkristeligt Stade. Hans oplagt æstetiske Følesans førte ham ind i Kredse, der stod hans Fagstudium fjernt, og under den Udvikling, han gennemlevede, lærte han at se de indre, menneskelige Sider hos Digterne (jfr. Talen over Herman Bang), og tillige fik han Lejlighed til at udfolde sin journalistiske Evne. En negativ Livsindstilling var ham ikke tilfredsstillende i Længden, men han kunde heller ikke ubeset acceptere den overleverede teologiske Ortodoksi. Ud af denne Krise blev hans Broder Eduard G. ham den nærmeste Hjælper (Foraaret 1902). Den Vej, G.s Udvikling gik, blev ikke en Forsoning mellem Humanisme og Kristendom, men Forkyndelse af en Dualisme mellem det menneskeligt forgængelige, der tjener sin Tid som det skrøbelige Ler, og den sejrige Gud, der kæmper paa denne Verdens Valplads. Hans Læremestre blev Jakob Knudsen, Ludv. Feilberg, men mere end nogen anden skylder han (gennem Jens Nørregaard paa Testrup) Grundtvig sit Livssyn. G.s Forkyndelse er præget af Kendskab til dansk Digtning, og han har sin egen sikre Maade at sige Tingene paa. Som Anmelder bl. a. i »Fyns Venstreblad« og »Højskolebladet« samt i en lang Række Skrifter har han behandlet kristelige, etiske og æstetiske Emner, altid med kritisk Strenghed over for den Humanisme, som vil bygge Babelstaarnet ind i Himlen. I sine Bøger (bl. a. »Nogle Digterprofiler«, 1906, »Digterprofiler«, 1916, »De evige Glæder«, 1918, »Gammel Tro og ny Tænkning«, 1924) viser han sig ikke som Litteraturforsker eller Teolog, men som en frodig og letfattelig Essayist med Evne til at lytte, skrive og tolke ud fra et grundtvigsk-dualistisk Livssyn, hvis teologiske Afklaring ikke er fuldbyrdet. Inden for sin Stand har han den

Fortjeneste at have skabt en Berøringsflade med Æstetik i Poesi og Prosa. — Medlem af det kirkepolitiske Udvalg af 1928. — R. 1933.

Jørgen Bukdahl i Kirke og Kultur, 1934.

Michael Neiiendam.

Geiso, se Geyse.

Gelef(f), Paul (Poul, Povl) Johannsen, 1842—1928, Socialistfører, Agitator. F. 6. Jan. 1842 i Bredebro, d. 16. Maj 1928 paa Capri, begr. sst. (engelske Kgd.). Forældre: Husmand, **Knipling**-kræmmer Johannes Jensen G. (1775—1852) og 2. Hustru **Silla** Maria Styrk (1802—50). Gift 1875 med Johanne Marion Ertberg, f. 8. April 1854 i Flensborg, d. 17. April 1911 paa Frbg. (gift 2° i U. S. A. med N. N., 3° sst. med Hollænderen Prinz, 4° med Skolebestyrer Henrik Madsen), D. af Skrædder **Christen** Braagaard E. og Ane Kirstine Thomasdatter Due. Ægteskabet opløst 1878.

Opdraget hos en ældre Broder, der var Lærer i Angel, tog G. 1864 Lærereksamen i Kbh. Efter et Par Aars Lærervirksomhed paa Fyn blev han Medarbejder ved »Fyens Avis«, men etablerede sig 1867 som Bogtrykker og Udgiver af Bladet »Heimdal« i Ribe. Han deltog livligt i det nationale Røre ved den nye Grænse, hvad ogsaa prægede Bladet. For i en af sine første Bladartikler at have fornærmet den preussiske Stat idømtes han 1867 en Bøde, som han afsonede i Kbh. Bladet, der blev forbudt i Slesvig, udkom kun et Aar. I Stedet for at virkeliggøre en fremsat Plan om et Grænseblad udsendte G. fra Febr. 1869 et nyt »Hejmdal« i Kbh. Hans Medarbejdere her, Lucianus Kofod og C. Rosenberg, fortrængte ham n. A. fra Bladet, og han udgav da Febr.-Juli 1870 det ligeledes nationalt og nordisk betonede »Roskilde Dagblad«. Endnu 1871 (Maj—Sept.) optraadte han som Bladmand med »Nordiske Skoleblade«, men kom paa samme Tid gennem Boghandleren H. Brix (s. d.) i Forbindelse med L. Pio, der netop havde begyndt sin socialistiske Agitation. G.s praktisk-realistiske Indstilling kom den unge Arbejderbevægelse til megen Nytte. Det var ham, der som Dirigent ledede det betydningsfulde Møde i Phønix-Kælderen 4. Okt. 1871 i Anledning af Burmeister & Wains Lockout. Da Den internationale Arbejderforening stiftedes 15. Okt., overtog han Kassererposten, men sendtes samme Maaned paa en Agitationsrejse til Jylland, i Begyndelsen af 1872 ogsaa til Lolland-Falster for at knytte Forbindelse med Provinsfilialerne af Internationale og at oprette nye. Dette Vinterfelttog 1871—72 er

simpelt hen grundlæggende i dansk Provinsocialismes Historie. Naar G. med sin sønderjysk-nationale Fortid saa hurtigt og let allierede sig med Pio og Brix og herefter udfoldede sig som en slagfærdig og slagkraftig Agitator for Socialismen, hang det sammen med, at noget oppositionelt i hans Natur, hans demokratiske, »republikanske« Sindelag herigennem fik Udløsning. Hans Form var præget af et frodigt Lune; han var ofte skarp i Munden især mod Præsteskab og Samfundsspidser, men hans Socialisme var ret moderat. Sammen med Pio og Brix blev han arresteret 4. Maj 1872 som medansvarlig for Indkaldelsen af det forbudte Fælledmøde 5. Maj, og skønt han oprindeligt havde fraraadet at trodse Forbudet, blev han ligesom Brix ved Højesteretsdom af 6. Aug. 1873 idømt tre Aars Forbedringshusarbejde. Efter Løsladelsen paa Kongens Fødselsdag 8. April 1875 genoptog han sin Virksomhed i Arbejderpartiets Hovedledelse og ved »Social-Demokraten«. I denne gav han en humørfyldt Skildring af sit Ophold i de københavnske Arrester og paa Vridsløselille (i Bogform 1875: »Under Laas og Lukke«). Mens han var fængslet, blev han Sept. 1872 opstillet til Folketinget i Kbh.s 1. Kreds. Febr. og April 1876 opstilledes han som Kandidat i Næstved og Kbh.s 9. Kreds, men fik de tre Steder kun henholdsvis 26, 75 og 119 Stemmer. Sommeren 1876 rejste han til Amerika og undersøgte her Udvandringsforholdene. I Begyndelsen af 1877 var han paa ny paa Agitationsrejse i Jylland og anbefalede ligesom Pio Emigration og Kolonisation, især i Kansas, som Udvej over for den herskende Arbejdsløshed, en Plan, til hvis Virkeliggørelse Partiet krævede Statsstøtte. — 23. Marts 1877 forlod G. pludseligt sammen med Pio Landet. Over England rejste de til Amerika. Kort efter udgav G. i Chicago Pjecen »Den rene, skære Sandhed om Louis Pio og mig selv« (1877), hvoraf det med sørgelig Klarhed fremgaar, at de var blevet bestukket af Politiet i Kbh. for at forraade Arbejderbevægelsen og nu var blevet Uvenner. Det var Pio, der træt af Modgangen havde overtalt G. til at gøre fælles Sag med sig. I 43 Aar opholdt G. sig herefter i U. S. A., afbrudt af et Besøg i Danmark 1882—83, hvor han under Pseudonymet Harald Brede udgav en »Haandbog for Udvandrere« (1883). I Amerika ernærede han sig ved Bladvirksomhed og i en Aarrække som Landagent i Pueblo, Colorado, for The Southern Pacific Railroad; men da Socialdemokratiet 1920 erfarede, at den nu gamle Mand led Nød, foranledigede Partiet, at han blev hentet hjem, og han levede sine sidste Aar i Nyborg som dets Pensionist. Han udgav her »Genvej til det engelske Sprog« (1924). 1927 rejste han til Italien for sit Helbreds Skyld og døde

der. — Maleri 1921 af **Djalmar** Christofersen i Socialdemokratisk Forbunds Mødesal. Træsnit 1875, bl. a. med H. Brix, og 1877 af H. C. Olsen med samme og L. Pio.

C. E. Jensen og Fr. Borghjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904. E. Wiinblad og Alsing Andersen: Det danske Socialdemokratis Historie, 1921. **Social-Demokraten** 17. Maj 1928 og 23. Aug. 1931. G. Nørregaard i Povl Engelstoft og Hans Jensen: Bidrag til Arbejderklassens og Arbejderspørgsmaalets Historie i Danmark fra 1864 til 1900, 1931. — Se endvidere under Harald Brix.

Oluf Bertolt.

Gelert, Johannes (John) Sophus, 1852—1923, Billedhugger. F. 10. Dec. 1852 i Nybøl, Sundeved, d. 4. Nov. 1923 i New York, begr. sst. Forældre: Juvelerer i Rio de Janeiro, senere Møller og Teglværksejer i Nybøl Ludvig Christian Frederik G. (1816—79) og Constance Andrea Frederikke Petersen (1823—1905). Gift 28. Okt. 1896 i Chicago med Betzy Georgine Diabeth Sundberg, f. 7. Juni 1870 i Kbh. (Frels.), D. af Pladsforvalter Gustav Ludvig S. (1828—1907) og Emilie Augusta Maglund (1844—1931).

Efter halvtredie Aars Læretid hos Billedskærer C. A. Berg dimitteredes G. fra Teknisk Institut til Kunstakademiet, i hvis Skoler han begyndte Okt. 1870, og hvorfra han fik Afgang som Modellerer Dec. 1875. Derefter opholdt han sig et Par Aar i Sverige, femten Maaneder i Paris 1877—78 og boede tre Aar i Berlin 1879—82. Han udstillede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1875—77, 1879, 1882, 1885—87 og 1914, bl. a. Buster (f. Eks. af J. B. S. Estrup) og Arbejder med mytologiske Emner, f. Eks. »Guden Thor bemægtiger sig en Tyrs Hoved, der skal tjene som Madding for **Midgaardsormen**« (udstillet paa Paris-Salonen 1878), og vakte i sine tidlige Aar saa megen Opmærksomhed, at man 1882 tildelte ham Anckers Legat til en Rejse til Rom. 1887 drog han til Amerika, hvor han bosatte sig i Chicago og fik Borgerret 1892; 1898 flyttede han til New York. Herovre fik G. en stor Karriere, kendetegnet ved en Række Udmærkelser (bl. a. Guldmedaille paa Nashville Centennial Exposition 1897 for »**Wounded Soldier**«, Guldmedaille i Philadelphia 1899 og Mention honorable i Paris 1900 for Barnegruppen »**Little Architect**«, Guldmedaille fra Philadelphia Art Club 1902 for »**Theseus**«) og ved mange officielle Bestillinger. I Kbh. har han udført »**Augustinus**« til Marmorkirken og Arbejder til Dagmarteatret; i Chicago Politimonumentet paa Haymarket Square, H. C. Andersens Statue og Beethovens Monument i Lincoln Park, Friser paa Mac Vicker-Theatret og Chicago Herald's Hus; i New York Danmark-Statuen paa Toldbod-Bygningen, fire tolv Fod høje Statuer (»**The Roma Civilization**«) til Brooklyn Institute of Arts

and Sciences. I Galena (Ill.) staar hans Statue af General Grant, i Minneapolis af denne Bys Grundlægger Oberst Stevens og i Missouri af Napoleon. Særlig har man i Amerika fremhævet Gruppen »The Struggle for Work« som G.s bedste Arbejde. Til Trods for det Ry, han vandt, døde han i Fattigdom. I Aarhus og Aalborg Museer samt Olaf Poulsens Mindestuer i Fredensborg findes Arbejder af ham.

Kristjan Østergård i Højskolebladet 14. Juli 1893. Salomons Almanak for 1917. Architectural Record April 1913. Kineton Parkes: Sculpture of to-day, London, 1921, I, S. 178. Berl. Tid. og Politiken 10. Jan. 1924. Social-Demokraten 11. Jan. s. A. Sigurd Schultz.

Gelert, Otto Carl Leonor, 1862—99, Botaniker. F. 9. Nov. 1862 i Nybøl, Sundeved, d. 20. Marts 1899 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Broder til J. G. (s. d.). Ugift.

G. blev cand. pharm. 1883 og var indtil 1891 ansat paa Apoteker i Ribe, Horsens og Kbh.; 1894—98 var han Kemiker ved Sukkerfabrikkerne i Tanagermünde ved Elben og i Lyngby, men en fremskreden Tuberkulose tvang ham til at opgive dette Arbejde, da et Ophold 1897 paa de Canariske Øer kun bragte en kortvarig Bedring. Sine sidste Maaneder anvendte han helt til botanisk Arbejde som ekstraordinær Medhjælper ved Botanisk Museum. — G. hørte til det Kuld af unge Farmaceuter, der under Paa-virkning af Warming fik stor Interesse for Botanik. Under Opholdet i Ribe kom han i Forbindelse med den lige saa interesserede Kollega K. Friderichsen (s. d.), og i Fællesskab kastede de sig over Studiet af den i Sønderjylland meget formrige Slægt Rubus (Brombær), hvis danske Former de udgav i Eksikkatværket »Rubi exsiccata Daniae et Slesvigiae« (1885—88). Ogsaa senere beskæftigede G. sig med denne Slægt, men hans Interesser gik videre, og i sine sidste Aar fik han trykt nogle Afhandlinger om andre danske Slægter, f. Eks. Batrachium. Ved sit skarpe Blik for det karakteristiske hos de enkelte Former af denne og andre kritiske Slægter lykkedes det ham delvis at adskille dem. Hans Navn som Botaniker er dog især knyttet til den ufuldendte »Flora arctica«, hvis Ud-arbejdelse han som C. H. Ostenfelds Medarbejder paabegyndte kort før sin Død. Han har i det ene udkomne I. Bind (1902) bearbejdet flere Familier, bl. a. Græsserne, og han havde gjort Forstudier til flere andre Familier, hvoraf lidt er trykt i »Bot. Tidsskrift«, XXI (1897). — G. var en stille, bramfri Mand med en glødende Begejstring for Botanik, afholdt af alle. — Maleri af ukendt og Tegning af Axel Hou, begge i Familieej.

C. H. Ostenfeld i Bot. *Tidsskr.*, XXIII, 1900, S. 323—27. *Farmaceutisk Tid.*, IX, 1899, S. 121—24. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, I, 1926, S. 509. Samme: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1913, S. 122.

Carl Christensen.

Gelsted, Einar Otto, f. 1888, Forfatter og Journalist. F. 4. Nov. 1888 i Middelfart. Døbt Jeppesen. Forældre: Købmand, senere Bryggeriinspektør Peder J. (f. 1859) og Marie Larsen (1863—1916). Ugift.

G. gik i Skole i Esbjerg, Odense og Ordrup og blev Student 1907 sidstnævnte Sted, cand. phil. 1909. Allerede som Barn kom han, fordi han ingen aandelig Næring fandt i Hjemmet eller Skolen, ind paa et glødende Studium af Litteratur. Som ung rejste han til Tyskland og Schweiz som Hovmester for to Sønner af en tysk Familie. I Schweiz studerede han den dengang i Danmark endnu ukendte Psykoanalyse og udgav senere et Par Skrifter af S. Freud under Titlen »Det Ubevidste« (1920). Han vendte hjem noget før Krigsudbruddet og blev Huslærer for Maleren Johs. Larsens to Sønner. Derefter gik han over i Journalistikken, først ved »Fyns Venstreblad« og »Lolland-Falsters Folketidende«, senere ved »Politiken« og »Ekstrabladet«, hvor han skrev Kronikker og redigerede Litteratursiden. — G.s Forfatterskab falder i to Afdelinger, det kritisk-filosofiske og det poetiske. Hans kritiske Arbejder behandler Johs. V. Jensen (1913), Gunnar Gunnarsson (1926) og Oluf Høst (1934); desuden har han udgivet det kunstfilosofiske Skrift »Ekspressionisme« (1919). En Del mindre filosofiske og kritiske Arbejder har han offentliggjort i Tidsskrifterne »Klingen«, »Clarté«, »Kritisk Revy«, »Aandehullet« og »Kulturkampen«. Hans filosofiske Interesse gjaldt oprindeligt Psykologi og Psykoanalyse; senere studerede han den eksisterende Æstetik, som førte ham videre til Spørgsmaalet om Dømmes Gyldighed overhovedet, og i de sidste Aar har hans Interesse for Sammenhæng i Tingene ført ham over i et Forsøg paa at betragte ogsaa Politikken rationelt, saaledes at han fra Kants Kritik er gaet videre til Marxismen og Leninismen. Hans Ønske har været at give Darwins biologiske og Marx' sociale Udviklingslære et erkendelsesteoretisk Fundament og dermed et etisk Indhold. — Som Lyriker har G. udsendt en Række smaa Digtsamlinger, »De evige Ting« (1920), »Dansens Almagt« (1921), »Enetaler« (1922), »Jomfru Gloriant« (1923), »Rejsen til Astrid« (1927), »Enehøje-Digte« (1929), »Henimod Klarhed« (1932) og »Under Uvejret« (1934). Et Udvalg er udkommet i »Digte« (1924). I mange af G.s Digte er Naturmotiverne de centrale Symboler, i andre er det intellektuelle det dominerende, andre igen er Kærlig-

hedsdigte. I den sidste Samling, »**Under Uvejret**«, er der politiske Digte af **anti-nazistisk** Tendens. G. har som Lyriker modtaget Paavirkninger af de Digtere, han gennem mange Aar stod personligt nær, Thøger Larsen og Sophus Claussen; ogsaa Johs. V. Jensen har haft Indflydelse paa ham. Han har imidlertid sit eget Fysiognomi, sin egen Stemme, sin egen Rytmi, og i de skønne sværmeriske Kærlighedsdigte i »Henimod Klarhed«, der saa at sige er løst fra al jordisk Attraa, har han fundet sin egen Sjæl og sin egen Musik. Man genfinder i mange af hans Vers den skarpe originale Intelligens, som han har lagt for Dagen paa det kritiske Omraade, men de værdifuldeste af hans Digte er dem, hvor selve Gemyttet er den væsentligste Inspirationskilde. — Gennem Poul Henningsen kom G. ind paa Teatarbejde, oversatte fra Græsk **Aristofanes'** »Lysistrate« til Riddersalen (1931), skrev senere sammen med Henningsen en Revy til Nørrebro Teater og bearbejdede for samme Scene »Den skønne Helene« (1934). Sammen med Johs. V. Jensen har han endelig oversat et Udvalg af Walt Whitman (1919), sammen med Poul **Uttenreiter** udgivet et Udvalg af Brorsons Salmer (1918) og sammen med Thøger Larsen en Oversættelse fra Latin af Tyge Brahes »De nova stella« (1923). — Fem Malerier af Sig. Swane 1911—30, det ene i Horsens Museum. Malerier af Jon Stefansson 1925, Soph. Claussen s. A. og to af Karl Larsen 1934.

Chr Rimestad.

Gelstrup, Peder Nielsen, 1581—1630, Professor. F. i Nov. 1581 i Gelstrup i Egebjerg Sogn, d. 9. Dec. 1630 i Kbh., begr. i Frue K. sst. Forældre: Niels Sørensen (d. 1596) og Anna Christensdatter (d. 1593). Gift 3. Aug. 1617 med Elisabeth Pedersdatter, f. i Flensborg, d. 1. Nov. 1658 i Kbh.

P. N. G. gik først i Skole i Nykøbing S., hvorfra han 1595 drog til Roskilde Skole. Da Faderen imidlertid døde n. A., maatte Sønnen sørge for sig selv. Som god Sanger blev han Leder af Disciplenes Diskantkor, siden gik han den gamle Dr. Niels Hemmingsen til Haande indtil hans Død (1600), og endelig blev han »Deputator« blandt de Disciple, der nød Kosten i Duebrødrekloster. Først 1605, i en Alder af næsten 24 Aar, blev han Student. Han var nu saa heldig, at den ansete Teolog Professor H. P. Resen tog ham i Huset, og dermed var hans Fremtid sikret. Thi da Resen bemærkede hans Flid og gode Evner, beholdt han ham hos sig i hele hans Studietid, hjalp ham til at blive Kommunitetsprovst, og da han 1610 havde taget Magistergraden, anbefalede han ham til Kansler Chr. Friis til Borreby, som gav ham Midler til at rejse

udenlands, indtil han 1613 kunde faa det **kgl.** Rejsestipendium. I fire Aar færdedes han vidt om, og der var ikke ret mange bekendte **Lærdomssæder** i Tyskland, Frankrig og Italien, som han ikke havde besøgt, da han 1614 kaldtes hjem for at overtage en Lærerplads ved Universitetet. I de seksten Aar, han beklædte denne Stilling, var han først Professor i Latin, siden i Græsk og endelig (fra 1621) i Logik. Ved Universitetet viste han sig altid som en trofast Tilhænger af H. P. Resen og var Medarbejder ved flere af dennes Skrifter. Selv har han udgivet nogle logiske Disputatser, der viser ham som Aristoteliker, og en Oversættelse af en Del af Johann Arndts »Naturespejl« (1618). — Hans Ægteskab med en jævn Pige skaffede ham en Del Ubehageligheder fra hans Kollegers Side, især fordi han under særlig forargelige Omstændigheder havde staaet i Forhold til hende før Brylluppet. Efter hans Død skænkede hun 1656 hans efterladte Bogsamling til Universitetet.

E. Vinding: Regia Academia Hauniensis, 1665, S. 265—70. H. F. Rørdam: Kbh.s Univ.s Hist. 1537—1621, III, 1873—77, S. 313 f., 613, 652. Samme: Hist. Saml. og Studier, IV, 1902, passim, især S. 287 f. Bjørn Kornerup: Biskop H. P. Resen, I, 1928, S. 232, 234, 255, 260, 269, 301, 305, 306. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, 1884—86, S. 291; 5. Rk., II, 1903—05, S. 367. Dsk. Mag., 5. Rk., I, 1887—89, S. 61. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., IV, 1925, S. 307; V, 1926, S. 276. H. F. Rørdam: Mon. Hist. Dan., II, 1875, S. 733.

Bjørn Kornerup (H. F. Rørdam).

v. **Geltingen, Seneca** Ingwersen (i Holland: Inggersen), Baron, 1715—86, Godsejer. F. 15. el. 23. Marts 1715 i Langhorn ved Bredsted, d. 29. Dec. 1786 i Haag, begr. i den protestantiske K. i Voorburg. Forældre: Hestehandler Poul Ingwersen (d. 1729) og Cecilie Lucie Brodersen. Gift 1° 1742 med Adriane van Loo, f. 10. Jan. 1721, d. 21. Marts 1755 paa Java. 2° 25. Maj 1763 i Scheveningen med Baronesse Charlotte Louise v. Spörcken, døbt 22. Marts 1733 i Haag, d. 12. Febr. 1816, D. af Rigsbaron, hannoveransk Gesandt i Haag Rudolph Ulrich v. S. (1696—1766) og Susanne van Slingelandt (1703—37).

v. G. hed oprindelig Sønke Ingwersen, var af gammel frisisk Slægt og havde arvet Frisernes Driftighed og Længsel efter Havet. Som ganske ungt Menneske kom han til Ostindien, traadte i det hollandsk-ostindiske Kompagnis Tjeneste og blev Resident i Provinsen **Cheribon** paa Java. Ret hurtigt havde han erhvervet sig en næsten fyrstelig Formue, og da han 1758 vendte tilbage til Europa for at nyde Frugten af sit Arbejde, lykkedes det Bernstorff gennem den danske Gesandt i Haag de Cheusses at fange den rige Guldfugl hjem til Danmark. Man tilbød ham **Gelting** Gods ved Kappel

for 85 000 Rdl. og samtidig et Adelspatent. G. fandt Tilbudet antageligt, udnævntes 1759 til Baron v. G. og tog Ophold i Hertugdømmerne. Gesandten i Haag fandt ikke v. G. personlig videre sympatisk, men haveisyg og ærgerrig; han tilraadede 1761 indstændig Bernstorff at faa ham gift med en dansk Dame for at faa et vist Hold paa ham, hvilket dog ikke lykkedes. G. omdannede sit nyerhvervede Gods til et pragtfuldt Herresæde. Store Samlinger af Malerier fandt Vej til Godset, og der blev bygget et Teater, hvorpaa der opførtes Skuespil og pragtfulde Optog. Paa sine ældre Dage syslede v. G. med Tanker om at ophæve Livegenskabet, men en pludselig Død i Holland, hvor han og hans Familie ofte opholdt sig, standsede foreløbig Planerne. Godset Gelting var allerede inden hans Død blevet gjort til et Fideikommis. 1777 optoges v. G. i den rigsfriherrelige Stand.

Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13, se Registrene. Archiv f. Staats- u. Kirchengeschichte d. Herz. Schleswig u. Holstein, III, 1837,

Harald Jørgensen.

Gelton, Toussaint, d. 1680, Maler. Formentlig f. i Flandern, begr. 13. Okt. 1680 i Kbh. (Holmens). Formentlig ugift.

T. G.s Kopier efter Poelenburgs Portrætter omtales ca. 1650 i Holland, og 1655—61 nævnes han selv som Medlem af Lukasgildet i Amsterdam, 1656—59 af Malerlavet i Haag. Det var dog, som hans senere Produktion viser, især hos Elsheimer-Efterlignerne, navnlig C. Poelenburg, i Utrecht og Leiden, at han fik sin Udvikling. Henimod 1660 maa han være rejst til Norden. Paa Rosenborg findes fire smaa Oliebilleder af Frederik III.s Børn, næsten af Terborchsk Finhed; de tillægges T. G. og maa være malede omkring 1658; samme Aarstal har Billederne af Karl X. Gustaf (efter Wuchters) og af Maria Euphrosyna (Stockholm Nationalmuseum, Sturefors). Krigene drev T. G. bort fra Danmark, men 1661 omtales han som Frederik III.s Kunstagent og Hofmaler, bosat i Amsterdam. 1663 var han atter i Norden, 1667—68 i Amsterdam, skal snart derefter igen være draget til Danmark, efter den Weinwich'ske Tradition indkaldt af U. Fr. Gyldenløve; hans Virksomhed her i denne Periode kendes dog ikke. 1673 var han i Amsterdam, og fra 1674 til sin Død optræder han i de danske Kammerregnskaber, dels som Leverandør af Skilderier og af Marekatte og adskillige Fugle, dels som lønnet Hofkontrafej er. Ogsaa Sophie Amalie anvendte ham. Fra 1674 fik han Aarsløn (600 Rdl.). S. A. fik han Pas til Tyskland, hvor han skulde male

Kongens Slægtninge; Rejsen synes at være trukket ud; men 1675 var han i Dresden, 1676 i Cassel, 1677 i Heidelberg og Amsterdam; fra 1677 boede han i Kbh. I hans Bo købte Kongen Portrætter for 900 Rdl. Paa Fr.borg brændte 1859 Billeder af Vilhelmine Ernestine (1677; et andet samtidigt Portræt paa Rosenborg), af PrinsJørgen (1679; et fra 1680 paa Gripsholm), af Ulrikke Eleonore (1680), Karl XI., Frederikke Amalie (1680) og Christian Albrecht. Paa Kunstammeret nævnes desuden Portrætter af Frederik III. (et saadant nu paa Fr.borg), af Sophie Amalie og af det sachsiske og heidelbergiske Kurfyrstepar. Endvidere skal af endnu eksisterende Portrætter nævnes Prins Jørgen (Fr.borg, Stockholm Nationalmuseum) og Dronning Charlotte Amalie (Stockholm Nationalmuseum). — T. G. virkede ikke blot som Portrætmaler. Skuffende efterlignede han Poelenburgs arkadiske Landskaber med Nymfer (Kunstmuseet, Rosenfeld), Guder og Gudinder (Juno, Minerva og Venus paa Kunstmuseet, Antiope sst.) eller bibelske Figurer (Tobias og Englen sst., Bodfærdige Magdalene). Ganske i G. Dous Manér er »Grubleren og Døden« (sst.); efter F. Mieris er »Pigen med Blomsterpotten« (*Schwerin*), efter Schalcken »Læsende Dreng med Kærte« 1663 (Stockholm Nationalmuseum), efter A. Ostade eller Jan Steen Bondebilleder i Fitzwilliam Museet i Cambridge og i flere svenske Samlinger, og i Roelant Saverys Manér er Akvarellerne i Kobberstiksamlingen af »Noahs Ark«. Paa Vanås hænger »Kristus paa Korset«. Saaledes viser T. G. sig som en Kunstner af meget omfattende Arbejdsfelt og stærkt præget af sin hjemlige Skole. Han er duelig som Kunstner, følsom over for andre Kunstneres Virkemidler og Udtryksform, men selv utilbøjelig til de store karakterfulde Udsving; ikke uden aandelig Delikatesse, elskværdig og sympatisk. Hans Billeder er ofte Miniaturearbejder efter andre Kunstneres Skabelser. — T. G. var reformert; en særlig religiøs Erfaring høstede han, da han kom inden for den ejendommelige Sværmeriske Antoinette Bourignons Sfære. — Naar »Grubleren« angives som T. G.s Selyportræt, beror det paa en Mistydning af en Udtalelse af Karl Madsen (»sjæleligt Selvportræt«).

G. Rasmussen i Kunstmuseets *Aarsskrift* 1916, 1917, S. 133—42. E. Marquard: *Kgl. Kammerregnskaber*, 1918 (se Registeret). *Oud Holland*, XXIII, 1905, S. 63—68. A. Hahr: *Konst och konstnärer vid M. G. de la Gardies hof*, 1905. Karl Madsen i *Kunstens Historie i Danmark*, 1901—07, S. 97 f. E. Lemberger: *Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien*, 1912.

O. Andrup.

Gemen, se **Ghemem**.

Gemperle (Gemperlin), Tobias, d. ca. 1600 i Kbh., Maler.

Tyge Brahe havde, efter hans eget Udsagn, bragt T. G. til Danmark fra Augsburg, hvor Tyge opholdt sig 1575, og hvor T. G. havde haft Nederländeren Abraham del Hele (1534—98) til Lærer. Ved aabent Brev af 23. April 1577 tillod Frederik II. T. G., »som har forpligtet sig til at male for Kongen, naar han tilsiges«, at bosætte sig i en Købstad eller andetsteds, bruge sit Haandværk og være fri for Skat og al anden borgerlig Tyngde, saa længe han bliver i Riget. Han vides dog ingen Sinde at have malet for Kongen. T. G. skal være død af Pest i Kbh., og da i hvert Fald eet sikkert Portræt af ham er dateret 1600, er han maaske død under den frygtelige Epidemi, der rasede i Byen 1601—02.

T. G.s Tegning er bredere og djærvere end de Portrætmaleres, der tidligere havde virket i Danmark, og han modellerer kraftigere, med stærkere Modsætning mellem Lys- og Skyggepartier. Og da Baggrundene gerne er mørke, træder hans Modeller, i Reglen Halvfigurer eller Knæstykker, ret kraftig plastisk frem. Paafaldende ringe er oftest hans Behandling af Hænderne, men hans bedste Portrætter hører til de ypperste Karakterbilleder, der er malet i Danmark. Portrættet af Tyge Brahes Ven og tidligere Mentor Anders Sørensen Vedel (Fr.borg) er fra 1578. Det er det ældste bevarede Profanportræt af en borgerlig og det tidligste kendte Portræt her hjemme af en Mand ved sit daglige Arbejde. Vedel sidder ved sit Bord med en Salmebog og et Kniplingstørklæde, og Blækhuset og Fjerpennene viser, at han er Skribent. Fra 1570'erne er sikkert ogsaa Hoftebilledet paa Egeskov af Fru Anne Rønnow, Erik Hardenbergs Hustru, et fuldendt dejligt Ansigt med skønne, regelmæssige Træk og skær Hud, men præget af Tungsind. Hun døde sindssyg. Ret tidligt maa ogsaa det Portræt af Tyge Brahe have været, der brændte paa Fr.borg; en aabenbart udmærket Kopi af C. A. Jensen findes i Odense adelige Jomfrukloster. 1587 malede T. G. Tyge Brahe i hel Figur og pelsværkkædt over Murkvadrantens Messingbue paa Uraniborg. Bevarede er fra 80'erne paa Fr.borg det mesterlig karakteriserende Portræt af Fru Edel Hardenberg som Enke og paa Gaunø et, daarlig bevaret, Billede af Fru Birgitte Rosenkrantz. Bedre bevaret er det kraftige Billede af Fru Ide Ulfstand, Frands Billes Enke, ligeledes paa Gaunø. Malerisk finere og blødere er Portræterne fra 1589 af Jørgen Rosenkrantz og hans Hustru Dorthé Lange paa Rosenholm. De er begge ypperligt og elskværdigt karakteriserede. — Fra 90'erne findes paa Steensgaard paa Langeland det malerisk

udsøgte, men næppe synderlig portrætagtige Billede af Fru Inger Rosenkrantz, og endelig findes paa Rosenholm fra 1600 det mærkelige og gribende Billede af Fru Dorthe Lange i Enkedragt. — Med sit Monogram har T. G. betegnet Træsnittet af et Skelet i Hans Frandsens latinske Oversættelse af Galenos' Skrift »De ossibus«. Men Træsnittet er en Kopi efter et Træsnit i Vesalius' »De humani corporis fabrica« (1543).

Otto Andrup: Udvalg af (Frederiksborg-) Museets Erhvervelser 1913—1925, 1925. Fr. Beckett: Kunst i Danmark. Renæssancens Portrætmaleri, 1932, med Henvisninger. Karl Madsen i Kunstens Historie i Danmark, 1901—07, S. 55 f.

Francis Beckett.

Gemzøe, Peter Henrik, 1811—79, Litograf. F. 6. Febr. 1811 i Kbh. (Trin.), d. 3. Okt. 1879 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kopist i Rentekammeret, senere Bygningsforvalter Carl Henrik Peter G. (1778—1840) og Andriette Frederikke Opitius (ca. 1778—1830). Ugift.

G. blev bestyret i sin Lyst til at tegne af Maleren V. Bendz og kom 1829 ind paa Kunstakademiet som Elev, samtidig med at han uddannede sig til Maler under Eckersberg; 1832 blev han Elev af Modelskolen. C. Købke var dog den, der i disse Aar havde størst Betydning for G., og de Litografier, han 1834 udførte efter Købkes Portrætter af Pastor Feilberg og F. C. Sibbern, hører til blandt de bedste tidlige danske Arbejder af denne Art. G. opgav ogsaa hurtigt Malerkunsten og specialiserede sig som Litograf. Under et fire Aars Ophold i München fra 1840 uddannede han sig yderligere under Litograferne Hohe og Kohler. Han arbejdede indtil 1837 for Det kgl. Stentrykkeri og derefter hos E. Bærentzen & Co. og Tegner & Kittendorff. Han har med stor Rutine litograferet et betydeligt Antal Portrætter samt en Række populære Blade efter Marstrand, Exner etc. Han udstillede Litografier paa Charlottenborg og 1833 og 1835 ogsaa et Par Malerier. Trods al Flid var hans økonomiske Forhold saa vanskelige, at han 1879 tog sig selv af Dage. — Maleri af C. Købke 1833 (Kunstmuseet).

Jørgen Sthyr.

Genée-Isitt, Annine Margrethe Kristine Petra Adelina, f. 1878, Solodanserinde. F. 6. Jan. 1878 i Hinnerupbroby ved Aarhus. Forældre: Vognmand Peder Jensen og Kirsten Thorgensen. Navneforandring 16. Juni 1905. Gift 11. Juni 1910 i London med Finansmanden, Direktør Frank Seymour Nilsson Isitt, f. 16. Jan. 1867 i London.

Allerede **som** Barn (1888) debuterede Fru **G.-I.** i Kristiania, uddannet af sin Farbroder, Cirkusballetmester Alexander Genée og hans Hustru, med hvem hun **turnerede** omkring i Europas Byer; bl. a. optraadte hun i Kbh.s Tivoli. Som voksen blev hun, efter at have danset paa Operaen i Berlin, første Solodanserinde ved Hofteatret i München, men sin væsentligste Periode havde hun fra 1897 ved Empire-Teatret i London, i hvis Udstyrsballetter hun vandt Berømmelse gennem ti Aar som prima ballerina. Okt.-Nov. 1902 gjorde hun stormende Lykke paa Det kgl. Teater i Kbh. som Svanhilde i »Coppelia« og ved sin Solodans i »Blomsterfesten i Genzano«; siden blev hun verdenskendt paa flere **Tourneer** til Amerika, Australien og Ny Zealand. 1916 trak hun sig tilbage til Privatlivet, men optraadte dog siden flere Gange for at gavne engelske velgørende Institutioner, især Hospitalsarbejdet under Krigen. Medens hun var Formand for The **Anglo-Danish Society**, arrangerede hun 1932 et engelsk Balletgæstespil paa Det kgl. Teater, hvor hun selv optraadte sidste Gang 28. Sept. i et Divertissement bestaaende af gamle Danse. Fru **G.-I.** var blond og slank, med **smaa** Ansigtstræk, uden særlig udtrykfuld Mimik, men den rigt udviklede koreografiske Teknik, hun ejede i sin Dans, gjorde hende til en blændende Virtuos, navnlig som Taaspidsdanserinde. Hendes Styrke og Udholdenhed var fænomenal; de største Vanskeligheder løste hun med naturlig Lethed og Elegance. Men paa Baggrund af Bournonvilles Krav om et sjæleligt Indhold i Dansen forekom hendes Kunst lidt kølig; den havde Staalfjederens Spændstighed. — Ingenio et **arti** 1923. — Malerier af Sichelkow 1896 i Teatermuseet og af Ingegerd Ahlefeldt 1932.

Teatret, II, 1902. III. Tid. 26. Okt. 1902. Nationaltid. 21. April 1914.

Robert Neiendam.

Gensch, Christoph, se v. **Breitenau**.

Gentz, Christian, 1804—79, Gartner. F. 7. Marts 1804 paa Bækkeskov, d. 27. April 1879 paa Vallø, begr. sst. Forældre: Gartner Johan Frederik G. (1774—1862) og Marie Elisabeth Frank (1781—1851). Gift 16. Nov. 1844 med Christiane Elisabeth Mohr, f. 4. Febr. 1806 i Haslev, d. 9. Febr. 1883 i Kbh. (Pauls), D. af Sognepræst Johan Henrik M. (1774—1841) og Oline Frederikke Mohr (1778—1864).

Sin Læretid tilbragte G. i Rosenborg Have og i Botanisk Have, fra hvilket sidste Sted han 1825 tog Gartnereksamen og 1826 Prøven i Botanik. Efter en længere Udenlandsrejse til Tyskland og Holland blev han 1830 Gartner hos Grev **Raben** paa Aalholm,

hvor det blev ham overdraget at udvide Parken og anlægge nye Plantninger. 1839 overtog han Pladsen som Gartner paa Bregentved, hvor en vid Arbejdsmark laa aaben for den virkelystne unge Mand; hans Omdannelser og Forbedringer resulterede i, at Haven fremstod i en betydelig forskønnet Skikkelse. Efter en Virketid her paa fire Aar overtog G. 1843 Stillingen som Stiftsgartner paa Vallø. Haven her henlaa dengang i en noget forsømt Skikkelse, men ved Energi og Dygtighed lykkedes det ham at oparbejde Gartneriet og omdanne Klosterets nærmeste Omgivelser til en særdeles smuk Park. Han interesserede sig ogsaa for Frugtavl, samlede Frugtsorter sammen og foretog Udsæd af Kærner; Æblesorten Vallø Reinet, der endnu dyrkes meget der paa Egnen, er en af hans Tiltrækninger. Paa Opfordring af Det kgl. Landhusholdningsselskab besørgede G. 1837 en ny Udgave af Jakob Jakobsen: »Havebog for Bønder«. Endvidere skrev han Artikler i »Dansk Havetidende« og »Tidsskrift for Havevæsen«. — R. 1879.

Dansk Havetid. 1879.

Axel Lange.

Georg, Prins, se Jørgen.

Georg I. (Christian Vilhelm Ferdinand Adolph G.), 1845—1913, Konge i Grækenland. F. 24. Dec. 1845 i Kbh. (Slotsk.), d. 18. Marts 1913 i Saloniki, begr. paa Tatoi ved Athen. Forældre: senere Kong Christian IX. (s. d.) og Dronning Louise (s. d.). Gift 27. Okt. 1867 i St. Petersborg med Storfyrstinde Olga Konstantinovna af Rusland, f. 4. Sept. 1851 paa Paulovsk ved St. Petersborg, d. 19. Juli 1926 i Rom, D. af Storfyrst Konstantin Nikolaj evitj (1827—92) og Prinsesse Alexandra Josifovna af Sachsen-Altenburg (1830—1911).

Prins Vilhelm, som han i Almindelighed kaldtes, var næstældste Søn af Prins Christian og Prinsesse Louise og voksede op ved det beskedne lille københavnske Hof, om Vinteren i det gule Palæ og om Sommeren paa Bernstorff. Da han viste Lyst til Søen, kom han 1861 ind paa Søkadetakademiet og deltog i den følgende Tid i nogle Øvelsestogter. Han var vel lidt af Kammerater og overordnede paa Grund af sit gode Humør, og alt tegnede i Begyndelsen af Aaret 1863 til, at der foran ham laa en Række sorgløse og muntre Ungdomsaar som dansk Søkadet. Da forandredes i Løbet af faa Maaneder ganske dette Fremtidsperspektiv. 1862 var Kong Otto af Grækenland blevet styrtet, og det bayerske Hus erklæret for afsat for stedse. Et fint og langvarigt diplomatisk Spil tog sin Begyndelse, men efter at et Forsøg fra engelsk Side paa

at faa Victorias Søn Alfred valgt til Konge var strandet paa de andre Magters Misfornøjelse, gik Forhandlingerne i Haardknude. Da ankom i Foraaret 1863 Prins Christian med Familie til London for at deltage i Festlighederne i Anledning af Prinsesse Alexandras Formæling med Prinsen af Wales, og i Følget befandt sig Prins Vilhelm. Paa ham havde ingen tidligere tænkt, men for det engelske Diplomati blev han nu pludselig den eneste, der kunde være Tale om, de andre Stormagter sluttede op omkring hans Kandidatur, og i den græske Nationalforsamling valgtes han enstemmigt 30. Marts, inden den danske Konge eller Prins Christian havde givet sit Samtykke. Prinsens Fader nærrede mange Betæneligheder ved at sende Sønnen bort fra det stille og kærlige Hjem til det urolige og stadig gærende Balkan, og fra Familiens Side krævedes der meget vidtgaende finansielle Garantier. En lang Række vanskelige Forhandlinger tog deres Begyndelse. I Danmark var Valget blevet modtaget med Begejstring. Frederik VII. var stærkt stemt for Tanken, og Ministeriet haabede ved at gøre England denne Vennetjeneste at forbedre Landets almindelige politiske Stilling. Fra Grækenland mødte en Deputation under Ledelse af Admiral Kanaris, Helten fra Frihedskrigen, og til sidst gav Prins Christian sit Samtykke. Ved en meget smuk Højtidelighed paa Christiansborg Slot modtog Frederik VII, hos hvem paa sjælden Vis sand kongelig Majestæt forbandt sig med varm menneskelig Følelse, paa den unge Prins' Vegne det ærefulde Tilbud og indviede samtidig sin unge Slægtning til den ansvarsfulde Gerning. 17. Sept. forlod Prinsen **Kbh.**, og over London og Paris naaede han 30. Okt. sit nye Rige. I hans Følge befandt sig Grev Sponneck, som havde lovet Faderen at staa ved Sønnens Side de første vanskelige Aar, men allerede 1865 tvang den græske Folkestemming ham bort.

Som Morgengave medbragte Georg I. de ioniske Øer, og herved opfyldtes et længe næret nationalt Ønske; men dette alene var ikke i Stand til at grundfæste det nye Dynasti. Et langvarigt og besværligt **Opbygningsarbejde** maatte finde Sted, der stillede store Krav til den unge Monarks Arbejdsevne og personlige Optræden. Men Arbejdet lykkedes, og under **G.s** næsten 50-aarige Regering undergik Landet en fuldstændig Forvandling. Ogsaa de nationale Udvidelseslyster lykkedes det ham at tilfredsstille. Paa Grund af Kongens personlige Forbindelser navnlig i England fik Grækenland 1881 store Udvidelser i Thessalien. Derimod kunde han ikke afværge Krigen 1897 om Kreta, men Tronen modstod de Rystelser, denne Katastrofe gav Anledning til. 1912—13 foregik under **G.s**

Ledelse Erobringen af de sidste græske Provinser mod Nord, og det var under Troppernes sejrige Indtog i Saloniki, nogle faa Uger før Kongens 50 Aars Regeringsjubilæum, at han faldt for en sindssyg Morders Haand.

Som alle Christian **IX.**s Børn følte Kong G. sig altid nær knyttet til Barndomshjemmet, og saa ofte han kunde, tog han Ophold i Danmark. Særlig stærke Baand bandt ham til **Kbh.**, og han elskede at slentre omkring i Byen, ganske alene, iagttagende Livet og Menneskene omkring sig. En Del af sin Formue anbragte han i forskellige københavnske Ejendomme. Han ejede ved sin Død Palæet i Bredgade (Kong G.s Palæ), Ejendommen Ved Stranden Nr. **14** (D. B. Adlers Gaard) og Landejendommen **Smidstrupgaard**. — Admiral i den danske Flaade **1863**. — R.E. **1863**. DM. **1863**. Storkommandør **1871**.

Maleri af A. Schiøtt **1853**. Blyantstegning af samme **1862** (Fr.-borg). Maleri af P. Hagelstein s. A. (sst.), litograferet af Tuerlinckx s. A. Buste af Fr. **Stramboe 1863**. Marmorbuste af D. Philippotes **1866** (Fr.borg). Maleri af O. Bache **1898** (Glyptoteket) og af L. Tuxen **1914** (Fr.borg). Portrætteret af sidstnævnte paa Maleri af Kongefamilien paa Fredensborg **1883** (Christiansborg) og paa Maleri af Indtoget i Saloniki **1916** (sst.). Malerier af G. Brock **1885** med flere andre fyrstelige Personer i **Garderuniform**; Litografi derefter bl. a. af J. Hassel. Buste af Nielsine Petersen (Fredensborg). Skulpturfremstilling af Indtoget i Saloniki af Holger Wederkinck **1914**. Litografier fra Ungdomstiden bl. a. efter G. Hansens Fotografi af E. Fortling og af Pingot, i græsk Uniform af Hartwich og **1867** sammen med Dronning Olga af E. Fortling. Træsnit bl. a. af A. Dorph **1863** efter Fotografi af G. Hansen. Stik af C. Mayer, **Nürnberg**, og Weger, Leipzig. Litografi **1888** af I. W. Tegner. — Mindesøjle paa Dødsstedet i Saloniki. Buste i Maroussi ved Athen.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, **1916**, S. 664—73. Berl. Tid. og Politiken **19**. Marts **1913**. W. Christmas: Kong Georg **I.**, **1913**. Klaus Berntsen: Erindringer fra Rigsdags- og Ministeraar, **1925**, S. 199—203.

Harald Jørgensen.

Georg Ludvig, Prins af Holsten-Gottorp, **1719—63**, Officer. F. **16**. Marts **1719** i Hamburg, d. 7. Sept. **1763** sst., begr. i Michaelis K. sst. Forældre: Hertug Christian August af Holsten-Gottorp, Fyrstbiskop af **Lübeck** (s. d.) og Hustru. Gift **1**. Jan. **1750** paa **Prökelwitz** med Prinsesse Sophie Charlotte af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, f. **31**. Dec. **1722** paa Schlodien, d. 7. Aug.

1763 i Hamburg (gift 1° 1738 med Borggreve Alexander Emil af Dohna, 1704—45), D. af Hertug Frederik Vilhelm (1687—1749, gift 1° med Eleonora v. Loss, Enke efter Fyrst Czartoryjski) og Grevinde Ursula Anna af Dohna-Schlodien (1700—61).

G. L. var først i sachsisk, derefter i preussisk Tjeneste, hvor han under Frederik II.s Krige udmærkede sig ved Bravour og Koldblodighed og blev Generalløjtnant (1757), men paadrog sig Kongens **Unaade**, hvorfor han ansøgte om og fik Afsked Marts 1761. Gennem Caspar v. Saldern søgte han straks derpaa Forbindelse med Hoffet i St. Petersborg for at opnaa Statholderskabet i den storfyrstelige Andel af Holsten og udnævntes af sin Nevø, Kejser Peter III., til Generalfeltmarskal og Chef for den kejserlige Garde til Hest samt til den ønskede Stilling som Statholder. Under Kejser Peters korte Regeringstid opholdt han sig i St. Petersborg og deltog i Kejserens Ekstravagancer, men søgte, paavirket af v. Saldern, at dæmpe Kejserens krigerske Hensigter over for Danmark — dog uden Held. Kejserinde Katharina nærede ikke venlige Følelser over for ham, og efter Kejserens Afsættelse mistede G. L. sine høje Poster ved Hoffet og **maatte** forlade St. Petersborg. **Statholderskabet** lod Kejserinden ham dog beholde og gav ham en meget rigelig Apanage, men sørgede samtidig for at begrænse hans Myndighed. Han efterlod to Sønner. — v. Saldern, der var særlig nær knyttet til ham, fælder meget skarpe Domme over ham: At hans nedarvede Militærlidenskab udviklede sig til en naragtig Legen Soldat, at han var en rasende brutal, pengebegærlig Fyrste og havde en slet Sjæl. At han som Gottorper nærede antidansk Sindelag, kan ikke forbavse.

Otto Brandt: Caspar v. Saldern, 1932.

Rockstroh.

Georgeson, Charles Christian, 1851—1931, Gartner, Planteforædler og Landbrugskonsulent. F. 26. Juni 1851 i Tranekær, d. 1. April 1931 i Seattle, begr. sst. Døbt Carl Christian Jørgensen. Forældre: Cigarmager i Kbh. Jørgen Carl Jørgensen og Jørgine Hansen (1821—66, gift 1858 med Hjulmand Hans Nielsen i Snøde, 1827—1903). Gift 2. Jan. 1882 med Margaret Thompson Lovett, f. af Kvæker-Slægt 19. Dec. 1857 paa Penns Manor, Tullytown, Pennsylvania, D. af Robert Pitfield L. og Mary Calbraith Thompson.

Kort efter sin Konfirmation kom G. til at arbejde paa en Bondegaard. 1867—70 var han Gartnerlærling paa Steensgaard, 1870—72 Medhjælper i Glorup Have, der dengang var en af de smukkeste i Landet; herfra kom han som Gartner til Kvesarum i Skaane og udvandrede 1873 til Amerika, hvor han straks fik Arbejde inden

for sit Fag. Han følte imidlertid Savnet af teoretisk Uddannelse, og efter Forslag af Redaktør Dr. Thurber studerede han 1875—78 ved Michigan Agricultural College. Under Studietiden underviste han i Ferierne i det danske Settlement i Gowen, Montcalm County, Michigan og efter aflagt Eksamen i en typisk amerikansk Koloni. Han blev derefter Medredaktør af »Rural New Yorker«. 1880 udnævntes han til Professor ved Texas Agricultural College og virkede der i tre Aar, indtil han paa Grund af Uoverensstemmelse med en af de ledende tog sin Afsked og købte en Landejendom. 1886 blev han Professor i Landøkonomi ved Universitetet i Tokio; her virkede han som Lærer til 1890 og var desuden optaget af at grundlægge landøkonomiske Forsøgsstationer samt studere de japanske Nytteplanter. 1890—97 var han Professor ved Kansas Agricultural College, hvor han tillige udfoldede en betydelig Forsøgsvirksomhed og skrev 29 Bulletiner; han indførte den japanske Soyabønne som Landbrugsplante i Staterne. 1897 blev han ansat i Landbrugsministeriet i Washington, for hvilket han allerede 1892 havde foretaget en Studierejse til Europa og bl. a. studeret det røde Malkekvæg i Danmark. 1898 sendte Regeringen ham til Alaska for at indsamle Oplysninger om Landbrugsforholdene samt anlægge Forsøgsstationer, hvor der kunde indvindes Erfaringer til Gavn for Kolonisterne i det udstrakte Landomraade, hvor Klima- og Jordbundsforhold er meget varierende. Han oprettede Hovedforsøgsstationer i Sitka, hvor han havde sin Bolig, og desuden mindre Forsøgsstationer i Fairbanks, Rampart, Matanuska og Kodiak. Forsøgsvirksomheden omfattede alle Omraader inden for Land- og Havebrug, saavel Planteavl som Husdyrbrug. Han virkede her gennem en Menneskealder og fik stor Betydning ved at udforske Dyrkningsforholdene for adskillige Land- og Havebrugsplanter samt udvælge og tiltrække Sorter og Stammer, der egner sig for Dyrkning i det barske Klima. Ved hans Undersøgelser, Forædlings- og Udvalgsarbejder blev det godtgjort, at der kan opnaas gode Resultater, naar der vælges de rette Sorter og den passende Dyrkningsmaade, saa hans Virksomhed fik stor Betydning for den økonomiske Udvikling i Alaska. G. skrev paa Engelsk et betydeligt Antal officielle Beretninger og Rapporter, der spænder over mange Omraader inden for hans omfattende og flersidige Forsøgsvirksomhed, desuden en Række Afhandlinger og Artikler i Tidsskrifter, bl. a. i »American Gardening« 1900, 1901 og 1902 en indgaaende Skildring af Japans Nytteplanter. — G. besøgte kun Danmark paa sin ovennævnte Studierejse 1892, og han havde næppe megen Tilknytning til Danmark og til Danske. Han skriver et Sted, at en Udvandrer saa hurtigt som muligt bør overføre sin

Interesse og Kærlighed til det nye Fædreland og tjene det med al sin Kraft, og dette praktiserede han selv. Hans Gerning blev ogsaa meget paaskønnet, saaledes interesserede Præsident Harding sig meget for hans Virksomhed i Alaska og aflagde ham et langt Besøg, kort før han døde.

Selvbiografi i Danske i Amerika, 1908—09, S. 318—23. *Danmarksposten* Maj 1931, S. 98. *Fyns Tidende* 5. Aug. 1928. *Gartner-Tidende*, 1924, S. 89 ff.

Anton Christensen.

Gerbrand, —1022—, Biskop af Roskilde.

Blandt Vidnerne ved et Brev, Knud (I.) den Store 23. Juni 1022 udstedte til Ely Kloster, nævnes »G. (Biskop) af Roskilde Stift hos Danernes Folk«. Han staar umiddelbart efter Ærkebisperne af York og Canterbury før de engelske Bisper. Efter Navnet at dømmes var G. hverken Angelsachser eller Nordbo, men en af de tyske gejstlige, som Svend (I.) Tveskæg og Knud den Store med For-kærlighed synes at have brugt ved Organisationen af den danske Kirke. G. blev viet af Æthelnoth, Ærkebiskop af Canterbury (1020—38), men Ærkebispens af Hamburg-Bremen var fortrydelig over Kong Knuds Forsøg paa at drage den danske Kirke fra Ærkesædet og lod G. tage til fange paa Rejsen fra England til Danmark. G. bøjede sig for Ærkebispens og bandede endog Vej for en Forsoning med Kongen. Svend (II.) Estridsen er Adam af Bremens Hjemmelsmand for Fremstillingen af denne Episode.

Liber Eliensis, udg. af D. J. Stewart, 1848, S. 198f. Adam af Bremen, udg. af B. Schmeidler, 1917, II, cap. 55.

Ellen Jørgensen

Gercken, Diderik (Dierich), 1692—1748, Billedhugger. Døbt 27 Dec. 1692 i Bremen, begr. 10. Juni 1748 i Kbh. (Tysk Ref.) Forældre: Stenhugger Wöltje G. og Gesche Jünglings (f. 1669) Gift 26. Aug. 1721 i Kbh. (Nic.) med Margrethe Eleonora Wilchen, begr. 26. Aug. 1740 i Kbh. (Nic.).

D. G. tilhørte en bremensk Sten- og Billedhuggerfamilie; hvornaar han er kommet til Danmark, vides ikke bestemt, men allerede hans Farbroder, Sten- og Billedhugger Andreas G. (d. 1717), arbejdede her i de sidste Aar af 17. Aarhundrede. D. G. fik 29. Nov. 1717 Bestalling som Hof billedhugger, men vedblev lige til sin Død at staa i Forbindelse med Lavet i Bremen. Fra ca. 1720 arbejdede han til Stadighed paa de kgl. Slotte og for Hofkredse, navnlig paa Fredensborg, Kbh.s Slot, Kronborg, Vallø, Hirschholm og Eremitagen. En Del af hans Arbejder her var dog af rent dekorativ Art og udførtes af hans efter danske Forhold anselige Værksted. Af egentlige større Billedhuggerarbejder stammer de fleste fra hans senere Aar, saaledes Sandflugtsmonumentet i Tis-

vilde og det Lichtenberg'ske Gravmæle i Horsens Klosterkirke (begge fra 1738), i Roskilde Domkirke Marmorsarkofagerne for Frederik IV. og Dronning Louise (1735—42) og for Dronning Anna Sophie og hendes Børn (1743—46). Disse Arbejder viser D. G. som en habil Tekniker, hvis kunstneriske Udtryksform ligger paa Grænsen mellem Senbarok og Rokoko. Frederik IV.s og Dronning Louises Sarkofager med deres stærke Opløsning af Linier og Profiler staar Rokokoen nærmest. Rundt om i Landet findes desuden Sarkofager og Epitafier over adelige udført i D. G.s Værksted.

F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot, 1880, S. 180 f. Samme i *Bremisches Jahrbuch*, XII, 1883, S. 77—85, jfr. XVI, 1892, S. 51. F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie 1890—1901, S. 327—35. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925 (se Registeret).

V. *Thorlacius-Ussing.*

Gerechini (Gerkesen), **Johannes**, d. 1433, Ærkebiskop af Uppsala, Biskop af Skålholt. D. 1433 i Skålholt.

J. G. var af den adelige Slægt, man efter Vaabenet benævner Lodehat, Brodersøn af Dronning Margretes betydeligste Raadgiver, Roskildebispen Peder Jensen, og Fætter til Jens Andersen, som fulgte Peder Jensen i Embedet. Han studerede i Paris 1401 og er 1404 immatrikuleret ved det juridiske Fakultet i Prag. S. A. fik han et Kanonikat ved Roskilde Domkirke, og 1408 blev han ved Kong Erik (VII.)s Indflydelse Ærkebiskop af Uppsala. Som Ærkebisp førte han Forsædet paa to Provinssynoder i Arboga 1412 og 1417, hvor en Række Beslutninger om Gudstjenesteskik og Disciplin vedtoges, og Kirkens Frihed blev hævdet med Kraft. Det kunde efter dette synes, som han vilde styre med fast Haand og i Forstaaelse med den svenske Gejstlighed, men han rejste sig snart Fjender paa alle Kanter ved sine Overgreb og sit tøjlesløse Levned. Der gik Klager til Kong Erik og til Rom, en Undersøgelse af J. G.s Forhold overdroges 1420 til Ærkebispen af Riga, og efter dennes Dom blev han afsat ved en Bulle af 2. Marts 1422. J. G. maa dog have lorstaet at gøre sig god hos sin gamle Velnyder Kong Erik, thi paa Udenlandsrejsen 1423 var han med ham og forhandlede 1424 paa hans Vegne med Storfyrsten af Litauen. Mærkeligere synes det, at han 1426 fik Skålholt Bispes stol. Det begrundedes i Rom med, at han havde vist Taalmod i sin Modgang og havde bedret sit Levned, ydermere med, at Stiftet var fattigt og laa langt borte, og at Folket var temmelig uciviliseret. Om Sommeren 1430 kom J. G. til Island, men han var den samme som før, og hans Svende huserede saaledes, at en Flok Islændere i vild Harme brød ind i Kirken, hvor han stod for

Alteret i Messeskrud, slæbte ham ud og druknede ham i Bruar-Aa ved Skalholt.

Auctarium chartularii universitatis Parisiensis, I, 1894, S. 823. Mon. univ. Pragensis, II, 1834, S. 154. Acta pontificum Danica, II 1907, S. 168. Y. Brilioth: Svensk kyrka, kungadöme och påvemakt 1363—1414, 1925, S. 215—19, 313—21. Svenskt Diplomatarium II, 1879—87, S. 538 ff; III, 1885—1902, S. 273, 472, 568, 586. Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881 — 82, S. 723. G. Storm: Afgifter fra den norske Kirkeprovins, 1897, S. 94 ff. Samme: Islandske Annaler, 1888, S. 295, 370. G. Djurklou: Jons Gerekeson ärkebiskop i Uppsala 1408—1421, i (Svensk) hist. tidskrift, XIV, 1894, S. 189—226.

Ellen Jørgensen.

Gerhard (Gert) (som Greve III., som Hertug I.), ca. 1292—1340, holstensk Greve, Hertug af Sønderjylland. F. ca. 1292, d. 1. April 1340 i Randers, begr. i Klosterkirken i Itzehoe. Forældre: Grev Henrik (I.) af Rendsborg (d. 1304) og Helvig af Brunkhorst. Gift 1314 med Sophie af Werle, D. af Fyrst Nicolaus (II.) af Werle (d. 1316) og Richiza (Regisse) af Danmark (s. d.).

Efter Faderens tidlige Død søgte G.s Farbroder, G. (II.) den Blinde, at forholde ham hans Arv, og Sagnet vidste senere at berette, hvordan der var forment ham Adgang til Slottet i Rendsborg, og han levede paa et Kornloft med sine Jagthunde. Efter Farbroderens Død 1312 optræder han som »G. af Rendsborg« og udvidede nu paa flere Maader sine Besiddelser; bl. a. erhvervede han 1315 det faste Slot Segeberg efter Grev Adolfs Drab, idet han tog sig venligt af Drabsmanden Hartvig Reventlow. Efterhaanden var det meste af Holsten delt mellem G. og hans Fætter, Johan den Milde af Kiel, en Søn af G. II. G. kom snart til at spille en betydelig Rolle som Lejetropsfører i Tidens talrige Fejder; bl. a. deltog han i mange af Kong Erik (VI.) Mændveds Krigstog og vandt herved baade Penge, Magt og Erfaring som Kriger. Ogsaa for egen Regning kæmpede han med Naboerne, men led 1319 et stort Nederlag mod Ditmarskerne ved Wöhrden. G.s Forhold til de danske Konger Erik Mændved og Christoffer II. var i det hele godt, indtil det efter den sønderjyske Hertug Erik Valdemarsens Død 1325 kom til et Brud mellem ham og Christoffer, idet G. krævede Formynderskabet for Eriks mindreaarige Søn Valdemar i sin Egenskab af dennes Morbroder (hans Søster Adelheid havde været gift med Erik), medens Christoffer med Rette opfattede dette som et Indgreb i hans Lensherrerettigheder. G. vandt sin Fætter Johan for sig ved at pantsætte ham Landet mellem Ejderen og Slien, og Christoffer maatte opgive sit Krav paa Værgemaalet for den lille Valdemar; men denne Konflikt var kun Forspillet til en langt større, der drejede sig om selve Danmarks Rige.

Det var sikkert ikke G. ukært at faa en større Tumbleplads for sine rige Evner og sin rastløse Ærgerrighed, og Lejligheden hertil tilbødes ham af de Danske selv, idet det udbredte Misnøje med Christoffer II.s selvraadige Styre førte de mægtige Stormænd Lavrents Jonsen og Ludvig Albertsen (Eberstein) til i Marts 1326 at slutte et Forbund med G. i Sønderborg og opsigse Kongen Huldskab og Troskab. Indkaldt af Rigets ypperste Mænd optraadte G. nu som dansk Rigsforstander (administrator regni), og i Løbet af April var baade Jylland og Fyn i hans Haand; i Maj maatte Christoffer ogsaa forlade Sjælland, og et Forsøg, som han med mecklenburgsk Hjælp gjorde i Juni paa at genvinde Vordingborg, strandede paa G.s og de danske Stormænds kraftige Modstand. Da havde G. allerede (7. Juni) ladet den lille Hertug Valdemar krone til Konge paa Viborg Ting, og i selve hans Haandfæstning indsattes paa G.s Forlangende den Bestemmelse, at Sønderjylland ikke maatte have samme Herre som Kongeriget (constitutio *Valdemariana*). I Henhold hertil forlenedes G. paa Danehof i Nyborg 15. Aug. med Hertugdømmet Sønderjylland eller Slesvig, som man nu fra tysk Side begyndte at kalde det.

I nogle Aar var G. nu uanfægtet Herre i Danmark, stærk ved sit Forbund med Danmarks Stormænd; men *efterhaanden* viste der sig tydelige Tegn paa Misstemning imod ham. Et Oprør af de sjællandske Bønder, der var forbitrede over nye Skatter, slog han med Lethed ned (1328); værre var det, at en Del af de jyske Stormænd nu vendte sig imod ham og i Spidsen for ret anselige Styrker gjorde flere Tog ned i Sønderjylland, hvor bl. a. *Haderslevhus* erobrede, medens det faste Gottorp trodsede alle Angreb. Under Indtrykket heraf trak G. sig tilbage som Rigsforstander og saa rolig til, da hans Fætter, Grev Johan af Kiel førte sin Halvbroder Christoffer II. tilbage til Danmark og lod sig godt betale for Hjælpen, bl. a. med Femern som Arvelen og Sjælland og Skaane som Pantelen. Den danske Kongekrone var hermed atter faldet af den lille Valdemars Hoved; han vendte tilbage til sit Hertugdømme under G.s Formynderskab, medens G. ved et Forlig i Febr. 1330 sikrede sig Fyn som arveligt Len for dog ogsaa at redde sin Part af Byttet. Men Christoffers gode Forhold til G. varede ikke længe; allerede i Slutningen af n. A. angreb han i Forbund med Grev Johan G. i Sønderjylland, men led et stort Nederlag tæt Nord for Danevirke og maatte flygte til Kiel, hvor hans ældste Søn og Medkonge Erik kort efter døde. Resultatet af Christoffers uheldige Terningkast om Riget var en Fredslutning i Kiel i Jan. 1332, hvorved G. fik hele Nørrejylland (foruden Fyn) som Pantelen

for 100 000 Mark Sølv. Dermed var praktisk talt hele Landet i de to holstenske Panteherrens Hænder, og da Christoffer endnu s. A. døde, valgtes ingen dansk Konge i hans Sted.

Vest for Store Bælt var G. nu ubestridt Herre over Danmark, og et Forsøg, som Christoffers Søn Otto 1334 gjorde paa at fravriste ham Jylland, tilintetgjordes ved hans Nederlag paa Taphede. Ro kom der dog ikke i Jylland; der var stadig baade blandt høje og lave stærkt Misnøje med G.s Styre, ikke alene med ham personlig, men ogsaa med, at han i Lighed med Grev Johan havde maattet pantsætte store Strækninger af Landet til sine Kreditorer blandt den holstenske Adel. Sit Formynderskab for den sønderjyske Hertug maatte han nedlægge 1336, men var stadig Indehaver af hele Sydslesvig som Pantelen. G. bevarede derfor naturligvis en ikke ringe Indflydelse paa Hertugdømmets Forhold, og den unge Hertug følte sig utvivlsomt trykket heraf og synes at have nærmet sig til sin Frænde Junker Valdemar, Christoffers yngste Søn, der levede i Landflygtighed i Tyskland, og hvis Tronkrav støttedes af forskellige nordtyske Fyrster og Hansestæder, som atter ønskede en Konge i Danmark, der kunde sikre Orden og Landefred i Riget. Over for disse truende Skyer mente G. at maatte sikre sig ved i hvert Fald at holde sig Udvej aaben til den snævre Forbindelse mellem Sønderjylland og Holsten, som han 1326 havde opnaaet, men atter maattet opgive, og ved en Overenskomst i Lübeck af 11. Febr. 1340 maatte Hertugen pantsætte ham Sønderjylland og selv overtage G.s Pant i Nørrejylland for 43 000 Mark Sølv; dog forbeholdt Hertugen sig efter nærmere Overvejelse at træde tilbage fra Forliget, hvis det forekom ham alt for ufordelagtigt. Det synes dog tvivlsomt, om G. har været til Sinds at gennemføre dette Forlig i den nærmeste Fremtid; i hvert Fald faldt han umiddelbart efter ind i Nørrejylland med en stor Lejehær paa 4000 Mand for fuldstændig at kue den jyske Adels Modstand og inddrive en Sølvskat, der skulde bruges til Afdrag paa Pantegælden. Paa dette Tog indhentedes han af sin Skæbne; mens han laa syg i Randers, men dog var ved at komme til Kræfter igen, fik den jyske Adels Forbitrelse mod hans Styre Luft i Væbneren Niels Ebbesens natlige Overfald og Drab af G. (1. April 1340). Hans Lig førtes af hans unge Sønner Henrik og Claus til Holsten. Fra tysk Side gav man senere G. Tilnavnet »den Store«; i den samtidige danske Fornviser om Drabet kaldes han »den kullede Greve«.

G. Waitz: Geschichte Schleswig-Holsteins, I, 1851. W. Berblinger: G. der Grosse, 1881. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 6. Rk., VI, S. 205—48, 389—437.

A. D. Jørgensen sst., S. 671—80. M. H. Rosenørn: Greve Gert og Niels Ebbesøn, II, 1901. Kr. Erslev: Danmarks Riges Historie, II, 1898—1905. Erik Arup i Aarb. f. nord. Oldk. og Hist., 1926, S. 21—42. Samme: Danmarks Historie, II, 1932. *Jørgen Olrik.*

Gerhard (som Greve VI., som Hertug II.), d. 1404, holstensk Greve, Hertug af Sønderjylland. D. 4. Aug. 1404 ved Süderhamme i Ditmarsken. Forældre: Henrik («Jern-Henrik»), holstensk Greve (d. 1385, gift 1° med Mechtilde af Lippe) og Ingeborg af Mecklenburg. Sønnesøn af G. III. (s. d.). Gift 1395 med Elisabeth af Braunschweig-Lüneburg (s. d.).

Efter Faderens Død 1385 var G. tillige med sine to yngre Brødre og sin Farbroder Claus Herrer i deres Stamland Holsten og i det 1376 erobrede Sønderjylland. Men allerede n. A. opnaaede Dronning Margrete som sin Søn Olufs Formynder, at Greverne anerkendte den danske Konges Lenshøjhed for Hertugdømmets Vedkommende, hvad bl. a. den lübske Krønike opfattede som en stor diplomatisk Sejr for hende. Det blev herved fastsat, at Hertugdømmet ikke som Holsten maatte deles, men skulde forlenes til en enkelt Mand af Slægten. G. fik saa paa Danehof i Nyborg 15. Aug. 1386 Hertugdømmet overdraget som Forlening og lovede at yde den danske Konge Tjeneste som Lensmand. Greverne søgte dog at unddrage sig Lenspligten, og da Margrete nogle Aar senere under sin Indblanding i Sveriges Forhold ønskede at sikre sig Fred imod Syd, sluttede hun 1392 en Overenskomst med dem om gensidig Hjælp, hvori der ikke var Tale om Lenspligten. Da Erik (VII.) af Pommern 1396 skulde hyldes som Konge, nægtede G. paa et Møde i Assens at gentage sit Lensløfte fra Nyborg, men tilbød at tjene ham for Betaling. Uoverensstemmelsen førte dog ikke til noget Brud mellem den danske Krone og Greverne. — N. A. delte G. og hans Brødre efter deres Farbroder Claus' Død Holsten imellem sig; Brødrene krævede ogsaa Sønderjylland delt, men dette afslog G., og Spørgsmaalet udskødes i ni Aar. G. skulde ikke opleve dette Tidspunkt. Da hans Broder Albrecht 1403 var faldet paa et Tog mod Ditmarskerne, besluttede han at hævne dette og underkaste sig Landet; han faldt ind i Ditmarsken med en stor Hær, men fandt sin Død ved Süderhamme sammen med talrige holstenske Adelsmænd. Hans Død gav Dronning Margrete den ønskede gunstige Lejlighed til at arbejde for Sønderjyllands Genvinding. Han efterlod sig to umyndige Sønner, Henrik og Adolf, og efter hans Død fødte hans Enke ham Sønnen Gerhard.

G. Waitz: *Geschichte Schleswig-Holsteins*, I, 1851. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882. Samme: Danmarks Riges Historie, II, 1898—1905.

Jørgen Olrik (A. D. Jørgensen).

Gerhard VIL, 1404—33, holstensk Greve og (ikke anerkendt) Hertug af Sønderjylland. F. 1404, d. 24. Juli 1433 paa en Rejse til **Köln**, begr. i Domkirken i Emmerich. Forældre: Grev Gerhard VI. (s. d.) og Hustru. Gift 1431 med Agnes af Baden, f. 25. Marts 1408, D. af Markgrev Bernhard I. af Baden (ca. 1364—1431, gift 1° med Margaretha af Hohenberg. Ægteskabet opløst 1391) og Anna af **Öttingen** (d. 1442).

G. var født efter Faderens Død. Efter Moderens Brud med Dronning Margrete og Kong Erik (VII.) nævnes han sammen med sine ældre Brødre Henrik og Adolf som »Hertug af Slesvig« og Greve af Holsten. Han deltog ogsaa i Kampen mod Danmark, bl. a. i Hanseaternes Tog mod Kbh. 1428. Han synes at have boet hos Moderen paa Sønderborg, som han vistnok arvede efter hende. G.s Hustru fødte Tvillinger, som ifølge Krønikerne (jfr. Zeitschr. der Gesellsch. f. schlesw.-holst.-lauemb. Gesch., III, 1873, S. 126—30; X, 1881, S. 100—16) efter hans Broder Adolfs Paastand var kommet til Verden for tidligt efter Brylluppet og derfor af ham erklæredes for uægte. Hertuginde sendtes tilbage til sit Hjem, og af de to Børn sattes Datteren i Kloster i Preetz, medens Sønnen omkom paa Søen ved Sønderborg. Til Straf for den saaledes udviste Haardhed, hed det sig, blev Adolfs kort efter indgaaede Ægteskab ufrugtbart, saa at Greveslægten uddøde med ham.

A. D. *Jørgensen* (*Jørgen Olrik**).

Gerhard, Johan Frederik (Friedrich), ca. 1715—48, Miniature- og Cabinetmaler. F. ca. 1715, formentlig i Franken, begr. 27. Maj 1748 i Kbh. (St. Petri Urtegaard). Gift med Eva Lovise, d. tidligst 1764.

Man har identificeret J. F. G. med den Maler »Gerard«, som 1723 malede et Miniaturebillede af Christiane Charlotte af Ansbach, og derfor betvivlet ovenstaaende Aldersangivelse, men det naturligste er at antage, at det drejer sig om to Personer, især da Miniaturen ingen kunstnerisk Lighed har med J. F. G.s Billeder. I Breslau hænger et Maleri af en ukendt Herre; det kom dertil fra Wien 1732, malet af en G.; dette kan være J. F. G.s ældste Billede. Fast Grund faar man først under Fødderne, da J. F. G. nævnes ved det Bayreuth'ske Hof som Kammertjener og Cabinets-skildrer 1735. Indtil 1742 omtales han i dette lille Hofs Regnskaber, og et halvt Aarhundrede senere lever hans Ry endnu som en god Tegner, Illuminerer og Kobberætser (Casp. v. Schad: Brandenb. Pinakothek, 1792, S. 40, 42, 172). Han maa allerede 1741 være rejst til Kbh. til Markgrevens Kusine Dronning Sophie

Magdalene, og han fandt snart Beskæftigelse. Ukontrollerede Angivelser giver ham en Plads som kgl. Cabinetsskildrer 1742 og Borgerskab 1743; i hvert Fald havde han i disse Aar en Del Udbetalinger fra de kgl. Kasser, og fra 1745 fik han aarlig 300 Rdl. som kgl. Cabinetsmaler, 1748 blev han Professor ved Kunstakademiet. Han restaurerede **Loftsbilleder** for Hoffet og malede ogsaa store Billeder (»En Tiger i Legemsstørrelse og tre **smaa gule Heste**«). J. F. G. var utvivlsomt en dygtig Tegner, og han har forstaaet at udføre smaa Kopier efter forskellige Kunstneres Arbejder paa en saadan Maade, at hans Billeder virker som Originaler. Særlig synes hans Landsmand Marcus Tuscher at have staaet ham nær. Der findes utvivlsomt langt flere Smaabilleder af ham rundt i vore Samlinger end almindelig antaget. Han malede i Reglen paa Kobber. Paa Rosenborg hænger Portrætter af Frederik Ernst af Bayreuth og et allegorisk Billede af Frederik V.s Tronbestigelse (1747), desuden kan **maaske** Christian VI.s Familiebillede, efter Tuscher, henføres til ham. Fr.borg ejer et lignende allegorisk Billede og et Maleri af Kunstneren med Hustru og Børn (1745). Hos Storhertugen af Hessen findes **Elfenbensminiaturer** af Kejser Karl VI. og Gemalinde. J. F. G. malede ogsaa Folkelivsbilleder i Metsus Manér, en »Dreng med Fuglebur« findes f. Eks. omtalt 1793. »En Læge og en Kapuciner ved en Sygeseng« og endnu et Billede hænger i Museet i Speier, et Venusbillede i Siebenbürgen. Paa Kobberstiksamlingen og Fr.borg findes fortrinlige tegnede Portrætkopier, som **maa** tillægges J. F. G.; de er stundom antagne for at være van Manders Arbejder. — Selvportræt se ovenfor.

F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot, 1880, S. 180. F. Meldahl og P. Johansen: Det kgl. Akademi for de skjønnne Kunster, 1904, S. 29 f. Hohenzollern-Jahrbuch, VI, 1902, S. 156. Fr. H. Hofmann: Bayreuth und seine **Kunstdenkmale**, 1902.

Cl A A h

Gerlach, Georg Daniel, 1797—1865, Officer. F. 31. Aug. 1797 i Eckernförde, d. 7. Marts 1865 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Sekondløjtnant, senere Kaptajn Mattern Christoph G. (1763—1806) og Anna Sabina Magdalena **Böhm** (1774—1846). Gift 20. Aug. 1827 i Kbh. (Garn.) med Caroline Marie Kromayer, f. 19. April 1800 i Kbh. (Helligg.), d. 8. Okt. 1846 sst. (Garn.), D. af Konditor Johan Carl K. (ca. 1765—1836, gift 2° 1821 med Marie Kirstine Hansen, ca. 1796—1860) og Marie Dorthea Liunge (d. 1819).

G. blev Landkadet 1808, 1813 Kadetunderofficer med reserveret Anciennitet som Sekondløjtnant à la suite; 1815 afgik han

fra Korpset, blev **1822** Premierløjtnant, **1830** Stabskaptajn, **1842** Kaptajn I, **1847** Major, **1848** kar., n. A. virkelig Oberstløjtnant, **1850** kar. Oberst, og **1852** rykkede han op paa ældste Stabsofficersgæge. **Han** deltog ikke i Felttoget **1848**, men n. A. førte han Bataillon i de Mezas Brigade og erhvervede sig straks de Mezas varmeste Velvillie, der ikke mindskedes ved hans Deltagelse i Fægtningerne i Sundeved i April s. A. og Udfaldet fra Fredericia. I teoretiske Kundskaber hævede han sig hverken da eller senere over det jævne; men han viste i sit første Felttog et godt taktisk Blik; under Fægtning paavirkede han sine undergivne med fængende Tiltale og eget Eksempel, ledede Afdelingen i og uden for Fægtning med stramme Tøjler, men var samtidig velvillig og omhyggelig for alles Vel. **1850** kommanderede han Flankekorpsets Avantgarde ved Indrykningen i Slesvig og deltog med Kraft og Dygtighed i Slaget ved Isted. **1854** blev han Kommandør for en Infanteribrigade i **Kbh.**, **1856** kar., **1858** virkelig Generalmajor og Medlem af Den raadgivende Komité og n. A. (indtil Jan. **1864**) fungerende Generalinspektør for Fodfolket. Ved Indledningen til Krigen **1864** fik G. Kommandoen over 1. Division og Anciennitet som Generalløjtnant (fra Dec. **1863**). En Del af hans Division havde den heldige Fægtning ved Mysunde 2. Febr. Da Overkommandoen ikke vilde kalde ham ind fra hans Post bag Slien, kom han ikke til at deltage i Krigsraadet 4. Febr.; men han tiltraadte ganske Beslutningen om Afmarch fra Danevirke. Medens de Meza derefter i **Kbh.** kæmpede med Krigsministeriet, og General **Lüttichau** midlertidig førte Kommandoen, enedes G. med de andre Generaler m. fl. om en indtrængende Indstilling gennem Ministeriet til Kongen om at give Hæren de Meza tilbage. Lundbye afslog at fremme Indstillingen, og da Generalerne krævede den fremmet, lod Lundbye Generalauditøren udtale sig i Sagen, fik Medhold og gav Generalerne en skarp Røffel. 27. Febr. indstillede Lundbye, at de Meza skulde fratræde Overkommandoen, og at G. skulde overtage denne, hvad Kongen nødtvungent gik ind paa, og fra Begyndelsen af Marts tiltraadte G. Overkommandoen. Han blev i Hæren modtaget med Velvillie, da han var kendt som en modig og tapper Mand.

G. var fra første Færd dybt uenig med Krigsministeriet, der stadig greb ind i Kommandoen og nu, da Hæren var bragt op paa den før Krigen beregnede Styrke, ønskede en mere aktiv Optræden paa de **to—tre** Krigsskuepladser, medens G. hævdede, at det formaalstjenligste var et sejgt, rent Forsvar ved Dybbøl og Fredericia, og allerede **17.** Marts henstillede han, om det ikke var i det heles

Interesse, at han afløstes af en anden, idet han stærkt betonedede, at den kommanderende General maatte have frie Hænder til at lede Operationerne efter Omstændighederne og bedste Overbevisning. Denne Strid dæmpedes vel noget i Marts, men derefter krævede Krigsministeren, paavirket af Regeringen og visse Aviser — for øvrigt ikke helt uden Grund — mere aktiv Handling. 9. April skrev G. til Ministeriet, at man havde overvejet at foretage et kraftigt Udfald ved Dybbøl for at hæve Stemningen, men var kommet til det Resultat, at Betingelserne for et Frembrud ud over Skanserækken var saa ugunstige, at man havde opgivet Tanken. Overkommandoen gjorde samtidig opmærksom paa, at Forskansningerne var saa medtaget af den fjendtlige Beskydning, at Haabet om at hævde dem ved en Storm svandt stærkt med hver Dag. **For** at undgaa en Katastrofe foreslog man enten helt at rømme Stillingen før den truende Storm eller kun at holde den besat med svage Kræfter, der hurtigt kunde trække sig tilbage. Ministeriet svarede imidlertid, at af politiske Grunde skulde Stillingen forsvares til det yderste.

Overkommandoen udarbejdede herefter en ny Indstilling om det samme; men inden denne var afsendt, paafulgte den kendte telegrafiske Meningsudveksling 14. April mellem Stabschefen, Oberstløjtnant Stjernholm — G. laa til Sengs efter et Uheld paa en Ridetur — og Ministeriet, hvori Stjernholm fastholdt Overkommandoens Opfattelse og sluttede med at kræve frie Hænder til at træffe de Beslutninger, som den militære Stilling krævede. Ministeriet svarede, at Overkommandoen havde frie Hænder; Regeringen stode paa den saavel i militær som politisk Henseende. Men inden Dagen var til Ende, indløb der Telegram om, at Ministeriet havde forelagt Samtalen og Aftalen for Regeringen, der fastholdt, at Stillingen skulde forsvares, selv om det krævede betydelige Ofre. Samtidig indtraf en fortrolig Skrivelse fra Krigsministeren til G. personlig som Svar paa Indstillingen af 9. April: Stillingen skulde holdes. At G. fjøede sig efter Regeringen blev af hans gamle Velynder de Meza bedømt med en ubarmhjertig Skarphed, der viser de to Officerers vidt forskellige Indstilling.

Ved Stormen naaed G. personlig ikke over i Stillingen. Hovedkvarteret forlagdes til Fyn, der nu, sammen med Fredericia, maatte antages at blive Hovedkrigsskueplads, og G. nærede fast Tillid til Muligheden af et kraftigt Forsvar af denne Fæstning. Derfor var det som et Lynslag for ham at modtage Brev fra Lundbye af 23. April om, at Fredericia skulde rømmes. Han søgte at faa Bestemmelsen ændret; men den blev fastholdt og straks gennemført.

Hærens Omgruppering, navnlig Ministeriets Ordre om betydelig Forøgelse af **Hegermanns** Korps i Jylland paa Bekostning af **Als** og Fyns Forsvar, misbilligede **G.**, men forgæves. 29. Juni faldt **Als**; Resterne af Korpsset her overførtes til Fyn, og 4. Juli blev Overkommandoen overdraget til Generalløjtnant Steinmann, hvem den nye Krigsminister, Reich, ansaa for særlig egnet og alt paa et tidligere Tidspunkt havde udset til Stillingen. **G.** havde kort i **Forvejen** haft et kraftigt Sammenstød med en af **Divisionskommandøerne**, Caroc, angaaende Kystforsvaret paa Fyn; nu blev de begge kaldt bort samtidig med, at **G.** udnævntes til virkelig Generalløjtnant. Efter eget Ønske fik **G.** Kommandoen over en Division og var under den næste Vaabenstilstand underlagt **I.** Generalkommando, de Meza. — 19. Dec. s. **A.**, samtidig med Krigsminister Hansen og de Meza, pensioneredes **G.** og stilledes å la suite. — Af sine samtidige blev **G.** ved sin Død med Rette karakteriseret som en fædrelandskærlig, tapper og ærekær Soldat. De Mezas samtidige Karakteristik af ham: »Tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier«, savner dog ikke Berettigelse.

R. 1836. DM. 1849. K. 1853. S.K. 1864. — Pennetegning af C. A. Hagen 1849 (Fr.borg). Blyantstegning af N. Simonsen 1850 (sst.). Maleri af V. Simesen 1897 (Sønderborg Slot). Litografier og Træsnit 1864.

Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. Der deutsch-dänische Krieg 1864, udg. af den preussiske Generalstab, II, 1887. C. Th. Sørensen: Den anden slesvigske Krig, I—III, 1883. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. General de Mezas **Krigs-Dagbøger** 1849—1851, ved K. C. Rockstroh, 1928. Rasmus Hansen: Minder og Dagbogsblade fra 1848, 1849, 1850, 1875. K. C. Rockstroh: General de Meza og Dannevirkes Rømning, 1930. Dansk militært Tidsskr., 1865, S. 46 ff. *p l t h*

Gerlach, Vilhelmine Leocadie Theresia, f. Bergnehr, 1826—1919, Operasangerinde. F. 26. Jan. 1826 i Stockholm, d. 13. Sept. 1919 paa **Frbg.**, begr. i Christianskirkens Krypt. Forældre: Underløjtnant, Toldinspektør i Sabbatsberg Carl Vilhelm B. (1803—47, gift 2° 1845 med Ane Marie Colding, 1800—tidligst 53) og Charlotta Vilhelmina Christina **Philp** (1799—1871). Gift 1° 20. Nov. 1852 i Kbh. (Slotsk.) med Lysestøber i Kbh., senere Toldassistent i Nyborg Carl Edvard Fossum, f. 16. Maj 1829 paa **Frbg.**, d. 23. Juni 1890 i Kbh. (Johs.) (gift 2° 1870 med Lydia Dagmar Alfonsine Hansen, 1844—98), Søn af Lysestøber, Kaptajn Jens Peter F. (1795—1856) og Martha Cathrine Mathiesen (1804—73). Ægteskabet opløst 1857. 2° 4. Juni 1861 i Kbh. (Slotsk.) med Syngemester Carl Ludvig **G.**, f. 26. April 1833 i Kbh. (Fødsst.), d. 13.

Sept. 1893 sst., Søn af Musikdirektør ved Garden, Organist Heinrich Christian G. fra Gotha (1777—1838) og Johanne Lovise Michelsen (ca. 1811—76).

Den danske Scenes første dramatiske Sangerinde i den store Stil var svensk og havde 24. Febr. 1844 debuteret paa Stockholms Mindre teatern i »Donaufrun«, hvor hendes smukke Mezzosopran med den ejendommelige gyldne Timbre vakte saa stor Opmærksomhed, at svenske Musikautoriteter raadede hende til at søge videre Uddannelse i Paris, men paa Vejen hertil aflagde hun Prøve for Teaterdirektionen i Kbh., hvis Medlem Jonas Collin med sædvanligt Fremsyn straks knyttede hende til Det kgl. Teater og gav hende Henrik Rung til Lærer. 25. Jan. 1845 optraadte hun første Gang ved en Aftenunderholdning, og senere paa Aaret brød hun igennem som Filippo i »Agerkarl og Sanger«, hvorefter vigtige og forskelligartede Opgaver som Therese i »Røverborgen«, Etle i »Liden Kirsten«, Dronningen i »Hans Heiling« og Madame Voltisubito i »Recensenten og Dyret« blev hende betroet; hun viste indtagende Skælmeri som Rosina i »Barberen« og imponerede ved lidenskabelig Vælde og Røstens Majestæt i Titelrollen i Bellinis »Norma«, hvori hun tidligere havde sunget Adalgisa. 1848 blev hun kgl. ansat, og efter yderligere Uddannelse hos Manuel Garcia i London blev hun, som J. L. Heiberg skrev, »det glansfulde Midtpunkt, hvorom Operaens øvrige Kræfter grupperede sig«. Den pragtfulde Stemme og hendes tydelige Tekstudtale, der i danske Øren forskønnedes af svensk Accent, forenedes med rige dramatiske Evner; hun kunde udtrykke de forskelligste Følelser i sit om Ristori mindende karakterfulde Ansigt, i hvis Øjne en tændende Gnist lyste. Nogle af Hovedrollerne i hendes Repertoire blev i de følgende Aar Vilhelmine i »Ungdom og Galskab«, Donna Anna i »Don Juan«, Pagen og Susanne i »Figaros Bryllup«, Marie i »Regimentets Datter«, Titelrollen i »Fidelio« og Prinsessen i »Vilhelm Tell«. G. var ubetinget Landets største dramatiske Sangerinde, endnu aldrig overgaaet i musikalsk Monumentalitet, men hendes Ærgerrighed svarede ikke til hendes store Begavelse, og *efterhaanden* blev hun et af de sjældne Eksempler paa Evnen uden Lysten, hvorved hun kom i Strid med sine overordnede. Hendes Vilkaarlighed blev Ledelsen en Plage, og til hendes daarlige tjenstlige Forhold bidrog hendes intime Forbindelse med Grevinde Danner, hvis Sanglærerinde hun var. Men efter Frederik VII.s Død blev Fru G.s Luner ikke længere betragtet som Magtbud; skønt endnu ung og i Besiddelse af sine sjældne Evner fik hun sin Afsked, og det blev under et Sagsanlæg fastslaaet ved Højesteret, at hun ikke havde opfyldt

sine kontraktlige Forpligtelser. 3. Nov. 1866 optraadte hun sidste Gang som Gæst i sit Glansparti, Titelrollen i »Lucrezia Borgia«. N. A. var hun Gæst paa Casino, og siden øvede hun en betydningsfuld Virken som Sanglærerinde for Teatrets unge. Hun blev den sidstlevende af Kunstnerne fra Enevældens Dage og bevarede, trods de næsten 94 Aar, sine Aandsevner usvækkede. — **Kgl. Kammer-sangerinde 1858.** — Litografier af C. Steckmest 1852 efter Tegning af E. Lehmann, efter Daguerreotypi 1853 og af A. J. Salmson. Træsnit af C. Hammer 1883. — Fru G.s Mand, *Carl Ludvig Gerlach*, avancerede fra Korist til Sanger — han debuterede 1855 som *Velesco* i »Stella« — og var fra 1860 Operaen en nyttig Mand, dels som Repetitør, dels som Syngemester, hvilken Stilling han beklædte 1863—88. Han virkede ogsaa som Komponist og fik det Ancker'ske Legat 1873 til en Studierejse, under hvilken han besøgte Rich. Wagner, der med Begejstring hørte Fru G. synge; G. deltog i sin Hustrus pædagogiske Virksomhed og udgav til Brug ved den nogle Syngeøvelser.

Slægt i G. Elgenstierna: *Svenska adelns ättartavlor*, V, 1926, S. 704, og Dagens Nyheder 6. Okt. 1919. Robert Neiiendam: *Det kgl. Teaters Historie*, V, 1930. Samme: *Mennesker bag Masker*, 1931, S. 93—100.

Robert Neiiendam.

Gerner, Henrik Thomsen (Thomæsøn), 1629—1700, Biskop. F. 9. Dec. 1629 i Kbh., d. 14. Maj 1700 i Viborg, begr. i Domkirken. Forældre: Handelsmand, senere Renteskriver og Kasserer ved Forraedskassen Thomas G. (d. ca. 1673) og Karen Henriksdatter. Gift 1656 med Dorothea Jensdatter Bircherod, f. 11. Okt. 1636, d. 19. Febr. 1705 i Viborg, D. af Sognepræst i Birkerød Jens Hermansen B. (1588—1657, gift 1° med N. N.) og Maren Jacobsdatter (1593—1680).

H. G. var først bestemt til Handelsvejen, men hans Privatlærer blev opmærksom paa hans særlige Begavelse for Studier og fik Faderen til at lade ham studere. Han blev Student 1650 fra Frue Skole, tog 1652 Attestats, virkede til 1654 paa Herlufsholm som Medhjælper hos den som Filolog navnkundige, men som Pædagog hjælpeløse Rektor Zacharias Lund, blev 1654 Baccalaur og rejste udenlands, først til England (Oxford), i hvis Sprog og Aandsliv han levede sig ind, og 1655 til Holland (Leiden og Utrecht). 1656 blev han Kapellan hos Sognepræsten i Birkerød, Jens Hermansen Bircherod, og da denne døde 1657, hans Efterfølger. Under Svenskekrigen 1658—60 døjede han haarde Trængsler; i Begyndelsen af 1658 blev hans Præstegaard plyndret seks Gange, og da der til sidst hverken var Indbo eller Kreaturer tilbage, kastede Soldaterne Lod om hans

Præstekjole. 6. Sept. 1658 overgav Kronborg sig til Svenskerne, og 1659 stiftedes den kendte S sammensværgelse af Ridefogeden paa Kronborg Len Hans Rostgaard, Ingeniør Ole Steenwinkel og Dronningens Foged paa Hørsholm Lorens Tuxen, som bar Arbejdets Hovedpart. Formaalet var at generobre Fæstningen. Engelske Lejetropper, hvervet for Karl Gustaf, men utilfreds med dennes Behandling, skulde danne den militære Støtte for Foretagendet, og H. G. kom paa Grund af sine engelske Sprogkundskaber og ved sin Gæstfrihed mod den engelske Oberst Richard Hutchinson, hvem H. G. paavirkede til at gaa imod Karl Gustaf, ind i S sammensværgelsen. Da denne blev opdaget i Slutningen af Juni 1659, blev H. G. arresteret i sin Præstegaard, forhørt under Tortur, men gav ingen Meddelelser og blev derefter dømt til at henrettes 19. Aug. De Tanker, der fyldte ham inden Henrettelsen, og som han gav Udtryk for, bl. a. i et Brev til sin Hustru, vidner om hans mandige Gudsfrygt og patriotiske Sindelag. Han slap imidlertid med Livet, fordi man fra svensk Side kunde benytte sig af hans Person til at presse Regeringen i Kbh. til at løslade Gesandten Sten Bielke; det danske Kongepar gjorde sig megen Umage — ogsaa gennem den franske Gesandt hos Karl Gustaf Terlon — for at faa H. G. fri, og Bielke blev løsladt 18. Aug., men i over et Aar blev H. G. holdt i strengt Fængsel, en Tid i Helsingborg, og først efter at der to Gange var erlagt kummerligt sammenskrabede Løsepenge for ham, fik han sin Frihed ved Freden 1660. De tredobbelte Lænker og det 18 kg tunge Jernlod, som han havde baaret i atten Uger, lod han ophænge i Birkerød Kirke. Efter disse haarde Trængsler fulgte lykkelige Arbejdsaar. H. G. nød en hæderkronet Anseelse, han udfoldede en beundringsværdig Flid, og han oplevede, takket være sit dygtigt drevne Landbrug, at faa økonomisk betryggende Kaar og havde indtil 1679 Ret til Krohold i Birkerød. H. G. havde et frodigt Sind og et aabent Blik for Naturen og Bondens Liv; hans Bearbejdelse af Hesiods »Gerninger og Dage« ud fra hans kristelige Livssyn er ledsaget af en Skildring paa Vers af Bondens lykkelige Arbejde Aaret igennem (1670), og hans Interesse for Nordsjællands Flora satte sig Spor i P. Kyllings »Viridarium Danicum« (1688). Hans Interesse for Menneskelivet med dets Forpligtelser over for Samfundets Indretninger satte Frugt i hans velskrevne, djærve social-etiske Skrifter »De Wiisis politica practico-sacra« og »De Wiisis oeconomica practico-sacra«, begge fra 1662. I det første Skrift behandler han Kongens Pligter og de Krav, der maa stilles til hans personlige Moral og til hans Raad-givere; hvad han skriver om Gejstligheden og dens Gerning, er hvad

vi vilde kalde Pastoralteologi, og endelig giver han sine Synspunkter for Undersaatternes Forhold til den verdslige og gejstlige Øvrighed. Det andet Skrift behandler Hjemmets Liv og Opdragelsens Pligter og Opgaver. Hans Ærevers til Christian V.s Salving 1671 viser ham som en god Skandinav, idet han ogsaa lader Sverige hylde Kongen. H. G.s øvrige Poesi er ikke meget værd, uanset at den er omfattende i Kvantitet og tjener hans oprigtige Royalisme. »Dend store Nordens-Konnings Christian dend Femtis berømmelige Land-Togs oc aff Gud forleente lykkelige Seyervindingers Ilias«, 1681 (3: den skaanske Krig), er som Kulturdokument mere interessant end som et Digterværk i stive Alexandrinere; det fortsattes i den »continuerende Ilias«, 1685 (omhandlende Aarene 1680—85), og begge Skrifter er indholdsmæssigt paa samme Linie som Anders Bordings Blad »Den danske Mercurius«. Om H. G.s Forkyndelse som Præst kan vi danne os en Forestilling gennem hans homiletiske Publikationer: »Sædvanlige Hellige Dagens Hellige Tanker« (1684), og »Gudelige Tanker« (1693), to Prædikensamlinger over henholdsvis Evangelier og Epistler. H. G.s Prædikener er Homilier, der forklarer og anvender Teksten Led for Led; han er ikke en spekulativ, men en praktisk religiøs Prædikant, antipapistisk i sin Lutherdom, men med et Indslag af den mystiske Fromhed, der over Joh. Arnd kom fra katolsk Fromhedsliv, ofte med djærve Fyndord og kaldende til personlig Gudsfrygt ved Omvendelse i Dag. Anvendelsen (Applikationen) af Teksten er sikkert formidlet gennem engelsk Paavirkning (Erik Pontoppidan, som i sin Pastoralteologi (1757) bekæmper »den engelske Prædikemaade«, nævner saaledes ikke H. G. blandt Forbillederne som Prædikanter). Barokstilens dekorativt opbyggede og gavmildt fremvældende Ord og Billeder er ogsaa litterært i Tidens karakterfulde Præg. H. G.s Prosa minder om Kingos Poesi; de var samtidige og begge af skotsk Slægt. 1678 udgav H. G. et Skrift, hvori han baade fejdede med Peder Syv om Retskrivningens Regler og selv fremstillede sine Synspunkter for Retskrivningens Metode (»Orthographia Danica eller det danske Sproks Skrifverictighed«, 2. Udg. 1679). Den ydre Anledning var den aarhusianske Konrektor J. Rhodes Udgave af Comenius' »Orbis sensualium pictus« (1672); i denne Bog var Retskrivningen i den danske Tekst vilkaarlig og upraktisk. Medens Peder Syv vilde lade Retskrivningens Regler bestemmes af videnskabelige Undersøgelser af Sprogets ældre Former, vilde H. G. nøjes med at henvise til det sidste Hundred-aars Bøger (i Særdeleshed Bibeloversættelser, Lovbøger, Kongekrøniker og andre lærde Mænds Skrifter). Han frygtede Vilkaar-

lighed i Retskrivningen og vilde for at undgaa den lægge den almindelige Praksis til Grund, dog saaledes, at det ikke blev en eller anden Dialekt, der fik afgørende Indflydelse, men hvad vi nærmest vilde kalde Praksis i Rigsdansk. Hvor uenig end H. G. var med Peder Syv, forenedes de dog begge i Kærlighed til Modersmaalet og i et oprigtigt Ønske om at holde Sproget rent for fremmede Ord, hvad der dog ikke lykkedes H. G. Hans Forslag om at lade en lærd Voldgift dømme sig og Peder Syv imellem, hvortil denne var villig, blev ikke til noget, men sine Synspunkter fastholdt han uforandret over for Peder Syvs Gensvar (1685) i sin »*Epitome philologiæ Danicæ*« (1690). 1680 var G. blevet Magister og 1690 Provst i Lyng-Kronborg Herred. 1693 blev han Biskop i Viborg og tillige Dr. theol. Han var en myndig Biskop, ivrig efter at opflamme sine Præster til Nidkærlighed og personlig Uelastelighed. Han døde ved et mærkeligt Ulykkestilfælde; han fik ved Aftensbordet et Stykke Kød paa tværs i Halsen, og da det ikke kunde fjernes, maatte han dø af Sult. Han lagde sig i sin Kiste og døde ti Dage efter. — Maleri af K. van Mander (Fr.borg); Kopi af C. A. Jensen 1836 (Birkerød K.); Kopi herefter i Viborg Domkirke. Litografi efter van Manders Maleri 1867, Radering 1899. Maleri 1696 i Norge. Stik 1684. — Mindesmærke af Johs. Wiedewelt ved Jægerspris. Buste af Johs. Kragh 1917 i Birkerød.

Erik Pontoppidan: *Marmora Danica*, II, 1741, S. 196f. Samme: *Annales ecclesiæ danicæ*, IV, 1, 1752, S. 182—85. H. B. Melchior: *Historisk Efterretning om den frie, adelige Skole paa Herlufsholm*, 1822, S. 169. Laurits Thura: *Hans Rostgaards Liiv og Levnet*, 1726. *Ny Minerva* 1807, Okt., S. 61—71. H. F. Rørdam: *De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar mod Karl Gustav*, 1855, S. 126. Fr. Winkel Horn: *Peder Syv. En literærhistorisk Studie*, 1878, S. 81 ff. C. Christensen: *Hørsholms Historie*, 1879, S. 350, 366. *Fra Frederiksborg Amt*, 1907, S. 65—91. Hans Kau: *Birkerød-Præsten Henrich Thomasøn Gerner*, 1909. V. J. v. Holstein Rathlou: *Deliciarum Manipulus Danicarum*, 1914, S. 59—108. H. Bertelsen: *Danske Grammatikere*, III, 1919. Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koor med Indledning af J. Oskar Andersen, 1931, S. LXII, LXXXII. P. Severinsen: *Viborg Domkirke*, 1932, S. 424—27. *Kirkehist. Saml.*, 4. Rk., III, 1893—95, S. 117—39; 5. Rk., II, 1903—05, S. 144—60. Valdemar Seeger: *Birkerød Kirke*, 1925. *Michael Neiiendam.*

Gerner, Henrik, 1701—86, Stiftsprovst. F. II. Marts 1701 i Tjæreby, Strø Herred, d. 12. Febr. 1786 i Tønsberg, begr. sst. Forældre: Sognepræst, Provst Jens G. (ca. 1666—1729, gift 2° med Anna Margrethe Lidøe) og Magdalene Sophie Thomsen (ca. 1675—1710). Gift 29. Jan. 1732 i Tønsberg med Elisabeth Grønhoff, døbt 26. Juni 1709 i Tønsberg, d. 18. Febr. 1786 sst., D. af Anders Gregersen (G.) (1672—1709) og Kirsten Jensdatter (1671—1758).

G. blev dimitteret 1719 fra **Fr.borg**, tog teologisk Attestats 1725 og blev 1729 personel Kapellan i Tønsberg. Herfra forflyttedes han 1731 som Sognepræst til **Vaale** og Undrumsdal. Blandt sine nye Nabopræster traf han en Ven fra sin Skoletid Christian Lange-mach Leth, nu Præst i Sandehered, en stærkt pietistisk paavirket Mand. Han øvede stor Indflydelse paa **G.**, der nu selv oplevede et aandeligt Gennembrud og derved fik en ny Forstaaelse for Præstegerningens Alvor. Ved G.s og Leths forenede Virksomhed opstod der i den følgende Tid en udbredt Vækkelsesbevægelse i deres egne og de tilgrænsende Sogne. Imidlertid blev Leth 1736 Præst i **Kbh.**, og her henledte han Generalkirkeinspektionskollegiets Opmærksomhed paa **G.**, der 1738 — trods Vægning fra egen Side — blev kaldet til Stiftsprovst og Sognepræst ved Vor Frue Kirke i **Kbh.**

Ved sin Ankomst stod G. antagelig i det væsentlige paa den hallensiske Pietismes Standpunkt, men snart efter foregik der en gennemgribende Forandring med ham, idet han kom under Paavirkning fra herrnhutisk Side, især vistnok fra det københavnske **Brødre**-societets Stifter Lorenz Prætorius. Som Følge heraf stillede han sig med skarp Kritik over for den hallensiske Statspietisme. Omslaget hos G. mærkedes i øvrigt i hans Prædikener, der betonede Evangeliets altbestemmende Betydning som Faktor i Omvendelsen, og i hans nøje Tilknytning til **herrnhutiske** Kredse. Saaledes samlede han de københavnske Herrnhutere til Møder hos sig, de saakaldte »**Provstehandlinger**«, og sendte (i direkte Modstrid med kgl. Reskripter) sine Sønner til **Herrnhut** for at opdrages der. H. G.s voksende Sympati for **Herrnhutismen** skaffede ham mange Fjender, deriblandt uheldigvis Sjællands myndige Biskop Peder Hersleb, der i sin Tid skal have fraaadet hans Kaldelse til **Kbh.** Da G. 1746 i Herslebs Nærværelse havde holdt en Prædiken med mange herrnhutiske Tanker og Udtryk, indgav Biskoppen en Klage over ham til Kirkekollegiet. Med stor Skarphed krævede Hersleb, at der skulde skrives ind mod en Stiftsprovst, der førte »farlig, Sikkerhed styrkende og sjælestyrtende Lærdom«. Denne Gang lykkedes det dog G.s Velyndere at afvende Uvejret, men da Hersleb senere s. A. var kommet under Vejre med, at G. støttede en herrnhutisk Privatskole, blev dette Udgangspunktet for en Række fornyede Klager fra Hersleb over G.s hele Forhold til Herrnhutismen. Kancelliet var rede til at støtte Hersleb og tildele G. en meget skarp Irettesættelse, men ved Sagens Behandling i Kongens Raad blev det besluttet at gaa frem med større Skaansomhed, end Hersleb havde ønsket, men G. fik dog Tilhold om at kalde sine Sønner

hjem fra Herrnhut og fik en Advarsel om ikke at blande sig med det herrnhutiske Parti. Specielt maatte de Forhandlinger, han deltog i, ikke være »mistænkelige«, ikke være Led af herrnhutisk Fromhedsliv. Trods alt følte G. denne ret lemfældige Afgørelse som et knusende Slag, hvorved han blev afskaaret fra at arbejde efter de kirkelige Idealer, der nu en Gang var blevet hans. Da han paa samme Tid fik Tilbud om at blive »Administrator for den lutherske Trope og Inspektør over de evangelisk-lutherske Brødre-menigheder i Schlesien«, nedlagde han 1747 sit Embede som Stiftsprovst og drog til Neusalz i Schlesien. I Længden følte han sig dog vistnok heller ikke tilfreds med sin nye Stilling. Han opgav den derfor og tog 1754 Ophold i Tønsberg, hvor han ved Hjælp af Indtægterne fra en Arvelod og en beskeden Understøttelse levede et stille Liv til sin Død. Som gammel Mand udgav han et ejendommeligt Skrift »Nogle Merkværdigheder, som angaaer Henric Gerner« (1772), halvt en Selvbiografi, halvt et Forsvar for den lutherske Karakter i Brødre-menighedens Liv og Lære. G. er en egenartet Skikkelse i dansk Kirkehistorie i det 18. Aarhundrede. Han var støbt af et blødere Metal end Flertallet af Tidens ledende Kirkemænd, mild og fredelskende kom han alle i Møde, og var han end med sin bøjelige Natur let at paavirke for kraftigere Aander, viste han til Gengæld et Frisind og en nænsom Forstaaelse over for andre Personligheder og Retninger, som ikke var almindelig hos hans Kaldsfæller.

Henrik Gerner: Nogle Merkværdigheder, som angaaer Henric Gerner, hans Vita og Fata, 1772, 2. Opl. 1777. Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, 1889—91, S. 299—302; V, 1897—99, S. 590—97; 5. Rk., III, 1905—07, S. 214; VI, 1911—13, S. 325—74, 483—565, 601—41. Theol. Tidsskr. for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge, VII, 1864, S. 344—54. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 297—302. *Bjørn Kornerub.*

Gerner, Henrik, 1742—87, Skibskonstruktør. F. 4. **Juli** 1742 (paa Graven fejlagtig 11. Juli 1741) i Kbh. (Holmens), d. 27. **Dec.** 1787 sst., begr. i Holmens K.s Kapel. Forældre: Kaptajn-løjtnant, senere Kommandørkaptajn Andreas G. (1699—1749) og Sophia Thomasen Gravesen (ca. 1708—78). Gift 24. **Dec.** 1773 i Kbh. (Holmens) med Charlotte Sophie Rasch, f. 31. **Dec.** 1736 i Esbønderup, d. 11. **Dec.** 1808 i Kbh. (Holmens), D. af Regiments-skriver, Kammerraad Otto Christian R. (d. 1748, gift 2° 1738 med Cathrine Margrethe Scheffer, d. 1741; 3° 1742 med Frederikke Christiane Torm, 1719—73) og Sophie Hedevig Eller (d. 1737).

G. blev Kadet 1755 og Sekondløjtnant 1763. I Indstillingen herom til Admiralitetskollegiet skriver Kadetchefen Kommandør-

kaptajn G. F. Fontenay, at H. G. havde megen Lyst til Videnskaber »og derhos et extraordinair hurtig Begreb og Geni«. Umiddelbart efter sin Udnævnelse til **Officer** blev han Auskultant i Konstruktionskommissionen og taget til Information i Skibsbygning af Fabrikmesteren, Kaptajn Krabbe. H. G. kastede sig med Iver over Studiet og røbede store Anlæg, tillige viste han sig som en meget intelligent ung Officer. Under Besøg 1764 med Fregatten »Falster« paa Orlogsværfterne i St. Petersborg og Karlskrona brugte han sine Øjne godt og indsendte efter Togtet en Rapport om Skibsbygning, Tømmerets Behandling, Smedning af Ankre og Støbning af Kanoner i Rusland og Sverige og modtog i den Anledning en **kgl.** Anerkendelse og en Dusør paa 300 Rdl. S. A. forfremmedes han til Premierløjtnant. Da hans tekniske Uddannelse her hjemme var tilendebragt, sendtes han i Marts 1768 sammen med **Premierløjtnant** E. W. Stiboldt (s. d.) til Udlandet for at fortsætte sine Studier. Han var først ca. tre Aar i England, hvor han gjorde sig bemærket ved sin Dygtighed, og derefter ca. et Aar i Frankrig, hvorfra han, der 1770 var forfremmet til Kaptajnløjtnant, hjemkaldtes i Juli 1772 for at overtage Stillingen som Fabrikmester efter F. M. Krabbe. G. tiltraadte sit Embede i en af Marinens Forfaldsperioder. De stadig skiftende Overkrigssekretærer medførte Usikkerhed i Ledelsen, en fast Flaadeplan savnedes, og Skibene inden for samme Type var uensartede, baade hvad Størrelse, Armering og Konstruktion angik. Ogsaa paa andre **Maader** mærkedes Savnet af en fast og forstandig Ledelse, saaledes var Flaadens Leje igen blevet saa opfyldt af Mudder, at Skibene ikke kunde udrustes i Lejet, men tomme **maatte** slæbes ud paa Reden for der at udrustes; Magasinbeholdningerne paa Værftet var utilstrækkelige, og Skibsbyggeriet arbejdede meget uøkonomisk. G. gik straks i Gang med at rette Fortidens Fejl, først paa sit eget Felt Skibsbygningen. Hans Skibe var fortrinlige, og det lykkedes ham efter et energisk Arbejde at faa Admiralitetskollegiet til at fastsætte en Flaadeplan, hvori 70-Kanonskibene blev **fastslaaet** som Typen, hvoraf Flaadens Linie i det væsentlige skulde bestaa. Han byggede i sin Funktionstid fjorten Linieskibe og ti Fregatter foruden adskillige mindre Skibe. 1776 forfremmedes han til Kaptajn, og n. A. blev han Medlem af Defensionskommissionen. De gamle Søforter Trekroner og Prøvestenen, der var bygget under Frederik IV., var for længst ubrugelige. Grev Fr. Danneskiold-Samsøe havde i sin korte, anden Funktions-tid som Overkrigssekretær faaet nedsat en Kommission til at fremsætte Forslag til **Kbh.s** Forsvar mod Søen, men ved hans Afgang

standsedes Kommissionens Arbejde. Nu blev det genoptaget, og 1784 afgav Kommissionen, hvori G. spillede en fremtrædende Rolle, sin Betænkning, der indeholdt Forslag om at bygge tre nye Søforter, Trekroner, Prøvestenen og Lynetten, hvoraf dog foreløbig kun Trekroner blev sat i Arbejde, saa at det var i Orden ved Englændernes Angreb 1801. 1777 oprettedes efter G.s Forslag en Konstruktions-skole paa Holmen; han blev selv ansat ved denne som Lektor og Hovedlærer. Denne Skole, der blev af stor Betydning for Søværnet, bestod under forskellige Navne i de følgende 130 Aar. Som en Anerkendelse af sin udmærkede Tjeneste blev G. 1781 udnævnt til **Kommandørkaptajn**. 1782 blev han Medlem af Regleringskommissionen, og n. A. indsendte han Forslag til Bygning af et Pumpeværk til Lænsning af Dokken, trukket af Heste. Hidtil var Pumpningen udført af 3—400 Mand af Holmens Mandskab, et anstrengende og nedværdigende Arbejde for disse. Da Anlægget var fuldført, svarede det fuldt ud til Forventningerne, idet Dokken kunde lænses paa den halve Tid og betydelig billigere. Lignende menneskekærlige Grunde var for G. medvirkende til Konstruktionen af Muddermaskiner, hvor Menneskekraft ligeledes med Held blev erstattet af Hestekraft. Endvidere konstruerede han Dunkrafter, en Ankerkran o. a. nyttige Maskiner, der gjorde Arbejdet paa Holmen lettere og billigere. Ogsaa i Skibene indførte han nyttige Forbedringer, bl. a. Destillationsapparater og faste Trykværker. Et varigt Minde har G. sat sig i Søetaten ved Stiftelsen af **Søe-Lieutenant-Selskabet** i Sept. 1784, idet han, uden selv at høre med til Stifterne, væsentlig bidrog hertil ved at opmuntre de unge Officerer til at slutte sig sammen i et Selskab til gensidig Belæring.

Ogsaa uden for Søetaten har G. indlagt sig stor Fortjeneste. 1769 indtraadte han som Medlem af Det **kgl.** Landhusholdnings-selskab, og fem Aar senere blev han dette Selskabs Præsident. 1774 vandt han Selskabets Guldmedaille for en Afhandling om en **Korntørringsanstalt**, og 1776 erhvervede han sig Videnskabernes Selskabs Præmie for en Afhandling om Rensning af Indsøer. Fra 1775 var han Medlem af Videnskabernes Selskab. Han indførte Lynafledere baade paa Bygninger og Skibe og gjorde mange Opfindelser, der kom den tekniske Virksomhed i Landet til gode.

G. var et ædelt og uegennyttigt Menneske, der vandt alle, med hvem han kom i Berøring. Kun Overkrigssekretæren, Gehejmeraad F. C. Rosenkrantz lærte aldrig at vurdere ham og brugte hans samtidige, men langt fra jævnbyrdige Kollega E. W. Stiboldt til smaalige Chikanerier, der i Forbindelse med forceret Arbejde

bidrog til G.s tidlige Død. Han ramtes af et apoplektisk Anfald, der i Løbet af faa Dage gjorde Ende paa hans Liv. Begravelsen viste hans store Popularitet; den overværedes af et meget stort Følge, og Mindetaler holdtes af Ove Malling, Tyge Rothe og af G.s Elev Hohlenberg. Over hans Gravkammer i Holmens Kirkes Kapel satte Medborgere ham et smukt Epitafium. — Maleri af Jens Juel (Søe-Lieutenant-Selskabet) og 1785 (Kunstmuseet), stukket af J. G. Preisler. Miniaturrelief af P. C. T. 1782 (Fr.borg). Buste af F. C. Willerup 1788 (sst.). Silhouetter af F. Bradt, B. J. Greve og R. R. Medaille af J. J. Holm 1787. — Mindesmærke af Johs. Wiedewelt ved Jægerspris. Akvarel derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

O. Malling: Tale til Erindring om Henrik Gerner, 1788. P. F. Giødesen: Mindeskrift om Henrik Gerner, 1884. H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, 1852. E. Holm: Kampen om Landboreformerne 1773—91, 1888. H. Ewald i Tidsskr. f. Sø. 1910. Søe-Lieutenant-Selskabet 1784—1934, 1934. *Th Topsøe-Jensen.*

Gerner, William Marius, 1862—99, Skuespiller. F. 9. Sept. 1862 i Kbh. (Frue), d. 31. Okt. 1899 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Snedkersvend, senere Forvalter Nicolai Eberhart G. (1838—84) og Nielsine Marie Østrup (1842—1911). Gift 25. Okt. 1889 i Kbh. (b. v.) med Wilhelmine (Willy) Jensine Sørensen, f. 10. Aug. 1865 i Kbh. (Frue), d. 26. Nov. 1918 sst., D. af Arbejdsmand Jens Sørensen og Sophie Vilhelmine Olsen (gift 1° med Poulsen).

Efter som ung **Manufakturhandlermedhjælper** at have spillet Dilettantkomedie, bl. a. paa det tidligere Hofteater, debuterede G. 16. Dec. 1885 paa Casino som Fritz i **Molt** Wengels Vaudeville »Kusine Lotte«. Støttet af sit friske Ydre og sin kønne Sangstemme aspirerede han til at blive Elsker i borgerlige Skuespil, men hans Fremstilling to Aar senere af Fritz Triddelfitz i »Landmandsliv« paa Dagmar-teatret røbede hans ejendommelige komiske Evne, som fik fuld Udvikling, efter at han, der i to Sæsoner tilhørte National-Etablisementet, 1892 kom til Frbg. Morskabsteater og den dermed forbundne Nørrebroscene, hvor han ved Siden af Frederik Jensen snart blev Hovedkraften i den aarlige Sommerrevy. Her repræsenterede G. i mange Forklædninger en udpræget Side af det københavnske Humør. Hans Komik var naiv-barok, saare godmodig og overmaade lattervekkende; den beroede bl. a. paa sidsvage Betoninger af Ordene, men det ulogiske og bagvendte var netop uimodstaaeligt i hans Mund. Geniale Glimt lyste i hans forsorne Lune, ikke mindst, naar han næsten mere talte end sang sine Viser, hvoraf fiere blev landskendte, f. Eks. »Til min gamle

Væltepeter« (1895), »Den er for tyk« (1896), »Lattervisen« (1898) og hans Svanesang »Jeg kan tydelig se Sverige« (1899). G.s Evne bundede i et barnligt, lyrisk bevæget Sind, der var letsindigt og uden enhver Beregning. Han optraadte sidste Gang i Revyen »Paa Livets Keglebane« faa Aftener, før han døde; daarlige hjemlige Forhold og svigtende Modstandskraft over for Bacchus medførte, at han gik bort i sin bedste Alder. Hans Begravelse udfoldede sig til et kæmpemæssigt Folkelivsbillede, der vidnede om, at han var populær som kun faa Skuespillere og talte Beundrere i alle Samfundslag. Kunstnerisk set er G. aldrig blevet erstattet; den, som kom ham nærmest i Art og vis comica, var Holger Pedersen (1888—1930). — Relief af Rasmus Andersen i Teatermuseet og paa Gravstenen.

København 21. Sept. 1896 og 2. Nov. 1899. Vilh. Petersen: Foran og bag Kulisserne, 1931. Axel Henriques: Ja, Tiden gaar —, 1931, S. 32—35.

Robert Neiiendam.

Gersdorff. Den overordentlig talrige Uradelsslægt G., hvis Navn 1155 forekommer som Navn paa et Gods i Nærheden af Quedlinburg i Oberlausitz, bredte sig over det tyske Rige — hvor den baade har grevelige og friherrelige Linier —, Østersølandene og Sverige og sendte ogsaa flere Grene til Danmark. Slægten, hvis ældst kendte Mand er den 1301 nævnte Dominus Christianus advocatus provinciae Gorlicensis, dictus de Gerhardisdorf, deles i seks Hovedlinier, hvis indbyrdes Forbindelse ikke lader sig paa-vise ad arkivalisk Vej. Linien til Tauchritz begynder med Nykil v. Gerhardisdorf (nævnes 1360), hvis Sønnesøns Sønnesøn Caspar G. (nævnes 1464) til Malschwitz og Horka var Farfader til Nickel G. (d. 1545) til Malschwitz. Denne var Oldefader til Nicolaus G. (d. 1631), hvis Søn Christopher Friedrich G. (1616—58) til Obersitz (Sachsen) og Tøbersø (Norge) var Oberst i den norske Hær og Fader til nedenn. Officer Frederik G. (1651—1724). — Linien Krischa udspringer fra Caspar v. G. (nævnes 1434 og 48) til Krischa, hvis Sønnesøns Søn Joachim G. (nævnes 1563) var Bedstefader til Caspar Christoffer G. (d. ca. 1634) til Krischa, der foruden Lønborggaard ejede mange jyske Hovedgaarde. Han var Fader til nedenn. Rigshofmester Joachim G. (1611—61) til Tunbyholm, hvis Sønner var Amtmand Christian G. (1644—1725) til Isgaard og nedenn. Overceremonimester Frederik G. (ca. 1650—91) til Ravnholt og Tølløse. Af disse var Christian G. Bedstefader til Stiftamtmand, Konferensraad Christian Frederik G. (1707—57), hvis Sønner var Stiftamtmand, Gehejmekonferensraad Poul Rosen-

ørn G. (1743—1810) og Generaladjutant Joachim G. (d. 1781) til Isgaard, fra hvem den nulevende ældste danske Gren nedstammer. — Linien Rengersdorf-Seichau begynder med Heinrich G. (nævnt 1480) til Rengersdorf, hvis Sønnesøns Sønnesøns Søn Rudolph G. (1590—1629) var Fader til Hans Caspar G. (1628—96(8?)) og Georg Rudolph G. (1629—96), der 1696 blev optaget i den bøhmiske Friherrestand. Han var Fader til nedenn. Stiftamtmand, Baron Rudolph G. (1660—1729), hvis Hustru Judithe Eleonore v. Glaubitz var Enke efter Baron Georg Rudolph G. (1649—83), Søn af nysnævnte Hans Caspar G. — Baron Rudolph G., der 1699 blev naturaliseret som dansk Friherre, var Fader til nedenn. Stiftamtmand Baron Niels (Nicolaus) G. (1688—1748), hvis Sønner var Amtmand, Gehejmeraad, Baron Christian Rudolph Philip G. (1723—1800) til Marselisborg, Generalløjtnant, Baron Frederik Carl G. (1726—1804) til Fahrenstedt og nedenn. Baron Nicolaus Maximilian G. (1725—1802) til Gross Nordsee og Klein Königsfoere, hvis Efterkommere har beklædt høje militære Charger i Rusland og nu atter er vendt tilbage til Danmark.

Goth. Geneal. Taschenbuch der uradeligen Häuser, 1923, S. 233—90.
Gersdorffsche Familien Nachrichten, 1818.

Albert Fabritius.

Gersdorff, Frederik, ca. 1650—91, Overceremonimester, Gesandt. F. ca. 1650, d. 29. Aug. 1691, vistnok i Bergues i Flandre-Maritime (nuv. Dept. du Nord), Frankrig, begr. i Tølløse. Forældre: Righofmester Joachim G. (s. d.) og Hustru. Gift 1677 (Vielsebrev 20. Febr.) med Elisabeth Sophie Skeel til Ravnholt og Tølløse, f. 1660, d. 6. Juli 1690, begr. i Tølløse, D. af Gehejmeraad, Stiftsbefalingsmand Christen S. (1623—88, s. d.) og Hustru.

F. G. blev 1668 Hof junker og senere Kammerjunker hos den unge Kong Christian V. 1670 sendtes han til Celle som dansk Envoyé hos Hertugerne af Braunschweig, men kom hjem igen 1678 og blev Ceremonimester (siden Overceremonimester) ved Hoffet. 1680 fik han Titel af Etatsraad og ledsagede 1683 sammen med Mogens Christensen Skeel (s. d.) Prins Jørgen til hans Vielse i England. Paa Hjemrejsen aflagde F. G. i Egenskab af overordentlig Gesandt Kondolencebesøg i Paris i Anledning af Dronning Maria Therasias Død. 1685 ledsagede han Kongen paa Rejsen til Norge. Allerede 1686 udpegedes han til Gesandt i England af udenforstaaende, der hos Magthaverne troede at spore Ængstelighed i Anledning af F. G.s Yndest hos Kongen og hos Ulr. Fr. Gyldenløve. Først 1688 blev det dog til Alvor med denne Sendelse, da netop G.s rige Svigerfader havde efterladt ham en stor Arv,

hvoraf han som sin Hustrus Mødrenearv allerede havde modtaget Ravnholt og nu fik bl. a. Tølløse, medens han selv 1669 havde solgt sin Fædrearv, Aalstrup og Tostrup (Christianssæde) paa Lolland. Som ivrig Legitimist holdt F. G. i England til det yderste fast ved Jakob II., men kom herved i et skævt Forhold til Prins Jørgen og end mere til den ham saa usympatiske Vilhelm III. 30. April 1689 hjemkaldtes han derfor; han døde fem Fjerdingaar efter under en Udenlandsrejse. — F. G. synes at have taget sin Fader Rigshofmesterens Vid og Lune i Arv, hvad der navnlig træder frem i hans dels danske, dels franske Gesandtindberetninger fra England, som giver ypperlige Bidrag til den engelske Revolutions Historie. Han siger med Rette selv, at de er mere underholdende end nogen opdigtet Roman. — Hv. R. 1684.

Dsk. Saml., 2. Rk., III—V, 1874—75. Chr. H. Brasch: Prins Georg af Danmark, 1890. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VII—VIII, 1926—30.

Fr Krarup (C. O. Bøggild Andersen).*

Gersdorff, Frederik (Friedrich), 1651—1724, Officer. F. 11. Jan. 1651 i Norge, d. 6. Maj 1724 paa Kærgaard ved Ribe, begr. i Hunderup K. Forældre: Oberst, Chef for Trondhjemske Infanteriregiment Christopher Friedrich G. til Obersitz i Sachsen (1616—58, gift 2° med Elisabeth Bielke) og Dorte Giedde (f. 1625). Gift 1° 1683 (Vielsebrev 21. April) med Baronesse Ide Sophie Juel, f. 14. Jan. 1663 paa Valbygaard, d. 17. Jan. 1685 i Kbh., D. af Gehejmeraad, Baron Jens Juel (s. d.) og 1. Hustru. 2° 30. Dec. 1685 med **Edele** Margrethe Krag, f. 14. Sept. 1663, d. 17. Marts 1739 paa Kærgaard, D. af Gehejmeraad, Oversekretær Erik K. (s. d.) og Hustru.

F. G. stod 1662—74 i Nummer som Fændrik ved to af Faderens Regimenter i Norge, men var som ung i hollandsk og spansk Tjeneste. Indtil Foraaret 1677 var han derefter Ritmester i Norge, og herefter fulgte han som Volontær Felttoget i Skaane, fra 1678 som Major og kar. Oberstløjtnant, deltog bl. a. med Bravur i Kampen om Karlshamn. Ved Fredslutningen 1679 blev han reduceret, men n. A. udnævnt til Oberstløjtnant, 1683 til kar., 1684 til virkelig Oberst og Regimentschef. 1693 blev han Brigader og 1699 Generalmajor i Norge, men allerede n. A. Inspektør over Infanteriet i Jylland og Fyn. April 1703 beordredes han som næstkommanderende ved Hjælpekorpset i kejserlig Tjeneste i Italien. Sommeren 1704 indtraf han ved Korpset, der da stod i Ungarn. 1704—05 var Korpset i Vinterkvarter i Tyskland og overtoges her af sin nye Chef, Generalløjtnant Andr. Harboe. Senere paa Aaret

1705 var det atter i Ungarn og høstede Hovedæren i Kampen ved Szibo **11. Nov.**, hvor F. G., der fik Hesten skudt under sig, førte de danske Dragoner og Ryttere. N. A. blev Harboe dræbt ved et Vaadeskud, og F. G. blev midlertidig øverstkommanderende. Han ansøgte Kongen om Forfremmelse til Generalløjtnant og Chef for Korpset eller Anvendelse andetsteds. Han var dog for lidt Hofmand, for meget en ligefrem, plump Soldat til at være velset ved Hove — i øvrigt ej heller ældst Generalmajor —, og Kongen gav Kommandoen til Generalløjtnant Greve Fr. Ahlefeldt-Laurvig(en), der først **1707** ankom til Korpset, saa at F. G. vedblivende beholdt Kommandoen. Ved Ahlefeldts Død **1708** blev F. G. endelig Generalløjtnant og Chef, førte Korpset i et kortvarigt Felttog og derefter hjem til Danmark **1709**. — Ved Hærens Landgang i Skaane s. A. kommanderede F. G. den forreste Echelon (Avantgarden), men blev allerede i Dec. s. A. udkommanderet til Hjælpekorpsen i Flandern, hvor han som næstkommanderende deltog i Felttogene indtil **1714**, da han førte den hollandske Del af Korpset hjem til Danmark og hermed afsluttede en 50-aarig Løbebane som Soldat. — F. G. var Ejer af Bramstrup paa Fyn og Kærgaard i Jylland, paa hvilken sidste Gaard han mest opholdt sig. — Ligesom mange andre høje Officerer havde han forstaaet at gøre sig Stillingerne ved Auxiliærkorpserne særdeles indbringende, men i øvrigt var han en brav Soldat. — Hans anden Hustru var Søster til Vicestatholderen i Norge, Baron Frederik Krag, og havde Karaktertræk tilfælles med denne. Under Mandens lange Udkommandoer styrede hun med Kraft og Dygtighed under vanskelige Forhold Godserne og Formuen og førte Kommandoen over hele Familien. — Gehejme-
raad **1714**. — Hv. R. **1707**.

Saml. til jydsk Hist. og Top., 3. Rk., IV, 1904—05. J. H. F. Jahn: De danske Auxiliærtropper, 2. Afd., 1841. K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie 1701—1709, 1895. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—II, 1899—1903. Rockstroh.

Gersdorff, Joachim, 1611—61, Rigshofmester, Rigsdrost. F. **11. Nov. 1611** paa Søbysgaard ved Hammel, d. **19. April 1661** i Kbh., begr. sst. (Nic. K., senere flyttet til Trin. K.). Forældre: Caspar Christoffer G. (d. ca. **1634**) og Else Munk (d. tidligst **1627**). Gift **3. Okt. 1641** i Kbh. med Øllegaard Huitfeldt, f. **16. Maj 1622** paa Lillø, d. **11. Marts 1655** sst., D. af Henrik H. til Berritsgaard (s. d.) og Hustru.

Efter at være opdraget i Hjemmet studerede J. G. **1623—29** i Sorø, hvor han opholdt sig samtidig med bl. a. Hertug Frederik, den senere Kong Frederik **III.**, sin Halvfætter paa mødrene Side

Hannibal Sehested og Holsteneren Chr. Rantzau. Han foretog derpaa vidtstrakte Udenlandsrejser, studerede ved Universiteterne i Leipzig (to Aar) og Leiden og besøgte England (London, Oxford), Frankrig (over to Aar i Paris, afbrudt af en kortere Hjemrejse ved Faderens Død, derpaa en Tid i Lyon), Geneve, Italien (syv Maaneder i Rom, fem i Firenze), Østrig og Ungarn. Da han vendte hjem til Danmark 1638, blev han Hoffjunker hos den udvalgte Prins Christian og snart efter Kammerjunker hos dennes Hustru Prinsesse Magdalena Sibylla paa Nykøbing Slot. Ved sit Bryllup forlod han denne Tjeneste (1641) og tog Ophold paa sin Hovedgaard Tunbyholm i Skaane, men han vedblev at være nøje knyttet til Tronfølgerparret som Raadgiver og Ven. Under Krigen 1644 bistod han sin Svigerfader, der var Lensmand paa Landskrona Slot, med at forsvare dette. Juni 1645 beskikkedes han til Generallandkommissarius for Sjælland, men afskedigedes i Aug. efter Fredslutningen. Ved Stændermødet i Kbh. Juni s. A. underskrev han det adelige Indlæg, som henskød Spørgsmaalet om Krig eller Fred til Raadet, og valgtes til den ene af de to skaanske Adelsfuldmægtige paa Kbh.-Stændermødet i Aug, hvor han underskrev Adelens Fordringer om Valg af Landkommissærer i hver Provins og om Raads**embedernes** fremtidige Besættelse efter Adelens og Raadets Indstilling. Febr. 1646 valgtes han sammen med Gunde Rosenkrantz til Landkommissær i Skaane; de søgte begge uden Held at slippe for Hvervet. Juni 1646 medunderskrev han med sine skaanske Standsfæller det adelige Fælleskrav om aarlige Adelsmøder i hver Provins. Skønt han saaledes, i Kraft af sin Rigdom og Anseelse, men næppe helt med sin gode Villie, var blevet en Forgrundsfigur inden for den adelige Stænderbevægelse, bevarede han dog sin Tilknytning til Kongehuset, hvad der fandt Udtryk, da Prins Christian April 1647 befuldmægtigede ham til at forhandle med Raadet om Hjælp til Sanering af de prinselige Finanser. Det er ogsaa bemærkelsesværdigt, at han paa Raads- og Adelsmødet i Odense Juli 1647 vel medunderskrev Adelens Fællesindlæg, men ikke Landkommissærernes Særindlæg. Da Christian IV. efter sin ældste Søns Død maatte bøje sig for Raadet og Adelen, medunderskrev J. G. imidlertid Nov. 1647 baade Adelens og Landkommissærernes Indlæg mod Ændring i Lensvilkaarene og for den ulfeldtske Alliance med Generalstaterne.

J. G.s Holdning paa Hyldingsrigsdagen April—Maj 1648 er ikke oplyst, men han var s. A. blandt dem, hvem den nyvalgte Kong Frederik III. efter Adelens og Raadets Indstilling udnævnte til Raader, og ved Kroningen i Nov. fik han Ridderslaget. Han

var ved den Tid en hyppig Gæst i Rigshofmester Corfitz Ulfeldts Hus, og det var ifølge Otto Sperling Ulfeldt, som, da han forberedte sin Ambassade til Holland, anbefalede ham til Embedet som Statholder paa Kbh.s Slot og derved gjorde ham til en Slags Vikar for sig under sin Fraværelse. Dec. 1648 overtog han Stillingen og fik Jan. 1649 Bestalling; der tillagdes ham en Løn af 5000 Rdl. p. a., indtil et egnet Len blev ledigt; 1651 forlenedes han med Bornholm. — Naar Ulfeldt havde haabet at finde en trofast Tilhænger i J. G., viste han her som ellers sin Mangel paa psykologisk og politisk Blik. J. G. delte den øvrige Adels Skinsyge mod og Mistillid til Svigersønnegruppen og følte sig samtidig knyttet til Kongen, til hvem han traadte i et lignende personligt Venskabsforhold som til hans afdøde Broder. De to Mænd lignede hinanden ved deres lærde Interesser og en ironisk Underbund i Livssynet, og J. G. vandt ved sin litterære Kultur og sin vittige Konversation Kongen, som han vandt fremmede Diplomater som f. Eks. Spanien Rebollo, der ydede ham en fin Kompliment ved at skildre hans Væsen som mere spansk end fransk, og Flamsk-Østrigeren Goës. Han var desuden uden at være Tilhænger af en uindskrænket Enevælde, der jo ogsaa vilde betyde et skarpt Brud med hans politiske Fortid, mere monarkisk indstillet end Flertallet af sine jævnaldrende Standsfæller, til hvilke han tillige stod i et vist nationalt Modsætningsforhold. Der er vistnok et Gran af Sandhed i den svenske Resident Dureels Udtalelse om, at J. G. følte sig som en Fremmed i Danmark. Det blev da paa Kongehusets og Hoffets Side, han helst søgte Tilfredsstillelse for den Ambition, som hans æstetisk-orienterede og sindige Naturel ikke savnede. Da Ulfeldt Dec. 1649 kom hjem fra sin Sendefærd, fandt han, at J. G. havde »revet fast al Autoritet til sig«, og det kan anses for sikkert, at J. G. i det Spændingsforhold, som indtraadte mellem Rigshofmesteren paa den ene, Hoffet og Dele af Raadet paa den anden Side, var blandt den førstes Modstandere. Han skal ogsaa have været Medforfatter til den efter Ulfeldts Flugt som Svar paa dennes »Æresforsvar« trykte officielle Redegørelse for Dinasagen. Mere passiv synes han at være optraadt i de fra Adelen udgaaede Angreb paa den norske Statholder Hannibal Sehested; denne regnede i alt Fald senere med Halvfætteren som sin Ven. Da Kongen 1652 ønskede en ny Rigshofmester i den flygtede Ulfeldts Sted, blev det J. G., som samlede Raadsflertallets Stemmer for sig og derpaa Okt. s. A. udnævntes til Statens første Embedsmand næst Kongen.

Under det gensidige Mistillidsforhold mellem Kongen og Raadet, som prægede den i indrepolitisk Henseende ret golde Tid efter

Svigersønnernes Fald, indtog J. G. en ejendommelig Mellemstilling, sikkert med stærkest Hældning mod Hoffet, men uden at tabe Kreditten hos sine Kolleger og **Standsfæller**. Overvejende passiv lod han Tingene gaa deres Gang, fandt sig i, at Kongens **Kammerskriver Christoffer Gabel** fik en voksende Del i Rigets Finansforvaltning, og modsatte sig Okt. 1658 sammen med Jørgen Seefeldt og Peder Reedtz **Raadshæftets** Proposition til Kongen om at besætte de ledige Kansler- og Marskembeder og ikke i saa høj Grad at benytte fremmede Raadgivere. Stærkest træder dog hans Eftergivenhed over for Hoffets Ønsker og Anskuelse frem i Ydrepolitikken. Han var Hovedforhandler over for de fremmede Gesandter, og han bærer utvivlsomt sammen med Kongen et Hovedansvar for den Politik, som førte til Angrebskrigen mod Sverige 1657, og de Ulykker, den bragte over Landet. Han viste her, at han manglede den virkelige Statsmands Evne til at bedømme Forhold og Situationer. Naar det er sagt, at Frederik III. gennem Sehesteds Fald unddrog sig Benyttelsen af en Raadgiver, som kunde medvirke til en roligere Omdannelse af Tilstandene i Danmark, saa var J. G. hverken i den indre eller den ydre Politik i Stand til at erstatte Halvfæteren, og han fik vistnok til sidst selv Blikket op for dette. Da han som de danske Forhandleres Leder maatte sætte sit Navn under den bl. a. af Ulfeldt dikterede Roskildefred (26. Febr. 1658), skal han paa sit Latin have udbrudt: »Vellem me nescire litteras«. Personligt var Freden et haardt Slag for ham, da hans fleste Godser laa i det afstaaede Skaane. Til Erstatning for det ligeledes afstaaede Bornholm fik han Marts 1658 Kalundborg Len. Den svenske Konge søgte at vinde ham for sig og for en dansk-svensk Udsoningspolitik ved at tildele ham Bornholms Indtægter for Livstid, men han afslog, og hans Tanke kredsede stadig om en paa Alliancerne med Østrig og Generalstaterne støttet Revanchekrig. Det svenske Fredsbrud Aug. 1658 var ham derfor næppe helt uvelkomment, og han havde vistnok en væsentlig Andel i Beslutningen om ikke at slutte en ny Fred uden Sværdslag og i Bestræbelserne for at animere Kbh. til Modstand. Han tog ogsaa virksom Del i Byens Forsvar og red ved Kongens Side i Stormnatten 11. Febr. 1659, haabede ogsaa længst muligt paa at opnaa en bedre Fred end den i Haagkoncerterne dikterede. I Foraaret 1660 overbevistes han dog, under Indtryk af Københavnernes Fredsønsker, den ringe Udsigt til virksom Hjælp fra de allierede og svækket af en haard Blærestenslidelse, som ofte bandt ham til Lejet, sikkert ogsaa knuget af Ansvarets og Ulykkernes Byrde, mere og mere om, at en snarlig Fred var en Nødvendighed. Han støttede

derfor Hannibal Sehesteds Mæglervirksomhed og udtalte i Brev til Sehested af 5. Maj sit varme Ønske om »une vraie amitié« mellem Nordens Riger. Under Sehesteds Forhandlinger i Stockholm efter **Kbh.-Freden** om Bornholms Vederlag brevvekslede de to Mænd, og det er sandsynligt, at Sehested har paavirket den paa Svensk forfattede politisk-apokalyptiske Novelle »Somnium **Gersdorphanum**«, hvori **J. G.** er Hovedpersonen, og som søger at paavise Umuligheden af et fremtidigt dansk Forsøg paa at tilbageerobre de skaanske Provinser.

J. G. hørte uden Tvivl til dem, som nu indsaa Nødvendigheden af en Reorganisation af Rigets Forvaltning og Forfatning. Han delte øjensynligt — modsat sin gamle Landkommissær- og nuværende Raadskollega Gunde Rosenkrantz — **Raadsfloretallets** Modstand mod at bevare en stor hvervet Hær, men han antydede i den Tale, hvormed han 10. Sept. 1660 aabnede Stændermødet i **Kbh.**, Nødvendigheden af en Indskrænkning af de adelige og andre Skatteprivilegier og priste i stærke Ord Kongens Fortjenester under Belejringen, samtidig med at han skød en Del af Skylden for Nederlaget i Krigen over paa Adelen. Under Skatteforhandlingerne og den paafølgende Statsomvæltning, som indledes med Underståndernes 8. Okt. til ham paa Sengen overbragte Forslag om Arverigets Indførelse, er hans Holdning ikke fuldt belyst, men han udtalte i Begyndelsen af Okt. til den hollandske Gesandt Vogelsangh: »I Sandhed, de Herrer, som vi har at gøre med, er Mænd af Forstand og Klogskab, og jeg finder, at der endnu er Kærlighed til Riget, og en stor Tilbøjelighed til at sætte de forfaldne Sager paa Fode igen«, og hans Ven **Goës** gav ved hans Død hans »Moderation« en stor Del af Æren for Begivenhedernes rolige Udvikling. Efter **Goës** søgte han, dog uden Held, at faa Kongen til at besætte de ledige Raadspladser, før der toges en endelig Beslutning om Arveriget, og lod sig 15. Okt. køre op til Slottet for at stemme Kongen gunstig for Adelen, men han underskrev med sine Kolleger Tilbudet om Arveriget (12. og 13. Okt.) og Erklæringen om Haandfæstningens Kassation (16. Okt.), aflagde 18. Okt., baaret i sin Stol op til Tribunen, Arvehyldingseden og lod sig 26. Okt. udnævne til Rigsdrost og Præses i »**Collegium Status**« og derved til nominel Chef for den nye Regering, hvis Sjæl var den nye Rigsskatmester Hannibal Sehested, »Director omnium consiliorum, som bragte Kongen til Arveretten« (Martin Tancke), og som talte Ærkebiskop Svane og Borgmester Hans Nansen blandt sine Medlemmer. Mere end Regeringens Hoved af Navn blev han ikke i de faa Maaneder, han endnu havde igen at leve i, men Kongeparret viste ham stor

Venlighed og besøgte ham paa hans Sygeleje, Frederik III. endog flere Gange, og han testamenterede Kongen sit store og værdifulde Bibliotek og Dronningen sine Fiskedamme lige uden for Byen.

J. G.s lærde og litterære Interesser er ovenfor omtalt. Han optraadte ikke selv som Forfatter (med den ovenn. mulige Undtagelse), men brevvekslede med flere europæiske lærde og støttede Ole Worm og andre danske Forskere. Som Personlighed var han lidet skarpskaaren og ikke alt for energisk, lidt af en Epikuræer, med Sans for Livets Skønheder og Snurrigheder, ingen skarp og overlegen Aand, men venlig i Omgang og almindelig afholdt, ogsaa af sine undergivne og Tjenere. Naar det i hans Ligtale siges, at »han holdt sig alt for nobel til enten sin egen eller nogen af sines privat Interesse ved denne sin høje Kommando og store Myndighed i ringeste Maade at søge«, er det vistnok sandt, men han havde det ganske vist heller ikke behov. I Arv fra Forældrene og Medgift med Hustruen fik han en betydelig Godsmængde. I Skaane ejede han ved Afstaaelsen ni Godser (Tunbyholm, Smedstorp, Ingelsted, Lillø, Uderup, Legeved, Onslunde, Billesholm og Hørby), hvis Hartkorn ved Vederlagsforretningen opgjordes til 3250 $\frac{1}{2}$ Tdr., og for hvilke han og hans Arvinger fik Erstatning i det resterende Danmark (1661 bl. a. Samsø og Aakær (Hads H.)). Her ejede han bl. a. Tostrup og Aalstrup (Fuglse H.), Isgaard (Mols H.) og Søbygaard (Gern H.) samt Berritsgaard (Musse H.) og Palstrup (Lysgaard H.), som han afhændede før sin Død. I Kbh. besad han den tidligere Bryggergaard, hvor Hotel d'Angleterre nu ligger, i Kalundborg Lindegaarden. Da han efterlod fire Sønner og fem Døtre, blev Arven efter ham stærkt splittet. — Maleri af Hans Hansen formentlig efter Stik (Fr.borg). Malerier paa Berritsgaard og Ledreborg. Stik af Alb. Haelwegh efter Maleri af Abr. Wuchters. Stik af samme af G.s og Hustrus Buster paa Sarkofagen.

N. D. Riegels: Forsøg til Femte Christians Historie, 1792, S. 27 ff. P. W. Becker: Saml. til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I, 1847. Dsk. Mag., 3. Rk., IV, 1854. Dsk. Saml., 1. Rk., III, 1867—68; 2. Rk., I, 1871—72; II, 1872—74. C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den danske Adel i det 16. og 17. Aarh., 1. Saml., 1874—75, S. 203—28. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879. E. Gigas: Grev Bernardino de Rebolledo, 1883. J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1887—88, S. 681 f., 703, 713 ff. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, III, 1888—90. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. J. Levin Carlbom: Magnus Dureels negotiation i Köpenhamn 1655—57, 1901. C. G. Weibull: Freden i Roskilde i Hist. tidskr. f. Skåneland, III, 1908. K. Fabricius i Den danske Centraladministration, 1921.

C. O. Bøggild Andersen.

Gersdorff, Nicolaus Maximilian, Lensbaron, 1725—1802, Officer. F. 5. Jan. 1725 i Husum, d. 26. Sept. 1802 paa Marselisborg, begr. i Viby K. **Forældre**: Amtmand, senere Stiftamtmand, Gehejmeraad Niels G. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Okt. 1760 paa Travendal med Komtesse Sophie Magdalene Reventlow, f. 17. Marts 1741 i Kbh. (Slotsk.), d. 6. Marts 1811 i Aarhus, D. af Gehejmeraad Conrad Detlev R. (s. d.) og Hustru.

G. blev 1741 indskrevet ved Universitetet i Leiden og 1743 kar., n. A. virkelig Sekondløjtnant i Infanteriet. Som Volontær i den kejserlige Hær deltog han 1745 i et Felttog i Bøhmen og blev efter Hjemkomsten n. A. kar., 1747 virkelig Kaptajn, 1752 Generaladjutant hos Kongen, 1754 kar., 1758 Sekond-, 1759 Premieroberstløjtnant, 1760 Oberst og Regimentschef med Garnison i Rendsborg. 1772 blev han Generalmajor, 1781 Generalløjtnant. 1788 under Felttoget fra Norge havde han Kommandoen over Infanteriet paa Sjælland; n. A. blev han Kommandant i Rendsborg og Inspektør over Infanteriet i Hertugdømmerne, 1793 General og Kommandant i Kbh., 1795 Guvernør sst., afgik 1801. 1800 overtog han Baroniet Marselisborg. — Hv. R. 1774. Bl. R. 1801. — Mindetavle i Viby K. Maleri.

S A Sørensen (Rockstroh*).

Gersdorff, Niels, Baron, 1688—1748, Stiftamtmand. F. 7. Jan. 1688, d. 17. Dec. 1748, begr. i Holstebro K. **Forældre**: Stiftamtmand Rudolph G. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 19. Dec. 1721 med Louise v. Boineburg, f. 14. Jan. 1697, d. 25. Marts 1765, D. af kejserlig Generalmajor Herman Frederik v. B. genannt v. Hohenstein til Hambach (d. 1703) og Judith Augusta v. Marschalck (d. 1729).

N. G. var først og fremmest Hofmand og deltog som **Overkammerer** i Kronprins Christians Bryllupsrejse til Sachsen. Efter sin Hjemkomst udnævntes han 1721 til Amtmand over Husum Amt og 1735 til Stiftamtmand over Sjælland. Om hans Embedsgering foreligger der ikke mange Vidnesbyrd; mest berømt er hans Navn blevet i Anledning af en Højesteretsdom, som den enevældige Konge lod kassere i sit Statsraad, et ganske enestaaende Tilfælde i den danske Enevældes Historie, og en Begivenhed, der vakte meget stærk Opsigt i Datiden. Sagen blev fremkaldt ved en Klage fra en Prokurator i Helsingør, der mente sig forurettet af N. G. og følgelig anlagde Erstatningssag. Højesteret anerkendte Klagens Rigtighed, men N. G. henvendte sig direkte til Kongen, idet han hævdede, at Spørgsmaalet laa uden for Højesterets Kompetence, da det var et administrativt Anliggende. Trods en meget indstæn-

dig Advarsel fra Justitiarius Sechmann fulgte Kongen sin Yndlings Opfattelse af Sagen og kendte Dommen ugyldig (1739). 1742 blev N. G. Ordenssekretær. 1733 gav Kongen ham Løfte om Baroniet Marselisborg, naar det hjemfaldt til Kronen, hvilket først indtraadte efter hans Død. — Kammerherre 1721. Gehejmerraad 1731. Gehejmekonferensraad 1738. — Hv. R. 1721. Bl. R. 1748. L'union parfaite 1734. — Miniaturer (Fr.borg).

L. Koch: Christian VI.s Historie, 1886, S. 103—06. S. Vedel: Den dansk-norske Høiesterets Historie, 1888, S. 232—41.

Harald Jørgensen (G. L. Wad).

Gersdorff, Rudolph, Baron, 1660—1729, Stiftamtmand. F. 12. Juni 1660 i Weichau i Schlesien, d. 11. Sept. 1729 i Kbh., begr. i Holstebro K. Forældre: Baron Georg Rudolph G. til Weichau m. m. (1629—96) og Sophie Eleonore v. Nostitz (1632—99). Gift 1° 1684 med Judithe Eleonore v. Glaubitz, f. 1653, d. 10. Maj 1703 i Dresden (gift 1° med Baron Georg Rudolph G., 1649—83). 2° 18. Sept. 1709 i Holstebro med Karen Solgaard, f. 26. Jan. 1663 i Holstebro, d. 9. Okt. 1742 i Kbh. (gift 1° med Enkemanden Farver Hans Wulff, d. 1690, 2° med Farver Peiter Kegebehn, d. 1701, 3° 1702 med Ritmester Henrik Burchardt v. Münchhausen, d. 1709), D. af Rektor i Holstebro Jep S.

R. G. kom til Danmark i Christian V.s Tid og blev 1699 naturaliseret som Baron. En kort Tid var han Amtmand over Mors og Thy, blev derefter 1712 Stiftsbefalingsmand i Aalborg og 1721 Stiftamtmand over Sjælland og Amtmand i Roskilde og Tryggevælde Amter. Mere end administrativ Embedsmand var han dog Hofmand, og 1717 blev han udnævnt til Overhofmester hos Dronning Louise. Fra hans Haand foreligger en meget udførlig Dagbog fra 1719—24 (Det kgl. Bibliotek, Ny kgl. Saml. 1099 4°), hvori han Dag efter Dag har noteret ned de vigtigste af Begivenhederne ved Hoffet. Om hans Gerning som Embedsmand foreligger der ingen Vidnesbyrd, men han fik Sæde i flere vigtige Kommissionsdomstole, bl. a. i Sagerne mellem Etatsraad Nobel og Kammerassessor Ryssel (1722) og denne og Præsten Hans Trojel paa Christianshavn (1725), og var Assessor i Højesteret. — Kammerjunk. Etatsraad 1699. Konferensraad 1717. — Hv. R. 1719. — Miniature (Fr.borg). Portrætmedaillon i Holstebro K.

Hans de Hofman: Foundationer, IV, 1759, S. 651 f.

F. J. Meier (Harald Jørgensen).*

Gerson, George, 1790—1825, Bankier og Musiker. F. 10. Okt. 1790 i Kbh. (Mos.), d. 16. Febr. 1825 sst. (Mos.), begr. sst. (Mos. Kgd., Møllegade). Forældre: Stadsmægler Heyman G. (1765—1839, gift 2° 1801 med Emilie Nathan David, 1777—1855) og (Sprinzsche) Esperance Melchior (1771—97). Gift 3. Okt. 1824 i Kbh. (Mos.) med Adelaide Nathan David, f. 24. Juni 1796 i Kbh. (Mos.), d. 27. Dec. 1891 i Italien (gift 2° 1826 med siciliansk Chargé d'affaires i Kbh., senere Gesandt i Lissabon Fyrst Antonio Pignatelli-Ruffo), D. af Grosserer Joseph N. D. (1758—1830) og Debora (senere Georgine) Levy (ca. 1764—1835).

I sit 15. Aar blev G. sendt til Fürst og Haller i Hamburg for at uddannes til Handelen. Allerede i Barneaarene i Kbh. havde han imidlertid dyrket Musik (Elev af Kapelmusikus Pedersen, senere af Koncertmester Tiemroth), der Livet igennem blev hans glødende Interesse. I Hamburg kom han i Forbindelse med de to Instrumentalvirtuoser, Brødrene Romberg, af hvis musikalske Kultur han høstede stor Vinding. Da han 1812 vendte tilbage til Kbh., ansattes han hos J. Hambro og Søn, hos hvem han 1816 optoges som Associé. — G. var et betydeligt Forretningstalent og en stor Sprogbegevelse. Sideløbende med Handelsgerningen dyrkede han stadig Musikken, han udviklede sig til at blive en af Kbh.s dygtigste Kwartetspillere, især paa det wienerklassiske Omraade, som han dyrkede med Lidenskab. Han var desuden et virksomt Medlem af Selskabet for Musikkens Udbredelse, der en Tid spillede en stor Rolle i det musikalske Kbh. Hans Kompositioner er forholdsvis mange, en Mængde Sange, en Symfoni, to Ouverturer (den ene i Es-Dur 1818, den mest kendte), desuden seks Kammermusikværker, enkelte Orkesterværker, og »Pater noster« for Mandskor (i sin Tid hyppigt opført, bl. a. ved Musikforeningens første Koncert 1837). Kun en mindre Del af disse Værker er trykt (en Strygekvartet og seks Sange, udg. af Musikforeningen 1842). — Paa en Forretningsrejse rantes G. af et apoplektisk Tilfælde, der delvis afbrød hans musikalske Virksomhed. — Hofraad 1821. — Miniature i Familieeje.

Tidsskr. f. Musik, 1858, Nr. 3. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 75 ff. Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredeaarsdag, I, 1886, S. 144—47. Vor Fortid, I, 1917, Sp. 473 f.

Erik Abrahamsen.

Gerson, Julius Christian, 1811—94, Forfatter. F. 15. Nov. 1811 i Kbh. (Mos.), d. 28. Febr. 1894 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Hed oprindelig Joseph Hartvig G., døbt 1832 Julius Chri-

stian G. Forældre: Skræddermester Hertz G. (ca. 1786—1870) og Frederikke Dehn (1780—1843). Ugift.

G., hvis Forældre oprindelig var velhavende, gik nogle Aar i v. Westens Institut og forsøgte senere med Jak. Kr. Lindberg som Manuduktør at tage Artium, men bestod ikke. Han prøvede saa sin Lykke som Provinsskuespiller, men forlod fattig og skuffet Selskabet i Skive. Paa Byens Hotel gjorde han Bekendtskab med Proprietær J. H. Bjørn til Grinderslev Kloster i Salling; den varmhjertede Mand aabnede sit Hjem for ham, og G. var i tre Aar Huslærer paa Gaarden, kom her under kristelig Paavirkning og forberedtes til Daaben af Præsten Jens Møller. Efter Tilbagekomsten til Kbh. kæmpede han haardt for Tilværelsen ved Litteratvirksomhed og tilfældig Undervisning; en Tid maatte han atter tage Huslærerpladser i Provinsen (paa Livø og paa Læsø) og opholdt sig en kort Periode i Norge. Omkring 1850 var han æstetisk Medarbejder ved »Berlingske Tidende«, fik en Plads som Korrekturlæser ved Rigsdagstidende, som han vendte tilbage til, efter at han i Aarene 1854—61 havde haft Ansættelse i Odense som Redaktør af »Fyens Stiftstidende«. Fra 1878 oppebar han en beskeden Statsunderstøttelse. G. var et bravt og fromt Gemyt, men hans Mangel paa litterær og økonomisk Medgang gjorde ham bitter med Aarene. Baade ved sit Forfatterskab og ved sin personlige Fremtræden virkede han paa sine gamle Dage som en overlevende fra en længst forsvunden Tid. Han døde paa Kbh.s Sygehjem. — Under Mærket Julius debuterede G. 1838 med »Julegave for den fromme Ungdom«; hans sidste Bog, Digtsamlingen »Under klar Himmel« kom 1890. Mellem disse Aarstal ligger en meget omfattende Produktion med Digte og Eventyr for Børn som særligt Felt, men som ogsaa tæller Nutidsskildringer i Prosa og paa Vers, herimellem den i sin Tid populære Digtningssække »Tre Livsmomenter« (1860), der i G.s Levetid naaede 6. Oplag, og flere Skuespil, hvoraf Det kgl. Teater opførte »Intriguen i Præstegaarden« (1847), medens »Det var godt gjort« (1860) gjorde Fiasko paa Casino. Alt er nu glemt undtagen hans nydelige Børnesange (til Gebauers og E. Hornemans Melodier); af disse vil »En lille Nisse rejste« (af »Digte for Børn«, 1844) bevare hans Navn. Som Udgiver af Børneblade (»Maanedsskrift for Børn« 1845—47, sammen med Kaalund; »Den nye Børneven« 1848—50, »Skolen og Hjemmet« 1851—52) har han en vis litteraturhistorisk Betydning. Det fortjener ogsaa at nævnes, at han i Jan. 1851 under Mærket »En ung Hustru« aabnede Rækken af Flyveskrifter i Clara Raphael-Fejden med »Fem Breve til Clara Raphael«. — Som Eventyrdigter er G.

stærkt paavirket af H. C. Andersen, men uden Talent. Han havde en lille lyrisk Aare, og hans rene og barnlige Smaavers, *smaa* fromme Naturstemninger, der snart minder om Ingemann, snart om Heine, har inspireret Datidens Komponister fra Hartmann og Gade nedefter til smukke Melodier. — En Del Breve i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1891.

Berl. Tid. I. Marts 1894. III. Tid. II. Marts 1894. Sv. Leopold: Erindringer fra min Ungdom, 1928, S. 16. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 277—83. Fr. Bajer: Klara Rafael-Fejden, 1879, S. 57—61.

II T L 7
H. Topsøe-Jensen.

Gerstenberg, Heinrich (døbt Hinrich) Wilhelm, 1737—1823, Digter, Kritiker. F. 3. Jan. 1737 i Tønder, d. 1. Nov. 1823 i Altona, begr. sst. Forældre: Vagtmester, senere kar. Ritmester Heinrich Johann Wilhelm v. G. (1693—1769, gift 1° med Wilhelmine v. Harstall) og Eisabe Schröling (1707—73). Gift 1° 12. Juli 1765 i Slesvig med Margrethe Sophie Trochmann, f. 30. April 1744 i Slesvig, begr. 14. Maj 1785 i Eutin, D. af Raadmand i Slesvig Johann Nicolai T. (ca. 1695—1781) og Christine Marie Noth (1714—69). 2° 17. April 1796 i Altona med Sophie Ophelia (Otilie) Stemann, f. 16. Juni 1761 i Altona, d. 10. Marts 1852 sst., D. af Købmand i London, senere Kastelletchef i Altona Anton Heinrich S. (1728—81) og Sarah Hodg(e)son (ca. 1733—1813).

G. gik først i Skole i Husum, kom 1751 til det akademiske Gymnasium i Altona og blev Student herfra 1757, hvorefter han studerede Jura ved Universitetet i Jena til Begyndelsen af 1759. S. A. fremtræder han paa Forfatterbanen, dels som Digter med Samlingerne »Tändeleyen«, og »Prosaische Gedichte«, dels som Kritiker i »Bibliothek der schonen Wissenschaften«; at G. allerede 1757—58 skulde have skrevet Recensioner i »Altonaische gelehrte Zeitungen«, anses for tvivlsomt. Da der ikke var Tale om, at G. kunde leve af sin Pen, slog han ind paa den militære Løbebane, blev overtallig Kornet 1760, n. A. virkelig Kornet, 1762 Løjtnant, 1765 Sekondritmester i det Oldenborgske Kyradsérregiment, og, da dette Regiment nedlagdes 1767, overgik han som Sekondkaptajn til de sjællandske Dragoner. Medarbejderskabet ved »Bibliothek der schonen Wissenschaften« fortsatte G. til 1765, 1762 var han tillige flittig Medarbejder ved det slesvigske Ugeskrift »Der Hypochondrist«, hvoraf han 1771 besørgede en omarbejdet Udgave. Da G., knyttet som Aide til Generalkvartermesterens Stab, 1762 deltog i de danske Krigsoperationer mod Russerne, skrev han sine tre »Kriegslieder eines Königl. Dänischen Grenadiers bey Eröffnung des Feldzugs«;

af rent militær-faglig Art er »Versuch über den grossen Krieg«, som G. ifølge Ordre havde oversat efter Espagnacs »Essay sur les grands operations de la guerre«, og som fremkom 1763, s. A. som hans Lærebog for Kavaleriet »Handbuch für einen Reuter von Ohle Madsen«, der paa kgl. Foranstaltning uddeltes til Regimentterne. 1765 flyttede G. som nygift til Kbh.; her blev han, bl. a. paa Grund af sine og sin Hustrus musikalske Evner, et skattet Medlem af den tyske Kreds, der havde Bernstorff til socialt Overhoved og den af G. højt beundrede Klopstock som aandeligt Midtpunkt. I de ti Aar, han tilbragte i Kbh. (om Sommeren i Lyngby), falder hans kritiske og digteriske Hovedværker. Den kritiske Linie markeres af »Samling af adskillige Skrifter til de skønne Videnskabers og det danske Sprogs Opkomst og Fremtarv« (de saakaldte »Sorøske Samlinger«, 1765), Indledningen til »Die Braut« (s. A., en Oversættelse af Beaumont & Fletcher's »The Maid's Tragedy«), de berømte »Briefe iiber Merkwürdigkeiten der Litteratur« (de saakaldte »Schleswiger Litteraturbriefe«, 1766—68, med Fortsættelse: »Über Merkwürdigkeiten der Litteratur«, 1770), hvoraf han selv har skrevet de fleste, og Recensioner i »Hamburgische Neue Zeitung« (1767—71); den digteriske af »Gedicht eines Skalden« (senere kaldet »Der Skalde«, 1766), Kantaten »Ariadne auf Naxos« (1767) og Tragedien »Ugolino« (1768). Hermed er G.s Produktivitet praktisk talt udtømt; hvad der senere fremkommer fra hans Haand, den ossianske Tragedie »Minona oder die Angelsachsen« (1785) og forskellige Studier over Kants Filosofi, er uden væsentlig Betydning.

At G.s Kraft lammes paa et saa tidligt Tidspunkt, da han endnu kun er i Begyndelsen af Trediveerne, staar i Forbindelse med en skæbnesvanger Ændring af hans ydre Forhold. Ved Saint-Germains Fald i Slutningen af 1767 har G., som var dennes Yndling, aabenbart faaet sin militære Karriere ødelagt, og et Løfte om at blive Referent for de holstenske Sager inden for den militære Central-administration er ikke blevet indfriet. 1768 har han forgæves søgt over i Diplomatiets; n. A. blev han derimod ekstraordinær Medarbejder i Tyske Kancelli, 1770 Sekretær ved Gehejmekonferencen, n. A. Kommitteret i Tyske Kammer under Finanskollegiet, 1772—73 tillige Medlem af Kommercedeputationen, 1773 Kommitteret og tysk Sekretær i Rentekammeret. I Mellemtiden havde han faaet Afsked fra Militærtjenesten 1771. I disse urolige Embedsaar er hans Økonomi gaaet helt i Forfald; 1775 er han saa langt nede, at han tilbyder en Mæcen at dedicere ham sine Skrifter mod en kontant Godtgørelse paa 3000 Daler, og Forholdene bedredes ikke,

efter at han s. A. var blevet dansk Resident i Lübeck; tværtimod, de forværredes i den Grad, at han 1783 af Guldberg og Schimmelmann fik Tilladelse til ligefrem at sælge sit Embede til den højstbydende. Efter at have afhændet det for 20 000 Rdl. og faaet sin Afsked n. A. flyttede G. til Eutin og saa sig nu om efter en ny Post. Hertil var Regeringen dog ikke synderlig villig, og Hustruens Død foranledigede ham da straks til at spejde efter en rig Kone, men uden Held. Efter at G. forgæves havde søgt forskellige Stillinger, betroede man ham endelig 1789 en Sinecure-Post som Medlem af Direktionen for Lotteriet i Altona, men hans Tilværelse var dog ret kummerlig. Efter Indgaaelsen af det andet Ægteskab synes Forholdene i alt Fald en Overgang at have bedret sig lidt, men økonomiske Bekymringer slap han ikke for. 1812 opnaaede han Afsked med Bibeholdelse af Gage. Til Lyspunkterne hørte det, at han 1808 valgtes til Medlem af Akademiet i München og 1815 kreeredes til filosofisk Æresdoktor i Kiel. 1815—16 udgav han sine »Vermischte Schriften« i tre Bind og 1817 sine »Gedichte«; ingen af disse Bøger var dog i Stand til at vække nogen større Opmærksomhed. G. tilhørte nu en forbigangen Tid; betegnende er det, at han adskillige Aar før sin Død, selv af Folk, der havde kendt ham, omtales som afdød.

Senere (navnlig fra 1880'erne) har Litteraturvidenskaben interesseret sig stærkt for G., og inden for den tyske Litteraturhistorie indtager han nu en fremskudt Plads som en af dem, der har været medvirkende til at vende Strømmen fra Oplysning til Sturm und Drang, fra Rokoko til Præromantik. Hans kritiske Hovedværk »Schleswiger Litteraturbriefe« stiller ham paa Linie med Mænd som Hamann og Herder i Kampen mod det franske Smagsdiktatur, for Naturens og Lidenskabens Ret og hævdede Geniets Supremati over de æstetiske Dogmer. I Konsekvens af sin Genilære er G. en Beundrer af Shakespeare, hvem han helliger 14.—18. Litteraturbrev, der er Samlingens Højdepunkt og et betydningsfuldt Bidrag til Vækkelse af Shakespeare-Begejstringen. — I sin egen Digtning begynder G. som Rokoko-Anakreontiker, efterligner Gessner og Gleim, men med »Ugolino« bliver han Nyskaber. Denne Prosa-tragedie med Sujet fra Dantes »Inferno« er en Forløber for Sturm und Drang Tidens Genidrama. Ogsaa med »Der Skalde« (hvori Rokoko'en dog endnu kun spores) er G. Banebryder, idet han indfører den nordiske Mytologi i den tyske Digtning og er den første Udlænding, der overhovedet udnytter den poetisk. Grundlaget for hans Kendskab dertil stammede fra Skoleaarene i Altona, hvor den kendte Oldtidsentusiast G. Schütze havde bibragt ham

en gammeldags antikvarisk Opfattelse, som han i det væsentlige bevarer, ogsaa efter at hans Interesse var genvakt i Kbh. Nogen Begrebsforvirring hersker der hos ham, og hans Indsigt i det norrøne Sprog er ikke stor; men han sammenblander ikke, som saa mange andre samtidige, Ossian (hvis Inautenticitet han straks var klar over) med det oldnordiske. At Ossian har inspireret »Der Skalde«, er imidlertid utvivlsomt; af andre Forbilleder har man peget paa O. F. Mullers »Hyrde-Stykke« (1760) og J. S. Sneedorffs »Den nye Edda eller Gylfes anden Reise« (1764). »Der Skalde« er til Dels en Lejlighedsdigtning, og dens Skueplads er Nordsjælland. Til Forklaring dels af Lokaliseringens Symbolik, dels af de oldnordiske Navne har G. tilføjet en Samling Ordforklaringer, der var nok til at afskrække Goethe fra Digtet. Anderledes med Klopstock; at Digtet gav ham den afgørende Tilskyndelse til Fordybelsen i Nordens Oldtid, har vi baade hans og G.s Ord for. De deler den tvivlsomme Ære at have aabnet Sluserne for Barde-lyrikken, det hule »Bardengebrüll«, som i en Aarrække hjemsøgte den tyske Litteratur.

Ogsaa paa anden Maade har G. gjort Propaganda for Norden i Tyskland. Allerede i »Bibliothek der schönen Wissenschaften« havde han lejlighedsvis skrevet om danske Bøger. Flere af Litteraturbrevene har dansk-norsk Litteratur til Genstand, og heri behandler han »die runische Poesi«, Edda, Skjaldedigtning, Oldkvad hos Saxo, Kæmpeviser og nyere Forfattere som Sneedorff, Tullin, Ewald o. fl.; i det 8. Brev offentliggør han de første (prosaiske) Oversættelser til Tysk af danske Folkeviser. Paa denne Maade er G. blevet Formidler mellem dansk og tysk Litteratur, men ogsaa indadtil har han virket hos os. Hans Hovedfortjeneste er at have taget Initiativet til »Sorøske Samlinger«, hvori han selv bl. a. har skrevet den programmatiske Fortale, som indeholder Tanker, der paa det Tidspunkt var nye selv for Tyskland. Samlingens Hovedforfatter er i øvrigt C. Fleischer (s. d.); ogsaa her har G. altsaa nærmest virket som Igangsætter. Til Fortalen er G.s danske Koncept bevaret, andre af hans Bidrag er skrevet paa Tysk og oversat af Fleischer; thi helt har han aldrig behersket det danske Sprog. Af danske Forfattere har han i sin Københavntid efter eget Sigende kun omgaaedes Sneedorff, Tyge Rothe, Ewald og Abrahamson. Det hedder sig, at det var G., der vakte sidstnævntes Interesse for Folkeviserne, og han var medvirkende til, at Kantatedigtningen ved Frederik V.s Død betroedes Ewald. En Tid boede G. i Hus med Ewald og drøftede Dramaturgi med ham, men G. tvivler selv paa, at det har haft nogen Indflydelse paa Digteren. Sikkert er det derimod, at dennes Opmærksomhed

er blevet vakt af »Ugolino«, der **maa** regnes for en af Forudsætningerne for »Rolf Krage«. Man har ogsaa fremsat den Formodning, at **G.s** Prosadigt »Der Abend« momentvis kan have foresvævet Ewald, da han skrev »Levnet og Meningen«. Til det 19. Aarhundredes danske Litteratur har G. ikke staaet i Rapport. For ham var det litterære Gennembrud i Danmark ikke sket med **Oehlschläger**, men med Baggesen. Denne, der besøgte ham 1789 i Altona, har i »Labyrinthen« givet en Skildring af hans forunderligt sammensatte Væsen og erklærer sig selv konfunderet af hans »Uforstaaelighed«, Blandingen af Varme og Kulde, Fornuft og Lidenskab, Klarhed og Taage o. s. v. Baggesen har utvivlsomt set rigtigt, men siger ikke, at Splittelsen hænger sammen med alvorlige Brist i **G.s** Karakter. En stærkt udviklet Selviagttagelse har affødt indre Usikkerhed og Ubeslutsomhed; af Slaphed og Ladhed har han været ude af Stand til at tage en afgørende Kamp i Livet. I Pengeaffærer viser han sig fra den mest utiltalende Side, og hans Forhold over for den enestaaende opofrende Ven F. C. Trant (s. d.) giver ham ligefrem Uværdighedens Stempel. Denne Mangel paa virkelig Personlighed bag den sikre Kritiker gør, at man til Trods for hans Vanskæbne og hans Digterskibs tidlige Forlis ikke kan opfatte ham som nogen tragisk Skikkelse.

I Kürschners Deutsche National-Litteratur, XLVIII (1884) har R. Hamel udgivet et Udvalg af G.s Digterværker, i Deutsche Litteraturdenkmale des 18. und 19. Jahrhunderts, Nr. 29—30 (1888—90) og Nr. 128 (1904) har A. v. Weilen udgivet hans »Briefe über Merkwürdigkeiten der Litteratur« og O. Fischer hans »Rezensionen in der Hamburgischen Neuen Zeitung«. — Forskellige efterladte Digte og Breve er trykt i Archiv für das Studium der neueren Sprachen, bd. 134—36 og 140—41 (1916—21), og i samme Tidsskrifts »Deutsches Sonderheft« (1920) M. Claudius' Breve til **G.**; Brevveksling med F. Nicolai i Zeitschr. f. deutsche Philologie, XXIII (1891) og i Euphorion, XXVIII (1927); G.s Breve til A. Hennings og C. de Villers i Zeitschr. f. Schlesw.-Holst. Gesch., LV (1926). — En Rest af efterladte Papirer i Staatsbibliothek, München. — Kobberstik af Schreyer 1793 (herefter Kopier i Kobberstik, Staalstik og Træsnit). Silhouet paa Brahetrolleborg.

Slægt i G. Elgenstierna: Svenska adelns ättartavlor, III, 1927, S. 51 ff., Zeitschrift der Zentralstelle für niedersächs. Familiengesch., X, 1928, S. 39—42, 53—56 og Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., IV, 1919—20, S. 274—78. — A. M. Wagner: H. W. v. G. und der Sturm und Drang, I—II, 1920—24 (med Henvisninger til den ældre Litteratur). Epochen der deutschen Literatur, III, 1924, Registeret S. 486. L. Magon: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien, I, 1926, Registeret, S. 553.

Zeitschr. f. **Schlesw.-Holst. Gesch.**, LVI, 1927, S. 417—88. J. W. Eaton: The German influence in Danish literature, 1929, S. 89—117 og Registeret S. 206. Bausteine zur Geschichte der deutschen Literatur, XXIX, 1930. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske **Familiekreds**, X, 1931, Registeret, S. 49.

R Paulli.

Gerstenberg, Heinrich Wilhelm Thuerecht, 1844—1912, Officer. F. 14. Aug. 1844 i Hohn, Hiitten Amt i Slesvig, d. 21. Marts 1912 i **Kbh.**, begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Herredsfoged i Hohn Herred Carl Franz Ernst Christian Vilhelm v. G. (1802—56) og Elise Marie Bartholin (1818—70). Gift 23. Febr. 1880 i Nyborg med Johanne Sophie Winsløw, f. 18. Okt. 1859 i Nyborg, D. af Premierløjtnant, Landinspektør Frantz Ludvig W. (1831—64) og Sophie Henriette Schalburg (1834—1905). Ægteskabet opløst.

G. gennemgik Reserveofficersaspirantskolen ved Infanteriet 1863 og udnævntes ved sin Genindkaldelse s. A. til Sekondløjtnant i Krigsreserven, deltog i Forsvaret af Dybbølstillingen og dernæst af **Als**, hvor han 29. Juni faldt i Fangenskab. Efter Krigen var han hjemsendt indtil 1866, da han optoges i Hærens Linie, blev Premierløjtnant 1867, gennemgik Officerskolen 1868—70 og blev Kaptajn 1880, Oberstløjtnant 1893. Som Premierløjtnant og Kaptajn havde han været til Tjeneste ved Fynske Brigade og 1. Sjællandske Brigade, henholdsvis som Adjudant og Stabschef. Allerede som Løjtnant i Nyborg studerede G., der var et betydeligt Sprogtalent, russisk Sprog og Litteratur og ledede senere, navnlig efter en Tjenesterejse til Rusland 1888, en Række Kursus i Russisk for Officerer af Generalstaben, Artilleriet og Ingeniørerne. 1900—03 var han ansat ved Generalstaben og Stabschef ved 2. Generalkommando — fra 1901 som Oberst —, 1903—05 Chef for 1. Regiment, blev 1905 Generalmajor og Chef for 2. Sjællandske Brigade, afgik 1909. Han havde været Medlem af forskellige militære Kommissioner og ledede gentagne Gange samlede Øvelser. — G. gav mønsterverdige Oversættelser af Tolstoi, Korolenko, Lermontov, Tschekov, Gogol o. a. og skrev instruktive Arbejder om russiske Forhold, bl. a. om Kosakvæsenets historiske Udvikling. Han var ogsaa en ivrig Botaniker og skrev en Del om botaniske Emner, i det hele en begavet, kundskabsrig og mangesidig interesseret Personlighed, som Officer og foresat særpræget og temperamentsfuld, retliniet og helt igennem en brav Karakter. — R. 1887. DM. 1896. K.² 1903. K.¹ 1908. — Maleri af Hans Henningsen 1912 (Fr.borg).

Ill. Tid. 18. Juni 1905. Folkelæsning 12. Sept. 1909. Berl. Tid. 21. Marts 1912.

Rockstroh.

Gert, se Gerhard.

Gertner, Johan Vilhelm, 1818—71, Maler. F. 10. Marts 1818 i Kbh. (Holmens), d. 29. Marts 1871 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Blokkedrejer ved Holmen Johan Vilhelm G. (1777—1852) og Johanne Marie Lassen (ca. 1784—1855). Gift 5. Aug. 1850 i Kbh. (Slotsk.) med Anna Elisabeth Petersen, f. 5. Aug. 1830 i Kbh. (Slotsk.), d. 19. Jan. 1902 sst. (gift 2° 1876 med Overkirurg, senere Professor C. L. Studsgaard, s. d.), D. af Slotsgartner Peter P. (s. d.) og Hustru.

G. begyndte i sit 13. Aar at gaa paa Kunstakademiet, men han gik det langsomt igennem, og selv efter at han var blevet Elev af Modelskolen, varede det tre Aar, inden han 1837 vandt de to **Sølvmedailler**. Derpaa konkurrerede han to Gange for **Guldmedaillen** uden at opnaa den. Han havde begyndt at udstille 1836 med to Malerier, hvoraf det ene, »Thorvaldsens Atelier paa Charlottenborg«, som et lovende Ungdomsarbejde blev købt til Den **kgl.** Malerisamling (nu i Randers Museum). Han deltog i Charlottenborg-Udstillingen lige til sit Dødsaar, hver Gang med Portrætter, men i Begyndelsen fremkom ogsaa enkelte Landskaber, deriblandt det stemningsfulde »Børn paa Stranden i Nærheden af Vedbæk; ved Solens Nedgang«, malet 1837, udstillet n. A. 1842 fuldendte han Altertavlen til Viskinge Kirke (Holbæk Amt) forestillende Kristus med Maria og Martha. 1843 fik han Udstillingsmedaillen for Stiftsprovst **Trydes** Portræt (i en af Skriftestolene, Frue **K.**, Kbh.) og samtidig Akademiets mindre Rejsestipendium. N. A. var han i Berlin og Dresden. Efter Hjemkomsten malede han C. W. Eckersbergs Portræt, og paa dette Billede af den aldrende Mester blev han 1850 Medlem af Akademiet. Da han 1858 langt om længe fik fuldført to Billeder af Christian **VIII.**s Kroning og **Kroningstog** i **Fr.borg** Slotskirke, udnævntes han til Professor. — Hovedparten af hans Produktion er Portrætter. Som Yndlingselev af Eckersberg havde han fra de unge Aar lagt Vægt paa pinlig Nøjagtighed i Udførelsen. Med sit nøgterne Sind og sin haandværksmæssige Duelighed vandt han Anklang hos Publikum, og da han tilmed blev begunstiget af Frederik **VIL.**, er det ikke sært, at vi gennem hans Værker erfarer, hvordan en anselig Række berømte eller nu glemte Danske i den Tid saa ud. Han forstod ikke at samarbejde Portrætfiguren med Omgivelserne; som Regel leverede han temmelig raat og ufølsomt Arbejde, undtagen f. Eks. i Forældrenes Portrætter (paa Kunstmuseet), som tiltalende nok hører til de bedste, han har gjort. Sympatisk er han ogsaa i sine Portrættegninger. Han har bl. a. ofte portrætteret Thorvaldsen; en af de betydeligste af disse Tegninger tilhører Ny Carlsberg

Glyptotek og forestiller Thorvaldsen modellerende **Oehlenschläger**. G. er desuden rigt repræsenteret i Hirschsprungske Samling og især i Fr.borgmuseet (baade Malerier og Tegninger). — Tit. Professor 1858. — Selvportræt 1852. Maleri af L. A. Smith 1840 (Thorvaldsens Museum). Træsnit af E. Skill 1869 og H. P. Hansen 1871. Radering af P. Hess.

Ill. Tid. 9. April 1871. K. G. Brøndsted: Erindringer, I, 1931, S. 80—84.

Erik Zahle.

Gertrud, 1154—97, Dronning. F. ca. 1154, d. 1. Juli 1197, begr. i Væ K. i Skaane. Forældre: Hertug Henrik Løve af Sachsen og Bayern (1129—95, gift 2° 1167 med Mathilde af England, d. 1189) og Clementia af Zähringen (gift 2° med Grev Humbert III. af Maurienne). Gift 1° 1166 med Hertug Frederik af Schwaben (ca. 1144—67). 2° Febr. 1177 i Lund med senere Kong Knud VI. af Danmark (s. d.).

1171 trolovedes G. med Knud og synes at have opholdt sig i Danmark i de følgende Aar. Efter Brylluppet gjordes Knud til Statholder i de skaanske Landskaber. Da Kong Valdemar I. døde 12. Maj 1182, besteg han Tronen. G. var en halv Snes Aar ældre end sin Husbond, men denne var alvorlig og sat af Væsen og Karakter, ældre end efter sine Aars Tal, siger Arnold af Lübeck, og han anvender paa ham det Vers, at han, »kyskest selv, med sin kyske Viv sine Dage henleved«.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89.

Johannes Steenstrup.

Gertsen, Henrik, d. 1368, Biskop i Roskilde. D. 18. Okt. 1368, begr. i Roskilde Domkirke.

H. G. var allerede 1334 Kannik i Roskilde. 1350 blev han Biskop sst. At Valget faldt paa ham, staar sandsynligvis i Forbindelse med den Villighed, hvormed han 21. Nov. s. A. for sin Livstid overlod Valdemar (IV.) Atterdag **Kbh.s** Slot og By m. m. som Løn for, at Kongen »ikke blot lykkeligt har udrevet vor Kirke, Præsteskabet og Folket af Trællekaar hos Uvenner og Fjender«, men ogsaa derpaa »paa mange Maader har ofret Arbejde og Eje«. Ogsaa senere optræder H. G. bestandig som en trofast og føjelig Kongetjener, stadig Gæst ved Danehofferne og meget benyttet i Statssager. 1352 var han Medlem af det Statholderskab, som under Valdemars Fraværelse i Tyskland paa hans Vegne udskrev Skat; n. A. døbte han den senere Dronning Margrete, og 1356 indtog han Førstepladsen i den af Kongen nedsatte Kommission, som

særlig skulde tage sig af Vandmøllernes Udvikling. 1357 synes han at have overdraget Kongen sine Besiddelser i Arts Herred; 1360 var han til Stede ved det betydningsfulde Danehof i Kalundborg. 1366 fik han paa Grund af Alder og Svagelighed Pavens Tilladelse til at antage en Medhjælper, men endnu n. A. forhandlede han dog paa Kongens Vegne i Stralsund. I Roskilde Domkirke lod han rejse et Alter til Ære for St. Anna og skænkede hertil betydeligt Jordegods.

Script. rer. Dan., VII, 1792, S. 154, 161. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920. Acta pontificum Danica, I, 1904.

Gertsen, Jacob, se Ulfstand.

Gertz, Martin **Clarentius**, 1844—1929, Filolog. F. 14. Dec. 1844 i Svendborg, d. 20. April 1929 paa Frbg., Urne sst. Forældre: Bagermester Martin Christopher G. (1810—86) og Ane Hansine Maren Grøn (1815—85). Gift 23. Maj 1874 paa Frbg. med Anna Catharina Møller, f. 7. Maj 1853 i Middelfart, d. 18. Okt. 1918 paa Frbg., D. af Købmand Peder Hansen M. (1827—84) og Caroline Vilhelmine Christensen (1828—85).

G. voksede op i et Hjem med smaa Kaar, men Borgere i Svendborg skød sammen til Betaling for hans Skolegang i Odense Kate-dralskole, hvis Rektor, R. J. F. Henrichsen, vakte hans Interesse for den klassiske Oldtid. Efter at være blevet Student 1864 studerede han i Kbh. og tog 1870 filologisk-historisk Embedseksamen. I de følgende Aar gav han Undervisning ved Privatskoler i Kbh., samtidig med at han dyrkede videnskabelige Studier. Han tog den filosofiske Doktorgrad 1874 og blev 1876 ansat som Docent ved Universitetet. Efter Madvigs Afgang blev han udnævnt til Professor 1880 og virkede som saadan til 1918. Universitetets Rektor var han 1907—08. Han indtraadte 1887 i Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler, hvis Formand han var 1888—1906, Efor for Hassagers Kollegium (med Bolig paa Kollegiet) 1898—1918.

G.s første videnskabelige Studier bærer i høj Grad Præget af, at han er Discipel af Madvig, hvem han hjalp ved Udgivelsen af 2. Bind af hans »Adversaria critica« (1873). Ligesom denne behandlede han i forskellige Afhandlinger enkelte Steder af romerske Forfatters Skrifter, men i Modsætning til Madvig vendte han fortrinsvis sin Opmærksomhed mod Sølvalderens Prosaforfattere. Først og fremmest studerede han Seneca, af hvem han 1873 udgav »Tre Dialoger til Skolebrug«, og som gav ham Emnet til hans

Doktordisputats, »Studia critica in L. Annaei Senecae dialogos« (1874). I Tilslutning til Madvig hævdede G. her det Princip for Tekstbehandlingen, at et enkelt **Haandskrift**, der ubestridt ansaas for det bedste, burde lægges til Grund, medens alle mindre værdifulde Haandskrifter, selv om de paa visse Steder frembød tilsyneladende bedre Læsemaader, burde lades ude af Betragtning. Det samme Princip fulgte G. ogsaa ved Udgivelsen af Senecas »De beneficiis« og »De clementia« (1876). Medens G.s Studier hidtil ikke havde været baserede paa Selvsyn af **Haandskrifterne**, foretog han under to Rejser til Italien (1878 og 1882) omfattende Haandskriftstudier til Seneca. Navnlige underkastede han paa den sidste Rejse Hovedhaandskriftet til Senecas Dialoger, som findes i Milano, en minutøs Granskning, som satte Frugt i hans store kritiske Udgave af Dialogerne (1886). Ganske vist vovede han ikke mere som i Disputatsen at hævde alle andre **Haandskrifters** Afhængighed af dette Hovedhaandskrift, men mente dog, at man i Praksis havde Lov til saa godt som helt at se bort fra dem. G.s Plan om at levere en samlet Udgave af Senecas Skrifter kom aldrig til Udførelse; derimod udgav han udvalgte Skrifter til Skolebrug (1889—95) og i Oversættelse (1927). — At G. ikke førte sine Senecastudier videre, var til Dels en Følge af, at andre Arbejder lagde Beslag paa ham, først og fremmest naturligvis Universitetsarbejdet. Som Universitetslærer saavel som i sit videnskabelige **Arbejde** udmærkede G. sig ved en overordentlig Grundighed og Nøjagtighed. Ved Fortolkningen af Oldtidslitteraturens Værker forbigik han ikke nogen Vanskelighed, og Gennemgangen kunde derfor tage lang Tid, men han bibragte sine Elever solide Kundskaber og nødte dem til at arbejde med Flid og Eftertanke. De Forfattere, han fortrinsvis læste over, var Euripides, Thukydid og Platon; af romerske Forfattere læste han foruden over Seneca jævnlig over Ovid. En særlig Interesse nærrede han for Lukian, af hvem han allerede 1881 udgav udvalgte Skrifter i Oversættelse; 1883 fulgte en Udgave af udvalgte Skrifter paa Græsk med Fortolkning, væsentlig til Skolebrug, og senere udgav han Oversættelser af en stor Del af samme Forfatters Skrifter (1891, 1892, 1916, 1918, 1920). Beregnet saavel for Skolen som for Universitetet var G.s Udgaver af Sallusts **Catilina** og af Ciceros Cato Maior med indgaaende Fortolkning (1895 og 1919), medens hans Tekstudgave af Cæsars Gallerkrig (1896) væsentlig havde Skolen for Øje. En Frugt af Universitetsgerningen, men alligevel beregnet for et større Publikum, var hans talrige Oversættelser af Skrifter fra Oldtiden. Allerede til Samlingen »Euterpe« (1874) havde G. leveret enkelte Oversættelser (af Lukian

og Vergil); som Universitetslærer havde han for Skik at nedskrive fuldstændige Oversættelser af de Skrifter, som han læste over, og af dem udgav han senere en Del i Trykken, i Reglen ledsagede af udførlige oplysende Forklaringer. Han deltog ogsaa i Ledelsen af større Foretagender som »Græske og latinske Forfattere i Oversættelse« (1901—06), hvortil han selv ydede Bidrag, og var i en Aarrække Medlem af Bestyrelsen for Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversættelse. Foruden de tidligere nævnte Oversættelser maa fremhæves Oversættelser afforskellige Dialoger af Platon (1893, 1900, 1907 og 1918), Thukydid's Historieværk (1897—1902), **Plautus'** »Miles gloriosus« (1913), flere Tragedier af Euripides (1913—14), Arrians »Alexandros' Bedrifter« (1913—15) og Aristofanes' »Acharneer« (1918). Af Wilsters Homeroversættelse besørgede G. en omarbejdet Udgave (1909—12), og senere udarbejdede han en selvstændig Oversættelse af Iliaden (1923—24). G.s Oversættelser udmærker sig ved pinlig Nøjagtighed, idet han bestræbte sig for, at ethvert af Originalens Udtryk fik en adækvat Gengivelse i Oversættelsen, men for Stilejendommeligheder og poetisk Farve havde han ingen Sans, hvilket særlig tydeligt kommer frem ved hans Omarbejdelse af Wilsters Homer. G.s Virksomhed som Oversætter hænger sammen med hans Syn paa Skoleforholdene. Efter at han i sin Tale ved Universitetets Reformationsfest 1898 (trykt i Tilskueren s. A.) havde taget til Orde for en Indskrænkning af Undervisningen i de gamle Sprog ved de højere Skoler og hævdede, at Læsning af Oversættelser kunde udgøre en tilstrækkelig Erstatning for Læsning af Originalerne, kom han i de følgende Aar til paa afgørende Maade at deltage i Forhandlingerne om den Skole-reform, som blev gennemført 1903. — Inden for G.s Universitetsvirksomhed er der endnu Grund til at fremhæve hans grundige Forelæsninger over de græske Statsantikviteter, hvoraf en Del blev offentliggjort i hans Universitetsprogram »Stat og Statsforfatninger i Oldtidens Hellas« (1898). Hans Behandling af Indskriften fra Gortyn (i Nordisk Tidsskrift for Filologi, 1889) hænger sammen med disse Studier. I Forbindelse hermed staar ogsaa hans Skildring af Grækenlands Oldtidshistorie i 1. Bind af »Folkenes Historie« (1911). Hans Grundighed og Omhu lagde sig her for Dagen paa den Maade, at han bestræbte sig for at medtage alt, hvad der med Sikkerhed kunde vides om Emnet, men han formaaede ikke at indpasse sin Fremstilling inden for Rammerne af det Værk, hvori den skulde indgaa som en Del, og blev derfor nødt til at afslutte den ved 413 f. Kr.

Overordentlig Fortjeneste har G. endvidere indlagt sig ved sit

Arbejde med Udgivelsen af latinske Skrifter fra Danmarks Middelalder. Allerede 1887 udgav han i »Theologisk Tidsskrift« et latinsk Digt, »Vetus querela«, hvorefter 1892 fulgte Udgaven af Andreas Sunesens aldrig før udgivne »Hexaëmeron« med Kommentar og Glossar. Han fattede derefter den Plan at levere en ny Udgave af den af Jacob Langebek og andre udgivne Samling »Scriptores rerum Danicarum« og foretog i den Anledning 1895 Studier i franske og andre Biblioteker. Allerede Oversættelsen af det lille Skrift »Kong Knuts Liv og Gerninger« (1896) er en Frugt af de herhen hørende Studier. Et Forarbejde til den planlagte Udgave var Universitetsprogrammet »Knud den Helliges Martyrhistorie« (1907), hvori han paaviser den successive Udvikling af Traditionen om Kongens Drab. Derefter udgav han 1908—12 et stort Bind »Vitae sanctorum Danorum« og 1917—22 to lignende Bind »Scriptores minores historiae Danicae medii aevi«. For første Gang blev her de middelalderlige danske Historieskriveres Arbejder udgivet efter moderne filologisk Metode, og til Udgaven føjedes tillige rigelige Ordfortegnelser til Oplysning om Forfatternes Sprog. En særlig Interesse knytter sig til G.s Behandling af Svend Aggesens Krønike, hvis Tekst det ved Fremdragelse af et tidligere upaaagtet Haandskrift og ved skarpsindig Bearbejdelse af dette lykkedes ham at restituere i en Form, der afveg stærkt fra den hidtil kendte (1915); af den saaledes genvundne Tekst leverede han 1916—17 en dansk Oversættelse. Til Universitets- og Skolebrug udgav G. »Historisk Læsebog i Middelalders-Latin« (1905) med Kommentar (1924) og »Udvalgte Stykker af latinske Forfattere fra Middelalderen og den nyere Tid«, I (1909), den sidste Samling foranlediget ved, at Skoleloven af 1903 forudsatte, at Eleverne i de højere Skoler ogsaa blev bekendte med Middelalderens latinske Sprog.

G. var i Besiddelse af en overordentlig Arbejdskraft og gav ikke let noget Arbejde fra sig uden i alle Enkeltheder at have udformet det i en saa fuldkommen Skikkelse, som han evnede. Paa de Omraader, hvor han satte ind, saavel inden for den klassiske Filologi som inden for Studiet af Danmarks middelalderlige latinske Litteratur, har han ikke blot virket banebrydende, men ogsaa udført et afsluttende Arbejde. — Til »Dansk biografisk Leksikon« (1887—1905) leverede han en lang Række Biografier af danske Filologer.

Medlem af Videnskabernes Selskab 1883, af Danske Selskab 1920. — R. 1888. DM. 1894. K.² 1903. K.¹ 1918. — Maleri af Sigurd Wandel 1911 paa Fr.borg. og i Privateje. Skitse af Aksel Jørgensen og Tegning af Gerda Ploug Sarp i Privateje. Por-

trætteret af P. S. Krøyer paa Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab) og af Aksel Jørgensen paa Maleri paa Studiegaarden 1929.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1874. Ill. Tid. 8. Jan. 1905 og 31. Marts 1918. Vilh. Andersen: Tider og Typer. Erasmus, II, 1909. A. B. Drachmann i Videnskabernes Selskabs Oversigt 1929—30. W. Norvin i Univ. Progr.

9 a.

Hans Ræder.

Getreuer, Christian Peter, 1710—80, Legatstifter. F. 10. Marts 1710 i Odense, d. 22. Okt. 1780 i Kbh., begr. sst. (Helligg.). Forældre: Hofmaler Zacharias Philip G. (ca. 1683—1730) og Anne Marie Wildwasser (d. 1755). Gift 12. Aug. 1733 i Kbh. (Helligg.) med Marie Thomasdatter Riis, f. 20. Nov. 1698, d. 28. Marts 1778 i Kbh. (Helligg.).

G. tilhørte en odenseansk Malerslægt, der oprindelig skal stamme fra Holsten. Hans Fader, der bosatte sig i Kbh., fik 1716 Bestalling som Maler ved de kgl. Stalde og synes at have haft en stor Virksomhed. Han selv begyndte som Kunstmaler; saaledes udsmykkede han 1738 Bankens Generalforsamlingssal paa Børsen med allegoriske Tapeter, men slog sig snart paa den almindelige Malervirksomhed og havde takket været sine Forbindelser meget Arbejde paa Slottene og paa offentlige Bygninger, 1745 f. Eks. paa Prinsens Palæ. Alligevel beklagede han sig 1748 over, at Eigtved favoriserede Hofforgylder Milan paa hans Bekostning, skønt han havde Kongens Løfte om, at Arbejdet skulde deles mellem dem, hvad der førte til, at G. 1749 fik Bestalling som Hofmaler paa Trods af, at Bygningskommissionen advarede mod, at enkelte Haandværkere fik Monopol paa de kongelige Arbejder. — 1754 fik G. udlagt en Plads ved Strandvejen, hvor han — utvivlsomt i Spekulationsøjemed — byggede to Gaarde, der begge kaldtes Treuensand; 1758 solgte han den ene af disse (under Navnet Marienlyst, nu Bonne Esperance); den anden købtes under Navnet Getreuensand efter hans Død af John Brown. — G. samlede sig en stor Formue; han efterlod sig 93 000 Rdl., af hvilke største Parten — da hans Børn var døde som smaa — ved Ægtefællernes Testamente af 1776 gik til Legater for Kbh.s fattige og til St. Hans Hospital. Bestyrelsen af De G.ske Stiftelser blev ved kgl. Reskript 1786 — trods Magistratens Modstand — underlagt Kbh.s Bystyrelse. — Mindesmærke i Helligaandshuset i Kbh.

Albert Fabritius (F. J. Meier).

Geuss, Joachim Michael, 1745—86, Professor. F. 23. Aug. 1745 i Krummendiek i Wilstermarsk, d. 29. Nov. 1786 i Kbh. (Frue),

begr. i Frue K. Forældre: Sognepræst Nicolai Frederik G. (1710—85) og Anna Wiebke Peters (1713—87). Gift 2. Okt. 1782 i Kbh. (Holmens) med Mette Sophie Horn, døbt 17. Marts 1755 i Kbh. (Nic), d. 19. Okt. 1810 (gift 1° 1778 med Kaptajnløjtnant Erik Torm Rasch, 1745—81), D. af Politimester, senere Justitiarius, Konferensraad Frederik H. (s. d.) og 2. Hustru.

G. studerede 1762—66 i Altona, kom derefter til Kiel og til sidst til Kbh., hvor han blev Huslærer hos Grev Trampe. 1769 blev han Lærer i Matematik og Fortifikation for Landkadetterne, og under Struensees Regering var han udset til Rektor for den Realskole, som skulde oprettes i Stedet for Vajsenhuset, men som aldrig kom længere end paa Papiret. 1774 blev han ekstraordinær Professor i Matematik ved Universitetet i Kbh., og 1782 fik han det ordinære Professorat. Livlig og foretagsom som han altid havde været, beskæftigede han sig med meget andet end sin Videnskab. Allerede i Altona havde han 1766 skrevet en Bog om det italienske Sprogs Oprindelse. Nu fortsatte han sit sproglige Forfatterskab med at oversætte forskellige Værker, ligesom han skrev Anmeldelser til Badens Journal. Ogsaa for Landhusholdningsselskabets Virksomhed interesserede han sig. 1773 blev han Medlem, og fra 1779 til sin Død var han Præsident. Et særligt Arbejde udfoldede han i Selskabets Kunstkommission og Præmieskriftskommission. Størst Betydning har han dog sikkert haft som matematisk Militærforfatter, navnlig paa Minérkunstens Omraade. Han udgav et Par Bøger herom 1774 og 1776, som vakte megen Opsigt. Samtidig var han en skattet Medarbejder ved det af den matematiske Professor Andr. Böhm i Giessen redigerede »Magazin für Ingenieur und Artilleristen«. Han var Medlem af baade det danske (fra 1779) og det norske Videnskabernes Selskab ligesom af det fysiografiske Selskab i Lund. Han efterlod sig en meget betydelig teknisk Bogsamling, der solgtes ved Auktion. Hans Manuskripter skænkedes til Universitetsbiblioteket. — Kobberstukken Silhouet af F. Bradt 1794.

O. Malling: Tale til Erindring om Joachim Michael Geuss, 1787. Schlesw.-holst. Provinzialberichte, I, 1787, S. 370—78. S. A. Christensen: Matematikens Udvikling i Danmark og Norge, 1895, S. 215—18.

C. Nyrop (*Harald Jørgensen**).

Gevecke (Geuke), Jacob, 1617—99, Officer. F. 9. Sept. 1617 i Burg paa Femern, d. 9. Dec. 1699 i Nakskov, begr. sst. Forældre: Borgmester Jacob G. og Vibeke Eilers (Ehlers). Gift 1° med Jeanne (Johanne) Marie Stenier (Stenies) (Sattlerin), d. tidligst 1663 (gift

1° med Lic. Wallraven). 2° 1665 (Tilladelse 13. Juni) med Elisabeth Catharine Daldorf, begr. 30. Juni 1698 i Nakskov (gift 1° med N. N.), D. af Henning D. til Flügge og Bugendorf paa Femern og Øllingesøgaard m. m. paa Lolland og Anna Steensen eller maaske af gottorpsk Tøjmaster Johan D. (d. tidligst 1654) og Vibe Struve (d. 1659).

J. G. var 1645 Kvartermester i Hæren i Skaane, senere Kaptajn i Flandern m. m. Fra Foraaret 1657 var han Major i U. C. Gyldeuløves Dragonregiment i Skaane, og i Jan. n. A. deltog han i Kampen paa Fyn. Aug. s. A. deltog han som Oberstløjtnant i Forsvaret af Kbh. og ledede i Okt. et Forsøg paa fra Søsiden at overrumple Kronborg, men Kommandoet adsplittedes af Storm; J. G. selv blev ud for Tuborg fanget af Svenskerne og ført til Helsingør, hvor han færdedes omkring paa Æresord, indtil han i Nov. brød dette og undkom til Kbh. Forgæves søgte han derefter ved Fangeudveksling at komme ud af den »Labyrinth«, hvori han var kommet ved sin Flugt, da Svenskerne vedblev at efterlyse ham. 1659 hvervede han i Holsten et Rytterregiment til Hans Schack og deltog med dette med Hæder i Slaget ved Nyborg s. A. 1661 blev han Kommandant i Nakskov og var derefter en Tid Oberstløjtnant i Infanteriet. 1671 blev han atter Oberstløjtnant i Rytteriet og n. A. Oberst reformé (overtallig). 1675 hvervede han et Rytterregiment og deltog i Krigen omkring Wismar, forblev med Regimentet i Egnen der indtil Foraaret 1677, hvorpaa han en kort Tid deltog i Krigen i Skaane. S. A. blev han atter Kommandant i Nakskov, men ved Reduktionen kom han paa Vartpenge, blev 1683 igen Kommandant i Nakskov, 1685 paa Kronborg, 1692 Generalmajor, fik Afsked 1694 og som Pension Lundegaard (nu Christiansdal) ved Nakskov for Livstid. 1665 købte han Søllestegaard, ejede en Tid ogsaa Øllingesøgaard og havde ligeledes Ejendomme i Nakskov.

S. A. Sørensen: Kbh.s Belejring 1658—60 ved P. F. Rist og H. W. Harbou, 1896. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., V, 1896, S. 287 f. Danmarks Adels Aarbog, XLVIII, 1931,

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Geyse (Geyso), Johan Erhard Ludvig, ca. 1625–1707 el. 8, Officer; var af adelig Slægt fra Hessen, hvor han havde Godser. Han havde deltaget i Trediveaarskrigen, stod i 40'erne i den hessiske Hær, var Oberst allerede 1653, 1674 var han i svensk Tjeneste, men kommanderede 1677 et brandenburgsk Rytterkorps paa Rugen i Samarbejde med de Danske. Allerede 1671 var han anbefalet til at træde i dansk

Tjeneste, 1677 hvervede han et Regiment til den danske Hær, og n. A. blev han dansk Generalløjtnant og fik Kommandoen over det Korps, der s. A. overførtes til Hjælp for den norske Hær i Bahus Len. Han kunde daarligt enes med U. F. Gyldenløve, hvorfor han snart førte Korpsset ned i Skaane til Deltagelse i det andet Tog til Rugen. Han vilde dog ikke staa under den nye Overgeneral, Wedel, men modtog Stillingen som Guvernør i Jylland og Hertugdømmerne. Foraaret 1679 sendte Kongen Krigssekretær Meier til J. E. L. G. for at sondere denne med Hensyn til Kommando under Wedel. Kongens højeste Ønske var »Concert oder gutes **Verständnis**« mellem Generalerne. J. E. L. G. afslog dog bestemt at staa under Wedel, der var for ung og uerfaren i Krigsvæsen til Overkommando. Derimod vilde han tjene under Fr. v. Arenstorff, der kendte Forholdene, talte Dansk og i Skaane havde »observeret Fejlene«. Meier fraraadede derfor Kongen videre Forsøg, da ogsaa Wedel var hidsig, saa at man **maatte** frygte, at de to Herrer gensidig massakrerede hinanden. Meier fremhæver J. E. L. G.s store Krigserfaring og Indsigt paa alle militære Omraader, roser ham for Ærlighed, Uegennytte og personlig Hengivenhed for Kongen og slutter sin Beretning med en Beklagelse af Uenigheden. Ved Forberedelserne til Felittoget mod Hamburg 1683 var J. E. L. G. udset til Kommando umiddelbart efter Kongen, men da et lignende Tog gennemførtes 1686, vilde han hverken staa under Wedel eller Arenstorff. N. A. fik han efter Ansøgning Afsked af dansk Tjeneste. — Hv. R. 1681.

N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77.

Rockstroh.

Ghemem, Gottfred af, d. ca. 1510, Bogtrykker. G. var Hollænder af Fødsel og drev oprindelig Bogtrykkeri i Gouda og Leiden. Fra den førstnævnte By kendes et af hans Tryk, dateret 13. Nov. 1486, hvori han benævner sig Gotfridus de Os, senere benytter han stadig den her anførte Navneform. Rimeligvis er Os Navnet paa den By i Nord-Brabant, hvorfra G. stammede, medens Ghemen er hans Slægtsnavn. Han synes i Holland at have arbejdet under beskedne Vilkaar og haard Konkurrence, og ca. 1489 forlod han sit Fædreland og rejste med sit Bogtrykkeri til Danmark. Hvorfor han valgte dette Land til sit fremtidige Virkeomraade, vides ikke. Intet tyder paa, at han saaledes som de Bogtrykkere, der tidligere havde virket her i Landet, er blevet indkaldt i en bestemt Anledning, tværtimod gør den Virksomhed, han har øvet her, Indtryk af at have hvilet paa hans eget Initiativ. H. O. Lange, som har

gjort G.s Virksomhed til Genstand for indgaaende Studium, har fremsat den som det synes velbegrundede Formodning, at han allerede en Gang tidligere har opholdt sig i Danmark, nemlig som Medhjælper hos vor Prototypograf Johan **Snell** under dennes Ophold i Odense 1482, og at han altsaa ved Selvsyn havde lært Forholdene heroppe at kende. Nu slog han sig ned i **Kbh.**, hvor han som den første her i Landet fik Borgerskab som Bogtrykker og grundede Byens første Trykkeri. Selv om det nystiftede Universitet ikke synes at have haft nogen direkte Andel i Bogtrykkeriets Oprettelse, ydede dog en af dets mest fremtrædende Mænd, Vicekansleren Peder Albertsen, G. virksom Støtte; en af dennes første Bøger er trykt i Albertsens Hus, en anden i Universitetet paa hans Bekostning. — Det er ikke muligt at danne sig noget fuldt paalideligt Indtryk af den Virksomhed, G. udøvede i **Kbh.**, dertil er for mange af hans Frembringelser gaaet tabt. Den første Bog, man kender fra hans herværende Presse, og altsaa den ældste eksisterende Bog, der er trykt i **Kbh.**, er en lille latinsk Grammatik, en »Donat«, fra ca. 1489. Fra 1493 stammer to andre latinske Grammatiker, og fra 1495 det Værk, som for den almindelige Bevidsthed særlig er knyttet til hans Navn, »Den danske Rimkrønike«, den første Bog, der er trykt i det danske Sprog, og den eneste dansktrykte Inkunabel, som eksisterer. Fra den Del af hans Virksomhed, som falder før Aar 1500, og som dog spænder over en længere **Aarrække**, er kun bevaret disse fire Tryk. Heller ikke hans Produktion fra de første Aar af det 16. Aarhundrede er videre kendt, idet fra den Tid kun et Par **smaa** Fragmenter er bevaret, og først fra Aaret 1505 er en nogenlunde sammenhængende Række af hans Frembringelser naact uskadt ned til vor Tid. Blandt hans Tryk findes foruden Rimkrøniken, af hvilken han i alt udsendte tre Udgaver, de ældste Udgaver af vore Landskabslove og af Peder Laales Ordsprog, desuden kendte »skønlitterære« Værker paa Dansk som »Flores og Blanseflor«, »Karl **Magnus'** Krønike« o. a. samt en Række opbyggelige **Smaaskrifter**, beregnet for Menigmand. Selv om det kun er en ringe Del af hans samlede Produktion, der er i Behold, har hans Virksomhed været af uvurderlig Betydning for Bevaringen af vor ældste Litteratur, og uden den vilde en Del af vore nu kendte litterære Mindesmærker sikkert for stedse være gaaet tabt. Hans typografiske Materiel var kun ringe og tarveligt, men der er over de fleste af hans Tryk en jævn og enkel Stilrenhed, som ikke desto mindre forlener dem med en vis Skønhed. — G.s Virksomhed ophørte 1510, og da man fra denne Tid intet Spor har af ham, antages det, at han er død i dette Aar. For-

skellige Omstændigheder tyder paa, at **Bogtrykkeriet** efter hans Død er blevet overtaget af den tidligere **Lübeck-Bogtrykker** Matthæus Brandis, som i Aarene 1510—12 virkede i Kbh.

C. Bruun i Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek, I, 1870. Samme i Forening for **Boghaandværks** Aarsskrift, 1890, S. 5—34. H. O. Lange: *Analecta bibliographica*, 1906, S. 25—46. L. Nielsen: *Dansk Bibliografi* 1482—1550, 1919.

Lauritz Nielsen.

Gianelli, Giovanni Domenico, 1775—tidligst 1820, Billedhugger. Døbt 27. April 1775 i Kbh., d. tidligst 1820, formentlig i England. Forældre: Gipser ved Kunstakademiet Domenico Maria G. (ca. 1723—1801, gift 1° med Maria Barbra, ca. 1735—59) og Johanna Eisen (1743—1812).

G. blev uddannet ved Kunstakademiet, hvor han 1797 vandt begge Sølvmedailler og den mindre Guldmedaille, mens han 1799 for Relieffet »Jacob velsigner Joseph's Sønner« fik den store Guldmedaille. 1801 blev han Faderens Efterfølger som Akademiets Gipser og ansøgte s. A. om at maatte rejse til England. Hvornaar han forlod Landet, vides ikke bestemt, men 1809—20 udstillede han i Royal Academy i London. 1819 hjemsendte han en Buste af Akademiets Æresmedlem Hertug Vilhelm Frederik af Gloucester (Fr.borg; udst. Charlottenborg 1820) for paa dette Arbejde at blive akademisk Medlem, men opnaaede kun at agreeres. — Fra de faa Aar inden G.s Bortrejse kendes en Række Portrætbuster af Tidens kendte Personer, dog ofte først udført efter deres Død. Fra 1797 er saaledes den usminkede Fremstilling af Louise Augusta (Eksemplarer paa Rosenborg, Fr.borg og Ahrensburg) og fra Tiden omkring 1800 flere andre Damebuster i udpræget Empirestil, bl. a. Marmorbusten af Mme. de la Caimette (1801). G. var ikke nogen stor Kunstner, men i det sørgelige Interregnum i dansk Billedhuggerkunst efter Thorvaldsens Afrejse til Rom næsten den eneste, der kunde gøre en nogenlunde udført og karakteriseret Portrætbuste.

V. Thorlacius-Ussing.

Gianelli, Peter Leonhard (Leonardo), 1767—1807, Medaillør. F. 27. Dec. 1767 i Kbh., d. 23. Dec. 1807 sst., begr. sst. (Kat. Ass.). Broder til Giovanni Domenico G. (s. d.). Gift 8. Marts 1802 i Kbh. (Holmens) med Anna Margrethe Louise Boyesen, f. 14. April 1778 i Nyborg, d. 6. Juni 1851 i Kbh. (Fred. Hosp.) (gift 2° 1810 med G.s Broder, Gipseren Joannes Baptista (Giambattista) Gianelli, 1786—1825), D. af Byfoged, Kancelliraad Søren B. (1730—98) og Dorothea Sophie Bruun (1746—1831).

Allerede som Barn kom G. paa Akademiet og vandt i faa Aar

begge Sølvmedaillerne og 1789 den lille Guldmedaille som Billedhugger. Han vendte dog snart Billedhuggeriet Ryggen for at kaste sig over Medaillørkunsten, og Abildgaard, hvis Velvillie han havde vundet, satte igennem, at Akademiet tilstod ham et Rejsestipendium som Medaillør 1791. Han var borte i fem Aar, og efter sin Hjemkomst ved Juletid 1796 blev han agreeret og 1798 Medlem af Akademiet paa et nyt Stempel til dettes store Sølvmedaille. 1800 fik G. Ansættelse som Medaillør ved den kgl. Mønt. Som Billedhugger udførte han 1787 en Apollo, et Konkursarbejde for Guldmedaillen: Cain og Abel, foruden en Række **Portrætmedailloner** og **Buster** i en for Tiden usædvanlig nøgtern og realistisk Form. Især fortjener **Busterne** af B. Munter (1789) og Lægen J. C. J. v. Berger (1791) at nævnes. Han fik kun skaaret Stempler til i alt ni Medailler; til de fire bedste har Abildgaard givet Tegning: Over Slavehandelens Ophævelse, Slaget paa Reden, den ovennævnte Akademimedaille og en **Prismedaille** til Det kgl. Selskab for de skønne Videnskaber; desuden **maa** nævnes **Portrætsiden** til Medaillen over Botanikeren M. Vahl.

J. M. Thiele: Thorvaldsens Biographi, I, 1851, S. 156, 171. F. J. Meier: Johannes Wiedewelt, 1877, S. 169 f., 174. J. Wilcke: Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler, 1929. Abildgaard, Architektur og Dekoration, 1926, med Tekst af Leo Swane.

F. J. Meier (Georg Galster)*

Giedde (Gjedde, Gedde). Flere danske og svenske Adelslægter fører dette Navn. Af disse skal nævnes en oprindelig skaansk Slægt, hvis ældste Led formentlig er Peder Lauridsen til **Røgle** (nævnt 1433) og Thorsten Lauridsen af Glumsløf (nævnt 1455), der formodes at være Fader til Laurids Thorstensen (nævnt 1503 og 14) til Røgle, hvis Søn Knud Lauridsen G. (nævnt 1506, død før Okt. 1538) var Farfader til Brostrup G. (d. 1614) til Tommerup og Hellerup, hvis Søn var nedenn. Rigsadmiral Ove G. (1594—1660) til Tommerup og Hellerup m. m. Han var Fader til Oberberghauptmand Brostrup G. (1628—68), til Amtmand Knud G. (d. 1707) til Vadskærgaard, til Christopher Gädde (1637—1705), der blev introduceret paa det svenske Ridderhus, men ikke efterlod sig Sønner, og til nedenn. Stiftamtmand Frederik Eiler G. (1641—1717) til Nordskov og Hindema, hvis Søn Oberst Carl Vilhelm G. (1698—1757) til Hindema 1742 blev ophøjet til Friherre af **Win-tersborg**. Den nævnte Amtmand Knud G. (d. 1707) var Bedstefader til **Wulf Unger G.** (1710—77), hvis Sønnesøn Kammerherre, Major Ove Unger Rosenkrantz G. (1784—1848) døde som Slægtens sidste Mand.

Danmarks Adels Aarbog, XI, 1894, S. 122—31; XIV, 1897, S. 505; XVIII, 1901, S. 555; XXIII, 1906, S. 492; XXVIII, 1911, S. 569; XXXII, 1915, . 593.

Albert Fabricius.

Gjedde (Gjedde), **Frederik** Eiler, 1641—1717, Søofficer, Stiftamtmand. F. 1641, d. 13. April 1717 i Odense, begr. i St. Hans K. Forældre: Oberstløjtnant, senere Rigsadmiral Ove G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 1682 (Vielsebrev 4. Febr.) med Suzanne Elisabeth Adeler, f. 13. Nov. 1663, d. 3. Marts 1685, D. af Generaladmiral Cort A. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 13. Jan. 1687 i Kbh. (Holmens) med Sophie Amalie v. Løvenhielm, f. 6. Sept. 1671 i Kbh. (Frue), d. 21. Okt. 1698, D. af Generalløjtnant Johan (Hans) Schrøder v. L. (1627—99, gift 2° 1677 med Sophie Bielke, d. tidligst 1691, gift 1° med Oberst Otte Skade, d. 1673, gift 1° 1646 med Mette Qyitzov, 1601—48) og Bertha Ahlefeldt (d. 1672). 3° 24. Marts 1707 paa Kbh.s Slot med Abel Cathrine Buchwald, Overhofmesterinde hos Dronning Louise, d. 7. Sept. 1716 i Odense (formentlig gift 1° med mecklenburg-güstrowsk Gehejmerraad, Kammerpræsident, Hofmarskal, Landraad og Amtmand paa Breitenburg Adam Henning Bülow, d. 1692, gift 1° med Anne Margrethe Dessin, d. 1683), D. af Claus B. til Skovbølgaard (f. 1635) og Dorothea Rumohr (d. 1663).

F. G. blev Lærling 1671 og Kaptajn 1676, var Chef for Orlogsskibet »Neptunus« 1677 og deltog med Hæder i Slaget i Køge Bugt 1. Juli. N. A. var han Chef for Orlogsskibet »Gyldenløve« og forfremmedes 1679 til Schoutbynacht, 1684 til Viceadmiral. 1687 var han Chef for en Eskadre, der var udsendt for i Farvandet mellem Island, Færøerne og Norge at jage tyrkiske Sørøvere, og 1689 førte han en Eskadre i Flaaden under Niels Juel. 1691 var han i engelsk Tjeneste, og 1695 førte han den Eskadre, der overførte Kronprinsens Brud, Prinsesse Louise af Mecklenburg. 1697 havde han nogle »desmeleer« med sin Svigerfader, Generalløjtnant Løvenhielm, der dog bilagdes ved Kongens Mægling, og s. A. forfremmedes han til Admiral. Ved Krigsudbruddet 1700 blev han Chef for en af Eskadernerne i Flaaden under U. C. Gyldenløve (s. d.) og deltog i dennes mislykkede Forsøg paa at forhindre den svenske Flaades Passage gennem Sundet og Forening med den engelsk-hollandske Flaade. 1704—06 var han Overdirektør for Indrulleringsvæsenet i Norge, hvor han indførte en ny Lægsinddeling i det nordenfjeldske. 1710 blev han Medlem af General-Kommissariatet for Søetaten og sendtes 1712 om Bord i Flaaden for at undersøge dennes Tilstand, som han derefter i en Rapport til Kongen skildrede

i de mørkeste Farver. 1711 blev han Generalpostdirektør. 1713 fik han sin Afsked af Søetaten og udnævntes til Stiftamtmand i Odense. I en anonym Supplik udgivet i Odense 1716 rettedes der haarde Anklager imod ham for hans Livsførelse, hvorfor det blev overdraget Professor Hans Bartholin i Forbindelse med to Provster at undersøge Sagen. Da F. G. imidlertid døde, faldt Sagen bort. Man kan dog sige, at Anklagerne mod ham var stærkt overdrevne. I Sagen mod Lægen Jens Bing (s. d.), der af Admiralitetskollegiet bedømtes haardt i Anledning af, at Pesten naaede Kbh., viste F. G. sig i Modsætning til de andre Medlemmer af Kollegiet som en sindig og rolig Mand. Han ejede Gaardene Hindema og Nordskov paa Fyn. — Gehejmerraad 1707. — Hv. R. 1702. — Maleri paa Wedellsborg. Monument af C. H. Brenno i St. Hans K. i Odense.

Hist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1858—59, S. 117—20.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Gjedde (Gjedde), **Ove**, 1594—1660, Rigsadmiral. F. 17. Dec. 1594 paa Tommerup i Skaane, d. 19. Dec. 1660 i Kbh., begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Brostrup G. til Tommerup (d. 1614, gift 2° 1602 med Anne Grubbe, d. 1613, gift 1° 1587 med Erik Griis til Hellerup, gift 1° med Agnete Thott) og Dorthe Ulfeldt (d. 1600). Gift 1. Sept. 1622 paa Kronborg med Dorthe Urne, f. 19. Juli 1600 paa Halsted Kloster, d. 6. Juli 1667 i Kbh., D. af Knud U. til Aarsmarke (1564—1622) og Margrethe Grubbe (1568—1656).

O. G. gik 1609—12 i Sorø adelige Skole og studerede derefter 1612—14 ved forskellige tyske Universiteter. Efter et kort Ophold i Danmark i Anledning af sin Faders Død rejste han 1615 atter udenlands for at uddanne sig til Militær. N. A. vendte han tilbage og blev ansat som Sekretær i Danske Kancelli. Okt. 1618 blev han af Kongen beordret til at lede en Ekspedition til Ostindien med det Formaal at faa overladt en Station til Støtte for det 1616 oprettede Ostindiske Kompagni. Eskadren, der bestod af Orlogsskibene »Elephanten« og »David« og to af Kompagniets Skibe, afgik fra Kbh. i Nov. s. A. Med Eskadren fulgte Hollænderen Marcellis de Boshouwer (s. d.) om Bord i »David«. Han vilde imidlertid ikke rette sig efter O. G., skilte sig ved Afrika fra Eskadren og fortsatte paa egen Haand, men døde inden Ankomsten til Ceylon. Eskadren, der havde store Vanskeligheder at kæmpe med paa Rejsen, tog under Kap Verde to franske Fribyttere og ankom i Maj 1620 til Ceylon. Efter forskellige vanskelige Forhandlinger

med Kejseren af Ceylon lykkedes det **O. G.** i Aug. s. A. at faa overdraget til den danske Konge **Trinkonomale** paa Ceylons Østkyst samt at opnaa forskellige Handelsbegunstigelser. Herfra gik **O. G.** efter Indbydelse af den nederlandske Købmand Roland Crappé (s. d.), der var i Ostindisk Kompagnis Tjeneste, til Trankebar, hvortil Eskadren kom Sept. s. A. Her lykkedes det **O. G.** og Crappé at faa afsluttet en Overenskomst med Fyrsten af Tanjore om Overdragelsen af Trankebar paa Koromandelkysten til den danske Konge og om vigtige Handelsprivilegier. Der anlagdes et Fort »Dansborg« og lagdes Grund til en Kirke. Herfra vendte **O. G.** i Febr. n. A. tilbage til Ceylon, hvor der dog kun ventede ham Skuffelser. Maj s. A. satte han Kursen hjemad og naaede Norge Febr. 1622, hvorfra han tog til Kbh. **O. G.** havde løst sin Opgave tilfredsstillende, men følte sig skuffet og forurettet af Kompagniet, af hvilket han havde ventet en Paaskønnelse for sin Virksomhed.

S. A. blev **O. G.** Lensmand i **Brunla** og Numedalen, som han 1637 ombyttede med Tønsberg og 1640 igen dette med Bratsberg. Han fik tillige Kommandoen over den norske Galejflaade, 1639 blev han Landkommissær i Norge og 1640 Oberstløjtnant ved det akershusiske Regiment. Mest optaget var han dog i denne Periode af de norske Bjergværker. Han ejede forskellige Jerngruber og var en af Hovedparthaverne i det Kompagni, der overtog Kongsberg Sølvværk. Fra 1630 havde han Direktionen over dette og tog ivrig Del i Virksomheden.

Med Udbruddet af Krigen med Sverige 1643 begyndte den tredie Periode i **O. G.**s Liv. 1. Jan. 1644 blev han Admiral over en Flaade af norske Defensionsskibe, der i Marts s. A. fik Ordre til at krydse i Nordsøen for at gøre den af de Geer i Holland udrustede Flaade al mulig Skade. I Maj s. A. forenede han sig i Flækkerø med en Eskadre under Pros Mund, i Forening afgik den samlede Flaade til Nordsøen, hvor den 25. Maj havde en uafgørende Fægtning med den svensk-hollandske Flaade under Martin Thijssen ved Listerdyb. **O. G.** hk derefter Ordre til med sine Skibe at forsvare Farvandet mellem Norge og Jylland og blokere Göteborg. Han formaaede imidlertid ikke at opretholde denne Blokade, da Thijssen kom i Aug., og det gentog sig i Nov. s. A., da denne vendte tilbage fra sit sejrige Togt til Østersøen. **O. G.** maatte da med sine Skibe søge Ly i Marstrand.

O. G. var under sit Ophold i Norge kommet i et venskabeligt Forhold til Norges Statholder Hannibal Sehested, og det er rimeligvis paa dennes Anbefaling, at han i Marts 1645 blev udnævnt til

Medlem af Rigsraadet og **Rigsadmiral**, skønt han ikke havde indlagt sig synderlig Fortjeneste i det foregaaende Aar. I Rigsraadet viste han sig som en af Sehesteds faa Tilhængere, da denne foreslog at sende **Flaaden** fra Sundet op til Bahus Len; men det blev hverken til hans Ære eller til hans Held, at Kongen gik ind paa Sehesteds Forslag. I Maj sejlede Flaaden under **O. G.s** Kommando nordpaa for at begynde Blokaden af Goteborg, et af de danske Skibe »Rosen Galej« blev straks taget af Svenskerne, og s. D. strandede Admiralskibet »Sanct Sophie«, der i Storm drev for sine Ankre ind paa et Skær i Nærheden af Winga og sank. Besætningen blev reddet, men **O. G.** brækkede sit ene Ben ved at springe ned i et Fartøj. Tre Dage senere kom Flaaden tilbage til Kbh. Kongen blev forbitret og forlangte en Undersøgelse af, »hvem der havde raadet til at løbe derind«, men Undersøgelsen synes ikke at være blevet iværksat. **O. G.** kom dog ikke mere til Søs det Aar, men medvirkede ved overflødige Søofficerers Aftakning og ved Afregning med Baadsfolkene. **1646** var han Chef for en Eskadre, der førte Kongen til Norge, og n. A. fik han Privilegium paa at drive et **Sølvværk** paa en af sine norske **Ejendomme**. Han havde **1646** faaet Jungshoved Len i Sjælland, som han beholdt til **1649**, da han fik **Herridsvad Kloster** i Skaane (til **1650**) og derefter Helsingborg. **1650** mistede han Bratsberg og var saaledes ikke længere norsk Lensmand.

Under Mellemlregeringen efter Christian **IV.s** Død var han Medlem af Regeringsraadet og i Aug. **1648** Chef for den Eskadre, **hvorpaa** Frederik III. sejlede til Norge for at hyldes. **O. G.** var imidlertid blevet svagelig og ønskede at træde tilbage fra sin Stilling som Rigsadmiral, hvilket dog ikke blev imødekommet til Trods for, at han ikke nød nogen særlig Anseelse. En samtidig Udtalelse om ham lyder: »Rigsadmiralen har været i Indien, men har intet godt Navn, ej heller holdes han for at være en god Sømand«. Han havde paa dette Tidspunkt sluttet sig nøje til Corfitz Ulfeldt. Da denne og Hannibal Sehested styrtedes **1651**, blev ogsaa **O. G.s** Stilling truet. De norske Regnskaber fra Krigen **1644—45** blev underkastet en kritisk Revision, **O. G.** beskyldt for Misligheder, og der taltes ogsaa om, at han skulde staa til Regnskab for den nu seks Aar gamle Affære med »Sanct Sophie«s Forlis, og at han skulde betale 70 000 Rdl. i Erstatning i den Anledning. Men Stormen drev over, og **O. G.** viste sig nu meget ivrig for at yde Kronen Forstrækninger; saaledes gav han **1653** paa Kongens Anmodning om »Hjælp og Undsætning til Vores kære Fædrelands **Konservation** og Frelse« et godt armeret Skib med 24 Kanoner

uden at forlange Krongods til Erstatning herfor. 1655 oprettedes et **Admiralitetskollegium**, hvilket muligvis kan sættes i Forbindelse med en vis Mistillid til ham og hans Dygtighed. Der blev ikke betroet ham nogen Kommando under Krigen 1657, men det paa-lagdes ham som »**Kommissarius** til Lands og til Vands« at skaffe Pengemidler til Krigenes Førelse. Efter Fredslutningen i Roskilde fik han Hald Len i Erstatning for det afstaaede Helsingborg. I For-aaret 1658 rejste han til Skaane for at ordne sine Sager og var der endnu, da Karl Gustaf brød Freden i Aug. Følgen var, at han blev fanget af Svenskerne, og først en Tid sad fængslet i Helsing-borg og siden førtes til Malmø, hvor han synes at have genoptaget sit gamle venskabelige Forhold til Corfitz Ulfeldt; i hvert Fald laante han Penge af ham. Han blev udvekslet i Sept. 1660, kom til **Kbh.**, deltog i det store **Stændermøde** og aflagde 7. Nov. s. A. Ed paa den nye Forfatning paa **Kbh.s** Slot. Han havde skænket en større Sum til Søk væsthuset. — **Bl. R.** 1648. — Maleri af Abr. Wuchters (Kopier fra 18. Aarh. i Privateje). Stik derefter af A. **Haelwegh**. Maleri af Karel v. Mander paa Kunstmuseet, formentlig forestillende **O. G.**; derefter Træsnit af C. Aagaard 1856 og Litografi 1867. Formentligt Maleri paa Gaunø. Maleri fra 18. Aarh. paa Wedellsborg. Mindesmærke af Johs. **Wiedewelt** 1781 ved Jægerspris, Akvarel derefter af S. L. Lange (Fr.borg), Stik af J. F. Clemens.

M. Henrichsøn: Ligpræd. over Ove Giedde, 1663. J. H. Schlegel: **Samml. zur Dän. Gesch.**, I, 2, 1772, S. 37 ff., 188; I, 3, s. **A.**, S. 29—125. H. D. Lind: Kristian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889. Samme: Frederik III.s Sømagt, 1896. Kay Larsen: De dansk-ostindiske Koloniers Historie, I, 1907, S. H. Finne-Grønn i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, S. 462—65.

J. A. Fridericia (Th. Topsøe-Jensen).*

Gielstrup, Adam Gottlob, 1753—1830, Skuespiller, Landskabs-maler. F. 11. Okt. 1753 i **Kbh.** (Holmens), d. 10. Febr. 1830 sst. (Fred. **Hosp.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Student, senere resi-derende Kapellan i Stege Niels G. (1714—87, gift 2° med Drude Margrethe Lund, ca. 1715—92) og Charlotte Amalie Winther. Gift 5. Maj 1778 formentlig i **Kbh.** (**Nic.**) med kgl. Skuespiller-inde Catherine Marie Morell, f. 3. Marts 1755 i **Kbh.** (Petri), d. 29. Okt. 1792 sst., D. af Hofviolon Lorentz M. (1721—91) og Maria Juliane Antoinette **Berthram** (f. ca. 1731).

G. var uddannet i Malerhaandværket og havde gjort Svende-stykke, da han i en Avis i Augustenborg læste en Bekendtgørelse om, at Det kgl. Teater søgte en Skuespiller. Han meldte sig og

debuterede, vistnok vejledet af Fr. Schwarz, 10. Okt. 1777 som Henrik i »Henrik og Pernille«, men G. var ikke og blev aldrig Henrik-Fremstiller; derimod vandt han faa Dage senere en Sejr som Arv i »Den honnette Ambition«. Til landfødte Figurer passede G.s Ydre og Talent; hans lunerige Ansigt, hvis Træk var barnligt-bløde, kunde antage de forskelligste Udtryk, som han forstærkede med Farver; han var den første ved Teatret, der med Kunstfærdighed evnede at maskere sig, og dette Talent støttede hans Evne til at træde ud af sin egen Individualitet. Derfor kunde Pram skrive, at hvad enten han spillede »en udlevet Hektikus, en opvoksen Dreng eller en plump Gaardskarl«, var det aldeles umuligt at genkende ham. Forbillederne for G.s Kunst var selve Naturen: han ejede et skarpt Blik for det karakteristiske ved Mennesker, ikke alene for deres Klædedragt og Manerer, men for deres Tale, og han blev i Aarenes Løb en Banebryder i Anvendelsen af Dialekter; bedre Jysk, Fynsk, Sjællandsk eller Holstensk var aldrig talt paa den danske Scene. Først og fremmest var G. Holberg-Skuespiller, og blandt hans Figurer stod Jeppe (1787) som et Mønster. Tidligere var Rollen spillet som et defekt, næsten dyrisk Individ, men G. gjorde Jeppe til et sundt Menneske, naturalistisk opfattet, levendegjort ved en Mængde iagttagede Træk og hjemmehørende i Tiden omkring Stavnsbaandets Løsning. Arv'erne i »Den honnette Ambition«, »Maskerade«, »Henrik og Pernille«, »Kilderejsen« og »Julestuen« var hans Speciale, som han forstod at variere; Studenstrup i »Den ellefte Juni«, Jens i »Jacob v. Tyboe«, Jøden i »Diderich Menschenschreck« og Ridefogden i »Erasmus Montanus« hørte ogsaa til hans bedste Figurer, og Træk fra hans Spil blev gentaget af senere Fremstillere langt ned i Tiden. Uden for Holbergs Komedier udførte han en Mængde Karakterroller i nu forglemte Skue- og Syngespil, Bønder og Buldrebasser, Jøder og Gniere, altid Mennesker uden de selskabelige Former — som G. ogsaa selv savnede i det daglige Liv. Hos Molière var han Harpagon i »Den Gerrige«, i »Gulddaasen« kreerede han Forvalter Ebeltoft, i »Kinafarerne« spillede han Jøden Ascher, og i »Kærlighed uden Strømper« udførte han Jesper. Men hans Spil var i høj Grad betinget af hans øjeblikkelige Sindstilstand, og det hændte ofte, at han virkede tør og træet i en Rolle, som han ellers spillede med satirisk Humør. Denne Lunefuldhed eller brutale Stædighed bragte ham i Konflikt med overordnede og Kolleger, og efter et Gadeoverfald paa en Kammerjunker fik han i 1780 »sin Bestalling forbrudt« og dømtes til seks Maaneders Arrest i Blaataarn. Men da han var en af dem, der, som Teaterchef Warnstedt skrev, »for-

skaffede Folk til Huset«, blev han ansat paa ny, uden at Tildragelsen dog havde lært ham at beherske den Sindstilstand, som han selv kaldte »sit onde Lune«. 1790 blev han efter Kronprinsens Ordre paa ny henvist til Blaataarn, fordi han en Aften havde spillet Petron i Syngestykket »Den sværmende Filosof« med automatisk Stivhed. Men trods al sin Irritabilitet og sine Kapricer vedblev G. at være en af Publikums Yndlinge; under Teaterchef Hauch, hvem han hadede, søgte han at slippe for at optræde ved at foregive Sygdom, hvorved Teatrets yngre Begavelse, H. C. Knudsen og F. Lindgreen, dublerede hans Roller, men da Chefen var afgaaet, viste G. sig paa ny (22. Okt. 1798) som Bærhid i Syngestykket »De to Gerrige«, hilst med Jubel af Publikum og bekranset af Knudsen. Imidlertid overtog Hauch atter Chefposten 1801, og G. stræbte nu kun efter at faa sin Afsked med Pension. Omsider fik han sin Villie og optraadte sidste Gang 1. Dec. 1803 som Constant i Ifflands Komædie »Adolf og Louise«. En kold Ironiker som G. vilde ingen Arvtager uddanne, og han ønskede heller ikke, at nogen i Eftertiden skulde faa Gavn af de mangfoldige Bemærkninger og Iagttagelser, hvoraf hans Rollehæfter vrimlede. Teatret var blevet ham en Plage, men med desto større Iver dyrkede han Landskabsmaleriet, en fri Kunst, under hvis Udøvelse han ikke kunde irriteres af sine Medmennesker. Han foretog Studierejser til Tyskland og Sverige, men mest blev Nordsjælland Aastedet for hans Emnevalg. 1822—27 udstillede han paa Charlottenborg, og hans Landskaber gjorde Lykke hos Samtiden. Men hans Malertalent var ikke originalt som hans Skuespillerbegavelse. Et havde de to Kunstarter tilfælles hos ham: han kunde gøre Rede for hver Enkelthed i Udarbejdelsen. G.s senere Tilværelse formørkedes af en sindssyg Datter, som han plejede med Omhu; stridbar var han aabenbart til det sidste, thi ikke een Skuespiller eller Maler fulgte ham til Graven. — Maleri fra de yngre Aar af C. A. Lorentzen paa Det kgl. Teater, stukket af J. F. Clemens 1786; Maleri af samme i Teatermuseet, gentaget paa Lorentzens Folkelivsbillede »Et rejsende Teaterselskabs Ankomst til Dyrehaven«, 1820 (Privateje). Pastel af samme i Det kgl. Teater. Litografi af L. Fehr.

G.s Hustru, *Catherine Marie Morell*, var en Brunette med mørke, livfyldte Øjne; hun havde Uddannelse ved Balletten, inden hun 3. Nov. 1773 debuterede paa Hofteatret som Pernille i »Det af tvungne Samtykke«, et sikkert Rollevalg, der viste, at Kammerpigen, saavel den danske Pernille som den franske Soubrette, vilde blive hendes Omraade. Hertil var hendes fiffige Ansigtstudtryk, Sangstemme og joviale, slagfærdige Tale naturbestemt. G.s Per-

nille blev Urtypen for Fremstillingen af den Holberg'ske Pige og som saadan berømmet af P. Rosenstand-Goiske og Rahbek; bedst lykkedes for hende de skrappe Naturer i »Jacob v. Tyboe« og »Jean de France«. Uden for Holberg brillerede hun som Toinette i »Den indbildt Syge«, og som Mette i »Kærlighed uden Strømper« karikerede hun vittigt den Tragediestil, der var hendes egen Natur saa fremmed. G. spillede ud fra et heftigt Sind og kom ligesom sin Ægtefælle let i Strid med sine Kolleger; et saarbart Punkt var hendes Forhold til Oberst Køller-Banner, Struensees Banemand, med hvem hun før sit Ægteskab havde et Barn. Til Tab for Teatret blev hendes Periode kun forholdsvis kort, og en af Grundene hertil var hendes tiltagende **Sværhed**; kun 37 Aar gammel optraadte hun sidste Gang **12. Marts 1792** som Lisette i »Det gavmilde Testament«, det samme Stykke, hvori ogsaa **Londemann** og **Clementin** sidste Gang havde betraadt Scenen. — Stik af D. Berger **1787** efter Tegning af E. Pauelsen.

K. L. Rahbek: Holberg som Lystspildigter, **1815—17**. Minerva Jan. **1791**. P. Rosenstand-Goiske: Krit. **Efterretn.**, udg. af C. Molbech, **1839**. Th. Over-skou: Den danske Skueplads, **III—IV**, **1860—62**. Personalhist. **Tidsskr.**, **6. Rk.**, **III**, **1912**, S. **174 f.** Museum, **1890**. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, **I**, **1911**. Oehlenschlägers Ungdomserindringer, udg. af L. Bobé, **1915**. — Minerva, **I**, **1787**. Personalhist. **Tidsskr.**, **2. Rk.**, **II**, **1887**, S. **131**; **5. Rk.**, **VI**, **1909**, S. **47 f.** Det kgl. Teaters ældste Regie-journal, udg. af Torben Krogh, **1927**.

Robert Neiiendam.

Gierlew, Andreas Christian, **1774—1845**, Generalkonsul, Forfatter. F. **25. Aug. 1774** i Roskilde, d. **2. Sept. 1845** i Kristiania, begr. sst. Forældre: Raadmand og Byfoged Andreas Nicolai G. (**1745—1811**, gift **2° 1798** med Mette Cathrine Lindam, **1758—1807**, gift **1° 1795** med Provst Andreas Mølleschou i Ousted, **1721—97**, gift **1°** med Anna Lindam, **1734—94**) og Marie Cathrine Mariager (**1741—94**). Gift **1° 22. Sept. 1810** med Wilhelmine Josepha Holsten, døbt **14. April 1791** i Kbh. (Holmens), d. **5. Juni 1812** i Tunis, D. af Kaptajn, senere Kommandør Christian H. (**1747—1811**) og Anna Elisabeth Faye (**1764—1818**). **2° 8. Juni 1815** i Tunis med Elisabeth Robinson, f. ca. **1792**, d. **25. Nov. 1822** i Kbh. (**Trin.**), D. af engelsk Konsul i Tunis Bryan Valentin R.

G. blev Student **1791** fra Roskilde og tog teologisk Attestats **1797**. To Aar efter blev han Alumne paa Borchs Kollegium, tog ivrigt Del i Studenterlivet og var bl. a. med til at danne Studenterkorpset af **1801**. S. A. fik han en Række Rejsestipendier, der gjorde det muligt for ham i henved fire Aar at opholde sig i Udlandet,

først i Tyskland og derefter sammen med Ungdomsvennen H. C. Ørsted i Paris, hvor han traf Baggesen. I dennes Selskab drog han videre sydpaa til Schweiz og derpaa til Italien. Opholdet i dette Land var for G. Rejsens Højdepunkt, hvilket til fulde fremgaar af hans Breve til Faderen, som danner det Grundstof, hvoraf han senere udarbejdede sine »Breve over Italien og Sicilien paa en Rejse i Aarene 1803 og 1804« (I—II, 1807). I Begyndelsen af 1805 gik Rejsen atter nordpaa, og over Wien og Tyskland naaede han tilbage til Kbh. Da der i Øjeblikket ikke aabnede sig Udsigt til en Livsstilling, var han i de nærmeste Aar derefter optaget af forskelligt litterært Arbejde, men 1807 blev han Sekretær i den almindelige Skolekommission og derefter i Kommercekollegiet og opholdt sig i denne Anledning i Rendsborg. Han kunde dog vanskelig finde sig til rette hjemme, men længtes stærkt mod Syden, og 1810 gik hans Ønsker i Opfyldelse. Vistnok ved Niels Rosenkrantz' Indflydelse fik han Udnævnelse til Konsulatssekretær i Tunis og 1815 til Konsul, en Stilling, han udfyldte til sine forettes fuldkomne Tilfredshed. Posten var imidlertid daarlig aflagt og Opholdsudgifterne meget store. Selv om G. atter og atter fik ret store ekstraordinære Tilskud, sank han dybere og dybere i Gæld, og 1820 bad han om Afsked, der blev ham bevilget 1821. Fra 1819 havde han derefter paa ny Ophold i Kbh., ivrig sysselsat med forskellige Studier, men Uvirksomheden pinte ham, og med Glæde modtog han Embedet som Generalkonsul i Kristiania 1831, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Kancelliraad 1815. Legationsraad med Etatsraads Rang 1820. — R. 1826. DM. 1840. K. 1845. — Sortkunststik af Chrétien i Paris.

L. Daac: Breve fra Danske og Norske, 1876. Breve fra og til H. C. Ørsted, 1. Samling, 1870. Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1900, S. 131—51 (Dagbøger paa Rejsen med Baggesen). *Harald Jørgensen.*

Giersing, Harald, 1881—1927, Maler. F. 24. April 1881 i Kbh. (Frue), d. 15. Jan. 1927 paa Valdal i Valby, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Grosserer Niels Peder G. (1852—1921) og Ida Sophie Margrethe Wilde (1857—1904). Gift 16. Nov. 1917 i Kbh. (b. v.) med senere Skuespillerinde Johanne Marie Birgitte (Besse) Syberg, f. 11. Sept. 1896 i Svanninge (gift 2° 1928 med Kapelmester Thomas Jensen, f. 1898), D. af Maleren Fritz S. (s. d.) og 1. Hustru (se Syberg, Anna).

G. blev Student 1898 fra Schneekloths Skole, tog Filosofikum n. A. og gik Efteraar 1900—Føraar 1904 paa Kunstakademiet,

hvor han bl. a. havde Frants Henningsen og Aug. Jerndorff til Lærere. Derefter søgte han Zahrtmanns Skole to Vintre 1904—06 og opholdt sig i Paris Okt. 1906—31. Maj 1907. Her tegnede han paa Académie Colarossi; en samtidig afholdt Gauguin-Udstilling og de pointillistiske Maleres Arbejder gjorde stærkt Indtryk paa ham, og desuden studerede han, til Dels i Selskab med Ernst Goldschmidt og Sigurd Swane, Impressionisterne, især Manet, hvor Billeder af dem var at faa at se. Sommeren 1904 var G. i Sætersdalen i Norge sammen med Goldschmidt. I øvrigt faldt hans Sommerophold, der i ikke ringe Grad satte Præg paa hans Produktion, saaledes: 1907—08 og 1912 i Gribskov, 1911 paa Christiansø, Juli—Sept. 1913 paa Furunes i Norge, 1914 i Mogenstrup ved Næstved, 1915—16 i Sorø, 1917—18 i Bistrup ved Birkerød, 1919—25 i Svanninge ved Faaborg, hvor Syberg havde givet ham et Hus, 1926 paa Valdal i Valby. Mindre Rejser foretoges 1921 til Firenze og Efteraar 1926 til Dresden og Paris.

I Begyndelsen havde G. vanskeligt ved at finde Optagelse paa de officielle Udstillinger. Han debuterede paa Udstillingen af Arbejder afviste fra Charlottenborg 1905, udstillede derefter paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1908—09, Ung dansk Kunst Dec. 1910, Charlottenborg Foraarsudstilling 1911, Den frie Udstilling 1912—14 og var med til at stifte Grønningen 1915, som han saa tilhørte til sin Død. I øvrigt deltog han i Kunstforeningens Udstilling af seks yngre Malere 1913, Moderne dansk Malerkunst paa Charlottenborg 1925 og holdt Særudstillinger i Kunstforeningen 1918 og sammen med Johs. C. Bjerg i Den frie Jan. 1919; efter hans Død Mindeudstilling paa Charlottenborg Okt. 1927, Udstilling af efterladte Arbejder Marts 1934. I Udlandet er hans Kunst vist paa Berliner Sezession 1909, Exhibition of Contemporary Scandinavian Art i New York 1912, den baltiske Udstilling i Malmø 1914, Jubilæumsudstillingen i Göteborg 1923, Unionalen i Stockholm 1927, Verdensudstillingen i Bruxelles 1935, de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919, i Brooklyn Museum (New York) 1927, Kunstnernes Hus i Oslo 1931, i Liibeck, Köln, Hamburg og i Berlins Nationalgalerie 1932, Stedelijk Museum i Amsterdam 1934.

G. stod hele sit Liv i Modsigelsens Tegn. Der var noget baade i hans Kunst og i hans Personlighed, som stærkt tiltrak eller som stødte, og som bevirkede, at han enten blev forgudet som Fører og Geni eller hadet som Intrigant og Klikemand, begge Dele ud over rimelige Grænser. Hertil har vistnok bidraget, at hans personlige Egenskaber synes uligelig fordelt mellem ham selv og hans

Kunst, saaledes som Offentligheden kendte disse to Begreber. I alt Fald gjorde han personlig et mere kultiveret og sympatetisk Indtryk, end han har skildret sig selv i visse af sine mange Selvportrætter. Modsigelsen har fortsat sig ud over hans Død og gør endnu Bedømmelsen af hans Værk usikker. Der kan dog næppe være Tvivl om, at han og den Vennekreds, han tilhørte (især Sigurd Swane, Ernst Goldschmidt, Karl Isakson), fik en afgørende Betydning for vor Malerkunst derved, at de banede Vej for nye Strømninger fra Frankrig og for en ny, ret ensidigt æstetisk Indstilling over for Kunst. G. var Foregangsmanden i Kredsen, **maaske** nok saa meget ved sin personlige Paavirkning som ved sit Eksempel som Maler, og hans Meninger fik efterhaanden videre Udbredelse gennem hans Artikler og skriftligt fremsatte Aforismer om Kunst. En Aarrække havde han ogsaa en til Tider meget besøgt Malerskole.

I sit Maleri var G. en Eksperimentator og **Maler-Æstetiker**, med Lyst til at prøve nye Virkninger og til at følge pludselige Indskydelser. Han var overordentlig følsom for, hvad der foregik om ham i kunstnerisk Henseende, og ikke lidet receptiv over for Paavirkninger. Derfor blev hans Udviklings Vej fuld af Overraskelser, han kunde i Perioder svinge betydeligt i malerisk Stil fra Aar til Aar. Hans Gennemprøvning af Maleriets teoretiske Muligheder og de nye Virkninger, han kunde opnaa, æggede og inspirerede samtidige unge Kunstnere og førte til Dels til Overvurdering. Modstanderne fandt med nogen Ret, at hans Udvikling manglede Linie, indre Styrke, personlig Overbevisning, men var for tilbøjelige til at overse det musikalske Sind og den koloristiske Begavelse, der ligger i hans Resultater.

Allerede G.s tidligste Ungdomsbilleder vidner om hans eminente Blik for maleriske Værdier og medfødte kunstneriske Instinkt. Aarene umiddelbart efter Parisrejsen præges af Indtrykkene fra den Kunst, der paa det Tidspunkt var toneangivende i Frankrig (**Neo-Impressionisterne**, Seurat, Bonnard, Matisse), og aften Fylde, den rige, lyse Klang, han vandt i Farven under Impulserne udefra («Modelfigur i Interiør», 1908; »Paris' Dom«, 1909). Senere søgte han Forenkling og naaede en koloristisk Monumentalitet med nogle faa dybe Farver (sort, grønt) og en enkelt, brydende, lys Farve (hvidt eller okker) i »En Soldat« (1914), »Ung Pige med Sytøj« (1915, **Kunstmuseet**). Fra 1912 stammer de første af hans grønne Skovbilleder, der virkede helt fornyende paa Opfattelsen og Behandlingen af Skov i det samtidige Maleri, men Hovedparten blev til 1914 og følgende Aar. Det er **Kompositionsstudier**, gerne med en

Vej, der bugter sig ind i Skovdybet, malede i en sparsom Skala af nogle faa grønne Farver. Over en Periode med en rigere Kolorit (bl. a. Tizian-Studien »Spanien og Religionen«, 1917, med pragtfulde røde, blaa og okkergyldne Farver; Fodboldbilleder som »Sophus header«, 1917) gled G. ind i nogle kubistiske Eksperimenter (Danserindebilleder 1918), som han dog snart forlod igen til Fordel for en fri, malerisk Behandling med kraftigt Penselværk og dristigt anslaaede Farvenoter. Bølgerne gik højt dengang mellem den yderliggaaende Kunst og Publikum; som Udfordring malede G. »Aladdins Henrykkelse i Vidunderhulen« (1919), der vakte megen Forargelse. Fra hans seneste afvekslingsrige Aar huskes Kirkegaardsbillederne med den morsomt givne Stemning af hvide Kors under sorte Træstammer og grønt Løv, og hans Repræsentation paa Grønningen 1924 med begsorte, blaa og violette Farver i Dameportrætter og Opstillinger af Flasker og Malerbøtter (bl. a. det store »Tre Damer i Sort«, 1923). I adskillige Billeder havde han forenet **Stillingsmotivets** kompositionelle Spænding med en dejligt blød og myg Farve (»Siddende Mandolinspillerske«, 1922, Kunstmuseet). Lige modsat svingede han til sidst brat over til en brutal, vistnok tysk paavirket Kraft i Farven (»Variétéensemble«, 1924), undertiden med Betoning af Formens Plastik.

I sin Kunst er G. en karakteristisk Repræsentant for sin Epoke — en Skønhedsdyrker fra en splittet Tid, hvor Dyrkelsen af æstetiske Værdier naaede et Højdepunkt og gik over Gevind, fordi den ikke indeholdt andre Livsmaal end at være sig selv nok.

G. var Medlem af Kunstforeningens Bestyrelse 1922—23 og af Akademiraadet Okt. 1922—25. Tegninger af ham findes i Kobberstiksamlingen, Malerier i Kunstmuseet, Aarhus og Odense Museer, Nationalmuseet i Stockholm.

Selvportrætter i Kunstmuseet (1907), i Nationalmuseet i Stockholm og i Privateje. Maleri af Sigurd Swane 1908 i Kunstmuseet.

Biografi i Kat. til Exhibition of **contemporary** Scandinavian art, New York 1912. Knud Pontoppidan i Politiken 19. Jan. 1919. Sigurd Swane i Politikens Kronik 6. Okt. 1921. Berl. Tid. 15. Jan. 1927. Vilh. Wanscher m. fl. i Politiken 16. Jan. s. A. Jesper Ewald i Dagens Nyheder 16. Jan. s. A. Leo Swane, Johs. C. Bjerg, Sigurd Swane i Kunstbladet Jan. s. A. Siegfred Neuhaus, Otto Gelsted, Poul Uttenreitter sst., Febr. s. A. Leo Swane i Kat. til Mindeudst. Okt. 1927. Kai Flor i Berl. Tid. 13. Okt. 1927. Vilh. Wanscher i Politiken 7. Okt. s. A. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 9. Okt. s. A. Th. Faaborg i Nationaltid. 14. Okt. s. A. Axel Bentzen og V. Thorlacius-Ussing i Kunstbladet Sept.—Okt. s. A. Arist Pander i Samleren Jan. 1928. Leo Swane: Harald Giersing, 1931. Bodil Bech i Berl. Tid. Søndag 8. Jan. 1933. Harald Giersing: Om Kunst. Udg. af Poul Uttenreitter, 1934. Slægt i O. M. Giersing: Stamtavle over Efterkommerne af P. P. Mallings og C. H. Storm, 1884, S. 10.

Samme: Stamtavle over Efterkommerne af B. Hagen og A. M. Cøllner, s. A., S. 19. Samme: Hofsnedkermester J. v. Holtens Efterkommere, 1913, S. 11.
Sigurd Schultz.

Giersing, Niels, 1783—1835, Landøkonom. F. 20. Juni 1783 paa Sandbygaard ved Ringsted, d. 8. Jan. 1835 paa Mørupgaard, begr. i Fjenneslev. Forældre: Forpagter paa Sandbygaard, senere Ejer af Nordruplund og Taarnholm, Kammerraad Peder Jensen G. (ca. 1746—1811) og Magdalene Cathrine Fogh (1755—1821). Gift 20. Maj 1811 i Kbh. (Trin.) med Frederikke Amalia Malling, f. 1. Maj 1788 i Kbh. (Petri), d. 14. Nov. 1869 i Odense, D. af senere Gehejmestatsminister Ove M. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1801, privat dimitteret, tog Filosofikum 1802 og blev juridisk Kandidat 1806; han overtog derpaa den af Faderen s. A. købte Hovedgaard Nørager i Holbæk Amt. De fortvivlede Pengeforhold og senere trange Tider for Landbruget medførte stærk Dalen i Ejendomspriserne, saa at Nørager, der 1806 købtes for 125 500 Rdl., 1823 solgtes for 46 800. Senere ejede G. Hesselbjerggaard i Holbæk og Appelsbjerg i Sorø Amt. Han var Medlem af Tiendekommissionen for Holbæk Amt. G. var en ret produktiv landøkonomisk Forfatter og skrev bl. a. »Praktisk Anvisning i Landøkonomien« (I—II, 1825—29), »Om Hestes, Kvægs og Faars Fodring« (1826, 2. Opl. 1827, ny Udg. 1848), »Praktiske Iagttagelser, grundede paa mange Aars Erfaringer om den for Fædrelandet vigtige Smørproduktion« (1828, 2. Opl. 1838, oversat til Svensk). Fra Tysk oversatte G. et Skrift om Sædskitte. Ved sit Forfatterskab henledte han Opmærksomheden paa sig, og han blev udset til Leder af det ved kgl. Resolution af 30. Maj 1828 oprettede Institut for Agerdyrkning og Forstkultur paa Hovedgaarden Mørup under Sorø Akademi. Ved Ansættelsen har det maaske ogsaa spillet en Rolle, at G. var gift med en Datter af Ove Malling, der som Medlem af **Universitetsdirektionen** havde Indflydelse paa Administrationen af Sorø Akademi. Instituttet var den første Statsanstalt for **Landbrugsundervisning** i Danmark. Oprettelsen var et Forsøg, der blev gjort, og Anstalten kaldtes derfor »Interimsinstitut«, men Forsøget glippede; da Instituttet aabnede 1830, meldte der sig ni Elever, men senere var der ikke tilstrækkelig Tilgang. G. var samtidig Forstander for Instituttet og Forpagter af Avlingen, men da han ikke kunde svare den fastsatte Afgift, blev Instituttet ophævet og Gaarden bortforpagtet 1835. Det kan dog næppe alene lægges G. til Last, at Skolen gik daarligt. Han besad ærlig Villie, men Tiden var ikke moden til en saadan Skole, og dens Ordning var ogsaa mindre praktisk. G. udarbejdede en Redegørelse »Om

Agerdyknings- og Forstinstituttet paa Mørupgaard« (1831). — Kammerraad 1830.

O. M. Giersing: Stamtavle over Efterkommere af Peder Pedersen Malling og Charlotte Hylleborg Storm. 1884. N. C. Øst: Materialier til et dansk biografisk-literarisk Lexicon, 1835, Nr. 9, S. 69.

Anton Christensen

Giersing, Ove Malling, 1813—1901, Læge. F. 20. Juni 1813 paa Nørager i Holbæk Amt, d. 13. Sept. 1901 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Godsejer Niels G. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Maj 1844 i Kbh. (Holmens) med Anna Malling, f. 28. Maj 1822 i Kbh. (Garn.), d. 11. Maj 1908 paa Frbg., D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn Peder Pedersen M. (1793—1835) og Marie Elisabeth Grønlund (1800—83).

G. blev Student 1831 fra Sorø og medicinsk Kandidat 1838. Han hørte til det første Hold Studenter, der tog den forenede medicinsk-kirurgiske Eksamen ved Universitetet. Han praktiserede i Køge fra 1839 og blev 1856 Stiftslæge paa Vallø, hvilket Embede han beklædte, til han 1878 flyttede til Frbg. Han viste stor klinisk Iagttagelsesevne og skrev en Del Afhandlinger, bl. a. »En kataraktøs Bondefamilie« (1878). Han slog kraftigt til Lyd for Baderejser og henledte efter 1864 Opmærksomheden særlig paa de norske og svenske Badesteder. Han interesserede sig stærkt for Standsanliggender; han var i det 1855 nedsatte Udvalg med til at ordne de danske Lægers Hjelpeforening paa tidssvarende Maade, og 1863 blev han prisbelønnet af Alm. dansk Lægeforening for en Afhandling om »Lægernes Vidnepligt«. I sine sidste Leveaar kastede han sig med Iver ind i Kampen mod den lovbeskyttede Prostitution; han var Formand for den danske Forening med dette Maal 1879—82, deltog i de internationale Kongresser angaaende Sagen og opnaaede, før han døde, at se Tegn til sin Anskuelses Sej. 1884 udgav han to Stamtavler over Slægterne Malling og Hagen m. fl. — R. 1879.

Ugeskrift for Læger 1901, S. gu. Ovenn. Stamtavler. *Axel Borgbjerg*.

Giese, Frederik, 1625—93, Kammersekretær, Amtmand. F. 15. Juni 1625 i Husum, d. 12. Febr. 1693, begr. i Nordrup K. Forældre: Byskriver i Husum Joachim G. (d. 1644) og Salome Moldenit. Gift 18. Dec. 1665 i Kbh. med Margaretha Elisabeth Schönbach, d. tidligst 1719, begr. i Nordrup K., D. af slesvig-holstensk Landkansler, Dr. jur. Johann Christoph S. (1616—83) og Susanne Elisabeth Lange (1621—73).

F. G. blev opdraget af Mag. Johs. Rhenius og viste sig saa

opvakt, at hans Fader fandt ham egnet til Embedsvejen og 1639 sendte ham til Kancelliet paa Gottorp, hvor han arbejdede fire Aar under den dygtige Kancelliforvandt Eilhard Schacht, der var anset som en ypperlig Lærer i Kurialstil og Retsvæsen. 1644 fik han, anbefalet til Rigmarsk Anders Bille af Rendsborgamtmanden Chr. Rantzau, den senere Statholder, Ansættelse i Kongens Tjeneste som Krigssekretær; 1647 blev han Auditor i Jylland. 1652 sendte Rigmarsken ham som Hovmester for en ung Bille paa en fireaarig Udenlandsfærd til Frankrig, Italien, Tyskland, England og Nederlandene, i hvilke Lande han skal have sat sig grundigt ind i Stats-, Samfunds- og Kulturforhold. Efter Hjemkomsten udnævnte Frederik III. ham 1657 til Generalauditor, i hvilken Stilling han virkede under Krigene med Sverige og **Kbh.s Belejring**; 1659 var han paa en Sendelse til Norge. Marts 1659 fik han Ordre til at skrive en udførlig Redegørelse for den afdøde Rigmarsks »Forretning med Armeen udi Holsten og Fyrstendømmet Bremen«, aabenbart i det Øjemed at finde Anklagemateriale mod hans tidligere Chef. At han var velanset ved Hoffet fremgaar af, at han Nov. 1660 (Bestalling Febr. 1661) blev Kammersekretær i det nyoprettede Skatkammerkollegium, hvor han skulde gøre Ud-kast til alle Kollegiets Forhandlingsforslag, Forestillinger og Ekspeditioner og, hjulpet af tre Kopister, føre dets forskellige Bøger; Hertugdømmernes Sager synes dog allerede fra 1664 at have været underlagt Henrik v. **Stöckens** Sekretariat. Ved den nye Skatkammerinstruks af Juli 1670 blev baade G. og v. **Stöcken** Assessorer, og den tidligere Sagfordeling stadfæstedes. Dec. 1679 gik G. i samme Stilling over i det nyoprettede Rentekammerkollegium. Maj 1682 udnævntes han til Admiralitetsraad, Maj 1684 til Kancelli- og virkelig **Kammerraad**. Han var vistnok en flittig, men ikke særlig overlegen og systematisk Embedsmand, og da C. S. v. Plessen overtog Rentekammerets Direktion 1692, overflyttedes han til Stillingen som Amtmand over Ringsted Amt, idet han dog paa sin Begæring fik Lov til at beholde sin gamle Løn og Rang. For Lønrestancer og andre Fordringer paa Kronen havde han i 1660-erne erhvervet Gods bl. a. i Koldinghus Amt, som han 1668 afhændede til Kronen for Gods i Nordrup Sogn (Ringsted **H.**); dette Gods udvidede han senere ved Handeler dels med Kronen, dels med private, og fik 1683 adelige **Sædegaardsrettigheder** for sin her oprettede Hovedgaard Giesegaard. Denne overtoges efter hans Død af Enken og Sønnen Christoph Joachim **G.**, men gik allerede 1719 ud af Slægtens Eje. — Kisteplade i Nordrup Kirke.

Caspar Bartholin: Univ. Progr. 1693. W. Møllerup og Fr. Meidell: Bille-Ættens Historie, II, 2, 1889, S. 42 f. C. Christiansen: Bidrag til dansk Stats-husholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22. F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie, II, 1910. Danske Herregaarde ved 1920, I, 1922,

55

C. O. Bøggild Andersen.

Giesecke, Karl Ludwig (Sir Charles Lewis G.), 1761—1833, Mineralog. F. 6. April 1761 i Augsburg, d. 5. Marts 1833 i Dublin, begr. sst. Forældre: Skræddermester Johann Georg Metzler (d. 1805) og Sibylla Magdalena Götz (1735—94). Døbt Johann Georg Metzler, antog i 1780'erne Navnet G. Ugift.

Om G.s Barndom og Ungdom haves ingen eller ret modstridende Beretninger, men det vides med Sikkerhed, at han blev Student i sin Fødeby 1781 og derefter rejste til Universitetet i Göttingen, hvor han studerede i to Aar. Hensigten var at hellige sig Juraen; men med stor Interesse kastede han sig over Mineralogien under J. F. Blumenbachs Vejledning og kom herved ind paa den Bane, der blev bestemmende for hans senere Virksomhed. Ganske vist havde han store Interesser og Evner som Kunstner, og fra ca. 1790 var han i Wien, hvor han optraadte som en talentfuld Skuespiller paa Wiedner-Teatret, komponerede bl. a. et Par Operaer, som ikke kendes, og skrev en Del Operatekster, bl. a. Librettoen til Mozarts »Tryllefløjten«, der i noget ændret og udvidet Form blev udgivet som forfattet af hans Direktør E. Schikaneder, men som G. senere vedkendte sig som sit Værk. Hans mangesidede Interesser og kunstneriske Evner bragte ham i Forbindelse med mange af Datidens store Mænd, bl. a. Goethe og Schiller, og muligvis er han Originalen til førstnævntes »Wilhelm Meister«. Kunstnervejen har dog næppe bragt ham den ønskede Tilfredsstillelse; allerede 1794 drog Mineralogien ham atter ud paa Indsamlingsrejser i Mellem-europa, og omkring 1800 opgav han for stedse Skuespillervejen. Han havde da erhvervet sig et godt Navn som Mineralkender, og paa sine mange Rejser gjorde han betydelige Indsamlinger, hovedsagelig til Museet i Wien. 1801 hørte han i Berlin **Karstens'** Forelæsninger og udarbejdede paa Grundlag heraf en »Katalog einer vollständigen systematischen Mineralien-Sammlung« paa 350 Foliosider, som han førte med sig paa sine Rejser, og s. A. opholdt han sig nogle Maaneder hos A. G. Werner i Freiberg. 1803 berejste han Nordtyskland og fortsatte over Als, **Kbh.** og **Göteborg** til Stockholm, og 1804 ordnede han Uppsala Universitets mineralogiske Samling, hvortil han leverede adskillige Bidrag. Sept. 1804 kom han tilbage til **Kbh.** Som **kgl.** preussisk

»Bergrath« fik han derpaa 1805 den danske Regerings Tilladelse til at berejse Færøerne paa Det kgl. Grønlandske og Færøske Handelskompagnis Bekostning, og i Løbet af fem Uger i Aug.—Sept. undersøgte han næsten alle Øerne. Den følgende Vinter tilbragte han i Kbh. efter først at have foretaget en lille Rejse til Arendal, Kongsberg og Oslo, og April 1806 afrejste han til Grønland paa Den kgl. Grønlandske Handels Bekostning. Denne Rejse blev den betydeligste og længste af alle hans mange Indsamlingsrejser. Den var planlagt til at vare halvtredie Aar, men paa Grund af Krigen mellem England og Danmark kunde Hjemreisen først foretages efter $7\frac{1}{2}$ Aars Forløb. I Løbet af denne Tid gennemrejste han den da kendte 2000 km lange Kyststrækning af Grønland fire Gange og gjorde betydelige og omhyggelige Indsamlinger af Mineraler. Hans udførlige Dagbog er blevet et vigtigt Kildeskrift for Studiet af Grønlands Mineralrigdomme, hvorfor den er blevet udgivet af F. Johnstrup 1878, senere i sit fulde Omfang (dog uden de mange meteorologiske Iagttagelser) af O. B. Bøggild 1910. De to første Aars Samlinger, der blev hjemsendt i Slutningen af 1807, bestod særlig af en Del sjældne Mineraler fra Sydgrønland, deriblandt Kryolit. Skibet blev opbragt af Englænderne, og Samlingerne solgt ved Auktion i Edinburgh, kort før G. 19. Sept. 1813 ankom dertil og genfandt dem efter langt om længe at have faaet Skibslejlighed fra Grønland.

Knap en Maaned efter Ankomsten til Skotland søgte G. et ledigt Professorat i Mineralogi i Dublin, og inden Aarets Udgang forelaa Udnævnelser. Det lange Ophold i det afsides Grønland havde betaget ham Lysten til yderligere Rejser, og det daglige Arbejde og Ordningen af det store indsamlede Materiale tog saa meget af hans Tid, at han ikke fik trykt den Rejseberetning, som han havde planlagt at udgive. En Afhandling »On the mineralogy af Disco island«, der blev forelagt i Edinburgh i Foraaret 1814 og trykt 1823, er næsten det eneste, der findes publiceret derom, men til Gengæld spredtes hans store Samlinger af grønlandske Stenarter, Planter, Dyr og etnografiske Sager til mange Museer, da Krigens Ophør nu tillod en Videre sendelse fra England. Hovedparten gik til Wien, over 1600 Numre gik til Kbh., hvor han selv ordnede dem under Besøg 1814 og senere i Vinteren 1817—18; de findes nu samlet paa Mineralogisk Museum. En anden Samling gik til Herlufsholm.

G.s Betydning for Geologien her til Lands kom saaledes til at ligge i hans omfattende og kyndige, omhyggelige Indsamlinger af Mineraler fra Færøerne og især fra Grønland. Før hans Tid kendte

man fra dette sidste Land kun lidt over en Snes Mineraler, men han forøgede Antallet til op imod et halvt Hundrede. Mange af de nye Mineraler blev undersøgt af Datidens og senere Tidens kendte Videnskabsmænd, et af hans nye Mineraler er blevet opkaldt efter ham (Giesekit), og Kryolitten, der før havde været en kostbar Sjældenhed, blev nu almindelig, og Findestedet ved Ivigtut blev kendt. Selv om G. ikke skrev nogen Afhandling paa Dansk, blev hans Betydning for Kendskabet til Grønlands Mineraler meget stor og grundlæggende. Af sin Samtid blev han regnet for en stor Autoritet, og han udnævntes til Æresmedlem og korresponderende Medlem af en Række uden- og indenlandske videnskabelige Selskaber. — To af G.s »Stammbücher« (Poesibøger) findes i Nationalmuseet i Dublin, hvor ogsaa det ovenfor nævnte Katalog findes. Hans Rejsejournal i Manuskript i Universitetsbiblioteket og i Grønlands Styrelse. — R. 1814. K. 1818. — Maleri af Sir Henry Raeburn i Royal Dublin Society. Mindetavle med Buste i St. Georgs K. i Dublin. Medaille med G.s Billede 1817.

Dublin University Magazine Febr. 1834. Allg. Deutsche Biographie, IX, 1879, S. 162 f. F. Johnstrup: Gieseckes mineralogiske Rejse i Grønland, 1878. K. J. V. Steenstrup i Karl Ludwig Gieseckes mineralogisches Reisejournal über Grönland 1806—13, udg. af O. B. Bøggild i Medd. om Grønland, XXXV, 1910 (med Biografi). Edward J. Dent: Mozart's opera, The Magic flute, 1911. Karen Callisen: Karl Ludwig Giesecke 1761—1833, i Naturens Verden, XVII, 1933, S. 125.

S. A. Andersen (K.Rørdam).

Giessing, Christopher, 1723—91, Genealog. F. 1723 paa Langholt i Vendsyssel, døbt 18. Marts i Bedsted, d. 22. Sept. 1791 i Roskilde, begr. i Domkirken sst. Forældre: Ridefoged, senere Skoleholder og Bedemand i Grenaa Christen Hansen Bedsted (d. 1731) og Mette Giessing (1698—1760, gift 2° 1731 med By- og Herredsfoged i Grenaa, fhv. Aktør J. N. Ulsøe, s. d.). Gift 20. Nov. 1754 med Anna Birgitte Saabye, døbt 25. Okt. 1729 i Aarhus, D. af Rektor i Aarhus, Magister Peder Jensen S. (1683—1732, gift 1° med Birgitte, Enke efter Organist Morbech i Korsør) og Ane Marie Thrane.

G. var af Bondeslægt fra Thy, men opkaldt efter sin Morfader, Præsten Christopher G. i Ingstrup, og førte derfor, som Skik og Brug var, hans Navn videre. Hans Moder flyttede efter sin anden Mands Død 1732 til Viborg. G. havde Lyst til at tegne og var en kort Tid i Lære hos Kunstmaler G. Lode, men kom 1737 i Viborg Latinskole. I Skoletiden dyrkede han ivrigt Musikken. Efter at være blevet Student 1745 maatte han straks tage Huslærerplads hos Pastor Faber i Voer og n. A. hos Hans Tørsleff paa Estrup-Dansk biografisk Leksikon. VIII. Jan. 1936

lund. 1747 tog han Filosofikum og blev n. A. Hører og Kantor i Randers, men drog 1752 til Kbh. for at studere videre. Her opholdt han Livet ved at undervise fornemme Folks Børn, men afbrød 1755 Studierne og blev Hører og Kantor ved Helsingør Latin-skole, 1758 Kantor ved Roskilde Domkirke og Skole. — Naar man har betegnet G. som den danske borgerlige Genealogis Fader, er det ikke helt rigtigt, thi forud for ham gik Zwergius og de Hofman, men G.s »Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere med hosføyede Slægt-Registere og Stam-Tavler« (I—III, 1779—86) var det hidtil største genealogisk-personalhistoriske Værk over borgerlige Slægter, og det var Treschows »Danske Jubellærere«, hvori han savnede nogle af sine Forfædre, og altsaa Studiet af hans egen Slægt, der gav ham Tilskyndelse til Værket. Han skaffede sig sine Oplysninger ved en udstrakt Korrespondance med de paa-gældende Familier og med andre lærde, f. Eks. Professor Jens Worm og Provst L. P. Næraae, ligesom han flittigt benyttede den trykte Litteratur, som han var vel bevandret i. Det havde været hans Hensigt at udsende 1. Del i den grønlandske Missions første Jubelaar 1772, men det tog ham syv Aar, inden den saa Lyset, og med 3. Dels 1. Bind, der kom 1786, ophørte Værket. G. havde store Samlinger til en Fortsættelse, bl. a. havde de islandske Bisper Finnur Jonsson og Gísli Magnusson sendt ham Materiale vedrørende ca. 180 Jubellærere. Disse Samlinger er desværre forsvundet. Eksemplarer af Værket med Tilføjelser af T. H. Erslew og M. N. C. Kall Rasmussen i Det kgl. Bibliotek, hvor ogsaa enkelte Breve fra G. er bevaret. G.s store Værk benyttes stadig flittigt; hans øvrige Virksomhed har ikke sat sig Spor i Nutiden.

Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 780—85. V. Hostrup-Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd, 1906, S. 244. C. Nyrop: Strandmøllen, 1878, S. 207—10.

Th Hauch-Fausbøll.

Giessing, Hans Jørgen (Johan Georg), 1784—1854, Præst. F. 3. Maj 1784 i Storvorde, d. 22. Marts 1854 i Ballerup, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Bogense Rasmus Jørgen G. (1747—1812, gift 2° 1797 med Karen Borch Winding, 1769—1827) og Jacobine Kristine Sommer (1752—96). Halvbroder til H. P. G. (s. d.). Gift 8. Nov. 1816 i Viuf med Sophie Kirstine Raben, f. 29. Aug. 1794 i Haderslev, d. 19. Marts 1859 i Lyngby, D. af Ejer af Frørupgaard ved Haderslev Jens Peter R. (1759—1837, gift 1° med Magdalene Sophie Nissen) og Elisabeth Cathrine Ingwersen (ca. 1775—1842).

G. blev Student 1801 fra Aalborg, cand. theol. 1804, Adjunkt

i Viborg 1806, Overlærer sst. 1814, tog sin Afsked 1815, blev 1816 Sognepræst for Herslev og Viuf, 1831 for Torkildstrup og Lillebrænde, 1842 for Ballerup og Maaløv. Han var en af sin Tids praktisk virksomme og alsidig interesserede Præster og deltog i Perioden 1830—48 fra et moderat liberalt Standpunkt i de offentlige Diskussioner om Kirke- og Skolespørgsmaal (krævede 1832 Indflydelse for Gejstligheden paa Kirkens Styrelse), blev 1850 Formand for Kommissionen til Afløsning af Husmændenes Hoveri i Kbh.s Amt. — R. 1840. — Litografi af P. Gemzøe.

Slægttavlesamlingen, 1933, S. 30.

L. Koch (*Hans Jensen**).

Giessing, Hans Peter, 1801—77, historisk Forfatter. F. 30. Sept. 1801 i Bogense, d. 24. Sept. 1877 i Kbh. (Pauls), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Rasmusjörgen G. (1747—1812, gift 1° 1780 med Jacobine Kristine Sommer, 1752—96) og Karen Borch Winding (1769—1827). Halvbroder til H. J. G. (s. d.). Gift 1835 med Mette Cathrine Winding, f. 2. Maj 1807 i Kristianssand, d. 21. Jan. 1883 paa St. Hans Hospital, D. af Sejlmager Herman W. (1783—1829) og Sophie Gurine Jensen (ca. 1783—1849).

G. tog dansk juridisk Eksamen 1821 og blev Student 1824, privat dimitteret, cand. juris 1828. Han blev 1831 Kopist i Kbh.s Politiret, 1838 Kontrollør ved Kontoret for rejsende paa Politikammeret, 1851 titulær Politisekretær, afgik 1863. Han syslede med historiske Studier og skrev en Række Bøger, bl. a. om Griffenfeld (1846), Poul Løvenørn (1847), Struensee og Guldberg (1849). Noget større Værdi end disse havde hans »Kong Frederik VI.s Regjeringshistorie« (1850), »Kong Christian VIII.s Regjeringshistorie« (1852), »Danmarks Historie fra Christian VIII.s Død til Statshelhedens Gjenoprettelse, 1848—52« (1854) og »Kong Frederik VII.s Ungdoms- og Regjeringshistorie« (1865), idet han for disse Arbejds Vedkommende havde Adgang til visse Dokumenter og personlige Meddelelser. Politisk var han udpræget konservativ.

Johannes Steenstrup (*Povl Engelstoft**).

Gi gas, Emil Leopold, 1849—1931, Litteraturhistoriker, Hispanolog og Biblioteksmand. F. 23. Aug. 1849 paa Frbg., d. 8. Sept. 1931 sst., begr. sst. Forældre: Bogholder, senere Vinhandler og Grosserer Vilhelm Thomas G. (1820—96) og Marie Christine Dehli (1823—91). Ugift.

G. blev Student 1868 fra Borgerdydskolen i Kbh. og studerede ved Siden af klassiske Sprog tillige Musik og Kunsthistorie. Imidlertid vendte Rejser til de romanske Lande i Selskab med Faderen

mere og mere hans Interesser mod disse Landes Sprog og **Kultur**, saa at han 1877 tog Magistergraden i Fransk og Italiensk. Studierne fortsattes under Gaston Paris og Paul Meyer i Paris og udvidedes ved Ophold i Spanien, til Dels i Selskab med Thor Sundby, 1880 med offentlig Understøttelse til Arkivstudier i **Simancas**. Af disse fremgik især det store Arbejde om »Grev Bernardino de Rebolledo«, der 1883 bragte ham den filosofiske Doktorgrad. S. A. ansattes G. som Assistent ved Det kgl. Bibliotek, hvor han var Bibliotekar fra 1907 til 1915, da en stærkt tiltagende Øjensvaghed tvang ham til at søge Afsked. I denne Virksomhed redigerede han (1901—02) de første Aargange af »Katalog over Erhvervelser af udenlandsk Litteratur ved Statens offentlige Biblioteker« (Accessionskataloget) samt (1903—15) »Katalog over Det kgl. Bibl.s Haandskrifter vedrørende Norden, særlig Danmark« (I—IV); dette sidste stadig meget benyttede Arbejde præges af en vis Tilfældighed i de nærmere Redegørelser og af G.s manglende egentlig historiske Skoling. — Hans Forfatterskab er i øvrigt meget udstrakt. Tre Bind »Litteratur og Historie« (1898—1902) samler en Del mindre Afhandlinger af lettere tilgængelig Art og viser G.s Evne til indgaaende Detailbelysning i en ofte livfuld om ikke altid behændig Form. Heri findes bl. a. hans ansete Undersøgelser over nordiske Anekdoter og **L'hombrespillet**s Terminologi, over Holbergs og J. L. Heibergs Forhold til den spanske Litteratur, samt de historiske »Antegnelser« til **Oehenschlägers** »St. Hansaften-Spil«. I øvrigt er G.s Arbejder spredt i utallige Blade, Tidsskrifter og Samlingsværker lige fra hans musikalske Anmeldelser i 70'erne i »Fædrelandet« og »Dagbladet« til hans Bidrag til »Dansk biografisk Leksikon«, »Salmonsens Konversationsleksikon« i begge Udgaver, J. Clausens »Verdenslitteraturhistorie« og »Verdenskulturen«. Nævnes kan blandt Afhandlinger: »Det første Udkast til et berømt Værk« (Bayles Dictionnaire) i Festskrift til Vilhelm Thomsen (1894), »Venetiansk Bogillustration indtil Aar 1500«, I—II, i »Bogvennen« 1894 og 1903, »Spansk Dans i Danmark i 16. og 17. Aarh.« i »Vor Fortid«, I (1917), »Om dekorerede Fornavne paa Dansk« i »Dania«, II (1895), »Jacob v. Thybo-Sprog« sst., VII (1900), »H. C. Andersen illustreret i Udlandet« i »Tilskueren« (1905), »Über eine Sammlung spanischer Romanzen in fliegenden Blättern in der **Königlichen** Bibliothek zu Kopenhagen« i »Zentralblatt f. Bibliothekswesen«, II (1885). Af Udgaver kan nævnes: »Lettres inédites de divers savants«, I—II (Bayle og Bénédictins de St. Maur) (1890—93), »Lettres inédites de quelques savants

espagnols du **XVIe** siècle« (i *Revue hispanique*, XX, 1909), Otto Sperling: »Notes du voyage en Espagne« (sst., XXIII, 1910) og »Briefe Sam. Pufendorfs an Chr. Thomasius« (1897), af større Værker inden for det spanske Kulturomraade »Spanien omkring 1789« (1904), »Spaniens Storhedstid« (1924), »Erasmus af Rotterdam og Spanien« (1922), »Études sur Lope de Vega«, I—IV, i *Revue hispanique*, XXXIX (1917)—LXXXI (1933); af Oversættelser Cervantes: »Den skjønne Costanza« (i *Nord. Tidsskrift f. almeendannende og underholdende Læsning*, II, 1876), J. de Valdés: »Mercur og Charon« (1894), Bernal Diaz: »Mexikos Erobring« (1906—09), Udvalg af spansk Lyrik fra 16. og 17. Aarh. (1912) (en senere Samling er udgiven) og Udvalgte Skuespil af Lope de Vega, 1—2 (1912—17). — 1888—1900 var G. Sekretær i Forening for **Boghaandværk** og redigerede 1891—1906 »Aarsskrift for Foreningen for Boghaandværk«, senere »Bogvennen«. — G. var som faa samtidige fortrolig med alle humanistiske Videnskabsomraader, især Litteraturens, Kunstens og Musikkens Historie, og paa sit særlige Omraade, Hispanologien, en baade i Ind- og Udland anset Specialist: Specialist, men paa en almen Basis, som hans Princip var. Paaskønnet var hans vejledende Hjælpsomhed baade paa Biblioteket i en tidlig Tid, hvor denne Egenskab maaske ikke var saa almindelig, og senere i hans lange Otium, hvor mange vedblev at søge ham. Et klart Hoved og en udmærket Hukommelse hjalp ham ogsaa under hans mangeaarige **Synssvækkelse**, saa han kunde vedblive at producere, hvad der holdt ham oppe; uden et klagende Ord bar han sin Skæbne. I de sidste Aar fængslet til sin Stue fulgte han med lydhør Opmærksomhed Livet udenfor især paa Litteraturens og Kunstens, Teatrets og Videnskabens **Omraader**, og Radiomusikken blev ham en Redning, da Musiklivet truede med at dø ud for ham. Et vist tørt Lune prægede til det sidste den fordums livlige Selskabsmand og Visedigter; Sansen for en god Vittighed, for Anekdoten og Kuriositeten kunde endda give sig vel stærke Udtryk. Med sit ejendommelige Ydre var F. en fin og pletfri Karakter, sagtmodig og aaben, besindig, usnobbet og nøgtern, med en Forkærlighed for de harmoniske, klassiske Linier, for Goethes Menneskelighed, for **Velázquez** fremfor El Greco i Kunsten. Hans Lærer Julius Lange havde indgivet ham Trangen til at søge Mennesket bag Kunstværket, en Personlighed i stadig Udvikling, med egne Meninger og uden tom Æstetiseringen. Som Lærd virkede han i Stilhed. Han var et paaskønnet Medlem af Det historiske Akademi i Madrid siden 1909, ligesom Det

historiske Akademi i Santiago de Cuba kaldte ham til Medlem. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1910. — Tegning af Hans Tegner. Silhouet 1913 af J. Buhl (Fr.borg).

Univ. Progr. Nov. 1883. Boletin de la Real Academia de la Historia, LVII, 1910, S. 385 ff., 394—97. Dagens Nyheder 23. Aug. 1929 og 14. Sept. 1931. Revue hispanique, LXXXI, 1933, S. 188 f. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 2. Udg., 1932, S. 272 f. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 10. Sept. 1931.

H.A.Paludan.

Gijsbrechts, Cornelis Norbertus, —1650—, Maler. F. i Flandern.

Man ved kun saare lidet om C. G.s Liv. Navnet nævnes 1629 i Delft, og 1659—60 er det indført i Medlemslisten for Malergildet i Antwerpen. En »Vanitas«, et Billede med Dødningehoved og andre Symboler paa Livets Forkrænkelse, er dateret 1662 (Augsburg), et »Quodlibet«, en Opstilling af Ting fra Dagliglivet, tilfældigt ordnede, som om de var skødesløst anbragte, har Aarstallet 1665 (Hamburg Bymuseum). Faa Aar efter maa C. G. være kommet til Kbh., thi han fik Arbejde til Kunstkammeret og optræder 1670—72 i Christian V.s Kammerregnskaber, saavel under Navn, under Betegnelsen den brabantiske Maler, som under en Fusion af begge Benævnelser. Han fik op imod et Par Tusinde Rdl. udbetalt; specielt nævnes Arbejder til Rosenborg, hvor der endnu findes to store Malerier fra 1671. Paa Kunstkammerets Perspektivsal hang et Dusin Arbejder af ham. Hans bedste Malerier er Stilleben-Billeder i de Heem'ernes Manér, andre Malerier er mere anlagte for Kuriositetens Skyld, som »trompe l'oeil«-Billeder, Kunststykker, der skal narre Beskueren til at forveksle malede og virkelige Ting. Kunstmuseet har en Del Billeder, hvoriblandt eet er udstillet. Paa Fr.borg hænger »Christian V.s Buste omgivet af Trofæer«; i øvrigt er der Malerier bl. a. paa Fredensborg, Gaunø, i Sadolins Samling, paa Slottet i Schleissheim, i Kaiser Friedrich Museet i Berlin og paa Universitetet i Würzburg. I Emden hænger Portrættet af en gammel Kone. C. G. er en meget duelig Fagarbejder og typisk for Tidens Smag; viser undertiden en fin kunstnerisk Følelse.

F. J. Meier: Fredensborg Slot. 1880, S. 159. H. C. Bering Liisberg: Kunstkammeret, 1897, S. 142. Oud Holland, XLII, 1925, S. 66 f. Karl Madsen i Kunsten i Danmark, 1901—07, S. 100. E. Marquard: Kgl. Kammerregnskaber, ,9,8.

O Andrup

Gill, Jonas (Joen), 1739—1807, Grønlandsmissionær. F. 1. April 1739 paa Gaarden Gill ved Kristianssand, d. 23. Jan. 1807 paa Gaarden Naddenn Nordre i Høland, begr. i Høland. Forældre:

Gaardbruger Gunder Christensen (ca. 1667—1752, gift 1° med Enken Todne Aanonsdatter, d. 1730) og Therbora (Torber) Jensdatter Eye (ca. 1687—1748). Gift 3. Marts 1774 i Tveit med Rebekka Dorthea Pettersen, f. Juni 1749 i Tveit, d. 28. Marts 1801 i Høland, D. af Provst Caspar Frederik Hey P. (1720—78) og Magnete (d. tidligst 1779).

G. blev Student 1758 fra Kristianssand og teologisk Kandidat 1762. N. A. optoges han paa Det grønlandske Seminarium. Da Missionskollegiet ønskede at faa oprettet en Missionsstation i **Umånaq**, der var anlagt 1758 paa ca. 71° n. Br. udelukkende som Handelsstation, idet Direktionen ikke ventede, »at nogen Missionair begiver sig saa vidt om de Nord«, fandt man omsider Manden dertil i **G.**, der af Poul Egede skildres som »en stor og stærk Nordmand«. Han ankom 1765 til Umånaq, hvor han kun kunde faa et lille Kammer i Kolonihuset til Beboelse, og hvor han ikke forefandt andre kristne indfødte end Assistentens Familie. De »vilde Hedninger« kom ham vel i Møde med Venlighed, men saa snart de hørte, hvorfor han var kommet, »løb de alle paa Døren«. Endnu 1768 klager han over, at de ofte ligefrem afviste hans Forkyndelse med Udtrykket: »du bedærver os!«. Desuagtet tog G. fat med godt Mod og udtalte endog til Kollegiet Ønsket om foreløbig at **maatte** arbejde paa egen **Haand** uden Assistance. Han havde ogsaa allerede vundet nogen Indgang blandt **Befolkningen**, Menigheden var vokset ved Tilflytning, og der var seksten Katekumener, af hvilke nogle snart vilde kunne døbes, da Kollegiet mod hans Ønske sendte ham paa Halsen en dansk Kateket, som var hjemsendt fra Jakobshavn for sværmerisk Optræden. Denne gentog sig snart ogsaa her og »foraarsagede en utænkelig Forargelse og Opsigt«, saa at Missionærens Virksomhed truedes med helt at sprænges. Uagtet Kateketen straks suspenderedes og sattes under Opsyn, og G. fordoblede sine Anstrengelser for at bringe Ro og Orden til Veje, varede det dog længe, før Arbejdet kom rigtigt i Gang igen. Omsider kunde han 1769 døbe ni voksne Personer, og n. A. atter en Del, saa at her nu blev en efter Forholdene ikke ringe Menighed, hvis Udvikling og Fremgang i timelig Henseende han ogsaa tog sig af, ligesom han paa egen Bekostning lod opføre et Skolehus. Men da Kollegiet trods hans indtrængende Forestillinger ikke vilde befri ham for Kateketen, tog han sin Afsked og forlod Umånaq efter seks Aars utrættelig Virksomhed. At den Grund, han havde lagt i Arbejdet i Grønlands dengang nordligste Missionsdistrikt, var solid, viste sig i den store Fremgang, der blev i de følgende Aar; ved sin Visitats 1774 fandt Provst Sverdrup

»udmærket Orden i Menigheden«. — I øvrigt havde G. ogsaa botanisk Interesse og samlede et Herbarium, det første fra saa nordlige Egne. — Paa Hjemrejsen maatte Skibet overvintre i Godthaab, hvor G. blev Missionær Thorhallesen en skattet Medhjælp. — 1773 blev han Sognepræst i Nes i Hallingdal og forflyttedes 1783 til Høland i Nedre Romerike, hvorfra han tog Afsked 1805. — Sortkridtstegning i Familieeje.

Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1912, S. 93—100. Adler Vogt: Slægten Lie, 1914, S. 20—24. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, S. 134 ff. O. Holtedahl: Høland og Setskogen Herreder, 1914.

H. Ostermann.

Gimbel, Carl Vilhelm, f. 1881, Ingeniør. F. 20. Jan. 1881 i Middelfart. Forældre: Købmand og Tømmerhandler Ludvig Theodor G. (1845—1917) og Dagmar Elise Martha Dreyer (1857—1918). Gift 1° 19. April 1905 i Kbh. med Aja Sigrid Ellen Christmas-Dirckinck-Holmfeld, f. 12. April 1887 i Kbh. (Holmens) (gift 2° med Landsretssagfører i Nørre Sundby Sven Melson, f. 1884), D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn i Marinen Walter C.-D.-H. (s. d.) og 1. Hustru. Ægteskabet opløst 1917. 2° 1919 med Signe Bergner, f. 12. Jan. 1881 i Sveg, Herjedalen (gift 1° 1905 med Overdirektør, Professor Johan Gunnar Andersson, f. 1874 (gift 2° 1923 med Elsa Rosenius), 3° med Rektor Harald Alm i Siljansborg), Adoptivdatter af Sognepræst, sidst i Arnäs Olof B. (1841—94) og Ebba Vilhelmina Bratt (d. 1920). Ægteskabet opløst.

G. tog polyteknisk Adgangseksamen 1897 og blev 1904 polyteknisk Kandidat som Bygningsingeniør. Efter at have aftjent sin Værnepligt ved Ingeniørregimentet fik han Efteraaret 1904 Ansættelse hos Entreprenørfirmaet Saabye & Lerche ved Jernbaneanlæg i Skaane. 1905 rejste han til Argentina, hvor han til 1906 var ansat ved Ferro Carril del Sud, Buenos Aires og derefter ved Ferro Carril del Oest sst. Efteraaret 1906 kom han i Regeringens Tjeneste som Ingeniør ved Afvandingsanlæg (Desagues de la Provincia Buenos Aires). 1908—10 projekterede han og 1910—13 ledede han som Overingeniør Bygningen af The Imperial Water Works i Peking. 1910—12 fungerede han tillige som Professor i Matematik og Bygningsstatik ved The Imperial University i Peking med Rang som Mandarin af 3. Kl. 1913 blev han Distriktschef i Kinas Saltadministration for Distriktet Lianghuai, hvilket stod i Forbindelse med Kinas Reorganisationslaan paa 25 Mill. Lstr. hos Stormagterne. 1914—15 var han

Distriktschef i Kiangsu, 1916—17 i Szechuan, 1918 i Shanghai, 1919—20 i Yunnan og 1921—22 i Shansi. 1923—24 var han Kommitteret i Centraladministrationen i Peking. Fra 1925 var han atter Distriktschef, først for Huainan og Nanking og sidst for Chekiang. 1927 ændredes og delvis ophævedes Saltadministrationen af den nationalistiske Regering, og 1928 fik G. Afsked med Pension og har senere levet i Danmark, ejer fra 1934 Skulle-rodsholm paa Fyn. Fra 1930 er han Formand for Boligselskabet Kasteishaven; endvidere er han Formand for K. F. U. M.s Verdensforbunds Spejderudvalg fra 1932.

Poul vinding.

Giseler, Tile (Tilemann), d. ca. 1532, Admiral, er en af de Sømænd, som Kong Hans tog i sin Tjeneste, da han under sine Kampe med Sverige og Lybækkerne blev Genskaberens af en dansk Flaade. Navnet staves paa forskellige Maader (**Gisel**, Gisler, **Gitziil** o. s. v.); **maaske** har han været af frisisk Oprindelse. Fra 1506 forekommer han jævnlig sammen med Jens Holgersen Ulfstand, Søren Norby, Otte Rud o. a. som Fører for Flaaden. 1518 anførte han tillige med Søren Norby Flaaden paa Toget til Sverige, og han var øverstbefalende for de Skibe, der April 1523 førte den landflygtige Christian II. til Nederlandene. Herfra løb han atter ud i Sept. med nogle Skibe for at undsætte det belejrede **Kbh.**, og det lykkedes ham ogsaa at naa ind i Byen. Ved **Kbh.s** Overgivelse i Jan. 1524 traadte han i Frederik I.s Tjeneste mod en Aarsløn af 480 Mark, Frihed for al borgerlig Tyngde i Kbh. og særlig Sold og Løn i Krigstider, men **maatte** opgive Dronningholm, som Christian II. 1523 havde forlenet ham med. I Frederik I.s Tid var han den vigtigste danske Skibsfører. 1532 førte han som Admiral den lille Eskadre, som i Marts Maaned med Peder Skram som Hovedsmand skulde forsøge at bringe Akershus Undsætning, og tog ved denne Lejlighed fem af Christian II.s største Skibe. Senere s. A. deltog han i det store Tog til Norge under Knud Gyldenstjerne og har ogsaa medbeseglet Christian II.s Lejdebrev af 1. Juli. Kort efter synes han at være død.

C. F. Allen: De rebus Christiani secundi exulis, 1844, S. g. Kr. Erslev og W. Møllerup: Kong Frederik I.s danske Registranter, 1879. Hanserecesse, 3. Abt., VIII—IX, 1910—13.

A Heise (Poul Bagge).*

Gisico, Biskop i Odense, d. 1300, begr. i St. Knuds Kirke.

G. var efter Navnet at regne af tysk Herkomst, maaske en af de fremmede, der gennem den internationale, letbevægelige Dominikanerorden kom til Landet. Dominikaner **maa** G. have

været, endda af nogen Anseelse. Han var ifølge et Vidnesbyrd, som han afgav 1296, til Stede, da Kongedatteren Agnes i Fasten 1263 lod sig ikklæde Dominikanernonnedragt, og n. A., da hun aflagde Ordensløfte, og ligeledes da Søsteren Jutta blev optaget, og da hun efter Prøveaaret aflagde Løftet, og han var ved Kurien, dengang Pave Urban IV. bekræftede Oprettelsen af St. Agnete Kloster i Roskilde og udstedte sit Beskærmelsesbrev. Corn. Hamsfort mener at kunne identificere G. med Underprioren i Odense Sortebrødre Kloster, nævnt i et Diplom, som nu er tabt.— 1286 blev G. valgt til Biskop. Hans Styre falder i Aarene efter Kongedrabet i Finderup og under Kronens Strid med Ærkebisp Jens Grand. Politisk gjorde han sig næppe stærkt gældende, men satte al Kraft ind paa Byggearbejde, og trods Tidens Uro lykkedes det at rejse det vestlige Parti af St. Knuds Kirke, Højgotikkens ældste Monument i Danmark, følgestrengt gennemtænkt og meget karakterfuldt. Under Gesimsen paa Nord- og Sydturen løber en Indskrift — samtidig med Opførelsen — der nævner G. som Bygherre. — Corn. Hamsfort har kendt nogle Breve, udstedt af G., der oplyser hans Stiftsadministration.

Repertorium diplomaticum, I, 1894—95, Nr. 659, Nr. 167 udat. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920, S. 167. Alfr. Krarup: *Bullarium Danicum*, 1932, Nr. 968. Corn. Hamsfort: *Cat. episc. Oth.*, Bl. 17.—18. (Kgl. Bibl., Ms. Kall 668 8°). Chr. Axel Jensen i *Odense Bys Historie*, 1926, S. 492. Fr. Beckett: *Danmarks Kunst*, II, 1926, S. 16.

EII 7
Luen Jørgensen.

Gislason, Konráð, 1808—91, nordisk Filolog. F. 3. Juli 1808 paa Langamýri, Skagafjarðarsýsla, Island, d. 4. Jan. 1891 i Kbh. (Jac.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Bonden Gísli Konráðsson (1787—1877) og Evfemía Benediktsdóttir (1780—1847). Gift 21. Nov. 1855 paa Frbg. med Karen Sophie Pedersen, f. 17. Sept. 1812 i Sorø, d. 19. Maj 1877 i Kbh. (Johs.) (gift 1° med Handelskontorist George Bøhm i England), D. af Bødkermeister Johan P. (f. ca. 1771, gift 2° med Sidse Marie Larsdatter, ca. 1797—1833) og Anne Kirstine Sundt (ca. 1782—1824).

G.s Fader, en fattig Bonde uden Skolelærdom, var en utrættelig Samler, Bearbejder og Afskriver af Sagn og al Slags historisk Stof. Han var selv ikke i Stand til at bekoste Sønnens Uddannelse, men Overlærer ved Latinskolen paa Bessastaðir, Hallgrímur Scheving, tog sig af ham, og G. blev Student herfra 1831. S. A. rejste han til Kbh. for aldrig mere at gense Island. Juraen, som var hans Studiefag, brød han sig ikke meget om og fik aldrig nogen Embeds-eksamen, men saa meget mere interesserede han sig for Litteratur

(bl. a. Heine) og Sprog. 1835 stiftede han sammen med tre jævnaldrende Landsmænd Tidsskriftet »Fjölnir«, hvoraf der udkom ni Aargange. G.s Indsats var særlig af sproglig og stilistisk Art: han havde et fintmærkende Øre for, hvad der var ægte islandsk Sprog-tone, og kritiserede spydigt og ubarmhjertigt Ordvalget i forskellige af Samtidens Bøger. Herigennem udøvede han en betydelig Indflydelse paa det islandske Skriftsprogs Udvikling. Et radikalt Forslag til Modernisering af den islandske Retskrivning fik derimod saa godt som ingen Tilslutning. — G. blev 1839 **arnamagnæansk** Stipendiar og besørgede s. A. sammen med P. G. Thorsen en Udgave af Hrafnkels Saga. Teksten fremkom paa den Maade, at Udgiverne kollationerede Haandskrifterne og derpaa valgte blandt **Læsemaaderne**, hvad de »efter nøjeste Overlæg . . . kunde dømme at være det rigtigste, bedste og mest ægte«, en temmelig betænkelig, subjektiv Fremgangsmaade. I de følgende Aar koncentrerede G. sit Studium om islandsk Sprog. En Frugt heraf var Bogen »Um frum-parta íslenzkrar túngu í fornöld« (Om det islandske Sprogs Elementer i Oldtiden) (1846), et Omrids af den ældste islandske Retskrivnings- og Lydlære, med talrige Bevissteder og Prøver fra Haandskrifterne, der aftrykkes med stor Nøjagtighed. For Kendskabet til det ældste islandske Sprogtrin var dette Værk af grundlæggende Betydning. I øvrigt var G. særlig optaget af leksikalske Arbejder. 1840 kom han i Forbindelse med en rig Englænder, R. Cleasby (d. 1847), som i en Aarrække ydede ham Understøttelse til at forberede en oldnordisk Ordbog. Materialet blev sendt til England 1854, hvor G. **Vigfússon** senere redigerede det til Trykning (Cleasby: An Icelandic-English dictionary, 1874); i Fortalen bedømmes G.s Arbejde meget strengt og, som det synes, ganske uretfærdigt. Samtidig udarbejdede G. en omfattende **dansk-islandsk** Ordbog (**Dönsk orðabók**), der udkom 1851 og som endnu har Værdi ved sine gode Oversættelser. — G. blev 1846 udnævnt til Adjunkt ved Latinskolen i Reykjavik, men tiltraadte ikke dette Embede. N. M. Petersen ønskede at faa ham knyttet til Universitetet, og 1848 blev han ansat som ekstraordinær Docent samt Lektor i de oldnordiske Sprog. Undervisningen bestod særlig i Gennemgang af Sagatekster, men G.s pædagogiske Evne kunde ikke maale sig med hans Grundighed, og Tilhørerantallet var altid meget beskedent. Efter 1853 at have faaet Professortitel blev G. 1862 N. M. Petersens Efterfølger som Professor i de nordiske Sprog, et Embede, han beklædte til 1886, da han tog sin Afsked. Han blev 1848 Medlem af Den arnamagnæanske Kommission og 1865 Sekretær for Udgivelse af Oldskrifterne i Det kgl. nordiske Oldskrift-

selskab. 1848—49 deltog han i den grundlovgivende Rigsforsamling som kongevalgt Medlem for Island, men nogen Lyst til at beskæftige sig med Politik havde han sikkert ikke. — Efter G.s Ansættelse ved Universitetet trak han sig mere og mere tilbage. Hans Indsats i Samtidens islandske Kulturliv var forbi, og han skrev nu næsten kun paa Dansk om strengt faglige Emner. Produktionen var foreløbig ikke stor. For Det nordiske Literatur-samfund, hvis Medstifter han var, udgav han 1847—52 nogle Sagaer, og senere (1858) første Hæfte af en oldnordisk Grammatik, som aldrig blev fuldført. En Udgave af Elucidarius paa Islandsk kom 1858, en oldislandsk Læsebog (Fire og fyrretyve Prøver) 1860. En kritisk Udgave af Njáls Saga blev forberedt gennem mange Aar, med Eirikur Jonsson som Medarbejder. Første Bind, der indeholder Tekst med Varianter, udkom 1875; det vidner om stor Flid og Nøjagtighed, men Tekstbehandlingen er utilfredsstillende af samme Grund som G.s første Sagaudgave: Udgiverne udreder ikke Spørgsmaalet om Haandskrifternes genetiske Forhold og lægger heller ikke et enkelt af dem til Grund, men følger snart det ene, snart det andet, alt efter hvad der særlig tiltaler deres Smag. Andet Bind, som først blev afsluttet fjorten Aar senere, bringer overmaade vidtløftige Tolkninger af Sagaens lidet betydelige Vers med dertil knyttede Undersøgelser, men ingen Redegørelse fra Udgivernes Haand for Slægtskabet mellem Haandskrifterne eller Principperne for deres Benyttelse. — 1866 offentliggjorde G. en Afhandling, »Strøbemærkninger til oldnordiske Digte«, og fra nu af var det Skjaldedigtningen, som først og fremmest havde hans Interesse. Tolkningen af disse ejendommelige og vanskelige Kvad, der ofte er forvanskede i Haandskrifterne, var blevet stærkt fremmet ved S. Egilssons »Lexicon poeticum« (1860), men der var endnu en Mængde Problemer, som ikke var sat under Debat, endsige løst. Utvivlsomt vilde det have tjent Forskningen bedst, hvis man paa dette Tidspunkt havde faaet en nøjagtig samlet Udgave af hele Skjaldedigtningen, men denne Opgave tog G. ikke op, og vilde med sin upraktiske og langsomme Arbejdsmaade sikkert heller ikke have magtet den. Derimod gav han sig til at behandle særskilte Tvivlsspørgsmaal af metrisk eller formel Art og tolke saavel sammenhængende Digte som enkelte Vers. Hovedværkerne er (foruden nogle Afhandlinger, særlig i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed«): »Nogle Bemærkninger om Skjaldedigtenes Beskaffenhed i formel Henseende« (1872), »Om Helrim« (1877), andet Bind af Njála-Udgaven, »Efterladte Skrifter« (I—II, 1895—97) samt det ligeledes posthumt udgivne »Udvalg af oldnordiske Skjalde-

kvad« (1892). Disse grundige, vel gennemtænkte og ofte skarp-sindige Arbejder vidner om G.s Fortrolighed med Skjaldenes Tankegang og Udtryksmaade og bringer talrige varige Resultater. Men baade Gendrivelsen af de tidligere Opfattelser og Begrundelsen af de nye kan være uforholdsmæssig bred, og den ene Undersøgelse flettes gerne ind i den anden paa en meget uoverskuelig Maade. — G. var en meget tilbageholdende, men lejlighedsvis munter Mand, der bag sit stille Væsen gemte stærke Følelser. Hans bedste Ungdomsvenner døde i en ung Alder, og han havde med sit saarbare, mistroiske Sind vanskeligt ved at slutte sig til andre Mennesker. Hans økonomiske Stilling var en Tid ret fortvivlet, men ved sin Død efterlod han en lille Formue, som han testamenterede til Den arnamagnæanske Stiftelse, og hvis Renter bl. a. skal anvendes til at udgive Skjaldedigtningen. — Papirer i Den arnamagnæanske Samling, Universitetsbiblioteket. — Dr. phil. h. c. i Lund 1868. — R. 1860. DM. 1876.

Arkiv for nordisk filologi, VII, 1891, S. 293—303, 378—83. Tímarit hins ísl. bókmenntafélags, XII, 1891, S. 1—96. Skirnir, 1908, S. 97—109. N. W. T. Bondesen: Mindeblade om N. M. Petersen, 1891, S. 61—69. F. Jonsson: Register til Njála andet Bind og K. Gislasons andre Afhandlinger, 1896.

J6n Helgason.

Giødesen (Ægidius), **Bertel Christian**, 1673—1733, Præst og Salmedigter. Døbt 23. Nov. 1673 i Bylderup, d. 3. April 1733 i Varnæs, begr. sst. Forældre: Sognepræst Giøde Laurentzen (1637—98, gift 2° 1681 med Catharina Holst, d. 1736) og Mette Ewald (1641—60). Gift med Anna Hinrichsen, f. 27. Febr. 1664 i Bov, begr. 1. Maj 1731 i Varnæs (gift 1° 1686 med Sognepræst i Varnæs Peter Fabricius, 1662—1700), D. af Herredsfoged i Vis Herred Lorenz Hinrichsen Bau.

B. C. G. blev immatrikuleret i Kiel 1693. Som Student udgav han 1700 en Lovtale over en 1697 afdød Provst i Tønder i Tidens bombastiske, med Citater overlæssede Stil, uden personligt Præg. 1701 blev han Sognepræst i Varnæs Syd for Aabenraa Fjord, hvor han virkede til sin Død. 1717 udgav han »En nye Psalme-Bog« (414 Salmer, her for første Gang med Nummer), hvortil var føjet »En liden andægtig Bønne-Bog«. Bogen er anonym, men Udgiveveren antydes ved Forbogstaverne i Fortalens tre sidste Ord: Befordre Christi Ære. Denne »Flensborg-« eller »Varnæs-Salmebog« illustrerer den begyndende Pietismes Indtrængen og Omsætning til Dansk i Grænseegnen mellem de to Sprog. Dens aandelige Indstilling fremgaar af, at der efter Salmer til Kirkeaaet foruden

Afsnit om Sakramenterne og om Død og evigt Liv findes udførlige Partier om Bod og Poenitens, om Retfærdiggørelsen, om et gudeligt Levned, om den falske og hykleriske Kristendom, om Sjælens Trøst og Husvælelse, om Kors og Drøvelse. B. C. G. var af dansk Slægt, dels slesvigsk (hans Moder var Fæster til Enevold Ewald), dels kongerigsk (i hans Farmoders Stamtræ findes A. S. Vedel og Hans Tausen; en Farbroder var den kendte Bogtrykker Joh. Laverentzen i **Kbh.**, som **1709** udgav en Salmebog til Husandagt med **1010** Numre); han havde imidlertid faaet tysk aandelig Paavirkning. Men netop Pietismen bragte, skønt tysk, ved at gøre Kristendommen saa personlig det danske Modersmaal i Slesvig til ny Betydning. Som dansk Kirkesprog i denne Periode bredte sig i nogle Sogne Syd for Tønder, saaledes følte i Præstekredsene Trang til en ny dansk Salmebog. Kingos var autoriseret i Kongeriget og de Dele af Slesvig, som havde dansk Kirkeret, men i Slesvig Stift var der stor Forvirring. Der brugtes forskellige Salmebøger; nogle Steder, som Tønder, Løgumkloster, Højer sang man endog tyske Salmer ogsaa ved den danske Prædiken. Maaske stimuleret ved Farbroderens Sysler med Salmebøger og støttet af nogle Præster, deriblandt Provst Sam. Reimarus i Tønder, udarbejdede B. C. G. da, vistnok **1713—14**, sin Salmebog, som den gottorpske Regering tænkte at autorisere i Aabenraa og Tønder Amter. Fra gottorpsk Side vilde man vistnok helst undgaa den **kgl.** danske Kingo'ske; ligesaa fra den nye Vækkelses Side. B. C. G. synes bevidst at være gaaet uden om de i den optagne Kingo'ske Salmer; derimod har han optaget Kingos i Salmebogen forbigaaede Nadversalme: **O**Jesu, paa din Alterfod (i noget tyskpræget Form, som har mange Sidestykker: Herr Jesu, paa din Alterfod). Til Evangelierne digtede han selv Salmer, der dog langtfra kan **maale** sig med Kingos. Benyttelsen af den ældre danske Salmedigtning, især Sthens, er ogsaa sparsom. De fleste Salmer er Oversættelser fra Tysk af B. C. G. selv eller — for ældre Oversættelsers Vedkommende — af ham nærmede til de tyske Originaler, hvis Begyndelseslinie aftrykkes. Professor Hans Steenbuch, den mod Vækkelsen mest venlige af de københavnske Teologer, korrigerede Sproget **1716**. **1731** forsøgte E. Ewald at skaffe Fætterens Salmebog Indgang i **Kbh.** ved at forsyne en Del af Oplaget med nyt Titelblad, der paa Bagsiden bar Steenbuchs Imprimatur. **1734** indgav Biskop Worm til Christian VI. en Klage over Bogen: adskillige Salmer var forvanskede og skriftstridige; Omtalen af Øvrigheden i Litaniet var uklar, men Ewald forklarede, at dette skyldtes, at Salmebogen var blevet til under Krigens usikre Forhold. I Virkeligheden var

Tanken om en gottorpsk Autorisation bortfaldet ved den hertugelige Dels Inkorporering 1721. B. C. G.s Salmebog blev atter optrykt 1744, 1755 og 1765; i nogle faa slesvigske Sogne brugtes den i over hundrede Aar. Den kunde kun blive et Overgangsfænomen. Dansk Salmedigtning fremtraadte her nærmest som blot Efterklang af tysk. Aaret før B. C. G.s Død indvarslede Brorson en ny dansk pietistisk Salmedigtning, som skulde overgaa den tyske. Pontoppidans Salmebog 1740 indeholdt hele den ældre danske Salmeskat og et rigere Udvalg af den pietistiske; den blev den egentlig slesvigske. Men Pontoppidan havde optaget ca. 50 af B. C. G.s Oversættelser og Salmer; herfra kom nogle ind i den nordslesvigske Salmebog 1890, og i Landstads norske »Salmebog for Kirke og Hjem« angives B. C. G. som Oversætter ved Nr. 407 og 464.

J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Chr. Nielsen, XIII, 1894, S. 2. A. D. Jørgensen: Johannes Ewald, 1888, S. 5, 245. C. J. Brandt og L. Helveg: Den danske Psalmedigtning, II, 1847, S. XLIX—LI, 25—38, 357. J. N. Skaar: Norsk Psalmehistorie, I, 1879, S. 701 f. P. Moos i Sønderjydske Aarbøger, 1909, S. 163 f. E. F. Carstens i Zeitschr. für schlesw.-holst.-laueb. Gesch., XVI, 1886, S. 339 f., jfr. XVII, 1887, S. 284. E. Michelsen sst., XXV, 1895, S. 241—45, 247 f., 250 f. (om Steenbuchs Gennemgang). Kirkehist. Saml., 5. Rk., V, 1909—11, S. 675—79, 752, 754 (om Ewalds Udgave). H. Heiselbjerg Paulsen i Sønderjydske Aarbøger, 1935, S. 176—85.

Valdemar Ammundsen.

Giødesen, Jens, ca. 1550—1626, Biskop. F. ca. 1550 i Ribe, d. 11. Dec. 1626 i Aarhus, begr. i Domkirken sst. Gift ca. 1581 el. 1585 med Magdalene Valentin, f. ca. 1567, d. 11. Juli 1630, D. af Slotsskriver i Wittenberg V.

J. G. gav sig først i fem Aar af med Undervisning, indtil han ca. 1583 blev kaldet til den ret anselige Post som Slotsprædikant i Kbh. 1591 blev han Sognepræst ved St. Nicolai Kirke sst. og 1593 Biskop i Aarhus. I teologisk Henseende repræsenterede J. G. den **filippistiske** Retning, dog som det synes uden i særlig Grad at dele dens kryptokalvinske Sympatier. Gennem sin lange Embedstid kom han jævnlig til at deltage i vigtige Forhandlinger af almenkirkelig Art. **Saaledes** sad han 1614 til Doms over **Kryptokalvinisten** Oluf Kock (s. d.), og s. A. tog han Del i Prøvelsen af H. P. Resens Forsvarsskrift »De sancta fide«. Som Bispekollegiets ældste Medlem optraadte han oftere ved denne Lejlighed som dets Ordfører og stod ligesom de øvrige Bisper med stor Betænkelighed over for Resens spekulative Standpunkt. 1616 havde han Sæde i Kommissionsdomstolen over Biskop H. K. Vejle. J. G. gør Indtryk af at have været en nidkær og alvorlig Bispeskikkelse,

varmt interesseret i Kirkens Vel, men som saa mange af Tidens bedste Kirkemænd var han præget af en dybtgaaende Pessimisme over for den kirkelige Udvikling. Med Iver søgte han at hæve Præsternes Dannelsesstandpunkt i sit Stift. En endnu bevaret Protokol over de Opgaver, han forelagde Ordinanderne ved Bispeeksamen, er et talende Vidnesbyrd herom. Selv var han en grundigt belæst Mand, der jævnlig holdt teologiske Forelæsninger i Aarhus Domkirke og støttede Lyskander i hans litterære Arbejde. Som Forfatter har J. G. efterladt sig en lang Række Ligprædikener over Medlemmer af den jyske Adel. Ligesom Biskop N. L. Arctanders homiletiske Skrifter hører ogsaa disse til det bedste, der her hjemme er ydet inden for denne Litteraturgren. De giver Udtryk for en praktisk, trohjertet Fromhed og udmærker sig ved et kraftigt og livfuldt Sprog, rigt spækket med ordsproglige Vendinger og folkelige Fyndord.

P. Poulson: Bibliotheca Aarhusiensis, 1725, S. 63—66. C. Giessing: Jubel-Lærere, I, 1779, S. 247—59. H. F. Rørdam: Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, 1868, S. 270. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, S. 86, 109 ff. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928, S. 387, 417, 470 ff. — Uddrag af Eksamensprotokol i Kirkehist. Saml., 3. Rk., II, 1877—80, s. 738—54.

Bjørn Kornerup.

Giødesen, Peter Ferdinand, 1829—1905, Søofficer. F. 30. Maj 1829 i Kbh. (Holmens), d. 18. Jan. 1905 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn i Søetaten Giøde G. (1794—1844) og Marie Christiane Henriette Schierbeck (1804—62). Gift 20. Febr. 1861 i Bavelse med Laura Suzanne Georgine Storch, f. 27. Okt. 1830 i Rudkøbing, d. 18. April 1922, D. af Postmester, sidst i Nyborg, Kaptajn Edvard Thomas S. (1787—1852, gift 2° 1835 med Septima Hansine Christiane Hansen, 1814—38) og Laurentze Suzanne Baggesen (1805—30).

G. blev Kadet 1841, Sekondløjtnant 1849, Løjtnant 1858 og Kaptajn 1868. Under Trearskrigen var han 1848 med Korvetten »Gaiathea«, 1849 med Skonnerten »Delphinen« og 1850 først med Linieskibet »Skjold«, derefter med Fregatten »Dronning Maria«, alle paa Blokade i Østersøen. Af hans senere Udkommandoer skal nævnes, at han 1854—55 var med Korvetten »Najaden« til Vestindien og Sydamerika, 1857—58 Kommandant paa Fæstningen Christiansø, 1859—60 med Briggen »St. Thomas« til Vestindien og 1861—63 Næstkommanderende ved Krydstoldvæsenet paa Østkysten. I Krigsaaret 1864 var han Batterichef i Fregatten »Jylland« og udmærkede sig ved sin Aktivitet i Kampen ved Helgoland. 1867—68 var han med Korvetten »Dagmar« i

Brasilien og Vestindien, 1870—73 Ekvipage- og Takkelmester, 1873 Chef for Skonnerten »Fylla« til Færøerne og Island og 1880 Chef for Kadetskibet, Korvetten »Heimdal«. 1883 fik han sin Afsked paa Grund af Alder, og s. A. tillagdes der ham Kommandørs Karakter, 1888—89 var han Kommandant i Nyboder og fra 1889 Mønstringsbestyrer i Kbh. — Ved Siden af sin Embedsvirksomhed virkede G. paa forskellig Maade til Gavn for Samfundet og særlig for Sømandsstanden. Fra 1867 var han Formand for Sømandsforeningen af 1856, og det skyldes ham, at dens første Bygning paa Christianshavn blev rejst. Han sad 1889—1905 i Sømandsstiftelsen Bombebøssens Direktion, en Del af denne Tid som Formand i Direktionen. 1876—94 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, 1885—1901 Medlem af Sø- og Handelsretten i Kbh. og en lang Aarrække Redaktør af »Nationaltidende«s Søfartstidende. Som Medlem af en Regeringskommission medvirkede han ved Udarbejdelsen af Udkast til Lov om Undersøgelse af Ulykkestilfælde paa Søen og om Tilsyn med Skibes Sødygtighed. G. tog ivrig Del i Politik, og Forsvarssagen laa ham meget paa Hjerte. Han stillede sig som Højres Kandidat til Folketinget i Kbh.s 9. Kreds 1879 og i 7. Kreds 1884 uden at opnaa Valg. — Han var en velbegavet og dygtig Officer, en nyttig Borger, en god Ven og Støtte for Sømandsstanden. — Han udgav Mindeskrifter over Iver Huitfeldt (1885) og Henrik Gerner (1887). — R. 1864. FMG. 1881, DM. 1882. K.² 1894. — Portrætmedaillon paa Gravstenen af Rasmus Andersen. Pastel af F. L. Storch 1878. Posthumt Maleri af Aage Giødesen 1913 i Sømandsforeningen af 1856.

Tidsskr. f. Søv. 1906.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Giødwad, Jens Finsteen, 1811—91, Journalist. F. 19. Juli 1811 i Aalborg, d. 11. Maj 1891 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Købmand Anders G. (1778—1845) og Dorothea Sophie Finsteen (1790—1854). Ugift.

G. blev Student 1828 fra Aalborg og juridisk Kandidat 1832. En kort Tid var han Sagførerfuldmægtig, men han var saaledes stillet økonomisk, at han nogenlunde kunde leve efter sit eget Sind. Den faglige Interesse for Statsvidenskab og Økonomi, som han stedse kom til at pleje, fik tidlig en praktisk Retning ved Indtrykket af Julirevolutionen og Samvær med jævnaldrende, hvem de liberale Ideer havde grebet. Mest at sige fik Venskabet med Orla Lehmann, og et frugtbart Samarbejde kom i Stand mellem denne ildfulde, udadvendte Personlighed og den stilfærdige, betænk-

somme og noget stejle G. De to fik 1834 A. P. Liunge til at modtage deres regelmæssige politiske Bidrag til »Kjøbenhavnsposten«, som herved blev Liberalismens ældste Organ i Dagspressen. 1837—39 var G. dets ansvarlige Redaktør og tog uforskrækket Ubehagelighederne fra Politi og Domstole. Samtidig ledede han »Dansk Literaturtidende«. Medens en Brystsygdom satte ham ud af Virksomhed — han var i Paris Vinteren 1839—40, i det følgende Foraar hos Balthazar Christensen paa Grøndal —, var det, at »Fædrelandet« blev gjort til Dagblad, men af dets Stiftere regnedes G. for uundværlig. Fra Marts 1840 staar hans Navn blandt Ud-givernes; han kaldtes Redaktionssekretær og Forretningsfører, 1844—45 var han ansvarhavende, hvad ellers Censurdomme baade før og efter forhindrede. Med Hensyn til hans Betydning for Bladet er vi henvist til Udtalelser af medvirkende; hans Forfatter-skab kan vi ikke følge, og det har næppe selv i Begyndelsen været omfattende, men alle er enige om, at hans Indsats ikke des mindre var af høj Værdi. Hans mangesidede Viden, som han kammeratlig stillede til Raadighed, hans nøgterne og klare Blik gjorde ham til den faste Raadgiver og Kritiker, altid at finde paa Redaktionen, og just hans personlige Tilbageholdenhed og Varsomhed over for de enevældige, vilkaarlige Myndigheder gjorde, at man fulgte ham med Tillid, naar hans Overbevisningstroskab og Retfærdighedsfølelse nu og da drev ham til at slaa løs. Om hans rent praktiske Virken havde adskillige en højere Mening end hans nærmeste Fælle C. Ploug, der fandt, at hans megen Samtalen efterhaanden levnede ham for ringe Tid til Administrationen; indirekte Betydning for Bladet har imidlertid hans mangfoldige Forbindelser — saaledes med S. Kierkegaard — ofte haft. For sig selv krævede han intet; efter sin Sags Sejr blev han som før »Husmoderen i det liberale Parti« (Monrad); en Statsrevisorpost afslog han. 1868 nødte Blindhed ham til at opgive det egentlige journalistiske Arbejde; han vedblev dog at færdes paa Redaktionen, og hans Navn stod paa Bladet indtil 1877. Endnu i sine seneste Aar kunde han i Athenæum, paa Spadsereture og under Besøg af sine gamle Venner jævnmodig og oplagt drøfte, hvad der havde fyldt hans Liv. — Portrætteret (som Tilhører) paa Constantin Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64, Fr.borg). Tegning af samme Kunstner i Privateje.

P. J. Schmidt: Legatstifteren Niels Brocks og Hustru Lene Brock, f. Bredals Slægt, 5. Udg., 1891, S. 18. O. Lehmann: Efterladte Skrifter, I, 1872, S. 76 ff. H. C. A. Lund i III. Tid. 31. Maj 1891. C. Ploug i Kalenderen Danmark for 1892. J. Michaelsen: Fra min Samtid, 1890, S. 44—47. H. Ploug: Carl

Ploug, 1905. O. P. Sturzen-Becker: Hinsidan Sundet, 1846, S. 49. R. Sturzen-Becker: O. P. Sturzen-Becker, I—II, 1911—12.

Paul Læssøe Muller.

Gjedde, se Giedde.

Gjellerup, Julius Frederik, 1858—1917, Boghandler. F. 11. Sept. 1858 i Ringsted, d. 7. Juni 1917 i Kbh., Urne paa Hølmens Kgd. Forældre: Konditor Niels Christian G. (1822—97) og Christiane Marie Jensine Hersom (1827—1906). Gift 15. Sept. 1885 i Ringsted med Annine Marie Johansen, f. 20. Dec. 1861 i Skrøbelev, Langeland, D. af Gaardmand, senere Fabrikant Rasmus J. (1836—1908) og Anna Hansen (1840—1912).

I den nye Bydel, der opstod i Kbh. efter Voldenes Sløjfning, aabnede den unge G. efter at have gennemgaaet en grundig Uddannelse som Boghandler 15. Marts 1884 en Boglade, hvor Sølvgades Forlængelse skar den gamle Farimagsvej. Straks fra første Færd knyttede G. en Forlagsvirksomhed, stærkt præget af hans sociale Indstilling, til Bogladen; den først udgivne Bog var »Folkets Bog« af Laurids Jørgensen (1885); faa Aar senere begyndte G. sammen med P. Hauberg & Co. Udsendelsen af det udmærkede »Dansk Folkebibliotek«, bestaaende af Smaa-bøger til 25 Øre pr. Nr., indeholdende især Oversættelser af Verdenslitteraturens bedste Værker, vistnok det første Forsøg her hjemme paa Udgivelsen af en Samling lødige Bøger til en meget lav Pris. Ogsaa en Række unge Forfattere fik deres første Bøger udgivet af den fremsynede unge Boghandler, saaledes Martin Andersen Nexø, Valdemar Rørdam og Johan Skjoldborg, ligesom Dansk Fredsforenings Skrifter udsendtes gennem G.s Boghandel. En afgørende Betydning, saavel for Bogladens Vækst som for Forlagets Karakter, fik imidlertid Polyteknisk Læreanstalts Flytning 1890 til det nye Bygningskompleks ved Sølvtorvet og den Tilknytning til Læreanstalten, som det hurtigt lykkedes G. at etablere. Bogladen førtes frem til en førende Stilling som teknisk-videnskabelig Boghandel, og et betydeligt Forlag af videnskabelig Natur, af Skole- og Lærebøger voksede samtidigt op. Den skønlitterære Del af Forlaget udskiltes derfor 1903 og overgik til E. Jespersen, og al Kraft sattes nu ind paa Udviklingen af det teknisk-videnskabelige og pædagogiske Forlag, der efterhaanden udvikledes til et af de betydeligste inden for dansk Forlagsvirksomhed. Midt i denne Udvikling blev G. pludselig revet bort, og dansk Boghandel mistede en af sine særprægede Skikkelser, en Mand af stor Dygtighed og Fremsyn, besjælet af brændende Iver for sine Idealer og sin Gerning.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, III, S. 110 f.; IV, S. 116 f. Jul. Gjellerups Forlagskatalog 1884—1934, 1934. Dansk Boghandlertidende 11. Marts 1909 og 14. Juli 1917. Børsen 15. Marts 1934.

Ove Tryde.

Gjellerup, Karl Adolph, 1857—1919, Forfatter. F. 2. Juni 1857 i Roholte, d. II. Okt. 1919 i Klotzsche ved Dresden, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Landet og Ryde Carl Adolph G. (1808—60, gift 1° 1834 med Sara Elisabeth Behrendt, 1810—52) og Anna Johanne Elisabeth Fibiger (1826—1905). Gift 24. Okt. 1887 i Ønslev med Eugenia Anna Caroline Heusinger, f. 24. Sept. 1852 i Dresden (gift 1° 23. Juli 1874 i Dresden med Musikeren Fritz Bendix, s. d.), D. af Gymnasiallærer Friedrich Wilhelm H. (1813—89) og Bertha Therese Hempel (1825—1904).

G. tilhørte baade paa fædrene og mødrene Side gejstlige Familier. Hans Moder var Søster til Mathilde Fibiger, kendt under Pseudonymet Clara Raphael, hendes Fætter var den lærde Præst og Digter Johannes Fibiger, af hvis Forfatterskab G.s er som en anden Udgave. I hans Hus kom G. efter Faderens tidlige Død; han voksede op i Kbh., hvor han blev Student 1874 fra Haderslev Læreres Skole. Hans Kendskab til Præstegaarde paa Landet stammer fra Studietiden, da han tilbragte sine Ferier i Næstvedegnen. Ved Siden af Teologien dyrkede han ivrigt æstetiske Studier; Schiller, med hvis Profil hans egen havde en skæbnsvanger Lighed, blev tidligt hans Ideal, og i de unge Dage forlæste han sig paa Heine. 1878 blev han cand. theol.; Bekendtskab med den nyere Bibelkritik havde allerede da ført ham bort fra Kristendommen. Kort efter Embedseksamen skrev han Romanen »En Idealist«, der blev udgivet under Mærket »Epigonos« (1878), meget stærkt paavirket af Drachmanns »Tannhäuser«. Saa umodent dette Arbejde om overspændt følelse Ungdom end var, blev dog en Filosofiprofessor (Heegaard) udlagt som dets Ophavsmand. En ny Roman, »Det unge Danmark« (1879), om Brydning mellem Ortodoksi og Fritænkeri, er mere i Schandorphs Manér. Disse Bøger er skødesløst skrevne, fulde af Brandere og Heinecitater; man mærker, at G. (som han selv meddeler) i disse Aar skelnede stærkt imellem »fiction« og »poetry«: i den første Genre behøvede man ikke at tage det saa nøje med Formen. 1880 kom Fortællingen »Antigonos«, der atter behandler Modsætningen mellem Hedninger og Kristne, men Skuepladsen er denne Gang henlagt til det 2. Aarhundredes Grækenland og Lilleasien; det er en Tribut til den i hine Dage moderne arkæologiske Romandigtning, men Stilen er upoetisk og intellektuel, det hele er nærmest

et Supplement til Teologien i Smag med Viktor Rydberg, man strides om Ægtheden af Johannesevangeliet og Filippenserbrevet. De teologiske Elementer viser sig endnu som fremherskende i Digtsamlingen »Rødtjørn« (1881, tilegnet Georg Brandes); den er meget polemisk. I et Rimbrev til H. Drachmann (Svar paa dennes »Til Karl G.« i »Dags-Avisen« 13. Febr. 1881) protesterer han imod, at man lader de Døde hvile: de skal **slaas** til Gavns ihjel; han raser ogsaa mod »Reaktionen« og »de Lunkne«. Samlingens Moral er: vi har afhændet Guderne, selv til sidst Pan, og dyrker nu kun Naturen. Den indeholder dog enkelte Elskovs- og Naturdigte. Formelt er den paavirket af Drachmann, Heine, Shelley, Byron og af **Swinburne**, som nu for en Tid var **G.s** Ideal af en Digter. 1881 udgav han »Arvelighed og Moral«, en Afhandling, for hvilken han netop havde vundet Universitetets Guldmedaille, men med forskellige dristige Tilføjelser, f. Eks. en om Selvmord (Efterligning af G. Brandes i »Emigrantlitteraturen«, thi G. var ikke opfindsom). Bogen var i øvrigt meget darwinistisk og deterministisk, og Tilføjelserne blev desavouerede i en kultusministeriel Skrivelse af 3. Nov. 1881. Endelig tog G. Afsked med Teologien i Romanen »Germanernes Lærling« (1882), der vel er nærgaaende afhængig af Schandorphs »Thomas **Fris'** Historie«, men dog indeholder mere af oplevet og virkeligt end noget af hans øvrige Skrifter. Skildringen af de teologiske studerendes Liv i Kbh. er vederhæftig og morsom, og Redegørelsen for hans egen religiøse Udvikling er givet uden for megen romanagtig Oppyntning. En karikaturagtig og ganske vittig Skildring af den teologiske Professor skaffede Bogen den Sensation, uden hvilken G. hidtil ikke havde kunnet leve og skrive.

Efter denne antiteologiske og radikale Periode tiltraadte G. en større Udenlandsrejse gennem Tyskland, Schweiz, Grækenland og Rusland. Forinden, i Efteraaret 1882, havde han begyndt en Roman »Romulus«, der blev fuldendt i Venezia og udkom 1883 (den nydelige Føl-Idyl, nuværende Kap. 11, var allerede offentliggjort i »Ude og Hjemme«). Det er en af hans bedre Fortællinger, paavirket af den russiske Naturalisme med dens Sympati for de lidende Væsener uden Mæle. I et Svar, G. sendte fra Rom, paa en Kritik af G. Brandes i »Morgenbladet«, vedgaar han særlig at have tænkt paa Turgenjevs »Røg«, i senere Udgaver er denne Indflydelse stærkt udvisket. Beslægtet med denne Bog er Novellen »G-Dur« (s. **A.**), som foregaar i Chr. Winthers Sydsjælland og bærer Præg af **G.s** Hjemve. Begge handler om en senere Elskov bestemt ved en tidligere Forelskelse.

Stilen i dem er nu langt mindre end før plettet af Heinecitater. — Efter Hjemkomsten foretog G. paa støjende Maade et omstændeligt Frafald fra det litterære Venstre, der just var ved at løbe fra hinanden, efter at Drachmann havde erklæret Brødrene Brandes Krig. Opsigelsen stod at læse i hans to tykke Rejsebøger »En klassisk Maaned« (1884) og »Vandreaaret« (1885); navnlig vendte han sig i den sidste Bog med Vrede og Utaknemlighed mod Georg Brandes, hvem han fordem havde plaget med sin Beundring; den indeholder talrige æstetisk-litterære Betragtninger, om G.s Kald som Videnskabsmand og Digter, om Malerkunst og Farver, om Romanens Enevælde, om den røde Kritik, om dens Forfatters Sympati med det russiske Gemyt o. s. v. Digterisk gik G. ubestrideligt frem i denne Tid. Fra 1884 er hans betydeligste Værk, »Brynhild«, en lærd Tragedie i Swinburnes Façon. Planen gik tilbage til hans Studietid. Den moderne Tragedie raader, efter G., over det Omraade, »hvor den indre personlige Lov krydses af den almene Gennemsnitlov, hvor Individualismen kommer i Kollision med Almenvæsnet og dets mere eller mindre helliggjorte Vedtægtsgærde, rejser sig derimod, gennembryder det og redder sin Idealitet, men paa Bekostning af Individet, der gaar under«. Efter dette System er ogsaa hans følgende danske Tragedie, »Hagbard og Signe« (1888) og hans moderne Dramer »Herman Vandel« (1891), »Wuthorn« (1893) og »Hs. Excellence« (1895) udarbejdet. De mangler Kunst, men ikke Lidenskab; de er ligesom hans Digtsamling »Min Kjærligheds Bog« (1889) inspirerede af hans Forhold til sin tyskfødte Hustru. Om hans Stilling til Datidens aandelige Bevægelser handler i historisk Forklædning Tragedien »St. Just« og den omfangsrige versificerede Litteraturallegori »Thamyris« (1887).

Et Ophold i Dresden paa halvtredie Aar satte Frugt i Versekomedien »Bryllupsgaven« (1888) og den smukke Roman »Minna«, som tillige betegner G.s Overgang til en dansk-tysk Poesi. 1889 fik han Digtergage, i nogle Aar boede han i Hellerup og tog fra 1892 atter Bopæl i Dresden, hvor han levede til sin Død. Her skrev han sin betydeligste Roman »Møllen« (1896), i Genre med Zolas »Germinal« og »La Bête humaine«. Den indeholder Sider, som er en stor Digter værdige, og er baaret af en mandig Etos. Fra da af taber hans meget talrige Skrifter gennemgaaende i Interesse; hans Digtning savnede naturlig Jordbund, han blev mere og mere omvendt til preussiske Synsmaader paa alle verdslige Ting, levede i øvrigt mest for sine Studier. Siden Midten af 90'erne foretog han en Svingning fra den højspændte Individua-

lisme og Overmenneske-Dyrkelse, hvorved han en Tid var blevet staaende, hen imod de indiske Religioners Verdensfornægtelse. Det var først Schopenhauer, som bragte ham ind paa »de indiske Veje«; senere blev han en ganske lærd Indolog. Smukkeste er fra denne Tid det lille Legendespil »Offerildene« (1903, opført i Dresden og Kbh.), inspireret af Upanishaderne, og det store Buddha-Drama »Den Fuldendtes Hustru« (1907, hvori nogle smukke episke Partier). Uden kunstnerisk Samvittighed, men mærkværdige som Udtryk for hans rent buddhistiske Tænke-maade er **Legende-Romanen** »Pilgrimmen Kamanita« (1906) og »Verdensvandrerne« (1910), en forunderlig Blanding af Underholdningsroman og didaktisk Novelle. Men i sine sidste Aar vendte G. skridtvis tilbage mod Kristendommen. I Romanen »Rudolph Stens Landpraksis« (1913) søger han atter at anslaa danske Toner og at give Udtryk for en Forsagelsens Religjøsitet uden oldindisk Dogmatik; den gemmer Ungdomserindringer fra Sydsjælland. Hans sidste Romaner, »Guds Venner« (1916) og »Den gyldne Gren« (1917), er svage Billeder fra middelalderlig Mystik og fra Oldkirken. Ligesom Johs. Fibigers store formløse Livsværk slutter G.s med Forkyndelsen af Jesu-Ordene.

G. var ingen stor Kunstner. Den raske Tilegnelse af alle Slags Livsanskuelser og facile Anvendelse af Alverdens Kunstformer røber et meget bogligt Forhold til Livet. Men han var en ærlig Sandhedssøger og raadede i sine bedste Øjeblikke over en Patos og en Poesi, som vil redde et og andet af hvad han har skrevet fra den Forglemmelse, der er uselvstændige Digtværkers Lod.

1917 deltes den litterære Nobelpris mellem G. og Henrik Pontoppidan.

Pastel af P. S. Krøyer 1884. Tegning af samme 1897. Maleri af Walter Witting. Buste af Arnold Kramer. Portrætteret af Erik Henningsen paa den farvelagte Tegning: Bogstaveligheden (Fr.-borg). Træsnit af C. Hammer 1883, H. P. Hansen 1889 efter egen Tegning og af H. Sørensen i Paris efter Tegning af P. S. Krøyer 1897.

Breve til William Behrend i Tilskueren, II, 1919, S. 407—20. Æstetiske Fragmenter i Litteratur og Kritik, I, 1889, og Efterskrift til mine Dramer i Hs. Excellence, 1895. Karl Gjellerup, der Dichter und Denker. Sein Leben in Selbstzeugnissen und Briefen, I—II, 1921—22. H. Bang: Realisme og Realister, 1879, S. 97—113. C. E. Jensen: Vore Dages Digttere, 1898, S. 3—16. Arthur Drews i Preuss. Jahrbücher, CLXXV, 1919. Fr. Vetterlund: Ur portføljen, 1927, S. 237—64. Georg Buchreitz i Edda, XXX, 1930, S. 400—33. Sven Lange og William Behrend i Politiken 15. Okt. 1919.

Paul V. Rubow.

Gjellerup, Sophus Michael, 1838—1910, Historiker, Biblioteksmand. F. 22. Aug. 1838 i Roholte, d. 24. Nov. 1910 i **Kbh.**, begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst, sidst i Landet og Ryde Carl Adolph G. (1808—60, gift 2° 1854 med Anna Johanne Elisabeth Fibiger, 1826—1905) og Sara Elisabeth Behrendt (1810—52). Halvbroder til Karl G. (s. d.). Ugift.

G. blev Student 1857 fra Herlufsholm og cand. theol. 1864. Han søgte ikke Præstekald, men gav sig af med Undervisning og Studier. Senere fik han Ansættelse ved Det **kgl.** Bibliotek, hvor han 1872—79 deltog i Arbejdet med Redaktionen af »Bibliotheca Danica«. 1879 blev han knyttet til Universitetsbiblioteket, først som Assistent, siden fra 1893 som Underbibliotekar og fra 1907 som Bibliotekar. Han var en kyndig Biblioteksmand, der med sjælden Velvillie tog sig af de besøgendes Tarv. Størst **Betydning** har G. dog haft som Forsker. Hans Særfelt blev Kirke- og Skolehistorie paa Overgangen fra det 16. til det 17. Aarhundrede, og stærkt støttet og opmuntret af H. F. Rørdam samlede han **efterhaanden** sine Studier om en af de mest typiske Skikkelser her hjemme i denne Tidsalder, Biskop Jens Dinesen Jersin, af hvem han udgav en Biografi 1868—70. Det er et smukt og nænsomt Arbejde, hvori Paavirkningen fra Rørdam er umiskendelig, men hvis særlige Styrke er den fine psykologiske Forstaaelse samt Paavisningen af Samspillet mellem europæisk og dansk Aandsliv. Navnlig har G. Fortjenesten af først af alle at have gjort Rede for Indflydelsen i Danmark fra Ramismen og de efterlutherske, mystiskfarvede Retninger. Trods fortsatte grundige Studier lykkedes det ikke G. senere at fuldføre større Arbejder, idet han bl. a. hemmedes af en alt for stærk Selvkritik og tidligt følte sig gammel. Som Vidnesbyrd om hans solide Kundskaber og aandfulde Opfattelse **maa** dog nævnes flere Afhandlinger i »Historisk Tidsskrift«, saaledes om Samfundsforholdene, især Opdragelsen, hos den gamle danske Adel, om de soranske Stiftelser og om kejserlig Feltmarskal Henrik Holck samt en stor Mængde fortræffelige Biografier i »Dansk biografisk Leksikon«. 1874—75 udgav G. sammen med C. F. Bricka 1. Bind af den fortjenstfulde Samling Uddrag af ældre Ligprædikener »Den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede«, 1877 var han Medstifter af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, og 1887—1910 virkede han som Notar ved det teologiske Fakultet. Som Menneske var G. en beskeden og vindende Personlighed, der ved sin uegennyttige Hjælpsomhed og humane Dannelse fik ikke ringe Betydning for dem, der lærte ham nærmere at kende.

Særlig gjaldt dette de mange unge, han kom i Forbindelse med i Studenterforeningen, til hvis trofaste Støtter han hørte i over 50 Aar. — R. 1898.

J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr., 8. Rk., III, 1910—12, S. 197 f. Knud Bokkenheuser: Studenter vi kaldes —, 1920, S. 6—10.

n: v
y Bjørn Kornerup.

Gjøløv-Knudsen, Carl Oluf, f. 1892, Arkitekt. F. 28. Jan. 1892 i Horsens. Forældre: Sagfører Carl Johan Knudsen (f. 1863) og Jenny Gjøløv (f. 1865). Navneforandring 6. Okt. 1914. Gift 29. Juni 1926 paa Frbg. med Ellen Vogel-Jørgensen, f. 20. Okt. 1896 paa Frbg., D. af Skoleinspektør Hans Georg Ludvig V.-J. (1851—1907) og Anna Nathalia Hoffmann (f. 1862).

G.-K. blev Student 1912 fra Horsens, tog Filosofikum 1913 og gennemgik Teknisk Selskabs Skole i Kbh. med afsluttende Eksamen 1917, kom derefter ind paa Kunstakademiet og tog Afgang fra Arkitekturskolen 1923. Med enkelte Afbrydelser tegnede han 1916—23 hos Anton Rosen. Efter dennes Død 1928 overtog han Nybygningen for Polyteknisk Lærestalts Institut for teknisk Kemi i Østervoldgade, som Rosen havde begyndt at projektere; han opførte denne Bygning 1929—32 og har ogsaa siden været Arkitekt for Lærestaltens Udvidelser paa det gamle **Garnisonssygehus'** Grund. Af andre Arbejder kan nævnes Bygninger i Horsens for C. J. Aggerbeck (1920—23) og **G.-K.s** eget Hus, en moderne Murstensvilla med Tagterrasse, Vermehrensvej 6, Klampenborg (1934). **G.-K.s** Navn knytter sig dog særligt til Terrassehuset, et Etagehus, bygget over en simpel Planform (korsformet, trefløjet, vinkelformet, T-formet eller rektangulær), aftrappet opefter og med aabne, beplantede Terrasser paa Afsatserne. Dette Terrassehus, der skulde egne sig saavel til Beboelse som til anden Brug (Sanatorier, Hoteller, Skoler m. m.), var en Idé, der omkring 1915—25 kom frem hos flere Arkitekter som Følge af Trangen til at skaffe mest mulig Lys og Luft til Værelser bag ved Balkoner i fleretages Huse og mest mulig Lys og Luft ind imellem saadanne Huse og dette paa økonomisk Maade og i Forbindelse med moderne Konstruktion (jfr. R. Döcker: Terrassentyp, 1929). **G.-K.** er imidlertid selvstændigt kommet ind paa denne Idé i første Halvdel af 1920'erne, har udformet den konsekvent og har sikkert ved sit Arbejde givet et Bidrag til den moderne Bykulturs Opløsning af Gaden i store, fritliggende Husblokke. Ogsaa i Udlandet har hans Ideer vakt Opmærksomhed. Han har tillige udarbejdet Byplanskemaer for Bebyggelse med Terrassehuse (Epoke, I, 1931, Nr. 4). Ogsaa paa anden Maade

har han vist sin Interesse for Byplanstudier, saaledes ved Forslag til Reguleringen af den sydlige Del af Horsens, omtalt af Anton Rosen i *Architekten*, XXI, 1919, S. 112, og ved Forslag om Tivoliterrænets Bebyggelse og Forlystelsernes Overflytning til Dyrehavsbakken. G.-K. har 1925 udgivet en filosofisk præget Afhandling, »Er en rationel Kunstundervisning mulig?«.

O. Gjerløv-Knudsen: Terrassehuse til Beboelse og Sanatorier, Hæfte 1—4, 1925—26. Bygmesteren, XIX, 1926, S. 174—78; XX, 1927, S. 67—71, 75—80, 122 ff. Bouwbedrijf 13. Sept. 1929. *Architekten*, XXXII, 1930, Ugehæfte, S. 77—80; XXXVI, 1934, Ugehæfte, S. 65—68; XXXVII, 1935, Maanedshæfte, S. 35 f. Knud Millech.

Gjessing, Aage, 1861—1932, Kredit- og Hypotekforeningsdirektør. F. 21. Marts 1861 i Tønder, d. 6. Febr. 1932 i Kbh., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Notar og Advokat Jens Georg G. (1824—82) og Frieda Charlotte Sophie Lassen (1834—1907). Sønnensøn af H. J. Giessing (s. d.). Gift 2. Maj 1890 i Vejle med Anna Betty Christiane Friis, f. 7. April 1867 i Vejle, d. 14. Juni 1935 i Gentofte, D. af Apoteker, Justitsraad Hans Emil F. (1827—1910, gift 1° 1857 med Anne Ditlevine Monrad, 1836—65) og Marie Magdalene Marenza Termansen (1840—1912).

G.s Barndomsaar i Tønder, hvor Faderen havde valgt at blive efter Krigen 1864 for at støtte den svage Danskhed i Byen, var stærkt præget af de nationale Modsætninger og Indtrykket af de tyske Omgivelsers fjendtlige Holdning. Faderen havde bestemt, at alle hans fem Sønner skulde optere for Danmark, og G. blev derfor 1871 sat i Horsens Latinskole. Men han følte sig stærkt knyttet til Sønderjylland, og under Ferierne i Hjemmet traf han den senere Redaktør af »Flensborg Avis« J. Jessen, som var Huslærer for hans yngre Søskende. G. dimitteredes 1879 og valgte Jura som Fag, men helligede sig tillige med Iver naturhistoriske og litterære Studier. Efter at have taget juridisk Embedseksamen 1885 fik han Ansættelse som Byfogedfuldmægtig i Vejle og 1887 som Fuldmægtig hos Overretssagfører H. F. Tetens i Randers. 1889 blev han Sagfører sst. og to Aar senere Overretssagfører. Efter at Tetens 1887 var blevet udnævnt til administrerende Direktør for Østifternes Kreditforening, maatte G. foruden Sagførervirksomheden tillige varetage hans Pligter som Direktør for den likviderende Kreditforening af Købstadgrundejere i Nørrejylland. 1888 blev han Tetens' Efterfølger som Direktør for sidstnævnte Forening. Ved at beskæftige sig med Kreditforeningernes Teknik og Mekanik grebes G. af Beundring for de simple og klare Linier, efter hvilke Kreditforeningssystemet er opbygget. 1898

overtog han Stillingen som administrerende Direktør for den under Oprettelse værende Kreditforening for industrielle Ejendomme i Kbh., og 1900 valgtes han tillige til administrerende Direktør for Kbh.s Hypotekforening, som var oprettet 1895, men endnu ikke havde naaet synderlig Udvikling. G. var Formand for Hypotekforeningernes staaende Udvalg fra dets Oprettelse 1904 til sin Død. — Som Kreditforeningsmand indtog G. en Særstilling. I en Tid, da Interessen for principielle og tekniske Kreditforenings-spørgsmaal var saare ringe, tog han Problemerne op til Behandling og gennemtrængte dem med sin klare Aand. Han forfægtede sine Ideer med stor Nidkærhed og overlegen Dygtighed, og det lykkedes ham at føre adskillige af dem ud i Livet i de to Foreninger, som han ledede. G. har gjort udførlig Rede for sin Opfattelse af Kreditforeningsspørgsmaalene i Kbh.s Hypotekforenings Jubilæumsskrift af 1920. — Efter Sønderjyllands Genforening med Danmark fik G. Lejlighed til at medvirke ved dansk Kreditforeningsvæsens Indførelse i sin Hjemstavn. Inden for Kreditforeningernes staaende Fællesudvalg var han den eneste, der anbefalede Oprettelsen af en særlig Kreditforening for Sønderjylland. Men hans Autoritet var tilstrækkelig Garanti for Foretagendets Forsvarlighed. Sønderjyllands Kreditforening blev oprettet, og G. affattede dens Statutter og var ogsaa paa anden Maade en god Støtte for den unge Forening. — G. var lykkelig over at have anvendt sine Manddomsaar til en Virksomhed, som havde hans fulde Interesse. Men han fandt tillige Tid til at beskæftige sig med andre Forhold og Discipliner af den forskelligste Art. Karakteristisk for ham var hans store Alsidighed og hans Lyst til at trænge til Bunds i de Ting, som havde fanget hans Interesse, hvad enten det var Botanik, Astronomi, Ægyptologi eller lettere Idrætter som Skak og Amatørfotografering. 1913—15 var han Medlem af Gentoftes Sogneraad. Han var gennem mange Aar Formand for Understøttelsesselskabet for trængende Kontorbetjente og disses Enker og fra Starten Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Investor. — R. 1923. — Maleri af Einar Hein 1925 i Kbh.s Hypotekforening. — G.s Søn *Asger Bo G.* (f. 2. Sept. 1895) blev 1932 hans Efterfølger som Direktør for Kbh.s Hypotekforening.

P A Callø

Gjordsen, Claus, d. 1532, Kansler. D. 1532 inden 27. Sept. Forældre: Eggert G. til Solvig (d. 1500) og Anne Eriksdatter Fasti (d. mellem 1505 og 1511). Ugift.

Det skyldes næppe personlig Ærgerrighed eller fremragende Dygtighed, at C. G., da Frederik I. 1523 blev Danmarks Konge,

udnævntes til hans danske Kansler. Han har næppe kvalificeret sig dertil ved forudgaaende Kancellitjeneste; han havde indtil da blot beklædt gejstlige Stillinger. Han tilhørte en nordsløvsk Adelslægt, men skønt ældste Søn tog han Magistergraden og blev Kannik i Ribe, Præst i Højer og Provst i Jelling Syssel, 1514 Domprovst i Ribe og Provst i Har Syssel, 1519 ogsaa Kantor i Viborg. Da man 1523 saa sig om efter et Kansleremne og sikkert kun har ønsket en Administrator, faldt Valget paa C. G. Man opnaaede netop, hvad man tilsigtede, thi C. G. udviklede sig med Aarene til at blive en særdeles habil Embedsmand. Dette var i og for sig beundringsværdigt, da han til at begynde med **maa** have haft overordentlig store Vanskeligheder at overvinde. En endnu bevaret Koncept til et Brev fra ham til den tidligere Kansler Aarhusbispen Ove Bille viser, hvor usikker og afhængig han i de første Maaneder af sin Funktionstid har følt sig. Der er saa vist heller ikke Tale om, at han til Trods for sit nye anselige Embede føler sig Ove Bille, saa lidt som de øvrige mægtige gejstlige og verdslige Raader, ligestillet. Nogen egentlig Position synes han heller ikke senere at have skabt sig, selv om han enkelte Gange nævnes som Medlem af Rigsraadet. Af samtidige Breve fremgaar det dog, at en Gave til Kansleren ikke **maatte** glemmes, naar man ønskede en eller anden Sag ekspederet i Kancelliet, selv om det naturligvis i første Række kom an paa, hvad Frederik I. selv, saavel som Mogens Gjøre mente om Sagen. Ja, i de sidste Aar synes man næsten at have regnet mere med Førstesekretæren Johan Friis' end med Kanslerens Indflydelse. — C. G. udarbejdede i de første Aar af Frederik I.'s Regeringstid paa Grundlag af Lensmændenes Indberetninger Oversigter og Registre over **kgl.** Gods og Indtægter, og i det hele synes han at have været en flittig og paapasselig Embedsmand. Ved flere Lejligheder var han Kongens Repræsentant paa Herredage i Danmark. Naturligvis fik han som Kansler større gejstlige Forleninger end hidtil. Allerede 1524 blev han Ærkedegn i Aarhus og 1526 ogsaa Ærkedegn i Ribe, til hvilket Embede var knyttet Brøns og Emmerlev Kald. Samtidig afstod han dog Provstiet til Iver Juel, ganske vist mod en aarlig Godtgørelse af 60 **Gld.** 1527 blev han Forstander for Helligaandsgaarden i Ribe og Dekan ved Vor Frues Kollegium i Kbh. »Ved fri Resignation«, 3: mod en aarlig Godtgørelse, overlod han dog 1531 dette til Rentemester Chr. Hvid. Ogsaa sin Stilling som Sognepræst ved St. Ibs Kirke i Varde resignerede han 1531. 1529 blev han Forstander for Ring Kloster. Han var en Tid lang syg 1531, og i Sommeren 1532 døde han.

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og Klostre, 1859—63, S. 107 ff. J. Kinch: Ribe Bys Historie, I, 1869, S. 447, 468—71, 488, 599 f. Nye dsk. Mag., VI, 1836, S. 329. Danmarks Adels Aarboeg, XI, 1894, S. 132. Repertorium dipl. regni Dan., 2. Rk., VII, 1935, S. 255 f. A. Krarup og J. Lindbæk: Acta pontificum Danica, VI, 1915 (se Registeret). Astrid Friis

Gjødesen, se Giødesen.

Gjøe. Slægten G., der fik tillagt Prædikaten »de stolte Giø'er«, er en af Danmarks ældste og mest ansete Adelsætter, hvis Hjemsted formentlig maa søges paa Lolland. Vaabenet (tre skraabjælke-stillede Sølv-Ibskaller i Blaåt) førtes allerede 1264 af Drosten Matheus de Floretorp (nu Flaarup) og træffes i det 14. Aarh. hos tre forskellige Linier, hvis indbyrdes Forbindelse ikke lader sig paavise, en uden Slægtsnavn, en, der kaldte sig Krag, og Linien Staverskov-G. Den sidstnævnte føres tilbage til Brødrene, Ridderen Jens Staverskov (nævnt 1356 og 90) til Kelstrup og Mogens G. til Krenkerup. Af disse var Jens Staverskov maaske Bedstefader til Henrik Staverskov eller G. (nævnes 1426 og 48) til Kærstrup, hvis Sønnesøn Landsdommer Knud G. (nævnes 1534 og 40) til Kelstrup, Kærstrup og Galmindrup var Fader til Anders G. (d. 1559). Denne havde Sønnerne Hofmarskal Henning G. (1538—1617) til Kelstrup og Kærstrup, Rigsraad Absalon G. (1539—1602) til Kelstrup og Mogens G. (1547—ca. 1608) til Bremersvold, der var gift med Helvig, nedenn. Rigshofmester Mogens G.s Datter. — Ovenn. Mogens G. til Krenkerup var Fader til Ridderen Axel Mogensen G. (d. før 1411) til Krenkerup, hvis Sønner var Ridderen Oluf Axelsen G. (d. før 1417) til Krenkerup og Ridderen Mogens Axelsen G. (nævnes 1411 og 50) til Krenkerup, der var Fader til nedenn. Rigsmarsk Eskil G. (d. 1506) til Krenkerup, Gisselfeld og Tunbyholm. Han var Fader til de nedenn. Rigshofmester Mogens G. (d. 1544) til Krenkerup, Skærsø og Avnsbjerg og Rigsraad Henrik G. (d. 1533) til Gisselfeld; af disse var Mogens G. Fader til Lensmand Axel G. (d. 1537) til Clausholm, Eskil G. (d. 1560) til Gunderslevholm m. m., Fodermarsk Albrecht G. (d. 1558) til Krenkerup m. m. og de nedenn. Elline G. (d. 1563) til Clausholm, Birgitte G. (ca. 1511—74) til Hillerødsholm og Græse og Christoffer G. (d. 1584) til Avnsbjerg og Clausholm m. m., samt til Falk G. (d. 1554) til Skærsø, hvis Søn Mogens G. (d. 1615) med Tilnavnet »den lystige« til Gunderslevholm og Bolle-
rup var Fader til Christoffer G. (1584—1652) til Gunderslevholm og Assendrup. — Den omtalte Rigsraad Henrik G. (d. 1533) til Gisselfeld var Fader til Eskil G. (d. 1573) til Skørringe, hvis Søn

Henrik G. (1562—1611) til Skørringe og Tureby var Fader til Otte G. (1604—42) til Tureby, der var gift med den lærde Birgitte Thott (1610—62, s. d.), og til de nedenn. Mette G. (1599—1664), Bogsamlersken Anne G. (1609—81) og Ridderen Falk G. (1602—53) til Hvidkilde. Denne var Fader til Susanne G. (1634—83), gift med Preben Brahe (1627—1708, s. d.) til Hvedholm, og til nedenn. Gehejmeraad Marcus G. (1635—98), med hvem Slægten uddøde.

Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, S. 140—60; XIV, 1897, S. 507; XVIII, 1901, S. 558; XXIII, 1906, S. 495; XXVIII, 1911, S. 570; XXXII, 1915, S. 594; XL, 1923, S. 551.

Albert Fabritius.

Gjøe, Anne, 1609—81. F. 18. Dec. 1609 paa Turebygaard, d. 9. Jan. 1681 paa Hvedholm, begr. i Sorø K. Forældre: Henrik G. til Tureby (1562—1611) og Birgitte Brahe (1576—1619). Ugift.

Efter sine Forældres tidlige Død fik A. G. et nyt Hjem paa Rosenholm hos sin Moster Sophie Brahe og hendes Mand, den lærde Holger Rosenkrantz. Med den største Taknemmelighed mindedes hun stedse den Opdragelse, hun her nød i otte Aar, til hun 1627, da Holger Rosenkrantz var draget af Landet, tog Ophold hos sin Broder Eskil G. til Brandholm, men allerede n. A. flyttede hun til sin kæreste Broder Falk G., der 1628 ved sit Ægteskab med Karen Bille var kommet i Besiddelse af Hvidkilde. Her boede hun hos dem, til Falk 1649 blev udnævnt til Hofmester i Sorø, hvortil hun fulgte med. Efter hans Død 1653 boede A. G. og Karen Bille sammen igen paa Hvidkilde, hvorfra Svenskernes Indfald siden fordrev dem. Under Krigen opholdt de sig i Sorø hos A. G.s Broderdatter Susanne G. og hendes Mand Preben Brahe, men efter Fredslutningen slog A. G. sig ned i Næstved, hvor hun førte en rolig og fornøjelig Tilværelse bortset fra de Besværligheder, hendes Svigerinde Karen Billes fortvivlede økonomiske Forhold voldte hende, idet de medførte, at hun blev Parthaver i Hvidkilde til Godsets Salg fra Slægten 1679. Efter 13½ Aars Ophold i Næstved drog hun efter **Opfordring** af Broderdatteren og hendes Mand tilbage til Fyn, hvor hun til sin Død boede i deres Gaard i Odense, det nuværende adelige **Jomfrukloster**; **hun** døde under et Besøg paa Hvedholm.

For A. G. var Opholdet paa Rosenholm blevet bestemmende. Hendes Livsførelse var stedse præget af Guds frygt, praktisk Hjælp-somhed og Stræben efter at samle Bøger, svarende til hendes litterære Interesse. Det endnu bestaaende Vidnesbyrd derom er den Bogsamling paa ca. 900 Bd., hun efterlod sig og testamenterede

sin Broderdatter Susanne G.s Datter Karen Brahe (s. d.), »thi jeg haver taget Omsorg for dem efter min Død, at de, som jeg med saa stor Flid og Glæde haver samlet, maatte ikke blive spredt«. Det var hovedsagelig et Slægtsbibliotek, arvet eller samlet fra Familie og Venner, og de danske Bøger dannede Grundstammen i Karen Brahes Bibliotek, og selv om Opbyggelsesskrifterne var i Flertal, fandtes dog ogsaa det berømte Folkevisahaandskrift »Karen Brahes Folio« i hendes Bogsamling, der allerede under hendes Ophold i Næstved var blevet benyttet af Peder Syv. — Malerier paa Fr.borg 1641, paa Gaunø 1648 og i Bibliotekssalen i Odense adelige Jomfrukloster.

L. Lind: Karen Brahes Bibliotek, 1725, Fortalen. H. C. Vogelsang: Fortegnelse over Haandskrifterne i Karen Brahes Bibliotek, 1857. J. K. Høst: Chronos, II, 1822, S. 73. J. B. Bircherods Dagbøger ved C. Molbech, 1846, S. 204, 206, 210, 237. Victor Madsen i Nordisk tidsskrift for bok- og biblioteks-vasen, 1919, S. 171—85. S. Jørgensen Kistrup i Museum, 1895, I, S. 333—65. Karen Brahes Bibliotek, Ms. 4°, Nr. 842.

HarKnudsen (G L Wad)

Gjøe, Birgitte, ca. 1511—74, Adelsdame. F. ca. 1511, d. 26. Juli 1574 i Næstved, begr. i Herlufsholm K. Forældre: Mogens G. (s. d.) og I. Hustru. Gift 16. Nov. 1544 med Herluf Trolle (s. d.).

B. G.s Moder døde allerede 1512 eller n. A., og den lille Piges Opdragelse blev da betroet til Nonnerne i Ring Kloster. Efter Faderens andet Giftermaal kom hun tilbage til Hjemmet paa Skanderborg Slot. I Fjortenaarsalderen blev hun efter Forældrenes Villie trods sine Bønner og Taarer tvunget og truet til at trolove sig med Jesper Daa til Enggaard. Ogsaa efter sit aftvungne Samtykke fastholdt hun imidlertid sin Modstand, og efter den strenge Stifmoders Død (1528) søgte hverken Faderen eller Fæstemanden at fremtvinge en Afgørelse. At hæve en Trolovelse var imidlertid dengang næsten lige saa vanskeligt som at løse en Ægtepagt, og først efter femten Aars Forløb lykkedes det B. G. at blive fri, idet Christian III. personligt greb ind; efter hans Befaling henvistes Forholdet til samtlige Professorers og Bishops nøje Prøvelse, og paa Grundlag heraf kendte Universitetet 1540 Trolovelsen ugyldig.

Med noget af Faderens sejge Styrke havde B. G. ført Kampen for sin Uafhængighed til Ende. Mens den stod paa, havde hun udvidet sin Erfaringskreds. I nogle Aar var hun i Huset hos sine Søstre, først hos Sophie, der var gift med Mogens Bille (s. d.), og efter hendes Død (1537) hos Eline (s. d.). Derefter kom hun

i Dronning Dorotheas Jomfrukammer, som hun ikke forlod, før hun omsider fik sit eget Hjem. Sin Mand, Herluf Trolle, havde hun sandsynligvis lært at kende ved Hoffet.

B. G.s og hendes noget yngre Ægtefælles 21-aarige Samliv formede sig, efter alt hvad vi kan vide derom, overmaade harmonisk, fast forankret som det var i begges ærlige og varmhjertede Tilslutning til det nye lutherske Trosliv, hvis Gennembrud de i modtagelige Ungdomsaar havde oplevet; med Fromheden forbandt sig hos dem en stærk Ansvarsfølelse over for de Pligter, som fulgte med høj Byrd og gode Kaar. Den fælles Formue kunde de saa meget des friere anvende til samfundsnyttige og godgørende Formaal, som Lykken paa eet Punkt svigtede dem: Ægteskabet forblev barnløst. Allerede 1549 søgte de derfor at sikre den længstlevende i økonomisk Henseende for det Tilfælde, at de ingen Børn fik, idet han i saa Fald skulde beholde en Del af hendes Jordegods og hun alt hans. Senere (1562) udstedte Herluf Trolle et Brev om, at hans Hustru, hvis hun overlevede ham, forlods for sig og sine Arvinger skulde beholde alle sine Klæder og Smykker, sit Sølvtøj, sit Kvæg og Bygningerne paa sine Gaarde.

Økonomisk set havde Herluf Trolle gjort et særdeles godt Parti. Det Pantebrev paa Ring Kloster, som B. G.s Fader havde haft, overførtes allerede nogle Maaneder før Brylluppet til hendes Fæstemand. Desuden bragte hun ham Græsegaard i Nordsjælland med den tilliggende Avlsgaard Hillerødsholm, som han omdannede til Hovedgaard, men ved det bekendte Mageskifte 1560 afstod til Frederik II.; i Stedet fik han Skovkloster, som nu omdøbtes til Herlufsholm.

Omdannelsen af det gamle Benediktinerkloster til en fri adelig Skole efter tysk Forbillede har mere end noget andet bevaret B. G.s Navn for Efterverdenen; den Dag i Dag bærer Herlufsholms Elever Gjøe'rnes Ibskal i deres Uniformsknapper. Ved Fundats af 23. Maj 1565 oprettede Herluf Trolle og B. G. »den almægtigste Gud, vor kære himmelske Fader til Ære, desligeste ogsaa menige Ædlinger og andre ærlige Mænds Børn i Danmarks Rige til Lærdom og gode Sæder« en Skole, hvortil de skænkede Herregaarden og dens tilliggende Gods. Selv forbeholdt de sig foreløbig at bestyre Stiftelsen; først efter begges Død skulde Rigsraadet udpege en adelig Forstander. — Faa Dage efter Fundatsens Udstedelse gik Herluf Trolle til Søs; i Slaget ved Femern 4. Juni blev han alvorligt saaret, og tre Uger senere døde han i Sigbrits Gaard i Kbh., som hørte med til hans Hustrus Arvegods.

De ni Aar, B. G. levede som Enke, blev en ret urolig Tid for

hende. Skønt hun stadig var velstaaende, kom Afstaaelsen af Herlufsholm dog til at skabe hende Vanskeligheder, idet hun nu ikke længere ejede nogen Hovedgaard, hvor hun kunde bo standsmæssigt. Gaarden i Kbh. egnede sig næppe til stadig Beboelse, og hendes Forleninger vekslede stærkt. Peder Oxes Ejendom Tølløse, som 1559 var inddraget af Kronen og forlenet til Herluf Trolle, blev 1565 givet i Pant til B. G., men allerede n. A. indløst som Følge af Peder Oxes Forlig med Frederik II. Søstersønnens Hjemkomst og Ophøjelse maatte i og for sig synes truende nok for B. G., hvis Slægt og Ægtefælle tidligere havde staaet ham haardt imod. Kort efter sin Tilbagekomst indledede Peder Oxen da ogsaa en Proces imod hende; denne Sag bilagdes imidlertid 1567 ved Kongens Mellemkomst, og fra da af blev Rigshofmesterens Forhold til sin Moster Aar for Aar bedre, til sidst helt hjerteligt. — I den nærmeste Tid efter 1565 havde B. G. sit egentlige Hjem paa Ring Kloster; men i Foraaret 1571 blev ogsaa dette Pantelen hende opsagt, endda med meget kort Frist, og s. A. mistede hun Kappelgaarden, en mindre Gaard mellem Kbh. og Køge, som hun havde faaet i Forlening 1564, og hvortil Pantesummen fra Tølløse senere var overført. Muligvis tør man i disse Opsigelser delvis se et Udslag af Frederik II.s Ærgrelse over B. G.s ivrige Deltagelse i Bestræbelserne for at faa Anne Hardenberg gift. Hun virkede her i Forstaaelse med Enkedronning Dorothea, som fra gammel Tid yndede hende og ogsaa nu kom hende til Undsætning ved at forlene hende med Aakær (Øst for Horsens). Men allerede Okt. 1571 døde Enkedronningen, og Aakær, som havde hørt til hendes Livgeding, faldt da tilbage til Kronen og overdroges fra Maj 1572 en anden. Atter denne Gang kom dog B. G.s mange Venner hende til Hjælp. Peder Oxen tilbød hende Bolig paa Løgismose eller Holmegaard; hun foretrak imidlertid sin Slægtning Sibylle Gyldenstiernes Tilbud om Sortebrødreklostret i Næstved. Hertil fjøede Regeringen kort efter et Livsbrev paa Herregaarden Ydernæs Syd for Byen.

Naar B. G. valgte det forfaldne Kloster, som krævede en grundig Istandsættelse, fremfor Rigshofmesterens Herregaard, var det sikkert Herlufsholms Nærhed, der gjorde Udslaget. Paa langt nærmere Hold end hidtil kunde hun nu i sine sidste to Leveaar følge sin kære Skoles Udvikling. At se dens Fremtid fuldt ud retsligt betrygget naede hun ikke; de Processer, som misfornøjede Slægtninge af hende, deriblandt hendes egen Halvbroder Christoffer (s. d.), til sidst rejste for at vinde Godset tilbage, kom ikke til Afslutning i hendes Levetid. Til Værn for Stiftelsen stadfæstede

hun 1567 Afstaaelsen; samtidig frasagde hun sig Forstanderskabet og overlod Rigsraadet Valget af Efterfølgeren, idet hun dog til Gengæld fastsatte den Indskrænkning i Fundatsen, at Forstanderen altid skulde tages af hendes Mands eller hendes egen Slægt. Rigsraadet gik ind paa at overtage Stiftelsen, men erklærede, at hun i sin Levetid skulde bevare det øverste Tilsyn med Skolen, dog uden at have noget med Økonomien at gøre. Ligeledes rettede Raadet sig efter hendes Ønske ved Valget af **Forstandere**; efter hendes Svoger Børge Trolle (d. 1571) fulgte i dette Embede hendes Søstersønner Oluf Mouritsen Krognos og Albert Oxe.

Sandsynligvis medvirkede Helbredshensyn til B. G.s Beslutning om at træde tilbage som Forstander. I hvert Fald savnede hun ingenlunde Forstand paa Pengesager og kunde lejlighedsvis slaa haardt ned paa en Skriver paa Ring Kloster, som havde misbrugt sin Stilling til baade hendes og Bøndernes Fortræd. Derimod var hun allerede tidlig ret svagelig og blev det end mere med Aarene. Hun havde ogsaa fremdeles nok at tage Vare paa, idet hendes kristeligt pædagogiske Interesser i Forbindelse med den store Anseelse, hun nød, bevirkede, at mange unge Adelsdamer blev sat i Huset hos hende; »hun optugtede og opdrog mange høviske Jomfruer og giftede dem ærlig og vel fra sig«, hedder det i Ligprædikenen. Stadig viste hun sig ogsaa meget godgørende, navnlig mod Skoler og Hospitaler i Helsingør, Roskilde og Næstved; ligeledes bortgav hun Dele af sit Gods til sine Slægtninge. Endda blev der ikke saa lidt til overs for Arvingerne at strides om.

Maleri 1550, tillagt Jac. Binck eller Walter Maler, paa Fr.borg; Kopier paa Herlufsholm og Ledreborg; Litografi derefter 1843. Malet Stifterbillede 1560 paa Altertavle i Nationalmuseet. Maleri i Odense Kloster 1587 er Kopi efter Maleri 1574, formentlig af Anth. Samfleth. Gravmæle med Figurfremstilling af Corn. Floris fra Antwerpen 1568 i Herlufsholm Kirke. Alabasttavle af nederlandsk Arbejde s. A. med Figurfremstilling sst. Mindesmærke af Johs. Wiedewelt ved Jægerspris 1780, stukket af J. F. Clemens 1783; Akvarel derefter af S. L. Lange paa Fr.borg. Mindertavle i St. Olai K. i Helsingør. Kolossalbuste af O. Evens paa Fr.borg.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 153. Niels Hemmingsen: Ligprædiken over B. G., 1574. Breve til og fra Herluf Trolle og B. G., udg. ved G. L. Wad, I—II, 1893 (heri ogsaa Ligprædikenens Personalia). Dsk. Mag., 3. Rk., I, 1842, S. 172—75. T. A. Becker: Herluf Trolle og B. G., 1865. C. F. Bricka: Kong Frederik den Andens Ungdomskjærlighed, 1873, S. 83, 88, 90,

96, 101, 117 f., 120, 123—26, 130, 132, 135—38, 141, 143 f., 147 f. Hist. Tidskr., 5. Rk., V, 1885. Henry Petersen: Minder om Herluf Trolle og B. G. væsentlig i Herlufsholms Kirke, 1897. Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden, 3. Udg., IV, 1908, S. 120 f.; IX, 1909, S. 40—42, 160. Samme: Hist. Fortællinger, IV. Bog, 1911, S. 81 f., 90, 98, 165 f., 227, 291 f., 301, 303—06, 309 f., 331—36, 342. Axel Liljefalk: Herluf Trolle og B. G., 1910. Herlovianeren, X, 1932, S. 3—4. Kj. Hasselbalch-Larsen: Bibliographia Herloviana, 1934. Skovkloster-Herlufsholm 1135—1935, 1935. Henry Bruun.

Gjøe, Christoffer, d. 1584, Adelsmand. D. 23. April 1584 i Viborg, begr. i Gunderslev K. Forældre: Mogens G. (s. d.) og 2. Hustru. Gift senest 1549 med Birgitte Bølle (s. d.).

C. G. nævnes som voksen 1540. 1544—60 havde han Sejlstrup i Vendsyssel som Pantelen, og 1558 afstod han et Kannikedømme i Roskilde; større Len opnaede han aldrig. 1546—50 nævnes han blandt Høfsinderne; 1548 var han med i Brudetoget til Sachsen. I Syvaarskrigen deltog han 1564—66, men uden Lyst og uden Bravur; i hans Feltbreve til Hustruen træder de militære Begivenheder næsten i Baggrunden for Salget af hans Korn, Pasningen af hans Heste og Hunde o. 1. Øjensynligt overlod han kun højst ugerne andre Forvaltningen af sine vidtstrakte Godser. Af Hovedgaarde havde han efter Faderen arvet Avnsbjerg, efter Broderen Eskil (d. 1560) Gunderslevholm; ved sit Ægteskab blev han Ejer af Orebygaard, og Søstersønnen Oluf Mouritsen Krognos' Død bragte ham yderligere Clausholm, Bregentved og Bolle-
rup. Adskilligt tyder paa, at han var baade en ivrig og en dygtig Landmand; Mejeribruget paa Avnsbjerg stod saaledes i hans Tid højt. Talrige endnu bevarede Breve, Indbydelser o. 1. til C. G. og hans Hustru vidner om den Opmærksomhed, nærmere og fjernere Slægtninge viste det rige og barnløse Ægtepar; samtidig røber Brevene imidlertid lejlighedsvis baade Mistro til hans Paa-
lidelighed og Frygt for hans Hensynsløshed, og heller ikke ellers faar man noget tiltalende Indtryk af hans Personlighed. Han var indviklet i en ualmindelig lang Række Retsstridigheder, til Dels med sin nærmeste Slægt; mest bekendt er den Proces, han 1573 førte med Oluf Mouritsen Krognos i dennes Egenskab af Forstander for Skolen paa Herlufsholm, hvis Stiftelse C. G. forgæves søgte at omstøde. Ingen kunde derimod tvinge ham til at opfylde Oluf Mouritsens testamentariske Bestemmelse om Oprettelsen af Hospitaler ved hans efterladte Hovedgaarde. — Gravsten (med Portrætfigur) og knælende Statue (Rest af ødelagt Epitafium) i Gunderslev K. Afstøbning af Portrætfiguren paa Fr.borg. Maleri derefter af C. C. Andersen paa Orebygaard. Maleri paa Gaunø

fra 18. Aarh., enten Kopi efter nu forsvundet Originalbillede eller Pastiche, inspireret af Skulpturen.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 153. Chr. H. Brasch: Gamle Eiere af Bregentved, 1873, S. 184—92, 202—05. Breve til og fra Kristoffer Gjæe og Birgitte Bølle, udg. ved Gustav Bang, 1898—99.

Henry Bruun (Thiset).

Gjæe, Elline, ca. 1510—63, Adelsdame. F. ca. 1510, d. 20. Nov. 1563 i Ring Kloster, begr. i Ringsted K. Søster til Birgitte G. (s. d.). Gift 1° senest 1534 med Mourits Olsen Krognos (s. d.) til Bollerup og Bregentved. 2° 5. Febr. 1559 med Vincents Juel til Hesselmed, d. 28. Sept. 1579 (gift 2° 1571 med Elsebe Svave, d. 1612), Søn af Jens J. (d. senest 1553) og Vibeke Lunge (d. tidligst 1581).

Historisk Navnkundighed har E. G. navnlig vundet ved den store Jordebog, hun efter Mourits Olsens Død (24. Nov. 1550) lod forfatte ikke blot over sit eget og sin afdøde Ægtefælles, men ogsaa over begges fædrene og mødrene Gods; da det her drejer sig om nogle af Landets største Formuer, er Jordebogen en af de vigtigste Kilder til dansk Adelshistorie og Topografi i Middelalderens Slutning og i det 16. Aarhundrede. Originalhaandskriftet opbevares nu i Rigsarkivet; udgaves 1892 af A. Thiset. — Selv var E. G. meget velstaaende; 1558 fik hun Livsbrev paa Bregentved, og efter sin Fader havde hun arvet Halvparten af Clausholm, hvor hun i sine senere Aar oftest boede. Hun lignede sin bekendte Søster Birgitte i aandelige Interesser og luthersk Fromhed; ikke for intet tilegnede Peder Palladius hende en Bønnebog. Af hendes tre Børn af første Ægteskab døde i en ung Alder baade Sønnen Mogens og Datteren Mette, som havde ægtet den ansete Holger Rosenkrantz til Boller; kun den bekendte Rigsraad Oluf Mouritsen Krognos overlevede hende. Hendes andet Ægteskab var barnløst. — Ligsten med Portrætfigur i Ringsted K.; Afstøbning paa Fr.borg.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 152 f. Chr. H. Brasch: Gamle Eiere af Bregentved, 1873, S. 142—56. C. F. Bricka: Kong Frederik den Andens Ungdomskjærlighed, 1873, S. 111—17, 153—73. A. Heise i Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87. Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte G., udg. ved G. L. Wad, I—II, 1893.

A. Heise (Henry Bruun).*

Gjæe, **Eskil**, d. 1506, Rigsmarsk. D. 20. April 1506 paa Tordsø, begr. i Maribo Domkirke. Forældre: Mogens Axelsen G. (d. tidligst 1450) og Ide Eskilsdatter Falk. Gift 1° ca. 1470 med Mette Rosenkrantz, d. 1503, D. af Erik Ottesen R. (s. d.) og Hustru.

2° med Sidsel Brahe, d. tidligst 1532, D. af Axel B. (d. 1487) og Maren Tygesdatter Lunge (d. tidligst 1520).

Allerede E. G.s Fader var en anset og dygtig Mand, og selv opnaaede han tidligt Ridderslaget. Det blev hans Gerning i Slægtens Historie at skabe den solide økonomiske Grundvold for dens Magtstilling i kommende Aarhundreder; helt i Tidens Aand naaede han dette gennem energisk og hensynsløs Godssamling. Denne hans Virksomhed, som vi gennem Sønnedatteren Elline G.s (s. d.) Jordebog kan følge i Enkeltheder, koncentreredes i første Række om hans **Fædrengaard** Krenkerup (nu Hardenberg) paa Lolland og blev temmelig ødelæggende for den der endnu ret talstærke Lavadel. Da han desuden i en længere Aarrække (ca. 1473—senest 1494, maaske med en Afbrydelse ca. 1481) sad som Lensherre paa Aalholm, var han utvivlsomt uden Sammenligning Øens mægtigste Stormand. I Skaane, hvor han ligeledes havde stærke Godsinteresser, fandt han derimod en jævnbyrdig Modstander i den gamle Hr. Johan Oxe (s. d.), en forslagen Godssamler af samme Kaliber som han selv; Striden mellem disse to fortsattes i Slægterne efter begges Død og endte først ca. 1567 (se Birgitte G.); foreløbig lykkedes det E. G. ca. 1493 at komme i Besiddelse af Herregaarden Tordsø, dog kun som Pant; desuden ejede han Hovedgaardene Gisselfeld paa Sjælland og Tunbyholm i Skaane. Ogsaa i sidstnævnte Landsdel styrkede han sin Position ved til sine private Besiddelser at føje en større Forlening, Lindholm Slot, som han havde fra 1495 til sin Død. I det offentlige Liv indtog han i det hele en fremtrædende Plads. 1473 deltog han i en større Sendefærd til England og Skotland; senest 1475 blev han Rigsraad og deltog som saadan i Møderne i Kalmar 1483 og 1495 og i Lødøse 1494. 1489 blev han **Rigsmarsk** og anførte i denne Egenskab den indfødte danske Stridsmagt under Sveriges Erobring 1497. Derimod synes han ikke at have deltaget i de følgende Krigstog mod Ditmarsken 1500 og i Sverige 1502. — Til Kong Hans synes E. G. at have staaet i et udmærket Forhold. I sit kulturhistorisk interessante Testamente indsætter han sin »allerkæreste naadige Herre« til Eksekutor og skænker ham sin Guldkæde; i øvrigt betænker han gavmildt Kirker og Klostre. Hans første Hustru, Mogens og Henrik G.s Moder, skal efter en Slægtetradition have klostergivet sig. Hans andet Ægteskab var barnløst.

Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, S. 150 f. K. Barner og A. Heise: Familien Rosenkrantz's Historie, I—II, 1874—82 (i II navnlig S. 32—46 og Diplomatariet, S. 12—20). Eline Gøyes Jordebog, udg. af Thiset, 1892.

Henry Bruun.

Gjøe, Falk, 1602—53, til Hvidkilde, Hofmester paa Sorø Akademi. F. 8. Jan. 1602 paa Skørringe, d. 17. Sept. 1653 i Odense, begr. i Sorø K. Broder til Anne G. (s. d.). Gift 5. Okt. 1628 i Odense med Karen Bille, f. 30. April 1598 paa Hvidkilde, d. 20. Maj 1670 paa Engelsholm, D. af Markvard Jensen B. til Hvidkilde (1568—1631) og Susanne Brockenhuus (1575—1606).

F. G. blev efter Faderens Død opdraget af sin Mosters Mand, den lærde Holger Rosenkrantz paa Rosenholm. 1611 sendtes han til Tyskland, hvor han studerede ved flere Universiteter, især Giessen og Strasbourg (1615). Han laa derefter fra 1619 længere Tid i Leiden, hvor han boede hos Historikeren Johs. Meursius, rejste siden i Frankrig og tjente nogle Aar som Hof junker hos Hertugen af Nevers. Efter Hjemkomsten til Danmark deltog han i Christian IV.s tyske Krig og var med i Slaget ved Lutter am Barenberg. Som Medgift med Hustruen fik han Hvidkilde (Sunds H.) og Nakkebølle (Salling H.); 1635 arvede han Part i Gl. Køgegaard (Ravnsø H.), som han senere erhvervede helt, men 1641 solgte til Chr. Skeel Albretsen; en Tid ejede han ogsaa Lejholm (nu Pilegaard, Salling H.), som han solgte 1651. Han vandt ved sin Rigdom og Dannelse en betydelig Position inden for den fynske Adel, var fra 1639 dens Fuldmægtig ved alle Møder og blev 1642 og atter 1646 valgt til Landkommissær. 1640 vakte han Opsigt ved sammen med Broderen Otte ved deres Morbroder Tyge Brahe til Tostrups Bisættelse i St. Knuds Kirke at protestere mod en tredie Broders Eskilds Erklæring om, at Arvingerne skulde holde sig fra Boet, til Kreditorerne var tilfredsstillede; ved Kongens **Retterting** godkendtes dog Protesten. F. G. havde ingen Statsansættelse, før han 1649 udnævntes til Hofmester paa Sorø Akademi og Lensmand paa Børglum Kloster. Som Hofmester byggede han meget og **skaffede** bl. a. en ny Bygning til Akademiets Bibliotek, som han udvidede; samtidig viste han megen Interesse for Akademiets religiøse Liv, som han søgte at styrke ved Indførelse af daglige Bibellæsninger og nye Bønner. Han stræbte ogsaa at faa Akademiets og Skolens Indtægter øgede, men skyede ved Siden af ikke at høste stor privat Profit af sine Leverancer til Anstalterne og var 1652 Genstand for skarpe offentlige Angreb af Prof. theol. og tysk Præst ved Skolen Dr. Georg Witzleb. Helt ulastelig var F. G.s Administration aabenbart ikke, og han var — hvad ogsaa det bevarede Portræt antyder — næppe nogen Aand af finere Støbning. — Ridder 1648. — Maleri 1647 paa Steensgaard (tilhører Fr.borg). En F. G. betegnet Kopi fra 18. Aarh. paa Gaunø forestiller Broderen Otte G.

Sorø Akademis Progr. 1653 (Univ.-Bibl.). Dsk. Mag., 3. Rk., IV, 1854, S. 10 f., 47, 60, 71. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, II—III, 1887—90. M. Mackeprang i Sorø. Klostret, Kirken, Akademiet gennem Tiderne, I, 1923, S. 429, 433 ff. Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 157.

C. O. Bøggild Andersen.

Gjøe, Henrik, d. 1533, Rigsraad. D. 3. Maj 1533 i Vordingborg, begr. sst. Forældre: Rigsmarsk **Eskil G.** (s. d.) og 1. Hustru. Gift tidligst 1527 med Eline Godov, d. tidligst 1551, D. af Henning Olufsen G. til Skørringe (d. tidligst 1503, muligt gift 1° med **Elene Henriksdatter Meinstorff**) og Anne Gjøe.

H. G., yngre Broder til Mogens G. (s. d.), indtog allerede i Christian II.s første Aar en fremtrædende Stilling, var 1515 med til at hjemføre Dronning Elisabeth fra Nederlandene og fik n. A. Korsør Len, som han 1523 ombyttede med Kbh.s og Skjoldnæs Len. Ved Christian II.s Kroning i Stockholm bar han Rigsæblet. Han deltog 1518 i Slaget ved Brännkyrka, 1520 i Kampene ved Uppsala, var 1522 en kort Tid Statholder i Sverige og blev senere s. A. Befalingsmand over Rytteriet paa Sjælland. Da Christian II. April 1523 forlod Danmark, indsatte han H. G. til sin Statholder med Løfte om Undsætning i Løbet af tre—fire Maaneder. Fra Juni s. A. blev H. G. belejret i Kbh. af Frederik I., som dog ikke formaaede at hindre Byens Forsyning ad Søvejen, og som heller ikke raadede over ordentligt Belejringsskyts. Skønt H. G.s militære Stilling saaledes ikke var ugunstig, indledte han dog, da Haabet om snarlig, effektiv Undsætning var bristet med Opløsningen af Christian II.s Hær i Nordtyskland Efteraaret 1523, Nov. s. A. Underhandlinger med Frederik I., der bl. a. blev repræsenteret af hans Broder Mogens, og 6. Jan. 1524 blev Kbh. overgivet. Betingelserne, der vidner om de belejredes stærke Position, bragte H. G. store personlige Fordele: han og hans Folk skulde have fri Afmarch til Tyskland, han fik sit beslaglagte Jordegods tilbage, skulde i to Aar have frit Lejde i og uden for Riget og fik Løfte om Vordingborg Len, hvis han vilde slutte sig til Frederik I.; desuden synes Frederik I. hemmeligt at have af købt ham fire af Christian II.s Skibe, som Tile Giseler (s. d.) under Belejringen havde ført til Kbh., for 6000 Gylden, der dog foreløbig ikke blev udbetalt. H. G., hvem Udgifterne til Krigsfolkene havde paaført en betydelig Gæld, fik saaledes en rimelig Frist til at afvikle sit Forhold til Christian II. ogsaa i økonomisk Henseende uden der ved at forskertse Muligheden for at træde i Frederik I.s Tjeneste. — I det følgende Aar opholdt H. G. sig i Tyskland, hvor han i

Bremen synes at have arbejdet for at samle en ny Hær for Christian II. Da den landflygtige Konge imidlertid hverken kunde skaffe Penge hertil eller gjorde Mine til at betale den Gæld, H. G. havde paadraget sig paa hans Vegne, da H. G. fandt indflydelsesrige Modstandere blandt Christian II.s Omgivelser, og Kongen selv begyndte at vise ham Mistro, sluttede han 5. Maj 1525 Overenskomst med Frederik I.s Udsendinge, vendte tilbage til Danmark, fik de 6000 Gylden for Skibene udbetalt og blev s. A. forlenet med Vordingborg, som han beholdt til sin Død. 1532 blev han optaget i Rigsraadet og 1533 sammen med Anders Bille indsat til Høvedsmand over Sjælland. — H. G. led i hvert Fald den sidste halve Snes Aar al sit Liv under yderst slette økonomiske Forhold. Sit Arvegoods Gisselfeld havde han ca. 1523 maattet pantsætte til sin Fætter Otte Holgersen Rosenkrantz og Mogens G. 1527 solgte han Gisselfeld og alt sit Fædrenergods paa Sjælland til Johan Oxe, saaledes at Køberen forpligtede sig til at overtage den Gæld, der hvilede paa Godset, men da Panthaverne gjorde Indsigelse under Paaberaabelse af Forkøbsret til Gisselfeld, blev Købekontrakten omstødt ved Herredagsdom 1532. S. A. udstedte H. G. imidlertid en Bekræftelse paa Salget til Johan Oxe, og Sagen blev først endeligt ordnet ved en Herredagsdom 1540, der tilkendte Johan Oxes Søn Peder Gisselfeld. Forinden var H. G.s Enke og hans Broder Mogens gaet fra Arv og Gæld efter ham. — Ligsten i Vordingborg K.

C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af **Christiern II.s** og Frederik I.s Hist., 1854, især S. 260 ff., 321—25. Samme: De tre nordiske Rigers Hist., IV, 2, 1867, S. 13—26, 170—85. D. Schäfer: Geschichte von Danemark, IV, 1893, S. 37—44. Danmarks Adels Aarbog, XI, 1894, S. 148 f.; XIII, 1896, S. 155 f. Hanserecesse, 3. Abt., VIII—IX, 1910—13.

Povl Bagge.

Gjøe, Marcus, 1635—98, til Hvidkilde, Diplomat, Stiftamtmand. F. 21. Nov. 1635 paa Hvidkilde, d. 28. April 1698 i Kbh., begr. i Herlufsholm K. Forældre: Hofmester Falk G. (s. d.) og Hustru. Trolovet 1662 med Ingeborg Christine Juul, f. 17. Marts 1650 paa Lundbæk, d. 5. Maj 1669, D. af Amtmand, senere Vicestatholder i Norge Ove J. til Villestrup (s. d.) og Hustru. **Gift** 1° ca. 1676 med Elisabeth Mary Thompson, f. 25. Marts 1655, d. 15. Maj 1686, begr. i Sorø K. 2° 6. Febr. 1687 med Jytte Dorothea Thott, f. 27. Jan. 1668 paa Næs, d. 14. Nov. 1717, D. af Gehejmeraad Knud T. (s. d.) og 1. Hustru.

M. G. opdroges paa Hvidkilde, til han 1649 fulgte Faderen, Akademiets nysudnævnte Hofmester, til Sorø. 1649—51 gik han

i Skolen, 1651—55 fulgte han Akademiets Undervisning. Han prises for sin straalende Fremgang i Studierne og sin »søde og sindrige Veltalenhed« i Latinen og skrev et Par latinske Disputater, bl. a. »De optima regendæ reipublicæ forma« (1653), som var tilegnet Kong Frederik III., og som, tydeligt paavirket i Indhold og Form af Heinrich Ernst (s. d.), priste Monarkiet som den bedste Statsform, men samtidig betonedede den naturlige Ulighed mellem Mennesker: altsaa en aristokratisk Monarkisme. 1655—60, i en Tid, da svære Krige hærgede Danmark, foregik hans »grande tour«, paa hvilken han ledsagedes af sin ældre Broder Henrik (dræbt 1657 i Paris). Den gik til Amsterdam, Utrecht, Heidelberg, Wien, Elsass, Schweiz og Savoien og derfra til Paris. Efter et Aars Ophold her drog han til Italien, var i Sommeren 1659 atter to Maaneder i Paris, foretog en Rejse til det republikanske England (Okt.—Dec. 1659) og slog sig derpaa et halvt Aars Tid ned i Nederlandene. Efter Kbh.freden (Maj 1660) kom han hjem og fremstillede sig Aug. 1660 for det danske Hof, hvor han vistnok s. A. ansattes som Dronning Sophie Amalies Kammerherre. Han nød øjensynligt Kongeparrets Gunst, hvad der yderligere viste sig, da han i Maj 1662 som Ambassadens Marskalk fulgte Rigsskatmester Hannibal Sehested paa hans Sendefærd til Frankrig. Kort før sin Afrejse fra Paris (Aug. 1663) anbefalede Sehested ham som dansk Resident ved Ludvig XIV.s Hof som velkendt og vellidt ved dette og i Besiddelse af »baade Forstand og Vivacitet«, og Okt. 1664 tiltraadte han Posten.

M. G. samvirkede i sin første Tid i Paris med den unge begavede normanniske Abbé Jean Paulmyer, som Sehested havde faaet ansat som dansk Korrespondent, men følte sig snart generet af Samarbejdet. Da han tvang en fransk Kancellisekretær, som var fundet skyldig i Indiskretioner med Hensyn til Sehesteds dansk-franske Traktat, under Trusel om ellers at udvirke hans Afskedigelse til at aabenbare ham franske diplomatiske Hemmeligheder, og Paulmyer satte en Stopper for denne Trafik, blev han Abbéens bitre Fjende. I øvrigt lod M. G. sig i sin politiske Opfattelse stærkt paavirke af den franske Udenrigsminister Lionne og bidrog ved sin Betoning af, at Frankrig ganske beherskede svensk Ydrepolitik, og sine utilstrækkeligt funderede Meddelelser om de Subsidier og den Garanti mod Angreb, som Danmark ved at slutte Alliance med Generalstaterne under den engelsk-hollandske Konflikt 1665—67 kunde paaregne fra disse og Frankrig, til, at den danske Regering ikke fastholdt den nordisk-engelske Forbunds politik, som Sehested arbejdede for. Da Sehested i Foraaret 1666

kom til Paris i ekstraordinær Sendelse, kritiserede han stærkt M. G.s Virksomhed, mens denne paa sin Side lidet hensynsfuldt chikanerede den aldrende Statsmand, som havde forladt Kbh. i halv Unaade efter sin Politiks Sammenbrud. Men ogsaa Lionne var utilfreds med M. G., hvem han beskyldte for Konfusion og for at gengive hans Udtalelser galt, og udvirkede i Efteraaret 1666, at han afløstes af Simon de Petkum. M. G. opnaaede dog ved før sin Afrejse at give Lionne Indblik i det diplomatiske Spil, som knyttede sig til »Bergenaaffæren« og den dansk-engelske Traktat af Okt. 1665, og for hvilket han gav Sehested Eneansvaret, en fransk Anbefaling til Frederik III., men de franske Ministre saa aabenbart med liden Glæde, at han i Foraaret 1667 vendte tilbage til dem i et overordentligt Ærinde (ang. det engelske Krigsmanifest mod Danmark), og Jan. 1668 afløstes han af Frederik Gabel.

Skønt M. G. næppe kan siges at have høstet Laurbær i sit første Gesandtembede, anvendtes han, der viste megen Evne til at knytte sig til de skiftende Magthavere inden for Regeringen i Kbh. og desuden fra tidligere Tid havde Tilknytning til Schumacher-Griffenfeld, i den følgende Tid meget i diplomatiske Hverv. 1669 gik han som Envoyé extraordinaire til Haag for at bringe en »Likvidation« af det dansk-hollandske finansielle Mellemværende i Stand i Mindelighed, men havde ringe Held med sig og fremkaldte paa hollandsk Side Ønsket om, at han maatte blive afløst af en Mand, der var »wat soeter van humeur«. Han blev dog i Haag til 1672, da han sendtes til London for at sondere Englands Forhold til Frankrig og Sverige og søge dets Støtte over for Gottorp og Hamburg. Hans Virksomhed her er endnu ikke udredet, men han synes i Sept. 1674 at have begaaet en Uforsigtighed ved at bebude et dansk Angreb paa Sverige. Det var i England, han fandt sin smukke første Hustru. Under Forhandlingerne i Nijmegen fik han, efter under et Besøg i Danmark at være udnævnt til Etats- og Justitsraad, Juni 1678 Ordre til at gaa til Paris, officielt for at konsulere en Læge, men i Virkeligheden for at undersøge, i hvilket Omfang Sverige ved Freden kunde regne med fransk Støtte, og, om muligt, vinde Frankrig for Danmark. Hans Sendelse gav intet positivt Udbytte, og Sept. s. A. tiltraadte han Gesandtposten i Madrid, som han beklædte til 1682, hovedsageligt beskæftiget med at inddrive danske Pengefordringer paa den spanske Statskasse. Efter sin Hjemkaldelse udnævntes han 1683 til Gehejmeraad, s. A. til Assessor i Højesteret, 1685 til Skoleherre paa Herlufsholm. Der er Vidnesbyrd om,

at han ved denne Tid følte sig skuffet i sine Aspirationer, skønt han skildres som en Ven af Storkansler Fr. Ahlefeldt. Det var 1684 paa Tale at betro ham en Mission til Haag, men man valgte i Stedet den langt dygtigere og i merkantile Spørgsmaal kyndigere Jens Juel. Da Ahlefeldt laa paa Dødslejet, paatænkte Kanslerens Fjender at fjerne M. G. fra Hoffet ved at sende ham til Wien, men han havnede i et mindre fjernt Eksil. 15. Maj 1686 udnævntes han til Stiftsbefalingsmand over Lolland og Falster og Amtmand over Nykøbing Amt.

En fransk Dame havde i M. G.s franske Residenttid betegnet ham som »peu complaisant«, og Petkum mente i Anledning af hans Optræden over for Sehested, at »Hr. G. finder Behag i en Smule for meget at hævde sin Mening«. Som Stiftamtmand var det især sin Biskop Thomas Kingo, han stødte sammen med, dels om Præste- og Degnelønningerne, som G. vilde beskære, dels om en tysk Regnemester ved Nykøbing Skole, som Kingo afskedigede. I øvrigt viste G. sig i sit Indlæg i denne Sag som en moderne Aand ved at tilraade at nedlægge de fem af Amtets syv Latinskoler og i alle Byer beskikke Regne- og Skrivemestre og »Bogholdere« med Kendskab til Land- og Søkort, som kunde give Ungdommen Indblik i Handelslivets Mysterier. Det var maaske Skolevæsenet, som mere end Storpolitikken var det rette Felt for Sorøhofmestere-rens Søn. Han tog sig energisk af Nykøbingskolens økonomiske Forhold og viste en lignende Omsorg for Herlufsholm Skole og Gods.

Dec. 1690 paadrog M. G. sig Kongens Unaade ved sin egenmægtige Optræden i en Højesteretssag; det var 1691 paa Tale atter at sende ham ned til Madridposten; Dec. s. A. fik han Afsked som Stiftamtmand og Befaling til i Kbh. at afvente Kongens Villie. Først 1695 fandt man en Stilling til ham, idet han 8. April d. A. udnævntes til Overhofmester for det ridderlige Akademi i Kbh. I dette Embede synes han at have gjort god Fyldest. Juni 1697 holdt han en udførlig Ligtale (tr. 1753) over sin Stands »grand old man« Rigsadmiral Niels Juel, hvis Flaadetaktik i Køge Bugt han 1677 med Stolthed havde hørt berømme af Karl II. og Hertugen af York. Han var da allerede mærket af den Sygdom, som n. A. voldte hans Død, men han havde dog endnu Kraft til i Begyndelsen af 1698 at optræde som heftig Modstander af Biskop Jens Bircherod i den thistedske Besættelsessag, hvor han for sidste Gang i sit Liv hævdede en angribelig Mening ved i Højesteret at stemme for Præsten Ole Bjørns Frifindelse.

M. G.s Moder Karen Bille kom efter Mandens Død i store

økonomiske Vanskeligheder og maatte 1661 gøre Opbud. Efter hendes Død 1670 overtog M. G. sammen med sin Broder Mogens og sin lærde Faster Anne G. Hvidkilde, men maatte 1679 afhænde den til Vald. Gabel. Hans 2. Hustru ejede Part i Brahesborg (Baag H.), og det lykkedes efterhaanden M. G. at udkøbe de andre Parthavere og samle hele denne Ejendom paa sin Haand. I Kbh. ejede han en Gaard paa Købmagergade. M. G. var sin Slægts sidste Mand. I Herlufsholm K. rejstes der ham et af de kostbareste Gravmonumenter (af Thomas Quellinus), som findes i Danmark. Han fik saaledes i sit synlige Eftermæle den Storhed, som han med skiftende Held havde efterstræbt i Livet. — Malerier paa Gaunø, Steensgaard og Odense Kloster.

P. Jespersen: Ligprædiken over M. G., 1704. Dsk. Mag., 3. Rk., I, 1842. P. W. Becker: Saml. til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regjering, II, 1857. Dsk. Saml., 2. Rk., I—III, 1871—74. Aarsberetn. fra det kgl. Gehejmearchiv, VI, 1876—82. K. Fabricius: Kongeloven, 1920. Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 341 ff. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI—VIII, 1923—30. H. Bohrn: Sverige, Danmark och Frankrike 1672—1674, 1933. H. Hjelholt: Falsters Historie, II, 1935. Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 158. *C O. Bøggild Andersen.*

Gjøe, Mette, 1599—1664, lærd Adelsdame. F. 27. Juni 1599 paa Skørringe, d. 17. Okt. 1664 i Kbh., begr. i Sorø K. Søster til Anne G. (s. d.). Ugift.

Efter sin Moders Død blev M. G. sammen med sine fem Søstre optaget i Holger Rosenkrantz' Hjem paa Rosenholm, hvor hun var til Slotsherrens Død 1642. Resten af sit Liv synes hun at have tilbragt hos sine Søstre. Som Søsteren Anne roses hun for sin betydelige Lærdom og sine litterære Interesser. 1646 udgav hun en Oversættelse af den engelske Biskop Lewis Baylys »Praxis Pietatis«, 1657 anonymt 1. Del af Vedels Folkevisesamling. I Manuskript har hun efterladt sig »Sententser aff den hellige Skrivft« (Karen Brahes Bibliotek) og en Slægtbog, hvori hun fører sin Æt tilbage til Valdemar (IV.) Atterdag og Tove (trykt i Nye dsk. Mag., II, 1806, S. 341—44). Den skrivende Jomfru var ogsaa en Vækstlivets Elskerinde og prisedes af Sørensen Terkelsen som et Mønster for havedyrkende Kvinder.

A. Thura: Gynæceum Daniae litteratum, 1732, S. 65—68. F. C. Schønau: Danske lærde Fruentimmer, 1753, S. 668—78, 1547—51. Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 28. J. B. Løffler: Gravmonumenterne i Sorø Kirke, 1888, S. 48. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den lærde, 1896. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916, S. 2 f. Danmarks Adels Aarbog, XIII,

Gjøe, Mogens, d. 1544, Rigshofmester. D. 6. April 1544 paa Skanderborg, begr. i Voldum K. Broder til Henrik G. (s. d.). Gift 1° med Mette Bydelsbak, d. 9. Nov. 1513, begr. i Voldum K., D. af Albrecht Engelbrechtsen B. (d. senest 1492) og Pernille Brok (d. senest 1492). 2° 1515 med Margrete Sture, d. Dec. 1528, D. af Claus S. (d. senest 1508) og Sophie Holk (d. tidligst 1541).

Som ældste Søn af en af Landets ledende Mænd, Rigsmarsken **Eskil G.**, var M. G. fra Begyndelsen af sin Løbebane gunstigere placeret end de fleste. 1492 var han Hofsinde. 1501 nævnes han som Ridder, og allerede 1503 er han Medlem af Rigsraadet, skønt hans Fader da levede endnu. 1502 fik han sin første Forlening, det jyske Tordrup med tre Herreder som Pantelen. Allerede 1505 fik han et langt større Len: Aalborghus, som Afgiftsien. Af den store Godsmængde, Faderen efterlod sig ved sin Død 1506, arvede M. G. den gamle Slægtsgaard Krenkerup (Hardenberg) paa Lolland, hvis Tilliggende Faderen skal have tredoblet. Efter Moderen havde han arvet Skærshø (Jylland). Langt mere udstrakte Ejendomme var M. G. dog kommet i Besiddelse af gennem sin første Hustru Mette Bydelsbak — efter Broderens Død paa **Ditmarsker**-toget 1500 den sidste af sin Slægt og derfor eneste Arving til Gunderslevholm, Torbenfeld (Frydendal) og Græse paa Sjælland, Løgismose paa Fyn, Clausholm, Skærvad og Keldkær i Jylland. Da M. G. dertil selv i stor Maalestok købte Gods til, var han sikkert da den største private Ejendomsbesidder i Danmark. Ja, det er vel næppe meget forkert, naar Huitfeldt skriver, at »hans Lige paa Jordegods har ikke været her eller i Tyskland i nogle Hundrede Aar«.

Kong Hans' Død gjorde ingen Forandring i M. G.s Stilling. Han stod i udmærket Forhold til Christian II., som 1514 sendte ham til Nederlandene for at fri til den unge Prinsesse Elisabeth, til hvem han i Bruxelles blev viet paa Kongens Vegne. Videre udnævnte Christian II. ham til Rigsmarsk, samme Embede som hans Fader havde beklædt, vel nok kun et Æreshverv, men dog af Betydning, da Rigshofmesterembedet, da det blev ledigt, lodes ubesat. 1516 maatte M. G. afgive Aalborghus, men da han fik Skanderborg, der laa mere bekvemt for hans Pantelen Tordrup, i Stedet, har han sikkert ikke været utilfreds, om end det var noget mindre end Aalborghus. Hos M. G., der var mere retsindig og frisindet end de fleste af sine Standsfæller, synes Christian II.s Reformarbejde ikke at vække videre Modvillie; men da nu Oppositionen og Misfornøjelsen hos den jyske Adel voksede sig stadigt stærkere, og han naturligvis har været enig med den i, at Christian

II. gik Adelens Rettigheder for nær, undslog han sig næppe for at være med i Drøftelserne om at finde Udvej til en Ændring af dette Forhold. I hvert Fald udeblev han med de andre jyske Rigsraader fra et Rigsraadsmøde, Christian II. havde indkaldt i Kbh. i Begyndelsen af Nov. 1522, og har sikkert ogsaa været til Stede ved de misfornøjedes Viborgmøde i Dec. 1522, men naturligvis har han ikke billiget det Sømmensværgelsesbrev, der der udstedtes, og som ligefrem indeholdt en Opfordring til Hertug Frederik til at sætte sig i Besiddelse af den danske Krone; thi vel nævnes hans Navn heri, men han har hverken beseglet eller underskrevet det. Selv om han nok har ønsket Borgerregeringens Fald, viser hans Holdning i den følgende Tid, at han paa ingen Maade ønskede, at Christian II. skulde miste sin Krone. Det var efter hans indstændige Forestillinger under et Samvær i Odense i Jan. 1523, at Christian II. lod indkalde en jysk Rigsdag til 25. Jan. 1523 i Aarhus. Men for ingen Sag vilde de mest ophidsede jyske Adelsmænd komme til Forlig med Christian II. Paa et nyt Viborgmøde 20. Jan. 1523 udstedte de misfornøjede et ligefremt Opsigelsesbrev til Christian II. og udsendte en Proklamation, der opfordrede til Oprør. M. G. tøvede endnu en Tid med at slutte sig til de oprørske. Hans Valg maatte ogsaa blive svært, da Broderen Henrik G. helt havde sluttet sig til Christian II. Først da han havde modtaget Hertug Frederiks Truselsbrev af 17. Marts, besluttede ogsaa han sig til at opsiges Christian II. Huldskab og Troskab. Hans Opsigelsesbrev af 19. Marts er i Indhold ensrettet med de fleste af de andre Opsigelsesbreve, idet Sigbrits Efterstræbelser trækkes stærkt i Forgrunden, men individuelt farvet, som naar han skriver, at hun skulde have sagt om ham, at han spillede »Hr. Konge i Nørre Jylland og regerede det«, hvilket M. G. naturligvis og med Rette afviser med en Bemærkning om, at han har aldrig andet end rettet sig efter Kongens Befaling. Men alene det, at en saadan Paastand kunde fremsættes, fra hvem den nu end er kommet, viser, at med M. G. kunde allerede nu ingen anden dansk Adelsmand sidestilles. Oprigtig Beklagelse toner i M. G.s Brev, naar han skriver, at det er ham »leydt« af alt hans Hjerte, at han nogen Tid skulde tilskrive Kongen et saadant Brev. Ridderlig Loyalitet viste han det detroniserede Kongehus, da han 1525 nægtede at tiltræde Rigsraadets Beslutning om, at det Dronning Elisabeth tillagte Livgeding nu skulde tillægges Frederik I.s Dronning. Men efter at have tilsendt Christian II. sit Opsigelsesbrev sluttede han sig i øvrigt helt til Frederik I. og satte sine Kræfter ind paa, at det nye Regime ikke skulde blive

helt saa reaktionært, som nogle af hans Standsfæller ønskede. Frederik I. lønnede M. G. for hans Tilslutning med at gøre ham til Rigshofmester, samtidig med at den foreløbige Haandfæstning udstedtes i Viborg 26. Marts, og under hele Frederik I.s Regeringstid havde M. G. en Indflydelse som ingen anden. Ofte kaldtes han til Gottorp, ofte gik der Bud til Skanderborg for at æske hans Raad i vigtige Sager. 1523 har han vistnok gjort et stort Arbejde for at reorganisere Administrationen. Han sad jo inde med bedre Forudsætninger herfor end Frederik I. og hans nye danske Kansler. Man maa sikkert ogsaa tilskrive M. G. Æren for de Forordninger, der i dette Aar udstedtes for at sikre Bøndernes Stilling, navnlig Forordningen af 14. Maj 1523, der sikrede Fæstebonden mod vilkaarlig Udvisning. Endnu s. A. gjorde han et Forsøg paa at faa Vornedskabet ophævet, men maatte give op over for sine Standsfællers Modstand. Hele Efteraaret opholdt M. G. sig i Lejren for Kbh. og ledede Forhandlingerne om Kbh.s og Malmøs Overgivelse, hvilket næppe var uden Betydning for det lykkelige Udfald, da Hovedforhandleren paa den anden Side var hans Broder Henrik G. Saa vidt hans Magt rakte, søgte han at udjævne Modsætninger. Derfor var det naturligvis ogsaa ham, Frederik I. udsaa til at berolige Bønderne i Jylland, da de 1525, vel paavirkede af den samtidige Bonderejsning i Tyskland, var opsætsige og nægtede at yde en ny paalagt Skat. Da skal Bønderne dog have optraadt truende endog over for M. G. Anderledes 1527, da Bønderne nægtede at betale Bispetiende, og Kongebreve udgik for at indskærpe dens fortsatte Ydelse. Da M. G. lod læse Breve rundt paa Herredstingene, fik han ganske vist et blankt Nej af Bønderne, men om personlig Modvillie mod ham var der ikke Tale. Det var der saa vist heller ingen Grund til, da M. G. i Virkeligheden var ganske enig med Bønderne og allerede aabenlyst var gaaet over til Lutheranismen. Poul Helgesen skriver i Skibykrøniken højligt forarget, at da Frederik I. i Juni 1526 var kommet til Kbh., gav han sig tillige med M. G. og mange andre til at æde Kød om Fredagen. Det har vel næppe været udelukkende religiøse Motiver, der har bevæget Frederik I. og M. G. til saaledes at demonstrere deres Sindelag; netop samtidig afrejste den unge Prinsesse Dorothea til Königsberg for at holde Bryllup med Hertug Albrecht af Preussen, den første af de tyske sækulariserede gejstlige Fyrster. Formodentlig har de tænkt, at Reformationen ogsaa i Danmark var en farbar Vej til at knække Gejstlighedens Magt.

Navnlig var Poul Helgesen ophidset mod M. G. Han kalder

ham alle Lutheraneres Fænnikedrager i Danmark, og han tvivler ikke om, at det var paa hans Raad, at Fasten brødes, thi, skriver han, han søgte af al Magt at indføre Lutheriet i Danmark. Og videre, at han endnu s. A. begyndte at nyde Nadveren under begge Skikkelser uden forudgaaende Forberedelse. Sikkert har det ogsaa krænket Poul Helgesen dybt, at M. G.s Nar var mellem dem, der forulempede ham med Skældsord og Forhaanelser, da han forlod Slottet efter at have været deroppe for efter Opfordring at fremsætte sit Standpunkt i en Prædiken. — I Tiendesagen søgte M. G. at mægle. Ganske vist lovede han den vel heller ikke alt for ivrige Frederik I. at søge at **formaa** Bønderne til at yde Bisperne deres, **men** til Gengæld bad han Frederik I. om ikke at udsende flere Breve herom, og han viderebragte ogsaa Bøndernes Klage over, at der i mange af Kirkerne kun prædikedes hver 3. eller 4. Søndag. M. G.s selvstændige Optræden saavel i Religionssager som i Forholdet til Landets øvrige Stænder skaffede ham mange Fjender blandt hans egne **Standsfæller**. I et Brev til Frederik I. af 5. April 1527 skriver han saaledes, at vel viser hans Modstandere ham ikke aabenbart Fjendskab, men han erfarer dog dagligt om deres »onde Vilje og Opsats« imod ham. Derfor beder han ogsaa Kongen have ham undskyldt, at han ikke giver personligt Fremmøde ved det forestaaende Hærskue i Viborg, thi han ønsker ikke at høre deres »puckende og spytzige ordt«. I Tiendesagen naaedes kun paa Herredagen 1527, at Særydelserne til de jyske Bisper afskaffedes. Selve Bispetienden opretholdtes. Kun Adelen fritoges herfor.

Endnu mere forhadt blev M. G. i katolske Kredse, da han n. A. indledede Stormen paa Tiggermunkeklostrene. Jan. 1528 gav Frederik I. ham Brev paa Graabrødklostret i Flensborg, og allerede i April sendte han sin Præst Svend Mogensen til Flensborg, hvor han med Borgernes Hjælp uddrev Munkene af Klostret. To Aar senere, 1530, mageskiftede han Klostret i Flensborg med Randersklostret, og ogsaa her var Graabrødrenes Dage dermed ude. Ogsaa ved Udjageisen af Graabrødrene i Næstved (1532) og i Kalundborg (1532) var M. G. den drivende Kraft. Selv havde han vel allerede ca. 1526 en luthersk Huspræst, den senere Superintendent i Vendelbo Stift Peder Thomesen, der da var vendt hjem fra Wittenberg som ivrig Lutheraner. Formodentlig ved hans Mellekomst kom M. G. i personlig Forbindelse med Luther, der sendte ham sine Skrifter.

Under Frederik I. forøgede han sine tidligere Forleninger med Gaunø Kloster (1523), Ring Kloster (1532) og Kalundborg (1532). Dette sidste afgav han dog igen. Meget Gods tilkøbte han sig

ogsaa i disse Aar. Vigtigst er, at han 1524 af købte sin Søster, gift med Henneke Sehested, hendes Arvegods i Danmark (Tunbyholm), og at han 1529 af købte Rasmus Clementsens Arvinger Avnsbjerg, Blæsbjerg, Blaabjerg m. m. Af M. G.s offentlige Hverv i disse Aar bør nævnes, at han 1530 fik overdraget sammen med Erik Banner og Predbjørn Podebusk at oppebære og forvalte Adelens store Laan paa 80 000 Mk. Paa heldig Maade greb han ind 1531, da Bønderne paa ny var urolige og særlig vendte deres Vrede mod den forhadte Landsdommer Mogens Munk, saa at denne kun ved Jens Hvas' modige Indgriben slap fra et Landsingsmøde i Viborg med Livet. Uden at afvente Kongens Sanktion suspendede M. G. Mogens Munk og konstituerede indtil videre Jens Hvas som Landsdommer i hans Sted. Baade af Jens Hvas' og M. G.s Breve til Kongen angaaende denne Sag fremgaar det, at alene i M. G.s og Erik Banners Len var Almuen rolig. Derfor raader Jens Hvas ogsaa Kongen til at anmode disse om at »handle oc tale meth almwen, thii the høre icke andre i thenne leylicheth end thennom«.

Men M. G. havde ikke samme Magt over sine Standsfæller, navnlig sine Kolleger i Rigsraadet, som over Almuen. Det viste sig efter Frederik I.s Død. Paa Herredagen Juni—Juli 1533 kunde M. G. ikke sætte den stærkt protestantiske Hertug Christians Valg igennem og maatte gaa med til Kongevalgets Udskydelse til det følgende Aar under Paaskud af, at det norske Rigsraad skulde opfordres til at deltage heri. Sikkert for ikke at blive sat helt ud af Spillet har M. G. medbeseglet Opfordringen herom til dette. Men da Rigsraadets Flertal enedes om en Reces (af 3. Juli), der lagde Afgørelsen af alle Religionssager i Biskoppernes Hænder, red han umiddelbart før Vedtagelsen sammen med Erik Banner hemmeligt bort om Natten for paa denne Maade at understrege, at med denne Reces havde han intet at skaffe. Han forblev dog vistnok paa Sjælland i den følgende Tid. I hvert Fald medvirkede han i Sept. til, at det kom til Forlig mellem Hans Tausen og Joachim Rønnow, saa at denne kunde vende tilbage til Kbh. Vistnok samtidig førte han gennem Mogens Gyldenstjerne Forhandlinger med Jørgen Kock om en fælles Henvendelse til Hertug Christian om uden om Rigsraadet at lade sig udraabe til Konge. Men da Hertug Christian ulykkeligvis ikke vilde gaa med hertil, glippede desværre samtidigt Samarbejdet mellem disse to fremtrædende Mænd. Grevefejdens Udbrud 1534, først og fremmest Grev Christoffers Landgang paa Sjælland (22. Juni), betød, at M. G. endelig kunde samle sine jyske Standsfæller om Hertug

Christian. Paa det andet **Rymøde** 4. Juli opnaaedes der endelig Enighed om en Henvendelse til denne. Selv Bisperne turde ikke længere modsætte sig en saadan, da den menige jyske Adel, som var talrigt repræsenteret, begyndte at true dem. Naturligvis stod M. G. i Spidsen for den Deputation, der derefter afsendtes til Hertug Christian, som den traf i Preetz. Under de forandrede Forhold modtog Hertug Christian det jyske Raads Tilbud, og M. G. ledsagede derefter Hertugen paa hans Rejse op igennem Jylland til Hyldningen i Horsens 18. Aug.

Dog, dermed var M. G.s Indsats ikke forbi. Efter Clementsfejdens Udbrud og Adelens Nederlag ved Svenstrup skyldtes det vel først og fremmest M. G.s energiske Indgriben, at Bøndernes videre Fremtrængen hindredes. I den følgende Tid var han Statholder i Jylland, og da Vendsyssels Bønder paa ny blev urolige, da Halsløsningen gennemdreves med for stor Haardhed, sendtes han derop sammen med Erik Banner for at neddæmpe Uroen. I Vinteren 1535—36 var han en af de Statholdere, der fra Roskilde ledede Kbh.s Belejring og deltog i Forhandlingerne om Malmøss Overgivelse. Efter Kbh.s Overgivelse i de første Dage af Aug. 1536 kom Statskuppet af 11.—12. Aug. M. G.s Stilling — bl. a. netop i Religionssager — var her en saadan, at det netop først og fremmest maa være ham, Christian III. sigter til, naar han i et senere Brev skriver, at den Plan, der havde været fremme om foruden Bisperne at arrestere samtlige verdslige Raader, var blevet opgivet efter Henstillinger fra flere af hans tyske og danske Raader, hos hvem han altid havde fundet Troskab. Naturligvis var det kun med Glæde, at M. G. har medbeseglet den Reces, hvorved det verdslige Raad godkendte Statsforandringen.

I de følgende Aar træder M. G. mere i Baggrunden. Noget skyldes det vel Johan Friis' stadigt mere fremtrædende Stilling, men sikkert ogsaa M. G.s efterhaanden svækkede Helbred. Endnu gaar der ofte Bud efter M. G. Men hvor ugerne han i de sidste Aar følger Opfordringen, fremgaar af, at han i Dec. 1539 lige hjemkommet fra et fjorten Dages Ophold hos Kongen skal have ytret, at han gerne gav Kongen 1000 Mk., om han kunde blive fri for endnu en Rejse til Gottorp. 1541 føler han sig alvorlig syg og klager i et Brev over Hævelse i sine Fødder og Ben og »swor yldsk« i sine Øjne (Eske Billes Arkiv, III, 2. Aug. 1541). Medens han desaarsag maa udeblive fra en Herredag i dette Aar, var han i April 1542 dog rask nok til at mødes med Kongen og Johan Friis i Ribe til vigtige Forhandlinger og var til Stede i Viborg ved Hertug Frederiks Hyldning 4. Juni. Hen paa Efteraaret opholdt

han sig ogsaa en Tid i **Kbh.**, og ogsaa det følgende Efteraar var han endnu en Gang i Byen. Sikkert har de **Retstrætter**, som hans unge Dattersøn Peder Oxé i disse Aar paaførte ham, virket nedbrydende paa hans Helbred, navnlig da de fik et for M. G. ugunstigt Udfald. Det drejede sig om Besiddelsen af Gisselfeld og Tordsø, den første en af **G.ernes** Slægtsgaarde, den sidste **Oxé'ernes**. Af dem begge fik Peder Oxé sin Morfader sat ud, dog mod Fyldestgørelse af Pantessummen. M. G. skriver da ogsaa bittert en Maanedstid før sin Død til Mogens Gyldenstjerne, som havde ført Sagen om Tordsø for ham: »The handler nu met meg paa mynne alderdom, som the wille, men«, tilføjer han, »ieg for-hober daag thet will anderledis kome seg«. Det skulde M. G. i hvert Fald ikke opleve. Dette vemodige Brev blev hans Afskedsbrev til Mogens Gyldenstjerne. Han klager over Sygdom i sine Fod, og i det hele var hans Helbred vist da stærkt vaklende. Af hans talrige Børn synes navnlig Døtrene Birgitte og Elline at have arvet hans Begavelse. — Ligsten med Portræt i **Voldum K.** Mindesmærke af Johs. Wiedewelt 1777 ved Jægerspris, udg. i Stik af J. F. Clemens 1783.

Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, S. 151. A. Heise: Familien Rosenkrantz's Historie, II, 1882, S. 43. Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73, se Registeret; V, 1875—77, S. 277, 281, 292—303; 5. Rk., V, 1885, S. 334—45. Eline Gøyes Jordebog, udg. af A. Thiset, 1892. M. Cl. Gertz: Scriptorum minores, II, 1918—22, S. 334 ff., 352, 364 ff. Breve til og fra Mogens Gyldenstjerne og Anne Sparre, udg. af E. Marquard, I, 1929, S. 50, 56 ff., 60 ff., 67—70, 73—79, 87 f. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932. H. F. Rørdam: Monumenta hist. Dan., I, 1873, S. 66 ff., 90, 92 f. A t ; d F ..

Gjøøge, Mikkel Pedersen, se Gøøge.

Gjøøge, Svend Poulsen, se Poulsen.

Gjøørling, Agnes Nathalie, 1851—1920, Skuespillerinde. F. 28. Sept. 1851 i Kbh. (Garn.), d. 24. Marts 1920 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Hoboist, senere Musikdirigent ved Garden, Krigsraad August Otto Dehn (1815—86) og Anna Louise Fjeldsted (1816—77). Gift 3. Juni 1880 i Vedbæk med Assistent i Kbh.s Forligskommission Thorvald Alexis Skeel G., f. 30. Jan. 1846 i Kbh. (Frue), d. 1. Okt. 1902 sst., Søn af Løjtnant, Prokurator Hans Ferdinand G. (1803—52) og Charlotte Amalie Skeel (1822—94).

Introduceret af sin Moster, Solodanserinden Caroline Kellermann, kom Fru G. som Barn ind paa Balletskolen, og allerede

1860 medvirkede hun første Gang i »Alferne«, men da hendes Fysik ikke slog til, og hun røbede Evner for Skuespillet, forbedrede Fru Heiberg hende til en Debut 25. Okt. 1867 som Hanne i »Indkvarteringen«. Fru G. var en smuk Pige med en nydelig Skikkelse, en mørkfarvet Stemme og en tydelig Diktion, og disse Egenskaber skaffede hende snart mange vigtige Opgaver; bedst lykkedes for hende stille, alvorlige unge Kvinder som Regisse i »Svend Dyrings Hus«, Rosa i »Rosa og Rosita«, Laura i »Eventyr paa Fodrejsen«, og sit Gennembrud fik hun ved den rene Jomfruelighed, der prægede hendes Imogen i »Cymbeline« (1871). Ogsaa Oehlenschlägers Valborg i »Axel og Valborg« og Gudrun i »Kjartan og Gudrun« smeltede sammen med hendes ydre og indre Evner, hvis Styrke var Udtryk for Uskyld og sværmerisk Hengivelse, medens hun derimod savnede Lune og Lidenskab. Fru G. var Efterromantikken Fremstillerinde af den inderlige Kvindelighed, og hun vandt da ogsaa mange Beundrere, deriblandt Biskop Martensen, ved sin Udførelse af Grevinden i »Bertran de Born« og Kongens Engel i »Den forvandlede Konge«; svagere var hendes usammensatte Spil i Bjørnsons og Ibsens tidlige Skuespil, f. Eks. Valborg i »En Fallit« og Fru Linde i »Et Dukkehjem«. Hendes Talent tilhørte Ungdomsaarene og rummede, hvad Fru Heiberg tidligt havde Blik for, ikke store Udviklingsmuligheder. Efter hendes Ægteskab bevirkede hyppige, halvaarige Sygemeldinger, at hun gled ud af Repertoiret, og at hendes Ydre i mindre Grad passede til hendes egentlige Rolle-fag. Ved Udgangen af Sæsonen 1887—88 fik hun sin Afsked med Pension; hun optraadte sidste Gang 6. Juni som Imogen og Leanders Usynlige i »De Usynlige«. Fra 1889 udførte hun tyve store, hovedsagelig klassiske Roller paa Dagmar-teatret, hvis Direktør, C. Riis-Knudsen, satte stor Pris paa hendes tragiske Stil; bl. a. spillede hun Esther i Drachmanns Skuespil af samme Navn, Titelrollen i Reckes Drama »Hertuginde af Burgund«, Lady Milford i »Kabale og Kærlighed«, Titelrollen i P. A. Rosenbergs Drama »Klytæmnestra«, Thusnelda i »Stærkodder« og Sappho i Grillparzers Drama. Hendes kunstbegejstrede Energi og ukuelige Tro paa sig selv var en Støtte for den unge Scene, men da der alligevel bestod et Misforhold, navnlig i Temperamentets Styrke, mellem hendes Evner og de Krav, Opgaverne stillede, blev Fru G. ingen central Figur i dansk Skuespilkunst. En Konflikt medførte i Jan. 1893 hendes pludselige Afgang, og senere optraadte hun som Gæst paa Casino i den halvt parodiske Titelrolle i Farcen »Niobe« og paa Dagmar-teatret som Fru Inger i »Fru Inger til

Østraat«, sidste Gang 18. Dec. 1895. — Tuschtegning af C. F. Bayer 1874 (Fr.borg). Radering af C. C. Andersen 1871. Træsnit 1870 af H. P. Hansen, 1871 efter Fotografi af H. Paetz og 1878.

Agnes Gjørling: Smaatræk i Fra danske Skuespillerinder, 1896, S. 19—31. C. Riis-Knudsen i Teatret, XIX, 1920. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30. Johanne Luise Heiberg og A. F. Krieger. En Samling Breve, II, 1915.

Robert Neiiendam.

Gjørup (Gjørup), Michael Rodevald, 1830—1915, Forfatter. F. 3. April 1830 paa Vindum Overgaard, d. 23. Marts 1915 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Exam. juris, Proprietær Niels Christian G. (1796—1844) og Christiane Vilhelmine Holst (1805—60). Gift 4. Maj 1867 i Kbh. (Garn.) med Emma Emilie Augusta Petersen, f. 9. Maj 1845 i Kbh. (Holmens), d. 30. April 1903 paa Frbg., D. af Baadebygger ved Orlogsværftet Carl August P. (d. tidligst 1860) og Karen Cathrine Christensen (ca. 1806—55).

Som fjortenaarig blev G. Landkadet, deltog i Treaarskrigen, blev Løjtnant efter Slaget ved Isted, var ogsaa med 1864, afskedigedes ved den paafølgende Hærreduktion, blev 1875 Kaptajn i Forstærkningen. Hans Forfatterskab indlededes med Sangen »Dansken har Sejr vunden« efter Fredericiaslaget og »Nu skal vi nok atter med Preusserne slaas« under Krigsspændingen 1861; men disse populære, frejdige Toner blev ingen Optakt for hans Livsførelse. Nationaltsindet som faa, energisk, redelig og selvstændig fik han tidlig Blik for Skyggesiderne ved det nationalliberale System, navnlig for Misforholdet mellem udenrigspolitisk Fremfart og militær Forberedthed; han stillede sig efter Krigen til Raadighed for »Reaktionen«, redigerede for Augustforeningens Folk Ugeskriftet »Enhver sit« 1865—67 og gik lignende Veje som Redaktør af »Illustreret Folkeblad« og »Nyt Aftenblad«. Hans Forfattervirksomhed, der desuden blev **hemmet** af hans ufuldkomne litterære Uddannelse, mødte da ingen Medbør i den toneangivende Presse; at han ufortrødent kunde drive den — et Bind om Aaret gennemsnitlig i en Menneskealder — viser dog, at den ikke var uden Publikum. Der er ren Lyrik, versificeret Satire, Nutidsromaner, flest Romaner fra dansk Middelalder. Han er i Udtryksmaade troskyldig og uoriginal, men ikke blottet for Opfindsomhed og sund Sans, og kan ved sit Stof endnu have Interesse, navnlig naar han tager det fra 1864 og Tiden deromkring. Et stort Arbejde satte han ind som Formand 1879—88 for det københavnske Selskab De danske Forsvarsbrødre, som han fik stiftet, efter at tilsvarende

Selskaber var opstaaet i Provinsbyer. Han kaldtes dets »Æres-
øverste« til sin Død. — Mindesmærke med Portrætre relief paa Graven.

J. Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893, S. 108f. Nationaltidende 25.
1915.

Paul Læssøe Muller.

Gjørup (Giørup), Peder Bering, 1730—92, Præst. F. 28. Okt. 1730 i Gunderup, Aalborg Amt, d. 17. Maj 1792 i Vester Ulslev, begr. sst. Forældre: Sognepræst Thomas G. (ca. 1698—1732) og Dorothea Kirstine Bering (1705—41, gift 2° 1733 med Sognepræst i Gunderup Ole Hvidberg, 1697—1754, gift 2° 1742 med Cathrine Marie Mørch, 1719—98). Gift 1° 17. Okt. 1758 med Sophie Gram, f. 1733, begr. 10. Aug. 1767 i Østofte, D. af Sognepræst i Errindlev og Olstrup Mogens G. (1697—1760, gift 1° med Anna Birgitte Zimmer, d. 1728, gift 1° 1720 med Sognepræst i Errindlev Knud Leonard Schritzmeier, d. 1726) og Margrethe Rud (d. 1765), 2° 5. Aug. 1768 i Østofte med Elisabeth Nestius, f. 24. Maj 1745, d. 1807, D. af Sognepræst i Landet, Aageby og Ryde Michael N. (1693—1747, gift 1° med Elisabeth Innis, ca. 1694—1741) og Margrethe Dorothea Forbus (d. 1758, gift 2° med Kontrollør paa Dragsminde, Byskriver i Rødby Frederik Jessen, ca. 1710—68).

G. blev forberedt hjemme af sin Stiffader til Aalborg Skole, hvorfra han blev Student 1748; 1753 fik han Attestats. Som Kandidat udgav han i Oversættelse og med Anmærkninger Boethius' yndede Skrift »Philosophiens Trøst« (1756). Han blev derefter Huslærer hos Grev Knuth til Knuthenborg og ved dennes Protektion 1758 residerende Kapellan i Østofte paa Lolland, men først 25 Aar senere Sognepræst i Vester Ulslev. 1768 blev han Magister. Som Supplement til sin Udgave af Boethius, der skulde vise den sunde Fornufts Trøstegrunde, skrev han »Den Christelige Religions Trøst« (I, 1766); Slutningen findes i Haandskrift i Det kgl. Bibliotek (Thottske Samling, Nr. 361, 4°). Dette er et apologetisk Skrift, som i Dialogens Form vil imødegaa Fornuftens Misbrug og vise den kristne Religions Trøstegrunde. Metoden er den fra Wolfs Filosofi kendte og i det 18. Aarhundredes apologetiske Litteratur saa hyppigt benyttede, at den kristne Tro rationelt opbygges paa Skrift og Fornuft. Sin Interesse for Kirkehistorie lagde G. for Dagen i »Synoptiske Tabeller over det nye Testaments Kirke-Historie« 1778 (med Litteraturfortegnelse) og »Synchronistiske Tabeller over Dannemarks Kirke-Historie« (1779) paa Grundlag af Erik Pontoppidans Annales.

Indbydelsesskrift til Aalborg Katedralskole, 1840, S. 42. P. Rhode: Samlinger til de danske Øer Laalands og Falsters Historie, I, 1859, S. 435 f. Lux-

dorphs Dagbøger, udg. ved Eiler Nystrøm, I, 1915, S. 26. **Marianne Wychgram**: *Quintilian in der deutschen und französischen Literatur des Barocks und der Aufklärung*, 1921, S. 59.

1772 I 1772 J
Michael Neiiendam.

Glad, Rasmus, se **Lætus**.

Glaeser, se **Glæser**.

Glahn, Præste- og Militærslægt, hvis Navn formentlig er en Forkortelse af Glanenstadt. Den indkom til Danmark med kgl. Drabant Christopher G. fra Hannover (d. 1666), hvis Sønneson formentlig var Kok i det kgl. Køkken Henrik Christopher G. (ca. 1669—1757), **der** var Bedstefader til nedenn. Sognepræst Henrik Christopher G. (1738—1804). Denne havde fem Sønner, Konsistorialraad Adam Wilhadt G. (1775—1863) — Bedstefader til nedenn. Arkitekt Henrik Christoffer G. (1850—1931) —, Sognekapellan ved Garnisons Kirke Poul Egede G. (1778—1846), hvis Datter Sophie Henriette G. (1809—81) var gift med Biskop P. Chr. Kierkegaard (1805—88, s. d.), Generalmajor Marcus G. (1781—1868), Apoteker Hans Egede G. (1783—1874) og Generalkrigskommissær Tønne Bloch G. (1788—1874), hvis Søn Generalmajor Henrik G. (1827—86) var Fader til Oberstløjtnant Aage G. (f. 1868) og de nedenn. Pastor Ludvig G. (1861—1935) og Departementschef Kai G. (1875—1925). Generalmajor Marcus G. var Fader til Overauditør, Herredsfoged, Justitsraad Hother Christopher G. (1807—76) og til nedenn. General Poul Egede G. (1811—96).

P. B. Grandjean: Familien Glahns Slægtetog, 1907. Th. **Hauch-Fausbøll**: Slægthaandbogen, 1900, S. 250—58. Samme: Patriciske Slægter, IV, 1919, S. 28—70, **Glahn-Samfundet**, I—II, 1917—33. *Albert Fabritius*.

Glahn, Henrik Christopher, 1738—1804, Missionær og Præst. Døbt 16. Dec. 1738 i Alling, **GernHerred**, d. 21. Juli 1804 i **Riserup**, begr. i Nørre Vedby. Forældre: Sognepræst, senere Provst Adam Wilhadt G. (1707—80, gift 2° 1750 med Mette Magdalene **Esmann**, 1720—76) og Inger Christina Weffling (1710—50). Gift 14. Aug. 1771 i Kbh. (Vartov) med Gjertrud Kirstine Egede, f. 17. Nov. 1748 i Kbh. (Vartov), d. 11. Febr. 1816 i Nørre Alslev, D. af Præst, senere Biskop Poul E. (s. d.) og 1. Hustru.

Allerede da G. 1755 blev Student, privat dimitteret, var hans Interesse for Grønland vakt ved Læsning af Egede'rnes Skrifter, og han søgte gentagne Gange Optagelse paa Det grønlandske Seminarium, men var stadig for ung. Skuffet herover lod han sig hverve som Rytter i Holsten i Haab om at »svinge sig op« til

Officer, men da der ingen Udsigt var hertil, vendte han snart tilbage til Universitetet. 1761 blev han omsider grønlandsk **Alumnus**, 1762 teologisk Kandidat og 1763 udsendt til Holsteinsborg. Her virkede han de første Aar paa Pladsen Amerdloq, hvor han som oftest var eneste Europæer, hvorfor han kom til at staa Befolkningen meget nær. Han lærte sig at gaa i Kajak, fulgte Grønlanderne paa deres Fangstrejser om Sommeren og færdedes om Vinteren over Land og Is rundt til de spredte Bopladser i sit Distrikt. Ved den »daglige Omgang med Grønlanderne« kom han saa godt ind i Sproget, at han snart kunde klare endog saa vanskelige Ting som Trommesange og gamle »Fabler«; han hævder selv, at han »haver bestandig tænkt i det Sprog«, han talte og skrev i, ligesom hans efterladte Arbejder vidner om baade sproglig Forstaaelse og Færdighed i Talesproget. G. var tillige en energisk, initiativrig og virkelysten Foregangsmand, paa flere Maader forud for sin Tid i Grønland. Saaledes hævdede han i Modsætning til de fleste samtidige, at blandede Ægteskaber i det lange Løb vilde blive til Gavn for Folket og Landet, ligesom han var den første, der paapegede Nødvendigheden af »en Lov for Grønlanderne, hvortil udfordredes den nøyeste Kundskab til deres Gemyts Beskaffenhed, deres Skikke, Sædvaner og Vedtægter«. Han slog til Lyd for, at dygtige unge af begge Køn skulde sendes til Danmark til Uddannelse og var samtidig i den Grad fordomsfri, at han ønskede bevaret det mest mulige af de gamle eskimoiske Kulturelementer. — Skønt G. uden Tvivl var en af Datidens betydeligste ikke blot Missionærer, men Kendere af Landet og Folket, afslog han dog Missionskollegiets Tilbud 1769 om at blive Provst for Grønland, idet han ikke mente sig Stillingen voksen, og rejste i Stedet hjem. 1771 blev han Sognepræst i Ullensvang i Hardanger, hvor han ligeledes var meget afholdt og blev Foregangsmand bl. a. paa Kartoffeldyrkningens og Frugtavlens Omraade, ligesom han efter offentlig Opfordring udarbejdede et Vejprojekt for Præstegældet, som i det væsentlige falder sammen med det, en senere Tid har realiseret. 1779 blev han Sognepræst i Tingsted, hvorfra han 1781 forflyttedes til Nørre Vedby. — G.s Skribentvirksomhed knyttede sig saa godt som udelukkende til grønlandske Forhold og er af meget alsidig, naturhistorisk, historisk, geografisk, sproglig og folkloristisk Art. En Del er publiceret i Det kgl. Norske Videnskabernes Selskabs Skrifter. 1772 var han blevet Medlem af Selskabet. 1771 udgav han anonymt »Anmærkninger til de 3de første Bøger af Hr. David Cranz's Historie om Grønland«, der trods Samtidens ikke særlig gunstige Kritik er et af de vigtigste Kildeskrifter til

Handelens og Missionens Historie. De endnu bevarede af hans Dagbøger fra Grønland (i Det kgl. Bibliotek) er 1921 udgivet af Det grønlandske Selskab. — Tit. Professor 1779. Tit. Provst 1781. — Maleri i Familieeje.

P. B. Grandjean: Familien Glahns Slægtbog, 1907, S. 13, 17—41. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, passim.

H. Ostermann.

Glahn, Henrik Christoffer, 1850—1931, Arkitekt. F. 12. April 1850 i Nykøbing F., d. 14. Okt. 1931 sst., begr. sst. Forældre: Tømrermester og Arkitekt Otto Michael G. (1813—79) og Eccartine Marie Gram (1811—90). Gift 20. Maj 1881 paa Frbg. med Louise Dorothe Leuning, f. 3. Okt. 1851 i Nykøbing F., d. 3. Febr. 1931 sst., D. af Amtsforvalter, senere Justitsraad Edvard William L. (1801—77) og Mettea Louise Blicher (1816—83).

G. kom seksten Aar gammel i Tømrerlære hos sin Fader, aflagde 1870 Svendep prøve i Kbh. og dimitteredes s. A. fra Vilh. Kyhns Atelier til Akademiet, hvor han fik Afgang som Arkitekt 1877. 1874—77 var han Konduktør for Herholdt paa Herlufsholm, og 1879 overtog han ved Faderens Død dennes Virksomhed i Nykøbing F. Han fik her en betydelig Praksis og udførte respektable Arbejder inden for sin Tids Retning: de historiske Stilarter, eksempelvis Bispegaarden i Nykøbing F. og Katolsk Kirke og Præstegaard i Maribo; desuden foretog han en Del Restaureringer (bl. a. Tsar Peters Hus i Nykøbing 1899). Hans særlige Indsats laa dog paa Landbrugsbygningernes Omraade, navnlig ved Udviklingen af Tømmerkonstruktioner til lette Lader og Stakhjelme. Det drejer sig her om at skaffe aabne Rum af betydelig Størrelse og samtidig økonomisere det mest mulige med Konstruktion og Materiale. Allerede G.s Fader havde haft Interesse for Landbrugsbygninger og studeret disse ogsaa i Udlandet; G. selv paavirkedes af Skibsbygmester Benzons (1825—1912) i Nykøbing. Denne højtbegavede Mand var en fortræffelig Tømmerkonstruktør; bl. a. skyldtes en fritbærende Ladekonstruktion ham. I Slutningen af 70'erne foretog G. med Understøttelse af Landhusholdningsselskabet m. fl. en Rejse i Danmark, Tyskland og Østrig for at studere Landbrugsbygninger. I Nordtyskland, særligt Mecklenburg og Hannover, lærte han Fordelene at kende ved det flade Tag dækket med Tagpap, men han saa ingen fritbærende Konstruktion, der kunde maale sig med Benzons. I Løbet af 90'erne udviklede G. sine egne Konstruktioner. Som Højdepunkter af disse kan nævnes den treskibede Lade paa Saksfjedgaard fra 1910 og Stakhjelmen

ved **Svanholm** fra 1908 (jfr. Gudmund Holme: Nogle Exempler paa lette Trækonstruktioner, Architekten, XXX, 1928, Ugeh., S. 62). Ogsaa Spirkonstruktioner udførte G. »med fin Følelse og overordentlig Omhu«, saaledes til Kirkerne i Radsted, Kippinge, Fuglse og Nakskov. Som Menneske var han ildfuld og retlinet og dertil i Besiddelse af et godt Humør. En **Aarrække** var han Medlem af Akademisk Arkitektforenings Bestyrelse. I Nykøbing F. sad han i Byraadet 1900—07 (konservativ), var Formand for den tekniske Skole og blev 1929 Æresmedlem af Industri- og Haandværkerforeningen.

Knud Millech

Glahn, Kai, 1875—1925, Departementschef. F. 26. Febr. 1875 i Kbh. (Cit.), d. 11. Juni 1925 i Klampenborg, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kaptajn i Generalstaben, senere Generalmajor Henrik G. (1827—86) og Christiane Louise With (1830—1919). Gift 23. Jan. 1904 i Kbh. (Andr.) med Johanne Marie Salicath, f. 30. Juli 1875 i Store Hedinge, d. 15. Febr. 1932 i Kbh., D. af Borgmester og Byfoged, sidst i Næstved, Etatsraad Carl S. (1825—99) og Judithe Ulrikke Elise Marckmann (1837—1910).

G. blev Student 1892 fra Borgerdydskolen i Kbh., 1898 cand. jur., s. A. Volontør ved Kbh.s Amts nordre Birk, 1900 Volontør i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, hvor han 1902 blev Assistent, 1909 konst. Fuldmægtig, 1910 kgl. udnævnt Fuldmægtig, 1912 Ekspeditionssekretær, 1914 konst. Kontorchef. 1916 blev han fung. Kontorchef i det da oprettede Undervisningsministerium, fik 1917 kgl. Udnævnelse, blev 1921 fung. Departementschef og fik 1923 kgl. Udnævnelse. 1898—1912 var han tillige en søgt Manuduktør, 1910—18 Ministersekretær. — I de talrige kulturelle og kunstneriske Sager, der hørte ind under G.s Ressort, nedlagde han et betydeligt Arbejde, paa det højere Skolevæsens Omraade saaledes ved en Række private Gymnasieskolers Overgang til det offentlige i Henhold til Loven af 20. Marts 1918, ligesom han ved Folkebiblioteksvæsenets Reorganisation og ved Omordningen af Nationalmuseets og Det kgl. Teaters Forhold var en virksom Deltager (1922 Formand for et Udvalg vedrørende Teatrets Dobbeltscene). Han nærede en varm Interesse for at skaffe Kunstnere og Forfattere en betryggende retlig Stilling med Hensyn til deres Aandsarbejder og besad en omfattende Viden vedrørende Forfatterretten og dens Udvikling. Allerede 1908 var han Statens Delegerede ved Konferencen i Berlin angaaende Revisionen af Bern-Konventionen, 1910 Delegeret ved Forfatterrets-Kongressen i Luxembourg, 1912 i Paris. Han udgav Loven om Forfatterret

og Kunstnerret af 1. April 1912 m. v. samt **Bern-Konventionen** med Kommentarer (1912) og 1918 en ændret og revideret Udgave af L. A. Grundtvigs Bog om Forfatterretten. Endvidere udgav han den i Skolevæsenets Administration stadig meget benyttede Haandbog »Lov om højere Almenskoler m. v.« (1907), de dertil hørende Anordninger, Bekendtgørelser m. v. (1908 og 1912) samt Retsregler vedrørende det højere Skolevæsen (1917 og 1923). Dels alene, dels sammen med A. P. Weis udgav han »Meddelelser angaaende de højere Almenskoler i Danmark« 1917-18—1923-24. 1903—14 var han Sekretær ved Herlufsholms Stiftelse, derefter Stiftelsens Revisor og Konsulent; 1921 blev han Medlem af Rask-Ørsted Fondets Bestyrelse. — G. var en i sin Fremtræden ret reserveret, myndig og energisk Embedsmand, der inden sin pludselige Død naede at udrette meget til Fordel for Aandsarbejderne i Danmark. — R. 1917. DM. 1922.

P. B. Grandjean: *Studenterne fra 1892, 1917*, S. 36. **Alfr.** Glahn i **Glahn-Samfundet**, II, 1927, S. 3 ff. Svend Dahl i *Bogens Verden*, VIII, 1926, S. 77.

A. *Falk-Jensen.*

Glahn, Ludvig, 1861—1935, Teolog. F. 16. Juli 1861 i Kbh. (Cit.), d. 9. Nov. 1935 paa **Frbg.**, begr. i Snoldelev. Broder til Departementschef Kai G. (s. d.). Gift 7. Dec. 1891 i Kbh. (Holmens) med Vilhelmine Ernesta Varming, f. 7. Febr. 1863 i Øster Alling, D. af Sognepræst, sidst i Sal og Ejsing David Ludvig Carl August V. (1816—84, gift 1° 1849 med Julie Svane Jermine Seerup, 1826—56) og Doris Magdalene Nyrop (1833—94).

G. blev Student 1878 fra Borgerdydskolen i Kbh. Under sit teologiske Studium paavirkedes han dogmatisk af Peder Madsen, mens Frants Buhl vakte hans Interesse for de gammeltestamentlige Fag. Efter Embedseksamen (1885) studerede han som Alumne paa Borchs Kollegium (1886—90) semitiske Sprog og fortsatte disse Studier paa en Udenlandsrejse med Støtte af Universitetsstipendier (1890); han besøgte Universiteterne i Berlin, Halle og Strasbourg. 1891 deltog han — sammen med senere Professor J. C. Jacobsen, senere Domprovst H. Martensen-Larsen og senere Stiftsprovst V. Obel — i en Konkurrence om det ved Frants Buhls Kaldelse til en Lærestol i Leipzig ledige Professorat i Teologi. 1891—92 foretog han en ny Studierejse til Tyskland (Leipzig) og Italien. Han var 1892—1905 Sognepræst i Vejstrup ved Kolding og derefter, indtil han 1931 naede Aldersgrænsen, i Snoldelev og Tune ved Roskilde. 1903—32 var han Censor ved teologisk Embedseksamen. — G.s Virksomhed som videnskabelig Teolog

falder inden for det gammeltestamentlige Omraade. Allerede som Alumne paa Borchs Kollegium offentliggjorde han i Kollegiets Festskrift 1889 en Afhandling om »Soningen i den gammeltestamentlige Offerkultur«, og senere bidrog han med en Række bibelske Artikler til »Kirkeleksikon for Norden«. Han var Medlem af det Udvalg, der 1918 for Det danske Bibelselskab udgav en **Prøveoversættelse** af Dele af Det gamle Testamente, og han havde i denne bearbejdet Jesajabogens Kap. 40—66. Ved den endelige Udarbejdelse af den nye Oversættelse af Det gamle Testamente valgte Bibelselskabet imidlertid en ændret Oversættelseskommision, i hvilken G. og andre af det oprindelige Udvalg ikke fik Sæde. Hans videnskabelige Hovedværk er hans Afhandling om »Hjemkomstprofeten«, som han 1929 forsvarede for den teologiske Doktorgrad. I Modsætning til almindeligere Tendenser blandt Forskerne søger han her at vise, at Jesajabogens sidste Kapitler (56—66) er af samme Forfatter som de foregaaende »deuterokesajanske« Afsnit, Kap. 40—55. I Sammenhæng med Udarbejdelsen af dette Arbejde havde han med Statsstøtte foretaget en Udenlandsrejse til Strasbourg og Zurich (1926) og knyttede her den Forbindelse med Professor Kohler i Zurich, der førte til, at de i Fællesskab udgav »Der Prophet der Heimkehr« (1934), i hvilken G.s Disputats i tysk Bearbejdelse danner første Del. — Kirkeligt sluttede G. sig til Kirkeligt Centrum. Han var 1918—19 Medredaktør af Tidsskriftet »Kirken«. Som Formand for Roskilde Konvent (1909—34) udgav han sammen med Provsterne Henry Larsen og C. Varming de af Stiftsprovst Dr. R. Volf forfattede »Roskilde Konvents Kollekt« til begge Kirkeaares Tekstrækker (1921, 2. Udg. 1923). — G. var stærkt interesseret i det sønderjyske Spørgsmaal og udfoldede megen Energi i Arbejdet for Sydslesvig. Litterært satte dette Spor i Skriftet »Sydslesvig 1918—20, en **Undersøgelse**« (1933). — R. 1913.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1929.

Aage Bentzen.

Glahn, Poul (Paul) **Egede**, 1811—96, Officer. F. 17. Sept. 1811 i Kbh. (Garn.), d. 5. Febr. 1896 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Stabskaptajn, senere Generalmajor Marcus G. (1781—1868) og Karen Johanne Laurentze Schiøth (1784—1873). Gift 14. Aug. 1845 i Rendsborg med Ottilie (Otilia) Alberta Caroline Elisa Henriette **Seyffarth**, f. 19. Okt. 1821 i Rendsborg, d. 26. Aug. 1904 i Helsingør, D. af Kaptajn, senere Oberst Gustav Vilhelm Lucas Henrik S. (1787—1858) og Augusta Marie Lanckenau (1799—1864).

G. blev 1821 Volontær ved Artillerikadet Institutet, n. A. virkelig Kadet, 1826 Stykjunker, 1830 Sekondløjtnant II (Anciennitet fra 1826) og var 1830—34 Elev i den militære Højskole, hvor han 1833 blev Sekondløjtnant I, 1834 ved Afgangen fra Skolen kar., 1839 virkelig Premierløjtnant. 1841 reserveredes der ham Kaptajns Anciennitet, 1845 blev han Kaptajn II, 1849 Kaptajn I. Han deltog i Krigen 1848—50. Som Forstander for Artilleriets Underofficers-elevskole fik han 1856 reserveret Majors Anciennitet; n. A. blev han kar., 1860 virkelig Major. Under Deltagelsen i Krigen 1864 blev han kar. Oberstløjtnant, men uden Anciennitet, n. A. virkelig Oberstløjtnant og Kommandør for Artilleriregimentet, ved Hærloven 1867 Oberst og Chef for 1. Artilleriregiment. 1876 fik han Afsked paa Grund af Alder med Generals Karakter. Fra 1882 til sin Død var han Formand for De danske Vaabenbrødre. — R. 1850. DM. 1864. K.² 1873. K.¹ 1876. S.K. 1891. — Træsnit 1885.

Militær Tidende 1896, Sp. 18 f., 54 f. *P. N. Nieuwenhuis (Rockstroh*)*.

Glambek, Claus, 1537—91, Adelsmand. F. 1537 paa Svendsholm, d. 25. Jan. 1591 paa Rask, begr. i Hvirring K. Forældre: Niels G. (d. senest 1564) og Maren Sørensdatter Gjødese (d. 1600). Gift 2. Okt. 1575 paa Fr.borg Slot med Birgitte Rosenkrantz, f. 5. April 1554 paa Stensballegaard, d. tidligst 1625, D. af Folmer R. (s. d.) og Hustru.

C. G. var det eneste fremtrædende Medlem af en lille jysk Adelsæt; først Bedstefaderen førte Navnet G., som han synes at have giftet sig til sammen med Starupgaard. Faderen var Lensmand paa den vestjyske Herregaard Svendsholm. C. G. kom som lille Dreng i Tjeneste hos Christen Munk til Taabdrup, hvem han fulgte paa det bekendte Brudetog til Meissen 1548. 1550 kom han i Huset hos Holger Rosenkrantz til Boller, hvem han derefter tjente gennem 23 Aar. I hans Følge deltog C. G. med megen Tapperhed i Toget mod Ditmarsken 1559; 1568 nævnes han som hans Slotsfoged paa Skanderborg, en Stilling, han sandsynligvis i længere Tid har beklædt; Rosenkrantz havde under Syvaarskrigen og som Statholder i Jylland (fra 1567) adskilligt andet end sine Len at passe. Da denne næsten fyrsteligt stillede Stormand 1573 afstod Skanderborg, som det antages, for at Frederik II. kunde faa bedre Plads under sine Ophold paa Slottet, var Valget af C. G. til hans Efterfølger saaledes ingenlunde tilfældigt. 1576, Aaret efter sin Beskytters Død, overtog han tillige en anden af dennes Forleninger, Byholm, som han 1580 ombyttede med Aakær. 1588 opgav han dette Len og n. A. Skanderborg; fra sin

offentlige Virksomhed trak han sig nu tilbage til sin Gaard Rask, som han havde faaet i Mødrenearv, og hvortil han havde samlet en Del Gods, navnlig ved at mageskifte Fædrenegaarden Starup til Kronen 1578; ved samme Lejlighed samlede han Gods til Hovedgaarden Bjerge, som han oprettede. Med sin Hustru havde han faaet Værholm. Paa en Rejse til denne Gaard kørte han løbsk og paadrog sig de Kvæstelser, der seks Uger senere medførte hans Død. — Gravsten med Figur fremstilling i Hvirring K. Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarvog, XI, 1894, S. 138 f. A. S. Vedel: Ligprædiken over C. G., 1591; Personalia optrykt i C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den danske Adel, I, 1874—75, S. 277—93. A. Heise i Personalthist. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1891, S. 135—40. Hist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1894—95, S. 694.

Henry Bruun (O. Nielsen).

Glarbo, Christian Erik Nielsen, 1875—1920, Teolog. F. 23. Aug. 1875 i Torrild, d. 1. Aug. 1920 i Kbh., begr. i Ordrup. Forældre: Kapellan i Torrild, senere Sognepræst, sidst i Slagelse Ole Nielsen G. (1848—1916) og Louise Bruun (1842—1923). Ugift.

G. blev Student 1893 fra Fr.borg og tog straks fat paa Teologien. I en Kreds af nære Venner blev han hurtig skattet for sin Karakter og sin Dygtighed. 1898 tog han Embedseksamen og fik n. A. Bolig paa Borchs Kollegium. Ved en omfangsrig Afhandling vandt han Guldmedaillen for Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal for 1898—99: En Fremstilling af Agnosticismen og en Undersøgelse af Muligheden for en begrebsmæssig Erkendelse af Guds Væsen. Fra sine Forældres lykkelige Præstehjem medbragte han et udpræget luthersk-kirkeligt Syn; han fastholdt det, men lutret og uddybet gennem Kritik. I de Aar vakte H. Høffding hos mange teologiske Studenter en Uro, de dog tit til sidst blev ham taknemmelige for, ved sin Indskærpelse af Kirkens intellektuelle Regnskab og sin Forkyndelse af Agnosticismen. Prisopgaven førte G. lige ind i disse Spørgsmaal. Han tog som Motto: »Vi erkender **stykkevis**« (1 Kor., 13, 9); havde han før været tilbøjelig til hurtige dogmatiske Domme, saa havde Studiet nu lært ham at tage forsigtige, men sikre Skridt. Efter en Studierejse med Stipendier til Marburg, Halle, Leipzig med kortere Ophold i Berlin, Paris og Schweiz 1901—02 genoptog han Prisaafhandlingens Problem i »Den kristelige Erkendelse. I. Historisk Indledning« (1905), hvorved han erhvervede Licentiatgraden (senere forandret til **Doktorgraden**); ogsaa dens Motto: »Prøver alt, fastholder det gode« (1 Thess., 5, 21) viser hans undersøgende Holdning; han forskrev sig aldrig til nogen

bestemt teologisk Skole. Oprindeligt var han mest orienteret ud fra tysk Teologi og Filosofi; efter en ny Studierejse til England og Italien 1904—05 fik den engelske hos ham en lige saa fyldig Behandling. Han var Lærer ved Blaagaards Seminarium, senere ogsaa ved Statens Lærerhøjskole; til Brug for Seminarister udgav han 1906 »Ledetraad i Romerbrevet«. Men med Rette følte han Kald til at komme til Universitetet, og 1910 blev han Docent i nytestamentlig Eksegese. De systematiske Fag var dog hans egentlige Felt, og da H. Scharlings Professorat blev ledigt 1916, var han saa selvskreven dertil, at han blev eneste Ansøger. I Religionsfilosofi var han vel udrustet gennem sit tidligere Arbejde; anden Del af Værket om den kristelige Erkendelse fik han aldrig skrevet; men gennem Kritik havde den kristne Tros Selvgylldighed hævdet sig for ham, baade over for den tidligere saa udbredte Agnosticisme, hvori han saa en Tænkningens Træthed, og over for en ny Idealisme og religiøs Søgen; han mente, at den Kristne burde se herpaa med Sympati, men sky alle tvivlsomme Alliancer (se særlig de tre smaa Skrifter »Hvorfor er Kristendommen den sande Religion?«, 1913; »Religionshistorie og Teologi«, 1916 og »Tro og Lære«, 1920). Nu tog han fat paa Etikken og gav gennem sine Forelæsninger Studenterne en grundig tidssvarende Orientering (udg. efter hans Død ved J. P. Bang: »Kristelig Etik«, 1921). Der var over G.s Skikkelse, legemligt og aandeligt, noget støt, fast sluttet; naar han trods sin alvorlige Fromhed og varme kirkelige Interesse kun tog lidt Del i praktisk kristeligt Arbejde, var det sikkert for ikke at føres bort fra sin Linie; denne var klar og skarp; de Opgaver, som stilledes ham udefra, passede sammen med hans indre Drift. Han havde strenge Forestillinger om Kravene til en Universitetslærer; denne udprægede Teolog følte sig som Led af den akademiske Helhed og bekæmpede »den Synd at tillægge Ikke-Kristne usande Motiver«. Han var meget flittig, skrev talrige Artikler i »Teologisk Tidsskrift«, lejlighedsvis ogsaa i »Tilskueren« (1909) og »For Kirke og Kultur« (1908) og udgav »Christian Science« (1913) og »Anglikansk Teologi« (1918). Hans Arbejde viste et stadigt Fremskridt i Nøjagtighed, Kundskabsfylde og Dømmekraft; hans oprindeligt tunge Stil blev klar og levende; hans undertiden alt for abstrakte Behandlingsmaade (som i Skriftet »Moral og Religion«, 1912) blev afløst af en med positivt Indhold fyldt. Da blev denne Fremskriden afbrudt ved en snigende Sygdom, som først lammede ham og derefter gjorde Ende paa hans Liv.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1906. V. Ammundsen sst. Nov. 1920, S. 113—17. J. C. Jacobsen i Berl. Tid. 2. Aug. s. A. Valdemar Ammundsen.

Glass, Christian Henrik, 1821—93, Komponist, Organist, Musikpædagog. F. 18. Maj 1821 i Kbh. (**Garn.**), d. 12. Aug. 1893 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Premierløjtnant Christian Heinrich Ferdinand G. (1793—1821) og Louise Nyeberg (ca. 1800—53). Gift 5. Febr. 1859 i Vinderød med Amalie Louise Cathrine Thorning, f. 1. Okt. 1832 i Frederiksværk, d. 12. Juli 1913 paa Frbg., D. af Sadelmagermester Johan Peter T. (1797—1849) og Salomé Dorothée Muller (1794—1886, gift 1° med Tighe).

G. kom som elleveaarig ind i det af Siboni oprettede Konseratorium (hvor J. P. E. Hartmann var hans Lærer i Klaver og Teori) og gjorde en Aarrække Tjeneste i Det kgl. Teaters Kor, mistede i Overgangsalderen paa Grund af Overanstrengelse sin Stemme og forsøgte sig som Skuespiller. 1842 forlod han Teatret og besluttede at blive Musiker. Han virkede som Klaverlærer og Lærer i Sang ved Latinskolen i Aarhus 1846—49, derefter i Kbh., hvor han efter en Periode at have vikarieret i Slotskirken ansattes som Organist ved Reformert Kirke 1859, et Embede, han bestred til sin Død, idet dog Sønnen Louis G. (s. d.) i de senere Aar vikarierede en Del for ham. 1877 oprettede G. et Konservatorium for Klaverspil (der senere førtes videre af Sønnen og bestod indtil 1932). Dette Konservatorium erhvervede sig hurtigt stort Ry, ikke mindst paa Grund af G.s eminente pædagogiske Evner, og en stor Skare af kendte Musikere helt op mod vor Tid er udgaaet fra det. — G. havde et ikke ringe Talent for Komposition. Hans frie Fantasier paa Orglet eller Klaveret berømmes. En Del af hans ret omfattende Produktion bestaar af Klavermusik, heriblandt ogsaa Værker til Brug i hans eget Konservatorium; desuden skrev han en Klavertrio, nogle smukke Sange samt en Sørgemarch ved Frederik VII.s Begravelse (spillet af Livgarden), endelig flere Koncertouverturer, hvoraf en er opført i Tivoli, og en Del mindre Sager for Orkester. — Maleri paa Tallerken af Knud Larsen. Træsnit efter Fotografi 1884.

Søndagsposten 9. Nov. 1884. Slægttavlesamlingen, 1933, S. 33.

Erik Abrahamsen.

Glass, Louis Christian August, f. 1864, Komponist, Dirigent, Musikpædagog. F. 23. Marts 1864 paa Frbg. Forældre: Komponisten C. H. G. (s. d.) og Hustru. Gift 20. April 1897 i Kbh. (Jesusk.) med Agnes Camilla Jørgensen, f. 28. Juni 1874 i Kbh. (Frbg.), D. af Hestehandler Christian J. (1849—83) og Henriette Petrine Søndersøe (1854—80).

G. opvoksede i et musikalsk Hjem, blev tidligt Elev i Klaver

af sin Fader og førtes saaledes i en ung Alder ind paa Musikens Bane. Hos Rudinger lærte han Violoncelspil, senere foretog han yderligere Klaverstudier hos Neruda og optraadte allerede atten Aar gammel som Solist i Tivoli paa Klaver og Violoncel. Som ganske ung vikarierede han for Faderen ved Orglet i Reformert Kirke. En kort Tid tog Gade sig af hans Uddannelse, men Tyngdepunktet i hans musikalske Studier ligger i hans Ophold ved Bruxelles-Konservatoriet 1884—85, hvor Winiawski og Zarembski var hans Lærere i Klaver og Joseph Servais i Violoncel. Han slog sig derefter ned i Kbh. som Orkestermusiker (Cellist), Klaverlærer og Komponist, ligesom han optraadte som Pianist og som Dirigent (Dansk Koncertforening 1915—18, hvor en Del af hans egne Værker opførtes). 1889—90 rejste han paa det Ancker'ske Legat, og 1894 overtog han det af Faderen 1877 oprettede Konservatorium, der bestod under hans Ledelse indtil for faa Aar tilbage (1932), og fra hvilket betydelige Musikere er udgaet.

Som Klaverspiller var G. en Periode den ypperste her hjemme, baade som Solist og som Deltager i Kammermusik, paa hvilket **Omraade** han ofte samarbejdede med Georg Høeberg og Henry Bramsen. En Frugt af hans Fordybelse i Klaverspillet er hans »Pedalens Anvendelse ved Klaverspillet« (1916). Imidlertid blev hans Løbebane som Klaverspiller afbrudt, just som han stod paa Højden af sin pianistiske Kunst, idet en Lammelse i den ene Arm forhindrede hans videre Optræden for lange Tider. Saa meget ivrigere kastede han sig over Kompositionerne, af hvilke ogsaa foreligger en stor Del netop for det Instrument, G. **maatte** opgive — stemningsfulde og pittoreske mindre Ting, foruden de større Arbejder: to Klaver-sonater og Fantasien for Klaver og Orkester. Sammen med en **betydelig-Produktion** paa andre Omraader forskaffede disse Værker G. stort Ry som skabende Kunstner, ikke mindst i Udlandet, hvor hans Musik hyppigt spilles. Af Kammermusikværker skrev han et ret stort Antal, alle kammermusikalsk velklingende og veltilrettelagte for Instrumenterne: Strygekvartetter, Strygesektet, **Klavertrio**, Klaverkvintet, Violinsonater og Violoncelsonate. Desuden foreligger en Del Sange og Satser for Mandskor.

Omfattende er G.s Kompositioner for Orkester. I disse Værker kommer hans Trang **til** at medgive Musikken et Anstrøg af det illustrative bemærkelsesværdigt til Syne, saaledes i de to Ouverturer »En Folkefjende« og »Danmark«, og navnlig i Suitsene, der alle bærer programmatiske Titler, den yndefulde Landskabsskildring »Sommerliv«, den fantastiske »Livets Dans«, »Blade af Aarets Billedbog«, »Koldinghus« og den fint følte Illustration til H. C. Andersens

»Elverhøj«, desuden Tonebillederne »Havets Sang« og »Naar Storstaden vaagner« (1932). Paa Koncertomraadet findes en Violinkoncert og en Obokoncert. Markante Punkter i dansk Musik danner hans Symfonier — flere ligeledes af programmatisk Tilsnit — saaledes især de sidste, den romantiske Nr. 3 »Skovsymfoni« (Opus 30, 1901), der med sit stille danske Natursværmeri er den populæreste, den helt moderne klingende, i visse Episoder rent ud storslaaede Nr. 4 (Opus 43, 1910), den filosofiske og mystiske Nr. 5 »Svastika« (Opus 57, 1919) og Nr. 6 »Skjoldungeæt« (Opus 60, 1926). Paa Det kgl. Teater fik G. 1917 opført det mimiske Drama »Artemis« med Tekst af ham selv.

I G. s Musik mærkes en stærk Selvstændighedstrang. Efter kortvarige Paavirkninger fra Gade og Lange-Müller arbejdede han sig hurtigt ind i en personlig præget Stil, der ofte føles eksperimenterende (jævnfør hans mange Opførelser af nye Værker i Dansk Koncertforening) og stærkt reflekteret. I Forbindelse hermed kan understreges hans Hang til at forbinde musikæstetiske Tanker med Ideer af religiøs og filosofisk Art (saaledes ogsaa i en Række Bladartikler i »København«). Men i Hovedsagen vidner hans Musik dog om en naturligt flydende Inspiration, hvor de musikalske tekniske Detailler er vokset op ligesom udsprunget af selve det skabende Arbejde. I sin klareste Form er denne friske og ufortrødne, til Tider monumentale Skrivemaade kommet til Udtryk i hans Symfonier, navnlig den 4. (hvis aandfulde Scherzo flere Gange er spillet i Udlandet som repræsentativt Udsnit af G.s Musik). En rig melodios Aare, fin Sans for harmoniske Virkninger i Forbindelse med rytmisk Karakterfuldhed og kontrapunktisk Sikkerhed gør de fleste af hans Værker, der ogsaa hyppigt præges af en inderlig Følsomhed, parret med lyrisk Naturfølelse, til nogle af de betydeligste Kompositioner i senere Tidens danske Musik. De fleste af dem staar som Udtryk for Senromantikken smukkeste danske Blomstring, samtidig med at de bærer Spiren i sig til nye Tider. Et aandeligt Slægtskab føles med franske og tyske Strømninger (César Franck, Bruckner), men dansk-nationale Toner fornemmes hyppigt.

Af de faglige Sammenslutninger har især Musikpædagogisk Forening nydt godt af G.s Arbejdskraft. Sammen med Hortense Panum stiftede han denne Forening 1898 med det Formaal at give Musikpædagoger Lejlighed til videre Udvikling. Foreningens nuværende betydelige Position hviler for en stor Del paa Stifternes grundlæggende Arbejde. — G.s Hustru, Agnes G., uddannedes paa det G.ske Konservatorium og virkede i mange Aar som Klaverlærerinde

her; hun har ogsaa med Held optraadt ved Koncerter, bl. a. med Værker af sin Mand. — R. 1918. DM. 1928. — Malerier af N. V. Dorph 1895, A. Tørsleff 1924 og Johs. Nielsen 1932. Buste af V. Gustafsson.

Gerh. Lyng: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 1917, S. 145—79. Musik, Okt. 1917. Berl. Tid. 13. Okt. 1919. Nationaltid. 14. Okt. s. A. Dagens Nyheder 22. Marts 1934.

Erik Abrahamsen.

Gleerup, Asmund Christian, 1809—65, Politiker. F. 6. Okt. 1809 i Aalborg, d. 22. Juni 1865 i Kbh. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Stiftsrevisor, Overmaaler og Vragter, Krigsraad Niels Georg G. (1760—1819, gift 1° 1790 med Gjertrud Catherine Hansen, 1764—1805) og Anna Bolette Hjorth (1790—1846, gift 2° 1820 med Kaptajn, senere Major Christopher Herman Leonhardt, 1788—1848). Gift 15. Okt. 1838 paa Frbg. med Anna Johanne Obeline Sønderbye, f. 18. Aug. 1817 i Kbh. (Trin.), d. 6. Maj 1877 sst. (Frbg.), D. af Ligbærer Lars Pedersen S. (ca. 1775—1837) og Mariane Eilersen (ca. 1779—1835).

Efter en tarvelig Skoleundervisning var G. først Kahytsdreng, derefter 1825—28 Boghandlerlærling i Lund, 1828—31 paa Handelskontor i Kbh., derefter et halvt Aar i England, 1832—33 Underforvalter ved en Plantage i Vestindien, 1834—35 Boghandlerkommis i Kristiania og 1835—39 Skriver ved Straffeanstalten paa Christianshavn. Først efter 1839 at have taget Lærereksamen paa Jonstrup fik han fastere Grund under Fødderne som Lærer paa Ourø 1839—42 og fra 1842 i Udby, Holbæk Amt. Her kastede han sig med Iver ind i den begyndende Bondebevægelse, blev en af dens ivrigste Agitatorer og Formand for den nystiftede Holbæk Amts Kommunalforening. 1845 maatte han paa Kancelliets Foranledning tage sin Afsked som Lærer, hvorefter han tog Bopæl i Kbh., hvor han stiftede en Privatskole, uden dog at opgive sin nære Forbindelse med Holbæk Amt. Han deltog stadig i Agitationen her og stiftede 1846 sammen med Rasmus Sørensen Holbæk Amts Brandforsikringsforening, hvis Formand han blev. Landskendt blev hans Navn, da han som Medlem af den Deputation, der skulde overbringe Kongen den store Adresse om »Bondecirkulæret«s Ophævelse, ved den Fest, som liberale københavnske Borgere Nov. 1845 gjorde for Deputationen, holdt sin store Tale: »Nu kommer Bonden«. Blandt de Taler, som her holdtes af den liberale Oppositions Spidser, var G.s utvivlsomt den, som vakte størst Opmærksomhed ved sin glimrende Form og sin energiske Formulering af den nye Bondebevægelses Krav. G.s

Veltalenhed var solidt underbygget og udmærkede sig ved sin kraftfulde agitatoriske Tilspidsning og sit lyriske Sving. S. A. rettede G. som Formand for Landkommunalforeningen en Opfordring til **Balth.** Christensen og J. C. Drewsen om at tage Initiativet til Oprettelse af en landsomfattende Landboforening, der skulde fremskaffe »nøjagtige Oplysninger om Landboforholdene« og »arbejde og virke for Bondestandens Emancipation og lige borgerlige Ret med de andre Samfundsklasser«. Dette førte 1846 til Oprettelsen af Bondevennernes Selskab, i hvis Bestyrelse han fik Sæde, fra 1847 som dens Sekretær. I Kbh. deltog han 1848 ivrigt i Hippodrombevægelsen, og i Okt. valgtes han i Holbæk Amts 3. Valgkreds til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Da Bondevenneselskabets Bestyrelse splittedes paa Spørgsmaalet om Kongevalgene, sluttede G. sig til disses Modstandere, og i Rigsforsamlingen stod han sammen med B. Christensen, **Tscherning** og J. A. Hansen. Særlig var han en ivrig Forkæmper for den almindelige Valgret, og sin Hovedtale for denne endte han med Ord af næsten truende Klang: »Den frie Stemmeret er ikke et spædt Foster, der ligger i Svøbet og udstrækker sine hjælpeløse Arme; var den det, vilde den uden Barmhjertighed blive kvalt. Efter at være født med Smerte og opvokset under Kummer, Kamp og Strid, springer den frem for de undrende og længe ventende Slægter som en fuldvoksen og fuldt udrustet Mand, der kan hjælpe sig selv«. G. var Medlem af Rigsforsamlingens Grundlovsudvalg og indtraadte i den af Novemberministeriet nedsatte store Landbokommission. 1849 valgtes han uden Modstand i sin tidligere Kreds til Medlem af den ordentlige Rigsdag, men i denne skiltes efterhaanden hans og **Bondevenneføernes** Veje. I Landbospørgsmaalene og i den hele demokratiske Indstilling var han som Regel enig med dem, men han kunde ikke finde sig i den stramme Partidisciplin og fulgte dem ikke i deres Svingning over mod Helstatspolitikken. Dette nærmede ham og adskillige andre af Partiets Medlemmer til de Nationalliberale, der regnede ham til »de ærlige Bondevenner«, og fremkaldte til sidst et afgjort Brud med **Bondevenneføerne**. Disse bekæmpede ham i hans Valgkreds, som han mistede ved Folketingsvalget 1852, og i hans Stilling som Formand for Brandkassen, hvor J. A. Hansen blev hans Efterfølger. Efter sit Fald ved Folketingsvalget og sin Udtræden af Bondevenneselskabets Bestyrelse 1852 spillede G. ikke mere nogen politisk Rolle. Han blev 1852 lønnet Folketingssekretær og 1855 Rigsdagens Bureauchef. Hans sidste offentlige Optræden var ved Casinomødet Marts 1863. — Mindesten af

Ivar Bentsen i Høng 1909. — Portrætteret paa Constantin Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64) paa Fr.borg. Portrætstudie dertil i Rigsdagen. Træsnit efter Tegning af O. Bache 1865.

A. Thorsøe: Den danske Stats politiske Historie 1814—48, 1877—78. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. Fædrelandet 18. Maj 1852. Dagbladet 8. Okt. s. A. III. Tid. 9. Juli 1865. F. Nørgaard i Højskolebladet 8. Okt. 1909. Aar bog for Sorø Amt 1912. Fra Holbæk Amt 1913. J. P. Jensen: Asmund Gleerup, 1910. Om Slægt: J. C. L. Lengnick: Den Gleerup'ske Legat-Stamtavle, 1839, og i Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1911.

N. Neergaard.

Gleerup, Christian Wilhelm **Kyhl**, 1800—71, Boghandler. F. 24. Sept. 1800 i Aalborg, d. 8. Nov. 1871 i Lund, begr. sst. Forældre: Stiftsrevisor, Overmaaler og Vrager, Krigsraad Niels Georg G. (1760—1819, gift 2° 1806 med Anna Bolette Hjorth, 1790—1846, gift 2° 1820 med Kaptajn, senere Major Christopher Herman Leonhardt, 1788—1848) og Gjertrud Catherine Hansen (1764—1805). Halvbroder til Asmund G. (s. d.). Gift 30. Sept. 1827 i Lund med Anna Katarina (Trina) **Stäck**, f. 10. Juli 1808 i Lund, d. 10. Nov. 1875 sst., D. af Købmand Joseph S. (1771—1849) og Greta Maja Kilgren (1775—1849).

Blandt de mange dygtige Boghandlere, som uddannedes i Gylden-dalske Boghandel hos Jacob Deichmann og af denne blev hjulpet frem til Etablering i de andre nordiske Lande, var G. den, hvis Virksomhed blev af størst Omfang og Betydning. 1826 aabnede han en Boghandel i Lund, hvis Universitet netop da havde en Blomstring med Navne som Es. Tegner, C. A. Agardh, Retzius o. a.; hans Klogskab og Redelighed, hans Dygtighed til hurtigt at fremskaffe udenlandske Bøger og hans Iver for at sprede svensk Litteratur i Udlandet skabte hurtigt Tillid til ham og bragte ham Tilknytning til indflydelsesrige Kredse, saa at han allerede 1827 blev Universitetsboghandler; svensk Indfødsret fik han 1828. Snart begyndte han ogsaa et Forlag, der efterhaanden voksede op til et meget betydeligt, væsentlig af videnskabelig Art (bl. a. for Agardh, E. Fries, Reuterdaahl, Wieselgreen, med andre Ord Eliten af Skaanes Forfattere), og som endnu bestaar. Da Svenska Bok-förläggareföreningen stiftedes 1844, optoges han straks som Medlem. 1. Jan. 1861 overdrog han sin Sortimentshandel til sin Søn *Jacob*, opkaldt efter hans faderlige Ven og Velgører Deichmann, medens han vedblev at lede Forlaget lige til sin Død. Hans Dygtighed og retskafne Færd gjorde hans Navn bekendt og anset langt ud over Skaanes Grænser. »Han gor epok i vår bokhandels

och därmed äfven i vår litteraturs historia« (Reuter Dahl). — Maleri af Sven Walberg.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870, S. 148 ft".
Ewert Wrangel: C. W. K. Gleerup och det Gleerupska forlaget, 1926. Hen-
rik Schück: Den svenska förlags-bokhandelns historia, 1923, II, S. 418—21.

Ove Tryde.

Gleichen, Carl Heinrich, Baron, 1733—1807, Diplomat. F. 27. Nov. 1733 i Nemmersdorf, d. 5. April 1807 i Regensburg, begr. sst. (Lazarus Kgd.). Forældre: Amtmand, Overkammerjunker, Overforstmester hos Markgreven af Bayreuth Ernst G. (1688—1765) og Cordula Barbara Demlin v. Cronschild. Ugift.

G., der tilhørte en gammel thüringsk Adelsslægt, kom 1750 til Universitetet i Leipzig, hvor han knyttede et nært Venskab med Digteren Gellert. 1756 kom han til Italien, og her traf han den daværende franske Ambassadør Greven af Stainville, den senere Hertug af Choiseul, et Bekendtskab, der fik afgørende Betydning for hele hans senere Løbebane. Mellem de to Mænd udvikledes der et meget nært Venskab; Choiseul tog ham med til Paris, da han 1758 blev Udenrigsminister, og da han vanskeligt kunde faa ham anbragt i Paris paa Grund af hans protestantiske Tro, benyttede han sit personlige Kendskab til J. H. E. Bernstorff og Danmarks politiske Afhængighed af Frankrig til at skaffe ham en Stilling inden for det danske Diplomati. Mod Bernstorff er der i denne Anledning blevet rettet visse Angreb, men Ansættelsen af G. kan dog forsvares med, at den danske Adel paa det Tidspunkt kun vanskeligt kunde levere et tilstrækkeligt Antal Personer til disse Stillinger. 1760—62 var G. dansk Gesandt i Madrid, og da Gesandtskabsposten i Frankrig blev ledig, lykkedes det Choiseul at faa Vennen tilbage til Paris. 1763—70 beklædte G. den vigtige Post som dansk Udsending ved Versailleshoffet. Saa længe Danmark sejlede i Frankrigs Kølvand, var det naturligvis en stor Fordel paa denne Plads at have en personlig Ven af den franske Udenrigsminister, men da Danmark ændrede Kurs og kom mere under Indflydelse af Rusland, blev Stillingen uholdbar, og Bernstorff, der forstod at lade de politiske Hensyn lede de personlige, kaldte 1770 G. tilbage. Choiseul blev herover yderst forbitret og afbrød fuldkommen den venskabelige Forbindelse med Bernstorff. G. udnævntes derefter til Gesandt i Napoli, men da denne Post blev inddraget af v. der Osten, som derefter foreslog G. Stillingen i Stuttgart, var dette for meget for ham, og han tog sin Afsked. Choiseul var imidlertid ogsaa blevet fjernet fra sine Stil-

linger, og hos ham tog G. Ophold og forblev til Hertugens Død 1785 en intim Ven af Huset. Revolutionen tvang ham bort fra Frankrig, og sine sidste Aar tilbragte han i Tyskland. G. tilhørte ganske Filosoffernes og Encyklopædisternes Kred, blandt hvilke han nød stor Anseelse paa Grund af sin Begavelse og sine Kundskaber. Selv var han ikke meget produktiv, men hans Livserindringer viser ham som en udmærket Iagttaget af sine Omgivelser og en human og fordomsfri Mand. — Kammerherre 1759. — Hv. R. 1768. — Miniature paa Greiffenstein.

Souvenirs de **Charles-Henri** Baron de Gleichen, udg. af P. Grimblot, 1868. Aage Friis: **Bernstorfferne** og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: **Bernstorffske Papirer**, I—III, 1904—13. *Revue des deux mondes*, 1890, IV, S. 898 f. E. Holm: **Danmark-Norges Historie** 1720—1814, III, 1897—98. E. de **Barthélemy**: *Histoire des relations de la France et du Danemarck* 1751—1770, 1887. A. v. **Gleichen-Russwurm**: *Aus den Wanderjahren eines fränkischen Edelmannes* (*Neujahrsblätter* herausg. v. d. Gesellschaft für fränkische Gesch., 1907.

P. Vedel (*Harald Jørgensen**).

Gliemann, Johan Georg Theodor, 1793—1828, topografisk Forfatter. F. 12. Juni 1793 i Oldenburg, d. 28. Juli 1828 paa Basnæs, begr. i Tjæreby. Forældre: Kopist i Generaldirektoriet for Fattigvæsenet Johan Andreas G. (1761—1810) og Anna Dorothea Elisabeth Carlsen. Gift 26. Dec. 1824 paa Basnæs med Frederikke Cathrine Fiedler, f. 27. April 1804 i Kbh. (Petri), d. 16. Jan. 1877 paa Frbg. (gift 2° 1834 med Sognepræst, sidst i Lejrskov Conrad Hauser Grove, 1803—79), D. af Købmand, senere Ejer af Basnæs og Justitsraad Frederik Christian F. (1775—1829) og Juliane Marie Sporon (1781—1837).

Efter Faderens Død kom G. til Kbh., hvor han opdroges hos en Slægtning. 1812 blev han Student, 1816 juridisk Kandidat, 1820 Volontær i Rentekammeret, 1824 Fuldmægtig i det holstenlauenburgske Renteskriverkontor. Allerede som ganske ungt Menneske interesserede han sig levende for Korttegning, og med Aarene udviklede han sin Evne i denne Retning til stor Fuldkommenhed. Paa mangfoldige Rejser omkring i Landet samlede han sig meget fyldige topografiske Kundskaber, og han fattede Planen til en geografisk Skildring af det danske Monarki i to Bind. 1817 udkom et Bind, der omhandlede Kongeriget og Hertugdømmerne, medens et følgende skulde skildre de danske Kolonier. Denne Plan blev dog aldrig realiseret. G. var i Mellemtiden kommet i Forbindelse med Professor O. C. Olufsen, der ivrigt opfordrede ham til at paa-begynde et stort topografisk Værk til Afløsning af Pontoppidans Atlas, og han skaffede ham pekuniær Støtte fra en Række Rig-

mænd. G. begyndte at samle Stoffet sammen, men Værket var for stort anlagt, Olufsen blev syg, og der opstod Rivninger mellem ham og Forfatteren. Der udkom derfor (med kongelig Støtte) kun eet Bind, omhandlende Kbh.s Amt (1821). Mere Glæde havde G. af sit Skoleatlas fra 1819, sit store Danmarkskort fra 1821 og navnlig de mange Amtskort, som vandt vid Udbredelse paa Grund af deres store Nøjagtighed og Paalidelighed. — Maleri af L. A. F. Aumont 1825 i Familieeje.

Dansk Literaturtidende 1828.

O. Nielsen (*Harald Jørgensen**).

Glob. Blandt de danske Uradelsslægter, der førte en Skaktavl i Skjoldet, forekommer ogsaa den jyske Slægt Skobe, af hvilken Efterkommere af Mogens Nielsen (nævnt 1348) til Vesløgsgaard og Margrete Nielsdatter G. (tre Søblade) optog Navnet G. Deres Søn Niels Mogensen (nævnt 1386 og 1414) til Vesløgsgaard var Fader til Mogens Nielsen (nævnt 1433 og 47), der vistnok døde som Liniens sidste Mand, og til Johanne Nielsdatter G. (levede 1464), der ved sit Ægteskab med Peder Mogensen (Due) (d. senest 1478) til Galtrup førte Navnet over til den Adelslægt med en Ørn i Vaabenet, som ellers hovedsagelig kaldte sig Due (s. d.). Peder Mogensen var Fader til nedenn. Biskop Niels G. (d. 1498) og til Oluf Pedersen til Borlev, Skodborggaard og Vellumgaard (levede 1500, var død 1503). Denne var Fader til nedenn. Rentemester Anders G. (d. 1546) og til kgl. Sekretær Albert G. (nævnt 1490 og 1519) til Vellumgaard, med hvis Søn, Oluf G. til Vellumgaard, Slægten 1558 uddøde i Mandslinien. — Den fra Kong Abels Regeringstid kendte Biskop i Børglum Elav, der 1260 blev dræbt af sin formodede Slægtning Jens G., kan ikke knyttes til nogen af disse Slægter, saa lidt som den fra sin Deltagelse i Unionsmødet i Kalmar kendte Biskop Lauge G. (d. efter 1427).

Danmarks Adels Aarvog, XXXIII, 1916, S. 459—61. — Sst., VIII, 1891, S. 124—26, 131—37; X, 1893, S. 541; XIV, 1897, S. 496 f.; XVIII, 1901, S. 548; XXIII, 1906, S. 489 f.; XXVIII, 1911, S. 567; XXXII, 1915, S. 591.

Albert Fabritius.

Glob, Anders, d. 1546, Rentemester. D. 21. Febr. 1546, begr. i Gamborg K. Forældre: Oluf Pedersen til Borlev, Skodborggaard og Vellumgaard (d. mellem 1500 og 1503) og Anne Andersdatter Skeel.

Første Gang, man hører om Mester A. G. (der antagelig har erhvervet Magistergraden ved et udenlandsk Universitet), er, da han 1499 ledsagede Biskop Jens Andersen Bældenak paa

en officiel Rejse til Rusland i et difficult Ærinde. For sin Stilling som Kancelliskriver blev han honoreret med Dekanatet i Roskilde Kapitel (senest 1501); dette afstod han 1516 til Bisp Ove Bille, som i Bytte afgav Provstiet i Viborg til ham. 1512 blev han Provst i Odense, vel samtidig med at han avancerede til Sekretær i Kancelliet. Han var ogsaa indtil 1514 Sogneherre til St. Olafs Kirke i Kalundborg. I Christian II.s Kancelli kom A. G. til at indtage en ret fremskudt Plads og fik snart hovedsagelig med de finansielle Sager at gøre. Ganske naturligt begyndte man derfor snart at betegne ham med den tyske Titel Rentemester (første Gang 1517). Af Kancelliet benyttedes denne Betegnelse første Gang 1519. Han hørte dog vedblivende til Kancellistaben. I Christian II.s senere Aar **laa** Tyngdepunktet i hans Arbejde utvivlsomt i Hertugdømmerne, hvor han havde en drøj Opgave med at bestride Kongens Forretninger paa **Kieleromslaget** og skaffe de gunstigst mulige Laan hos den holstenske Adel og Hertug Frederik. En af de sidste Opgaver, Christian II. paalagde ham, var i Fællesarkivet paa Segeberg at udtage alle de Breve, som var af Betydning, og føre dem til Sønderborg. A. G. kan næppe fri sig for Beskyldningen for at have begaaet Hærværk under Udførelsen af dette Hverv. Det fremgaar alene af hans eget Brev til Hertug Frederik herom. Heri skriver han, at han, efter at Lensmanden paa Segeberg havde indladt ham i det **blaa** Taarn, hvor Brevskaberne opbevaredes i Kister, udtog dem, »der **laa** Magt paa«, medens han lod Resten, der var stærkt medtaget af Tidens Tand, ligge. Dog indrømmer han, at han kastede nogle 4—500 Aar gamle Sager paa Ilden. Dette kunde nemt have blevet et farligt Skridt for A. G., da Christian II. saa kort efter **maatte** drage fra Land og Rige. Det lykkedes ham dog snart at vinde Frederik I.s Tillid, saa at han allerede 1524 blev hans danske Rentemester. Embedet udskiltes nu fra Kancelliet, og A. G. fik fast Ophold i **Kbh.**, snart med Rentemester Chr. Hvid ved sin Side. Han **maa** i disse Aar i betydelig Grad have øget sine Indtægter, idet han 1525 fik Livsbrev paa St. Jørgens Hospital i Odense (1528 lod han Vor Frue Skole i Odense restaurere) og 1530 paa Asminderup Kirke i Skaane. Ogsaa Hvidøre gav Frederik I. ham i Forlening. Ligeledes kom han i disse Aar i Besiddelse af Dekanatet i Bergen og et Kannikedømme i **Kbh.** Efter Frederik I.s Død overdrog Rigsraadsregeringen Rentemestrene den finansielle Administration, og da A. G. opholdt sig i **Kbh.**, da Christoffer af Oldenburg besatte Byen, nødsagedes han til at fungere ogsaa som dennes Rentemester. Først efter **Kbh.s** Overgivelse 1536 kunde

han træde i Christian III.s Tjeneste. Allerede 1538 traadte han dog tilbage. Provstiet i Odense beholdt han til sin Død 1546 og har antagelig fra nu haft sin faste Bopæl paa Fyn. Dog ejede han ogsaa en Gaard i Kbh., hvor han bl. a. husede de fordrevne Roskilde Graabrødres Bogsamling. — Mindesten i Vor Frue Ligkapel i Odense. Gravsten i Gamborg K. antages af nogle for at være A. G.s.

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og Klostre, 1859—63, S. 155 f. A. D. Jørgensen: Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie, 1884, S. 14, 205 f. Danmarks Adels Aarbo, VIII, 1891, S. 134 f.

Astrid Friis (H. F. Rørdam).

Glob, Johannes Ejner Andersen, f. 1882, Maler. F. 24. Jan. 1882 i Nakskov. Forældre: Forstelev, senere Skovfoged Anders Peter Andersen (1847—91) og Hedevig Hendrine Berthine Brandt (1862—1902). Navneforandring 3. Marts 1909. Gift 1° 10. April 1908 i Kbh. (b. v.) med Ingerid Marie Meyer, f. 9. Aug. 1890 i Kalundborg, D. af Materialist Julius Peter Vilhelm M. (1860—1920) og Henriette Frederikke Engel (f. 1865). Ægteskabet opløst. 2° 3. Jan. 1928 paa Frbg. (b. v.) med Malerinden Agnete (Kip) Mols, f. 9. April 1899 i Kbh. (Bethlehem), D. af Maleren N. P. M. (s. d.) og Hustru.

G. var tre Aar i Snedkerlære og derefter et Aar i Malerlære i Nakskov. 1899 rejste han til Kbh. for at gaa paa Teknisk Skole og dimitteredes derfra 1901 til Akademiet, hvis Aftenskole han besøgte i tre Vintre. 1905 debuterede han paa Charlottenborg efter et Par Aars Sygdom og Sanatorieophold. Han vandt meget hurtigt Anerkendelse og modtog de følgende Aar en Række Akademistipendier. 1909 fik han tildelt den mindre Guldmedaille for »Ariadne« og 1914 den store Guldmedaille for »Loke og Sigyn«. Hans Studierejser gik 1909 til Berlin, 1911 til Paris, 1914 til Stockholm og 1928 atter til Paris. — G. er i al sin Kunst mere Tegner end Maler. Han tegner sine Billeder paa Lærredet, idet han omhyggeligt gennemarbejder Komposition og Form, medens Farven først til sidst lægges paa i ensartede Flader. Denne tegnede og komponerede Stil hørte i Aarhundredets Begyndelse hjemme paa Akademiet, hvor G. ogsaa vandt megen Anerkendelse. Naar han nu derimod synes at staa ret isoleret inden for dansk Malerkunst, er det, fordi han har holdt fast ved denne Stil, der i saa høj Grad gav ham Mulighed for at udfolde sine Evner som Tegner, medens den samtidige Malergeneration for største Delen blev grebet af

den franske Kolorisme. G.s Billeder har undertiden en smuk Linievirkning og viser i deres faste Komposition hans udprægede Sans for det plastiske, men hans Malemaade lider af Mangel paa Umiddelbarhed og personlig Oplevelse. En personlig Stemning lægger han derimod i Opfattelsen af Emnet, som ofte faar en symbolistisk eller romantisk Farve, der dels kan være inspireret af hans Beundring for Ejnar Nielsen, dels kan vise et Slægtskab med de tyske Nyromantikere. G.s store historiske Interesse, som har ført ham langt ind i Studiet af vort Lands forhistoriske Arkæologi, har ogsaa været ham en Ledetraad i hans Kunst. Han har f. Eks. med Forkærlighed studeret de gamle tyske Malere (Holbein, Durer, **Grünwald** m. fl.) baade paa sine Rejser og navnlig hjemme gennem Illustrationsværker. — G. har udstillet paa Charlottenborg indtil 1916, fra 1919 paa Den frie Udstilling (Medlem 1917). 1924 afholdt Kunstforeningen en retrospektiv Udstilling. G. er repræsenteret i flere Provinsmuseer og med grafiske Arbejder i Stockholm og Oslo. — Selvportrætter 1913, 1921 (Fyns Stifts Museum) og 1929. *Merete Bodelsen.*

Glob, Niels, d. 1498, Biskop. D. i Aalborg, begr. i Viborg Domkirke. Forældre: Peder Mogensen til Galtrup (d. senest 1478) og Johanne Nielsdatter (G.) til Vesløsgaard.

N. G. blev 1478 af Paven udnævnt til Biskop i Viborg. Han omtales hyppig i Statsakter fra Kong **Hans'** Tid. 1483 deltog han saaledes i Kongens Hyldingsrejse til Norge; 1487 medbeseglede han den i Visby paa Gotland udstedte Revers, hvorved Iver Axelsen Thott forligtes med Kongen. 1492 blev han atter sendt til Gotland med Rigshofmesteren Poul Laxmand og flere for at mægle mellem Lensmanden Jens Holgersen Ulfstand og Indbyggerne og udstedte flere for Øen vigtige Forordninger. 1488 var han en af de Voldgiftsmænd, der i Flensborg afgjorde en Strid mellem Kong Hans og hans Broder Frederik. 1495 deltog han i Kalmarmødet. Ogsaa som Biskop viste han sig virksom og samlede en Del Gods til Bispe-sædet. I Skibykrøniken beklages hans tidlige Død; ellers vilde han ved sin fremragende Begavelse være blevet en meget berømt Mand, hedder det, men hans Livs Renhed var plettet ved hans Ungdoms Overilelser. — Ligsten i Viborg Domkirke.

A. Heise: *Diplomatarium Viberg.*, 1879, Indl., S. LVf. Acta Pontificum Danica, IV, 1910. Danmarks Adels Aarbog, VIII, 1891, S. 133 f.

A. Heise (Poul Bagge).*

Glud. Præste- og Landmandsslægten G. føres tilbage til Sognepræst i Jelling Niels Smed (Smith) (ca. 1510—75), der var født i Vejle. Hans Søn og Efterfølger Anders Nielsen (d. ca. 1619) var Fader til Provst Søren Andersen Jelling (1590—1681), der var den første af fire Generationer i Rækkefølge af denne Slægt i Glud og Hjarnø. Han var Fader til nedenn. Biskop Søren Sørensen G. (1621—93) — hvis Sønner var Amtmand i Buskerud Poul Sørensen G. (1661—1719) og Professor, Sognepræst ved Bergens Domkirke, Provst Søren Sørensen G. (1662—96) — og til Sognepræst i Glud og Hjarnø, Provst Niels Sørensen G. (1634—1711), der var Bedstefader til Sognepræst i Glud og Hjarnø Hans Poulsen G. (1717—80) og til Kancelliraad Jacob G. (1726—93), hvis Sønner var Justitsraad Poul G. (1762—1842) og Proprietær Søren Christian G. (1764—1838). Denne sidste var Fader til Sognepræst i Jebjerg og Lyby Hans Jacob G. (1799—1879), hvis Sønner var hans Efterfølger Niels Christian G. (1835—1925) °S Prokurator Gerhard Emil G. (1837—1902), der var Fader til nedenn. Ingeniør Vilhelm G. (f. 1873).

Kr. G. Konradsen: Familien Glud, 1933.

Albert Fabritius.

Glu(u)d, Peder Ferdinand, 1804—49, Officer. F. 4. April 1804 i Kbh. (Frue), d. 17. Juni 1849 paa Billeshave Lazaret, begr. i Middelfart. Forældre: Bogtrykkersvend Leonart Ferdinand G. og Inger Terchelsen. Ugift.

Forældrene blev skilt, og G. forsørgedes af Fattigvæsenet; han blev 1816 Elev i Artilleriets Underofficersselevskole, Bombardér (Korporal) 1819 og afgik n. A. fra Skolen med Eksamen. 1823 blev han Sergent, 1830 kar. Kommandersergent, 1834 Fyrværker, 1842 Overfyrværker. 1830 var han blevet Berider (Ridelærer) fra den militære Manege og blev en meget søgt Ridelærer. Da Hæren i Marts 1848 gjordes krigsberedt, blev han Sekondløjtnant i Artilleriet, og som Delingsfører i Batteriet **Fuhrmann** deltog han under de Mezas Øjne med Bravur i Slaget ved Slesvig 23. April s. A. N. A. stod han ved Batteriet Mossin ved Forsvaret af Fredericia og blev i Kastellet her 6. Juni under en Hvilepause haardt saaret af en fjendtlig Granat. G. var en meget høj og usædvanlig kraftig Mand, en djærv og pligtopyldende Soldat, almindelig agtet og afholdt. Det er ham, H. P. Holst har sat det smukke Minde som Artilleriløjtnanten i »Den lille Hornblæser«. — DM. 1845. — Portrætteret paa N. Simonsens Maleri Kampen ved **Busdorf**. Litografi derefter af Ad. Kittendorff.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1877, S. 1149 f.
Vort Forsvar 13. Marts 1881.

R k¹ h

Glud, Søren, 1621—93, Biskop. F. 30. Maj 1621 i Glud, d. 25. Febr. 1693 i Viborg, begr. i Domkirken sst. Forældre: Provst, Sognepræst Søren Andersen Jelling (1590—1681) og Maren Sørensdatter (1593—1666). Gift 1° 8. Juli 1649 med Kirsten Clausdatter Førd, d. 22. Maj 1660 (gift 1° med Sognepræst i Høje Taastrup Laurits Villumsen, d. 1648), D. af Sognepræst i Torslunde og Ishøj Claus Clausen F. (d. 1636). 2° 30. Juli 1661 i Kbh. med Ida Christine Moth, f. 26. Aug. 1644 i Kiel, d. 15. Juli 1689 i Viborg, D. af kgl. Livlæge, Dr. med. Poul M. (s. d.) og Hustru.

S. G. gik først i Horsens Skole, hvorfra han 1636 sendtes til Vor Frue Skole i Kbh. 1642 blev han Student og 1648 Præst i Høje Taastrup. Efter at han ved sit andet Ægteskab var kommet til at tilhøre det mægtige Moth'ske Parti, udvirkede dette, at den hidtil ukendte Præst blev udnævnt til Biskop i Viborg 1673, og 1675 blev han Dr. theol. Hans mærkelige Ophøjelse bragte ham dog mange Bryderier, og han var særlig udsat for Angreb af den bekendte Præst og Satiriker Jac. Worm, indtil det lykkedes at faa denne dømt og forvist til Ostindien. 1679 blev han ophøjet i Adelstanden, og 1681—82 fik han Bispestolens Indtægter betydelig forøget. Han deltog i Revisionen af Danske Lovs 2. Bog og i Forhandlingerne om de Reformertes Retsstilling i Riget. Ligesom Landets andre Biskopper fraraadede han Regeringen at give dette Religionsparti fri Religionsøvelse. 1690 udvalgte han til i Forbindelse med Mogens Skeel til Fusingø og Provst Søren Sevel at dømme i Skilsmisssagen mellem Marie Grubbe og hendes anden Mand, Palle Dyre. I Litteraturen er S. G. kun optraadt med en Ligprædiken over Christen Skeel (1693). — Ligsten i Viborg Domkirke.

Erik Pontoppidan: *Annales ecclesiae Danicæ*, IV, 1752, S. 181 f. Kirkehist. *Saml.*, 3. Rk., III, 1881—82, S. 146 f.; 4. Rk., I, 1889—91, S. 419—23; II, 1891—93, S. 146 f., 151 ff., 157 f., 163, 165 f., 170—75. Personalhist. *Tidsskr.*, 8. Rk., IV, 1925, S. 214; VI, 1927, S. 235; 9. Rk., I, 1929, S. 257 f. S. Kjør: Erik Grubbe til Tjele og hans tre Døtre, 1904, S. 276. K. G. Konradsen: Stamtavle over Familien Glud, 1933, S. 6. — **Programma** funebre af 26. Aug.

9 over a o *

S. M. Gjellerup (*Bjørn Kornerup**).

Glud, Vilhelm, f. 1873, Ingeniør. F. 10. Jan. 1873 i Viborg. Forældre: Prokurator, senere Møllejejer Gerhard Emil G. (1837—1902) og Dorette Nicoline van Deurs (1844—75). Gift 21. Sept.

1903 i Grosney, Kaukasus, med Claudine Perraud, f. 17. Febr. 1879 i Chevagny sur Guy, Dpt. Saone-et-Loire, Frankrig, D. af Grosserer Louis P. (1849—1932) og Laurence Vautrin (1855

G. blev Student 1891 fra Roskilde, n. A. cand. phil. og 1897 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen fik han Ansættelse hos Entreprenør Fr. Johannsen ved Anlægget af Aars-Nibe-Svendstrup Banen. Fra Nytaar 1898 arbejdede han for Firmaet Fr. Johannsen og J. Saabye ved Bygningen af Bropillerne til Jernbanebroen ved Randers. April 1899 kom han til Firmaet Arthur Koppel i St. Petersborg, hvorfra han i Juli s. A. tog til Baku og i et halvt Aar uddannede sig som Borearbejder hos Firmaet A. F. Bjerring i Sabuntchi. Han arbejdede nu i kortere Tid for forskellige Firmaer, i nogle Maaneder var han assisterende Ingeniør ved Borefirmaet Wotan sst. og Værkmester ved **Petroleumskompaniet Maksimoff** i Grosney, Kaukasus, Forvalter ved St. Petersborg Kompagniet og **Anglo Russian Maksimoff Co.** I Juni 1902 bestod han den russiske Regerings Eksamen for ansvarhavende tekniske Ledere af Naftaforetagender i Rusland. 1902 blev han teknisk Direktør for Firmaerne **Anglo Russian Maksimoff Co.**, **St. Petersborg Co.** og **B. R. Maksimoffs Eftflgr.** i Grosney, en Stilling, han med en Afbrydelse 1905—07, da han arbejdede for Europæisk Naftakompagni i Sabuntchi og **North Caucasian Oil Co.** i Grosney, beklædte til 1913, da han blev teknisk Direktør for **The Spies Petroleum Co.** i Grosney. 1903—05 og fra 1907 var G. Medlem af den tekniske Regeringskommission for Naftaforetagender i **Guvernementet Terek.** 1917 blev han Direktør for Kulgrubeselskabet **Obolenski** ved Tula med Bopæl i Moskva, hvor han blev Præsæs for den danske Koloni. Efter Revolutionen blev han 1919 fængslet af Bolschevikerne, men det lykkedes ham 1920 at flygte til Danmark. 1921—28 var han Direktør for det franske **Petroleumsselskab** **Koncern Dabrowa's Petroleumskilder** i Borislav i Polen. 1928 rejste han til Paris og startede der Firmaet **Budit**, der bl. a. repræsenterer Akts. **Titan** i Frankrig og dets Kolonier.

Studenterne fra 1891, 1916. Kr. G. Konradsen: Stamtavle over Familien Glud, 1933, S. 50.

Poul Vinding

Glückstadt, Emil Raffael, 1875—1923, Bankdirektør. F. 24. Aug. 1875 i Kbh. (Mos.), d. 24. Juni 1923 sst., begr. sst. (Kat. Vestre). Forældre: Bankdirektør, senere Gehejmeetatsraad Isak G. (s. d.) og Hustru. Gift 18. April 1901 i Kbh. (Mos.) med Laura Rosa Rée, f. 12. Aug. 1876 i Kbh. (Mos.), D. af Direktør for Creditkassen

for Landejendomme i Østifterne, Vekselmægler Eduard Philip R. (1850—1918) og Gaiathea Albertine Berendt (1852—1920).

Efter at G. 1894 havde taget Studentereksamen fra Østerbros Latin- og Realskole (cand. phil. n. A.), indtraadte han i den af Faderen ledede Bank og modtog her sin første Uddannelse som Bankmand. Derefter studerede han Bankforhold i Udlandet i tre Aar, i National City Bank i New York, i Deutsche Bank's London-Filial og i Banque de Paris et des Pays-Bas i Paris. Efter sin Hjemkomst 1901 traadte han atter ind i Landmandsbanken, blev s. A. Sekretær, 1904 Underdirektør og 1907 Direktør. 16. Juni 1910 blev han i en Alder af knap 35 Aar efter Faderens Død Førstedirektør. Paa dette Tidspunkt havde Banken en Aktiekapital paa 60 Mill. Kr., Reserver paa ca. 10 Mill. Kr. og en Totalbalance paa 312 Mill. Kr. Den var allerede da Danmarks største Bank, men det var G.s Ærgerrighed at bringe den op i det store internationale Format. Til dette FormaaIs Opnaaelse besad han ud over sin arvemæssigt heldige Placering og alsidige internationale Uddannelse et snarraadigt og hurtigt Hoved, udmærkede Forhandlingsevner og personlig vindende Egenskaber, som i Forening hjalp ham til hurtigt at naa sit Maal under de følgende Aars betydningsfulde Begivenheder ude og hjemme. Medens Landmandsbanken ved sin Start og i mange Aar derefter i Relation til Udlandet i særlig Grad havde haft Tilknytning til tyske Kapitalinteresser, blev det en af G.s første vigtige Handlinger ogsaa at orientere den i vestlig Retning. 1911 deltog saaledes Banken sammen med Stockholms Enskilda Bank, Centralbanken for Norge, Banque de Paris et des Pays-Bas og C. J. Hambro & Son i London i Stiftelsen af Banque des Pays du Nord i Paris, og 1912 var Banken Medlem af den Kreds, der i London stiftede British Bank of Northern Commerce, hvilken senere er blevet sammensluttet med C. J. Hambro & Son til Hambros Bank. Omtrent samtidig begyndte Banken her hjemme at overtage forskellige Provinsbanker og Sparekasser, navnlig saadanne, der havde rigelige Indskudsmidler. Desuden udbyggede den med stor Energi sit Filialnet saavel i Kbh. som i Provinsen. Under Verdenskrigen tog denne Bevægelse større Fart, hvorved Banken blev yderligere i Stand til at drage Penge til sig fra hele Landet. Denne Bankovertagelses- og Filialdannelses-Epidemi kulminerede ved Overtagelsen af Den private Laanebank 1922, men allerede forinden dette skete, stod Landmandsbanken paa svage Fødder.

Da hele denne Udvikling fandt Sted samtidig med, at Krigstidens Inflation skyllede over Danmark, kom Landmandsbanken

til at opleve en meget stor Vækst i sin Totalbalance, alene i Tidsrummet 1910—20 fra 312 til 1482 Mill. Kr. Da Bankens Aktiekapital i samme Tidsrum voksede fra 60 til 100 Mill. Kr., og Bankens Reserver fra 10 til 50 Mill. Kr., vil det forstaaes, at langt den overvejende Vækst i Totalbalancens Tal hidrørte fra Stigningen i de fremmede Virkemidler. Til Eks. voksede Indiaanskontoen i det her omhandlede Tidsrum fra 82 til 449 Mill. Kr., Foliokontoen fra 11 til 92 Mill. Kr. og Sparekasseindskuddene fra 67 til 123 Mill. Kr. Ved Bankens 50 Aars Jubilæum 1921 stod Banken med en Totalbalance, der var større end nogen anden skandinavisk Banks. Denne overordentlige Vækst, som saaledes naaedes i G.s Virketid, skyldtes foruden selve Konjunkturerne Bankens utvivlsomme Evne til at drage Kunder til sig som Følge afudmærket Service, i Særdeleshed Tilpasningsevne og Elskværdighed. Der er ikke Tvivl om, at G. paa dette Omraade har været Banken en god Direktør, men helt anderledes stiller Sagen sig, naar Talen er om Forvaltningen af de uhyre Kapitaler, som Banken efterhaanden kom til at raade over. Paa dette Omraade kom G. som Direktør til at fremvise store Brist, formentlig først og fremmest fordi han ikke var i Besiddelse af den Karakterstyrke, Koldblodighed og Oversigt, som det nu engang er en Nødvendighed at besidde paa en Post som den, han beklædte. G. havde først og fremmest den Fejl, at han var en alt for stor Optimist. Den Lethed, hvormed han kunde sætte sig ind i en Sag, havde til Følge, at han undertiden tog for overfladisk Stilling til Problemerne eller gik uden om dem i Haab om, at Tiden selv nok vilde bringe en Løsning paa dem, ligesom hans Kendskab til de for Banken betydende Engagementer utvivlsomt i mange Tilfælde var utilstrækkeligt. Hans Forfængelighed bevirkede desuden, at hans Opmærksomhed og Arbejdskraft i alt for høj Grad droges bort fra Banken, og i samme Retning virkede hans meget store Lefevod. Hertil kom endelig, at han i Arv fra sin Fader havde taget en betydelig Interesse for Aktie- og Obligationsforretninger, som yderligere kraftigt stimuleredes gennem G.s intime Forbindelse med Svi-gerfaderen Eduard Réé, der skulde blive i høj Grad skæbnsvanger for ham ved, at hans bedste Virkeaar faldt i en Tid, hvor Børspekulationen tog et ganske voldsomt Opsving, og hvor Værdibegreberne i en usædvanlig Grad blev flydende. Til hans Ulykke fjøede sig yderligere det, at hans mest betroede Meddirektør, Ove Ringberg, paa dette Omraade var endnu mere forceret og hasardiøs end han selv, men selvfølgelig er dette ikke nogen Undskyldning for, at G. personlig var Deltager i en lang Række Transaktioner

og Spekulationer med Interesser, der langtfra altid var parallelle med Bankens.

Ogsaa paa et andet Felt var G. den alt for store Optimist, nemlig i Spørgsmaalet om Finansieringen af den internationale Handel. I hans Direktionstid fik i særlig Grad den Gruppe af Foretagender, som Harald Plum stod i Spidsen for, en ganske overdreven Støtte fra Landmandsbanken. Til G.s Undskyldning paa dette Omraade kan **maaske** siges, at han ved sin Standpunkttagen stod fælles med en saa erfaren Købmand som Andreas Collstrop, der i hvert Fald en Tid lang ydede Harald Plum sin virksomme Støtte; omvendt staar det imidlertid ogsaa fast, at det fra anden og meget indsigtfuld Side blev fremholdt for G., hvor farlig denne Forbindelse efterhaanden vilde blive for Landmandsbanken. Atter her var det G.s overdrevne Optimisme og hans manglende Karakterstyrke, som forhindrede den Indskriden i Tide, der i saa høj Grad havde været paa sin Plads. Stort set tør man hævde, at det var de store Engagementer med Harald Plum-Koncernen og Finansieringen af de store Spekulationskonsortier paa Børsen, som blev de Faktorer, der fremkaldte Landmandsbankens Sammenbrud 1922.

1921 under de faldende Konjunkturer tog Rygterne om Banken fart og vandt i Styrke og Intensitet. Den første offentlige Meddelelse om dens Vanskeligheder fremkom 10. Juli 1922, ved hvilken Lejlighed Nationalbanken erklærede sig villig til midlertidig at indskyde en ny Reservekapital paa 30 Mill. Kr. Den fortsatte Uro om Banken gav omkring Midten af Sept. Anledning til en Række forcerede Forhandlinger, hvis politiske Resultat blev Lov af 21. Sept. 1922 om Statens Medvirken til en Rekonstruktion af Banken. Den herved indførte Statsgaranti blev yderligere stærkt udvidet ved Lov af 5. Febr. 1923. Ved en særlig Lov af 21. Sept. 1922 blev Justitsministeren bemyndiget til at nedsætte en Kommission paa indtil tre Medlemmer til at undersøge Bankens Forhold, særlig Aarsagen til dens økonomiske Vanskeligheder samt saadanne i Forbindelse hermed staaende Forhold, hvis Undersøgelse Justitsministeren **maatte** henvise til Kommissionen. Kommissionen blev omgaaende nedsat og arbejdede hurtigt. Ved Skrivelse af 23. Jan. 1923 begærede Rigsadvokaten Forundersøgelse indledet mod Bankens tidligere Direktion og Bestyrelse, dog saaledes, at Forundersøgelsen foreløbig kun skulde rettes mod to Forhold: Bankens Regnskab for 1921 (urigtigt Regnskab) og Syndikatet af 10. Nov. 1921 (Opkøb og Belaaning af Bankens Aktier i Nationalbanken). 9. Marts 1923 blev G. efter Begæring af Anklagemyndig-

heden arresteret, idet der efter dennes Mening forelaa tilstrækkelig Grund til at antage, at han havde gjort sig skyldig i **Bedrageri**. Ved Skrivelse af 21. Marts fra Rigsadvokaten begæredes Forundersøgelsen udvidet til ogsaa at omfatte bl. a. forskellige Transaktioner foretaget i Konsortier, som G. havde været Deltager i.

Forundersøgelsen sluttede 5. Maj 1923, og i det sidste offentlige Retsmøde 4. Maj oplyste Rigsadvokaten, at der vilde blive rejst Anklage bl. a. imod G. for Bedrageri og for Overtrædelse af Aktieselskabsloven, Bankloven og Bogføringsloven. 14. Juni s. A. tog Landsrettens Behandling af Sagen sin Begyndelse, men 23. i s. M. afgik G. ved Døden efter en Operation, og Resten af Retsbehandlingen drejede sig herefter kun om de øvrige Direktørers og Bestyrelsesmedlemmers Ansvar. 7. Juli 1923 faldt Landsrettens Dom. Den blev indanket for Højesteret, hvis Dom faldt 29. Sept. s. A.

For G.s Vedkommende statuerede Landsretten, at han i en Række Tilfælde havde gjort sig skyldig i Bedrageri samt i Overtrædelse af Aktieselskabs-, Bank- og Bogføringslovgivningen. Om nogen Strafudmåling var der naturligvis ikke Tale, da G. var død inden Offentliggørelsen af den samlede Dom; men ved Fastsættelsen af Sagens Omkostninger statuerede Landsretten, at $\frac{4}{5}$ skulde bæres af G.s Bo, medens Resten af Omkostningerne paa lagdes de øvrige anklagede, hvilken Fordeling bibeholdtes ved Højesteretsdommen.

Ved Siden af sin Stilling som Bankdirektør beklædte G. Formands- eller Medlemspladsen i talrige Aktieselskabers Bestyrelser, og paa Grund af sin internationale Indstilling fik han ogsaa adskillige Hverv og Rejser i Statens Tjeneste overdraget. Saaledes var han finanskyndigt Medlem i den sønderjyske Delegation til Paris 1919 og bragte ved Erstatningskommissionens Kendelse 16. Dec. n. A. paa en for Landet gunstig Maade Forhandlingerne om Danmarks Part i den tyske Gæld ved Overdragelsen af Nord-slesvig til Afslutning. Endvidere var han den danske Stats Repræsentant paa Finanskonferencen i Bruxelles i Sept. 1920, paa den internationale Hjælpekonference i Paris s. A. og paa London- og Genova-Konferencerne, begge 1922. Endelig var han Medlem af den 1921 af Folkeforbundet nedsatte Kommission til Undersøgelse af Østrigs finansielle Forhold.

G.s Skæbne er paa een Gang usædvanlig og tragisk. Faa Mænd i Danmarks økonomiske Liv har i saa kort et Tidsrum oplevet en Ophøjelse og et Fald af et saa voldsomt Omfang, og selv om man holder sig G.s specielle Evner og Karakterbrist for Øje, tør man vel nok hævde, at det ogsaa var Tiden og dens **Foreteelser**,

som medvirkede til at stille hans Fortrin og Fejl saa skarpt over for hinanden. Hans medfødte Format var ikke af en saadan Størrelse, at det berettigede ham til at blive den udprægede Forgrundsfigur, han et kort Aaremaal blev inden for den danske Finansverden. Hans hurtige Opfattelsesevne, ubestridelige Forhandlingsdygtighed og Charme var hans mest positive Egenskaber, hans overdrevne Optimisme, Overfladiskhed, Rastløshed samt Mangel paa Ansvarsbevidsthed, yderligere forstærket ved hans Forfængelighed, var hans største Brist. Mange Menneskers økonomiske Ruin fik han ved sine Handlinger eller Mangel paa Handling det direkte Ansvar for, men glemmes maa det i denne Forbindelse ikke, at han i sine Velmagtsdage ogsaa var en Mand, der gerne hjalp, hvor han kunde. Han var afgjort ikke smaalig.

Etatsraad 1911. — R. 1912. DM. 1913. K.² 1917. K.¹ 1919. S.K. 1920. — Barneportræt af Bertha Dorph 1885.

Jul. Schovelin: Landmandsbanken 1871—1921, 1921. Jens Vestberg: Verdensmarkedet og Danmark i Aaret 1922, især S. 152, 159, 162, og i Aaret 1923, især S. 94, 140, 145. Lovforslaget af 3. Febr. 1923 med to Bilag. Stenografisk Referat af Retsforhandlingerne ved Forundersøgelsen ved Østre Landsret og Højesteret, 1923. Beretning om Forholdene i den danske Landmandsbank, 1924. Højesteretstidende, LXVII, 1923, S. 331—73. Politiken 29. Juni 1923. Laura Glückstadt: Emil Gluckstadt, 1929. Josef Fischer: Hartvig Philip Réé og hans Slægt, 1912, S. 53.

Jens Vestberg.

Glückstadt, Isak (Isac) Moses Hartvig, 1839—1910, Bankdirektør. F. 22. April 1839 i Fredericia, d. 11. Juni 1910 i Søllerød, begr. i Kbh. (**Mos.**). Forældre: Købmand Hartvig Joseph G. (1804—87) og Esther Goldschmidt (1805—74). Gift 5. Maj 1867 i Aalborg med Juliette Sophie Raffel, f. 5. Febr. 1845 i Aalborg, d. 7. Dec. 1895 i Kbh., D. af Købmand, Raadmand Albert R. (1804—83, gift 1° med Selly Goldschmidt, 1809—36) og Esther Delbanco (1812—71).

Som ganske ung kom G. til Kbh. og fik sin Uddannelse i G. A. Gedalias Bankierforretning, nogle Læreaar, som utvivlsomt blev af stor Betydning for ham, ikke mindst derigennem, at hans Chefs og hans egne Evner og Naturel var vidt forskellige. 1865 rejste han til **Kristiania** og grundlagde der en Bankierforretning, som han dog 1871 opgav for at modtage Stillingen som Direktør i Den norske Creditbank. Denne Stilling beklædte han imidlertid kun kort Tid, idet han i Slutningen af 1871 fik Tilbud om at overtage Stillingen som Direktør i Den danske Landmandsbank, hvilket Tilbud han accepterede. Landmandsbanken var oprettet i Okt. 1871, og en af Hovedmændene i Stifterkredsen havde just været

Gedalia. Tilbudet til G. kom da ogsaa fra ham, og man tør uden Overdrivelse sige, at det, Landmandsbanken paa det Tidspunkt trængte til, var en Direktør af G.s Type. Ganske stille mødte han første Gang i Banken 5. Febr. 1872, men fra det Øjeblik, han tog Styret, slap han det ikke før sin Død. I Løbet af de godt 38 Aar, han var Direktør, skabte han en Storbank, der ikke blot blev Danmarks største, men tillige den Bank, som i højere Grad end nogen anden fik et Navn paa de internationale Finanspladser.

Da G. tiltraadte Direktørstillingen 1872 i en Alder af knap 33 Aar, var han utvivlsomt en Fagmand i Ordets bedste Forstand; der var næppe nogen teknisk Enkelthed i den Tids Bankvirksomhed, han stod fremmed overfor. Hans Held var, at han som ung blev Leder af en nyskabt Institution, saaledes at han kunde vokse med den og den med ham. Han kendte hver Sags Tilblivelseshistorie og forenede hermed Evnen til at bevare Overblikket. For Nutidsøjne synes de Tal, en Bankdirektør dengang tumlede med, at være smaa, men saa meget mere var det af Vigtighed i en saadan mindre Verden at vinde Tillid, og dette forstod G. endog i en usædvanlig Grad. Naar han naaede sit Maal saa fuldkomment, som Tilfældet var, beroede det ikke alene paa hans Villies Sejghed og hans utrættelige Ihærdighed, men ogsaa paa hans Evne til at disponere. Han forstod koldt og kritisk at vurdere enhver Chance og ejede samtidig Evnen til at gribe resolut til i det gunstige Øjeblik. I sine Bestræbelser for at gøre sin Bank til en Stormagt gik han tro mod sit Naturel frem paa den Maade, at han udvidede sit Virkefelt under den mindst mulige Opsigt.

Da C. F. Tietgen i alle G.s yngre Aar ved sit finansielle Geni og kraftige Initiativ skabte og ledede en Række store trafikale og industrielle Foretagender, maatte G. som Leder af et nyskabt og forholdsvis mindre Bankinstitut tage andre Opgaver op, først og fremmest den ganske nærliggende at skabe et Pengeinstitut, der kunde tilfredsstillende den ganske almindelige næringsdrivende, saaledes at denne med det ringest mulige Besvær kunde gøre sin Kassebeholdning frugtbringende, samtidig med at holde den disponibel til at ordne sine Betalinger, herunder ogsaa med fremmed Valuta, til at faa aabnet Rembourser i Udlandet og til at faa Kredit, naar det gjaldt om at udnytte de Chancer, der Tid efter anden bød sig. I ganske særlig Grad tog G. sig af Kassekreditens Udvikling, ligesom han med stor Iver oparbejdede Bankens Sparekassevirksomhed, ikke mindst ved Oprettelsen af et meget stort Antal Filialer spredt over hele Landet, en Udvikling, som dog ikke kunde undlade at fremkalde Kritik fra forskellig Side. Ved Siden

heraf søgte han navnlig at udvikle Forretningen i Obligationer og senere i Aktier, og i Aarenes Løb fik han da ogsaa efterhaanden knyttet en meget betydelig daglig Fondsforretning til sin Bank, noget, der sikkert skyldtes en stor Interesse for den egentlige Vekselerergerning. Til **Obligationsforretningen** sluttede sig naturligt Emissionsforretningen, og specielt paa dette Felt fik G.s Evner og hele internationale Indstilling en Virkeplads, som i Omfang langt kom til at overstige enhver anden skandinavisk Bankdirektørs i Tiden indtil G.s Død. Allerede fra sine Ungdomsaar i Norge medbragte han stor Interesse for Emissioner af Stats- og Kommune-**laan**, og i hele det lange Tidsrum, han virkede som Bankdirektør i Danmark, blev han i de fleste Tilfælde Hovedarrangør af norske Stats-, Kommune- og Hypotekbanklaan. At han ogsaa blev det for Danmarks Vedkommende i en Række Tilfælde, kan ikke forbyse, og til Eks. kan det nævnes, at Landmandsbanken havde en betydelig Andel i **Negotieringen** af vore Statslaan 1897, 1900 og 1901. Ogsaa med Hensyn til Tilvejebringelsen af finske, ja selv svenske Laan var G. meget virksom, paa det sidstnævnte Omraade oftest i Forbindelse med Knut Wallenberg i Stockholm.

Til Belysning af Landmandsbankens Vækst tjener i øvrigt, at medens Aktiekapitalen ult. 1872 var 4,8 Mill. Kr. og Totalbalancen 13,2 Mill. Kr., var de tilsvarende Tal ult. 1897: 24,0 og 110,6 Mill. Kr. og ult. 1910: 60,0 og 312,2 Mill. Kr. Reservefonden udgjorde 1897: 2,8 Mill. Kr. og 1910: 10,2 Mill. Kr.

Da Kbh.s Frihavnselskab 1892 skulde dannes, udpegede Nationalbankdirektør Moritz Levy over for Indenrigsminister Ingerslev G. som den, der bedst evnede at føre Sagen igennem. Ingerslev fulgte Levys Raad, men G. paadrog sig derved Tietgens Vrede, som bl. a. gav sig Udslag deri, at Det forenede Dampskibsselskabs Skibe i Frihavnsens første Tid ikke søgte derhen. Senere indtraadte der en Forsoning mellem de to Modstandere, men til venskabelige Følelser kom det aldrig.

Ved Det Østasiatiske Kompagnis Stiftelse 1897 forlod G. den mere stilfærdige Forretningsvej og slog ind paa en mere dristig. Udviklingen viste, at han handlede rigtigt, og for G. og hans Bank blev utvivlsomt Forbindelsen med O. K. det store og gode Eventyr i hans Liv. Mange og store Rejser til de internationale Finanscentre førte denne nye Forbindelse med sig til stor personlig Glæde for G.

Ogsaa ved Dannelsen af Kongeriget Danmarks Hypotekbank 1906 øvede G. en væsentlig Indflydelse ligesom ved Etableringen af Den dansk-vestindiske Nationalbank 1904 og senere af den lille

Föroya Banki. Under Bankkrisen Febr. 1908 ydede han en værdifuld Indsats til Bekæmpelsen af Krisen.

Ved Siden af sin Bank og dens Udvikling lagde G. ogsaa stor Interesse for Dagen for den jødiske Menigheds Opretholdelse og Udvikling. I 36 Aar sad han i Det mosaiske Trossamfunds Repræsentantskab og deraf den længste Tid (fra 1887) som Formand. Det var ham en særlig Tilfredsstillelse at føle sig som Menighedens Førstemand, og selv om han til Tider kunde være noget af en Selvhersker, førte han til Gengæld ogsaa flere store Sager igennem af blivende Værdi, saaledes bl. a. de store og smukke Bygninger for Samfundets Stiftelser og Kontorer i Ny Kongensgade. — 1886—92 var G. Medlem af Borgerrepræsentationen. — Gennem mange Aar var han en ivrig og kyndig Møntsamler.

Etatsraad 1880. Gehejmeetsraad 1904. — R. 1885. DM. 1892. K.² 1894. K.¹ 1900. S.K. 1909. — Mindeobelisk med Relief i Hørsholm Slotshave. Maleri af Jul. Paulsen 1909 (Fr.-borg). Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895. Lito-grafi af I. W. Tegner 1887. Træsnit af L. B. Hansen 1909 efter Fotografi af Elfelt. Medaille af S. Lindahl 1907.

Jul. Schovelin: Landmandsbanen 1871—1921, 1921. III. Tid. 18. Nov. 1894, 25. April 1909 og 19. Juni 1910. Emil Meyer i Tilskueren 1910, II, 35 39.

Jens Vestberg.

Glüsing, Johan Otto, ca. 1676—1727, Separatist. F. ca. 1676 i Altenesch ved Delmenhorst, d. 2. Aug. 1727 i Altona. Forældre: Sognepræst, Magister Johannes G. (d. 1679) og 2. Hustru Margrethe Elisabeth Schumacher (d. 1710). Gift med N. N., d. 1711 el. 12 i Altona.

J. O. G. studerede i Jena 1696—1700 og blev derefter Huslærer i Kbh. Paa dette Tidspunkt var en ny Vækkelse ved at bryde sig Vej, dels formidlet ved H. W. Ludolffs Besøg 1703 fra England, dels fra Pietismen i Halle. Spener havde i »Pia desideria« (1670) varmt anbefalet Afholdelse af Bibel møder i Hjemmene som et Middel til Kristentroens Genoplivelse, men han forudsatte, at disse Forsamlinger afholdtes i Forstaaelse med Præsterne. I Kbh. holdtes de første Husforsamlinger hos to Borgere, Peder Svane og Mourits Samsøe. J. O. G. og hans Landsmand, Student Eberhard, tog ledende Del i disse Konventikler, men deres Kritik af den bestaaende Kirke og dens Præster blev saa nærgaaende, at en Plakat af 2. Okt. 1706 forbød Husmøder af »særsindede« Personer, som førte en Lærdom, der ikke stemte med Skriften og den augsburgske Bekendelse. J. O. G. havde allerede da forladt Kbh. og var blevet

Huslærer i Kristiania, men ogsaa her agiterede han med Mund og Pen saa aggressivt for Forsamlingerne, at Stiftsprovst **Jac.** Lodberg fik udvirket et kgl. Reskript af 28. Sept. 1706 med Paabud om, at **J. O. G.** skulde eksamineres i den Lære, han førte, og oplyse, hvem der hørte til hans Kreds. **J. O. G.** var villig til at gøre Regnskab for sin Lære, men vilde ikke opgive sine Fæller. Han blev derefter 11. Dec. s. A. forvist fra Kongens Riger og Lande. Han rejste til **Altona** (med periodiske Ophold i Hamburg), hvor han skaffede sig Brødet ved at lave Ure og Instrumenter. **J. O. G.** var en kristelig Individualist, der forbandt et spiritualistisk Livs-syn med asketisk Trang, desuden synes han at have haft en visionær Begavelse. Sit aandelige Hjemsted fandt han i Gichtels Samfund, »Englebrødrene«, saaledes kaldet efter deres Asketik. Foruden flere opbyggelige Bøger udgav han bl. a. en Samling af fem forskellige tyske Bibeloversættelser samt den af Gichtelianerne saa højt værdsatte Jacob **Böhme**, idet han til Udgivelsen af hans Skrifter føjede en Biografi. Han havde megen teologisk Læsning; sit Bibliotek paa 2000 Bind testamenterede han til Gymnasiet i Altona. Hans Virksomhed i Kbh. var det første Tegn paa Pietismens Komme og ikke uden Betydning.

D. G. Zwergius: Det siellandske Clerisie, 1754, S. 350—51. P. F. Suhms Nye Samlinger, III, 1794, S. 293 f. J. A. Bolten: Historische Kirchen-Nachrichten von der Stadt Altona, II, 1791, S. 102—11. Teol. Tidsskrift for den evang. lutherske Kirke i Norge, Ny Rk., I, 1871, S. 190—93. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, VI, 1892, S. 131 f., 136 f. Kirkehist. Saml., 5. Rk., IV, 1907—09, S. 95, 97. Nordisk Missionstidsskrift 1906. Teol. Tidsskrift, 4. Rk., IX, 1929, S. 97—134. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, I, 1930, S. 80. E. Seeberg: G. Arnold 1923. S. 364 f.

Michael Neiiendam.

Glæsel, Fritz Edvard, 1858—1915, Landskabsgartner. F. 4. Jan. 1858 paa Clasonsborg ved Herning, d. 12. Juni 1915 paa **Frbg.**, begr. sst. Forældre: Fabrikbestyrer, senere Sekretær ved de jyske Jernbaner Julius August G. (1813—74) og Henriette Danchell (1831—1915). Gift 10. Marts 1904 i Valby (Jesusk.) med Ellen Gerda Mygind, f. 14. Sept. 1876 i Kbh. (Garn.), D. af Overintendant, senere Stabsintendant Edvard Otto M. (1836—92, gift 1° 1869 med Johanne Cathrine Smith, 1840—72) og Elise Vilhelmine Cathrine Guldberg (f. 1856).

Efter at have afsluttet sin indledende Uddannelse som Gartner fik G. Plads som Undergartner paa Bregentved og rejste derefter til Udlandet, først til England, hvor han opholdt sig i henved fire Aar, dernæst til Fastlandet. Beriget med mange Erfaringer og

ladet med Indtryk nedsatte han sig efter sin Hjemkomst 1888 i Kbh. Fra en jævn Begyndelse i denne selvstændige Virksomhed udviklede han sig til en af de ypperste paa Landskabsgartneriets Omraade, hvad Løsningen af store Opgaver som Omlægningen af Vallø Park, Anlæggelsen af Vestre Kirkegaard (i nært Samarbejde med Arkitekt H. Holm) og Anlæggelsen af Bispebjerg Kirkegaard tydelig viser. Ved Anlægget af de nævnte Kirkegaarde brød G. paa sin Vis med den fremherskende tyske Idé, at en Kirkegaard skulde virke som en Park i saa høj en Grad, at man ikke ved sin Færden deri kom til at mindes Kirkegaarden. G.s Arbejde i denne Retning viser, at han forstod at give hele Anlægget et vist parkmæssigt Anstrøg, samtidig med at han skabte den særprægede Stemning, som bør herske i de dødes Have. Tyske Landskabsgartnere og Havearkitekter gav efterhaanden dette Princip deres fulde Tilslutning, og som Bevis for, hvorledes hans Havekunst værdsattes hos vor sydlige Nabo, kan tjene, at han ved en Udstilling i Dusseldorf 1902 fik tilkendt den store Guldmedaille for de af ham udstillede Planer. Af andre bekendte Arbejder, som G. skabte, skal nævnes Raadhushaven, et Arbejde han selv satte uhyre stor Pris paa; han har her formaaet paa et meget indskrænket Areal at skabe baade Stemning og Hygge. G. skrev af og til Artikler i »Gartner-Tidende«, han var Medarbejder ved »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon« og udarbejdede »Fortegninger for Gartnerelever«. Han var et interesseret Medlem af Almindelig dansk Gartnerforening, var Repræsentant, senere Kredsformand for Kbh. og sluttelig Medlem af Hovedbestyrelsen. I nær Tilslutning hertil var han virksom ved Arrangementet af de Udstillinger, som Foreningen satte i Scene. G. var en indesluttet Natur og stod indtil Stædighed fast paa sine Ideer, men dette bundede udelukkende i en dyb Tro paa og Overbevisning om, at hans Tanker var de rette.

Gartner-Tidende, XXXI, 1915, S. 145

ff.

Axel Lange.

Glæser (Glaeser), **Franz** Joseph, 1798—1861, Kapelmester og Komponist. F. 19. April 1798 i Ober Georgental i Bøhmen, d. 29. Aug. 1861 i Kbh. (**Kat.**), begr. sst. (Ass. **Kat.**). Forældre: Linnedvæver, senere Nodeafskriver Peter Paul Glaeser og Elisabeth Trinks. Gift 1° 17. Juni 1829 i Wien med Josepha Maria Aloysia Catharina Muller, f. ca. 1811 i Wien, d. 18. Jan. 1836 i Berlin, D. af Postembedsmand Johann Baptist M. 2° 10. Jan. 1858 i Kbh. (**Kat.**) med Thora Joachimine Carstensen, f. 30. Maj 1820 i Kbh. (**Trin.**), d. 10. Aug. 1906 sst., D. af Vognmand, senere Ejer af

Kildevældgaard paa Strandvejen Isak Christian C. (1787—1850) og Ane Cathrine Møllerup (1785—1833).

G. begyndte sin Musikerbane som Kordreng ved Hofkapellet i Dresden og blev 1815 Elev af Konservatoriet i Prag, hvor han som Lærere bl. a. havde Teoretikeren Dionys Weber og Violinisten F. W. Pixis. Efter at have afsluttet sine Studier ved Konservatoriet drog G. sammen med sin Fader til Wien, der dengang var en af Europas betydeligste Musikbyer, hvor bl. a. Beethoven og Fr. Schubert virkede. Til at begynde med maatte G. tjene til Livets Ophold ved tilfældigt Arbejde som Nodeafskrivning o. l.; men ret hurtigt fik han Lejlighed til at gøre sine fortræffelige Evner gældende inden for Wiens blomstrende Musikliv. Hans Interesse gik først og fremmest mod Teatret, og efter at han 1818 var blevet 2. Kapelmester ved Leopoldstädter-Teatret, viste det sig snart, at han ejede den letflydende Skrivefærdighed, som man dengang først og fremmest krævede af en Kapelmester-Komponist. 1822 blev han Kapelmester ved Josephstädter-Teatret, og det faldt i hans Lod at staa selve Beethoven bi, da denne i Anledning af Teatrets Ombygning havde skrevet Overturen »Die Weihe des Hauses«.

G. synes i det hele under sit Wienophold at have nydt Mesterens Bevaagenhed. Fra 1828 virkede G. ved en af Wiens navnkundigste musikalske Scener, Theater an der Wien, og viste her til Gavn, at han var i Besiddelse af en betydelig Produktionsevne. Han skrev saaledes over 120 højst forskelligartede Arbejder, som ikke mindst paa Grund af deres udprægede Melodiositet skaffede ham stor Popularitet. Blandt disse nu glemte Værker kan nævnes »Sauer-töpfchen« (1824), »Die sonderbare Laune« (1825), »Der Brief an sich selbst« (1826), »Claudine von Villa bella« (Tekst af Goethe, 1826) og »Heliodor« (1828). G.s Ry naaede til Berlin, hvor han 1830 fik Ansættelse ved Königsstädtischer Theater. Ogsaa her skrev han en Række sceniske Værker, bl. a. sit Livs største Succes »Des Adlers Horst« (1832), der snart gik sin Sejrs-gang over de tyske Scener. I dette Syngespil, hvis Tekst skyldes Karl von Holtei, søger G. at nærme sig Tonen i Webers og Marschners romantiske Operaer. Af andre Værker fra Berlintiden kan nævnes »Aurora«, »Der Rattenfänger aus Hameln«, »Andrea« og »Das Auge des Teufels«. Alle disse sceniske Arbejder vidner om G.s ubestridelige kompositoriske Dygtighed; de virker vel ikke alle lige inspirerede, men man kan paa ingen Maade frakende Komponisten et betydeligt Talent, der dog navnlig kommer til Udtryk i »Des Adlers Horst«, i hvis klangfuldt instrumenterede Partitur der findes mange fine og bemærkelsesværdige Enkeltheder. Da det dengang saa

populære Syngespil 1835 blev ført i Kbh. under Titlen »Ørnens Rede«, fandt man, at Musikken var »meget behagelig iørefaldende ved mange nydelige, livligt flydende Melodier«. — Medens G. opholdt sig i Berlin, søgte man en Kapelmester ved Det kgl. Teater i Kbh. Teatret henvendte sig i den Anledning til Musikforeningen, og det blev J. P. E. Hartmann, der kom til at tage sig af denne for dansk Musikliv saa vigtige Sag. Efter forskellige Overvejelser, under hvilke bl. a. Spohr, Mendelssohn og Marschner havde været paa Tale, bestemte man sig for G., der tiltraadte Embedet 1842 (Hofkapelmester 1845). Det viste sig snart, at man havde valgt den rette. Allerede ved sin Debut, Rossinis »Wilhelm Tell«, fik han Lejlighed til at fastslaa, at han forstod at bringe Liv og Præcision ind i en Forestilling. For denne Kapelmester, der havde noget »Militært-Bestemt ved sig«, fik man Respekt. De »National-musikalske« havde i Begyndelsen set med ikke ringe Uvillie paa, at man havde hentet en Kapelmester fra Tyskland; men man bøjede sig hurtigt for G.s ubestridelige Evner som Leder. Begejstringen over hans mønsterværdige Indstuderinger gik endog saa vidt, at han ved Fremførelsen af Meyerbeers »Huguenotterne« lønnedes med et »G. leve«. 1845 udnævntes han til Hof kapelmester. 1843—50 var han tillige Dirigent i Musikforeningen, hvor han navnlig gjorde sig fortjent ved sine Fremførelser af Beethoven'ske Værker. Som Komponist fik G. ikke Lejlighed til her i Landet at yde nogen større Indsats. Af de dramatiske Værker, han skrev for Det kgl. Teater, kan nævnes »Brylluppet ved Comosøen« (1849) og »Nøkken« (1853), begge til Tekster af H. C. Andersen. — Musikmanuskripter i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1851. — R. 1847. — Litografier af N. Henriques og Em. Barentzen ca. 1845. Træsnit 1861 efter Tegning af H. Olrik.

W. Neumann: F. Gläser (Die **Componisten** der neueren Zeit, XXXVI), 1856, S. 87—116. Meister der Tonkunst in **Biographien** geschildert, 1880, Nr. 19. Th. Overskou: Den danske Skueplads, V—VII, 1864—78. A. Hammerich: Musikforeningens Historie 1836—86, 1886. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). Die Theater Wiens, IV, 1909. Ill. Tid. 8. Sept. 1861. *Torben Krogh.*

Gläser, Joseph August Eduard Friedrich, 1835—91, Komponist. F. 25. Nov. 1835 i Berlin, d. 29. Sept. 1891 i Hillerød, begr. sst. Forældre: Komponisten, Kapelmester Franz G. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 20. Juni 1862 i Kbh. (Slotsk.) med Thomine Augusta Frederikke Hansen, f. 1. Febr. 1840 i Kbh. (Slotsk.), d. 7. Febr. 1926 i Hillerød, D. af kgl. Kapelmusikus Jens Peter H. (1804—81) og Laura Kirstine Bønsøe (1805—69).

G. kom med sin Fader til Danmark 1842, gik først i katolsk Skole (og sang som Kordreng i katolsk Kirke), senere i det v. Westenske Institut, hvorfra han blev Student 1854. Han var efter Faderens Ønske begyndt paa juridisk Studium, da han gav efter for Musikken, der (G.s eget Udtryk) var blevet hans *alter ego*. Allerede i Fireaarsalderen var han begyndt paa Klaverspillet; senere fik han Undervisning heri hos den katolske Organist Jettel og Teoriundervisning hos Faderen, der ogsaa vejledede ham i Komposition, paa hvilket Omraade han allerede havde forsøgt sig i Skoletiden. Med Faderen foretog han 1857 en Rejse til Berlin, Dresden, Prag og Wien for at høre Musik, hvorefter han en Aarrække levede i Kbh. som Musiklærer. Efter 1865 atter at have været paa Studierejse (Ancker'ske Legat), denne Gang til Paris og Wien — i Paris opførtes en Ouverture af ham i Concert Musard —, slog han sig ned i Hillerød, hvor han ligeledes virkede som Musiklærer og vikarierede ved Orglet i Fr.borg Slotskirke. Hostrup fortæller (»Højskolebladet«) om det højst interessante Musikliv, G. skabte i disse Aar i Hillerød. 1874 blev han ansat som Organist ved Slotskirken. — G. var som Komponist meget produktiv, der foreligger op mod 300 Kompositioner fra hans Haand. De fleste af disse er Sange (især fra Aarene 1866—77), af hvilke mange blev Folkeeeje, men vel nu i vor Tid i nogen Grad har mistet deres oprindelige Betydning (»Underlige dybe Strømme«, »Nu kommer Somren i glødende Pragt«, »Mens Lampen spreder sit hvide Skin«, og, skrevet specielt til Højskolen: »Høje Nord, Friheds Hjem«). Dertil kommer Duetter og firstemmige Mandssange samt en Del Salmemelodier (»Midt igennem Nød og Fare«, G.s sidste Komposition) og et Oratorium, opført 1858 af Det kgl. Teaters Kor i Frue Kirke; desuden skrev han Klaverstykker (2hdg. og 4hdg.) samt nogen Orkestermusik. Kun den mindste Del af disse og andre Kompositioner er trykt. For Scenen skrev han Musik til Erik Bøghs »Alle mulige Roller«, Ibsens »Gildet paa Solhaug«, Etlars »En gammel Soldat« og Ifflands »Jægerne«; desuden efterlod han sig et Treakts-Syngestykke. De to mest kendte Kompositioner af G. er Musikken til Bournonvilles Ballet »Fjernt fra Danmark« (20. April 1860) (hvori dog findes enkelte Indlæg af Lumbye og Lincke) samt Romancen »Droslen slog i Skov sin klare Trille«, den sidstnævnte i en lidt sødladen melodios Tone (som de fleste af G.s Sange), men uden Tvivl et rammende Udtryk for hin Tids nationalt betonedede musikalske Naturlyrik. »Fjernt fra Danmark« har i visse af Partierne lignende Timbre over sig; Balletmusikken udmærker sig i øvrigt ved sine friske og fejende Rytmer i de mange

karakteristiske Danse (Bolero, Polonæse, Kontradans, Dansen om Viften, Fandango m. fl.) og virker stadig som en yndefuld og fintformet Ramme om den gamle folkekære Ballet. — Maleri af H. C. Jensen (Fr.borg). Blyantstegning af O. Bache sst. Maleri fra Barndommen i Familieeje, fra Ungdommen i Teatermuseet. Træsnit efter Fotografi af Rathsack 1877.

Søndagsposten 4. Febr. 1877. Tidsskr. for Kirke-, Skole- og Folkesang, II, April 1881. Nutiden 24. Jan. 1886. Politiken 30. Sept. 1891. Højskolebladet, XVI, 27. Nov. 1891 (et helt Mindeblad om G.). Danskeren, VII, 1892, S. 177—80.

Erik Abrahamsen.

Gnudtzmann, Albert Theodor, 1865—1912, Forfatter. F. 3. Juni 1865 i Humble, d. 23. Okt. 1912 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Kapellan pro loco i Humble, senere Sognepræst i Vollerslev og Gørslev, Provst Lauritz Peter G. (1832—94, gift 2° 1868 med Anna Henriette Dorthea Bendtsen, 1839—1906) og Christiane Ermanze Dorothea de Silva (1840—66). Gift 12. Okt. 1892 i Vollerslev med Sangerinden Anna Albertine Christiane Hein, f. 15. Juli 1869 i Kbh. (Frbg.), D. af Mekanikus Franz Carl Albert H. (1816—86, gift 1° med Anna Andersen Koch, 1817—56) og Christiane Frederikke Hoffmeyer (1832—1908).

G. blev Student 1883 fra Viborg, cand. jur. 1888 og straks efter Assistent i Finansministeriet. Det stillestaaende, der var over Livet i »den røde Bygning«, passede ham imidlertid ikke, og han, som altid havde haft Lyst til at skrive, opgav allerede 1896 **Embedsmandsvejen** for at hellige sig Skribentvirksomheden. Han begyndte som Teater- og Litteraturanmelder ved »Nationaltidende«, men knyttedes derefter til »Vort Land« (1896—98) og senere til »Riget« som litterær Redaktør og Hovedmedarbejder. Heller ikke denne Gerning tilfredsstillede ham — alene i sin selvstændige litterære Virksomhed følte han sig paa rette Hylde. Han debuterede 1894 paa Folketeatret med Lystspillet »Peter Stens Arvinger«, som kun gik fire Gange. Bedre Held havde han med nogle Stykker af udpræget folkeligt Tilsnit, bl. a. »De flotte Dreng« (1906), »Baronen« (1908), »Skovfogdens Grethe« (1912), der er opført paa forskellige københavnske Teatre. Den litterært mere værdifulde Enakter »I Blinde« (1903) gjorde stor Lykke paa Det kgl. Teater. Det er dog ikke som Dramatiker, men som Romanforfatter, G. har gjort sin Indsats. Han begyndte med »Idealister« (1896), men slog først igennem med »Gadespejlet« (1898), der giver et Billede af det **smaatskaarne** Liv i en lille Provinsby, hvor Folk kender hinanden for godt. Derefter fulgte en hel Række Romaner, »Det stille Vand« (1901), »Randa Dige« (1903), »Miniatur-Billedet« (1909), »Den

tunge *Arv*« (1911) og den posthumt udgivne »Tre Søskende« (1912). Betydeligere end disse er »En Særlings Roman« (1902), der fortæller om en Dr. phil., som forlader sit oprindelige Milieu for at **slaa** sig ned i en Sidegade paa Nørrebro, hvor han kan forfølge sit **Maal**, at efterspore den menneskelige Uærlighed og Lumpenhed, og »Departementchefens Brodersøn« (1905), der gennem Skildringen af Departementchef Steining giver et Indtryk af den korrekte, noget tilknappe Embedsmandstype, der snart hører en svunden Tid til. G. holder sig med Forkærlighed til de gamle Embedsmandshjem i Kvarteret omkring Slotsholmen, hvor Stilheden hersker, uantastet af den omgivende Bys Larm og Støj. Der er noget provinsielt over det Billede, han giver af **Kbh.**, ogsaa i det to Binds Værk om »Stor-København«, han 1907—08 udgav sammen med Helmer Lind — Storstadens forcerede Tempo har endnu ikke undergravet Menneskets Evne til Eftertanke. G. kender ogsaa det Liv, der leves uden for Embedsmandens stille Stuer, og færdes hyppigt i Smaafolks Hjem, ikke mindst i Provinsen. Han kan her minde om Herman Bang. Selv om han ikke kan **maale** sig med denne som Kunstner — der er noget alt for abstrakt og farveløst over G.s Skildringer —, er hans Opfattelse af Menneskene ofte baaret af den smilende Medfølelse, ogsaa kaldet Humor, som er saa langt rigere udtrykt hos den ældre Forfatter. — G. var 1906 Medstifter af og til sin Død en meget paaskønnet Formand i Danske Dramatikeres Forbund. — Posthum Tegning af Gerda Ploug Sarp i Danske Dramatikeres Forbund.

Peter Nansen i Bogvennen Nov. 1912. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, S. 94—97. Palle Rosenkrantz i Riget 24. Okt. 1912. Cai M. Woel: Troubadourer, I, 1930, S. 67—75.

Peder Hesselaa.

Gnudtzmann, Johannes Emil, 1837—1922, Arkitekt. F. 17. Nov. 1837 i Kbh. (Frue), d. 14. April 1922 sst., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Hørkræmmer, Løjtnant, senere Kaptajn i det borgerlige Infanteri Jens Frederik Gottlob G. (1798—1847) og Johanne Susanne Lütken (1807—53). Gift 7. Nov. 1866 i Taarnborg med Cathinca Olivia Svane, f. 14. April 1843 i Korsør, d. 10. Maj 1923 i **Kbh.**, D. af Brændevinsbrænder, senere Forpagter paa Bonderup ved Korsør Niels Peter S. (1810—78) og Jørgine Micheline Hansen (1812—83).

G. uddannede sig først som Polytekniker, blev Eksaminand 1855 og gennemgik derefter et treaarigt Kursus ved Lærestalten, men forlod denne **Nytaa**r 1859 for at uddanne sig til Arkitekt. Som saadan tog han Afgang fra Kunstakademiet 1866. Samtidigt med

Studierne havde han arbejdet hos Chr. Hansen og senere hos Herholdt (Konduktør ved Nationalbanken). I Krigen 1864 deltog han som Reserveofficer i Artilleriet. — G. arbejdede i nær Tilslutning til Herholdt: i historiske Stilarter, hyppig med et særligt dansk-italiensk Præg. En noget haard og tør Maade at behandle Formen paa karakteriserer mange af hans Arbejder. Det er dog hans Fortjeneste at have bidraget til Bruddet med den stukprydede Arkitektur ved Opdyrkningen af rene Murflader mønstrede i forskellige Farver med glaserede Tegl og andre Stensorter, en Retning, der i G.s Udformning en kort Tid dannede Skole (Colbjørnsensgade 3, Frederiksberg Allé 12, 14 og 18, 20; se Arkitektforeningens Tidsskrift, 1908, S. 187). Desuden var han en dygtig Tekniker. Foruden det nævnte har G. bl. a. bygget St. Pauls Kirken i Kbh. (1872—77), Vor Frue Kirke i Aalborg (indviet 1878), den kommunale højere Almenskole i Vejle (1893—94) og Helsingørs Tinghus (1907) samt foretaget Udvidelserne af Veterinær- og Landbohøjskolen (1892—95) og Polyteknisk Lærestalt (1904—07). 1876—1909 var han Docent i Husbygning ved Polyteknisk Lærestalt; han udgav en meget benyttet Lærebog i dette Fag. 1885—89 var han Medlem af Bygningskommissionen, 1887—1906 af det særlige Kirkesyn og 1889—97 af Kontrolkommissionen for Kunstmuseet. — Tit. Professor 1909. — R. 1889. — Træsnit efter Fotografi 1877.

Architekten, I, III, VI og IX, 1894—1907.

Knud Millech.

Gnupa, —934—, Konge. Fader: Olaf. Gift med Asfrid Odinkarsdatter (s. d.).

Vort Kendskab til G. stammer hovedsagelig fra Adam af Bremens »Gesta Hammaburgensis ecclesiae«, som fortæller, at en »svensk Fyrste« Olaf »vandt det danske Rige ved Vold og Vaaben«, hvorefter Riget senere gik over til hans Sønner G. og Gurd. En anden Udtalelse hos Adam tyder dog paa et Samstyre mellem Olaf og disse Sønner. Tidspunktet maa ligge omkr. 900; thi forud for Erobringen herskede i Danmark Kong Helge, der atter havde faaet Magten efter det normanniske Nederlag ved Dyle 891. Adams Efterretninger hviler her paa Traditionen i den danske Kongeæt (Svend Estridsen); men allerede ved Midten af det 11. Aarh. har denne været ret usikker, hvad Enkeltheder angaar. Det »danske Rige«, hvorover disse svenske Fyrster har raadet som Konger, har været et udpræget Østersø-Danmark, spændende fra Sønderjylland over Ørækken langs Sejlleden mod Sverige. Herpaa tyder ikke alene en talstærk Gruppe af svenskprægede Stednavne inden for

dette Omraade, men ogsaa Runestensfund, dels i Sliegnen, dels paa Lolland. At det netop har været Sliegnen med dens vidtrækkende kommercielle Betydning og de deraf flydende fyrstelige Indtægter, som har været Hovedobjektet for den svenske Erobring, kan sikkert antages for givet, og efter al Sandsynlighed er det disse Herskere, som af Havnen »Hederne« ved det nuværende Haddeby Nor Syd for Slesvig By har skabt den stærkt befæstede Handelsplads Hedeby med dens mægtige, halvcirkelformede Byvold, som atter har været sat i direkte Forbindelse med det egentlige Daneverke ved en lang og kraftig Forbindelsesvold. G. synes som de forudgaaende danske Konger at have plyndret paa sachsisk, frisisk og slavisk Omraade; men 934 blev han overvundet af Kong Henrik I., der tvang ham til at tage Daaben og betale en Tribut. Af nogen varig kristen Paavirkning eller reel politisk Underkastelse findes der dog ikke det mindste Spor. Meget snart efter maa det svenske Herredømme være bukket under for Angreb nordfra. Rimeligvis har G. paa dette Tidspunkt været død, og det har været hans Søn Sigtrygg, som er blevet besejret af en — for øvrigt ukendt — Hardegon Svenssøn, »der kom fra Nortmannia«. Et Sagn fra Valdemarstiden (Saxo) lader G. (Enni-Gnup) blive fordrevet af en dansk Kongesøn Knud, og den meget sene, islandske Olaf Tryggvasonssaga fortæller, at G. blev fældet af Kong Gorm. Paa dette sidste kan der ingen Vægt lægges. Et sikkert Minde om G. og hans Søn har vi i de to Runestene, som blev fundet 1797 og 1887, henholdsvis ved Vedelspang og paa Gottorp, og som begge er rejst af Asfrid Odinkarsdatter efter hendes og G.s Søn Sigtryg.

L. F. A. Wimmer: De danske Runemindesmærker, I, 2, 1893—95, S. 66 ff. Joh. Steenstrup: Danmarks Sydgrænse, 1900, S. 35—49. Vilh. la Cour: Daneverke og Kampene paa vor Sydgrænse, 1917, S. 68—86. Curt Weibull: Sverige och dess nord. grannmakter, 1921, S. 38—53. Elis Wadstein: Norden och Västeuropa i gammal tid, 1925, S. 131—35. Lis Jacobsen: Svenskevældets Fald, 1929. Hist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1929, S. 459—68. Sønderjyllands Hist., fremstillet for det danske Folk, I, 1931, S. 249—66, 512 ff. (med udførlige Litteraturhenvisninger).
røj

la Cour.

van Goch, Albrecht, d. 1533, Handelsmand, Borgmester i Kbh. Gift med Johanne, d. tidligst 1550.

A. v. G., der var af tysk Slægt, men maaske født i Danmark, drev i Kong Hans' sidste Aar og under Christian II. en betydelig Købmandsforretning i Kbh., handlede bl. a. paa Island. Han synes at have hørt til Hans Mikkelsens og Sigbrits Kreds, blev 1517 Borgmester i Kbh., var 1520 i Stockholm med til at drøfte Planen om det store nordiske Handelsselskab, fulgte 1521 Chri-

stian II. til Nederlandene og fik Marts 1523 Dalum Kloster i Pant. Allerede s. A. nævnes han imidlertid som Tilhænger af Frederik I., der 1525 fritog ham for Told og Accise og 1527 gjorde ham til Tolder paa Falsterbo; denne Stilling havde han til sin Død.

O. Nielsen: Kjøbenhavns *Hist.*, II, 1879—85, S. 84 ff. *Hanserecesse*, 3. *Abth.*, VII—IX, 1905—13. *Povl Bagge.*

Godebold, ca. 1000, Missionsbiskop i Skaane.

G. nævnes af Adam af Bremen som en Biskop, der kom fra England og af Svend (I.) Tveskæg blev skikket til Skaane som Forkynder. Han skal ogsaa have prædiket i Sverige og i Norge. Navnet G. synes først at forekomme i England i 12. Aarh. Han har maaske været fra Fastlandet ligesom Bernhard, Gerbrand og **Reginbert**, som Knud (I.) den Store førte med sig fra England og satte til Bisper af kongelig Magtfulde uden Hensyn til Ærkebispem af Bremen. I Lund Domkirkes Necrologium er Bisperne G. og Bernhard indskrevet under 21. **Aug.** sammen med Henrik, »som var vor Kirkes første Biskop«. Disse Necrologiets Ord maa vel forstaas saaledes, at G. og Bernhard mindedes som Missionsbisper i en Tid, da der ikke var fast Bispesæde i Skaane.

Adam af Bremen, udg. af B. Schmeidler, 1917, II, cap. 41. Necrologium Lundense, udg. af L. Weibull, 1923, S. 88. *Ellen Jørgensen.*

Godfred, se Gudfred.

Godiche, Andreas Hartvig, 1714—69, Bogtrykker. F. 11. Dec. 1714 i **Kbh.**, d. 4. Aug. 1769 paa Blaagaard, begr. i **Kbh.** (Frue). Forældre: Bogtrykker Jørgen Mathiesen G. (d. 1717) og Marie Cathrine Meyer (d. 1741, gift 2° 1720 med Bogtrykker Johan Jørgen Høpfner, s. d.). Gift 12. Dec. 1736 i **Kbh.** (Helligg.) med Anna Magdalena Høpfner, f. 11. Jan. 1721 i Haderslev, d. 22. Febr. 1780 i **Kbh.**, begr. sst. (Frue), antagelig D. af Raadmand Frederik H. (1675—1725).

G. stod i Lære hos sin **Stiffader**, der var Direktør for det **kgl.** Bogtrykkeri, og etablerede sig 1735, i hvilket Aar han købte Joachim Schmetgens Trykkeri, et af de bedste i **Kbh.**; 1755 blev han 2. Bogtrykker ved Universitetet. Han naaede efterhaanden ved sin Dygtighed stor Anseelse og regnes blandt vort Lands betydeligste Bogtrykkere. Da han begyndte sin Virksomhed, stod dansk Bogfremstilling paa et meget lavt Standpunkt, men omkring Midten af Aarhundredet skete et betydningsfuldt Omslag. Medens Bogtrykket indtil da overvejende havde været paavirket af tysk

Smag, kom Indflydelsen fra den franske Bogkunst, som netop paa dette Tidspunkt befandt sig i en Glansperiode, nu til at spille en dominerende Rolle. I Bestræbelserne for at lede den danske Bogfremstilling ind paa disse nye Veje var G. en af Foregangsmændene, og de Bøger, han har trykt, er præget af sikker Stilsans og udført med et udmærket Materiel. Efter hans tidlige Død blev Virksomheden med stor Dygtighed fortsat af hans Enke, den fra Ewalds skæmtefulde Epigram velkendte »Madame G.«, og kort efter hendes Død blev Trykkeriet nedlagt (1781). Af de mange smukke Arbejder, der er udgaaet derfra, bør først og fremmest nævnes den berømte **Kvart-Udgave** af Holbergs »Peder Paars« (1772), som betegner Højdepunktet inden for det 18. Aarhundredes danske Bogkunst. Andre kendte Bøger fra Trykkeriet er **Regenfuss' Konkyliæværk** (1758), Pontoppidans »Danske Atlas« (1763—81), Kofod Anchers »Dansk Lov-Historie« (1769—76), Thøger Reenberges »Poetiske Skrifter« (1769), Bind I—IV af Langebeks »Scriptores rerum Danicarum medii ævi« (1772—76) og Tycho de Hofmans »Historiske Efterretninger om danske Adelsmænd« (1777—79). Foruden som Bogtrykker virkede G. ogsaa som Forlægger, og flere af de Bøger, han trykte, blev udgivet paa hans egen Bekostning. — Maleri, maaske posthumt, af U. F. Beenfeldt (Fr.borg).

R. Nyerup i Læsendes Aarvog, 1800, S. 74—76. E. Selmar i Aarvog for Bogvenner, VIII, 1924, S. 9-30.

Lauritz Nielsen.

Godskesen, Marius, f. 1861, Borgmester. F. 7. Juli 1861 i Sønderho, Fanø. Forældre: Toldkasserer, senere Etatsraad Jens Grethenius G. (1830—1917) og Nissine Johannette Ingeborg Møller (1831—1918). Gift 1° 17. April 1889 i Hjørring med Elisabeth Ingeborg Birgitte Rump, f. 9. Jan. 1865 i Kbh. (Frue), d. 25. Okt. 1913 paa Frbg., D. af cand. jur., senere Justitsminister N. R. R. (s. d.) og Hustru. 2° 17. Juli 1920 paa Frbg. med Augusta Emilie Lassen, f. 12. Aug. 1875 paa Louiseholm ved Jægerspris (gift 1° med Overretssagfører Paul Damkier, f. 1879, gift 2° 1920 med Anna Cathrine Meyer, 3° 1933 med Dina Weile), D. af Forpagter, senere Kaptajn, Sagfører Knud Søren Christian L. (1843—1919) og Emilie Alvilde Selchau Hansen (1849—1921).

G. blev Student 1879 fra Sorø, tog 1884 juridisk Embedseksamen og nedsatte sig efter nogle Aar som Fuldmægtig 1888 som Overretssagfører i Kbh. Fra sin tidligste Ungdom har han taget Del i det politiske Liv paa konservativ Side. Som ledende Senior i Studenterforeningen (1885—87) gik han sammen med Ellinger og H. C. A.

Lund i Spidsen for Studenternes Hyldesttog til Estrup efter Attentatet 1885, og sine konservative Sympatier fra dengang har han siden fastholdt. 1887—89 var han Formand for Studenterforeningens Økonomiudvalg, og han tog baade da og siden livlig Del i det konservative Organisationsarbejde i Hovedstaden. Sine sjældent fremragende organisatoriske og administrative Evner fik han dog først for Alvor taget i Brug, da han 1908 valgtes ind i Frbg. Kommunalbestyrelse. Allerede n. A. blev han dens Formand — fra 1919, samtidig med den ny Købstadkommunallovs Ikrafttræden, med Titel af Borgmester. Under hans omsigtsfulde, sikre Ledelse har Frbg. Kommune gjort Hovedstadssamfundets økonomiske, tekniske og administrative Udvikling jævnbyrdigt, paa visse Punkter overlegent med. G. har da ogsaa gennem Aarene fæstnet og udbygget sit Partis kommunalpolitiske Stilling betydeligt. — Siden 1913 har G. haft Sæde i Landstinget, fra 1918 som tingvalgt. Han har her særlig beskæftiget sig med juridiske og kommunale Spørgsmaal og var bl. a. sit Partis Ordfører i Forhandlingerne om Retsplejereformen, men har ogsaa paa forskellige andre Omraader — f. Eks. i Jernbane-, Ædrueligheds- og Boliglovgivningen — gjort en betydelig saglig Indsats. Han er fra 1932 Næstformand i Landstinget. Politisk er hans Linie den borgerligt-konservative og antisocialistiske. Han stemte 1915 mod den nye Grundlov, men har siden — i Erkendelse af de ændrede Magtforhold — anset et Samarbejde »paa lige Fod« med Venstre for at være den virksomste Form for borgerlig Politik. — Ved Siden af sit kommunale og politiske Arbejde har han røgtet adskillige andre Hverv. Han er fra 1923 Formand for Frbg. Kirkefond, fra 1930 Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Telefon Aktieselskab og fra 1933 Medlem af Hypotekbankens Tilsynsraad. Som Formand for Soransk Samfund (1901—08) tog han sammen med Professor Martin Nyrop Initiativet til den Indsamling, hvorigennem det lykkedes at erhverve den da næsten faldefærdige Tersløsegaard, der blev restaureret og grundlagt som en selvejende Stiftelse til Holbergs Minde. Efter Nyrops Død blev G. (1921) Formand for Stiftelsen. — R. 1921. DM. 1924. K.² 1931. — Maleri af H. Vedel paa Frbg. Raadhus.

Berl. Tid. 7. Juli 1931.

P. Stavnstrup.

Godt, Bertel Petersen, 1814—85, slesvigsk Generalsuperintendent. F. 17. Sept. 1814 i Rinkenæs, d. 12. Juni 1885 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans Christian G. (1774—1842, gift 1° 1796 med Maren Petersen, 1778—1810) og Øllegaard Petersen (1774—1845). Gift 16. Okt. 1842 i Augustenborg med Christiane

Caroline Louise Petersen, f. 14. Aug. 1819 i Augustenborg, d. 17. Sept. 1873 i Slesvig, D. af fyrstelig Hofraad Joachim P. (1792—1830) og Charlotte Christiane Louise Hinrichsen (f. 1794).

G. gik i Latinskolen i Flensborg, blev 1834 immatrikuleret i Kiel, derefter i Berlin og tog 1839 teologisk Embedseksamen paa Gottorp. Efter at have været Huslærer i Augustenborg blev han 1842 Præst i sit Fødesogn Rinkenæs; her havde der været en uværdig Præst, men G., som i Kiel var blevet grebet af den fra Claus Harms udgaaede Vækkelse, fik hurtig fuld Kirke med stor Altergang. Allerede 1845 kaldte Hertugen af Augustenborg ham til Notmark paa Als; 1846 blev han Præst i Felsted Sydøst for Aabenraa. De politiske Begivenheder kom nu til at bestemme hans Liv. Som de fleste Akademikere havde han i Kiel tilegnet sig det slesvigholstenske Syn, og 1849 underskrev han en Præsteklæring om, at man kun anerkendte det slesvigholstenske Statholderskab som lovlig Øvrighed. Dog gav den danske Regering 1850 denne dygtige Præst en enestaaende Behandling; man vilde ikke beholde ham i Felsted, men tilbød ham Forfremmelse til Provst i Husum; da han sagde Nej, blev han afskediget og drog til Tyskland, hvor han 1851 blev Hjælpepræst i Hagen (Westphalen), 1852 konst. i Haspe og Westerbauer og 1853 Præst i Enneperstrasse; under de vanskelige Forhold i denne nye Menighed vandt han megen Anerkendelse for sin Dygtighed, ogsaa som Administrator. 1864 stillede han sig straks til Raadighed for de preussisk-østrigske Civilkommissærer. Atter avancerede han hurtigt; han blev konst. som Sognepræst for Grumtoft i Angel, straks efter som Sognepræst i Broager og Provst for Aabenraa og Sønderborg Provstier. Mens han havde følt sig som fordrevet, var hans slesvigholstenske og tyske Følelse vistnok vokset; da han som Provst visiterede i Felsted hos M. Mørk Hansen, voldte han meget Anstød i sin gamle Menighed ved sine politiske Udtalelser. Da Biskop Boesen i Flensborg var afskediget, genindførtes Titlen **General**-superintendent og nu atter med Bolig i Slesvig, idet Stiftet ogsaa kom til at omfatte **Tørninglen**, Enklaverne og Als. Til dette Embede **maatte** man have en Mand, som ogsaa kunde Dansk og kendte Nordslesvig, og man valgte G. Han udsendte en Anordning om en Fredsfest paa 2. Søndag i Advent: Krigen paa vort Lands Ret er lykkelig endt; vi **maa** yde vor varmeste Tak til den tapre preussiske og østrigske Armé og de ophøjede Monarker, men især maa enhver from Sjæl føle Trang til at takke Gud. G. gik her videre end de civile Myndigheder, og han fik paa Grund af hele sin Holdning skarpe Sammenstød med danske Præster,

f. Eks. J. Johansen i Haderslev; en Samtale med Grove-Rasmussen i Gram endte dog fredeligere. Da Slesvig 1866 var blevet indlemmet i Preussen, voldte den Mulighed, at Slesvig-Holsten kunde blive inddraget i den preussiske Union og underlagt Overkirkeaaet i Berlin, G. megen Bekymring. 23. Marts 1867 offentliggjorde han sammen med Holstens Biskop Koopmann en i meget underdanige Vendinger holdt Beretning om en Audiens hos Kong Vilhelm, der havde udtalt beroligende Ord. I den følgende Sommer advarede G. paa et kirkeligt Møde i Neustadt mod den Slags nye Indretninger, som let bibragte Nordslesvigerne den Mening, at man vilde indføre en ny Tro; en Visitatsrejse i Tørninglen havde fyldt ham med dyb Bekymring. Unionen blev afværget; der oprettedes et særligt slesvigholstensk Konsistorium, hvoraf G. blev Medlem, ligesom ogsaa af Fællessynoden. Trods den politiske Forskel var G. ret vel lidt ogsaa af den danske Befolkning; selv Bondesøn talte han gerne Folkemaalet, var en varmhjertet Prædikant, en ypperlig Katekisor og praktisk i Administrationen, med Evne til at faa Sagerne til at glide. Han var udset til Formand for den Kommission, der skulde udarbejde en ny dansk Salmebog, men døde og efterfulgtes af Th. Kaftan, hvem han selv havde designeret til dette Embede. — Dr. theol. i Kiel 1866.

Die Nachfahren des Th. Hansen Godt und der Anna Thomsen. Als Manuskript gedruckt, u. A. Schlesw.-holst.-lauenb. Kirchen- und Schulblatt, 1867, Nr. 30; 1885, Nr. 25 fif. J. Carstens i Zeitschr. der Gesellsch. für schlesw.-holst.-lauenb. Gesch., XIX, 1889, S. 83 ff. Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. 85 ff. J. H. Höck i Der Stiftkirchenbote 4. Juni 1893 (om G. som Præst i Rinkenæs). Schriften des Vereins für schlesw.-holst. Kirchengesch., 2. Rk., 3. Hæfte, 1898, S. 34, 92; VI, 1917, S. 551 f., 563 f. P. Lauridsen i Sønderjydske Aarbøger, 1900, S. 156. Meddelelser om Begivenhederne i Slesvig siden den preussisk-østerrigske Invasion, Jan. 1865, S. 93 f. M. Mørk-Hansen: Slesvigske Tilstande og Stemninger under den tyske Besættelse 1864, 1865, S. 81—93. J. Johansen: Oplevelser i Sønderjylland 1860—1871, 1899, S. 81—89, 113 f. H. R. Hansen: Om og af Grove Rasmussen, 1905, S. 18 f. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, II, 1930, S. 40 f.

Valdemar Ammundsen.

Godtfredsen, Victor Charles, f. 1866, Landskabsmaler. F. 23. Marts 1866 i Kbh. (Johs.). Forældre: Høker, senere Brændevinsbrænder og Marketender paa Refshaleøen Anders G. (1831—1916) og Kirstine Jensen (1826—1909). Gift 24. Juni 1904 i Maaløv med Karen Sofie Larsen, f. 10. Marts 1874 i Maaløv, d. 2. Okt. 1921 i Kbh., D. af Gaardejer, Sognefoged Jørgen L. (1833—1911) og Ane Andersen (1835—1921).

G. fik sin Uddannelse hos Vilh. Kyhn 1883—86 og i Zahrt-

manns Skole 1887—88. Han har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1890—91 og derefter hvert Aar fra 1900, de danske Udstillinger i Helsingfors 1928, Toronto (Canada) 1929. 1927 tildelte Akademiet ham Eckersbergs Medaille for »Sommerformiddag. Mols«. Ud over nogle mindre Rejser til Tyskland har G. ikke været i Udlandet. I sine unge Dage fulgte han lejlighedsvis Kyhn paa Sommerophold, og sammen med Johannes Larsen og nogle andre Zahrtmann-Elever malede han et Par Somre paa Fyns Hoved. Han har den ældre danske Skoles Blik for Vidderne og for de store Linier i Landskabet, skærpet af 90'ernes Krav om dekorativ Holdning, om Forenkling og kompositionel Balance. Fra 1904 har han tilbragt næsten hver Sommer paa Mols, hvis mægtige (og vanskelige) Bakkeland han har skildret i en rationelt opbygget Landskabskunst, der sammenfatter det kunstnerisk saglige og Poesien i Naturen paa en klar og ligefrem Maade. Han benytter ikke **Staffage**, men betoner ofte Stemningen ved en flyvende Fugleflok. — Maleri af C. V. Aagaard. Sigurd Schultz.

Goldschmidt, jødiske Slægter. Den ene indvandrede her til Landet før 1680 med Meyer G. (d. 1736) fra Hamburg, der efter sit Fødested i Grevskaftet Schaumburg-Lippe ogsaa blev kaldt Meyer Stadthagen. Han indrettede først et Tobaksspinderi, men gik hurtigt over til Handelsvirksomhed, indførte Juveler, hvormed han forsynede Hoffet og Adelen, og blev 1699 udnævnt til Hofjuvelerer med Ret til at indføre sine Varer uden Eftersyn ved Toldstederne og til at høre under Hof-**Etaten**. Han fik sammen med sin Kompagnon Israel David (d. 1695) udvirket kgl. Tilladelse af 16. Dec. 1684 for Jøderne til at afholde offentlig Guds-tjeneste, og han ledede Menigheden til sin Død. Navnet G. er dog ikke mere bevaret blandt hans Sønners mandlige Efterkom-mere. Til disse hører Skibsmægler Julius G. (1815—89), Søn af Meyer **G.s** Sønnesøns Sønnesøn; hans nedenn. Søn Johan Peter Samuel G. (1855—1920) antog Navnet Guildal (s. d.). Dennes Søn er nedenn. Overlæge Poul Guildal (f. 1882). — Den udbredte Slægt, der bærer Navnet **G.**, nedstammer fra Meyer G.s Datter-datter, der blev gift med den 1718 fra Hamburg indvandrede Købmand Aron Bendix G. (d. 1742). Dennes ene Sønnesøn, Manufakturhandler Bendix Meyer G. (1791—1874), var Fader til nedenn. Brødre, Handelsmand Sigfred G. (1831—1906) og Finansmand Martin Meyer G. (1839—1904). En anden Sønne-søn, Handelsmanden Aron G. (1792—1848), var Fader til de nedenn. Forfatteren **Meir** Aron G. (1819—87), Industridrivende

Moritz Aron G. (1822—88) og Forfatterinden Ragnhild G. (1828—90). En tredje Sønnese, Møbelhandler Moses Meyer G. (1791—1861), var Farfader til nedenn. Filolog Martin Julius G. (1854—1924) og til Veterinæren Harald Naphtali Julius G. (1857—1923) og Morfader til Lægen (Kirurgen) Max Melchior (f. 1862). Aron Bendix G.s Sønnedatter Jette Levin (1778—1858), i hvis Hus Brodersønnen Me'ir G. tilbragte en Del af sin Barndom og erhvervede sit Kendskab til jødisk-religiøst Liv og Skik, var Farmoder til Købmand Harry Levin (1836—1902), hvis Sønner var Teatercensur Carl Levin (1861—1934) og Forfatteren Poul Levin (s. d.), og hvis Datter Harriet var gift med Fabrikant Harald Bing (s. d.). En anden Sønnedatter, Frederikke Philipsen (1783—1856), var Moder til Boghandleren Philip Gerson Philipsen (s. d.), hvis Søn var Boghandleren og Politikeren Gustav Philipsen (s. d.). — En tredje jødisk Slægt G., der indvandrede med Brødrene Moses Berend G. (ca. 1749—1810) 1778 og Joseph Berend G. (ca. 1752—1834) 1787, stammede ligeledes fra Hamburg. Brødrene blev gift med to Søstre, førstnævnte med Rose (ca. 1765—1837), sidstnævnte med Esther Wallich (ca. 1766—1850), hvis Broder var Wulff Lazarus Wallich (1756—1843), der var Fader til Brødrene Teatermaler Arnold Wallich (ca. 1779—1845), hvis Søn var Justitiarius i Kriminal- og Politiretten Carl Wolf Josef Wallich (1825—88), og Botanikeren Nathaniel Wallich (s. d.). Moses Berend G.s Datter Rose (1800—77), gift med Vekselerer Salomon Isac Salomonsen (1784—1858), blev Moder til Vekselerer og Filantrop Isac Salomonsen (1830—1916), og Datteren Esther (1805—74), gift med Handelsmand Hartvig Joseph Glückstadt (1804—87), blev Moder til Bankdirektør Isac Gliickstadt (s. d.). — Til de her nævnte Slægter hører ikke nedenn. Kunsthistoriker Ernst Ludvig G. (f. 1879), hvis Fader er indvandret fra Tyskland.

Josef Fischer.

Goldschmidt, Ernst Ludvig, f. 1879, Maler, Kunsthistoriker. F. 12. Jan. 1879 i Kbh. (Mos.). Forældre: Grosserer, senere Direktør Selmar G. (1851—1922) og Henriette Nathan (1852—1919). Gift 1° med Malerinden Augusta Thejll, f. 11. Nov. 1884 i Charlottenlund (gift 2° med Arkitekt Mogens Clemmensen, s. d.), D. af Arkitekt, Bygningsinspektør, senere Professor Andreas Jacob Carl Adolph T. (1852—1908) og Betzy Steenberg (f. 1860). Ægteskabet opløst. 2° med Karen Levysohn, f. 17. Nov. 1888 i Kbh. (Mos.) (gift 2° med Kontorchef i Kbh.s Magistrat Charles Alfred Abrahams, f. 1876, gift 1° 1902 med Ingeborg Frederikke Gold-

schmidt, f. 1877), D. af Overretssagfører Konrad Cosman L. (1862—1925, gift 2° 1909 med Erica Valborg Jacobsen, f. 1877) og Ellen Heyman (f. 1866). Ægteskabet opløst.

G. blev sat i Handelslære, dimitteredes fra S. Vermehrens Tegneskole til Kunstakademiet og søgte dette som Elev Febr. 1900—April 1903 samtidig med, at han arbejdede i Forretning. Derefter gik han paa Zahrtmanns Skole Vinteren 1903—04 og Nov.—Dec. 1904. Han udstillede paa Afviste Kunstneres Udstilling 1905, Charlottenborg Foraarsudstilling 1906, tilhørte Den frie Udstilling 1907—13, men deltog i Udvandringen herfra og Stiftelsen af Grønningen 1915, hvor han siden har været aktivt Medlem. Han har endvidere udstillet i München 1913, Göteborg 1923, paa Unionalerne i Stockholm 1927 og Kbh. 1931, Ung dansk Kunst 1910, Moderne dansk Kunst 1925, Kunststævnet i Forum 1929, de danske Udstillinger i Stockholm 1919 og U. S. A. 1927; Separatudstilling i Kunstforeningen 1920. G. hørte til den Vennekreds af unge Malere, der henimod 1910 fik Betydning som en Slags Førere og Gennembrudsmænd for nye, fra Frankrig stammende Strømninger inden for Malerkunsten. Han havde sit første Studieophold i Paris 1906 (sammen med H. Giersing, Sig. Swane og Karl Isakson). Senere har han rejst i de fleste europæiske Lande af Betydning for det kunsthistoriske Studium og i Frankrig, hvor han har haft Bopæl i en Aarrække, besøgt de fleste Byer, hvor der findes Museer. Tidligt begyndte han at levere kunstkritiske Artikler til skandinaviske Blade og Tidsskrifter. Han udgav »Det nye Kunstblad« (1910—11) og blev som »Politiken«s (i Perioder faste) Anmelder kendt for sin stadige, hvasse Opposition og som Talsmand for ung dansk og moderne fransk Kunst (Medstifter af Foreningen Fransk Kunst 1918). Som Maler er han Impressionist, har især malet Landskaber med høj Himmel og vid Udsigt, desuden Interiører med Figurer og Portrætter (Forfatteren Sven Lange), og han er vedblevet at male ved Siden af sin Skribentvirksomhed. Som kunsthistorisk Forfatter forfølger han især sine Malerinteresser i Fremstillingen af Stoffet, samtidig med, at dette er studeret med fuld videnskabelig Grundighed. Han er en sleben Stilist, der efter fransk Forbillede lægger Vægt paa Sprogets Elegance og Evne til billedligt at omskrive de æstetiske Momenter, der er hans Hovedinteresse. Paa Grundlag af Selvsyn og indgaaende Kilstudier har han paataget sig og er godt paa Vej til at løse den fordringsfulde Opgave at give en samlet Skildring af »Frankrigs Malerkunst, dens Farve, dens Historie« (hidtil fem Bind, 1914—34, med Støtte af Ny Carlsbergfondet). Tillige har han udgivet »Dix eaux-

fortes de Oluf Hartmann« med Tekst (1912) og »Le peintre Pierre Subleyras« (1925). — I Faaborg Museum hans bedste Maleri, »Ved Viadukten«. — Malerier og Tegninger bl. a. af H. Gier-sing, Isac Grünewald, A. Naur og Troels Trier, Ansigtsmaske i Gips.

Sigurd Swane i Politikens Kronik 6. Okt. 1921. Francis Beckett i Berl. Tid. 17. April 1914. Aug. Brunius i Politiken 16. Juli 1914. Karl Madsen sst. 27. April 1924.

Sigurd Schultz.

Goldschmidt, Harald Naphtali Julius, 1857—1923, Veterinær. F. 12. Nov. 1857 i Kbh. (Mos.), d. 9. Dec. 1923 paa Frbg., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Grosserer, senere Etatsraad Julius Meyer G. (1828—1908, gift 2° 1892 med Antoinette Augusta Steinbrenner, f. 1862) og Frederikke Levy (1829—88). Gift 1° 21. Juni 1887 i Kbh. (Mos.) med Mary Bendix, f. 15. Maj 1862 i Kbh. (Mos.), D. af Grosserer Moritz Abraham B. (1828—86) og Betty Löwenstein (1839—1914). Ægteskabet opløst. 2° 21. Dec. 1922 i Kbh. (Tysk Ref.) med Anne Margrethe Budde-Lund, f. 29. Marts 1876 i Kbh. (Frue) (gift 1° 1907 med cand. jur., senere Overretssagfører Poul Borries Olrik, 1881—1914), D. af Grosserer G. B.-L. (s. d.) og Hustru.

Efter et Par Aars Uddannelse ved Handelen opgav G. denne Livsvej, var tre Aar ved praktisk Landbrugsvirksomhed og kom derefter paa Veterinær- og Landbohøjskolen, hvor han tog Landbrugseksamen 1880 og to Aar senere Dyr lægeeksamen. Han praktiserede en kort Tid i Kbh., blev Student 1884, cand. phil. 1885 og tænkte en Overgang paa at tage fat paa det medicinske Studium. Imidlertid døde Professor Prosch, og da han havde udpeget G. til sin Eftermand, besluttede denne at videreudanne sig med Lærerposten i Husdyrbrug for Øje. Han foretog en Studierejse og opholdt sig i længere Tid ved Veterinærskolen i Dresden, hvor han særlig beskæftigede sig med Fordøjelsesfysiologi. Ved den Konkurrence, der derefter fandt Sted, blev G. foretrukket, og efter en ny Udenlandsrejse konstitueredes han som Lektor 1889. N. A. blev han Lektor, 1903 Professor. I en lang Aarrække var han tillige Lærer ved Ride- og Beslagskolen. Til at begynde med var han Højskolens eneste Lærer i Husdyrbrugfagene, men det blev snart nødvendigt at dele det voksende Omraade, og Professor G. Sand overtog da 1896 Hesteavlen. G. var en anerkendt dygtig Lærer, men hans Foredragsform var monoton og tør, og det var ikke let tilgængeligt Stof, han forelagde Eleverne; baade i Tale og Skrift var hans Fremstilling tung, men viste, at han sad inde med en

imponerende Viden paa Husdyrbrugets Omraade. — Af G.s talrige Afhandlinger kan blandt de ældre fremhæves »Regler for Arbejdshestens Behandling i Stalden og under Brug« og Konkurrenceafhandlingen »En Oversigt over Kvægbrugets Udvikling her i Landet i de sidste 25—35 Aar og en paa egne Undersøgelser grundet Fremstilling af den for Sorø og Præstø Amter karakteristiske Kvægbestands Udvikling i det samme Tidsrum«. Fra de senere Aar foreligger en lang Række Beretninger udført paa Forsøgs-laboratoriet over Rentabilitetsfodringsforsøg, Arbejder af vidtrækende nationaløkonomisk Betydning og banebrydende for Landbruget, idet Landmændene hidtil ikke i større Grad havde beskæftiget sig med Fodringslære eller havde kontrolleret Foderblandingerens Sammensætning kemisk og sundhedsmæssigt. G. var Medudgiver af »Landmandsbogen« (I—III, 1895) og har endelig udgivet et Par meget benyttede Lærebøger: »Vejledning i Bedømmelse af Hestens Ydre« (1892, 5. Udg. 1932) og »Hestens Sundhedspleje« (1897). — G. beklædte forskellige Tillidsposter, sad i Statens Husdyrbrugudvalg 1919—23 og var Medlem af den frederiksbergske Voldgiftsret ang. Tvistigheder i Handel med Husdyr, var Stifter af og 1909—23 Formand for Hestens Værn, sad i Direktionen for Zoologisk Have og for Akts. Bakteriologisk Laboratorium Ratin og paatog sig ogsaa filantropiske Bestyrelsesshverv; han omfattede Døvstummesagen med megen Forstaaelse og Interesse. — R. 1912. — Træsnit.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 298—302. P. A. Mørkeberg i Maanedsskr. f. Dyrl., XXXIV, 1922—23, S. 572 ff.; XXXV, 1923—24, S. 477 ff. Frantz Dahl i Aarsberetning om Arbejdshjemmet for døvstumme Piger i Kbh. 1924, S. 7—10.

Hi Friis.

Goldschmidt, Johan, se Guildal.

Goldschmidt, Martin Julius, 1854—1924, Filolog. F. 26. Febr. 1854 i Kbh. (Mos.), d. 11. Juli 1924 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). Broder til Harald G. (s. d.). Ugift.

G. blev Student 1871 fra det v. Westen'ske Institut og tog filologisk-historisk Embedseksamen 1878. Han gav derefter Undervisning i Latin og Græsk ved forskellige private Skoler og Kursus og oprettede selv 1887 et Kursus Athene, hvis Formand han var i en længere Aarrække. 1900 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad. — G. kom tidlig ind paa videnskabelig Virksomhed. Allerede som Student vandt han Prisen for Besvarelsen af en af Det filologisk-historiske Samfund stillet Prisopgave om Retsforholdene paa Sicilien

under Romerherredømmet, og 1884 vandt han Universitetets **Guldmedaille** for en Afhandling om Sagnet om Helena. S. A. paatog han sig efter J. Th. Jensens Død at fuldføre **Udarbejdelsen** af en af denne paabegyndt **latinsk-dansk** Ordbog, som udkom 1886, og hvis 2. Udgave (1920) blev besørget af G. alene. Dette omhyggelige Arbejde har vundet stor Udbredelse. Doktordisputatsen »Gentagelserne i de homeriske Digte« udmærker sig mere ved Flid og gennemført Systematik end ved kritisk Skarphed, og dens Hævdelse af de homeriske Digtes Enhed blev ogsaa Genstand for stærke Angreb. I sine senere Aar udfoldede G. ikke nogen omfattende videnskabelig Virksomhed. Han foretog flere længere Udenlandsrejser, saaledes til Italien og Grækenland. Efter at have opgivet sin Undervisning tog han i længere Tid Ophold i Paris, hvor han dyrkede sine Interesser for Teater og Musik. Han oversatte André Rivoire og Lucien Besnards Lystspil »*Mon ami Teddy*«, som 1913 blev opført paa Dagmartheatret.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1900.

Hans Røder.

Goldschmidt, Martin Meyer, 1839—1904, Bankier. F. 15. Nov. 1839 i Kbh. (Mos.), d. 5. Maj 1904 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). Forældre: Silke- og Klædehandler Bendix Meyer G. (1791—1874) og Rose Trier (1802—90). Gift 21. Aug. 1867 i Kbh. (Mos.) med **Julie** Thora Sophie **Friedländer**, f. 15. Juli 1847 i Kbh. (Mos.), d. 11. Jan. 1931 sst., D. af Papirhandler Sally F. (1808—69, gift 2° 1860 med Pauline Bloch, 1819—95) og Betzy Bloch (1817—52).

Som fjortenaarig Dreng kom G. paa Kontor hos Bankierfirmaet D. B. Adler og blev i Kraft af sin store Flid, Pligtfølelse og Samvittighedsfuldhed efterhaanden en saa betroet Medarbejder, at D. B. Adler 1869 gjorde ham til Kompagnon i Firmaet. Adler var den idérige og energiske Hovedleder, medens G. stod som den roligere og kritiske Medarbejder, der, efterhaanden som Adler blev stærkt optaget af offentlige Hverv, i stigende Grad fik Ledelsen af Firmaets daglige Drift i Hænde. Da Adler døde 1878, fortsatte G. Firmaet med den afdødes Søn Bertel D. Adler. Hans egen ældste Søn, *Axel G.* (f. 1869), optoges 1903 i Firmaet, og ved G.s Død n. A. den yngre Søn, *Valdemar Benedict G.* (f. 1878). Lige til sin Død var G. den ubetinget ledende i Firmaet, der med en aldrig svigtende Interesse fulgte hver eneste Sag, hvor lille den end maatte være. 1882—1904 beklædte han Hvervet som Medlem af Sø- og Handelsretten, og efter Adlers Død blev han Medlem af Kbh.s Handelsbanks Bankraad. Paa Grund af sit indgaaende Kendskab til Bankforhold søgte den Kreds af Mænd, der 1895

havde faaet det Hverv overdraget at udarbejde en Checklov, Bistand hos G., som i øvrigt 1900 ogsaa blev Medlem af den af Indenrigsminister Bramsen nedsatte **Akti Lovkommission**. — Etatsraad 1900. — R. 1895.

Børsen 6. Maj 1904. III. Tid. 15. Maj s. A.

Jens Vestberg.

Goldschmidt, Meir (oprindelig Meyer) Aron, 1819—87, Forfatter. F. 26. Okt. 1819 i Vordingborg, d. 15. Aug. 1887 paa Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Købmand Aron G. (1792—1848) og Lea Levin Rothschild (1797—1870). Gift 19. Sept. 1848 i Taarnby med Johanne Marie Sonne, f. 14. Marts 1825 i Kbh. (Garn.), d. 9. Okt. 1900 sst., D. af Skibsfører Johan Peter S. (ca. 1797—1826) og Johanne Margrethe Schou. Ægteskabet opløst 1852.

G.s Redegørelse i »Livs Erindringer og Resultater« for sin Ungdomstid (indtil 1846) med Udsynene over, hvad deraf fulgte, maa stedse blive en Hovednerve i hans Biografi. Som historisk Beretning kan man næppe stille den lavt blandt tilsvarende Bøger; langt vanskeligere falder dens Benyttelse som Kildeskrift, naar det gælder dens stærkt personligt prægede Fortolkning af alle Hændelser, dens gennemførte Paavisning af indre Brud og Kontinuitet i Udviklingen. Hvor megen Kritik der end her kan øves ved Sammenstilling med, hvad vi ellers ved, bliver det endelige Skøn ofte en Tillidssag, afhængigt ogsaa af den skønnendes Personlighed.

G.s jødiske Slægt paa begge Sider var indvandret forholdsvis tidligt, den fædrene var københavnsk, den mødrene tilhørte Provinsen. I aderen, der ved G.s, det ældste Barns, Fødsel havde Købmandshandel og Jordbrug i Vordingborg, var en oprindelig livsglad og foretagsom Natur, men tillige drømmende og let at forknytte; hans kranke Lykke, der formentlig ogsaa skyldtes hensynsløs Uredelighed fra andres Side, bidrog til at nære Tanken om Selvhævdelse og Oprensning hos Sønnen. Til Moderen saa han fra første Færd hen med Beundring og Respekt; fast og ærekær gav hun ham gennem Aarene mere umiddelbar Tilskyndelse til at holde sig rank i Modvind. Synderlig begrænset og bestemt af et jødisk Milieu kunde G. umuligt føle sig i sin Barndomsby, hvor han legede i Haver og ved Stranden med Kristendrenge værnet af kæmpestærke Fætttere, hvor der intet Samlingssted var for jødisk Ritus, og hvor denne knap kendtes i hans eget Hjem som Levn midt i den almindelige borgerlige Levevis. Anderledes da han fra sit syvende til sit ottende Aar af Hensyn til sin Skolegang boede hos en Faster og hendes Mand i Hovedstaden; her talte hele

Livsførelsen og mest ved Højtiderne hjemme og i Synagogen om et helligt Fællesskab for de udvalgte gennem alle Tider og Lande. Gadedrengenes »Schmaus« understregede Særligheden, og i hele det vidtløftige Ceremoniel med dets anelsevækkende hebraiske Formler nød den uforberedte Smaadreng endda en vis Udmærkelse, fordi han var »af Levi Stamme«. At forstaa og forøge det, han her dunkelt nemmede, blev dog en Sag for langt senere Aar, og et af Problemerne ved G. er, i hvor høj Grad hans virkelige »Race« forudsætninger har gjort ham til det, han blev, og i hvor høj Grad han har brugt dem som Forklaring af og som Støtte for et Tanke- og Villiesliv, der under alle Omstændigheder havde taget væsentlig samme Skikkelse. Foreløbig traadte han atter ud i mere aaben Luft, da han 1827 flyttede tilbage til sin Fader, som nu i tre Aar drev Landbrug i Valby, siden i tre Aar Eksport-handel i Kbh., og som, da han til sidst slog sig ned som Brygger og Brændevinsbrænder i Næstved, satte ham i Kost hos fremmede og i Skole i det v. Westen'ske Institut. Medens han holdt Forbindelse med dansk Almue og Natur (ogsaa ved at besøge en Morbroders Købmandsgaard og Rederi i Kalundborg), fik han i Skolen det første virkelig alvorlige og løftende Indtryk af Elementer i den europæiske klassisk-kristelige Kultur. Borgens og K. C. Nielsens Humanisme, P. Rørdams grundtvigske Ortodoksi betog ham Troen paa Thoras og Talmuds Enegyldighed, men hinsides alle Skifter laa en brændende Ærgerrighed, den »instinktmæssige Fordring paa at blive Nr. 1«, for hvilken han selv har gjort sin Levit-herkomst til Symbol. Noksom berømt er Sammenbruddet for denne Fordring ved hans Studentereksamen 1836, da et Haud fra H. N. Clausen i Religion hindrede ham i at faa Udmærkelse; men at placere denne Dukseskuffelse forholdsmæssigt i hans Udvikling er vanskeligt, og var det virkelig den, der vendte hans Hu fra et Fagstudium, har den kun sparet ham for Kraftspild. G.s altid frodige Trang til Tilegnen, til Analyse og Syntese var ikke den videnskabelige Forskers, lige saa lidt som hans Higen efter at blive den store Handlings Mand, Manden med praktisk Indflydelse, maaske med rent materiel Magt, støttedes af den Hverdagsihærdighed og -taalmodighed, som er en af Betingelserne derfor. Det blev ved Ordet, han kom til at virke, som Digter og, paa Grænseområdet mellem Ord og Handling, som Journalist. Efter at have taget Philologicum 1837 begyndte han i Okt. »Nestved Ugeblad eller Præstø Amts Tidende«, der blev skrevet og trykt i Kbh. og 1. Jan. 1839 forenedes med »Callundborg Ugeblad« til »Sjællandsposten eller Nestved og Callundborg Ugeblad« (udgik to Gange ugentlig).

Fra først af nærmest opsat paa at anvende sine umodne Noveller og ubehjælpsomme Vers, som han forgæves søgte Forlægger til, blev G. snart noget af en Foregangsmand for Provinspressen ved sin aarvaagne lokale Kritik, der indbragte ham Bøde og et Aars Censur, og ved sin liberalt farvede Drøftelse af Landets Fremtid. Dec. 1839 solgte han Bladet for 200 Rdl., arbejdede saa ved det konservative »Dagen«, hvad man senere lod ham høre, og 8. Okt. 1840 udsendte han første Nummer af Ugebladet »Corsaren«. I en lille Kreds af Kafékammerater, i hvilken P. Chievitz var den betydeligste, var man enedes om at lave et dristigt Oppositionsblad, men lige fra Begyndelsen kom G. til at fylde de allerfleste Spalter i Forbindelse med en af ham instrueret Tegner, mest C. N. M. Klæstrup. Tilfældet blev ingenlunde enestaaende i hans Levned. Stor Trang til Fællesskab parredes stedse hos ham med svigtende Evne dertil. Fin og paa sin Vis sympatetisk Iagttagen, varm Beundring for mere positive og selvsikre, om end snævrere Aander, Begejstring for Storhed og Skønhed, et, ogsaa af Diplomati dikteret Ønske om at lempe sig efter et fremmed Menneskevæsen, ægte Villie til at hjælpe, til at ofre, til at udslette gamle Mellemværender havde til Modstykke uberegnelig Saarbarhed, Ulyst til at slaa en Tøddel af paa egne Standpunkter, Sky for at binde sig ved faste Aftaler, Taktløshed i kritiske Situationer, Mistæksomhed, raskt og ubarmhjertigt Blik for Tingenes Vrangside, ubetvingelige Udslag af personligt Nag og en praktisk Selvished, der kunde blotte sig naivt. Faa Karakterer er da blevet bedømt saa forskelligt som hans. Nu skulde han færdes i det fremskredne unge akademiske Samfund, hvis Interesser og Glæder han gerne vilde dele, men hvis Begrænsninger han fra sit ensomme Stade snart fik Øje for, samtidig med, at han maatte frygte for at give det et Overtag ved at røbe Ukyndighed og Usikkerhed. Thi »Corsaren« blev hurtig en Storhed paa sit Felt; uden Pusterum »borede« G. i sig selv, og det i Datiden usete Abonnental, 3000, lønnede hans journalistiske Geni. Straks gav han helst det største Rum til Patos og sagligt Ræsonnement, men Satiren var det originale og overraskende Element, der stedse mere prægede Behandlingen af Politik, Litteratur og Teater, og mest efterspurgt var »Charivari«-Rubrikken med dens smaa Indfald og Udfald; her spøgedes forvovent og underfundigt med kongelig, bureaukratisk, kommunal og akademisk Autoritet og holdtes Revu over alle mulige københavnske Hændelser og Typer. Det pikante øgedes, fordi Regeringens Beslaglæggelser og Sagsanlæg idelig stødte paa en »ansvarhavende« af ukendt eller tvivlsom social Position, ikke paa den almenkendte virkelige

Redaktør. Dennes egen Position kunde imidlertid midt i Triumfen løbe Fare for at blive tvivlsom; kun til Nød blev »Corsaren« taget alvorligt som ungdommelig Udløber af den liberale Opposition, særpræget ved en vis republikansk Tendens og **Fronderen** mod det Bourgeoisislægtled, der beredte sig paa at trænge det foregaaende fra Riget og Magten. Da skænkede Partiets Ordførere ham et bedre Uafhængighedsgrundlag, idet de appellerede til Enevældens Magtmidler mod Slesvigholstenerne. P. Hiort-Lorenzens Optræden 1842 havde grebet G. selv. Han droges mod national Fordybelse og Samdrægtighed, men i det foreliggende Spørgsmaal gik hans personlige Behov sammen med den klare og stærke Retfærdighedsfølelse, der umiskendeligt var en Ledestjerne for ham, og han kunde lægge Linien for et betydningsfuldt Fremtidsvirke ved at spørge de Nationalliberale med **Oehlschlägers** Sokrates: »Mene vi, at Uret bør vi aldrig gøre, hvad eller har vi ganske skiftet Tro og mene nu: ej altid, men dog stundom, naar det kan være Meneren til Nytte?«, og denne Linie slap han ikke. Dog nærmede Aarene 1843—44 ham mere til Oppositionens Centrum. Paa Opfordring af Ploug deltog han i det skandinaviske **Studenter**-tog til Uppsala, og da paa samme Tid Højesteret uanset »Straamands«taktikken idømte ham seks Gange fire Dages Vand og Brød og livsvarig Censur, blev han i Teatret hilst demonstrativt af Ploug og Giødwad under en Pause mellem Fængselsopholdene (der i øvrigt ikke gennemførtes efter **Bogstaven**). Paa en følgende Rekreationsrejse til Paris havde han anbefalingskrivelse med fra Orla Lehmann, og 4. Juli 1844 stod han sammen med Lehmann, Ploug, Grundtvig og L. Skau paa Skamlingsbanken og opfordrede til at skærpe det nationale Kampprogram ved Hjælp af det jødiske »Øje for Øje og Tand for Tand«, et Renegatoverbud, tvunget frem af Fællesskabstrangen, snarligt og langvarigt fortrudt. De følgende nationalpolitiske Brydninger bragte atter G. i Stilling som Frilanse. Han tog som kosmopolitisk Frihedsmand Afstand fra de skandinaviske Modeoverdrivelser — mindeværdigst i Artiklen om den døende Wergeland —, og han traadte paa Vagt, da »Det aabne Brev« var ved at genforene Konge og Opposition. Men nu han stod uden ringeste Rygstød fra nationalliberal Kant, blev der friere Spil for den bedsteborgerlige Forestilling om ham som Smædeskriver, og Søren Kierkegaards Angreb paa »Corsaren« i »Fædrelandet« ved Nytaar 1846 gav denne Opinion den højere Aandskulturs Stempel. G.s Svar var en efter Spillet Regler berettiget Retorsion; han fik Latteren helt paa sin Side, og naar Livserindringerne gør hans Opgivelse af Bladet til en direkte Følge af Sammen-

stødet, sker det næppe uden Paavirkning af den stigende Kierkegaard-Dyrkelse og af de »Efterladte Papirer«s Vidnesbyrd om, hvilken Rolle Episoden havde spillet for den anden Part. Men større Modenhed og Villien til Selvfornyelse kunde i sig selv avle Ønsket om »at blive af med Vittigheden og lære noget«, og G.s Privatperson var efterhaanden blevet saa indfiltret i Corsarkampagner med lavt Sigte, at den snævre Hovedstads Stenbro nok kunde brænde under ham. Ganske vist var han paa anden Maade ved at skabe sig Position; 1845 udgav han »En Jøde«, 1846 »Fortællinger« (begge under det ikke reelle Navneskjul »Adolph Meyer«). I den første drives en ideelt anlagt livstørstende Yngling ved kristen Fordom tilbage til Jødedommen i mest ildeset Forstand. Modsetningerne er grelt opstillede, dog allerede ikke helt uden den Selvironi, som kan gennembryde G.s Hang til Poseren, og Milieuskildringen har skaffet Bogen en Plads i Litteraturen uanset dens Velstand paa datidige Romanfagter, saaledes Hovedpersonens heltemæssige udenlandske Oplevelser, et Virkemiddel, G. i sit senere Forfatterskab fastholdt med ulykkelig Kærlighed. »Fortællingerne« indeholdt ved Siden af adskillig novellistisk Eksperimenteren nogle Billeder fra Livet i »min Onkels« Provinsby, der baade ved Emne og Stil pegede fremad. Men just fra det æstetiske, hvis Mangel paa Bæreevne ogsaa viste sig i den usikre og farlige Forbundsfælle P. L. Møllers Vanskæbne, gjaldt det at emancipere sig, og G.s Verden skulde nu udvide sig skelsættende. Okt. 1846 solgte han »Corsaren« og drog udenlands et Aars Tid. Over Hamburg gik det til Leipzig, hvor han gjorde Bekendtskab med det unge radikale Tyskland, Gutzkow, Frobel, Ruge, der paavirkede ham stærkt, og — for at der ikke skulde mangle hans Tvesyn Stof — med den troskyldige Rabulist Robert Blum. Efter Ophold i Dresden, Prag, et længere i Wien, den tilsyneladende grundmurede Enevældes litterære Stad, tog han over Triest, Venezia, Firenze til Rom (5. Jan.—6. April 1847), derfra over Napoli til Sicilien, atter til Rom, Pisa, Genova, Torino og Vest over Alperne. Italien gav ham væsentlig stærke Kunst-, Natur- og Folkelivsindtryk, mindre umiddelbart gav det, ligesom alle hans Rejseagttagelser, en Baggrund til Forstaaelse af de kommende store Hændelser. Men Schweizopholdet (12. Juni—18. Aug.) fæstnede og udvidede hans Forestillinger om borgerlig Frihed og personlig Kultur som Grundlag for et enigt Statsliv af Elementer forskellige i Sprog og folkelig Afstamning, og de Reformertes kristelige Humanisme var kvægende for et Sind, der hverken stededes i Synagogen eller i den dogmatiske hjemlige Lutherdom, og som under nyt Ophold blandt

de Leipzigradikale kunde finde, at »Atheister er dog alle uærlige eller har en Skrue løs«.

Hjemkommen begyndte han straks »Nord og Syd«, som han holdt i Gang nogenlunde planmæssig i halvsjette Aar, først som Maanedes-, siden Sept. 1849 som Ugeskrift, og som fik 1500 Abonnenter. Et Kæmpeværk af aandelig Oplagthed er i hvert Fald disse fjorten Bind, hvortil Redaktøren kun havde ganske spredt og tilfældig Bistand. Alene Litteratur- og Teaterstoffet sikrer dem en fremragende Plads i dansk Aandshistorie; Mangelen paa Metode og fastere personlig Indstilling i G.s Kritik opvejes af hans rørige Indfølelse og hans af Entusiasme og Forstaaelse baarne Henvisning til ægte og store Forbilleder i alle Landes og Tidens Kunst; hans Fordringer til et dansk Kunstnerkuld, der let lod sig forlede og forstyrre af sit nye urolige Publikum, var Ord i rette Tid. Endnu højere staar Artiklerne om den inden- og udenrigspolitiske Udvikling og de samme Emners Behandling i den fortløbende »Dagbog«. Paa intet større Punkt tør man tillægge dem Indflydelse paa Tingenes Gang, og om Udbyttet, dersom G.s Advarsler og Tilskyndelser var taget til Følge, kan tvistes evindeligt; men som tankevækkende Kommentar til, hvad Folkets Tillidsmænd fik gennemført til Baade og til Vaade, som historisk Korrektiv til den Opfattelse, disse mere højt- og længetalende mægtede at føre videre til Efterverdenen, er »Nord og Syd« umisteligt. Da G. hverken fandt Ejderstaten retfærdig eller praktisk mulig og frygtede, at den slesvigske Delingsplan, hvorved man gjorde Afslag paa Forhaand, skulde ende med hele Slesvigs Tab, faldt han tilbage paa Helstatsplanen, gennemført af en Monark, der magtfuldt skænkede de enkelte Rigsdele én indre Frihed, trygget og fremmet ved Almenvæbning, Jury, Undervisningsvæsen og et folkeligt Selvstyre i de mindre Kredse, der efterhaanden kunde udvikles til konstitutionel Repræsentation (»Kongedømmet med republikanske Institutioner«); herved afværgedes det, at Hovedlandet, naar dets Repræsentanter ad parlamentarisk Vej lagde Haand paa Rigsstyret, kom til at staa som en Nationalitet, der havde Magten over en anden, hvad der uvægerligt, som den europæiske Stilling var, maatte hævne sig. Ogsaa andre Farer truede, hvis man begyndte Frihedsarbejdet ved Toppen i Stedet for ved Roden, idet en hurtig støbt Konstitution kunde føre til Forfatningskonflikt og Reaktion, inden det brede Folk var modent til at bruge og værges Magten, og i Sammenhæng med denne Betragtning staar G.s tidlige vakte Interesse for social Reform. I Haandværkerdannelsesforeningen traadte han 1848 i Forbindelse

med det københavnske Demokrati; paa Casinomødet 11. Marts og Hippodrommødet 12. Marts hævdede han sine Særstandpunkter i Nationalitetsstriden med stort moralsk Mod. Sidst paa Aaret 1850 fik G. Henvendelse fra en Kreds yngre Storgodsejere — Grev C. E. Frijs-Frijsenborg, Blixen Finecke, L. Holstein-Holsteinborg o. fl. —, der ønskede at være med i det nye politiske Liv, om et Samarbejde i en paatænkt Grundejerforening; han afkrævede dem Tilsagn om Anerkendelse af Grundloven, særlig den almindelige Valgret, og mente nu at have faaet Forbundsfæller i Kampen for den Helstat, han ønskede. For Adelsmanden som for Jøden var Bourgeoisiet jo den naturlige Modstander, og G. saa en Tid sine nye aristokratiske Gæsteverner i rosenrødt Lys, Jorddrotter af den bedste gamle patriotiske og samfundssindede Art. Han anbefalede Grundejerforeningen, og dens Adresse til Kongen var for en Del hans Værk. Havde man hidtil fra nationalliberal Side behandlet ham som rodløs (udansk), negativ, ledet af Luner, blev han nu den betalte Overløber; Injurieprocesser var løbende mellem ham, Ploug og Bille; fra radikalere Side gjorde Fr. Dreier det mest mulige ud af hans Skiften i de enkelte Spørgsmaal og hans løse saglige Udrustning. Et Stykke for langt kom G. vistnok ogsaa til at gaa med sine Grever, navnlig paa det sociale Omraade, inden han opdagede, at deres Maal i for ringe Grad var hans; Forholdet opløstes i Skuffelse og Bitterhed, og just paa samme Tid bragte G.s intimere Livsførelse ham ogsaa Skuffelser. Med sine Børns Moder kom han aldrig til at dele Husliv; han boede sammen med sin egen Moder, saa længe hun levede, og med Søsteren, der overlevede ham. Men et af de Sympatiforhold, mere eller mindre farvet af romantisk Erotik, hvori han fra Tid til anden traadte til ikke-jødiske danske Kvinder, fik nu for ham en saa lidenskabelig Karakter, at Bruddet ramte ham meget haardt. »Nord og Syd« maatte stundom holdes gaaende ved Breve fra Udflugter til England, og 1853—57 fyldtes det stedse mere af Romanen »Hjemløs«. Sideløbende hermed genoptoges Tidsskriftet i sin gamle Form 1856—59, men det gjaldt nu snarest et Opgør med Fortiden, en Paavisning af Regeringspartiets egne Brud og Svigten, og G.s Haab om praktisk Indflydelse blussede kun svagt op, da han som Redaktør af Ugebladene »Hjemme og Ude« 1861 og »Norden« 1862 arbejdede for, at de ledende nu skulde tage Konsekvensen af deres eget ideelle Standpunkt og slaa et Slag for Ejderstaten. Sin Deltagelse i Dannevirkeforeningen har han selv senere betegnet som »uhyggelig«; fra offentligt Liv vendte han sig til skønlitterært Virke. I »Blandede Skrifter«, I—IV,

1859—60, optryktes navnlig de **Bidrag** til »Nord og Syd«, der bedst kunde undvære Aktualiteten, foruden en Del fra »Corsaren«.

I »Hjemløs« gaar den politiske og den æstetiske Interesse endnu Haand i Haand. Den bindstærke Bog er for det første en Samling typiske Billeder fra de foregaaende **ti—femten** Aars danske offentlige Samfund, en i Formen behersket, derfor des virkningsfuldere Hævn over Sejrherrerne, vor betydeligste tidshistoriske Prosa digtning ved Siden af »Det forjættede Land«, for det andet Vidnesbyrd om, at G. nu som Stilist var naaet et **Højdemaaal** og blevet **Landvinder** for dansk Prosa, saa vanskelig hans Rytme end er at tilegne sig, og saa farligt et Eksempel hans forbeholdne, antydende Menneskeskildring og Fortælleren kan give. Dog er den bedste Lære af **G.s** Forfatterskab vel just, at Stilen skal være Manden; Stoffet er for en usædvanlig stor Dels Vedkommende tilvejebragt ved Læsning og ved ret uformidlede Oplevelser og Meddelelser, men Formen er uden Forbillede, hvad **maaske** bedst erkendes ved en Sammenligning med Tidens andet fremragende Romanværk »**Phantasterne**«, der i den Henseende staar langt tilbage for »Hjemløs«. G.s Svaghed i Kompositionens Økonomi fremtræder derimod stærkere her end nogetsteds — det skulde da være i hans Skuespil (»Rabbi Eliezer« (1861), omarbejdet til »Rabbien og Ridderen« (1869), »Swedenborgs Ungdom« (1863), »En Skavank« (1867), »I den anden Verden« (1869)). Den ledende Tanke i Hovedpersonens Udvikling, medens han fra Ungdomsaarenes Sejrsdrømme og den følgende Stormen og Søgen vender hjem til stilfærdigt Virke med Barnet i sit Hjerte frelst, staar først ret klart for dem, der kender dens senere nøjere Udvikling hos G.; den samtidige Læser var noget undskyldt, naar han troede, at Otto døde, fordi Bogen skulde have Ende. Et nyt Fremstød for G. som Digter fulgte, efter at han oven paa sit sidste politiske Felttog 1862 var taget til Slægtninge i London, hvor han tænkte at bryde sig Bane som engelsk Forfatter — »Hjemløs« var kommet 1860 i forkortet og noget omarbejdet Oversættelse —, og hvor han skaffede sig gode Forbindelser som Kommissionær for Diamanthandel. Efter hans egen Beretning blev hans Kærlighed til Danmark her genvakt, da han skulde tale for Danebrog blandt danske Arbejdere ved Verdensudstillingen. Umiddelbart droges han imidlertid til Rom, og Vinteren 1862—63 ildnedes han her af Skønhedsindtrykkene og af Samværet med en dansk Frue, der i lang Tid legemliggjorde ham Idealet. I Livserindringerne hedder det: »formedelst noget, som var i Sindet og udenfor, timedes mig en stor Lykke, en stor **Lysglans**, hvortil hører en tilsvarende Gæld, og jeg gik ind i Glansen

og Gælden. Alt det nævnte eller antydede tilsammen førte til, at samtlige Poesiens Muligheder vaagnede i mig; ideal Løftelse og Bekymring, glade og tunge Forestillinger om Verdens skønne Orden og Strenghed, stort Haab og stærk Selvdom steg frem og fik tilnærmelsesvis Form«. For sig selv har han gjort Sagen saaledes op: »En Dag sagde en dansk Kvinde til mig, at jeg var dansk Digter og igen burde blive det«. Et Tiaar fulgte med frodig Produktion og en Publikumsyndest, der ogsaa betingedes af hans Udsoning paa national Grund med sine gamle Modstandere blandt de nationalliberale Ordførere, som nu selv snart havde nødig at rykke sammen til Midten. Foruden Skuespillene kom de to Bind »Fortællinger og Skildringer« 1863—65, med Indtryk og Fantasier fra det fremmede, hvortil som tredje Bind sluttede sig Romanen »Arvingen«, »Dagbog fra en Rejse i Vendsyssel og Thy« 1865, »Breve fra Choleratiden« (senere »En Roman i Breve«) 1865, »Den Vægelsindede paa Graahede« 1866, »En Hederejse i Viborgegnen« 1867, »Kærligheds-historier fra mange Lande« 1867, Romanen »Ravnen« 1867, »Smaa Fortællinger« 1868—69, med »Maser«, »Den flyvende Post«, »Hevnen«, »Bjergtagen«, Iog II, »I en Postvogn« og »Ekko'et«, »Avrohmche Nattergal« 1871. »Fortællinger og Virkelighedsbilleder«, 1—2, 1877 samlede ældre Ting. Romanerne har vundet i Komposition ved Ideens strengere Gennemførelse; de mindre Fortællinger staar helt som lydeløse Mesterværker, øget Fylde og Sandhed har Stoffet faaet ved G.s inderligere Samvær med dansk Menigmand, navnlig paa hans Jyllandsrejser, og ved det Maadehold og den Forening af Sympati og Ironi, hvormed de jødiske Motiver er genoptaget. Simon Levi (i »Ravnen« og »Maser«) og Avrohmche er klassiske Figurer. Fortrolighed med de islandske Sagaer har styrket Fortællemaadens Objektivitet og Renhed. Enten Hovedpersonernes Stræben ender i Sejr og Oprejsning eller i Resignation, enten den alt beherskende og krævende Kærlighed fører til Liv eller Død, er det »Nemesis«, som raader. »Nemesis« betegner Menneskeslægtens tidlige Forestilling om Verden som en skøn Indretning, om Livet som paalideligt, strengt og majestætisk. Nemesis er den alvorfulde Orden, hvorefter alt bevæger sig, eller endnu nærmere betegnet: Nemesis er Livet i denne Orden, den hellige Aande i Tilværelsen. Den betegner det fine og omfattende Retsforhold, hvori Mennesket føler sig staaende til den naturlige Magi, som Livet er«. Medens i hans Ungdomsdigtning de tilsyneladende Tilfældigheder, der kunde give Personernes Liv en helt ny Retning, højst syntes en uafvendelig Skæbnes Villie, er nu alt afhængigt af en moralsk Plan, men unægtelig lovlig ofte saaledes, at Sammen-

træffene danner en Slags »novellistisk Forsyn« (**Vilh. Andersen**), som gør Krav paa at være den højere Retfærdighed og over-skygger den sjælelige Motivering — et Kunstgreb, der ogsaa blev farligt for goldschmidtske Epigoner. Som anden Del af »Livs-erindringer og Resultater« (1877) udvikles Nemesislæren teoretisk og følges gennem Menneskehedens Historie med Udgangspunkt hos Ægypterne.

G.s sidste Aar optoges af Forarbejder til og delvis Udarbejdelse af en yderligere Behandling af Emnet. At den ikke saa Lyset, er der næppe Grund til at beklage; hans Studier i Biblioteker, der endog fordrede Udenlandsrejser, var for hans med alt eksakt videnskabeligt Arbejde inkommensurable Personlighed noget af et Selvbedrag. Men Trangen til personlig Samling og Selvoverensstemmelse var ægte nok, en Trang, der skærpedes ved de Uroelementer, hans seneste Leveaar bragte udefra. Han var i 70'erne ikke slet saa fredet en Fugl som i 60'erne; under »det moderne Gennembrud« kunde han hverken gaa i **Spidsen** for Fremfarten eller Modstanden, uagtet begge Dele fra visse Hold ventedes af ham; han saa i den »frigjorte« Jødedom en Fare for det hele Samfund, og ogsaa Tilbageslaget herimod, en **genvakt** Antisemitisme, foruro- ligede ham; mellem Georg Brandes og ham blev Forholdet i al Stilhed meget bittert. Læst og beundret var han dog i stedse videre Kredse. Besøg paa Folkehøjskoler styrkede hans Tro paa Nationens Fremtid og hans egen Plads i denne, og han hyggede sig i sin Ungkarletilværelse paa **Frbg.**, søgt af yngre, der anerkendte hans Overlegenhed saa ubetinget, at Gnidninger udelukkedes. Disse Tidens Iagttagelser og Refleksioner genspejles i det sidste Bind »Fortællinger og Virkelighedsbilleder« (1883) med den betydelige Novelle »Levi og Ibal«, en Redegørelse for Udviklingen af to Figurer, i hvilke han paa forskellig Vis havde nedlagt meget af sit eget: Digterfantasten, der gaar i Krig udi egen Indbildning, og den tro, forsigtige lille Jøde. »**Smaa** Skildringer fra Fantasi og Virkelighed« udgaves efter hans Død. Poetiske Skrifter, udgivne af hans Søn, otte **Bd.**, 1896—98. Udvalgte Skrifter i Folkeudgave ved Julius Salomon, seks **Bd.**, 1908—16. — Tit. Professor 1875.

Tegning af **J. V. Gertner** 1849 (Fr.borg). Maleri af **Elisabeth Jerichau-Baumann** (sst.). Tegning af **H. Olrik** 1863 (sst.), udgivet i Træsnit 1888. Maleri af **A. M. Hunæus** (forhen hos **Johan Hansen**). Buster af **J. A. Jerichau**, af **Aksel Hansen** 1887 (Fr.borg), udgivet i Træsnit s. **A.**, og af **O. Evens**. Træsnit 1886 efter et engelsk Fotografi fra 50'erne, af **H. P. Hansen** 1870 og 1877, af **C. L. Sandberg** 1883 efter egen Tegning og af **G. Pauli** 1887 efter Teg-

ning af F. Henningsen. Portrætteret paa Staalstik af Danske Digtere af J. Magnus Petersen 1868. — Bronzebuste af Aksel Hansen 1920 i Allégade paa Frbg. Mindetavle paa Fødehuset i Vordingborg.

P. L. Møller i Arena 1843, S. 49—83. G. Siesbye: Epistel til Corsaren, 1846. Samme: Epistel Nr. 2, 1846. F. Dreier: M. A. Goldschmidt, et Litteraturlillede, 1852. Nord og Syd, Ny Rk., I, 1852, S. 176—93; V—VI, 1853—54, S. I—XIX. M. Goldschmidt: Om Dommen i Sagen G. Ploug ctr. M. Goldschmidt, 1860. Iver Rosenkrantz: Efterladte Optegnelser, 1876, S. 27—30. M. Goldschmidt: Livs Erindringer og Resultater, I—II, 1877. O. Borchsenius: Fra Fyrrerne, II, 1880, S. 231—325. Ole Bulls Breve i Udvalg, 1881, S. 382. Viggo V. Holm i Nutiden, VII, 1883, S. 333 ff. O. Borchsenius: To Digtere, 1886, S. 143—54. Kr. Arentzen: Fra yngre og ældre Dage, 1886, S. 45—52. O. Borchsenius i Tilskueren, 1887, S. 633—56. N. Bøgh i Kalenderen Danmark for 1888, 1887, S. 76—104. Vilh. Møller i Nutiden, XI, 1887, S. 465. F. Bauditz i Ny svensk Tidsskrift, 1888, S. 15—33. Rud. Schmidt i Fremtidens Nytaarsgave, Ny Rk., VII, 1888, S. 39. J. Michaelsen: Fra min Samtid, 1890, S. 73—78. J. C. Hostrup: Erindringer fra min Barndom og Ungdom, 1891, S. 97 ff. L. Schrøder i Danskeren, 1893, S. 321—49. O. Borchsenius: Hjemlige Interiører, 1894, S. 1—43. Carit Etlar: Minder, 1896, S. 444 ff. L. Dietrichson: Svundne Tider, III, 1901, S. 83—114. G. Brandes: Saml. Skrifter, II, 1900, S. 447—68 (1870, 1887). Af Orla Lehmanns Papirer, 1903, S. 86 f. H. Ploug: Carl Ploug, I, 1905. V. Bergsøe: Eventyr i Udlandet, 1905, S. 169 ff. 223—46. G. Brandes: Levned, I, 1905, S. 242—51; II, 1907, S. 104—09. L. C. Nielsen: F. V. Hegel, 1909. F. Henriksen: Mennesker og Oplevelser, 1910, S. 166—78. B. Bjørnson: Gro-tid, I—II, 1912. Vilh. Andersen i Edda, I, 1914, S. 75—87. Askov Folkehøjskole 1865—1915, 1915, S. 75 f. J. V. Christensen i Tilskueren, 1917, S. 469—79. H. Kyrre: M. Goldschmidt og Sibylla, II, 1917. Samme: M. Goldschmidt, I—II, 1919. H. Scharling: Livsminder, 1919, S. 138 ff. Valdemar Schmidt i Nationaltid. 26. Okt. 1919. Tidsskr. for jødisk Historie og Litteratur, I, 1917, S. 67 f., 123—25, 137—60, 185 ff.; II, 1921, S. 11—33, 35—52, 436—51; III, 1925, S. 1—40, 176—83, 436—51. G. Philipsen i Aarboeg for Bogvenner, 1919, S. 112—15. P. Rubow: Dansk litterær Kritik i det 19. Aarh., 1921, S. 209—14. B. Bjørnson: Brytningsår, I—II, 1921.

Paul Læssøe Muller.

Goldschmidt, Moritz Aron, 1822—88, Industridrivende. F. 2. Sept. 1822 i Vordingborg, d. 11. Maj 1888 i Kbh., begr. sst. (Mos. Vestre). Broder til Meir G. (s. d.). Gift 3. Maj 1866 i Aalborg med Jenny Jacoby, f. 30. Marts 1839 i Aalborg (Mos.), d. 11. Juni 1908 i Espergærde, D. af Købmand i Aalborg Ludvig Martin J. (1804—87) og Thrine Levin (1800—89).

G. blev sat i Skole i Næstved, hvortil Faderen flyttede 1833 efter et mislykket Forsøg paa at ernære sig som Landmand. Skoleundervisningen var tarvelig, og G. kom tidligt i Naalemagerlære, hvor han røbede et vist Talent for mekaniske Arbejder. Efter at

være blevet Svend rejste han en Tid i Udlandet og oprettede i Pinneberg en lille Fabrik for Naale- og Possementmagerarbejde, hvortil Maskinerne for en Del var bygget efter hans egen Konstruktion. Ved Krigsudbruddet 1848 forlod han Holsten og slog sig ned i Horsens, hvor han i fem Aar fortsatte sin beskedne Virksomhed, men da Viborg Tugthus var blevet nedlagt og Straffefangerne 1853 derfra flyttedes til Horsens, lejede G. i Forening med den merkantilt uddannede A. Crome (Bestyrer af den Bønnellykke'ske Tobaksfabrik i Horsens) en Del af disses Arbejdskraft og sysselsatte dem med forskellig Virksomhed, væsentlig Spinding og Vævning. En Regeringskommission med Oberst A. F. Tscherning som Formand fremsatte 1859 det Forslag, at G. og Crome skulde tage hele Fængslets Arbejdskraft i Forpagtning, og 1. Juli 1860 begyndte de to Kompagnoner Virksomheden paa disse Vilkaar, idet Staten ydede et Laan paa ca. 100 000 Kr. Den jævnt voksende Virksomhed fik 1865 egen Fabrik og overgik 1874 til et Aktieselskab, der senere overtog »Ribe tekstile Fabriker«, som indtil da havde været ejet af et Hamburgfirma. Fabrikationen, der hidtil havde været lagt an paa grovere Varer, udvikledes nu saaledes, at ogsaa Produktion af finere Kvaliteter kunde tages op, og samtidig oparbejdedes en udmærket Salgsorganisation med Detailforretninger over hele Landet. Efter G.s Død har Akts. Crome & G. gennemgaaet en fortsat Udvikling, hvorunder Produktion og Handel indtil 1929 arbejdede Haand i Haand. Sidstnævnte Aar vedtoges det at afhænde Fabrikker og Oplag, hvorefter Virksomheden har været koncentreret om det københavnske Stormagasin. — Justitsraad 1885. — Træsnit efter Fotografi 1885.

Sigurd Muller i Vor Virken 22. Maj og 12. Juni 1898. Børsen 27. Sept. 1910 og 24. Dec. 1924.

P Koch Jensen (C Nyrop)

Goldschmidt, Ragnhild (ved Konfirmationen: Rose), 1828—90, Forfatterinde, en af Kvindebevægelsens Pionerer. F. 8. Febr. 1828 i Valby, d. 17. Okt. 1890 paa Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Søster til Meir G. (s. d.) og Moritz G. (s. d.). Ugift.

R. G. delte Hjem med sin Broder, Forfatteren M. G., og ved sin fine, klare, spirituelle Natur, sin sandhedskærlige, modige Dom og sit varme Gemyt fik hun, for hvem han altid forelæste sine Arbejder, en ikke ringe Betydning for ham. 1871 var hun Medindbyder til Stiftelsen af Kvindelig Læseforening, og fra 1881 til sin Død var hun dens Formand. Det var hendes Plan, at Kvinderne her æstetisk-litterært og socialt skulde udvikles og dygtiggøres til Livets Gerning. Med sin livfulde og idérige Person udfyldte hun

denne sin Plads, modarbejdede alle Yderligheder og kaldte skjulte Evner til Live. I sine senere Aar holdt hun flere Gange Oplæsninger med Foredrag om sin Broders Virksomhed. I et efterladt Eksemplar af »En Kvindehistorie, fortalt af en anonym« (1875) har hun navngivet sig som denne Bogs Forfatterinde. Den udkom med en Fortale af hendes Broder, og i denne siger han: »Litterært taget er her Talent, baade til Iagttagelse og til Fremstilling; men her er maaske noget mere: et alvorligt Sind«. Den er i Idé og Hændelse en beskeden, velskrevet Parafraze af en goldschmidtsk »Kærlighedshistorie«, behandlet fra det kvindelige Synspunkt. — Buste af Rasmus Andersen i Kvindelig Læseforening.

Kvinden og Samfundet, 1890, S. 225 f., 241—45. Kalenderen Danmark for 1888, 1887, S. go. H. Scharling: Livsminder, 1919, S. 140.

Nic. Bøgh (Paul Læssøe Müller).*

Goldschmidt, Sigfred, 1831—1906, Grosserer. F. 8. Juli 1831 i Kbh. (Mos.), d. 13. Okt. 1906 sst., begr. sst. (Mos. Kgd., Møllergade). Broder til Martin G. (1839—1904, s. d.). Gift 6. Dec. 1857 i Kbh. (Mos.) med Gaiathea Meyer, f. 12. Juni 1835 i Kbh. (Mos.), d. 13. April 1874 sst. (Mos.), D. af Grosserer Saul M. (1790—1862) og Frederikke Texiére (1809—61).

Efter at have modtaget sin første Uddannelse i L. S. Triers Bankierforretning fik G. 1850 Ansættelse i det af hans Morbroder Adolph Trier 1841 grundlagte Kolonialfirma i Kælderen Amager-torv 8, der endnu paa det Tidspunkt nærmest var en Detailforretning, selv om Adolph Trier sidst i 40'erne ogsaa var begyndt med lidt Engroshandel. For Adolph Trier (1817—89) betød Ansættelsen af den unge G. en ganske overordentlig Gevinst, som meget hurtigt satte sig synlige Resultater i Engrosforretningens Vækst. Da G. 1. Jan. 1857 optoges i Firmaet — som for øvrigt først fra 1867 antog Firmanavnet Adolph Trier & G. — begyndte en ny Æra. Butikken blev udskilt, og Firmaet samlede sig helt om Engrossalget, som takket være G.s overlegne og sikre Købmandsbegavelse tog et vældigt Opsving i de følgende Aar. Det var i dette Tidsrum, at dansk Engroshandel frigjorde sig fra det tidligere Afhængighedsforhold til hamburgske Mellemlhandlere og selv søgte direkte Forbindelser paa saavel europæiske som oversøiske Pladser, og blandt de førende Firmaer i denne Udvikling stod Trier & G. Til sin rige Købmandsbegavelse føjede G. en utrættelig Arbejds-kraft og en udholdende Villie, og i Forening med Morbroderens solide Dygtighed og Energi gjorde disse Egenskaber hurtigt Firmaet til et af de største inden for Kolonialbranchen, især med Hensyn

til Artikler som Sukker, Ris og Krydderier. Gennem alle de **Aar**, G. stod ved Roret — lige til Sommeren 1904 eller i 47 Aar —, formaaede han at opretholde Firmaets tidligt vundne fremskudte Position, idet han ejede den sjældne Evne at være i Kontakt med Tiden og holde Skridt med Udviklingen; men der skete heller ikke noget i Forretningen, som han ikke vidste Besked med, og ingen Afgørelse blev truffet, som han ikke selv havde været med til, hvad der paa den anden Side havde til Følge, at han overlod for lidt til sine Medarbejdere. — Fra sine unge Aar var G. en daglig og velset Gæst paa **Kbh.s** Børs, og det var derfor kun naturligt, at han 1880 af sine Standsfæller indvalgtes i Grosserer-Societetets Komite, et Hverv, han satte stor Pris paa og beholdt helt op til 1905. I Sø- og Handelsretten havde han Sæde 1874—1902. Til Bestridelsen af begge disse Hverv medbragte han, foruden stor Indsigt i Købmandsforhold, megen Retfærdighedssans. Ogsaa det mosaiske Trossamfunds Anliggender omfattede han med levende Interesse. 1868—82 var han Medlem af dets Repræsentantskab, ligesom han i adskillige Aar deltog i Styrelsen af de to jødiske Friskoler. G. var ved sin Død en efter københavnske Forhold meget rig Mand, ikke mindst et Resultat af mange Aars stor Sparsommelighed, navnlig i Begyndelsen og Slutningen af hans Karriere. — R. 1899. — Portrætteret paa P. S. Krøyers **Børsbillede** 1895.

H. Trier: Gaarden Nr. 8 Amagervej, 1900, S. 254, 287. Børsen 14. Okt. 1906

Jens Vestberg.

Goll, Bernt August, f. 1866, Retskyndig. F. 31. Aug. 1866 i Bergen. Forældre: Skibsfører, senere Grosserer Bernt Jacobsen G. (1829—95) og Augusta Marie Laurentze Koch (1833—1915). Gift 23. Nov. 1892 i Kbh. (Johs.) med Petra (Vera) Marie Christine Kaper, f. 24. Jan. 1871 i Kbh. (Frue), D. af Adjunkt, senere Overlærer Johannes K. (s. d.) og 2. Hustru.

G., hvis Forældre bosatte sig i **Kbh.**, blev Student fra Haderslev Læreres Skole 1882, cand. jur. 1887, s. A. Assistent i Politikammeret, Fuldmægtig 1896, Politiinspektør for 4. Afd. 1902, Byfoged i Aarhus 1908, Civildommer i Kbh.s Amts nordre Birk 1917, Rigsadvokat 1925. I sin praktiske Gerning indhøstede G. en Erfaring om og fik et Kendskab til menneskelige Foreteelser, der skærpede hans Blik for Rettens sociale Side: den moderne Strafferets sociologiske Tendenser og Tanker, baarne frem navnlig af Franz V. Liszt og den internationale kriminalistiske Forening, fandt hos G. en modtagelig Jordbund. Som Forfatter debuterede han 1891 med en Artikel om

den nordamerikanske Straffeanstalt ved Elmira i Fr. Stuckenbergs »Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og praktisk Strafferet«, og baade i dette Tidsskrift, hvis Redaktion han sammen med St. Grundtvig ledede 1898—1908, og andetsteds — »Det ny Aarhundrede«, »Tilskueren«, »Gads danske Magasin« og Dagspressen — pegede han i talrige **Afhandlinger** og Kronikker paa Nødvendigheden af en metodisk, maalbevidst Bekæmpelse af Kriminaliteten med deraf flydende Krav om tidssvarende Reforme i Straffelovgivningen, i Retsreglerne om uægte Børn, forsømte og forbryderske Børn, Vagabondage o. a., medens han samtidig som en Strafferetsvidenskabens Popularisator i letlæselige og lettilgængelige Skrifter søgte at sprede Kendskab til Grundsynspunkterne i Nutidens Kriminologi, saaledes i »Forbrydelse og Straf. Sex populære Foredrag for Højskolernes Universitetskursus« (1905), »Lov om Rettens Pleje af 11. April 1916 i populære Foredrag« (1916) og i Bidrag til Samleværket »Arv og Race« (1934). G. var Medstifter af — Formand 1929 — for Dansk Kriminalistforening, hvis Forhandlinger, i hvilke han selv tog livlig Del, han 1900—08 udgav sammen med Carl Torp, fra 1930 med Hartvig Jacobsen, Medstifter 1902, senere Formand for Fængselshjælpen, Medlem af Straffelovkommissionen af 9. Nov. 1917, Formand bl. a. for Politikommissionen og for Kommissionen angaaende Svangerskabsafbrydelser o. a., Medlem af Bestyrelsen for forskellige internationale Konferencer angaaende kriminalistiske Forhold; ved den 6. Konference i Kbh. i Sommeren 1935 om Ensartethed af Strafferetten valgtes G. til Mødets Præsident. S. A. udkom under hans Auspicier en fransk Oversættelse af Borgerlig Straffelov af 15. April 1930. G. var Ordfører ved Overrækkelsen af Universitetets Jubilæumsfond ved 450-Jubelfesten 1929. Et Forfatterskab uden for det teknisk-juridiske har G. nedlagt i sine Shakespearearbejder; med Josef Kohlers Værk »Verbrecher-Typen in Shakespeares Dramen« fra 1903 som Forbillede, udgav han 1907 seks Foredrag om »Forbrydertyper hos Shakespeare« (paa Tysk 1908, Engelsk 1909), som 1922 efterfulgtes af »Romeo og Julie og andre Shakespearestudier« og 1934 af »Coriolan, Shakespeares Tragedie«, Foredrag i det danske Shakespeare-Selskab, hvis Præsident han er. — R. 1913. DM. 1917. K.² 1928. K.¹ 1933.

— Maleri af H. Vedel 1932 i Privateje. Buste af Axel Locher 1932. Tegninger af Gerda Ploug Sarp 1926 og G. Bendix 1929.

Studenterne fra 1882, 1907, S. 103. Aug. Goll i Mit Hjem, 1926, S. 21—25. Frantz Dahl i Berl. Tid. 30. Aug. s. A.

Frantz Dahl.

v. der Goltz, Carl Alexander, Greve, 1739—1818, Officer. F. 20. Aug. 1739, d. 15. Nov. 1818 i Altona, begr. sst. Forældre: preussisk Generalløjtnant, Friherre Carl Christoph v. d. G. til **Reppow** m. m. (1707—61) og Frederikke Margrethe v. **Burgsdorff** (1713—73, gift 1° med Kaptajn v. Sack). Gift 1° 18. Juli 1792 i Itzehoe med Christine Sophie Ahlefeldt (gift 1° 1762 med Generalkvartermester, senere Generalløjtnant P. E. v. **Gähler**, s. d.). 2° med Frk. Meinertshagen, d. senest 1818.

v. d. G. var i sit Hjemlands Tjeneste avanceret til Oberst og havde (1786) faaet Grevetitel, da han 1789 traadte i dansk Tjeneste, blev naturaliseret og udnævnt til Generalløjtnant. Fodfolket skulde forøges med »lette« Afdelinger, og v. d. G. fik overdraget **Inspektionen** med disse. Senere fik han Tilsynet med alt Fodfolket i Hertugdømmerne. Han betegnedes i sit Hjemland som »ein unruhiger Geist«; han var meget kritisk indstillet og forudsaa paa et tidligt Tidspunkt et politisk og militært Sammenbrud i Preussen. Hans Udnævnelse til Generalløjtnant i dansk Tjeneste fremkaldte straks Protester fra en Række Generalspersoner i den danske og den norske Hær, hvilke Regeringen maatte tage til Følge ved at reservere de forbigaaede Generalmajorer Anciennitet til Generalløjtnant. Da v. d. G. 1800 fik Tilladelse til paa ubestemt Tid at gaa i portugisisk Tjeneste, havde han tidligere afslaaet et lignende Tilbud. Han forblev i Nummer og paa Vartpenge i den danske Hær og forpligtede sig til i Krigstilfælde at komme tilbage, hvis Kongen ønskede det. I Slutningen af 1803 kom han tilbage og tog Ophold paa Godset Falkenhagen, som han dog kort efter solgte for at bosætte sig i Altona. Han fremsatte gentagne Gange forgæves Anmodning om at komme i Virksomhed, og 1808 blev han efter Ansøgning afskediget i Naade med Tilladelse til at nyde sin Pension i Udlandet. Han forblev dog boende i Altona, hvor han holdt sig i stadig Forbindelse med Militærmyndighederne og gentagne Gange, navnlig 1811—13, blev benyttet til Forhandlinger med Franskmændene og senere med tyske og russiske Generaler. Han var en intelligent og kundskabsrig Mand, der nøje fulgte de politiske og militære Begivenheders Udvikling blandt Stormagterne. — Hv. R. 1790.

Nachrichten über die Familie der Grafen und Freiherren v. d. Goltz, 1885, S. 206—11. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, II, 1885; V, 1892; VI, 1894. Collegial-Tidende, 1808, S. 233.

Rockstroh.

v. der Goltz, Joachim Rudiger, Friherre, ca. 1620—88, Officer. F. ca. 1620 paa **Clausdorf** i Vestpreussen, d. 26. Juni 1688 i Dresden,

begr. i Treblin. Forældre: polsk Ritmester, siden Landsdommer **Georg** v. d. G. (1591—1670, gift 2° 1642 med Margaretha v. Wedel, d. senest 1652) og Elsa Louise v. Flemming (d. senest 1642). Gift 1° ca. 1654 med Margrethe Katharina v. Burgsdorff, d. 1691 (gift 1° med kurbrandenburgsk Kammerherre Ludvig v. Kanitz, 2° med Peter **Brunboe de Larrey**). Ægteskabet opløst. 2° med Eva Elisabeth v. Massow, d. tidligst 1701, D. af Joachim Ernst v. M. og 2. Hustru Dorothea v. Natzmer.

v. d. G. tjente under Trediveaarskrigen med Udmærkelse i kejserlige, franske og preussiske Hære og senere under den store Kurfyrste mod Svenskerne i Jylland 1658—59 samt ved Fehrbellin 1675. 1656 blev han Generalmajor, 1660 Guvernør i Berlin og var 1677 General af Infanteriet. Da Johan Adolf af **Pløn** havde forladt den danske Hær, og de to følgende Overgeneraler, Carl v. Arenstorff og Weyher var døde, traadte v. d. G. paa Opfordring i dansk Tjeneste som Feltmarskalløjtnant, men forblev i Nummer i den preussiske Hær, og 19. Maj 1677 indtraf han i Kbh. Han foreslog straks Kongen en ny Slagorden, men inden han havde naaet at sætte sig ind i Forholdene, blev Hæren slaet ved Rønneberga 27. Maj. I Juni foretoges Stormen paa Malmø, der afsloges med store Tab, og knap tre Uger efter blev Hæren slaet ved Landskrona under v. d. G.s Ledelse, uden at det dog med Rette kan siges, at det skyldtes hans Dispositioner. — De gentagne Ulykker fremkaldte en højst irriteret Stemning blandt Generalerne, navnlig mellem v. d. G., Baudissin og **Rüse**, der alle var dygtige Krigsmænd, men ogsaa haarde Halse. Efter skarpe Sammenstød, gensidige Beskyldninger og Udsigten til Dueller mellem dem **maatte** Kongen fjerne de to sidste fra Krigsskuepladsen. Men ogsaa med Krigssekretær Meier, Kongens højre Haand, kom v. d. G. i **Strid**. v. d. G. tilraadede, at man med den stærkt svækkede Hær foreløbig skulde »temporisere« i Skaane, erstatte de lidte Tab og sammen med de allierede rette et Angreb mod Rugen. v. d. G. ledede dette Foretagende og skulde være Generalguvernør der, men da Kongen udlod sig med, at den kejserlige Feltmarskal Leslie skulde have Kommandoen over Militæret paa Øen, indgav v. d. G. Ansøgning om Afgang, der bevilgedes i Slutningen af Sept. s. **A.**, uden at nogen Efterfølger for ham udnævntes straks. — Nogle Aar efter traadte han i kursachsisk Tjeneste som Feltmarskal og kommanderede under Kurfyrst Johan Georg de sachsiske Tropper ved Wiens Undsætning 1683, hvorefter han opgav Krigerhaandværket. — Stik af Merian (Fr.borg) og i Samling Wadzeck, Statsbiblioteket, Berlin.

Nachrichten über die Familie der Grafen und Freiherren v. d. *Goltz*, 1885, S. 214—20. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900.

Rockstroh (*H. W. Harbou*).

Gommesen Rosting, Rasmus Peter, 1863—1925, landøkonomisk Forsøgsleder. F. 4. Sept. 1863 i Nordby paa Samsø, d. 25. April 1925 i Randers, begr. sst. Forældre: Gaardejer Anders Gommesen (1831—1910) og Barbara Kornmaaler (1839—1900). Antog 1918 Navnet Rosting. Gift 8. Okt. 1891 i Levring med Jacobine Rosgaard, f. 17. Febr. 1864 i Højbjerg, D. af Tømrmester Jacob R. (1842—1909) og Jensine Jørgensen (1842—1906).

G. R. lærte praktisk Landbrug hos Forpagter Lassen, Bisgaard, og Etatsraad Hofman Bang, Hofmansgave, gennemgik 1882—83 et ni Maaneders Kursus paa Lyngby Landboskole og var halvandet Aar Forvalter paa Rosvang hos N. J. Buus, før han kom til Landbohøjskolen, hvorfra han 1887 tog Landbrugseksamen. S. A. blev han Assistent — fra 1916 Forsøgsleder — ved Forsøgslaboratoriets ambulante Afdeling. 1897—1925 var han desuden Assistent hos Statskonsulenten i Svineavl for det nordlige Jylland. Han kom derved med i Pionerarbejdet, da Avlscentrene blev grundlagt, og var en værdifuld Raadgiver for Centerejerne i den betydningsfulde Udvikling, som navnlig Landsvineavlen gennemgik i Begyndelsen af 20. Aarhundrede. Han foretog en Række Studierejser navnlig i Sverige, Skotland og England. Han har en væsentlig Del af Æren for, at Forsøgslaboratoriets Arbejde fik et saa godt Omdømme blandt praktiske Landmænd. I 38 Aar rejste han fra Gaard til Gaard for at kontrollere de mange Fodringsforsøg, han var med til at anstille. Med sit gode Humør, djærve Lune, sin varme Interesse og grundige Indsigt blev han en velkendt og velset Mand navnlig i jyske Landbokredse. Skønt han ikke havde Ansættelse som Konsulent, udøvede han samtidig med sin Forsøgsledergerning en udstrakt Raadgivervirksomhed paa Husdyrbrugets Omraade og blev en søgt Foredragsholder ved Landboforeningernes Vintermøder. Svineavlen var hans Speciale; han var Dommer ved de jyske Ungskuers Afdeling for Svin og medvirkende til, at der indførtes Afstammingsbedømmelse ved Dyrskuerne, ligesom han var Sekretær for de jyske Svineavlscentrers Sammenslutning og Leder af den jyske Svineavlsstation fra dennes Oprettelse. Hans Virksomhed blev paaskønnet bl. a. ved, at Repræsentanter for Andelslagterierne ved hans 25-Aars-Jubilæum udtrykte Landbrugets Taknemmelighed og overrakte ham en værdifuld Gave. — G. R. udgav 1908 sammen med S. P. Petersen »Svinets Avl og Pleje«,

der efter hans Død 1925 udkom i 5. Oplag under Titel »Svinets Avl, Røgt og Pleje«. Om tilsvarende Emner leverede han Bidrag til Almanakken 1904 samt til »Landbrugets Ordbog«, »Praktisk Raadgiver« og »Den danske Landmandsbog«, ligesom han udarbejdede større eller mindre Afsnit i flere af Forsøgslaboratoriets Beretninger. 1899—1911 var han Ejer af Grøndalslund ved Randers. — R. 1924.

Aftenposten 19. Juni 1909. Jydsk Landbrug, 1922, S. 241 f.; 1925, S. 259 f. Ugeskrift for Landmænd, 1925, S. 281. Vort Landbrug, 1925, S. 253.

Anton Christensen.

Good, Frederik Christian, 1827—80, Officer. F. 10. Maj 1827 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 28. April 1880 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Købmand Daniel G. (1788—1837) og Mary Ann Duntzfeldt (1796—1867). Gift 11. Okt. 1854 i Rendsborg med Louise Cathinka Beeken, f. 23. Marts 1834 i Rendsborg, d. 4. Dec. 1900 i Kbh., D. af **Regimentskirurg**, Justitsraad, Dr. med. Johan Christian B. (1783—1855, gift 1° 1815 med Anna Ursula Christiane Rasmussen, 1793—1825, 2° 1826 med Elisabeth Dorothea Jensen, ca. 1792—1830, 4° 1843 med Nathalie Christine Glahn, 1809—97) og Louise Augusta Hudeman (1803—36).

Ved sin Indtræden i den militære Højskole 1844 udnævntes G. til Sekondløjtnant uden Anciennitet à la suite i Artilleriet, men 1846 blev Ancienniteten rykket tilbage til 1844. Ved Afgangen fra Højskolen 1848 blev han Premierløjtnant i Ingeniørkorpset og deltog i Krigen 1848—50. 1851 blev han kar. Kaptajn, foreløbig uden Anciennitet, 1853 Kaptajn II, 1855 sattes han à la suite ved Korpset og blev Lærer ved Højskolen, fra 1859 med kongelig Udnævnelse som saadan. Fra 1863 fik han Gage som Kaptajn I; 1864 deltog han i Krigen, var derefter atter Lærer indtil Højskolens Ophævelse 1866, da han vendte tilbage til Ingeniørkorpset, hvor han blev Stabschef. 1868 blev han Chef for Krigsministeriets 2. Departement, i hvilken Stilling han forblev til sin Død — fra 1873 som Oberst. Som Departementschef ledede han de betydningsfulde Udstykninger og Bortsalg af Fæstningsterrænet ved Kbh. i hine Aar. — R. 1860. DM. 1864. K.² 1876. — Tegning af Edv. Lehmann i Garnisonsbiblioteket. Træsnit af H. P. Hansen 1880.

Ill. Tid. 30. Maj 1880.

V. E. Tychsen (Rockstroh).*

Goos, August Hermann Ferdinand Carl, 1835—1917, Retslærd, Politiker. F. 3. Jan. 1835 i Rønne, d. 20. Dec. 1917 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Regimentskirurg, senere Overlæge i Hæren,

Dr. med. Adolph G. (1799—1857) og Hermandine Elisa Frederikke Petersen (1804—72). Gift 23. Juli 1864 i Kbh. (Holmens) med Amalie Henriette Irminger, f. 4. Marts 1840 i Fredericia, d. 22. Sept. 1904 i Kbh., D. af Viceadmiral C. L. C. I. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1851 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. jur. 1857, Volontør i det slesvigske Ministerium, bestod 1858 slesvigsk juridisk Eksamen, modtog 1859 Universitetets **Guldmedaille** for Besvarelse af den for 1858 udsatte Prisopgave »Om Ægtefællernes Stilling i formueretlig Henseende efter vore ældre og nugældende Love« med en ualmindelig hædrende Bedømmelse, hvori Forfatterens usædvanlige systematiske Talent berømmes, medens i øvrigt navnlig Afhandlingens retshistoriske Del fremhæves. S. A. foretog han paa det Hurtigkarl'ske Stipendium en Udenlandsrejse, foruden til Italien til München, hvor han hørte Mænd som J. C. Bluntschli og Konrad Maurer — til Paris — Ad. Franck og Ed. Laboulaye — og til London; medens ingen af de nævnte Forskere, med Undtagelse af Laboulaye, gjorde noget dybere Indtryk paa ham, høstede han efter eget Sigende varigt Udbytte af Studiet af John Stuart Mills Skrifter. Under sin Fraværelse fik G. 1860 kgl. Udnævnelse som Kancellist i det slesvigske Ministerium; i Slutningen af 1861 vendte han hjem og blev, da F. C. Bornemann s. A. var afgaaet ved Døden, 31. Okt. Lektor, 1862 Prof. ord. i det rets- og statsvidenskabelige Fakultet, hvor han efter Bornemann overtog almindelig Retslære, Strafferet og Folkeret og ved Nellemanns Udnævnelse til Justitsminister 1875 tillige Straffeprocessen. Medlem af Konsistorium blev G. 1871, var frs. A. indtil 1879 Referendarius consistorii, 1879—91 Medlem af Stipendiebestyrelsen og Inspector qvæsturæ, 1879—80 Rector universitatis efter Madvig, hvem han stod kraftig bi under Forberedelserne til Universitetets 400-Aarsfest 1879. Han var i det hele, selv bortset fra hans overvældende Betydning som Lærer og Forfatter, en af Universitetets Forgrundsfigurer. Han udgav saaledes Universitetets Aarboeg for 1864—93 (1882—94), »Samling af de for Universitetsforholdene gældende Retsregler« (I—II, 1884—85) og »Samling af de for Universitetets Legater gældende Bestemmelser« (1890), var fra 1875 Efor for Borchs Kollegium, ligeledes Efor for en Række Universitetslegater og for A. W. Scheels Stiftelse, fra 1878 akademisk Værge for Frue Kirke m. m. Det var derfor et føleligt Tab for Universitetet, da G. 1891 indtraadte som Kultusminister i Estrups Kabinet. Efter sin Afgang som Minister udnævntes han 1894 til Direktør for de kgl. Døvstummeanstalter og til Formand for Bestyrelsen for Det kgl. Blindeinstitut;

1900—01 Justitsminister i Ministeriet Sehested. 1898—1900 var han Censor ved de juridiske Eksaminer, blev 1875 ekstraordinær Assessor i Højesteret; 1882 skaffede hans retsfilosofiske Virksomhed ham Sæde i Videnskabernes Selskab. 1877 Dr. jur. h. c. i Uppsala, 1911 i Oslo, 1915 i Kbh. Om G.s Gerning som Overinspektør for Fængselsvæsenet 1884—1901 se nedenfor.

Af alle de Mænd, der i det 19. og 20. Aarhundrede har virket som Lærere ved Kbh.s Universitets retsvidenskabelige Fakultet, er G. sikkert det skarpeste Hoved og den originaleste og selvstændigste Tænker; det er ingen tom Frase, naar han baade i sin Levetid og den Dag i Dag i hele Norden betragtes som den største danske Retslære efter Ørsted. Ved Universitetet havde F. C. Bornemann og derefter Aagesen haft særlig Betydning for ham, medens han først paa et langt senere Trin i sin Udvikling trængte dybere ind i Ørsted; som Aand var G. ogsaa mere beslægtet med Bornemann end med Ørsted, og i sine to Hovedværker, Den almindelige Retslære og de almindelige Dele af Strafferetten, er det Bornemann, til hvis Teorier der først og fremmest tages Stilling, og med hvem den kritiske Diskussion føres. Som Eksegetiker er G. Bornemann overlegen, og han viger selv ikke for Ørsted, hvis Analyse bæres af praktisk Sans og den berømte Ørsted'ske »sunde Fornuft«, medens G.s er gennemført til yderste Konsekvens, men glimtvis i noget større Afhængighedsforhold til det generelle Synspunkt; glimrende Eksempler paa G.s Eksegese er hans ridderlige Polemik med Aagesen i Afhandlingen »Om Beregningen af Ægtefællens Arv i Sammenstød med den afdøde Ægtefælles Livsarvinger efter L. 29. Dec. 1857« (Ugeskrift for Retsvæsen 1868) og den med beundringsværdigt Skarpsind givne Fortolkning af den da gældende Straffelovs Behandling af **Legemsfornærmelserne** og Bedrageriforbrydelsen (Tidsskrift for Retsvidenskab 1900). **Bornemanns** spekulative Retslære fik for kort en Levetid til varigt at kunne paavirke Sindene, medens Generationer af Jurister har draget Lære af G.s »Forelæsninger over den almindelige Retslære« (I—II, 1885 og 1892, nye Optryk 1889, 1894 og 1901), formelt en Fremstilling af den ideale Ret, den, der bør være, reelt en begrebsmæssig Undersøgelse af den i et givet Tidsrum gældende Ret, den positive Retsfilosofi, grundet paa og fæstet til et omfattende og dybtgaaende Virkelighedsstudium af de menneskelige Livsforhold. Ualmindelig Indflydelse har dette Værk og de i samme fremstillede Teorier udøvet, selv om det ikke undgik Kritik, f. Eks. fra N. H. Bang, Viggo Bentzon og i den nyeste Tid Alf Ross, der hævder, at G. forgæves har anstrengt sig for at løse

Problemet om den positive Rets Gyldighed — hvis dette Problem da i det hele kan løses! I pædagogisk Henseende gav Værket et uvurderligt Rundskue over Rettens udstrakte Territorier; G.s Hovedsondring inden for Retssystemet mellem Retsanordningens og Retshaandhævelsens Institutioner, hans Definition af Begrebet Rettighed akcepteredes baade af ældre og yngre Teoretikere; han pegede her paa Princippet om Tro og Love som det ledende i Kontraktlæren, og den af ham opstillede Løfteteori, knæsat af Aagesen og videre udformet af Jul. Lassen, vandt almindelig Tilslutning; han udtalte ogsaa her sin berømte Lære om det objektive Retsbrud, hans Bestemmelse af den retstridige Handling blev af mange betragtet som et af den moderne Retsforskningens vigtigste Fund. Hvor eminent en Logiker G. end var, hvor fremragende en Metodiker og Systematiker — og i sidstnævnte Henseende overgaas han ikke af nogen anden Retsforsker — det er maaske til syvende og sidst dette geniale intuitive Klarsyn, der er G.s Kendemærke som juridisk Tænkter. Til hans Retsfilosofi slutter sig aandfulde Afhandlinger som »Om Statsuniversiteter« og »Den moderne Stat« i »Nordisk Tidsskrift« 1880 og 1881 og det monumentale Skrift om »A. S. Ørsteds Betydning for Moral- og Retsfilosofien samt Strafferetsvidenskaben« (I—II, 1904 og 1906).

Betydeligere endnu end den almindelige Retslære er vistnok G.s andet Hovedværk »Den danske Strafferet. I. Indledning til den danske Strafferet« (1875), II. »Den danske Strafferets almindelige Del. Første Afsnit: Om Forbrydelsen« (1878). »Den danske Strafferets specielle Del«. (Foreløbig Udg. 1887 og 1891. I—III, 1895—96. Forkortet Udg. I—II, 1916). Slutningen af den almindelige Del, Forsøg og Meddelagtighed m. m. foreligger kun i delvis trykfærdigt Manuskript, medens G. til »Nordens Retsencyklopædi« skrev baade hele Strafferettens almindelige Del (1882) og specielle Del (1899), indtil dengang bl. a. den hidtil eneste fuldstændige Fremstilling af den svenske Strafferet. Det vældige for-tættede Tankearbejde, der er nedlagt i G.s Strafferet, gør Tilegnelsen navnlig af dens almindelige Partier vanskelig, men Arbejdet overgaas næppe af noget andet dansk retsvidenskabeligt Værk og vilde indtage en Førsteplads selv i de største Kulturlandes Litteratur; til Dato kan f. Eks. et Strafferetsvidenskabens Eldorado som Tyskland ikke opvise et Sidestykke til G.s Strafferets specielle Del. Han løste med dette Skrift en kriminalistisk Kæmpeopgave ved uden Forgængere i egentlig Betydning at skabe det videnskabelige Korrelat til Straffeloven af 10. Febr. 1866, der traadte i Kraft faa Aar efter hans Kaldelse til Universitetet. Som Kriminalist tilhørte G.

den klassiske Skole. Af den internationale kriminalistiske Forening var han i kort Tid Medlem, men Forholdet til den kølnedes hurtigt. Han indledede vel den danske Kriminalistforenings første Møde i Kbh. 1900, men havde ellers ingen Føling med Foreningen; fra den italienske antropologiske Skole — Lombroso, Ferri, Garofalo — tog han straks bestemt Afstand. Han saa oprindeligt Straffens eneste Formaal i at optugte Forbryderens Villie til Lydighed mod Samfundsmagtens Bud, men knyttede senere et Baand mellem sin ældre Teori og det tidligere af ham forkastede Gengældelsesstandpunkt; i Tilregnelighedsspørgsmaalet hævdede han, at det kun tilsyneladende er til Individets Fordel, at Grænsen mellem Tilregnelighed og Utilregnelighed slappes; over for Foreteelser som de ubestemte Straffedomme raabte han Vagt i Gevær af Hensyn til Individets Ret over for Samfundet. Derfor blev hans oprindelige Straffeteori utilstrækkelig. Derfor optog han Gengældelsen som et Led deri. Straffen var foruden Tugt en Soning, den Lidelse, hvori Samfundet udtrykker sin Dom om Skyldens Størrelse. I »Tidsskrift for Retsvidenskab«, »Nordisk Tidsskrift for Strafferet« og »Juridisk Tidsskrift« supplerede han sin Strafferet med Afhandlinger henholdsvis vedrørende almindelige og specielle Spørgsmaal. Medens G.s Forelæsninger om den danske Kriminalproces i dens Helhed kun foreligger autograferede (1888), behandlede han i to mesterlige Universitetsprogrammer »Strafferetsplejens almindelige Grundsætninger« (1878) og »Den danske Straffeprocess i Forhold til Strafferetsplejens Grundsætninger fra Chr. V.s Lov til Nutiden« (1880); allerede før havde han slaaet til Lyd for moderne Principper i Strafferetsplejen i »Nutidsspørgsmaal i Strafferetsplejen« i Brødrene Brandes' »Det nittende Aarhundrede« (1876) og fyndig taget til Genmæle mod Karl Bindings Angreb paa Lægmandselementet i Kriminalprocessen i dennes temperamentsfulde Stridsskrift »Die drei Grundfragen der Organisation des Strafgerichts« (1876) i den originale og dybt indtrængende Afhandling »Om Nævninger« (Ugeskrift for Retsvæsen 1876. Ogsaa som Særtryk). Den Opfattelse af de moderne Procesinstitutioner, der hos G. var fæstnet og styrket under hans Studieophold i Udlandet, blev han tro til det sidste.

Haand i Haand med G.s teoretiske Livsgerning gik en praktisk. Selvfølgelig var det, at han efter Fr. Bruuns Afgang 1884 blev kaldet til Overinspektør for Fængselsvæsenet. Som Fængselsmand vandt han europæisk Ry. I Franz v. Holtzendorff og Eugen v. Jagemanns »Handbuch des Gefängniswesens«, I (1888) behandlede han foruden de tre nordiske Riger Storbritannien og Rusland

i en Fremstilling, der af tyske Kritikere betegnedes som grundlæggende, og paa de internationale Fængselskongresser optraadte han med den Myndighed og Vægt, som Autoriteten giver. Hans Syn paa og Ledelse af Fængselsvæsenet stod i nøje Sammenhæng med hans strafferetlige Grundopfattelse.

Baade med Navn og Bidrag støttede G. Fr. Stuckenberg's »Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og praktisk Strafferet« (XIII—XXXIV, 1890—1912). Af større Betydning var det, at han sammen med N. Lassen fra første Aargang af »Tidsskrift for Retsvidenskab« (1888) til sin Død var den ene af Tidsskriftets danske Redaktører. Litterært set var G. virksom saa godt som over hele Retssystemet. I »Dansk biografisk Lexikon« (1887—1905) skrev han en Række Biografier, og andendsteds, ogsaa i svenske, tyske og franske Tidsskrifter, offentliggjorde han litterærhistoriske, bibliografiske og biografiske Bidrag; den ovenfor omtalte arveretlige Afhandling indskrænkede sig ikke alene til det specifikt arveretlige Problem, Forstaaelsen af Begrebet Broderlod, men udviklede et helt Afsnit af Privatrettens almindelige Del, Grundsætningerne om Retsreglernes Ophør og Forandring. Energisk opponerede G. mod den ældre Opfattelse af Loven som en Befaling, den af ham formulerede Sætning om Forholdet mellem den specielle og almindelige Lovregel gik over i Litteraturen som den G.ske Fortolkningsgrundsætning. Paa Familierettens Felter publicerede han bl. a. Artiklen »Kvindens retlige Stilling« i Brødrene Brandes' »Det nitende Aarhundrede« (1877) og leverede træfsikre og rammende Indlæg i Diskussionerne paa de nordiske Juristmøder om Formueforholdet mellem Ægtefæller m. m., og baade Statsretten og Folkeretten faldt inden for hans Interessessfære. Af det til H. Marquardsen's »Handbuch des Oeffentlichen Rechts« skrevne »Das Staatsrecht des Königreichs Danemark« (Freiburg i. B. 1889, 2. Opl., Tübingen, 1913) — dansk Udgave »Grundtræk af den danske Statsret« (1890) — var for øvrigt G.s Medarbejder cand. jur. Henrik Hansen Hovedforfatteren; Værket følger i alt væsentligt Matzens Fremstilling af den danske Statsforfatningsret; ret betegnende er det, at medens Matzen ifølge sit Udgangspunkt maa give blankt op med Hensyn til den kgl. Resolution af 26. Jan. 1886, hvorved hele Statsholdningen til den 10. Febr. s. A. førtes, passer selv denne Resolution godt nok ind i G.s og Hansens System. G.s litterære Bidrag til den mellemfolkelige Ret var sparsomme, men han var et virksomt og højt skattet Medlem af det eksklusive Institut de droit international, af hvilket han allerede 1877 blev Medlem, 1911 Æresmedlem; ved Institutets Sammenkomst i Kbh. 1897 var han

Mødets Præsident; G. stod i det hele — ogsaa litterært — som dansk Jurisprudens' Gesandt i Udlandet. Et af de første trykte videnskabelige Arbejder, hvortil han knyttede sit Navn, var Udgaven af F. C. Bornemanns »Samlede Skrifter« (I, 1863. Sammen med Fr. Krieger. III, 1866 med A. Aagesen og V, 1866—68 med Fr. Krieger); med J. Nellemann udgav han C. G. Holcks »Den danske Statsforfatningsret« (I—II, 1869) og »Den danske Statsforvaltningsret« (1870) og med A. C. Evaldsen A. Aagesens »Indledning til den danske Formueret« (1881) og »Forelæsninger over den romerske Privatret« (I—II, 1882), de to sidstnævnte under Medvirkning henholdsvis af Brødrene H. og R. Gram.

Fuldt ud paa Højde med G.s ovenfor skildrede videnskabelige Gerning staar hans legislative Værk. 1870 blev han Medlem af den 1868 nedsatte Proceskommission, for hvilken han udarbejdede Udkast til Lov om Strafferetsplejen med Motiver (1873—76) og Udkast til Lov om Domsmagtens, den offentlige Anklagemyndigheds, Politimyndighedens samt Sagførervæsenets Ordning med Motiver (1876). Med Myndighed og Kraft, paa Tinge og i Litteraturen svang han Sværdet for Indførelsen af den Procesform, der efter hans Syn ene var en fri Stat værdig, og hans Arbejde blev den faste Stamme under Reformens senere uendelig lange via dolorosa. Uforglemmelig for enhver tilstedeværende var G.s Tale, da han som Landstingets Ordfører i Foraaret 1916 lodsede det mægtige Lovkompleks »Retsreformen« frelst i Havn. Hans statelige og skønne Høvdingeskikkelse bar Spor af Aarenes Tal, og svag var hans Stemme, men Ordenes Vægt fremtvang den Tavshed, der ofte tolker mere end det larmende Bifald. Han var Medlem af Teaterkommissionen af 1892, den dansk-islandske Kommission af 1907, Medicinalkommissionen af 1908 og Kommissionen ang. Len og Stamhuse m. m. (1909). Et særlig vigtigt Hverv tilfaldt ham, da Regeringen med bevidst Forbigaaelse af Universitetets Strafferetslærer Carl Torp, hvis moderne kriminalistiske Synspunkter ikke harmonerede med G.s, 1905 udnævnte ham til Medlem af Straffelovkommissionen, for hvilken han efter C. F. Ricards Død 1908 blev Formand; han forestod Affattelsen af Kommissionens Betænkning af 1912, et Værk, som selv Modstanderne ikke kunde nægte Beundring og Anerkendelse.

Sine administrative Gøremaal som Direktør for Døvstummeanstalterne og ved Blindeinstitutterne røgtede G. med vanlig Energi og Interesse, og selv paa Dødslejet arbejdede han med Institutionernes Sager. Personalet ved de forskellige Anstalter saa ikke alene op til den fremragende Jurist, men nærede ogsaa personlig Hen-

givenhed for ham, Følelser, som bl. a. forskellige i hans og hans Hustrus Navn stiftede Legater bærer Vidnesbyrd om. Udgivelsen af det i Anledning af det københavnske Døvstummeinstituts **Hundredeaarsjubilæum** affattede Festskrift (1907) lededes af G. Ved sin jætteeagtige Arbejdskraft overkom han tillige at bestride en Række andre offentlige og private Hverv, saaledes var han Medlem af eller Formand for flere Selskaber med humane Formaal.

1880 valgtes G. til Folketingsmand for **Kbh.s** 5. Kreds og havde Sæde i Tinget til 1884, da han faldt efter en ualmindelig voldsom Agitation og Valgkampagne; 1885 kongeudnævnt Landstingsmand, 1910—13 Formand for Landstinget, 1881—89 Repræsentant for Udgiverne af »Dagbladet«. Som saglig Politiker stod han i første Linie, i Rigsdagsarbejdet trak han stadig et stort Læs og var virksom enten i Udvalg eller som Ordfører ved Udarbejdelsen og Gennemførelsen af vigtige, særlig kultus- og justitsministerielle Love. Den specifikt politiske Evne ejede han dog ikke. Nogle havde i hans Ungdom tænkt at se ham som Fører for den frisindede Opposition, og hans uforbeholdne Tilslutning til den Estrup'ske Politik blev derfor en Skuffelse for mange og gav til Tider Anledning til stærke Angreb paa ham, ikke mindst da han beklædte den kultusministerielle Taburet — Dr. J. Paludans Ansættelse som Professor, Otto Benzons »Sportsmænd« o. a.

Baade som Lærer og Skribent førte G. dansk Jurisprudens videre frem. Han var en Opdrager og Vækker som før ham kun Ørsted, sit Slægtleds almindelige Lærer i Retsvidenskab. Fremfor nogen anden foretog han den skarpeste, radikaleste Revision af Retsvidenskabens Grundbegreber og i øvrigt af ethvert retsligt Begreb, der kom i Berøring med hans Sonde, den største juridiske Systematiker, Danmark hidtil har kendt. At G.s Retslære derimod skulde indeholde Videnskabens sidste Ord eller herske til alle Tider, er en Misforstaaelse, som kun overfladiske Beundrere kan dele. Metoder og Systemer veksler; den Lov er ogsaa G. underkastet. Et stort **Maal** har foresvævet ham, men om han har naaet det, vil ligesom Spørgsmaalet om, hvor meget eller lidt der vil blive staaende af hans Værk, først afgøres af kommende Slægter, men ingen vil kunne bestride eller røve den Plads, han historisk har indtaget, eller den Indflydelse, han har udøvet. Ved sin 80-aarige Fødselsdag 1915 hyldedes han af en Række Retsforskere som Nordens første Retslærde efter Ørsted (se Ugeskrift for Retsvæsen, 1915, **B.**, S. 1—24 og Nordisk Tidsskrift for Strafferet, s. **A.**, S. 1—55). En udførlig Bibliografi blev samtidig givet af Frantz Dahl i Ugeskrift for Retsvæsen, 1915, **B.**, S. 24—32. — Gehejmeetatsraad

1894. Gehejmekonferensraad 1912. — R. 1872. DM. 1877. K.²
 1887. K.¹ 1892. S.K. 1908. F.M.G.K. 1915. — Malerier af
 J. F. N. Vermehren 1905 i Privateje, Otto Bache 1909 (Fr.borg;
 Skitse i Familieeje), V. Irminger 1915 (Rigsdagen) og A. Hærning
 (Odd Fellow Ordenens Logesal). Portrætteret paa Familiebillede
 1836, paa P. S. Krøyers Maleri af Videnskabernes Selskab 1897
 (Videnskabernes Selskab), paa L. Tuxens Gruppebillede: Selskab
 hos Moresco 1906 (Skitse hertil af G. og H. N. Hansen i Rigsdagen)
 og paa H. Vedels Grundlovs billede 1918 (Rigsdagen). Buste af E.
 H. Bentzen 1881 (Universitetet). Litografi efter Fotografi. Træ-
 snit af H. P. Hansen 1880.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1915, S. 63—73 og i Geistige Welt u. A.
 Foruden de i ovenn. Bibliografi S. 32 givne Henvisninger fremhæves: Francis
 Hagerup i Nordisk Tidsskrift for Strafferet, III, 1915, S. 1—21. Johan
 Thyrén sst., S. 22 ff. Frantz Dahl sst., S. 25—55. Samme i Berl. Tid. 2. Jan.
 1915 (ogsaa som Særtryk). Samme i Tilskueren, 1918, I, S. 125—35. Samme
 i Nordisk Tidsskrift 1918, S. 111—21. Samme: Juridiske Profiler, 1920, S.
 11—59. Johannes Steenstrup i Videnskabernes Selskabs Oversigt, 1918, S.
 55—63. Viggo Bentzon i Tidsskrift for Retsvidenskab, XXXI, 1918, S. 1—27.
 Samme i Univ. Progr. Nov. 1918, S. 123—35. Frantz Dahl i Berl. Tid. 31.
 Dec. 1934 (ogsaa som Særtryk 1935). Frantz Dahl.

Gorm, —936—, Konge. Gift med Tyre (s. d.). Begr. i Jelling.

Om G. giver vore Kilder os saa at sige ingen paalidelige Oplys-
 ninger. Ikke engang Navnet paa hans Fader kendes; men Over-
 leveringen tyder paa, at det har været Hardeknud. Hvornaar og
 hvorledes G. har faaet Riget, ved vi ikke, ikke heller hvornaar
 han har ægtet sin navnkundige Dronning Tyre Danmarksbod (s. d.).
 Det er hende, Traditionen har samlet sig om, og kun i Relation
 til hende er G. selv husket. Ja, end ikke hans almindelige Tilnavn
 »den Gamle« er sikkert afhjemlet. Det findes hos Snorre og i
 Jomsvikingesaga, ligesom Saxo hentyder til det; men han hen-
 tyder ligeledes til et andet Tilnavn, som G. skal have baaet,
 og som nævnes af Svend Aggesen: den Løge (ɔ: den Sløve), hvilket
 svarer til en udbredt norrøn Tradition om G.s Personlighed. Alle
 Beretninger om G.s Hærtog, hans Sejre over Gnupa (s. d.) og
 andre Smaakonger, hans Samling af Danmark, Erobring af frem-
 mede Lande o. s. v. er sene, sagnagtige Opdigtninger uden historisk
 Værdi. Det samme gælder Fortællingen om, hvorledes Tyre med-
 delte ham Sønnens, Knud Danaasts (s. d.) Fald, og hvorledes G.
 døde før Tyre. Historisk paalidelig er kun Adam af Bremens
 Oplysning, at Ærkebiskop Unni gæstede G. (her kaldet Harde-
 knuth Vurm) paa en Missionsrejse 936; men hans Skildring af
 Danekongen som en grum **Kristendomsfjende** har næppe noget

paa sig. Vi maa da nøjes med at fastslaa, at G. har levet endnu 936. **Hvornaar** han er død, kan vi derimod ikke sige, kun at det maa være sket før ca. 950. Til Minde om Tyre lod han den lille Jellingsten rejse, og selv er han ligesom hun gravlagt i en af de mægtige Kongehøje i Jelling. Her bærer fra ældre Tid den nordligste af dem hans Navn. I den fandt man ved en Udgravning i 1820 et stort plankebygget Gravkammer, hvori rimeligvis baade Tyre og senere G. har været højsat paa hedensk Vis. Tæt ved Højen rejste deres Søn Harald Blaatand (s. d.) den store **Jellingsten**, dels til Minde om Forældrene, dels til Lovprisning af de tre Storværker, han havde øvet.

Wilh. Biereye: **Beiträge z. Gesch. Nordalbingiens im 10. Jahrh., 1909.** Hist. Tidsskr., g. Rk., V, 1926—27, S. 189—252. Hans Brix, Lis Jacobsen, Niels Møller: **Gorm Konge og Thyra hans Kone, 1927.** Finnur Jonsson: **Gorm og Thyra Danmarkar bót, 1927.** Lis Jacobsen: **Svenskevældets Fald, 1929, S. 19 ff.** Hist. Tidsskr., g. Rk., VI, 1929, S. 459—68. *Vilhla Cour*

Gipsstatue af F. E. Ring 1884, skænket af Fr.borg til Rigsdagen 1926. Mindestøtte af Johs. Wiedewelt ca. 1780 ved Jægerspris, stukket i Kobber af J. F. Clemens 1783. Akvatinta af Engländeren R. Havell 1815, Fantasibillede paa Grundlag af en gammel Mønt. *O Andrup.*

Gorm-Petersen, Peter, f. 1866, Ingeniør. F. 13. Sept. 1866 i Turup ved Assens. Forældre: Gaardejer Erik Pedersen (1836—1907) og Maren Kristine Rasmussen (1840—1918). Døbt Pedersen, Gorm. Gift 16. Juli 1929 paa Frbg. (Markusk.) med Sofie Nielsen, f. 31. Okt. 1888 i Sandevaag, Færøerne, D. af Sysselmand **Zacharias N.** (1821—92) og **Jacobine Marie Jacobsen** (1847—1932).

Efter at have taget Maskinisteksamen 1888 besluttede G.-P. sig til at søge videregaaende Uddannelse. 1892 tog han Studentereksamen ved Frbg. Latin- og Realskole, og 1898 blev han cand. polyt. Efter Eksamen blev han Konstruktør hos Firmaet Monies & Andersen og kom herfra til F. L. **Smidth & Co.** 1899—1913 var han Ingeniør ved Akts. Titan, 1913 blev han Maskininspektør ved Akts. De forenede Papirfabrikker, 1914 Driftschef ved samme Selskab og 1917 teknisk Direktør sst. G.-P. var fra 1902 i en Aarrække Censor i Mekanisk Teknologi ved 2. Del af Polyteknisk Eksamen. — R. 1929.

Studerterne fra 1892, 1917.

Povl Vinding.

Gormsen, Niels Christian Lauritz, 1861—1935, Tandlæge. F. 1. Dec. 1861 i Assens, d. 7. Jan. 1935 i Kbh., Urne paa Solbjerg Kgd. Forældre: Snedkermester Carl Find G. (1829—

1900) og **Semine Petrea Holm** (1828—1918). Gift 1° 27. Okt. 1887 i Kbh. (Frue) med **Frida Johanne Laurine Borum**, f. 26. Aug. 1858 i Jægersborg, D. af Vagtmester ved Gardehusarregimentet, senere Inspektør ved Meyers Stiftelse i Kbh. **Johan Peter Christensen B.** (1820—1900) og **Johanne Sophie Frederikke Larsen Henck** (1831—1903). Ægteskabet opløst. 2° 14. Jan. 1898 paa Frbg. med **Emilie Bolette Hanszen**, f. 11. Juli 1871 paa Frbg., D. af Tandlæge **Emanuel Albertus H.** (1841—92) og **Laura Emilie Nielsen** (1838—1902).

Efter at have været ved Handelen i seks Aar tog G. Adgangs-eksamen til Officerskolens næstældste Klasse og blev Sekondløjtnant i Artilleriet 1883. Han gjorde Tjeneste som saadan i halvfjerde Aar og tog derefter Tandlægeeksamen 1887. Han praktiserede i Kbh. fra 1887, var Censor ved Tandlægeskolens Afdeling for Tandfyldning og Afdelingen for elementær Proteselære 1909—13, ved Afdelingen for videregaaende Proteselære 1912—13, blev Æresmedlem af Den norske Tandlægeforening 1924, af Svenska Tandläkaresällskapet 1927, af Sydsvenska Tandläkareföreningen 1927, korresponderende Medlem af Finska Tandläkaresällskapet 1926. Han var Formand for Dansk Tandlægeforening 1900—02 og 1908, for Kbh.s Tandlægeforening 1911—13, for Skandinavisk Tandlægeforening 1903—07, for Nordisk odontologisk Forening 1924—26. — G. var en fremragende Praktiker og beskæftigede sig indgaaende med flere vigtige Problemer inden for moderne Tandlægekunst. Paa det bakteriologiske Omraade studerede han særlig dental **fokal** Infektion, og paa det protetiske var han en af de første, der tog Tanken om »bevægelige Broer« op. I adskillige Artikler i inden- og udenlandske Tidsskrifter offentliggjorde han sine Resultater. Ved talrige Foredrag og Kursus for Tandlæger viste han stor kollegial Interesse. — R. 1927. — Malerier af Edv. Saltoft 1922 og 1923.

Hedvig Strömgren.

Gosch, Christian Carl August, 1832—1913, Zoolog og politisk Forfatter. F. 16. Nov. 1832 i Kbh. (Garn.), d. 2. Juni 1913 i London, begr. sst. (Brompton Cemetery). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant **Ferdinand August G.** (1799—1865, gift 2° 1836 med **Anna Cathrine Vilhelmine Staggemeier**, 1787—1868, gift 1° 1829 med Apoteker i Lyngby **Hans Leopold Reichwein Seehausen**, 1781—1833, gift 1° 1805 med **Anine Margrethe Ytting**, d. 1827) og **Christiane Meldahl** (1800—35). Gift 1° 13. Juni 1863 i London med **Harriette Smith**, f. 5. Juni 1821 i Aldermaston, Berkshire, d. 1905 (gift 1° med **Torgood**), D. af Godsejer og Fredsdommer **A. S.** 2° 1905 med **Nathalie Wickham**.

G. blev Student 1851 fra Metropolitanskolen og tog Magisterkonferens i Zoologi 1855. Efter forskellige Udenlandsrejser bosatte han sig 1859 i England, hvor han boede til sin Død. Han paabegyndte her en livlig Skribentvirksomhed, idet han gennem engelske Blade søgte at paavirke den offentlige Mening til Gunst for Danmarks Standpunkt i det slesvigske Spørgsmaal. Han udgav endvidere paa den danske Stats Bekostning tre Skrifter, »The nationality of Slesvig« (1861), »Denmark and Germany since 1815« (1862) og »Explanation of the Danish question« (1864). 1862—1906 var han knyttet til det danske Gesandtskab i London med Titel af Attaché. Inden for Zoologien var G. oprindelig Entomolog og som saadan stærkt paavirket af Schiødte. Han samlede paa Hymenopterer, men opgav efterhaanden Entomologien (sin Samling skænkede han 1872 til Museet i Kbh.) og kom ind paa Studier over Zoologiens Historie. Disse Studier resulterede i to store Værker: »Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur« (1870—78), tre Bind Tekst og et Bind Bibliografi, samt »Jørgen Christian Schiødte« (I—III, 1898—1905). I det første Arbejde gives der dels en meget omhyggelig bibliografisk Gennemgang af hele den danske videnskabelige zoologiske Litteratur fra Bogtrykkerkunstens Indførelse til 1876, dels en Gennemgang af denne Litteratur. Denne Gennemgang, der indledes med en **Fremstilling** af Zoologiens Metoder, er skrevet ud fra G.s meget ensidige Indstilling, navnlig i Forholdet **Steenstrup—Schiødte**, og den er til Tider overdreven minutiøs, hvorved Oversigten og Sammenhængen i Zoologiens Udvikling ofte tilsløres. Hertil kommer, at G. udelukkende holder sig til Litteraturen og slet ikke kommer ind paa Institutionernes Historie, de enkelte Zoologers personlige Indsats o. s. v. Trods Ensigheden og disse Mangler er G.s Værk dog paa Grund af den store Stoffylde af megen Betydning. Lige saa ensidig i sine Synspunkter er den store Bog om Schiødte, men den er langt fyldigere i sin Behandling, saaledes at den — naar bortses fra det polemiske — giver et udmærket Billede af Zoologiens Historie i Danmark i Perioden 1800—80. Desuden udgav G. 1881 en Kritik af **Panums** »Bidrag til Kundskab om vort medicinske Fakultets Historie« samt 1865 et Skrift om den højere Skoles Undervisningsplan. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1871. DM. 1897. K.² 1906.

K. L. Henriksen: Oversigt over Dansk Entomologis Historie i Entomolog. Medd., XV, 1922 ff. Berl. Tid. og Politiken 3. Juni 1913. Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner, III, 1929 (se Registeret). J. Chr. Bay: Om Danskhedens Væsen, 1933.

R Sbarck

Gotfred af Ghemen, se Ghemen.

Gotlænder, Søren Poulsen, se **Judichær**.

Gottlieb, Johan Ludvig, 1809—86, Søofficer. F. 11. Aug. 1809 i Kbh. (Holmens), d. 18. Nov. 1886 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn i Søetaten, Toldkontrollør i Kbh. og Justitsraad Vincents David G. (1776—1858, gift 2° 1828 med Anine Marie Garde, 1788—1841, gift 1° 1809 med Kaptajnløjtnant Peder August Nielsen, 1774—1811) og Anna Dorthea Schrøder (1778—1827). Gift 23. Sept. 1835 i Nyborg med Jensine Vilhelmine Erine Holgine Bjørn, f. 29. Marts 1815 i Odense, d. 25. April 1892 i Kbh., D. af Overlærer i Odense, senere Rektor i Nyborg og Dr. phil. H. O. B. (s. d.) og Hustru.

G. blev Kadet 1821, Sekondløjtnant 1827, Premierløjtnant 1836, Kaptajnløjtnant 1847, Kaptajn 1852, Orlogskaptajn 1858 og Kommandør 1868. — 1828—29 var han med Briggen »St. Croix« i Vestindien og derefter i Koffardifart 1830 og 1832—33, 1833 og 39 med Korvetten »Gaiathea« til Middelhavet og 1843—44 næstkommanderende med Briggen »Ørnen« til Sydamerikas Østkyst. I Trearskrigen var han 1848 næstkommanderende paa Fæstningen Christiansø og 1849 og 50 Chef for en Division Rokanonbaade ved Hertugdømmernes Østkyst. 1856 var G. Chef for Korvetten »Thor«, 1858—59 for Korvetten »Heimdal« til Vestindien, 1861 for Lineskibet »Frederik VI.« og 1863 for Fregatten »Tordenskiold«. Ved Krigsudbruddet 1864 blev han Chef for Standereskibet i Nordsøeskadren, Fregatten »Niels Juel« og deltog med Hæder i Kampen ved Helgoland. Juli s. A. afgik han fra »Jylland« for at overtage Kommandoen i den nyombyggede Panserfregat »Dannebrog«, der dog ikke kom til at spille nogen aktiv Rolle i Krigen. 1870 fungerede han som Flaadeinspektør og var 1872 Chef for Øvelseseskadren. Han afgik 1874 paa Grund af Alder med Admirals Karakter. — G. var en kundskabsrig, intelligent og elegant Officer, dygtig Sømand og Skibschef, men svarede ikke til Forventningerne som Eskadrechef. Siden sin Ungdom havde han syslet med Studiet af fransk Sprog, og 1874 udgav han en »Fraseologi«, en Ordbog med de hyppigst forekommende **Talemaader**. Han fulgte ligeledes med i Materiellets Udvikling og udgav 1853 »Skibs-Dampmaskinen«, en Lærebog til Brug ved Undervisningen paa Søkadetakademiet. — R. 1849. K.² 1864. K.¹ 1874. DM. 1876. — Portrætteret som Barn paa Familiebillede 1813 og paa Chr. Mølstedts Maleri 1897: Om Bord paa »Niels Juel« under Slaget ved Helgoland (Fr.borg).

Gottlob, Valdemar Andreas Thorkild Immanuel, 1843—1927, Maskiningeniør, Overlærer. F. 3. Juni 1843 i Kærup, Vester Han Herred, d. 9. Juli 1927 paa Skodsborg Sanatorium, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Sognepræst, sidst i Vivild og Vejlbj Niels G. (1810—1903) og Augusta Vilhelmine Petersen (1817—90). Gift 24. Nov. 1877 i Vivild med Doris Nikoline Juliane Nørholm, f. 18. Jan. 1853 i Kbh. (Trin.), D. af Skrædder, senere Symaskineforhandler Niels N. (1825—98) og Andrea Dorthea Signe Thofte (1822—84).

G. blev Student 1862 fra Viborg, n. A. cand. phil. og tog 1864 polyteknisk Adgangseksamen, blev 1868 polyteknisk Kandidat som Maskiningeniør. Efter Eksamen arbejdede han en Tid i Værkstedet hos Firmaet H. Gamst og H. C. Lunds Eftflg. i Kbh., derfra kom han som Assistent til Kronborg Geværfabrik. 1870 var han Tegner paa Orlogsværftet i et Par Maaneder og Tegner hos D. Løwener & Co. i Kbh.; derfra kom han til S. Frich i Aarhus, hvor han særlig arbejdede i Støberiet. 1871 rejste han til Udlandet og uddannede sig i Berlin, Lauchhammer og Chemnitz i Støberiteknik og var efter Hjemkomsten atter ansat hos D. Løwener & Co. 1872 startede han en selvstændig Forretning som Mekaniker i Kbh., en Forretning, han drev til 1888. 1875 fik han Gasmester- og 1880 Vandmesterautorisation. 1887 blev han ansat som Lærer og 1898 som Overlærer i Maskinlære og Maskinkonstruktion ved Teknisk Skole i Kbh., en Gerning, han røgtede med stor Interesse og Grundighed, til han 1914 gik af paa Grund af Alder. 1876—1917 var han Censor i Maskinlære ved polyteknisk Eksamen, 1880—96 tillige i teknisk Mekanik og 1880—1917 endvidere i Tegning. 1895—97 var han Eksaminator ved Gas- og Vandmesterprøverne i Kbh. og 1897—1918 Censor ved Kedelpasserprøven. 1885—95 var han Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab og 1896—1900 Medarbejder ved Industriforeningens Tidsskrift. 1897 udgav G. en Lærebog i Maskindeles Beregning og Konstruktion, 1899 Regnetabeller til Brug ved praktiske Beregninger. G., der desuden 1892 og 1900 har ordnet og katalogiseret Industriforeningens Bibliotek, udgav 1916 »Slægten G.«. — Portrætteret paa Gruppemaleri af Teknisk Skoles Overlærere af G. V. Blom. Tegning af Kaj Gottlob 1921.

Slægten Gottlob, 1916, S. 15 f. Det tekniske Selskab 1843—1918, 1918.

Povl Vinding.

Gottlob, Niels August Theodor **Kaj**, f. 1887, Arkitekt. F. 9. Nov. 1887 i Kbh. (Matth.). Forældre: Maskiningeniør Immanuel

G. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Nov. 1918 i Gentofte med Esther Clara Marie Drachmann, f. 14. Okt. 1893 i Kbh. (Garn.), D. af Dr. phil., senere Professor A. B. D. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1905 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade og tog Filosofikum 1906. 1905—08 gennemgik han Teknisk Selskabs Bygningsskole, hvor han havde H. Grønvold til Lærer i Tegning. Allerede 1907 tog han en 3. Præmie i Konkurrencen om Statshusmandshuse. 1907 kom han ind i Akademiets almindelige Forberedelsesklasse og tog 1914 Afgang fra Arkitekturskolen. 1912 opmaalte han som Medhjælper ved *École Française d'Athènes* »Den store Tholos« i Delfi. 1915 vandt han den store **Guldmedaille** for »Et monumentalt **Fyrtaarn** paa Skagen«, 1917 C. F. Hansens Opmuntringspræmie for »Rejsestudier fra Sverige«. 1909—20 tegnede han hos Professor Hack Kampmann, efter hvis Død 1920 han fuldendte Frbg. Domhus. Siden 1920 har han haft selvstændig Virksomhed. Han har foretaget Studierejser i de fleste vesteuropæiske Lande samt i Grækenland og Nordafrika. — G. viste som ung Anlæg for Malerkunst og Mekanik, og det er muligt, at hans Arbejde som Arkitekt betegner en Sammensmeltning af disse. En dobbelt Strømning af Lyrik og Naturfølelse paa den ene Side, af intellektuel Trang til Norm og Type paa den anden, gaar igennem hele G.s Produktion og forenes ligesom i en etisk betonet Stræben mod det sublime. G. begyndte omkring 1910 med den Tids moderne Retning. Denne Retning føjede til den Holm'ske Skoles og M. Nyrops frie, plastiske, bekvemmelige Udformning af Bygningen og til deres Sans for det stoflige og for den hjemlige Karakter som noget nyt, en begyndende Forstaaelse for Gentagelsens og Rytmens Betydning, et større Syn paa Placeringen og en mere kritisk og følsom Prøven af det stoflige (Konkurrenceprojekt til Alderdomshjem ved Øster Allé for Arbejdere, 1913; eget Sommerhus ved Dyrehaven 1920). Henimod 1919—20 sluttede G. sig til Nyklassicismen, dog undertiden med en mere direkte Tilknytning til Oldtidens Kunst end største Delen af denne Retnings Tilhængere (Hack Kampmanns Gravmæle paa Vestre Kgd.). Ogsaa fra andet Hold gør der sig Indflydelse gældende, saavel fra andre Stilarter (maurisk Kunst, Folkekunst) som fra enkelte Kunstnere (G. Bindsbøll, Lutyens). Fra 1924 stammer den med **Mønstermuring** udsmykkede, lille Villa Dalgas Boulevard 45; en saadan Udsmykning var dengang noget nyt her hjemme. 1926 indviedes Lukas Kirken i Aarhus, tegnet sammen med Anton Frederiksen; den er i sin endelige Skikkelse væsentlig forskellig fra det **engelsk**-klassicistiske Konkurrenceprojekt, med et Formsprog, hvis **Elemen-**

ter er paavirket allesteds fra. Med Studenterhuset i Paris (1930) gaar G. over til en mere moderne, bredere og friere Indstilling og fortsætter denne Retning med Arbejder som Roskilde Landbobank (med Inventar; fint gennemarbejdet Materialbehandling), Bebyggelsen Morsøvej 15—25, den for G. meget karakteristiske Højdevangens Skole ved Irlandsvej (Sidekorridor typen), Katrinedalskolen i Vanløse Allé (Midthaltypen, med et smukt klaret Anlæg af Legepladser og en morsom lille Skolebetjentbolig) samt Forretningsejendommen for Akts. Ørstedhus paa Hjørnet af Gyldenløvesgade og Vester Farimagsgade (Jernbeton med **Aluminiumsbeklædning** af Piller, Trappegelænder o. l.). — Ogsaa med det byplanmæssige har G. arbejdet (1. Præmie i Konkurrencen om Frbg. Allés Regulering 1915, den nye Knippelsbro og Reguleringen af dens Omgivelser 1935; sml. tillige G.s Udtalelser om Betænkningen vedrørende Kbh.s Trafiklinier i »Architekten«s Maanedshæfter, XXIX, 1927, S. 62—67). G. har beskæftiget sig meget med dekorativ Kunst (Skrivebord paa **Kunstindustrimuseet**). Han er en fremragende Tegner og Akvarellist og giver sig ogsaa af med Modellering. Tillige er han i Besiddelse af en intensiv historisk Sans, der først og fremmest har givet sig Udslag i hans Virksomhed som Lærer ved Arkitekturskolen i Studiet af ældre Bygningskunst (Assistent 1917, Professor 1924). Af andre Tillidshverv kan nævnes: Medlem af Akademiraadet fra 1923, Medlem af Dansk Standardiseringsraads Udvalg fra 1927, i Bestyrelsen for Fr. Schwartz' Legat fra 1927.

Vilh. Lorenzen: Tegninger til Husmandsboliger med vejledende Tekst, 1909. 3. Dcbr. 1892: Gamle Bygninger paa Landet, 1911 og 1916. Ældre nord. Architektur, 6. S., 2. Rk., T. 11—13, og 3. Rk., T. 3—5. Fisker & Yerbury: **Modern Danish architecture**, 1927, T. 89 og 90. Corn. Seydner: Vor Tids Bolig, 1931, S. 27. Politiken 9. Nov. 1927.

Knud Millech.

Gottschalk, Albert, 1866—1906, Landskabsmaler. F. 3. Juli 1866 i Stege, d. 13. Febr. 1906 paa Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Købmand Gottlieb G. (1822—78) og Lea Philipson (1840—1916). Ugift.

G. gik paa Akademiet tre Kvartaler 1882—83 og besøgte derefter i fem Vintre Kunsternes Studieskoler under Krøyer. Den Undervisning, der fik størst Betydning for ham, fandt han imidlertid uden for Skolerne, først hos Karl Jensen, som forberedte ham til Akademiet, og senere hos sin noget ældre Ven Karl Madsen. Med sidstnævnte gik han lange Ture i Kbh.s Udkanter, og de to Venner drøftede Malerkunsten og fandt sammen en hel Verden

af nye Motiver. Karl Madsen fortalte sin Elev om »de franske Maleres Sans for Helhedsvirkning og Farvetonerne Samklang« og har sikkert haft den allerstørste Betydning for hele G.s Syn paa Malerkunsten. — Det var først og fremmest Kærligheden til Naturen, der drev G. til at male. Han arbejdede altid ude i det fri og var paa stadig Jagt efter nye Motiver. Hans Kunst viser en ualmindelig Følsomhed over for Naturindtryk og en Evne til at gribe Stemningerne og gengive dem med fine maleriske Toner. Han havde desuden Blik for Motivernes kompositionelle Værdi og forstod ved fint afvejede Beskæringer at give Billederne Ro og Balance. Hans Form var det inspirerede Naturstudium, og hans Styrke laa i det maleriske Anslag. Naar han havde fæstnet sit Indtryk og sin Oplevelse paa Lærredet, var det ham nok — de store fuldt udarbejdede Billeder var ikke hans Sag. — G. malede aldrig den ensomme Natur. Han fandt sine Motiver i Kbh.s Udkanter, hvor Bebyggelsen bærer Præget af Sammenstødet mellem By og begyndende Land, eller ved de gamle Volde, hvor Træer og grønne Skrænter omkranser den gammelkøbenhavnske Arkitektur. De danske Provinsbyer har han ogsaa elsket og har faaet helt nye Virkninger frem, naar han malede den stejle Bakkegade med de lave Huse. Et af hans tidligste Billeder »Fra det gamle Kalkbrænderi« (1883) viser allerede, at hans Maal er at skildre Stedets fortættede og særprægede Stemning. »Han saa som Maler, men han følte og drømte som en Poet« (Karl Madsen). Det fik en opdragende Betydning, at han fandt nye Skønhedsværdier, hvor Folk ikke tidligere havde haft Øje for dem, og i Forhold til sin Samtid virkede han fornyende. — Inderst er G.s Kunst i Slægt med Købkes, især i dennes sidste Periode. De har samme Sans for de tilsyneladende beskedne Motiver, samme Lyst til at male Huse og Træer og samstemme Farvetonerne til en lyrisk Helhed. En anden kendelig, men vel nok indirekte Indflydelse har G. modtaget fra fransk Malerkunst og her ganske særlig fra Corot (»Aaløb med en Bro«, 1887, viser baade i sit Motiv og i sin fine sølvgraa Tone i tydelig Grad Slægtskabet). G. maler med Forkærlighed det danske Graavejr, og da bliver hans Farve ganske stofagtig ligesom hos Julius Paulsen. Enkelte tidlige Billeder kan være malet under Indtryk af L. A. Ring (»Foraarsdag ved Glostrup«, 1888) eller J. Skovgaard (»Landskab fra Halland«, 1890), hvis Kunst han satte meget højt. Blandt Fortsætterne af 80'ernes Naturalisme hører han sammen med de københavnske Malere (bl. a. Fridolin Johansen, Karl Schou, Ludvig Find), hvis Kunst er mere artistisk betonet og derved mindre folkelig end f. Eks. Fynboernes. —

G. var 1887 i Liibeck og Berlin, 1889 og 1892 i Paris. 1896 foretog han en Rejse med Fragtdamper over England til Italien (Rejsebreve i Tilskueren, 1931, II, S. 277—91) og var igen i Italien 1904. Han debuterede paa Charlottenborgs Decemberudstilling 1884, udstillede paa Charlottenborgs Foraarsudstilling mellem 1887 og 96 og fra 1897 paa Den frie Udstilling, hvor han blev Medlem 1902. Ved hans Død afholdt Kunstforeningen en Mindeudstilling, som vakte videre Interesse for hans Kunst, og 1930 samledes et stort Udvalg af hans Billeder og Tegninger i Den frie Udstilling. Blandt G.s større Arbejder kan nævnes det tidlige, fuldt gennemførte »Vejen forbi Store Godthaab« (1884), »Foraarsdag ved Glostrup« (1888), »November. Motiv fra Næstved« (1891), »Valhøj« (1894) og »Sommerdag ved Nivaa« (1903). I Kunstmuseet er G. repræsenteret med femten Billeder; desuden findes Arbejder i Hirschsprungs Samling samt i Museerne i Faaborg, Aarhus, Odense og Randers. — Af sine Venner skildres G. som et oprevet og ulykkeligt Menneske, hvis Sind var underkastet skiftende Luner, og hvis Humør i faa Øjeblikke kunde svinge fra Glæde til Sorg. Han elskede Musik og Poesi, og blandt hans nære Venner var Sophus Claussen, Viggo Stuckenberg og Johannes Jørgensen. — Selvportræt i Familieeje.

Katalog over A. G.s Arbejder, Kunstforeningen 1906. Karl Madsen i Tilskueren, 1906, S. 983—88. Th. Thorup i Kunst, VII, 1905—06. Sophus Claussen i Ill. Tid. 11, Marts 1906. E. Goldschmidt i Politiken 25. Nov. 1906. A. G. Den Frie Udstilling. Katalog (Forord af Karl Madsen), 1930. Karl Madsen i Berl. Tid. 3. Okt. s. A. Johan Rohde i Samleren, VII, s. A., S. 159. Th. Oppermann i Berl. Tid. 14. Okt. s. A. K. Pontoppidan i Politiken 5. Okt. s. A. Breve ved Poul Uttenreitter i Tilskueren, 1931, II, S. 277—91. Johannes Jørgensen: Taarnet, 1916, S. 55 f. Merete Bodelsen.

Govertz Jensen, se Jensen, Govertz.

Graae, Graah. Flere danske Slægter fører Navnet G., saaledes en paa Lolland hjemmehørende Uradelsslægt, der uddøde i 16. Aarh. Af de borgerlige Familier skal nævnes Købmands- og Embedsmandsslægten G., der føres tilbage til Borger i Svendborg Peder Nielsen G. (1620—93), som maaske staar i Slægtskabsforbindelse med en Handelsmandsslægt G. i Ystad. Peder Nielsen G. var Oldefader til Købmand, Overformynder i Svendborg Christen Knudsen G. (1719—69), hvis Sønnesøn Sognepræst i Bødstrup Christen G. (1773—1852) var Fader til Sognepræst i Tranevær og Tullebølle, Provst Christian G. (1801—75) og nedenn. Pastor Gomme Frederik August G. (1810—86), der var Fader til

den ligeledes nedenn. Journalist Thomas Christian G. (1849—1920) og til Overretssagfører Frederik Jessen G. (f. 1865). Provst Christian G. (1801—75) var Fader til Proprietær Peter Christian G. (1829—79) — hvis Sønner er Trafikchef Jens Johannes G. (f. 1866) og nedenn. Direktør Valdemar Gomme G. (f. 1871) — til Oberstløjtnant Frederik G. (1831—1910), til Cathrine Elisabeth Deborah G. (1833—1906), gift med Døvtummepædagogen Johan Christoffer Henrik Rummelhoff Keller (1830—84, s. d.), samt til Proprietær, Forstander Gustav Adolph G. (1843—1929), hvis Sønner er nedenn. Departementschef Christian Frederik Anton Hastrup G. (f. 1875), Højesteretssagfører Gustav Johan G. (f. 1878) og Julius Constantin Pilegaard G. (1876—1914), der organiserede den nordsjællandske Teglværksindustri. — En københavnsk Slægt Graah føres tilbage til islandsk Købmand Jacob Sørensen Graahe, hvis Søn, Konferensraad, Medlem af Kancellikollegiet Andreas Jacobsen G. (1701—80) var Fader til nedenn. Højesteretsassessor Peder Hersleb G. (1750—1830). Denne var Fader til Stiftamtmand, Kammerherre Jens Andreas G. (1787—1873), Arkivmanden, Kancelliraad Peter Hersleb G. (1800—60) og nedenn. Opdagelsesrejsende, Kaptajn Wilhelm August G. (1793—1863).

Poul Bredo Grandjean: Den Graae'ske Slægtbog, 1914. — C. Giessing: Danske, Norske og Islandske Jubellærere, III, 1, 1786, S. 368, Tavlen. O. M. Giersing: Stamtavle over Efterkommerne af B. Hagen og A. M. Coliner, 1884, S. 12 ff.

Albert Fabritius.

Graae, Christian Frederik Anton Hastrup, f. 1875, Departementschef. F. 5. Juli 1875 paa Vokstrupgaard, Esbønderup Sogn. Forældre: Proprietær, cand. jur., senere Forstander for Aandsvageanstalten Lille Mosegaard Gustav Adolph G. (1843—1929) og Johanne Hastrup (f. 1851). Gift 4. Okt. 1904 i Hillerød med Christiane Kirstine Henriette Winkel, f. 13. Sept. 1879 i Silkeborg, D. af cand. polyt., Ingeniør og Entreprenør, senere Godsejer Søren W. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1893 fra Fr.borg, cand. jur. 1900, s. A. Sagførerfuldmægtig i Kbh. og 1901 Fuldmægtig hos Straffedommeren i Frbg. Birk, hvor han 1909—19 som kst. Forhørsdommer ledede den ene af Politirettens Afdelinger. 1902 fik han Ansættelse som Assistent i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, blev 1909 kst. Fuldmægtig, fik 1910 kgl. Udnævnelse, blev 1913 tillige Ekspeditionssekretær og overgik 1916 som saadan til det da oprettede Undervisningsministerium. 1918 blev han Kontorchef i Kirkeministeriet, 1919 i Undervisningsministeriet og 1925 Departements-

chef sst. — I Besiddelse af en betydelig Arbejdsevne og -lethed formaar G. ikke blot med stor Dygtighed at bestride sit departementale Embede, under hvilket en lang Række kulturelle og kunstneriske Institutioner sorterer, bl. a. Universitetet, det højere Skolevæsen, Det kgl. Teater, Kunstsamlingerne m. m., men han har ogsaa paa talrige andre Omraader ved sit Initiativ og sin Interesse for Aandslivets Fremme haft megen Indflydelse. Han var 1933 Formand i Kommissionen vedrørende Det kgl. Teater, blev 1934 Formand for Udvalget for Forfatteres og Kunstneres personligt ideelle Ret, 1935 for Universitetskommissionen. 1928 var han Delegeret ved Forfatterretskonferencen i Rom, 1929 og 35 Formand for Forfatterretsudvalget og blev 1929 Formand for Dansk Radiohjælpefond. 1925 blev han Medlem af Bestyrelsen for Rask-Ørsted Fondet, 1933 tillige for Ny Carlsberg Glyptotek, ligesom han er Formand i Bestyrelsen for Gammel Estrup, Jyllands Herregaardsmuseum, der oprettedes 1930. Af Ministerialforeningens Hovedbestyrelse var han Medlem 1923—30, dens Næstformand 1928—30, i hvilke Aar han desuden var Næstformand for Statsembedsmændenes Samraad; fra 1921 er han Direktør i Det søsterlige Velgørenhedsselskab. Han var Delegeret for Undervisningsministeriet i sønderjyske Skolespørgsmaal i Anledning af Genforeningen 1920 og ved de dansk-tyske Skoleforhandlinger 1924. — Ved de store Byggeforetagender, der i G.s Tid har fundet Sted vedrørende mange af de under Undervisningsministeriet hørende Institutioner, saaledes Nationalmuseet, Rigshospitalet, Polyteknisk Lærestalt, det nye Universitetsbibliotek m. fl. a., har han som Formand for Byggeudvalgene vist en ganske særlig Evne som Forhandlingsleder, hvorved hans store Interesse for og Indsigt i Byggeforhold har været af betydelig Værdi til Udjævning af modstaaende Opfattelser. — G. har udgivet en Beretning om Fortsættelsesundervisning i Danmark og enkelte Steder i Udlandet (1913), »Meddelelser angaaende de højere Almenskoler i Danmark« 1924-25—1932-33 og (sammen med H. Lehmann) »Haandbog i Lovgivningen om den danske Folkeskole«, 2. Udg. (1924). — R. 1920. DM. 1926. K.² 1929. — Maleri af Olga Seeberg 1917 i Familieeje. Bronzestue af Siegfried Wagner 1932 i Kunstnerens Eje.

Paul Hennings: Studenterne fra 1893, 1918, S. 66.

A. Falk-Jensen.

Graae, Gomme Frederik (Fritz) August, 1810—86, Præst. F. 23. Aug. 1810 i Bødstrup paa Langeland, d. 22. Juni 1886 i Kbh. (Jac.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst Christen G.

(1773—1852) og Berthe Lorentze Brandt (1771—1858, gift 1° 1795 med Sognepræst i Bødstrup Christian Hansen, 1768—1800). Gift 1° 11. Juni 1839 i Vindinge med Dorothea Suhr, f. 30. Juli 1814 i Kbh. (Frue), d. 4. Juli 1844 i Marie Malene, D. af Kaptajn, Grosserer Didrik S. (1787—1836, gift 2° 1827 med Laurine Dorothea Scheel) og Frederikke Cathrine Schaltz (1789—1818). 2° 9. Sept. 1846 i Marie Malene med Eline Hansine Carstensen, f. 3. Aug. 1826 paa Østerbygaard, Hjarup Sogn, d. 27. Sept. 1895 i Kbh., D. af Proprietær, senere til Gammel Ryomgaard Thomas C. (1793—1869, gift 1° med Johanne Cathrine Kirstine Wiimh, 1790—1824) og Marie Christine Petersen (ca. 1805—72).

G. blev Student 1827 fra Nyborg, cand. theol. 1833, n. A. Huslærer paa Engelsholm, 1835 personel Kapellan i Lindelse og 1838 Sognepræst for Marie Malene og Koed. Her oplevede han Dønningerne fra 1848 saa stærkt, at Friheds- og Krigsaaret blev det store Vendepunkt i hans Liv. Betegnende nok begynder han sin Dagbog selve 24. Marts. Ikke blot koger hans Blod af den samme krigerske Patriotisme, der ogsaa begejstrer hans Sognefolk, men »med ubeskrivelig Glæde« hører han om Regeringsskiftet i Kbh., som giver ham Haab om en ny Tid for Danmark og ikke mindst for dets politiske og aandelige Liv. Efterretningen om Slaget ved Bov faar ham til at skrive: »Hvilken Glæde at være Dansk i disse Dage!«, og 20. Maj skriver han til »Aarhus Stiftstidende«: »Som Danske ville vi leve, og som Danske ville vi dø!« 3. Dec. 1848 indsattes han i sit nye Embede som Sognepræst ved St. Catharina Kirke og Hospitalspræst i Ribe og tilbragte her et Par lykkelige Aar. Da man efter Krigen ved Ordningen af Kirkeforholdene i Flensborg fra dansk Side ikke turde ligestille det danske Sprog med det tyske, men aabnede Vejen for en dansk Frimenighed omkring Helligaandskirken, søgte G. straks det nye Embede og blev udnævnt fremfor 37 andre Ansøgere. »De har nu det vigtigste Embede her i Byen«, sagde Overpræsident Lassen ved hans Indsættelse, og det var sandt. Længe varede det ikke, før G. forstod, at det tillige var et af de vanskeligste, og at han selv var en af de mest omstridte Mænd i Byen. Eftersom det danske Kirkeliv laa helt øde, maatte det nyskabes fra Grunden, og han satte da alle Kræfter ind paa at faa en dansk Skole oprettet. Det lykkedes hurtigt hans kraftfulde Personlighed med Hensyn til Kirke og Skole at skabe en dansk Kulturtradition som aldrig før i Flensborgs Historie. Hans smukke Ydre, vindende Væsen og djærve Optræden skabte Respekt og overvandt mange Betæneligheder; til Tider var han dog for polemisk. Han var Medlem af det

1853 oprettede Eksamenskollegium for Slesvig og valgtes 1860 til slesvigsk Ständerdeputeret. 1864 øvede han en stor Sjælesørgergerning blandt Soldaterne. 20. Aug. s. A. afskedigedes han af de tyske Civilkommissærer, og 28. Okt. entledigedes han af den danske Konge. 1867 blev han Sognepræst i Idestrup paa Falster, hvorfra han 1884 tog sin Afsked. Hans efterladte Dagbogsoptegnelser («48 og 64» og »Mellem Krigene») udgaves 1886, henholdsvis 1887 uden at være færdige til Tryk. Det eneste, han selv har udgivet, er en Prædikensamling («Krybben og Korset», 1859 og 1871). — R. 1853. — Træsnit 1886.

Erindringer i Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., I, 1898, S. 1—35, 95—123; IV, 1901, S. 1—38. H. Hjelholt: Den danske Sprogordning, 1923. E. Kardel: Die Stadt Flensburg und die politischen und nationalen Zeitströmungen um die Mitte des 19. Jahrhunderts, 1929, S. 130 f. Fængselspræsten Pastor Wilhelm Muncks Optegnelser (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXXVI), 1922, S. 57 f. F. Graef: Die dänische Bürgerschule und die dänischen Privatschulen in Flensburg, i Zeitschr. d. Ges. f. Schl.-Holst. Gesch., LXI, 1933, S. 309—30. H. F. Petersen: Danske i Sydslesvig, 1933, S. 26—40. P. Lauridsen i Tilskueren 1889, S. 33 f. Thomas Graae: Gamle Minder, 1917.

H. F. Petersen.

Graae, Thomas Christian, 1849—1920, Journalist, historisk Forfatter. F. 7. Aug. 1849 i Ribe, d. 28. April 1920 i Hillerød, Urne paa Bispebjerg. Forældre: Sognepræst G. F. A. G. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

G. blev Student 1868 fra Herlufsholm, cand. juris 1874, var Sagførerfuldmægtig i Bogense 1874—76, ansat under Kbh.s Magistrat og Politi 1876 og Politiasistent paa St. Thomas 1876—78. Bortset fra et Ophold i Chicago 1882—84, hvorunder han et Aars Tid redigerede »Skandinaven«, levede han siden i Hjemlandet som Journalist og Skribent, begyndte 1878 ved »Lolland-Falsters Stiftstidende«, skrev 1878—79 i »Morgen-Telegraf«, senere i »Dags-Avisen«, »Politiken« og »København« og i de sidste Aar i »Ekstrabladet«. Han begyndte som Højremand, men følte sig efterhaanden mere hjemme i radikale Blade; kort før sin Død skrev han dog som gammel Flensborger Breve til »B. T.« fra den omstridte By. G. besad ikke almindelige Evner for den politiske og litterære Feuilleton, og hans Kundskaber var ikke ringe, men han kom tidlig ud i en Bohémetilværelse, der virkede splittende. Han udgav en Række Smaaabøger, hvoraf flere ikke er uden Værdi, »Grundtvig paa Langeland« (1880), »V. C. S. Topsøe og Godejernerne« (1881), »D. G. Monrad« (1887), »Uvejens Lornsen« (1891), »Moderne Profiler« (1892), »Alberti« (1918) og Flensborgbogen »Gamle Minder« (1917).

Ch. Kjerulf: Gift og hjemfaren, 1917, S. 13 f. Politiken 7. Aug. 1919 og 29. April 1920. Berl. Tid. 29. April s. A. G. Nygaard i Journalisten, XVI, 1920, S. 41. Fr. Graae: Erindringer fra »Sydhavsøerne«, 1934, S. 42 f., 80 ff.

Povl *Engelstoft*.

Graae, Valdemar Gomme, f. 1871, Handels- og Industrimand. F. 4. Aug. 1871 i Tranekær. Forældre: Forpagter, senere Proprietær, cand. phil. Peter Christian G. (1829—79) og Christiane Petrea Petersen (1839—1909). Gift 6. Nov. 1915 i London med Anna Christine Marie Seidel, f. 9. Juli 1882 i Vejle, D. af Købmand Johan Erhardt S. (1846—1918) og Christine Marie Augusta Christensen (1860—97).

Efter at have taget Præliminæreksamen fra Hauchs Skole kom G. i Handelslære hos H. Dessau & Co. i Kbh. Trangen til at lære og udvikle sig var levende hos ham, og allerede 1893 rejste han til London. Efter i et Par Aar at have været knyttet til det danske Generalkonsulat her begyndte han at arbejde selvstændigt med Agentur for Smør og Flæsk. Han gjorde sig hurtigt gældende ved sin Virkelyst og forretningsmæssige Dygtighed, og 1903 knyttedes han til Otto Mønsteds Fabrik i Southall ved London, først som Salgschef, senere som Direktør. Da Fabrikken 1911 solgtes til Maypole Dairy Co., rejste G. til Liverpool og startede sin egen Margarinefabrik, som han med stor Dygtighed drev frem, og som 1919 overgik til et Akts. English Margarine Works med en Kapital paa 1 Mill. £. Han var dette Selskabs Direktør til 1924 og lagde i disse Aar Grunden til den store Anseelse, han nyder i engelsk Forretningsliv, og som 1924 foranledigede Maypole Dairy Co. til at vælge ham til Formand og administrerende Direktør. Her kom hans usædvanlige merkantile Anlæg og Sans for Administration til fuld Udfoldelse. Under hans faste, fremsynede og handlekraftige Ledelse førte han den store Virksomhed frem fra et stagnerende Foretagende til en blomstrende Forretning, som kunde give et stort Udbytte allerede et Aar efter hans Tiltræden. I de fem Aar, han stod i Spidsen for Selskabet, reorganiserede han hele dets Virksomhed: Kontorerne, som før laa spredt i Verdensbyens forskellige Dele, samledes i det imponerende Maypole House paa Finsbury Square. Et mægtigt Femtages Te-Pakhus blev opført, bygget af et dansk Ingeniørfirma i London. Salget af danske Produkter — Smør, Æg, kondenseret Mælk og Fløde, Svinefedt m. m. — blev gennemført med saa stor Konsekvens, at der fra Selskabets 1000 Butikker Landet over solgtes for over 5 Mill. £ danske Produkter aarlig. — 1929 trak G. sig tilbage fra Stillingen i Maypole, men hans Virkelyst krævede snart nye Opgaver, og

1932 oprettede han i Samarbejde med det store **Importfirma** Peter Keevil & Sons Ltd. en stor, moderne Margarinefabrik, Western Margarine Ltd., i Acton ved London, for hvilken han nu er Direktør. — Inden for den danske Koloni i London nyder G. stor Anseelse. 1935 valgtes han til Formand for The Danish Club, Foreningen Danmark, London-Danskernes Samlingsmærke, som har eksisteret i over 70 Aar. Han er Sejlsportsmand og deltager ofte i internationale Regattaer. — R. 1918. DM. 1926. — Maleri af E. Saltoft.

A Kamp

Graah, Peder Hersleb, 1750—1830, Retskyndig. F. 1. Febr. 1750 i Kbh. (Helligg.), d. 14. Dec. 1830 i Hjørring, begr. sst. Forældre: Medlem af Kancellikollegiet, Justitsraad, senere Konferensraad Andreas Jacobsen G. (1701—80) og Petronelle Helene Hersleb (1724—78). Gift 9. Juni 1786 i Gentofte med Eleonora Sophie Beck, f. 27. Jan. 1759 i Kbh. (Petri), d. 22. April 1829 sst. (**Frue**), D. affhv. Planter paa St. Croix, Kancelliraad Jens Michelsen B. (1721—91) og Louise Sophia Hagen (1737—77).

G. blev Student, privat dimitteret, 1766, cand. theol. 1768, Underkancellist i det danske Kancelli 1771, cand. jur. 1772, 1774 Kancellisekretær, 1777 Landsdommer paa Bornholm, hvor **Amtmandsforretningerne** 1781—87 var fordelte mellem Amtsforvalteren og Landsdommeren, 1784—1827 Assessor i Højesteret, **Vicejustitiarius** sst. 1822. Af den bornholmske Befolkning var G. højt skattet; med Iver og Interesse fortsatte han det Reformarbejde angaaende Landstinget og Retsplejen, som delvis var indledet af hans Forgænger Landsdommer H. J. Schougaard (1773—76). Han affattede saaledes en lempelig Sporteltakst, udarbejdede en udførlig **Bjærgningsordning**, gav gode Raad med Hensyn til Vejforbedring m. m.; 1779 var han Medlem af en blandet Domstol for at paadømme et militært Oprør. Videnskabelig Evne besad G. ikke; hverken hans populære **Smaaskrifter** eller hans mere juridiske hæver sig over det almindelige. Hans »Forsøg til en kort Oversigt af det borgerlige Selskabs Oprindelse og Øjemeed, samt de danske Staters politiske Indretninger. Til Brug for **Skole-Ungdommen**« (udkom anonymt 1798, optrykt med Navn 1802, ny Udg. 1804) er en Slags Samfundslære; et respektabelt Flidsarbejde er »Christian den Syvendes nye Landboelovgivning eller Samling af de fra Aar 1787 udgange og herefter udkommende Kongelige Anordninger, Landvæsenet og Landboen i Danmark angaaende, uddragne og Ord for Ord aftrykte efter den almindelige aarlige Lovsamling til Brug for Bonden« (I, 1.—3. Hæfte, 1797; 1. Del, 2. Udg., 1802, II, 1798, III, 1809).

G.s »Den velinstruerede Skipper eller Anviisning for Søfarende, indeholdende Forholdsregler som de have at iagttage, baade førend de tiltræde Reisen, samt medens den varer, og efterat den er fuldendt. Andet Oplag (forøget med adskillige **Tillæg**)« (1800) blev temmelig stærkt medtaget af A. S. Ørsted i »Lærde Efterretninger«, 1801; sst. oplyser Ørsted, hvad der hverken fremgaar af Titelblad eller Fortale, at Bogen i Virkeligheden er en Oversættelse af et tysk Skrift. — Justitsraad 1778. Etatsraad 1802. Konferensraad 1812. — R. 1817. DM. 1821. K. 1826. S.K. 1827.

M. K. Zahrtmann: **Borringholmerens Historiebog**, III—IV, 1935, S. 184, 191, 193.

Frantz Dahl.

Graah, Wilhelm August, 1793—1863, Søofficer, Ekspeditionsrejsende. F. 24. Okt. 1793 i Kbh. (Fødselsst.), d. 16. Sept. 1863 paa **Frbg.**, begr. sst. Forældre: Højesteretsassessor Peder Hersleb G. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Febr. 1832 i Kbh. (Holmens) med Maren Cathrine West, f. 28. Maj 1810 i Kbh. (**Trin.**), d. 14. Juni 1879 i Skanderborg, D. af Kopist, senere Inspektør i Nordgrønland Johannes W. (1771—1835) og Ane Elisabeth Fuchs (1779—1844).

G. kom paa Kadetskolen, blev Sekondløjtnant i Flaaden 1813, Premierløjtnant 1820, Kaptajnløjtnant 1830, Kaptajn 1840, sat å la suite 1841. Allerede 1818 havde han gjort sig bemærket ved at udgive »Udkast til Danmarks Søkrigshistorie«. 1821 foretog han paa offentlig Foranstaltning en Rejse til Island for at afslutte Opmaalingen af Kysten, særlig Beruffjord og Omgivelser, et Hverv, der indbragte ham fortjent Anerkendelse og som foranledigede, at han 1823 udsendtes til Grønland i lignende Øjemed. Han overvintrede i Godhavn og udgav 1825 som Resultat af sine Opmaalinger »Beskrivelse til det voxende Situations-Kaart over den vestlige Kyst af Grønland«, et Arbejde, der bestod sin Prøve, idet det i mere end 60 Aar var vejledende ved Besejlingen af Landet. Det gav ogsaa Anledning til, at han — efter i Aarene 1826—27 at have været ansat ved Karantænevæsenet paa **Ejderen** — stilledes i Spidsen for en Ekspedition til Grønlands Østkyst. Hovedformaålet var at søge konstatere, hvorvidt den af H. P. v. Eggers (s. d.) hævdede Anskuelse om Østerbygdens Beliggenhed var rigtig, men desuden skulde Landets Naturforhold undersøges, i hvilken Hensigt Botanikeren M. Vahl medfulgte. Ekspeditionen skulde efter P. O. Walløes Eksempel foretages med grønlandske Konebaade og starte fra Julianehaab i Sommeren 1828. G. gennemførte med stor Dygtighed, Mod og Udholdenhed den vanskelige Opgave. Ef-

ter at have overvintret ved Nanortalik sydligst paa Vestkysten arbejdede han sig i Løbet af næste Sommer under store Isvanskeligheder op langs Østkysten til Dannebrog 0 ($65^{\circ} 18'$ n. Br.), hvor han plantede Flaget og tog Landet i Besiddelse under Navn af Frederik den Sjettes Kyst, og vendte derefter tilbage til Nukarfik ($63^{\circ} 22'$ n. Br.), hvor han tilbragte den anden Vinter under store Savn og jævnlig plaget af Sygdom, men ikke desto mindre udarbejdede et Kort over den Del af Østkysten, han havde berejst. Sine europæiske Rejsefæller havde han maattet sende tilbage af Frygt for Proviantmangel, idet Jagt og Fangst, som man havde regnet med, glippede, og da den medbragte Beholdning kun var ringe, led G. og hans indfødte Ledsagere stærkt under mangelfuld Ernæring. I Løbet af Sommeren 1830 kæmpede G. sig tilbage langs Kysten, stadig hindret dels af Is og urolige Vejrforhold og dels af Sygdom blandt Besætningen. Først midt i Okt. naaede han om paa Vestkysten, hvor han overvintrede i Julianehaab. Her benyttede han Lejligheden til at fuldføre en 1829 paabegyndt Opmaaling af Vestkystens sydlige Distrikter. Efter Hjemkomsten offentliggjorde han Ekspeditionens Resultater i sin berømte Bog »Undersøgelser-Reise til Østkysten af Grønland«, ligesom der efter hans Optegnelser udarbejdedes et Kort, der ligeledes stod sin Prøve, idet det først afløstes af et nyt 1888 efter Holms og Gardes Ekspedition. 1837—38 var G. i Vestindien som Chef for Briggen »St. Thomas«. Her benyttede han Tiden til at samle Materiale til et nyt Kort over de vestindiske Farvande, hvorved han ligeledes indlagde sig Fortjeneste. — 1831 var han blevet Medlem af Direktionen for den grønlandske og færøske Handel, en Stilling, han beklædte til 1850. — R. 1831.

Undersøgelser-Reise til Østkysten af Grønland, 1832, genudgivet 1932 ved Kaj Birket-Smith.

H. Ostermann (C. With-Seidelin).

Grabow, Køn Jochum, 1594—1667, Admiral. F. 16. Aug. 1594 i Mecklenburg, d. 22. Nov. 1667 paa Sørup, begr. i Vettterslev K. Forældre: Vincents G. til Wuticke og Dorte Kruckow. Gift 15. Maj 1625 med Anne Steensen, f. 16. Aug. 1593 paa Steensgaard, d. efter 24. Okt. 1680, D. af Hans S. (1559—94) og Margrethe Basse (1552—1611).

Hvornaar K. J. G., der hører til en mecklenburgsk Adelslæggt, er kommet til Danmark, vides ikke, men 1624 fik han Bestalling som **Skibsløjtnant**, og n. A. var han Chef for Fregatten »Hummeren«, der i Eskadre under Jens Munk sendtes til Weseren for at forhindre Tilførsler til Bremen. Da Eskadren om Efteraaret gik

hjem, blev K. J. G. paa Stationen Vinteren over. Vinteren 1626—27 blokerede han ligeledes Weseren. 1628 blev han Skibskaptajn og var 1628—29 Chef for Orlogsskibet »Svanen« paa Elben. Efter Fredsslutningen vedblev han at være til Tjeneste og var jævnlig udkommanderet som Skibschef. 1637 sendtes han til Rusland for at hjemføre Hertug Hans' Lig og var 1638—39 Chef for en Eskadre paa Elben og Weseren. 1640 fik han Borreby med Jerrestad Herred i Forlening, 1642 var han Chef for en Eskadre, der konvojerede Saltskibe til og fra Spanien, og 1643 fungerede han en Tid som Holmens Chef. Under Krigen med Sverige deltog han 1644 i Slagene ved Listerdyb og paa Kolberger Heide, hvor han var Admiral for 2. Eskadre med sit Flag hejst i »Lindormen«. Han deltog ogsaa med sin Eskadre 13. Okt. s. A. i Slaget ved Lolland, hvor den danske Flaade blev slaaet af Svenskerne. K. J. G. var om Bord i Orlogsskibet »Oldenburg«, der blev entret af Fjenden. Han sprang over Bord, men blev reddet af de Svenske og ført som Fange til Wismar. Efter Krigen fik han og hans Hustru Livsbrev paa hans Forlening imod at give Afkald paa tilgodehavende Pension og andre Fordringer paa Kronen. Atter 1652 var han Chef for en Eskadre, der sendtes til Helsingør i Anledning af Faren for Fjendtligheder fra en engelsk Flaade, der havde vist sig ved den nordlige Indgang til Sundet. I Efteraaret 1657 var han atter indkaldt til Tjeneste og var en kort Tid Eskadrechef paa Flaaden under Henrik Bielke i Sundet. Han var Ejer af Sørup og Ottestrup ved Ringsted. — Gravplade i Vетterslev K.

Chr. Bruun: Slaget paa Kolberger Heide, 1879, S. 42 f. H. D. Lind: Kristian IV. og hans Mænd, 1889, S. 230 ff. Samme: Frederik III.s Sømagt, 1896. Danmarks Adels Aarbog, XI, 1894, S. 153; XVIII, 1901, S. 556; XXXVII, 1901, S. 502.

Th Topsøe-Jensen (Thiset).

Grahn-Young, Lucile (Lucina) Alexia, 1819—1907, Solodanserinde. F. 30. Juni 1819 i Kbh. (Garn.), d. 4. April 1907 i München, begr. sst. Forældre: Løjtnant, Toldassistent John Jensen G. (ca. 1787—1859) og Mette Christine Knudstrup (ca. 1799—1883). Gift med Hofoperasanger Friederich Young, f. 13. Dec. 1824 i Pest, d. 11. Febr. 1884 i Eszlingen, Søn af Operasanger Benno Y. og Apponia Y.

29. Maj 1829 indledede G. sin korte, men glansfulde Periode paa Det kgl. Teater, idet hun udførte sit første Barneparti, Sabi i Balletten »Danina eller Jocko, den brasilianske Abe«. Hun var da Elev paa Danseskolen under Solodanser Pierre Larcher, men hendes videre Uddannelse skyldtes August Bournonville, hvis bedste

Skolar hun blev. Den egentlige Debut fandt Sted 23. Sept. 1834 i en »Pas de deux« i »Den stumme i Portici«, og da Resultatet svarede til Mesterens store Forventninger, skrev han Astrid i »Valdemar« og arrangerede Taglioni's Ballet »Sylfiden« for hende (1835—36). Efter at have udført disse flatterende Partier blev hun prima ballerina og udnævntes 1837 til kgl. Solodanserinde. Regelmæssig smuk var hun ikke, men aristokratisk, med en egen ladylike Ynde; hendes Kunst besad ikke alene Lethed, Kraft og Smidighed, men hun ejede ogsaa mimisk Talent — »alle de Egenskaber, der udmærker Danserinden af første Rang«, skrev Bournonville —, og hendes Dygtighed steg til Virtuositet, da hun havde fuldendt sin Uddannelse i Paris, hvorved dog Bournonvilles Skole blev tilsat pikante Tricks, som ikke harmonerede med hans Skønhedsbegreber. Men allerede 23. Febr. 1839 sluttede hendes Forhold til den danske Scene, idet hun den Aften sidste Gang udførte et af sine Glansnumre, den spanske Karakterdans »El Jaleo de Jeres«. Hendes Ærgerrighed kunde ikke tilfredsstilles under de smaa Forhold i Frederik VI.s Hovedstad, og da hun ikke gengældte de Følelser, Balletmesteren i stigende Grad besværede hende med, opstod personlige Stridigheder, der steg til Skandaler i Teatret og førte til, at hun ikke vendte tilbage efter en Orlov, men tog Engagement ved Operaen i Paris. Hendes Sejre der betød, at de andre Storbyer laa hende aabne, og da hun paa Her Majesty's Theatre i London (1845) i en »Pas de quatre« havde besejret sine navnkundige Rivalinder Taglioni, Grisi og Ceritto, blev hun europæisk berømt og anerkendtes som Samtidens ypperste Danserinde, navnlig for sin Udførelse af den spanske Folkedans »Cachucha«. Kbh. besøgte hun kun paa Gennemrejser til Rusland, senest 1854, men Muligheden for Gæsteoptræden i sin Fødeby havde hun selv forspildt ved i Hamburg under den første slesvigske Krig at danse til Fordel for de saarede Slesvigholstenere, prydet med deres Farver. Det var Uvillien mod Bournonville og mod det Teater, hvor hun efter sine europæiske Sejre helst vilde fejres, der gav sig dette pinlige Udslag. En vis Kynisme, som ogsaa forskrækkede hendes Beundrer H. C. Andersen under en Samtale i London, prægede da hendes Væsen; hendes intellektuelle Udvikling stod ikke paa Højde med hendes koreografiske Begavelse. 1856 trak hun sig tilbage; 1858—61 ledede hun Dansen paa Stadtteatret i Leipzig, og 1869—75 var hun Balletmesterinde ved Hofteatret i München, hvor hun bl. a. arrangerede Dansene i Wagners dengang nye Operaer. I sit lange Otium havde hun kun en spredt og tilfældig Forbindelse med Danmark. Breve og Brudstykker af Memoirer

fra hendes Haand vidner om, at hendes Tanker med Kærlighed og Vemod kredsede om Barndomsdagene, men ogsaa at hendes Had mod Bournonville bestandig var levende. Da hun ingen Arvinger efterlod, testamenterede hun Munchens Kommune sin Formue, 400 000 Rmk., og Byen opkaldte til Gengæld en Gade efter hende. — Malerier af F. Simoneau (stukket i Kobber af G. H. Every 1847), D. Monies 1838 og Em. Bærentzen 1839. Tegning af Em. Bærentzen i Teatermuseet. Karikaturtegninger ca. 1837 med Grev Schulenburg og GreenwiU Wynn (Fr.borg og Teatermuseet). Litografier af Ch. Vogt, Paris, 1840, af H. Grevedon, Paris, af M. Magnier jeune og af Em. Bærentzen (i »Cachucha« og »Sylfiden« ca. 1836). Kostumbilleder i »El Jaleo de Jeres« og som Catharina i »Tochter des Banditen« (efter 1856). Træsnit af H. P. Hansen 1884, af V. Rosenstand og 1875 efter Fotografi.

August Bournonville: Mit Theaterliv, II, 1865, S. 64 f.; III, 3, 1878, S. 95. Hans Brix: H. C. Andersen og hans Eventyr, 1907, S. 129 f. Juleroser 1898. Personalthist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1911, S. 285—325. Robert Neiiendam: Omkring Teatret, 1919, S. 31—61 (med Litteratur). Samme i Teatret, XVIII, 1919, S. 142 ff.

Robert Neiiendam.

Gram. Navnet G. føres af flere danske og norske Slægter og er formentlig oftest optaget fra Byen G. i Nordslesvig. Den mest kendte Slægt, der navnlig har været knyttet til Landbrug og Embedsmandsvirksomhed, udspringer fra Borgmester i Sæby Hans Nielsen G. (nævnes 1614 og 1662), hvis Søn Filologen, Pastor Niels Hansen G. (1642—1712) var Fader til nedenn. Historiker Hans G. (1685—1748) og til Professor theol. i Sorø, senere Sognepræst og Provst i Stege Laurits G. (1701—75), hvis Søn Forpagter paa Løvenborg Niels G. (1736—88) var Fader til Toldoppebørselsbetjent Lars G. (1778—1831) (Fader til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, Pastor Caspar Frederik G. (1807—57)), Forpagter af Lyngbygaard Hans G. (1779—1836) og Godsforvalter paa Knuthenborg Herman Michael G. (1789—1851). Denne sidste var Fader til Marie Elisabeth Margrethe G. (1815—98), der i sit Ægteskab med Forpagter Christian August Lassen (1808—71) var Moder til Professor Julius Severin Vilhelm Lassen (1847—1923, s. d.), til Louise Thorkilda Vilhelmine G. (1819—90) — hvis Sønner med Direktør i Østifternes Kreditforening Jens Christian Hanssen fører Navnet **G.-Hanssen** — og til nedenn. Professor jur. Frederik Terkel Julius G. (1816—71). Denne var Fader til Inspektør ved Spiritusbeskatningen Philip Emil G. (f. 1859) og til de nedenn. Lægen Hans Christian Joachim G. (f. 1853) — hvis Søn er den ligeledes nedenn. Læge Hans Christian G. (f. 1890) — Kontorchef Herman

Carl Oluf G. (1855—1932) og Højesteretspræsident Richard Severin G. (f. 1857). Ovenn. Forpagter Hans G. (1779—1836) var Bedstefader til nedenn. Handelsgartner Hans G. (1859—1927), der er Fader til Forstander Ernst G. (f. 1891) og til nedenn. Gartner Marius Michael G. (f. 1887). — Den nedenn. Præst Niels G. (1664—tidligst 1712) tilhører en udbredt norsk Præsteslægt. — En i Brandenburg hjemmehørende Adelslægt **Gram(m)** indkom til Danmark med Oberstsvagtmester i Garden Otto Christopher v. G., der faldt ved Helsingborg 1710, og nedenn. Gehejmerraad Friedrich v. G. (1664—1741), der var Fader til Vilhelmine Hedevig Antoinette v. G. (1711—90), gift med Greve Conrad Vilhelm Ahlefeldt (1707—91, s. d.), og til nedenn. Overjægermester Carl (Charles) Christian v. G. (1703—80), af hvis Børn Sophie Magdalene v. G. (1734—1810) var gift med Baron Jens Krag-Juel-Vind (1723—76) og Øllegaard v. G. (1735—59) med Gehejmekonferensraad Wolf Veit Christoph v. Reitzenstein (1710—81).

Stamtavle over Familien Gram, 1882. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 64—77, 160; 7. Rk., VI, 1921, S. 169—74; 10. Rk., I, 1934, S. 43—57. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 263—68. **** F. h. ****

v. **Gram(m)**, Carl (Charles) Christian, 1703—80, Overjægermester og Forstmand. F. 28. Juli 1703 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 25. Jan. 1780 sst. (Holmens), begr. i Hammel K. Forældre: Overjægermester Friedrich v. G. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 4. Marts 1733 paa Frijsenborg med Komtesse Birgitte Christine Friis, f. 22. Juli 1715, d. 4. Juli 1775 i Jægersborg, D. af Greve Christian F. til Frijsenborg (s. d.) og Hustru.

v. G. blev 1725 Jægermester ved Parforcejagten og kom 1747 som Overjægermester i Spidsen for Skovbestyrelsen. Paa hans Forslag indkaldtes den berømte tyske Forstmand J. G. v. Langen, i Forbindelse med hvem han gennemførte en ordnet Drift med Opmaaling og Taksation, regelmæssig Inddeling, Hugst og Kultur i Nordsjællands Statsskove, som han tillige søgte at indfrede og befri for en Række trykkende Servitutter. »Den nye Indretning« mødte, bl. a. paa Grund af dens Kostbarhed, megen Modstand og blev kun til Dels gennemført; men v. G.s og v. Langens Arbejder og Erfaringer dannede i mange Retninger Grundlaget for den Skovdrift, der, fra 1778 under Ledelse af en selvstændig Overforstmaster, senere blev indført i Statens og mange private Skove. Gennem sin Datter var v. G. Stamfader til Greverne Frijs til Frijsenborg. — Kammerjunker ca. 1720. Kammerherre 1734. Hofjægermester 1741. Gehejmerraad 1749. Gehejmekonferensraad

1763. — Hv. R. 1741. L'Union parfaite 1752. Bl. R. 1768. — Barnebillede 1706 paa Familiemaleri af Justus van Bentum. Maleri af P. Als. Maleri paa Frijsenborg, litograferet 1899 af I. W. Tegner. Tegnet Silhouet (Fr.borg). Relief i Hammel K.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, III, 1896, . 35

A. *Oppermann* (C. *Syrach Larsen**).

Gram, Hans **Christian** Joachim, f. 1853, Læge. F. 13. Sept. 1853 i Kbh. (Frue). Forældre: Professor F. T. J. G. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Maj 1889 i Kbh. (Garn.) med Louise Ida Christiane Lohse, f. 28. Juli 1865 i Aalborg, d. 19. Maj 1900 i Kbh., D. af Kaptajn, Kammerjunker, senere Oberst, Kammerherre Ludvig Frederik Gustav L. (1823—99) og Ida Sophie Arctander (1833—73).

G. blev Student 1871 fra Metropolitanskolen. Han følte sig oprindeligt mest tiltalt af Naturvidenskaberne, særlig Botanik, og var 1873—74 Assistent hos Professor Japetus Steenstrup paa Studiensamlingen for Medicinere. Efter 1873 at have taget medicinsk Forberedelseseksamen blev han 1874 Volontør paa Kommunehospitalet, og nu blev efterhaanden Studiet af Naturvidenskaberne trængt mere og mere i Baggrunden for Lægevidenskaben. 1878 tog han medicinsk Embedseksamen. I de følgende Aar var han Kandidat paa forskellige københavnske Hospitaler. 1882 erhvervede han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den lægevidenskabelige Prisopgave og 1883 Doktorgraden (»Undersøgelser om Størrelsen af de røde Blodlegemer hos Mennesket«). Efter en Studierejse i Udlandet offentliggjorde han 1884 en af ham opfundet **Bakteriefarvemethode**, der har gjort hans Navn verdensberømt. Overalt tales der om gramnegative og grampositive Bakterier. Det blev dog ikke som Bakteriolog, G. skulde gøre sin største Indsats i Medicinen. Efter 1885—89 at have været Reservelæge ved Kommunehospitalet blev han Kredslæge i Kbh., dog kun i to Aar, idet han 1891 blev udnævnt til midlertidig Docent og s. A. til Professor i Farmakologi. Dette Fag fik under ham en Fornyelse i Universitetsundervisningen, og G. viste sig som en udmærket Forelæser med en livlig og munter Fremstillingsform. Allerede 1892 blev han, samtidig med, at han bevarede den farmakologiske Lærerpøst, Overmedikus ved Frederiks Hospital, senere Rigshospitalet. 1900 ombyttede han Farmakologien med Professoratet i Medicin, som han varetog, til han 1924 faldt for Aldersgrænsen. Interessen for Farmakologien havde han stadig bevaret, hvilket ogsaa gav sig til Kende i hans medicinske Forelæsninger. 1902—09 udgav han fire Bind »Klinisk-therapeutiske Forelæsninger«, og i

»Nordisk Lærebog i intern Medicin« har han skrevet Kapitlet om Indvoldsorme. — Foruden sin Embedsvirksomhed fik G. Tid til at passe en omfattende Praksis, var tillige Medlem af Sundhedskollegiet fra 1893 til dets Ophævelse 1907, af den permanente Farmacopékommision og af Bestyrelsen for Det Classenske Litteraturselskab. Han var Formand i Farmakopékommisionen 1901—21, Medlem af Raadet ved det internationale Bureau til Tuberkulosens Bekæmpelse 1902, Æresmedlem af flere udenlandske Lægeselskaber, Medlem af Bestyrelsen for Rosenborg Brøndanstalt og for Silkeborg Bad samt Medlem af Direktionen for Vejlefjords Sanatorium til 1925. Ogsaa for Sygeplejerskernes Alderdomsunderstøttelse og trængendes Landophold interesserede han sig og sad i disse Foreningers Bestyrelse. G. var Formand for Rigshospitalets Lægeraad til 1924. Han var Efor for Borchs Kollegium. 1911 udnævntes han til Æresdoktor i Kristiania. Trods sin lange Universitetsvirksomhed var han aldrig Rector magnificus ved Universitetet, en Ærespost, han nægtede at modtage. — R. 1894. DM. 1907. K.² 1912. K.¹ s. A. F.M.G. 1924. — Maleri af Knud Larsen 1916 (bestemt for Rigshospitalet). To Malerier af Thomas Skovgaard 1932 i Familieeje. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1917.

Univ. Progr. Nov. 1883.

Axel Borghjærg.

Gram, Frederik Terkel Julius, 1816—71, Retslærd. F. 26. Aug. 1816 paa Knuthenborg, d. 3. Juni 1871 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Godsforvalter Herman Michael G. (1789—1851) og Mette Christine Thaning (1786—1840). Gift 30. Okt. 1852 i Kbh. (Trin.) med Louise Christiane Roulund, f. 2. Marts 1829 paa Store Restrup, d. 5. Febr. 1913 i Kbh., D. af Auditør, Godsejer Rasmus R. (1783—1845) og Karen Christine Rasmussen (1793—1856).

G. blev Student 1835 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. jur. 1841, var s. A. og 1842 paa Udenlandsrejse, blev 1842 Volontør i Kancelliet, var 1844—46 paa Studieophold i Tyskland, Frankrig og Belgien, blev 1847 Lektor, 1849 Professor ved Universitetet, Medlem af Konsistorium 1856—71, Rector magnificus 1865—66, Inspector quæsturæ 1856—71, ekstraordinær Dommer (Assessor) i Højesteret fra 1856, 1859—71 Provst ved Kommunitet og Regensen.

I sine yngre Dage tilhørte G. den begavede Kreds, der samledes i Disputerselskabet *Lyceum*, og han dyrkede hele Livet igennem sine mangesidige, navnlig historiske og kunsthistoriske Interesser. Under sine Læreaar i Udlandet hørte og omgikkes han særlig

Repræsentanter for Statsretten, Straffe- og Fængselsretten og Rets-historien, i Tyskland saaledes Robert v. Mohl, C. Reinhold Köstlin og C. G. Bruns, i Frankrig Phil. Jalabert, i Belgien H. Ahrens og Ed. Ducpétiaux, men det blev ingen af de nævnte Discipliner, der vistnok oprindeligt havde staaet hans Hjerter nærmest, men derimod Civilretten, i første Linie Formueretten, han i Hjemlandet viede sine Kræfter. Som Forsker traadte G. som næsten hele hans Samtid i Ørstedes Fodspor. Ved Universitetet var J. E. Larsen hans beundrede Lærer; han udtaler selv, at det var ved Larsens Eksaminatorier, at »Retsvidenskabens Lys gik op for ham«, og i Fortalen til I. Del af sin Formueret nævner han Larsen som den, hvem dette Arbejde for en stor Del skylder sin Tilblivelse. Der er ogsaa Lighed mellem de to Mænd — det samme bundærlige, sanddru og vederhæftige Præg, der karakteriserer saa mange af dansk Videnskabs bedste Navne, Madvig, J. E. Larsen, S. Heegaard o. m. a. Ligesom P. G. Bang og J. E. Larsen var G. fuldstændig klar over den Opgave, der paahvilede ham — efter Hurtigkarl over Ørsted og Larsen, hvis herhenhørende Arbejder dog først offentliggjordes efter hans Død, at give en **dogmatisk-positiv** Fremstilling af gældende dansk Formueret uden erkendelsesteoretisk eller komparativ Islæt. Naar G. i berettiget Taknemmelighed over sin Skyld til Larsen mener, at man »med Føje kan stille Larsen ved Siden af Ørsted«, **maa** denne Ytring vistnok ses fra et systematisk Lærebogsstandpunkt; G. har sikkert selv været klar over den essentielle Forskel mellem Ørsted og hans nærmeste Efterfølgere. Som banebrydende Geni vil ingen af disse kunne betegnes.

Paa det praktiske Retslivs Tarv var G.s Arbejde først og fremmest rettet. Med rummelig Forstaaelse vurderede han en Personlighed som F. C. Bornemann, om end dennes spekulative Behandling af Retsproblemerne laa ham fjernt. Dogmatiske Fremstillinger som G.s vil i det lange Løb nærmest have historisk Betydning, men ikke mindst hans Hovedværk »Den danske Formueret« (I, 1855, 2. Udg. 1858; II, 1—2, 1860 og 1864, Sagregister 1865) beherskede i lange Tider dansk Videnskab og Retsliv, indtil det afløstes af A. C. Evaldsens og Jul. Lassens Skrifter; endnu længere Levetid fik hans andet Hovedværk »Den private Søret efter Dansk Lovgivning« (1851). I Modsætning til disse to betydningsfulde Arbejder er G.s »Forelæsninger over Den danske Familieret« (1868) ingen Haandbog, men en for de studerende beregnet kortfattet Lærebog, en Kendsgerning, Jul. Lassen vistnok i nogen Grad synes at have misforstaaet. I sit Universitetsprogram for 1863 »Om Ægtepagter efter dansk Ret« optog han et familieretligt Emne til bredere Behandling; hans

Forelæsninger over saa vigtige **Spørgsmaal** som »Om de private Retsforhold i Almindelighed« (1865) og »Om Loves Anvendelse og Fortolkning« (1865) er kun trykt som Manuskript. Varmt følte Karakteristikker af J. E. Larsen og F. C. Bornemann gav han i »Nordisk Universitets-Tidsskrift« henholdsvis III (1857) og IX (1863). G.s autoritative Stilling som Universitetets Søretslærer skaffede ham Sæde i Kommissionen af 9. Juli 1870 om Udarbejdelse af Forslag til en ny Sø- og Handelslovgivning, og det lykkedes ham at forfatte Udkast til de første Kapitler i Søloven om Skibe og Rederi, inden Sygdom og paafølgende Død slog Pennen ud af hans Haand.

G.s gennemhumane, vennesæle og smukke Personlighed kom fuldt ud til Udfoldelse i hans mangeaarige Virke som Regensprovst. Med sjælden Enstemmighed prises han af Datidens Alumner. De kaldte ham med Rette »Faderen«, han var dem alle en **forstaaende** og hjælpsom ældre Ven. De i Litteraturen foreliggende Memoire-Skildringer af Regensianere har nu faaet en mere aktmæssig dokumenteret Sanktion hos Regensens nyeste Historieskriver Professor Knud Fabricius. — Æresdoktor i Lund 1868. — Etatsraad 1867. — R. 1858. — Posthum Tegning af H. Olrik fra 70'erne. Litografi af I. W. Tegner 1871.

M. Galschiøt: Studenterbogen, 1896, S. 33 ff. Rasmus Nielsen: Regensen. Erindringer fra 1858—62, 1906, S. 31—34. Niels Lassen: Erindringer, I, 1918, S. 209, 233. Knud Fabricius: Regensen gennem hundrede Aar, 1923—25, S. 204—18 og passim.

Frantz Dahl

v. **Gram(m), Friedrich**, 1664—1741, Gehejmerraad. F. 6. April 1664, d. 25. Marts 1741 i Kbh., begr. i Ref. K. Forældre: Kurfyrstelig Dragonerkaptajn Eckard v. G. til Grahlow i Neumark og N. N. v. Wreech fra Brandenburg (d. 1664). Gift 1° 9. Nov. 1700 i Kbh. (Fransk Ref.) med Henriette Henry de Cheusses, d. 1703 (Begr.brev 1. Okt.), D. af Marquis Jacques Henry de la Jarrie de C. (d. ca. 1675) og **Rénée** de Lauzère (d. 1688). 2^c 1708 med Charlotte Sophie v. Hattenbach, f. 26. Juni 1670 i Rodenberg, begr. 13. Nov. 1734 i Kbh. (Tysk Ref.), D. af Drost i Rodenberg Ernst v. H. (1617—94) og Anna Katharina v. Haken (d. tidligst 1707).

v. G., der var af brandenburgsk Adelslægt, indkaldtes 1684 til Danmark som Jagtpage af sin Onkel, den brandenburgske Gesandt F. v. Brandt og blev som saadan sammen med en Del Forstmænd sendt til Jylland for at bekæmpe de voksende Ulveflokke. Om den yderst farefulde og vanskelige Overfart over det isfyldte Store Bælt

er der bevaret en meget levende Beretning fra hans egen Haand. 1702 blev han Hofjægermester og Jægermester over Sjællands Stift og 1718 Amtmand over Kronborg og Fr.borg Amter. I denne Stilling kom han til at udføre et meget nyttigt og yderst fortjenstfuldt Arbejde. Mest kendt er hans Indsats for Sandflugtens Dæmpning i Egnen omkring Tibirke og Tisvilde. Efter at en dansk Mand Lars Thott forgæves havde prøvet forskellige Metoder (Sandgærder), blev Oldenburgeren Johan Røhl sat i Gang med Marehalsplantninger, og v. G. var ham en overordentlig god Støtte. Atter og atter understregede han over for Regeringen, hvilke Værdier der stod paa Spil, og takket være hans Ihærdighed lykkedes det at skaffe de fornødne Midler. 1738, da Arbejdet kunde betragtes som foreløbig endt, rejstes Syd for Tisvilde en seks m høj Mindestøtte (af Gercken). Som Overjægermester 1730—41 var v. G. ansvarlig for Forordningerne af 18. April 1732 om Jagten og af 26. Jan. 1733 om Skovbruget, hvilken sidste meget detaillerede Lov har haft Betydning lige op til Nutiden. Ogsaa paa andre Maader var v. G. virksom. Sammen med Slotspræst Hersleb skaffede han Hillerød By en tidssvarende Fattiggaard, og senere lagdes med hans Hjælp Grundvolden til et stort Hospital. Ogsaa Skolespørgsmaal interesserede ham meget, og han udførte et værdifuldt Arbejde som Patron for Fr.borg lærde Skole. v. G. var en myndig og uforfærdet Embedsmand, der ikke var bange for at tage skarpt til Orde, naar han mente, at Regeringen begik Misgreb. Dette kom tydeligt frem, da Magister Lintrup 1730 fik Kongen til at udnævne en Slægtning af sig til Rektor i Hillerød trods Skolepatronens Protest. I Kbh. ejede v. G. den saakaldte G.ske Gaard (nu Hotel d'Angleterre), der ofte var Midtpunktet for den københavnske Selskabelighed. — Etatsraad 1708. Gehejmerraad 1729. Overjægermester 1730. — Hv. R. 1714. Bl. R. 1730. L'union parfaite 1732. — Formentlige Portrætter paa Gyldesten, Gaunø og Fr.borg. — Mindestøtte se ovenfor.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, III, 1896, S. 358; IX, 1922, S. 403. Fra Fr.borg Amt, 1907, S. 1—19; 1909, S. 104—09; 1911, S. 89—104; 1921, S. 16—24, 26 f., 37 f. Bjørn Kornerup: Fr.borg Statsskoles Historie 1630—1830, 1933. H. C. Bering Lüsberg: Fra gamle Dage, 1899, S. 36—46. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19.

Harald Jørgensen.

Gram, Hans, 1685—1748, Filolog, Historiker. F. 28. Okt. 1685 i Bjergby ved Hjørring, d. 19. Febr. 1748 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Trin. K.). Forældre: Sognepræst Niels Hansen G. (1642—1712) og Anna Christensdatter Mule (1661—1731). Gift 22. Dec. 1718

med Anne Cathrine Sylvers, f. ca. 1675, begr. 15. Maj 1719 i Kbh. (Holmens) (gift 1° med Grynmaaler paa den kgl. Proviantgaard Hans Pedersen Holst, 1668—1715).

Meget tidligt lagde H. G. sjældne Evner for Dagen; Læselyst og Flid var fremherskende Træk hos ham allerede som Barn. Faderen dimitterede ham selv 1703 til Universitetet, hvor han straks vakte Opmærksomhed paa Grund af sine ganske usædvanlige Kundskaber, navnlig i Græsk; han vandt sig hurtigt Velyndere og kom lige efter Artium ind paa Regensen. 1705 tog han Baccalaureus-Graden og fik s. A. ved Indvielsen af Elers' Kollegium en Plads her, som var bestemt for en matematisk Student, hvorfor han i sin Alumnetid, der varede til 1710, bl. a. udgav Disputater med Emner fra Antikkens Matematik og Astronomi. I øvrigt studerede han Teologi og Filologi, var et ivrigt Medlem af Søren Lintrups Societas indagantium og indledte allerede paa dette Tidspunkt en Brevveksling, der vedvarede i 30 Aar, med den berømte hamburgske Filolog J. A. Fabricius. Det teologiske Studium afsluttede han ikke, som det var hans Faders Ønske, med Attestats, men tog 1708 Magistergraden. Efter at have forladt Kollegiet levede han en Tid af at give Undervisning, var bl. a. Præceptor for Bogtrykker Johannes Laverentzens Børn; hos denne Mand virkede han tillige som Korrektør (fortsatte efter Sigende dermed lige til sin Død), havde Tilsyn med Værkernes Trykning, ja, da Laverentzen under Pesten 1711 forlod Kbh., betroede han baade Hus og Trykkeri til H. G.s Omsorg. Nogen Tid efter fandt H. G. Optagelse i Huset hos den bekendte Bogsamler Chr. Reitzer; ogsaa til andre store Privatbiblioteker fik han Adgang, f. Eks. Rostgaards og Árni Magnussons, to Mænd, til hvem han blev knyttet i Venskab. Da Konrektoren ved Frue Skole var død under Pesten, blev H. G. hans Eftermand (1711), og denne Stilling, hvori han gjorde god Fyldest, beholdt han ogsaa, efter at han 1714 havde faaet Ansættelse (foreløbig dog uden Løn) ved Universitetet som Professor i Græsk. Konrektoratet opgav han først 1719, da han gennem sit Giftermaal var blevet velsitueret. Trods Aldersforskellen synes det kortvarige Ægteskab at have været lykkeligt; i alt Fald skal H. G. have taget sig Hustruens Død meget nær. Sin Universitetsgerning røgtede han med Flid; han hørte til de faa af Professorerne, der var i Stand til at samle en Tilhørerskare. Han læste ikke blot over sit Fag, men er den første, som nogen Sinde ved Kbh.s Universitet har holdt en mere omfattende Forelæsningsrække over Kirkehistorie (1724).

Da Kbh.s Ildebrand 1728 havde gjort H. G. husvild, overtalte

C. L. v. Plessen ham til at flytte ind i sit Palæ, og han kom derved ind i en indflydelsesrig Kreds og fik nær Tilknytning til Broderen C. A. v. Plessen og Svigersønnen Chr. Rantzau. Ved Christian VI.s Tronbestigelse blev Brødrene Plessen og deres Søsterdatters Mand Ivar Rosenkrantz, som ogsaa satte H. G. meget højt, de dominerende i Konseillet, og disse tre Mænd udvirkede, at han 1730 paa een Gang udnævntes til kgl. Historiograf, kgl. Bibliotekar og Arkivsekretær. Han kom derved i direkte personlig Børøring med Kongen, som undertiden indfandt sig i Biblioteket og Arkivet og underholdt sig med H. G., paa hvem han satte Pris, skønt de ikke harmonerede i deres Syn paa Pietismen. I hans Virksomhed som kgl. Bibliotekar kom hans **altomspændende** Lærdom, de fortrinlige internationale Forbindelser, han havde stiftet gennem sin Korrespondance, og den høje Stjerne, han havde hos Regeringens Mænd, ham til udmærket Nytte. Bogbestanden, der i **1720'erne** var godt 40 000, ansloges ved hans Død til 60—70 000; særlig betydningsfulde Erhvervelser i H. G.s Embedstid var Partier af det Danneskioldske Bibliotek (1732) og Manuskripterne fra det Gottorpske Bibliotek (1734). Desuden lod H. G. udarbejde en ny, endnu eksisterende Katalog i elleve Foliobind over hele Biblioteket. Som et Vidnesbyrd om hans Embedsførelses samvittighedsfulde Grundighed kan anføres, at han 1741 (med en **Dublet-**udskydning som Formaal) har gennemgaaet hele Biblioteket »og det Bog for Bog selv med egne Øine examineret«. Som **Arkiv-**sekretær blev H. G. **Gehejmearkivets** Leder, 1731 fik han Udnævnelse til **Gehejmearkivar**. Med hans Overtagelse af Arkivet indledes en ny Epoke i dets Historie, idet han er den første Arkivar, som kan siges i alle Henseender at have været Stillingen fuldstændig voksen. Han har grundlagt Arkivet som historisk Samling. Om hans utrættelige Arbejde vidner de mange Spor af hans bekendte Rødkridt, hans Registraturer og Optegnelser og særlig den Samling Diplomaskrifter, der ganske vist bærer hans Efterfølger Langebeks Navn, men som H. G. har lagt Grunden til med Udgivelsen af et *Diplomatarium Danicum* for Øje. Stor Fortjeneste har han ogsaa indlagt sig ved at faa det Gottorpske Fællesarkiv overført fra Slesvig (1734). Som **Gehejmearkivar** benyttedes H. G. af Regeringen som Konsulent i udenrigspolitiske Spørgsmaal. Samtidig med at passe disse Embeder vedblev H. G., indtil han 1740 blev Universitetets Senior, som Professor at holde Forelæsninger over Græsk og var 1732—33 og 1744—45 Universitetets Rektor. 1731 blev han Medlem af den Kommission, der nedsattes for at reformere Universitetet, og den nye Fundats, der n. A. blev Resultatet deraf, kan til Dels

betegnes som hans Værk. 1733 fik han Sæde i Kommissionen til Latinskolenes Forbedring, hvoraf Forordningen af 17. April 1739 fremgik, og virkede ogsaa her med Hæder, bl. a. ved at gøre demokratiske Synspunkter gældende. Mindre tilfredsstillende var det for ham at sidde i Kommissionen af 1739 til Revision af Bibeloversættelsen. Sagen havde ganske vist hans Interesse, og han kom ogsaa til at trække Læsset, men til hans Ærgrelse spildtes Tiden i Møderne med Debat om ligegyldige Petitesser, og Arbejdet blev aldrig afsluttet. S. A. nedsattes en Kommission med J. L. Holstein som Præsæs for at ordne og beskrive den kgl. Mønt- og Medaille-Samling; H. G., der ogsaa blev Hovedmanden i dette Arbejde, fremsatte 1742 et Forslag til en Udvidelse af Kommissionens Rammer ved at omdanne den til et Societas antiquitatum et historiarum. Med denne Plan blev H. G. Fader til Det kgl. danske Videnskabernes Selskab, der i endnu mere udvidet Skikkelse traadte i Funktion n. A., og hvoraf H. G. blev et flittigt arbejdende Medlem; de første fem Bind af Selskabets Skrifter indeholder seksten Bidrag fra hans Haand; til alle Afhandlingerne i Bd. IV. er han Forfatter. Ogsaa det af Langebek 1745 stiftede Danske Selskab havde i H. G. en virksom Støtte. Foruden de tidligere nævnte Arbejder betroedes der H. G. forskellige andre Opgaver. 1738 var han en kort Tid Lærer for Kronprins Frederik, fra 1733 Efor for Borchs Kollegium, desuden Kirkeværge for Trinitatis Kirke, Eksekutor i Árni Magnussons Bo, ligesom han gjorde Udkast til det Arnamagnæanske Legats Fundats. Ved Siden heraf indehavde han i en Aarrække en Stilling, der slet ikke stod i Rapport til hans Universitetsgerning eller til hans videnskabelige Virksomhed, idet han ca. 1736—42 beklædte Posten som juridisk Direktør i Asiatisk Kompagni, hvis Forretninger, ogsaa i de merkantile Detailler, han gik op i med stor Interesse. Denne Stilling skyldte han Brødrene Pl essen, der ogsaa havde faaet ham til at blive Participant i Vestindisk Kompagni.

Synes denne Ophobning af Hverv paa en enkelt Mands Skuldre overvældende, saa giver H. G.s omfangsrige Korrespondance (der er bevaret over 1100 Breve til ham) et endnu mere forbløffende Indtryk af, hvad han har kunnet overkomme, og i hvilken Grad hans Medmennesker har lagt Beslag paa hans Tid og udnyttet hans Tjenstvillighed. For det første har man fra alle Sider, baade Lærde i hele Europa og hans egne Landsmænd, tyet til hans enorme Kundskabsfylde. Alt hvad han havde læst blot een Gang, huskede han for stedse, og kunde straks give Svar paa et hvilket som helst Spørgsmaal, som om det havde været Genstand for hans

specielle Studium. »Han syntes at vide alle Ting«, »han var et levende Leksikon«, »et levende Bibliotek«, »høje og lave gik til ham som til et Orakel«, er de Karakteristikker, hvormed hans samtidige prøver at give Udtryk for hans Alvidenhed. Tillige var han »bekvem til verdslige Sager« og blev derfor brugt til Formueforvaltning, Inkassationer, Kontraheringer og Kurateler; hans fornemme Venner brugte ham endda til at se paa Lejlighed for sig, naar de ikke var i Byen, og at skrive Breve for sig, naar de havde ham ved Haanden; desuden maatte han afgive detaillerede Rapporter til dem om Kompagniernes Affærer, være en Slags **General**-hovmester for en Skare unge Mennesker og besørge utallige andre Kommissioner af økonomisk og praktisk Art for en Mængde Mennesker, som alle henvendte sig til ham, ogsaa fra Norge, Færøerne og Island, med deres Bekymringer og Begæring. Hans Tilfordelighed var lige saa stor som hans Hjælpsomhed, »hans Ord var helligere end andres Eder«. Den til Tider lidt ubehageligt virkende devote Tone i hans Breve gør intet Skaar i hans Ærlighed; han benytter her blot Tidens vedtægtsmæssige Jargon. Han var lige afholdt i alle Kredse, hvad enten det var Kongehuset eller de fattige Studenter. I eet personligt Forhold, nemlig til Holberg, har der været nogen Mislyd, der har givet Anledning til mange Kommentarer. Deres højst forskellige Naturel gør det let forstaaeligt, at der kunde opstaa Gnidninger; noget egentligt Brud kom det ikke til, men heller aldrig noget helt hjerteligt Forhold. Stemningen svingede fra gensidig Miskendelse til gensidig Agtelse. I langt højere Grad end Holberg var H. G. den yndede Selskabsmand, der med Lethed bevægede sig i de aristokratiske og diplomatiske Cirkler, hvor han gjorde Lykke hos Damerne og ligefrem blev forevist som et Fænomen for Udlændinge. Han, der aldrig havde sat sine Ben uden for Landets Grænser, talte f. Eks. om Versailles med en tilrejsende lærd Franskmand og viste sig at kende hver Krog paa Slottet bedre end den indfødte.

Man forundres over, at H. G. overhovedet har kunnet faa Tid til litterær Virksomhed, tilmed af omfattende Karakter. Da hans Forfatterskab ogsaa strejfer Naturvidenskaben, kan han med Rette betegnes som Polyhistor, men hans egentlige Fag er dog Filologien; hvor tidligt hans historiske Interesse end har været vakt, er det først i sine senere **Manddomsaar**, at han bliver produktiv Historiker, medens hele hans tidligere Forfatterskab er filologisk. Hans sproglige Kundskaber var uhyre, ogsaa i nyere Sprog, som han havde lært sig selv. Som klassisk Filolog havde han sin særlige Styrke i Græsk, han var uden Sammenligning sin Tids ypperste Græcist

her hjemme; han kunde i Tillægget til sin »*Historia deorum ex Xenophonte*« (1716) give en anselig Række Supplémenter til den da meget mangelfulde græske Leksikografi og i sine »*Castigationes ad scholia in Thucydidem*« (1721—22) yde værdifulde Bidrag til **Thukydid**'s Eksegese og Kritik; 1721—22 udgav han otte Disputater om Septuagintas Anvendelse i Ny Testamente. En Række fremmede græske Filologer, som hørte til H. G.s Korrespondenter, nød godt af hans Hjælp til Udgiverarbejder, f. Eks. J. A. Fabricius til *Bibliotheca Græca*, J. C. Wolf til *Anecdota Græca* og til Libanios, S. Haverkamp til Josefos, J. J. Breitinger til Septuaginta, C. A. Duker til Thukydid. Ogsaa til A. Drakenborchs Livius-Udgave ydede H. G. sin Medvirksomhed; hans Hovedværk inden for den latinske Filologi er dog ikke noget videnskabeligt Arbejde, men en meget benyttet Skolebog »*Nucleus latinitatis*«, et **latinsk-dansk** Leksikon med dansk-latinsk Register, som han allerede udarbejdede 1709—10, men hvis ældste bevarede Udgave er fra 1722. Som Latinist nød han overordentlig Beundring hos sin Samtid, og Eftertiden har ogsaa berømmet hans rene og fyldige, men aldrig svulstige Latin. Inden for nordisk Sprogvidenskab indtager H. G. en Hædersplads som dansk Etymolog. I Modsætning til Samtidens vidtsvævende »filosofiske« Etymologi er hans Undersøgelser, offentliggjort i Videnskabernes Selskabs Skrifter, begrænset til snævrere Omraader (enkelte Ord som Skrifte, Dimmeluge, Herremand, Arildstid), hvor han har fast Grund under Fødderne, og han kan betegnes som den eneste stringente Etymolog, vi har paa det Tidspunkt. Selv om man senere har maattet underkende nogle af hans Resultater, er hans kritiske Skarpsindighed og kolossale Viden ogsaa paa dette Omraade beundringsværdig; særlig **maa** som noget nyt fremhæves hans Paavisning af den **angelsachsiske** Indflydelse paa det danske Sprog i »Prøve af Danske Ord og Talemaader af det **Engel-Saxiske** Sprog forklarede« (1743—44, trykt i Det Københavnske Selskabs Skrifter, V, 1751), som, da han fører Undersøgelsen videre til Gotisk, Tysk og Islandsk, ligefrem er et Tilløb til et komparativt germansk Leksikon.

I Forbindelse med H. G.s filologiske Skrifter maa nævnes forskellige Udgiverarbejder. Paa Foranledning af Rostgaard besørgede han en Udgave af Ole Worms Breve, som imidlertid, da det meste af Oplaget brændte 1728, først fremkom 1751 efter H. G.s Død. Af H. G.s Knytlinga-Udgave, besørgt for det Arnamagnæanske Legat, tryktes Tekst og latinsk Oversættelse 1740—42; Noterne blev han aldrig færdig med, og ved Sløseri ødelagdes Oplaget senere paa faa Eksemplarer nær. Paa Peder Terpagers

og Rostgaards Vegne **maatte** H. G. 1735 udgive Bordings Poetiske Skrifter, som han forsynede med en instruktiv Fortale, der karakteristisk nok er henvendt til det danske Sprogs Elskere; thi H. G.s Interesse for Poesien var stedse filologisk bestemt; hans Behandling af »Peder Paars« med Filologens Tekstkritik viser dette fra den uheldige Side. Af Arbejder inden for Litteraturhistorien **maa** i øvrigt nævnes hans lødige »Oratio de origine et statu rei **litterariæ** in Dania et Norvegia usque ad fundatam Universitatem Hafniensem« (Dänische Bibliothec, VII, 1745) og den vigtige Fortale til Johs. Mollers »Cimbria literata« (1744), hvori H. G. bl. a. opstiller de Fordringer, som man **maa** forlange, den kritiske Historiker skal fyldestgøre.

Det mærkes tydeligt paa Historikeren H. G., at han egentlig er Filolog. Med filologisk Ensidighed arbejder han kun med de skriftlige Kilder, medens andre Monumenter egentlig ikke kommer i Betragtning, og han siger selv, at det er de kritiske og filologiske Studeringer, der skal hjælpe en ud af Historiens og Diplomatiikkens Labyrinter. Han overfører den klassiske Filologis tekstkritiske Metode paa Studiet af de historiske Kilder. I Kildestudiet sonderer han skarpt mellem primært og sekundært, mellem Akter og Beretninger, fremhæver de førstes overlegne Beviskraft og lader de sidste gennemgaa en Kritikkens Skærsild, som ikke havde været kendt tidligere, da man i langt højere Grad følte sig bundet af Traditionen og de ældre Historiografers Autoritet. Det er naturligt, at H. G. bliver mere Historieforsker end Historieskriver, saa meget mere som de Opgaver, der stilles ham i hans Egenskab af **kgl. Historiograf**, ikke gaar ud paa at levere selvstændige Fremstillinger, men paa at korrigere og udgive andres Værker. 1732 havde Niels Slange fuldført Manuskriptet til sin omfangsrige Christian IV.s Historie, og Kongen, der skulde bekoste Trykningen, satte H. G. til at revidere det. Gennemsynet af de enkelte Afsnit inden Trykningen, der strakte sig over en lang **Aarrække** og først afsluttedes 1749 efter H. G.s Død, afslørede stadig flere og større Fejl og Mangler, og H. G. **maatte** udholde en møjsommeligt Kamp med den gamle, paastaaelige Forfatter, der var meget utilbøjelig til at foretage de Tusinder af Rettelser, som H. G. krævede. Først efter Slanges Død 1737 fik H. G. frie Hænder, og de sidste tre Fjerdedele af Bogen er da ogsaa i langt højere Grad hans end Slanges Værk. Et træls Arbejde, der ogsaa bestod i Revision af en anden Mands Værk, var H. G.s Noter til Meursius. Trods H. G.s Modforestillinger ønskede den florentinske Filolog Giovanni **Lami** at optage Johannes **Meursius'** lidet værdifulde »Historia

Danica« i den samlede Udgave af denne Historikers Skrifter, og G. indvilgede da i at forsyne Teksten med Noter. Disse Noter, der blev trykt i Meursius' Opera, IX, 1746, kaldes med Rette Scholia perpetua, eftersom de ledsager Teksten Stykke for Stykke; nogle af dem er hele smaa Afhandlinger, og tilsammen udgør de i Virkeligheden en fuldstændig kritisk Behandling af Danmarks Oldtid og Middelalder; det er en epokegørende Indsats i dansk Historieforskning, en kritisk Prøvelse af hver Enkelthed, hvorved ganske vist Meursius' Arbejde er blevet reduceret in absurdum; ingen læser Teksten, kun H. G.s Noter giver Udgaven Værdi. Dette Arbejde blev Anledningen til, at H. G. udgav Niels Krags Annales Christiarni Tertii (1737) for at hævde Forfatterens Ære og vise, at Meursius havde plagieret ham. Det værdifuldeste ved Udgaven er dog H. G.s Indledning, af Omfang et helt Værk, vel det ypperste, han har præsteret. Det er en kildekritisk Undersøgelse, der giver alle Oplysninger om Værket og dets Fortsættelse (af Stephanus), om disse Arbejders Værd, deres Forhold til andre Historieskrivere, foruden flere, til Dels udførlige Specialundersøgelser. Det er en mønstergyldig Monografi, som ikke blot indbragte H. G. Samtidens overstrømmende Ros, men ogsaa den Dag i Dag kan læses med Udbytte. Som en Ekskurs af Meursius-Noterne maa opfattes H. G.s fortrinlige Afhandling om Henrik Fuglefængers Tog til Danmark (Miscellanea Lipsiensia nova, II, 2, 1744); den gav 1747 Anledning til en Henvendelse til H. G. fra den af ham højt beundrede tyske Historiker Heinrich Büнау angaaende en Række Enkeltheder deri; H. G.s Svar, der er et omfangsrigt Opus, hvor han gaar dybere ind paa Spørgsmaalene, blev afsendt, men aldrig offentliggjort; det hører til H. G.s vigtigste utrykte Arbejder.

Af den halve Snes historiske Afhandlinger, H. G. i sine sidste Aar oplæste i Videnskabernes Selskab, er den største, »Forbedringer til Kong Woldemar Christoffersøns Historie« (1747—48, trykt i Det Københavnske Selskabs Skrifter, IV, 1750), af noget lignende Karakter som Meursius-Noterne, idet den indeholder en kritisk, supplerende Gennemgang af Huitfeldt. Ved Siden af denne er Afhandlingen »Om Kong Christiarn den Andens forehafte Religions Reformation« (1746, trykt i III, 1747) den betydeligste. Undertiden kan nogle af de andre Afhandlingers Emne synes af temmelig perifer Interesse; men i Kraft af H. G.s Belæsthed sættes det i Relation til saa mange andre Forhold og illustreres med saa mange Paralleller, at Snæverheden i Emnevalget ikke generer. Ofte fanges Interessen dog ikke saa meget af Under-

søgelsens Genstand som af dens Metode. Specielle Forhold giver ham gerne Anledning til at tage principielle Spørgsmaal op til Drøftelse, men H. G. har aldrig givet nogen samlet teoretisk Fremstilling af sine historiske Anskuelser, lige saa lidt som han i det hele aabner de videre Syner for sine Læsere eller giver sammenfattende Helhedsbilleder. Medens Holberg stærkt fremhæver Historiens Nytte og den historiske Erfarings praktiske Værdi, er Maalet for H. G.s Historiegranskning blot Sandhedens Erkendelse, hvori han føler fuld Tilfredsstillelse, om end det er ham klart, at Historien er »en Kilde uden Bund, der aldrig kan udpompes«. Trods sin Eksakthed er H. G. ikke bange for Hypoteser, ja, han siger endda spøgefuldt, at han kan træffe lige saa rigtigt med sine irregulære Gætninger, som subtile Dialektikere med deres regelmæssige Syllogiseringen, og det hænder endda, at han ikke *nøjes* med en enkelt Hypotese, men har »en anden Gætning i Hinderhold«. Det er dog hans Natur at holde sig til Fakta og »med de skarpeste Efterforsknings Regler prøve, hvorvit hver en Ting bør staa til troende eller ikke«. Hans kritiske Gennemgang af Forgængernes *Arbejde* har jævnlig en skeletterende Karakter, men han *slaa* sig aldrig til Ridder paa dem, tværtimod yder han dem fuld Anerkendelse, hvor han kan; det gælder ikke mindst »vores ærlige Hvitfeldt«.

H. G. kan godt være vittig; han er i Besiddelse af et sindigt, tørt, jysk Lune, højst forskelligt fra Holbergs frodige Humør. En glansfuld Stil som dennes raader han ikke over. Hans naturlige Udtryksmiddel til videnskabelige Formaal har været Latin, og det var mod hans Ønske, at Videnskabernes Selskabs Skrifter ikke blev udgivet paa dette Sprog. Naar H. G. skriver Dansk i sine Breve, flyder uvilkaarligt latinske og franske Gloser og Passager med ud af Pennen i morsom Kontrast til de Vendinger fra Dagligsproget (»ikke en Bønne værd« o. l.), der ogsaa forekommer. I Afhandlingerne til Videnskabernes Selskab har han øjensynlig gjort sig Umage for at udrense Fremmedordene. I øvrigt bærer disse Afhandlinger tydeligt Foredragets Præg. Man mærker, de er henvendt til Tilhørere, holdt for en Kreds af Ligemænd, hvem han titulerer med det ene Ord »Kiære«, og den stadige Spørgeform holder ligesom en imaginær Diskussion vedlige med Selskabets Medlemmer; ogsaa Stilen i disse Foredrag oplives med Udtryk fra Talesproget (»krak, der laae Glasset« o. l.).

De europæiske Forudsætninger for H. G.s Historikergerning ligger i det Arbejde, der var udrettet af Bollandister og Mauriner, af Mænd som Leibniz og Muratori. Som hans nærmeste hjemlige Forgængere *maa* betragtes Thomas Bartholin den Yngre og Arni

Magnusson. Ligesom denne er han en **Overgangsfigur** mellem det 17. og 18. Aarhundrede. Han forener den svundne Tids Erudition med den nye Tids oplysende Kritik. Samtid og nærmeste Eftertid har især haft Blik for hans Lærdom; »han var saa lærd, som det er muligt et Menneske kan være«, siger **Suhm**, og Rasmus Nyerup kalder ham »den lærdeste Mand, som Danmark nogensinde har eiet«. Endnu har **maaske** ingen kunnet gøre ham denne Rang stridig, men i endnu højere Grad er det dog hans banebrydende kritiske Indsats, der har befæstet hans Ry i senere Tidens Vurdering. Nogen egentlig Skole kan han ganske vist ikke siges at have skabt, kun Langebek kan betegnes som virkelig Elev af ham, og nogen jævnbyrdig Eftermand som kritisk Historiker har han ikke haft før Kr. Erslev, med hvem Sammenligning i øvrigt falder saa naturlig ved Arten af deres dobbeltsidige Begavelse, baade vendt mod Videnskaben og mod det praktiske Liv. I Forhold til det uhyre meget, H. G. har overkommet, **maa** hans eget Initiativ betegnes som ringe. Hans enorme Perfektibilitet dækker i Virkeligheden over et Studerekammer-Temperament, der har befundet sig bedst i Bøgernes Selskab. Otte Dage før hans Død besøgte den unge Suhm ham. H. G. var klar over, hvor det bar hen. Iført Slaabrok sad han i sin Stol, og fra det tilstødende Biblioteksværelse bragte Tjeneren ham alle Bøgerne ind een for een, for at han kunde se dem for sidste Gang. I dette lille Situationsbillede, hvor H. G. tager Afsked med sine kæreste Venner i Verden, har vi hans inderste Væsen udtrykt.

Efterladte Brevsamling og Haandskriftsamling i Det kgl. Bibliotek; efterladte Diplomafskrifter i Langebeks Diplomatarium, Rigsarkivet. H. G.s danske Breve er udgivet af Herman Gram 1907 (Tillæg 1910; om Udgavens Mangler se Nord. tidskr. utg. af Letterstedtska Foreningen, 1908, S. 570—82); senere har L. Bobé fremdraget H. G.s Breve til Anna Sophie Schack og udgivet dem i Dsk. Mag., 6. Rk., I, 1913, S. 368—82. Den eneste nogenlunde store Samling af H. G.s latinske Breve, der findes trykt, er 21 Breve til J. A. Fabricius, udgivet i Sylloge nova epistolarum varii argumenti, I, 1760, S. 552—626. Samlinger af Breve til H. G. er udgivet af H. F. Rørdam i Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93, S. 431—60 (forskellige Korrespondenter), og af G. L. Wad i Dsk. Mag., 6. Rk., V, 1930, S. 199—328 (Chr. Rantzau). — G.s Broder *Laurids G.* (1701—75), død som Provst i Stege, efterlod sig en utrykt latinsk Biografi af Broderen; den foreligger i to forskellige Redaktioner fra 1757 (Gl. kgl. Saml., 3053 a, 4°) og 1761 (Ny kgl. Saml. 2011 c, 4°).

Justitsraad 1731. Etatsraad 1746.

Maleri af J. S. du Wahl 1743 (Fr.borg; Gentagelse i Det kgl. Bibliotek og gammel, formindsket Kopi i Rigsarkivet); Stik herefter af J. M. Preisler 1758. Maleri paa Universitetet. Maleri af Carl Thomsen 1895 sst. Stik af J. Haas 1754 efter Tegning af G. W. Baurenfeind paa Grundlag af Gipsmaske og Wahls Maleri. Medaille af Arbien med Brystbillede, præget 1748 paa Foranledning af Videnskabernes Selskab; gengivet i flere Kobberstik, bl. a. af Meno Haas. Buste af A. V. Saabye i Videnskabernes Selskab. Mindestøtte af Johs. Wiedewelt 1782 ved Jægerspris.

Ovenn. Brevudgaver og utrykte **Biografi** af Laurids Gram. Det Skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter, 1810, S. 1—130. Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883, S. 56—77; 9. Rk., III, 1924, S. 165—91. J. Lollesgaard: Sprogfilosoferen og Sprogforsken i Danmark ved det 18. Aarh.s Midte, 1925, S. 53—56. Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800, 1931, S. 187—96. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1931—34, Registeret S. 1121, med udførligere Litteraturhenvisninger S. 1098.

R. Paulli.

Gram, Hans Christian Joachim, f. 1890, Læge. F. 3. Marts 1890 i Kbh. (Johs.). Forældre: Kredslæge, Dr. med., senere Professor Chr. G. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Juni 1918 i Brønshøj med Ellen Flora Johanne Hansen, f. 13. Febr. 1895 i Kbh., D. af Torveassistent, senere Direktør for Akts. Alexandra Peter H. (1851—1930) og Flora Vilhelmine Caroline Dencker (f. 1864).

G. blev Student 1908 fra Metropolitanskolen, studerede Jura i halvandet Aar, men gik derpaa over til sin Faders Fag Medicinen og blev medicinsk Kandidat 1915. Under Krigen var han 1915 ansat ved Lazaretter i Serbien og 1916 i Rusland. Han blev 1918 klinisk Assistent og 1920 2. Reservelæge ved Rigshospitalet, studerede derefter i Amerika, London og Wien og blev Dr. med. 1921 med »Studier over Fibrinmængden i Menneskets Blod og Plasma«. 1924—28 var han 1. Reservelæge ved Rigshospitalet, og fra 1924 har han praktiseret som Specialist i Mave-, Tarm- og Blodsygdomme. Han var Censor-Suppleant ved medicinsk Embedseksamen 1928—30 og assisterende Læge ved Invalideforsikringsraadet 1928, Overlæge ved samme 1929—34. 1933 blev han Medlem af Farmacopékommisionen. 1931 deltog han i Konkurrencen om et Professorat i intern Medicin. Kort efter blev han udnævnt til Overlæge ved Sundby Hospitals nyoprettede medicinske Afdeling, men det varede to Aar, før Hospitalet blev fuldført, og han kunde tiltræde Stillingen. — Ligesom Faderen begyndte G. sin videnskabelige Bane med Studier over Blodet, som han

ogsaa senere har viet stor Interesse. Sammen med E. Meulengracht udgav han 1922 »Hæmatologisk Teknik« (2. Udg. 1930). Andre videnskabelige Værker er »Blodets Sygdomme« (1929) og »Medicinsk-therapeutisk Lommebog for Studerende og Læger« (1925, 2. Udg. 1933). Han er desuden en habil populær Skribent og har bl. a. udgivet »Lægebog for Hjemmet« (1929, 2. Udg. 1931), der har vundet megen Udbredelse. — R. 1930.

Univ. Progr. Nov. 1921.

Axel Borgbjerg.

Gram, Hans, 1859—1927, Planteskolemand, Konsulent. F. 5. Aug. 1859 paa Conradinelyst ved Ruds-Vedby, d. 27. Febr. 1927 i Sorø, begr. paa Sorgenfri Kgd., Lyngby. Forældre: Godsinspektør Niels Michael Qvistgaard G. (1816—87) og Elise Sophie Noline Nielsen (1823—89). Gift 22. Okt. 1884 i Kirke Helsingør med Caroline Marentine Petrea Christensen, f. 18. Aug. 1859 i Kirke Helsingør, d. 13. April 1935 i Hellerup, D. af Lærer Mikkel C. (1822—1901) og Marie Larsdatter (1824—1902).

Efter Uddannelse i Bregentved Have og paa Rosenborg studerede G. paa Landbohøjskolen, hvorfra han tog Havebrugseksamen 1882 og Eksamen i Plantedrivning og Sirlgartneri 1884. Han var Medhjælper hos Bøgh, Horsens, arbejdede hos Gebr. Dippe i Quedlinburg og var 1883—84 Blomstergartner paa Rosenborg. 1884 bosatte han sig paa Koldemosegaard ved Sorø, hvor han først drev en betydelig Frøavl og senere anlagde en Planteskole, der bestod til 1909. Han interesserede sig meget for Tiltrækning af Landevejstræer og kom til at levere Materiale til de fleste Amtsveje i Sorø, Holbæk og Præstø Amter. Senere gik hans Interesse mere over til Frugtavlen, og han blev Medlem af talrige Udvalg, som syslede med denne Sag; han var en af Foregangsmændene for Jagttagelsesplantningerne. For øvrigt vandt han ikke altid den Ørenlyd, som han fortjente, end ikke blandt Kolleger. Saaledes vakte et af ham 1898 til Landhusholdningsselskabet indsendt Forslag om Ordningen af Forsøgsvæsenet paa Frugtavlen Omraade en Del Modstand, men Tiden gav ham Ret. Fra 1909 blev han knyttet som Lærer til Husholdningsseminariet Ankerhus, en Virksomhed, der blev meget paaskønnet. Det var dog navnlig som Konsulent, han kom til at virke, idet Østifternes Haveselskab fra 1918 antog ham som saadan. I denne Egenskab har han stiftet overmaade megen Gavn. Han var en ivrig Foreningsmand inden for sit Fag og var desuden Kommunalpolitiker, var saaledes 1901—06 Sogneraadsformand i Lyng-Braaby Kommune. I al sin Virken viste G. en bramfri og beskeden Optræden, han var en i sit Fag overmaade dygtig og

indsigtsfuld Mand, altid rede til at staa bi med Raad og Daad, derfor ogsaa i høj Grad agtet af Kolleger og andre, som kom i Forbindelse med ham. Som Forfatter udfoldede han en meget omfattende Virksomhed; saaledes leverede han en Mængde Artikler til »Haven« om Aarets Arbejder, skrev ogsaa Artikler i »Nordisk Havebrugsleksikon« og et Afsnit i »Illustreret Havebog«. Af selvstændige Bøger fra hans Haand er den betydeligste »Praktisk Vejledning i Frugtavl«, udg. 1898 af Landhusholdningsselskabet (3. Udg. 1920, »Frugtavl«, sammen med M. Gram).

Haven 1927, S. 49 f. Gartner-Tidende 1927, S. 123 f. *Axel Lange.*

Gram, Herman Carl Oluf, 1855—1932, Retskyndig. F. 16. Aug. 1855 i Kbh. (Frue), d. 12. Sept. 1932 sst., begr. sst. (Ass.). Broder til Christian G. (s. d.). Ugift.

G. blev Student 1874 fra Haderslev Læreres Skole, cand. jur. 1879, 1883 Assistent (Sekretær) i Indenrigsministeriet, 1894 Fuldmægtig, fra 1896 i Landbrugsministeriet, var 1899—1925 Kontorchef sst. Litterært gav G.s store Indsigt og Autoritet paa Landboretens Omraade sig Udslag i en Række Skrifter, der uden overflødige teoretiske Diskussioner netop gav Læserne det, de havde Brug for, Arbejder som »Vands Afledning og Afbenyttelse i Henhold til Loven af 28de Maj 1880« (1893), »Udstykning og Sammenlægning af faste Ejendomme« (1899), Haandbøger i Jagtlovgivningen henholdsvis af 1894 og 1922 (1899 og 1922) og »Den danske Landboret« (1912, 2. Udg. 1923). Praktisk virkede G. 1891—1929 som Docent og Lektor i Landboret ved Landbohøjskolen, ligesom han var Medlem af Landbokommissionen af 1894. Ensidig Jurist var G. ikke. Han var en Kunstkender af Rang — Ministeriets Delegerede ved det danske Kunstindustrimuseum 1897—1931 —, komponerede som ung en Opera og satte senere Musik til Digte af Thor Lange o. a., Kompositioner, som Musikere af Faget satte højt, men som G. af Beskedenhed ikke vilde lade fremkomme offentlig. Han var Medlem af Administrationen af Poul Fechtels Hospital, hvis Historie han fremstillede i et særligt Skrift (1929). En Række hidtil delvis utrykte danske Breve fra hans berømte Slægtning Hans Gram udsendte G. 1907 med Tillæg 1910. — R. 1899. DM. 1908. K.² 1925. *Frantz Dahl.*

Gram, Jens Bille, 1857—1934, Farmaceut. F. 4. Aug. 1857 i Kbh. (Trin.), d. 27. Nov. 1934 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Lærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut Ulrik Frederik G. (1810—92) og Sophie Frederikke Hermansen (1828—1911). Gift

25. April 1888 i Gladsakse med Dorthea Christiane Petersen, f. 9. April 1862 i Mørkhøj, D. af Gaardejer Søren P. (1832—1911) og Henriette Christiane Petersen (1832—1911).

G. lærte Farmacien paa Gammel Torvs Apotek i Kbh., tog Fysikateksamen 1876 og farmaceutisk Eksamen n. A., studerede derefter, samtidig med at han røgtede praktisk Apoteksgerning, analytisk Kemi under Vejledning af Jul. Thomsen og S. M. Jørgensen og Planteanatomi hos E. Warming. Sidstnævnte var utvivlsomt den Lærer, G. skyldte mest med Hensyn til videnskabelig Metode; den mikroskopiske Undersøgelse med dens betydelige Krav til Omhu og Nøjagtighed laa særlig godt for G.s Natur, og hertil kom hans afgjorte **Tegnetalent**, der gjorde ham det let at meddele sine Iagttagelser ved veludførte Afbildninger. 1884 indtraadte G. som Assistent i det af V. Stein ledede **teknisk-analytiske** Laboratorium; han virkede her (1884—1901) vel væsentlig som Mikroskopiker, men havde dog ogsaa Lejlighed til at arbejde med andre analytiske Opgaver, bl. a. den kemiske og bakteriologiske Undersøgelse af Drikkevand; desuden offentliggjorde han i sin Assistenttid adskillige planteanatomiske Arbejder og paa-begyndte allerede i disse Aar, tilskyndet af Nationalmuseets Direktør, Sophus Muller, de mikroskopiske Undersøgelser af arkæologisk Materiale, der udgør en saa betydningsfuld Del af hans videnskabelige Virksomhed. — 1901 ansattes han som Docent i Farmakognosi ved Den farmaceutiske Læreanstalt og virkede her (fra 1902 som Professor) til sin Afgang 1927. Som Lærer førte G. sit Fag videre i moderne eksakt Retning bl. a. gennem Udarbejdelsen af Lærebøger til Brug ved den farmaceutiske Undervisning; især havde Øvelserne i farmakognostisk Mikroskopi hans Interesse. Han deltog som Medlem af Farmakopékommisionen (1902—33) i Udarbejdelsen af 7. og 8. Udg. af »Pharmacopoea Danica« (1907 og 1933); i disse er Anatomien i betydelig større Udstrækning end i andre Farmakopéværker udnyttet til Karakteristik af de **officinelle** Lægemidler af Planteriget; takket være G.s Medvirkning fremtræder navnlig Ud-gaven 1933 i Henseende til sit farmakognostiske Indhold som et Mønsterarbejde. Forbindelsen med den teknisk-analytiske Virksomhed varede ved indtil G.s Død, og endnu til det sidste formaede han at gennemføre de mest krævende Arbejder af denne Art. — Fra 1910 var G. videnskabeligt beständig Medlem af Det kgl. danske Oldskriftselskab, fra 1919 Bestyrelsesmedlem i Fonden til det farmaceutiske Studiums Fremme. — R. 1922. DM. 1927. — Maleri af Mary Elise Havning, f. Bonfils 1928 paa Farmaceutisk Læreanstalt.

E. Høst Madsen i *Archiv for Pharmaci og Chemi*, 1934, S. 739. Fr. J. Mathiesen i *Farmaceutisk Tidende*, 1934, S. 920.

Fr 7 Mathiesen.

Gram, Jørgen Pedersen, 1850—1916, Matematiker, Aktuar. F. 27. Juni 1850 i Nustrup ved Haderslev, d. 29. April 1916 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Gaardejer Peder Jørgensen G. (1826—71) og Marie Magdalene Aakjær (1821—1902). Gift 1° 30. Sept. 1879 med Dorthé Marie Sørensen, f. 27. Marts 1858 i Hjortshøj, d. 9. April 1895 paa Frbg., D. af Smedemester, senere i Taastrup, Ødum Sogn, Søren Pedersen (1821—tidligst 90) og Else Jensdatter (1821—72). 2° 15. Maj 1896 paa Frbg. med Emma Birgitte Hansen, f. 5. Nov. 1847 i Hillerød, D. af Gæstgiver Hans H. (1821—91) og Juliane Frandsen (1822—89).

Efter Undervisning i Nustrup Almueskole og nogen Privatforberedelse kom G. 1862 ind i Haderslev lærde Skole og senere i Ribe Katedralskole. Derfra dimitteredes han 1868 og bestod 1873 en Magisterkonferens i Matematik. Allerede før denne havde han i den Gren af Matematikken, som han havde valgt til Speciale, nemlig den nyere Algebra, offentliggjort et værdifuldt Arbejde i »Tidsskrift for Mathematik«. 1874 optoges det i videre Bearbejdelse i »Mathematische Annalen« under Titlen »Sur quelques théorèmes fondamentaux de l'algèbre moderne«. Det vakte Opmærksomhed ved det simple og naturlige Grundlag, som deri lægges for Invariantteorien. Forholdene og G.s egen Tilbøjelighed førte ham imidlertid snart ind paa andre Grene af Matematikken. 1875 blev han Assistent og dernæst Beregner ved Livsforsikringsselskabet Hafnia, og 1884—85 ledede han Grundlæggelsen af Ulykkesforsikringsselskabet Skjold, for hvilket han indtil 1910 var Direktør. 1895—1910 var han Medlem af Direktionen i Hafnia, 1910—16 Formand i Forsikringsraadet. Den praktiske Anvendelse af Matematik og Regnekunst, som saaledes blev G.s Kald, og hvortil en Række forstvidenskabelige Undersøgelser (se nedenfor) gav ham yderligere Anledning, bragte ham til nu fortrinsvis at studere Sandsynlighedsberegning og Hjælpemidlerne til numerisk Beregning. Han drev disse Studier med lige aabent Blik for, hvorledes de matematiske Teorier kunde fremme og lette det praktiske Overblik og Beregningerne, og hvorledes omvendt Anvendelserne kunde give Anledning til videre Udvikling af Teorierne. En vigtig Frugt af disse Studier er hans Afhandling »Om Rækkeudviklinger, bestemte ved Hjælp af de mindste Kvadraters Metode«, hvormed han 1879 erhvervede den filosofiske Doktorgrad. Han gjorde den senere videre bekendt ved en tysk Bearbejdelse i »Journal für Mathematik«. Ved denne Afhandling var

han Pioner for en Række Undersøgelser, som blev aktuelle i hans sidste Leveaar, hørende til Integralligningernes Teori. Han blev efterhaanden naturlig ført ind paa Talteoriens mere abstrakte Problemer og gav ogsaa betydningsfulde Bidrag her. 1884 vandt han saaledes Videnskabernes Selskabs **Guldmedaille** for »Undersøgelser angaaende Mængden af Primaltal under en given Grænse. Den er trykt i Selskabets Skrifter. Videre har han beskæftiget sig med talteoretiske Funktioner, særlig den Riemann'ske ζ -Funktion. Hans Tankeskarphed og videnskabelige Træning i Forbindelse med hans praktiske Sans gjorde hans Indsats meget værdifuld, ikke alene i den anvendte Matematik, men ogsaa paa mange andre Omraader, han kom i Forbindelse med. Dansk Forsikringsvæsen, hvor han stod Professor Thiele nær, kom han i Berøring med ikke alene ved sin Stilling i Forsikringsraadet, men ogsaa gennem De danske Livsforsikringsselskabers Forening, Dansk Ulykkesforsikringsforening, Den danske Livsforsikringskomité 1900 og Aktuarforeningen. Uden nævneværdig Undervisningsvirksomhed fik han en ikke ringe Indflydelse paa den følgende Generation af danske Matematikere, bl. a. ved Samværet i Matematisk Forening. 1883—89 var han en virksom Redaktør af »Tidsskrift for **Mathematik**«. I en **Aarrække** leverede han Referaterne af dansk matematisk Litteratur til »Jahrbuch über die Fortschritte der Mathematik«. Ogsaa i Videnskabernes Selskabs Virksomhed tog han levende Del (Medlem fra 1888), i Møderne, i Skrifterne, en lang Tid som Medlem af Kassekommissionen. Han dræbtes en Aften ved Paa-kørsel af en Cykel, da han var paa Vej til et Møde i Selskabet. — R. 1909. — To Malerier af Axel Hou, i Ulykkesforsikrings-selskabet Skjold og i Familieeje. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Selvbiografi i Univ. Progr. ved Firehundredaarsfesten, 1879. Berl. Tid. 29. April 1916. Nyt Tidsskr. for Matematik, XXVII, s. A., S. 48. Dsk. Forsikrings Tid., XXIII, s. A., S. 133 f. Dsk. Assurance, II, s. A., S. 153 f. Assurance Tid., IX, s. A., S. 73. Assurandøren, XXI, s. A., S. 77. Vidensk. Selsk. Oversigt, s. A. Hafnia 1872—1922, 1922, S. 37 f., 64 ff.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard).*

Efter Opfordring fra daværende Forstdocent, senere Overførster, Kammerherre P. E. Muller beskæftigede G. sig i Aarene nærmest efter 1875 med en matematisk Udformning og Behandling af en Række *skovbrugsteoretiske* Spørgsmaal. Resultaterne foreligger offentliggjort i »Tidsskrift for Skovbrug«, I, 1876, III, 1879, VI, 1883 og XI, 1889. I de første af disse Afhandlinger opstillede G. Formler for Beregningen af en Træbevoksnings økonomiske Modenheds-

alder udtrykt ved Opnaaelsen af den størst mulige **Entreprenør**-fortjeneste. Formentlig alene grundet paa Sprogvanskeligheder blev dette Arbejde desværre ikke almindelig bekendt i Udlandet. Samtidige og senere tyske Skovøkonomer har ved en langt mindre stringent og klar matematisk Behandling af det samme Spørgsmaal vundet faglig Verdensberømmelse. I de senere Arbejder beskæftigede G. sig med Opstillingen af Formler for Beregningen af Vækstforholdene i en Træbevoksning grundet paa Opmaalingen af et mindre Antal Prøvetræer. Disse Formler har fundet praktisk Anvendelse saavel i det danske som i nogle fremmede Landes Skovbrug.

A. Howard Grøn (A. Oppermann).

Gram, Johan Wibe Mortensen, ca. 1695—1747, Skuespiller. F. ca. 1695, begr. 13. Marts 1747 i Kbh. (Frue Kgd.). Gift 6. Nov. 1733 i Kbh. (Frue) med Anne Henrica **Prom**, døbt 5. Jan. 1704 i Kbh. (Frue), begr. 5. Jan. 1748 sst. (Frue Kgd.), D. af Degn i Høje Taastrup, senere Universitetspedel Niels Johan (**Servatus**) P. (1656—1735) og Ellen Nielsdatter.

J. G. var ikke norsk født, som Th. Overskou fortæller, men rimeligvis en sjællandsk Bondesøn, der 1717 blev Student fra Ringsted Skole. Han hørte til de unge Akademikere, som 1722 meldte sig til at agere ved det første danske Teater i Lille Grønnegade, for hvilket Ludvig Holberg skrev sine Komedier. Da han blev den første Fremstiller af en national Figur som Jeppe, og da han var en af de meget faa Skuespillere, som Holberg berømmede, blev hans Navn bevaret fra Glemsel. Digteren kaldte hans Spil »mesterligt« i Gengivelsen af »den sjællandske Bondes Dialekt, Lader, Manerer og Væsen«, og han erkendte, at J. G. »i høj Grad bidrog til, at Stykket slog godt an« ved Fremkomsten. J. G. spillede ogsaa Christoffer i »Den Vægelsindede« og Frans i »Jean de France«, men da Universitetet skred ind imod de agerende Studenter, trak han sig allerede 1723 tilbage fra den dengang farlige Leg. Nogen Embedseksamen tog han ikke, men 1730 blev han Pedel ved Universitetet. Det vides ikke, om Holberg hjalp ham til denne Bestilling, men blandt de første danske Skuespillere var J. G. den, hvis senere Skæbne Holberg i Embeds Medfør havde mest Lejlighed til at følge. Ved sin tidlige Død var J. G. Førstepedel.

Holbergs Levned, fortalt af ham selv, udg. af Winkel Horn 1898. Th. Overskou: Den danske Skueplads, I, 1854. E. Nystrøm: Den danske Komadies Oprindelse, 1918.

Robert Neiiendam.

Gram, Mads Krühlmann, f. 1876, nordslesvigsk Bonde. F. 10. April 1876 paa Gastrupgaard, Hjerting Sogn. Forældre: Dyrlæge Jes Julius G. (1841—1917, gift 2° med Dorthe Dall, f. 1844) og Maren Krühlmann (1846—90). Gift 1° 8. Nov. 1905 i Frimenighedskirken i Stenderup, Sundeved, med Maren Kathrine Ludvigsen, f. 18. Aug. 1882 i Stenderup, d. 6. Dec. 1927 i Københoved, D. af Gaardejer Nikolai L. (1847—1934) og Kristine Iversen (1859—1930). 2° 15. Nov. 1929 i Rødding Frimenighedskirke med Anna Kathrine Christiansen, f. 25. Maj 1895 i Ullerup, D. af Gaardejer Mathias C., Philipsberg (1856—1926) og Anna Hansen (f. 1864).

G. voksede op i et af Røddingegnens førende danske Hjem, gik først i Privatskole, fra Tiaarsalderen i Folkeskole og kom senere paa Skibelund Efterskole, Ryslinge Højskole og Tune Landbo-skole. I de nationalt vaagne unges Kreds kom han hurtigt i første Række — han var Medstifter af Sønderjysk Idrætsforening, hvis Næstformand og Formand han var til 1914 —, og efter at have overtaget Faderens Gaard i Københoved droges han ind i Landboforeningsarbejdet, for hvis Kvægavlsudvalg han blev Formand. Han deltog i Verdenskrigen i fire Aar ved det svære Artilleri paa Vestfronten. 1918 valgtes han af Vælgerforeningen til Formand for dettes kirkelige Udvalg, hvis Betænkning i alt væsentligt kom til at danne Grundlaget for Genforeningens kirkelige Lovgivning. Han var med til inden for Rødding Frimenighed at stille Forslag om Frimenighedens Tilbagegivelse af Rødding Højskoles Ejendom, saa den kunde anvendes efter sin oprindelige Bestemmelse, og i den genrejste Rødding Højskoles Bestyrelse har han siden været Næstformand. Han var 1920 Modstander af Tanken om Dannelsen af et særligt sønderjysk Parti, han sluttede sig til Venstre og valgtes 1920 til Folketingsmand for Røddingkredsen, men opnaaede ikke Genvælg 1924. Siden har han været Næstformand i det sønderjyske Venstre. 1926 øvede han afgørende Indflydelse ved Madsen-Mygdals Beslutning om Genindtræden i aktiv Politik. — Inden for det landbrugsfaglige Arbejde har især Kvægavlen haft G.s Interesse. Siden 1920 har han været Formand for Sønderjysk Fællesledelse af Korthornsavl og i en Aarrække for de samvirkende danske Landboforeningers Husdyrudvalg. — R. 1923.

Adler Lund: Sønderjysk Idrætsforening 1903—28, 1928.

Hans Lund.

Gram, Marius Michael, f. 1887, Kommunegartner. F. 2. Maj 1887 paa Koldemosegaard ved Sorø. Forældre: Planteskoleejer, senere Konsulent Hans G. (s. d.) og Hustru. Gift 31. Maj 1917

paa Frbg. med Ingeborg Buhl, f. 16. Jan. 1893 i Kbh., D. af Mejeriejer Hans B. (1854—1933) og Marie Andersen (1854—1917).

Efter at have taget Præliminæreksamen 1902 og faaet en alsidig almindelig Uddannelse i Faget studerede G. ved Landbohøjskolen og tog Havebrugseksamen derfra 1911, var dernæst et Aar Lærer ved Havebrugsskolen Vilvorde. Paa en treaarig Udenlandsrejse til Tyskland, Amerika og Australien samlede han omfattende Erfaringer og Indtryk, som kom ham stærkt til gode ved hans videre Virke. 1915 opholdt han sig et halvt Aars Tid paa Aas Landbrugshøjskole i Norge og en kort Tid i England. Fra 1916 er han Kommunegartner paa Frbg. I denne Stilling er det lykkedes ham at forbedre og udvikle Parkerne inden for Byens Omraade. 1926—27 planlagde og gennemførte han Omlægningen og Nyplantningen af Frbg. Allé; endvidere har han udført Anlægget ved Frbg. Idrætspark og 1932—33 Anlægget ved Lindevangen, ligesom der 1921—22 er oprettet et nyt kommunalt Gartneri. — Ved Siden af sin kommunale **Gartneri-Virksomhed** har G. med stor Interesse syslet med Frugtavl, teoretisk saavel som praktisk. **Særlig** virksom har han været i Bestræbelserne for at etablere en rationel Frugtpakning; han er Leder af De samvirkende danske Haveselskabers Frugtpakningskursus og var i flere Aar Medlem af skandinaviske og tyske Komiteer vedrørende Frugtens Behandling. Han har deltaget i Foreningslivet og bl. a. 1924—33 været Formand i Foreningen af danske Havebrugskandidater. 1928—30 var han Redaktør af »Dansk Frugtavl« og er fra 1933 Redaktør af »Havekunst«. I disse og andre Havebrugstidsskrifter har han skrevet om Emner inden for Faget. 1919 udgav han »Rationel Frugtpakning« og 1920 sammen med sin Fader »Frugtavl«, 1922 »Anlæg og Tilplantning af mindre Haver«.

Axel Lange.

Gram, Niels Madsen, 1664—tidligst 1712, Præst. F. 28. April 1664 i Land i Norge, d. tidligst 1712. Forældre: Kapellan Mads G. (1636—76) og Kirsten Knudsdatter Mossin. Gift 1689 i Tønsberg med Anna Mikkelsdatter, f. ca. 1671, begr. 17. Aug. 1706 i Tønsberg, D. af Sognepræst og Rektor Mikkell Mikkelsen Holst (1631—97) og Maren Nielsdatter Buntzow (d. 1720). Maaske gift 2° i Tyskland.

N. G. blev Student 1679, privat dimitteret, og 1688 Kapellan i Tønsberg. Han var et lyst Hovede og besad en ikke ringe Evne til at tale for sig, men viste sig allerede fra Begyndelsen af sin Løbebane som en samvittighedsløs og umoralsk Person. 1691 forlod han Familie og Embede og drog til London, hvor han søgte at

trænge sig frem til Præsteembedet ved den dansk-norske Menighed. Kaldt tilbage til Danmark, hvor han tog Magistergraden 1692, blev han s. A. Sognepræst i Søborg og Gilleleje. Da han snart efter opførte sig forargeligt bl. a. ved at leve sammen med en fremmed Kvinde, blev han 1694 af Højesteret dømt fra Kjole og Krave. Efter at have været nogen Tid i Nørre Vram i Skaane, hvor han forførte Provstens Datter, drog han til Amsterdam. Her udgav han 1698 et lille Skrift for at opfordre det teologiske Fakultet i Kbh. til at tage til Genmæle over for den Vranglære, som han paastod udbredtes af Prokansleren ved Universitetet i Kiel, Professor C. Franck. Som Svar udstedte Kbh.s Universitet et Program for at advare den akademiske Verden mod N. G. Imidlertid gennemstrefede han store Dele af Holland og Tyskland, hvor han fortsatte sit udsvævende Liv og ved løgnagtige Opgivelser søgte at skaffe sig en Stilling. Til sidst var han lige ved at faa et større Præsteembede i Celle, da han blev afsløret og i al Hast maatte flygte. Derpaa indlod han sig med Jesuitterne i Hildesheim, afsvor sin lutherske Tro og gik med Brask og Bram over til Romerkirken. Denne fik dog ingen Ære af ham, og senere flygtede han til England, hvor han en Tid lang levede under falske Navne. 1712 kom han tilbage til Norge, hvor han blev arresteret som mistænkt for at staa i Ledtog med Svenskerne. Han blev sat i Fængsel paa Bremerholm, hvor han vistnok er død.

Erik Pontoppidan: *Annales ecclesie Danicæ*, IV, 1752, S. 719—30. O. Wolff: *Journal for Politik, Natur- og Menneske-Kundskab*, 1811, II, S. 157—74. *Personalthist. Tidsskr.*, III, 1882, S. 144 f.; 2. Rk., II, 1887, S. 67 f. S. Cawallin: *Lunds Stifts Herdaminne*, IV, 1857, S. 151. S. H. Finne-Grønn i *Norsk biografisk leksikon*, IV, 1929, S. 546—50 (jfr. *sst.*, S. 529).

Bjørn Kornerup.

Gram, Peder Pedersen, 1850—1923, Muremester, Raadmand. F. 11. Aug. 1850 i Hjerting, Ribe Amt, d. 25. Nov. 1923 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Fisker Peder Pedersen (G.) (1817—95) og Anna Maria Rosenkilde (1820—88). Gift 4. Nov. 1882 i Kbh. (Jak.) med Maren Kirstine Andersen, f. 11. Okt. 1856 i Dame, Møen, D. af Indsieder, Gartner Anders Christoffer Larsen (1828—69) og Kirsten Poulsdatter (1830—1905, gift 2° med Skomager Peter Johan Stecher, 1824—87).

Efter at være udlært i Bygningshaandværkets forskellige Grene kom G. til Kbh., hvor han i en Aarrække arbejdede som Murer-svend. 1886 nedsatte han sig som Muremester, og ved sin solide Dygtighed og sejge Energi oparbejdede han gennem Aarene en meget omfattende Virksomhed og erobrede sig en Plads i Rækken

af Fagets ansete Udøvere. Sammen med E. Rothe opførte han Jorcks Passage. Esajaskirken og Frihavnskirken hører ligeledes til hans Bygværker, og desuden opførte han en lang Række Beboelseshuse, bl. a. for Arbejdernes Byggeforening, samt forskellige **Fabrik**-bygninger. — Inden for Murerlavet beklædte han talrige fremtrædende Tillidshverv. 1900—10 var han Medlem af Lavets Bestyrelse og samtidig Formand for Voldgiftsretten, 1900—20 Lavets delegerede i Arbejdsgiverforeningen og fra 1900 i Fællesrepræsentationen for Haandværk og Industri. For sine Fortjenester af Lavet og Standen udnævntes han paa sin 70 Aars Fødselsdag til Æresmedlem af Murerlavet. — Han var i nogle Aar Formand for Zoologisk Haves Bestyrelse og Medlem af Bestyrelsen for Holmens Kirke. — 1914 skænkede han Murerlavet et Rejselegat for uformuende Murere, der forpligter sig til at søge seks Maaneders Uddannelse i Udlandet. Endvidere har han indstiftet et Legat og opført en Stiftelse for forulykkede Fiskeres Efterladte i Hjerting. — 1904 valgtes han ind i **Kbh.s** Borgerrepræsentation paa den **antisocialistiske** Liste, og 1910 fik han Sæde i Magistraten som Raadmand for 3. Afdeling (Forsørgelsesvæsenet), en Stilling, han beklædte, indtil Sygdom et Par Maaneder før hans Død tvang ham bort. — R. 1908. DM. 1919. — Maleri af Hakon Thorsen ca. 1900.

Nationaltid. og Berl. Tid. 26. Nov. 1923. Frantz Dahl i Aarsberetning om **Arbejdshjemmet** for døvstumme Piger i Kbh. 1924, S. 5 f.

P. Stavnstrup.

Gram, Peder, f. 1881, Komponist, Dirigent, Musikpædagog. F. 25. Nov. 1881 i Kbh. (**Johs.**). Forældre: Dr. phil., senere Raadsformand J. P. G. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 3. Maj 1919 paa Frbg. med Margrethe Ingeborg Christiansen, f. 28. April 1884 i Kbh. (**Matth.**), D. af Grosserer Hans Frederik C. (1851—1909) og Agnes Margrethe Jacoba C. (1854—1913).

G. blev Student 1900 fra Schneekloths Skole og læste en Tid til polyteknisk Eksamen, men gik efterhaanden over til Musikken, undervistes en kort Tid af Slotsorganist Kallenbach, blev Elev af Leipzig-Konservatoriet 1904—07, hvor han bl. a. havde Stephan **Krehl** til Lærer i Komposition og i Direktion Arthur **Nikisch**, hvis Pris for Komposition (**»Nikisch-Prisen«**) han modtog ved Afgangen fra Konservatoriet for Strygekvartetten Opus 3. Efter en Studietid i Dresden slog G. sig ned i Kbh. som Teori- og **Klaver**-lærer og dirigerede 1908—13 her ogsaa egne Symfonikoncerter (to Koncerter hver Vinter, hovedsagelig med moderne Musik,

der fik megen Betydning for Kendskabet til nyere Strømninger i Datidens Musikliv), senere 1914 lige før Krigen tillige i Berlin. Ved alle disse Koncerter opførtes ogsaa egne Værker. 1912 havde G. det Ancker'ske Legat; 1918—32 var han Dirigent i Dansk Koncertforening (Louis Glass' Efterfølger); i de senere Aar har han især viet sine Kræfter, foruden til Undervisning i Komposition, ogsaa til musikfagligt organisatorisk Arbejde. — Af hans Kompositioner, af hvilke mange hyppigt spilles i Udlandet, fremhæves to Symfonier (Nr. 2 paa tysk Forlag), tre Ouverturer (af hvilke især den sidste, Prolog til et Drama af Shakespeare, har gjort Lykke), »Avalon« (for Orkester med Sopran-Solo), Violinkoncert, Violinromance, Kammermusik, Sange, Klaverarbejder, Korværker. Desuden har G. forfattet enkelte teoretisk-historiske Værker, »Musikens Formlære i Grundtræk« (1916) og »Moderne Musik« (1934); et mere specielt Arbejde: »Analytisk Harmonilære« er ikke trykt. — Som Førerskikkelse inden for det organisatoriske Arbejde har G. især haft Betydning i Dansk Tonekunstnerforening (Formand 1919—24) og i Musikpædagogisk Forening (Formand 1913—21); men ogsaa de helt moderne faglige Sammenslutninger nyder godt af hans store Arbejdskraft, saaledes Dansk Komponistforening (Formand fra 1931) °S Koda (Formand fra 1930). Desuden er han Medlem af Radioens Programudvalg og har i udpræget Grad interesseret sig for Beskyttelsen af Komponistrettighederne (Droit moral, Nordisk Union for Komponistrettigheder, Revisionen af Kunstner- og Forfatterloven). Ogsaa Samfundet til Udgivelse af dansk Musik (Formand 1931) har oplevet nye og bedre Tider under hans Ledelse. — Maleri af A. Tørsleff 1914.

Gerh. Lyng: Danske Komponister i det 20. Aarhundredes Begyndelse, 1917, S. 389—92. Signale für die musikalische Welt 16. Juli 1919.

Erik Abrahamsen.

Gram, Richard Severin, f. 1857, Dommer. F. 9. Aug. 1857 i Ordrup (Frue). Broder til Christian G. (s. d.) og Herman G. (s. d.). Gift 20. Dec. 1893 i Kbh. (Pauls) med Inger Juliane Tybjerg, f. 15. Maj 1867 i Kbh. (Trin.), D. af Arkitekt Hans Christian T. (1815—79) og Juliane Marie Poulsen (1835—67).

G. blev Student 1875 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1879, vandt hurtig Ry som Manuduktør, blev 1886 Volontær og Assistent (Sekretær) i Justitsministeriet, foretog paa det Hurtigkarl'ske Stipendium 1887—89 en videnskabelig Udenlandsrejse, hvor han i Marburg navnlig omgikkes Franz v. Liszt, blev 1889 Dr. jur. med Afhandlingen »Om Motivets Betydning i strafferetlig Henseende, en retsvidenskabelig Undersøgelse«, 1890 Dommer (Assessor) i

Kbh.s Kriminal- og Politiret, 1902 i den **kgl.** Lands-Over- samt Hof- og Stadsret, 1909 i Højesteret, hvor han som sidst udnævnt var førstvoterende i Rigsretssagen mod J. C. Christensen og Sigurd Berg, Justitiarius (Præsident) 1918—28. Ligesom en Forgænger som P. Buch koncentrerede G. **sæt** Livsvirke om sin Dommergerning, og de Hverv, han har bestridt uden for denne — Formand for Akkordretten 1915—18, for Retsplejeudvalget 1919—27, Censor ved de juridiske Eksaminer 1900—17, administrerende Direktør for den Suhr'ske Stiftelse 1917—33, Medlem af Bestyrelsen for det A. S. Ørstedske Prisedaillelegat 1906, Formand sst. 1912—33 o. a. — var enten direkte affødt deraf eller stod i hvert Fald i nær Forbindelse dermed. Baade som retskyndig og i sit Livssyn i det hele er G. mere »engelsk« end »tysk« præget; hans stærke Retssans er forbundet med et frit og uhildet Blik paa de menneskelige Foreteelser, individuelle som sociale, med hvilke han som Dommer er kommet i Berøring. Som ung Kandidat medvirkede G. ved C. Goos' og A. C. Evaldsens Udgave af A. Aagesens »Forelæsninger over den romerske Privatret« (I—II, 1882), men hans praktiske Stillinger levede ham i øvrigt ikke Tid til Forfattervirksomhed af større Omfang. Et godt Greb gjorde han ved til Behandling at optage det hidtil i dansk Strafferetsvidenskab lidet behandlede Emne om Motivets Betydning; hans Fortolkning af Straffelovens § 242 vandt Goos' Tilslutning, medens hans Opfattelse af kompulsiv Tvang, Nødret og Nødværge m. m. mødte Modsigelse hos Torp; Arbejdet udmærkede sig i øvrigt ved den Selvstændighed, Soberhed og kritiske Sans, som ogsaa karakteriserede G.s senere Produktion — »Et Bidrag til Fortolkning af Straffelovens § 257« i »Ugeskrift for Retsvæsen« 1901, »Et Gensvar« til Professor H. Munch-Petersen om Parts- og Vidneafhøring for Højesteret, sst. 1922, »Nogle Bemærkninger om Grundlovens § 71«, sst. 1930, foruden Bidrag til »Tidsskrift for Retsvidenskab«, »Tilskueren« o. a. Sammen med sin umiddelbare Forgænger E. Hvidt udgav G. »Realregister til Domssamlingerne i civile Sager 1897—1906« (I—II, 1908), og for Domssamlingens Vedkommende var han Medredaktør af »Ugeskrift for Retsvæsen« 1906—17. — Portrætteret paa Edv. Saltofts Maleri af Højesterets Medlemmer 1913 (Udenrigsministeriet). Litografier derefter. Tegning af Gerda Ploug Sarp i Privateje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1890, S. 47 f. Frantz Dahl i Berl. Tid. 8. Aug. 1927.

Frantz Dahl.

Gran, Carl Frederik Ferdinand, 1872—1913, Fagforeningsmand. F. 5. Marts 1872 i Kbh. (Pauls), d. 23. April 1913 sst., begr. sst.

(Vestre). Forældre: Murersvend Carl Emil Edvard G. (1844—1922) og Johanne Marie Mørch (1839—90). Gift 1. Nov. 1896 i Kbh. (Helligk.) med Olga Henriette Richter, f. 7. Maj 1875 i Kbh. (Johs.), D. af Væver Frantz Maksimilian R. (f. 1838) og Jensigne Emerentze Østrup (1842—1928).

G. stod i Lære i Kbh. hos Snedkerlavets Oldermænd Jul. Carstensen, blev udlært 1891 og kom straks ind i Bygningssnedkernes Fagforenings Bestyrelse. Han var fra Ungdommen opladet med Energi. Med sit lyse Sind og gode Humør vandt han let Venner. I det politiske Agitationsarbejde og i Diskussionsklubben Karl Marx skoledes han som Organisationsmand. Allerede som Lærling var han blevet Bestyrelsesmedlem i Socialdemokratisk Vælgerforening for 5. Kreds. 1898 fik han Sæde i Snedkerforbundets Hovedbestyrelse, og 1901—09 var han efter Chr. Christiansen Forbundets Forretningsfører. Hans Formandstid betegner en fortsat Ekspansion for Snedkerforbundet, som nu efter den store Arbejdskamp 1899 fik betydelig Tilgang i Provinsen. Han arbejdede ogsaa utrætteligt og med godt Resultat for Forbedring af Fagets Lønforhold, for den fulde Udnyttelse af Overenskomsternes Muligheder, for Akkordprincippet's Anerkendelse. Trods store Anstrengelser lykkedes det ham ikke at faa tilvejebragt nogen Genforening mellem hans egne Fagfæller, de københavnske Bygningssnedkere, og Forbundet, som de var udtraadt af i Maj 1899; den fandt først Sted 1910. — 1909 valgtes G. til Sekretær i De samvirkende Fagforbund. Han var Medlem af det af disse 1907 nedsatte Udvalg, der udarbejdede de første Mønstervedtægter for Arbejdsløshedskasserne, og Medlem af Arbejdsløshedsnævnet. Med betydeligt journalistisk Talent behandlede han fagligt Stof i Fag- og Dagspressen. Efter Opfordring af Snedkerforbundet skrev han dettes Historie til 25-Aars-Jubilæet 1910 (»Snedkersvendenes Organisationshistorie«, 1910). Gennem Aarene skrev han ogsaa adskillige, baade alvorlige og muntre Sange, bl. a. til Majfester og Partistævner; et Udvalg af dem er udgivet af Snedkerforbundet (Snedkersange, Prologer og Kantater af C. Gran og Martin Olsen, 1928).

Social-Demokraten 24. April 1913. Arbejderen 26. April 1913. Følgeblad til Snedkerforbundets Beretninger for Maj 1913.

Ol f Bertolt

Grand, Jens, d. 1327, Ærkebisp. D. 29. Maj 1327 i Avignon. Forældre: Torbern, der kaldes »miles curialis« (Hærmand i Kongens Tjeneste) og Cæcilia, Søster til Biskop i Roskilde Peder Bang (s. d.).

J. G. traadte tidlig i sin Morbroders, Roskildebispen Peder Bangs og dennes Frændes, Jakob Erlandsens, Spor. Efter Studieophold i

Frankrig blev han ca. 1280 Domprovst i Roskilde og kom snart i Strid med Kong Erik (V.) Klipping, bl. a. om St. Mikkel's Kirke i Slagelse, som J. G. paastod var annekeret til Domprovstiet. Efter Kong Eriks Drab i Finderup 1286 udtalte J. G. paa Tinge, at ingen kunde undre sig over den voldsomme Død, som denne Konge havde faaet. Fra kongeligsindet Side betragtedes J. G. derfor nærmest som Medvider i Kongemordet, uden at der dog rejstes direkte Anklage imod ham, og det var rimeligvis for at sikre sit Fædrenegods mod Inddragelse, at han skænkede det til Oprettelse af seks Præbender ved Roskilde Domkirke, til Gengæld for hvilken Gave han derefter for Livstid lod sig forlene med anseligt Kirkegods.

Efter Ærkebisp Johannes Dros' Død i Jan. 1289 valgte Kapitlet i Lund J. G. til Ærkebisp. Fra kongelig Side søgte man at sikre sig ved at afkræve ham et udtrykkeligt Troskabsløfte og Tilsagn om ikke at staa de fredløse bi. Men da han dernæst var draget til Rom for at hente Palliet hos Paven, gav han over for denne Afkald paa al ved Valget erhvervet Ret, hvorefter Paven af egen Magt udnævnte ham til Ærkebisp; herved mente han at have unddraget sig Opfyldelsen af sine Løfter. Straks efter Hjemkomsten tog han afgjort politisk Parti mod Kongemagten og fik bl. a. paa et Provinskoncilium vedtaget en Fornydelse af Vejlekonstitutionen, hvad der var et direkte udæskende Skridt; tillige synes J. G., der var i Slægt med de fleste af de fredløse, mere og mere at have spillet under Dække med disse ved forskellige Lejligheder; han lod dem saaledes befæste Hune Hals, der laa paa Lundekirkens Grund, og vægrede sig ved at følge det kongelige Ledingsudbud. Omsider vedtog Regeringen at lade ham fængsle og lod Kong Erik (VI.) Mændveds yngre Broder Christoffer udføre Beslutningen, hvad han 9. April 1294 iværksatte paa en underfundig og brutal Maade. J. G. blev tillige med Domprovsten Jakob Lange ført til Søborg, hvor han i mere end halvandet Aar sad i et uselt Fangehul, lænket til en Blok og frygtelig plaget af Utøj og Urenlighed. Til Trods herfor afviste han haardnakket alle Kongens Forligstilbud.

Den danske Præstestand tog sig kun lunkent af J. G.'s Sag, og det ifølge Vejlekonstitutionen paabudte Interdikt overholdtes ikke. Derimod greb Pavestolen ind allerede i Aug. 1294, idet Pave Cølestin V. truede Kongen med Band, hvis han ikke øjeblikkelig løslod J. G.; hans Efterfølger Bonifacius VIII. sendte Kardinal Isarn til Danmark for at udvirke hans Frigivelse. Da denne kom herop, var J. G. dog allerede undsluppet fra sit Fangenskab ved

sin trofaste Tjener Morten Madsvends Hjælp, saaledes som det er udførlig skildret i den samtidige Krønike om hans Fangenskab, der er bevaret i Huitfeldts Oversættelse. J. G. tyede først til Hammershus og drog siden videre til Pavehoffet for at føre Kæremaal over Kongen; her førtes nu 1296—97 en vidtløftig Proces, hvis Akter for en stor Del er bevarede; Kansleren Magister Morten talte Kongens Sag, og begge Parter fremsatte de mest graverende Sigtelser mod hinanden. Dommen faldt 23. Dec. 1297 og gik, som det var at vente, afgjort Kongen imod; J. G. skulde gendind sættes i alle sine Rettigheder, og Kongen i Bøde og Skadeserstatning udrede ham ikke mindre end 49 000 Mark Sølv. Kong Erik vilde ikke adlyde Dommen og kunde vel heller ikke udrede saa stor en Sum, og der lystes da Interdikt over Riget. Herved kom man dog ikke Dommens Fuldbyrkelse nærmere; J. G. opholdt sig i de følgende Aar dels i Lübeck, dels paa sit faste Slot Hammershus og nægtede haardnakket at forlige sig med Kongen paa andre Vilkaar end de i Dommen fastsatte, men Paven, som i de følgende Aar blev indviklet i alvorlige Stridigheder med den franske Konge, blev efterhaanden træt af Sagen, og da Kongen 1301 tilstillede ham en i ydmyge Vendinger holdt Bønsskrivelse, nedsatte han i Foraaret 1302 Bøden til 10 000 Mark; samtidig forflyttede han J. G. til Ærkesædet i Riga og bestemte, at Legaten Isarn skulde afløse ham paa Ærkebispstolen i Lund. Denne for Kongen meget gunstige Afgørelse af Striden vakte den heftigste Uvillie hos J. G.; han nægtede at modtage det ham tiltænkte Embede og rejste først til Norge, senere til Paris; i Danmark satte han ikke mere sin Fod.

Den Voldsomhed, hvormed begge Parter havde ført Striden, tjente ikke nogen af dem til synderlig Ære. J. G.s Tilfangetagelse og umenneskelige Behandling i Søborg Fangetaarn skete uden Lov og Dom og uden at noget sikkert Bevis for Landsforræderi var tilvejebragt, uagtet man havde ladet J. G.s Brevskrin opbryde. Saa meget er dog vist, at J. G. politisk stod Kongens Fjender, de fredløse »Kongemordere«, saare nær, og at han næppe var kræsen i Valget af Midler, naar det gjaldt at komme Kongen og hans Tilhængere til Livs. Striden havde aldeles overvejende en politisk Karakter; det Præg af kirkelig Idealisme, som man sporer i Jakob Erlandsens maalbevidste Kamp mod den danske Krone, savnes hos J. G., for hvem de kirkeretlige Spørgsmaal væsentlig kun var et Middel i den politiske Strid. J. G.s senere Levned giver et tydeligt Billede af, hvor vanskeligt det var at forliges med denne herskesyge og hidsige Mand, og heri ligger maaske den bedste Undskyldning for den unge Konges voldsomme Fremfærd imod ham.

Efter Pave **Bonifacius'** Død nyttede J. G. et Ophold i Paris til at indynde sig hos Pave Clemens V., som 1310 udnævnte ham til Ærkebisp af Bremen. Her lykkedes det ham i Førstningen at genoprette Ærkesædets Anseelse og fordrive to Fogeder, som havde tilranet sig Kirkens Gods; Paven udnævnte ham til Voldgiftsmand mellem Ærkesædet i Riga og den tyske Orden, og paa Konciliet i Vienne 1311 indtog han en anset Stilling. Men snart rejste der sig stærk Modstand mod hans haarde Skattepaalæg, Herskesyge og voldsomme Fremfærd; Domkapitlet i Hamburg gjorde Begyndelsen, Kapitlet og Borgerne i Bremen fulgte efter, og 1314 forbandt næsten alle hans Lydbisper sig imod ham. J. G. maatte forlade Bremen og opholdt sig en Tid i **Ditmarsken** og i Østfriesland, og 1316 blev han endog formelig afsat som ikke værende ved sin Forstands fulde Brug. Ved selv at rejse til Paven fik han denne til at erklære sig genindsat; dog vovede han ikke at vise sig i Bremen, hvor Folket kaldte ham »Fursat« (Ildsæden), men styrede Stiftet ved Vikarer o. l. Selv boede han i Avignon til sin Død. Han efterlod sig en omfattende Bogsamling og et meget kostbart Løsøre, der tilfaldt Paven som Arving. I Bremen følte man hans Død som en Befrielse; for sit Fædreland havde han i lange Tider været en død Mand.

L. Helveg: Den danske Kirkes Historie til Reformationen, I, 1862, S. 651, 670—709. Ann. f. nord. Oldkyndighed, 1860. S. 62—189 (P. A. Munch: Saml. Afhdl., IV, 1876, S. 529—628). Allg. Deutsche Biographie, XIV, 1881, S. 181 ff. M. Mackeprang i Hist. Tidsskr., 6. Rk., III, S. 643—65. Kr. Erslev: Danmarks Riges Historie, II, 1898—1905. Ellen Jørgensen: Erik Klipping og hans Sønner, Udvalg af Kilder 1275—1340, 1922. Jørgen Olrik i Det danske Folks Historie, II, 1927, S. 275—82, 291. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932. Alfred Krarup: Bullarium 1198—1316, 1931. Samme og W. Norvin: Acta processus litium, 1932.

Jørgen Olrik (Kr. Erslev).

Grandjean. Familien G. indkom ifølge Traditionen til Danmark fra Omegnen af Lyon med Kvartermester Augustin G. (ca. 1640—1714), hvis Søn Skovrider Ludvig G. (1688—1767) var Fader til Skovrider Jochim Augustinus G. (1714—85) og til Birkeskriver Otte G. (ca. 1727—1815). Af disse var J. A. G. Fader til Skovrider Christian G. (1740—1810) — hvis Søn Justitsraad Carl Vincens (Wilhelm) G. (1771—1844) oprettede Stamhuset Vennerslund, der nu efter at være afløst ejes af hans Broders Sønnesøns Sønnesøn, Ridesportsmanden Hofjægermester Vincens G. (f. 1898) — og til Kammerraad Ludvig Johan G. (1745—1801), der var Oldefader til Personalhistorikeren, Oberstløjtnant Harald Frederik G. (1841—1925) og nedenn. Komponist Axel Carl William G. (1847—

1932), hvis Søn er nedenn. Arkivar Poul Bredo G. (f. 1880). — Ovens. Birkeskriver Otte G. var Oldefader til Grosserer Sophus Julius G. (1848—1906), blandt hvis Sønner kan nævnes nedenn. Kommandørkaptajn Asger Emil Valdemar G. (f. 1889) og Underdirektør Louis Eugène G. (f. 1898).

H. F. Grandjean: Stamtavle over Familien Grandjean, 3. Udg. ved Albert Fabritius, 1934. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 268—72.

Albert Fabritius.

Grandjean, Asger Emil Valdemar, f. 1889, Søofficer. F. 26. Jan. 1889 i Kbh. (Jak.). Forældre: Grosserer Sophus Julius G. (1848—1906) og Anna Marie Carlsen (1857—1905). Gift 16. Juli 1921 i Kbh. (Holmens) med Hedwig Alvine Auguste (Ulla) Haak, f. 9. Aug. 1898 i Bredow ved Stettin (gift 1° 1917 med Forfatteren Hermann Rudolph Hell, f. 1894; Ægteskabet opløst 1921), D. af Kobbersmed Wilhelm H. (1849—1901) og Antonie Benigna Rosalie v. Düringshofen (1853—1924).

G. blev Kadet 1905, Sekondløjtnant 1909, Premierløjtnant 1910, Kaptajn 1919, Orlogskaptajn 1925 og Kommandørkaptajn 1931. — Efter nogle Togter med forskellige af Flaadens Skibe indtraadte han 1915 i Marinens Flyvevæsen, der paa det Tidspunkt endnu var i sin første Barndom, og har siden med korte Afbrydelser virket her. 1916 fik han Certifikat som Flyvebaadsfører, 1919 blev han Chef for Flyvebaadsstationen, 1923 fungerende Chef og 1925 Chef for Marinens Flyvevæsen, som han med Dygtighed og Energi har organiseret, ligesom ogsaa Valget af og Indretningen af Luftmarinestationerne ved og uden for Kbh. og Materiellets tidssvarende Udvikling skyldes hans Initiativ. Ved Siden af denne Tjeneste har G. foretaget mange Studierejser i Udlandet og været Medlem af talrige Kommissioner Luftfarten vedrørende, 1920—26 Konsulent for Ministeriet for offentlige Arbejder i Luftfartssager og fra 1926 Medlem af Luftfartsraadet og dettes Forretningsudvalg. G. har 1925 været Chef for Mineskibet »Løssen« som Skoleskib for Lærlinge og 1933 for Inspektionsskibet »Fylla« paa Fiskeriinspektion ved Island og samtidig Kadetskib. 1919—20 var han Formand i Søe-Lieutenant-Selskabet. — R. 1926. DM. 1933. — Buste af V. Gustafsson 1931.

Th Topsøe-Jensen.

Grandjean, Axel Carl William, 1847—1932, Komponist. F. 9. Marts 1847 i Kbh. (Garn.), d. 11. Febr. 1932 sst., Urne paa Søllerød Kgd. Forældre: Konditor Christian Frederik Bredo G. (1811—77) og Karen Caroline Toxværd (1810—99, gift 1° 1832

med Bødkermester Hans Peter Hansen, 1802—36). Gift 5. Nov. 1879 i Kbh. (Holmens) med Christine Maria Prah, f. 11. Okt. 1853 i Kbh. (Garn.), d. 12. Okt. 1931 sst., D. af Kaptajn i D.F.D.S. Claudius P. (1821—1904) °g Clara Wilhelmine Elodie Schmidt (1826—1911).

G. er en karakteristisk Repræsentant for den kultiverede Musikertype, der opstod omkring den danske Højromantik. Han bar gennem hele sit Kunstnerliv Præg af det aandelige Niveau, der havde paavirket ham i de ganske unge Aar, da han som Elev i det nyoprettede Musikkonservatorium uddannedes under Kunstnere som N. W. Gade, J. P. E. Hartmann, Aug. Winding og Gebauer. Han ikke alene lærte sin musikalske Teknik her, men Samværet med disse Lærere prægede hans Personlighed for Livet. At G.s kunstneriske Anlæg og Interesser var ret alsidige ses deraf, at han umiddelbart efter Konservatorietiden, 7. Nov. 1869, debuterede paa Det kgl. Teater som komisk Holbergfremstillere, nemlig som Arv i »Jean de France«. Skønt hans Lærer, Phister, havde stærk Tiltro til hans Skuespillertalent, der navnlig baseredes paa det Lune, som lige op til de sidste Aar prægede hans Fremtræden, opgav han dog Scenen og kastede sig ind i en omfattende Musiker-virksomhed, først og fremmest som Lærer i Sang og Klaverspil, men ogsaa som Dirigent, i hvilken Egenskab han 1883—84 som Hartmanns højt skattede Elev og Ven virkede i Studenterforeningen og 1891—99 ledede Handels- og Kontoristforeningens Sangforening. — G.s Kærlighed til Teatret fornægtede sig imidlertid ikke. Allerede 1876 havde han, der som Komponist paa en særdeles kultiveret Maade, om end ikke med noget udpræget Fysiognomi, bekendte sig til den dansk-romantiske Tone i Hartmann'sk-Heise'sk Aand, faaet opført Operaen »De to Armringe«, hvis Tekst den litterært dannede Komponist selv havde tilrettelagt efter Oehlenschlägers »Landet fundet og forsvundet«. Dette Værk efterfulgtes af Operaerne »Colomba« (1882), »I Møllen« (1885), »Oluf« (1894), hvis Opførelse sattes i Relief af den unge Vilhelm Herolds Kunst, og »Helgen-sværdet« (1901). Efter at have virket som Dirigent ved Dagmar-teatret (1886—87) ansattes han senere ved Det kgl. Teater, som ejede hele hans Kærlighed, først som Korsyngemester (1899—1914), siden som Syngemester (1914—18); samtidig virkede han fra 1908 som Dirigent for Skuespilforestillinger med Musik, Vaudeviller og Balletter. Hans Evner udfoldede sig paa den smukkeste Maade i hans lange Embedsgering, i hvilken han forenede den kultiverede Musiker med den praktiske og samvittighedsfulde Teatermand. Ved Studier i Udlandet, bl. a. ved Operaerne i

Paris, Berlin og Dresden, øgede han yderligere de Kundskaber og Erfaringer, som i høj Grad kom Det kgl. Teaters Kor til gode, hvad der ogsaa gav sig Udtryk i de under G. paabegyndte, aarligt tilbagevendende Paaskekoncerter i Frue Kirke, en saare smuk og for Koret ærefuld Indsats i Kbh.s Musikliv. G.s Dirigentskab prægedes først og fremmest af hans Kultur, ikke mindst naar han, fuldt fortrolig med den romantiske Musiks Væsen, fremførte Bournonvilles Balletdigtning til Hartmanns, Gades, Fröhlichs, Paullis og Lumbyes Toner. Hans Tilknytning til Teatret gav sig desuden Udslag i en Række sceniske Musikarbejder, bl. a. Balletterne »Bacchusfesten« (1878) og »I Carnevalstiden« (s. A.) og Musikken til Einar Christiansens Skuespil »Broder Rus« (1889). G., der var en fin Holbergkender, gjorde et fortjenstfuldt Arbejde ved at samle den traditionelle Musik til Holbergs Komedier (Jubeludgaven af Komedierne, III, 1888). — Blyantstegning 1923 af Aage Borresøe. Portrætteret paa Familiebillede af F. Henningsen 1893.

Axel Grandjean: Spredte Minder gennem 70 Aar, 1919. Gerh. Lynges Danske Komponister i det 20. Aarhundredes Begyndelse, 1917.

Torben Krogh.

Grandjean, Poul Bredo, f. 1880, Heraldiker, Personalhistoriker. F. 5. Sept. 1880 i Kbh. (Holmens). Forældre: Komponisten Axel G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 5. Sept. 1911 i Kristiania (Hellig Trefoldigheds K.) med Adelheid (Ada) Elisabeth Junge, f. 3. Febr. 1891 i Kristiania (Gl. Akers), D. af Grosserer Jens Bertinus J. (1855—1933) og Anna Abigael Therese Nielsen (1863—1915). Ægteskabet opløst 1929. 2° 6. Juli 1932 i Kbh. (b. v.) med samme.

Opvokset i et Kunstnerhjem dyrkede G. fra de unge Aar Musikken og gennemgik 1898—1900 Musikkonservatoriets treaarige Kursus, hvor han navnlig studerede Musikhistorie. Gennem Farbroderen, Oberstløjtnant H. F. G. vakte tidligt hans Interesse for personhistoriske Studier, der har givet sig Udslag i Publikationer af Gravindskrifter og Samlinger vedrørende Forstembedsmænd, samt (fra 1901) i en Række Stamtavler (Glahn, Graae, Junge m. fl.), der foruden Grundighed og minutiøs Nøjagtighed i Udførelsen har deres Fortrin i ved tids- og kulturhistoriske Smaatæk at placere Slægterne i en større Sammenhæng. I Forbindelse hermed maa nævnes hans topografiske Undersøgelser (f. Eks. »Himmerige«). G. blev 1910 Registrator i Rigsarkivet, fik 1912 fast Ansættelse og udnævntes 1923, trods manglende akademisk Uddannelse, paa Kr. Erslevs Indstilling til Underarkivar (1931 Arkivar II). Han skrev i en Aarrække i »Berlingske Tidende«, var Medarbejder

ved »Salmonsens Konversationsleksikon«, 2. Udg., ved »Danske Herregaarde ved 1920« og nu ved »Dansk biografisk Leksikon«. — G.s Hovedindsats ligger dog paa det heraldiske Omraade; siden 1917 har han haft Tilsynet med Rigsarkivets Seglsamling, og 1919 resulterede hans indgaaende heraldiske Studier i »Dansk Heraldik«, hvor han, som den første her i Landet, har givet en systematisk Fremstilling af Heraldikken i Almindelighed med særligt Henblik paa den danske; hans Forsøg paa ved en fast — delvis nyskabt — Terminologi at bringe Orden i det Virvar, der tidligere herskede paa dette Omraade, er i høj Grad anerkendelsesværdigt. 1926 fulgte »Det danske Rigsvaaben«, der ligesom »Dansk Heraldik« modtoges med Anerkendelse i og uden for Skandinavien. Ogsaa her har G. været banebrydende, og hans Redegørelse for Rigsvaabenet er fra et systematisk og historisk Synspunkt lige værdifuld; ikke uden Grund fremhævede Ernst v. d. Recke G. som videnskabelig Foregangsmand. Begge de nævnte Arbejder er præget af Forfatterens kritiske Indstilling, hans fint udformede Metode og Sans for det formale, ligesom de mindre heraldiske Afhandlinger, der nu og da har set Lyset, og hvoraf »Fransk heraldisk Terminologi« især bør nævnes. — G. har foretaget talrige Rejser til udenlandske Arkiver, Biblioteker og Museer og har navnlig sysselsat sig med heraldisk-sigillografiske Studier og med Sigilkonserveringsteknik. Han har givet Forslag til flere danske Byvaabener og 1935 til Vaaben for samtlige Amter. 1933 bemyndigede Handelsministeriet G. til at deltage i skandinaviske Forhandlinger om international varemærkemæssig Beskyttelse af Statskendetegn, og 1935 fik han statsministeriel Beskikkelse som Ministeriets Konsulent i heraldiske Spørgsmaal, den første officielle Udnævnelse af denne Art her i Landet. Gentagne Gange har G. holdt Forelæsninger over Heraldik paa Kunstakademiet. Han er Medlem af flere udenlandske Selskaber og har navnlig Tilknytning til franske og svenske Fagkredse. — Blyantstegninger af F. Henningsen 1885 og M. R. Arpäd 1926.

Albert Fabritius.

Granzow, Frederik Carl Herman, 1838—94, historisk-geografisk Forfatter. F. 23. Okt. 1838 i Kbh. (Petri), d. 18. Juni 1894 sst., begr. sst. (Ass.), Forældre: Skræddermester Friedrich Karl Andreas G. (1800—73) og Wilhelmine Reiter (1806—86). Ugift.

G. blev Student 1858 fra v. Westens Institut. Han valgte Juraen som Brødstudium og tog Embedseksamen 1866, men fulgte andre Baner i Livet, dyrkede historiske og geografiske Interesser og virkede allerede fra 1860 som Lærer, først ved v. Westens Institut,

siden ved Borgerdydskolen i Kbh. og paa Døckers Kursus. Han var en ypperlig, livfuld og klar Lærer, der var meget paaskønnet. 1872 fik han Accessit for en Besvarelse af Universitetets historiske Prisopgave, der handlede om Jeanne d'Arc; i øvrigt arbejdede han ikke videnskabeligt, men var en fortræffelig Popularisator. 1869—88 redigerede han »Historisk Archiv« (de første fem Aar sammen med Johan Petersen, de sidste ti sammen med S. B. Thrige), hvor der fremkom ikke faa værdifulde Afhandlinger, og hvor han selv skrev ikke lidt. Foruden en Række Lærebøger i Geografi (af hvilke »Lille Geografi« inden 1902 kom i 6. Oplag) udgav han i øvrigt »Jorden og dens Naturforhold« (1883) efter Hermann Klein og »Vort Aarhundrede« (2 Bd., 1884—86) efter Otto v. Leixner og paabegyndte 1888 det store Værk »Geografisk-statistisk Lexikon« (2 Bd., 1888—98). Hans langvarige Sygdom forsinkede dette Arbejde, saa han kun fik første Bind og andet Binds første Halvdel afsluttet; Holger Larsen besørgede efter hans Død det manglende.

Frantz Dahl i Vor Ungdom, 1894, S. 725—28.

Povl *Engelstoft*.

Grathwohl, Albert Detlev, f. 1866, Maskiningeniør, Politiker. F. 9. Aug. 1866 i Kbh. (Petri). Forældre: Snedkersvend, senere -mester Johannes G. (1826—84) og Ida Christine Ebsen (1829—90). Gift 1. Maj 1891 i Kbh. (Holmens) med Kamilla Emilie Aagaard, f. 5. Aug. 1872 i Kbh. (Johs.), D. af Maskinarbejder, senere Maskinmester Carl Jacob A. (1826—1910) og Agnes Camilla Jørgensen (1843—1918).

Efter at G. 1889 havde fuldendt sin Uddannelse paa Flaadens Skole for Skibsbygning og **Maskinvæsen**, oprettede han s. A. en Undervisningsanstalt for Maskinister. Ved sit pædagogiske og faglige Initiativ arbejdede han sig her hurtigt frem i første Række, og da 1906 Kbh.s Maskinistskole oprettedes, blev hans Anstalt sammensluttet med denne under hans Forstanderskab. Fra denne Post, hvor han 1906—25 havde C. Nielsen til Medforstander, tog han sin Afsked 1935. Han har desuden 1900—09 været Medlem af Bestyrelsen for Maskinmestrenes Forening og 1902—09 Redaktør af »Tidsskrift for Maskinvæsen«. - Som Deltager i det offentlige Liv er han særlig kendt fra sit Arbejde i Kbh.s Borgerrepræsentation, i hvilken han, valgt paa den borgerlige Fællesliste, med en kort Afbrydelse 1917 havde Sæde fra 1914 til 1925, da han fraflyttede Byen. 1923 blev han Formand for den borgerlige Fællesgruppe. Baade i Gruppen og udadtil i den borgerlige Vælgerbefolkning nød han en ualmindelig Tillid i Kraft af sin saglige Indsigt og sit sikre Omdømme. —

1924 valgtes han som konservativ Folketingsmand for Lyngby—Amager-Kredsen, hvor han har været genvalgt, til han 1935 trak sig tilbage. Fra 1929 var han Sekretær i Tinget. — R. 1926. — Maleri af H. C. Bärenholdt 1930 i Kbh.s Maskinistskole.

P. Stavnstrup.

Grau, Andreas Christian, 1883—1935, nordslesvigsk Redaktør. F. 28. Juni 1883 i Bro ved Augustenborg, d. 5. Juni 1935 i Sønderborg, begr. sst. Forældre: Gaardejer Christen G. (1861—1931) og Charlotte Smith (f. 1861). Gift 25. Sept. 1908 i Ketting (b. v.), senere kirkelig viet i Sundeved Frimenighedskirke med Ellen Møller, f. 14. Nov. 1884 i Vester Skerninge, D. af Forfatteren Peder R. Møller (s. d.) og Hustru.

Efter Skolegang i den tyske Folkeskole hos den fanatisk tyske Degn Bager besøgte G. Højskolerne ved Skamling (1903—04) og i Askov (1904—05, 1907—08). Tidligt nationalt vakt uddannede han sig til en Gerning i den danske Presses Tjeneste; 1908 blev han Lokalredaktør for »Dybbøl-Posten« i Nordborg. Her kom han til at øve en betydningsfuld Indsats som en af Lederne af den danske Ungdomsbevægelse, der i disse Aar saa stærkt prægede Ungdommen paa hans Fødeø. Stærkt optaget af Forholdene i de truede Egne flyttede G. kort før Krigsudbruddet til Flensborg for at begynde et Ungdomsarbejde der. I Aug. 1914 var han blandt de fængslede, men paa Grund af svigtende Helbred blev han ikke indkaldt til Militærtjenesten; i Krigsaarene gjorde han Tjeneste ved »Flensborg Avis«. — 1918 var han den egentlige Ophavsmand til og Organisator af den danske Bevægelse i Mellemslesvig. Han blev Næstformand i det mellemslesvigske Udvalg og Delegeret for Mellemslesvig ved den danske Delegation paa Fredskonferencen i Paris. Han var tillige Hjælpesekretær i Vælgerforeningen, og han deltog paa førende Plads i Flensborgbevægelsens Arbejde. — Efter Genforeningen virkede G. som Redaktør af »Dybbøl-Posten«, som han 1919 havde overtaget sammen med T. Filskov. Interessen for det danske Mindretals Skæbne Syd for Grænsen bragte ham i Forbindelse med andre nationale Mindretal, og med Statsunderstøttelse foretog han 1930—33 Studierejser for at undersøge deres Kaar. Resultatet af dette Arbejde nedlagdes i et Værk om »Nationale Mindretalsspørgsmaal i Mellemeuropa«, hvis første Del udkom 1933. — R. 1924. — Maleri af H. Slott-Møller 1923 paa Flensborghus.

Dannevirke, Hejmdal og Flensborg Avis 6. Juni 1935.

Hans Lund

Grau, Peter, f. 1866, nordslesvigsk Politiker. F. 25. Febr. 1866 i Pøl ved Nordborg. Forældre: Gaardejer Hans Christian G. (1829—1917) og Anna Marie Frederiksen (1830—1905). Gift 29. April 1892 i Nordborg med Ada Lorenzen, f. 7. April 1864 i Nordborg, d. 9. Maj 1933 i Pøl, D. af Urmager Bendix Christoffer L. (1837—67) og Louise Eleonore Christine Witzke (1844—1911, gift 2° 1872 med Vicekonsul Thomas With, 1823—92).

G. tog Præliminæreksamen i Svendborg 1881, var paa Askov Højskole 1884—85 og paa Tune Landboskole 1888. Efter at have overtaget sin Slægtsgaard (1892) i Pøl kom han hurtigt frem i forreste Række blandt sin Egns Landmænd; allerede 1895 blev han Formand for Als Nørreherreds Landboforening og var det til 1906; 1902—08 var han Medlem af Landbrugskamret for Slesvig-Holsten, fra 1898 af Sønderborg Kreds dag. Tidligt droges den begavede og temperamentsfulde unge Mand ind i national Virksomhed. Han stod oprindelig H. P. Hanssen politisk nær og arbejdede ivrigt for dennes Opstilling til Landdagen 1896, men efterhaanden kom han under stærk Indflydelse af Jessen og blev i Aarene efter dennes Død Protestfolkernes Fører i Angrebet paa H. P. Hanssens Forhandlingspolitik. 1907 var han Kandidat ved Valget af Formand i Vælgerforeningen, men opnaede ikke Valg. Stærkt bunden til sin Virksomhed hjemme ønskede han ikke at vælges til Hverv, der krævede Ophold i Berlin. 1908 vægrede han sig ved at lade sig opstille til Landdagsvalget i 2. Kreds, hvad H. P. Hanssen stærkt havde ønsket for at give Oppositionen parlamentarisk Repræsentation og Ansvar. Derimod lod han sig opstille ved Rigsdagsvalgene 1907 og 1912 som Danskernes Kandidat i Flensborg-Kredsen, hvor hans fremragende agitatoriske Evner og hans store Veltalenhed bragte de danske Stemmetal god Tilvækst. — Under Grænsekampen stod G. som Flensborggruppens Fører i Vælgerforeningen. Efter Afstemningen i 2. Zone tog han virksom Del i de Begivenheder, der førte til Ministeriet Zahles Fald. — Efter Genforeningen har han deltaget i det nationale Arbejde som Næstformand for Grænseforeningen (1920—33). I dansk Politik har han sluttet sig til Det konservative Folkeparti. — **K.² 1920.** — Maleri af H. Slott-Møller 1923 paa Flensborghus.

Flensborg Avis 8. Marts 1921. Johs. Jørgensen: **Danimarca, 1920.** Grænsevagten 1926, S. 33—40. Sønderjysk Centralforenings Festskrift 191g, S. 74—80. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, III, 1932, S. 27—31. *Hans Lund.*

Grave, Erik (Mogensen), 1624—91, Biskop. F. 26. Sept. 1624 i Lund, d. 22. Febr. 1691 i Aarhus, begr. i Domkirken sst. Forældre:

Rektor, siden Lector **theol.**, Mag. Mogens G. (1591—1646) og Anna Eriksdatter (d. 1674). Gift 25. Maj 1651 med Anna Henriksdatter, d. 3. April 1687 (gift 1° med Sognepræst i Hornslet, Mag. Christen Borchgrevink, d. 1650), D. af Raadmand og Købmand i Holbæk Henrik Sandersen (d. 1652) og Elisabeth **Hansdatter**.

E. G. blev Student fra Lund 1643, valgte til **Privatpræceptor** Hans Svane, der altid viste sig som hans trofaste Velynder, tog 1645 teologisk Eksamen og blev derefter Hører i Lund. Han nød stor Anseelse som Skolemand, og da han 1649 blev Rektor i Helsingborg, fulgte flere af hans Disciple med fra Lund for at fortsætte Skolegangen under hans Vejledning. 1650 blev han Præst i Hornslet og derved nøje knyttet til Rosenkrantz'erne. Da han forlod Helsingborg, nød han den Ære, at Skolebørnene fulgte ham til Skibet, og at deres Forældre bragte ham Mindegaver til Tak for hans Skolegerning. 1655 fik han Befaling til at prædike ved Hove, og 1660 lod Kongen ham atter kalde til Hovedstaden, hvor han ofte maatte prædike for ham. S. A. udnævntes han til **Hofprædikant**. Kongen forærede ham »Heste og Karosse«, købte Lorens Tuxens Gaard til Embedsbolig for ham og forøgede senere hans Løn. 1662 maatte han paa Slottet disputere med Socinianeren Lubienitzky om Trinitetslæren, og 1664 kaldtes han igen til Hove for at gendrive Jesuiterpateren Mollmann. S. A. udnævntes han til Biskop i Aarhus, og 1668 blev han Dr. theol. ved **kgl.** Udnævnelse (bullatus). 1671 deltog han i Christian V.s Salving. Han havde Sæde i den Kommission, der gennemgik Danske Lovs 2. Bog, og maatte af og til afgive Erklæring om vigtige kirkelige Spørgsmaal, f. Eks. om det lod sig forsvare under visse givne Forhold at antage den romersk-katolske Religion (Prins **Jørgen**), og om fri Religionsøvelse for de reformerte. Begge disse Spørgsmaal besvarede han benægtende. — E. G.s Forfatterskab bestaar af en Række Ligprædikener, hvoraf to først blev udgivet en Del Aar efter hans Død. De giver et godt Indtryk af hans betydelige Begavelse som Taler, for hvilken han med Rette var berømt. Uden at bære et stærkt personligt, fra den øvrige samtidige Ligprædikenerlitteratur forskelligt, Præg, udmærker de sig baade ved deres gode og rene Dansk og ved deres ligefremme, troværdige Tone, der paa en ejendommelig Maade maa have grebet Tilhørerne om Hjertet. — Epitafium i Aarhus Domkirke.

Programma funebre af 16. Marts 1691 over E. G. P. Poulson: Bibliotheca Aarhusiensis, 1725, S. 84—99. D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 632—45. Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82, S. 146 f., 311—27

(Selvbiografi); 5. Rk., II, 1903—05, S. 746. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., IV, 1925, S. 109, 316 f.; VI, 1927, S. 49, 69. — Breve: Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93, og Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., III, 1894, passim.

Bjørn Kornerup (S. M. Gjellerup).

Gravengaard, Niels Peter, f. 1865, Præst i Amerika. F. 17. April 1865 i Hemmet Sogn, Ringkøbing Amt. Forældre: Gaardmand Peder Hansen G. (1826—90) og Mette Kirstine Kristensen (1831—79). Gift 17. Aug. 1892 i Elk Horn, Iowa, med Anna Rasmussen, f. 5. Maj 1874 i Kimballton, Elk Horn, D. af Farmer Hans Pedersen R. (1838—1902) og Cathrine Mariejensen (1837—1901).

Efter endt Skolegang fik G. privat Undervisning hos forskellige Præster, var to Vintre paa Grundtvigs Højskole og en Vinter paa Askov. Sept. 1888 kom han til Amerika, hvorefter han læste tre Aar paa den danske Præsteskole i West Denmark, Wisc., og et Aar paa en engelsk Præsteskole i Philadelphia. 1892 blev han ordineret i Chicago og har siden været Præst i Sioux City og Cedar Falls, Iowa, i Kronborg, Nebr., ved Luther Kirken i Des Moines, Iowa, og sidst i Los Angeles. 1935 tog han sin Afsked. Da Præsteskolen i Des Moines, Iowa, blev oprettet, var han en kort Tid Forstander for den (1896—98), og 1920—22 var han Lærer i praktisk Teologi. Han var Formand for den dansk evangelisk-lutherske Kirke i Amerika 1912—18 og 1920—22. Som Præst har han virket ved sin ligefremme og troværdige Forkyndelse. Han har skrevet flere opbyggelige Bøger, »En Julegave fra Amerika« (1901), oversat til Engelsk, »Evig Liv med idel Glæde« (1904) og »Fem Foredrag« (1906).

Tiden 21. Febr. 1913. Kors og Stjerne Nov. 1917. *M. F. Blichfeld.*

Graves, Laura **Karoline**, 1858—1932, Folkelivsskildrer. F. 12. Juli 1858 i Hallebyore, d. 16. April 1932 i Ubby, begr. sst. Forældre: Tømrer Jakob Jensen (Sønderød) (1815—88) og Maren Sofie Jakobsen (1820—1907). Gift 4. April 1884 i Holmstrup med Træskomager, Møller og Høker Søren Peter Jensen (kaldet G.), f. 14. Aug. 1852 i Svebølle, d. 14. Marts 1926 i Ubby, Søn af Husmand Jens Johansen (1819—92) og Ane Marie Sørensdatter (1822—89).

K. G., der fik en Almuekvindes mangelfulde Uddannelse, henlevede hele sit Liv i fattige Kaar og var allerede som ganske ung ofte ude at tjene. Efter sit Giftermaal var hun bosat forskellige Steder i Kalundborgegnen, i Svebølle, Tjørnelunde Mølle, Viskinge (1905—17), Jerslev Nordkrog, Kalundborg (hvor hun havde Ansæt-

telse som Kustode ved Museet 1917—29) og De gamles Hjem i Ubby. — Litterært Arbejde kunde for K. G. aldrig blive andet end en Bibeskæftigelse i de faa ledige Timer. Hun begyndte med at skrive Poesi; endnu i sine ældre Aar indsendte hun aarligt et Digt til Dronningen. Først 1901 skrev hun (efter Opfordring af Højskoleforstander Niels Kierkegaard i Køng) nogle Prosastykker, som fandt Optagelse i »For Hjemmet og Ungdommen«. Sit egentlige litterære Arbejdsfelt fandt hun 1909, altsaa i en fremrykket Alder, da hun (foranlediget af en Avisartikel af Thorkild Gravlund) tog fat paa (til Brug for den af Axel Olrik ledede Institution Dansk Folkemindesamling) at optegne Beretninger om gammelt Folkeliv i Omegnen af Tissø, dels efter egne Oplevelser, dels efter Erindring om sine Forældres Fortællinger. K. G. nedskrev disse sine Minder i tilfældig Orden og fik dem optaget i lokale Blade og Tidsskrifter; ud fra denne i Løbet af en halv Snes Aar jævnt voksende Stofmasse tilrettelagde Dr. phil. Henrik Ussing i Sorø en folkloristisk Skildring »Ved Halleby Aa« (1921). Mindre forkortet og omskrevet fremtræder K. G.s egen Stil i det selvbiografiske Stof, der 1927 blev udgivet ved Direktør Arthur Fang under Titelen »En Almuekvindes Liv«. Skønt K. G.s Skildringer oprindeligt er skrevet uden al litterær Prætention, besidder de et virkeligt kunstnerisk Præg, hvilket skyldes, at hun ikke alene besad god Iagttagelsesevne og Hukommelse, men ogsaa en for en Almuekvinde **enestaaende** Evne til at udtrykke sig skriftligt i Almuens gængse Talesprog, saaledes at hendes Bøger rent umiddelbart giver os et intimt og kønt Billede af Almuens sparsomme Glæder og slidsomme Liv, altsammen set ud fra et lyst og fromt Almuesind. Som ydre Paaskønnelse af K. G.s Fortjenester sikredes der hende 1924 en aarlig Understøttelse paa Finansloven.

Fra Holbæk Amt, VII, 3, 1932, S. 181—85. Ovenn. Erindringer.

H. Grüner-Nielsen.

Gravesen, Johannes, f. 1889, Læge. F. 30. Jan. 1889 i Ringkøbing. Forældre: Tandlæge Carl Christian G. (1850—1910) og Johanne Frederikke Friis (1850—1932). Gift 6. Juli 1915 paa Frbg. med Ellen Seidelin Larsen, f. 22. Jan. 1893 i Madras, D. af Missionær, senere Professor L. P. L. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1907 fra Metropolitanskolen og medicinsk Kandidat 1913. Efter selv at være angrebet af Tuberkulose og være helbredt for Sygdommen paa Vejlebjerg Sanatorium under Overlæge Saugmans Behandling blev han Kandidat paa Boserup Sanatorium, hvor han med Iver og Interesse kastede sig over

Studiet af Lungesygdomme. 1918—20 var han Reservelæge paa Vejle fjord Sanatorium. Under hans Tjenestetid der var Arbejdet med de forskellige operative Metoder til Frembringelse af **Lungekollaps** i dertil egnede, men for simpel Pneumothorax utilgængelige Tilfælde stærkt i Forgrunden. Saugman, der selv var en Mester i disse Operationer, tilskyndede G. til at gøre de paa Sanatoriet indhøstede Erfaringer til Genstand for en Doktordisputats. Denne, hvis Titel var »**Om Lungekollapstherapi ved Tuberkulose**«, antoges af Fakultetet 1920. Efter Ansøgning fritoges G. ved **kgl.** Resolution for det mundtlige Forsvar, da han var kaldet til en Stilling ved Union Mission Tuberculosis Sanatorium i Sydindien, hvor han kom til at fungere som Overlæge. Efter Saugmans Død blev G. 1923 udnævnt til Overlæge ved Vejle fjord Sanatorium, som han siden har ledet. Under sin Virksomhed her har han i stadig stigende Grad anvendt de forskellige kirurgiske Behandlingsmetoder, og hans Resultater hører til de bedste i Verden, hvorfor ogsaa mange udenlandske Fagfolk har søgt Belæring hos ham. Imidlertid har han ikke forsømt de medicinske Behandlingsmetoder, saavel de gængse som nye. Guldbehandlingen har han saaledes benyttet i dertil egnede Tilfælde, men altid med Forsigtighed. Ligeledes har han i Samarbejde med Ove Strandberg set udmærkede Resultater ved Behandlingen af **Larynx**tuberkulose med Kulbuelys.

Univ. Progr. Nov. 1922.

Axel Borghjærg.

Gravlund, Thorkild Thastum, f. 1879, Forfatter. F. 16. Aug. 1879 paa Reersø, Kirke Helsing Sogn. Forældre: Skolelærer Hans Marcus G. Nielsen (Navneforandring til G. 1905) (1852—1925) og Jensa Nikoline Thastum (f. 1854). Navneforandring fra Nielsen 23. Aug. 1905. Gift 28. Sept. 1903 i Krstrup med Helga Severine Johanne Thastum, f. 19. Maj 1878 i Krstrup, D. af Lærer Jacob Peter T. (1844—1926, gift 2° 1890 med Karen Christensen Riis, 1852—1916, 3° 1926 med Mariane Sørensen) og Jensine Marie Holm (1844—84).

Paa fædrene Side er G. af sjællandsk, paa mødrene af jysk Afstamning. I **Barndomsaarene** paa Reersø blev han fortrolig med Almuens Liv, og Modsætningen mellem den adstadige Bondebefolkning, »Oplænderne«, i Øens eneste Landsby og Fiskerbefolkningen ved Kysten udviklede hans Blik for folkelige Forskelle, den **Iagttagelseskunst** og Lyst til at karakterisere, hvorpaa hele hans Forfatterskab hviler. Hans Forfædre havde tilbage til Tipoldefaderen været Degne og Skoleholdere paa Sjælland, og G. tænkte at blive Slægtstraditionen tro. Atten Aar gammel kom han

paa Jonstrup Seminarium, men Besværligheder med Matematikken fik ham til at afbryde Læsningen. Et nyt Forsøg paa Ribe Seminarium lykkedes ikke bedre. Hans personlige Interesser og Driften til egne Iagttagelser og frie Studier brød igennem og fejede Eksamenslæsningen til Side. Paa Faderens Reol havde han fundet Jens Kamps »Danske Folkeminder«, der blev bestemmende for hans folkelige Interesser og hele aandelige Retning. Et Par Vintre i Hovedstaden gik med Bibliotekslæsning og Studier paa Nationalmuseet. Somrene brugte han til at vandre Danmark rundt og studere Folkeliv. Saa *smaat* begyndte han at faa Bidrag trykt i Bladene, især i »Sorø Amtstidende«; hans første offentliggjorte Artikel (1900) om Køkkenmøddingen ved Havelse stod i »Issefjord Posten«. Samtidigt debuterede han som Digter, hjulpet frem af Vilh. Andersen, med »Øen« (1903), en større Fortælling med Almue typer og Landskabsbilleder fra hans Hjemstavn. Han giftede sig og byggede eget Hus, Sandhagen, paa Reersø, hvor han siden har boet. Baade personligt og som Forfatter var han blevet bofast. Debutbogen efterfulgtes hurtigt af »I gamle Essinge-By« (1905), med et ypperligt Figurgalleri og en sober, udtryksfuld Stil, og Novellesamlingen »Vejrbilleder« (1908), hvori bl. a. »Sjællands-Hans«. Der indtraadte nu en Pause, som udfyldes af folkløriske, teoretiske Arbejder. Afgørende blev for G. Mødet med Axel Olrik, der knyttede ham som Indsamler til den 1904 oprettede Dansk Folkemindesamling og opmuntrede hans Forfatterskab, for hvilket han aabnede »Danske Studier«. Her fremkom »Reersø« (1907), »Nogle Grundlinjer i Folkekarakteren« (1908) og de to Prisbesvarelser »Kristrup ved Randers«, Hustruens Hjemstavn, og »Reersø og Oplandet« (1909). Til første Hæfte af Serien »Danmarks Folkeminder« (1908) leverede han »Sjællandske Karakterstudier, et Overblik«. Den vagabonderende Almueelsker og Folkelivsiagttagere var blevet bevidst Folkepsykolog og Hjemstavnsforsker. Samtidigt var Synskredsen udvidet med de større Undersøgelser »Sjællændere og Jyder« (1911) og »Fynboer« (1914), der indgik i Rækken af »Danmarks Folkeminder«. Synspunkterne og sine Ideer om folkelig Kultur har G. udtrykt i Bogen »Landsmands Lov« (1916). Lysten til at teoretisere og filosofere, der skulde blive skæbnsvanger for G.s senere Forfatterskab, fordi den kvæler den levende Iagttagelses-evne, viser allerede her sine uheldige Sider: jævne, naturlige Tanker og Følelser strækkes ud over Bæreevnen, og Sproget sættes paa Skruer. Rækken af folkepsykologiske Arbejder bragtes samlet i Hus i Bogen »Dansk Folkekarakter« (1919), det smukkeste og vægtigste Udtryk for G. som sit Folks trofaste og indtrængende

Dyrker. Hertil svarer Hovedværket i G.s skønlitterære Forfatter­skab, »Sognet« (1921), en Trilogi af de selvstændigt udkomne Fortællinger »Sognet. En Fortælling om Jyder og Sjællændere« (1915), »Vejrgabet« (1917) og »Nilavs« (1918). G. har udvidet Hjemstavns­digtningens Genre, idet han ikke blot skildrer sin egen Fødeegn, men inddrager de andre Landsdele. Hans folkepsykologiske Studier gaar direkte over i hans Digtning. Han skildrer i »Sognet« sine Folketyper i kraftigt tegnede Figurer stillet sammen i en Hand­lingsgang, der fremgaar af Modstillingen og Samspeilet mellem Karaktererne: den indvandrede Jyde og den sjællandske Gaard­mandsdatter, den hjemstavnsbundne Sjællænder og den fremad­stræbende Jydepige. Nilavs, den gamle sjællandske Aftægtsmand, G.s ypperste Figur, er ikke blot Samlingsmærket inden for Sognets Grænser, men bliver et Udtryk for det varende i sjællandsk og dansk folkelig Kultur. G.s Styrke er det dramatiske Greb om Situationen og Replikkunsten. Uforligneligt er hans Øre for sjæl­landsk Almuesprog, det lille karakteristiske Ord, den særlige Ven­ding, der lyslevende og inderligt giver Personerne paa een Gang i deres individuelle og typiske Fremtræden. — Inden for sit afgrænsede Omraade har G. fortsat sit Forfatterskab i dets Vekseldrift af teoretisk og digterisk Skildring. Sine Iagttagelser i Marken af dansk Folkekarakter har han villet uddybe og give historisk Begrundelse gennem en egenartet syntetisk Fortolkning af Almuens mundt­lige Overlevering (Folkesagn og »Folkeminder«) og ældre Tidens litterære Vidnesbyrd, især Kong Eriks sjællandske Lov, der for G. er, hvad Vedels Saxooversættelse var for Romantikerne. Det er »Folket af Ælde«, han eftersporer og skildrer ud fra historiske og organiske Samfundsenheder: »Dansk Bygd« (I—III, 1917, 1922 og 1930) med de vigtige Programafhandlinger »Hjemstavnskultur« (i I) og »Danske Bygdegrænser« (i II), »Herredsbogen« (I, 1926, II og III 1930) og »Syssebogen« (1931). Hertil slutter sig Rækken med Fællestitelen »Af Danskens Historie« (»Skelstene« og »Øsagnet«, 1923, »Kongerejsen«, 1924 og »Danerloven«, 1925). De digteriske Arbejder omfatter Novellesamlinger som »Bysens Folk« (1926) og »Bysens Bedste« (1921), større Romaner, bl. a. »Herredet« (1919), »Alfarveje og Bedesteder« (1922), der behandler Spørgsmaalet om Genforeningen med Sønderjylland, »Voksebro« (1923), et Udtryk for G.s Idé om Rigskulturen som et Samspil mellem Landsby­lagene, »Helligdommen« (1925), »Ransmænd om Samsø« (1929) og sidst i Rækken »Danmarks Dreng« (1934). Som et Sidestykke til Sognet er tænkt Fortællingskredsen »Stranden rundt« (»Jættebroen«, 1919, »Eliefolket«, 1920, »Bagstrævernes Bog« og »Kong Tjod«,

1921). Hovedværket fra denne Periode er Trilogien »Vætterne«, hvis enkelte Dele er Bogen af samme Navn (1926), »Guds Mø« og »Jærnbyrd« (1927). G. har her inddraget Folkeminderne i sin Digtning som symbolsk Undergrund for Skildringen af det underbevidste, skæbnebundne Sjøeleliv. — I den Idédiskussion, der karakteriserer Perioden i 20'erne, har G. taget virksom Del foruden i sine Bøger med Foredrag og med Artikler i Tidsskrifter og Aviser. Han har kæmpet for Sønderjylland og for en national Vækkelse af den enkeltes Bevidsthed om Samhørigheden med sit Land og sit Folk. Imod den europæisk orienterede, aktuelt indstillede Funktionisme (Poul Henningsen) har han hævdet et Kulturprogram med de jordegne, traditionsbundne Hjemstavnskulturer som Vokseceller for et nationalt præget Aandsliv. — Tegninger af Johs. Glob 1919 og Mog. Zieler 1927.

Selvbiografisk: Bogvennen, 1915, S. 444 f. Berl. Tid. 8. Sept. 1934. — Hans Ellekilde i Nordisk Tidskrift, 1919, S. 81—100. Vilh. Andersen i Nationaltid. 23. Okt. 1915, 19. Dec. 1916 og 17. Okt. 1917. Samme: Nordboer, 1919, S. 66—80. Axel Olrik i Berl. Tid. 21. Dec. 1916. John Landquist i Litteraturen, 1918, S. 203—09. Samme: Det levande förflutna, 1919, S. 144—55. Cai M. Woel: Thorkild Gravlund, Arbejder og Indsats, 1927. Samme: Arbejder af Thorkild Gravlund (Bibliografi og Litteraturhenviisninger), 1928. Hilsen til Thorkild Gravlund paa hans 50 Aars Fødselsdag, 1929. " O' E "

Green, Martin Claus Holmer, 1875—1931, Redaktør, Nationalbankdirektør. F. 9. Sept. 1875 i Kbh. (Johs.), d. 5. Marts 1931 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Telegrafist, exam. jur. Theodor Valdemar Thorvald G. (1835—95) og Julie Warinka Møller (1852—1923). Gift 3. April 1901 i Ølstykke med Johanne Frederikke Nielsen, f. 30. Okt. 1876 i Kbh. (Stef.), D. af Bogholder Frederik Carl Julius N. (1842—1915) og Agnes Nancy Carita Carstensen (1847—1925).

Umiddelbart efter, at G. 1893 havde taget Studentereksamen fra det v. Westenske Institut, knyttedes han til den af Onkelen Th. G. (s. d.) udgivne Aktie- og Obligationshaandbog »Greens danske Fonds og Aktier« og 1896 til »Børsen«, endnu forinden dette var blevet et Dagblad. Lidt senere optog han sine Universitetsstudier, blev 1903 cand. jur. og havde derefter i tre Aar Sagførerfuldmagt. Som Journalist lagde G. hurtig stilistiske og polemiske Evner for Dagen, og takket være sin Dygtighed som Bladmand kom han allerede fra 1901 sammen med H. Stein til at staa som Redaktør af Dagbladet »Børsen«, hvilken Post han beklædte, til han 1919 udnævntes til kgl. Børskommissær. Samtidig stod han sammen med Stein som Udgiver af ovennævnte fortrinlige

Aktie- og Obligationshaandbog, og endelig drev han sammen med Stein 1911—18 en Vekselererforretning. — Allerede tidligt havde G. fattet en ganske særlig Interesse for Bank- og Børsforhold og gennem sit Dagblad slaæet til Lyd for en Børsreform. Hans Studier og Kritik over københavnske Børsforhold er i vidt Omfang at finde i den 1919 udsendte Bog »Krigen og Kurserne«, og da Fondsbørsloven s. A. blev en Kendsgerning, blev han udnævnt til kgl. Børskommissær. Allerede n. A. — da den første danske Banklov traadte i Kraft — ombyttede han Stillingen som Børskommissær med Stillingen som Chef for det nyoprettede Bankspektorat. Tilfældet vilde, at dette traadte i Virksomhed omtrent samtidig med, at Tilbageslaget efter Krigsaarenes yderliggaaende Højkonjunktur satte ind. Den nye Bankspektør kom derved paa en stærkt udsat Post, og da der ifølge Sagens Natur i det Tidsrum kun i yderst ringe Udstrækning kunde udøves nogen forebyggende Virksomhed, blev hans væsentligste Opgave at konstatere og maaske i enkelte Tilfælde at mildne og begrænse Krisens Virkninger. Efter Landmandsbankens Sammenbrud 1922 indtraadte han sammen med Professor L. V. Birck og Landsdommer Rump i en i den Anledning nedsat særlig Kommission, Landmandsbankkommissionen.

Da Nationalbankdirektør Marcus Rubin 1923 afgik ved Døden, valgtes G. af Bankens Repræsentantskab til at indtræde paa den derved ledigblevne Post og kom saaledes i de sidste otte Aar af sin Levetid til at virke som Direktør i Landets Seddel bank. I denne Stilling kom han efter Bankvanskelighederne til at opleve Valutavanskelighederne i alle deres skiftende Faser, men var ogsaa siden 1925—26 med i Arbejdet paa at føre Kronen tilbage til dens gamle Guldparitet. Da han i højere Grad end sine Meddirektører var indstillet paa at træde i Rapport til Offentligheden, blev han især efter C. Th. Ussings Afgang 1924 i stigende Grad den Direktør, der kom til at repræsentere Banken udadtil; hans aandeligt levende Apparition i Forbindelse med en stor Villiestyrke bidrog yderligere til at fremhæve ham, og ved sin Død stod han som Bankens mest fremtrædende Direktør. — G.s politiske Interesse førte ham 1920 ind i Landstinget som Repræsentant for Det konservative Folkeparti, et Hverv han bestred til 1923. Som Politiker beskæftigede G. sig særligt med Spørgsmaal vedrørende Regnskabsvæsenet. Han var saaledes Medlem af Statsregnskabskommissionen af 1921 og Forsikringstilsynskommissionen af 1922; i adskillige Aar forinden havde han været Medlem af Eksamenskommissionen for statsautoriserede Revisorer. — Ud over »Krigen og Kurserne« har G. bl. a. skrevet »Bankkrisen 1907—08« (I—II, 1908—10) og

»Sigurd Berg og Ansvarret« (1908). — R. 1921. DM. 1924. — Tegning af Gerda Ploug Sarp.

Børsen og Berl. Tid. 6. Marts 1931.

Jens Vestberg.

Green, Theodor Hans Carsten, 1838—1909, Forretningsmand og Publicist. F. 18. Marts 1838 i Aalborg, d. 26. Sept. 1909 i Kbh., Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Grosserer, cand. pharm. Ole Christian G. (1811—83) og Caroline Dorothea Jensen (1810—72). Gift 21. Okt. 1868 i Hellevad, Vendsyssel, med Anna Kirstine Hansen, f. 30. Jan. 1850 i Hellevad, d. 24. Nov. 1929 i Kbh., D. af Skolelærer Anders H. (1820—1901) og Jensine Aagaard (1819—95).

G.s Fader oprettede i 40'erne i Aalborg en Tændstikfabrik, der 1850 flyttedes til Kbh. og blev til Tændstikfabrikken Godthaab, og han kan saaledes betegnes som den danske Tændstikindustris Grundlægger. G. selv var bestemt for Købmandsvejen, og 1866 løste han Grossererborgerskab i Kbh., hvor han 1867—72 sammen med den senere Generalkonsul M. S. Thielemann drev Forretning med Kemikalier, Huder og Skind. 1875 paabegyndte han en Vekselererforretning, som han drev frem til et ret betydeligt Omfang, samtidig med at han i Skrift og Tale ivrigt kæmpede for de Reformkrav — Oprettelse af Handelsministerium, Ændring af Fondsbørsvæsenet, Indretning af Handelskammer m. m. —, der efterhaanden gjorde sig gældende inden for den voksende københavnske Handels- og Finansverden. En Tid var han Konsul for Chile. Særlig Betydning fik det, at han 25. Jan. 1896 paabegyndte Udgivelsen af »Børsen«, der fra 1. Okt. 1899 blev Dagblad og officielt Organ for Grosserer-Societetets Komite. Andel i »Børsen«s Udvikling til Dagblad af mere alsidigt Indhold fik han dog ikke, idet han allerede ved Udgangen af 1900 overdrog Redaktionen til H. Green (s. d.) og H. Stein (s. d.). — G.s Navn er endvidere knyttet til Børshaandbogen »Greens danske Fonds og Aktier«, hvis første Bind udkom 1883 under hans Redaktion som en Fortsættelse af de tidligere Aktie- og Obligationskalendere, og hvis Udgivelse efter Aarhundredredskiftet ligeledes overgik til de forannævnte H. Green og H. Stein. G.s Interesse for Kbh.s Børs og for det Handelsliv, som i hans Tid havde sin naturlige Tilknytning der, satte sig i øvrigt Spor i adskillige Publikationer, bl. a. en lille Bog »Børsen i København« (1898), der i populær Form giver et interessant Indblik i Børslivet omkring Aarhundredredskiftet. — R. 1873.

Børsen 28. Sept. 1909 og 25. Jan. 1921. Forord til Greens Danske Fonds og Aktier, Serie-Udgave 1932—33, I. — Om Ole Christian G. se Jubilæumsskrift 1855—1905, udg. af De forenede danske Tændstikfabriker, 1905.

P. Koch Jensen.

Green, Ulrik, 1719--73, Folkelærer. F. 1719 i Skien (døbt 1. Jan. 1720 sst.), d. 27. Marts 1773 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Søren Rasmussen Liim og Else Green. Ugift.

G. mistede meget tidlig begge sine Forældre og blev opdraget af sin Morbroder, Præsten Jørgen Bagge. Da ogsaa han døde, sendtes han til Sorø og dimitteredes 1736. Paa Grund af Fattigdom maatte han nogle Aar tage forskellige Huslærerpladser i Norge, vendte 1743 tilbage og tog teologisk Eksamen. Senere lagde han sig efter Mineralogi og Bjergværksvæsen og tog 1747 juridisk Eksamen. Men trods de mange Eksaminer og grundige Kundskaber paa flere forskellige Omraader lykkedes det ham ikke at finde en Stilling, der gjorde det muligt for ham at anvende dem i Praksis. Han maatte nøjes med slet betalte Huslærerposter, gik fra Stilling til Stilling og levede en Tid hos Kammerraad J. R. Paulli. Træt af at søge Stillinger brød G. 1763 op og tog paa en længere Rejse til England, der fik stor Betydning for ham. Da han atter var hjemme, ønskede han at delagtiggøre sine Landsmænd i sine Erfaringer fra denne Rejse, og efter at have modtaget 400 Rdl. af den kongelige Kasse »gjorde han sit Kammer til et Auditorium og sin Stol til et Cathedra«. Han lejede en Gaard i Vimmel-skaflet og indbød Folk til at komme her et Par Timer om Aftenen. Selv indledte han gerne om et eller andet alment Emne, og bagefter var Ordet frit. G. lagde stor Vægt paa det talte Ord, udtalte ligefrem, at »en halv levende Stemme har mere Eftertryk end ti Døendes Raab udført ved Bogtrykkere«, og han kan herved i nogen Grad betragtes som en Forgænger for Grundtvig og hans Virksomhed karakteriseres som det første Forsøg paa en folkelig Højskoleundervisning. Da Understøttelsen ikke blev fornyet, maatte G. standse sin Virksomhed efter nogle faa Maaneders Forløb. Resten af sit Liv henlevede han i trange Kaar. Fra 1765 var han Lærer i Engelsk ved Søkadetakademiet, døde sindssyg. G. var paa sin Maade en begavet og kundskabsrig Mand, men han forstod ikke rigtig at finde en praktisk Anvendelse for sine Evner.

Greens Afskeds-Tale, da han endte hans Physiske Discourser forgangen Sommer, 1766. Minerva 1788. Danskeren, VI, 1891. Francis Bull i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, S. 572 ff. *Harald Jørgensen.*

Greensteen, Henrik Jørgen, 1833—95, Forfatter. F. 12. Okt. 1833 paa Jægerslund, Rye Sogn, Voldborg Herred, d. 11. Juli 1895 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Godsforvalter Andreas G. (ca. 1795—1834) og Anna Maria Petersen (1806—85). Ugift.

G. blev 1851 Student fra Slagelse og tog 1859 teologisk Embeds-

eksamen, hvorefter han valgte Skolevejen. 1879 blev han Inspektør ved Kommuneskolen paa Kapelvej, hvorfra han 1883 forflyttedes til Matthæusgades Skole. Hans Interesse for Skolegerningen gav sig bl. a. Udslag i Udgivelsen af forskellige Lærebøger. Allerede fra sin tidligste Ungdom syslede han med Digtningen; helt fra Studieaarene og til sin Død skrev han Vers, som tryktes i Blade og Tidsskrifter (»Fædrelandet«, »Nutiden«, »Illustreret Tidende«). Selv udgav han kun en enkelt Samling, »Digte« (1859) — af overvejende lyrisk Karakter —, men efter hans Død udkom ved Einar Christiansen et Bind »Udvalgte Digte« (1898) med en noget højstemt Indledning af Ungdomsvennen Bjørnstjerne Bjørnson. — Særlig betydelige er G.s Vers vel ikke, men de er i formel Henseende smukke og bærer med deres Blanding af Vemod og Friskhed og deres ret ejendommelige satiriske Lune Bud fra en fin og kultiveret Personlighed. — Sammen med Carl Andersen udgav G. Billedværkerne »Fra Fjæld og Dal« (1875) og »Vers og Prosa« (1876), begge med Tekst af forskellige Forfattere.

Ovenn. Indledning af Bjørnson. Dannebrog 13. Juli 1895. Ill. Tid. 21. Juli s. A.

K. K. Nicolaisen.

Gregersen, Gunnar, f. 1875, Ingeniør og Haandværkerpædagog. F. 14. Aug. 1875 paa Frbg. (Vartov). Forældre: Skolebestyrer Hans G. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 5. Dec. 1901 i Kbh. (b. v.) med Mag. art. Johanne Salomon, f. 13. Juni 1877 i Kbh. (Mos.), D. af Overrets-, senere Højesteretssagfører Frederik Bendix S. (1849—1903) og Serine Johanne Davidsen (1850—1928). Ægteskabet opløst 1924. 2° 31. Maj 1924 i Helsingør med Anna Marie Caroline Jensen, f. 7. Marts 1891 i Helsingør, D. af Nitter Jens Martin J. (1855—1925) og Amanda Pauline Svendsen (f. 1870).

G.s Gerning samler sig om Fremme af Haandværkernes Udvikling og af Produktionen inden for Haandværk og Industri. Interessen for Undervisning tog han i Arv efter Faderen, men for ham blev det Haandværker-Undervisning. Man har træffende sagt: Teknologisk Institut (Fagskolen for Haandværkere og mindre Industri-drivende) er stiftet af Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri og Industriforeningen i Kbh., men G. er Skaberen af det. Paa hans Energi og Fremsyn er Virksomheden bygget op. G. blev Student 1894, privat dimitteret, cand. phil. 1895 og cand. polyt. 1900. I England og Tyskland studerede han Haandværker-undervisning, og 1906 stod han som Direktør for Teknologisk Institut, da det aabnedes med to Prøvekursus. Allerede forinden var han blevet knyttet til Fællesrepræsentationen. Han fik her

Tilsyn med de Virksomheder, der gennem Fællesrepræsentationen opnaar Statslaan til Anskaffelse af Maskiner. — Teknologisk Institut, der havde faaet overladt nogle Lokaler i Industribygningen i Kbh., kunde fra 1908 betragtes som en fast Institution. Da G. lagde ud, var det under Devisen: det tekniske Husmandsbrug. Det gjaldt en Specialisering af Haandværket i mange smaa selvstændige Brug, ved Anvendelsen af moderne Midler — en delvis Industrialisering ved Hjælp af maskinelle Anlæg og ved praktisk Uddannelse paa Fagkursus. G. havde fra første Færd optrukket de Linier, hvorefter Instituttet siden virkede. Det yder Hjælp til Manden midt i Arbejdet, til Mester saavel som til Svend, og dette sker programmæssigt gennem Undervisning, gennem Raadgivning — en omfattende konsultatorisk Virksomhed med deraf følgende Forsøgsarbejder — og gennem Afholdelsen af Udstillinger. Teknologisk Institut, der staar i saa nær Forbindelse med Erhvervslivet, har givet mange Hjem et bedre økonomisk Grundlag og vundet nyt Land for dansk Haandværk og Industri. 1918 fik Instituttet sit eget store Hus, rejst ved Bidrag fra Stat og Kommune og private. Ti Aar senere udvidedes Bygningen. Ud af de seks ret smaa Lokaler, hvor G. begyndte sin Virksomhed, er der vokset et anseligt Komplex, som — med Inventar — repræsenterer en Værdi af seks Mi ll. Kroner, og Instituttets samlede Elevantal gennem Aarene opgjordes ved Udgangen af 1935 til over 102 000. — G. er Medlem af Industriraadet, hvor han under Verdenskrigen med megen Iver deltog i Arbejdet for Landets Forsyning med Raamaterialer, og af Bestyrelserne for Foreningerne Norden og Dansk Samvirke. Han er Indehaver af Fællesrepræsentationens Sølvmedaille, den af Haandværkerforeningen i Kbh. indstiftede Lassenius Kramps Medaille og det svenske Haandværks Guldmedaille. Sveriges Haandværksorganisation har udnævnt ham til Æresmedlem. — R. 1915. DM. 1920. K.² 1931. — Maleri af Julius Paulsen 1931 og Bronzestue af Charles Arvesen, begge i Teknologisk Institut.

For Industri og Haandværk 13. Aug. 1925. Teknologisk Institut 1906—1931 (Jubilæumsskrift). Dagens Nyheder 14. Aug. 1935. C A. Clemmensen.

Gregersen, Hans Peter, 1842—1922, Skolemand. F. 28. April 1842 i Kerteminde, d. 21. Sept. 1922 i Hillerød, begr. paa Frbg. Forældre: Skomagermester Peter G. (1805—79) og Katrine Nielsen (1810—79). Gift 1° 17. Juli 1870 i Kbh. (Vartov) med Anna Katrine Larsen, f. 11. April 1852 i Kbh. (Helligg.), d. 21. Okt. 1871 paa Frbg. (Helligg.), D. af Handskefabrikant Niels Frederik

L. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 22. Maj 1874 i Kbh. (Vartov) med Elisabeth Margrethe Jensen, f. 10. Sept. 1856 i Kbh. (Vartov), D. af Detailhandler Anders J. (1825—92) og Ane Petersen (1821—1907).

G. tog 1861 Eksamen fra Jelling Seminarium, hvis Forstander H. J. M. Svendsen gav ham en Paavirkning i grundtvigsk Retning for hele Livet. Han blev derefter Lærer i Odense ved en Barne-skole, der forberedte sine Elever til Optagelse i Katedralskolen, og var desuden optaget af Privatundervisning. 1865 fik han Anmodning fra en Kreds af Mænd og Kvinder, hørende til Vartov Menighed, om at komme til Kbh. og lede en Skole, der var baaret af Grundtvigs Syn paa Barneundervisning, og som i nogen Maade svarede til de Skoler, Christen Kolds Elever oprettede paa Fyn. G. tog mod Opfordringen og overtog Undervisningen af de seks Elever, som Skolen foreløbig bestod af. Undervisningen fandt de første to Aar Sted i et privat Hjem; men 1867 fik Skolen sine egne Lokaler, som i Tidens Løb udvidedes ved Ombygninger og Tilbygninger. Skønt Elevtallet i Begyndelsen af 70'erne voksede ret stærkt, havde G. dog mange Besværligheder. Der indmeldtes efterhaanden mange vanskelige og uvillige Drengene, som Forældrene mente den nye Skole kunde faa Skik paa. Følgen blev, at Skolen i nogen Maade skiftede Karakter, og G. følte sig fristet til at opgive den, da han fik Tilbud om en god Stilling i Forretningsverdenen. Andre af hans Venner raadede ham til at studere og blive Teolog, saa han kunde søge Præstekald. G. fulgte for saa vidt det sidste Raad, som han læste til Artium og fik denne Eksamen og Filosofikum i 40 Aars Alderen. Han forblev dog ved sin Skole, som efterhaanden udviklede sig paa bedste Maade og tog de Opgaver op, som Tiden førte med sig. 1886 blev Skolen en Eksamensskole med Ret til at afholde alm. Forberedelseseksamen, hvad egentlig stred mod de Principper, hvorefter Skolen var grundlagt. Da Realskolerne i Kbh. 1904 gik ind i De forenede Skolers Ring, holdt G. sin Skole uden for som en uafhængig Privatskole; men da Staten og Kommunerne i Storkøbenhavn 1918 overtog Byens højere Skoler, gik Eksamensklasserne i G.s Skole under hans Inspektør — og Svigersøn —, cand. mag. O. Bjørneboes Ledelse ind i Frbg. Skolevæsen, og G. beholdt kun Forberedelses-skolen, som han bestyrede til sin Død. — Da G. forlod Odense for at overtage den Opgave i Kbh., som var ham tilbudt, sagde en Ven til ham: Vær nu ikke bange for at bruge Bøgerne. G. fulgte Raadet. Hans Skole var præget af de sundeste af Grundtvigs Skoletanker; han blev aldrig yderliggaaende. Med aaben Sans for nye Skoletanker indførte han i Slutningen af 80'erne ved sin

Skole den Form for Gymnastikundervisning, som stammer fra Svenskeren Ling, og som siden er trængt igennem ved alle danske Skoler. Omtrent samtidig fik han den indtil da i Skolen anvendte Undervisning i Haandarbejde for Drengene afløst af Sløjld, saaledes som dette Fag er tilrettelagt her i Landet af Aksel Mikkelsen. — G. interesserede sig for Realskolernes Forhold og var 1903—09 Formand for Realskoleforeningen. — Han var 1890 med til at stifte Kbh.s Valgmenighed, og han var i mange Aar Formand for dens Bestyrelse. — R. 1908. DM. 1922. — Maleri af Axel Hou 1916 paa Gregersens Skole.

Politiken 31. Okt. 1915. Gregersens Skoles Festskrift 1915. Karl Mantzius: Min Far og jeg, 1919, S. 199 ff. Den danske Realskole 1. Maj og 1. Okt. 1922. Berl. Tid. 21. Sept. 1922.

C. R.

Gregersen, Jens, 1794—1874, Bonde og Politiker. F. 1. April 1794 i Hørby ved Holbæk, d. 17. Juli 1874 i Kundby, begr. sst. Forældre: Gaardfæster Gregers Larsen (ca. 1757—1824, gift 1° med Else Nielsdatter, f. ca. 1765) og Else Pedersdatter (f. ca. 1747, gift 1° med N. N.). Gift 9. Dec. 1817 med Ane Sofie Toftegaard, f. 1800 i Hørby, d. 3. Dec. 1884 i Kundby, D. af Møller Jens Jacobsen T. og Kirsten Olsdatter (1776—1824, gift 2° med Møller Poul Nicolai Møller).

Som Barn saa G. sin Fader blive pryglet brutalt paa **Hovmarken** af en Ladefoged; Mindet herom bevarede han gennem Livet. Han blev aldrig selv Fæster, men (1822) Arvefæster i Kundby, altsaa praktisk talt Selvejer — betragtede dog altid Fæsternes Sag som sin egen og hele Bondestandens. Som dygtig Landmand drev han et udmærket, gentagne Gange præmieret Jordbrug; som kraftig, velbegavet Personlighed, om end uden større Talegaver, blev han den førende Mand i sit Sogn og paa Egnen. Kundby Bønder fik en særlig fremtrædende Plads i 40'ernes begyndende Bondebevægelse, men den fremmeste af dem var G. Det var ham, der — maaske 1842 — udtalte de berømte Ord, som Drewsen 1844 citerede i Roskilde Stænderforsamling: »Ja, Hr. Kammerraad, gøres ikke noget for Bondestanden, saa frygter jeg for, at Postelinet vil blive slaaet itu«. G. var et af de mest betydende Medlemmer af den 1843 stiftede Landkommunalforening for Holbæk Amt; sammen med andre Gaardmænd i Kundby indbød han 1844 Peder Hansen, Lundby, til at holde Møde i Holbæk, og han blev en god Støtte og Ledsager for denne Agitator under hans Virksomhed i Amtet. Overhovedet deltog han meget livligt i det nye Røre; som Bestyrelsesmedlem i Landkommunalforeningen var

han en af dem, der under Formanden Gleeurups Førerskab underskrev den Henvendelse til Drewsen og Balthazar Christensen, som førte til Oprettelsen af Bondevennernes Selskab 1846. 1848—49 var han som Bondevennernes Mand Repræsentant for sin Hjemstavns (Holbæk Amts 2. Distrikt) i den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor han aldrig tog Ordet, men naturligvis støttede Venstre. Senere nøjedes han med at være den loyale Stiller for Svinningekredsens fremragende Folketingsmand, A. F. Tscherning (ved Valget i Febr. 1853, da Tscherning ikke stillede sig i denne Kreds, var G. dog opstillet som Kandidat, men vragedes for en anden Kundbybonde, Hans Jensen). G. var en Foregangsmand i Bondestanden og en forstaaende, velvillig Hjælper for de Mænd fra andre Samfundsklasser, som blev Bøndernes første politiske Førere. — Breve fra G. til Tscherning i Det kgl. Bibliotek. — Mindesten paa Kundby Kgd.

J. P. Jensen i Fra Holbæk Amt, VII, 1913, S. 30—82. Samme: Sjællandske Bønder, 1919, S. 11—57. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—1848, II, 1934. Samme i Hist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1921—23, S. 176, 181. Richard Petersen: Erindringer fra Barndom og Ungdom,

Gregersen, Andreas Peter Vilhelm, 1848—1929, Forfatter. F. 17. Marts 1848 i Flensborg, d. 16. Jan. 1929 i Gerrild, begr. i Grenaa. Forældre: Købmand og Fabrikant i Flensborg, senere Grosserer i Kbh. Laurits Eduard G. (1820—92) og Anna Laura Helene Schmidt (1823—79). Gift 2. Juni 1882 i Kbh. (Frue) med Anine Emilie Rosalie Kayser, f. 29. Maj 1861 i Kbh. (Frue), D. af Tømrermester, senere Landstingsmand H. H. K. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1868 fra Sorø, studerede en Tid Sprog, var Kontorist og Huslærer. 1881 tog han teologisk Embedseksamen og blev Kateket ved Frelzers Kirke i Kbh., n. A. Sognepræst i Naur og Sir; 1886 forflyttedes han til Stauning og derfra 1897 til Hornslet, hvorfra han 1918 tog sin Afsked. — G. har udsendt en Række Digtsamlinger, væsentlig indeholdende lyse og friske Sange til Naturens Pris, smukke lyriske Stemninger og kristelige og fædrelandske Digte. Hans første Bog, »Nogle Digte«, udkom 1875; senere fulgte »Julegrønt« (1884), »Paa Vejen hjem. Kristelige Digte« (1895), »Vintergæk« (1911) samt Musikhæfterne »Poesier og Melodier« (1914) og »Vaarviser« (1917). Med Melodier bl. a. af Hartmann, Bechgaard, Hillebrandt og Forfatteren selv har mange af G.s Sange fundet Vej til vore Sangbøger og er saaledes i særlig Grad blevet Folkeejede. — R. 1911.

Søndagsbladet 21. Aug. 1898. Soransk Tidsskr., IV, 2, 1908. Nationaltid. og **København** 17. Marts 1898 og 1918.

K K Nicolaisen.

Greve, Boy Jensen, 1756—1831, Silhouettør og Miniaturemaler. F. 10. Sept. 1756 i Okholm i Sydslesvig, d. 1. Febr. 1831 i Kbh. (Fred. Hosp.), begr. sst. (Ass.). Gift senest 1789 med Marie Magdalene Wichmann.

Hvor G. gik i Lære, er ukendt, men 1787 dukkede han op i **Kbh.**, tegnede Skygebilleder efter Medlemmer af Kongefamilien og var paa Jagt efter Velyndere; 1788 var han i Norge, vendte tilbage til **Kbh.**, drog 1790 til Berlin, fik 1799 en Udbetaling i Kbh. af Arveprinsens Kasse, var atter i Kbh. 1802—05, derefter i Norge, rundt i Jylland og Hertugdømmerne, slog sig 1811 ned i Berlin og udstillede paa Akademiet der 1812 og 1820, vendte 1829 tilbage til **Kbh.**, hvor han døde som en fattig Mand, medens hans Hustru og **Børn** boede i Berlin. Hans Specialitet var oprindeligt at tegne Silhouetter (Lahde udgav flere af dem, f. Eks. af Kongefamilien, i Stik), senere udførte han som Glasmaleri og med Voks hele Familiestykker som Skygebilleder i Røhtermundts Manér, lavede Ringe og Pretiosa i Glas med Silhouetter paa Bagsiden og malede Miniaturer. I alt skal han have udført over 1500 Silhouetter og Miniaturer. Han kaldte sig, uden at Berettigelsen dertil er klar, kgl. Silhouettør. Af hans Arbejder findes paa Fr.borg tegnede Silhouetter af Christian VIII. som Barn og af Carl F. Dichman og en lidet værdifuld Miniature af Louise Augusta fra 1789. Et Familiebillede af Carsten Anker med Hustru og to **Børn** (1789) findes i Norge, en Miniature af Thorvaldsen var hos Dronning Louise, et Napoleonsbillede paa Ericsberg i Sverige. Arbejder af G. forekommer ofte paa tyske Udstillinger. I Kbh. fandtes en Gouache, forestillende Christian VIII. paa lit de parade; derefter har Wolf stukket et Blad. Der findes her og i Tyskland adskillige Stik efter hans Arbejder (bl. a. **Sayn-Wittgenstein**, **Maurenbrecher**). — Blandt G.s **Børn** var Datteren *Johanna*, gift med Præsten **Rückert**, en ret anset Portræt- og Blomstermalerinde i Berlin. Sønnen *Johann Sophus Friedrich Alexius Adam Werner G.* (1789—1868) uddannedes i Faderens Kunst og levede det meste af sit Liv i **Lübeck** som Miniaturemaler og Malerirestaurator. Af hans danske Arbejder kan nævnes en Miniature af Frederik VI. Hans Søn var *Frederik Martin Rudolf G.* (1810—69), der besøgte Akademiet i Kbh. 1833—36, var Tegnælærer ved Petri tyske Skole, udstillede 1835 paa Charlottenborg, blev Leverandør af Snusdaasebilleder til Christian VIII. og Frederik VII. og opnaede 1847

Kongens Støtte til en Uddannelsesrejse; 1850 udgav han et stylograferet Portræt af ham. Da Understøttelsen ved Kongens Død faldt bort, ernærede han sig i Hamburg som Malerikonservator og var 1851—59 Konservator ved Baron Dirckinck-Holmfelds Malerisamling i Roskilde, hvor han bl. a. udgav en lille Bog om Restaurering (1855). Han har malet saavel Miniaturer som Portrætter og Figurbilleder i Olie. Hos Johan Hansen hang »Fra 1848«. I Tegningsamlingen paa Nationalgalleriet i Berlin (1844) og paa Fr.borg findes nogle fine og sobre akvarellerede Tegninger af Thorvaldsen.

E. Lemberger: Die **Bildnis-Miniatur** in Skandinavien, II, 1912, S. 176 ff.
H. Grevenor: Silhouetter, 1922, S. 34—39. Tidsskr. for Kunstindustri, 2. Rk., II, 1896, S. 208; III, 1897, S. 111.

O. Andrup.

Grib, Peter Hansen, 1681—1757, Søofficer. F. 18. Maj 1681 i Kbh., d. 17. Marts 1757 i Snoghøj, begr. i Erritsø K. Gift 1° 5. Okt. 1704 i Kbh. (Holmens) med Bodil Pedersdatter, f. 18. Aug. 1684, begr. 9. Maj 1710 i Kbh. (Holmens), D. af Arkelimester i Flaaden Peder Hansen og Gundel Olufsdatter. 2° 8. Dec. 1712 i Kbh. (Holmens) med Anne Sophie Jørgensdatter, f. 1. Juli 1691 i Kbh. (Trin.), d. 19. Jan. 1775 i Snoghøj, D. af Jørgen Hansen og Maren Nielsdatter; opdraget af Schoutbynacht, senere Guvernør i Trankebar Jørgen Hermansen Bjørn (d. 1704), siden af Admiral Niels Larsen Barfod (s. d.).

P. G. indtraadte i Tjenesten 1692, gennemgik 1700—01 Navigationsskolen paa Bremerholm og gik derefter i Ostindiefarten. 1709 blev han Maanedsløjtnant, n. A. Sekondløjtnant og 1711 Premierløjtnant. 1712 og 13 var han Chef for Fregatten »Hvide Falk« paa Konvojering og søgte 1713 sin Afsked, da han ikke kunde subsistere paa en Løjtnantsgage. Da denne Ansøgning blev afslaaet, søgte han om Forfremmelse i Betragtning af, at han var af Viceadmiral Barfods Slægt, men med samme Resultat. 1714 og 15 førte han Defensionsskibet »Concordia« i Østersøflaaden og 1716 **Galioten** »Vindhunden«, med hvilken han med Bravur deltog i Tordenskiolds Affære i Dynekil 8. Juli. S. A. forfremmedes han til Kaptajnløjtnant. 1716 og 17 førte han Skytskibet »Arche Noa« i Tordenskiolds Eskadre og deltog i de mislykkede Angreb paa Goteborg 14. Maj og paa Strömstad 19. Juli 1717. I den sidste Affære blev P. G. haardt saaret og mistede den ene Arm. S. A. blev han Kaptajn. 1718 var han Chef for Orlogsskibet »Oldenborg« i Nordsøeskadren. Under Blokaden af Goteborg tog han et armeret Fregatskib »Mignon«. Om Bord i dette befandt

sig to Passagerer, som P. G. landsatte i Fladstrand. Det viste sig imidlertid, at den ene var svensk Embedsmand og den anden en tysk Købmand, der var Leverandør til Sverige. P. G. sigtedes i den Anledning for at have modtaget Bestikkelse, hvorfor han hjemkaldtes for at stilles for en Krigsret. Samtidig tiltaltes han for fra et Vrag at have borttaget og solgt en Del Stangjern. 1720 dømtes han til at degraderes til Kaptajnløjtnant, men nægtede at modtage denne Dom, som han erklærede for uretfærdig, hvorfor han i Dec. s. A. blev afskediget med Kaptajns Karakter. Han gik derefter i russisk Tjeneste, avancerede til Kommandør, men tog 1725 sin Afsked og rejste tilbage til Danmark, hvor han søgte om Genansættelse. Som Grund til sin Hjemkomst angav han, at han ikke vilde udsætte sig for at komme til at kæmpe mod sit Fædreland. Hans Ansøgning om Genansættelse blev imidlertid afslaaet. Han hutlede sig nu igennem i nogle Aar, indtil han 1727 fik Skib at føre for Asiatisk Kompagni, hvilket varede i fire Aar. 1741 gav Kongen ham Færgeprivilegiet i Snoghøj, som blev i hans Familie i ca. 100 Aar. P. G. var en dygtig Sømand og en forvoven Søkriger, men han var en vanskelig Mand, der næsten altid var i Pengeforlegenhed. — Epitafium i Erritsø Kirke.

Personalhist. Tidsskr., I, 1880, S. 155; 2. Rk., II, 1887, S. 295. Tidsskr. 1923.

Th Topsøe-Jensen.

Griffel, Peder (Peder Italien, Petro Crivelli eller Graville), — 1615-22 —, Billedhugger.

Da Møntmester Nicolaus Schwabe i Maj 1615 blev sendt til Tyskland fra Fr.borg for at forhandle om Adrian de Vriess' Brønd, fik han ogsaa Ordre til at skaffe en dygtig Modellør med hjem. Saaledes dukkede P. G. op i Kbh. og fik Juleaften Bestalling som Posserer fra 3. Okt. 1615 at regne. Han fik Afsked 20. April 1622, sin Restløn 7. Maj og Pas til Italien Sommeren s. A.; i Sept. ses han at være rejst. Der betaltes betydelige Beløb til Gips til hans Værksted i Møntergade, og Christian IV. købte engang Spejle af ham. Man har gisnet en Del over, hvad P. G. egentlig har udført her i Landet; der nævnes Statuer, som maledes, og Forme af liggende Figurer. Francis Beckett tillægger ham Figurerne paa **Porttaarnet** paa Fr.borg, som tydelig viser en Mester af Michelangelo'sk Paavirkning, ligesom ogsaa Resterne af Relieffet over **Køkkenbrønden** i Slotsgaarden tilskrives ham. Gruppen af Hesten og Løven i Rosenborg Have, der er bygget over en antik Skulptur paa Capitolium, anses han som Mester for, og der har været gjort Forsøg paa at henføre andre Figurer fra Rosenborg Have

til ham (»Pigen, der piller Tæer«, 3: Tornudtrækkersken). Maaske har han modelleret Forbilleder til nogle af Kvindefigurerne i Loftet paa Fr.borg Riddersal. Alabasthovedet af Christian IV. (Nationalmuseet) har været tillagt ham.

H. C. Bering **Liisberg**: Rosenborg, 1914, S. 237, 244, 249. F. Beckett: Frederiksborg, 1914, S. 100, 120, 129, 261. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian IV.s egenh. Breve, I, 1878, S. 192, 321, 352. F. R. Friis: Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1872—78, S. 37, 267. Samme: Bidrag til dansk Kunsthistorie, 1890—1901, S. 18. Tidsskr. for Kunstindustri, 1890, S. 102. *O. Andrup.*

Griffenfeld, Peder Schumacher, Greve af, 1635—99, Rigskansler. F. 24. Aug. 1635 i Kbh., d. 12. Marts 1699 i Trondhjem, begr. sst. (Frue K.), senere flyttet til Vær K. **Forældre**: Rinskvinhandler og Vinstueejer Joachim Schumacher (1604—50) og Maria Motzfeld (1613—93). Gift 2. Nov. 1670 i Kbh. med Cathrine (Karen) Nansen, f. 1. Marts 1656 i Kbh., d. 17. Maj 1672 sst. (**Helligg.**), D. af islandsk Købmand Mikkell N. (ca. 1630—59) og Karen Rasmusdatter Helkand (d. 1673, gift 2° med Sekretær i Tyske Kancelli Matthæus Rudolf Rheinfranck til **Fævejlegaard**, d. 1680).

P. S.' Fader, der var født i **Bergedorf** ved Hamburg og havde faaet sin Handelsuddannelse i Leipzig, tilhørte en ogsaa i Slesvig og Norge repræsenteret nordtysk Købmandsslægt, Morfaderen Peder Motzfeld (vistnok fra **Lüneburg**) hørte til Kbh.s mest agtede Købmandsbourgeois. Joachim S. var et bevægeligt, stærkt religiøst Gemyt, i sine senere Aar vist noget drikfældig, Maria Motzfeld en intelligent og villiefast Personlighed, som efter Mandens tidlige Død snart fik bragt den, som det synes, ret forfaldne Forretning paa Fode igen. Sproget i Hjemmet var Tysk. P. S. var det ældste af ni Børn, af hvilke dog kun fem naaede voksen Alder. Hans Barndomsudvikling var det aandeligt enormt tidligt udviklede Vidunderbarns. Fire Aar gammel kom han i Skole, fik kort efter private Huslærere og blev 1647, tolv Aar gammel, Student. Feteret af medstuderende og Lærere paa Universitetet, inden for hvilket hans Moder havde Slægts- og Venskabsforbindelser, studerede han klassiske Sprog og Teologi, en Tid ogsaa Medicin under Thomas Bartholin og skrev et Par smaa »Disputatser« — Skolearbejder uden selvstændig Værdi. Indtil Faderens Død (1650) var han en Tid lang optaget som Alumne i Biskop Jesper Brochmands Hus. Nogle latinske Smaadigte vidner om poetisk Evne, og der tilskrives ham ogsaa en i Afskrifter bevaret dansk Drikkeviser. Hovedværdien af hans københavnske Studieliv var maaske Udformningen af den fremragende danske Stil, som siden var hans Eje. 1653 tog han

Attestats og rejste s. eller n. A. til Udlandet for Moderens Penge. Han besøgte, sammen med Vennen Johan Fincke, Rostock, Leipzig og Dresden og laa to Aar ved Universitetet i Leiden. Skønt han var immatrikuleret som stud. med., viser hans bevarede Optegnelsesbog, at hans Studier især gjaldt den klassiske Oldtidslitteratur (han var navnlig en Elsker af Plautus), og der findes ingen Spor af egentligt Forskersnilde eller -begejstring hos ham. Hans Navneindskrift paa Optegnelsesbogen »P. S., Herre til Motzfeldt« viser derimod, at den honnerte Ambition allerede nu brændte i hans Blod; i sit Signet lod han sætte Faderens Slægtmærke, en Grif. Han gjorde sig ogsaa gode Venner med flere unge danske Adelsmænd. Hans muntre Vid, som gerne strejfede det frivole, og hans Væsens Charme gjorde det let for ham at vinde Mennesker, baade Mænd og Kvinder; over de sidste øvede ogsaa hans fine, livfulde, i det ironiske spillende Ansigtstræk og hans spinkle, men elegante og harmoniske Legemsbygning en dragende Magt. Sept. 1657 lod han sig indskrive ved Queen's College i Oxford, hvor han blev tre Aar og knyttede Venskab med Kollegiets provost Thomas Barlow, den senere Biskop af Lincoln, bekendt som en udpræget politisk Vejrhane; efter en senere Tradition skal han ogsaa have haft Omgang med den mere principfaste Royalist og Highchurchman John Fell. Hans Studier omfattede nu bl. a. orientalske Sprog (Arabisk og Persisk), men ogsaa Spørgsmaal som det engelske Parlaments Oprindelse og Arvefølgen i forskellige europæiske Stater berøres i Optegnelsesbogen, og han synes at have læst baade Milton og statsretlige Forfattere som Bodin og Grotius. Han oplevede Cromwells Militærdespoti og Genoprettelsen af det konstitutionelle Kongedømme under Karl II. og forlod England med stærke Sympatier for engelsk Aand og Liv, om hvilke han senere aflagde Vidnesbyrd. Efteraaret 1660 tog han til Paris, hvor han præsenterede sig for Bartholins Ven, den store Læge Guy Patin, som dansk Adelsmand, men i øvrigt ikke knyttede lærde Forbindelser og næppe paa noget Omraade drev dyberegaaende Studier. Men han erhvervede stor fransk Sprogfærdighed og fik det Anstrøg af fransk Selskabskultur og Elegance, som aldrig senere forlod ham. Juli 1661 var han i Amsterdam, og det var maaske herfra, han tog til Spanien, til hvis Sprog og Kultur han senere viser Kendskab; siden rejste han i Italien (Rom, Venezia), der betog ham stærkt. Hjemrejsen gik over Tyskland; 20. Juli 1662 stod han atter i sin Fødeby.

Det Danmark, han gensaa, var et andet end det, han forlod. Karl Gustaf-Krigene og Statsomvæltningen 1660 var gaaet hen

over det. Kongemagten var nu, som i Ludvig XIV.s Frankrig, eraadende, og de adelige Standsprivilegier var knækkede; borgerlige Mænd af dansk og tysk Herkomst havde faaet Sæde i de nyoprettede Kollegier. Uden Tvivl har Statstjenesten lokket den 27-aarige Verdensmand med de mange Sprogkundskaber og den store Ambition stærkere end Universitetet eller Kirken, og han forstod at skaffe sig gode Forbindelser. Vistnok gennem Kansler Reedtz fik han Maj 1663 Ansættelse som Kong Frederik III.s »Archivarius og Bibliothecarius«. Hverken Stillingen eller Lønningen (800 Rdl.) var stor, men han »fik Foden ind paa det Bibliotek, som mod Melankoli var Fyrstens Apotek« (Jac. Worm), og forstod snart ved sin Erudition, sin velafvejede Optræden og sit Vid at indynde sig hos den lærde Monark. Ogsaa den meget formaaende Kammerskriver (fra Aug. 1664 Statholder i Kbh.) Christoffer Gabel vidste han at tage; da Gabels besejrede Rival Hannibal Sehested var død 1666 i Paris, skal han have sparket til den afdøde Statsmand i et obskønt Epigram. Lønningen udeblev ikke. April 1665 blev P. S. samtidigt med, at han beholdt sine gamle Embeder, Kammersekretær (Kabinetssekretær), i hvilken Egenskab han ofte udfærdigede Ordre, som ellers var forbeholdt Kancelliet eller Skatkammeret, og fulgte Kongen paa Rejser i Danmark og Hertugdømmerne. Juni 1666 fik han Foden ind i Danske Kancelli, idet Kongen bestemte, at Gennemlæsningen af alle Andragender til dette og Referatet til ham skulde ske ved Kansleren, Oversekretær Erik Krag og P. S.; som »Rejsesekretær« fungerede han som Oversekretær hos Kongen, naar denne var uden for Kbh. Forfremmelsen skyldtes rimeligvis Gabel og hang sikkert sammen med P. S.s Arbejde paa »Kongeloven«, der udfærdigedes 14. Nov. 1665. Han er ikke dennes Forfatter i den Forstand, at han har skabt dens Tanker og Tendens — de skyldes Kongen og Gabel —, men han gav ældre Udkast den endelige latinske og derpaa danske Form, og det er sandsynliggjort, at hans Læsning af europæiske Statsrets- teoretikere, især Grotius, har præget Lovens Udformning.

I de følgende Aar modtog P. S. yderligere Vidnesbyrd om Kongens Yndest: Sept. 1668 blev han Kancelliraad (med 1000 Rdl. i Løn og Andel i Kancelliets Sportler), Febr. 1669 Oversekretær og Assessor i Statskollegiet og Højesteret. Han var nu, næst Kansleren, Kancelliets ledende Personlighed og bevarede samtidig sin Stilling som Kammersekretær. Det var i sidste Egenskab, han fik udstedt en kgl. Befaling til sin Ven Rasmus Vinding om at gøre Ende paa de langvarige Drøftelser om en Lovkodifikation ved at udarbejde en ny dansk Lovbog i »en kort og fyndig Stil«.

Hans Karriere var ikke lige velset af alle: der opstod et Mod-sætningsforhold mellem ham og Reedtz, og ogsaa Statholderen begyndte nu i sin tidligere Protegé at se en Rival for sig og sin Familie. Det var sikkert for at finde en Støtte mod sine Fjender, at P. S. ved denne Tid sluttede sig nøje til den norske Statholder, Kongesønnen Ulrik Frederik Gyldenløve, som rimeligvis havde en vigtig Andel i hans Avancement 1669, og som i Gabel saa en Dødvægt paa Udviklingen. Men der bestod desuden en Slags »Valgslægtskab« mellem de to unge begavede Mænd; Forholdet er (af A. D. Jørgensen) betegnet som en »Forelskelse«, og deres omfattende og mangeaarige Brevveksling viser i alt Fald, at de følte Trang til i Stil og Vendinger at smigre og kæle for hinanden. Støttet paa Gyldenløve kunde P. S. nu ogsaa udvide sin adelige Vennekreds og blive en feteret Figur i det fornemme Selskabsliv, især blandt Adelenes unge og yngre Damer, af hvilke i hvert Fald tre, »de Agerhøner trende« (Jac. Worm), Mette Trolle (gift med Jørgen Reedtz og Søster til Gehejmeraad Corfitz Trolle), Magdalena (Malene) Sibylla Gersdorff (D. af den afdøde Rigsdrost, gift med General Jørgen Bielke) og den førstes Søster Birgitte, senere blev hans Elskerinder. Forbindelsen med Gyldenløve havde maaske ogsaa en forfatningspolitisk Side. Dele af den danske Adel drømte om at komme bort fra den gabelske Enevælde og begyndte at se en Fører i Gyldenløve, og det er bemærkelsesværdigt, at den ansete tyske Jurist H. Conring, som i en efterladt Betænkning om det danske Arvemonarki fra denne Tid stærkt tilraader at give Folket Andel i Styrelsen, Jan. 1669 fik Bestalling som dansk Raad, ligesom han senere (1671) dedicerede P. S. en Bog. P. S. kom til at indtage en ejendommelig Mellemstilling mellem Adelen og det Bourgeoisi, hvorfra han var udgaaet, og inden for hvilket han 1667—68 knyttede videre Forbindelser ved sine tre Søstres Ægteskaber.

Frederik III.s pludselige Død 9. Febr. 1670 skabte en helt ny Situation. Grundlaget for Gabels Magt var **brudt**, Gyldenløve vendte hjem fra sin engelske Ambassade, Gabels bitre Fjende Hertugdømmernes Statholder Frederik Ahlefeldt kom til Kbh., og efter en Række Kampe og Intriger fik Gabel i April sin Afsked. De mest fremstaaende Personligheder i dansk Politik var nu Statholderne i de ikke-danske Rigsdele, men — fortalte senere Hertuginde Sophia af Hannover — Gyldenløve foretrak sine Fornøjelser for Forretningerne, og Ahlefeldt var for magelig til at gribe dem an; de enedes derfor om at bruge P. S. som deres »lille Skriver«. Der er rimeligvis en Sandhedskærne heri, men den maa suppleres

med den Kendsgerning, at P. S. efter Tronskiftet forstod at sætte sig fast i den unge aandeligt tunge og let paavirkelige Konges Gunst. Blandt de Ting, som stod fast for Christian V., var hans **ubeskaarne** kongelige Enevælde, og det hænger sandsynligvis sammen hermed og med de Intriger, som fandt Sted mellem den styrtede **Gabel** og Kongens Yndling Morten Skinkel, at P. S., som endnu i Sommeren 1670 over for den engelske Gesandt Essex udtalte sig beklagende om Enevældens Indførelse, sammen med sin Protektor Gyldenløve brød Forbindelsen med det utilfredse Adelsparti. Støttet paa Kongen, sin Forretningserfaring og Indflydelse i Kancelliet og sin vældige Arbejdsflid og paa et vist Modsætningsforhold mellem de to Statholdere gjorde derpaa den lille Skriver sig efterhaanden til Ligemand med de to andre i »Triaden«.

I det Reformarbejde, som nu fandt Sted, har den norske Stattholder og **maaske** endnu mere Jens Juel, Hannibal Sehesteds Søstersøn og i flere Henseender hans aandelige Arvtager, som de ledende i det Sept. 1670 oprettede **Kommercekollegium** uden Tvivl Hovedæren for de Bestræbelser, som fandt Sted til Fremme af Handel, Skibsfart og »Manufakturer«, ligesom de, støttet af Viceskatmester H. Vind og Feltherre Schack, spillede en væsentlig Rolle ved de finansielle og militære Reformer. P. S. var vel københavnsk Borger­ søn, men hans Udvikling var Studentens, Hofmandens og Bureaukratens, og han stod i Virkeligheden alt, hvad der smagte af borgerlige Erhverv — for slet ikke at tale om Landbrugs- og Bondeproblemer — og Finansplaner langt fjernere end den idé­ rige, praktiske Kongesøn og den solidtbyggede danske Adelsmand med det skarpe, alsidige Statsmandsblik. P. S. var ingenlunde nogen dansk Colbert, selv en miniature. Derimod har han sikkert en Hovedandel i Centralforvaltningens Omdannelse (**April—Juli** 1670), idet han forfattede eller gennemrettede de nye Instrukser. I alle Kollegier paabødes faste Kollegiemøder, og Ligheden i Medlemstal mellem adelige og borgerlige fastsloges. Kancelliet blev Styrelsens Centralorgan, som de andre Kollegier i større eller mindre Omfang underlagdes; dette gjaldt ogsaa de fleste uden­ rigske **Sager**; inden for Kancelliet lagdes Hovedindflydelsen hos de to Oversekretærer, af hvilke P. S. i Forhold til sin Kollega Didr. Schult var den absolut dominerende. Hans Magt øgedes yderligere ved, at han blev »**Ober-Geheime-Etats**«-Sekretær i det nyoprettede »conseil privé« (Gehejmerraad, Højeste **Raad**), der omfattede de høje Embedsmænd (**Ministrene**). Statskollegiet, som havde ført en hensygnende Tilværelse siden Sehesteds Velmagts­ dage, fik et øget Medlemstal, bl. a. flere borgerlige Medlemmer,

og blev, især hvad Handels- og Industrisager angik, »næsten som en lille parlamentarisk **Forsamling**« (A. D. **Jørgensen**). Den egentlige Grundlægger af den danske Enevældes Forvaltning er ikke P. S., men Hannibal Sehested; P. S. supplerede og gød nyt Liv i de gamle Former, og han gjorde, modsat Sehested, ikke Skatkammeret, men Kancelliet, sit eget Kollegium, til Styrelsens Centrum. Ny var heller ikke Tanken om at skabe en særlig **Hofadel** — den var fremsat af en Adelsmand under Statsomvæltningen **1660** —, men først nu blev den udført ved Oprettelse af Greve- og Friherretitler og -len. I den bureaukratiske Enevældes Aand var Rangforordningen (Maj **1671**), som gav de højere Embedsgrader Rang fremfor andre, ogsaa adelbaarne.

Det hænger **maaske** sammen med Gyldenløves Frontstilling over for det adelige Reaktionsparti, at P. S. selv foreløbigt undlod at lade sig adle og Nov. **1670** ægtede den femtenaarige Pige af det fineste københavnske Bourgeoisi, med hvem han i Foraaret havde trolovet sig. Pigen var dog samtidig rigere end de fleste danske Adelsjomfruer. Parret flyttede ind i den Ejendom paa Hjørnet af Købmagergade og Helliggejtstræde, hvor nu Postgarden ligger, som vedblev at være P. S.s Bolig til hans Fald. Hans Svoger Hans Nansen og dennes Svoger Peder Pedersen Lerche blev Medlemmer af **Kommercekollegiet**. Allerede tidligere havde P. S. faaet sin Broder Albert, som ægtede Generalpostmester Paul **Klingenbergs** Niece, udnævnt til Mønsterkommissarius; en Fætter Gert Schrøder og dennes Svoger Henning Meyer, senere gift med P. S.s Søster Christiane, blev Sekretærer i Danske Kancelli, Svogeren Jørgen Fogh Borgmester i Kbh. Der var Nepotisme i dette, og P. S. kom til at staa som Hoved for en borgerlig-bureaukratisk Klike, i hvilken flere og mest han selv udnyttede Lejligheden til at berige sig ved »**Emolumenter**« af forskellig Art. — P. S. var dog ikke til Sinds at nøjes med Stillingen som Rigets første Borger. I Forbindelse med Udstedelsen af »**Gemaksordinansen**« (Maj **1671**) udnævntes han til Gehejmerraad med Eksellencetitel (Bestalling Sept. **1671**; 3000 Rdl. i Løn), og da han Juli **1671** i Mageskifte mod sin Hustrus Arvegods i Antvorskov Amt fik Kronens Skøde paa Tønsberg Provstis Gods og **Sem Kongsgaard**, fik det norske Gods adelige Rettigheder under Navnet *Griffenfeld*, som P. S. nu ogsaa selv optog; hans fædrene Vaaben smykkedes med Hjelm, Krone og Grif. Ved Tronarvingens Fødsel Okt. **1671** blev han Ridder af den nye Orden af »Danebroge«, hvis Navns og Insigniers **national-danske** Farve vistnok skyldtes ham. I Kancelliet var hans Indflydelse i stadig Stigen, og over for Ahlefeldts bidske Kritik

af Finans- og Ydrepolitik søgte Gyldenløve P. G.s Støtte, selv om der allerede nu spores Tegn til, at de to Mænds Venskab ikke helt var det gamle.

Det fulgte af P. G.s Stilling som Gehejmraadets Sekretær og Kancelliets Hovedkraft, at Rigets Ydrepolitik kom til at beslaglægge en stor og stigende Del af hans Tid. Ved det Forlig, som **Dec. 1670** sluttedes med **Pløn** om Besiddelsen af Oldenburg og **Delmenhorst**, var Ahlefeldt den danske Hovedforhandler, og P. G. inddroges først lige før Afslutningen i Underhandlingen, men den derved skabte Konflikt med Gottorp kom til at beskæftige ham i den følgende Tid. Vigtigere var dog den europæiske Stormagtskrise, som fremkaldtes ved Frankrigs og Englands Angrebsforbund mod Holland. Da **Gabel** havde søgt at grunde sin Ydrepolitik paa Forbund med Holland og Frankrig, stillede Spændingen mellem disse Stater Danmark over for et Dilemma, og dette blev større, da Frankrig April **1672** sluttede et Forbund med Sverige, som forpligtede dette til Vaabenhjælp, hvis nogen Magt krænkede Freden i Tyskland, mens samtidig Frankrig forpligtede sig til ikke at give Danmark Subsidier eller optage det i Forbundet uden Sveriges Samtykke. Generalstaterne, Kejseren og Brandenburg virkede ivrigt for en dansk Aktion mod Frankrig-England, som Maj **1672** begyndte Angrebet paa Holland. Inden for den yngre danske Statsmandsgruppe saa Jens Juel, for hvem de merkantile og toldpolitiske Betragtninger altid var de afgørende, i sin store Morbroder Hannibal Sehesteds Aand helst et dansk-svensk Forbund til Sikring af Handelsfriheden i de nordiske Farvande; til ham synes Gyldenløve, om end med nogen Vaklen, at have sluttet sig. Ahlefeldt var nærmest østrigsk orienteret, men mod ethvert krigersk Engagement, som vilde skade Handel og Toldindtægter og udsætte Hertugdømmerne. P. G. har sandsynligvis i sit principielle Syn været paavirket af Juel, men mod Søforbundet med Sverige og Neutraliteten stod Kongens Revanchelyst over for Broderriget, som deltes af hans fornemste Generaler og flere ældre Raader (Reedtz, H. Bielke, Schack, **Körbitz**), som en afgørende Hindring. P. G.s Politik blev da at faa Krigen udsat længst mulig og fremfor alt at undgaa et Brud med Frankrig; helst vilde han sætte Danmark i Sveriges Sted som den dominerende Kontinentalmagts nordiske allierede. Skønt Danmark efterhaanden forbandt sig med Kejseren, Brandenburg og andre nordtyske Fyrster, Generalstaterne og Spanien om at skride til Aktion mod Subsidier, hvis en ny Magt sluttede sig til Hollands Fjender, og skønt der rustedes og udskreves betydelige Krigsskatter, vedblev han derfor, samtidigt med at Juel sonderede

Stemningerne i Stockholm, at forhandle med Frankrig gennem H. Meyer (adlet Meyercrone) i Köln og Paris og den franske Gesandt Terlon i Kbh. Det viste sig imidlertid umuligt at opnaa de samme Subsidier af Frankrig, som det tilstod Sverige, og da det kongelige Aktionsparti ikke vilde nøjes med Neutraliteten, blev en Krig ved de allieredes Side, naar Sverige skred til Angreb paa Brandenburg — hvad det gjorde Dec. 1674 — til sidst uafvendelig.

I de samtidigt førte Forhandlinger med Sveriges allierede Gottorp virkede Gyldenløve for et Forlig i Oldenburg-Delmenhorst-Sagen, men modarbejdedes af den antigottorpske Ahlefeldt og sendtes Juni 1673 til Norge med stærkt svækket Indflydelse. Venskabet mellem ham og P. G. var nu stærkt kølnet, bl. a. fordi Gyldenløve opfattede de Slægtsforbindelser, som P. G. knyttede med danske adelige (hans fire Maaneder gamle Datter Charlotte Amalie trolovedes Sept. 1672 med en Søn af Grev Mog. Friis, og hans Konesøster ægtede Rentemester Chr. Gersdorff), som et Emancipationsforsøg, og P. G. modarbejdede i den følgende Tid ofte den norske Statholders Forslag i Statskollegiet (samtidigt med at han undertiden, som ved Oprettelsen af »Kvæsthuset«, laante af dem til eget Brug). Hans Ambition og Rigdomsattraa fik nu friere Tøjler. Hans Husførelse, som efter Barnehustruens tidlige Død lededes af Moderen, samtidig med at Malene Sibylla blev hans aabenlyse Elskerinde, fik næsten Karakter af et Hof. April 1673 gav Kongen ham Amtmandsskabet i Tønsberg (500 Rdl.). Nov. s. A., da han til Christian V.s Tilfredshed havde afsluttet Forhandlingerne med den kejserlige Gesandt, udnævnte Majestæten ham paa Ahlefeldts Forslag til »Rigskansler« (6000 Rdl.) og ophøjede hans af Krongodset udvidede norske Gods til et Grevskab (ca. 3000 Rdl. i aarl. Indk.) samt hængte Elefantordenens Kæde om hans Hals. Efter Reedtz' Død Juli 1674 blev P. G. hans Efterfølger med Titlen »kongelig Rigskansler« (magnus (regni) cancellarius) og »fuldkommen Direktion« over begge Kancellier i inden- og udenrigspolitiske Sager. Der laa heri et Brud med Kollegialprincippet, som P. G. allerede tidligere havde krænket ved at overdrage Flaadens og Hærens Finansstyrelse til særlige Kommissariater (1673 og 1674); Flaadeetatens Kommissariat, i hvilket P. G.s Broder Albert (adlet Gyldensparre) blev Hovedkraften, motiveredes med, at Sagerne befordredes bedre »ved en fornemme Minister alene« end ved et Kollegium. Febr. 1674 blev P. G. Patron for Petri tyske Menighed, Aug. s. A. for Universitetet; han blev desuden Præsident i Højesteret med en »Justitiarius« som Stedfortræder. Marts 1674 købte

han af sin Elskerindes Mand J. Bielke Samsø (5—6000 Rdl. i aarlig Indtægt); i det kgl. Stadfæstelsesbrev kaldes han »Greve til G., Herre til Samsø, Brattingsborg og Visborg«; da senere Tønsberg By lagdes under hans norske Grevskab, tog han Titlen »Greve til G. og Tønsberg«. Hans Ærgerrighed rakte dog videre. Under sine Forhandlinger med Kejseren opnaaede han Dec. 1674 tysk Rigsgreveværdighed og spejdede nu efter et rigsumiddelbart Landomraade i Tyskland; samtidigt kredsede hans Tanker om en engelsk Greve- eller Hertugtitel. For at lade Glansen af sin Storhed falde ogsaa paa sin Fødeby Kbh. udførte han nu Kommercekollegiets Forslag af 1671 om Indlemmelse af Christianshavn i denne og skænkede Byens Raadhus 102 Portrætter af danske Konger og et sølvbeslaaet Drikkehorn. Da Tanken om et nyt Ægteskab meldte sig, kastede han Blikket paa en Prinsesse. Enkedronning Sophie Amalia, som var ham god, tiltænkte ham sin Protegée, den purunge Hertuginde Louise Charlotte af Augustenborg, men P. G. bejlede til Charlotte Amélie Trémoille, Prinsesse af Tarent, der opholdt sig hos sin Slægtning, Dronningen.

Endnu 1672 og 1673 havde P. G. baaret Hovedbyrden i Kancelliarbejdet og gennemført en Række Love og Forordninger (bl. a. Loven om Lægers og Jordemødres Uddannelse og Forordningen om Tilsyn med Skole- og Kirkeregnskaber). I de følgende Aar beslaglagde Ydrepolitikken ham næsten helt (nævnes bør dog fra 1674 Indførelsen af den filosofiske Prøve). Skønt der Maj 1675 sluttedes en Overenskomst med de allierede om fælles Fredsbrud med Sverige i Juni, haabede P. G. dog stadig at kunne undgaa Brud med Frankrig og fortsatte sine Forhandlinger med dette Land. Han afbrød heller ikke Mageskifteforhandlingerne med Gottorperen Kielman, selv efter at Christian V. havde tvunget Hertugen til det ydmygende »Forlig« i Rendsborg (Juli 1675). Han beskyldtes ogsaa for baade før og efter, at Danmark havde begyndt Krigen og sammen med Brandenburg havde erobret Wismar (Dec. 1675), at lægge en Dæmper paa Militærudrustningerne, i Modstrid bl. a. med den principielle Neutralitetsven Ahlefeldt, som mente, at naar Krigen var en Kendsgerning, burde den føres med Kraft. Om det kunde have lykkedes ham, hvis han havde faaet Lov at føre sin Politik til Ende, at opnaa en dansk-svensk Grænse-regulering med fransk Støtte — han synes bl. a. at have tænkt sig Muligheden af et Mageskifte mellem Skaane eller Dele af det og svenske Provinser i Tyskland, naar de var erobrede — er tvivlsomt; den forudsatte i hvert Fald en meget betydelig militær Ydmygelse af Sverige. Et vigtigt Motiv for ham synes det stadig at have været

at hindre, at de militære Kredse fik for stor Indflydelse paa Kongen til Skade for hans egen; efterhaanden blev Spændingen mellem ham og Generalerne, der fik en energisk Chef i den Jan. 1676 til Overfeltmarskal og Gehejmerraad udnævnte Hertug Johan Adolf af Pløn, meget stærk; samtidig begik han den Dumhed at ophidse Ahlefeldt ved at inddrage hans Statholderløn, og den danske Adel krænkedes ved hans Forbigaaelse af Niels Juel som Overadmiral. Og Kongen selv var ved at være træt af ham, som det ses af de egenhændige Klagepunkter, han Aug. 1675 i Rendsborg tilskikkede sin Rigskansler, og hvori han beskyldte ham for at tiltage sig for stor Myndighed over for Kongen og Generalerne og for ved sine »vidtløftig Ræsonnements og Veltalenhed« at føre »mig tvært imod mine Tanker«. Skarp og rammende var Kritikken af P. G.s Forfængelighed og Modtagelighed for Smiger og af hans Nepotsystem, og et meget ømt Sted traf Advarselen mod at tage »usømmelig Skænk eller Gaver«. Forholdet var i Virkeligheden blevet det, at ingen kunde vente nogen Embedsansættelse eller nogen kgl. Begunstigelse uden Pengegaver til P. G. og hans Kreaturer, som, hvor det drejede sig om velhavende Sollicitanter, kunde stige til Tusinder af Rdl. At Kongens Klager ikke savnede Genklang i Dele af Folket, viser bl. a. den begavede Satiredigter Jac. Worms Spotte-digte mod P. G. Mistanke til P. G.s Loyalitet mod Konge og Land vakte det desuden, at han drog personlig Fordel af sine ydre-politiske Forhandlinger; over for Kielman antydede han sit Ønske om at faa Steinhorst Amt overladt og gjort til rigsumiddelbar Besiddelse for sig, af Hamburg modtog han en Gave paa 10 000 Rdl., af Kurfyrsten af Brandenburg forlenedes han med Øen Wollin, og han søgte fransk Støtte under sin Bejlen til Prinsessen af Tarent.

Man har ment, at Opnaaelsen af Magten og Æren skulde have ændret P. G.s Psyke til det værre; men hans Ambition var allerede fra hans første Ungdom stor, og hans Etos havde aldrig været af særlig høj Standard. Derimod er der Tegn til et intellektuelt Forfald hos det nu 40-aarige »Vidunderbarn«, hvad enten nu Hovedaarsagen var Overanstrengelse i Arbejdet eller Virkningerne af en for stærk erotisk Udfoldelse paa en af Naturen spinkel Fysik.

Stødet til P. G.s Fald gav den spanske Gesandt Fuenmayors Opdagelse af hans hemmelige Underhandlinger med Frankrig. Han fik Pløn til at forelægge Kongen Opdagelsen, og 11. Marts 1676 arresteredes P. G. En Husundersøgelse hos ham viste, at han havde tilladt den franske Regering at korrespondere med sin Gesandt i Stockholm Feuquières under hans Kuvert, og at der

ad denne Vej var tilflydt Sverige franske Raad vedrørende Operationerne mod Danmark. I den af den tyske Jurist Otto Mauritius, et Kreatur af **Pløn**, ledede Kommissionsdomstol, som nedsattes, fremdroges desuden P. G.s Sportel- og Bestikkelsessystem. P. G. nægtede her at have begaaet noget ulovligt, og i sit Forhold til fremmede Stater erklærede han overalt at have handlet med Kongens Tilladelse, hvad denne med Hensyn til den fransk-svenske Korrespondance bestred. Haardest ramt følte P. G. sig, da man fandt Skrivekalendere i hans **Haandskrift** med uærbødige Ytringer om Majestæten samt et af denne opsat Testamentudkast, som P. G. trods udtrykkelig Ordre ikke havde brændt; paa disse Punkter indflyede han til Kongens Naade. 26. Maj dømtes han for Høj- og Landsforræderi, Modtagelse af Bestikkelser, Salg af Embeder og Aabenbarelse af Kongens Hemmeligheder fra Ære, Liv og Gods (en af Dommerne, den danske Adelsmand Chr. Skeel fandt ham dog ikke skyldig til Døden); paa selve Retterstedet modtog han dog 6. Juni **kgl.** Benaadning til livsvarigt Fængsel. Hans Gods og meget store rørlige Formue inddroges; af hans Slægtninge og Venner rantes kun Svogeren **J.** Fogh, som efter Dom forvistes til Aarhus, og Elskerinden Malene Sibylla, som formentes Adgang til Kbh.

P. G.s Fængsel var siden hans Arrestation **Kbh.s** Citadel; **1680** førtes han herfra til Fæstningen Munkholm i Trondhjemsfjorden, hvor der indrettedes to Værelser til ham i det nyopførte svære Midttaarn. Hans legemlige Forplejning var nogenlunde god, og han havde Adgang til Læsning. Naturligvis **maatte** for ham, som havde elsket Livet i muntre Veninders og Venners Kreds, det ensomme Fængselsophold ofte kendes trist, men han synes i det hele at have fundet Ro i Resignationen, styrket ved den fra Faderen arvede Religiøsitet, som nu brød frem gennem Sindets Lag, og ved Studiet af klassiske Livsfilosoffer. At hans Tanke under Fængselsopholdet, saaledes som Hannibal Sehesteds, da denne var slaat ud og følte Dødens Vinge, kredsede om Danmark og dets Problemer, findes der intet Vidnesbyrd om. P. G.s Problem var hans egen Skæbne. Hans Helbred var i mange Aar godt, men Sept. **1698** bevirkede en fremskreden haard Stenlidelse, at han med **kgl.** Tilladelse førtes til **Trondhjem** By, dog stadig under Bevogtning. Her døde han næste Foraar i Postmesterens Hus. —

Efter P. G.s Fald mildnedes, skønt Kongen og hans Fjender ved Hoffet aldrig slap deres Nag mod ham, Synet paa ham hos det danske Folk; selv Jac. Worm sendte ham nu en venlig Tanke. Hans Liv blev i Traditionen en Legemliggørelse af det gamle

Eventyr om Drengen (man gjorde ham til *enjattig* Dreng), som i Kraft af »Guldæblet« i sin Haand steg til den højeste Ære og Magt i Riget, men styrtedes af onde Fjender. Endnu har Vurderingen af ham næppe formaaet at frigøre sig fuldt fra den *stemningsbaarne* Tradition og blive helt nøgttern. A. D. Jørgensens bekendte Ord: »Reformernes historie under enevælden vilde kunne skrives i alle sine væsentlige hovedtræk, uden at S.s navn behøvede at nævnes«, er dog næppe helt rigtige. I Centralforvaltningens Historie har han, som navnlig K. Fabricius har søgt at vise, ydet en Indsats, og i den danske Ydrepolitiks Historie har han ogsaa skrevet sit Navn. Nævnes bør ogsaa den Støtte, han ydede flere af Aandslivets Mænd, især Niels Steensen, hans Interesse for Kirke, Universitet og Skole og den dansk-nationale Farve, som præger flere af hans Indretninger. Men naar Jørgensen tilføjer, at han som Statsmand var »ligesom uden fødende evne«, er det vistnok væsentligt rigtigt. Det vigtigste af det, der skete i hans Ministertid, var i sin Oprindelse ikke hans Værk. Og der fattedes ham den inderlige Samvoksethed med bestemte store Tanker og Handlingsretninger, som ogsaa i Statslivet er Geniernes Mærke. Han var Embedsmanden mere end Statsmanden, som han var Bureaukraten mere end Borgeren. Rent etisk bedømt var han, som han selv skrev i Fængselet, paa flere Punkter meget »skrøbelig«. Naar alt dette er sagt, bliver dog tilbage en Skikkelse, hvis lyse Opvækthed, Vid og Charme stadig fortryller, og en Skæbne, som altid vil høre til vor Histories mærkeligste. — Hv. R. 1671. Bl. R. 1673.

C. P. Rothe: Griffenfelds Liv og Levned, 1745. O. Wolff: Greve Peder Griffenfelds Levned, 1820. H. P. Giessing: Griffenfeld, 1846. O. Vaupell: Rigskansler Grev Griffenfeld, I—II, 1880—82 (med Oversigt over Griffenfelds Descendens S. 197—212). A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I—II, 1893—94. K. Fabricius: Griffenfeld, 1910. C. Paludan-Müller i Hist. Aarbog, 1878, S. 121—85. J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, S. 439—79. Samme i Nord. tidsskr., 1894, S. 439—60. C. H. Brasch: Griffenfelds Kjærlighed til Charlotte Amélie la Trémouille, Prinsesse af Tarent, 1885. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I, 1908. J. Lindbæk: Aktstykker til Statskollegiets Historie 1660—76, II, 1910. K. Fabricius: Griffenfeld og Fuenmayor, en Studie over dansk Udenrigspolitik, Hist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1909—10. Samme i Den danske Centraladministration, 1921. Samme: Kongeloven, 1920. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark i det 17. og 18. Aarh., II, 1916. Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 468 f. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI, 1923. H. Bohrn: Sverige, Danmark och Frankrike 1672—1674, 1933. G. Landberg: Johan Gyllenstiernas nordiska förbundspolitik, i Uppsala Universitets årsskrift, 1935 : 10, S. 75—107. — Kunstmuseets Aarbog 1916 og 1918.

C. Ô. Bøggild Andersen.

Af Malerier findes der egentlig ikke mange forskellige Typer. Ældst er Rosenborgbilledet, formentlig malet af Abr. Wuchters, hvor P. G. er afmalet i løs Dragt, men med Kongens ædelstenssprydede Portræt paa Brystet. Det er antagelig udført endnu før Regerings-skiftet (udsendt i Litografi 1880 gennem Tegner og Kittendorff). Ret nær dette Billede staar Orebygaardbilledet, Knæstykke uden Ordner; det er kopieret af J. Bohling 1721, men med Ændringer i Dekorationer (Fr.borg). Den tredie Type har som Grundlag et Portræt af Abr. Wuchters, udført Aaret efter, at P. G. har faaet Dannebrogordenen (1671) (Fr.borg). Mange senere Portrætter, der viser ham som Elefantridder (1673) med greveligt Hermelin, er vel ændrede i Detailler, men Basis er nævnte Billede (Emailler af Prieur 1673 og 1675 paa Fr.borg og Rosenborg, Maleri paa Universitetet). Fra ca. 1673 er det af V. Bering udgivne Stik, senere det mærkelige store Stik paa Det kgl. Bibliotek, J. Huusmans Stik og C. Woumans fra 1675 samt Stikket med Meiercrones Vers. Samtidige Stik viser den standsede Eksekution. — Et Relief i Elfenben af Cavalier findes paa Fr.borg. Før og efter P. G.s Fald sloges der Medailler med hans Portræt. Buster fra 18. Aarh. (Fr.borg). Statuette af O. Evens 1890 (sst.), af M. Mule 1865, af Heinrich Hoffmann s. A., af Louis Hasselriis s. A. 1869 udstillede Const. Hansen en Skitse til »G. læser for Frederik III.«, men det blev Carl Bloch, som 1888 udførte Billedet af dette Motiv til Universitetets Festsal. Buste i Marmor af E. H. Bentzen (1898) paa Kbh.s Raadhus. F. C. Lunds Maleri »G. føres til Fængslet« hænger paa Aalborg Museum. Mindeplade 1935 paa Munkholm. Mindesmærke af J. Wiedewelt 1778 ved Jægerspris. Statue i Gaarden ved Rigsarkivet (1922) af Carl Martin-Hansen.

O *Andrub*

Griis, Niels, 1672—1746, Diplomat. F. 4. Juni 1672 i Sigdal Præstegaard i Norge, d. 26. Nov. 1746 i Haag, begr. paa den lutherske Kgd. sst. Forældre: Sognepræst Niels Nielsen G. (d. 1704, gift 2° med Rebekka Johannesdatter Steinkul) og Boel Hansdatter (d. senest 1686). Ugift.

Om N. G.s Ungdom vides ikke meget. 1688 indskreves han som Student ved Kbh.s Universitet, hvor han studerede Teologi. Senere rejste han, der efter Moderen havde faaet en ikke ringe Arv, i Udlandet, og 1704 sendtes han som Legationssekretær til Bruxelles. Han stod formelt under Gesandten i Haag og skulde hos den spanske Regering i de spanske Nederlande skaffe Erstatning for de af spanske Kapere opbragte danske og norske Handelsskibe. Det var ikke noget let Arbejde, og N. G. har maaske heller ikke

vist tilstrækkelig Energi. I Maj 1710 fik han i alt Fald en meget skarp Reprimande fra Regeringen i Kbh., fordi den i flere Aar ikke havde modtaget en eneste Relation fra ham, og i Nov. s. A. fik han Ordre til straks at møde i Kbh. med hele sit Arkiv. Han levede derefter nogle Aar som Privatmand, 1716 var han i Paris, hvor han traf Holberg. 1717 indtraadte han igen i Diplomatiets, idet han udnævntes til dansk Resident i Haag. Han virkede i denne Stilling lige til sin Død, fra 1731 med Titel af Envoyé extraordinaire. Vigtigere politiske Forhandlinger er ikke knyttet til hans Navn, hans Tid optoges væsentlig af endeløse Forhandlinger med den nederlandske Regering om Handels- og Skibsfartssager. N. G. havde stærke boglige Interesser. Klevenfeldt, der 1742 besøgte ham, skildrer ham som »en meget lærd Mand, stedse *élevé* og fuld af *esprit*«. Hans Gram var hans gode Ven og stod i stadig Brevveksling med ham. Sit Bibliotek, ca. 6000 Bind, testamenterede han dels til Udenrigsministeriet, dels til Sorø Akademi. Han stiftede ogsaa et Stipendium, bærende hans Navn, ved Kbh.s Universitet. — Etatsraad 1730. — Hv. R. 1742. — Malerier i Sigdal K. og i Familieeje i Norge.

Norsk hist. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1888, S. 1—84; 5. Rk., IX, 1934, S. 169—79. S. H. Finne-Grønn i Norsk biografisk leks., IV, 1929. Aarb. for Hist. Samfund for Sorø Amt, 1926, S. 52—56. *L. Laursen.*

Grim, Anders Jacobsen, d. ca. 1382, Ridder og Rigsraad. Levede endnu Sept. 1381. Fader: Jep Torkildsen G. Gift med Mette (gift 2° med Niels Ovesen Jernskjæg).

A. J. G., som ejede Tostrup i Skaane, nævnes som Væbner 1357, som Ridder 1363. I Forening med Tuve Galen (s. d.), hvem han i det hele synes at have staaet nær, var han en af de første skaanske Godsejere, som efter Valdemar (IV.) Atterdags Død sluttede sig til Margrete og med Iver virkede for Olufs Valg. Saaledes deltog han baade i Jan. og Maj 1376 med Henning Podebusk i Møder med Hansestædernes Udsendinge i Stralsund; 3. Maj medbeseglede han Olufs Haandfæstning. Ved Forliget i Kbh. mellem Mecklenburg og Danmark 21. Sept. s. A. udstedte han og Tuve Galen et særskilt Forsikringsbrev om den paatænkte Voldgiftskendelse; **maaske** staar det i Forbindelse hermed, at de begge i Wismar 4. Aug. n. A. paatog sig ret vidtgaende Forpligtelser over for Hertug Albrecht. Om Margrete har kendt dette Brev, er uvist; Tuve Galen mistede senere sit Embede, mens A. J. G. endnu 1380 optræder som en af Skaanes Stormænd.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 183. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 56, 59, 63, 72, 86. Samme i Personahist. Tidsskr., III, 1882, S. 34 f. *Møllerup (Henry Bruun*)*.

Grim, Jens, d. ca. 1450, Ridder og Rigsraad. Nævnes — som Ridder — 18. Febr. 1400, levede endnu 25. Jan. 1449, men var da svagelig. Forældre: Anders Jacobsen G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° før 1. Juni 1425 med Cathrine Rud, der levede endnu 19. April 1432, men var død 11. Febr. 1440 (gift 1° med Eskil Falk, d. senest 1398, 2° med Herlug Brymle, 3° senest 1403 med Jens Lykke, d. senest 1419), D. af Jens R. (s. d.) og Hustru. 2° med Christine Thott, d. tidligst 1459 (gift 1° med Peder Nielsen Galen, d. 1439), D. af Stig Aagesen T. (d. tidligst 1412) og Ingeborg Andersdatter Panter.

J. G. indtog allerede i Dronning Margretes senere Aar en ret fremtrædende Stilling og synes en Tid at have hørt til hendes nærmeste Omgivelser; 1410 var han i hendes »Gaard«, og endnu 1439 fordrede Erik (VII.) af Pommern, at han og tre andre fornemme Herrer, der nøje kendte hendes Klenodier, skulde sendes til Gotland for at bevidne, at Kongen ingen af disse havde medtaget. Lige fra Aar 1400 deltager han af og til i det kgl. Retterting; Rigsraad blev han derimod næppe før under Erik af Pommern, der i det hele synes at have sat ham højt og brugte ham meget i Statens Tjeneste; saaledes deltog han 1430 i Forhandlinger med Hansestæderne, 1436 i det betydningsfulde Møde i Kalmar. Opsigelsesbrevet af 23. Juni 1439 har han ikke besejlet; men Nov. s. A. var han en af Rigsraadets Sendebud til Underhandlingerne med Svenskerne i Jönköping, og n. A. bekræftede han Lensbrevet til Hertug Adolf. Bortset herfra spillede han — formodentlig paa Grund af Alderdom — ingen større Rolle under Christoffer (III.) af Bayern. — J. G. nævnes 1419 og 1423 som Hovedsmand paa Lindholm i Skaane, hvor ogsaa største Delen af hans private Godsbesiddelser var beliggende, saaledes Fædrenegaarden Tostrup, hvortil han plejede at skrive sig; i samme Landsdel fik han med sin første Hustru Gladsaxe og det saakaldte »store Pant« foruden andet Gods, bl. a. Tolstrup i Djursland. — Slægtebøgerne gør ham til Hovedpersonen i flere ret fabelagtige Fortællinger.

Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, S. 183 f. Kr. Erslev i Personahist. Tidsskr., III, 1882, S. 34 ff. Henry Bruun.

Grodtschilling (Grotschilling) **Bendix** (I.), ca. 1620—90, Kunstdrejer og Kunstammerforvalter. F. ca. 1620 i Hertugdømmerne, formentlig i Itzehoe, d. Marts 1690 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Trin. K.). Gift 1° med N. N., begr. 31. Dec. 1677. 2° 1678 med Kathrine Eilers, begr. 21. Febr. 1716 i Kbh. (Trin.).

B. G. træffes først, da han 1655 paa Grund af sin snildrige Kunst, »som endog den danske Konge havde beundret«, fik Vaabenbrev af Præsten i Wedel, Johs. Rist, der som digterkronet, kejserlig »Pfalz- og Borggreve« kunde forlene Vaaben. Da Itzehoe 1657 brændte, fik B. G. Bevilling til at nedsætte sig i Glückstadt, men synes at være draget til Hamburg for derfra at gaa i kejserlig Tjeneste i Wien. Frederik III. kaldte ham imidlertid til Kbh., og han fik 4. Juli 1662 Bestalling som Hof kunstdrejer. Han arbejdede ofte med Kongen i Drejekammeret og vandt hans Yndest. 1664 rejste han i Tyskland i hans Ærinde, og det blev ham overdraget at udføre den nye Trone, der forfærdigedes af Enhjørningshorn (∩: Narhvalstand); den findes nu paa Rosenborg. Han interesserede sig for Naturalier, opelskede sjældne Planter og forstod at pleje Smaaafugle, saa det er forstaaeligt, at Tilsynet med Kunstkammeret efter Karel van Manders Død overdroges ham; han indrettede det nye Kunstkammer (i Hovedsagen færdigt 1680) i Biblioteksbygningen over for Slottet. Ogsaa paa anden Vis maatte han vise sin Duelighed, arrangerede saaledes Enkedronningens castrum doloris. — Hans Søn *Bendix G.* (II.) (1655—1707) uddannedes ved Rejser i Udlandet for at kunne overtage Faderens Stilling og lagde sig især efter Malerikendskab, lærte ogsaa selv at male. Han blev Kunstkammerforvalter efter Faderen, 1704 Assessor i Hofretten. Hans Portræt af Faderen ophængtes paa Kunstkammeret (nu paa Kunstmuseet), og et stort Maleri af Kongen til Hest med Landmilitsen omtales senere som hængende i Appartementssalen paa Slottet. En mere tegnet end malet Gouache af Frederik IV.s Salving paa Fr.borg er tidligere tillagt ham, men er udført af B. G. (III.). Til Kunstkammeret lavede han et optisk Stykke af Christian V. og de tidligere oldenborgske Konger. Paa hans Dødsdag betales forskellige Billeder, bl. a. en Noæ Ark, men det er vist Arbejder af Sønnen, *Bendix G.* (III.) (1686—1737). Denne har aabenbart været med Faderen til Salvingen i Fr.borg 1700 og fuldførte derefter 1706 den ovenfor omtalte Fremstilling af Begivenheden (Rosenborg). 1707 søgte han Kongen om Bestilling paa et lignende Billede af Dronningens Indtog, men det blev næppe udført; derimod omtales »En Jagt i Gyldenlund«, og de tre Billeder, bl. a. af Noæ Ark, som 1707 betales af Hoffet med 700 Rdl., er, som ovenfor nævnt, antagelig udførte af ham. En Miniature paa Rosenborg af Frederik IV. paa en graa Hest, signeret B. G. 1719, 1724 eller 1729, er tillagt ham, men skyldes antagelig Broderen. B. G. var en anset Naturaliekender og en af dem, som registrerede den Dannekiold'ske Samling 1728. — Sidstnævntes

Broder *Bernhard G.* (1697—1776) var Kommandørkaptajn og Maler og leverede Kongerne en Række Malerier, især Billeder af Søslag, bl. a. af Tordenskiolds Togt til Ny Elfsborg, et Billede af Frederik IV. paa en abildgraa Hest (1724) (formentlig det paa Rosenborg) og Billeder af de to Grønlændere, som 1724 kom herved, samt et stort Billede af Kongen til Hest ved Stades Erobring. — Sidstnævntes Søn *Frederik G.* (1731—92), Kontreadmiral, har efterladt en Radering af en Genius med Overflødhedshorn og er saaledes den sidste Kunstner af Slægten G.

Nye *dsk. Mag.*, I, 1794, S. 161—67. H. C. Bering Liisberg: *Kunstkammeret*, 1897, S. 93—99, 124. *Personalthist. Tidsskr.*, 4. *Rk.*, V, 1902, S. 165; 7. *Rk.*, II, 1917, S. 141.

O *Andrup.*

Grodtshilling, Georg joachim, 1785—1812, Søofficer. F. 6. Febr. 1785 i Frederiksværn, d. 6. Juli 1812 om Bord i Fregatten »Najaden« ved Lyngør, begr. i Langesund. Forældre: Kommandør, senere Kontreadmiral Frederik G. (1731—92, gift 1° 1760 med Marie Susanne Prescher, 1744—68) og Frederikke Louise Lütken (1747—1814). Gift 2. Juni 1811 i Helsingør (Marie) med Charlotte Elisabeth de Tuxen, f. 29. April 1795 i Helsingør (Marie), d. 4. Aug. 1872 i Kbh. (Garn.) (gift 2° 1813 med Major, senere Generalmajor Friedrich Detlev Heinrich v. Dudden, 1768—1850, 3° 1821 med Auditør, Kammerjunker Frederik Stephanus Thorkelin, 1794—1840 (gift 2° 1827 med Charlotte Emilie Lillienschiold, 1804—40); begge Ægteskaber opløst), D. af Kaptajn, senere Admiralitetsraad Louis de T. (s. d.) og 1. Hustru.

G. blev Kadet 1795, Sekondløjtnant 1803 og Premierløjtnant 1809. — 1804 var han med Fregatten »Najaden« i Middelhavet, 1805—07 2. Lærer i Matematik paa Søkadetakademiet, Aug.—Sept. 1807 Adjudant hos Kommandørkaptajn J. C. Krieger, der var Chef for Kbh.s flydende Defension, og 1808—09 ved Rokanonbaadsflotillen i Store Bælt. Her udmærkede han sig 3. Juni 1808 ved Erobringen af den engelske Orlogsbrig »Tickier« ved Fejø, hvor han blev haardt saaret, og n. A. ved Ekspeditionen til Romsø. Han anbefaledes af Chefen, Premierløjtnant Chr. Wulff, »for den udmærkede Raskhed, Konduite og Activitet, han ved enhver Lejlighed har vist«. 1810—12 var han atter Lærer ved Søkadetakademiet og kom i Foraaret 1812 med den nybyggede Fregat »Najaden«, Chef Kaptajn H. P. Holm (s. d.), til Norge. Han deltog om Bord i »Najaden« i Kampen i Lyngør Havn med det engelske Linieskib »Dictator«, faldt i Slaget og blev begravet i Krigergraven paa Langesund Kgd. — R. 1809. — Træsnit efter Maleri 1873.

J. P. With: Danske og norske Søheltes Bedrifter, 1819, J. D. Th. Manthey: Ridderes Levnedsløb 1809—17, 1818.

Th. Topsøe-Jensen.

van Groningen, Gert, — 1575 —, Sten- og Billedhugger. Gift med Margrethe, nævnt 1573 i Helsingør.

Efternavnet tyder vel paa nederlandsk Herkomst, men det var ikke ualmindeligt i Datidens Danmark, og adskilligt kan tale for, at G. v. G. var Ætling af en Snedkerslægt i Husum. De faa skrevne Kilder, hvori hans Navn nævnes, betegner ham regelmæssigt som Mester, o: Værksted- og Arbejdsleder. 1573, da han var Borger i Aarhus, kom han i Kongens Tjeneste, idet Frederik II. sluttede Kontrakt med ham om en Port og en Brønd til Skanderborg Slot. Just paa dette Tidspunkt koncentrerede Kongen imidlertid sin Interesse om Opførelsen af det nye Kronborg, og Mester Gert flyttede da til Helsingør, hvor han 1574—75 ledede alle Stenhuggerarbejder til Slottet. 1575 sluttedes en ny Kontrakt om en Portal med Karnap, og man har ment, at han endnu en Aarrække har arbejdet paa Slottet ved Øresund. Dette beror dog sikkert paa en Forveksling af Mester Gert og en anden, mindre betydelig Stenhugger, Gert Fadder, og det er sandsynligere, at han 1576 har forladt Slotsarbejdet efter at have fuldført Hovedportalen og hugget to endnu bevarede Sandstenstavler med Kongens og Dronningens Vaabenskjolde til Helsingør Raadhus samt en nu forsvunden Gravsten til Fr.borg Slotskirke. Rimeligvis er han vendt tilbage til Aarhus. Der findes nemlig dels i Aarhus Domkirke, dels i østjyske Landsbykirker en Mængde Gravstene baade fra Aarene før og efter 1574—75, der maa antages at være gjort af ham. Er denne Formodning rigtig, bliver hans Slotsarbejder kun en kortvarig Episode i en hidtil ret upaaagtet, men langt større og betydeligere Billedhuggervirksomhed, som har frembragt en Række dygtigt gjorte Gravstensrelieffer med Portrætfigurer af harniskklædte Adelsmænd og deres Fruer. Kunstnerisk set er de ældste af disse, som Krabbe-Stenen i Aalsø ved Grenaa, de bedste; senere Arbejder, som Skram-Stenene i Østbirk ved Horsens, er mere stivnede i Manér, men Detaillerne er altid sirlige og præcise, særligt naar de er udført i belgisk Kalksten. Skønt Teknikken er paavirket af Floris-Stilen, kan de dekorative Elementer være ganske selvstændige, og Portrætfigurerne har Tilknytning til hjemlige Traditioner. At dette store østjyske Værksted for sin Periode har været det ledende i Danmark, fremgaar ogsaa deraf, at dets Stil hurtigt blev efterlignet og fik langvarige Eftervirkninger i den danske Gravstensproduktion.

F. R. Friis: Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1872—78, S. 281—87, 370. Fr. Weilbach: Kronborg, i Helsingør i Sundtoldtiden, I, 1926, S. 269 f., 463. *Chr. Axel Jensen.*

van Groningen (Grønningen), **Mikkel**, — 1598 —, Billedskærer.

Navnet kendes kun af en Indskrift paa den lille Altertavle i Kristrup Kirke ved Randers, som blev udført 22. Maj—18. Aug. 1598 af »Mikkel van Grønningen, nu boende i Hornslet ved Rosenholm«. Det er sandsynligt, at han har været nær beslægtet med Gert v. G., men noget Bevis herfor kan ikke gives, og hans Værker kan kun efterspores ved deres Ligheder med Kristruptavlens nederlandske Renæssanceformer, ypperlige Kartoucheornamentik og sirligt elegante Relieffer med fint indridsede Underskrifter. Bosat i Hornslet maa M. v. G. sikkert have været Herregaardssnedker, og baade paa Rosenholm og paa Jørgen Rosenkrantz' anden Hovedgaard er der da ogsaa bevaret Værker i denne Stil; ypperst er det berømte Skab paa Skaføgaard, i sin Art det største og pragtfuldeste Møbel i hele Nordeuropa. Et enkelt Relief findes i Randers Museum. Prædikestolen i Aarhus Domkirke synes at være hans første, Epitafier i Hornslet (1607) og Hammel (1610) hans sidste større Arbejder.

Chr. Axel Jensen: Snedkere og Billedsnidere 1536—1660, 1911, S. 68—73.

Chr. Axel Jensen.

Grosch, Heinrich August, 1763—1843, Maler og Kobberstikker. F. 26. Febr. 1763 i Lübeck, d. 6. Juli 1843 i Kristiania, begr. sst. (Frels.). Forældre: Klokker ved Petri K. i Lübeck, cand. theol. Heinrich Friedrich G. (1730—1824) og Catharine Elisabeth Tiedemann (1740—97). Gift 1799 med Gerhardine Margrethe Johanne Clar, f. 22. Okt. 1776 i Rendsborg, d. 12. Sept. 1849 i Kristiania, D. af Keramikeren, Apoteker Christian C. (s. d.) og Hustru.

Som andre Nordtyskere droges G. til Kbh.s Akademi, der dengang var det nordeuropæiske Kunstcentrum. Han var Elev der 1790—94 og begyndte samtidig at arbejde som Kobberstikker. Som saadan huskes han især. Han optog Erik Pauelsens Idé at udgive norske Landskaber i Farvetryk: 1797 udkom 1. Hæfte af hans norske Prospekter efter C. A. Lorentzen (i alt otte Blade), og siden kom yderligere syv Blade. Gennem største Delen af sit Liv havde G. haard Modgang, undertiden maaske fordi han forsøgte sig med Opgaver, der oversteg hans Kræfter. 1805 maatte han overgive sit Bo til Skifterettens Behandling. 1808 fik han fra Fonden ad usus publicos (der i det hele havde støttet ham godt) Bevilling til en Rejse til Norge. Rejsen gav Anledning til, at han 1811 flyttede

derop, og 1819 udnævntes han til Lærer ved den nyoprettede Tegneskole. Hans kobberstukne Arbejder var delvis af haandværksmæssig Art, hans Landskabsmalerier nydelige og ubetydelige. — Tegning af G. A. Lammers.

Anders Bugge: Arkitekten Stadskonduktør Chr. H. Grosch. Hans slekt, hans liv, hans verk, 1928, S. 3—30. H. Grevenor i Norsk biografisk leksikon, V, 1931, S. 6 f.

Erik Zahle.

Groth, Simon Christian Schiøtz, 1828—1904, Mønt- og Stads-guardein, Kemiker. F. 25. Sept. 1828 i Kbh. (**Trin.**), d. 4. Juli 1904 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Tobaksfabrikant, Major Hans Henrik G. (ca. 1781—1848) og Karen Marie Schiøtz (ca. 1783—1846). Gift 3. Nov. 1857 i Kbh. (Frue) med Emma (Emmy) Camilla Birkerod, f. 26. Marts 1837 i Kbh. (**Garn.**), d. 20. Aug. 1907 sst., D. af Kaptajn Johan Matthias B. (1799—1846) og Emilie Vilhelmine Eskildsen (1809—80).

G. blev fjorten Aar gammel Discipel paa Vajsenhusapoteket hos sin Slægtning J. D. H. G. og tog derfra farmaceutisk Eksamen 1849. Krigen 1848—50 bragte en Afbrydelse i den regelmæssige Uddannelse, idet han 1848 meldte sig frivillig og gjorde Tjeneste som Feltapoteker og Feltlæge. 1849 var han Dispensator paa Garnisonssygehuset i Kbh. og 1850 Underskibslæge i Flaaden. Efter Krigens Ophør var han 1850—57 Amanuensis hos Professor i Kemi ved Universitetet E. A. Scharling. 1857 oprettede han sammen med H. C. Ørstedes Søn, cand. polyt. A. N. Ørsted, det første danske kemiske Handels- og analytiske Laboratorium, det senere Steins Laboratorium. Da han 1858 var blevet Fuldmægtig ved Mønten, trak han sig med Udgangen af 1859 ud af Laboratorievirksomheden. 1861 blev han kgl. Møntguardein og 1863 tillige konst. Stadsguardein i Kbh.; begge Stillinger bestred han til sin Død, idet Konstitutionen i det sidstnævnte Embede oprettholdtes i hele Tidsrummet. — G. oversatte og bearbejdede Wöhlers Lærebøger i uorganisk og organisk Kemi (1854 og 1855) og udarbejdede desuden en Række »Øvelsesexempler i chemisk Analyse« (1856). Han har endvidere oversat en Vejledning i Brændevinsbrænding (af E. Schubarth, 1858) og skrevet enkelte Artikler i danske Fagtidsskrifter. — R. 1877. DM. 1898.

Stig Veibel (C. Nyrop).

Groth, Georg Vilhelm Arnold, 1842—99, Landskabsmaler. F. 9. Marts 1842 i Kbh. (**Trin.**), d. 14. Sept. 1899 sst., bisat fra Krematoriet paa Nyelandsvej, Urne paa Bispebjerg Kgd. Forældre:

Apoteker Johan Daniel Herholdt G. (1815—81) og Cathrine Louise Ahlers (ca. 1815—97). Ugift.

Efter at have taget den udvidede Præliminæreksamen i det v. Westen'ske Institut fik G. Undervisning paa F. F. Helsteds Tegneskole og hos C. V. Nielsen og gik derefter paa Kunstakademiet Okt. 1861—April 1866. Han deltog i Krigen 1864 og gjorde i 70'erne flere Udenlandsrejser, bl. a. til Italien og især Frankrig. Paa Charlottenborg Foraarsudstilling udstillede han 1866—99 et anseligt Antal Landskaber med Motiver fra det meste af Danmark, særlig Nordsjælland, og tillige fra Frankrig (Fontainebleau, Normandiet) og Sverige. Adskillige solgtes til Kunstforeninger i Kbh. og Provinsen, den kgl. Malerisamling erhvervede tre og Aalborg Museum et. G. hører til de Malere, der i 70'erne til Dels under fransk Indflydelse og i Modsætning til den ældre danske Skole tilstræbte større Bredde i Teknik, i Farve og Stemningsanslag. I Polemik mod Vilh. Kyhn gjorde han sig i et lille Skrift »Dansk Kunst i Forhold til Udlandets« (1876) til Talsmand for den Tids Bevægelse, Realismen, og for et befrugtende Samkvem med Udlandets Kunst. I et andet Skrift (»Kunstakademiet og Kunstnerne«, 1882) angreb han Akademiets dengang forældede Forfatning. Han var en nær Ven af Politikeren Chr. Berg og deltog ivrigt i det politiske Liv paa Venstres Side, søgte forgæves Valg til Folketinget i Helsingør 1890 og 1892, i Kbh.s 6. Kreds 1895. — Maleri af N. P. Torst (Fr.borg). Træsnit 1884, udført i C. Poulsens Atelier.

F. Henriksen: Mennesker og Oplevelser, 1910. Berl. Tid. 15. Sept. 1899. Politiken og Nationaltid. 16. Sept. s. A. Ill. Tid. 24. Sept. s. A.

Sigurd Schultz.

Groule, Jens Christian, 1844—1916, Snedkermester. F. 4. Sept. 1844 i Æbeltoft, d. 25. Dec. 1916 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Snedkermester Chresten Petersen G. (1813—57) og Jensine Jespersen (f. 1822, gift 2° med Købmand Carl Berthelsen, Aarhus). Gift 18. Nov. 1871 i Aarhus med Anne Marie Rasmussen, f. 6. Marts 1848 i Drammelstrup, Tirstrup Sogn, d. 4. Febr. 1927 i Kbh., D. af Møllebygger Rasmus Rudolphsen (1805—50) og Ane Cathrine Sørensdatter (1809—50).

G. lærte Faget hos sin Fader, arbejdede en Del Aar som Møbelsnedker i Paris og i London og etablerede sig 1871 i Kbh. Han kom ind i Snedkerlavets Bestyrelse 1887. Da Andreas Jensen 1898 fratraadte Oldermandsstillingen, afløst af Kaspar Rostrup, deltes Lavet i en Afdeling for Møbelsnedkere og en anden for Bygnings-

snedkere. G. blev Møbelsnedker-Afdelingens første Formand, og indtil 1901 varetoget han dette Hverv. Ti Aar senere, efter Rostrups Død, blev han Oldermænd 1911, og han var det gamle Lav en besindig og solid Fører indtil sin Død. — G. nærrede udpræget kirkelige Interesser. For Kirkesagen paa Nørrebro gjorde han et stort Arbejde, var fra 1890 Kirkeværg for Hellig Kors Kirke og virkede som Kasserer for Indsamlingen til Brorsonkirken. Han var Medstifter af Fortsættelsesasylet af 1. Nov. 1890 og sad i Bestyrelsen fra dets første Dag. — R. 1916.

Haandværkerforeningens Medlemsblad 1. Jan. 1917. Snedkermestrenes Medlemsblad 11. Jan. s. A.

C. A. C.
C. A. Clemmensen.

Grove. Slægten G., hvis Navn i særlig Grad er knyttet sammen med det danske Fyrvæsens Udvikling, tager sit Udspring fra Borger i Helsingør Jens Pedersen (1584—1639), der var født i Vigstrup By, Grove Sogn, og muligvis 1612—13 var Herredsfoged eller -skriver i Favraas og Himle Herreder ved Varberg. Fra 1626 var han beskæftiget ved Skagens Fyr og senere fik han Tilsynet med Fyrene langs Kattegats Kyster. Han var Fader til »agl. Fyrforvalter over Danmarks Strømme« Peder Jensen G. (1615—73), Oberstløjtnant, Underkommandant paa Frederikshald Anders Jensen G. (1623—77), Sognepræst i Esbønderup og Nøddebo Axel Jensen G. (1624—76) og Anne Jensdatter G. (1630—1705), gift med Koloniembedsmanden Christian Cornelissen (d. 1684, s. d.). Den nævnte Oberstløjtnant var maaske — om end illegitimt — Fader til Kopist Andreas Christian G. eller Guldengrove (ca. 1675—1762). Denne var Fader til Etatsraad, Departementssekretær Johan Christian G. (1713—84), hvis Sønner var de nedenn. Medlem af den afrikanske Konsulatsdirektion Emanuel Rasmus G. (1756—1847) og Generalkrigskommissær Carl Frederik G. (1758—1829) samt Kommandørkaptajn Andreas Christian Gotthilf G. (1761—1817), hvis Datter Andrea Christiane Nicoline G. (1806—48) var Moder til nedenn. Pastor Andreas Christian Ludvig G.-Rasmussen (1836—1904). — Den nævnte Emanuel Rasmus G. (1756—1847) var Fader til Justitsraad Hans Diderik G. (1788—1852) — hvis Søn nedenn. Journalist Peter Vilhelm G. (1832—93) var Fader til nedenn. Arkivsekretær G. L. G.s Hustru Petra Severine G. (f. 1865) — og til Kaptajn i Flaaden Johan Christian G. (1789—1834), der var Fader til de tre nedenn. Brødre Vandbygningsdirektør Emanuel Rasmus G. (1812—71), Fyringeniør Carl Frederik G. (1822—83) og Marineminister Hans Hermann Stephen G. (1814—66), hvis Sønner er nedenn. Arkivsekretær Gerhard

Leslie G. (1855—1911) og Kommandør, Kammerherre Peter Albert G. (f. 1856). — Den nævnte Generalkrigskommissær Carl Frederik G. (1758—1829) var Fader til Søkaptajn Peder Tønder G. (1792—1851) — hvis Søn var nedenn. Maler Peder Frederik (Frits) Nordahl G. (1822—85) — og til Sognepræst i Rerslev og Vindinge Johan Emanuel G. (1794—1853), hvis Søn var nedenn. Højskoleforstander Carl Frederik G. (1828—95).

Frantz Møller: Stamtavle over Familien Grove, 1875. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 273—81. Personalthist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1931, S. 119—27.

Albert Fabritius.

Grove, Carl Frederik, 1822—83, Fyringeniør. F. 26. Dec. 1822 i Kbh. (Holmens), d. 26. Jan. 1883 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn i Flaaden Johan Christian G. (1789—1834) og Wenniche Garmann (1792—1849). Gift 3. April 1855 i Kbh. (Holmens) med Cecilie Hermandine Johnsen, f. 24. Marts 1837 i Rønne, d. 11. Marts 1909 i Kbh., D. af Købmand, Skibsreder, senere engelsk Vicekonsul Peter J. (1786—1850) og Maren Kirstine Sonne (1801—82).

G. tog polyteknisk Adgangseksamen 1840 og blev 1844 polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab. Efter en Studierejse i Udlandet paa det Reiersenske Fond ansattes han som Assistent paa det kgl. Sejldugsvæveri paa Orlogsværftet. I den første slesvigske Krig deltog han som frivillig og gjorde Juli 1848—Marts 1849 Tjeneste som Sekondløjtnant i Infanteriets Krigsreserve. 1850 blev han teknisk Konsulent for Fyrvæsenet, en Stilling, der ved kgl. Bestalling 1852 ændredes til Fyrvæsenets Inspektør og Ingeniør. 1852—53 foretog han en længere Studierejse til England, Holland og Frankrig. 1853—54 samt 1857 og 1861 var G. Medlem af en af Marineministeriet nedsat Kommission til Udarbejdelse af »Forslag til en fuldstændig og hensigtsmæssig Belysning af det danske Monarkis Farvande, saavel til Vejledning for Skibsfarten i Almindelighed som til Sikkerhed for Postruterne«. Kommissionsarbejdet resulterede i Forslag om Indførelse af Linsefyr de fleste Steder, dog med Bibeholdelse af Sideral- eller parabolske Spejle i enkelte mindre Fyr, samt Forslag om Oprettelse af en Række nye Fyr med Fyrbygninger og Funktionærboliger. 1858 beordredes G. til at fremsætte Forslag til Signalstationer for Is i Kattegat, og s. A. blev Skagens Fyr indrettet som den første danske Issignalstation. 1859 fik G. ny Bestalling som Fyringeniør og ledede herefter ogsaa Projektering og Udførelse af Nybygninger. 1874—83 var han Medlem af den af Indenrigsministeriet nedsatte Kystsikringskom-

mission vedrørende Jyllands Vestkyst; 1874 blev han Medlem af Kommissionen angaaende Flaadens Lanternevæsen. 1877—83 var G. Borgerrepræsentant i Kbh., i hvilken Egenskab han særlig interesserede sig for Havnespørgsmaal. I G.s Tid oprettedes i alt 32 nye Fyr, deriblandt Hirtshals, Bovbjerg, Dueodde og Nordre Røse, og elleve Taagesignalstationer. Foruden som Fyrtekniker har G. virket som Vandbygningsingeniør; han har bygget Havnene ved Hesnæs, Bandholm, Hirtsholm og Christiansø samt Høfder paa Jyllands Vestkyst og Falsters Sydkyst. 1850 fik han den Clasen'ske Præmie for en af Videnskabernes Selskab udsat Prisopgave om et indenlandsk Raaproduct, der egner sig til at grunde en Produktion, som han havde besvaret med en Afhandling om Hørren. — R. 1862. DM. 1877. — Mindesmærker paa Holmens Kgd. 1883 og paa Bovbjerg 1922.

E. Blytmann og R. Fjeldborg: Det kgl. danske Fyrvæsen 1560—1927, 1927. V. A. Secher i Samlinger til jydsk Historie og Topografi, 3. Rk., II, 99—1900.

Poul Vinding.

Grove, Carl Frederik, 1828—95, Højskoleforstander. F. 5. Juni 1828 i Øster Hornum, d. 1. April 1895 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst, sidst i Rerslev og Vindinge Johan Emanuel G. (1794—1853) og Marie Johanne Georgia Lassen (1798—1880). Gift 24. Juli 1863 i Kbh. (Vartov) med Sofie Fenger, f. 9. Marts 1835 i Lyngø, d. 26. Okt. 1910 i Kbh., D. af Sognepræst J. F. F. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1846 fra Metropolitanskolen, cand. theol. 1854. I sin Studentertid hørte han til den Kreds af unge, der samlede sig om P. K. Algreen (s. d.) og blev stærkt grebet af grundtvigsk Aandsliv. 1854—59 var han Huslærer i Sognepræst J. F. Fengers Hjem, først i Lyngø, senere i Høje Taastrup, og paavirkedes ogsaa her i grundtvigsk Retning. Da Forstanderstillingen paa Grundtvigs Højskole 1859 blev ledig, henledte Gunni Busck Grundtvigs Opmærksomhed paa G., og skønt denne droges mod Præstegerning, sagde han Ja til Grundtvigs Opfordring og var 1859—90 Forstander for Højskolen paa Marielyst, hvor han dog aldrig samlede noget stort Elevtal (i alt 1200). Hans historiske Fortælling var ikke livlig, men paalidelig; han evnede i højere Grad Samtalens Kunst end Foredragets. »G. har en Evne, som jeg sætter megen Pris paa,« sagde Grundtvig, »han kan finde ind til den enkelte og kalde Haabet frem hos ham eller hende«. — Da Højskolebevægelsen i 80'erne var Genstand for stærke Angreb, skrev han 1887 i »Berlingske Tidende« en Række Artikler til Forsvar for

Højskolens **Maal** og Virkemaade, ligesom han tidligere i »Dansk Folketidende« med Varme havde talt den grundtvigske Friskoles Sag. Tidligt **maatte** han paa Grund af svigtende Helbred tage Afsked med sin Gerning. — Mindesten paa Graven. — Maleri i Familieeje. Litografi af Harald Jensen 1896.

C. Grove: Grundtvigs Højskole paa Marienlyst 1856—1881, 1881. H. Rosendal: Grundtvigs Højskole 1856—1906, 1906. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, II, 1926, S. 606 f. Højskolebladet 1895, Sp. 673—84; 1931, S. 704—07. Dsk. Kirketidende 1895, S. 216. Minder fra gamle grundtvigske Hjem, IV, 1924, S. 147—63. Aar bog for Historisk Samfund for Sorø Amt, VI, 1917, S. 110—48. J. C. Christensen: Fra min Barndom og Ungdom, 1925, s. 139—51.

Fred. Nørgaard.

Grove, Carl Frederik, 1758—1829, Søofficer, Admiralitetsdeputeret. F. 29. Jan. 1758 i Kbh. (Holmens), d. 11. Nov. 1829 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Sekretær i Admiralitetskollegiet, senere Etatsraad Johan Christian G. (1713—84) og Mette Marie Æreboe (1733—89). Gift 16. Dec. 1790 i Trondhjem med Gedskan Cathrine Nordahl, f. 18. April 1765 i Trondhjem, d. 25. Jan. 1827 i Kbh. (Holmens), D. af Præsident, senere Justitsraad Peter Tønder N. (1727—88) og Birgitte Johanne Fyrstenberg (1721—94).

G. blev Kadet 1768 og Sekondløjtnant 1776. Han blev uddannet i Pasning af Søure og Astronomi paa Observatoriet i Kbh. og sejlede 1782—83 med Fregatskibet »Prøven«, der ført af Kaptajn P. Løvenørn (s. d.) gik til Vestindien for at anstille Forsøg med de Armand'ske Søure. 1784 var han med til at stifte **Søe-Lieutenant-Selskabet** og blev s. A. Premierløjtnant. 1786 deltog han i **Løvenørns** Ekspedition til Østgrønland som Fører af Jagten »Den ny Prøve«, og da Ekspeditionen maatte anses for mislykket, afgav han i Havnefjord Kommandoen over Jagten til Løjtnant Egede og rejste hjem sammen med Løvenørn. 1787—88 og 1790—99 foretog han i Forbindelse med Landofficererne N. A. Wibe og B. Aubert en Opmaaling og Kortlægning af Norges Kyst fra Trondhjem til den svenske Grænse, en Strækning af over 200 Mil, og udarbejdede en hertil hørende Farvandsbeskrivelse. For det fortrinlige Arbejde, han her udførte, modtog han Kongens Anerkendelse og en Gratifikation. 1789 forfremmedes han til Kaptajnløjtnant og 1797 til Kaptajn. 1801 beordredes han til i Anledning af Krigen med England at udtage Skibe i norske Havne til Defensionskrydsere og til selv at tage Kommandoen over disse, og s. A. blev han Medlem af Kommissionen om Norges Sødeffension. 1803 blev han afskediget af Søetaten og udnævnt til Civil-Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet og Generalkrigskommissær. Han ind-

traadte efterhaanden i forskellige Bestyrelser, 1804 i Administrationen for Frederiksværk, 1806 i Direktionen for Søetatens Hospital, 1810 i Direktionen for det Kgl. Vestindiske Handelsselskab, 1811 i Kanal-, Havne- og Fyrdirektionen og 1812 i Direktionen for Feltmedicinalvæsenet. G. gjorde under Krigen, Statsbankerotten og i Genrejsningstiden et stort Arbejde ved Styrelsen af Søetatens Finanser i en særdeles vanskelig Tid. — R. 1810. DM. 1826. K. 1828. — Pastel af Jens Juel i Familieeje. Koloreret Kopi paa Fr.borg.

Tidsskr. f. Søv., 1934, S. 471 f.

Th. Topsøe-Jensen.

Grove, Emanuel Rasmus, 1756—1847, Generalkonsul. F. 13. Sept. 1756 i Kbh. (Holmens), d. 12. Jan. 1847 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Broder til Carl Frederik G. (1758—1829, s. d.). Gift 1° 6. Juli 1787 paa Eriksholm med Petronelle Brinck-Seidelin, f. 24. Nov. 1755 i Hagedsted, d. 1. Maj 1801 i Kbh. (Trin.), D. af Sekretær i Danske Kancelli, senere Assessor i Højesteret, Konferensraad Hans Diderik B.-S. til Hagedstedgaard og Eriksholm (1720—78) og Ingeborg Bering (1727—96). 2° 24. Juni 1805 i Birkerød (Nic.) med Johanne Elise Hiort, f. 10. Marts 1786 i Østerdalen, Norge, d. 10. April 1873 i Fredensborg, D. af Foged i Østerdalen, senere Amtmand, Kommitteret i Rentekammeret, Etatsraad Andreas H. (1749—1835) og Rachel Gjerløv (1758—1850).

G. dimitteredes 1772 fra Herlufsholm og fik ved Faderens Hjælp kort Tid efter en mindre Stilling i Admiralitetskollegiet. 1777 blev han Konsulatssekretær i Tunis, fungerede en Tid lang som Konsul, men fik 1785 Tilladelse til at vende hjem, da hans Moder var blevet Enke. Efter sin Hjemkomst blev han 1788 Kommitteret i Kommercekollegiet og Leder af Konsulatskontoret. Da Forholdene 1794 krævede en særlig Mand til at føre Forhandlingerne om beslaglagte danske Skibe i Frankrig, udvalgte G., der baade var meget sprogkyndig og havde udmærkede Evner til at forhandle. Forholdene var dog yderst vanskelige netop paa det Tidspunkt, saa Resultaterne af G.s Rejse var kun ringe. 1797 hjemkaldtes han og indtraadte atter i Kommercekollegiet, samtidig med at han blev administrerende Direktør for Manufakturhandelen. Hans Indsigt i de afrikanske Konsulatsforretninger bevirkede, at han 1800 blev Medlem af den særlige afrikanske Konsulatsdirektion, en Stilling, han bevarede indtil Direktionens Ophævelse 1837. 1804 søgte han sin Afsked fra Kommercekollegiet. Da G. ved flere Lejligheder havde vist sig som en meget kyndig Mand i

Handels- og Finanssager og vist sig i Stand til at forhandle, blev han under Statens yderst prekære Stilling i Aarene efter Aarhundredskiftet atter og atter udsendt paa vigtige Rejser med det Formaal at skaffe Staten Laan. 1809 lykkedes det ham i Holland at skaffe Udsættelse med Betalingen af et Laan paa 1 Mill. Gylden, og 1813 udfoldede han energiske Bestræbelser for at skaffe sin Regering 8 Mill. Francs, men forgæves. Saa vanskelige var Pengeforholdene det Aar, at G. var blevet udrustet med en meget vidtgaaende Instruks, der endog i yderste Tilfælde bemyndigede ham til at deponere de danske Kronjuveler som Sikkerhed for Beløbet. 1801 udfoldede han i St. Petersborg en ivrig Virksomhed for at skaffe Udførselstilladelse for Kornvarer til det nødstedte Norge. G. var en alsidig dannet Mand, der talte flere Sprog og ansaas for en god Kunstkender. Han var Medlem af flere inden- og udenlandske videnskabelige Selskaber og virkede i flere Aar som Præs for Landhusholdningsselskabet. — Etatsraad 1810. Konferensraad 1826. — R. 1810. DM. 1828. — Akvarel i Familieeje. Buste i Landhusholdningsselskabet. Stik af Chrétien efter Tegning af Fouquet.

M. Rubin: 1807—14, 1892. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. *Harald Jørgensen (G. L. Grove).*

Grove, Emanuel Rasmus, 1812—71, Ingeniør. F. 8. Nov. 1812 i Kbh. (Holmens), d. 18. Maj 1871 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Broder til C. F. G. (1822—83, s. d.). Gift 31. Aug. 1843 i Stavanger med Ulrikke Frederikke Antonette Marie Krog, f. 9. Okt. 1815 i Stavanger, d. 31. Marts 1845 i Kbh. (Holmens), D. af Amtmand over Stavanger Amt Wilhelm Frimann K. (1767—1825) og Drude Marie Heiberg (1777—1860).

G. tog polyteknisk Adgangseksamen 1829 og blev 1833 polyteknisk Kandidat som Maskiningeniør, tog n. A. tillige polyteknisk Eksamen i anvendt Naturvidenskab. Allerede fra 1832 havde han været antaget som Elev ved det kgl. Sejldugsvæveri paa Orlogsværftet og gik tillige som Volontør for at lære Søetatens hydrauliske og mekaniske Fag. Efter Eksamen fik han af Fabrikkens Midler en toaarig Understøttelse, for hvilken han særlig i Tyskland studerede Linnedmanufaktur. Fra 1837 var han derefter konstitueret som Fabrikør ved Søetatens Sejldugsvæveri, indtil dette nedlagdes med Udgangen af 1848, og kom derefter paa Vartpenge. 1850 blev han konstitueret som Vandbygningsingeniør for Hertugdømmet Slesvig med Bopæl i Husum, efter s. A. at have medvirket som Ingeniør ved Forsvaret af Frederiksstad, og tillige konstitueret

som Digeinspektør. 1854 fik han Udnævnelse som Vandbygningsdirektør og blev fra s. A. Medlem af Havnekommissionen for Husum Havn. Hans mest kendte Arbejde i denne Stilling er Bygningen af den bekendte Havnesluse ved Husum, hvorved Byen beskyttedes mod Stormflod og Indsejlingen til Havnen forbedredes. Efter Krigen 1864 maatte han som dansk fratræde sit Embede; han flyttede derefter til Kbh. og virkede som privat Ingeniør, særlig ved Projektering og Udførelse af forskellige Landvindingsforetagender, af hvilke et af de vigtigste var Udtørringen af Tatum Sø ved Skive. G. tog jævnlig Del i den offentlige Diskussion med Avisartikler og Brochurer, særlig angaaende Arbejder- og Erhvervs-spørgsmaal, og var meget virksom i Industriforeningen i Kbh. i dens første Tid. 1840 stiftedes paa hans Initiativ et Maskinhørspinderi i Kbh., det gik dog fallit 1850. 1846 udgav han en Vejledning i Høravl og 1870 »Om Frostmoser og Marskenge«, der indeholder mange interessante Iagttagelser og Ideer. — Kammerraad 1856. — R. 1851. — Maleri af N. P. Holbech i Familieeje. Tegning af N. Simonsen 1850 (Fr.borg).

C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. Berl. Tid. 19. Marts 1871.

Povl Vinding.

Grove, Peder Frederik (Frits) Nordahl, 1822—85, Landskabsmaler, Litograf. F. 12. Nov. 1822 i Kbh. (Holmens), d. 31. Juli 1885 sst. (Johs.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn i Marinen Peder Tønder G. (1792—1851) og Anna Cathrine Willerup (1791—1844). Gift 14. Nov. 1861 i Kbh. (Trin.) med Marie Sophie (Thora) Svendsen, f. 13. Dec. 1828 i Helsingør (Marie), cl. 4. Febr. 1891 i Kbh. (Frels.), D. af Barber Johan Frederik S. og Inger Marie Johansen.

G. var bestemt til Studeringerne, men forlod Metropolitanskolen, kort før han skulde være Student (1839). Han lærte at tegne hos Gurlitt og synes at have gaaet paa Kunstakademiet Okt. 1840 til og med Foraarssemestret 1844 (med en enkelt Afbrydelse). Fra 1842 til sin Død udstillede han aarligt paa Charlottenborg, udelukkende Landskaber, for det meste med Motiv fra Sjælland. En Del solgte han til Kunstforeningerne i Kbh. og Provinserne, og i sine senere Aar vakte han Opmærksomhed med sine Vinterbilleder. Tillige gav han sig til at litografere og arbejdede fra 1851 til Stadighed hos I. W. Tegner & Kittendorff, bl. a. til Billedværkerne »Danske Herregaarde« og »Skaanske Herregaarde« efter F. Richardts Tegninger. Den kgl. Malerisamling købte 1846 »Parti ved Ham-

mermøllen«, og Thorvaldsens Museum ejer »Udsigt fra Baunebjerg ved Horsens Fjord«. — Selvportræt 1848 i Familieeje.

Berl. Tid. 1. Aug. 1885.

Sigurd Schultz (Ph. Weibach).

Grove, Gerhard Leslie, 1855—1911, Personalhistoriker. F. 7. Maj 1855 i Kbh. (Holmens), d. 15. Febr. 1911 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Marineminister Hans Herman G. (s. d.) og Hustru. Gift 23. Febr. 1888 i Kbh. (Jac.) med Petra Severine Grove, f. 28. Jan. 1865 sst. (Helligg.), D. af Redaktør P. V. G. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1873 fra Metropolitanskolen, cand. jur. 1882, Assistent i Kongerigets Arkiv 1884 og Arkivsekretær i Rigsarkivet 1892, idet han 1882—88 tillige var Udenrigsminister Rosenørn-Lehns Privatsekretær. Han virkede som »Personalhistorisk Tidsskrifts« aarvaagne Redaktør, der med samme Iver og Omhu varetog danske og norske Interesser, først 1895—97 og derefter atter fra 1900 til sin Død, ligesom han en kortere Tid (1897—98) redigerede Statshaandbogen. Da han i høj Grad var præget af en gammel Slægts Kultur og som Søofficerers Ætling stærkt optaget af maritim Historie, maatte hans Forfatterskabs Art næsten forekomme ham forudbestemt. Paa det personalhistoriske Omraade offentliggjorde han kun forholdsvis faa Arbejder, bl. a. »Slægten Plum« (1903), skønt han dog netop her indlagde sig virkelig Fortjeneste i Egenskab af Medudgiver af det vigtige Kildeskrift »Fortegnelse over Københavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728« (1906). Ogsaa beskæftiget med Topografi forfattede han den smagfuldt udstyrede Bog om Kbh.s Havn (1908) samt lokalhistoriske mindre Afhandlinger. Hertil kom Udgiverarbejderne »Rasmus Æreboes Autobiografi« (1889), »En Rejse til Rusland under Tsar Peter, Dagbogsoptegnelser af Viceadmiral Just Juel« (1893, russisk Udg. 1899), »Journalen van den admiralen van Wassenaer-Opdam en de Ruyter 1658—60« (1907) og »Til Orlogs under de Ruyter« (1909). De indgaaende Ruyter-Forskninger gav som yderligere Resultat en ganske fortrinlig Afhandling om denne Søkrigers hidtil i Danmark upaaagtede Optagelse i den danske Adel (Personalhistorisk Tidsskrift, 5. Rk., II, 1905). G. var meget berejst og forstod fuldt ud Betydningen af Samarbejdet med udenlandske Fagfæller, der hos ham altid fandt en Modtagelse, som gavnede i videre Forstand. En vis Adspredthed var utvivlsomt Grunden til, at hans Forfatterskab ikke blev langt større; adskilligt blev kun planlagt. — R. 1911. — Buste af R. Bøgebjerg 1884. *Poul Bredo Grandjean.*

Grove, Hans Herman Steffen, 1814—66, Søofficer. F. 27. Dec. 1814 i Kbh. (Holmens), d. 17. Aug. 1866 i Montreux i Schweiz, begr. sst. Broder til C. F. G. (1822—83, s. d.) og E. R. G. (1812—71, s. d.). Gift 31. Dec. 1851 i Kbh. (Holmens) med Maren (Manna) Kirstine Johnsen, f. 11. Dec. 1834 i Rønne, d. 1. Maj 1864 i Kbh. (Holmens), D. af Købmand, Skibsreder, senere engelsk Vicekonsul Peter J. (1786—1850) og Maren Kirstine Sonne (1801—82).

G. blev Kadet 1826 og Sekondløjtnant 1833. Efter nogle Togter til Orlogs var han 1837 Styrmand i en Vestindiefarer og gik i Nov. 1839 atter ud som Styrmand med en Skonnertbrig »Lovise Adelaide«. April n. A. overtog han i New Orleans Kommandoen over denne, gik til Middelhavet og derfra til Hamburg, hvor han afleverede Skonnertbriggen i Dec. s. A. Han forfremmedes til Premierløjtnant 1841 og var s. A. paa Opmaaling i Kattegat, hvor han fandt og opmaalte den Grund, der opkaldtes efter ham, »Groves Flak«. 1842—44 førte han Briggen »Johan Frederik« til Ostindien og Batavia. Af Kommercekollegiet var han instrueret om paa Java at søge Forbindelse med John Burd og Mads Lange for at undersøge Muligheden af at erhverve Bali som dansk Besiddelse. Under Treaarskrigen var G. 1848—49 Chef for Dampskibet »Caroline Amalie«, 1849 med Linieskibet »Skjold« og 1850 næstkommanderende i Korvetten »Valkyrien«. 1851 var han Chef for Kongens Dampskib »Ægir«, forfremmedes s. A. til Kaptajnløjtnant, var 1852—55 Krydstoldinspektør paa Østkysten, 1857—60 Takkelmester og 1861—62 Chef for Korvetten »Heimdal« til Vestindien og Venezuela. Her fik han under en Revolution Lejlighed til under meget kritiske Forhold at optræde værdigt og bestemt, og senere paa Togtet ydede han virksom Assistance til et i Vestindien strandet engelsk Linieskib »Conqueror«, hvorfor han modtog den engelske Regerings Tak. 1858—61 var han Medlem af Konstruktions- og Regleringskommissionen, forfremmedes 1861 til Orlogskaptajn og blev 1863 Ekvipagemester paa Nyholm. I Krigsaaret 1864 var han Chef for Fregatten »Sjælland« i Østersøeskadren og Flagkaptajn hos Eskadrechefen, Admiral C. van Dockum (s. d.), under hvis Kommando han deltog i Affæren ved Rugen 17. Marts. S. A. blev han Medlem af Kbh.s Havneraad, og 6. Nov. 1865 indtraadte han som Marineminister i Ministeriet Frijs og var som saadan med til at underskrive den reviderede Grundlov. Hans Helbred var imidlertid undergravet; for at søge Helbredelse rejste han til Schweiz, hvor Døden indhentede ham. — G. var en særdeles velbegavet og dygtig Sømand og Officer, der var almindelig afholdt og anset. — R. 1848. DM. 1862. K.² 1864. K.¹ 1866. — Bly-

antstegning fra Ungdommen af Th. Vilh. Pedersen i Familieeje. Træsnit af H. P. Hansen 1865 paa Billedet af Ministeriet Frijs. Træsnit efter Tegning af H. Olrik 1866.

J. U. A. Holm: Korvetten »Hejmdal«s Togt 1861—62, 1863.

Th. Topsøe-Jensen.

Grove, Peter Vilhelm, 1832—93, Journalist. F. 7. Okt. 1832 i Præstø, d. 7. Nov. 1893 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Toldkasserer, sidst i Odense, Hofjunker, senere Justitsraad Hans Diderik G. (1788—1852) og Jeanette Bolette Rademacher (1804—80). Gift 5. Nov. 1858 i Odense med Severine Albertine Schierbeck, f. 29. Nov. 1835 i Odense, d. 15. Okt. 1884 paa Frbg. (Matth.), D. af Købmand Frederik Vilhelm S. (1788—1841) og Jensine Ørhuus (ca. 1800—63).

Efter at være blevet Student 1850 fra Roskilde studerede G. i nogle Aar Teologi, men var fra 1857 knyttet til »Dagbladet« og blev under C. St. Billes Vejledning en hurtig, mangesidet og omhyggelig Journalist. Hans udførligere Referater fra Rigsdag og Borgerrepræsentation var noget nyt i dansk Bladverden, og udsendt til Hæren Jan.—April 1864 leverede han en Række Korrespondancer, som han med Føje kunde udgive i Bogform s. A. (»Fra Danevirke til Dybbøl«). Det er livlige, efter Omstændighederne velunderrettede og nøgterne Skildringer, dog prægede af Misforholdet mellem Publikums Forventning til Krigen og Udfaldet, og et Brudstykke af Artiklen om Danevirkestillingen er nu kendt af alle, fordi Herman Bang har indført det i »Tine« som afskrækkende Eksempel. Efter Topsøes Overtagelse af Bladet 1872 fyldte G. udmærket Pladsen som Redaktionssekretær; men da han uden selv at ønske det gjordes til Redaktør 1881, og Stillingen udad til blev meget vanskeligere, viste det sig, at han med al sin Overbevisningstroskab og Samvittighedsfuldhed kun var skabt til subaltern. Han maatte staa stærkt for Skud i Oppositionspresen, og 1889 mente Ejerne at maatte prøve med en Afløser. G. var Korrespondent til sønderjyske Blade og til »New York Herald«; han redigerede for Foreningen »Fremtiden« dens illustrerede Rejsehaandbog »Danmark« i en Række Udgaver og var 1893 Hovedmanden for Udstillingen Fra 48. — Maleri af Otto Bache ca. 1860. Statuette af R. Bøgebjerg 1882 Træsnit bl. a. af H. P. Hansen 1881.

Avisen 26. og 30. Sept. 1889. Dagbladet 8. Nov. 1893. M. Galschiøt i Kalenderen Danmark for 1894, 1893, S. 173—80.

Paul Læssøe Müller.

Grove-Rasmussen, Andreas Christian Ludvig, 1836—1904, Præst. F. 8. Sept. 1836 i Horsens, d. 31. Marts 1904 i Odense, begr. sst. Forældre: Kateket i Horsens, senere Sognepræst i Rise Peter Carl Junius Rasmussen (1808—61, gift 2° 1850 med Charlotte Frederikke Marie Christine Grove, 1813—64) og Andrea Christiane Nicoline Grove (1806—48). Gift 1° 7. Marts 1865 i Borris med Sophie Christine Elise Selchier, f. 18. Okt. 1838 i Balslev, d. 28. Jan. 1868 i Gram, D. af Sognepræst Hans Herman S. (1799—1863, gift 1° 1822 med Gustave (Justa) Juliane Marie Hansen; Ægteskabet opløst 1827) og Christine Wilstrup (1809—69). 2° 1. Maj 1869 i Gram med Bertha Julie Henriette Jane Reimers, f. 9. Juli 1843 i Gram, d. 15. Dec. 1909 i Odense, D. af Fysicus i Haderslev Vester Amt, Dr. med. Martin R. (1812—76) og Marie Vilhelmine Joachime Brandis (1814—1900).

G.-R. blev Student 1855 fra Haderslev, cand. theol. 1860, personel Kapellan i Balslev og Ejby 1862, i Gram i Nordslesvig 1864, Sognepræst i Fol paa Gram Gods 1868. S. A. oprettedes en Indre Missions Forening i Nordslesvig (Kirkelig Forening til Guds Riges Fremme i Slesvig), hvis Formand han blev, og hvis Organ («Elias») han udgav. 1870 blev han afskediget af den preussiske Regering, fordi han ikke i Kirken vilde bede for de tyske Vaabens Sejr i Kampen med Frankrig. Derpaa købte han et Hus i Gram med en Sal, hvor han holdt Gudstjeneste Søndag Eftermiddag; men da det ikke viste sig muligt at faa oprettet en dansk Frimenighed, og da han ikke modtog nogen Pension eller Understøttelse, maatte han snart forlade Slesvig og flytte til Danmark. 1874 blev han Præst i Harte og Bramdrup i Ribe Stift, 1878 i Allerup og Davinde paa Fyn, 1892 ved St. Hans Kirke i Odense, hvor han virkede til sin Død. — G.-R. var en nidkær Præst af Indre Missions Retning og tillige stærkt interesseret i alt Arbejde for Ydre Mission. 1882—1903 redigerede han »Dansk Missions-Blad«. Hans livlige Fremstillingsform skaffede Bladet større Udbredelse, end det hidtil havde haft. Han udgav en Huspostil med Prædikener over de gamle Evangelietekster («Guds Fred», 1885), en daglig Andagtsbog, knyttet til de nye Tekster («Kristelig Husven», 1892) og en Mængde udpræget populære, kirke- og missionshistoriske Skrifter og Foredrag. De vigtigste af disse er »Kristelige Levnetsløb i det 19. Aarhundrede« (I—IV, 1887—91) og »Gordon« (1889, 2. Udg. 1897) — desuden »Madagaskar« (1884), »Ildlandet og Ildlænderne« (1886), »Missions-Foredrag« (1888), »Viti før og nu« (1891), »Om og fra Missionen« (1895), »Hawaji og Kristendommen dér« (1899). — R.

1897. — Mindesten med **Portrætmedaillon** paa Graven 1907. — Tegning af Jul. Paulsen 1884.

Om og af Sognepræst A. C. L. Grove-Rasmussen, samlet af H. R. Hansen, 1905.

Lorenz Bergmann.

Grubbe, en af de ældste og mest ansete danske Adelsætter, hvis Vaaben, der har stor Lighed med flere tyske Slægters, allerede forekommer i det 13. Aarh. En Johannes G. nævnes 1280 og 1284, men om han kan opstilles som Stamfader i Mandslinien, er maaske tvivlsomt, idet Slægtens Genealogi næppe med Sikkerhed kan udredes i disse Aarhundreder. Navnet synes — som det oftere er Tilfældet — at være videreført gennem Kvinder, saaledes til den sjællandske Lavadelsslægt G. af Særsløv, der førte en Vildbasse i sit Vaaben. 1328 nævnes Bo Jensen G. (d. 1349) til Alslev, hvis Søn Oluf G. (—1382—) skrives til Bregentved; en anden Søn var muligvis den 1360 nævnte Niels G. til Vidskøfle, hvis Søn Evert G. (nævnes 1382 og 1403) til Alslev var Farfader til nedenn. Rigskansler Evert G. (d. 1492) og til Niels G. (nævnes 1472 og 1503) til Alslev. Denne var Fader til Laurids G. (nævnes 1507 og 1516) til Alslev — Farfader til Lensmanden Knud G. (1542—1600) — og til Sivert G. (d. 1559), hvis Sønner var Erik G. (nævnt 1563 og 78) til Gunderup, Jørgen G. — der er Stamfader til den endnu i Tyskland levende Slægt — og nedenn. Rigskansler Eiler G. (1532—85) til Lystrup. Sidstnævnte var Fader til nedenn. Sivert G. (1566—1636) til Hofdal, Torup og Høgholt og til Jørgen G. (d. 1640) til Tostrup og Hageløs, hvis Datter Regitze G. (1618—89), der var gift med Hans Ulrik Gyldenløve (1615—45, s. d.), blev dømt for Forsøg paa at forgive Grevinde Parsberg. Den nævnte Erik G. til Gunderup var Fader til Laurids G. (1561—1639) til Gammelgaard, hvis Søn nedenn. Erik G. (1605—92) til Gammelgaard, Tjele og Vingegaard var Fader til den ligeledes nedenn. Marie G. (ca. 1643—1718). — Til den samme Slægt hører utvivlsomt Johannes Mogensen G. (d. 1345) til Gunderslevholm, der var Fader til Biskop i Børglum, senere i Ribe Mogens Jensen G. (d. før 1369) og til Rigsraaden Bent Biug (d. 1391) til Gunderslevholm. Navnet **G.**, der — ogsaa i Formen Grube — ret hyppigt forekommer i Tyskland, føres ogsaa af flere borgerlige Slægter.

Danmarks Adels Aarbog, XII, 1895, S. 143—79; XIV, 1897, S. 506 f.; XVIII, 1901, S. 557 f.; XXIII, 1906, S. 493 f.; XXVIII, 1911, S. 570; XXXII, 1915, S. 594; XL, 1923, S. 551.

Albert Fabritius.

Grubbe, Diderik Larsen, 1656—1702, Præst og Godsejer. F. 23. Marts 1656 i Store Hedinge, d. 27. Sept. 1702 i Kbh., begr. i Boeslunde K. Forældre: Skrædder Lars Andersen (ca. 1622—84) og Ane Pedersdatter (d. 1675). Gift 6. Okt. 1690 i Kvislemark med Anne Elisabeth Vind, f. 9. Okt. 1666, d. 12. Nov. 1727 i Egeslevmagle, D. af Vicekansler Holger V. (s. d.) og Hustru.

Hvornaar eller efter hvem D. G. har antaget Navnet **G.**, er ubekendt; muligvis tilhører han en lübsk Haandværkerslægt Grube (jfr. Herman Grube). Han blev Student 1678 fra Køge og efter fuldenkte Universitetsstudier Huslærer paa Harrestedgaard ved Næstved hos Vicekansler Holger Vind. Da Vind døde 1683, og megen anden Familiesorg traadte til, udgav D. G. sin Salmedigtning »Sjælens aandelige Harpeklangs 1. Part« (trykt 1684) og dedicerede den til sine tre faderløse Elever. Salmerne vidner om godt Herredømme over Sproget og er til Dels ordnede efter Søndags-evangelierne. Salmernes 2. Part, dediceret Kong Christian V. og forsynet med latinsk Fortale, udkom først 1696, da D. G. havde været Præst i adskillige Aar. Han fik Magistergraden 1686, og s. A. blev han »ved Lodtrækning« kaldet af Baronesse Fuiren til Sognepræst for Kvislemark og Fuirendal. Et Par Aar efter valgtes han til Herredsprovst. Som sin Hustrus Arvepart fik han 1693 Skøde af Svigermoderen paa Gerdrup Gaard og Gods ved Skelskør, og 1701 købte han af Staten den afbrændte Landsby Lyngbys to øde Marker, af hvilke han oprettede Hovedgaarden Lyngbygaard nær ved Gerdrup. Hans Helbred var tidlig svækket, og han døde under Lægekur, udmattet af »Skørbug, Svindsot og Vattersot«. I en lang Aarrække styrede hans Enke med ualmindelig Dygtighed de betydelige Landejendomme. De havde en stor Børneflokk. — **Konsistorialassessor** i 1680'erne.

Seehusen: **Optegn.** om Lyngbygaard og Gjerdrup, u. A., S. 29 ff., go f. H. de Hofman: Saml. af Foundationer, VIII, 1762, S. 113. Aarvog for historisk Samfund for Sorø Amt, I, 1912, S. 129 f. C. J. Brandt og L. Helveg: Den danske Psalmedigtning, I, 1846, S. 397 f.

A Jantzen (S Nygård).*

Grubbe, Eiler, 1532—85, Rigskansler. F. 28. Marts 1532 paa Lystrup, d. Natten mellem 19. og 20. Nov. 1585 i Kbh., begr. i Kongsted K. Forældre: Sivert G. (d. 1559) og Mette Ulfeldt (d. 1562). Gift 1° 13. Aug. 1559 i Kbh. med Else Laxmand, f. 5. Jan. 1543 paa Tommerup, d. 30. Maj 1575 paa Lystrup, D. af Bjørn L. til Hofdal (d. tidligst 1541) og Margrete Giedde. 2° 22. Dec. 1577 i Kbh. med Kirstine Lykke, f. 31. Marts 1558 paa Mariager Kloster, d. 11. Marts 1630 paa Lystrup (gift 2° 1594

med Niels Gyldenstjerne til **Bjørnsholm, 1558—1619**), D. af Rigsraad Jørgen L. (s. d.) og Hustru.

E. G. blev uddannet i Næstved, Roskilde og **Kbh.**, blev Sekretær i Kancelliet og derefter hos Prins Frederik paa Malmøhus. 1560 blev han Rentemester og 1570 Rigskansler og Rigsraad. Foruden en Række Kanonikater fik han 1562 Provstiet i Lund, 1566 Provstiet i Viborg og var som Rigskansler forlenet med Odense Provsti. Fra 1572 til sin Død var han Lensmand paa Tryggevælde og havde her tillige 1575—85 Vordingborg og 1575—83 Jungshoved Len under sig. Sin Fædrenegaard ombyggede han 1579. Han støttede bl. a. Jon Jacobsen Venusin og Anders Sørensen Vedel, der tilregnede ham sin Bog om Grækenlands syv Vise. — Epitafium med skulpteret Portræt i Kongsted K. Mindetavle sst.

P. **Vinstrup**: Om det euige Liff oc Død, 1587. Danmarks Adels Aarvog, **XII**, 1895, S. 165.

C. F. Bricka (Poul Bagge).*

Grubbe, Erik, 1605—92, til Tjele, Lensmand. F. 1605, d. 27. April 1692 paa Tjele, begr. i Tjele K. Forældre: Laurids G. til Gammelgaard (1561—1639) og Anne Sparre (1579—1653). Gift 8. Marts 1635 med Maren Juul, f. ca. 1608, d. 25. Aug. 1647, D. af Iver J. til Villestrup (1563—1627, gift 1° 1591 med Maren Sehested, 1561—1600) og Ingeborg Parsberg (1584—1665). Levede senere med den ufrie Kvinde Anne Jensdatter, f. 1624, d. 1701 paa Nørgaard, begr. 18. Marts s. A. i Viborg (Graabrødre **Kgd.**).

E. G. rejste 1622 sammen med sin Hofmester, den senere Viborgbiskop Wichmann Hasebard, ledsaget af den jævnaldrende Eiler Krafse til Egholm, til Tyskland, hvor han et Par Aar studerede ved Universitetet i Leipzig; 1627 findes han indskrevet som juridisk studerende ved Leidens Universitet. 1632—34 tjente han som Hofjunker. 1635 holdt han Bryllup og købte s. A. af Fru Karen Lange Tjele Hovedgaard (Sønderlyng **H.**), men tog n. A. Bolig paa Aarhusgaard (**Havreballegaard**), hvormed han var forlenet 1636—49. Han ombyttede 1649 dette Len med Lund paa Mors, som han dog frattraadte allerede 1651. 1643 var han Kornet ved den jyske Posttjeneste, Aug. 1645 en knap Maaned Landkommisær i Sjælland. Ved Moderens Død kom han i Besiddelse af Fædrenegaarden Gammelgaard (Sønder **H.**, **Lolland**); 1656 købte han Trinderup (Onsild **H.**) og 1657 Nørbækgård (Sønderlyng **H.**); ogsaa Bigumgaard (Nørlyng **H.**) var i hans Eje. Hans samlede Jordtilliggende angives til 800 Tdr. Hrtk. — E. G. synes at have været en Mand med Sans for og Forstand paa denne Verdens Goder, men uden synderlig Aandens og Hjertets Dannelse. Der

er dog intet fremdraget til Støtte for den langt senere nedskrevne Tradition om, at han som Hævn for, at han ikke fik sin Lidenskab for Aarhusbispens Morten Madsens Datter tilfredsstillet, var Anstifter af den Anklage, som 1643 rejstes mod Bispens Hustru for at have født et Barn med sin Svigersøn Mag. Chr. Nielsen Bundtz (s. d.) og ombragt dette, selv om det er sandsynligt, at hans Afskedigelse fra Aarhusgaards Len ikke er uden Sammenhæng med Regeringens Kritik af den Maade, hvorpaa den langvarige Retssag førtes. Af de seks i hans Ægteskab fødte Børn levede kun Døtrene Anne Marie og Marie G. (s. d.). 1673 legitimerede han sin Datter med Anne Jensdatter Anne (d. 1679), som ægtede Ritmester Frederik Ulrik Ulfeldt. Fra 1690 bestyredes E. G.s Godser af Svigersønnen Jørgen Arenfeldt til Rugaard (s. d.), som Jan. 1692 helt umyndiggjorde Oldingen. — Mindetavle i Tjele K.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udg. ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia, V, 1883—85, S. 405 ff. S. Kjær: Erik Grubbe til Tjele og hans tre Døtre, 1904. Danmarks Adels Aarbog, XII, 1895, S. 161.

C. O. Bøggild Andersen.

Grubbe, Evert, d. 1492, Rigskansler. D. 1492, efter 10. Aug., begr. i Vor Frue K. i Roskilde. Forældre: Peder G. (gift 1° med Karen Jepsdatter Lunge, 2° med Elsebe Grubendal) og Anne Sivertsdatter Blaa (gift 2° med Erik Madsen Bølle, d. tidligst 1492). Gift med Gertrud Pedersdatter (**Sandberg?**), der levede endnu 27. Juni 1496.

E. G. nævnes tidligst 1463 og skrev sig da til Alslev, men siden oftest til Tryggevælde, som han senest 1470 fik i Forlening og beholdt i hvert Fald til 1490. I øvrigt synes han at have ejet en Gaard i Køge. Embedet som Rigskansler beklædte han 1473—86; Rigsraad var han senest 1477; Ridderslaget opnaede han derimod aldrig. Ved sin Død var han Forstander for Vor Frue Kloster i Roskilde. — Ligsten i Vor Frue K. sst.

Danmarks Adels Aarbog, XII, 1895, S. 156 f. *Henry Bruun (Thiset).*

Grubbe, Marie (Maren), ca. 1643—1718, Adelsfrue. F. ca. 1643 formentlig paa Aarhusgaard, d. Juni eller Juli 1718. Forældre: Erik G. til Tjele (s. d.) og Hustru. Gift 1° 16. Dec. 1660 i Kbh. med Rigens Jægermester, Oberst, senere Statholder i Norge Ulrik Frederik Gyldenløve (s. d.); Ægteskabet ophævet 1670. 2° 1673 med Palle Dyre til Sindinggaard, d. 17. Febr. 1707 i Holstebro (gift 2° 1693 med Margrethe Jensdatter Rodsten, d. 1747, gift 2° med Frands Rantzau til Bratskov, 1684—1738), Søn af Oberst

Claus D. til Sindinggaard (1610—93) og Edel Rodsten (1617—77); Ægteskabet ophævet 1691. 3° i Udlandet med tidligere Ladefoged paa Tjele Søren Sørensen Møller.

M. G., der som ganske lille mistede sin Moder, synes at have levet det meste af sit Barndomsliv paa Tjele. Hendes Ægteskab med den unge Kongesøn kom formodentlig i Stand under Medvirkning af hendes Faders Halvsøskendebarn Regitze G., som stod Hoffet nær. Allerede straks efter Brylluppet viste hun efter Gyldenløves senere Vidnesbyrd denne en »umanerlig og moros Comportement«, og Forholdet blev ikke bedre, da hun efter Mandens Udenlandsrejse (1661—63) fulgte ham til Norge. Ifølge Skilsmisseakterne af 1670 indlod hun sig i Forhold til andre (der nævnes Statholderens Sekretær Joachim Lambert og Franskmanden Blanquefort, derimod ikke Svogeren Stygge Høg (s. d.), som en senere Tradition satte hende i Forbindelse med), og vistnok i Foraaret 1667 sendte Gyldenløve hende fra Akershus i et Erik G. tilhørende Skib. Han vilde Skilsmisse, hun vistnok ogsaa, men først efter Frederik III.s Død kom den i Stand. Den skulde ikke være nogen af Parterne til Præjudits, og M. G. fik sin Medgift tilbage. Den kontante Del af denne (over 100 000 Kr. i vor Tids Penge) bortødslede hun derpaa under et toaarigt Udenlandsophold. Efter Hjemkomsten fik Faderen hende gift med den jævne jyske Adelsmand, som fik Gaardene Trinderup og Nørbækgaard i Medgift, men heller ikke nu faldt M. G., der altid forblev barnløs, til Ro. Hun synes at have staaet i Forhold til flere, men samlede fra 1685 al sin Attraa om den langt yngre Kusk, senere Ladefoged paa Tjele Søren Sørensen Møller. Faderen forlangte hende 1690 i en Klage til Kongen indespærret paa Hammershus for hendes forargelige Levnedsskyld, men den længe taalmodige Ægtemand krævede nu Skilsmisse og fik den gennemdrevet, skønt M. G. paastod sig frikendt »som en ærlig Ægtehustru«. Han beholdt Medgiften, og M. G. fulgte sin Søren i hans skiftende Levekaar som Lirendrejere (ifølge senere Tradition), Tærsker og senere Kvartermester ved Baadsmændene paa Møen, endelig fra 1706 Enkedronning Charlotte Amalies »Vedfoged« med Bolig i »Borrehuset« ved Grønsunds Færgested paa Falster og Ret til Færgefart og (synes det) Krohold. Skønt Søren skal have mishandlet hende, fik et Barn med en Pige fra Egnen og maatte staa offentlig Skrifte derfor (1709) og dømtes til tre Aars Jern paa Bremerholm for Vaadedrab paa en Skipper (1711), var hun — som hun 1711 udtalte til den undrende Ludvig Holberg — langt lykkeligere i Ægteskabet med ham, end da hun var Statholderens fornemme

Gemalinde. Bevarede Udtalelser af Søren antyder, at hun — trods alt — øvede en vis etisk Indflydelse i hans Liv. — M. G.s sælsomme Livsløb gjorde hende i hendes sidste Aar til en Seværdighed og er flere Gange taget op i dansk Digtning, fyldigst i J. P. Jacobsens psykologiske Kvindeskildring »Fru Marie Grubbe« (1875). — Paa Gaunø findes et Paris-Billede, hvor Paris ligner U. F. Gyldenløve, Venus Komtesse Aldenburg. Man har da ment, at den ene af de vragede Gudinder skulde forestille M. G.

S. Kjær: Erik Grubbe til Tjele og hans Døtre, 1904. A. Fjelstrup: Marie Grubbe, 1904. Gyldenløves Lakaj (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XVII), 1912. H. Hjelholt: Falsters Historie, II, 1935. Danmarks Adels Aarbog, XII, 1895, S. 161 f.

C O Bøggild Andersen.

Grubbe, Sivert (Sigvard; skrev sig selv Siguordt) til Hofdal, 1566—1636, Kancelliembedsmand, Diplomat, Dagbogsforfatter. F. 6. Marts 1566 paa Lystrup, d. 27. Marts 1636 paa Torup, begr. i Bare K. Forældre: Rentemester, Rigskansler Eiler G. til Lystrup (s. d.) og I. Hustru. Gift 25. Juli 1602 paa Kbh.s Slot med Hilleborg Grubbe, f. 1577 paa Halsted Kloster, d. 18. Jan. 1613 paa Malmøhus, D. af Lensmand paa Sølvitsborg Knud G. til Alslev (1542—1600) og Mette Ulfstand til Torup (1554—1602).

S. G. undervistes først i Hjemmet og var siden i Huset hos Lektor (senere Biskop) Mogens Madsen i Lund, hvis teologiske Forelæsninger han fulgte. Efter to Aars Studier i Kbh., hvor han boede hos Prof. theol. Anders Lauritsen, sendtes han 1580 sammen med sin Frænde Sivert Beck (s. d.) til Wittenberg, hvor han var i to Aar og fik Indtryk af den Splid, som »Konkordieformlen« vakte; han knyttede her et fortroligt og livsvarigt Venskab med sin ældre medstuderende Jon Jakobsen Venusin. Fra Wittenberg gik S. G. til Heidelberg, Strasbourg og Basel, hvor han besøgte den gamle Johann Sturm, og til Geneve, hvor han i Selskab med andre danske som Chr. Barnekow, Jakob Ulfeldt og Dr. Niels Krag bl. a. hørte den berømte reformerte Teolog Theodor Beza. Da hans Hovmester Laurits Tancke blev myrdet (1584), forlod han Geneve, hvis »sande og rette Religion« (ϝ: Calvinismen) og republikanske Statsform han priser i sin Dagbog, og vendte, forsynet med Breve fra Beza til hans Fader og Niels Hemmingsen, hjem til Danmark. Faa Maaneder efter drog han imidlertid atter ud, i Følge med Nürnbergborgmesteren Joachim Böhmer, som havde medvirket ved Opstillingen af Springvandet paa Kronborg. Han studerede Jura i Altorf, var hjemme 1586—87 paa Grund af Faderens Død og rejste siden i Italien, Østrig, Ungarn og Bøhmen. Sept. 1589 var han atter i Danmark,

hvor han Nov. s. A. ansattes i Kancelliet og 1595 efterfulgte Chr. Holck som dettes øverste Sekretær. Maj 1598 aflagdes han med et Degnedømme i Roskilde Domkirke, hvormed fulgte Embedet som »Conservator« for Universitetet. I sin Egenskab af Øverste-sekretær fulgte S. G. Christian IV. paa en Række af hans Rejser, især den store Sørejse til Nordkap (April—Juli 1599). Maj 1601 forlenedes han med Jungshoved Slot, Maj 1602, samtidig med at han efter eget Ønske forlod Hof- og Kancellitjenesten, med Malmøhus, Lundegaard, Dalby Kloster og Højby Len, hvortil Maj 1605 føjedes Heine Kirkes Gods, Børringe Kloster, Froste Herred, Lindholms Birk m. m. 1606 fratraadte han Heine Kirkes Gods og Froste H. (undtagen Munkeup Len); s. A. ombyttede han Roskildedegnedømmet med et Kantordømme i Lund. S. G., som i Arv og Medgift fik Godserne Hofdal (V. Gyng H., Skaane), Torup (Bare H., sst.), Høgholt (Horns H., Jyll.) og Alslev (Fakse H.), overtog en meget stor Gæld efter sin Svigerfader og maatte for at klare den afhænde en Del af sit og sin Hustrus Gods. Kongen hjalp ham med en Række Kron- og Kirketiender i Skaane, men først 1620 fik han Kvittans for Knud Grubbes Regnskaber af Sølvitsborg. Febr. 1627 vilde Kongen optage ham i Raadet, men S. G. frabad sig Æren paa Grund af Alder og Svagelighed. Okt. 1628 fik han Ordre til at overgive sine Len til Prins Christian (V.), men det blev ikke denne, men Sivert Urne, som Nov. s. A. forlenedes med dem. S. G. resterede da for en Sum Penge af Lenenes Indkomster og Skatter, og 1631 fik Urne Befaling til at tage Indførsel i hans Gaard, hvis han ikke straks klarede sine Regnskaber; Sagens videre Gang er ikke oplyst.

S. G. var tre Gange i Sverige. I Foraaret 1595 ledsagede han Chr. Friis til Borreby, den senere Kansler, til Gustaf Adolfs Daab, Jan. 1600 fulgte han Rigsraad Chr. Holck til Hertug Carl (IX.), og Sept. 1618 sendtes han som Gesandt til Gustaf Adolf for at forhandle om Rigernes Tvistepunkter. Baade Kongen og hans Moder modtog ham med stor Velvillie, og Gustaf Adolf indbød gennem ham Christian IV. til det nordiske Kongemøde, som fandt Sted Febr.—Marts 1619 i Halmstad. — 1624 var han med Prins Christian til Fyrstbiskop Ulriks Begravelse i Bützow.

Hovedkilden til S. G.s Historie er hans latinske Dagbog, som er bevaret i Form af en 1631—35 nedskrevet Afskrift af hans Originaloptegnelser, forsynet med enkelte Rettelser og Tilføjelser i den aldrende Forfatters da meget rystende Haand (Uldall 449 4to, Kgl. Bibl., dansk Overs. af H. F. Rørdam i Danske Mag., 4. Rk., II, S. 361—406 og IV, S. 4—83). Den er inden for den fra denne

Tid bevarede danske Litteratur enestaaende ved sine livfulde Skildringer og ved sin Belysning af Forfatterens Personlighed. Det Sind, som fremlyser af Bogen, indtager ved sin Trofasthed, sin Elskværdighed over for Folk af alle Stænder og Nationer, sin inderlige, men helt uortodokse Religjøsitet og sit stille Lune. G. var en Ven af Sverige og af Freden i Norden og fejrede i denne Aand ex *impromptu* Kongemødet i Halmstad med et af de latinske Vers, i hvis Udarbejdelse han besad et ikke ringe Mesterskab. Det dybeste Forhold i hans Liv var dog det til Hustruen, og hendes tidlige Død ramte ham haardt. Af hendes to Døtre bortreves den ene kort efter. Den anden Else G. ægtede 1629 Joachim Beck til Gladsakse (s. d.), men døde attenaarig i Barselseng 1631. Med Beretningen om hendes Død og Begravelse slutter Dagbogen i et hjerteskkærende Smertensudbrud og med S. G.s Bøn til Gud om snart at forenes med sine kære. Der gik endnu fem Aar, før Bønnen opfyldtes, men om disse havde S. G., fraset en Notits om den haarde Vinter 1635, intet at fortælle. — Maleri 1613 paa Fr.borg; Radering derefter 1874 af J. Magnus Petersen. Epitafium i Bare K.

Ovenn. Dagbog. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, III, 1877, S. 490—94. Kancelliets Brevbøger 1588—1632, 1908—32. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III, 1916. Danmarks Adels Aarboeg, XII, 1895, S. 165.

C. O. Bøggild Andersen.

Grube, Herman, 1637—98, Læge. F. 10. Okt. 1637 i Lübeck, d. Febr. 1698 i Haderslev. Forældre: Skomager Joachim G. (d. senest 1660) og Anna Hermansdatter Hudemann (d. tidligst 1666). Gift 19. Juni 1677 med Beata Catharina Baldow, D. af Professor i Hebraisk i Leipzig, Helmstädt og Wolfenbüttel, senere Superintendent i Nienburg an der Weser Johannes B. (1604—62).

Efter Skolegang i sin Fødeby studerede H. G. i Helmstädt og var derpaa i nogle Aar Huslærer i Kiel og Lubeck. 1663—66 fortsatte han de medicinske Studier i Jena, drog 1666 til Leiden og tog her s. A. Doktorgraden. En kort Tid praktiserede han nu i Kiel, hvor han ogsaa ved en Dissertation erhvervede sig Tilladelse af Lægekollegiet til privat at docere. 1667 kaldtes han til Haderslev af Amtmanden Cai Ahlefeldt, men utilfreds med Virksomheden her nedsatte han sig 1675 som Læge i Flensborg. 1677 modtog han dog atter en Kaldelse til Haderslev af den nye Amtmand, Grev Conrad Reventlow, ansattes som Fysicus og blev nu her til sin Død i Febr. 1698. Han var en lærd Mand af fremtrædende videnskabelige Anlæg og har forfattet flere Skrifter, der gjorde hans Navn berømt i Datidens lærde Republik og bl. a. medførte hans

Optagelse som Medlem af Academia **naturæ** curiosorum under Navn af »**Palamedes**«, ligesom der ogsaa ved hans Død publiceredes forskellige Elogia over ham — af hvilke dog den ene, forfattet af den højt ansete Professor **Günther** Chr. Schelhammer i Jena, fremkom for tidlig, foranlediget ved et falsk Rygte om hans Død. Han stod ligeledes i stadig og livlig Forbindelse med Thomas Bartholin, og i det lægevidenskabelige Emne, han med vedholdende og særlig Iver dyrkede, den dunkle »**Medicina magnetica**«, arbejdede han netop sammen med Bartholin, hvis Brev til H. G., »**De transplantatione morborum**«, er aftrykt i Spidsen af dennes Hovedarbejde »**De arcanis medicorum non arcanis commentatio**« (I—II, 1672—73). — H. G.s Søn *Johan Gerhard G.* var Læge i Kbh. og publicerede forskellige akademiske Disputationer, men gjorde i øvrigt ikke sit Navn bekendt.

J. Møller: *Cimbria lit.*, I, 1745, S. 220 f. V. Ingerslev: *Danmarks Læger og Lægevæsen*, II, 1873, S. 193.

Jul. Petersen (Gordon Norrie)*.

Grund, Johann Gottfried, 1733—96, Billedhugger. F. 27. April 1733 i Meissen, d. 20. Sept. 1796 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Kgd.). Forældre: Porcellænsfabrikant Johan Georg G. og Anna Magdalena. Gift 28. Jan. 1762 i Kbh. (Petri) med Elisabeth Mandorff, døbt 12. Nov. 1728 i Kbh. (Petri), begr. 7. Jan. 1780 sst. (Petri) (gift 1° 1745 med Hof billedhugger Johann Friederich Hänel, ca. 1710—61), D. af Kurvemager Jacob M. (ca. 1665—1744) og Cathrine (ca. 1687—1755).

Fra 1748 uddannedes G. i Dresden til Billedhugger, rejste 1754 til Berlin, hvor han blev Svend hos Fr. G. B. Adam, og kom 1757 til Kbh. hos Hof billedhugger Hänel. 1766 fik han Bestalling som Hof billedhugger, 1771 tillige Borgerskab som Kurvemager. Fra 1762 arbejdede han til Stadighed paa de kgl. Slotte dels med Reparationsarbejder, dels med selvstændige Arbejder af mere underordnet Karakter. Hovedinteressen for ham som Kunstner knytter sig dog til Nordmandsdalens Figurer i Fredensborg Slotspark, udført 1764 og følgende Aar. De forestiller norske Folketyper udarbejdede paa Grundlag af Nordmanden Jørgen Garnaas **Elfenbensfigurer**, saaledes som paavist af E. Lexow. G.s Figurer er af ret forskellig kunstnerisk Værd; nogle virker ved deres forenklede og robuste Former, andre ved en for Tiden usædvanlig og frisk Realisme. Som Helhed har Nordmandsdalens Udsmykning Betydning som den første større folkelig-nationale Billedcyklus i dansk Kunst. Ud over disse Figurer kendes nu kun faa Arbejder af G.,

bl. a. nogle Epitafier (i Boeslunde og Horsens Kirker) af ret ringe Kvalitet.

F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot, 1880, S. 141—44. Th. Oppermann: Kunsten i Danmark under Frederik V. og Christian VII., 1905, S. 92 ff. E. Lexow i Bergens Museums Aarbog, 1915—16. Jfr. O. Andrup i Fra Arkiv og Museum, 2. Serie, I, 1917—25, S. 78—86. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 52, 49¹. V. Thorlacius-Ussing.

Grundet, Jens Pedersen, ca. 1510—65, Skolemand, Præst. F. ca. 1510 i Grundet ved Vejle, d. 14.(15.) Aug. 1565 i Ribe, begr. i Domkirken sst. Forældre: Peder Torkilsen og Kirsten Finds(Vincent)s datter (ca. 1479—1559). Gift med Anne Jensdatter, d. ca. 1581, D. af Præsten Jens Ovesen.

J. P. G. gik først i Skole i Ribe, hvor han blev støttet af Kanniken Niels Torkilsen, senere besøgte han Aarhus Skole, der under Rektor Terkel Abildgaard (s. d.) stod i stort Ry. Efter Skoletiden fortsatte han sine Studier ved den lutherske Præsteskole i Malmø, men maatte under Grevefejden døje meget ondt her. Da der var blevet Fred, blev han af sin Lærer Oluf Chrysostomus (s. d.) sat til at være Rektor i Ystad. Et Aars Tid senere fik han Besøg af sin gamle Skolekammerat fra Aarhus Jens Sinning, der opfordrede ham til at genoptage sine Studier i Kbh. J. P. G. fulgte Sinnings Raad og blev i sin Studietid varmt støttet af denne, der just var blevet Professor sst. 1542 blev J. P. G. Rektor i Ribe. Skolen her befandt sig i en Tilstand af fuldstændig Opløsning, men i Løbet af ganske faa Aar lykkedes det den nye Rektor ikke blot at bringe den paa Fode igen, men at gøre den berømt i hele Riget, saa at der strømmede Disciple i Mængdevis til den. Allerede 1550 havde Skolen faaet ikke mindre end seks Lektier og fem Hørere. J. P. G. havde imidlertid opnaaet et Kanonikat ved Domkirken, og 1550 opgav han sit Rektorembede væsentlig for at hellige sig sine Studier. Han gav sig dog stadig af med pædagogisk Virksomhed og havde i sit Hus en hel Opdragelsesanstalt, som bl. a. blev besøgt af flere Adelsbørn. 1554 blev han Sognepræst ved Domkirken i Ribe, og ogsaa som Præst har han vundet et godt Eftermæle. Særlig fremhæves hans Betydning som Sjælesørger og hans sjældent uselviske Omsorg for fattige og syge. I teologisk Henseende var han en erklæret Tilhænger af Filippismen og afskyede teologiske Stridigheder. I Litteraturen foreligger der fra hans Haand kun en Samling »Similitudines« (1567), religiøse Lignelser, først udgivne efter hans Død af hans kære Discipel Anders Sørensen Vedel, der livfuldt og nænsomt har skildret sin gamle Lærer, hvem

han stod i stor Taknemmelighedsgæld til. Da Pesten 1565 kom til Ribe, blev hele J. P. G.s Hus angrebet af Soten, og han selv, der fra sin Ungdom havde haft et skrøbeligt Helbred, bukkede under for den. — En gammel Gravsten i Ribe Domkirke over en Jens Pedersen brugte J. P. G. til Ligsten for sig og Sønnen og lod Forkrænelighedens Symboler indhugge i den.

A. S. Vedel: Oratio de vita et obitu Johannis Petri Grundith, føjet til nogle Eksemplarer af Vedels Udgave af J. P. G.s Liber posthumus continens similitudines, 1567. Dansk Oversættelse af Oratio ved Fr. Moth i Vejle Amts hist. Aarbøger, 1926, S. 133—87. C. F. Wegener: Om Anders Sørensen Vedel, 1846, S. 15—24, 33 f., 36 f., 43 f. J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse (1536—1660), 1884, S. 66—69. P. Terpager: Inscriptiones Ripenses, 1702,

Bjørn Kornerup.

Grundtvig, sjællandsk Præsteslægt, der føres tilbage til Handelsmand i Nykøbing S. Morten Tuesen (d. 1618), hvis Søn, Raadmand sst. Jørgen Mortensen (1609—57) var Fader til Morten Jørgensen G. (1642—77) og Hans Jørgensen G. (1644—1700), der begge blev Raadmænd i deres Fødeby. Hans J. G., som tillige var Byfoged, var Fader til Præsterne Niels Hansen G. (1670—1737) i Svallerup og Jørgen Hansen G. (ca. 1671—1712) i Kregome og Vinderød; af disse var den sidste Fader til Sognepræst i Vallekilde og Hørve Otto Jørgensen G. (1704—72), af hvis Sønner skal nævnes Sognepræsterne Jørgen G. (1733—87) i Ledøje og Smørum, Johan Ottosen G. (1734—1813) i Udby og Ørslev, Christian G. (1737—97) i Gladsakse og Herlev og Provst i Lyng Herred Enoch G. (1744—85). Pastor Johan Ottosen G. var Fader til Provst Otto G. (1772—1843) og til nedenn. Biskop Nicolai Frederik Severin G. (1783—1872), hvis Sønner var de nedenn. Historikeren Johan Diderik Nicolai Blicher G. (1822—1907), Litteraturforskeren Svend Hersleb G. (1824—83) og Præsten og Folkloristen Frederik Lange G. (1854—1903), af hvilke J. D. N. B. G. var Fader til de ligeledes nedenn. Johanne Elisabeth G. (f. 1856), Dommer Stener Frederik G. (f. 1860) og Overbibliotekar Gustav Vilhelm G. (f. 1866). — Ovenn. Pastor Christian G. (1737—97) var Fader til Sognepræst i Haraldsted og Allindemagle Otto G. (1758—1815), hvis Sønnesønner var Portrætmaleren Ludvig G. (1836—1901) og cand. pharm., Materialist Otto Gregers Schierning G. (1834—1925), der var Fader til nedenn. Professor Ludvig August G. (1868—1913).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen : Patriciske Slægter, II, 1911,

Albert Fabritius.

Grundtvig, Johanne Elisabeth (Elise), f. 1856, Litterat, Forkæmper for Kvindesagen. F. 1. Dec. 1856 i Kbh. (Vartov). Forældre: Cand. theol., Premierløjtnant, senere Kontorchef Johan G. (s. d.) og Hustru. Ugift.

E. G. uddannede sig først til Lærerinde paa N. Zahles Kursus og tog 1884 Institutbestyrerindeeksamen, men gjorde ikke Brug af den. Hun besluttede at uddanne sig i Stenografi med Ansættelse i Rigsdagen for Øje, tog 1890 som den første Kvinde Eksamen for Stenografassistenter i Rigsdagen og banede som Stenografskriver og senere Stenografassistent under megen Modstand Vej for kvindelige Rigsdagsstenografer. Samtidig var hun et virksomt Medlem af Dansk Kvindesamfund, Redaktør af »Kvinden og Samfundet« 1885—86 og 1890—95, af Dansk Kvindesamfunds Smaaskrifter 1887—89, Medlem af Samfundets Styrelse 1887—90. Under Sædelighedsfejden 1887 indtog hun en Forgrundsstilling; da hun paa et Møde af Kvinder indledede en Diskussion om »det sædelige Lighedskrav«, blev hun skarpt angrebet af Georg Brandes i »Politiken« og beskyldt bl. a. for Citatforfalskning. E. G. anlagde Sag mod Brandes, men denne paaberaabte sig, at Artiklerne ikke var underskrevet med hans Navn, og »Politiken«s Redaktør blev idømt en Bøde; Beskyldningerne mortificeredes. E. G. har senere beskæftiget sig med Oversættelsesvirksomhed i Samarbejde med Ida Falbe-Hansen og efter hendes Død alene, har bl. a. oversat alle Selma Lagerlöfs Bøger og Lytton Strachey: »Queen Victoria«.

Kvinden og Samfundet, 1926. Dansk Kvindesamfunds Historie gennem 40 Aar, 1911.

Gyrithe Lemche.

Grundtvig, Frederik Lange, 1854—1903, Præst i Amerika, Folklorist. F. 15. Maj 1854 i Kbh. (Vartov), d. 21. Marts 1903 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Biskop N. F. S. G. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 10. Aug. 1881 i Lyngby med Kristina Birgitta Nilsson, f. 7. Marts 1848 paa Ingbo i Västmanland, d. 16. Sept. 1905 i Kbh., D. af Gaardejer Erik N. og Birgitta Struds.

G.s Moder døde et Par Maaneder efter hans Fødsel. Han gik i Skole hjemme, blev Student 1876 og statsvidenskabelig Kandidat 1881 trods Faderens Ønske om, at han skulde være Præst. Allerede 1873 udgav han »Politik, Politak eller Birkerupsnak. Ti Samtaler« (under Pseudonymet »Filius Frederici«), og 1875 udgav han et Rimbrev »Til Grundtvigs Venner« (7. Opl s. A.), hvori han gik stærkt i Rette med dem, der støttede Det forenede Venstres Politik, og s. A. udsendte han Digtet »Et Ord til Bjørnstjerne Bjørnson«, hvori han ogsaa angreb ham. Som ganske ung havde han givet

sig af med Naturhistorie og Folkeminder. Efter sit Giftermaal rejste han i Efteraaret 1881 til Amerika »nærmest for i Ro at blive klar over mig selv og min Vej«. I Shiocton, Wisc, købte han et lille Hus ude i Skoven; her gik han paa Jagt og studerede Natur og Fugleliv, skrev 1883 i »Bulletin of the Nuttall ornithological club«, VIII, om »The vernal migration of warblers«, samt 1888 »Meddelelser om Fuglene ved Shiocton« (paa Engelsk 1894). I Stilheden blev han omsider »klar over sig selv og sin Vej« og valgte nu at blive dansk Præst i Amerika, til Dels tilskyndet af en Drøm og delvis paavirket af to af de betydeligste danske Præster derovre. I Sept. 1883 blev han ordineret i Chicago i samme Maaned, som der i Danmark var holdt store 100 Aars Fester for hans Faders Minde. Umiddelbart efter blev han Præst for den danske Menighed i Clinton, Iowa, en lille By ved Mississippi, hvor han blev al sin Tid i Amerika. Han gik stærkt op i sin Gerning, men optog ogsaa et omfattende nationalt Arbejde for at samle de Danske, der var spredt ud over det store Land. I Foredrag og med sine smukke, alvorlige Sange virkede han stærkt iblandt dem. Mange af hans Sange vil lyde, saa længe der findes en dansk Sangbog i Amerika. Han udgav selv »Sangbog for det danske Folk i Amerika« (1889, 4. Udg. 1916), der i ændret Udgave bruges endnu. For at organisere de spredte danske Kredse stiftede han Dansk Folkesamfund, men da det vakte ivrig Modstand i mange snævre kirkelige Kredse, fik det aldrig den omfattende Betydning, som var G.s Mening. Det bestaar dog endnu. Da der 1896 blev oprettet en dansk Præsteskole i Des Moines, Iowa, drømte G. om, at den med Tiden skulde vokse til et dansk Universitet, en Drøm, der aldrig er gaaet i Opfyldelse. Paa Grund af kirkelige Stridigheder kom han ind paa Studiet af Kirkefædrene, hvorom han skrev flere Bøger, »Troens Ord« (1898) om et Udsagn af Augustin, »Indsigelser mod alle Kætterier« af Tertullian, som han oversatte (1900), og »Irenæus' Vidnesbyrd«, der foreligger i Manuskript. Han var en Mand med udpræget stærke Følelser, i Tale og Sang kunde han begejstre og rive med, men han kunde ogsaa slaa haardt, hvor han mente at møde uberettiget Modstand. Hans Digte kan være besjælede af glødende Tro paa Danskhedens Fremtid i Amerika, men ogsaa af dyb Ængstelse: »De drivende Skyer i Vest grød Blod« — eller: »Aa, hør du Spurvelille, du er en fremmed Gæst, du skulde blevet hjemme, det vilde tjent os bedst«. Desuden har han skrevet talrige Artikler i »Dansk Kirketidende« og i de dansk-amerikanske Blade »Dannevirke« og »Kirkelig Samler«. Med sin sjælsstærke dygtige Hustru havde han skabt et gæstfrit Hjem, der

blev et værdifuldt Tilflugtssted for mangfoldige Danske af vidt forskellig Støbning.

I Sommeren 1900 rejste G. med sin Familie til Danmark. Hans Mening var igen at tage et Arbejde op i Amerika, helst ved Skolen i Des Moines, men da det trak i Langdrag, modtog han et Tilbud om at blive Rejsepræst for Kirkeligt Samfund af 1898. Denne Virksomhed blev dog kun ganske kort, da Sygdom nedbrød hans Helbred. Trods en tidlig Død var hans Livs Motto blevet opfyldt: »O, maatte mit Liv kun vorde til Gavn for Kirke og Folk — i Jesu Navn«. — De fleste af G.s Digte er samlet i »Kirke og Folk« af A. Faber (1909). — Maleri af Niels Skovgaard 1904 paa Grand View College, Des Moines. Var portrætteret med Faderen og Brødrene i Vartov K. af Chr. Dalsgaard 1868, men Portrættet er overmalet. Litografi af Harald Jensen 1897.

M. F. Blichfeld.

Som Folklorist har G. gjort et fortjenstfuldt Arbejde. 1883 udgav han »Svenske Folkeminder fra Tjust«. Særlig bemærkelsesværdig er hans Skildring af »Livet i Klokkergaarden« (Falster), først udg. 1908—09 af Jørgen Olrik; den maa regnes for den første danske folkloristiske Hjemstavsskildring af videnskabelig Karakter. Mønsterværdige — ogsaa i Henseende til Indsamlingsmetode (ved Udsendelse af en Række Hæfter med nummererede Spørgsmaal, ved Agtpaagivenhed over for Meddelelsens Hjemsted) — er hans meget omfattende Samlinger og Registraturer vedrørende Fuglene i Folkets Tro, Skik og Digtning, hvilke Samlinger (tillige med hans Amerika-Breve til Broderen Svend Grundtvig) nu opbevares i Dansk Folkemindesamling. Som Bearbejdelse af Stoffet foreligger kun Monografien »Løsningsstenen« (Svalen) (1878) og »Fuglene i Folkets Digtning og Tro. Fire Foredrag« (1883).

Jakob Holm i Højskolebladet, XXX, 1905. Til Minde om F. L. Grundtvig, 1903. Aarhus Amtstid. 30. Marts s. A. III. Tid. 29. Marts s. A. J. Olrik i Udgaven af Livet i Klokkergaarden 1908—09. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, II, 1926 (se Registeret). M. C. Jensen: En dansk-amerikansk Præsts Erindringer, 1927, S. 25—30. Minder fra gamle grundtvigske Hjem, VI, 1926, S. 170—206. H. C. Strandkov i Dannevirke 5. Okt. 1932.

H. Grüner-Nielsen.

Grundtvig, Johan Diderik Nicolai Blicher, 1822—1907, Arkivmand, Historiker. F. 14. April 1822 i Præstø, d. 25. Marts 1907 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Biskop N. F. S. G. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 3. Okt. 1855 i Kristiania med Oline

Vilhelmine Christiane Stenersen, f. 16. April 1828 i Kristiania, d. 8. April 1893 i Kbh., D. af Professor, Dr. theol. Stener Johannes S. (1789—1835) og Johanne Abigael Breede (1798—1884).

G. blev Student 1842, privat dimitteret, og teologisk Kandidat 1848. S. A. meldte han sig som frivillig, blev Sekondløjtnant og 1849 Premierløjtnant. Han stod i Reserven til 1863, da han udtraadte med Titel af Kaptajn. Allerede da havde han for længst begyndt sine historiske Studier, som navnlig blev drevet med Iver, efter at han 1860 var blevet Assistent i **Rentekammer-Arkiv**-kontoret. 1861 blev han Fuldmægtig og havde fra da af faktisk Ledelsen af Kammerarkivets kongerigske Afdeling. Med stor Energi og Dygtighed gik han i Gang med et haardt tiltrængt Ordningsarbejde, og han har Æren for, at det i Løbet af faa Aar blev muligt at faa et Overblik over Arkivets Indhold. Sagerne blev anbragt efter Proveniensprincippet, saaledes at det blev nemt at finde, hvad man søgte, og herved aabnedes et nyt Skatkammer for Historikerne. G. selv var en af de første til at udnytte Stoffet. 1871—78 udgav han fem Bind »Meddelelser fra **Rentekammer**-arkivet«, og 1871 udkom »Bidrag til Grevefejdens Historie«, hovedsagelig bygget paa Akter fra Rentekammeret. Det samme var Tilfældet med hans Hovedværk »Frederik den Andens Statshusholdning« (1876), der gav Anledning til en bitter Konflikt med Troels-Lund; denne hævdede med Rette, at man ikke kunde betragte Rentemesterregnskaberne som egentlige Statsregnskaber, idet de kun gav Oplysning om de faktiske Ind- og Udbetalinger, der gik gennem Rentemestrene, men intet indeholdt om de forskellige Assignationer eller om Naturalhusholdningen. 1876—77 veksledes i denne Anledning flere Fejdeskrifter mellem de to Forskere. — 1874 blev G. udnævnt til Kontorchef, men fortsatte stadig som Leder af Kammerarkivet. 1867 havde han foreslaaet, at alle Ministeriernes Arkiver skulde samles til eet under Ledelse af en Rigsarkivar, men dette Forslag kom for tidlig til Verden og naaede aldrig længere end til Papiret. Da Arkivernes Nyordning efter 1880 trængte paa, og A. D. Jørgensen, G.s underordnede i Kammerarkivet, blev udset til at gennemføre Nyordningen, indgav G. sin Afskedsbegøring, der bevilgedes fra Udgangen af 1884. Han var derefter Bibliotekar ved **Kbh.s** Folkebiblioteker. — G. var to Gange Medlem af Folketinget. 1858—61 repræsenterede han Skelskør, 1864—66 Fredensborg, men deltog ikke meget i Forhandlingerne. Hans Jomfrutale 1858 formede sig som en skarp Protest mod den Paastand, at danske Statsembetsmænd hørte til de højest lønnede i Europa, og i det hele taget var det navnlig

Tjenestemandsspørgsmaal og Skattesager, der kaldte ham frem. Flere Gange holdt han **smaa** belærende historiske Forelæsninger i Tinget. G. hørte nærmest hjemme hos de Nationalliberale. Han var ret konservativt indstillet, stemte for de højstbeskattedes særlige Indflydelse paa de kommunale Valg og var Tilhænger af et stærkt Landsting, der kunde dæmme op for en alt for voldsom **Reform**-flod fra Folketingets Side. — R. 1850. — Tegning af P. C. Skovgaard 1848 og Maleri fra Alderdommen af Joak. Skovgaard, begge i Familieej. Var portrætteret med Faderen og Brødrene i Vartov K. af Chr. Dalsgaard 1868, men Portrættet er overmalet.

A. D. Jørgensen: De danske Rigsarkivers Historie, 1884, S. 137 ff. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1907, S. 175 f. Hans Lund: Sofus Høgsbros Brevveksling og Dagbøger, I, 1923 (se Registeret). Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, I—II, 1924—26 (se Registeret). N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt under Treaarskrigen, 1933. *Harald Jørgensen.*

Grundtvig, Ludvig August, 1868—1913, Retslærd. F. 18. Dec. 1868 i Nakskov, d. 28. April 1913 i Kbh., Urne nedsat paa Frbg. Kirkegaard. Forældre: Materialist, cand. pharm. Otto Gregers Schierning G. (1834—1925) og Laura Henriette van der Burgh Schiøtt (1833—1919). Gift 10. Aug. 1897 i Kbh. (b. v.) med Thora Levy, f. 31. Okt. 1873 i Kbh. (Mos.), D. af Grosserer Philip Aron L. (1829—81) og Henriette Plonsker (1851—1922).

G. blev Student 1887 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. jur. 1893, vandt i Kraft af sine ualmindelige pædagogiske Evner Ry som en Førsterangsmanuduktør, foretog 1896—98 en videnskabelig Udenlandsrejse paa det Hurtigkarl'ske Stipendium, blev 1899 Assistent (Sekretær) i Justitsministeriet, midlertidig Docent ved Universitetet 1902, s. A. Dr. juris. med »Konossementet. En søretlig Studie. I. Retten ifølge Konossementet«, med en indgaaende Analyse af Konossementets Karakter og en alsidig Redegørelse for de bestemmende Hensyn vedrørende Ansvarsfrihedsklausuler i Konossementet, 1903 efter Konkurrence Professor ved Universitetet. Han var som skabt til at docere Formueretten, det Fag, det tilfaldt ham at overtage. Han var ingen stuelærd Teoretiker; en god praktisk Forskole havde han gennemgaaet, og hans stadige Forbindelse med den levende Handels- og Forretningsverden tilførte ham det Stof, med hvilket han helst arbejdede. Baade som Sekretær ved de danske Korn- og Foderstof-Importørers Fællesorganisation og (fra 1901) ved Provinshandelsforeningernes Fællesudvalg vandt han rig Paaskønnelse i den danske **Handelsstand**; han var ogsaa Medlem af forskellige Aktieselskabers Bestyrelser og udfoldede tillige megen responderende Virksomhed. Han var et

ualmindelig skarpt og klart Hoved, en Analytiker af Rang, men hans Evner og Interesser omfattede hverken Retshistorie eller den retslige Erkendelsesteori eller Metodologi med synderlig Tilbøjelighed, og om han vilde have magtet de store systematiske Værker, er vel et Spørgsmaal; allerede som Følge af hans pludselige Død i en forholdsvis ung Alder blev hans litterære Produktion ret sparsom og hans Skrifter nærmest Lejlighedsarbejder. Foruden en Del Afhandlinger — deriblandt hans Konkurrenceforelæsninger —, Anmeldelser o. 1. i »Ugeskrift for Retsvæsen«, »Tidsskrift for Retsvidenskab«, »Norsk Retstidende« o. a. skrev G. »Kortfattet Lærebog i Handels- og Vekselret« (1901, II. Udg. ved V. Thorup 1933), Konkurrenceafhandlingen »Om Reklamation i Formueretsforhold med særligt Hensyn til Køb og Salg« (1903), »Kort Fremstilling af Forfatterretten efter Lov 20. Marts 1904 og Bernerkonventionen« (1905, 2. Udg. 1918 ved K. Glahn) og »Kort Fremstilling af den danske Søret til Brug ved Forelæsninger« (1907, 2. Udg. ved Axel Møller 1922). 1907 besørgede G. 2. Udg. af C. Torps »Dansk Tingsret« (nyt Optryk 1916); fortrinlige Kommentarer henholdsvis til Købeloven og til Søløven ydede han i »Lov om Køb af 6. April 1906 med Forklaringer og alfabetisk Register« (1906, 2. Udg. ved Alf Ross 1922) og i »Søløven med oplysende Henviisninger og alfabetisk Sagregister« (1909). 1914 udkom efter Fredrik Stangs Idé »De nordiske Søløve med Domsreferat og Sagregister. Efter Planlægning af L. A. Grundtvig. Udg. af Jac. Winther, Olaf Sparre og Eliel Löfgren«. Ogsaa i legislativt Arbejde tog G. virksom Del, han var saaledes Sekretær for Kommissionen til Udarbejdelse af Forslag til Lov om Aktieselskaber og fra 1901 Sekretær, senere Medlem af den skandinaviske Civillovkommission. G. var den fødte Jurist, men ogsaa kun Jurist uden nogen synderlig omfattende Interessesfære, et vittigt og satirisk Hoved, med en Kritik, der kunde virke noget skaanselløst, men hans sidste Aar var hemmede af Sygdom med deraf følgende Tunghørighed, en Sygdom, der pinte ham baade fysisk og psykisk, psykisk i den Grad, at denne sikre Intelligens ikke altid var i rolig Ligevægt, saaledes at selv Ubetydeligheder kunde virke saarende paa hans modtagelige Sind. Han søgte frivillig Døden. — R. 1904. DM. 1910. — Gravsten af Jens Lund. Maleri af L. Grundtvig ca. 1894 i Familieeje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1902, S. 93 f. H. Munch-Petersen i Ugeskrift for Retsvæsen, 1913, B., S. 145 ff. Frantz Dahl i Tidsskrift for Retsvidenskab, XXVI, s. A., S. 270—73. Samme i Zeitschrift für das gesamte Handels- und Konkursrecht, LXXIV, s. A., S. 541 f. Jul. Lassen i Univ. Progr. Nov. s. A., S. 84—87. F. S.[tang] i Norsk Retstidende, s. A., S. 369 ff. Berl. Tid. 28. April s. A.

Frantz Dahl.

Grundtvig, Nicolai Frederik (døbt Frideric) Severin, 1783—1872, Præst og Digter. F. 8. Sept. 1783 i Udby ved Vordingborg, d. 2. Sept. 1872 i Kbh. (Vartov), begr. paa Claras Kirkegaard i Aasen ved Gammel Køgegaard. Forældre: Sognepræst Johan Ottosen G. (1734—1813) og Cathrine Marie Bang (1748—1822). Gift 1° 12. Aug. 1818 i Ulsø med Elisabeth (Lise) Christina Margaretha Blicher, f. 28. Sept. 1787 i Gunslev, d. 14. Jan. 1851 i Kbh. (Vartov), D. af Sognepræst, senere Provst Diderik Nicolai B. (1746—1805) og Mette Poulsen (1751—1826). 2° 24. Okt. 1851 i Brøndbyvester med Ane Marie Elise Carlsen, f. 4. Aug. 1813 paa Gammel Køgegaard, d. 9. Juli 1854 i Kbh. (Vartov) (gift 1° 1840 med cand. jur. Harald Peter Nicolai Toft til Rønnebæksholm, 1812—41), Søster til H. Carlsen (s. d.). 3° 16. April 1858 i Kbh. (Frbg.) med Komtesse Asta Tugendreich Adelheid Krag-Juel-Vind-Frijs, f. 12. Marts 1826 paa Vedelslund, d. 5. Okt. 1890 paa Frbg. (Vartov) (gift 1° 1848 med Godsejer, senere Udenrigsminister H. C. Reedtz til Palsgaard, s. d.), D. af Kammerjunker, Kaptajn, Greve Erhard K.-J.-V.-F. (1788—1826) og Caroline Tugendreich Adelheid Reiche (1788—1827).

»Danske af Tunge, af Æt og af Id«, som G. skrev paa Mindestenen over de faldne Søhelte paa Sjællands Odde, var ogsaa hans egne Forfædre, som havde hjemme her i dette kraftigt prægede Kystland. Stamtræet viser ingen Bønder, men paa begge Sider først Borgmestre og Raadmænd, siden Præster, den fædrene Gren i Odsherred, efter Tilnavnet (Grund Vig?) at dømme maaske fra Jylland, den mødrene paa Vestfyn indtil Morfaderen, der var Inspektør over de kgl. Godser i Odsherred, og hvis Fader Jørgen Bang havde været Præst i Jylland. Ligesom sit Søskendebarn Henrik Steffens og ligesom han støttet af Moderens stærke Odsingenatur troede G. paa denne Slægts Nedstamning fra Hviderne og (ligesom Absalon) paa Palnatoke som Ættens Fader. »I de gamle Heltedage«, skrev han til Moderen, »gennem dig han har sin Rod, Sans for Sagn og Syn for Sage fik han med dit Adelsblod«. Sagnet stod ved hans Vugge og blev til Historie og siden (som hos Absalon) til Bedrift.

Ligesom i hans Blod blandede flere Landsdeles Natur sig under hans Opvækst i hans Sind og gav ham den »Universalisme i Hjemmet og i Modersmaalet«, som han selv har regnet sig til gode som Skribent. Fra Odden blev hans Fader forflyttet til Udby ved Vordingborg, hvor G. blev født og levede sine spæde Aar, indtil han ni Aar gammel blev sendt til Thyregod paa Heden Vest for Vejle, hvor han havde sin Drengalder under frit Tilsyn af en ugift

Præst, der havde været Huslærer for hans Brødre. Lømmelaarene »hensov« han, som han selv siger, i Latinskolen i Aarhus og var som Student fra 1800 i Kbh. med sit jyske Mæle og sin tunge Krop ikke mere vaagen, end at han først bagefter »opdagede« Slaget paa Reden 1801, Steffens' Forelæsninger 1802 og Oehlenschlägers Digte 1803. Efter 1803 at have taget Eksamen i Teologi, uden Kristendom tilføjer han, kom han til Langeland som Huslærer paa Herregaarden Egelykke. Mellem de personlige Digte af ham, der tjener til Oplysning af hans Levnedsløb (udgivne i dette Øjemed af Ida Falbe-Hansen 1921) er flere om hans tre Hjem i Fædrelandet: »Udby Have«, »Jyllands Pris« og »Strandbakken paa Egelykke«.

Det sidste Digt giver tillige et samtidigt Vidnesbyrd om den indre Oplevelse i disse Aar, 1805—08, der blev afgørende for hans senere Liv og Gerning, og aabner Synet ud i det Aandens Fædreland, hvor han fra nu af havde hjemme. Straks efter sit Komme til Øen blev han med sit eget Udtryk ramt paa det ømme Sted gennem sin Elskov til Gaardens Frue Constance de Steensen-Leth. I sin Dagbog skriver han paa sin toogtyvende Fødselsdag: »En Anelse byder mig at tro, at dette er min sidste Fødselsdag under disse Former. Enten maa jeg haabe ny Kraft fra det høje eller som Stenen i Vandet synke. — Men dog, jeg føler i mit Indre en Trang til Liv, stærk som, ja var det muligt, selv stærkere end Trangen til Kærlighed«. Ud fra dette tidlige Kendskab til sig selv, der i denne sidste Sætning udsiger Loven for hans Liv og Gerning, vilde han midt i Oplevelsens Glød omsmelte sin Attraa til Aand. »Aanden oplukket sit Øje«, siger han i Digtet og nævner derefter i Rad og Række Redskaberne for sin aandelige eller, som han siden sagde, historisk-poetiske Opvækelse, der ikke var kommet til ham som til Oehlenschläger »gennem den brusende Steffenske Katarakt«, men som Opvæld af hans egen Natur. Tilsammen udgør de Strømme af Aand, det »Livets Liv« (Oehlenschlägers Udtryk i »Guldhornene«), der da gik gennem ham, Omfanget og Indholdet af den tysk-danske Romantik fra Aar 1800, hvorfor ikke han, men Steffens er det rette Udtryk; ikke blot i udvortes Forstand gik den ældste af de to Fætttere, der var først paa Færde, til Tyskland, mens den yngste, der holdt længst ud, blev i Danmark. Hans særlige Stade mærkes allerede nu, ved at han i Poesien foretrækker den historiske Schiller for den naturvoksede Goethe, i Filosofien den instinktive Fichte for den intuitive Schelling, i Mytologien den nordiske Edda for den germanske Oehlenschläger. Endelig ved at han nævner Bibelen som den sidste, men stærkeste af de Aandsmagter, der fik ham vaagen.

Med den Tanke at studere den nordiske Mytologi efter Kildeskrifterne rejste G. i Efteraaret 1808 til Kbh. Forbindelsen mellem dette Studium og den personlige Oplevelse ses klart af de **Afhandlinger**, han skrev paa Langeland, og den lille »Nordens Mythologi«, han udgav i Kbh. (1808). I dem udnyttes for første Gang den ældre, ikke blot som før den yngre Edda til Forstaaelse af »Asalæren«, hvis Grundtanke, Besmittelsen af Gudelivet gennem jordisk Attraa, han finder udtrykt ikke blot i Vølvens Spaadom, men i Kvadet om Guden Frøjs Elskov til Jættemøen Gerd, som han gendigter i Mytologien. Ved at føre denne Tanke fra Hedenskabet Opløsning tilbage til dets Ophav finder han i den nordiske Mytologi den Profeti om Kristendommen, som ogsaa siden gør G.s Mytologi til en Myte om hans eget Liv. Ligesom siden fører han den tillige allerede nu i Plan med Samtidens Historie; af hans Digte efter 1807 giver Sangene om Willemoes Billedet af den ubesmittede Helt, »Maskeradeballet i Danmark« (1808) af Folkets Forfald.

Et Skridt videre gaar han i sine »Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord« (1809), ikke blot fra den mytiske til den heroiske Tidsalder (efter Schellings og Steffens' Historiefilosofi), men fra den Tro paa en Forligelse af »Tvisten mellem Odin og Krist«, som han havde forkyndt i »Maskeradeballet«, og hvori han havde søgt sin Styrke, til den stadig stærkere Fremhævning af den »Kløft mellem Odin og Krist«, hvori Palnatoke, Optrinenes Helt, styrter. Dette Nederlag forkyndes endnu stærkere i det næste Bind Optrin, »af Norners og Asers Kamp«, der er planlagt før, men udkom efter det første (1811). Kærnen heri er den Digtning efter Vølsungekvadene i den ældre Edda om Sigurd og Brynhild, hans Valkyrie og hans Vens Viv (altsaa et Motiv endnu nærmere end Frøjskvadet ved den personlige Oplevelse), hvormed G. havde villet væрге sig mod den Skæbne »at nedsegne som en vissen Blomst paa Werthers Gravhøj«. I Aand og Tanke har ikke Wagner i sit Nibelunge-Drama, men Henrik Ibsen fortsat det afbrudte Spil. Han har ikke mindst i sine Nutidsskuespil vist det Billede af »Livsforhærdelsen i Norden«, hvorom G. nu taler, »hvorunder Skikkelserne rører sig som Trolde«, men saa vidt det skønnes, uden at naa frem til »Floden, som kan Isbjerg smelte«. Det sidste Udtryk (fra den 25 Aar senere Salme »Hil dig, Frelser og Forsoner«) er **Grundbilledet** i G.s Ungdomsliv.

Den Vej var G. gaaet i Tiden mellem de to Bind Optrins Fremkomst. Det første har et Indledningsdigt til **Oehlschläger** paa hans Fødselsdag og deri Udtrykket: »Thi ikkun dybt i Norden

har jeg hjemme«, det andet fra hans egen Fødselsdag et modsvarende Digt til en af hans Venner, Povl Dons, der ender med Ordene: »Han vandt i Nord, og Han hos mig har vundet«. Som Lærer i Historie ved det Schouboe'ske Institut havde G. især kastet sig over Korstogstiden, hvori han fandt et Udtryk for den kristnede Kæmpeaand. Optrinene skulde efter Planen være ført videre ad denne Vej fra den heroiske Tid gennem den historiske indtil Ny-tiden. Men den Vej kom G. ikke til at gaa som **Oehlenschlägers** Medbejler i den nordiske Tragedie. Da hans Fader ønskede ham hjem til Medhjælp i Embedet, føjede han ham, skønt ugerne, saa vidt, at han i Foraaret 1810 prædikede til Dimis. Om Efteraaret stødte han under sin Læsning i en rationalistisk Fremstilling af Preussens ældre Historie paa det Udtryk om det hedenske Folks Kristning, at »det tørre Kors rykkede nærmere til den grønne Eg«. Udtrykket stak ham, som det ofte gik ham siden, med Brodden af hans egne Tanker. Han sprang op og kastede Bogen i Gulvet og grublede i »et stolt, men stille Sværmeri« paa, hvorledes et Kors-tog med Pen og Blæk imod Nutidens Rationalisme kunde foretages med anden Virkning end den Irettesættelse for Konsistorium, som Udgivelsen af **Dimisprædikenen** over den selvgjorte Tekst »Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus« havde indbragt ham.

Et Udtryk for denne Stemning er det poetiske Skrift »Nyttaarsnat eller Blik paa Kristendom og Historie«, i hvis Poesier baade Myten (Livets Æbler) og Historien (Sorø Kirke) kaldes til Forsvar for Kristendommen mod Rationalismen, men, som han siger, i en Drømmeprediken holdt ikke i Kirken, men fra Vaabehuset. Fortalen derimod, der er dateret 31. Dec. 1810, afviser alle andre Vidnesbyrd end Troens og er holdt i den profetiske Stil fra »Maskeradballet«, men med en nysomvendts Mæle: »Paa Randen af det bundløse Svælg, mod hvilket Tidsalderen blind fremhaster, der vil jeg stande, jeg vil udspænde for den sit eget Billede, og ved Siden vil jeg stille to Blus: Herrens Ord og de forbigangne Tidens Vidnesbyrd«. Om denne Omvendelse vidner et Blad med Paaskriften: »2. og 12. December — Herrens Navn være lovet og Hans ubegribelige Kærlighed priset«. Paa dets Bagside læses den første Opskrift til Salmen »Dejlig er den Himmel blaa«, hvori det barnlige Billede af »hans Guddomsord det klare« er traadt i Stedet for det profetiske »Herrens Ord« i Dimisprædikenen ligesom i det Digt til Faderens 50-Aars-Præstebubilæum 5. Dec, som indleder Bogen »Nyttaarsnat«. Midt under Sjølekampen i denne Mørketid, da det Spørgsmaal: »Er du selv en Kristen, og har du dine Synders Forladelse?« faldt Reformatoren paa Sinde, har han ikke blot søgt Kraften i det

store Ord, men Trøsten i det lille, de to Ytringsformer for hans frelste og modne Aand, som han har stillet saaledes sammen i det Programdigt, hvormed hans Tidsskrift fra Treaarskrigen »Danskeren« ender. Hans hele Kristenliv gaar fra Herrens Ord i Bibelen til det lille Ord af Herrens Mund i Trosbekendelsen. Da Sygdommen var paa det højeste, fulgte hans Sengekammerat fra Valkendorfs Kollegium, **Filosoffen F. C. Sibbern** ham hjem til **Præstegaarden**. Den Syndsfølelse, der da om Natten i en Kro (den samme, hvori »Hjortens Flugt« begynder!) materialiserede sig i en Kamp paa Liv og Død med Djævelen i en Slanges Skikkelse, har han udtrykt i det andet Bind af Optrinene i den nysomvendte Hedninge-Omvender Thorkilds Ord om »Satans Edderstrøm i Mandens aabne Hjerter« og i sit eget Navn i en af sine »Bibelske Prædikener«, hvor han taler om den Kval »at føle sig nedsunket i Synds og Urenheds dybe Grav, føle sig omsnoet af den gamle Slange, som er Djævelen, og med alt dette føle sig aldeles udygtig til Strid, uvillig til Anger«. Dette G.s første Vanvidsudbrud er ligesom det sidste, under en Gudstjeneste i Vartov 1867, da han troede, at Aanden gennem ham kunde avle Danmarks Frelser, Bud fra den Underverden, hvoraf hans Tanker opsteg.

I Præstegaarden mellem Jul og Nytaar i sin Moders Varetægt dyssede han i Ro ved de gamle Salmer. Det var, skriver han i »Udby Have«, som om Fangerne udgik med Fryd af det sprængte Hjertekammer. Til Pinse 1811 blev han præsteviet og tog hjem for at blive sin Faders Kapellan. Uden for Udby stod han af Vognen og slog paa Stengærdet i Skovbrynet op i det nye Testamente, han havde hos sig fra sin Barndom, men som under Sjælekampen var lagt til Side for det gamle Testamentes Profeter, og læste i det første Korinthiebrev Ordene: »Død, hvor er din Brod! Helvede, hvor er din Sejr!« Han havde i et halvt Aar i **Sjælsoprørets** Sammendrag haft sit Kirkeaar, sin Jul, Paaske og Pinse, men han skulde genopleve det siden. Om Efteraaret forlovede han sig med Elisabeth (Lise) Blicher, en Præstedatter fra Falster, som han havde lært at kende som Gæst hos sin ældre Broder, der var Præst i Torkildstrup (Ingemanns Barndomshjem), før den »Langelandsrejse«, der for ham og hans Folk fik dybere Følger end Oehlen-schlägers samtidige Sommerferiedigt af dette Navn, det blomstrende Udtryk for den uskyldige Poesi, hvori G. ikke havde kunnet stedes.

Paa sin »Hjemgang til Kristendommen« blev G. i den første Tid staaende ved Profeten. Under Eftervirkningen af »den svare Sindssygdом«, som han siger i en af de Anmærkninger til Optrykket 1815 af hans Ungdomsdigte, kaldet »Kvædlinger«, hvori

han dømmes sin forrige Tankegang og Udtryksmaade, arbejdede G. i sin Faders Gerning med overspændt Kraft og Varme. Efter Løftet i Fortalen til »Nytaarsnat« vil han omvende sin Samtid, som han selv var blevet omvendt, med Herrens Ord og Historiens Vidnesbyrd. Det sidste forkyndte han i et »Kort Begreb af Verdenskrøniken i Sammenhæng« (1812), som han sammenskrev i Udby efter Papirer fra sin Skoleundervisning, uden større Sammenhæng end den, at der til de hundrede Sider om Oldtiden er føjet halvtredie Hundrede Sider om Nytiden og at, som H. C. Ørsted har bemærket, Perikles er udeladt af den første og Pastor Rørbye (en grov Ortodoks) medtaget i den sidste. For ogsaa her dømmes G. sine egne Forudsætninger, ikke blot Oplysningens Mænd som den T. C. Bruun, den danske Revolutionstids frivoleste Skribent, der har sat tydelige Mærker i den unge G.s Dagbog, og hvis »Giftblomster« han her brændemærker med det samme Udtryk som sine egne syndige Tanker i Bekendelsesdigtet fra Egelykke, men ogsaa det »Kæmpekuld«, de »Solhvervsaander«, som han siden sagde (i et Mindedigt om Thorvaldsen), hvem han skyldte den Kraft i Aanden og ikke mindst i Sproget, der ogsaa i denne Stil giver sig til Kende. Baade til Oehlenschläger og Mynster skrev han Breve, mente som udrakte Hænder til eller efter en Medkæmper, men af dem opfattede som Manifeste, hvormed Skjalden og Profeten satte Foden paa Digterens og Præstens Nakker. Med H. C. Ørsted, der havde stemplet et Skrift, han havde udgivet 1814, »En mærkelig Spaadom«, som lige saa »mærkeligt« som Titelen, indlod han sig ud fra sin al Panteisme knusende personlige Oplevelse af det onde med »Bevis for at Schellings Filosofi er ugudelig og løgnagtig«, maalt med »den (hører du, Schelling!) gammeldags bogstavelige Kristendom«. **Her** blev selv for venlige Læsere »den store Anklager« (Ørsteds Ord om G.) den lille, ligesom da han som et Gudsord fra Landet forsvarede Ingemanns Poesi mod J. L. Heibergs københavnske Kritik. Men med Jens Baggesen kunde han kappes, ikke blot i det Indlæg i hans Fejde mod Oehlenschläger, der er modnere end Baggesens egne, men i »Valhallalegen«, som han kaldte deres Rimbrevsdyst om den Gaade med Korset som Løsning, hvoraf Baggesen havde gjort et Ordspil og en Tankeleg. De skiltes med det Udbytte for dem selv, at Baggesen blev mere bibelfast og G. mindre bibelstiv derefter (Udtrykket »Lys uden Varme« er først formet af Baggesen), og med den Vinding for Litteraturen, at to rene Sjællandsfarer, der efter et samtidigt Vidnesbyrd lignede hinanden (og Holberg?) af Ydre, blev sig deres Fællesskab bevidst i Mod-sætning til Tidens klassiske, tysk-danske Kulturtype. »Paa visse

Træk, paa visse Blikke, paa Smilet norskeligen smult, paa Brynene, der mod mig stikke, saa sjællandsk tørt og jyde-hult«, kendte Baggesen sin Landsmand.

Andetsteds havde den samme Baggesen kaldt sin Modstander »en ganske bagvendt Morten Luther«. Det var ogsaa i Luthers Navn, den danske Reformator 1810—20 vilde føre Herrens Ord tilbage til hans Hus. I Udby til Julen 1812 udgav han en Prædiken »Hvorfor kaldes vi Lutheraner?«, indledet med et Digt, hvori han efter en (i øvrigt mistydet) Spaadom af Luther lover den evangeliske Lære et nyt Lys fra Norden, og et langt Kvad om Luther, der siden blev forkortet til Mindesangen »I Wittenberg i Saksenland«. I Kbh., hvortil han flyttede i Sommeren 1813 efter sin Faders Død, og hvor han prædikede ved forskellige Kirker, især paa Frbg., midt i Oehlenschlägers Idyl, fortsatte han om Efteraaret med en Prædiken: »Trænger vi til en Reformation som den i Luthers Dage?«. Den optoges i et Bind »Bibelske Prædikener« (1815), som aabnes med Dimisprædikenen og ender med en Juleprædiken fra Frbg. om Hvilen under Kristi Vinger, hvorefter G. meddeler, at han kun i yderste Nødsfald eller efter lovlig Kaldelse vilde tale mere som Præst, saa længe han var i Ry som Sværmer. Som saadan var han ogsaa uden for Kirken kendt, da han ved Helligtrekonger 1814 havde vakt Strid mellem Studenterne, der vilde melde sig til Fanen, ved at kræve Troen paa den levende Gud som Vilkaar for Kampen for Fædrelandets Frelse. Paa Roskilde Landemode optraadte han samme Efteraar med en ny »Dimisprædiken« om Polemik og Tolerance. Afhandlingen konfiskeredes af Stiftsøvrigheden, Forfatteren fik en drøj Irettesættelse af Biskoppen, og de københavnske Prædikestole lukkedes for den tjenstledige Kapellan, ligesom Vennekredsene havde lukket sig for Verdenskrønikens Forfatter.

I Flugt med denne Bog udgav G. bl. a. 1817 en ny Udsigt over Verdenskrøniken i det lutherske Tidsrum og i Luthers Land, med en friere Opfattelse af den tyske Kultur indtil Nutiden og et Udkig til »den forborgne Hjertevraa« i Norden. Den rimede Danmarkshistorie for Præster, som han havde oplæst paa Landemodet i Okt. 1812, og hvis poetiske Lurtoner vakte næsten lige saa megen Opstandelse i Kleresiets Eftermiddagshvile paa »Kirkesvalen« som de to Prædikener før og siden, blev udgivet 1814 som »Roskilderim« og forklaret i en prosaisk »Roskilde Saga«. Op af Rim- og Tanke-Strømmen, »Parentes-Durkløbet« med Kierkegaards Ord, hæver sig i Romancerne om Ole Vind og Bisp Vilhelm og Kong

Svend Billeder af Reformatorens Idealer af kristelig Kraft og Kærlighed.

Man kan gætte, at G. paa denne Tid var ved at løbe træet i sin egen Krønikestil og heri finde Grunden til, at han efter en Opfordring fra Selskabet for Norges Vel 1813 om at oversætte Kvadene i Snorres Kongesaga paatog sig det Arbejde at oversætte baade Snorres norsk-islandske og Saxos dansk-latinske Middelaldershistorie paa folkeligt Nutidssprog, der var hans stadige Syssel i de Aar, han var uden præsteligt Embede. Ogsaa paa denne Maade kunde han gøre den Overgang fra den mytiske og heroiske Tid til den historiske, der laa i den oprindelige Plan for hans Optrin. I Sagnetiden var han endnu i Saxos første Bøger ligesom i den angelsachsiske »Bjowulfs Drape«, som han oversatte 1820 efter en i Danmark fremkommen Udgave mindre frit og mere i Originalens Aand end Oldkvadene hos Saxo og Snorre. Med samme Frihed gengav han deres Prosa, især Saxos, hvis latinske Knuder han løste ved Hjælp af det mundheldsrige sydsjællandske Folkemaal, han havde nemmet i sin Barndom sammen med de gamle Salmer af sin »Sprogmeisterinde« Malene fra Grumløse, et værkbruddent Aftægtstyende i Udby Præstegaard. Atter her bød det lille Ord sig til efter det store. G.s oldnordiske og bibelske Patos blev et levende Dansk; Krønikerne er dets første Forekomst i Litteraturen i det 19. Aarhundrede, Andersens Eventyr den næste. Samtidig skød fra de to hver paa sin Vis lige nationale og ukirkelige Middelaldershistorier den folkelige Talsmand sig frem paa den kirkelige Profets Sted. For Fædrelandet, der i disse Aar efter Ulykkerne 1807 og 1814, som først vakte hans Hjerter for det, fuldt saa meget som Kirken syntes ham en afmægtig Kvinde, »i Enkestand«, havde han paataget sig det uhyre Penneværk: om han maaske kunde skrive Folket vaagent i en Tid, som han selv har kaldt de ondeste Aar i dets nyere Historie. At det ikke lykkedes ham, er Forudsætningen for hans følgende Gerning. Han mærkede det paa Bøgernes sløve Virkning i Læseverdenen, der ikke kunde fordøje deres »Borgestue-Dansk«, men ogsaa i deres sløvende Virkning paa ham selv; skønt han midt under Arbejdet 1818, efter syv Aars Forlovelse, havde giftet sig paa de 600 Rdl., han fik af Kongens Kasse, levede han som en Eremit og sled med Oversættelsen som en Munk med sin Afskrivning. De »Prøver« af den, han udgav 1815, indleder han med en »Mindesang paa Fædres Gravhøj«, som en af de Studenter, der havde fulgt ham forrige Nytaar, Poul Møller, parodierede i et »Himmelbrev i Grundtvigs nye historiske Stil«. I en

Udgave fra 1838 har han kaldt den »Nødskrig fra Kæmpehøjen« og oplyst, at han for tyve Aar siden i det store Oversættelsesværk ikke, som han troede, havde væltet den store Sten fra **Kæmpe**-begravelsen, men at han selv var sunket i den.

Paa samme Tid og i samme Aand som Oversættelserne udgav G. et Tidsskrift »**Danne-Virke**« (1816—19), der ligesom Langebeks »**Danske Magasin**« fra det forrige Hundrebaar skulde optage Mindesmærker af dansk, men især af Danskhedens Historie, altsaa en Samling af nyt Stof til en folkelig Vækkelse. Heri findes 1817 et nyt dramatisk Optrin »**Paaske-Liljen**«, der selv, uden at Digteren ved deraf, ligner et gammelt Mindesmærke: det middelalderlige Mysteriespil, ligesom de forrige minder om den nationale »**Ludus**« om Knud Lavard. I Optrinet selv samles i historisk Dragt Korsets Fjender: Rationalisten, Skeptikeren, den Indifferent, Paaskenat om Kristi Grav og drøfter Øjenvidnets hjertegrebne Tale om den korsfæstede Gud, da Stenen væltes fra Graven og Englesangen lyder med Luthers Budskab: »Jer skal i Norden Lyset opgaal!« I Forsangen til Spillet sættes Paaskelillien ind som G.s Blomst ved Siden af **Oehlenschlägers** Rose og Ingemanns Lillie: »Sig mig, Blomst! hvad vilst du her, Bondeblomst fra **Landsbyhave?**« og i dets Eftersang varsler den kolde Paaske en kommende Pinse.

Da Krønikeværket var endt, hævdedes den kirkelige Bandlysning, og G. blev af den landsfaderlige Regering uden Ansøgning (og Ønske) i Foraaret 1821 gjort til Sognepræst i sin Hjemstav, i Præstø. Her sad han i henvend to Aar med andre Tanker end paa Egelykke paa sit Kvistkammer og kunde, som Ingemann skriver efter et Besøg, nedenunder høre »**Duen kurre**«; hans ældste Søn, den sørgmodige Johan, blev født i Præstø. Den anden, den lyse Svend, der skulde føre Traaden fra »**Dannevirke**« ind i Nutidens Folkevidenskab, fødtes i Kbh. 1824, det Aar, der for G. blev som 1801 for **Oehlenschläger** »**Danmarks og mit Lyksalighedsaar**«. Efter sin Tilbagekomst til Hovedstaden efter Ønske og Ansøgning som residerende Kapellan ved Frelseres Kirke følte G. en Tid Savnet af det landlege Hjem, men især af det aandelige, han forgæves vilde berede sin Menighed og sig i Kirken. Aaret derefter, ved Advent 1823, prædikede han over Dagens Tekst af Romerbrevet: »Natten er fremrykket, og Dagen er kommen nær«, og var saa greben deraf, at han syntes at se Morgenlyset gennem Korvinduet fylde den mørke Kirke. I denne Aand og ægget ved et Vink fra den bortfarne, men i hans Tanker altid nærværende Frænde: **Steffens'** kirkelige Stridsskrift fra samme Efteraar »**Om den falske Teologi og den sande Tro, en Røst fra Menigheden**« og et københavnsk

Blads Haan over denne »Omvendelse«, gjorde han i Foraarets Løb i nogle Udkast til en teologisk Afhandling Forsøg paa at finde en »Ariadnetraad« fra Bibelfortolkningens Labyrinth til et andet Grundlag for den Tro, som han hidtil, stiv imod den i ham selv voksende Tvivl, havde grundet paa Bibelens Bogstav. Da dette ikke lykkedes, slængte han, som han siger, Pennen bort, greb Rimstaven og skrev i Sommerens Løb et stort »Rim«, som han med den foregaaende »Nyaarsnat« i Minde kaldte »**Nyaars-Morgen**« og som ikke er noget teologisk Digt, men et mytologisk, nemlig en Myte om hans eget Liv ligesom »Aladdin« om **Oehlschlägers**. I Aladdins Sted er her traadt den nordiske Hadding fra Saxos første Bog, som først var Jætternes, saa Asernes Mand, og som saadan af en Kvinde med Vaarblomster i Barmen ved Vintertid føres gennem den hedenske Underverden, et Billede af Livsforhærdelsen i Norden, indtil de standses af en **Ismur**; over den kan Vølven ikke vinde, men Galet af den kvalte Hane, hun slynger over den, viser, at hinsides den er »de Levendes Land« (»Udøds-Ageren« i det norske, opr. irske, Eventyr, som ligger bag Saxos Fortælling). Det lange, fortløbende Digt, som Svend G. siden har delt i Sange, der svarer til Afsnittene i G.s Liv, aabner sig over dette Skel, »Floden, som kan Isbjerg smelte«, med Udsynet til en folkelig Livsfornyelse i Lighed med den personlige Opvækkelse fra 1807. Under Nedskrivningen modtog G. sin Ven Ingemanns Digt »Valdemar den Store og hans Mænd«, som for ham var Hjertebladet i den Blomst af Poesi, der i dette Aar efter den mørke Tid sprang ud i den danske Litteratur: »Ja, nu faar vi Sommer, og nu har vi Dag, da mandstærk du kommer med Danemarks Flag!«

I Flugt med »**Nyaars-Morgen**« og ligeledes med Haddingsagnet som Motiv skrev G. Bekendelsesdigtet »De Levendes Land«. Det dunkle Kvad og det klare Digt oplyser et Grundtræk ved al hans aandelige Frembringelse; tilsammen modsiger de den Forklaring, han i et af de store Breve til Ingemann (en Hovedkilde til hans Tankeliv) gav paa sin Natur som »en Gæring, der mister Livet, saa snart den vil klare sig«, og stadfæster det Ideal, hans Aand higede efter: »Klarest er du i (☉: ud af) det dunkle«. I deres Stemning, »Kampen mellem den sorte Fortvivlelse og det **majgrønne** Haab, hvori Haabet vinder Sejr«, udtaler de paa een Gang G.s Sindssygdom, hans manio-depressive Temperament, og hans **Aandskraft**, den af Sygdommen nærrede og æggede produktive Energi. I denne Sejr bunder hans religiøse Livssyn, som han senere i en teologisk Samtale, hvor man drøftede Forskellen mellem at tænke og at være, hævdede som: Modsætningen mellem Liv og

Død; for denne Modsætning træder nu, i al Fald i hans Forkyndelse, hans Ungdoms Oplevelse af Synden og Naaden tilbage. Men alle Hovedretninger for hans senere Gerning: i Folket som Skjald (Digter og Taler), i Skolen som Lærer og i Kirken som Præst er tydeligt fastlagte i de to poetiske Dokumenter fra 1824. For den første Gerning nævner han i Forordet til »Nyaars-Morgen« som praktisk Formaal »Oplivelsen af Nordens Helteaand til kristelige Bedrifter paa en med Tidens Tarv og Vilkaar passende Bane« i Stedet for den Grundvildfarelse (siger han 1838), som han havde delt med sin Samtid, at man ved at fordybe sig i Oldtiden kunde og skulde genføde dens Glans. Til hans Tanke om en Skoleundervisning som en Oplysning for Livet paa det levende Modersmaal hentyder de Stykker i »Nyaars-Morgen«, der begynder: »Da lød over Vange en folkelig Røst« og »Forkynd, at af Skolen skal gøres nu brat det Værksted for Solen, du drømte i Nat« (∴ i Drømmeprædikenen i Digtet »Nytaarsnat«). Hans Opfattelse af Kirken som Livet i Kristendommen er i det samme Kvad udtalt med Oplevelsens Troværdighed paa det Sted, hvor der fortælles om hans Genfødelse efter det fortvivlede Forsøg paa at omskabe sig selv ved egen Kraft: Aanden førte ham til Kirken og i Kirken til Koret, altsaa fra Forkyndelsen til Sakramenterne. Med Herliggørelsen af de kristelige Dyder i »De Levendes Land«: den »Vidundertro, der slaar over Dybet (mellem Liv og Død) den hvælvede Bro«, det »letvingede Haab, genfødt (ikke: omskabt) ved den hellige Daab« og Kærligheden som »den rolige Kilde for Kræfternes Elv«, stemmer nøje Udtrykket i en samtidig Prædiken (31. Juli 1824) og den »Oplysning« i »Den kristelige Børnelærdom« fra G.s sidste Levetid (en Samling af ældre Afhandlinger), at Livet undfanges ved Aanden som Tro, fødes i Daaben som Haab og bliver sig bevidst i Nadveren som Kærlighed. Dette er G. uden nogen Grundtvigianisme paa den sidste Slyngning af hans Kirkesti, da den bøjede ind paa Kongevejen og fik en Menighed med sig.

Efter dette er der Grund til at dele G.s Biografi i to Perioder, adskilt ved hans 40. Aar. I hans eget Billedsprog forholder de sig til hinanden som Nat til Dag, Vinter til Sommer. Men efter Vinteren, der var *hans* Ungdom, blev hans Sommer saa lang, at den tog Høsten med. Personligt havde han sin **Rosen** tid omkring det 70. Aar, da han kort efter at hans før saa trøstige Hustru, som han ikke mere kunde trøste, var død — »den blege Rose« kaldte han hende — i sit andet Ægteskab med den 30 Aar yngre Enkefrue Franciska Toft nød en Lykke, »hvor Kærlighed blomstrer som Dagen i Vaar med Roser i Haar«; med dette Udtryk tegnede

han nu hendes Billede ind i Digtet »De Levendes Land«. Fire Aar efter, da ogsaa dette Paradis var lukket ved hendes Død efter en Søns, F. L. G.s Fødsel, giftede han sig for tredje Gang 1858 med den mere end 40 Aar yngre Enkefru Adelheid Reedtz; han kaldte hende Asta efter det nordiske Ord for Kærlighed til Tak for den sene Sommer, hun skænkede ham. Men samtidig med en Datters Fødsel 1860 lød nu hans »Aftensang i Alderdommen« (»Som Dug paa slagne Enge« og »Køligt falder Aftenduggen«). I denne September, den Maaned, hvori han for 89 Aar siden var født, døde han tolv Aar efter, 1872, som han havde ønsket: »som Sol i Høst gaar ned«.

I hans Gerning falder Sommeren, altsaa Blomstringen i hans aandelige Liv og Frembringelse, fra 1824 til 1848, da han skrev sine bedste Bøger og holdt sine første Taler. Derefter, i Tiden mellem de to slesvigske Krige, søger han at bringe sin Høst i Lade ved at virkeliggøre de Tanker om Folket, Kirken og Skolen, der var modnede i ham i det foregaaende Tidsrum. Med 1864, da ogsaa han, som han skrev i »Trøstebrev til Danmark«, hørte »Helledhunden tude: Mod er Vanvid, Haab er ude«, var hans Saga dog ikke ude, da begyndte først ret hans Historie med hans Virkning i Folket gennem hans Disciple. Et Udtryk for Overførelsen af Kraften fra G.s eget Liv til Folkets er Sangen »Fæderneland ved den bølgende Strand«. Den var først, 1844, et personligt Digt, mærket af den Dyst med hans (som han da sagde) hedenske Natur: »Muldjord og Bølge i Bryst«, hvori han i sit 60. Aar var stedet. Af dette Digt gjorde han i Foraaret 1848 den kendte Fædrelands-sang, hvori dette Udtryk bruges om den Naturkraft i Folket, som nu skal staa sin Prøve: »Muldjord i Bryst ser den Høje med Lyst«. Men med det »af Sorgen indhyllede« Skønhedsbillede af Danmark — »med sin Maj og med sine Kærminder — som en Mø med let-rødmende Kinder« — blev denne Sang først fuldt tilegnet 1864, da den sendtes som et Flyveblad til Hæren og n. A. udkom med Musik af H. Nutzhorn, Lærer ved Folkehøjskolen i Rødding, siden i Askov.

I den længste Del af sin egentlige Forfatterperiode var G. uden fast Præstegerning, blot Skribent. Han har selv kaldt sig saaledes i det Lejlighedsskrift, hvormed den begyndte, »Skribenten N. F. S. Grundtvigs litterære Testamente« (1827). I Følelsen af den Kløft, der hidtil havde skilt Bøgerne og ikke mindst hans egne fra Folket, nævner han det her som »de boglærdes sidste rimelige Haab: af Folket at opdrage sig en Læseverden, der kan skatte og bære dem«. En Bogs Værd var, at den kunde bruges. Til denne praktiske

Tankegang tilskyndedes han (ligesom H. C. Ørsted) ved gentagne Besøg i England de følgende Somre (1829—31 og endnu 1843) — Polyteknisk Lærestalt og Folkehøjskolen vidner om den engelske Indflydelse paa dansk Kultur efter den tyske fra Hundredaarets første Fjerdedel. Fuldt saa meget som G. gavtede engelsk Litteratur ved at planlægge og fremkalde Udgivelsen af de angelsachsiske Haandskrifter, for hvis Skyld han var kommet, vandt han selv ved Indtrykket af Englændernes borgerlige Virksomhed i Nutiden. »Nordens Aand« forklarede han i et Digt af dette Navn, som er fremkaldt af disse Rejser, som »Bedriftens Aand«. I den Aand skrev han i disse Aar Hovedværkerne i den historisk-poetiske Oplysning, han nu havde for: »Krønikerim til levende Skolebrug« (1829, ny Udg. 1842), »Nordens Mythologi eller Sindbilledsprog, historisk poetisk udviklet og oplyst« (1832) og »Haandbog i Verdenshistorien efter de bedste Kilder« (1833—43). I Krønikerimene, der ved den egne Blanding af Humor og Patos er hans mest særprægede poetiske Værk, taler ikke blot Kristenaanden (Ansgar), men Hertesindet (Napoleon) de unge til Hjertet, for i Skolen, siger han, maa man kunne bruge alle Bøger; Mytologien er, som dens Undertitel røber, et Billede paa Folkets Sind — ikke som da almindeligt forstaaet paa Naturens Kræfter — saaledes som det er slaaet igennem i dets Historie; Bogen er G.s morsomste, dens Helt er ikke som i Ungdommen den grublende Odin, men den praktiske Thor. Verdenshistorien er ikke som Krønikerne fra Ungdommen i den bibelske Stil, men i den græske. Den er et Drama paa Liv og Død som Herodots Perserkrigenes Historie. Dens sande Helte er ingen enkelte Personer, men de personliggjorte Folke-aander, som ved deres Daad har fremmet eller hemmet Livet i den paa dens Gang fra Middelhavet til Østersøen. Til de sidste hører Romere og Franskmand, til de første Hebræere, Grækere og Nordboer med Angelsachserne som Bærere af den nordiske Middelalder. Den sidste er, ogsaa videnskabeligt set, Værkets Hovedstykke. Fremstillingen standser med det 17. Aarhundrede, men før dens Afslutning havde G. forligt sig med Nutiden, endogsaa med Frankrig, og prist Danmarks Lykke i de historiske Forelæsninger, han holdt paa Borchs Kollegium 1838 om Halvhundredaaret siden den franske Revolution og Stavnsbaandets Løsning (udgivne efter hans Død under Titelen »Mands Minde«); med dem havde han, som han skrev til en Ven, villet gøre Danmark glad paa en skikkelig Maade.

Det samme forsøgte han i en større Stil, da han efter spredte Forsøg paa at finde den tabte Salmetone med Støtte af den nævnte

Ven, Præsten Gunni Busck, gik i Gang med den Kæmpeopgave at omsætte den hele kristne Salmedigtning paa Modersmaalet. I Sommeren 1835 lejede han sig ind paa Strandvejen ved Emilies Kilde og »føjte snart de gamle Salmer klinge dejligt i Øret med den **blaa** Himmel og det **blaa** Hav for Øjet«. Af den litterære Opgave, der kan sammenlignes med Romantikernes Samlinger og Omdigtninger af profan Folkepoesi, havde han ogsaa her skabt et praktisk Aandsværk, et »Sangværk«, kaldte han det, til Brug for den danske Kirke. Af det hele Værk med over tusinde Salmer (og mange Varianter) i fem Bind, hvoraf kun de to første udgaves i G.s levende Live (1837 og 1870), er omtrent Halvdelen Oversættelser, mindst heldige efter de store Salmedigtere fra Hjemmet, mest efter de »hedningbaarne« Angelsachseres kristne Kvad og de oldgræske Salmer, hvis Hovedemne er Modsætningen mellem Liv og Død, altsaa den Natur og den Teologi, der har præget hans egen »nordiske« Kristendom. Om dem alle, ogsaa hans originale, gælder hvad han har skrevet i en af sine Pinsesalmer (hans ypperste), at Modersmaalet ikke blot smeltes af Evangeliets Mildhed, men laaner »Aand og Ild og Kræfter« af det gamle Testaments **Helte**sang. Fuldt saa stærkt og lige saa ofte som ved det ophøjede Syn (paa dette Sted Billedet af det inspirerede Sprog som en Maria under Bebudelsen) virker dog G.s Salmedigtning i en Form, der er fastere end hans vanlige, ved det hjertegribende Udtryk, som **kun** han ejer, og hvis Savn han i »De Levendes Land« følte i Romantikernes Drømmebilleder: »Naar Skyggen er ligest (d. e. mest livagtig), da hulke de **Smaa**, som stirre derpaa«. Med Folkesangen var han ikke naaet saa vidt. Den første, han skrev, bortset fra hans ældre historiske Viser, var Sangen om Modersmaalet fra 1837 (»Moders Navn«). Den **hartyve** Vers med fortløbende, alt for smeltende Omkvæd, hvoraf **opimod** Halvdelen er at ligne med solskinnende Bølger, men Resten Vand. I højere Grad end **Kirke**salmerne trænger G.s Sangværk for det danske Folk til en Forkorter, hvad han selv aldrig var. Han arbejder paa Inspiration, d. v. s. i Kladden, hvor alt strømmer ud, som falder ham ind. Fra 28. Maj-Festerne (for Indførelsen af Stænderforsamlingerne) er G.s første Friheds- og Oplysningsssange: »Kongehaand og Folkestemme« og »Er Lyset for de Lærde blot«, men Flertallet af hans folkelige Sange er fra 40'erne; de udgaves for Danske Samfund (den første Højskoleforening), stiftet Aaret efter »Mands-Minde«-Forelæsningerne (de første Højskoleforedrag), ligesom Salmerne fra Vartov i løse Hæfter (den første Højskolesangbog); af dem fra Krigsaarene, der først tryktes i hans Tidsskrift »Danskeren«, har i al Fald een,

om Istedslaget («Det var en Sommermorgen»), Salmernes Fynd og Højhed. Fra det samme Tidsrum, fra 1844, G.s 60. Aar, er en Række personlige Digte (herunder det ovenfor nævnte »Til Fædernelandet«), der bringer fortroligere Bud fra hans Indre end Sejrsangene fra 1824. De spænder over saadanne Modsætninger som Mindesangen over Thorvaldsen med den ovenfor nævnte Paakaldelse af Kæmpekuldet fra Aarhundredets Morgen, hvorimellem han selv hørte hjemme, »skreven i en meget syg Tilstand«, og Aftensangen »Sov sødt, Barnlille«, paabegyndt i Mern hos Peter Rørdam, hvor han en Dag var fundet grædende i et Vognskur, dikteret Gunni Busck en Majaften i et højtliggende Lysthus i Stiftsbjergby, eller som Modsætningen mellem Digtet »Til min Lise paa Bryllupsdagen 1844« (om den blege Rose) og »Klara« (med: »Da mig traf et kulsort Øje« — et Minde fra Englandsrejsen 1830, maaske tillige et Huskud, et »fortrængt Kompleks« fra Ungdomsoplevelsen paa Langeland). De er alle fra den depressive Tilstand efter Manien den foregaaende Vinter, som har sat Spor ogsaa i den trykte Udgave i hans »Bragesnak«, Forelæsninger om græske og nordiske Myter »for Damer og Herrer« (men især for de første). De viser ikke blot hans Sygdom, men hans Lægemedler derimod. Det stærkeste har han nævnt i Verset til sin egen Grav: »En Træl af Kød og Blod — og tiggerarm paa Mod — en Kæmpe dog i Færd — sig hviler trøstig her — i Kraft af Barnedaab — med Herlighedens Haab«. Det er det aandelige Billede af ham, der svarer til det naturlige Selvportræt med Træk af hans nationale Type, en Blanding af en Bonde og en Sømand, som man skimter bag ved Digtet »Havfrusangen« fra Salmesommeren paa Strandvejen: »Hvert et Fødenød skal dø, — Gutten dog, skønt gammel vorden, — sejler kæk sin egen Sø, — smiler ad Naturens Orden«. De malede Billeder af ham, især C. A. Jensens fra 1831, stadfæster den poetiske Selvkaraktistik. Med større sammenhængende Penneværk indlod han sig nu, han havde faaet Salmen paa Læben, ikke mere. Kirkehistorien og Nordens Historie, han havde paatænkt i sin litterære Periode, blev uskrevne. I sine sidste Aar fortalte han i sin Stue nogle unge Disciple Kirkens Historie, som et »Kirke-Minde« (i Udgaven: Kirkespejl), af en medlevendes Mund. Det forholder sig, ligesom i hans Ungdom »Roskilde Saga« til »Roskilde Rim«, til Kvadet »Kristenhedens Syvstjerne«, skrevet som en Opmandelse efter den anden Hustrus Død 1854, hvori han »dømmer Aander« (de syv Menighedskredse) ligesom i Mytologien og i Verdenshistorien. Ogsaa hans Bragesnak fik et poetisk Sidestykke i Spaadomskvadet »Dansk Ravnegalder«, hvori et helt Parlament

af moderne Folkeaaender (af begge Køn) i 1909 (det Aar, da Digtet først blev udgivet) med lige Tungefærdighed priser Danmarks og G.s Lykke for den nu virkeliggjorte Skole.

Maaske G. selv har følt, at der i denne Blanding af »det sene og det søde« (hans stadige Mundheld) fra hans sidste Ægteskabs Tid var kommet for meget af det sidste. Dette Indtryk af hans hele senere Liv og Lære var ikke fremmed for hans sidste personlige Disciple (Otto Møller, Th. Skat Rørdam). Med Aarene var G. selv blevet en Brage, en mytisk Skikkelse. Som en saadan, halvt Jætte, halvt Druide, er han portrætteret af en engelsk Kritiker **Edm. Gosse**, der hørte ham prædike i Vartov, Dagen før han døde. Hertil maa føjes det Billede, som Bjørnstjerne Bjørnson nylig havde givet af »den største Aand i Norden« i Tilegnelsen af sine »Sange og Digte«. Dagen efter at han var fulgt til Graven paa et af ham selv indviet Sted — i Aasen ved Køge ved sin anden Hustrus Side — med sin egen og den af ham inspirerede Hustrups Kirkeklokkesalme, paa et af de i hans senere Aar indførte »Vennemøder« fastholdt Bjørnson i en Sang (»Ligesom Vølven —«) hans Billede i et Natursyn, større end hans eget: som Sol i *Hav* gaar ned.

Men før G. blev en mytisk Figur, var han blevet en folkelig Skikkelse. I det føromtalte Aar 1844 ved det store Folkemøde paa Skamling (for det danske Sprogs Ret i Slesvig) talte han midt i Sjælekampens Spænding »det fuglevingede Ord, som jeg aldrig har fundet saa let, saa flydende, saa kækt, saa forvovent og saa lykkeligt paa mine Læber som mellem Skamlingsbankerne . . . med Dannebrog vajende, Bøgeskoven sjungende og Østersøen bølgende for mine Øjne«. Fra da skrev G. og læste man G. som en Taler, indtil man, som det med rette blev sagt ved hans 150-Aarsdag, ikke mere læser, men lever ham. Den G., som den Dag vekslede Haandslag med det danske Slesvig, hvis Skel han ønskede sat ved **Modersmaalets** Grænse, med Skandinaverne, skønt han stod fremmed for deres Unionstanke som farlig for Folkenes Selvkraft, med de Liberale, skønt han fandt baade den borgerlige og statslige Frihed bedst forvaret under Enevælden med Stænderinstitutionen — det var den folkelige G., der for første Gang i det almindelige Omdømme sejrede over den i Aviserne udskregne særsindede Præst med de egne Meninger. Til dem hørte ikke blot hans politiske Kætterier, men hans Syn paa Skolen og især paa Kirken, hvis Udvikling og Modning udgør Slutningen paa hans Biografi. Striden om Kirkesagen havde ogsaa grebet ind i hans ydre Levned. Den skyldes det, at Præsten og Taleren G. paa Højden af sit Liv blev Skribent.

Paa Grundlag af den Oplevelse, der er levende udtrykt i de to Digte fra Sommeren 1824, gjorde G. sin (ikke af ham selv) saakaldte »mageløse Opdagelse«, som han fandt stadfæstet ved Oldkirkens (Irenæus') Vidnesbyrd, at det levende Ord, o: Trosbekendelsen ved Daaben, Nadverordene og Fadervor, ikke Skriften er Kristendommens Kilde. At han nylig havde faaet Irenæus' Skrift mod Kætterne i Hænde paa Auktionen efter Bibliotekar Moldenhawer, Biskop Münters Medarbejder i den oldkirkelige Teologi, viser G.s Forhold til denne Retning: hvad der for den (ogsaa for Lessing) var en historisk Hypotese, blev for ham en Salighedssag. Af to paa hinanden følgende Prædikener i »Søndagsbogen« kan man tidfæste G.s Opdagelse til den sidste Uge af Juli 1825. I den første giver han som Raad imod Rationalismen: grundig Bibel-læsning, men i den anden, ovenfor nævnte fra 31. Juli: den kirkelige Overlevering, Sakramenterne og den apostoliske Trosbekendelse. Til Opdagelsen følger han her et personligt Vidnesbyrd om Oplevelsen fra forrige Sommer, hvis Udtryk er endnu stærkere end paa det ovenfor (S. 366) omtalte Sted i »Nyaars-Morgen«: han blev fundet som et Lig paa den nøgne Strandbred og vaagnede i Kirken. I den samme heftige Tone fremstillede han saa en Maaned efter sin »kirkelige Anskuelse« i Bogen »Kirkens Gjenmæle« (1825) rettet imod et teologisk Værk om Forskellen mellem Katolicisme og Protestantisme af den unge Professor H. N. Clausen. Dennes Skrifteologi stred i sit positive Princip: grundig o: kritisk Bibel-læsning, ikke mod hans eget Princip i Prædikenen før Opdagelsen eller dog i den teologiske Afhandling, som han forrige Aar havde lagt til Side for »Nyaars-Morgen«. Men ved det Udtryk, at intet Ord er os umiddelbart overleveret af Jesus selv, heller intet Ord udtrykkeligt beseglet ved hans højeste Autoritet, sprang han op som 1810 med sin egen Oplevelse og Irenæus' Vidnesbyrd i frisk Minde og krævede, at Forfatteren, der gjorde Skriften paa een Gang til »en Trosregel og en Skovisk« for sin Læser, enten skulde gøre Afbøn eller opgive sit Kristennavn og nedlægge sit Embede. Af denne Overilelse opstod »den fortvivlede Kirkesag«, G.s eget Udtryk under Englandsfærden. Clausen svarede med en Injurieproces, der n. A. endte med, at G. idømtes livsvarig Censur. Kort før Dommen faldt, havde han med sin Hustrus Samtykke opgivet sit Præsteembede, efter at hans Stiftsprovst, Rationalisten H. G. Clausen, Professorens Fader, havde forbudt ham at lade de Sange, han havde skrevet til Tusindaarsfesten for Kristendommens Indførelse, deriblandt den fornyede gamle Dagvise (»Den signede Dag«), synges i Frelsers Kirke. Derefter skrev han det ovenfor nævnte

»litterære« Testamente. Efter Censurens Ophævelse 1837, som han hilste Julenat med Sangen om Modersmaalet, gik han atter ind i Kirken, da Frederik VI., efter at den højkirkelige Biskop Mynster havde afslaaet hans Bøn om at maatte konfirmere sine to Sønner, kaldte ham til Præst ved Vartov Hospital (fra hans Præstjubilæum 1861 med Titel af Biskop). I denne Tid, hvor han skiftevis med en tysk Prædikant virkede som fri Aftensangsprædikant i Frederiks (nu Christians) Kirke paa Christianshavn uden Ret til at forvalte Sakramenterne, fremkom den egentlige Grundtvig-Litteratur, hvori G. med Censuren over sit Hoved kunde tale Frihedens — Samvittigheds-, Ytrings- og Trykkefrihedens — Sag som sin egen, altsaa foruden »Søndags-Bogen« (1827—30), som til Forskel fra de »Bibelske Prædikener« er det kirkelige Navn paa Prædikenerne fra Frelzers Kirke: første Bind af Sangværket, Krønikerimene, Mytologien, Verdenshistorien, Mands-Minde-Forelæsningserne.

I Kirkestriden deltog G. selv baade med Pennen som Teolog — se foruden den ovenfor nævnte afsluttende »Kristelig Børnelærdom« Indlæggene fra den første Kamptid: »Om den sande Kristendom og om Kristendommens Sandhed« (først i hans ældste Disciples, A. G. Rudelbachs og J. C. Lindbergs teologiske Maanedsskrift 1826—27), Afhandlingen »Skal den lutherske Reformation virkelig fortsættes« (i Lindbergs Maanedsskrift for Kristendom og Historie 1830) og Skriftet »Den danske Statskirke upartisk betragtet« (1834) — og som Politiker i det praktiske Arbejde: for Sognebaandsløsning (lovfæstet 1855), for Oprettelsen af Valgmenigheder (lovfæstet 1868) og for Præstefrihed, hvorom han talte paa det første Vennemøde ved hans 80. Fødselsdag ud fra en anden Aand end den, der havde faaet ham til at kræve H. N. Clausen afsat som en falsk Lærer. G.s Frihed voksede med Aarene, men paa den Grund, hvor han var rodfast. »Faa levede saa frit og virkede saa bundet«, fortsætter han i den ovenfor nævnte Gravskrift over sig selv. Hans personlige Oplevelse havde ført ham til en historisk Opdagelse, af Opdagelsen blev der en teologisk Anskuelse, som han brugte som et Stridsmærke for en kirkelig Reformation, og af dette Mærke blev der af G. selv og især af hans Disciple gjort et Dogme: Trosbekendelsen ved Daaben (i den danske lutherske Kirkes Form) førtes tilbage til Aposteltiden, til Herrens egen Mund, til sidst til de 40 Dage mellem Paasken og Himmelfarten — den sidste Tilføjelse skyldtes P. Chr. Kierkegaard. Herimod skrev dennes Broder Søren Kierkegaard i »Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift« (1845) om Forskellen mellem Frihedens Aandsforhold til Gud og Trangen til noget historisk eller »noget

magisk« at holde sig til. Han udvidede derved Kirkestriden fra et lokalt Mellemværende mellem Grundtvigianismen — et Ord, som G. aldrig har vedkendt sig — og den danske Rationalisme og Højkirkelighed til Modsætningen mellem et objektivt og et subjektivt, et historisk og et psykologisk Princip i Religionen, altsaa mellem Kirken og Mystikken. Medens Kierkegaard har tilegnet sit Forfatterskab til den Enkelte, har G. paa et Vennemøde 1866 nævnet Opvækkelsen af et Menighedsliv som sit egentlige Dagværk. Den Erkendelse, han i sin første teologiske Afhandling »Om Religion og Liturgi« (1808) i romantisk Stil havde udtrykt med de Ord, at med Jesus er der af det evige slynget et Baand om det endelige, den Oplevelse, han havde haft 1824, at (som det hedder i »De Levendes Land«) »Aanden usmittet kan røre ved Støv«, den Opdagelse, han, maaske med Tanken paa H. C. Ørsteds samtidige, tillægger sig i Efterskriften til det nedenfor nævnte »Skolen for Livet«, 1838: »Mig blev det givet at opdage den store Naturlov for Aandens Virkning og Forplantning« — den stadfæstedes for ham i hans senere Præstetid i Vartovs Kirkestue, naar det levende Ord i Prædiken og Salmesang løftede den lille Menighed »paa Aandedrættets Vinger«. Sin Paaske havde han tilkæmpet sig som en ensom uden for Kirken, i Digtet »Paaske-Liljen« staar han i det kolde Foraar »som et Tegn paa en Blomstertid i Norden«. Men, hedder det i den svulmende Pinsesalme fra Vartov Kirke, »nu kom vor Pinseliljetid«. Ligesom Faust i Goethes Digt har G. »oversat« Ordet (Logos) som Kraft. Ved Siden af Rationalismens Gudfader og Pietismens Jesusgud træder Aanden frem »næsten som en nyopdaget Guddom« (Edv. Lehmann).

Ogsaa G.s Syn paa Skolen har Rod i egen Oplevelse mere end i nogen litterær Paavirkning, i al Fald mindre fra Rousseau, der gennem Naturen vilde frigøre en Personlighed, mens G. gennem Historien vilde opdrage et Folk, end fra Fichte, der under Napoleonskrigene paakaldte det mundtlige Ord og den germanske (nordiske) Aand. Men paa samme Tid var G., som efter den søvnige Latinskoletid under det livløse Universitetsstudium først af Steffens havde lært det levende Ords Magt, selv Leder af en levende Undervisning ved det Schouboe'ske Institut efter Laurits Engestoft, hvis Tanker om »Nationalopdragelse« er et Bindeled mellem Revolutionstidens og G.s Pædagogik, og Deltager i et aandeligt Fællesliv med jævnbrydige danske og norske Kammerater (Sibbern, Hersleb, Sverdrup) paa Valkendorfs Kollegium og i akademiske Hjem (Treschows, A. S. Ørsteds). Hans første pædagogiske Afhandling »Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn

paa Fædrelandet« (1807) regner da ogsaa kun med Akademikere som modtagelige for en højere aandelig Kultur »uden Hensyn paa Hverdagslivet«. Ud herover gik han med Oversættelserne af Snorre og Saxo for Folket og især i »Nyaars-Morgen«, da han i Ingemanns »Valdemar den Store og hans Mænd« havde genfundet sin egen historisk-poetiske Anskuelse i »en folkelig Røst«. Hertil kom fra Englandsrejserne, hvor han genfandt sit Valkendorf i Trinity College i Cambridge, Respekten for den borgerlige Virkelyst, det Hverdagsliv, han havde overset. Endelig da Julirevolutionen, »de parisiske Skoledrenge Ridderspil i Hundedagene«, havde fremkaldt Kravet om de raadgivende Stænderforsamlinger, sluttede han sig dertil ved at foreslaa som en Skole for Stændernes Mænd »en Højskole for folkelig Videnskabelighed og borgerlig Uddannelse« (»Politiske Betragtninger«, 1831) eller »et borgerligt og ridderligt Akademi for folkelig Dannelse og praktisk Duelighed« (»Nordens Mythologi«, Fortale 1832). Med det sidste Udtryk hentydes til det efter Holbergs Plan grundlagte og ti Aar før efter en anden Plan genoprettede Sorø Akademi. Det nævnes faa Aar efter i Lykønskningsskriftet til Stænderforfatningen »Det danske Firkløver« (o: Kongen, Folket, Fædrelandet og Modersmaalet), hvori G., slaet paa Munden af Bøndernes levende Tale i Stænderforsamlingen, opgiver Skrivefriheden som tidligere Lærdommen som Vilkaar for Kulturen, og det indsættes i Titelen paa det sidste af hans Skoleskrifter fra Frederik VI.s Tid, »Skolen for Livet og Akademiet i Soer« (1838), der indledes med Sangen om Modersmaalet »i Mund og Bog«. Han kommer her den real-moderne Retning, der ved det bestaaende Akademi havde en Forkæmper i den omvendte Filolog Chr. Lutken (s. d.), i Møde, men saaledes at Hovedsagen blev den historisk-poetiske Retning, som Ingemann ogsaa ved Akademiet repræsenterede. N. A. skrev han et »Aabent Brev til mine Børn«, især de to nykonfirmerede Sønner Johan og Svend, som han selv havde undervist, for at ikke Latinskolen skulde tage ogsaa dem ligesom deres Fader Foraaret ud af Livet. Ud af dette Digt tog han faa Uger før sin Død paa Forslag af Ernst Trier fra Vallekilde Højskole en Sang (»Et jævnt og muntert virksomt Liv paa Jord«), hvortil han føjede et Par Linier med Ønsket om en god Ende paa hvad der var godt begyndt »til Folke-Gavn og Grøde«. Den er med god Grund blevet Slagsang for den danske Folkehøjskole. Hvad G. selv har villet bygge fra Toppen — oven over det danske Akademi havde han endogsaa tænkt sig et fællesnordisk, et nordisk Athen, i Göteborg — det satte hans ypperste Lærling af Almuen selv, Christen Kold, efter den Leve-

regel, han havde faaet af sin Moder, »med den anden Ende paa Jorden«. Kolds jævne Ungdomsskole i Ryslinge fra 1851 og ikke de mere akademiske i Rødding (fra 1844, under C. Flor), som G. havde talt for paa Skamling, og paa Marielyst ved Kbh. (fra 1855, under C. Brandt), som var oprettet ved en Folkegave til hans 70-Aarsdag, blev Forbilledet for Folkehøjskolerne efter 1864. Ogsaa Friskolen gav Kold Form, mens G. var »Direktør«, undraget Skoledirektionens Myndighed, ved Dronning Caroline Amalies Asylskole, hvor hans Svigersøn og senere Kapellan P. O. Boisen, Udgiver af den folkelige Visebog fra 1849, var Lærer. Ved denne danskivrige Augustenborg-Prinsesses Hjælp var det danske Sorø Akademi med Modersmaalet og Litteraturen — G. havde ligesom Holberg ønsket Økonomien med — som Fællesfag for dets tre Retninger (den historiske, nysproglige og naturvidenskabelige) nær blevet virkeliggjort, men standsedes efter Christian VIII.s Død under Krigen ved Kultusministeren Madvigs Modstand. Til hans Afvisning af Planen om »en Karakteren af Danskhed monopoliserende Undervisningsanstalt« som overflødig, da der ingen anden »Højskole for Danskhed« skulde være end Tingets Sal, svarede G., at det just var Formaalet for hans Skole, at den kunde blive det.

Til den grundlovgivende Rigsforsamling havde G. stillet sig i Nyboder og blev kaaret, men paa Grund af den militære Disciplin faldt han ved den skriftlige Afstemning for Holmens Chef — tre Aar efter bar Nybodermændene hans Hustru til Graven. Han blev saa valgt i sin Fødeegn i Præstø, hvor den berygtede Væver fra Mern, der havde sejret over H. N. Clausen, havde maattet trække sig tilbage, »paa den mageløs jævne og naturlige Maade«, siger han, at hans Modkandidat, Sognefogeden i UdbyJens Jensen fra Grumløse, som han i sin Tid havde konfirmeret, midt i sin tungfærdige Valgtale blev saa rørt, at han bad Vælgerne give G. deres Stemmer. Med dette dobbelte Mandat fra Sømændene og Bondene var G. uden for Partierne Folkets Talsmand paa Tinge, i dets Navn takkede han 1850 Hæren, hvori begge hans Sønner havde kæmpet med Ære som frivillige — han var imod Loven om den almindelige Værnepligt. Det var da ogsaa i Folkets, d. v. s. Frivillighedens Navn, han var imod den, som han mente, paa tvungne Grundlov 1849, Papirkongen, ligesom Bibelen var blevet en Papirpave, men da ogsaa imod dens Kapitulation for Penge-sækken 1866, da han lod sig vælge til Landstinget og sammen med sin fordums Modpol i Folketinget, Tscherning — dets to eneste geniale Talere, havde Monrad kaldt dem — vilde gaa til Kongen for at faa »Revisionen« forhindret. Han var da 83 Aar og æret

— mere end ænset — som en Profet. Det havde han altid været: 1807 som primsignet Asadyrker («Maskeradeballet i Danmark»), 1814 i gammeltestamentlig Aand (Helligtrekongers-Opbuddet), i de derefter følgende Aar som en Røst i Ørkenen eller, som han sagde, fra Gravhøjen indtil 1824, da han fik Guldalderen bag sig og »Gyldenaaret« forude og blev Haabets Profet. Det blev han ved at være, 1848—50 under Sejgpineriet paa Tinget og i Hæren og endnu efter 1864. Sit »urimelige Haab« til Danmark satte han, da han i dette Aar skrev sit »Trøstebrev til Danmark«, ligesom da han 1820 skrev Sangen »Danmarks Trøst« («Langt højere Bjerger»), ikke i Folkets Storhed, men i dets Lidenhed, nemlig deri, at det holdt fast ved og derfor maatte genvinde *det*, og *kun* det, der frivilligt hørte det til. Det Ord af hans (og Oehlenschlägers) Lærling Vilh. Birkedal, at Vorherre ikke kan undvære gamle Danmark, havde han allerede 1814 givet den samme Forklaring som senere 1848 i Sangen »Fæderneland ved den bølgende Strand« og i en Artikel i Danskeren fra 1855, at naar det danske Folk kæmper for »Modersmaalets og Folkeartens Ret« imod de Stormagter, der er »Fjender ad Sandhed og Retten« og derigennem »Fjender ad Kærlighedsætten«, fører det ikke blot sin egen, men tillige Nordens, Menneskelighedens og Kristendommens Sag. Fra sin sidste Englandsrejse 1843 skriver han: »Om jeg saa var 90, vilde jeg lade mig bære bort fra et Land, hvor enten Tysken eller Russen herskede«. Under de fraskilte Sønderjyders Besøg 1865 paa et Folkemøde i Dyrehaven mindedes han Mødet paa Skamling 1844, men slap ikke det Haab, at Stortyskland engang skal finde det for tungt at skille dem ad, der gerne vil tilsammen være. Han fastholdt det i sin sidste Folketale fra samme Sted ved det skandinaviske Kirkemøde 1871, hvor han gjorde et Tilbageblik paa Danmarks Historie i de sidste Hundredaar saaledes op, at trods Tabene 1645, 1660, 1814 og 1864 var der ingen ubodelig Skade sket, hvis Preussen vilde lade holde fri Afstemning i Nordslesvig. —

»Dansk af Tunge, af Æt og af Id« har G. oplevet Danmarks Historie stærkere og helere end nogen anden. Hans Trang til Liv, som han sagde i sin første Selvkararakteristik (S. 357), ænser hverken Tiden eller Døden. Allerede hans Digtning er en Genoplivelse (Dagvisen) eller, da han tit ikke selv ved deraf, en Genoplevelse («Paaske-Liljen») af Fortidens Former. Han vidste, at han skrev »De Levendes Land« efter — og imod — Kingos »Far, Verden! far vel«, og »I Kvæld blev der banket paa Helvedes Port« efter Sorterups »Hr. Sehsted har avlet en Søn under Ø«, hans Livvise. Men han vidste ikke, at deres Tid, Barokkens Kunstform med

dens Passiar og dens Patos ogsaa var hans; i sin Stil, naar den er størst, forholder han sig til **Oehlenschläger** som Michelangelo til Rafael og Shakespeare til Schiller. Som Historiker havde han — som den eneste danske Skribent, siger han — omrejst Verdenshistorien, ikke blot, for han var sproglærd, efter Kilderne, men i Kilden, han havde oplevet Oldkirken under Kirkestriden, Middelalderen med Angelsachserne, Nytiden i Nutidens England. Den »Universalisme i Hjemmet og Modersmaalet«, han tillægger sig som Dansker, var ikke blot af stedlig, men historisk Art. Hans Biografi som dansk Aand læses som en Biogenese, en Genoplevelse i Moders Liv af alle denne Aands Stadier. Han har været Hedning, før han blev Kristen, Luthers og Bibelens Mand, før han blev sin egen Herre og Aandens Tjener. Borgerlig set gik hans Mands-Minde fra Bernstorff-Tiden, hvor han havde hjemme, til **Brandes'** Tid, da han lukkedes ude af Litteraturen, men levede op i Kulturen, ogsaa den materielle.

Hans Aands Kraft til at genopleve og genoplive hænger sammen med hans Sjæls Natur: at genfødes. Som ung havde han følt sig omvendt, siden altid genfødt. Hans Modsætning var og blev Liv og Død. Ligesom han i sin Lære skabte levende Sandhed af historiske Vildfarelser (Vølvespaadommens og Trosbekendelsens **Antidatering**), skabte han i sin Sindssygdом Lys af Mørke og i sit hele Liv Klarhed af Gæring. Den Lov, han roser sig af at have opdaget til Aandens Forplantning, er Overførelsen af Fortids Kraft til Nutids Bedrifter. Efter den blev Bjørnson hans Jævning, da han ophørte at være hans Discipel. Efter den Lov vil han selv virke videre som en Kraftkilde i det Folk, hvis Kultur — Kirke og Skole, Kunst og Videnskab, Politik og Økonomi — han har villet gøre til et folkeligt, o: organisk Hele.

G.s »Poetiske Skrifter« udgaves i ni Bd. 1880—1930 af Sv. Grundtvig, C. J. Brandt og Georg Christensen, »Udvalgte Skrifter« ved H. Begtrup i ti Bd. 1904—09 og ved P. A. Rosenberg i ti Bd. 1930. Andre Udvalg ved Sv. Grundtvig 1869 og 1870, ved F. Rønning 1916, ved Ida Falbe-Hansen 1921, ved Vilh. Saxtorph 1926, ved H. Begtrup 1929 og ved Carl S. Petersen (Digte) 1933. »Haandbog i Grundtvigs Skrifter« ved Ernst J. Borup og Fr. Schrøder 1929—31 (I—III).

Efterladte Papirer i Rigsarkivet.

Rang med Sjællands Biskop 1861. — R. 1840.

H. Bruun: Biskop N. F. S. Grundtvigs Levnet, I—II, 1882. L. Schrøder: N. F. S. Grundtvigs Levnet, 1901. F. Rønning: N. F. S. Grundtvig, I—IV, 1907—14. H. Begtrup: Grundtvigs Saga, 1927, og i Det danske Folks Histo-

rie i det 19. Aarh., I—IV, 1909—14. Th. Bredsdorff: N. F. S. Grundtvig, 2. Opl., 1919. H. Rosendal: N. F. S. Grundtvig, 2. Opl., 1923. Vilh. Andersen i Ill. dansk Litteraturhistorie, III, 1924, S. 141—217. Edv. Lehmann: Grundtvig, 1929. J. P. Bang: Grundtvigs Arv, 2. Opl., 1930. H. Begtrup: Grundtvigs Syn paa Guds Ord, 1933. J. Monrad: N. F. S. Grundtvig i 150 Aaret efter hans Fødsel, 1933. — J. H. Monrad: Studier over Grundtvigske Digte, 1896. J. Borup: Grundtvigs Stjerne, 1912. Hj. Helweg: N. F. S. Grundtvigs Sindsygdhed, 1918. Minder fra gamle grundtvigske Hjem, I, 1921, S. 11—66. H. S. Vodskov: Spredte Studier, 1884, S. 66—83. Paul V. Rubow: Smaa kritiske Studier, 1935, S. 7—31. — Grundtvig og Ingemann, Brevvexling 1821—59, udg. af Sv. Grundtvig, 1882. Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig. En Brevvexling, samlet af G. K. F. Molbech, udg. af L. Schrøder, 1888. N. F. S. Grundtvigs Englandsbreve til hans Hustru, ved Stener og Vilh. Grundtvig, 1920. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig ved Georg Christensen og St. Grundtvig, I—II, 1924—26. N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt under Trearskrigen ved Ingeborg Simesen, 1933. — I øvrigt se Litteraturfortegnelsen i Ill. dansk Litteraturhistorie, IV, 1925, S. 853 ff. — V. Saxtorph: Portrætter af N. F. S. Grundtvig, 1932.

Vilh Andersen.

Maleri af C. F. Christensen 1820 (Fr.borg), stukket 1820 af J. E. C. Walter. Tegning af C. W. Eckersberg (forsvundet?), stukket af E. C. W. Eckersberg 1830. Satirisk Radering, »Tidsaanden«, af M. Brünnich 1831. Maleri af C. A. Jensen s. A. (Ny Carlsberg Glyptotek), udg. i Litografi i 40'erne hos Em. Bærentzen, formentlig af A. M. Petersen, i Træsnit 1870 efter H. Olriks Tegning, i Kobberstik af C. Britze 1924 og i Sortkunst af P. Ilsted 1929. Satirisk Tegning, siddende paa Sleipner, af Constantin Hansen (Fr.borg). Tegning af J. J. Becker ca. 1839, litograferet af Carl L. Pløtz. Silhouetter, klippede paa Fr.borg, malede (ca. 1841) i Privateje. Maleri, tillagt J. P. Bless, i Privateje. Maleri af C. A. Jensen 1843 (Hirschsprung). Tegning af J. V. Gertner 1844 (Grundtvigs Hus), udstillet 1854, litograferet af L. A. Kornerup 1854. Portrætteret 1847—48 paa J. V. Sonnes Frise af Thorvaldsens Hjemkomst 1838. Tegning (Privateje) og Maleri (Fr.borg) af P. C. Skovgaard 1847, udsendt som Træsnit 1883, bl. a. af A. Bork, H. P. Hansen og efter Tegning af Erik Henningsen af F. Hendriksen. Maleri af Const. Hansen 1847, Freskobillede s. A. (Familieeje), en *Gentagelse*(?) i Rigsdagen, en Kopi af Ad. Larsen (sst.); anvendt af Kunstneren paa hans Billede af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (1860—64, Fr.borg), og af E. Henningsen paa Billedet: Det nordiske Naturforsker møde 1847 (1896, Universitetet, Fr.borg). Originalbilledet er udg. i Træsnit af J. F. Rosenstand 1868. Modelleret af H. V. Bissen 1847 (Originaleksemplaret i Marmor i Studenterforeningen, et Marmoreksempel af V. Bissen (Fr.borg)), Tegning dertil af H. V. Bissen(?) (Fr.-

borg), Træsnit derefter af F. Hendriksen 1883 efter E. Henningsens Tegning. Træskaaren Silhouet i »Corsaren« 1853 (af Claudius Rosenhoff?). Glosimodts Elfenbensbuste, udstillet 1856 (formentlig en Kopi efter Bissen). Træsnit efter Fotografi 1858 og efter H. Olriks Tegning derefter 1860. Litografi (Vorten paa Hagen) 1861 af L. A. Kornerup efter Fotografi og egen Tegning. Medaille 1861 af H. Conradsen ved G.s 50 Aars Præstjubilæum, Grundlag for C. Møllers Plaquette og for et Kemitypi af J. Magnus Petersen. Maleri af W. Marstrand 1862 (Familieeje, Norge), litograferet 1863 af E. Fortling. Maleri af Const. Hansen 1862 (Privateje, testamenteret Fr.borg). 1864 udstillede H. Ley en Kultegning af G. og udgav senere et Farvelitografi af G.s Hoved efter Marstrand. Litografi (i Bispekaaben) efter Fotografi. Afbildet paa C. Dalsgaards Billede »G. siddende omgivet af sine tre Sønner under Salmesangen i Vartov Kirke« 1868; de to ældste Børn er senere overmalede. Statuette af O. Evens, udstillet 1871, Træsnit derefter, tegnet af H. Olrik s. A. Træsnit af G. i hans Stue paa Store Tuborg. Efter G.s Død fremkom en Del Træsnit paa Grundlag af Lønborgs Fotografier, tagne en halv Snes Dage tidligere, bl. a. C. L. Sandbergs Profilbillede, Litografi 1873 hos Aamodt; 1877 Træsnit hos F. Hendriksen (Ætsning paa litograferet Grund efter Tom Petersens Tegning 1883; Litografi af I. W. Tegner); Harald Jensens Litografi 1906. 1879 udstillede E. H. Bentzen en Marmorbuste, vel efter Bissens Model. 1894 opstilledes Vilh. Bissens Statue ved Marmorkirken; Lcrmodel paa Glyptoteket. 1901 malede Carl Thomsen Billedet: G. paa Knæfaldet i Udby Kirke. Posthumt Maleri af J. Skovgaard (Vallekilde Højskole). 1913 afslørede en Buste i forskelligfarvet Keramik af Carl Schrøder efter N. Skovgaards Tegning (Grundtvigs Hus); s. A. udstilledes N. Skovgaards Forslag til et Mouument af G. knælende og visende til Kilden; delvis efter det rejstes 1932 et Monument i Vartovs Gaard. 1912, 1914 Monumentforslag af R. Bøgebjerg og H. P. og Johanne Pedersen-Dan. — Ved Udby Kirke rejstes 1883 en Bautasten, dekoreret efter J. Magnus Petersens Tegning. 1884 satte svenske og norske Højskolelærere en Mindesten for G. paa Skamlingsbanken. *O Andrub*

Grundtvig, Stener Frederik, f. 1860, Fængselskyndig. F. 4. Marts 1860 i Kbh. (Vartov). Forældre: Kontorchef Johan G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 26. Sept. 1888 i Kbh. (Jak.) med Astrid Elisabeth Myhre, f. 19. Maj 1860 i Aalborg, d. 5. April 1898 i Kbh., D. af Major, senere Oberst Albrecht Christian Johansen M. (1817—94) og Ingeborg Quist (1828—65). 2° 7. Dec. 1904 i Gentofte med

Anna Louise Helene Hildegard Henriette Emilie **Quittenbaum**, f. 6. Juni 1863 i Haidane, Schlesien, D. af Godsejer Julius Q. og Meta Johanne Louise Georgine Charlotte Wachenroder.

G. blev Student 1878 fra Haderslev Læreres Skole, cand. jur. 1883, Herredsfuldmægtig 1883, Inspektionsassistent ved Christianshavns og Horsens Straffeanstalter 1895, Inspektør ved Staden Kbh.s Fængsler 1895, Herredsfoged i Vor og Nim Herreder 1910, Dommer ved Frbg. Birks 2. Afd. 1919, afskediget 1933; af principielle Grunde anlagde han sammen med fem Kolleger Sag mod **Finansministeriet** for at prøve Afskedigelsens Berettigelse efter Lov af 20. Maj 1933 i Henhold til Grundlovens § 71, men tabte Sagen ved Højesterets Dom af 5. Nov. 1934. Energisk og selvstændigt arbejdede G. paa en Rekonstruktion af det københavnske Fængselsvæsen, særlig for en Reformerings af de kortvarige Fængselsstraffe; i Stedet for Værkplukning indførte han Forarbejdelse af Trælegetøj i Vestre Fængsel, en Foranstaltning af blivende Betydning, baade praktisk og psykologisk. I sin Brochure »Den kriminelle Retspleje i Opløsningstilstand« (1910) rettede han skarpe Angreb paa den Alberti'ske Benaadningspraksis med dens planløse Løsladelse af Forbrydere samtidig med, at han underkastede Ledelsen af **Fængselshjælpen** en hvas Kritik; »Forbryderven« kaldtes G. af enkelte strafferetlige Kredse, men ved sin hele uafhængige Holdning traadte han mere og mere i Modsætning til Repræsentanterne for den moderne **Kriminalistik**. 1893 offentliggjorde G. »Dødsdommene i Danmark 1866—92 med Oplysning om de stedfundne Benaadninger og Højesterets Stilling til disse m. m.« og skrev for øvrigt i »Ugeskrift for Retsvæsen«, »Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og praktisk Strafferet« — hvilket sidste han efter Fr. Stuckenbergs Fratræden 1898—1908 redigerede sammen med Aug. Goll, 1908—11 alene —, »Den danske Dommerforenings Medlemsblad« (»Træk af Dommerstandens Udviklingshistorie«, 1927), »Gads danske Magasin« o. a. talrige Afhandlinger, Anmeldelser o. l. G. forfattede Indledningen til det af ham sammen med Broderen Vilhelm G. (s. d.) 1920 udgivne Værk »N. F. S. Grundtvigs Englandsbreve til hans Hustru«, sammen med Georg Christensen publicerede han »Breve fra og til N. F. S. Grundtvig 1807—72« (I—II, 1924—26). Han var 1899 Medstifter af Den danske Kriminalistforening og har været Medlem af Bestyrelsen for en Række Foreninger, baade af juridisk og social-human Karakter. — R. 1923. DM. 1935.

G. Brøchner-Mortensen i Nordisk Tidsskrift for Strafferet, VIII, 1920, S.

Grundtvig, Svend (døbt Svenn) Hersleb, 1824—83, Litteraturforsker, Samler og Sprogmand. F. 9. Sept. 1824 i Kbh. (Frels.), d. 14. Juli 1883 paa Frbg., begr. sst. Broder til Johan G. (s. d.). Gift 10. Dec. 1858 i Kbh. (Vartov) med Laura Jensine Christine Bloch, f. 23. Juni 1837 i Kbh. (Holmens), d. 20. April 1891 paa Frbg., D. af Manufakturhandler Christen Laurits Georg B. (1799—1884) og Oline Sofie Frederikke Hadsund (1814—46).

Ligesom sin ældre Broder Johan blev G. undervist hjemme, mest af Faderen, men ogsaa af andre (i Islandsk af Jon Sigurðsson, i Angelsachsisk af L. C. Muller, senere bl. a. i Latin af Sofus Høgsbro); Engelsk lærte han ved Omgang med sin nærmeste Barnsven Denis Browne, Søn af den engelske Legationssekretær. Meget tidligt kom han ind paa selvstændige Undersøgelser, bl. a. af adelige Slægter, og anlagde en Seglsamling, som han anvendte megen Flid paa at ordne. Afgørende for hans Studiers Retning blev det, at Faderen 1838 købte et Folkevisahaandskrift fra 1656 (»Grundtvigs Kvarthaandskrift«), som gav G. Anledning til Sammenligning med de udgivne Folkevisesamlinger, hvorved det viste sig, at disse dels var ufuldstændige, dels ikke altid havde den bedste Tekst. Snart inddrog han andre Haandskrifter i sin Undersøgelse, og, som han skriver i en Levnedsskildring (1877): »Denne gamle Folkedigtning blev fra nu af Udgangs- og Midtpunktet for alle mine Studier og Interesser«. Omtrent samtidig gjorde han Bekendtskab med de engelske Folkeviser, og hans Oversættelse af engelske og skotske Folkeviser (1. Hæfte 1842; 2.—4. Hæfte 1843—46) var det første — fraregnet et Par Smaadigte — han lod komme frem for Offentligheden. Den lille Fortale viser tydelig Paavirkning af Faderens Stil og historiske Opfattelse, men er ellers paafaldende moden, naar man betænker, at Forfatteren endnu ikke var atten Aar. En Englandsrejse sammen med Faderen 1843 satte ham i Stand til at uddybe sin Viden, hvad der kom de to sidste Hæfter til Nytte. Samtidig med Udarbejdelsen af disse slog han i Monrads og Allens »Dansk Folkeblad« til Lyd for en bedre Udgave af de danske Folkeviser og opfordrede til at optegne saadanne Viser, som endnu maatte leve i Folkemunde. 1846 tog G. Studentereksamen og n. A. første Del af anden Eksamen, men i Stedet for at begynde et Eksamensstudium kastede han sig nu for Alvor ind i Arbejdet for Viseudgaven, idet Samfundet til den danske Litteraturs Fremme havde opfordret ham til at give Plan til en saadan tillige med en Prøve. 1847 udkom baade Planen og Prøven i to Udgaver og gav Ophav til »Kæmpevisestriden«, i hvilken G. foruden af sin Fader fik fortrinlig Støtte af C. Paludan-Müller, og

3. Maj 1850 opnaede han at faa sin Plan godkendt. Krigen 1848 afbrød Arbejdet, idet G. gik med som frivillig og blev forfremmet til Løjtnant. Under Vaabenstilstanden Okt. 1849—9. Maj 1850 havde han dog Orlov og arbejdede i Kbh., men gik saa igen til Hæren og deltog i flere Kampe, bl. a. i Slaget ved Isted, hvor han vandt Ridderkorset. 1851 vendte han tilbage til Kbh., blev staaende i Tjenesten til 1853, gjorde igen Tjeneste 1861 og som Kaptajn 1864, var 1868—79 Kaptajn i Forstærkningen. Han kunde dog efter 1851 væsentlig hellige sig sit videnskabelige Arbejde. Af Viseudgaven udkom første Bind 1853 i Overensstemmelse med Planen. 1854 udsendte han et nyt Opraab til Folkedigtningens Venner i Danmark, og denne Gang gjaldt det Optegnelse ikke blot af Viser, men af alle Arter af Folkedigtning, Eventyr, Sagn, Ordsprog og Gaader. Det indkomne blev trykt i Samleværket »Gamle danske Minder i Folkemunde« (I—III, 1854—61), og hvad der ikke naaede at blive trykt her, gik ind i hans velordnede og stadigt voksende Samling af Folkeminder. Omtrent samtidig begyndte det nære Samarbejde med Sophus Bugge, som allerede i Viseudgavens andet Bind (1856) satte saa smuk en Frugt som Paavisningen af Svejdal-Visens Slægtskab med de gamle islandske Digte Grógaldr og Fjölsvinnsmál. Samtidig begyndte han sammen med sin tidligere Lærer Jon Sigurðsson Udgivelsen af de islandske Folkeviser (Íslenzk fornkvæði, 1.—3. H., 1854—59; 4. H. først 1885 efter begge Udgivernes Død). Her kan ogsaa nævnes hans og Svogeren Jørgen Blochs store haandskrevne Samling af færøske Kvæder med tilhørende Ordbog (se II, S. 273). Inden det meget omfangsrige tredje Bind (de historiske Viser) udkom (1862), havde G. 1860 bestaaet Magisterkonferens, og nu søgte han Ansættelse ved Universitetet, hvor han 1863 blev ansat som ekstraordinær Docent (fra 1869 med Professors Titel) i Nordisk Filologi. Hans Konkurrenceforelæsninger, »Udsigt over den nordiske Oldtids heroiske Digtning«, som han udgav (1863), viser, at hans Kendskab til Eddadigtningen var omfattende og dybt, og dette Emne staar jo ogsaa i nær Forbindelse med Viserne i Folkeviseudgavens første Bind. I nær Tilknytning hertil er ogsaa G.s stærkt polemiske Anmeldelse »Om Nordens gamle Litteratur« (1867) og Replikken: »Er Nordens gamle Litteratur norsk? eller er den dels islandsk, dels nordisk?« (1869); hans Hævdelse af Eddadigtningens fællesnordiske Oprindelse blev ikke den sejrende, selv om senere Tider vil kunne godkende adskilligt mere end den nærmeste Eftertid. Naar G. her tog saa haardt fat, skyldtes det Harmen over den Keyser'ske Skoles Forsøg paa at

skille Danmark ud fra det egentlige Norden; at han med Glæde greb den Hjælp, der her ydedes fra norsk Side i E. Sundts etnografiske Studier og Bugges Tydning af de ældste nordiske Runeindskrifter, er en Selvfølge. Og at intet var G. fjernere end Fjendskab mod det norske, viser hele hans Virksomhed og ikke mindst hans lille Pjece fra 1845: »Dansken paa Færøerne, et Sidestykke til Tysken i Slesvig« (af »S. Frederiksen, Medlem af det skandinaviske Selskab«), i hvilken han skarpt gaar imod tvungen dansk Skoleundervisning paa Færøerne. Et Skrift, som staar i nær Forbindelse med disse Studier, er »De gotiske Folks Vaabened« (1871).

Efter Ansættelsen ved Universitetet gik det endnu langsommere med Udgivelsen af Folkeviserne, da G. nu ogsaa maatte tage andre Emner op. Betydningsfuldest er dels de to Haandudgaver af »Den ældre Edda« (1868 og 1874) i stadigt Samarbejde med Bugge, dels Arbejdet med Nydansk (Foredraget om »det danske Sprogs Tonelag« paa Filologmødet 1876, »Dansk Retskrivningsordbog« 1870, »Dansk Haandordbog« 1872 og oftere), dels endelig Udgaver af ældre nydanske Skrifter (Palladius' Visitatsbog 1872, Peder Smed og Adser Bonde 1880). Hertil kommer Udgaver af Faderens Skrifter (især »Poetiske Skrifter«, I—VI, 1880—85, afsluttet 1930 ved Georg Christensen) og Udgaver til Folkelæsning af Viserne (»Danske Kæmpeviser og Folkesange fra Middelalderen, fornyede i gammel Stil« 1867, og »Danmarks Folkeviser i Udvalg« 1882) og Eventyrene (»Danske Folkeæventyr«, I—III, 1876—83). Alt dette sinkede Arbejdet med Viseudgaven, saa at sidste Hæfte af fjerde Bind, endda ufuldstændigt, først udkom efter G.s Død (1883) og femte Bind først blev afsluttet 1890 af Axel Olrik, som har fortsat Udgivelsen. Meget af G.s Arbejde blev saaledes ikke fuldført af ham, men hans velordnede Forarbejder har gjort det muligt for andre at afslutte det efter hans Plan.

G.s Hovedværk er »Danmarks gamle Folkeviser«, »et Værk, som vil blive højest vurderet af dem, der har brugt det mest« (Child), og som er det umiddelbare Forbillede for F. J. Childs Udgave af »English and Scottish Popular Ballads« (1882—98). Det udmærker sig ikke blot ved sin Fuldstændighed og Nøjagtighed, men ogsaa ved sine vidtskuende Indledninger, som giver den litterære og sagnhistoriske Baggrund for Digtningen. Men G. betyder ogsaa meget ved den Tilskyndelse og Hjælp, han har givet til Arbejdet med Indsamling af Folkeminder af enhver Art. Han ydede A. P. Berggreen megen Hjælp til hans Udgave af Folkemelodierne, ligesom de store Indsamlere, E. T. Kristensen og Eva Wigström, skylder ham meget. Da Udgivelsen af E. T. Kristensens første

Samling af jyske Folkeminder (1868) var gaaet i Staa med Tab for Udgiveren, skaffede G. Penge til Udgivelsen af Folkeviserne, ligesom han forsynede »Jydske Folkeviser og Toner« (1871) med en værdifuld Efterskrift. Den næste Samling (»Gamle Jydske Folkeviser«, 1876) redigerede G., ligesom det væsentlig skyldtes ham, at Kristensen havde faaet Raad og Tid til Indsamlingen. E. Wigstrøm opmuntredes stærkt af G., der skrev Fortale til hendes første Folkemindebog (Folkediktning, saml. o. uppt. i Skåne, 1880); Udgivelsen bekostedes af hans Broder F. L. G. Til disse kommer mange andre, som har beriget hans Samlinger, der danner et af de væsentligste Grundlag for Dansk Folkemindesamling paa Det kgl. Bibliotek. Hans Hustru, som trods stadig Sygdom delte alle hans Interesser med ham, udgav efter hans Død tredie Del af Folkeeventyrene og sjette Del af N. F. S. Grundtvigs »Poetiske Skrifter«, ligesom hun stiftede et Legat (Professor Svend Grundtvigs Mindelegat) paa 8000 Kr. til Fremme af Studiet af nordisk Filologi. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1868. Æresdoktor i Uppsala 1877. — Breve i Dansk Folkemindesamling. — R. 1850. — Malerier af Const. Hansen 1863 (Fr.borg), 1869 og 1872 (sst.); Træsnit efter sidstnævnte fra F. Hendriksen 1884. Portrætteret af Const. Hansen 1860—64 som Tilhører paa Billedet af den grundlovgivende Rigsforsamling (Fr.borg). Tegninger af samme 1859, af Joakim Skovgaard (Familieje og Dansk Folkemindesamling) og af L. Frølich og Hansen Balling (Dansk Folkemindesamling). Portrætmedaillon paa Gravstenen af V. Bissen 1884. Autografisk Litografi af P. C. Skovgaard 1848. Træsnit 1872 og af I. Falander 1883 efter Fotografi 1882.

Fr. Barfod: Svend Hersleb Grundtvig, 1883. III. Tid. 29. Juli s. A. Ude og Hjemme 29. Juli s. A. Højskolebladet, VIII, 2, s. A., Sp. 353—57, 369—75, 385—91, 417—22, 561 f.; X, 1885, Sp. 1945—49, 2003—10; XLI, 1924, Sp. 1169—80. R. Bergströmi Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen, VII, 1, 1889, S. 15—30. Ejnar Skovrup: Hovedtræk af nordisk Digtning i Nytiden, I, 1920, S. 312—15. Axel Olrik i Arkiv for nordisk Filologi, VI, 1890, S. 246—61. Samme: Danmarks Heltedigtning, I, 1903, S. 336—43; II, 1910, S. 305 ff. Carl S. Petersen i Danske Studier, 1905, S. 65—114. Sigurd B. Hustvodt: Ballad books and ballad men, 1930. Ingeborg Simesen i Minder fra gamle grundtvigske Hjem, VI, 1926, S. 47—87. N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt under Trearskrigen, udg. af Ingeborg Simesen, 1933.

Marius Kristensen.

Grundtvig, Gustav Vilhelm, f. 1866, Biblioteksmand. F. 26. Juli 1866 i Kbh. (Vartov). Broder til Elisabeth og Stener G. (s. d.). Ugift.

G. blev Student 1884 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn,

cand. mag. i Tysk 1891. N. A. blev han Bibliotekar ved Landbohøjskolens Bibliotek, over hvilket han udgav et trykt Katalog 1898—1901, og herfra kom han 1903 som Underbibliotekar til Statsbiblioteket i Aarhus, hvis Chef han et Par Aar efter (1905) blev, da den tidligere Leder suspenderedes. G. stilledes hermed over for en vanskelig Opgave: med et meget lille Personale at skulle bestride en hurtigt voksende Udlaansvirksomhed i et kun faa Aar gammelt, meget heterogent og endnu for store Deles Vedkommende uordnet og ukatalogiseret Bibliotek. Den Periode, i hvilken han har været Overbibliotekar, har da ogsaa i flere Henseender været præget af disse Vanskeligheder, hvortil senere har føjet sig en livlig offentlig Polemik om Bibliotekets Opgaver og Retningslinier og dets Forhold dels til Folkebibliotekerne, dels til det nye Universitet, en Polemik, i hvilken han gentagne Gange har taget til Orde, skriftligt bl. a. i Pjecen »Statsbiblioteket i Aarhus og Universitetet i Jylland« (1921), mundtligt under Forhandlingerne i Udvalget angaaende Statens Biblioteksvæsen, af hvilket han var Medlem 1924—27. Bibliotekets Historie har han skildret i Bogen »Statsbiblioteket i Aarhus 1902—27« (1927). Ved Siden af sin Embedsvirksomhed har G. som sin Hovedinteresse dyrket den videnskabelige Systematik og Terminologi — paa dette Omraade har han publiceret en Bog om Begreberne i Sprogvidenskaben (1926) — og navnlig Bibliografien. Allerede som Bibliotekar ved Landbohøjskolen udgav han en Bibliografi over dansk Forst- og Jagtlitteratur (1901), og 1931—35 kom som Led i en international Serie 1.—2. Del af en stort anlagt Fortegnelse over den danske Forstlitteratur til 1925 (s. m. A. Oppermann). Sit omfattende og detaillerede Kendskab til den bibliografiske Litteratur har han lagt for Dagen i sit Skrift »Om Bibliografi og Bibliografier« (1919), og det vil yderligere finde Udtryk i en af ham planlagt og i Forening med den tyske Bibliotekar J. Vorstius udarbejdet international Bibliografi over Bibliografier. — R. 1922. DM. 1930.

Svend Dahl.

Grunnet, Niels Pedersen, 1827—97, Fripræst. F. 19. Febr. 1827 i Nørre Bjært, Eltang Sogn, d. 13. Jan. 1897 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Gaardmand, sidst i Gesager, Hedensted Sogn, Peder Laursen (G.) (1793—1854) og Johanne Nielsdatter (1801—73). Gift 8. Jan. 1856 i Kbh. (Tysk Ref.) med Maria Magdalena Mathilde Vatter, f. 5. Maj 1829 i Basel, d. 11. Nov. 1897 i Kbh., D. af Tandlæge Georg Peter V. og Anna Barbara Charlotte Jossée.

Efter Konfirmationen blev G. Lærer i Hedensted, derefter i Egtved. Han fik sin religiøse Paavirkning baade fra »de stærke Jyder« og fra Brødremenigheden i Christiansfeld; naar han valgte Missionærens Kald, skete det under Indflydelse fra sidstnævnte Bevægelse, der netop havde taget Initiativet til et omfattende Arbejde for Ydre Mission. Han kom 1851 paa Missionsskolen i Basel, hvor han 1854 blev indskrevet som Student ved Universitetet; han følte sig imidlertid ikke tilpas her, og han synes allerede da at have vaklet i sin Beslutning om at gaa ud som Missionær. Gennem Dr. theol. H. C. Rørdam, Sognepræst i Hammer, var han kommet i Forbindelse med Det danske Missionsselskab, hvis Smertensbarn han blev. I Nov. 1854 kom han hjem og holdt n. A. Møder for at vække Interesse for Ydre Mission, gennemgik Pastorseminariets Kursus og fik Undervisning hos L. Helveg og Kragballe. Det var Rørdams Hensigt at give G. et Prøveaar og derefter lade ham udsende som Missionær med en selvstændig Missionsmark. Men G.s Forhold til Missionsselskabet løsnedes; hans Selvbevidsthed, egenraadige Optræden, kritiske Holdning over for Folkekirken (Indflydelse fra Søren Kierkegaard formidlet gennem Præsten J. N. Lange) og endelig Selskabets Formodning om, at G. overhovedet ikke agtede at rejse ud, men vilde stifte sin egen Menighedskreds, førte til, at G. gik sin egen Vej. Allerede i Slutningen af 1855 oprettede han en Frimenighed i **Kbh.**, hvis Medlemmer hovedsagelig bestod af Tilhørere fra hans Møder, og lod sig ordinere i en engelsk Frimenighed i Hamburg. 1877 opførte Menigheden Martinskirken paa Frbg. — G. var en vækkende Forkynder, en Agitator og Polemiker. Han begyndte sit nye Arbejde under Løsenet: *Vi har Sandheden*, og han vilde mene, at han fremholdt den ægte evangelisk-lutherske Lære. G.s Menighed fulgte Folkekirkens Symboler og i Hovedsagen ogsaa dens Ritus; man betonedede Uafhængigheden af Staten og Vigtigheden af at gennemføre Kirketugt i Menigheden. En Tid havde den evangelisk-lutherske Frimenighed Filialer paa Landet, men dens Eksistens er truet, da Tilslutningen ikke er stor. — Tegninger af C. Paustian 1882 og Axel L. Lund 1883 hos **Martinskirken**s Menighed. Litografi af C. Simonsen efter Fotografi 1860.

Dansk Missionsblad, 1855, Nr. 7—8, 11; 1856, Nr. 1. Geschichte der Evangelisch-Lutherischen Freikirche in Sachsen u. a. St., 1925, S. 162—71. Michael Neiiendam: Frikirker og Sekter, 1927, S. 352—73.

Michael Neiiendam.

Grunth, Poul Jacob Cornelius, f. 1878, Veterinær. F. 11. Dec. 1878 i Rødby. Forældre: Dyrlæge Leopold Cornelius Julius G.

(1843—1929) og Karen Laurenze Clausen (1841—1912). Gift 11. Nov. 1904 paa Frbg. med Cornelia Grunth, f. 13. Jan. 1881 i Kbh. (Johs.), D. af Grosserer, senere Forsikringsdirektør Georg Marcus G. (1851—1923) og Elise Cathinka Aurelia Frankel (f. 1856).

G. blev 1900 Dyrslæge og efter en kort Vikariat- og Assistenttid i Landpraksis Assistent ved Veterinær- og Landbohøjskolens ambulatoriske Klinik 1901, en Stilling, han 1904 ombyttede med Assistentpladsen i kirurgisk Klinik. Fra 1905 var han Reservedyrlæge i Hæren og gjorde bl. a. Tjeneste ved Ride- og Beslagskolen, hvor han hos Overdyrlæge Blædel fik en fortrinlig Beslaguddannelse. 1906 blev han Docent i Beslaglære ved Veterinær- og Landbohøjskolen. Stillingen udvidedes 1922 med Sygdoms- og Beslagundervisning for Landbrugere, og G. udnævntes til Professor i Veterinærvidenskab. Som Forstander for Højskolens Beslagsmedie har han ikke blot haft Dyrslægernes hele Beslaguddannelse under sig, men har tillige siden 1913 foruden Højskolens almindelige Beslagsmedekursus ledet den teoretiske Beslaglære med dertil hørende Eksamen (Led i Svendeprøve) for Beslagsmedelærlinge under Kbh.s Smedelav. Det er hans store Fortjeneste, at han har ført Beslagundervisningen ind i et videnskabeligt Spor. — Af G.s første Afhandlinger bør nævnes »Afløsning af den tilbageholdte Efterbyrd hos Koen« og »Krup hos Kvæget« (Maanedsskrift for Dyrslæger, XV, 1903—04 og XVI, 1904—05), men det er paa Beslaglærens specielle Omraade, at han har ydet den betydeligste Indsats, dels i Form af en Række Afhandlinger, hvoraf kan anføres »Taa-Aksen og dens Betydning ved Beslagets Udførelse« og »Hovens Belastning« (Maanedsskrift for Dyrslæger, XX, 1908—09, og XXXVII, 1925—26), dels gennem et Par nyttige Lærebøger, den populære Fremstilling: »Hovens og Klovens Pleje« (1911 og 1917) og det større Skrift: »Lærebog i Beslaglære«, udarbejdet til Brug for Beslagsmede, men ogsaa stærkt benyttet af Dyrslæger (1913, 1918, 1932). Fagets Historie har han omfattet med stor Interesse, og Højskolens Beslagssamling, der omfatter Hestesko fra Middelalder til Nutid og mange Landes Skoformer foruden en særlig Afdeling for Sygebeslag m. m., er meget omfattende og værdifuld. Beslagkunstens ældre Historie i Danmark har han behandlet i et Par større Afhandlinger i Veterinær- og Landbohøjskolens Aarsskrift (1923) og i Festskriftet for Bernhard Bang (1928). — G.s Dytighed og organisatoriske Evner har ganske naturligt medført, at han har været indvalgt, som Formand eller Medlem, i en Række Bestyrelser for Legater, i Den danske Dyrslægeforenings Voldgiftsret, Kbh.s Dyrslægeselskab, Hestens Værn, Kreatur-Forsikrings-Foreningen af 1859 for Konge-

riget Danmark. Et stort og dygtigt Arbejde ydede han som Den danske Dyr lægeforenings Sekretær 1911—20; de to sidste Aar var han tillige Redaktør af Foreningens Medlemsblad. — R. 1923.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 286 f.

Hj. Friis.

Grut, Edmund Gottfred **Hansen**, 1831—1907, Øjenlæge. F. 15. Jan. 1831 i Kbh. (**Garn.**), d. 13. Juni 1907 paa Hummeltofte ved Lyngby, begr. i Gentofte. Forældre: Grosserer, senere Etatsraad Andreas Nicolaj Hansen (s. d.) og Hustru. Navneforandring 12. Juli 1882. Gift 18. Sept. 1857 i Kbh. (Holmens) med Bertha Cathinca Hoskiær, f. 6. Nov. 1832 i Kbh. (Holmens), d. 29. Marts 1911 sst., D. af Varemægler Frederik H. (1790—1867) og Marie Christiane Hennine Lund (1800—86).

G. blev Student 1847, privat dimitteret, gjorde under Krigen Tjeneste ved et Lazaret 1850 og tog medicinsk Embedseksamen 1854. Paa en Udenlandsrejse til Paris, London og Edinburgh 1855—56 studerede han Kirurgi og **Oftalmologi**; det sidste Fag fangede snart hans Interesse fuldstændigt, og 1862 studerede han det næsten et Aar i Berlin hos Datidens store Lærer og førende Øjenlæge Albrecht v. Graefe. Allerede 1857 tog G. den medicinske Doktorgrad paa en Afhandling om det dengang nylig opfundne Øjenspejl. Han var Reservekirurg ved Frederiks Hospital 1859—61 og oprettede i Maj 1863 en Klinik for Øjensygdomme, som efter et Par Flytninger fik sit endelige Domicil i Havnegade Nr. 5, og som i Kraft af G.s Personlighed naaede en saadan Berømmelse, at Navnet Øjenklinikken i Havnegade endnu lever og har overført G.s Autoritet paa hans Efterfølgere. — G. havde den Lykke, at hans Ungdoms- og Læretid faldt i Oftalmologiens store **Gennembrudsperiode**, hvor Øjenlægerne v. Graefe og Donders og Fysiologen Helmholtz i Løbet af forbavsende kort Tid skilte Faget ud fra Kirurgien som et selvstændigt Specialfag. Hele den Strøm af ny klinisk og fysiologisk Viden, som brød frem fra Tyskland og Holland, blev det G.s Livsopgave at føre ind over Danmark, og han besad alle de Evner baade som Person og som Læge, som dette krævede. Studenter og Læger strømmede til hans Klinik, og igennem en lang Række af Afhandlinger førte han de nye Problemer frem. Hans Lærerevner og hans baade stærke og besnærende Personlighed til Trods var hans Vej frem dog ikke uden Kampe. Specialfagernes Emancipation havde indflydelsesrige, ja, fanatiske Modstandere inden for Universitetet, og skønt der allerede 1872 rejstes Forslag om gennem et Docentur at knytte G.s frivillige

Lærergerning til Universitetet, lykkedes det først ti Aar senere at faa et Docentur i Oftalmologi oprettet. 1888 ophøjedes Docenturet til et ordinært Professorat, som G. indehavde til 1896. G. var først og fremmest den store Kliniker og Lærer, og paa Klinikken i Havnegade skabte han ikke alene den Tids største Helbredelsesanstalt for Øjensygdomme i Danmark, men tillige en national klinisk Skole, hvis Særpræg ikke alene bestemte Udviklingen af dansk Oftalmologi gennem mange Aar, men ogsaa blev afgørende for Udviklingen af skandinavisk Oftalmologi. Stod G.s Betydning som Videnskabsmand end ikke helt paa Højde med hans Betydning som Foregangsmand, har han dog præsteret Afhandlinger af blivende Betydning; her skal kun nævnes hans Arbejde over de dybe Hornhindebetændelser, over den saakaldte Neglekeratitis, en Form for Hornhindebetændelse, af hvilken han har givet den første fuldstændige Beskrivelse, endvidere hans Afhandling om den grenede Hornhindebetændelse og ikke mindst en Række Afhandlinger om Skelen, af hvilke den sidste 1889 blev holdt som **Bowman Lecture** i London. Af hans mange internationale videnskabelige Æresbevisninger skal nævnes: han var Vicepræsident ved Oftalmologkongressen i New York 1876, Medlem af Norske Videnskabernes Selskab og Æresmedlem af det kgl. engelske Oftalmologiske Selskab. Fra det københavnske Oftalmologiske Selskabs Stiftelse 1900 var han ogsaa dettes Æresmedlem. For hele den følgende Generation af Øjenlæger i Danmark var G. Læreren med den store kliniske Autoritet; han hævdede den med fast Haand og yndede ikke afvigende Meninger paa klinisk Omraade eller Modstand mod sine Planer, men hans personlige Charme gjorde det let at bøje sig for hans Mening. Hans Sprogkundskaber og hans repræsentative Egenskaber gjorde ham til en Forgrundsfigur ved videnskabelige Kongresser, i Indlandet som den dygtige Leder, i Udlandet som Danmarks fremragende Repræsentant. — R. 1866. DM. 1888. K.² 1895. — Malerier af Aug. Schiøtt 1867, P. S. Krøyer ca. 1892 (begge Familieeje) og Aug. Jerndorff 1902 paa Rigshospitalet. Litografi efter Fotografi. Træsnit bl. a. af H. P. Hansen 1885 og af H. C. Olsen 1904 efter Fotografi.

Slægt, se Slægtartiklen Hansen. Ill. Tid. 20. Jan. 1901 og 23. Juni 1907. Hospitalstidende, 4. Rk., XV, s. A., S. 658 ff.; LXXII, 1929 (Med. Selsk. Forhandl., S. 1—16); LXXIV, 1931, S. 239—49. Ugeskrift for Læger s. A., S. 619—22. *Henning Rønne.*

Grut, Torben, f. 1865, Officer, Tekniker. F. 23. Aug. 1865 i Kbh. (Garn.). Forældre: Dr. med., senere Professor Edmund Hansen G. (s. d.) og Hustru. Døbt Torben G. Hansen; Navne-

forandring 12. Juli 1882. Gift 1° 14. Dec. 1892 i Kbh. (Trin.) med Caroline (Lili) Alvilde Nini Worsaae, f. 7. Nov. 1871 i Kbh. (Frue), d. 8. Dec. 1893 sst., D. af Museumsdirektør, senere Kultusminister J. J. A. W. (s. d.) og Hustru. 2° 27. Sept. 1899 i Tun, Väster Gotland, med Mary Adolphine Grut, f. 12. Juni 1876 paa Gammalstorp i Väster Gotland, D. af Godsejer, Løjtnant William Walter Hansen G. (1840—1902) og Valborg Heilmann (1850—1924).

G. blev Student 1882 fra Metropolitanskolen, n. A. cand. phil. og gik derefter paa Officerskolen. 1886 tog han Afgangseksamen fra næstældste Klasse og blev samme Efteraar, efter den sædvanlige Tjenestetid som Sekondløjtnant, Premierløjtnant i Ingeniørkorpset. 1890 tog han Afgangseksamen fra Officerskolens ældste Klasses Ingeniørafdeling. 1892—96 var han Adjudant hos Ingeniørgeneralen. 1893 blev han Lærer i Teknisk Mekanik ved Officerskolens ældste Klasse, en Stilling, han beklædte til 1902. 1896—97 havde han Orlov for at studere ved Eidgenössisches Polytechnikum i Zürich. 1898 blev han Kaptajn og s. A. Chef for Søforternes Bygningsvæsen, 1902 Adjudant hos Kongen; 1906 kom han tilbage til Ingeniørregimentet som Stabschef og blev 1914 Oberstløjtnant. 1914—18 var han Chef for 3. Ingeniørbataillon (Telegrafbatalionen), 1918—24 for 2. Ingeniørdirektion, fra 1920 som Oberst. 1924—26 var han Chef for Kongens Adjudantstab, 1926 blev han Generalmajor og Chef for Ingeniørkorpset, fra hvilken Stilling han afskedigedes 1930. — G. var en af de første Ingeniører i Danmark, der beskæftigede sig med Jernbeton, og 1899—1906 projekterede han næsten alle i Danmark og Sverige udførte Jernbetonarbejder. Han har været Formand i Bestyrelsen for Dansk Ilt- og Brintfabrik, for Kbh.s Sygehjem fra 1921 og for Bestyrelsen i De danske Sukkerfabrikker fra 1923. Som Formand for Kbh.s Sygehjem forestod han denne Stiftelses Nyorganisation efter Flytningen fra Ejendommen paa Rolighedsvej efter dennes Salg til Landbohøjskolen. 1923—26 var han Formand for Det krigsvidenskabelige Selskab og 1927—29 for Dansk Rekyrliffelsyndikat. Han er endvidere Medlem af Telefonkommissionen af 1917, af Centralkomiteen for de frivillige Korps og var Medlem af den danske Olympiadekomité i Sverige og England samt af den internationale Komité for Lillebæltsbroen. 1928—31 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse og 1929 Medlem af Det nordiske Ingeniørmødes Ærespræsidium, 1929—30 Formand for Officersforeningen. — Kammerherre 1924. — R. 1902. DM. 1911. K.² 1923. K.¹ 1928. — Buste af S. Wagner 1934.

Slægt, se Slægtartiklen Hansen.

Povl Vinding.

Grut Hansen, Charles (Charlie) Nicolai, 1867—1922, Landmand. F. 29. Okt. 1867 i Kbh. (Johs.), d. 30. Maj 1922 i Hornbæk, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Grosserer, senere Etatsraad Alfred Peter Hansen (1829—93) og Emmy Gotschalck (1827—86). Brodersøn af Edmund Hansen G. (s. d.). Ugift.

G. H. blev Student 1886 fra Haderslev Læreres Skole og lærte derefter praktisk Landbrug hos ansete fynske og sjællandske Landmænd, var 1890—91 Elev paa Lyngby Landboskole og tog 1891 Filosofikum. 1892 overtog han Kollekolle i Værløse Sogn med et Tilliggende af ca. 300 Tdr. Land; 1906 købte han tillige den nærliggende Værløsegaard. G. H. var en interesseret og dygtig Landmand, der i Løbet af faa Aar blev kendt ud over Landets Grænser som en fremragende Kvægopdrætter. Ved Gaardens Overtagelse fandtes en almindelig Handelsbesætning, der forbedredes ved Indkøb af Tyre og Kvier paa Fyn. Navnlig blev der lagt Vægt paa at højne Mælkens Fedtindhold, og paa dette Omraade opnaaede den intelligente Opdrætter ved maalbevidst Avlsarbejde særdeles gode Resultater, der ikke alene kom Kollekolle-Besætningen til gode, men som fik Betydning i videre Kredse, idet der solgtes Avlsdyr til andre Egne af Landet. Kollekolle blev et søgt Lærested ikke alene for unge Landvæsenselever, men ogsaa for en Mængde husdyrbrugsinteresserede fra Ind- og Udland, over for hvem G. H. viste en elskværdig og stilfuld Gæstfrihed. G. H. beklædte en Række offentlige Tillidshverv. 1897 blev han Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Amts Landboforening, for hvilken han 1898—1906 var Næstformand og 1906—20 Formand; ved sin Fratræden udnævntes han til Æresmedlem. 1902 blev han Medlem af Bestyrelsen og 1907 Formand for Foreningen til Fremme af Landbrugets Udførsel, 1907 Medlem af Statstyreskuekommissionen. Desuden var han Medlem af en Række Bestyrelser, bl. a. De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab fra 1907, Korps Westenholz o. fl.; endvidere var han Formand for Værløse Sogneraad fra 1907. — Han havde levende Interesse for nationale Bevægelser og for den sønderjyske Sag, som overhovedet for samfundsnyttige Formaal. Sin Ejendom Kollekolle med den værdifulde Besætning testamenterede han til Sjællands Stifts Kvægopdrætterforening. — R. 1908. — Mindesmærke i Kollekolle Have, rejst af Sjællands Stifts Kvægopdrætterforening 1925, med Portrætmedaillon af Carl Martin-Hansen.

Studerterne fra 1886, 1911, S. 149. Vort Land 5. Jan. 1912. Ugeskrift for Landmænd, LXVII, 1922, S. 239 ff., 262 f.; LXX, 1925, S. 714 f. Vort

Landbrug, XLI, 1922, S. 291. København 1. Juni s. A. Slægt, se Slægt-artiklen Hansen.

A
Anton Christensen.

Grüne, Johan Peter Martin, 1805—78, Journalist. F. 21. Marts 1805 i Kbh. (Garn.), d. 19. Febr. 1878 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Skrædder, fhv. Underofficer Ludvig Christopher G. (1768—1845) og Birgitte Christine Laurine Krog (1777—1819). Gift 16. Maj 1844 i Kbh. (Garn.) med Charlotte Emilie Grove, f. 8. Juni 1807 i Præstø, d. 22. April 1891 i Kbh. (Johs.), D. af Postmester, senere Postkontrollør Hans Jørgen G. (1767—1845) og Charlotte Frederikke Brandt (1781—1816).

G. var 1825—33 paa Drejerprofessionen i Tyskland, Schweiz og Italien, levede navnlig længere Tid i Milano. Med stor Ihærdighed skaffede han sig megen og sikker Viden i Sprog, Historie, Geografi og paa endnu flere Omraader, og dertil kom snart en mundtlig og skriftlig Fremstillingsform, der ikke røbede den selv-gjorte Mand, noget, han ellers vedblev at være i Sind og Skind. Endog velskabt tysk Lyrik magtede han (en Samling i »Gæa« 1847). Fra 1834 skrev han i »Kjøbenhavnsposten«, og da dets anselige Medarbejdere Dec. 1839 gik til »Fædrelandet«, blev han dets Redaktør (om end hans Navn paa Grund af Censurdomme ikke staa derpaa 1840—46), indtil det gik ind 1856, og under en ti Maaneders Genoplivelse 1858—59. Det blev aldrig nogen økonomisk Succes, og uanset G.s Offervillighed og tilfredse Fordringsløshed holdtes det i Længden kun oppe ved Støtte fra Meningsfæller; men uden Virkning i Samtiden og uden historisk Interesse blev det ingenlunde. G. var kristelig farvet social Demokrat med afgjort Betoning af det sociale. Derfor kunde han i Marts 1848 som Skribent, som Medlem af Haandværkerdannelsesforeningen og paa Hippodrommøderne holde Kravet om almindelig Valgret frem mod Tvivl og Tøven fra de Liberales Side og efter Sejren vedligeholde en mistænsom Frondørstilling over for de toneangivende Kredse. Men da Valgretten i sig selv ikke syntes ham at hindre det akademiske Borgerskabs Formynderskab over Menigmand, og da han fandt dette Borgerskabs Hovedidé, Nationaliteten, tom og farlig, blev han, der elskede sit Stamland Tysklands Kultur og Folkeart, denne Idés erklærede Modstander og gik over til **Helstatspolitikken**, idet han oprindeligt opfattede den Ørstedeske Fællesforfatning som et nødvendigt Onde (»enten **maa** Staten eller Friheden indskrænkes«), men **efterhaanden** tog alle Konsekvenser. Hans Idealer — et Aristokrati eller endog et Teokrati, der sørgede for Almenheden, upaavirket af Kapitalismen — var for abstrakte

som Program, og praktisk set blev han ikke stort andet end en Torn i Kødets paa de sejrende Nationalliberale, der da heller ikke sparede ham. — 1862—67 blev han endnu mere sort Faar som Redaktør af Ugebladet »Kronen«. Men hans Kritik af den økonomiske Individualisme under dens sejrige Gennembrud peger mod en fjernere Fremtids sociale Stat, og i Enkeltheder bragte han mangt et Korrektiv til, hvad der var ovenpaa i den offentlige Mening. En af hans gamle bitre Modstandere, C. St. Bille, har givet ham det Eftermæle, at han var en helt igennem nobel og hæderlig Karakter, der ret beset altid blev sig selv lig.

Dagbladet 4. Dec. 1851, 27. Maj 1852, 15. Maj 1854. Nord og Syd, 1856, III, S. 50—58. M. Goldschmidt: Livs Erindringer og Resultater, 1877, S. 396—99. O. Borchsenius: Fra Fyrrerne, I, 1878, S. 46—57, 61—69. Samme: To Digtere, 1886, S. 40. Kr. Arentzen: Fra yngre og ældre Dage, 1886, S. 64 f. J. Michaelsen: Fra min Samtid, 1891, S. 78 ff. Villads Christensen: København 1840—57, 1912. *Paul Læssøe Muller.*

Grüner. Der findes flere Familier af dette Navn, mellem hvilke der ikke synes paaviselig Forbindelse. Den saakaldte ældre norske Slægt G. udspringer fra Møntmester i Kbh., senere i Kristiania Peter G. (Grøner) (d. 1650), der menes indvandret fra Tyskland. Hans Søn og Efterfølger Friedrich G. (d. 1674) til Nedre Foss var Fader til Provst, Sognepræst i Hedrum Frederik G. (1665—1741) — af hvis Efterkommere den danske Gren er uddød, medens den norske endnu blomstrer — og til Etatsraad, Envoyé i Stockholm Johan Diderik G. (1661—1712), der 1693 blev adlet. Han var Fader til nedenn. Diplomat, General Gustav G. (1688—1763) til Margaard, med hvem Adelsslægten uddøde, og — illegitimt — til Johan G., der blev adlet i Sverige, og hvis Slægt levede der til omkring 1870. — Den yngre norske Slægt tilhører paa Spindesiden den omtalte Slægt. Den føres tilbage til Slotsskriver og Borgmester i Kbh. Knud Pedersen Skriver (d. 1569), der stammede fra Svendborg, og hvis Sønesøns Søn, Provst, Sognepræst i Nannestad Jens Mogensen (1641—1721) ægtede en Datter af ovenn. Møntmester Friedrich G. (d. 1674). Slægten lever endnu i Norge. — Den ældre danske Slægt stammer fra Sognepræst i Højby Elias G. (1690—1750), der muligvis er Søn af en i Randers forekommende Christian Christopher G. Elias G.s Sønesøn Pastor Elias G. (1754—1818) var Fader til Justitsraad, Prokurator Thomas Ludvig G. (1782—1844) til Rønnebæksholm, til Sognepræst i Løsning Frederik Vilhelm G. (1785—1852) — hvis Søn var Højesterets-sagfører Frederik Vilhelm G. (1844—1930) — og til General-krigskommissær Gustav G. (1791—1869) til Kærup, hvis Søn,

nedenn. Kammerherre, Hofjægermester Johan Georg Røebye G. (1817—90) til Ravnstrup m. m. var Fader til Hofjægermester Gustav Gunnar Georg Garth-G. (f. 1868). — Den yngre danske Slægt føres tilbage til Musketer Johan Friedrich Christopher Grüner (ca. 1764—1812), hvis Søn Oberst Frederik Herman G. (1802—69) var Fader til Højesteretsassessor Axel Peter G. (1843—1918) og til Generalmajor Theodor Sophus G. (1844—1927). — Endelig maa nævnes en fra Norge kommende Slægt, hvis Stamfader Kræmmer Erik Grundsæt var Fader til Oberstløjtnant Frederik G. (1762—1821). Blandt dennes Børn var Stifteren af G.s Handelsakademi, Kommerceraad Haldur Ragnvald G. (1818—58) og Justitsraad, Borgmester i Husum Hakon Harald G. (1815—1900), hvis Datter Mathilde Margrethe Agathe G. (1861—1934) i sit Ægteskab med Raadstuearkivar Oluf Nielsen (1838—96, s. d.) var Moder til nedenn. Folklorist Hakon G.-Nielsen (f. 1881).

Th. Hauch-Fausbøll: *Slægthaandbogen*, 1900, S. 281—94. Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 470 f. Gustaf Elgenstierna: *Svenska Adelsns Åttartavlor*, III, 1927, S. 190 f. Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, IV, 1836, S. 287—342. Bernt Moe i *Tidsskr. for den norske Personalhistorie*, ny Række, 1846, S. 81—88. Haagen Krog Steffens: *Norske Slegter*, 1912, S. 140—43.

Albert Fabritius.

Grüner, Johan Georg Røebye, 1817—90, Godsejer. F. 26. Okt. 1817 paa Førslevgaard, d. 16. Nov. 1890 paa Ravnstrup, begr. i Herlufmagle. Forældre: Forpagter, Krigsassessor, senere Godsejer og Generalkrigskommissær Gustav G. til Kærup (1791—1869) og Mariane Birgitte Røebye (1795—1859). Gift 15. Aug. 1867 i Kbh. (Garn.) med Clara Gudrun Simonsen, f. 6. Febr. 1850 i Kbh. (Garn.), d. 6. Juni 1881 paa Ravnstrup, D. af cand. jur., Fuldmægtig i Indenrigsministeriet Carl Gisle Gunnar S. (1813—84) og Ida Sofie Adamine Clara Rosalie Krogh-Kierulff (1824—1909).

G. blev Student 1836 fra Sorø, cand. jur. 1842. N. A. købte Faderen Ravnstrup til ham, 1851 erhvervede han yderligere Lille Svendstrup, og efter Faderens Død 1869 overtog han ogsaa Kærup. Sammen med Greverne C. E. Frijs til Frijsenborg, J. Frijs til Juellinge og Baron O. D. Rosenørn-Lehn købte han 1861 Tersløsegaard Hovedbygning og Have, hvor de tre Soranere oprettede det Holbergske Enkesæde. G. var en begavet, noget urolig Mand med mange offentlige Interesser. Fra 1844 var han Medlem af Herlufmagle Sogneraad og i næsten en Menneskealder dets Formand, 1854—56 sad han i Præstø Amsraad. Politisk var han udpræget konservativ og kom som Ven af Grev C. E. Frijs i Begyndelsen og Midten af 60'erne til at spille en vis Rolle i Udentings-

politikken. Han stillede sig 1861 til Folketinget i Køge og tog 1864 Del i Stiftelsen af Augustforeningen. 1865 var han Mellemand mellem Frijs og J. A. Hansen ved Indledningen af de paa Joseph Michaelsens Initiativ optagne Forligsforhandlinger, stillede sig s. A. til Folketinget i Slagelse og var i Okt. en af Stifterne af Oktoberforeningen, af hvis Bestyrelse han blev Medlem. Særlig Interesse nærede han for sociale og økonomiske Institutioner; 1849 oprettede han en loka Sparekasse, var 1871 en af Stifterne af Landmandsbanken (Formand for Bankraadet 1871, 72 og 84) og tog 1872 Initiativet til Oprettelsen af De forenede Kommuners Alderdomsforsørgelseskasse, hvis Præsident han var til sin Død, men som i øvrigt ikke fik den Betydning, han havde ventet. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Jægermester 1846. Hofjægermester 1861. Kammerherre 1882. — R. 1865. DM. 1874. — Maleri af E. Lehmann 1875 i Familieje. Træsnit af W. Obermann 1873.

Joseph Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893, S. 132 ff. Jul. Schovelin: Landmandsbanken 1871—1921, 1921, S. 142—47. A. F. Kriegers Dagbøger, III, 1921, S. 329, 342. G. Nørregaard i Povl Engelstoft og Hans Jensen: Bidrag til Arbejderklassens og Arbejderspørgsmaalets Historie i Danmark 1864—1900, 1931, S. 67 ff., 78, 95. *Povl Engelstoft.*

Grüner, Gustav, 1688—1763, Officer, Diplomat. F. 1. el. 3. Jan. 1688 paa Säbygaard i Øster Gotland, d. 18. Febr. 1763 i Kristiania, begr. i Sønderød K. Forældre: Sekretær ved den danske Legation i Stockholm, senere Amtmand, Etatsraad Johan Diderik G. (1661—1712, gift 2° 1691 med Helena Gustafva Svinhufvud, d. 1702, 3° 1705 med Friherreinde Eva af Ranck, 1674—1725) og Friherreinde Ebba Catharina Kurck (d. 1688). Gift 1° 2. Maj 1719 i Frederikshald med Sophia Amalia Vind, f. 15. Maj 1698 i Toten, Norge, d. 4. Dec. 1722 i Kbh., begr. i Frue K., D. af Oberstløjtnant, senere Generalmajor Ove V. (1665—1722) og Alette Margretha Dorn (1671—1749). 2° 26. Marts 1725 paa Margaard med Margaretha Due, f. 25. Juli 1682 paa Sønderdalen, Folding Sogn, d. 1. April 1736 paa Margaard (gift 1° 1711 med Major Jørgen Tyge Seefeld til Margaard, 1675—1723, gift 1° 1708 med Susanne Bauditz, 1690—1709), D. af Amtmand, senere Etatsraad Jørgen Skeel D. (1637—1701, gift 1° 1662 med Elsebe Krabbe, 1645—senest 67) og Birgitte Reedtz (d. 1695).

G. blev 1702 indskrevet som Søkadet i Kbh., men var 1705 Underofficer ved et svensk Infanteriregiment. 1706 blev han Sekondløjtnant i Hjelpekorpsen i Brabant, hvor han indtil 1714 deltog i en Række Slag og Belejringer, blev saaret et Par Gange og omtales som en dygtig og »très-joli garçon«. 1708 blev han

Premierløjtnant, 1710 overtallig, n. A. virkelig Kaptajn. 1716—18 deltog han i Krigen i Norge i forskellige Stabe, og 1719 fik han Kompagni i Grenaderkorpset og Majors Rang. Da Løvenørn 1720 sendtes til Stockholm til Deltagelse i Lord Carterets Fredsforhandlinger, benyttedes G., hans personlige Ven, ved fortrolige Sendelser mellem Kbh. og Stockholm. 1728 blev G. virkelig Major og s. A. kar. Oberstløjtnant ved et norsk Regiment, men forblev i Kbh., indtil han n. A. som virkelig Oberstløjtnant blev forsat til et Landregiment i Danmark. Da Landmilitsen ophævedes 1730, kom G. paa Vartpenge, blev 1732 Underfører i Drabantgarden, n. A. Overfører og kar. Oberst, 1737 virkelig Oberst og Chef for Fyenske Landregiment. Han var en meget dygtig Regimentchef, uddannede sit Regiment fortrinligt og førte skarp Kommando, men ligesom i sine senere Stillinger var han stridbar over for de høje civile eller halvmilitære Myndigheder. 1745 afstod han Regimentet med Kongens Tilladelse og for en betydelig Pengesum. — Da der 1740 ved Tronfølgervalget i Sverige aabnede sig Udsigter for Christian VI. eller hans Søn, blev G. i Juni sendt til Stockholm for at afløse den danske Minister der. Hans udstrakte Forbindelser i høje svenske Kredse og almindelige Kendskab til svenske Forhold gjorde ham særlig egnet til at arbejde for en »skandinavisk Plan«, og der var paa dette Tidspunkt virkelig Udsigt til en Forening af de tre Riger. G. havde selv en stærk Tro til, at hans Arbejde skulde lykkes, og udviklede en overordentlig Virksomhed gennem Udsendinge over hele Landet og Anvendelse af betydelige Pengemidler for at vinde Tilhængere for Planen om en dansk-norsk Tronfølger. I Bondestanden og blandt Præsterne, til Dels ogsaa i Borgerstanden, vandt hans Arbejde betydelig Fremgang, men blandt den talrige Adel og i Hæren naaede han kun ringe Tilslutning, og fra russisk Side arbejdedes der med alle Midler for at faa en Gottorper valgt. De første Maaneder af 1742 opholdt G. sig i Kbh. til Konferencer og vendte i Maj tilbage til Stockholm for at fortsætte sine Anstrengelser. Alligevel blev den unge Gottorper Carl Peter Ulrich valgt s. A.; men da han omtrent samtidig blev russisk Tronfølger, genoptoges Arbejdet. G. opfordrede indtrængende Regeringen i Kbh. til Forberedelser til med Vaabenmagt at støtte hans Bestræbelser og de af ham vundne Tilhængere. Der blev ogsaa truffet betydelige militære Anstalter, og C. A. v. Bercken-tin sendtes til Stockholm for at virke sammen med G. De to Mænd samarbejdede fortrinligt og sparede ikke paa Pengene, men trods alt blev en anden Gottorper, Adolf Frederik, valgt 1743. Kort efter nedsatte Kongen en militær Kommission, hvoriblandt G.,

til Fremsættelse af en virkelig Operationsplan mod Sverige. G. foreslog, at man med to Korps å 10 000 Mand fra Sjælland og Norge skulde bryde ind i Sverige, men det lykkedes ham ikke at vinde de ældre Generaler for sin Plan, som fandtes for vovelig og utilstrækkelig. Kongen, der allerede fra tidligere Tid satte megen Pris paa G., havde været ret tilbøjelig til at laane Øre til hans Raad; men mod Slutningen af 1743 blev Planerne opgivet og Hæren afmobiliseret. Kort i Forvejen var G. blevet fritaget for Ministerchergen. 1742 var han blevet Generalmajor, n. A. Overgeneraladjutant hos Kongen. — I de nærmest følgende Aar tog G. sig meget af at forbedre og forskønne Margaard, indtil Frederik V., der havde arvet Faderens Interesse for G., 1748 udnævnte ham til Kommandant paa Kronborg, 1755 til Generalløjtnant. 14. Marts 1759 udnævntes han, med Forbigaaelse af flere ældre Generaler, til kommanderende General i Norge. Han var da 71 Aar og bad sig fritaget for denne Stilling, der i hans høje Alder medførte stort Besvær ved Flytning og Boligindretning i Kristiania, men Kongen fastholdt Udnævnelserne og betalte rundelig G.s Omkostninger ved Overflytningen og hans huslige Indretning samt tilstod ham Gage som Feltmarskal. At G. straks fik anvist et betydeligt aarligt Pengebeløb »til et vist Formaal«, for hvilket han kun skulde »kvittere« til Kongen direkte, kan tyde paa en Slags fortsat politisk Virksomhed for G. — Da omtrent Halvdelen af den norske Hær i disse Aar stod i Holsten, blev der ikke Lejlighed for G. til at foretage betydelige Forandringer og Forbedringer, og han døde, umiddelbart før Saint-Germains Reformplaner greb ind over den norske Hær. Hans Virke har dog sat Spor paa flere Omraader, bl. a. Forstærkning af Grænsebefæstningerne og Arbejde paa at skaffe den af hans Forgænger oprettede, kummerligt aflagte Matematiske Skole i Kristiania sikre Indtægter og en fast Fond. Han erfarede, at visse Regimentschefer havde begaaet Underslæb med Undermunderingspengene til Mandskabet, og fik dem idømt betydelige Straffebøder, som han med Kongens Tilladelse overdrog til den nævnte Skole. 1761 blev han General af Infanteriet. — Kammerherre 1743. — Hv. R. 1749. *L'union parfaite* 1751. — Lille Maleri 1744 paa Nedergaard. Maleri af C. G. Pilo paa Fr.borg. Maleri paa Krigsskolen i Oslo; Kopi 1880 i Oslo militære Samfund.

Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, IV, 1836 (G.s Selvbiografi). E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II, 1894. F. Sinding-Larsen: Den norske Krigsskoles Historie i ældre Tider, 1900. A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924. Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 471.

Rockstroh (P. F. Rist).

Grüner-Nielsen, Hakon Harald, f. 1881, Folkemindeforsker. F. 24. Juli 1881 paa Frbg. Forældre: Raadstuearkivar Oluf Nielsen (s. d.) og 2. Hustru. Navneforandring 4. Jan. 1936. Gift 12. Sept. 1917 i Ordrup med Ellen Mathilde Keiser-Nielsen, f. 9. Nov. 1884 i Birket, D. af Kapellan i Birket, senere Sognepræst og Undervisningsminister Søren K.-N. (s. d.) og 1. Hustru. Navneforandring 21. Jan. 1909.

G.-N., der er Student fra Schneekloths Skole 1900 og cand. mag. (Dansk, Historie, Tysk) 1906, blev s. A. Assistent i Dansk Folkemindedsamling og 1911 Arkivar sst. Efter at have taget Organisteksamen 1913 har han desuden været ansat som Organist ved Kingos Kirke siden 1915. G.-N. har fra sin Fader arvet Interessen for Kulturhistorie og ældre dansk Litteratur. Hans Hovedarbejder er dels en Fortsættelse af Svend Grundtvigs og Axel Orliks Udgivelse af dansk Visedigtning, dels, under Paavirkning af Musikhistorikeren Hjalmar Thuren (s. d.), Udgivelse og personlig Indsamling af dansk og færøsk Folkemusik. Af G.-N.s Udgaver paa disse Omraader kan nævnes: »Danske Viser 1530—1630«, I—VI (1912—31), »Danmarks gamle Folkeviser« (siden 1919), »Danske Folkeviser«, I—II (1925—27), »Danske Skæmteviser fra 16.—18. Aarh.« (1927—28), »Færøske Melodier til danske Kæmpeviser« (1923; paa Grundlag af et efterladt Arbejde af Hj. Thuren) og Afhandlingen »Om Paalideligheden af Visehaandskriftet Karen Brahes Folio« (i Danske Studier 1923). Desuden er Folkedansenes ældste Former i Danmark udførligt oplyst af G.-N. i »Vore ældste Folkedanse« (1917), »Folkelig Vals« (1920) og »Dans i Danmark« (i Nordisk Kultur, XXIV, B, 1933). Dansk Almuekultur har G.-N. behandlet bl. a. i »Læsøfolk i gamle Dage« (1924) samt i »Julestuer og Julestuelege« (i Sprog og Kultur 1933). — G.-N. er Nutidens ypperste Kender af den danske Folkeviser, dens Ord saavel som dens Toner.

R. Paulli.

Grünfeld, Frederik Christian Henrik, 1845—1911, Læge. F. 29. Nov. 1845 i Slesvig, d. 17. Marts 1911 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Lærer, senere Overlærer ved Slesvig Domskole Hans Peter Hansen G. (1813—93) og Anna Cathrine Peschcke (1818—70). Gift 16. Marts 1911 i Kbh. (Garn.) med Marie Vilhelmine Olesen, f. 7. Febr. 1861 i Kbh. (Garn.), D. af Bogholder, senere Kontorchef i Finansministeriet, Etatsraad Peter Alto O. (1825—1900) og Hansine Frederikke Gjørup (1835—1906).

G. blev Student 1863 fra Slesvig. Han begyndte at studere Jura ved Kbh.s Universitet, men efter halvandet Aars Forløb

ombyttede han Juraen med Medicinen, hvortil Professor Japetus Steenstrups Forelæsninger havde vakt hans Lyst. Han tog medicinsk Eksamen 1870. Han var Reservelæge ved Almindelig Hospital 1873—84 og foretog her omfattende Undersøgelser over Cicatricer efter *ulcus ventriculi et duodeni*. 1883 tog han den medicinske Doktorgrad («Om hernia foraminis ovalis»). 1884 blev han Overlæge ved St. Johannesstiftelsens Sygehus og ledede i 26 Aar den store Afdeling paa en mønsterværdig Maade. Han skildres som en helstøbt, retlinet og elskværdig Personlighed. Han var en udmærket Lærer for Studenterne, lagde særlig Vægt paa en omhyggelig Patientundersøgelse, navnlig Stetoskopi og Palpation af Underlivet. Studenterne kunde ogsaa af ham lære, hvorledes de uhelbredeligt syge skulde omgaaes og behandles saaledes, at Lægen, selv hvor Terapien var magtesløs, blev sine Patienters Ven og Hjælper. Han kendte alle sine Patienter, ikke alene deres Sygdomme, men ogsaa deres Besværligheder i Hjemmet, deres Fattigdom og deres Alkoholisme. Men lige saa streng han var over for sig selv, lige saa overbærende var han over for Patienterne. Han forenede paa rette Maade Lægevidenskab og Lægekunst. Foruden i Lægekunsten var han stærkt interesseret i den græske og latinske Litteratur, havde altid en lille græsk eller latinsk Klassiker i sin Lomme, og kort før sin Død fuldendte han en Oversættelse af Dele af Hippokrates' Skrifter og syslede med en Oversættelse af Aretæos. Han samlede sig i Aarenes Løb et stort og meget værdifuldt medicinsk Bibliotek med mange sjældne gamle Værker; det findes stadigt paa St. Johannesstiftelsen, hvortil han testamenterede det. Han var ogsaa stærkt kunstinteresset, særlig i Kobberstik, og i de senere Aar dyrkede han paa sine aarlige Rejser Kunsten med Lidenskab. I den sidste Tid før sin Død, da han paa Grund af Anæmi var meget kortaandet, overvandt han paa hver Trappeafsats i sin Praksis sin Kortaandethed ved at læse i en italiensk Parlør. Skønt han ellers ikke vilde læse Bøger fra det sidste Halvhundredaar, bevirkede hans Medfølelse med de fattige, at han kastede sig over Læsningen af Henry Georges Skrifter. — G. var Medlem af Direktionen for Kellers Anstalter og af Bestyrelsen for Kysthospitalet ved Refsnæs samt Medlem af Sundhedskollegiet 1901—07. — Posthumt Maleri af Wentorf paa Almindelig Hospital.

Univ. Progr. Nov. 1883. Ugeskrift for Læger, LXXIII, 1911, S. 428 f.

Axel Borghjærg.

Græbe, Carl Emanuel, 1851—1930, Bogtrykker. F. 29. Sept. 1851 i Kbh. (Helligg.), d. 10. Okt. 1930 sst., begr. sst. (Ass.).

Forældre: Bogtrykker Johan Christian Frederik G. (1804—83) og Frederikke Amalie Johanne Andersen (1814—95). Gift 10. Aug. 1924 i Hjørring med Dagmar Vibeke Olsen, f. 7. Okt. 1893 i Viborg, d. 4. Juni 1935 i Kbh. (Holmens) (gift 2° 1934 med Fabrikant, Kaptajn i Reserven Henry Viggo Gottlieb Severin Klein, f. 1874, gift 1° 1899 med Agnes Margrethe Emilie Jacobsen, f. 1875, 2° med Ella Margrethe Høygaard Kjølbye, 1891—1928), D. af Adjunkt, senere Rektor i Viborg Johannes Emil O. (1855—1930) og Else Marie Frederiksen (1867—1934).

G. stod i Lære i Bianco Lunos Bogtrykkeri i Kbh. og fortsatte derefter sin Uddannelse i Paris. Efter sin Tilbagekomst til Danmark var han fra 1878 ansat som Faktor i O. C. Olsen & Co.s Bogtrykkeri i Kbh., indtil han 1884 overtog Ledelsen af Familiens gamle Firma. Dette var grundlagt allerede 1809, i hvilket Aar dets første Indehaver *Christopher G.* (1773—1845) fik Bevilling til at drive Bogtrykkeri i Kbh., hvor han overtog en ældre Forretning. 1840 overlod han sin Søn, G.s Fader, Ledelsen af Trykkeriet, der 1882 overgik til dennes ældste Søn *Jacob G.* (1844—86), som allerede to Aar efter overdrog det til sin Broder. *Jacob G.* havde bragt Forretningen i Forbindelse med flere af Kbh.s store Forlag, og denne Forbindelse, der bidrog stærkt til at fæstne Trykkeriets Position, styrkedes yderligere, efter at Broderen havde overtaget Ledelsen. Gennem en lang **Aarrække** blev saaledes Hovedparten af Gyldendalske Forlags Bøger trykt hos G., deriblandt de fleste af **Georg Brandes'** og **Henrik Ibsens** Værker og C. F. Brickas »**Dansk biografisk Lexikon**« (1887—1905). Som Bogtrykker var G. præget af fin Kultur; det var den haandsatte Bog, der havde hans Interesse, medens han aldrig forsonede sig med den moderne Maskinteknik. Da han var død, blev Trykkeriet efter i over 120 Aar at have været i hans Slægts Eje købt af Bogtrykkerfirmaet Egmont H. Petersen, der fører det videre under dets gamle Navn. — I sit Fags Organisationsliv spillede G. en betydelig Rolle. 1909—16 var han Formand for Kbh.s Bogtrykkerforening og 1919—27 for Fagskolen for Boghaandværk, desuden var han gentagne Gange Medlem af Tarif kommissioner og Voldgiftsretter. Til Minde om hans Virksomhed i Fagets Tjeneste har Kbh.s Bogtrykkerforening stiftet et Legat, der bærer hans Navn, og hvis Indtægter kommer Fagskolens Elever til Gode.

Danmarks Bogtrykkerforenings Meddelelser, V, 1910—11, S. 35 f. Bogtrykkerbladet, XIII, 1917—18, S. 175 f. De grafiske Fag, XXVI, 1930—31, S. 222 f.

—
Lauritz Nielsen.

Gröger, Frederik (Friedrich) Carl, 1766—1838, Maler og Lito­graf. F. 14. Okt. 1766 i Pløn, d. 9. Nov. 1838 i Hamburg, begr. sst. Forældre: Skræddermester Friedrich Carl G. og Anna Mar­gretha Charlotte Meier (ca. 1737—93). Ugift.

G. var først i Skrædder-, derefter i Drejerlære, arbejdede lidt som Malerlærling og med at tegne Billeder af Folk og besluttede sig saa endelig helt til at blive Kunstner. 1785 drog han til Lübeck og blev uadskillelig Kammerat med sin ni Aar yngre Lærling Aldenrath, med hvem han levede Resten af Livet; de studerede sammen 1789 ved Berlins Akademi og fæstede derefter Bo i Ham­burg. 1798 flyttede de en Tid tilbage til Liibeck, drog derefter sammen til Dresden og gennem Europa til Paris (1802), stadigt arbejdende med deres Kunst; de vendte tilbage som færdige Mestre og vandt snart saa stort Ry, at de kaldtes til den danske Konge i Kiel (omkring 1809) og til Kbh. (ca. 1813) for saa fra ca. 1814 at tage varigt Ophold i Hamburg, hvor de med Tiden baade fejrede Triumfer og oplevede Forglemmelse og Ligegyldighed. G. var oprindelig Tegner og Miniaturemaler; men han arbejdede efter ca. 1800 hovedsagelig med Oliemaleriet. En god Tegner, en fornem Behandler af sine Modeller, i sine Enkeltbilleder en gennem­ført, følelsesfuld og gedigen Haandværker, med udpræget Sans for det tilbageholdent karakterfulde; farvemæssig ret behagelig med sine klare Farver, men med en generende lysrøddig eller brunagtig porcellæns­glat Karnation. I sine Figurbilleder var han uden virkelig Kompositionsevne eller naturlig Gruppering. Af danske Portrætter kan nævnes et stort Billede af Baron Heintzes Familie (1803), Por­trætter af J. F. Hedemann Heespen som Barn (1800), Grev C. C. Holck og af Dronning Marie (1808, Rosenborg), Frederik VI. (1809, sst.; Fr.borg), Prinsesse Caroline (s. A., Fr.borg), J. L. Brockenhuus (s. A., Giesegaard), Carl Wendt (1810), Andr. Buntzen (1811), af Matth. v. Jessen (1812, Fr.borg), J. B. Abrahamson (1813, sst.), C. W. Jessen (s. A., sst.), Grevinde Danneskiold (s. A., Gisselfeld), Herman Løvenskiold (s. A.), A. Oehlenschläger (s. A., Fr.borg), af Frederik VII. (1814, Rosenborg), Justitsraad Chr. Thomsen og Hustru (s. A., Kunstmuseet), af Christian VIII. (1815, Fr.borg; i norsk Uniform paa Gisselfeld; Jægerspris), af Caroline Amalie (Ungdomsbillede, 1815, Fr.borg), C. F. Hansen (Slotskirken), af Fru Klöcker (1828). Der findes talrige Billeder af ham i uden­landske Museer, især i Hamburg. — G. fik særlig Betydning ved sammen med Aldenrath at udgive en Række fortrinlige *Portræt­*litografier, nogle af de første i Nordeuropa, fra Tiden omkring 1820, f. Eks. Jacob Mumsen (1819), Aldenrath (1820), Erich

Erichsen (1821) og C. F. Hansen (s. A.). I sin kunstneriske Virksomhed var G. vel en 19. Aarh.s Mand, men han bevarede i Opstilling og Gengivelse, i Billedernes Aand meget af det 18. Aarh.s Opfattelse. — Selvportræt (Tegning) (Fr.borg, Dresdner-Kabinettet), Radering af H. Aldenrath efter G.s Tegning. Lito-grafier af Aldenrath bl. a. 1828, af C. W. Wohlien og Eybe.

A. Lichtwark: Das Bildnis in Hamburg, II, 1898, S. 85 ff. E. Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Deutschland, 1909. P. Krohn i Tidsskr. f. Kunstindustri, 2. Rk., II, 1896, S. 108. Otto Andrup: Udvalg af Frederiksborg Museets Erhvervelser 1913—25, 1925.

O Andrup.

Grøn. Af de forskellige Adelslægter af dette Navn hævdede ingen sig op over Lavadelen; mest kendt er en jysk Uradelsslægt, hvis Vaaben — en halv graa Ulv over tre Sølv-Bølger i blaat — kendes fra Sjælland 1365. Slægten gik omkring 1600 over i Bondestanden. — En jysk Præsteslægt føres tilbage til Sognepræst i Nøvling og Sinding Peder G. eller Grimstrup (d. 1659), hvis Søn Sognepræst i Nørre Felding Lauritz G. (d. 1700) var Fader til Dorthea Linde G. (1688—1764), hvis Børn med Farver og Brygger i Holstebro Anders Hansen (d. 1752) optog Moderens Slægtsnavn. Deres Søn Justitsraad Rudolph Henrik G. (1723—89) var Bedstefader til Legatstifteren Grosserer Marinus Emanuel G. (1799—1872), hvis Søn var nedenn. Grosserer Ludvig Jens Tønnes G. (1827—1910). Denne var Fader til Marinus Oscar Curtois G. (f. 1854) — den nuværende Leder af de G.ske Virksomheder —, Ada Louisa G. (f. 1855), Forlagsboghandler, Redaktør Ludvig George Curtois G. (1864—1923), der 1893—96 var Indehaver af C. A. Reitzels Forlag, og Stiftamtmand, Kammerherre Harry Rowland Howard G. (1861—1934), hvis Søn er Professor i Skovbrug ved Landbohøjskolen, Dr. polit. Alfred Howard G. (f. 1894).

L. Frølund: Bidrag til en Stamtavle over Peter Grøns Afkom, u. A. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 294 ff. Albert Fabritius.

Grøn, Ludvig Jens Tønnes, 1827—1910, Handelsmand. F. 14. Aug. 1827 i Kbh. (Helligg.), d. 27. Sept. 1910 sst., begr. i Vedbæk. Forældre: Uld- og Lærredshandler, senere Grosserer Marinus Emanuel G. (1799—1872) og Caroline Lovise Mikkelsen (1800—82). Gift 14. Aug. 1852 i Boston, Lincolnshire, England, med Ada Curtois, f. 14. Aug. 1830 paa Whitham House, Lincolnshire, d. 4. Maj 1917 i Kbh., D. af Peregrine Samuel C. (1791—1874) og Rachel Thaeher.

G.s Fader kom 1809 til Kbh. for at uddanne sig til Landkadet-

akademiet, men i hans 13. Aar maatte denne Uddannelse opgives paa Grund af Familiens fattige Kaar, og han blev sat i **Kræmmerlære**. 1825 etablerede han en Manufakturdetailhandel paa Hjørnet af **Østergade** og **Købmagergade**, og det lykkedes ham her ved Flid og Sparsommelighed at indtjene det Overskud, som muliggjorde Etableringen af en Engrosforretning 1839. Denne tog efterhaanden et betydeligt Opsving, i ganske særlig Grad i Krigsperioden 1848—50 og efter Sønnens Optagelse i Firmaet 1852. Faderen blev paa sine ældre Dage en meget velhavende Mand, der udfoldede betydelig Godgørenhed; saaledes er bl. a. G.s og Hustrus Friboliger for værdige trængende inden for Middelstanden (1860) knyttet til hans Navn. I langt højere Grad end Faderen formaaede dog G. at bringe Firmaet frem i forreste Række mellem Samtidens københavnske Manufakturfirmaer. Efter at være uddannet ved Handelen i Hamburg og Manchester indtraadte han, som nævnt, 1852 i Firmaet, der samtidig skiftede Navn fra M. E. Grøn til M. E. Grøn & Søn. Under G.s flittige Hænder voksede Firmaet sig ikke blot stort inden for Landets Grænser, men der knyttedes Filialer til det i Manchester (1856) og Dundee (1882), hvorfra der i hele G.s Levetid blev drevet en ret betydelig Forretning paa Sverige og Norge. Manchesterfilialen havde desuden en Overgang Forretning paa Sydamerika (**Pernambuco**). Til den egentlige Handelsvirksomhed knyttedes fra 1871 industriel Forarbejdning ved Erhvervelsen af Randbøldals Klædefabrik ved Vejle, hvortil 1881 sluttede sig et **Bomuldsvæveri** i Kbh. Denne delvise Omlægning af Forretningen i Forbindelse med forandrede økonomiske Forhold ude i Verden bevirkede, at G., der 1862 havde været Medstifter af Frihandelsforeningen og Medlem af dens Bestyrelse, paa sine ældre Dage virkede i stærkt protektionistisk Retning. I en 1890 udgivet Redegørelse forsvarede han sin Stilling og hævdede navnlig, at hvor man ikke kunde naa til absolut Frihandel, maatte man holde paa en effektiv Beskyttelse, idet en moderat Beskyttelse kun var en halv og svag Forholdsregel, der skadede Handelen uden at gavne Industrien. — G. var fra sine unge Dage stærkt interesseret i Udstillinger og meget ivrig for at besøge enhver international Udstilling af Betydning. Her hjemme deltog han i Forberedelserne og Ledelsen af Udstillingerne i Kbh. 1872 og 1888. Han var Medlem af Grosserer-Societetets Komite 1867—92 og af Sø- og Handelsretten 1868—74. Desuden var han med i den Kreds, der 1873 stiftede **Kbh.s Handelsbank**, og han sad en lang Aarrække i denne Banks Bestyrelse. — 1852 erhvervede G. Landstedet Rolighed ved Vedbæk, der i en Aarrække blev et af sin Tids selskabelige Mødesteder for vidt forskellige Kredses

Repræsentanter. Til denne Ejendom hørte oprindeligt et betydeligt Jordtilliggende, hvoraf allerede en Del i G.s Tid realiseredes med stor økonomisk Gevinst. — R. 1872. DM. 1879. K.² 1902. — Malerier af F. C. Lund ca. 1851 og Aug. Schiøtt ca. 1870 (begge Familieeje). Buste af O. Th. Thielemann 1861. Træsnit 1872.

III. Tid. 25. Aug. 1907 og 2. Okt. 1910.

Jens Vestberg.

Grøn, Niels Laurids Jensen, 1867—1924, politisk Agent og Agitator. F. 29. Dec. 1867 i Brøndum ved Løgstør, d. 25. April 1924 paa Kuranstalten Dianalund i Holbæk Amt, begr. paa Havrebjerg Frimenigheds Kgd. Forældre: Gaardejer Jens Christian Nielsen (G.) (1835—82, gift 2° 1874 med Nielsine Marie Johansen, f. 1845) og Anna Sørensdatter (1841—72). Gift 1° 7. Maj 1912 i London med Madeline Mastress (gift 1° med Stone). Ægteskabet opløst. 2° Febr. 1923 med Sadie Dyssenbergs, North Carolina (gift 2° med Tucker).

G. var ikke fyldt atten Aar, da han udvandrede til U. S. A. Der savnes nærmere Oplysninger om hans Ophold i Staterne — selv omgav han sig gerne med Mystik —, men det formodes at være rigtigt, at han har studeret 1888—94 og taget Eksamen ved Harvard-Universitetet og derefter beskæftiget sig med politisk Journalistik. Han erhvervede 1895 amerikansk Borgerret og deltog i Agitationen for det republikanske Partis Kandidat, Wm. Mc. Kinley, ved Præsidentvalgene 1896 og 1900, ligesom han i denne Periode skal have foretaget vidtløftige Rejser, saaledes 1895—96 en Jordomsejling. — Under Ministeriet Reedtz-Thott var den 1867 og 1892 strandede Plan om Salg til U. S. A. af de dansk-vestindiske Øer blevet genoptaget til Drøftelse. Da G. i Jan. 1897 opholdt sig i Danmark, blev han af Emil Bluhme sat i Forbindelse med Udenrigsministeriets Direktør, P. Vedel, og paa disse Mænds Opfordring paatog han sig i U. S. A. at undersøge Mulighederne for Planens Virkeliggørelse. Under et nyt Besøg hjemme i Nov. s. A. blev Forhandlingerne om Salget overdraget G. af den Komité, der med den nye *Konsejlspræsident* og *Finansminister*, *Hørrings*, *Viden* og *Billigelse* var nedsat med dette Formaal, og som talte fremragende Repræsentanter for samtlige politiske Partier. Komiteen stillede en Sum Penge til G.s Raadighed til Rejseomkostninger; i øvrigt skulde han kun betales, hvis Salget gik i Orden, og da med 10 pCt. af Salgssummen. I April 1898 havde G. bragt Sagen saa vidt, at han kunde rejse til Danmark med et af den amerikanske Regering godkendt Forslag til Konvention. Men Krigen mellem Staterne og Spanien hindrede Sagens Fremme, og da U. S. A. ved Freden i Paris 12. Dec. 1898 var kommet i Besiddelse af

Cuba og Porto-Rico, kølnedes deres Interesse for Erhvervelsen af de tre **smaa** danske Antiller. Efter nye Opfordringer hjemmefra genoptog G. dog sit Arbejde for Salget. Imidlertid havde den danske Salgskomité engageret en anden Agent, Walter Christmas, til det samme Arbejde, og efter at han i Okt. 1899 var ankommet til New York, udbrød der snart Stridigheder mellem ham og G., ikke mindst om Fordelingen af de 10 pCt. af den eventuelle Salgssum, og et Brud blev uundgaaeligt. — Da efter det politiske Systemskifte i Danmark 1901 de vestindiske Salgsplaner tog ny Fart, kom G. i Forbindelse med den Kreds af indflydelsesrige danske Personligheder, som var Modstandere af Øernes Salg. Han tilbød sin Bistand til i U. S. A. at modvirke **Salgsplanerne**, og det lykkedes ham virkelig i Kongressen og Senatet at skabe Uvillie mod Foretagendet, saa Udsigterne til at naa det af de to Regeringer mere eller mindre oprigtigt ønskede Resultat væsentlig forringedes. Denne Svingning i G.s Holdning har sandsynligvis haft to Aarsager, hans Bitterhed over, at Christmas var blevet blandet ind i Sagen, og hans Tro paa, at han, naar ved hans Medvirkning Salgsplanerne var bragt til Stranding, vilde kunne opnaa Salgsmodstandernes Støtte til Gennemførelsen af det Projekt, som dengang optog hans Tanker: Oprettelsen af et internationalt Agentur med Navnet Potentia, der skulde centralisere Artikler og Afhandlinger af Aandslivets ypperste Repræsentanter i alle civiliserede Lande og udbrede dem til Fremme af det intellektuelle, politiske og økonomiske Samarbejde mellem Nationerne. G. opnaaede da ogsaa her hjemme pekuniær Støtte til sit Projekt, ikke fordi nogen mente, at det var realisabelt med ham som Organisator og Leder, men fordi dette var den af ham selv ønskede Løn for hans Arbejde i U. S. A. mod det vestindiske Salg. Potentia-Planerne skiftede flere Gange Grundlag og Retning; ved sin Vidtløftighed og Uklarhed trættede G. sine Forbindelser, og det endte med aabent Brud mellem ham og dem, som havde holdt længst ud, saaledes Villars Lunn. Et Forsøg, han 1911 gjorde paa at **formaa** Kongen til at overtage Protektoratet over Potentia — der aldrig havde eksisteret andre Steder end paa Papiret — var kun Fantasteri. Efter nye Ophold i U. S. A. kom han atter til Danmark, fik sit danske Undersaatsforhold tilbage og stillede sig ved Folketingsvalget 1913 i Bjerrekredsen som »uafhængig Venstrekandidat« paa et svævende Program; han opnaaede kun faa Stemmer. Hans ulykkelige ægteskabelige Forhold — den første Hustru forlod ham med deres lille Søn, og alle hans Bestræbelser for at finde Barnet igen viste sig frugtesløse — bidrog til at øge hans

Ekscentricitet. Endnu 1918 lod han høre fra sig med Planer om Dannelsen af en international Liga til Kamp mod Bolsjevismen, men hans Sind formørkedes mere og mere, og han døde, uden at nogen synes at have haft virkelig Rede paa det økonomiske Grundlag for hans Tilværelse eller hans Levnedsløbs andre Gaader. — **Portrætmedaillon** paa Gravstenen af Fru Madeline Grøn.

Nationaltid. 9., 20. og 21. Febr. og 5. Marts 1902. Berl. Tid. 26. April 1924. Politiken s. D. Sorø Amtstidende s. D. og 2. Maj 1924. C. C. Tansill: The purchase of the Danish West Indies, 1932 (se Registeret).

~
Franz v. Jessen.

Grønbech, Vilhelm Peter, f. 1873, Kultur- og Religionshistoriker. F. 14. Juni 1873 i Allinge. Forældre: Blikkenslager og Glarmester, senere Husejer Georg Peter G. (1844—93) og Vilhelmine Marie Sonne (f. 1846). Gift 5. Maj 1900 i Kbh. (Garn.) med Pauline Ramm, f. 16. Febr. 1876 i Kbh. (Helligg.), D. af Buntmager Johan Daniel EL (1831—96) og Hertha Ottoline Albertine Schmidt (1841—1918).

G., der som Barn gik i Kommuneskole i Rønne, fra 1881 i Kbh., blev Student 1890 fra Kursuset København og læste derefter til Skoleembedseksamen (Dansk; Latin og Engelsk), men drev samtidig hermed omfattende lingvistiske Studier: sammenlignende Sprogvidenskab og Tyrkisk (Vilh. Thomsen), Slavisk (Karl Verner) og Keltisk (Holger Pedersen). Elevforholdet til Thomsen har sat et umisteligt Præg paa hele G.s Udvikling og Virken, dels gennem den Baggrund af kulturel Interesse, der altid laa bag Thomsens Sprogstudier, dels gennem hans stille varmende Glød for Videnskaben og ærlige Behandling af Stoffet. Tillige erhvervede G. gennem Finnur Jonssons og Otto Jespersens Undervisning et saadant Fond af Kundskaber, at han senere under sine Studier af germansk Religion var i Stand til fuldt ud at beherske Kilderne sprogligt.

1897 blev G. cand. mag., 1896—1905 underviste han paa Døckers Kursus og Frbg. Latin- og Realskole, 1900—01 paa Borups Lærestanstalt, 1903—06 paa Sprogkonservatoriet, og 1899—1900 var han Vikar ved Det kgl. Bibliotek. Resultatet af disse Aars Fritidsstudier var Disputatsen »Forstudier til Tyrkisk Lydhistorie« (1902). Dette Arbejde viser en Forsker, som er gennemtrænet i Indogermanistikken, og som overfører dennes Metoder paa den tyrkiske Sprogæt, samlende sin Interesse om Studiet af Vokalerne. Arbejdet var banebrydende og blev overalt modtaget med den største Anerkendelse, og store var de Løfter for Fremtiden, som hermed blev givet den rene Lingvistik. Holger Pedersen bragte i »Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft«, 1903,

S. 535—61, den internationale Videnskab i Berøring med Bogen, medens G. selv i »Keleti Szemle«, 1903, S. 114—25, 229—40, leverede et sammentrængt Referat paa Tysk af de vigtigste Resultater. Paa Grundlag af Materiale, hjembragt af den 2. danske **Pamir-Ekspedition** under Ledelse af O. Olufsen, udgav G. 1905 et tyrkisk Glossar for en af Turkestan-Dialekterne: »A vocabulary of the dialect of Bokhara«.

De gennem mere end et Decennium drevne intense Studier i Forbindelse med Lærergerningen havde udtomt G.s legemlige Kræfter, og han, der allerede i sin Studentertid havde modtaget Undervisning i Musikteori og Orgelspil af J. H. Nebelong og derefter vikarieret for denne i Johannes Kirken, søgte 1902 Embedet som Organist ved Jakobs Kirken, hvor han forblev til 1906. Medens Lingvisterne i disse Aar konstaterer et Brud i G.s Udvikling, **maa** det fremhæves, at han netop nu samler alle Linierne fra sin foregaaende Udvikling om et nyt Centrum, som ligger i direkte Forlængelse af hans første Ungdoms Studier over tyrkiske Sprog. I Stedet for at blive en fremragende Specialist inden for Lingvistikken, som f. Eks. hans nære Ven Chr. Sarauw, kaster han Ensidigheden over Bord, fordi det nærmere Studium af Tyrkisk har givet ham Oplevelsen af en ny Totalitet. Og denne Oplevelse bliver Udgangspunktet for en videnskabelig Forskning, som er alenestaaende i det 20. Aarhundredes Danmark.

Til en Begyndelse fortsatte G. med videregaaende Studier af Mongolsk. Nu beherskede han disse nord- og mellemasiatiske Sprogætter, og fra Disputatsens Forsøg paa Enkeltstudier i **Indo-germanistikkens** Aand vendte han sig mod Helheden. Han indser da, at vi i de tyrkiske Sprog staar over for en hel anden Maade at tænke paa end i vor Sprogæt, hvor alt grupperes om og bestemmes af Subjektet. I Tyrkisk derimod underordnes dette Handlingen, og et Sprog saaledes tænkt i andre Baner end vore giver et Fingerpeg om en helt anden Kulturstruktur end vor. Herefter begynder G. en alsidig, men til en Begyndelse spredt Læsning af alle Slags Værker af etnologisk Indhold, hvis Samlingspunkt er Studiet af de store Forskeres Problemstilling fra Herder over **Grimm**, **Kuhn**, **Mullenhoff** og **Max Muller** til **Mannhardt**, **Tylor** og **Robertson Smith**. Hans Universitetsforelæsninger som Privatdocent fra 1903 og 1904 (Udsigt over religionshistoriske Teorier og Systemer; **Religionsforskningen** i det 19. Aarh.) bærer Bud om den nye Verden, hans Sprogstudier med logisk Konsekvens har ført ham ind i. — Som udøvende Organist fordyber G. sig i Musikkens Indhold, finder heri et Medium til Udtryk for bundne Tanker, et nyt

Sprog skabt uafhængigt af det talte. Men ogsaa Indlevelsen i det musikalske Formsprog sætter fra nu af et afgørende Præg paa hans Værkers Komposition. Straks i første Kapitel anslaaes Indhold, Tema og Resultat, og derefter arbejder han tematisk i ordrige Variationer, som søger at belyse en Kultur eller en Personlighed, idet hver psykologisk Detaille indarbejdes i en flydende Strøm, i hvilken Motivet stadig dukker op og ses snart fra denne, snart fra hin Side. Hele Kompositionsmetoden føles som en voldsom Spænding mellem alle de givne Elementer, men nogen Udløsning finder ikke Sted, fordi den symfoniske Helhed netop betinges af, at samme Tone stadig klinger igennem med forskellige Komponenter.

Disse rige Receptionsaar fik Udtryk i Universitetsforelæsninger, der foruden de ovennævnte har Titler som Herder og Romantikerne (1905), Germansk Litteratur (1907), Engelsk Kultur og Litteratur (Beovulf, Chaucer, W. Langland) (1907). Da Adolf Hansen pludselig døde 1908, og G. søgte det ledige Docentur i engelsk Sprog og Litteratur, var han derfor selvskreven til at opnaa Embedet i Kraft af sin videnskabelige Overlegenhed og sine vidt-omspændende Studier. Efter Edv. Lehmanns Afgang (1910) flyttede G. naturligt 1911 over i Docenturet i Religionshistorie, som 1915 blev omdannet til et ekstraordinært Professorat, ikke uden Indflydelse af G.s Afslag til den ærefulde Kaldelse som Prof. ord. i Religionshistorie ved Universitetet i Leipzig ved N. Söderbloms Afgang 1914. Han underviste ved Lærerhøjskolen i Religionshistorie 1912—19 og deltog 1912, efter en længere Rejse i Grækenland, i den religionshistoriske Kongres i Leiden, hvor han gjorde sig internationalt bekendt som Religionshistoriker («Soul or Mana», 1913). 1918—20 var han Formand for Selskabet for psykisk Forskning og holdt 1919, 1924, 1925 og 1930 Gæsteforelæsninger ved Universiteterne i Uppsala (Engelsk Mystik), Kristiania (Religions-skiftet i Norden), London og Berlin (begge Steder: Germansk Religion og Kultur).

Med to store Receptionspauser (1915—22 og 1925—32) har G. fra 1909 udfoldet en stor Produktion, ved hvilken hans kundskabsrige Hustru har været ham en trofast og dygtig Hjælp. Hans dybeste og stærkeste Indsats er vel trods alt »Vor Folkeæt i Oldtiden« (I—IV, 1909—12; engelsk Oversættelse, bearbejdet og udvidet, 1931). — Under Titlerne »Nordisk Religion« og »Die Germanen« er samme Stof behandlet i Edv. Lehmanns »Ill. Religionshistorie« (1924) og i 4. Udg. (1925) af Chantepie de la Saussayes religionshistoriske Standardværk). Om »Folkeætten« udtaler Universitetet i sin Indstilling fra 1910 disse Ord: »Dersom det lykkes

ham at fuldføre det store Værk . . . vil vor videnskabelige Litteratur, ja den danske Litteratur i det hele, blive beriget med et i sin Art sjældent om ikke enestaaende Skrift. Hvad der først slaar hans Læser, er den ualmindelige psykologiske Sans, med hvilken han formaar at gøre Rede for en forlængst forsvunden Tids Følelses- og Driftsliv . . . Paa den anden Side er hans Fremstilling, saa livlig og aandfuld den er, helt igennem bygget paa strenge og alsidige Kildestudier . . .«. Især er 2. Del banebrydende i Kultur- og Religionshistorien. Heri sættes den engelske antropologiske Skoles Resultater ind i en Helhed, som giver disse Liv og for første Gang skaber en virkelig Forstaaelse af de primitive Religioner. I en Slags Kompendium hertil, »Primitiv Religion« (Stockholm, 1915) har han givet en koncentreret Skildring af disse, hvilende paa Kildestudier inden for Polynesiske, Australsk og nordamerikanske Sprog. — Som en Slags Epilog til »Folkeætten« fremkom 1913 »Religionsskiftet i Norden«, der senere sammen med forskellige Foredrag, Taler, Avisartikler og Afhandlinger blev genoptrykt i omarbejdet Form i »Kampen om Mennesket« (1930). Blandt disse Optryk findes ogsaa den Tale, som G. holdt ved Festen i Studenterforeningen 1912 i Anledning af Vilh. Thomsens 70-Aars-Dag, og som udgaves s. A. under Titlen »Videnskabens Stilling i Folkelivet«. Heri har G. maaske for eneste Gang ladet sin egen Personlighed træde frem: med humorfyldt Lethed, fordi Alvoren bagved er saa dyb, former han i store Udsyn sin Bekendelse om sin Kærlighed til Sammenhængen mellem Historien og Livet og sin Hyldest til Videnskaben i dens ædleste Form.

To Gange endnu har G. taget en stor Kultursammenhæng op til Undersøgelse. »Religiøse Strømninger i det 19. Aarh.« (1922, svensk Udg. 1923) er vel noget af en Torso, men aldrig før er Romantikens Aandsfysiognomi tegnet med en saadan Indlevelse i Tidens Tanker. Hans senere store Bøger om »Donne—Wordsworth—Herder« (»Mystikere«, IV, 1934), »Friedrich Schlegel« (Vid. Selsk. Meddelelser, 1935) og »Goethe« (I, 1935) er at betragte som en Videreudvikling af Ideer og Vurderinger, som findes heri in nuce. Og i »Mystikere i Europa og Indien«, I (1925, 2. Udg. 1932; svensk Oversættelse 1926), som behandler Indien, har han evnet at lytte sig ind til Upanishademystikerens ugribelige Oplevelse, og Buddhas Realisme har han afluret dens dybeste Hemmelighed i sin Forklaring af »Aarsagskæden«, som har bragt G. Indologers uforbeholdne Anerkendelse. De heri meddelte Prosaoversættelser af indiske erotiske Digte viser G. som en genskabende Kunstner i stort Format, en Evne, han senere gav et nyt Udtryk

for i sin Genfortælling af nordiske Myter og Sagn (1927, svensk Udg. 1926, tysk Oversættelse 1929).

Det er først efter 1932, at G.s store Bøger om **Enkeltpersonligheder** ser Lyset. Men de sidste Aars rige Produktion betyder blot en Realisering af Ungdommens Drømme, en Udkrystallisering i Bogform af Tanker, som i deres første Form ligger ti—tyve Aar tilbage i Tiden (Forelæsninger fra 1905: Herder og Romantikerne, fra 1916: Blake, fra 1917—18: Jesus; »Wordsworth« i Edda, 1915). I disse Værker har G. evnet at give en Række magtfulde **Sjæleskildringer** gennem et taalmodigt Studium af Kilderne i Forening med genial Intuition. Højest **naar** han vel i Skildringen af Eckehart (»Mystikere«, II, 1932), Donne og den unge Wordsworth, medens Dybden og Bredden forenes i »Teresa de Jesus« (»Mystikere«, III, 1932) og i »William Blake« (1933), **maaske** G.s betydeligste Enkeltstudie. I »Jesus« (1935) har G. gjort et psykologisk fremragende Forsøg paa at forstaa, hvad Jesus selv har tænkt med, og i hvilken Sammenhæng han har brugt de Ord, som baade paa Jesu Tid var og igennem snart to Aartusinder har været faste Klicheer, som det næsten er umuligt at komme bagom.

Medens G.s Værker stiller store Fordringer til Læseren, nyder hans temperamentsfulde, paradoksale og humorfyldte Foredrag megen Popularitet. Men de virker trods alt som Brudstykker af Inspiration og savner den symfoniske Komposition, som kun kan gennemføres i de store Bøgers brede Fremstilling.

Ved Begyndelsen af G.s Produktion mødte hans Resultater Skepsis hos Repræsentanter baade for den **gammelfilologiske** Rationalisme og for den historiske Kildekritik. Siden har der været Stilhed om hans Virken, vel først og fremmest fordi G. i sine Bøger aldrig tager Parti for eller imod. Thi medens han som Wellhausen kun har en grænseløs Ligegyldighed tilovers for andres Resultater og Meninger, saa er hans Mangel paa Interesse for eget Standpunkt Forudsætningen for, at han overalt kan identificere sig med sit Stof og derfor er ude af Stand til at stille sig dømmende eller bejaende uden for Stoffet. Derfor kan han skrive saa sjælekyndigt og stærkt om Personligheder, som han inderst inde ingen Sympati har for (Ruysbroek, Donne, Goethe; »Harald Høffding«, Vid. Selsk. Oversigt, 1932), fordi det er Sagen selv, Personlighedens Indsats, der griber ham. — Medens G.s dybe Fortrolighed med Menneskers Tro og Kultur under de forskellige Former udadtil har præget hans legende Dialektik, har den udløst sig indefter i en kunstnerisk Skaben, hvis Voksekraft er næret af Kildestudier og atter Kildestudier. Og har hans ironiske Tilbageholdenhed hindret

ham i at blive en Fører i vort Aandsliv, saa har han med brændende Ildhu, som gemmes bag en **flegmatisk** Ro, i det stille øvet en Daad i dansk Videnskab. — Dr. theol. h. c. ved Lunds Universitet 1918. Medlem af Videnskabernes Selskab 1918, af Vetenskabs-societeten i Lund 1920, af Kungliga Vetenskaps- och Vitterhets-samhället i Göteborg 1934. — Maleri af Johannes Nielsen 1933.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1903. Studenterne fra MDCCCXC, 1915. Universitetets Aarvog 1907—08, S. 115 f.; 1910—11, S. 42 f. Sofus Larsen i Tilskueren 1910, I, S. 231—44. E. Arup i Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914—15, S. 106—20. J. M. Eriksen i Politiken 13. Juni 1933. Paul V. Rubow i Dagens Nyheder 14. Juni s. A.

Svend Aage Pallis.

Grønborg, Ove Larsen, 1815—80, Skolemand, Dialektolog. F. 7. Jan. 1815 paa Grønborg, Tise Sogn, Vendsyssel, d. 13. Nov. 1880 i Vester Brønderslev, begr. sst. Forældre: Fæstegaardmand Lars Ovesen (1784—1871) og Johanne Pedersdatter G. (1787—1849). Gift 29. April 1842 i Vester Brønderslev med Johanne Jensdatter, f. 2. Maj 1816 i Tise, d. 6. April 1896 i Frederikshavn, D. af Fæstegaardmand Jens Christensen og Mette Sørensdatter.

G. blev paa Grund af svagt Helbred uddannet til Lærer og 1837 dimitteret fra Snedsted, hvor han særlig blev paavirket af Algreen. Han var derefter Huslærer paa Klitgaard i Nørholm Sogn og blev 1839 Lærer i Vester Brønderslev, 1855 paa Øland, 1860 i Serridslev, tog 1871 sin Afsked paa Grund af en Strid med Biskop P. C. Kierkegaard og havde de følgende Aar en privat Skole i Skovgaard ved Øster Svenstrup i Han Herred. Efter at have opgivet denne flyttede han 1880 til Vester Brønderslev. Han var Folketingsmand for Hjørring Amts 5. Valgkreds 1849—52. G. var en nidkær og frisindet Lærer og en søgt Foredragsholder. Han gik altid klædt som Bonde og talte helst sit oprindelige Vendelbomaal. Hans »Optegnelser på Vendelbomål«, som efter hans Død blev udgivet af Oluf Nielsen (1884), er en af de ejendommeligste Prøver paa Folkemaal, dels Eventyr, Sagn og Ordsprog, dels **smaa** originale rammende Tegninger af gammeldags Folkeliv, alt gengivet med den største Sikkerhed i Sprogopfattelsen og Forstaaelse af Almuens Tankegang. Desværre **har** Udgiveren ikke altid gengivet hans ejendommelige Tegnsystem rigtigt eller fuldstændigt. G.s Vendelbogrammatik (nu i Udvalg for Folkemaals Samlinger) er ikke udgivet. Sin fintmærkende hjemmelavede Lydskrift holdt han bestemt paa, og dette er Aarsagen til, at intet af Optegnelserne fremkom i hans Levetid.

P. Svegård i Optegnelser på Vendelbomål, 1884, S. IV ff. L. Bøgeskov: Tre Foregangsmænd, 1905, S. 7—125. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 144 f. J. M. Jensen: Et Vendelbomåls lyd- og formlære, 1902, S. VII. Dania, III, 1895—96, S. 126 f. Thomas Larsen: En Gennembrudstid, I, 1917, S. go ff; II, 1922 (se Registeret). Højskolebladet, XL, 1915, Sp. 23—26.

Marius Kristensen.

Grønbæk, Isak, d. 1617, Biskop. F. vistnok i Køge, d. 27. Juni 1617 i Trondhjem, begr. i Domkirken sst. Fader: Sognepræst i Køge, siden Slotspræst paa Fr.borg Søren G. (d. 1580). Gift 25. Maj 1595 i Kbh. med Dorthe Jacobsdatter, f. ca. 1558, d. 4. April 1642, maaske D. af kgl. Livlæge Jacob Hasebard (d. 1556).

Efter at have studeret i Kbh. blev I. G. Hører ved Frederik II.s latinske Skole paa Fr.borg. Han maa have vundet Kongens **Vel-**villie, da denne 1581 anbefalede ham til Universitetet som værdig til at faa et af de kgl. Rejsestipendier. Han kom dog ikke straks i Betragtning, men drog saa s. A. paa egen Haand til Rostock. Maaske var det her, at han tog Magistergraden, og 1586 fik han efter fornyet kgl. Anbefaling Rejsestipendiet. S. A. immatrikuleredes han i Wittenberg, hvor han opholdt sig i flere Aar, og hvor han synes at have indtaget en ret anset Stilling. Saaledes var det ham, der ved Frederik II.s Død 1588 i »det store Auditorium« kom til at holde den latinske Mindetale over Kongen. Talen udgav han s. A. og udsendte desuden et Par filosofiske Smaaskrifter, der viser hans aristoteliske Standpunkt, og (1592) en synoptisk Fremstilling af Kristi Liv. Fra Wittenberg drog I. G. til Franeker 1592 og Leiden, hvor han vistnok er blevet paavirket i kalvinsk Retning. I Holland udgav han 1593 et Skrift om de hebraiske Accenter og et Udvalg af træffende Udsagn af etisk og politisk Art hos Tacitus. 1593 var han igen tilbage i Kbh., hvor han s. A. fik det store Embede som Sognepræst ved St. Nicolai Kirke. Ikke længe efter kom han i en pinlig Situation, da han i sin Pinseprædiken 1594 havde udtalt sig paa kalvinsk Maade især om Prædestinationen. Maaske paa Grund af hans Tilknytning til Kansler Niels Kaas, hvem han s. A. betjente paa hans Dødsleje, skete der ikke straks I. G. noget, men efter **Kaas'** Død blev der rejst Sag mod ham, vistnok paa den ivrigt luthersksindede Jørgen **Rosenkrantz'** Tilskyndelse. Uden Tvivl vilde I. G. være blevet afsat, hvis han ikke beredvilligt havde tilbagekaldt sin Vranglære og afgivet en »Forpligt«, hvori han lovede for Fremtiden at undgaa »ny, irrig Lærdom« og holde sig til den augsburgske Bekendelse. Hans Anseelse havde dog ikke lidt noget alvorligt Knæk herved, og allerede 1596 blev han Biskop i Trondhjem, en Stilling, han beklædte i over tyve

Aar. Han viste sig som en nidkær Biskop, der var flittig til at visitere, selv i Nordlandene, og som særlig interesseret i Indførelse af Kirkevisitation og i det latinske Skolevæsens Forbedring. 1604 deltog han i Udarbejdelsen af Udkastet til den norske Kirkeordinans, 1613 i Forhandlinger om Foranstaltninger mod Katoicismens Indtrængen i Norge. I sin Bispetid udgav I. G. ikke noget i Trykken, men har i Haandskrift efterladt en rimet Oversættelse af Davids Salmer fra Grundsproget og en Samling Prædikener over Salme 90. Sit værdifulde Bibliotek skænkede han til Kapitlet i Trondhjem.

Dsk. Mag., I, 1745, S. 79—88; VI, 1752, S. 336—41. L. Daae: Thronhjems Stifts geistlige Historie, 1863, S. 54—71. Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 348 f., 542—44; V, 1869—71, S. 64; 3. Rk., II, 1877—80, S. 514. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 55. H. F. Rørdam: Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, 1868, S. 253. Samme: Historiekrivener Arild Hvitfeldt, 1896, S. 128, 134. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928, S. 95, 428.

Bjørn Kornerup

Grøndahl, Frederik Vilhelm, 1819—56, Porcellænsfabrikant. F. 8. April 1819 i Kbh. (Garn.), d. 15. Aug. 1856 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Musiker, senere Gartner Just Vilhelm G. (1791—1871) og Else Christine Møller (1791—1856). Gift 1. Jan. 1846 paa Frbg. med Maria Lisbeth Thomsen, f. 1. Maj 1816 i Kbh. (Trin.), d. 7. Febr. 1857 sst. (Fred. Hosp.), D. af Arbejdsmand Jens T.

G. kom i Lære paa Den kgl. Porcelainsfabrik, hvor han udviklede sig til en dygtig Figurmager. Fabrikkens hele gammeldags Indretning, hvoraf der er givet et livfuldt Billede i Vilhelm Bergsøes Roman »Fra den gamle Fabrik«, indgav G. Tanken om en Ændring af Driften; men alt, hvad han opnaaede hos Ledelsen, var at faa hæftet Navnet »Fabrikkens spekulative Geni« paa sig. Han besluttede da at søge oprettet en ny Fabrik; en Tid forsøgte han sig med en Terrakottafabrik, men 1852 kom han i Forbindelse med Brødrene M. H. og J. H. Bing, der var Indehavere af en opblomstrende Kunstindustriforretning. Den Plan, G. forelagde de to Brødre, gik ud paa Oprettelse af en Fabrik for Tilvirkning af Figurer og Relieffer i uglaseret Porcellænsmasse, den saakaldte Biskuit, som dengang var højeste Mode. Han tænkte bl. a. paa at reproducere Thorvaldsens Figurer. 1853 blev Grundstenen lagt til Bing & G.s Porcellænsfabrik paa Vesterbrogade, der kom i Gang paa en bredere Basis end den af G. oprindelig tænkte, idet man besluttede at optage Porcellænsfabrikation i alle Former. Ved Juletid 1854 aabnedes Fabrikkens Udsalg. Det grundlæggende Arbejde havde imidlertid taget saa stærkt paa G.s Kræfter, at han allerede et Par

Aar senere afgik ved Døden. — Litografi af I. W. Tegner 1857 efter Daguerreotypi.

Harald Bing: Porcellænsfabriken Bing & Grøndahl, 1903. Porcellænsfabriken Bing & Grøndahl 1853—1928, 1928. Povl Drachmann i Tidsskr. f. Industri, 192, . 125—3.

Georg Nygaard.

Grønland, Peter, 1761—1825, Embedsmand, Musiker. F. 15. Okt. 1761 i Wilster, d. 30. Dec. 1825 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Tømrmester og Tømmerhandler Johann G. og Catharina Margaretha Spanjer. Gift 31. Okt. 1793 i Kbh. (Trin.) med Anne Johanne Styffgen, døbt 1. Juli 1763 i Kbh. (Helligg.), d. 2. Nov. 1845 sst. (Petri), D. af Johan Diderik S. og Inger Cathrine Johansdatter.

G. studerede i Kiel, ansattes som Kopist i tyske Kancelli i Kbh. 1787, avancerede til Kancellisekretær 1792, Arkivar 1795 og virkede tillige som økonomisk Administrator ved Den kgl. Porcelainsfabrik til 1810. 1803 blev han Medlem af Skatkammeradministrationen og 1807 af Administrationen af den synkende Fond; begge disse Stillinger bestred han til 1816. — G. var af en musikalsk Familie (han forveksles ofte med Broderen Johann Friedrich G., 1777—1834, Organist i Altona) og dyrkede ivrigt Musikken ved Siden af sin Embedsgerning. Han skrev Afhandlinger og Recensioner til Cramers »Magazin der Musik«, Kunzen og Reichardts »Studien für Tonkünstler«, »Kjøbenhavns lærde Efterretninger« og »Allgem. Musikalische Zeitung«. Desuden komponerede han, mest Sangmusik; enkelte Kantater udførtes i Selskabet Harmonien. Ved sin kritiske Sans og alsidige Dannelse fik han betydelig Indflydelse paa flere kendte Skikkelser i Datidens musikalske Kbh. Weyse, hvis Lærer han var, omtaler ham med Beundring i sin Autobiografi; samtidig stod han i nøje Forbindelse med Kunzen og navnlig Schulz, til hvem han var knyttet ved personligt Venskab. — En særlig Interesse knytter der sig til G.s Beskæftigelse med de gamle Folkeviser. I Weyses Samling i Det kgl. Bibliotek findes to Hæfter (Mss.) danske Folkeviser, udsat af G.; de viser, at denne ogsaa har haft Forbindelse med den i dansk Folkevisindsamling saa bekendte Himmelevpræst A. F. Winding. 1818 udgav G. »Alte schwedische Melodien« efter Afzelius' svenske Folkeviserudgave. G.s historisk-teoretiske Syn paa de nordiske Folkeviser ses i Breve til Rask og Afzelius (nu i Kgl. Bibliotek, Stockholm). Hans Folkeviserudsættelse er i øvrigt af en finere og mere beaandet Art, end man kunde vente af Tiden, ligesom hans historiske Indsigt, der fremgaar af Brevene, er af større Dybde, end denne

Periode almindeligvis kendte til. Det kgl. Bibliotek i Kbh. besidder ikke faa Kompositioner af G. baade i Tryk og i Manuskript: Lieder, Ballader, Romancer, Sonetter, Kantater, Koraler og Kirkemusik af forskellig Art. — **Justitsraad 1801.**

Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 366 f. A. P. Berggreen: C. E. F. Weyses **Biographie**, 1876, S. 26, 30 ff. Erik Abrahamsen og H. Grüner Nielsen: Danmarks gamle Folkeviser, XI, Melodier, 1. Hæfte, 1935, S. IX f. Musikforeningens Festskrift, I, 1886 (se Registeret).

Erik Abrahamsen.

Grønland, Carl Christian Howitz, 1825—1901, Botaniker og Pædagog. F. 14. Juli 1825 i Vordingborg, d. 10. Aug. 1901 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Overlærer i Vordingborg, senere Rektor i Kolding Johannes G. (1783—1859) og Johanne Cathrine Howitz (1788—1852). Gift 1871 med Dorothea (Dora) Christine Randerup, f. 24. Juni 1849 i Reykjavik, d. 20. Okt. 1911 paa Frbg., D. af Apoteker, senere Konsul Niels Anker Secher R. (1819—88) og Frederikke Christine Cecilie Mathiesen (1814—1900).

G. blev Student 1843 fra Kolding og teologisk Kandidat 1850. Det teologiske Studium havde ikke tilfredsstillet ham, og han gik Lærervejen, var en kort Tid Huslærer i Sønderjylland, hvor han fik øget Interesse for Naturfagene, særlig Botanik, blev 1851 Lærer, med Naturhistorie som Hovedfag, ved Haderslev lærde Skole og var 1864—79 Medejer af og Lærer ved Haderslev Læreres Skole i Kbh. 1880 ansattes han som Bestyrer af det da oprettede Laboratorium for Gærundersøgelser ved Ny Carlsberg, hvilken Udnævnelse vist nærmest var foranlediget ved hans kort i Forvejen af Videnskabernes Selskab prisbelønnede Afhandling om Melbyg og Glasbyg. Hans Virksomhed i denne Stilling fik dog ikke større Betydning. Som Botaniker er hans Navn knyttet til Studiet af Islands Flora, som han dyrkede paa to Rejser 1868 og 1876. 1881 kom hans Hovedværk »Islands Flora«, der fik Betydning ved at give Anledning til andre og grundigere Undersøgelser og i øvrigt som den eneste islandske Flora i mange Aar blev stærkt benyttet af Florister; det blev imidlertid straks og ogsaa senere Genstand for en Del Kritik. Større Betydning fik G.s populariserende Virksomhed. Han skrev fra 1873 til 1898 en Række populære Afhandlinger om botaniske og zoologiske Emner i den ved Udvalget for Folkeoplysning Fremme udgivne »Folkelæsning«. For Naturhistorieundervisning, særlig Botanikundervisning, havde han megen Interesse, og han deltog flittigt i den pædagogiske Debat. Hans Skolegerning affødte forskellige Lærebøger, og han besørgede flere Nyudgaver af den meget anvendte Chr. Vaupells »Plante-

rigets Naturhistorie til Skolebrug«. Han kom dog efterhaanden til at staa i Modstrid med nye Strømninger. G. var en selskabeligt anlagt Mand, venlig og hjælpsom. Han var Medlem af Bestyrelsen for Botanisk Forening 1865—71 og for Naturhistorisk Forening 1869—90. Han oprettede et Legat for en botanisk studerende eller yngre Kandidat ved Kbh.s Universitet (Fundats 1912). — Tit. Professor 1891. — Mosaik i Legemsstørrelse paa Dipyllonporten, Carlsberg, 1892. Træsnit fra F. Hendriksen 1896.

Bot. Tidsskr., XXIV, 1902, S. XXX f. Haven, I, s. A., S. 371 f. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, S. 520, 599—603; Bibliografi, S. 309—14.

Hakon Jørgensen.

Grønlund, David, 1716—84, Præst, historisk Samler. F. 15. Okt. 1716 i St. Ibs Sogn ved Roskilde, d. 19. Dec. 1784 i Darum, begr. sst. Forældre: Skomager Mogens Davidsen (ca. 1672—1751) og Karen Nielsdatter Worm (ca. 1677—1741). Gift 1° 31. Juli 1747 i Ribe med Rebekka Kirstine Seiffert, f. ca. 1718, d. 5. Marts 1761 i Ribe. 2° 18. Maj 1763 med Margrethe Astrup Hygom, døbt 6. Jan. 1741 i Ribe, begr. 26. Juni 1765 sst., D. af Hospitalspræst Niels Astrup H. (1703—44) og Sophie Stoud (ca. 1715—92). 3° 26. Nov. 1765 i Lintrup med Lene Cathrine Boysen, f. 7. Febr. 1737 i Lintrup, d. 1. Juni 1784 i Darum, D. af Sognepræst i Lintrup, Provst Mikkel B. (1704—83) og 1. Hustru Lene Stoud (1717—44).

G. blev Student 1736 fra Roskilde og fik to Aar efter Attestats. Han levede i største Fattigdom og tog paa Lykke og Fromme til Norge for at søge Kondition. I Mandal Sogn opnaaede han en Huslærerplads i et pietistisk Hus, som til en Tid øvede en ret stærk Indflydelse paa G. Her forblev han med en kortere Afbrydelse til 1746, da han vendte tilbage til Kbh. 1747 blev han residerende Kapellan ved St. Cathrine Kirke i Ribe, og efter 30 Aars Virksomhed her forflyttedes han 1777 til det nærliggende Darum og Bramminge Sognekald. 1779 blev han tillige Herredsprovst. G. er bekendt som en flittig historisk Samler med levende Interesse for Fædrelandets Historie. Meget i Ribe Arkiver er ved hans Omsorg reddet fra Undergang. Han registrerede Stiftsarkivet og indsendte efter kgl. Ordre Pergamentbrevene derfra til Gehejmearkivet, foruden at han med sjælden palæografisk Kyndighed udarbejdede to fuldstændige Afskrifter til Opbevaring i Ribe og i Arkivet i Kbh. Med Biskop J. C. Bloch i Ribe delte han Interesse for presbyterologiske Arbejder og samlede Materialer til et Værk om Ribe Stifts Gejstlighed, idet Biskoppen efter G.s Forslag lod udgaa udførlige Skemaer til alle Stiftets Præster til Brug herved;

men Værket blev aldrig udarbejdet. Med Klevenfeldt stod G. i Brevveksling angaaende historiske Antikviteter. Det eneste trykte Skrift, G. har udgivet, er »Historisk Efterretning om de i Ribe By for Hexeri forfulgte og brændte Mennesker« (1780), der væsentlig bestaar af Udskrifter af Tingbøger. I Ribe Skolebibliotek findes ikke faa af hans haandskrevne Samlinger; endvidere efterlod han i Familiens Eje en Dagbog med historiske og juridiske Optegnelser foruden en Del Kuriosa. Som Præst var G. næppe en synderlig fremragende Prædikant, skønt han ejede et kraftigt Organ, men praktisk dygtig og i Besiddelse af gode juridiske Kundskaber. Af Ydre beskrives han som lille og før, og det siges, at han satte Pris paa et godt Glas Vin. Da han i alt fik 21 Børn, maatte han ofte kæmpe med Næringssorger. — Papirer i Ribe Katedralskoles Bibliotek.

C. Molbech: **Hist.-biographiske Saml.**, 1851, S. 185—220. Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 154—58. Saml. til jydsk Hist. og Topogr., 2. Rk., II, 1889—90, S. 36—40. Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 118. Fra Ribe Amt, VII, 1928—31, S. 98, 792—95, 806, 808 f. Kr. Erslev: Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis, IV, 1906—12, S. 47.

Bjørn Kornerup (A. Jantzen).

Grønvald Nielsen, se Nielsen, Grønvald.

Grønvold, Henrik, f. 1858, Fuglemaler. F. 6. Sept. 1858 i Præstø. Forældre: Købmand, Konsul Hans Peter Levin G. (1822—84) og Wilhelmine Marie Cathrine Lassen (1821—65). Gift 3. Aug. 1895 i London med Josephine Wilhelmine Maria Hillström, f. 13. Dec. 1869 i Malmø, d. 9. Jan. 1935 i London, D. af Kelner Gustav Reinhold Aron H. (1847—77) og Marie Vilhelmine Sjöberg (1847—1907, gift 2° 1880 med Skibskaptajn Sejrr Mallings Vallentin, 1835—1914).

Efter at have gaaet i Skole i sin Fødeby tog G. 1874 Præliminær-eksamen i Vordingborg. Han blev derefter sat i Lære som Model-snedker hos Jernstøber Hermansen i Næstved. Her lærte han Ornitologen Apoteker J. Baagøe at kende og havde god Lejlighed til som Jæger at dyrke sin Interesse for det frie Liv i Naturen. Han studerede særlig Fuglelivet og gjorde Iagttagelser, som offentliggjordes 1893 i den af Baagøe udgivne Bog »Næstvedegnens Fugle«. 1880 kom G. til Kbh. for at lære Maskintegning paa Teknisk Skole, som han frekventerede i tre Vintre, medens han om Sommeren arbejdede som Modelsnedker hos Burmeister & Wain. Efter endt Uddannelse blev han Tegner hos Møllebygger Nielsen paa Nørrebro og senere ved Artilleriet paa Tøjhuset. Sin Interesse for og Lyst til at afbilde Dyr fik han Lejlighed til at udnytte, da han

1891 kom til at tegne og male Fisk for Dansk biologisk Station under C. G. Joh. Petersen. Imidlertid udviklede Forholdene sig saaledes, at han allerede n. A. forlod sit Fædreland, som han aldrig siden har genset, for at rejse til London, hvor han, støttet af den danske Zoolog Herluf Winge, kort efter fik en beskeden Stilling som Præparator ved British Museum (Natural History). Efter to Aars Forløb opgav han denne Plads og begyndte sin Virksomhed som Tegner og Maler til zoologiske Publikationer, som »Proceedings« og »Transactions of the Zoological Society of London« og G. E. Shelley: »The birds of Africa« (I—V, 1896—1912). 1895 deltog G. i en kort Indsamlingsrejse til de ubeboede Salvagesøer Nord for de kanariske Øer. Han har siden leveret Illustrationer til en saadan Mængde Publikationer, at det vil være ganske ugørligt her at anføre selv et mindre Udvalg af dem; blot skal nævnes hans Tavler til det bekendte engelske ornitologiske Tidsskrift »The Ibis«, samt at nogle af hans bedste og smukkeste Billeder findes i H. E. Howard: »The British warblers« (I—II, 1907—15), i J. Delacour og P. Jabouille: »Les oiseaux de l'Indochine Française« (I—IV, 1931) og i Nutidens Hovedværk om Fasanfugle, William Beebe: »A monograph of the pheasants« (I—IV, 1918—22). Et af de største Værker, hvis Illustrationer hovedsagelig skyldes G., er Gregory M. Mathews: »The birds of Australia« (I—XII, 1910—28). En selvstændig Samling paa 38 smukke Tavler findes i »Illustrations of the game birds and water fowl of South America« (1915—17) med korte Noter af den engelske Ornitolog H. Kirke Swann. Ikke blot i Omfang indtager G.s Produktion en fremragende Plads i Sammenligning med andre Dyr-maleres; men hans Fuglebilleder er saa smukke og levende, at man vanskeligt blandt hans nulevende Fagfæller finder hans Lige som Gengiver af Fugle og andre ornitologiske Objekter, f. Eks. Æg. Den Paaskønnelse i rent ydre og materiel Henseende, G. har fundet for sit Arbejde, har næppe altid staaet paa Højde med, hvad han med Rette kunde forvente efter det Ry, hans Illustrationer nyder; navnlig gjorde Verdenskrigen et saadant Afbræk i hans Arbejde, at han 1919 endog paatænkte at forlægge sin Virksomhed til Amerika, en Plan, han imidlertid maatte skrinlægge som Følge af et ulykkeligt Fald, der siden har nedsat hans Førlighed. — Maleri af Elsa Grønvold.

W. H. Mullens and H. Kirke Swann: A bibliography of British ornithology, 1917, S. 255. O. Helms: Kort Udsigt over dansk Ornithologi fra de ældste Tider til omkring Aar 1900, i Dansk ornithologisk Forenings Tidsskrift, XXVI, 1932, S. 97. Claus Nissen: Die ornithologische Illustration, i Philobiblon, VIII, 1935, S. 85.

Jean Anker.

Grønvold, Holger Carl, 1850—1923, Maler, Tegnerlærer. F. 26. April 1850 i Store Hedinge, d. 17. Maj 1923 i **Kbh.**, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Købmand Rasmus G. (1817—71) og Mariane Dorothea Johnsen (1819—1909). Fætter til H. G. (s. d.). Gift 15. Nov. 1884 i Kbh. (Stef.) med Signe Løjt Kiær, f. 22. Sept. 1857 i Tønder, d. 22. Marts 1928 paa Frbg., D. af Herredsfoged i Tønder og Højer Herreder, Kancelliraad, senere Borgmester i Ribe og Landstingsmand Christian Albert K. (1825—77) og Mathilde Ingeborg Bagger (1836—72).

G. blev Student 1869 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, forberedtes til Kunstakademiet af Vilh. Kyhn og C. V. Nielsen og gennemgik dets Skoler Jan. 1870—April 1877 uden at søge Afgang. Et Ophold Vinteren 1875—76 i Paris, hvor han tog Undervisning i Henri Lehmanns Atelier paa **École des Beaux-Arts**, fik indgribende Betydning for ham. Ingres blev hans beundrede Forbillede, han studerede efter ham og hans Elever (f. Eks. H. Flandrin) og tilegnede sig den Formkultur, som fransk Kunst har haft fra Ingres til Courbet. Yderst selvkritisk og lidet produktiv, som han var, fik han kun udstillet en Del Portrætter og **Figurstudier**, mest i Tegning eller Pastel (Charlottenborg 1877, 1879—80, 1885, 1887—88, 1891), og til sidst bevirkede dels Sygdom, dels en tiltagende **Undervisningsgerning**, som han havde begyndt af økonomiske Grunde, at han resignerede fra sine Kunstnerdrømme. Udstillingen af hans kunstneriske Efterladenskab i Kunstforeningen Jan. 1925 viste, at G. havde besiddet alle Forudsætninger for at blive den betydeligste Plastiker i vor Malerkunst. Faa danske Malere har haft hans intellektuelle Glæde ved abstrakte **Formværdier** og en saadan Indsigt i den maleriske Plastiks Teori. Hans Hovedværk, den store Pastel »Pige med en Kurv med Æbler« (udstillet 1880) og enkelte Modelstudier (f. Eks. af en Dreng mod rød Baggrund) hæver ham i saa Henseende paa Højde med de udmærkede Ingres-Elever, han beundrede i Paris. G.s Livs gerning og Indsats kom da til at ligge paa Kunstundervisningens Omraade. Han var Lærer i Tegning efter Gipsmodeller ved Det tekniske Selskabs Skole 1877—1919, Overlærer sst. 1902—10, Lærer ved Statens Lærerhøjskoles Tegnekursus 1889—90 og F. Vermehrens Assistent paa Kunstakademiet 1893—1902. Mange af vore betydeligste nulevende Kunstnere har modtaget deres første Tegneundervisning hos ham, og han findes ofte nævnt som en Mand, der i Kraft af sin pædagogiske Begavelse og sin noble Personlighed har øvet betydelig Indflydelse paa deres Udvikling, baade kunstnerisk og menneskelig. Som Tegnerlærer nød han høj Anseelse i hele

Skandinavien. — R. 1918. — Malet Selvportræt 1895, tegnet 1913, begge i Familieeje.

W. Schorn: Fra gamle Skuffer, 1906, S. 41—45. Axel Salto i Klingen, II, 191 g, Nr. 8. Chr. Slettebo i Hovedstaden 30. Juni s. A. Georg Nygaard i Ekstrabladet 30. Juni s. A. og 12. Jan. 1925. Berl. Tid. og Nationaltid. 18. Maj 1923. Knud Pontoppidan i Politiken 12. Jan. 1925. Th. Faaborg i Nationaltid. 24. Jan. s. A. S. Clod Svensson i Kristeligt Dagblad 10. Jan. s. A. Kai Flor i Berl. Tid. II. Jan. s. A. Social-Demokraten 20. Jan. s. A. Poul Uttenreitter: Fritz Syberg, 1935, S. 33, 36, 40. *Sigurd Schultz.*

Gude, se Gyda.

Gude. Den Rendsborgske Patricierslægt **G.**, der ved sin ansete Position og sine **Slægtsforbindelser** har haft ikke ringe Indflydelse i holstenske Borgerkredse, føres tilbage til Borgmester i Rendsborg Peter G. (f. ca. 1403), hvis Sønnesøn Borgmester sst. Michael G.s tre Sønner Thomas, Peter og Claus G. 1581 optoges i Rigsadelstanden af Kejser Rudolf II. Af disse var Peter G. (f. 1534) Bedstefader til Borgmester i Rendsborg Peter G. (1592—1654), hvis Sønner var grevelig Rantzau'sk Raad Michael G. (1626—96) og nedenn. Bogsamler, Etatsraad Marqvard G. (1635—89). Ovenn. Claus G. (1534—97) var Bedstefader til Abel G. (1607—64) — hvis Søn med Toldkasserer, Raadmand i Rendsborg Heinrich v. Støcken, Gehejmerraad Heinrich v. Støcken (1631—81, s. d.) 1681 optoges i den danske Adel — og til Borgmester i Rendsborg Claus G., der 1644 ledede Byens Forsvar mod de Svenske. Hans Søn Borgmester i Rendsborg Claus G. (d. 1698) var Fader til Deputeret sst. Claus G. (1654—1702) — hvis Søn var nedenn. Generalløjtnant Henrik G. (1702—82) — og til Schoutbynacht Henrik G. (1667—1730), der var Fader til Generalmajor i Rytteriet Claus Frederik G. (1714—77). — Foruden en norsk Slægt, hvis ældst kendte Medlem var en bergensisk Urmager Nicolaus G., skal nævnes en fra Hofproviantforvalter Niels G. (1717—82) stammende dansk Embedsmandsslægt. Den nævnte Niels G. var Fader til nedenn. Justitsraad Jacob G. (1754—1810), hvis Sønnesøn var den ligeledes nedenn. Domprovst Ludvig Jacob Mendel G. (1820—95).

O. H. Mollers Stamtavler over Familien Gude (R. A. Haandskriftsaml.). Efterretninger om Familien v. Gude, u. A. — Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1903, S. 233—36; 5. Rk., II, 1905, S. 329 f. — Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 105. *Albert Fabritius.*

Gude, Henrik, 1702—82, Officer. F. 4. Juni 1702 i Rendsborg, d. 21. Maj 1782 sst., begr. sst. Forældre: Tømmerhandler og Brygger,

deputeret Borger Claus Clausen G. (1654—1702, gift 1° med Margrethe N. N.) og Margrethe Petersen (d. 1751). Gift 1750 antagelig i Kbh. (Nic.) (Ægteskabstilladelse 23. Sept.) med Anna Maria Rehling, f. 27. Jan. 1711 i Kbh. (Nic.), d. 4. Okt. 1763 sst. (Petri) (gift 1° 1727 med tysk Hofpræst i Kbh. Nicolaus Hinrich Wittmack, 1695—1731, gift 1° 1721 med Marie Lisbeth Biørnsen), D. af Silke-, Ulden- og Klædekræmmer Johan R. (1667—1744) og Dorothea Sterck (1670—1735, gift 1° med Urtekræmmer Claus Thide).

G. blev Fændrik 1725, n. A. Sekondløjtnant, 1733 Premierløjtnant, 1740 kar. Kaptajn, 1742 kar. Major, 1747 Sekond- og Premiermajor, 1752 kar. Oberstløjtnant, 1754 Sekond- og 1758 Premieroberstløjtnant og kar. Oberst, 1760 Chef for Landkadetkompagniet og Overfører for Drabantgarden og 1762 tillige Kommandør for et norsk Regiment i Kbh. 1764 blev han virkelig Oberst og Regimentchef i Glückstadt, 1766 Generalmajor og atter Chef for Landkadetkompagniet, Dec. 1771—Jan. 1772 var han tillige Kommandant i Kbh. og blev 1774 Generalløjtnant. 1779 blev han »frigivet fra« Landkadetkompagniet, med fuld Gage, og forblev af særlig Naade hos Arveprins Frederik i Nummer i Hæren indtil sin Død. — Som Premierløjtnant og Kaptajn havde G. 1733—47 været ansat ved Landkadetkompagniet og lært Skyggesiderne ved dette at kende, og i sin Cheftid bestræbte han sig for at højne Elevernes Moral, forbedre Undervisningen ved særligt lønnede Informatorer, gennemføre militærisk Orden, Punktlighed og Renlighed og Forbedring af Forplejningen og Skolens almindelige Økonomi. Han fik ophævet Husfællesskabet (i Operabygningen) med Søkadetkorpset, der havde medført idelige Slagsmaal mellem Kadetterne i de to Etater, og fik Kompagniet overflyttet til det nyerhvervede Brockdorff'ske Palæ. Der havde aldrig været afholdt en virkelig Afgangseksamen ved Skolen, men Chefen bestemte de afgaaende Elevers Aldersorden, og skønt G. søgte at faa en saadan Eksamen indført, lykkedes det ham ikke. Nogle af Datidens kendte Officerer har udtalt sig yderst anerkendende om deres gamle Chef, og det er senere blevet hævdet, at G.s Cheftid var Korpsets Glansperiode; men det kan dog ikke antages, at Charlotte Biehls meget skarpe Dom over ham som Skolens Leder er helt uden Berettigelse. — Ved Slutningen af Struenseeperioden blev G. hvirvlet med ind i den politiske Malstrøm, idet han — sandsynligvis af Falkenskiold — blev anbefalet Struensee som en Personlighed, der, som Kommandant i Kbh., under mulige Uroligheder med Kraft og Myndighed kunde gribe ind; men G.s

Optræden under Gardens Mytteri i Dec. 1771 svarede ikke til Forventningerne. Alligevel blev G. arresteret 17. Jan. n. A. og anklaget som Tilhænger af Struensee, men blev hurtigt frikendt. — Hv. R. 1776. — Tegning (Fotografi i Garnisonsbiblioteket).

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, IV, 2, 1902. Hist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1866. Minerva, III og IV, 1786. [Anning-Petersen:] Officer-skoler i Tidsrummet 1691—1918, 1918, S. 23—29. Personalthist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 189 f.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Gude, Jacob, 1754—1810, Embedsmand. F. 3. Juni 1754 i Kbh. (Helligg.), d. 10. Okt. 1810 sst. (Helligg.), begr. sst. (Helligg. nordre Kgd.). Forældre: Kgl. Proviantskriver, senere Hofproviantsforvalter Niels G. (1717—82) og Kristine Due (1720—97). Gift 13. Juli 1785 i Kbh. (Helligg.) med Helene Marie York, døbt 12. Aug. 1753 i Kbh. (Frels.), d. 25. Sept. 1828 sst. (Helligg.), D. af Skipper Niels Valeriusen Y. og Karen Marie Munck (1728—98, gift 2° 1763 med Skibskaptajn, Brygger Andreas Laalle, 1736—1804).

G. blev Student 1769, privat dimitteret, tog 1773 juridisk Embedseksamen og indtraadte derefter med B. W. Luxdorphs varme anbefaling i Kancelliet, hvor han 1776 i en forbløffende tidlig Alder fik Udnævnelse til Kancellisekretær. Men herefter var det ligesom han gik i Staa. 1783 blev han Sekretær i Generalkirkeinspektionskollegiet, og da dette ophævedes, udnævntes han til Sekretær i Kollegiet de cursu evangelii promovendo og til Inspektør for Vajsenhuset. I denne sidste Stilling kom han til at yde en virkelig Indsats. Under de uhyre vanskelige Forhold, der indtraadte efter den store Brand 1795, som lagde hele Stiftelsen i Aske, var han den, der reddede, hvad reddes kunde. Han har Hovedæren for, at der igen rejstes et nyt Vajsenhus. Mod Planerne om at sammenlægge Blaagaards Seminarium og Vajsenhuset opponerede han kraftigt, »efterdi dettes Pigebørn var i den kritiske Alder og Seminaristerne i den fyrige Alder«, og kun rent midlertidig gik han med til at sætte Børnene i Pleje omkring ude paa Landet. Bombardementet 1807 sinkede Genoprettelsen af Vajsenhuset yderligere, og da man endelig kunde rykke ind i den nye Gaard paa Købmagergade, var G. død. — G. var en stille og tilbageholdende Natur, der mere holdt af at leve sit Liv i Skyggen af de store Begivenheder end kaste sig ud i deres Brandstorm. Han havde Sans for stille historiske og litterære Studier, omgikkes en Mængde Mennesker, og da han baade havde Lyst til at iagttage disse og Evne til at gengive sine Indtryk, er hans udførlige Erindringer

ger en Guldgrube for Studiet af de toneangivende københavnske Kredse omkring Aarhundredskiftet. Ogsaa til Oplysning om Stemninger og Følelser omkring Struensees Fængsling og Henrettelse indeholder det store Memoireværk værdifulde Oplysninger saavel som levende førstehaands Indtryk af de store Brande 1794 og 1795 og de skrækelige Nætter 1807, da de engelske Granater regnede ned over Byen. — G.s Retskaffenhed var grundfæstet, og utallige Mennesker anmodede ham om at være deres Eksekutor eller Kurator. — Kancellisekretær 1776. Kancelliraad 1798. Justitsraad 1809.

En *kjøbenhavnsk* Embedsmand Jacob Gudes Optegnelser 1754—1810 (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVII), 1918 (i Udtog trykt i Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887). G. A. Exner: Efterretninger om det kgl. Vajsenhus, 1881. Chr. Ottesen: Det kgl. Vajsenhus, 1927. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 713—19. *Harald Jørgensen.*

Gude, Ludvig Jacob Mendel, 1820—95, Teolog. F. 23. April 1820 i Sterrede, d. 26. Maj 1895 i Roskilde, begr. sst. Forældre: Birkedommer i Holsteinborg Birk, senere Herredsfoged i Arts og Skippinge Herreder, Etatsraad Albert Peter G. (1789—1870, gift 2° 1828 med Birgitte Petrine Hansen, 1804—51) og Louise Henriette Thomsen (1792—1825). Sønneson af Jacob G. (s. d.). Gift 3. Juni 1846 i Nøddebo med Henriette Marie Amalie Meinig, f. 25. Juli 1820 i Nøddebo, d. 6. Juli 1894 i Roskilde, D. af Birkedommer i Kronborg Birk, senere Justitsraad Herman Carl M. (1776—1847) og Eisabe Georgine Didrichsen (1783—1862).

G. blev Student 1837 fra Slagelse og cand. theol. 1844. Hans Studenteraar faldt i en rig aandelig Blomstringsperiode, og han mindedes siden med Taknemmelighed denne Tid, da »Ideernes Verden endnu ikke var fordunklet af en politisk Perodes Skyer, og Tilliden til Idealerne endnu ikke var svækket af alskens nedbrydende Kritik«. For G. blev Studieaarenes store Oplevelse at høre Martensen, hvis trofaste Discipel han blev Livet igennem, og som han siden i nært Venskab var knyttet til. Efter Attestats var G. et Par Aar Lærer og Manuduktør, indtil han 1848 blev Sognepræst i det store Huseby Kald ved Knuthenborg, hvor han var i atten Aar. Savnede han end ofte her i sin landlige Ensomhed Adgang til Tankeudveksling med jævnbyrdige, havde han til Genæld god Tid til Studier, der bl. a. har sat Frugt i flere Afhandlinger og mindre Skrifter, saaledes »Irvingianismens Betydning i vor Tid« (1859). 1866 satte Martensen igennem, at G. blev Domprovst i Roskilde. Her fortsatte han sine Studier, tog 1874 den teologiske Doktorgrad paa 1. Del af »Den hellige Nadvere« (2. Del kom 1887, men Værket blev aldrig fuldendt) og blev 1875 fast

Censor ved teologisk Embedseksamen. G.s Disputats viser ham som en typisk Discipel af Martensen. Den er affattet i en klar og elegant Stil, men er i øvrigt baade i Terminologi og Tankegang stærkt præget af den spekulative Teologi. Derfor virkede den allerede ved sin Fremkomst som forældet i Problemstilling og Behandling. Kræver Tilegnelsen af G.s Teologi særlige Forudsætninger, var han derimod som Prædikant tilgængelig for enhver, og han indtager i denne Henseende en betydelig Plads inden for den Mynster-Martensen'ske Skole. Hans Prædikener, der altid var omhyggeligt forberedte, udmærker sig ved Tankeklarhed, ved et smukt, rent Dansk og — trods deres meget akademiske og tidløse Præg — ved religiøs Inderlighed. Hertil kom det fortrinlige ydre Foredrag, og ikke mindst i Roskilde bestod der et ejendommeligt harmonisk Samspil mellem Talerens plastiske Apparition og det skønne Kirkerum. Af hans homiletiske Arbejder foreligger der, foruden en Del Lejlighedstaler, udgivet »Juleaften« (I—II, 1873—79) og »Prædikener holdte i Roskilde Domkirke« (1895). I den kirkelige Administration var G. afgjort konservativ og kunde ofte optræde med megen Myndighed; han skaffede sig Respekt ved karakterfuld Fastholden af sine Standpunkter og ved sin Humanitet. Af Ydre og Indre var G. helt igennem den højirkelige Prælat, af hvis Konservatisme og højærværdige Fremtræden de mere demokratiske Vækkelsesretninger jævnlig tog Anstød. Det skyldtes da sikkert ogsaa for en væsentlig Del Modstand fra disse Sider, at Martensen 1884 ikke fik sit Ønske opfyldt om at se G. som sin Efterfølger paa Sjællands Bispestol. G. kunde som Menneske virke meget fjern og fornem, men de, der kom bag den kølige Overflade, priste i lige Grad hans varme Hjerte og hans gennemdannede Personlighed. — R. 1869. DM. 1875. K.² 1888. — Maleri af Carl Thomsen 1892 i Roskilde Domkirke; Kopi i Familieeje. Kultegning af H. Vedel. Buste af Elna Borch. Træsnit efter Fotografi 1875.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1874, S. 43—47. Over Domprovst, Dr. theol. L. J. M. G. ved hans Jordefærd i Roskilde Domkirke 30. Mai 1895, 1895. Ill. Tid. 9. Juni 1895. H. L. Martensen: Af mit Levnet, III, 1883, S. 137 f. Josepha Martensen: H. L. Martensen i sit Hjem og blandt sine Venner, 1918, S. 214—17, 228 ff. Biskop Otto Laubs Levnet, udg. af F. L. Mynster og G. Schepelern, II, 1886, S. 201. Henrik Scharling: Livsminder, 1919, S. 143 f. L. Koch: En gammel Præsts Erindringer, 1912, S. 119. Fængselspræsten Pastor Vilhelm Muncks Optegnelser (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXXVI), 1922, S. 18 f. Otto Møller og Skat Rordam. En Brevveksling, udg. af H. Skat Rørdam, I, 1915, S. 230, 275; II, 1916, S. 11, 147, 151, 264. F. C. Krarup: Fra Romantisme til Realisme, 1930, S. 115. Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 686—704.

Bjørn Kornerup.

Gude, Marquard, 1635—89, lærd Bogsamler. F. 1. Febr. 1635 i Rendsborg, d. 26. Nov. 1689 i Gluckstadt, begr. i Marie K. i Rendsborg. Forældre: Borgmester Peter G. (1592—1654) og Catharina Petersen. Gift 27. Aug. 1672 i Husum med Maria Elisabeth Poulsen, d. 1683, D. af Amtsskriver i Husum, Kammerraad Peter P.

M. G. uddannedes fra 1652 ved Gymnasiet i Hamburg og Universitetet i Jena, hvor han 1655—57 især studerede Jura og Filologi; saavel her som under hans senere Studieophold i Leipzig og Erfurt gik der Frasnagn om hans overordentlige Flid og vidtstrakte Lærdom. Under et Ophold i Holland blev han Hovmester for en rig ung Hollænder Samuel Schass og fulgte ham paa lange Rejser i Frankrig og Italien, hvor han lagde Grunden til sin store Bogsamling og tillige studerede Numismatik og Epigrafik. 1664 vendte han tilbage til Holland og fortsatte sine Studier, indtil han 1671 blev kaldt til Gottorp som hertugelig Bibliotekar og Raad. Som saadan sendtes han Vinteren 1674—75 til Kbh. for at hindre en for Gottorp ufordelagtig Overenskomst mellem de nordiske Magter. 1675 døde Schass, som havde fulgt ham til Slesvig, og M. G. arvede hele sin Elevs Formue, efter Sigende tre Tønder Guld. I Tiden mellem 1678 og 1680 faldt han i Unaade hos Hertugen og flyttede til Hamburg, hvorfra han 1682 blev kaldt til Gluckstadt som Raad i det kgl. Regeringskancelli. N. A. opholdt han sig som dansk Afsending hos Biskoppen af Münster, der fattede saa megen Interesse for ham, at han testamenterede ham sin store Bogsamling. Da Slesvig 1684 inddroges under Kronen, blev M. G. beskikket til første Medlem af Regeringskancelliet paa Gottorp og beholdt dette Hverv til kort før sin Død. Hans Bog- og Haandskriftsamling var europæisk berømt som en af de største i Datiden, rig især paa værdifulde **Klassiker-Manuskripter** (flere fra 9. Aarh.), og paatænktes købt af Kongen. Desværre strandede Forhandlingerne om Købet, og Bogsamlingen (ca. 9800 Bd.) splittedes ved Auktioner 1706—09 (dog havde M. G. testamentarisk skænket sin Fødeby ca. 1000 Bd.), medens en væsentlig Del af **Haandskrifterne** (467 Numre) 1710 erhvervedes af Leibniz til Biblioteket i **Wolfenbüttel**.

P. S. Frandsen: Marquard Gude, 1873 (Manuskript i Universitetsbiblioteket i Kiel, S. H. 402 A fol.). J. Moller: *Cimbria literata*, III, 1744, S. 282—303. E. C. Werlauff: Hist. Efterretn. om det st. kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 87—90. O. v. Heinemann: Die herzogl. Bibliothek zu Wolfenbüttel, 2. Aufl., 1894, S. 125 ff. W. Norvin i Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen, III, 1916, S. 28 f. H. Gidionsen: Katalog der sog. Gudeschen Bibliothek, Rendsburg, 1902.

∫ vend Dahl (A.D. Jørgensen).

Gudenrath, Jacob Just, 1758—1825, Jurist. F. 26. Juni 1758 i Kbh. (Børnehuset), d. 4. Okt. 1825 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Præst ved Børnehuset, senere i Næstved, Mag. Just Jacobsen Schack G. (1715—58) og Frederikke Høvinghoff (1724—1802). Gift 20. Okt. 1798 i Kbh. (Fred. Ty.) med Frederikke Wilhelmine Meyner (Meinert), f. 11. Jan. 1765 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 15. Febr. 1836 sst. (Helligg.), D. af Fabrikør Johann Traugott M. (ca. 1708—83) og Johanne Christiane Elisabeth Moritz (ca. 1730—98).

G. blev Student 1776 fra Roskilde, bestod med udmærket Resultat de første akademiske Prøver, studerede derefter Teologi og siden Lovkyndighed, blev cand. jur. 1784 og var 1785—90 Sekretær ved Kirurgisk Akademi og Lærer i Humaniora sst. 1788 konkurrerede han uden Resultat med C. M. T. Cold og J. F. W. Schlegel om et juridisk Professorat, ernærede sig kummerligt som Litterat og juridisk Manuduktør, blev 1811 antaget til mod Honorar at holde private juridiske Eksaminatorier og Disputerøvelser i Latin for Jurister. G. var uden Tvivl en evnerig og kundskabsrig Mand — **Suhm** f. Eks. kalder ham »en Skribent af megen Læsning, der hel frimodig skriver om vigtige Ting« — vistnok en større Begavelse end N. D. Riegels, som hvis Sekundant han oftere optræder, og sikkert en idealistisk Personlighed, men den ublide Skæbne, han fristede, gjorde ham bitter og ensidig; selv hans Ven og Beundrer J. K. Høst taler om en vis Ubøjelighed hos ham og om hans skarpe Ytringer. Sammen med Riegels, P. A. Heiberg og M. C. Bruun hørte han til Datidens Oppositionsmænd, og i en Række Smaaskrifter, Tidsskriftbidrag o. l. tog han til Orde baade for Kritik, men ogsaa for Reformere af forskellig Art, f. Eks. om Statens Pligt til at skaffe Arbejde o. m. a. Sammen med J. H. Bärens, J. C. Tode o. a. udgav han »Statistisk, Juridisk og Litterarisk Bibliothek« (I—V, 1792—97) og alene »Juridisk Bibliothek« (I, 1798; II, 1. Hæfte, 1824) med Afhandlinger f. Eks. om det juridiske Studium, om Christian V.s kriminelle Lovgivning, **Crimen læsæ Majestatis**, Misgerninger imod Religionen o. a. Hans retslige Undersøgelser bærer et stærkt Præg af hans politiske Synsmaade. A. C. Alstrups Oversættelse af Beccarias »*Dei delitti e delle pene*« (1796) »forøgede« han med Anmærkninger. Trods de øjensynlige Mangler ved G.s Produktion er det dog vistnok et Spørgsmaal, om den ikke fortjente at gøres til Genstand for en nærmere Undersøgelse.

E. Holm: Den offentlige Mening og Statsmagten i den dansk-norske Stat i Slutningen af det 18. Aarhundrede, 1888, S. 100 f., 107. Samme: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 2, 1909, S. 132 og passim. *Frantz Dahl.*

Gudewerth, Hans, den Ældre, ca. 1570—ca. 1640, Snedker og Billedskærer. F. ca. 1570 formentlig i Eckernførde, d. ca. 1640 formentlig sst. Gift med Wiebke, begr. 6. Okt. 1641 i Eckernførde.

Ætling af en **Eckernførde-Slægt** blev H. G. 1605 første Gang, 1627 sidste Gang Oldermænd i Byens Snedkerlav. Hans ældste kendte Arbejde, Prædikestolen i Gettorf fra 1598, er tillige det eneste arkivalisk sikrede. Der kan dog ikke være Tvivl om, at han har gjort andre Prædikestole og Stolestader til **Eckernførde-Egnens** Kirker, og at der fra hans Værksted er udgaaet en Række **Pragt-kister**, især prydede med Reliefserier af gammeltestamentligt Indhold (Menneskets Skabelse og Syndefald, Esters Historie). Overbroderede med Figurer, der ofte bærer Datidens Dragter, og Ornamentter, der er skaarne uden videre Hensyn til Renæssancestilens arkitektoniske Regler, virker den ældre H. G.s Møbler ret provinsielt, men festligt og fornøjeligt, og hans bedste Arbejder er baade sirlige og fine. Førend hans Navn var genfundet, betegnedes han efter et af sine pudsige Detailmotiver som »**Mesteren** med den fløjtespillende Hare«, og allerede flere Aartier, før det kunsthistoriske Studium begyndte, var hans Snitværker meget yndede i Samlerkredse. De er repræsenterede baade i mange nordtyske og i danske Museer (**Fr.borg**, Nationalmuseet og særlig Kunstindustrimuseet).

Willers Jensen: Hans Gudewerth und die **Eckernförde Bildschnitzerschule**, 1931. J. Brinckmann i Jahresbericht des Mus. f. Kunst und Gewerbe in Hamburg, 1896. G. Brandt i Thaulow-Museum, Bericht 1902—03, S. 21—29. E. Hannover: Det danske Kunstindustrimuseums Virksomhed 1910, S. 35 ff. W. Scheffler i Festschrift des **Kunstgewerbemuseums** in Flensburg, 1928.

Chr. Axel Jensen.

Gudewerth, Hans, den Yngre, ca. 1600—71, Snedker og Billedskærer. F. ca. 1600 formentlig i Eckernførde, begr. 12. Febr. 1671 sst. Forældre: H. G. den Ældre (s. d.) og Hustru. Gift formentlig 1639 med Christine, d. 1678.

H. G. har sikkert lært sit Fag i det fædrene Værksted; 1640 blev han Lavsmester og 1646 første Gang Oldermænd. Faderens Stil mærkes i hans Arbejder, men han udviklede og forfinede den. Utvivlsomt har han som Svend vandret i Nordtyskland og lært at beherske Bruskbarokken saa godt, at han blev denne Stilretnings ypperste Billedskærer i Slesvig-Holsten. Bruskornamentterne kunde han forme med en stundom næsten rokokoagtig Elegance, og hans figurlige Skulpturer er finere og mere udtryksfulde,

end nogen anden hjemlig Mester kunde skære dem. Hans tekniske Overlegenhed viser sig baade i yndefulde Smaastykker som Mangletræer og Skrin og i større kirkelige Arbejder, af hvilke de ældste kendte, fra 1630'erne, er en Række Snitværker til adelige Gravkapeller i Eckernførde Kirke og det betydeligste den signerede Altertavle fra 1640 sst., hvis Motiver han senere varierede i flere af Omegnens Kirker. Fra 1660'erne stammer den stærkt barokke Ramme til **Bornsen-Epitaftet** i Eckernførde samt Prædikestolen i Sørup. Til Kongeriget har han udført tre smukke langelandske Prædikestole, af hvilke den i Bøstrup bærer Aarstallet 1634, og gennem en Efterligner, Lorents Jørgensen i Holbæk, naaede den yngre H. G.s Stil vid Udbredelse i lollandske og sjællandske Kirker. Egenhændige Snitværker af mindre Format findes i Nationalmuseet og paa Fr.borg. **Eckernførde-Værkstedet** fortsattes i tredie Generation af en Søn, der ligeledes hed *Hans* (f. ca. 1640), men hvis Arbejder er ukendte.

G. Brandt: Hans Gudewerth, 1898. Willers Jessen: Hans Gudewerth und die **Eckernförde** Bildschnitzerschule, 1931. Karl Stock i Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte, LXI, 1933, S. 206, 215. C. A. Jensen: Snedkere og Billedsnidere 1536—1660, 1911, S. 100. Samme i Fra Arkiv og Museum, 2. Serie, I, 1917, S. 72—77.

Chr. Axel Jensen.

Gudfred, d. 810 el. 811, Konge.

Vort Kendskab til G. hviler paa Meddelelser i de frankiske Annaler, som intet fortæller om hans Æt. Hans Forgænger **maa** have været den Kong Sigfred, som omtales i Tiden 782—797; men først 804 hører vi Kong G. nævnt, idet han da »med sin Flaade og sit Riges hele Rytteri kom til det Sted, som kaldes Sliesthorp, paa Grænsen mellem hans Rige og Sachsland«. Det var Karl den Stores Sachserkampe, som førte ham herved. Karl **laa** 804 med sin Hær i Hollensted, og man drøftede Muligheden af en personlig Forhandling mellem ham og G., til hvem Karl sendte Sendemænd, men til noget Resultat synes man ikke at være naaet. 808 angreb G. Karls Forbundsfæller, de slaviske Abodritter i Mecklenburg, af hvis Handelsplads Reric (nær det **nuv. Wismar**) den danske Konge havde tiltvunget sig betydelige aarlige Indtægter. Reric blev ødelagt, og dens Købmænd førte G. nu med sig til Havnen Sliesthorp, hvor han bød, »at hans Riges Grænse imod Sachsland skulde befæstes med en Vold, saaledes at dette Virke helt fra den østlige Havbugt, som de (o: Danerne) kalder Østersalt, til Vesterhavet kunde værne Ejderens nordlige Bred, og det skulde kun have een Port, gennem hvilken Vogne og Ryttere kunde

færdes frem og tilbage«. Denne saa godt som samtidige Beretning gør det sikkert, at G. har rejst det ældste Danevirke. Det strakte sig fra Gottorpengene mod den senere Danevirke Sø, dengang en Sump, som man slog Bro over. Derefter fortsatte Volden i Sydvest over det flade Midterland, indtil den naaede Moserne ved Rejdeaa. Her førtes den langs Aadraget som en vældig **Vejdæmning** vesterud, til den endte ved Hollingsted. Den eneste Gennemgang var en Port ved den nuv. Rødekro (ca. 1000 kaldt Wieglesdor), og paa Danevirkesøens vestlige Bred indføjedes i **Voldlinien** en Borgplads (nuv. Tyraborg), hvor antagelig Grænsejarlerne i den ældste Tid fik deres Sæde. Om G. tillige har ladet opføre den saakaldte Østervold fra Vindeby Nor til Østerbækken, hvorved Svansøs Bygder aflukkedes, er mere usikkert. Det er umiddelbart indlysende, at G.s Hensigt med dette vældige Virke, hvis Grav, Vold og Palisader tilsammen dannede en stærk Vejspærring tværs over Sønderjylland fra Slien til Trene, ikke alene har været at værne Landet mod de frankiske Trusler, som kunde ventes nu, da **Sachserne** i alt væsentligt var underkuede, men at han tillige paa denne Maade har villet skærme Adgangen til den Handelsplads ved Sliesthorp (Slesvig), hvortil han havde ført Rerics Købmænd, og af hvilken han ventede sig sikrere og større Indtægter, end han havde kunnet paaregne fra Havnen paa den slaviske Kyst. Senest fra Kong G.s Tid er da Sliengen blevet til det overordentlig vigtige Bindeled mellem Vesteuropas og Nordøsteuropas Handelsveje, som — særlig takket være frisisk Initiativ — beherskede Om sætningen heroppe i de nærmest følgende Aarhundreder, og Kongens rigtige Bedømmelse af de foreliggende Muligheder kan ikke drages i Tvivl. Han fik imidlertid ikke Lov til selv at høste Udbyttet af den kloge Handelspolitik. Spændingen mellem ham og Karl den Store var i stærk Vækst. 809 begyndte Karl at lægge Haand paa holstenske Egne nær Elben, og til Gengæld plyndrede G. de frisiske Kyster, ja, man paastod endog, at han vilde hjem søge Frankerne i selve Aachen. Da rygtedes det pludselig, at G. var myrdet af en af sine egne Hirdmænd, og hans Efterfølger og Brodersøn, Kong Hemming (s. d.) sluttede derpaa 811 Fred med Karl. G. efterlod sig flere Sønner, af hvilke det 827 lykkedes Haarik (s. d.) at sætte sig i varig Besiddelse af Riget.

Nord. Fortidsminder, I, 1890—1903, S. 207—27. Elis Wadstein: Norden och Västeuropa i gammal tid, 1925, S. 46—49. Vilh. la Cour: Danevirke og Kampene paa vor Sydgrænse, 1917, S. 27—61. Sønderjyllands Historie, fremstillet for det danske Folk, I, 1930—31, S. 226—35, 509 ff. (med fyl dige Litteraturhenvisninger).

Vilh l Cour.

Gudlaugsson, **Jónas**, 1886—1916, Forfatter. F. 30. April 1886 i Sta&arhraun paa Island, d. 15. April 1916 i Skagen, begr. sst. Forældre: Sognepræst **Guðlaugur Guðmundsson** (1853—1931) og Margrét **Jónasdóttir** (f. 1867). Gift 1° 1908 med Thorborg Schøyen, f. 14. Sept. 1886 i Lillehammer (gift 2° 1912 med Stations skriver Ture **Amos** af Ekenstam, f. 1873), D. af Kaptajn **Aslak Ludvig S.** (1839—93) og Andrea Christiane Blom (1851—1930). Ægteskabet opløst 1912. 2° 19. April 1913 i Kbh. med Marie Elisabeth Henriette (Marietje) Ingenohl, f. 24. Juli 1883 i Cleve ved Nedre-Rhin, D. af Grosserer **Gustav I.** (1840—99) og Elizabeth Pollack (1852—1931).

G., som tog 4. Klasses Hovedeksamen i **Reykjavík**, røbede allerede i Konfirmationsalderen saa stor politisk Modenhed, at Landeværnspartiet blev opmærksomt og udsendte ham som Agitator i en Alder af kun seksten Aar; kort efter antog Partiet ham endog som Redaktør af dets Organ »Valurinn«. Men G. længtes ud og afbrød sin politiske Karriere for at rejse til Danmark, hvor han levede fra det enogtyvende Aar til sin Død, bortset fra nogle korte Ophold i Norge og Tyskland. Han debuterede som Lyriker 1905 med »Vorbloom«, n. A. fulgte »**Tvístirnid**« og 1909 »**Dagsbrún**«. 1911 kom den første Bog paa Dansk, »Sange fra Nordhavet«, 1912 »Viddernes Poesi« og 1914 »Sange fra de **blaa** Bjerge«. Der kan være noget ubehjælpsomt over Formen i disse Digte, fordi G. ikke var fortrolig med Nuancerne i det danske Sprog, der er saa afgørende netop i Lyrikken, men han finder ofte slaaende Udtryk for en ejendommelig ufordærvet og oprindelig Natursans. Det var dog først i sine Prosafortællinger, at G. opnaaede Herredømme over vort Sprog. »**Solrún** og hendes Bejlere« (1913), der fortæller om en ung islandsk Piges Kærlighedsoplevelser, giver Billeder af Aarstidernes Gang, som meddeler et karakteristisk Indtryk af Islands korte, straalende Sommer og lange, barske Vinter. I »**Monika**« (1914) er den Naturramme, der er lagt om Begivenhederne, endnu mere levende, men formaar dog ikke at bortlede Opmærksomheden fra Beretningen om Monikas tragiske Skæbne — Natur- og Menneskeskildring gaar her i højere Grad end noget andet Sted i G.s Forfatterskab op i en højere Enhed. Saavel i disse Bøger som i Novellesamlingen »**Bredefjordsfolk**« (1915) finder man en overordentlig Rigdom af kulturhistoriske Oplysninger, som viser, hvor svært det kunde være for de mindre velstillede at friste Livet i de Tider, da den danske Regering endnu opretholdt Monopolhandelen paa Island. Dette Stof ligger dog ikke som et dødt Agitationsstof i G.s Fortællinger, det underordnes den kunst-

neriske Idé og Menneskefremstillingen, saa at man faar et Billede, der ofte kan føre Tanken hen paa Sagaen, af den lidet komplicerede Maade, hvorpaa Livet endnu for en Menneskealder siden formede sig i islandske Udbygder. Det følte som noget af en romantisk Løftelse, da G. bragte dette afsides Island ind i vor Litteratur, og selv om han ikke har opnaaet en Popularitet, der kan maale sig med Gunnarssons og Sigurjónssons, to Digtere, der udsendte deres første Bøger paa Dansk omtrent samtidig, indtager G. en fremskudt Plads i den nyislandske Renæssance, som i Aarene før Verdenskrigen tilførte dansk Litteratur en tiltrængt Fornylelse gennem en Række Beretninger om et Folk og en Natur, rig paa stærke Modsætninger. — Malerier af Leepin 1913 (Skagen), Chr. Aigens 1914 og Neumann s. A. Relief og Plaquette af Einar Jonsson 1913.

Peder Hesselaa.

Gudme, Andreas Christopher, 1779—1835, Forfatter. F. 1. Aug. 1779 i Ærøskøbing, d. 10. Juni 1835 i Wiesbaden, begr. sst. Forældre: Sognepræst, senere Provst Søren Nielsen G. (1729—95) og Sophie Christiane de Hemmer (1745—95). Ugift.

G. studerede Teologi, vistnok ved tyske Universiteter, men i Stedet for at benytte sig af sin Uddannelse blev han efter Eksamen Landmaaler. 1806 nedsatte han sig i Kiel og blev Landinspektør. Han var en flittig Forfatter af statistiske og statsøkonomiske Skrifter. 1818 fremsatte han Forslag til en Kanal mellem Østersøen og Elbens nedre Løb, 1826—29 udkom en Haandbog i Vandbygningskunsten og 1833 første Del af et Værk »Schleswig-Holstein«, hvori han behandlede Hertugdømmernes Statistik. Det var Frugten af et fleraarigt Studium, hvis Resultater han delvis havde publiceret i Tidsskrifter. Som nogle af de første statistiske Arbejder vedrørende Slesvig fik de Betydning for de nationalpolitiske Skribenters Beregninger over de talmæssige Forhold mellem Nationaliteterne i Sønderjylland.

Neuer Nekrolog der Deutschen, XIII, 1, 1837, S. 541 ff.

A. D. Jørgensen (Svend Larsen).*

Gudmundsen, Lauge, d. ca. 1252, Ridder. Gift med Ingeborg, D. af Anders Graasen af Tersløse, der nævnes blandt Abel Valdemarsens Mænd, og Esbern Snares Datter Cæcilia.

L. G. nævnes alt før Valdemar Sejrs Død blandt Hertug Abels Hofmænd og var senere bestandig knyttet til ham som en højt betroet Mand. Da Hertugen 1250 lod sin Broder Kong Erik (IV.) fængsle og føre bort paa Slien af Tyge Bost, fulgte L. G. ifølge

Krønikers og Aarbøgers samstemmende Vidnesbyrd efter i en anden Baad; Kongen genkendte hans Stemme i Natten og sluttede af hans Tilstedekomst, at det vilde gælde hans Liv. Uagtet Abel senere fralagde sig al Del i Drabet, beholdt han dog L. G. om sig, hvad Ærkebisp Jens Grand senere anførte som Præcedens for, at man ikke burde forfølge nogen for Drabet paa Erik (V.) Klipping. Efter Abels Død siges L. G. dog at være gaaet i Landflygtighed og kort efter at være blevet dræbt i Kiel, hvor han ved Brætspil kom i Klammeri med en tysk Ridder. Han efterlod en Søn, Lauge Lille.

Jørgen Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebispespejling, Udvalg af Kilder 1241—74, 1909.

A.D. Jørgensen (Jørgen Olrik).*

Guðmundsson, Thorgeir, 1794—1871, Præst. F. 27. Dec. 1794 paa Ólafsvellir, Island, d. 28. Jan. 1871 i Nysted, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Staðastaður, Provst Guðmundur Jónsson (1762—1836, gift 2° 1804 med Margrét Pálsdóttir, 1780—1821, 3° 1824 med Ingibjörg Arngrímsdóttir, 1772—1833) og Þorbjörg Jónsdóttir (ca. 1757—1803). Gift 24. Maj 1828 i Kbh. (Holmens) med Marie Langeland, f. 28. Febr. 1806 i Kbh. (Holmens), d. 2. April 1879 i Nysted, D. af Forvalter ved Søetatens Proviantgaard, senere Justitsraad Rasmus L. (1767—1837) og Marie Giede (1770—1829).

G. blev Student 1814 fra Bessastaðir, kom 1819 til Universitetet og tog teologisk Embedseksamen 1824. I de følgende femten Aar boede han i Kbh. som Lærer ved Søetatens Drengeskoler og Kateket ved Holmens Kirke. Han var Medstifter af Det kongelige nordiske Oldskriftselskab (1825) ^oS besørgede, dels som Hovedudgiver, dels i Samarbejde med andre, Udgivelsen af flere Bind af »Fornmanna sogur«. Ligeledes var han Medudgiver af »f slendinga sogur« (I—II, 1829—30) m. m., og 1827 rejste han med Selskabets Understøttelse til Stockholm for at afskrive og kollationere Sagahaandskrifter. Nogen dybere filologisk Indsigt erhvervede han sig ikke, og hans Udgaver lider af talrige Fejllæsninger og Skødesløsheder. Efter en Uoverensstemmelse med Oldskriftselskabets Sekretær, Rafn, nødtes G. til at opgive sin Stilling i dette; nogle Aar senere (1839) blev han Sognepræst i Gloslunde og Græshave paa Lolland og forflyttedes 1849 til Nysted og Herridslev.

Hannes Þorsteinsson: Guðfræðingatal, 1907—10, S. 290—93.

Jón Helgason.

Guðmundsson, Valtýr, 1860—1928, nordisk Filolog. F. 11. Marts 1860 paa Arbakki, Húnavatnssýsla, Island, d. 22. Juli 1928 i Espergærde, begr. i Reykjavík. Forældre: Sysselskriver Guðmundur Einarsson (1823—65) og Valdis Guðmundsdóttir (1834—1923, gift 1865 med Simon Símonsson). Gift 18. Aug. 1889 i Reykjavík med Anna Jóhannesdóttir, f. 18. Aug. 1850 i Enni, Skagafjarðarsýsla, Island, d. 28. Juli 1903 i Reykjavík, D. af Sysselmand Jóhannes Guðmundsson (1824—69) og Maren Ragnheiður Friðrika Lárusdóttir (1827—1907).

G. blev Student 1883 fra Reykjavík, Mag. art. i nordisk Filologi 1887, Dr. phil. 1889. I Disputatsen, »Privatboligen paa Island i Sagatiden«, samlede han Sagaernes spredte Oplysninger om Bygninger og Boligforhold til et Helhedsbillede, som i flere Henseender afveg fra det tidligere herskende. Kort efter (1890) knyttedes G. til Kbh.s Universitet som Docent i islandsk Historie og Litteratur. Hans livlige Virkelyst og Interesse for aktuelle Spørgsmaal førte ham imidlertid snart bort fra Videnskaben, ind i islandsk Politik. 1894 blev han indvalgt i Altinget (Medlem til 1909 og 1911—14), hvor han i de følgende Aar traadte i Forgrunden ved et nyt Forsøg paa at løse den islandske Forfatningssag. Han fik Regeringens Tilslutning til et Forslag om en i Kbh. bosat Minister for Island, men da han var ved at føre det frem til Sejr, kom Systemskiftet i Danmark 1901; den nye Regering havde intet imod at give Island en i Reykjavík siddende Minister, og G.s politiske Modstandere gik saaledes af med Sejren. G. stiftede 1895 Tidsskriftet »Eimreiðin«, som under hans Ledelse (til 1917) fik en ikke ringe Betydning for islandsk Litteratur. Tillige skrev han et Par populære Bøger paa Basis af sine fortsatte kulturhistoriske Studier, »Islands Kultur ved Aarhundredskiftet« (1902) og »Island i Fristatstiden« (1924), medens den rent videnskabelige Produktion indskrænkede sig til nogle spredte Afhandlinger. G. blev 1920 Professor i islandsk Sprog og Litteratur og udgav kort efter en »Islandsk Grammatik« (1922); den indeholder et stort og værdifuldt Materiale, men bærer tydelige Vidnesbyrd om, at Lingvistik og Sproghistorie ikke var Forfatterens egentlige Felt. — R. 1904. DM. 1927.

Univ. Progr. Nov. 1928, S. 141. Arkiv for nordisk filologi, 1929, S. 291.

Gudorm, se Gudrum.

Jón Helgason.

Gudrum, d. ca. 890, Vikingekonge.

G. nævnes første Gang 875, da han og to andre Vikingekonger under Kampene med Alfred den Store slog sig ned ved Cambridge med en Del af den staaende Vikingehær. N. A. kæmpede de

uheldigt i Dorsetshire, **maatte** slutte Fred med Alfred, men stred atter 877 i Wiltshire og Devonshire, og trods alvorlige Nederlag vandt Vikingerne dog større og større Magt, saa Alfred i Vinteren 877—78 næppe raadede over andet end den lille 0 **Æthelney** i **Parretfloden**. Herfra tog han imidlertid Kampen op paa ny, og ved Sommertid det sidstnævnte Aar oprev han fuldstændig sine Modstanderes Hær ved Edington i Wiltshire. De maatte stille Gidsler, og Kong G. tog med 30 af sine fornemste Mænd Daaben, i hvilken Alfred gav ham Navnet **Æthelstan**. 879 gik G. til **Øst-angel**, som han satte sig i Besiddelse af. Den saakaldte »Alfreds og G.s Fred«, der **maa** være sluttet kort efter, fastsatte nøje Grænsen mellem de to Kongers Omraader og det indbyrdes Forhold imellem deres Folk. Selv synes G. at være faldet helt til Ro. Han nævnes aldrig senere i Forbindelse med Vikingetog, kun skal han have ydet Rollo (s. d.) Hjælp, da denne engang i 880'erne overvintrede i England inden Angrebet paa Frankrig. For øvrigt har G. levet som en kristen angelsachsisk Fyrste, og det er betegnende, at han paa sine Mønter aldrig kalder sig ved andet Navn end **Æthelstan**, ja at han lader slaa Mønt med den hellige Eadmunds Navn til Minde om den østangelske Konge, som hans Landsmænd havde dræbt 870.

Joh. **Steenstrup**: Normannerne, II, 1878, S. 74 ff. Samme: Normandiets Historie, 1925, S. 38 f. Alexander Bugge: Vesterlandenes Indflydelse, 1905, S. 274 ff., 400. R. H. Hodgkin: A history of the Anglo-Saxons, II, 1935, S. 556

ff_

Vilh.la Cour.

Guido, d. 1320, Kansler. D. 8. Maj 1320 i Roskilde. G. stammede uden Tvivl fra Halland og var Kannik i Lund (han har været forvekslet med en Ribekannik af samme Navn, der nævnes under Stridighederne mellem Erik (VI.) Mændved og Jens Grand) samt en Tid lang Kapellan hos Kong Erik Mændved. Han valgtes til Dekan efter den i April 1308 afdøde Jens **Kalf**; Erkebisp **Isarn** rejste dog Tvivl om Kapitlets Valgret, og først efter nøjere Prøvelse heraf kunde G. 1309 tiltræde sit Embede. Nogle Aar senere (ca. 1314) fik **G.**, der antagelig fra sin Kapellantid har haft noget Kendskab til Kancelliforretninger, tillige Embedet som Kongens Kansler; dette havde siden Magister Mortens Død 1304 staaet ledigt, idet Forretningerne var blevet udførte af en Vicekansler. G. forestod Kanslerembedet i Kong Eriks fem sidste Regeringsaar; han nævnes som en af Eksekutorerne i Kongens Testamente. Han døde et halvt Aars Tid efter Kongen. Nogen større politisk Indflydelse skønnes han ikke at have haft.

C Week(JørgøOlrik).*

Guildal, Johan Peter Samuel Goldschmidt, 1855—1920, Industri-drivende. F. 1. Dec. 1855 i Kbh. (Helligg.), d. 21. Dec. 1920 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Skibsmægler Julius Goldschmidt (1815—89) og Caroline Marie Hansen (1835—96). Navneforandring 8. Dec. 1906. Gift 29. Maj 1881 i Hellested med Anna Christine Nancy Thaning, f. 1. Juni 1857 i Valløby, d. 10. Sept. 1918 i Rakelev, D. af Sognepræst, sidst i Hellested Provst Terkel T. (1818—go) og Severine Johanne Louise Caroline **Howitz** (1823—1907).

Efter udstaaet Læretid i Grossererfirmaet **Heggum & Hansen** søgte G. til Udlandet, hvor han i Tyskland og England satte sig ind i Farverteknikken. 1878 blev han Medindehaver af Onkelen Benny Goldschmidts Farveri, og efter dennes Død 1880 drev han det videre sammen med A. Nordholm. 1906 overgik Firmaet Goldschmidt & Nordholm til et Aktieselskab, for hvilket G. blev Direktør. Han beklædte denne Stilling til 1919 og tog i disse Aar ivrigt Del i Haandværkets Organisationsliv, ligesom han havde Sæde i flere store Virksomheders Bestyrelse, saaledes Handelsbanken (fra 1908), Kulkompagniet, Danske Lloyd, **Dansk-Russisk** Dampskibsselskab, Atlas og Portland Cementfabrik Danmark. 1899—1911 var han Formand for den københavnske Afdeling inden for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og 1906—08 Formand for Industriforeningens Repræsentantskab. Endvidere var han Bestyrelsesmedlem i Dansk Exportforening og deltog i denne Egenskab som Industriens Repræsentant 1899—1900 i »Valkyrien«s Togt til Østasien. — Nævnes maa ogsaa G.s Interesse for Historie, Kunst og Numismatik. 1914—16 var han Formand for Numismatisk Forening, og Vendsyssels historiske Museum udnævnte ham til Æresmedlem. — R. 1899.

C. Nyrop: Danske Farvere, 1900. Ill. Tid. 2. Okt. 1898. Berl. Tid. 22. Dec. 1920. Børsen 23. Dec. s. A.

D K L 7
P. Koch Jensen.

Guildal, Poul Robert Thaning Goldschmidt, f. 1882, Læge. F. 2. Marts 1882 i Kbh. (Johs.). Navneforandring fra Goldschmidt 1. Dec. 1898. Forældre: Fabrikant Johan G. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Dec. 1935 i Kbh. (b. v.) med Anna Cathrine Lassen, f. 3. Okt. 1895 i Kbh. (Jak.), D. af Maler Ole L. (1854—1931) og Anna Christine Larsen (1857—1929).

G. blev Student 1899 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog medicinsk Eksamen 1906 og erhvervede sig i Løbet af de følgende tretten Aar paa forskellige københavnske Hospitaler en flersidig, fortrinsvis kirurgisk Uddannelse; var bl. a. 1909—11 Assistent hos Ortopæden H. Slomann og 1915—16 Chef for den danske Ambulance

i le Tréport og Paris. De Erfaringer, G. høstede i de sidstnævnte Stillinger, blev af fundamental Betydning, da han 1919 udnævntes til P. Panums Efterfølger som Overlæge ved Samfundet og Hjemmet for Vanføre. I de forløbne Aar har G. her ved kirurgisk Dygtighed og administrative Evner, parret med humant Livssyn og social Forstaaelse, udrettet et frugtbringende Arbejde for at holde dansk Ortopædi paa Højde med den Udvikling, som denne Videnskab gennemgik i Udlandet i Aarene efter Verdenskrigen, idet han samtidig stadig har fulgt de af Pastor Hans Knudsen (s. d.) givne Retningslinier for rationel Vanføreforsorg, nemlig at de vanføre foruden den bedst mulige ortopædiske Behandling faar tilstrækkelig opdragende og fagligt uddannende Behandling, saa de fra tidligere at være afhængige af Velgørenheden nu bliver Led i Samfundet efter hver enkelts Evne. G.s mangeaarige Bestræbelser for at tilvejebringe tidssvarende Rammer for den lægelige Behandling af de vanføre har været kronet med Held, idet han 1935 kunde aabne det store nyopførte Ortopædiske Hospital i Kbh., hvortil han med Fremsyn har faaet knyttet en Afdeling til Behandling i første Stadium af det i vore Dage steds voksende Antal Ofre for Trafikulykker. — G. har desuden som virksomt Medlem af Invalideforsikringsretten siden 1922 i afgørende Grad præget denne Institutions Syn paa Invaliditetsvurdering og Invaliditetsbekæmpelse. G.s brede Sind og store Forhandlingsevne har i Aarenes Løb bragt ham forskellige faglige, sociale og kollegiale Tillidshverv, saaledes har han siden 1925 været Medlem af Dansk Røde Kors' Hovedbestyrelse, siden 1929 Konsulent i Kirurgi og Ortopædi for Sundhedsstyrelsen og er fra 1935 Præsident i Kbh.s medicinske Selskab. — R. 1928. — Barnebuste af Rud. Tegner ca. 1889.

Otto C. Aagaard.

Guldberg, Carl Edvard Lemming, 1823—1905, Blindelærer. F. 26. Okt. 1823 i Nyborg, d. 6. Aug. 1905 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Adjunkt ved Nyborg lærde Skole Eggert Christian G. (1787—1850) og Ane Marie Birgitte Lemming (1793—1855). Gift 17. Nov. 1863 i Kbh. (Garn.) med Augusta Marie Emilie Nicoline Jacobsen, f. 14. Maj 1836 paa Frbg., d. 7. Sept. 1873 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn i Ingeniørkorpsset Ludvig J. (1795—1845) og Cathrine Marie Fischer (1801—44).

G. blev Student 1844 fra Odense, cand. theol. 1851, var Lærer ved forskellige Skoler i Kbh., indtil han i Sommeren 1858 med ministeriel Understøttelse foretog en Rejse til Blindeinstitutter i Tyskland, hvorefter han ansattes som Andenlærer ved Det kgl.

Blindeinstitut paa Kastelsvej fra dets Aabning 5. Nov. s. A. Ved Instituttet underviste han i Religion, Naturlære og Skrivning, og da han var i Besiddelse af teknisk Snilde, forfærdigede han forskellige Undervisningsmodeller for blinde. 1861 opfandt han Det G.ske Skriveapparat, som bestaar af en mellem to Linealer glidende Skriveplade, i hvis Midte findes et Skrivehul, der ved Forskydning af fire Skodder, anbragte to til højre og to til venstre, kan antage Form efter Grundtrækkene i de latinske Bogstaver. Dette Apparat, hvorved den blinde er i Stand til at skrive en let læselig **Blyantskrift**, vandt megen Anerkendelse og blev indført ved flere Institutter i Udlandet, men er nu fortrængt af Skrivemaskinerne. Paa Grund af Svagelighed tog G. sin Afsked fra Instituttet ved Udgangen af 1885. — F.M.G. 1887. — Hans yngste Broder, *Ludvig August Friborg G.* (f. 12. Maj 1834, d. 3. Juni 1912), der 1860 tog polyteknisk Eksamen i anvendt Naturvidenskab, virkede fra 1863 ved Det kgl. Blindeinstitut som Lærer i Naturhistorie og som Bogtrykker. Han konstruerede en Punktsskrifttavle og fremstillede de første virkelig hensigtsmæssige Papir-Reliefkort for blinde. Han har endvidere opfundet et fortrinligt geometrisk Tegneapparat, hvor den ene Passer og det til Ridsefjederen svarende Redskab er forsynede med et fint Tandhjul, der sætter den blinde i Stand til at tegne ophøjede punkterede Linier. 1891 forlod han Instituttet paa Grund af Svagelighed.

Industriforeningens Maanedsskrift, 1872, S. 269, 272, 277. J. Moldenhawer: Det kgl. Blindeinstituts Historie, 1905, S. 86—92. Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet, VIII, 1906, S. 190 ff.; XVI, 1914, S. 77 f.

A. F. Wiberg (C. Nyrop).

Guldberg, Høegh-, se Høegh-Guldberg.

Guldbrand (Gulbrand), Johan (Hans) Wilhelm, 1744—1809, Læge. F. 25. Juli 1744 i Nykøbing F., d. 25. Sept. 1809 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Organist og Slotsforvalter Christian G. (d. 1745) og Marie Reffdal, gift 2° 1749 med By-skriver i Nykøbing Vilhelm Hackenburg, d. 1756). Gift 19. Juli 1776 i Lyngby (Trin.) med Johanne Christine Storm, f. 7. Maj 1745 i Egtved, d. 6. Jan. 1805 i Kbh. (Nic.), D. af Sognepræst, Provst Knud S. (1703—74) og Karen Storm (1708—75).

Efter i nogle Aar at have besøgt sin Fødebys Skole dimitteredes G. 1763 fra Fr.borg, gjorde Medicinen til sit Studium og var 1768—69 medicinsk Kandidat paa Frederiks Hospital. 1771 lod han sig eksaminere af Fakultetet og var den første, der underkastede sig den da anordnede offentlige Prøve. 1772 udmærkede

han sig som heldig Epidemilæge under den da i Fiskerlejerne uden for Kbh. herskende Tyfus og knyttedes s. A. paa ny til Frederiks Hospital hos den gamle Overlæge J. C. Fabricius, der havde udset ham til sin Efterfølger i Posten, hvilken imidlertid F. L. Bang fik. Fratraadt Hospitalet promoveredes han 1774 i Anledning af Arveprins Frederiks Formæling, men var igen uheldig, da han søgte at erholde det ved P. R. Wandelers Død ledige københavnske Fysikatembede, hvilket Abildgaard fik. Ved v. Bergers Anbefaling blev han 1776 Hofmedicus efter Pipers Død og 1781 virkelig Livmedicus. 1776 blev han Medlem af den bekendte Kommission til Kirurgiens Ophjælpning, 1779 Medlem af Landhusholdnings-selskabet. 1782 blev han Teaterlæge og s. A. Medlem af Direktionen for Frederiks Hospital. 1801 indtraadte han i den nye kgl. Vaccinationskommission, 1803 i det nyoprettede Sundhedskollegium. 1809 blev han Præses i Direktionen for det ligeledes nyoprettede Classenske Litteraturselskab for Læger. Han var en Mand med videnskabelig og litterær Interesse (hans betydelige Bibliotek brændte ved den store Ildebrand 1795), og som det medicinske Selskabs Æresmedlem tog han virksom Del i Selskabets Forhandlinger og har meddelt forskellige Bidrag i dets Acta. Den særlige Interesse for Fødselshjælpen, som hans Universitetslærer Christian Berger havde bibragt ham, gav sig Udslag baade i hans Disputats og i hans senere Livlægestilling; sammen med sin Kollega Aaskow formaaede han Enkedronning Juliane Marie til at skænke Bygningen til en ny udvidet Fødselsstiftelse. — Rang med Etatsraader 1782. Virkelig Etatsraad 1802. — Maleri af E. Pauelsen i Privat-eje. Miniaturer paa Fr.borg. — G.s Søn *Christian Ancher Vilhelm G.* (1780—1847) blev 1814 Fysicus for Lolland-Falster, 1816 for Nordsjælland og 1822 for Fyn, 1841 Etatsraad.

Bibliothek for Læger, II, 1810, S. 284—88. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 531 f. G. Norrie: Det kirurgiske Akademi, 1896, S. 122 f. En kjøbenhavnsk Embedsmand. Jacob Gudes Optegnelser (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVII), 1918, S. 204—08. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 191

ff.

Jul. Petersen (Gordon ^{Norrie}Norrie*)*.

Guldbrandsen, Betty, se Borchsenius.

Guldbrandsen, Valborg, se Borchsenius.

Guldencrone, se Gyldenkrone.

Guld-Harald, se Harald.

Guldsmed (Goldschmidt, Aurifaber), **Hans Thomesen**, ca. 1517—1602, Bibliotekar, Professor. F. ca. 1517 i Husum, d. 29. Jan. 1602 i Kbh.(?) Gift 1° med Citzele. 2° 9. Febr. 1577 med Elline Scavenius (der overlevede ham), D. af Professor Claus S. (s. d.).

H. G. gik i Skole i Lübeck, Hamburg og Lüneburg og studerede paa Christian III.s Bekostning ved Universitetet i Louvain, i hvis Matrikel hans Navn dog ikke forekommer. Efter Hjemkomsten indtraadte han i Kongens Tjeneste som en Slags Kammerskriver og var ca. 1547—69 kgl. Bibliotekar, den tidligste Indehaver af denne Post, der kendes. 1544 var han blevet indskrevet ved Universitetet, 1554 tog han Magistergraden, og ca. 1557 blev han, vistnok efter Kongens Ønske, pædagogisk Professor, 1562 overtog han Professoratet i Dialektik og 1567 i Retorik. Et Kanonikat i Slesvig Kapitel, som Frederik II. havde skaffet ham, fratog Hertug Adolf ham 1569, da han ikke vilde opgive sin Plads i Kbh. Ca. 1562 blev H. G. Universitetets Kvæstor, 1575—77 og 1588—89 var han dets Rektor og 1584—93 Frue Kirkes akademiske Værge, men i hans Embedsregnskaber saavel som i hans Privatøkonomi herskede der slem Uorden; paa Niels Hemmingsens Foranledning maatte han 1571 fratræde Kvæstorposten. H. G.s Forfatterskab indskrænker sig til nogle akademiske Teses, hvoraf de fleste er forsvundne.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, I—IV, 1868—77 (se Registeret i III).

R Paulli (H. F. Rørdam)

Gulmann, Christian Michael, 1869—1934, Journalist og Redaktør. F. 2. Marts 1869 i Maribo, d. 17. Marts 1934 i Kbh., begr. i Hellerup. Forældre: Sagfører Christian Erhard G. (1832—1925) og Jacobine Petrine Nielsine Sidenius (1841—1924). Gift 1° 8. Nov. 1892 i Kbh. (Frue) med Clara Andrea Treschow, f. 22. Marts 1874 i Kbh. (Frue), D. af Bogholder i Livsforsikringsanstalten af 1871, senere Forvalter ved Assistenshuset Franz Christopher Bülow T. (1836—89) og Severine Kathrine Mortensen (1844—99). Ægteskabet opløst 1901. 2° 1. Okt. 1901 i Kbh. med Gustava Nyholm, f. 28. April 1868 i Kbh. (Johs.) (gift 1° 1895 med Grosserer, fransk Konsularagent Albert Berendsen, 1860—97), D. af Assessor, senere Justitiarius i Højesteret C. K. V. N. (s. d.) og 2. Hustru.

Straks efter 1887 at være blevet Student fra Nykøbing F. og have taget Filosofikum blev G. Medarbejder ved Ove Rodes og Johan Knudsens »København« og fandt ligeledes Anvendelse for sine journalistiske Evner ved Ernst Brandes' »Københavns Børs-

tidende«. Efter sin Ansættelse 1892 ved »Nationaltidende«, hvis Redaktør da var Emil Bierring, fik G. Lejlighed til at beskæftige sig med mange forskellige Emner: Litteratur og Sport, Referater og Causerier, københavnske Mondæniteter og Feuilletoner af den Art, der senere i dansk Presse er blevet kaldt Kronikker. Selv om Litteraturen og Teatret havde hans Hovedinteresse, satte han dog Pris paa sin Virksomheds Alsidighed, og Erfaringerne fra denne Ungdomsperiode, da han var arbejdende Journalist i Marken, fik væsentlig Betydning for hans senere Gerning som Bladleder. — G. redigerede 1898—1900 det ultrakonservative Dagblad »Vort Land«, var 1900—03 Redaktør af Ugebladet »Illustreret Tidende«, 1906—13 af Maanedsskriftet »Gads danske Magasin«, og 1904—12 af Aarsskriftet »Julealbum«. I disse forskellige Stillinger udfoldede han et frodigt Initiativ, kontrolleret af hans vaagne Instinkt for Publikums Smag. Under sit Medarbejderskab 1903—08 ved »Berlingske Tidende« og 1908—12 paa ny ved »Nationaltidende« specialiserede han sig imidlertid mere og mere i Litteratur- og Teaterkritikken. Paa dette Omraade har han i en lang Række Artikler og Essays (ogsaa i Tidsskrift-Litteraturen) fordomsfrit tilkendegivet sin levende Samfølelse med Kunsten og i en flydende, personlig, undertiden ogsaa af tilstræbt Originalitet præget Stil hævdet sin Opfattelse af de enkelte Præstationer og den samlede æstetiske og dramatiske Udvikling. — Sin største Indsats i dansk Journalistik kom G. til at yde, da han fra Udgangen af 1912 overtog den Stilling som Chefredaktør ved »Berlingske Tidende«, som han beklædte til sin Død. Dette Bladforetagende var sakket agterud i Konkurrencen med den af Etatsraad C. Ferslew stiftede Koncern i Hotel Royal; det lykkedes G., i nært Samarbejde med Administrator Louis Henius, at gyde nyt Liv i det gamle Foretagende. Med fremragende Dygtighed udnyttede disse to Mænd de Chancer, Verdenskrigen 1914—18 bød Bladdrift i neutrale Lande. Jævn-sides med de tekniske Anlægs Udvidelser og Forbedring og Annonce-væsenets Udbygning gjorde Redaktionen sig gældende ved utrætteligt Initiativ og den Rigdom paa journalistiske Ideer, der sammen med G.s Sans for Økonomi og hans stilfærdigt kloge Forhandlings-evne i Forholdet til baade Udgivere og den stærkt voksende Medarbejderstab hørte til hans ypperste Fortrin som Leder af et stort moderne Dagblad. Bortset fra Litteratur og Teater havde han ikke udprægede Anskuelser; hans Redaktion blev derfor rummelig og imødekom uden personlige Ofre fra hans Side Ønsket om, at Bladet skulde finde sit Publikum i de videst mulige Kredse. Hvad der herved kunde mistes af politisk og social Indflydelse, opvejedes

af den rivende Vækst i Oplaget. Ligesom talrige af Udlandets Bladforetagender med betydelige Traditioner og flere af **Kbh.s** Aviser fulgte ogsaa »Berlingske Tidende« Udviklingen fra Opinionsorgan til en efter hjemlig Maalestok storstilet Informations-Koncern med mange Forgreninger i forskelligartede Retninger. Den journalistiske Del af denne tidsprægede Omformning er G.s Værk. — **G.**, der har beklædt flere af Pressens Tillidshverv, var 1918 en af Stifterne af Sønderjydsk Fond og havde til sin Død Sæde i dets Bestyrelse. I Samarbejde med Vagn Jacobsen gennemførte **G.** 1922 den af ham udkastede Plan til Erhvervelsen af Dybbøl Skanser som fredet Statsejendom, og han udrettede et paaskønnelsesværdigt Arbejde ved den 1926 foranstaltede offentlige Indsamling af Midler til »Landeværnet« i Nordslesvig. — En Række af sine journalistiske Rejsebeskrivelser samlede **G.** i Bogform: »Skiftende Horisonter« (1909) og »Det brogede Europa« (1927). — R. 1920. DM. 1924. — Buste af Gyde Petersen 1900 i Privateje. Farvelagt Portrættegning 1919 af Gerda Ploug Sarp paa »Berlingske Tidende«.

Berl. Tid. 2. Marts 1919 og 17. Marts 1934.

Franz v. Jessen.

Gulstad, Kay Oscar Arthur, 1853—1927, Ingeniør, **Telegraftekniker**. F. 29. Dec. 1853 i Slesvig, d. 4. Juni 1927 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Ritmester, senere Oberst Frederik Moritz Emil G. (1810—71) og Therese Gehrt (1817—55). Ugift.

G. tog polyteknisk Adgangseksamen 1877 og blev polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget 1881. S. A. ansattes han paa Prøve i Det store nordiske Telegrafselskab, hvor han 1882 blev Ingeniør-assistent, 1889 Underingeniør, 1896 Ingeniør og endelig 1902 Overingeniør, fra hvilken Stilling han afgang 1910. Fra 1901 til sin Afgang var han endvidere Chef for Selskabets Materielafdeling, fra 1908 Medlem af dets Direktion. Efter sin Afgang var han lige til sin Død Selskabets tekniske Konsulent. **G.** var en fremragende Tekniker, og i faglige Kredse er hans Navn kendt over hele Verden, fordi han gennem Konstruktion af det Relais, der bærer hans Navn: **G.-Relais'et**, løste et af **Kabeltelegrafiens** store Problemer, nemlig at skaffe et hurtigt arbejdende Kabelrelais, som kan omforme de fra et Kabel kommende svækkede og forvrængede Impulser til kraftige og korrekt formede Signaler. **G.-Relais'et** anvendes stadig og nærmest i stigende Grad, trods de snart 40 Aar, der er forløbet siden dets Fremkomst. **G.s** omfattende Viden, hans store Arbejdsevne og hans lykkelige Greb paa de Opgaver, han arbejdede med, der altid førte ham ind til det væsentlige, uden at nogen Detail blev overset, har sammen med hans fremragende menneske-

lige Egenskaber, hans Beskedenhed og Uegennytte sikret ham det smukkeste Eftermæle i faglige Kredse baade uden for og inden for det Selskab, han viede alle sine Kræfter. — R. 1903.

C. Schou i *Ingeniøren*, 1927, S. 307. Chr. Albertus i *Første Nordiske Elektroteknikermøde* i Kbh. 1920, 1922, S. 97—107. P. O. Pedersen: The development of the electrical communication technique and Danish contributions to the same, i *Miscellaneous Papers* (Ingeniørvidenskabelige Skrifter B, Nr. 12), 1934, S. 17 ff.

Povl Vinding.

Gundelach Møller, se Møller, Gundelach.

Gundlach-Pedersen, Vilhelm Oscar, f. 1886, Arkitekt. F. 17. Maj 1886 i Odense. Forældre: Købmand Lauritz Anton Gustav P. (1855—1923) og Margrethe Dorothea Louise Olga Gundlach (1858—1916). Navneforandring 5. Marts 1924. Gift 1° 9. Marts 1911 i Kbh. (Helligg.) med Eva Villy Erna Tofte Groesmeyer, f. 20. Maj 1890 i Rudkøbing, D. af Bødker i Rudkøbing, senere Savværksejer i Korsør Peter Carl Vilhelm G. (1867—1925, gift 2° 1920 med Ellen Hansen, f. 1891, gift 2° med Direktør Ludvig Adit Næsted, f. 1880) og Helma Elvira Nielsen (1868—1919). Ægteskabet opløst. 2° 18. Juni 1927 i Kbh. (b. v.) med Aase Marie Jacobsen, f. 10. Aug. 1902 i Hellerup, D. af Grosierer Harald J. (f. 1858) og Mary Behrend Nielsen (1861—1913).

G.-P. var i Murerlære fem Aar i Odense og gjorde Svendestykke 1905. I de samme Aar besøgte han Byens tekniske Skole med afsluttende Eksamen 1906 som Husbygningskonstruktør. 1909 kom han ind paa Akademiet og tog 1917 Afgang fra Arkitekturskolen. 1906—07 havde han været ansat hos Professor Storck. — G.-P.s Udvikling følger den samtidige danske Arkitekturs i Almindelighed. Hans Ungdomsarbejder faldt inden for det sidste Afsnit af den Holm—Nyrop'ske Retning, dog med en særlig Indflydelse fra Ulrik Plesner (Brande Kommuneskole 1911, Købestævnets Bygning i Fredericia 1916). I Slutningen af Perioden gjorde der sig gældende en stærk Paavirkning fra Barok, om end i borgerlig og behersket Form (Kabelfabrikken 1917, Odd-Fellow Bygningen i Fredericia 1919, Flydedokken 1920). Den barokke Strømning ledede jævnt over i Nyklassicismen (Nørrevoldporten i Fredericia 1922, Frbg. Alderdomshjem, sammen med Ch. Christensen, 1923); men samtidig hermed kom G.-P. ind paa en moderne Indstilling. Allerede 1922 talte han i en Artikel i »Architekten« (S. 219) om den Forenkelsesproces, vi gennemgaar, og siger, at denne Proces »har netop Brug for nye Materialer, der ikke er behæftede med Tradition«, og han efterlyste i samme Artikel »den Kakkellovn, der

bare er smuk, fordi den er fuldkommen i teknisk Henseende og ikke trænger til Pynt eller til Omformning, der kun tilstræber en kunstnerisk Virkning«. Paa Overgangen mellem nyklassicistisk og moderne staar Udstillingshallen Forum ved Jul. Thomsens Plads (1926). Af Arbejder i moderne Retning kan nævnes Vægtergaarden paa Hjørnet af Axeltorv og Studiestræde (1933), Avlsbygningerne ved Mullerupgaard (1934) og Ingeniørforeningens Hus, V. Farimagsgade 27—31 (1935). G.-P.s tekniske Dygtighed og praktiske Sans har foruden i det allerede nævnte sat sig Spor i mere specielle Arbejder som Etagegaragen i Dr. Tværgade 4 (1933), den første i sin Art i Kbh., i Automobilværkstedet for Fehr & Co. i Odense (1934) og i Købeståvnets Typebygninger for Landbruget. G.-P. har tegnet en Del Møbler, f. Eks. Inventaret til Ingeniørforeningens Hus, samt Sølvarbejder for Georg Jensen; ogsaa disse Sider af hans Virksomhed er karakteriseret ved Hensynet til det brugbare og naturlige. Desuden har han tegnet Springvandsbrønden paa Axeltorv i Fredericia (1932) og Monumentet og Gravstenene for de i Verdenskrigen faldne Sønderjyder paa Kirkegaarden i Braine i Nordfrankrig (1934). G. har beklædt og beklæder en Mængde Tillidshverv. — R. 1926. DM. 1935.

Skønvirke, 1919, 1922. Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri, 1931, S. 75—79; 1932, 1933. Corn. Seydner: Vor Tids Bolig, 1931, S. 58 f. Ingeniøren, XLIII, 1934, S. 97.

Knud Millech.

Gunhild, ca. 965, Dronning. Gift med Kong Harald Blaa-tand (s. d.).

Adam af Bremen fortæller, at Kong Harald modtog Daaben »sammen med sin Hustru G.«, og at Mindet om Kongen »og hans Hustru G.« skal leve evigt i Bremen. Ud over dette kender vi ikke det mindste til G.; men det er vel sandsynligt, at Kong Haralds Datter G. (s. d.) er opkaldt efter sin Moder, saa man derigennem har en Bekræftelse paa Dronning G.s Eksistens. Naar vi af Runestenen fra Sønder Vissing ser, at »Harald den Gode Gormsens« Hustru var en vendisk Fyrstedatter ved Navn Tove (s. d.), kan denne Tove næppe, som det almindeligt sker, identificeres med G.

Vilh. la Cour.

Gunhild, d. tidligst 1014, Dronning. Fader: Hertug Misico af Polen. Gift 1° med Kong Erik Sejrsæl i Sverige (d. ca. 995). 2° med Kong Svend Tveskæg (s. d.).

De sikre Efterretninger om Dronning G., hvis slaviske Navn vi ikke kender, er yderst faa. Adam af Bremen sætter hendes Ægteskab med Erik Sejrsæl i Forbindelse med et forenet svensk-slavisk

Angreb paa Danmark; men den historiske Baggrund for denne Meddelelse kan vi ikke kontrollere. Ifølge Adam har hun født Erik Sønnen Olof (Skotkonung). Efter Eriks Død har hun ægtet Svend Tveskæg, muligvis da denne ca. 1000 indgik Forbund med Kong Olof. Ved Svend er hun blevet Moder til Sønnerne Harald (s. d.) og Knud (s. d.), er derpaa blevet forskudt af Kongen og har levet en Aarrække i Vendland, indtil hendes Sønner efter Svends Død (1014) har hentet hende hjem til Danmark. De islandske Sagafortællere har knyttet forskellige uhistoriske Træk til hendes Navn (saaledes vedrørende hendes og Kong Svends Ægteskab), og dette er omsider i Traditionen blevet fortrængt af den svenske Dronning Sigrid Storraades.

Joh. Steenstrup: Venderne og de Danske, 1900, S. 64. Lauritz Weibull: Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000, 1911, S. 64 ff-, 106—10.

Vilh. la Cour.

Gunhild, d. tidligst 1060, Dronning. Forældre: Svend Jarl Haakonsen (d. 1016) og Holmfrid Olofsdatter. Gift med Kong Svend Estridsen (s. d.).

G.s Fader, den norske Svend Jarl Haakonsen, flygtede for Olav den Digre til Sverige og søgte Tilflugt hos sin Hustrus Fader, Olof Skotkonung. G. er da vokset op i sin Moders Land, sandsynligvis paa de vidtstrakte västergötske Godser, som tilhørte hendes mødrene Æt. Det er vel ligeledes her, Svend Estridsen har mødt hende, da han i sin Ungdom opholdt sig hos hendes Halvbroder, Kong Anund Jakob. Hvornaar G. har ægtet Svend, ved vi ikke. Paa Grund af hans Slægtskab med hende (hendes Morfader var en Halvbroder til Svends Moder) satte Ærkebiskop Adalbert af Bremen sig meget stærkt imod Ægteskabet, som han krævede opløst. Svend søgte først at trodse hans Forlangende, men bøjede sig omsider, dels af politiske Grunde, dels paa Foranledning af Pave Leo IX.s Indgreb i Sagen, og Skilsmissemåen maa være kommet i Stand kort efter 1050. G. levede derefter paa sine svenske Godser, »idet hun ofrede sig for Gæstfrihed og Almisser og beflittede sig paa fromme Gerninger« (Adam af Bremen). Her modtog hun ca. 1060 en Sendefærd fra Bremen under Ledelse af Dekanen Adalward den Ældre; men for øvrigt kender vi intet yderligere til hendes Liv. Ved en Misforstaaelse af Adams Tekst er hun ofte blevet forvekslet med Anund Jakobs Dronning Gunhild.

B. Schmeidler: Hamburg-Bremen und Nordost-Europa, 1918, S. 303 ff. Scandia, IV, 1931, S. 76—80; V, 1932, S. 230—38. Hist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1934, S. 507—17.

Vilh. la Cour.

Gunhild, d. 1002, Kongedatter. Forældre: Kong Harald **Blaa-**tand (s. d.) og Gunhild (s. d.). Gift med Pallig (Palnig).

G. ægtede en dansk Høvding, Pallig eller Palnig, der var Ealdor-man under Kong Æthelred den Raadvilde og af ham fik store Godser i Vestengland. Han sveg imidlertid Æthelred og sluttede sig ved Kampene i Devonshire 1001 til de danske Vikinger. Da Æthelred n. A. 13. Nov. satte det store Blodbad paa de Danske i Værk, blev Pallig og G. begge myrdede.

Joh. Steenstrup: Normannerne, III, 1882, S. 227, 250, 253 f.

Vilh. la Cour.

Gunhild (Kunigunde, Ætheltrude), d. 1038, tysk Dronning. D. 18. Juli 1038 i Italien, begr. i Limburg Klosterkirke ved **Dürkheim**. Forældre: Knud den Store (? , s. d.) og Emma (s. d.). Gift Juni 1036 i Nimwegen med Konge, senere Kejser Henrik III. af Tyskland, f. 28. Okt. 1017 i Ostenbech, d. 5. Okt. 1056 paa Bodfeld (gift 2° 1043 med Agnes af Poitou, d. 1077), Søn af Kejser Konrad II. (ca. 990—1039) og Gisela af Schwaben (d. 1043, gift 1° med Grev Bruno af Braunschweig, d. 1006, 2° med Hertug Ernst I. af Schwaben, d. 1015).

Som Pant paa det Venskab, der i Aarene 1025—27 blev sluttet mellem Knud den Store og Kejser Konrad II., blev Knuds Datter G. paa en Fyrstedag i Bamberg **Maj—Juni 1035** trolovet med Konrads unge Søn Henrik. Endnu s. A. døde Knud, og skønt den politiske Betydning af G.s paatænkte Ægteskab derved blev stærkt svækket, fejredes dog hendes Bryllup i Nimwegen med stor Pragt i Juni 1036. Hun kronedes 29. s. M. og antog Navnet Kunigunde til Minde om Henrik II.s Dronning af dette Navn. Til Tyskland ledsagedes hun af sin Skriftefader **Tymme** (s. d.), som hun først fik knyttet til Konrad II.s Hofkapel og siden fik udpeget til Biskop i Hildesheim. **G.**, der i samtidige Kilder skildres som en fin og spæd Kvinde, barnlig af Legeme og Sind, drog 1037—38 med den kejserlige Familie til Italien. I Maj 1038 besøgte hun det berømte Kloster paa Monte Casino, og Maaneden efter begyndte hun Hjemrejsen langs Adriaterhavets Kyst. I den frygtelige Sommerhede blev hun syg, og endnu før man havde naaet Po, døde hun »ligesom paa Livets **Tærskel**«. Hun blev begravet i Limburg Klosterkirke. Ved en Undersøgelse 1935 af Kirkeruinen fandt man en (tidligere plyndret) Grav, som efter sin Beliggenhed med Rimelighed kan tænkes at være hendes. Den heri begravede Kvinde maa dog ved sin Død have været ca. 25 Aar, og har det været **G.**, kan hun ikke have været Knud den

Stores Datter. Hun **maa** i saa Fald antages at være født i Emmas forudgaaende Ægteskab med Æthelred, men senere være lyst i Kuld og Køn af Knud. Der findes i samtidige Kilder Antydninger, som muligvis kunde pege i denne Retning, og mærkes kan det yderligere, at G. skal have baaret det engelske Navn Ætheltrude. Med Kong Henrik fik hun Datteren Beatrix.

Ernst **Steindorff**: *Jahrbücher des deutschen Reichs unter Heinrich III.*, 1874, S. 33—42. H. Bresslau: *Forschungen zur deutschen Geschichte*, X, 1870, S. 612. Joh. Steenstrup: *Normannerne*, III, 1882, S. 415—18, 428. *Sønderjyllands Historie*, I, 1930—31, S. 284.

Vilh la C.

Gunnarsson, Gunnar, f. 1889, Forfatter. F. 18. Maj 1889 paa **Valþjófsstaðir** i **Fljótssdal**, Islands Østkyst. Forældre: Forpagter, senere Bonde Gunnar Helgi G. (f. 1863, gift 2° 1898 med Margrét **Águsta Eggertsdóttir**, f. 1857) og **Katrín Þórarinsdóttir** (1864—97). Gift 20. April 1912 i Kbh. (Rosenkranskirken) med Franzisca Antonia Josephine Jørgensen, f. 4. April 1891 i Fredericia, D. af Maskinsmed Carl J. (f. 1860) og Mathilde Wenk (1866—1924).

G.s Fader var Forpagter hos sin Broder, Præsten paa **Valþjófsstaðir**. Syv Aar gammel flyttede Drengen med Forældrene til Gaarden **Ljóstasir** ved **Vapnafjord**. Han har i poetisk Forklædning skildret sin Barndom og Opvækst i de første Bind af Romanværket **»Kirken paa Bjerget«**. Han deltog i alle Arbejder paa Gaarden og delte, efterhaanden som han voksede til, sin Tid mellem at vogte Faar og digte. Allerede fra det Øjeblik, han kunde begynde at stave, slugte han de Sagaer og Eventyrbøger, han kunde komme over, og Trangen til selv at blive Digter bragte ham hurtigt ud i en Række højst umodne, poetiske Forsøg. En Inspiration hentede han fra Sorgen over Moderens tidlige Død. Resultatet af disse første Pubertetsaars Drømmerier og Sorger blev to **smaa** Digtsamlinger, ganske tynde Hæfter (1906), som en venlig Bogtrykker satte og trykte for ham i **Løbet af een Nat**, mod at han selv hæftede dem med Traad, **»Vórljóð«** (Vaarsange) og **»Moður-Minning«** (Moders Minde). G. var dengang ikke fyldt sytten Aar, men skønt Succes'en udeblev, holdt han fast ved Forsættet at blive Digter. Han forstod, at der **maatte** mere til, end Faarevogtningen og Hededrømmerierne kunde give ham, og lige efter sit fyldte syttende Aar rejste han da til Danmark. Som saa mange unge Islændere søgte han til Askov Højskole, hvor han opholdt sig i to Aar. Om Sommeren var han Gartner paa Skolen eller Karl paa Gaardene i Nærheden, om Vinteren fulgte han Foredragene, især de litterære, og gjorde flittigt Brug af Højskolens

store Bibliotek. Efter Højskoleopholdet prøvede den ludfattige unge Islænder at **slaa** sig igennem ved lidt af hvert, var en Tid Cementstøber i Vejen, derefter Høstkarl, og en Overgang saa det ud, som om han skulde blive **Brugsforeningsbestyrer**. 1909 rejste han til Aarhus, hvor han afsatte Smaadigte til de lokale Aviser og ordnede Statsbibliotekets islandske Samlinger. Men heller ikke her kunde han bjerge sig et varigt Levebrød; allerede næste Foraar drog han til Kbh. og optog en træls Tiggergang Redaktionerne rundt med sine Noveller og Digte. 1911 udkom hans første danske Bog, en Samling meget ringe Poesier, »Digte«. Den kunde absolut ikke hjælpe paa hans Position, men n. A. udkom første Del af »Borgslægtens Historie«, hvormed han vandt sig baade Publikum og Anseelse. Et hurtigt voksende Prosaforfatterskab udbyggede begge Dele, og fra og med denne Bog er **G.s** Trængselstid forbi. Med sit første Honorar i Lommen giftede han sig, købte Huset Grantofte i Nordsjælland og ombyttede det siden med en Ejendom i Stavnsholte. 1919 var han i Italien paa det **Ancker'ske** Legat, og han har foretaget talrige Islandsrejser. 1930—33 var han Medlem af Redaktionsudvalget for det store Oversættelsesværk »De islandske Sagaer« og fordanskede hertil selv »Gretters Saga«. Til den store Udbredelse, hans Romaner vandt i Norden, sluttede sig en lang Række Oversættelser, især til Engelsk og Tysk. Blandt danske Forfattere i 1920'erne og 1930'erne er G. en af de faa, der har kunnet skabe sig virkelig betydelige Indtægter ved sin Pen.

Romanen er **G.s** egentlige kunstneriske Udtryksform. Han har skrevet Dramaer og Essays, men i ingen af disse Genrer kommer hans Evner til fuld Udfoldelse. 1917 udkom »**Smaa** Skuespil«, hvis Indhold væsentligst er Refleksioner over Livsværdierne omsat i spinkle Enaktere, 1922 udsendtes det lyriske Læsedrama »Dyret med Glorien«, som ligeledes er ganske udramatisk i sit psykologiske Problem: en Menneskesjæl stedt mellem Tro og **Ikke-Tro**, men uden at denne Konflikt faar Udløsning i noget ydre, der kan drive Skuespillet dramatisk. G. har skrevet en Række Essays, nogle ganske enkelte litterære, hvoraf et om Thomas Hardy er interessant ved det Lys, det kaster tilbage paa **G.s** eget Forfatterskab, og en Række sammenhørende om nordiske Problemer, der viser G. som en ivrig Tilhænger af den skandinaviske Enhedstanke, til hvis Realisation han har stillet forskellige Forslag. Disse sidste Essays er samlet i Bogen »Det nordiske Rige« (1927). Novellen har G. dyrket i stort Omfang; han har været en flittig Bidragyder til periodiske Blade og Søndagstillæg, og en Række af hans »**Smaa** Historier« er samlet i Bogform (1916). Novellen viser allerede en

af de stærke Sider ved hans Forfatterskab: hans afgjorte Sans for rolig, næsten myndig episk Beretten i et klart, mandigt og værdigt Sprog. G. har ført en udholdende Kamp med sit Sprog. Hver Sætning er tænkt og skrevet paa Islandsk, før den omplantedes til Dansk, men gennem denne langsomme Fødselsproces fremkommer et smukt og omhyggeligt Sprog, i hvilket den barskere islandske Form, der ligger bag ved, mærkes som Styrke og Mandighed i det danske. Med dette Sprog harmonerer Livsbelysningen i G.s Forfatterskab — den er ogsaa rolig, mandig og næsten gennemsigtig klar; Problemet er det ene: Livet er en farlig og vanskelig Sag, hvorledes skal vi Mennesker, skrøbelige som vi er, bringe den til en harmonisk Løsning? Hvorledes bør vi lægge Livet an? Svaret er en Opfordring til Menneskelighed, til Godhed og til en Søgen mod Gud opfattet som det Princip, der bringer Godhedens Mening i Tilværelsen — men ikke knyttet til nogen bestemt Kirke eller Konfession. G.s Romaner, i hvilke hans fine Sprogbehandling og hans menneskelige Livsprogram forbinder sig med en betydelig skikkelsesdannende Evne og en sikker episk Teknik, der med smaa Midler vedligeholder Spændingen og stimulerer Interessen, falder i tre tydeligt adskilte Grupper: en moderne, der hovedsagelig beskæftiger sig med — gennem en Hovedperson fra vore Dage, der er Søger og Spørger — at klarlægge Linierne i den ovenfor skitserede Livsanskuelse, en historisk, der samler sig om det rent skildrende: Handling og Dagligliv i Islands Blomstringstid ca. Aar 1000, og en poetisk-erindrende, som giver en halvt biografisk, halvt fantaseret Fremstilling af Digterens Opvækst paa Island og første Aar i Danmark. Til den første Gruppe hører de tre Romaner »Livets Strand« (1915), »Varg i Veum« (1916) og »Salige er de enfoldige« (1920). Den sidste maa betegnes som G.s betydeligste Bog. I den anden Række indgaar først Ungdoms- og Gennembrudsværket »Borgslægtens Historie«, som oprindeligt udkom i fire Dele: »Ormarr Ørlygsson« (1912), »Den danske Frue paa Hof« (1913), »Gæst den enøjede« (s. A.) og »Den unge Ørn« (1914). Efter dette historiske Romanværk fulgte G.s Livsanskuelsesromaner med en enkelt historisk Roman indskudt: »Edbrodre« (1918), dernæst hans Erindringsromaner, og først 1929 genoptog han for Alvor den historiske Roman med »Svartfugl«, Indledningsromanen i en tidsmæssigt sammenhængende, men handlingsmæssigt uforbunden Række Skildringer fra Islands Fortid: »Jon Árason« (1930), »Vikivaki« (1932), »Jord« (1933) og »Hvide-Krist« (1934). Alle G.s Bøger tager Motiv fra Island, hvad enten det er i Oldtid eller i Nutid, og hans tredie store Gruppe Romaner viser til Over-

flod, hvor islandsk denne populære, danskskrivende Digter er: det er den stemningsrige og forunderligt poetiske Romanrække »Kirken paa Bjerget«, hvis fem Bind — »Leg med Straa«, »Skibe paa Himmelen«, »Natten og Drømmen«, »Den uerfarne Rejsende« og »Hugleik den Haardtsejlende« — udkom 1923—28. Det er Digterens erindrende Kærlighedserklæring til det Island, der fødte ham, som blev hans eneste Emne, og som han mere end nogen anden har gjort til en elsket Provins i den danske Litteratur. — Tit. Professor (Island) 1934. — Malerier af Jon Stefánsson, Laureng og Johs. Glob 1921 (sidstnævnte litograferet 1925 af Kunstneren). Buste af Kristinn Pétursson. Tegninger af Ernst Hansen 1911 (stukket af Johs. Britze 1925), Imm. Ibsen, Gerda Ploug Sarp og Otto Neumann.

Otto Gelsted: Gunnar Gunnarsson, 1926. Kjeld Elfelt: Gunnar Gunnarsson, 1927. Peder Hesselaar: Essays, 1924.

Hakon Stangerup.

Gunner, d. 1249, Biskop i Ribe. D. 21. Okt. 1249, begr. i Graabrødrenes Kirke i Ribe.

G. havde studeret i Udlandet; han havde — som ikke ganske faa af de Mænd, der var knyttede til vore Domkirker i det 13. Aarh. — Magistergraden. Efter Biskop Tue blev han 1230 Bisp i Ribe. Domkirken tyngedes i hans Tid af en svær Gæld, der hidrørte fra den Løsesum, som maatte udredes for Forgængerens, da han var blevet fangen i Slaget ved **Bornhøved**. G. søgte paa forskellig Vis at komme Kirken til Hjælp, dels ved Overdragelse af noget fædrene Gods i Folding, dels ved at indrømme **Kannikerne** Helgbrudsbøder af deres Bønder, endelig ved en Bestemmelse (1245), at Domkirken skulde have første Aars Indtægt af hver Sognekirke i Stiftet efter Vakance.

1234 overdrog Kong Valdemar Bispestolen Plovskatten fra største Delen af Stiftet, mod at Kronen fik Møntretten i Ribe fuldt og helt, og 1240 fritog Hertug Abel Bispens Bønder i Tønder, Ballum og Daler for al Tynge undtagen Leding, **Kværsæde** og Stud, dog ikke uden vægtig Godtgørelse. Det er ikke muligt at se, hvad disse Handeler betød, om Bispestolen stod sig ved dem, om G. har kunnet hævde sig. — G. var ligesom de andre Ribebisper en Ven og Beskytter af Cistercienserne i **Løgum**; selv grundede han Augustinerklostret i **Tvilum**, og da Graabrødrene kom til Landet 1232 og fik et Hus i Ribe, nedlagde han i Slutningen af 1245 eller Begyndelsen af 1246 sit Bispeembede og blev Franciskaner, betaget af Brødrenes fattige Liv og Selvopofrelse.

Ribe Oldemoder, udg. af O. Nielsen, 1869. *Script. rerum Dan.*, IV, 1777, S. 578, 583; V, 1783, S. 564; VIII, 1834, passim. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, II, 1922, S. 296, 305. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920, S. 108, 207. Kr. Erslev: *Rep. dipl.*, I, 1894—95, n. 165. *Acta pontificum Danica*, II, 1907, n. 1547.

Ellen Jørgensen.

Gunner, ca. 1152—1251, Biskop i Viborg. D. 25. Aug. 1251 i **Asmild**, begr. i Viborg Domkirke.

Om G.s Slægt og Hjemstavn ved vi intet. Ligesom adskillige andre unge Danske i Valdemartiden studerede han i Paris, men der er ikke efterladt noget Vidnesbyrd om en Karriere i Kirkens Tjeneste eller nogen Erindring om hans Liv, før han 1208, 56 Aar gammel, traadte ind i Cistercienserordenen. 1216 blev han Abbed i Øm, 1222 kaldtes han til Viborg Bispestol. Domkapitlet havde ikke kunnet komme til Enighed om Valget, og Kardinal Gregor af den romerske Adelslægt Crescenzi, der paa det Tidspunkt var i Danmark som Pavens Udsending, greb da ind i Kraft af sin **Legat-Myndighed** og foranledigede, at hans gamle Studiefælle blev **Biskop**. G. var i øvrigt ikke ukendt i Viborg Domkapitel, idet han 1219 paa Kong Valdemar II.s Bud havde været Opmand i en Strid mellem Domkirken og Vitskøl Kloster. — G. styrede Stiftet i henved 30 Aar. Aktmæssigt er hans Styrelse kun i ringe Grad belyst, eftersom Arkiverne i Viborg har haft en krank Skæbne; men en Klosterbroder fra Øm har givet en Skildring af hans Liv og Virke med mange levende Smaatræk og tegnet ham som den ordensbundne asketiske Munk, den nidkære Biskop, men tillige som en Mand med sund Forstaaelse og ægte dansk Lune. — G.s Virke var dog ikke begrænset til Viborg Stift, og det saa meget mindre som Kong Valdemar satte ham meget højt. Han blev sendt til Portugal for at hente den unge Kong Valdemars Brud; han nævnes sammen med Ærkebispen og Jakob Sunesen som nærværende i Vordingborg 1228, da Kongen formulerede en Ordning mellem Bispen af Odense og Fynboerne vedrørende Helligbrøde, og ved en Bulle af 23. Nov. 1240 blev det ham overdraget tillige med Aarhusbispen i Kraft af apostolsk Myndighed at meddele Kongen Tilladelse til en paatænkt nødvendig Reduktion af Gods, der var kommet bort fra Kronen. Marts 1241 var G. med Ærkebiskoppen og Bisperne og verdslige Stormænd til Stede paa Rigsmødet i Vordingborg; hans Navn staar med de andres i Fortalen til Jyske Lov; men i Følge Munken fra Øm havde Kong Valdemar i fremtrædende Grad brugt G.s Raad og Hjælp ved Lovens Affattelse. Det gælder vel i første Række Bearbejdelsen af det overleverede Lovstof, de foreliggende Retsoptegnelser fra Jylland; man tør dog

maaske tillige formode, at den ret stærke Indflydelse fra kanonisk Ret, der gør sig gældende hist og her i Jyske Lov og navnlig i den myndige Fortale, hidrører fra ham. — Efter Kong Valdemars Død kom urolige Tider, og Kirken maatte lide derunder. Ærkebiskop Uffe og hans Lydbisper samledes i Odense Febr. 1245 ^oS lyste Band over dem, der krænkede Kirkens Frihed. G. var nærværende ved dette Provinsialmøde, men han følte nu Alderens Byrde og søgte om Tilladelse til at nedlægge sit Embede. En Bulle af 27. Aug. 1245 bød Ærkebispem den at ordne det fornødne, men Sagen blev af en eller anden Grund skudt ud, thi G. førte endnu Bispestaven, da han døde seks Aar efter, næsten hundrede Aar gammel.

M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, II, 1922, S. 265—78. H. Olrik: *Viborg-bispen Gunnars Levned*, 1892.

EM 7
Ellen Jørgensen.

Gunnarsen, Birger (Byrge), ca. 1440—1519, Ærkebiskop. F. ca. 1440 i Lindebjerg Sogn i Himble Herred, Nørre Halland som Søn af en Landsbydegn, d. 10. Dec. 1519, begr. i Lunds Domkirkes Krypt.

B. G. gik i Skole i Varberg, senere i Roskilde, derpaa flere Aar i Skara. Efter at have fuldendt sin Uddannelse ved Universitetet i Greifswald, hvor han tog den filosofiske Magistergrad, blev han Forstander for Domskolens i Lund, hvorpaa han ved en gejstlig Velynders Hjælp 1474 blev yngste Skriver i Christian I.s Kancelli. 1476 el. 77 blev han Dronning Dorotheas Kansler, blev tillige Sognepræst i Kalundborg, hvor Dronningen i sin Enkestand ofte opholdt sig, Kannik i Lund og til sidst Ærkedegn i Roskilde, den højeste Stilling ved Domkapitlet. Efter Dorotheas Død (1495) blev han Kansler hos Kong Hans' Dronning, Christine, og derpaa 7. Juni 1497 valgt til Ærkebiskop i Lund. N. A. fik han pavelig Bekræftelse paa denne Stilling, hvormed Værdighederne som pavelig Legat og Sveriges Primas var forbundne. — B. G., som ifølge sin Oprindelse maatte være ildeset af Adelen, der betragtede de højeste gejstlige Embeder som forbeholdt sig, blev straks indviklet i Godsstridigheder med de skaanske Herremænd, deriblandt Rigsraad Niels Hak til Hikkebjerg og Rigshofmesteren Poul Laxmand til Aagerup. Mod disse og andre skaanske adelige rejste han Beskyldning for Højforræderi og indgav 1501 en voldsom Klage til Rigsraadet over Poul Laxmand og Niels Hak. Efter Rigshofmesterens Drab deltog B. G. i den Rigsraadskendelse, ifølge hvilken Kongen inddrog hans efterladte Gods, og 1503 købte han af Kong Hans for 6150 Mark Aagerup m. m. Dette og andet Gods, som B. G. skænkede Domkirken, blev siden en Del af det økonomiske Grundlag for

Lunds Universitet. Stridighederne med Niels Hak og efter dennes Død 1508 med hans Arvinger og den øvrige skaanske Adel vedblev dog stadig; ogsaa mod Kongemagten maatte B. G. flere Gange hævde Kirkens Sag. Allerede Kong Hans begyndte 1504 en Proces med Ærkestolen om Bornholms Afstaaelse, som B. G. dog fik forhindret. For øvrigt deltog B. G. som Rigsraadets øverste Medlem selvfølgelig i Unionstidens mange Møder og synes i Kong Hans' sidste Aar at have været Talsmand for en forsonlig Politik over for Sverige. Til Christian II. blev hans Forhold *efterhaanden* spændt. Han hævdede Kirkens Sag, da Christian II. som Statholder i Norge havde ladet Biskop Karl af Hamar fængsle, og søgte at faa Biskoppen i sin Varetægt, og da B. G. allerede i Kong Hans' Tid søgte at faa sin Kansler, Adser Pedersen, en borgerlig født Mand af stor Dygtighed, til sin Efterfølger, fik Christian II. det hindret. Senere understøttede Kongen den yngre Niels Hak (til Mogenstrup) i hans Kamp mod Kirkens formentlige Overgreb. Ogsaa Niels Brahe til Vandaas fandt i sin langvarige Strid med B. G. om Gods paa Bornholm Understøttelse hos Kongen. Senere maatte B. G. paatage sig det ubehagelige Hverv at modtage Biskop Jens Andersen (Bældenak) som Fange under dennes Strid med Kongen; men endnu farligere blev Stillingen, da Kongen i sin Vrede vilde lade den pavelige Legat Arcimboldus fange under dennes Ophold hos B. G., hvilket dog hindredes ved Legatens hurtige Flugt til Sverige. Under alt dette forstod B. G. dog at hævde Ærkestolens og Kirkens Stilling over for Kongen, især da han ogsaa i Striden med Sverige virkede som Kirkens Forsvarer, idet han for sidste Gang i Nordens Historie med Kraft optraadte som Sveriges Primas ved to Gange at slynge Bandstraalen mod Sten Sture og den svenske Kirkes øvrige Fjender, første Gang 1517 af egen Magtfuldkommenhed, anden Gang 1519 som Pavens Mandatarius. — Ogsaa paa andre Maader havde B. G. med Iver taget sig af Kirken og sit Stifts Anliggender. Synodalstatutter for Præsteskabet fastsattes; mange Forhold angaaende Landsbykirkerne og Præsterne ordnedes; en Skole oprettedes i Rønne for Bornholms Indbyggere; det nystiftede Universitet tillagdes der aarlige Bidrag af hver Kirke og Sognepræst og lign.; Christiern Pedersens Udgave af Saxo bekostedes for en Del af B. G., der tilvejebragte det Haandskrift, som laa til Grund for den. Sin Tilslutning til Tidens Opfattelse af Gudstjenestens frelsende Kraft viste han ved at oprette Gudstjenester paa flere Steder. Betydeligst var den store Gudstjeneste, som han 1518 til Ære for Jomfru Marie og en Række Helgener stiftede i den af ham selv ombyggede Krypt i Lunds Kirke. Store

Messer knyttedes hertil, ikke blot for ham selv, hans Forældre og Slægtninge, men overhovedet for alle, som det fattige Barn stod i Taknemmelighedsgæld til, lige fra hans Jordemoder til de Konger og Dronninger, han havde tjent. — Sarkofag af Alb. v. Duren i Lunds Domkirke.

L. Weibull i Hist. tidsskrift for Skåneland, II, 1904—08 (med Litteraturhenvisninger). Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans' Tid, udg. af Will. Christensen, I—II, 1912—14. Acta pontificum Danica, IV—VI, 1910—15. Diplomatarium Dioecesis Lundensis, V, 1921. *A H · (P) 7 R* *1

Gurlitt, Heinrich Louis Theodor, 1812—97, Maler. F. 8. Marts 1812 i Altona, d. 19. Sept. 1897 i Naundorf ved Schmiedeberg, begr. i Schmiedeberg. Forældre: Fabrikant Johann August Wilhelm G. (1774—1855, gift 1° 1795 med Anna Margaretha Maria Ehrhorn, 1774—1809) og Christine Helene Eberstein (1783—1857). Gift 1° 3. Maj 1837 i Kbh. (Helligg.) med Ane Elisabeth (Elise) Saxild, f. 9. Sept. 1817 i Kbh. (Helligg.), d. 15. Aug. 1839 i München, D. af Fuldmægtig ved Hof- og Stadsrettens Skiftekontor Jacob S. (1754—1826) og Anna Schønning (1775—1855). 2° 31. Maj 1843 i Diüsseldorf med Johanna Julie Burger, f. 6. Jan. 1823 i Mannheim, d. Marts 1844 i Rom, D. af Edmund B. og Luise Friederike Hornig. 3° 5. Juli 1837 i Berlin med Elisabeth Marie Luise Lewald, f. 8. Aug. 1823 i Königsberg, d. 28. Dec. 1909 i Berlin-Steglitz, D. af Købmand og Vinhandler David L. (1787—1846) og Hustru, f. Asser (1790—1841).

Allerede fra Drengæarene fik G. Lov til at gaa Kunstnervejen og fik sin første Uddannelse i Hamburg hos Günther Gensler og Siegfried Bendixen. 1832 rejste han til Kbh. og videre til Norge, hvorhen Længselen efter at se de af J. C. Dahl malte Landskaber drog ham; i Efteraaret kom han tilbage til Kbh., blev Elev af Kunstakademiet og sluttede samtidig et Venskab med Marstrand, der fik varig Betydning for ham; sammen med ham foretog han igen 1835 en længere Rejse i Norge. Kun 21 Aar gammel havde G. udstillet sine første Landskaber paa Charlottenborg 1833; for at uddanne sig videre som Landskabsmaler rejste han i Foraaret 1836 til München, hvor han opholdt sig i de følgende Aar, bortset fra en kort Rejse til Kbh. 1837 og til Norditalien 1838. Efter at være kommet tilbage til Kbh. blev han 1840 Medlem af Akademiet (paa »En Egn ved Silkeborg«; 1860 placeredes han mellem Akademiets udenlandske Medlemmer) og arbejdede nu i Danmark indtil Slutningen af 1842, da han rejste til Diüsseldorf og derfra videre til Italien, hvor han forblev til 1846; betydningsfuldt for ham

blev her hans Venskab med Fr. Hebbel. Fra 1847 var han bosat i forskellige Byer i Tyskland, en Tid ogsaa i Wien, og foretog derfra mange længere Rejser til andre Lande. — Det fremgaar af G.s egne Udtalelser, at han allerede som ung Elev i Kbh. i nogen Grad reagerede mod Eckersbergskolens Naturstudium; derfor fandt han sig hurtig tilpas med Forholdene i München og i Düsseldorf, hvor hans Kunst gjorde betydeligt Indtryk. 1839 siger han rent ud, at han arbejder i en helt anden Retning end den i Kbh. herskende. I Ungdomsaarene, da hans Kunst tilhørte Danmark, regnedes han dog for en af de betydeligste Landskabsmalere af sin Generation, og Christian VIII. gav ham sin Støtte ved adskillige Køb og Bestillinger. Eftertiden kan dog ikke give ham en Plads mellem de Kunstnere, der grundlagde dansk Landskabsmaleri, og paa den Tid, da han vandt sig et anset Navn i Tyskland, især ved sine Billeder fra Syden, tilhører han ikke længere dansk Kunsthistorie. Kunstmuseet ejer et Antal af hans tidlige Billeder, men de er alle i Depot; i øvrigt er han repræsenteret i en Mængde tyske Museer. — R. 1847. — Malerier af W. Marstrand (et Ungdomsbillede og et senere, begge i Privateje), J. L. Lund (Privateje) og D. Monies. Tegninger af A. Muller og J. L. Lund (Fr.borg), Marstrand (bl. a. 1837, Privateje), Cornelius Gurlitt (Rom 1846, Privateje) og Wilh. Hensel (Privateje).

Ludwig Gurlitt: Louis Gurlitt, 1912. Gads dsk. Mag. 1910—11, S. 303—11.

Leo Swane.

Gustav (Christian Frederik Vilhelm Valdemar G.), f. 1887, Prins. F. 4. Marts 1887 paa Amalienborg. Forældre: Senere Kong Frederik VIII. (s. d.) og Louise af Sverige-Norge (s. d.). Ugift.

G. aftjente sin Værnepligt som Sekondløjtnant ved Livgarden 1909 og var siden gentagne Gange til Tjeneste ved samme Regiment, bl. a. under Verdenskrigen 1914—15. 1915 blev han Kaptajn å la suite. Fra 1916 har han Bolig paa Egelund mellem Hillerød og Fredensborg. 1934 blev han Ærespræsident for De danske Garderforeningers Fællesrepræsentation. — R. E. 1905. DM. 1905. — Portrætteret paa Paul Fischers Maleri 1907 af den norske Deputations Modtagelse 1905 (Fr.borg) og paa Luplau Janssens Bispeindvielsesbillede 1923 (Udkast sst.).

Povl Engelstoft

Gustmeyer, Carl Hieronimus, 1701—56, Handelsmand. Døbt 9. Juni 1701 i Stralsund, begr. 28. Dec. 1756 i Kbh. (Helligg. K.). Fader: Stadsvejer Georg G. Gift med Catharina Sprich, f. ca. 1710, begr. 16. Dec. 1773 i Kbh. (Helligg.).

Hvornaar G. ankom til Danmark, vides ikke, men 1740 tog han Borgerskab i **Kbh.**, og i Løbet af de følgende Aar arbejdede han sin Veksel- og Tømmerforretning saaledes op, at hans Handelshus blev et af de mest ansete i Datidens Kbh. Af sine **Standsfæller** var han meget agtet, og de valgte ham til Revisor ved Banken og til 1. Direktør i Det **kgl.** oktrojerede islandske Kompagni. Efter hans Død førte hans Enke Huset videre, og hun drog navnlig Fordel af store Tømmerleverancer til Marinen. Hun gik i Kompagni med sin Svigersøn, den foretagsomme H. F. **Bargum** (s. d.) og deltog med ham i Oprettelsen af Det guineiske Kompagni. Da Bargum **maatte** forlade Landet paa Grund af sine tvivlsomme Forretninger, og Enken imidlertid var død, overtog Sønnen *Frederik Ludolf G.* (1752—1804) Handelshuset og førte det atter frem til stor Velstand. Ogsaa han var meget anset blandt sine Standsfæller, blev Medlem af Grosserersocietetet og svensk Konsul. Han ejede den kendte Adler'ske Gaard ved Stranden, hvor han førte stort Hus. Med hans Søn, der døde i smaa Kaar, forsvandt Navnet fra Storhandelens Inderkreds.

Johs. Werner: Chr. **Wilh.** Duntzfelt, 1927.

G. L. Grove (Haraldfjergensen).*

Gutfeld, Frederik Carl, 1761—1823, Præst. F. 9. Okt. 1761 i Bevtoft, d. 9. Jan. 1823 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst, sidst i Skærbæk, Provst Peder G. (1727—97, gift 2° med Anna (Andrea) Poulina Chrystalsinsdatter, 1734—1813) og Anna Chrystalsinsdatter (1729—61). Gift 19. Nov. 1790 i Kbh. (Garn.) med Caroline Frederikke Bigum, f. 24. Okt. 1766 i Svendborg, d. 14. Jan. 1848 i Kbh. (Frue), D. af Kapitajn og Tolder Claus Parelius B. (f. 1729) og Abel Cathrine Dragebøl.

G. blev til sit 17. Aar undervist af Faderen, gik i ca. halvandet Aar i Haderslev lærde Skole og blev 1781 privat inskriberet ved Universitetet, hvor han fik Attestats 1784. Hans Fader var 1788 blevet Præst i Søllerød og Hørsholm, og da han 1789 forflyttedes til Skærbæk, blev Hørsholm et selvstændigt Embede, hvortil G. blev kaldet. G. var et kvikt Hoved, der Livet igennem bevarede sit muntre Vid og sine selskabelige Talenter; han havde Evne til at poetisere og moralisere paa Vers og i Prosa, og allerede i sine første Præsteaar blev han venskabelig forbundet med Rahbek, som jævnlig besøgte ham for at faa »en aandelig Næsevarme« hos »skiontalende, underholdende, indgode **G.**«. 1796 blev G. forflyttet til Korsør, hvor han levede i Interessesfællesskab med M. G. Birckner,

men da G. mistede sin ældste Datter, og Birckner døde 1798, blev Korsør ham »et øde og sørgeligt Opholdssted«. I Korsør udgav han 1799 »Taler over de sædvanlige Søndags-Texter« (I), og denne Publikation har utvivlsomt støttet hans Kaldelse 1800 til Asminde-rød-Grønholt og Fredensborg Slotspræsteembede. Her blev hans Talegaver værdsat af den æstetiserende Kreds, som om Sommeren laa paa Landet derude. Selv om han 1807 blev Amtsprovst for Fr.borg Amt, stod hans Hu dog til Hovedstaden, og 1811 kom han til Holmens Kirke som Provst og Sognepræst. — G. var en »Oplysningsmand« af den supranaturale Retning med Anerkendelse af Aabenbaringen som værende over Fornuften, uangribelig af og forenelig med denne; som en apologetisk, formentlig uangribelig Kerne stod for ham den berømte Trias: Gud, Dyd og Udødelighed. Religionen faar sin Udfoldelse i Næstekærlighed og Pligtfølelse hos den, der er den gode Borger her og hisset. Hans teologiske Betragtning var kulturglad og optimistisk, og hans Ungdom faldt i en Tid, som gennem Oplysningen og den franske Revolution ventede en virkelig religiøs og etisk Modning af en for Tvang frigjort Slægt, for hvem Kirken fik den Opgave at være Undervisningscentralen for Sandhed og Pligt. I denne Modernisme indkapslede han sig uden at kunne følge Tidens Drejning kort efter Aarhundredskiftet. G. kom til Hovedstaden paa et Tidspunkt, hvor Oplysningstidens Forkyndelse, som Chr. Bastholm havde gjort populær, var ved at afblomstre, og G. havde hverken Hjerne til at tolke Kantianismen (som H. G. Clausen) eller Hjerte til at befrugtes af Romantikken (som J. P. Mynster); han kom til at tjene en døende Tidsepoke, men ikke til at indvarsle en ny. G. raadede over Evner, som en Menneskealder tidligere havde været beundret, en levende Imaginationsevne og et blomstrende, billedrigt Sprog, der ogsaa i Holmens Kirke skaffede ham en anselig Tilhørerkreds (»Taler«, 1799; »Lejligheds-Taler«, 1805; »Prædikener holdne i Holmens Kirke«, I-II, 1818), men som efterhaanden følte som Fraser. Den Biblicisme og den dermed sammenhængende Fornyse af den evangelisk-lutherske Bevidsthed, som er et kendeligt Træk i den første Fjerdedel af 19. Aarhundrede, vendte sig dels med Medynk (Jens Møller), dels med Angreb (W. Fr. Engelbreth og senere Grundtvig) mod den fornufmæssige Religiositet og Moraliseren, hvis flimrende Retorik følte som et Surrogat for Naadens Etos. Sammen med A. S. Ørsted og H. G. Clausen var G. Medlem af den 1813 nedsatte Kommission, der skulde revidere Kirkelovene; 1813 blev han Medlem af Skoledirektionen, og 1817 var han med til at rejse Ønsket om nye Ritualer. Han

afslog 1818 Ribe Bispestol, men fik til Gengæld Rang med Biskopper. — R. 1811. DM. 1817. — Malerier paa Fr.borg og af Eleonore G. Harboe i Holmens Kirkes Store Skriftestol. Litografi formentlig af N. J. Bredal. Tuschtegning af samme (Fr.borg).

J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 35. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, 1877, S. 47. L. Bobé: Bremerholms Kirke og Holmens Menighed, 1920, S. 163, 223. L. Koch: Den danske Kirkes Historie i Årene 1801—1817, 1879—80, S. 112 f., 155.

Michael Neiiendam.

Gyda, ca. 1160, Dronning eller Kongefrille. Gift(?) med Kong Svend Estridsen (s. d.).

Vi kender G. udelukkende fra Adam af Bremens Beretning, hvori hun kaldes Svend Estridsens »retmæssige Dronning«. Om dette er rigtigt, eller om hun kun har været Kongens Frille, faar staa hen. Adam fortæller ligeledes, at hun dræbtes ved Gift af en blandt Svends Friller ved Navn Thore (s. d.).

Vilh la Cour

Gyda, ca. 1000, Kongedatter. Fader: Kong Svend Tveskæg. Gift 996 med Erik Jarl Haakonsen.

Snorre Sturlason fortæller, at den norske Erik Jarl Haakonsen, som blev fordrevet fra sit Hjemland af Olav Tryggvesen, over Sverige drog til Danmark, hvor han ægtede Svend Tveskægs Datter G. N. A. fødte hun ham Sønnen Haakon. Efter Olav Tryggvesens Fald er G. vel fulgt med sin Mand til Norge, men om hendes senere Skæbne hører vi intet.

Vilh la Cour

Gyde Petersen (Pedersen), Hans (Gydesen), f. 1862, Billedhugger, Maler. F. 7. Nov. 1862 i Vester Aast, Lindeballe Sogn ved Vejle. Forældre: Gaardejer Jens Christian Pedersen (1838—1912) og Maren Gydesen (1837—1903). Gift 1° 15. Dec. 1893 i Lindeballe med Ingeborg Kirstine Balling, f. 14. Jan. 1870 i Lindeballe, D. af Lærer Jens Christian B. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1904. 2° 3. Juni 1919 med Billedhuggerinden Margrethe Carla Jørgensen (kaldet Grethe Gyde), f. 22. Dec. 1881 i Kbh. (Johs.) (gift 1° med Vognmand, senere Grosserer Frank Ward Nissler, 1875—1923, 2° med Direktør Kellermann), D. af Grosserer Carl August J. (d. 1925) og Johanne Marie Oluffa Sylvidia Sørensen.

G. P. opdroges til Landmand, men da han i sit attende Aar søgte Lægehjælp i Kbh., blev Lægen opmærksom paa hans kunstneriske Anlæg. Han kom paa Teknisk Skole, optoges i Akademiets Skoler Maj 1882 og forlod dem med Afgang som Modellerer Maj 1888. I Begyndelsen af sin Løbebane havde G. P. god Fremgang. Fra

Akademiet modtog han 1891 den lille Guldmedaille for Relieffet »Adam og Eva finder Abels Lig« (købt af Brygger C. Jacobsen), 1896 og 1902 halv Præmie ved Eibeschutz' Konkurs for henholdsvis Grupperne »Gud kaldte (Adam og Eva)« (købt til Kunstmuseet) og »Sorg. Adam og Eva ved Abels Lig« (Aarhus Museum). For Anckers Legat opholdt han sig i Paris 1895 for at arbejde, og for tre Akademistipendier, to store og et mindre, boede han 1897—99 i Italien (Firenze, Rom, Napoli, Pompeji), hvor han begyndte at male. 1925—26 foretog han en Studierejse til Amerika (bl. a. Californien). G. P. har udstillet Skulpturer paa Charlottenborg For-aarsudstilling med mange Mellemlum 1891—1923, Landskaber fra Italien sst. 1904 og paa en Separatudstilling Marts 1907. Senere har han sluttet sig til Foreningen Dyrehavens Malere, i hvis Udstillinger han regelmæssig deltager med Landskaber, og har til sidst helt opgivet Skulpturen. Med sine store populære Grupper (foruden de ovenfor nævnte »En Fader og en Moder med deres Førstefødte«, udst. 1897) vandt han dengang et Navn som Billedhugger. De hører baade i Motivopfattelse og Behandling til den patetisk bevægede Naturalisme, der florerede i Frankrig i 70'erne og 80'erne, og hvori flere unge Billedhuggere af G. P.s Generation for en Tid tog deres Udgangspunkt. Buster, modellerede af G. P., findes i Kunstmuseet og Skagens Museum (P. S. Krøyer, Thorvald Niss), Bornholms Museum (Michael Ancher, Vilhelm Herold). Paa Torvet i Thisted staar hans Statue af Christian IX. — Maleri af P. S. Krøyer 1907 (Skagen). Tegning af Knud Larsen.

Ill. Tid. 17. Marts 1907.

Sigurd Schultz.

Güldenchrone (Guldencrone, Gyldenkrone). Af Slægten Marselis (s. d.), der spillede en saa fremtrædende Rolle i danske Finansforhold i det 17. Aarh., fik nedenn. Vilhelm Marselis (1645—83) til Skumstrup 1673 sin Besiddelse ophøjet til Friherreskabet Vilhelmsborg og fik selv tillagt Navn og Titel som Baron G. Hans Søn Stiftamtmand, Gehejmerraad, Baron Christian G. (1676—1746) var Fader til Stiftamtmand, Lensbaron Vilhelm G. (1701—47), Schoutbynacht, Baron Jens G. (1712—70) og nedenn. Konferensraad, Lensbaron Matthias G. (1703—53), hvis Søn var nedenn. Gesandt, Lensbaron Christian Frederik G. (1741—88). Han var Fader til den ligeledes nedenn. Stiftamtmand, Gehejmekonferensraad, Lensbaron Frederik Julius Christian G. (1765—1824) og til Major, Baron Vilhelm G. (1768—1806), af hvis Sønner skal nævnes Kammerherre, Lensbaron Ove Christian Ludvig Emerentius G. (1795—1863) og Amtsforvalter, Kammerherre, Baron Christian

Frederik G. (1803—75). Sidstnævnte var Fader til nedenn. Oberst, Baron Christian G. (1837—1902) og til Baron Ove G. (1840—80), der var Adjudant hos Kong Georg af Grækenland og 1877 organiserede det græske Torpedovæsen, hvis første Chef han var.

Danmarks Adels Aarvog, **LII**, 1935, II, S. 59—73. *Albert Fabritius.*

Güldenchrone (Guldenchrone), **Christian**, Baron, 1837—1902, Officer. F. 5. Marts 1837 i Skanderborg, d. 15. Okt. 1902 i **Kbh.**, begr. sst. (Holmens). Forældre: Kammerjunker, senere Kammerherre, Amtsforvalter i Skanderborg, senere i **Kbh.**, Baron Christian Frederik G. (1803—75) og Marie Sophie Frederikke Bardenfleth (1810—87). Ugift.

G. blev 1851 Landkadet og afgik 1855 som Sekondløjtnant i Fodfolket (Anciennitet 1854). 1857—61 gennemgik han den militære Højskole, overgik derefter til Artilleriet, i hvilket han deltog i Krigen 1864. 1865 blev han kar., 1867 ved Hærloven virkelig Premierløjtnant, 1876 Kaptajn og Batterichef. 1866—79 var han Lærer i Artilleri m. m., først ved Højskolen, derefter ved Hærens **Officerskole**. 1886 blev han Oberstløjtnant, 1891 Oberst. Fra 1879 var han Adjudant hos Kongen, fra 1891 til sin Afsked 1902 paa Grund af Alder Chef for Kongens Adjudantstab. Han var en meget anset, dygtig og virksom Officer, der blev benyttet i flere militære Kommissioner og i den Anledning gentagne Gange var paa Tjenesterejser i Udlandet. En **Aarrække** var han Sogneraad-formand i Valby-Hvidovre og som saadan meget virksom, jovial og afholdt. — Kammerherre 1888. — R. 1864. DM. 1879. **K.**² 1890. **K.**¹ 1894. F.M.G. 1902. — Maleri af Axel Hou 1904.

Militær Tidende 1902, Sp. 343. Danmarks Adels Aarvog, **LII**, 1935, II, S. 68.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Guldenchrone (Guldenchrone), **Christian Frederik**, Lensbaron, 1741—88, Diplomat. F. 3. Juli 1741 paa Rethwisch, d. 10. Nov. 1788 i Wien, antagelig begr. sst. Forældre: Lensbaron Matthias G. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Juni 1763 i Strasbourg med Marie Salome v. **Gambs**, f. 28. Marts 1743 i Strasbourg, d. 7. Marts 1822 i Aarhus, D. af Politiassessor, **Lic. juris** Johann Sebastian v. G. (1686—1759) og Marie Salome Sachs (1712—87, gift 1° 1737 med Dr. med. August Kencker).

Efter Faderens Død arvede G. dennes Ejendomme, Baroniet Vilhelmsborg, Østergaard og Moesgaard i Jylland samt hans holstenske Godser Rethwisch og Breideneck. G. blev 1757 indskrevet i Gymnasiet i Hamburg og 1761 immatrikuleret paa Universitetet

i Strasbourg. 1765 knyttedes han til Tyske Kancelli som Assessor og Medlem af »den ugentlige Session«. Herfra blev han i Foraaret 1771 sendt til Stockholm som Gesandt. Han paatog sig dermed at følge den Struensee'ske Politik, der, i Modsætning til J. H. E. Bernstorffs og v. d. Ostens, gik ud paa, at Danmark ikke skulde blande sig i Partikampene mellem Hattene og Huerne. Denne ændrede Holdning over for Sverige vakte stort Mishag hos Statsmændene af den ældre Skole, der i det hele var meget forbitrede over, at G. havde taget imod Udnævnelserne til Stockholm. Saaledes udtalte Bernstorff: »la tâche est rude pour un debutant«. For G. selv, der gerne vilde spille en Rolle, blev det snart utaaeligt at skulle være passiv Tilskuer til de politiske Brydninger i Sverige, og han fik at føle, at baade den engelske Gesandt i Stockholm, Goodricke, og endnu mere den russiske, Ostermann, saa skævt til ham, fordi han ikke maatte samarbejde med dem som sædvanligt. Heri skete der dog ret hurtigt en Forandring, da Struensee presset af Forholdenes Magt og under Paavirkning af v. d. Osten efterhaanden nødtes til at nærme sig Rusland og give G. nye Instrukser (Nov. 1771), saa at v. d. Osten kunde sige: »Saaledes er lidt efter lidt det gamle System indført igen«. Det blev derefter G.s Opgave sammen med de russiske Diplomater at modarbejde Gustaf III. saa meget som muligt og søge at virke for, at Partikampene vedblev at holde Sverige i dets Svaghedstilstand og Afhængighed af udenlandske Indflydelser. Efter Gustaf III.s Statskup 19. Aug. 1772 maatte det snart blive G. klart, at Stemningen hos Flertallet af Svenskerne var alt for gunstig imod deres Konge og den af ham indførte nye Statsskik, til at det skulde være muligt at skabe et kraftigt Parti imod ham. Han maa siges her at have set rigtigt paa Forholdene og i det hele at have givet sin Regering et paa-lideligt Billede af disse. Juli 1779 forlod G. Stockholm paa Orlov, rappelleredes Maj 1780 og fik Aug. s. A. Udnævnelse som Gesandt i St. Petersborg, men tiltraadte aldrig denne Stilling. Umiddelbart efter udnævntes han til Stiftamtmand i Aarhus Stift og Amtmand over Havreballegaard og Stjernholm Amter, men tiltraadte først April 1781. Efter Regeringsforandringen 1784 sendte A. P. Bernstorff ham som Gesandt til Wien, hvor han forblev til sin Død. — Under sit Ophold i Aarhus var han kommet sine Godser nær. Disse var bragt i en slet Tilstand under hans Fraværelse, og det lykkedes ham ikke at hjælpe dem i Vejret; ved hans Død blev hans Bo erklæret fallit. G. ansaas almindeligt for en frisindet Mand og var blandt de store Jorddrotter, der 1768 over for Generallandvæsenkollegiet stærkt tilraadede Gennemførel-

sen af vidtrækkende Landboreformer. — Kammerjunker 1759. Kammerherre 1766. Gehejmeraad 1779. — Hv. R. 1774. — Portrætteret paa det store **G.ske** Familiebillede af L. Lønberg ca. 1787 (forhen paa **Vilhelmsborg**). Pastel af G. Lundberg (ligesaa).

C. V. Hertel: Beskrivelse over Aarhus Dom- og Cathedral-Kirke, 1. Afd., 3. Hft., 1810, S. 130 f. E. Holm i Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 396 ff., 419, 423. C. T. Odhner: Sveriges politiska historia under Gustaf III., I, 1885, S. 17, 121, 140, 147, 172 f., 179, 215, 297, 493> 533. (Norsk) Morgenbladet 15. Dec. 1895. Carl Gustaf Malmström: Sveriges politiska historia 1718—72, VI, 2. Udg., 1901, S. 212, 371, 388. Edvard Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, IV, 1, 1902, S. 334; 2, s. A., S. 199 f., 207 f.; V, 1906, S. 51, 279 ff., 288, 306. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—19 (se Registrene). Danmarks Adels Aarvog, LII, 1935, II, S. 63.

F. de Fontenay(E Holm)

Giüldenchrone (Guldenchrone), **Frederik Julius Christian**, Lensbaron, 1765—1824, Stiftamtmand. F. 12. Marts 1765 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Juli 1824 paa Moesgaard ved Aarhus, begr. i Malling. Forældre: Baron Frederik G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 17. April 1795 i Hatting med Cathrine Marie de Thygeson, f. 22. Juni 1774 paa Mattrup, d. 17. April 1803 i Kbh. (Holmens), D. af Godsejer Tyge Jesper de T. (s. d.) og Hustru. 2° 2. Juni 1804 paa Lunde-gaard, Gentofte S., med Hofdame Komtesse Louise Charlotte Knuth, f. 11. Juli 1780 i Dresden(?), d. 11. April 1860 i Aarhus, D. af Lensgreve Johan Henrik K. til Grevskaberne Gyldensten og Knuthenborg (1746—1802) og Grevinde Constantina Alexandrine v. Cosel (1756—1804).

G. kom i sit 7. Aar med sin Fader til Stockholm, hvor han tilbragte sin Barndom og første Ungdom, studerede halvtredie Aar ved Sorø Akademi, ledsagede 1785 Faderen til Wien, hvor denne var blevet Gesandt, blev selv 1786 Legationssekretær sst. og 1788 under Faderens Fraværelse Chargé d'affaires. I Slutningen af s. A. blev han afsendt til Danmark for at overbringe Investiturakten af Hertugdømmet Holsten og udtraadte 1789 af Statstjenesten, da han efter Faderens Død havde overtaget Baroniet Vilhelmsborg. 1795 blev han Deputeret i det vestindisk-guineiske Rente- og General-Toldkammer, men hans svækkede Helbred nødte ham allerede 1797 til at opgive denne Stilling, som han havde røgtet med stor Nidkærhed og Dygtighed. 1799 blev han Amtmand over Randers Amt, men maatte paa Grund af Sygelighed opgive dette Embede 1801 og blev sat paa Ventepenge. Imidlertid bedredes hans Tilstand hurtigt saa vidt, at han 1804 kunde overtage Stift-

amtmandsposten i Aarhus, og her virkede han, indtil han 1820 definitivt afskedigedes af Statstjenesten, »da hans Kræfter ej kunde strække til og hans private Ejendomme krævede hans Tilsyn« i de vanskelige Tider. Han var en i høj Grad pligtopfyldende og afholdt Embedsmand, og han gjorde sig desuden fortjent ved de store Forbedringer, han indførte paa Baroniet, paa Marselisborg, som han købte 1805, og paa Moesgaard, som han havde købt 1789, men mistede ved Dom og Udlæg 1822. — Kammerjunker 1778. Kammerherre 1792. Gehejmekonferensraad 1813. — S.K. 1808. DM. 1812. — Maleri af Jens Juel i Familieeje. Portrætteret paa det under Frederik G. nævnte Familiebillede. Miniature som ung (Legationssekretær) i Familieeje.

C. V. Hertel: Beskrivelse over Aarhus Dom- og Cathedral-Kirke, 1. Afd., 3. Hft., 1810, S. 136—40. Fr. Thaarup: Fædrelandsk Nekrolog 1821 — 1826, 1835—44, S. 292 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VI, 1903, S. 64 f.; IX, 1922, S. 68. Danmarks Adels Aarbog, LII, 1935, II, S. 64.

G *Kringelbach*(S *Nygaard**).

Güldenchrone, Matthias, Lensbaron, 1703—53, Amtmand, Direktør for Collegium medicum. F. 2.—3. Marts 1703 paa Vilhelmsborg, d. 12. Okt. 1753 i Haderslev, begr. sst. Forældre: Baron, Stiftamtmand Christian G. (1676—1746) og Margrethe Amalie Moth (1683—1755). Gift 31. Aug. 1731 i Pløn med Baronesse Frederikke Hedevig Albertine v. Görtz, f. 11. Sept. 1704, d. 23. Dec. 1779 i Hamburg (gift 1° 1723 med Rigs greve, Gehejmeraad Bertram Rantzau til Salzau og Rethwisch, 1678—1730, gift 1° 1704 med Lucie Blome, 1688—1749. Ægteskabet opløst 1712; hun gift 2° 1718 med Ditlev Ahlefeldt til Haseldorf (1675—1726, gift 1° 1699 med Magdalene Sibylle Ahlefeldt, 1675—1718)), D. af Overhofmarskal, Baron Otto Frederik v. G. og Anna v. Negendanck.

M. G. blev 1720 Sekretær i Danske Kancelli, 1728 Landraad i Holsten, 1750 Deputeret i Rentekammeret og som Jacob Benzons Efterfølger Patron og Direktør for Collegium medicum. 1752 afskedigedes han fra Rentekammeret og udnævntes s. A. til Amtmand i Haderslev. — M. G. besad, maaske som en Arv efter sin Morfader, Gehejmeraad Matthias Moth, en opvakt videnskabelig Sans og Interesse, saa at han uden nogen akademisk Uddannelse under sit Ophold, først i Hjemmet og senere hos sin Hustrus første Mand, kunde tilegne sig en vis Lærdom, der siden gav sig Udslag i, at han forberedte en dansk metrisk Oversættelse af Ovids Metamorfoser, til hvilken dog nok hans Morfader var den egentlige Forfatter, og hvis Publikation i øvrigt blev hindret ved hans Død,

ligesom ogsaa i den store Interesse, han i sit Præsidium for **Collegium** medicum, ligeledes i Morfaderens Aand, viede Lægevidenskaben. Ikke blot udfoldede han stor og prisværdig Energi for at bringe Kollegiet ud af den tilvante Slendrian og bringe det til at fremme de det foreskrevne store organisatoriske Opgaver, men med Støtte i kgl. Reskripter lykkedes det ham til Trods for sejt passiv Modstand fra Kollegiets medicinske Medlemmer og særlig fra dets Dekan Buchwalds Side at fremtvinge en af Kollegiet besørget Indsamling og Udgivelse af et i hvert Fald i det ydre meget anseligt Bind lægevidenskabelige Afhandlinger, »Acta medica«, der efter M. G.s Plan skulde udgøre en værdig Fortsættelse af de gamle betydningsfulde Bartholin'ske Acta. Endvidere benyttede han en Del af de Pengemidler, som det lykkedes ham at faa stillet til Kollegiets Disposition, til et lægevidenskabeligt Rejsestipendium (foreløbig for Ascanius) samt til Præmier for de bedste Arbejder i det projekterede andet Bind Acta, hvis Udgivelse dog efter hans uventede Død definitivt blev stillet i Bero. Lige til sin Død vedblev han ogsaa at staa i Spidsen for Kollegiet. — M. G. overtog 1747 Baroniet Vilhelmsborg. — Konferensraad 1736. — Hv. R. 1750. — Buste malet paa L. Lønbergs Familiebillede ca. 1787 og paa sammes Billede 1774. Tvivlsomt Portræt af P. Als paa Nedergaard.

A. F. Büsching: Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften, I, 1754, S. 263—66. Danmarks Adels Aarbog, LII, 1935, II, S. 60 f.

Jul. Petersen (Gordon Norrie)*.

Güldenchrone (Guldenchrone), **Vilhelm**, Lensbaron, 1645—83, Godsejer. Døbt 14. Aug. 1645 i Amsterdam, d. 1683 (Begr. Brev 26. Maj). Forældre: Købmand Gabriel Marselis (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1673 med Regitze Sophie Vind, f. 1660, d. 10. April 1692 i Kbh., begr. i Frue K. (gift 2° 1686 med Gehejmerraad, Baron Jens Juel, s. d.), D. af Vicekansler Holger V. (s. d.) og Hustru.

Vilh. Marselis blev 1661 immatrikuleret i Leiden, men synes snart efter at have forladt sit Fædreland og taget Ophold i Danmark, hvortil mange Baand bandt hans Slægt, og hvor hans Fader 1665 blev adlet. Denne erhvervede 1662 de jyske Godser Skumstrup og Moesgaard ved Aarhus, hvilke han købte af Mogens Friis. De tilfaldt Sønnen Vilhelm, der senere (1678) ogsaa erhvervede Østergaard i Ning Herred og (1680) Urup i Vor Herred. Kort efter sin Faders Død fik han (1673) af Skumstrup med Tilliggende erigeret Baroniet Vilhelmsborg, og samtidig optoges han i Friherrestanden med Navnet G. Efter hans tidlige Død

bestyredes de vidtløftige Godser i hans Børns **Mindrearighed** af hans Enke og senere af hendes 2. Mand. I Maarslet oprettede hun **1684** et Hospital. — Hofjunker **1669**. — Maleri i Familieeje.

Danmarks Adels Aarbog, **LII**, **1935**, II, S. 59. L. Bobé, G. Graae og F. J. West: Danske Len, **1916**, S. 80 ff. F. Richardt og T. A. Becker: Prospecter af danske Herregaarde, IV, **1850**, Moesgaard. H. de Hofman: Foundationer, II, **1756**, S. 150—53.

S *tygårcí* (**G. L. Wad**).

Gyldendal, Søren Jensen, **1742—1802**, Boghandler. F. **12. April 1742** i Giver ved Løgstør, d. 2. Febr. **1802** i Kbh. (**Helligg.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Skolelærer Jens Mortensen (**1710—71**), der ca. **1760** antog Navnet **G.**, og Maren Sørensdatter (**1708—73**). Gift **1° 12. Juni 1772** i Kbh. (**Helligg.**) med Maren Thomasdatter, begr. 8. Maj **1776** sst. (**Helligg.**) (mulig gift **1°** med en Lærredshandler). **2° 1779** (Vielsesbrev 8. Jan.) med Bolette (Bodild) Cathrine Kraft, døbt **11. Marts 1758** i Sorø, d. **18. April 1790** i Kbh. (**Helligg.**), D. af Professor Jens K. (s. d.) og **1. Hustru. 3° 30. Dec. 1790** i Kbh. (Trin.) med Frederikke Kraft, døbt **2. Jan. 1754** i Sorø, d. 8. Febr. **1830** i Kbh. (Frue) (gift **1°** med Sognepræst i Asmindrup og Grandløse Jens Gjødert Halling, **1747—89**), Søster til 2. Hustru.

Fra trange Kaar **maatte** den første store danske Forlægger arbejde sig op. Efter en streng Skolegang i Aalborg Latinskole, hvor han allerede for at skaffe sig lidt Indtægt begyndte at handle med Bøger, blev han **1766** Student og tog n. A. **Examen philosophicum**. Under sit videre teologiske Studium tog han atter fat paa Boghandel, bl. a. med Auktionsindkøb for medstuderende, og fra **1770**, hvilket Aarstal Traditionen angiver for Grundlæggelsen af det Firma, som endnu bærer hans Navn, synes han ganske at have helliget sig Boghandelen. Meget **smaat** begyndte han i den ikke alt for ansete »Trompetergangen«, men forbavsende hurtigt voksede hans Virksomhed frem, formodentlig støttet af den Formue, som hans første Hustru medbragte i Ægteskabet; allerede **1776** kunde han købe en Ejendom i Silkegade, og hans første Katalog fra **1779** tæller over 3000 Bøger, hvoraf godt 300 **egentlige** Forlagskrifter; af disse var dog en Del indkøbte Restoplag. Man havde Tillid til den unge kundskabsrige og dygtige Boghandler, **1780** overdrog Det typografiske Selskab ham sine Skrifter, **1781** overtog han baade Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse's og Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog's Forlag; **1779** blev han Universitetsboghandler, **1783** Agent, og **1787** kunde han købe den anselige Gaard i Klareboderne, hvor Gyldendalske

Boghandel endnu har til Huse. Tiderne var ham gunstige; **vel** var stor Forsigtighed paakrævet for Forlagsvirksomhed, da den **1770** indførte Trykkefrihed atter var ophævet **1772**, og Myndighederne ikke saa gennem Fingre med hvad der kunde antages at »laste Regeringen, bespottede Religionen eller fordærve gode **Sæder**«, men det var ogsaa Oplysningstidens Aar og den nationale Frigørelsestid for dansk Aand og Sprog, og G. har aabenbart staaet disse Bevægelser nær. Det var i hvert Fald et udpræget nationalt dansk-norsk Forlag, han byggede op. Betydeligst var ifølge Forholdenes Natur den videnskabelige Del af Forlaget, der talte Tidens bedste og mest ansete litterære Navne blandt sine Forfattere: Teologer som Biskop N. E. Balle, Hofpræst Chr. Bastholm og Ove Høegh-Guldberg, Jurister som P. K. Ancher, J. H. Schou og Tyge Rothe, Historikere som Ove Malling, P. F. **Suhm** og Jacob Langebek; hertil sluttede sig Forlag af Skole- og Lærebøger, navnlig en Række gode Ordbøger og større populærvidenskabelige Værker, f. Eks. Millots Verdenshistorie i sytten Bind, Fleischers Naturhistorie i 26 Bind og mange Rejseskildringer. — Ogsaa for det andet af »Tvillingrigerne« var G. meget virksom og forlagde mange Værker af Nordmænd og om Norge, saaledes af H. Hammond, L. H. Bing, G. Schønning, Niels Treschow, Andr. **Bull**, J. P. Rist og Hans Arentz.

Ved Siden af den videnskabelige Del af G.s Forlag træder den skønlitterære i Baggrunden; af danske Forfattere kan nævnes Charlotte Dorothea Biehl, men navnlig finder man de unge norske Forfattere, »den norske Digtterskole«, hvis Arbejder udgjorde en væsentlig Del af den datidige dansk-norske Skønlitteratur, stærkt repræsenteret: J. H. Wessel (Votre Serviteur Otiosis), Jens Zetlitz, Claus Frimann, Edv. Storm, Joh. Nordahl Brun, Enevold Falsen o. a., bl. a. i de af G. udgivne Samlinger af Skuespil i sytten Bind og Syngespil i otte Bind. Selv om G. i en Tid, hvor Grænsen mellem Forfatter- og Forlæggerret ikke var skarpt trukken, ikke undgik at begaa Fejl, stod han i det hele i et godt Forhold til sine Forfattere, der værdsatte hans Arbejde for den dansk-norske Litteratur og var ham taknemmelige for hans Omhu for korrekt Tryk og omhyggeligt Udstyr. Han kunde ved Afslutningen af sit Liv se tilbage paa en ualmindelig rig Virksomhed som Forlægger; en Gennemgang af de eksisterende Kataloger udviser ikke mindre end **1495 Forlagsskrifter** — for flere Aar mangler der endda Kataloger —, og han døde ikke alene som en meget velstaaende Mand, men højt anset som en Banebryder for dansk og norsk Forlagsboghandel. — Agent **1783**. — Maleri af E. Pauelsen **1780**, litograferet **1858**

og af Cato 1920 efter Kr. Kongstads Tegning. Staalstik efter Maleriet 1870. Medaille af G. Jensen 1921. Silhouet i Det kgl. Bibliotek. Gravmæle med **Portrætmedaillon** af Nicolai Dajon. Træsnit derefter af H. P. Hansen efter J. Magnus Petersens Tegning.

P. B. Grandjean: Stamtavle over Jens Mortensen Gyldendals **Efterkommere**, 1905. C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels **Historie**, II, 1870, S. 11—89. L. C. Nielsen: Frederik Hegel, I, 1900, S. 7—26. Blade af Rector J. H. Taubers Dagbøger (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, XXXVIII), 1922. H. Koppel: Spredte Træk af Boghandelens Historie, 1932, S. 42 ff. H. Weitemeyer: Smaating om Boghandel og Boghandlere i 18. Aarhundrede, 1908, S. 27—30. Nordisk Boghandlertidende 30. Dec. 1870. H. Koppel og K. Lassen i Dansk Boghandlertidende 21. Dec. 1920. Francis Bull i Tilskueren Dec. 1920. Bogvennen 18. April, 9. Maj 1917.

OveT.

Gyldenløve. Navnet G. blev fra Christian IV.s Tid tillagt Kongernes illegitime Børn. Med Kirsten Madsdatter havde Kong Christian IV. Sønnen, nedenn. Christian Ulrik G. (1611—40) og med Karen, Skriver paa Bremerholm Anders Hansen Winckes Datter, Sønnen nedenn. Hans Ulrik G. (1615—45) og endelig med Vibeke Kruse nedenn. Ulrik Christian G. (1630—58). — Kong Frederik III. var ved Margrethe Pape, Baronesse af Løvendal, Fader til nedenn. Ulrik Frederik G. (1638—1704) til Grevskabet Laurvig, fra hvem Familierne Løvendal og **Danneskiold-Laurvig(en)** (s. d.) nedstammer. — Med Sophie Amalie Moth, Grevinde af Samsøe, havde Kong Christian V. bl. a. Datteren Komtesse Christiane G. (1672—89, gift med General, Greve Frederik Ahlefeldt, 1662—1708, s. d.) og de nedenn. Sønner Ulrik Christian G. (1678—1719) og Christian G. (1674—1703), der blev Stamfader til Familien Danneskiold-Samsøe (s. d.). — En norsk Uradelsslægt, uddød i Begyndelsen af 16. Aarh., som næppe selv har ført dette Navn, har man tillagt det efter Vaabenet.

J. P. F. Køningsfeldt: De nordiske Rigers Kongeslægter, 1856, S. 98—102.

Albert Fabritius.

Gyldenløve, Christian, Greve af Samsøe, 1674—1703, Officer. F. 28. Febr. 1674 i **Kbh.**, d. 16. Juli 1703 i Odense, begr. i Frue K. i **Kbh.**, 1734 flyttet til Petri K. Forældre: Kong Christian V. (s. d.) og Sophie Amalie Moth (s. d.). Gift 1° 27. Nov. 1696 paa **Kbh.s** Slot med Grevinde Charlotte Amalie Danneskiold-Laurvig, f. 15. Nov. 1682, d. 7. Dec. 1699, D. af Statholder i Norge, Feltmarskal Ulrik Frederik Gyldenløve (s. d.) og 3. Hustru. 2° 25. Maj 1701 paa **Kbh.s** Slot med Dorothea (Dorte) Krag, f. 27. Sept. 1675, d. 10. Okt. 1754 paa Gisselfeld (gift 1° 1694

med General-Admiral, Gehejmeraad Baron Jens Juel, s. d., 3° 1715 med Gehejmeraad Hans Adolf Ahlefeldt til Bukhagen, 1679—1761), D. af Oberst Mogens K. (s. d.) og 2. Hustru.

Sammen med Broderen Ulrik Christian G. blev C. G. opdraget i Huset hos Faderens Halvbroder Ulrik Frederik G. og otte Aar gammel trolovet med dennes nyfødte Datter. Kong Christian var en særdeles omhyggelig Fader for sine naturlige Børn og drog paa alle Maader Omsorg for dem. C. G. fik 1678 Indtægten af Stiftamtet Bergen, og senere fik han og Broderen hele Overskuddet af Postvæsenet i Rigerne, fra 1696 ændret til, at Brødrene fik en fast, aarlig Sum — alt foruden de store Indtægter, som deres Moder nød. C. G. blev tidlig bestemt til at indtræde i Hæren, og 1683 sendtes han til Udlandet: Nederlandene, Frankrig og Italien under dygtige og omhyggelige Vejledere og ledsaget af et Følge som en fyrstelig Person og var i Hovedsagen ude til 1690, hvorefter han ledsagede Svigerfaderen paa Rejse i Norge. Foraaret 1691 rejste han, ledsaget af flere særdeles dygtige Officerer, til Frankrig, hvor han blev modtaget af Ludvig XIV. med Æresbevisninger som en Prins af Blodet og overværede et Felttog. Efter et Besøg i Kbh. drog han n. A. atter til Frankrig, hvor han fik overdraget det af Oberst Frands Juel kommanderede, til Dels af fangne danske Soldater bestaaende Regiment, nu kaldet »Royal Danois«. Indtil han 1694 blev hjemkaldt, deltog han i Krigen ved Frankrigs Nordøstgrænse mod Wilhelm III., bl. a. i Slagene ved Stenkerke og Neerwinden, og blev rost af de franske Feltherrer for Mod og Udholdenhed. 1694(95) blev han Generalløjtnant til Fods og til Hest i den norske Hær, fik n. A. et geworbent Regiment og blev s. A. Stiftamtmand i Bergen (indtil 1697); 1696 blev han General, n. A. Feltmarskal-løjtnant, og 1699—1702 var han højstkommanderende General i Norge under Feltmarskal Wedel, der mest opholdt sig i Oldenburg. Man havde ventet, at C. G. ved Svigerfaderens Fratræden 1699 som Statholder skulde have afløst denne, men netop fordi Frederik IV. — i Modstrid med ret udbredte Rygter i tidligere Aar — holdt meget af Halvbrødrene, vilde han ikke give C. G. en saa vigtig Post, da Tidspunktet var særlig vanskeligt. Dog fik C. G. Efteraaret 1699 i al Hemmelighed Partitionspatent og fornøden Ordre for det Tilfælde, at Feltmarskal Wedel ved Svagelighed eller Død faldt fra, til da at overtage dennes Post. Aug. 1701 fik han Kommandoen over det Korps, der en Tid havde staaet i Sachsen og nu var blevet udlejet til den tyske Kejser, og fra Vinteren 1701—02 deltog Korpsset i Belejringen af Mantova. Der herskede stor Sygelighed i Korpsset, og Sommeren 1702 blev ogsaa

C. G. haardt angrebet og **nødtes** meget mod sit Ønske til midlertidigt at afgive Kommandoen for, ledsaget af sin 2. Hustru, at tage Ophold i Verona, hvor hun fødte Sønnen Christian Danneskiold, og hvor de traf de afsluttende Bestemmelser om Oprettelsen af et adeligt Jomfrukloster af Gisselfeld Gods, som C. G. havde erhvervet 1699. Efteraaret s. A. rejste han tilbage til Danmark for at genvinde Kræfterne, men beholdt nominelt Kommandoen over Korpsset og blev samtidig udnævnt til kejserlig General-Felttøj mester. Sommeren 1703 lod Frederik IV. ham afløse som Chef for Korpsset. Paa en Inspektionsrejse sammen med Kongen blev han angrebet af Smaakopper, hvoraf han døde. 22 Aar gammel havde C. G. faaet tildelt den højeste militære Charge uden at have haft Lejlighed til at vise, hvorvidt han besad virkelige Førerevner, og han fik ikke senere Lejlighed til at vise saadanne. Derimod havde han ved alle Lejligheder vist stor Pligtfølelse og Interesse for sin militære Gerning, naturlig Venlighed, Uegennytte og virksom Omhu for sine undergivnes Vel. — Overkammerherre 1696. — Bl. R. 1693. — Barnebillede af Jacob d'Agar ca. 1684 (Gisselfeld). Portrætteret paa Familiebillede af Horatius Paulijn 1682. Maleri som ung (Fr.borg, tidligere paa Primkenau). Maleri af Hyacinthe Rigaud fra 1690'erne (Fr.borg, Gentagelse paa Gisselfeld). Miniature derefter (Rosenborg). Miniature (Fr.borg). Maleri paa Orebygaard. Bronzestue fra Kisten i Petri Kapel. Stik af Begravelsesceremonierne af A. Reinhardt (i Ligprædikenerne). Stik af J. Haas 1753 efter en meget fantasifuld Tegning af P. Cramer paa Basis af et Brystbillede i Grev Laurvig(en)s Besiddelse.

H. G. Masius: Trauer-Rede, 1709. C. J. Anker: Biografiske Data om 330 norske Generalspersoner 1628—1885, 1885. Militært Tidsskr., XVII, 1888, S. 305—404. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77; VI, 1877—79. Bidrag til den store nord. Krigs Hist., udg. af Generalstaben, I, 1900. O. F. C. Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeld, 1868. K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Hist. 1701—09, 1895. M. Skaanlund: Gyldenløves Lakaj (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XVII), 1912. Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 216f.

Rockstroh.

Gyldenløve, Christian Ulrik, 1611—40, Kongesøn. F. 3. Febr. 1611, d. 6. Okt. 1640 ved Meinertshagen, begr. i Wesel. Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Kirsten Madsdatter (s. d.). Ugift.

Christian IV. tog sig omhyggelig af C. U. G.s Opdragelse og gav ham 1617 til Lærer den bekendte dygtige Pædagog Jens Dinesen Jersin, der s. A. rejste med ham til Leiden, hvor han gik i Skole et Aars Tid, og 1624 fulgte ham til Sorø Skole. 1627 var han med Kongen i Tyskland og foretog senere en Udenlandsrejse. 1634 blev

han Hofjunker og Drabanthøvedsmand og 1636 Hofmarskal. Ogsaa for hans økonomiske Forhold sørgede Kongen rigelig; allerede 1620 fik han en Gaard i Kbh. og 1635 Godset Rohlstorf i Holsten; 1638 forlenedes han med Marie Kirkes Provsti i Oslo kvit og frit og fik det følgende Aar Livsbrev derpaa. Kongen benyttede ham flere Gange i diplomatiske Ærinder, saaledes 1634 til Spanien og Frankrig, 1638 først til Kurfyrsten af Brandenburg og senere til Sverige, 1639 til Bruxelles. Paa den sidste Sendelse, der væsentlig drejede sig om Duinkerkenernes Sørøverier, vandt han saa megen Sympati hos den spanske Statholder, Kardinalinfant Ferdinand, at denne i Begyndelsen af 1640 anmodede Christian IV. om at tillade »Friherre G.« at træde i spansk Tjeneste og hverve 3000 Mand i Danmark. Anmodningen kom netop samtidig med, at Kongen havde bestemt at sende ham for anden Gang til Bruxelles, og svarede uden Tvivl godt til C. U. G.s egne Ønsker. Følgen var ogsaa, at han kom hjem som Kongen af Spaniens Oberst til Hest og til Fods og i denne Egenskab udstedte Hververbreve, hvorefter Knægtene og Rytterne skulde samles i det pinnebergske. Baade Christian IV. og Kejseren begunstigede hans nye Virksomhed, men paa den anden Side mødte han Modstand saavel fra Hamburgs som fra Sveriges Side. I Sept. var han færdig til at bryde op paa Vejen til de spanske Nederlande, men stadig stødte han paa nye Vanskeligheder, og hans Tog fik snart Karakteren af Plyndring og Brandskatning. Med 600 Ryttere lykkedes det ham at komme frem til Byen **Meinertshagen**, ikke langt fra **Köln**; men Generalstaternes Guvernør i **Wesel** ved Rhinen van Dieden, der var blevet underrettet om hans Fremrykning, samlede, hvad Tropper han kunde, og stod pludselig ved Daggry 6. Okt. foran den nævnte By, uden at C. U. G. anede noget derom. Medens Fjenden trængte frem, svang han sig paa en **usadlet** Hest med en Pistol i Haanden og søgte helt modig at raade Bod paa den mellem hans Folk opstaaede Forvirring. Han afviste stolt enhver Opfordring til at overgive sig; da ramtes han af et fjendtligt Skud og styrtede af Hesten. — C. U. G. var ikke gift, men havde til Mætresse en Datter af den helsingørske Tolder David Luft ved Navn Bente; han opretholdt Forbindelsen med hende imod Kongens Ønske og skal endog have lovet hende Ægteskab; hun fulgte ham paa hans sidste Rejse. Efter hans Død levede hun adskillige Aar i Udlandet, men kom senere tilbage til Danmark og fik 1651 nogen Hjælp af Frederik III.

L. van Aitzema: Saken van **staet en oorlogh**, V, 1660, S. 91 f. J. P. Arend: **Alg. Geschiedenis des Vaderlands**, III, 5. Stuk, 1874, S. 289. T. de Hofman:

Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd, III, 1779, S. 221 f. J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Hist., II, 1881, S. 242 ff. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, IV, 1882,

J. A. Fridericia (C. O. Bøggild Andersen)*.

Gyldenløve, Hans Ulrik, 1615—45, Underadmiral, Lensmand. F. 10. Marts 1615 paa Kronborg, d. 31. Jan. 1645 sst., begr. i Kbh. (Frue K.). Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Karen **Andersdatter** (s. d.). Gift 10. Okt. 1641 paa Kbh.s Slot med Regitze Grubbe, f. 1618 paa Halsted Kloster, d. 1689 paa Bornholm, D. af Jørgen G. til Tostrup og Hageløs (1584—1640, gift 1° 1606 med Mette Lykke, d. senest 1614) og Lene Rud (1594—1671).

H. U. G. opdroges til Dels sammen med Halvbroderen Chr. **Ulr. G.** (s. d.), havde en Tid Jens Dinesen Jersin til Lærer og var derpaa i Sorø; 1629 ledsagede han Hertug Frederik til Frankrig. Efter Hjemkomsten købte Kongen Vindingegaard (nu Fuirendal, 0. Flakkebjerg H.) til ham og satte ham 1634 i Kost hos den københavnske Købmand Laurids Hammer for at oplæres paa Tøjhuset og Holmen; 1635 blev han Hof junker og sendtes med et Skib til Irland, 1636 med et andet Skib til Weser, s. A. blev han Kammerjunker. Maj 1640 udnævntes han til Underadmiral paa »Norske Løve« og fik Juli s. A. Instruks om paa dette og Skibet »Delmenhorst« at føre Hannibal Sehesteds Ambassade til Spanien. Matematikeren Paul **Würtz** fra Husum skulde under Vejs undervise ham i Navigation, men H. U. G. havde »intet Hoved eller Ingenium dertil« (O. Sperling). Langt større Sans viste han for **Hoffivet** i Madrid, hvortil han ledsagede Ambassaden trods sin Instruks' udtrykkelige Paabud om efter Landingen i **Coruña** straks at vende hjem. Til sidst undergravede Overmaal i Spise, Drikke og Erotik hans epileptiske Konstitution i den Grad, at Sehested til hans store Misfornøjelse maatte sende ham hjem. Efter Hjemkomsten blev han April 1641 Lensmand over Kronborg, **Fr.borg** og Abrahamstrup Len; 1642 forlenedes han tillige med Hven, som han en Tid havde bestyret paa Moderens Vegne. **Gennem-**usund og uden Evne og Villie til en forstandig Livsførelse døde han, før han naaede de 30, og kuldcastede saaledes fuldstændigt Christian IV.s Forhaabninger om engang at se en Søn i Spidsen for Rigets Flaade. — Maleri paa Rosenborg. Et stort Maleri af et dansende Par (Fr.borg) fra Vernø Kloster er fra gammel Tid opfattet som Portræt af H. U. G. og Hustru.

C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, III—V, 1878—85. Otto Sperlings Selvbiografi (1602—1673), overs.

af S. Birket Smith, 1885, S. 94 ff. H. D. Lind: Kong Kristian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm, 1889, S. 299—302. Danske Herregaarde ved 1920, I, 1922, S. 447.

C O. Bøggild Andersen

Gyldenløve, Ulrik Christian, 1630—58, Officer. F. 7. April 1630 paa Jægersborg, d. 11. Dec. 1658 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Vibeke Kruse (s. d.). Ugift.

Christian IV. stræbte fra Sønnens første Ungdom at betrygge hans Fremtid ved at skænke ham betydeligt Jordegods, bl. a. det efter ham opkaldte **Ulriksholm**, og store Pengebeløb samt ved at drage Omsorg for den bedst mulige Opdragelse af ham. Fra sit sjette til sit tolvte Aar opdroges Drengen i Huset hos Dr. Jesper Brochmand, senere Sjællands Biskop, og undervistes der af kendte Pædagoger, hvorefter han sendtes til Sorø Akademi, hvor han forblev 1647 ud og ved sin Uregerlighed gjorde sine Lærere og Faderen Livet surt. Det hedder sig, at han under Torstensonfejden, altsaa som **fjorten—femtenaarig**, som Ritmester skal have ført Kompagni i Halvbroderens, Biskop Frederik (III.s) Korps i Hertugdømmerne; men herom vides intet sikkert, og det er næppe rigtigt. I Begyndelsen af 1648 sendtes han til Udlandet, hvor han i nogle Aar i spansk Tjeneste deltog i Krigene mellem Spanien og det i to Lejre delte Frankrig. 1651—52 søgte han i Hertugdømmerne at hverve et Regiment for spansk Regning, men maatte opgive det, da Frankrig nedlagde Protest derimod. Under Opholdet i **Glückstadt** o. a. St. skal han have begaaet mangehaande Udskejelser, »sviret og debaucheret græsseligt« og haft flere Slagsmaal. I Aug. 1652 forlod han Hertugdømmerne og rejste til Flandern, hvor han i Okt. s. A. i Duel dræbte en fransk Adelsmand og maatte søge Tilflugt i et Kloster for at unddrage sig Hævn af den dræbtes Slægtninge. Han skal i spansk Tjeneste være steget til Generalmajor, have kommanderet et Rytterregiment og gjort Tjeneste i en Stab. — Da det 1653—54 truede med Krig mellem England og Danmark, blev ogsaa U. C. G. hjemkaldt, og 1654 fortsatte han i Glückstadt sit »wüstes Leben«. Han fik Hald Len, 1657 ombyttet med Riberhus. 1656 fik han af Kongen overdraget det delikate Hverv at modtage og standse Leonora Christine, der kom til Danmark i Forretningsanliggender, og komplimentere hende ud af Landet igen. Hun bemærker herom, at han var stortalende som sædvanlig. Hvor megen Andel U. C. G. kan have haft i de Overvejelser og Beslutninger, der førte til Krigen 1657, kan ikke udredes, da han ikke indtog nogen officiel Stilling. Det er dog sandsynligt, at han har været ivrig for overalt at vække

Stemning for det, der var hans Element: Strid og Krig, og hos Kong Frederik har han fundet villigt Øre for Tilskyndelser. Faktum er det, at han, adskillig Tid før nogen anden, hvervede et meget betydeligt Antal Officerer og Underofficerer, bl. a. Adolf Fuchs, i Nederlandene. 2. Marts 1657 blev han udnævnt til Generalmajor i Rytteriet og Oberst for Sognerytterne af Sjælland-Lolland og mønstrede disse med megen Iver. Han paatog sig derefter at opstille et Rytterregiment, hovedsagelig af Mandskab fra Sognerytterne, og afstod til Gengæld sit første Regiment. Endvidere opstillede han et Dragonregiment af udskrevet jysk Mandskab, og yderligere hjalp han til ved Opstillingen af et Fodregiment af skaansk Mandskab, der overdroges til Oberst Fuchs. Til sine Hvervninger fik han vel Forskud, men han har alligevel **maattet** rejse Penge yderligere. Ved Krigens Udbrud blev han næstkommanderende under Axel Urup ved Korpset i Skaane, nærmest som Kommandør for Rytteriet ligesom Fuchs for Fodfolket. Midt i Juli, sidst i Aug. og først i Okt. forefaldt der nogle Kampe ved Skaanes Nordgrænse — de to første af mindre Betydning og med skiftende Held, den sidste afgjort gunstig for det danske Korps, navnlig Rytteriet. Mod Slutningen af Okt. gik det danske Korps ned i det sydlige Skaane, hvor Generalerne holdt Krigsraad og indstillede, at Korpset **maatte** gaa i Hvilekvarterer, hvad Kongen bevilgede. Samarbejdet mellem Urup og U. C. G., der i Sept. blev udnævnt til Generalløjtnant, havde ikke været godt. — Efter at hele Jylland var blevet erobret af Fjenden, var Fyn truet. Til Øens Forsvar raadede man foreløbig kun over Rytteri, og nogen Generalsperson fandtes der ikke. Kongen sendte derfor U. C. G. over i Begyndelsen af Nov. med en Befaling til den gamle Rigsraad Henrik Rantzau om at overtage Kommandoen; men Rantzau undskyldte sig paa Grund af Svaghed for at overtage en saa vanskelig Post: Hvis ikke U. C. G. fik Kommandoen, vilde Fyn løbe den største Fare. U. C. G. blev da ogsaa straks udnævnt til **højstkommanderende** og kom i et godt Forhold til de ledende Rigsraader, der støttede ham efter bedste Evne og til Kongen roste ham for hans Iver og gode Anstalter. Han ønskede navnlig at faa noget af det talrige Rytteri ombyttet med Infanteri og Dragoner og fik det nogenlunde sat igennem. Som Fører for Rytteriet fik han Oberst »Jens« (v. Løwenclau), ved Fodfolket og Artilleriet General Henderson. — Saa længe Vandene var aabne, var U. C. G. ved godt Mod og levede lystigt som sædvanligt. Da Frosten i Jan. 1658 truede med at lægge Bro over Bæltet, trak han Tropperne sammen i Nærheden af Iversnæs og Strib. Da Fjenden 30. Jan.

gik over Isen, var han syg, lod sig løfte op paa Hesten og føre til Odense, bort fra Kamppladsen. Begivenhederne ved Stranden er bekendt nok: Den svage og ikke særlig godt førte Forsvarsstyrke bukkede hurtigt under for den stærke Fjende og blev for største Delen taget til Fange. — Før Udbruddet af den anden Krig var U. C. G. i Kbh. og var blevet Medlem af det nyoprettede Krigskollegium. Det fortælles, at han og Oberst Frederik Ahlefeldt ved Sviregilder søgte at hindre den kendte svenske **Ingeniør**officer Erik Dahlberg i at udspejde Stadens Forsvarsanlæg, men at déres Anstrengelser blev forgæves, da Dahlberg færdedes omkring i Morgentimerne, medens de to andre Herrer sov Rusen ud. Der kan **maaske** være en lille Kærne Sandhed i Fortællingen; men den er, ret beset, kun lidet sandsynlig. Under Belejringen var Hans Schack, der var blevet Generalløjtnant i dansk Tjeneste lidt senere end U. C. G., Guvernør og Kommandant i Staden, medens U. C. G. kun havde Kommandoen paa en Del af Fronten og særlig kommanderede det lidet talrige Rytteri ved Udfaldene. U. C. G. deltog i det lille Udfald 11. Aug. og ledede med Held og godt Resultat det større 23. s. M. — Ligesom han under **Felttoget** i Skaane kun vanskelig havde kunnet underordne sig Axel Urup, saaledes synes han under Belejringen at have enedes mindre godt med Schack, der ganske vist var yngre Generalløjtnant, men næsten dobbelt saa gammel af Aar og i Besiddelse af en Erfaring og Dygtighed paa alle Krigsvæsenets Omraader, mod hvilken U. C. G.s næsten var for intet at regne. En samtidig og særdeles vel underrettet Iagttaget, den kejserlige Gesandt i Kbh. Baron Goës, hvis Beretninger under Belejringen delvis er trykt (Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, S. 161—266), skriver i Anledning af U. C. G.s Død, at dennes uordentlige og temmelig »wüstes Leben« havde forkortet hans Aar; at U. C. G. havde været tapper, vilde han gerne tro; men i sin Charge og Kendskab til Krigsvæsen, navnlig hvad Angreb og Forsvar angik, havde Goës fundet ham saadan, at han havde anset det for nødvendigt i al Stilhed at lægge sig imellem, for at U. C. G. ikke ved Intriger skulde lægge Schack Hindringer i Vejen, hvad der undertiden var sket; og Schack havde været ham taknemlig derfor. — At U. C. G.s Død er blevet beklaget af mange, er sikkert. Han havde Egenskaber, der falder Mængden i Øjnene: Han var Kongesøn, ung, forvoven og tapper; at han var yderst ødsel og udsvævende, var noget, som det brede Folk, navnlig i hin Tid, ikke bedømte strengt hos en saa fornem ung Mand. Og kun Folk af Faget var i Stand til at skønne om, hvorvidt hans høje militære Rang svarede til hans virkelige Adkomst dertil. —

Maleri af Abr. Wuchters 1645(?) (Kunstmuseet). Maleri 1658 (Rosenborg), Gentagelse efter en 1859 paa Fr.borg brændt Original og litograferet 1867 hos Em. Bærentzen. Stik 1659 af A. Haelwegh efter Maleri af W. Heimbach. Paa Grundlag af et Maleri i Greverne Laurvig(en)s Eje tegnede P. Cramer et fantasifuldt Portræt, som J. Haas stak 1753. Maleri i Videnskabernes Selskab i Trondhjøm. Kolossalbuste af F. Hammeleff 1885 (Fr.borg). — Mindestøtte 1782 af Johs. Wiedewelt ved Jægerspris. Akvarel derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

Exequiis Uld. Chr. Guldenlöw Elogium, 1660. **Epitaphium** Uldarico Chr. **Guldenlou**, s. A. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, IV—VI, 1882—86. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. S. A. Sørensen: Kjøbenhavns Belejring og **Fyens** Gjenerobring, ved P. F. Rist og H. W. Harbou, 1896. L. Bobé: Ditlev Ahlefeldts Memoirer, 1895. L. F. la Cour: Mindeskrift i Anledning af Stormen paa København 1659, 1909. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, I, 1909. Dsk. Mag., 3. Rk., II, 1845.

Rockstroh.

Gyldenløve, Ulrik Christian, Greve af Samsøe, 1678—1719, Søofficer. F. 24. Juni 1678 i Kbh., d. 8. Dec. 1719 sst., begr. sst. (Frue K.). Broder til Christian G. (s. d.). Gift 24. Okt. 1708 i Kbh. (Slotsk.) med Charlotte Amalie Krabbe, f. 30. Nov. 1689 i Kbh., d. 25. Aug. 1709 sst., begr. i Frue K, D. af Gehejmeraad Otte K. (s. d.) og 3. Hustru.

Efter en omhyggelig Opdragelse her hjemme sendtes U. C. G. 1693 til Frankrig for at uddannes til Søofficer, dels i Land og dels om Bord i den franske Flaade, hvor han særlig lagde sig efter Studiet af Søtaktik. Efter sin Hjemkomst 1696 sendtes han paa Togt med Fregatten »Svenske Falk« til Frankrig. Chefen, Kaptajn, senere Admiral Chr. Th. Sehested havde af Kongen faaet Ordre til at undervise U. C. G. i alt Søvæsenet vedrørende og i øvrigt at bære Omsorg for ham. Ved sin Hjemkomst i Nov. s. A. blev U. C. G. udnævnt til Admiral og Vicepræsident i Admiralitetet, April n. A. til Præsident i Admiralitetet og Sept. s. A. til Generaladmiralløjtnant. 1698 var han Chef for en Eskadre af mindre Skibe, der var udrustet for at give ham Lejlighed til at øve Søofficererne i Evolering efter de Principper, som han havde lært under sit Ophold i Frankrig. Ved Krigsudbruddet 1700 blev U. C. G. Chef for 2. Eskadre i Østersøflaaden under Generaladmiral Jens Juel (s. d.), og da denne i Maj s. A. døde, blev han Chef for Flaaden i en Alder af knapt 22 Aar, idet man dog samtidig sendte ham Admiral Mathias Paulssen om Bord til Assistance. U. C. G. forsømte imidlertid

at opsøge den svenske Flaade, der var den danske underlegen, i Østersøen, og tog Station ved Middelgrunden for at forhindre den svenske Østersøflaade under Grev Wachtmeister i at forene sig med en engelsk-hollandsk Flaade, der var kommet til Sundets nordlige Del. Imod Forventning gik den svenske Flaade 7. Juli gennem Flinterenden og forenede sig ud for Landskrona med den engelsk-hollandske. Over for en saadan Overmagt kunde U. C. G. ikke forhindre Landsætning af svenske Tropper ved Humlebæk, ej heller et Bombardement paa **Kbh.**, der dog paa Grund af den danske Flaades Placering blev udført paa stor Afstand og derfor blev uden Virkning. Kort efter standsedes Fjendtlighederne ved Freden i Travental. I de følgende Aar ledede U. C. G. som Præsident i Admiralitetet Søetaten. Det skyldtes hans personlige Initiativ og Forslag, at Søkadetakademiet blev oprettet 26. April 1701. Han ledsagede Kongen paa Hyldingsrejsen til Norge 1704 og blev, da Krigen atter brød ud 1709, Chef for Østersøflaaden, som han kommanderede de følgende fire Aar. Han dækkede med denne Landsætningen af 16 000 Mand i Skaane i Nov. 1709, men efter Slaget ved Helsingborg Marts n. A. standsedes denne Hærs Operationer. Okt. 1710 mødtes den danske og svenske Flaade, den sidste kommanderet af Wachtmeister, i Køge Bugt. 4. Okt. saas den svenske Flaade at nærme sig, hvorefter den danske Flaade lettede. Straks efter Kampens Begyndelse kom Orlogsskibet »Dannebrog«, hvis Chef var Kommandør Iver Huitfeldt (s. d.) i Brand og sprang i Luften. To svenske Orlogsskibe kom paa Grund, hvorefter Besætningen satte Ild paa disse og forlod Skibene. I de følgende Aar blev det Flaadens Hovedformaal at sikre Forbindelsen mellem Sjælland og svensk Pommern. Dette lykkedes ikke altid. Medvirkende hertil var de slette Forhold i Flaaden, hvor Sygdom rasede, og hvor Besætningerne var misfornøjede med Provianten og med, at Lønningerne ikke blev udbetalt rettidig. U. C. G. kan som Præsident i Admiralitetet ikke fritages for Medansvar for nogle af Aarsagerne til Miseren, men Hovedgrunden **maa** dog søges i de fortvivlede Pengeforhold. 1712 lykkedes det U. C. G., der 1711 var blevet Generaladmiral, 29. Sept. at erobre ca. 60 svenske Transportskibe ved Rugen, men ellers skete intet af Betydning. Da Admiral **Raben**, der var blevet Chef for Flaaden, blev syg i Okt. 1715, overtog U. C. G. atter Kommandoen og forenede sig med en engelsk-hollandsk Flaade, der holdt den svenske Flaade indesluttet. Ogsaa n. A. var han Chef for Flaaden. Tyngdepunktet for Søkrigsoperationerne var imidlertid efter Karl XII's Hjemkomst og Indfald i Norge flyttet til Kattegat. U. C. G. kom

nu ikke mere til Søs; han overtog sit Arbejde i Admiralitetet, men var i øvrigt ikke længere rask. Ved Siden af sin Tjeneste i Søetaten var han allerede fra 1684 Stiftamtmand paa Island og fra 1685 Generalpostmester for Norge. Hans Virksomhed her indskrænkede sig dog i det væsentlige til at nyde Indtægterne af Embederne. — U. C. G. var en begavet og dygtig Officer og Administrator, der dog alt for tidlig fik paalagt ansvarsfulde Hverv; det er derfor naturligt, at han ikke altid var i Stand til at opfylde de Forventninger, der stillede til ham. Han var en forstandig, om end noget forsigtig Flaadefører, en tiltalende og sympatisk Personlighed, der i Søetaten har sat sig et varigt Minde ved Oprettelsen af Søkadetakademiet. — Kammerherre 1693. — Hv. R. 1694. Bl. R. 1695. — Portrætteret paa H. Paulijns Maleri af Moderen 1682 (Gisselfeld). Barneportræt (sst.). Maleri af H. Rigaud 1696 (sst.), Gentagelse (Fr.-borg), ændret Miniaturekopi af Adermann (sst.). Ungdomsbillede (Schackenborg). Miniaturer (Rosenborg, Fr.borg). Maleri af H. Krock (Fr.borg) og N. Wichmann(?) (sst.). En Portrættype fra Holckenhavn og Holsteinborg, oprindelig af B. Denner, er formentlig sene Billeder af U. C. G. Familiebilledc (Fr.borg). Stik 1709 af P. Gunst efter Tegning af H. Krock. Samtidigt Stik fra Fr. Rostgaard.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—IX. M. Skaanlund: Gyldenløves Lakaj (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XVII), 1912. Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 217 f. Fra Arkiv og Museum, 2. Ser., II, 1925, S. 26-33. *Th. Topsøe-Jensen.*

Gyldenløve, Ulrik Frederik, 1638—1704, Statholder i Norge. F. 4. Juni el. 20. Juli 1638 i Flensborg el. Bremen, d. 17. April 1704 i Hamburg, begr. i Kbh. (Frue K.). Forældre: Hertug, senere Kong Frederik III. (s. d.) og Margrethe Pape, fra 1683 Baronesse af Løvendal (gift senest 1652 med Amtsforvalter i Segeberg, Etatsraad Daniel Hausmann). Gift 1° (hemmeligt) 11. Juli 1659 i Kbh. med Sophie Urne, f. 1629 el. 1630, d. 1714 i Itzehoe Kloster, D. af Rigsmarsk Jørgen U. (s. d.) og Hustru; Ægteskabet ikke anerkendt. 2° 16. Dec. 1660 i Kbh. med Marie (Maren) Grubbe (s. d.); Ægteskabet opløst 1670. 3° 16. Aug. 1677 i Larvik med Komtesse Antoinette Augusta af Aldenburg, f. 4. Aug. 1660, d. 15. Juli 1701 i Amsterdam, begr. i Kbh. (Frue K.), D. af Grev Anton af Aldenburg (1633—80, s. d.) og 1. Hustru.

Den lille Kongeætling blev i sine første Aar opdraget paa Svavsted i Slesvig, hvor han havde Heinrich Wildekind til Lærer; efter Faderens Tronbestigelse (1648) sendtes han til Frankrig: 1654

immatrikuleredes han ved Universitetet i Siena. 1655 naturaliseredes han som dansk Adelsmand og udnævntes 1657 til Oberst over Prinsens Livregiment til Hest og Oberst til Fods; s. A. forlenedes han med Udsten Kloster og Alle Helgens Gods i Norge. Han deltog i Holstens Forsvar mod Karl Gustaf, men traadte efter Roskildefreden paa Faderens Initiativ i den svenske Konges Tjeneste som Oberst over det til Sverige overleverede Brockenhuus'ske Rytterregiment med Indtægten af Lindholm og Børringe Kloster og 4000 Rdl. af Malmøtolden i Løn. Efter det svenske Fredsbrud Aug. 1658 flygtede han til Danmark, hvor han deltog i Krigen og udmærkede sig i Slaget ved Nyborg. Under Stændermødet og Statsomvæltningen 1660 havde han Kommandoen over det paa Sjælland liggende Rytteri og holdt ved Arvehyldingen 18. Okt. Vagt paa Slotspladsen. Jan. s. A. var han blevet forlenet med Vordingborg »kvit og frit«, som han senere forpagtede bort; efter sit Bryllup med Marie Grubbe udnævntes han Febr. 1661 til Rigens Jægermester (2000 Rdl. aarlig) og fik Aug. s. A. Kongens Skøde paa Kalø Slot og Ladegaard. Dec. 1661 fik han Orlov og Penge til en Udenlandsrejse, paa hvilken han besøgte Hofferne i Bruxelles, Paris og Madrid. Philip IV. udnævnte ham til spansk General og Grande af Spanien; en paabegyndt Hververvirksomhed for spansk Regning standsedes efter den franske Regerings Ønske. Dec. 1663 var han atter i Danmark. Da Norges Statholder Iver Krabbe ved denne Tid var kommet i Miskredit ved Hoffet, bl. a. paa Grund af sin Kompetencestrid med den kommanderende General Claus Ahlefeldt, som var Gabels Ven, fandt man her en passende Anbringelse for den unge Kongesøn og Grandseigneur. Jan. 1664 udnævntes han til Krabbes Efterfølger; Marts s. A. fik han sin Instruks som norsk Statholder og Befalingsmand over Akershus Amt, og i Juni var han i Virksomhed i sit nye Embede, der i 35 Aar knyttede hans Navn og Gerning til Norge.

U. F. G. blev som norsk Statholder Hannibal Sehesteds virksomme, om end mindre geniale Arvtager. Han satte sig med Iver og Flid ind i Nordrigets Forhold og kunde allerede Nov. 1664 hjemsende en Række Reformforslag, som i stort Omfang byggede paa Sehesteds Tanker og Virksomhed. De omfattede bl. a. en Forenkling af Skatterne, Oprettelse af en Rigsmatrikel, Forbedring af Fæstningerne og Udviklingen af en Flaade af privilegerede Defensionsskibe, en Revision af den norske Lovbog og Oprettelse af en norsk Overhofret. Statskollegiet stillede sig paa flere Punkter køligt, men da U. F. G. i Begyndelsen af 1666 kom til Kbh., vandt han sin Fader Kongen; en nedsat Kommission godkendte de fleste

Forslag, og kgl. Breve udstedtes om deres Iværksættelse (Marts 1666). U. F. G. udnævntes til Præsident for den nyoprettede Overhofret. Samtidig fjernedes C. Ahlefeldt, med hvem ogsaa U. F. G. var kommet i Strid, og U. F. G. blev hans Efterfølger som kommanderende General. Gennemførelsen af de G.ske Reformers blev i øvrigt i flere Henseender ufuldkommen, hvad der til Dels hænger sammen med, at U. F. G. i Tiden Aug. 1667—Juni 1673 med en enkelt Afbrydelse i Sommeren 1668 var borte fra Norge. **Kbh.s** Selskabsliv og Hofliv og den danske Politik lokkede ham for stærkt. 1668 blev han Medlem af Kommissionen til Fastsættelse af Hoffets Budget; Foraaret 1669 sendtes han — samtidig med at Ove Juul (s. d.) udnævntes til Norges Vicestatholder — som Ambassadør til Karl II. af England, hvor han med Held virkede for at undskylde Danmarks Afstandtagen fra Storbritannien 1665—66 og Nov. sluttede en Alliance- og Handelstraktat, som dog paa visse Punkter ikke vandt Gabels Bifald. De videre Forhandlinger standsede, da Frederik III.s Død 9. Febr. 1670 kaldte U. F. G. hjem. Under de Kampe ved Hoffet, som nu udspilledes, sluttede han, som stod i intimt Venskabsforhold til Kammersekretæren Peder Schumacher, og i hvem de med den gabelske Enevælde utilfredse danske Adelskredse saa en Fører, sig til Statholderens Fjender og medvirkede ved hans Fald (April 1670). Han brød dog allerede s. A. med **Ad** eispartiet og dannede sammen med Fred. Ahlefeldt og Schumacher et Triumvirat, som rev Hovedindflydelsen til sig. Af den nye Konge, Christian V., hans syv Aar yngre Halvbroder, var han, nu som altid senere, meget afholdt.

I den Reformvirksomhed, som nu fandt Sted, har U. F. G. Hovedæren for de norske Reformers, men han spillede tillige som Medlem af Gehejmeraadet, tilforordnet i Admiralitetet og Præsident for det Sept. 1670 oprettede **Kommercekollegium** en vigtig Rolle ved Bestræbelserne til Fremme af dansk Næringsliv og Forbedring af det danske Forsvar. Juni 1670 fremlagde han (efter kgl. Ordre af Marts s. A.) sammen med Jørgen Bielke en Betænkning om norske Forhold, hvori han tilraadte en Nedsættelse af de civile og militære Embedsmænds Tal og Lønninger, Skattelettelse for Bønder og Købmænd, Hjælp for de sidste til at opnaa billigere Laan m. m., og denne Betænkning blev lagt til Grund for den nye Regerings norske Reformpolitik, selv om U. F. G.s Forslag ikke overalt kom til Udførelse. Hans Tanke om en Forenkling af Toldforvaltningen synes saaledes at være strandet bl. a. paa Schumacher'ske Familieinteresser, og heller ikke hans Forslag om Toldens Bortforpagtning baade i Norge og Danmark blev til noget. Om Kon-

gens Gunst modtog U. F. G. flere Vidnesbyrd. 1671 blev han Overkammerherre, og ved Rangforordningen af Maj s. A. fik han Rang lige efter Kongefamilien; Sept. s. A. tillagdes der ham Prædikatet »Høje Excellence«. 1670 havde han erhvervet Fritsø Hovedgaard og Jernværk og Halsen og Brunla Hovedgaarde i Brunla Amt og faaet kgl. Tilladelse til at indløse alt tidligere Kron-gods i Amtet og tilkøbe sig Krongods der; Sept. 1671 erigeredes af hans Godser her Grevskabet Laurvig, som ogsaa omfattede Larvik Ladested, der nu fik Købstadret. Det betegnedes i Kongebrevet som »vore Rigers første Grevskab«; dets Vaaben: en Leopard med gylden »Hellebard eller Stridsøkse« formedes over det norske Rigsvaaben.

I Ydrepolitikken synes U. F. G. at have svinget mellem sin Vicepræsident i Kommercekollegiet Jens Juels Ønske om et dansk-svensk Neutralitetsforbund til Forsvar for Handels Frihed i de nordiske Farvande under Frankrig-Englands Krig mod Holland og sin Broder Kongens Ønsker om Revanche over for Sverige. Over for det med Sverige forbundne Gottorp var han stemt for et Forlig i den Oldenburg-Delmenhorst'ske Arvesag og forhandlede Okt. 1672—Febr. 1673 i Hamburg med J. A. Kielman herom; han anbefalede sin Regering Kielmans Ultimatumforslag, men led i Gehejmeraadet Nederlag over for den antigottorpske Ahlefeldt (Marts 1673). Samtidig var hans Forhold til Schumacher-Griffenfeld, hvem han mistænkte for at ville frigøre sig for ham og overfløje ham, stærkt kølnet. Juni 1673 sendte man ham til Norge. Den officielle Grund var de truende Krigsudsigter, men U. F. G. ansaa det for en Slags Forvisning. Hans gamle Reform-energi blussede dog nu atter op; efter Inspektionsrejser i Landet hjemsendte han Forslag ikke blot om Forsvarets Forbedring, men om indre Spørgsmaal som Skattelettelser, Indskrænkning af Gods-ejernes Rettigheder over Fæstebønderne o. a. Han modarbejdedes imidlertid nu paa en Række Punkter af den nye Magthaver Griffenfeld. Da Krigen stundede til, sendtes Jens Juel til Norge for at bistaa U. F. G.; sammen med Generalerne Henrik Rysenstein og Hans Løwenhielm dannede de et norsk Krigsraad, men der oprettedes tillige til Styrelse af Forsvarsfinanserne et Generalkommissariat med Jens Juel som Hovedleder. Under den Aug. 1675 begyndte Krig med Sverige førte U. F. G. Kommandoen i det søndenfjeldske og indlagde sig her saa stor Fortjeneste ved sit Grænseforsvar og sine Erobringer paa svensk Grund (Udevalla og Vanersborg 1676, Marstrand med Karlsten og hele Bohuslen 1677), at Krigens norske Afsnit med Rette kaldes »G.sejden«. At Forsøgene

paa at erobre **Göteborg** (1676) og **Bohus Slot** (1677—78) mislykkedes, skyldtes for en stor Del Krigens uheldige Gang i Skaane og Halland og de forvirrede Ordre, U. F. G. modtog derfra og fra Kbh.

Efter Freden (1679) tog U. F. G., som 1677 til sine andre Embeder havde føjet Bestyrelsen af det norske Postvæsen, saaledes at han nød dets Indtægter mod en Afgift af 2000 Rdl. aarlig (til 1681), fast Ophold i Kbh. Kun fire Gange var han i Resten af sin Statholdertid i Norge: Sommeren 1685, da han ledede Christian V.s Norgerejse, **Maj—Juli 1689**, da det tegnede til Krig med Sverige i Anledning af den gottorpske Konflikt, **Juli—Dec. 1690** og **Maj—Sept. 1696**. I hans Fraværelse overtog fra 1681 Baron G. W. Wedell (s. d.) som Generalfeltmarskalløjtnant Kommandoen over den norske Hær, mens Just Høg (s. d.) 1682—94 var Vicesatholder og Stiftsbefalingsmand over Akershus Amt (efter Høgs Død 1694 blev Chr. **Stockfleth** Stiftsbefalingsmand og synes ogsaa i visse Tilfælde at have fungeret som Vicesatholder). Men U. F. G. beholdt stadig Overledelsen af den norske Regering og stod i **Forbindelse** med Embedsmændene uden om **Vicesatholderen**. Og hans Interesse for Landets Vel var usvækket. Ham skyldtes Ud nævnelser af en norsk Kommercedirektør (1682), de nye Instrukser for Overhofretten og for Amtmændene og Stiftsbefalingsmændene (1684, 1685, 1691), og han var en af Drivkræfterne i det Revisionsarbejde, som 1687 afsluttedes med Fuldførelsen af Norske Lov, ved Indførelsen af fælles Maal og Vægt for de to Riger (1683), ved Tildeling af Privilegier til nye Industrier og Oprettelsen af Savgbrugsmonopolet (1688) m. m. I særlig Grad gjaldt dog hans Interesse de norske **Bønder**, og han har Hovedæren for den Lovgivning, som 1684—85 søgte at beskytte Fæstebønderne (Leilendingerne) mod Proprietærernes Overgreb. Under **Misvækstaarene** i Begyndelsen af 1690'erne betonedede han Nødvendigheden af at sikre sig Nordmændenes Affektion, om Landet skulde bevares mod Sverige, og foreslog Skatnedsættelser, Indførelse af en bedre Matrikel, Afskaffelse eller Nedsættelse af Tolden paa udenlandsk Rug- og Havremel, Privilegier til norskbyggede Skibe m. m. Forslagene henvistes til en Kommission med U. F. G. som Formand (1693), men det lykkedes de andre Medlemmer at faa dem ret stærkt beskaarne i Udførelsen. — Ogsaa Bjergværksdriften havde U. F. G.s Interesse (Bjergværkskollegium 1689), og hans egne Værker endte med at give godt Udbytte; her, som paa sine Landgodser, behandlede han i øvrigt, støttet paa store Privilegier, sine Bønder og Arbejdsfolk efter den danske Landboret. — Skønt Norge

var U. F. G.s særlige Felt, gjorde han sig som Rigernes første Embedsmand og den fornemste i Gehejmerraadet ogsaa gældende i danske Anliggender, selv om hans Indflydelse her var mindre. 1685 var han Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af Forholdene i Oldenburg-Delmenhorst, 1686 øverstkommanderende for den danske **Belejringshær** mod Hamburg, 1691 Medlem af »den store Kommission i Raadstuen« ang. Toldens Bortforpagtning, 1693 Medlem af Kommissionerne til Handelens Fremme, som overtog Kommercekollegiets Opgaver. 1691 havde han faaet Ret til at deltage i Højesterets Møder; 1692 blev han Patron for det **kgl. Akademi**. — I sine sidste Aar plagedes U. F. G. meget af Podagra og anden Sygdom, og Kræfterne tog af. Maj 1698 fik han **General-kvittering** for hele sin Embedsførelse under de to Konger, men først en Maaned efter Christian V.s Død fratraadte han sine Stillinger (Sept. 1699). 1700—04 levede han i Hamburg, meget ene, syg og plaget af Familievrøvl.

U. F. G. var vistnok den af Christian IV.s Ætlinge, som i det ydre og det indre slægtede denne Konge mest paa. Han ejede Farfaderens Virkelyst og Energi og hans praktiske Sans, men han tog ogsaa hans Kvindekærlighed og Kærlighed til Bordets Glæder i Arv. Hans største Svaghed var dog manglende Evne til Koncentrering om det daglige Arbejdes Enkeltheder; derfor kunde Griffenfeld og Fr. Ahlefeldt skubbe ham i nogen Grad i Baggrunden trods Kongens Kærlighed til ham. Denne Kærlighed deltes med god Grund af det norske Folk, hvis forskellige Klasser han viste en sjælden Evne til at vinde, og hvis oprigtige Talsmand han altid var. I norsk Udvikling har han sat dybe Spor, og i dansk staaer hans Betydning i hvert Fald **Maal** med Griffenfelds og Ahlefeldts. Sin gode Kunstforstand viste han bl. a. ved at opdage og støtte den store norskfødte Billedskærer Magnus Berg, og hans livlige Aand kunde ogsaa gribes af Interesse for norsk Oldtidshistorie og Arkæologi.

I Norge besad G. foruden Grevskabet **Laurvig**, som 1692 udvidedes til at omfatte hele Brunla Amt, bl. a. Kobberværker i Gudbrandsdalen og Espedalen, Gaarden Eidsten i Tønsberg Amt, Jomfruland ved Kragerø, »Calmeyergaarden« i Kristiania og et Landsted ved Horten. 1678 erhvervede han for store Laan, ydede Kongen under Krigen, og i Mageskifte mod Ejendomme i Danmark Grevskabet Griffenfeld, hvis Hovedgaard **Sem** han 1681 gav Navnet Jarlsberg; efter at have inddraget den Del, som **laa** i Brunla Amt, under Laurvig, overdrog han 1683 Resten til Baron G. W. Wedell. I Danmark var han bl. a. Ejer af Kalø (1661—70),

Ladegaarden Østrup i Asminderød Sogn (1670—78), Mørup Gaard og Gods i Fjenneslev Sogn (1672—78), Tybjerggaard i Præstø Amt (1672—78), Christiansholm (Sokkelund H.), Turø (1674—1702), »den lille Dyrehave«, som han gav Navnet »Gyldenlund« (nu Charlottenlund, 1671—83), Skjoldenæsholm (Ringsted H.) og »Sorgenløss« (Sorgenfri) ved Lyngby (1692?—1702). 3. April 1672 lagde Christian V. Grundstenen til U. F. G.s Palæ paa Kongens Nytorv (nu Charlottenborg), hvortil han tidligere havde faaet overdraget Byggegrund af Kronen; Stenene toges delvis fra Kalø Slots Ruiner; 1700 solgte U. F. G. Palæet til Enkedronning Charlotte Amalie for 50 000 Rdl. Han ejede desuden det senere **Moltke**ske Palæ og Lystgaarden Blaagaard uden for Byen. I Holsten fik U. F. G. 1670 af Kronen for Kalø og en Fordring paa 33 000 Rdl. det saakaldte **Hartzhorn**er Wildniss i Pinneberg; efter sin Embedsfratrædelse købte han Godset **Owelgönne** sst. og en Landejendom i Neustadt. — Et Minde om U. F. G. er den i **Vänersborg** erobrede Kirkeklokke, som han 1682 skænkede Frelsers K. Derimod blev hans pragtfulde Epitafium i »det G.ske Kapel« i Frue K. ødelagt ved Branden 1728 og Bombardementet 1807.

Bl. R. 1663. Hv. R. 1671.

Ungdomsbilleder af Fr. Mieris 1662 (Kunstmuseet), litograferet af N. B. Krossing 1835, og af W. Heimbach ca. 1659 (Fr.borg). Malerier af K. van Mander (Fr.borg) og Abr. Wuchters (Gaunø). Portræt som Paris (sst.). Maleri sammen med Christian V. og Aldenburg af Peder Andersen (Rosenborg). Maleri paa Tranevær. Maleri af U. F. G. i sin Have i Kbh. 1694 af **Jac. Coningh** (Fr.borg). Miniature af Emaile af **Barbette (Helsingfors)**. Malerier paa Holsteinborg og af **Jac. d'Agar** 1693 (Fr.borg). **Elfenbensrelief** af J. Cavalier 1693 (Brit. Museum). Maleri paa **Jarlsberg**. Stik af A. Haelwegh efter K. v. Manders Maleri. Moderne Træsnit af E. Dunker. Portrætteret paa Maleriet af Marstrands Erobring 1677 (Fr.borg) og paa Stik af Rom. de Hooghe. Medaille ved Palæets Bygning 1672, Marstrands Erobring 1677, det tredie Bryllup 1677; Medaille af Meibusch for Ringrendingen 1680. — Mindesten i Frue K. i Kbh. og af Johs. Wiedewelt 1778 ved Jægerspris. Akvarel efter sidstnævnte af S. L. Lange (Fr.borg).

Saml. t. det norske Folks Sprog og Hist., I—VI, 1833—38. Aarsberetn. fra det kgl. Geheimearchiv, II, 1856—60; VI, 1876—82. Dsk. Saml., 2. Rk., II—IV, VI, 1872—79. Medd. fra det norske Rigsarchiv, I, 1870. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher **Griffenfeld**, I—II, 1893—94. L. Daae: Det gamle Kristiania, 2. Udg., 1891. J. Gulowsen: Gyldenløvefeiden, 1906. O. J. Rahbek i Ill. Tid. 30. Juni 1907. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908,

1922. J. Lindbæk: Aktstykker til Statskollegiets Historie 1660—76, I—II, 1903—10. R. Tank i *Sprogl.-hist. Afhandl.* viede Sophus Bugges Minde, 1908. Samme: Under krigsfare og skattetryk, 1912. O. A. Johnsen i Norges Historie, V, 1, 1911. Samme i Norsk biografisk leksikon, V, 1931, S. 120—29. Samme: Larviks historie, I, 1923. O. v. Munthe af Morgenstjerne i *Personallhist. Tidsskr.*, 8. Rk., II, 1923. E. Bull: Kristianias historie, II, 1927. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI—VIII, 1923—30.

C. O. Bøggild Andersen.

Gyldenmund, se **Chrysostomus**.

Gyldensparre, Albert (Schumacher), 1642—96, administrativ Embedsmand. F. 29. Jan. 1642 i Kbh., d. 28. Juni 1696 sst., begr. sst. (Nic. K.). Broder til Peder Griffenfeld (s. d.). Gift 2. Marts 1671 i Kbh. med Anna Margrethe Iserberg, f. 15. Juni 1650 i Kbh., d. 24. Maj 1696 sst., D. af Købmand Herman I. (d. 1659) og Elisabeth Klingenberg (d. 1669, gift 2° 1661 med Købmand, senere Viceguvernør paa Dansborg i Trankebar Henrik Eggert, d. 1674).

A. G. oplærtes først ved Vinhandelen i sin Faders Forretning, men blev senere, efter sin Forlovelse 1670 med Anna Margrethe Iserberg, der var i Huset hos sin Morbroder Admiralitetsraad Povl Klingenberg, Mønsterskriver ved Bremerholm, Tøjhuset, Proviandhuset og Bryggeriet. 1672 blev A. G. Generalpostmester i Norge, men varetog kun i kort Tid denne Stilling. 1673 blev han Kommissarius ved Søetaten og Medlem af den store Marinekommission, 1674 Admiralitetsraad og Præsident i Underadmiralitetsretten. S. A. optoges han i den danske Adelsstand med Navnet G., ligesom hans Hustru kort efter fik tildelt Vaabenbrev. 1675 blev han Generalkrigskommissarius. Forholdet til Broderen synes ikke at have været særlig varmt, dog tog A. G. efter Broderens Fald en Tid dennes moderløse Datter i sit Hus og tog ogsaa en bevæget Afsked med ham selv, da han i sin egen Vogn kørte ham fra Citadellet til det Skib, der skulde føre ham til Munkholm. Griffenfelds Fald kom ikke til at berøre A. G.s Stilling. I de følgende Krigsaar var A. G. sammen med Niels Juel og Markvor Rodsteen de egentlige Ledere af Admiralitetet. 1679 blev han tillige Medlem af Direktionen for det københavnske Vandvæsen, 1680 Medlem af Kommercekollegiet og Meddirektør i Det vestindiske Kompagni. 1683 fik han Ordre til sammen med flere andre at overtage Administrationen af Børnehuset paa Christianshavn. Ligeledes var han i 1690'erne Medlem af en Række Kommissioner. Han var saaledes en meget brugt og ogsaa meget dygtig Embedsmand. Naar Dommen over ham senere alligevel er blevet noget nedsættende, skyldes

det utvivlsomt de ondsindede Fortællinger, som den bekendte Smædeskriver Jacob Worm i sin »Gyldene Vintappersvend« og andetsteds satte i Omløb om sin tidligere Ven. Slægten G. uddøde i Mandsstammen med A. G.'s eneste Søn 1702. — Etatsraad 1680. Virkelig Etatsraad 1684.

Mich. Henrichsen (Tistorph): *Liig-Prædikener*, IV, 1705, S. 460 ff. Personalhist. *Tidsskr.*, 2. Rk., IV, 1889, S. 37. *Dsk. Saml.*, 2. Rk., I, III, V, VI, 1871—79. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, II, 1894, S. 430, 452. F. Olsen: Det dsk. Postvæsen indtil 1711, 1889. Danmarks Adels *Aarbog*, XXXIX, 1922, S. 474.

L. Laursen.

Gyldensteen, Jean Henri Huguetan, Greve af, 1665—1749, Gods-ejer og Forretningsmand. F. 1665 i Lyon, d. 14. Juni 1749 i Kbh., begr. i Nørre Sandager K. Forældre: Bogtrykker og Boghandler Jean Antoine Huguetan (1615—81) og Marguerite Perrachon (d. 1714). Gift 1° 3. Febr. 1701 i Amsterdam (Oude Walen Kerk) med Susanne Testas, f. 21. Jan. 1680 i Bordeaux, d. 12. Sept. 1703 i Amsterdam, D. af Købmand Daniel T. (1643—1722) og Marie Cayrouze (d. 1696). 2° 1. Maj 1708 i Amsterdam (Franske K.) med Grevinde Mauritia Marguerite Odyck, f. mellem 1671 og 76 i Haag(?), d. 28. Dec. 1745 i Kbh., D. af Greve Wilhelm Adrian af Nassau til Odyck, Cortgeene, Zeist og Driebergen (1632—1705) og Elisabeth van der Nise (1639—98).

Efter det nantiske Edikts Ophævelse 1685 forlod H.s Moder med sine tre Sønner Frankrig og bosatte sig i Nederlandene. Den ældste af Sønnerne oprettede 1686 en stor Boghandel i Amsterdam, hvori de to andre Brødre siden blev Deltagere. Samtidig drev de en omfattende Bankiervirksomhed. 1705 ophævedes Firmaet i Amsterdam ved den ældste Broders Død. H. havde da allerede i nogen Tid drevet en meget indbringende Virksomhed som Leverandør først til de engelske Tropper i Flandern, siden til de franske Tropper under den spanske Arvefølgekrig. Han kom dog 1705 i Strid med den franske Finansminister om Betalingen derfor og maatte flygte fra Paris til England, hvor det siden fortaltes, at han gjorde en svingagtig Fallit. Hvordan end dette forholder sig, synes han at have reddet en betydelig Formue ud af sine Spekulationer. Efter sit andet fornemme Giftermaal blev han 1708 af Kejseren optaget i Rigsfriherrestanden og blev s. A. sachsen-weimarsk Gehejmekrigsraad med Rang som Statsministre, 1710 Drost over det Greven af Lippe-Detmold tilhørende Herskab Vianen ved Utrecht. 1711 kom han i Forbindelse med Danmark, hvor han 1712 fik Naturalisationspatent som Baron Odyck. 1714 blev han dansk

Kammerherre og Envoyé extraordinaire i den nedersachsiske og westfalske Kreds. 1715 købte han Godset **Cronsborg** ved Rendsborg, og 2. April 1717 optoges han med Hustru og Datter i den danske Grevestand med Navnet G. I Aarene 1719 og 1720 købte han Hovedgaarden Enggaard paa Fyn og to andre Gaarde, Oregaard og Uggerslevgaard, der 1720 oprettedes til et Grevskab under Navn af G. I Kraft af sin Rigdom, sin Indsigt i Penge- og Handelsager og sin Smidighed og Evne til at omgaas Mennesker kom G. trods sin lave Byrd og sin noget tvivlsomme Fortid til at spille en ret fremtrædende Rolle. Han hørte til Storkansler U. A. Holsteins og hans Frues nærmeste Venner, og da Det ostindiske Kompagni 1722 var i en vanskelig Stilling og ansøgte om, at G., skønt han var Reformert, maatte blive en af Direktørerne i Kompagniet, gik Frederik IV. straks ind derpaa. G. beholdt ogsaa sin Indflydelse under Christian VI. Han var med til at give Raad ved Banksens Oprettelse 1736 og tegnede sig til Christian VI.s Glæde for et stort Antal Aktier. Han opførte 1740 en Gaard paa Hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade (det nuværende Hotel Phønix). Med en Modehandlerinde havde G. før sit Ægteskab Sønnen J. H. Desmercières (s. d.). Slægten G. uddøde ca. 1767 med G.s eneste Datter, hvis Datter bragte Grevskabet til Slægten Knuth, fra hvem det overgik til Bernstorff'erne. — Gehejmerraad 1731. Gehejmekonferensraad 1738. — Hv. R. 1717. Maleri paa Gyldensteen.

Minerva Nov. 1804. F. Richardt og T. A. Becker: Prospector af danske Herregaarde, I, 1844, Gyldensteen. Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 305 ff. Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 476 ff. E. van Biema: Les Huguétan de Mercier et de Vrijhoeven, 1918.

† †

Gyldenstjerne. Det enkle og skønne Vaaben — en Stjerne i Feltet — førtes i Middelalderen af Hvide'r, Pors'er og andre jyske Stormandsætter, saaledes ogsaa — en Guldstjerne i **blaat**, hvorfra Navnet — af den her omhandlede Slægt. Denne, der til sin Uddøen i Begyndelsen af 18. Aarh., har været blandt de mest ansete og betydende danske Uradelsslægter, føres tilbage til Niels Eriksen (nævnes 1310) til Aagaard og Restrup, hvis Søn, Kong Valdemars Marsk, Erik Nielsen (nævnes 1328 og 78) var Farfader til Knud Nielsen (d. før 1401), Ridderen, Rigsraad Peder Nielsen (nævnes 1389 og 1409) og Ridderen Erik Nielsen (d. før 1455) til Tim, med hvilke Slægten deles i tre Hovedlinier. — Knud Nielsen (d. før 1401) var Fader til Rigsraad, Ridderen Gamle Henrik Knudsen (d. 1456) til Restrup, hvis Søn, nedenn. Knud Henriksen (d. ca. 1467), var Fader til Rigsraad, Ridder Henrik Knudsen G.

(d. 1517) til Restrup og Iversnæs m. m. Denne var Fader til Otte G. (d. 1551) til Iversnæs, til Lensmanden Gabriel G. (d. 1555) til Restrup og til Christoffer G. (d. 1562) til Iversnæs — hvis Datter var nedenn. Fru Karen G. (1544—1613) — samt til de nedenn. Biskop Knud Henriksen G. (d. 1560) til Aagaard og Rigsraad Mogens G. (1481—1569) til Restrup og Iversnæs samt til Kancellisekretær Jørgen G. (d. 1551). Af disse var Knud G. til Aagaard Fader til Admiral Henrik G. (1540—92) til Aagaard — hvis Søn var Lensmanden Knud G. (1575—1627) til Aagaard — og til nedenn. Rigsraad Preben G. (1548—1616) til Vosborg m. m.; dennes Søn, nedenn. Henrik G. (1594—1669) til Vosborg og Svaneholm, var Fader til den paa det svenske Ridderhus 1664 introducerede Erik Hardenberg G. (1622—65), hvis Linie dog uddøde med Sønnen Axel G. 1705. Den nævnte Mogens G. (1481—1569) havde 22 Børn, hvoraf skal nævnes den for sin Opdragervirksomhed kendte Sibylle G. (1540—1611), der var gift med Eskil Gjøre (d. 1573) til Skørringe, og Mogens G. (ca. 1548—1621) til Bjersgaard og Fuldtofte, hvis Søn, Landsdommer i Skaane Laxmand G. (ca. 1582—1655) var Fader til nedenn. Stiftamtmand Ebbe G. (ca. 1625—77), med hvis Søn Oberstløjtnant Laurids (Lauge) Ulfeldt G. (1665—1729) Slægtens Mandslinie uddøde i Danmark.

Ovenn. Rigsraad Peder Nielsen (nævnt 1389 og 1409) var Fader til Biskop i Børglum Gert Pedersen G. (d. 1453), til Ridderen Anders Pedersen G. (d. ca. 1455), der gik i engelsk Tjeneste, naturaliseredes under Navnet Sir Andrew Ogarde og er Stamfader til den i Norfolk hjemmehørende Gentry-Slægt Haggard of Bradenham, samt til Ridderen Niels Pedersen G. (nævnes sidst 1456), hvis Søn, nedenn. Rigsraad Mourits Nielsen G. (d. ca. 1504) var Fader til Anne G. (d. 1545) til Aagaard, Bregentved og Store Markie.

Den tredie Hovedlinie udgaar fra den nævnte Ridder Erik Nielsen (d. før 1455) til Tim, der var Fader til Ridderne Niels Eriksen G. (d. 1484) til Tim, Anders Eriksen G. (d. før 1458) til Nielstrup, Peder Eriksen G. (d. før 1458) til Nybo — hvis Søn Oluf Pedersen G. (ca. 1450—1504) til Estvadgaard var Fader til Anders Olufsen G. til Palsgaard, der faldt ved Svenstrup 1534, og til nedenn. Erik Olufsen G. (d. 1536), der begge optog Navnet Hak fra deres Mormoders Slægt — og Erik Eriksen G. (d. 1477) til Demstrup, Fogelvik og Bjurum, der er Stamfader til den 1569 i svensk Friherrestand optagne Slægt Gyldenstierna af Lundholm, der senere har delt sig i flere grevelige og friherrelige Linier. — Den nævnte Ridder Niels Eriksen G. (d. 1484) var Fader til Peder Nielsen G. (d. 1492) til Tim, hvis Søn, nedenn. Rigsraad Knud Pedersen

G. (ca. 1480—1552) til Tim, var Fader til de nedenn. Rigmarsken Peder G. (1533—94) til Tim og Bønned og Statholderen Axel G. (ca. 1542—1603) til Lyngbygaard, hvis Søn var Ritmester Knud G. (1573—1636) til Tim.

Danmarks Adels Aarvog, XLIII, 1926, II, S. 3—37. Gustaf **Elgenstierna**: Svenska Adels **Åttartavlor**, III, 1927, S. 352—70. *Albert Fabritius.*

Gyldenstierne. Axel, ca. 1542—1603, Rigsraad, Statholder i Norge. F. ca. 1542, d. 13. Juli 1603 i Sandviken paa Gotland, begr. i Visby. Forældre: Rigsraad Knud Pedersen G. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Aug. 1571 paa Restrup med **Karine G.**, f. 21. April 1542 paa Estrup, d. 8. Marts 1596 paa Akershus, D. af Biskop Knud Henriksen G. (s. d.) og Hustru.

Om A. G.s Opdragelse og første Ungdom savnes Efterretninger. 1562—63 færdedes han i Tyskland og Frankrig. Under den senere Del af den nordiske Syvaarskrig nævnes han dels som Hofsinde i Frederik II.s Omgivelser, dels som Deltager i militære Operationer. I Begyndelsen af 1568 var han med paa det af Jørgen Marsvin og Mikkel Gønge ledede Tog ind i Sverige, der havde til Formaal at bringe Daniel Rantzau Undsætning, men ikke naaede Hensigten. Derefter laa A. G. til Landeværn ved Grænsen. I Okt. s. A. var han i Kongens Følge til Stede ved Fredsmødet i Roskilde. 1570 var han gentagne Gange Regeringens Sendebud til Fredsmæglerne i **Stettin**. En Del Optegnelser, han efter andres og egne Iagttagelser samlede om Krigens Gang, bearbejdedes siden af Mag. Jon Tursten, Kannik i Lund, og er en af **Hovedkilderne** til Syvaarskrigens Historie.

Efter Freden tog A. G. Afsked fra Hoftjenesten og forlenedes 1571 med Ø Kloster paa Øland i Limfjorden, som han 1573 ombyttede med Vorgaard i Vendsyssel. Da hans Svigermoder døde s. A., arvede han en Del af hendes Gods, navnlig Hovedgaarden **Irup** i Thy, ved sin egen Moders Død 1575 fik han Lyngbygaard i Skaane, som han siden skrev sig til, og ved sin ugifte Broder Peder G.s Død 1594 Tim. 1576 afgav han Vorgaard og blev forlenet med Landskrona Slot (til 1588); 1579 blev han tillige Landsdommer i Skaane og fik som Løn sin Forlening kvit og frit. 1580 var han med at mægle Forlig mellem Tyge Brahe og Bønderne paa Hven, hvilket gav Anledning til, at Hven kom under Skaanes Landsting og paa Grund deraf senere **maatte** følge Skaane ved dette Landskabs Afstaaelse til Sverige. 8. Nov. 1581 blev han optaget i Rigsraadet. Mange offentlige Hverv blev siden betroet ham; navnlig kaldte Kongen ham 1. Marts 1585 til **Kbh.**, for at

han i Forening med Christoffer Valkendorf skulde styre Rigets Sager i Kongens Fraværelse. Hans Svoger **Corfitz Viffert**, Lensmand paa Malmøhus, blev da Landsdommer i Skaane.

Faa Dage efter, at A. G. 28. Juni 1588 havde deltaget i Kong Frederiks Jordefærd i Roskilde, beskikkedes han af **Regeringsraadet** til Statholder i Norge og Lensmand paa Akershus. Som saadan tog han bl. a. Initiativet til vigtige, for Norge gavnlige Reforme i Lensstyrelsen, ligesom han synes at have givet Stødet til den Revision af Landets Love, der senere førte til Udstedelsen af Christian IV.s norske Lov. Næsten hvert Aar rejste han til Kbh. for at konferere med Regeringsraadet eller deltog i Herredagene. Paa disse Rejser aflagde han gerne Besøg paa Uraniborg hos Tyge Brahe. Sikkert har det været med god Villie, at A. G. deltog i Udstedelsen af det Brev, hvorved Rigsraadet 1589 paa en mærkelig Maade tog Tyge Brahe og hans Værk paa Hven under sin Beskærmelse.

Sommeren og Høsten 1596 tilbragte A. G. i Danmark i Anledning af Christian IV.s Overtagelse af Regeringen. Skiftet i Rigsstyrelsen var ikke gunstigt for ham. Vel fik han 1597 nyt Lensbrev paa Akershus, men han **maatte** afstaa Villands Herred, som han havde haft fra 1581, og Hind og Ulvborg Herreder, som han havde overtaget efter sin ovennævnte Broder Peder. Dertil kom, at Statholderposten i Norge næsten havde tabt sin Betydning, efter at Christian IV. selv havde overtaget Regeringen. Det var derfor efter eget Ønske, at A. G. 1601 fratraadte denne Post, samtidig med at han ombyttede Akershus med Kristianopol og Sølvitsborg Len i Nærheden af hans Hovedgaard Lyngbygaard.

I April 1602 var A. G. en af den danske Konges befuldmægtigede paa et Grænsemøde i Anledning af de verserende Stridigheder med Sverige. Ikke længe efter blev det overdraget ham at lede det Tog, der forestod til Rusland, hvor Christian IV.s yngste Broder, Prins Hans, skulde ægte Tsar Boris Godunovs Datter og have store Besiddelser i Medgift, medens der tillige skulde føres diplomatiske Forhandlinger angaaende Grænsestridighederne mellem Norge og Rusland. Aug. 1602 gik han om Bord paa den Eskadre, der skulde føre Hertug Hans med hans talrige Følge til Rusland. A. G. har beskrevet Rejsen i en Dagbog, der giver mærkelige Oplysninger om Tsarrigets daværende Tilstand og om de store Besværligheder, den danske Sendefærd havde at overvinde. Da Prinsen døde ikke længe efter Ankomsten til Moskva, blev der intet af Giftermaalet, og de diplomatiske Forhandlinger endte resultatløst. Paa Hjemrejsen fra Rusland døde A. G.

Fremstillingen af A. G. paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

L. Engelstoft i Hist. Caiender, I, 1814. H. F. Rørdam: *Monumenta Historiæ Danicæ*, II, 1875. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III, 1916. Norsk biografisk leksikon, V, 1931, S. 133 f. Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 22.

H F Rørdam (Poul Bagge)*

Gyldenstjerne, Ebbe, ca. 1625—77, Stiftamtmand. F. ca. 1625, d. Maj(?) 1677. Forældre: Landsdommer Laxmand Mogensen G. til Tyrrestrup, Bjersgaard m. m. (ca. 1582—1655) og Margrete Friis (1589—1656). Gift 10. Juli 1649 i Kbh. med Ellen Parsberg, d. tidligst 1679 (tidligere forlovet med Mogens Ulfeldt), D. af Rigsraad Oluf P. (s. d.) og Hustru.

E. G. studerede i Udlandet, bl. a. i Leiden (immatrikuleret 1642), og blev 1646 Hof junker. S. A. drog han atter ud for at udvide sine Sprogkundskaber og sin Almendannelse og var 1647 i Paris sammen med Corfitz Ulfeldt og Leonora Christina. Som engelskkyndig fulgte han derpaa Grevinden paa hendes **Inkognito rejse** til London, hvor han dog det meste af Tiden skal have holdt sig i Sengen af Frygt for at møde gamle Kreditorer. 1648 var han til Stede ved Christian IV.s Dødsleje. Efter Tronskiftet blev han, der aabenbart hørte til den ulieldtske Indrekreds, Lensmand paa **Koldinghus**; dette ombyttede han 1651 med Hørje Len i Skaane, som han havde til Roskildefreden. 1657 var han Ritmester for et jysk Sognerytterkompagni, men virkede fra Juli s. A. som Landkommisær i Nørrejylland; 1658 var han Kommissær ved den svenske Hærs Evakuering. Efter Statsforandringen udnævntes han, næppe uden Sammenhæng med sit Svogerskab med de ved Hoffet vel anskrevne unge Parsberg'ere, til Overkrigskommisær i Jylland og var derpaa 1661—71 Stiftsbefalingsmand over Viborg Stift, hvormed han forenede Amtmandskabet over Hald, Skivehus og (fra 1664) Silkeborg Amter. Maj 1671 overflyttedes han til Stillingen som Amtmand over Silkeborg, Dronningborg og Mariager Amter, som han beklædte til sin Død. — E. G. var Ejer af Tyrrestrup (Vor **H.**, afhændet i 1660'erne), Vosnæsgaard (O. Lisbjerg **H.**), Palstrup (Lysgaard **H.**) og Sødal (Nørlyng **H.**, afhændet 1675).

Dsk. Saml., 2. Rk., I, 1871—72, S. 161. S. Birket Smith: Leonora Christina, Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879, S. 148 f., LVI, LXXXIX. Otto Sperlings Selvbiografi (1602—1673), overs. af S. Birket Smith, 1885. Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 33 f.

C O Bøggild Andersen.

Gyldenstjerne, Erik, d. 1536, Lensmand. Forældre: Oluf Pedersen G. til Estvadgaard (ca. 1450—1504) og Anne Rosenkrantz (ca. 1470—før 1525). Ligesom Broderen **Anders** kaldes

han ofte med Navnet Hak baade før og efter Antagelsen af Navnet G. Gift med Olive Krabbe, f. 1517, d. tidligst 1563 (gift 1° med Carl Alfsen, 3° 1539 med Iver Lykke til Buderupholm, d. ca. 1555), D. af Rigmarsk Tyge K. (s. d.) og Hustru.

E. G. var 1525—27 forlenet med Aastrup i Vendsyssel, fra 1527 med Nyslot paa Lolland, som han 1532 fik Livsbrev paa; 1532 var han med paa Toget til Norge mod Christian II, og da Mogens G. 9. Juli s. A. drog til Danmark med Christian II, overdroges Akershus Slot til E. G., Som Lensmand her udviste han, som det synes, nogen Vilkaarlighed over for Gejstligheden, der tidligere havde sluttet sig til Christian II. Under den kort efter udbrudte Grevefejde havde E. G. stor Del i, at det søndenfjeldske Raad tidlig sluttede sig til Christian III. og til sidst hyldede ham; selv sendtes han 1535 med en Flaade til Danmark og deltog med Peder Skram i Krigen mod Lybækkerne. I Begyndelsen af 1536 afslog han Angreb af Ærkebispens Tropper, der var sendt mod Oslo, og rejste derefter til Danmark, hvor han synes at være død i Sommeren s. A.

Danmarks Adels Aarvog, XLIII, 1926, II, S. 18. Norsk biografisk leksikon, V, 1931, S. 135 f. (med Litteraturhenviisninger). *A.Heise (PoiBagge*)*.

Gyldenstjerne, Henrik, 1594—1669, Rigsraad. F. 5. April 1594 paa Vosborg, d. 7. Sept. 1669 paa Skovsbo, begr. i Rynkeby K. Forældre: Preben G. til Vosborg (s. d.) og 2. Hustru. Gift 2. Aug. 1618 i Kbh. med Lisbeth Podebusk, f. 1597 i Kbh., d. 24. Dec. 1680 paa Skovsbo, D. af Claus P. til Kørup m. m. (1562—1616) og Sophie Ulfstand (d. 1625).

H. G. studerede sammen med sine Brødre Knud og Eiler i Strasbourg og kom senere til Padova, hvor han blev immatrikuleret 1613. 1616—18 var han Hofjunker. 1625 blev han Landsdommer i Skaane og s. A. forlenet med Froste Herred og Heine Kirke, som han indehavde til 1630, da han efterfulgtes af Iver Krabbe. Han synes at have været meget stridbar, og mange Gange maatte han vige sit Dommersæde som Part i en Retssag. 1632 fik han Brev paa Kristianopel Len, som han besad til 1633, da han fik Befaling til at overtage Varberg Slot. Stridigheder med Varberg Byraad angaaende en Jordlod synes at have ført til, at han mistede Lenet, idet Iver Krabbe 1636 fik Ordre til at oppebære Skatterne. H. G. blev endnu boende nogen Tid paa Varberg og flyttede derfra til sit Gods Skovsbo paa Fyn. Han kom til at spille en vis Rolle blandt Fyns Adel og blev 1649 valgt til Landkommissær i Fyn. Ved Stændermødet 1660 var han blandt Adelenes Ordførere og

kom med nogle ret skarpe Udtalelser for Adelens Skattefrihed, men havde ingen større Indflydelse, og nogle Dage i Okt. var han borte fra Mødet for at besøge Jørgen Brahe paa Hvedholm. Han havde litterære Interesser og udgav 1635 en versificeret Oversættelse af Jesu Sirachs Visdoms Bog. Han synes ogsaa at have udøvet velgørende Virksomhed.

L. S. Vedel Simonsen: Saml. til Elvedgaards Historie, I, 1845, S. 120—40.
P. v. Møller: Bidrag till Hallands historia, I, 1874, S. 283 ff. Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 28f.

Hugo Andersen (*J. A. Fridericia*).

Gyldenstjerne, Karen, 1544—1613, Adelsdame. F. 18. Juli 1544 paa Iversnæs, begr. 20. April 1613 i Horsens Klosterkirke, senere vistnok overført til Ut K. Forældre: Christoffer G. (d. 1562) og Anne Parsberg (d. 1587). Gift 25. April 1568 med Holger Ottesen Rosenkrantz (s. d.).

Endnu ikke 24 Aar gammel ægtede K. G. den da 51-aarige Rigsraad Holger Rosenkrantz til Boller, Statholder i Nørrejylland, Lensmand paa Skanderborg, Byholm og St. Hans Kloster ved Horsens, senere ogsaa Rigsmarsk. Efter hans tidlige Død 1575 viste hun sig i sin lange Enkestand som en af disse energiske, daadkraftige og myndige Kvinder, hvorpaa den Tids Adelshistorie kan opvise adskillige Eksempler. I nær Forstaaelse med Mænd som Anders Sørensen Vedel skaffede hun sine unge Sønner, Otte Christoffer (f. 1569) og Frederik (f. 1571), en omhyggelig Opdragelse, fuldendte Oprettelsen af Rosenvold Gods og Hovedbygningens Opførelse (1585) for Frederik, styrede og udvidede Boller Gods og opførte ogsaa her Hovedbygningen (1588) for Otte Christoffer, mens hun til sig selv omdannede St. Hans Kloster, som hendes Ægtefælle kort før sin Død havde købt af Kronen, til et nybygget Herresæde under Navnet Stjernholm. Her boede hun fra ca. 1591, omgivet af unge Adelsdamer, myndig og stridbar i Forholdet til sine Naboer. Hendes Glanstid falder under Frederik II. og Regeringsraadet, da »Fru Karen Holgers« var til Stede ved enhver større Festlighed; efter Christian IV.s Kroning 1596 synes hun at have trukket sig tilbage i Ro paa Stjernholm. Kort efter Kroningen blev hun med Urette indviklet i en ubehagelig Trolddomssag, der bragte adskillige »Hekse« paa Baalet. Faa Aar efter hendes Død var alle hendes stolte, nyopførte Herregaarde ude af Familiens Eje. — Epitafium i Ut K. Maleri 1578 sst.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 25 f. A. Heise i Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 42-72.

A. Heise (*Henry Bruun**).

Gyldenstjerne, Knud Henriksen, d. ca. 1467, Rigsraad. Levede endnu 5. Jan. 1466, men var død 2. Okt. 1467, begr. i St. Hans K. i Odense. Forældre: Henrik Knudsen G. (d. 1456) og Anne Munk (d. ca. 1462). Trolovet senest 1446 og senere gift med Hilleborg Skinkel, d. 5. Febr. 1494, begr. i Odense, D. af Otte S. (d. ca. 1448) og Cecilie Ludvigsdatter Barsebek (d. tidligst 1450).

K. H. G. var Ridder allerede 1446; sandsynligvis var han blevet det ved Christoffer (III.) af Bayerns Kroning 1443. 1447 tjente han som Hofsinde ved samme Konges Hof. 1453 var han Lensmand paa Aalborghus, senest 1455 Medlem af Rigsraadet. Efter sine Forældre fik han 1463 Bygholm Slot med Horsens By i Pant. Han var Ejer af Slægtsgaarden Restrup og føjede dertil ved sit Giftermaal Herregaardene Iversnæs og Enggaard samt Pantelenet Rugaard. Nogen større politisk Rolle vides han ikke at have spillet. Denne Mand, hvis Levnedsløb er saa lidet mærkeligt, har dog opnaaet en vis Navnkundighed, idet man har tillagt ham den Tanke at blive Danmarks Konge efter Christoffer af Bayerns uventede Død 1448. Huitfeldt fortæller derom, at da Svenskerne havde valgt sig en Særkonge i Karl Knutsson, »bleve de danske foraarsagede at se dennem og om efter en Herre og Konge; paa de Tider var en af vore danske Riddere, som havde gjort sig stor Forhaabning derpaa, hvis Navn skal blive her uformeldt«. Huitfeldts Kilde er her som saa ofte Svaning, der heller ikke nævner Ridderens Navn; dette erfarer man derimod af Cornelius Hamsfort, som meddeler det i sin Biografi af K. H. G.s Sønnesøn og Navne, Biskoppen af Odense. Det er altsaa en Slægtstradition i Familien G.; den synes dog ikke at have haft andet Indhold, end at Enkedronning Dorothea skulde have haft Lyst til at ægte K. H. G., hvis tidligere Trolovelse imidlertid gør Sagnet usandsynligt selv i denne formindskede Skikkelse. At der i hvert Fald ikke var Tale om at gøre den unge Adelsmand til Landets Konge, tør man vistnok med fuld Sikkerhed gaa ud fra. — Gravsten i St. Hans K.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 13. L. S. Vedel Simonsen: Bidrag til Rugaards Historie, I, 1843, 2. Hæfte, S. 13 f. Hist. Tidsskr., 5. Rk., I. 1879, S. 535 f.

Kr Ersle(Henry Bruun)*.

Gyldenstjerne, Knud Henriksen, d. 1560, Biskop. D. 8. Dec. 1560 paa Vestervig, begr. i Aarhus Domkirke. Forældre: Rigsraad Henrik Knudsen G. (d. 1517) og Karen Bille (d. 1540). Antog ca. 1525 Navnet v. Stern og kort efter G. Gift før 1541 med Jytte Podebusk, d. 26. Maj 1573 i Randers (gift 1° med Rigsraad Niels Brock, d. 1534), D. af Rigsraad Preben (Predbjørn) P. (s. d.) og Hustru.

Efter at have faaet gejstlig Uddannelse og taget Magistergraden blev K. H. G. Sekretær i Christian II.s Kancelli, 1520 forlenet med Ring Nonnekloster ved Skanderborg og s. A. ved sin Slætning Biskop Ove Billes Anbefaling Domprovst i Viborg. Da den jyske Opstand udbrød, brugtes han tillige med Ove Bille som Mægler mellem Kongen og de oprørske Stormænd og opsagde først Kongen Troskab omtrent samtidig med Ove Bille og Mogens Gjøe. 26. Marts 1523 medbeseglede han Frederik I.s Haandfæstning, blev straks optaget i Rigsraadet og var blandt de Raader, der ledsagede Hertug Christian, da denne gennem Jylland og Fyn drog mod Sjælland og Kbh. Kong Frederik synes allerede paa denne Tid at have udset ham til Jens Andersen Bældenaks Efterfølger som Biskop paa Fyn, og da Biskop Jens tænkte paa at trække sig tilbage, bestemte han 1527 K. H. G. til sin Successor; ifølge den paa Herredagen i Odense 1526 truffne Overenskomst maatte han forpligte sig til, naar han blev Biskop, at betale til Kongen den Sum, der ellers svaredes til Paven for Bekræftelsen paa Bispestillingen. Sagen kom dog først endelig i Orden 14. Marts 1529, da Jens Andersen afstod ham Bispedømmet mod en aarlig Pengesum.

Som Biskop indtog K. H. G. en ejendommelig Stilling. Selv hørte han ligesom sine Brødre i mange Retninger mere den nyere end den gamle Tid til. Betegnende i denne Henseende er det, at han 1526 havde ledsaget Kongens Datter Dorothea til hendes Bryllup med den protestantiske Hertug Albrecht af Preussen, og s. A. var han og Kongens Kansler de eneste gejstlige Medlemmer af Rigsraadet, der medundertegnede Kongens og det verdslige Raads Hævdelse af Aage Sparre som Ærkebiskop i Lund mod Pavens Villie. Pavelig Konfirmation søgte K. H. G. heller aldrig. Straks efter sin Udnævnelse havde han en Samtale med Hans Tausen, og i den følgende Tid optraadte han paa flere Maader i evangelisk Retning. Ca. 1531 kaldte han Jørgen Sadolin fra Viborg til Odense og lod ham som sin »coadjutor in verbo« virke i evangelisk Aand, medens han selv 1532 var i Norge. I K. H. G.s Navn udgav Sadolin 1532 Luthers lille Katekismus som Rette-snor for Præsterne, og da Sadolin senere af denne Grund forfulgtes af Katolikkerne, tog K. H. G. ham i Forsvar. 1531 lod han forkynde, at alle Stiftets Præster skulde eksamineres i den augsburgske Konfessions Artikler; denne almindelige Visitats er dog maaske blevet afbrudt 1533; s. A. kom Sadolins Oversættelse af den augsburgske Konfession, men ikke i Biskoppens Navn. Medens Poul Helgesen ikke kan finde Skældsord nok mod den troløse

»Skinbiskop«, roses han i høje Toner af Protestanterne. Under Herredagen 1533 har K. H. G. lige saa lidt som Mogens Gjøre og Erik Banner sat sit Segl under Recessen af 3. Juli og synes at have forladt Kbh. omtrent samtidig med Mogens Gjøre. — I øvrigt følte K. H. G. sig vistnok stærkt af sin biskoppelige Stilling og viste i verdslig Henseende en ikke ringe Iver, da han 1531 var blevet sat i Spidsen for sit Stifts verdslige Styrelse og i denne Stilling maatte træffe Forsvarsforanstaltninger i Anledning af Christian II.s forventede Angreb paa Danmark. »Han har hverken villet være Papist eller evangelisk«, siges det om ham 1536 i Klageskriftet mod Biskopperne, »men har ført et eget Regimente for sig selv og vilde kaldes Herre af Fyn«.

April 1532 blev K. H. G. sat i Spidsen for den Kommission, der med en dansk-lybsk Flaade blev sendt til Norge for at undsætte Akershus, hvor hans Broder Mogens G. belejredes af Christian II. Ifølge den frie Fuldmagt, der medgaves Kommissærerne, skulde de ved Underhandlinger eller Vaabenmagt søge atter at bringe Norge og dets Indbyggere under Kongens Haand, og alt, hvad de i den Henseende gjorde, skulde have Gyldighed, som om Kongen selv havde været til Stede. Kommissærerne ansaa sig herefter for berettigede til at træde i Underhandlinger med Kong Christian selv og afsluttede en Overenskomst med denne, ifølge hvilken han med frit Lejde skulde bringes til Kbh. for personlig at underhandle med sin Farbroder; hvis Forlig ikke opnaedes, skulde han føres tilbage til Norge eller til Tyskland. Om Kommissærerne dermed overskred deres Fuldmagt — hvad Frederik I. siden paastod —, lader sig ikke sige med Sikkerhed, lige saa lidt som det kan afgøres, hvorvidt K. H. G. fra Begyndelsen har tænkt sig, at Overenskomsten skulde holdes. Givet er det, at han ved sin Opræden efter Christian II.s Ankomst til Kbh. paadrog sig en Hoveddel af det moralske Ansvar for, at den blev brudt. Under de senere Forhandlinger med tyske Fyrster om Christian II.s Fængsling fremstillede den danske Regering K. H. G. som den eneste skyldige i det skete Lejdebrud, og 1542 fik man ham til at afgive en tvetydig Erklæring, ved hvilken han tilsyneladende paatog sig Ansvaret.

Da Grevefejden udbrød, viste K. H. G. sig ivrig for Christian III.s Valg og fik en Forsamling af den fynske Adel paa et Møde i Hjallesø ved Odense til i Juli 1534 at slutte sig til Jyderne om at anerkende denne; men da de grevelige Tropper kort efter besatte Fyn, maatte han skyndsomst flygte. Hans Bispestol gaves til Gustav Trolle; selv begav han sig til Hertug Christian i Jylland og brugtes af denne til ansvarsfulde Hverv. Efter Slaget ved Øksnebjerg

(1535) fik han atter sin Bispestol, men da Biskopperne efter Kbh.s Overgivelse 1536 fængsledes, blev ogsaa han fangen af Lensmanden Claus Daae og et Par andre Adelsmænd, netop som han efter endt Gudstjeneste forlod Albani Kirke. Han løsgaves først et Aar senere, efter at han (4. Sept. 1537) havde udstedt en Revers om at være Kongen og hans Søn tro og finde sig i Religionsforandringen. I Rigsraadet blev han aldrig genoptaget og levede nu som verdslig Stormand nogle Aar i tilbagetrukken Ro. Ved sit Giftermaal fik han Del i Estrup, Aagaard, Nørre Vosborg og Irup, arvede efter sin Broder Gabriel G. Restrup Hovedgaard og blev en meget rig Mand. 1542 fik han 0 Kloster i Pant for 4000 Dl., 1556 forlenedes han desuden med Ørum Slot som Pantelen og 1557 med Vestervig Kloster som Regnskabsien. 1559 maatte han opgive 0 Kloster, men fik senere Lund paa Mors i Pant i Stedet. Da han 1559 maatte overlade sin Stifsøn Lauge Brock Estrup, flyttede han til Vestervig. — Ligsten i Aarhus Domkirke (Afstøbning paa Fr.borg).

A. Heise i Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73. Samme: Kristiern II. i Norge og hans Fængsling, 1877. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I, 1907. J. Oskar Andersen: Der Reformkatolizismus und die dänische Reformation, 1934. Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 19.

A. Heise (*Poul Bagge**).

Gyldenstjerne, Knud Pedersen, ca. 1480—1552, Rigsraad. F. ca. 1480, d. 20. Juni 1552 paa Kalundborg, begr. i Kalundborg K. Forældre: Peder Nielsen (G.) til Tim (d. 1492) og Regitze Bille. Gift med Sidsel Ulfstand, d. ca. 1575, begr. i Kalundborg K, D. af Rigsraad Jens Holgersen U. til Glimminge (s. d.) og 2. Hustru.

1498 blev K. P. G. indskrevet ved Kbh.s Universitet. 1502 deltog han som Hofsinde i Christian (II.)s Tog mod Elfsborg; 1517 blev han Lensmand paa Aalholm, men mistede s. A. denne Forlening og sad en kort Tid fængslet, vistnok paa en Beskyldning for at have forgivet Dyveke. Efter sin Frigivelse tog han Ophold paa sin Gaard Tim ved Ringkøbing; kort efter klagedes der til Christian II. over hans raa Adfærd mod en Bonde. — Af Frederik I. blev K. P. G. 1523 udnævnt til Lensmand paa Vordingborg og deltog fra nu af lige til sin Død paa en meget fremtrædende Maade i Tidens Begivenheder. I Juli 1524 har han medbeseglet den af en Del Adelsmænd indgaaede Forpligtelse til at modstaa Luthers Kætteri, blev af Frederik I. udnævnt til Fodermarsk og deltog som saadan n. A. i Kampen i Skaane mod Søren Norby, men sendtes i Juni Maaned af Johan Rantzau og de skaanske Raader til Sverige for at fremskynde den af Kong Gustaf lovede

Hjælp. — Aug. 1525 ombyttede K. P. G. Vordingborg Len, som Henrik Gjøe nu fik, med Kalundborg og blev 1529 optaget i Rigsraadet. Som Rigsraad ledsagede han s. A. Kongens Søn Hertug Christian paa dennes Rejse til Norge. Maj 1531 maatte han afstaa Kalundborg Len til Mogens Gjøe, men forlenedes til Gengæld med Nykøbing Slot paa Falster, der hørte til det Enke-gods, der var bestemt for Frederik I.s Dronning Sophie. Som Lensmand her fik han en Del at gøre med Graabrødrenes Opgivelse af deres Kloster uden dog selv endnu at have sluttet sig til Lutheranerne. Da Christian II. i Juli 1532 var bragt til Kbh., overdroges det K. P. G. tillige med Otte Krumpen og et Par holstenske Raader at føre ham til Sønderborg (9. Aug. 1532). Det var første Gang, de atter saas siden Dyvekes Dage. Sit Had til Kongen skal han ved denne Lejlighed have vist paa en raa Maade, idet han rev den gyldne Vlieses Ordenskæde af Kongens Hals og endog skal have trukket ham i Skægget, en Opræden, der fremkaldte stor Forbitrelse mod ham hos Christian II.s Tilhængere.

Paa Herredagen i Kbh. 1533 efter Kong Frederiks Død sluttede K. P. G. sig til det katolske Parti; han var saaledes blandt Hans Tausens Dommere. I Juni 1534 sendtes han i Anledning af Grev Christoffers Angreb paa Holsten af det sjællandsk-skaanske Raad til Hertug Christian (III.) for at undskylde, at Raadet paa Grund af de i Malmø udbrudte Uroligheder ikke for Øjeblikket kunde yde Hertugdømmerne den traktatmæssige Hjælp. Herfra vendte han tilbage til Kbh. til det til St. Hansdag berammede Kongevalg; men da Grev Christoffer pludselig landede paa Sjælland, ilede han tilbage til sin Forlening Nykøbing. Han søgte forgæves at faa Vaabenstilstand indtil Mikkelsdag for imidlertid at kunne sætte sin Lensherre, Dronning Sophie, ind i Forholdene, men maatte 22. Aug. overgive Slottet til Anders Bille og Mikkel Blick, der var sendt imod ham med en stor Krigsmagt, og blev som Fange ført til Kbh., hvor han nu udsonede sig med Grev Christoffer og blev dennes Lensmand paa Krogen. I Slutningen af Aaret deltog han i den skaanske Adels Felttog mod de Tropper, som Kong Gustaf havde sendt Christian III. til Hjælp. Jan. 1535 blev han derpaa stævnet til Møde i Kbh., men tillige med en Del andre Rigsraader under den store Forbitrelse, som den skaanske Adels Frafald fra Greven havde fremkaldt, uden videre taget til Fange og 20. Maj ført til Malmø, hvor han sad fængslet, indtil han i Jan. 1536 tillige med de øvrige fangne Adelsmænd førtes til Mecklenburg. Efter Kbh.s Overgivelse i Juli 1536 overgaves han til Christian III., sad i nogen Tid som Fange i Rendsborg

og senere i **Kbh.**, indtil han 28. Okt. fik sin fulde **Frihed** mod at forpligte sig til Troskab mod Christian III. og dennes Slægt. Han fik straks sin Plads i Rigsraadet tilbage og blev udnævnt til Marsk. Meningen hermed synes at have været, at han skulde have afløst Tyge Krabbe som Rigmarsk, og han kalder sig i et Brev af 3. **Dec.** ogsaa »Danmarks Riges Marsk«; men Tyge Krabbe beholdt dog Stillingen som Rigmarsk; K. P. G. blev derimod »Hofmarskal«, og saaledes adskiltes fra nu af disse to tidligere forenede Embeder.

Under Christian III. indtog K. P. G. saaledes atter en betydelig Stilling; 1537 fulgte han Kongen til Fyrstemødet i Braunschweig, deltog 1539—41 i Forhandlingerne med Gustaf Vasa om Forbund mellem Danmark Norge og Sverige og ledsagede 1548 den unge Hertug Frederik (II.) paa dennes Hyldingsrejse til Oslo. Ogsaa Kalundborg havde han 1536 faaet tilbage, og 1549 blev det ham, der her skulde faa Opsyn med den fangne Christian II., med hvem han i sin Ungdom havde haft saa mange baade gode og onde Dage. Aarene havde dog nu mildnet dem begge; de nærmede sig begge stærkt det 70. Aar. Mod Kong Christian synes K. P. G. ogsaa nu at have vist saa stor Lemfældighed, som det gik an efter de Paalæg, han stadig modtog om at passe godt paa Fangen. Den tidligere saa strenge og voldsomme Mand var ogsaa blevet gudfrygtig. Han har saaledes efterladt sig en lang Salme »om vor kristelige Tros Artikler og besynderlig om vor Herre Jesu Christi Pines Historie«. Hverken Indhold eller Form bærer mindste Spor af poetisk Begavelse; men Peder Palladius »oversaa« den, og i hans Bearbejdelse fandt den Optagelse i flere senere Salmebøger.

C. F. Allen: De tre nord. Rigers **Hist.**, II, 1865, S. 320—24. Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 428—35. Aarb. f. nord. Oldk. og **Hist.**, 1879, S. 56—86. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I, 1907. Hardsyssels Aarbog, I, 1907, S. 147 ff. Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 17.

A. Heise (*Poul Bagge**).

Gyldenstjerne, Mogens, 1481—1569, Rigsraad, Statholder. F. 1481, d. 8. Okt. 1569 i **Kbh.**, begr. i Frue K. sst. Broder til Knud Henriksen G. (d. 1560, s. d.). Gift 1533 med Anne Sparre, d. I. Aug. 1564, begr. i Skurup **K.**, D. af Mourids Jepsen S. til Skurup (d. 1534, gift 2° med Ide Lange, d. tidligst 1538, gift 2° med Henning Qyitzow) og Karine Høg (Banner).

Som halvvoksen var M. G. først Page ved Kong **Hans'** Hof, senere hos Markgreven af Brandenburg og Hertugen af **Württemberg**. Han gjorde sig første Gang bemærket, da han paa **Sverige**-toget 1520 førte Rigsbanneret. I Uppsalaslaget blev han haardt

saaret, men reddet af Peder Skram. Under Kroningen i Stockholm var han blandt dem, der modtog Ridderslaget. Kort efter begav han sig paa en lang Udenlandsrejse, bl. a. til det hellige Land. Da han vendte tilbage, var Christian II. jaget fra Land og Rige, og M. G. sluttede sig som sin øvrige Slægt til det nye Regime.

Først da M. G. var over fyrré, fik han et mere betydende politisk Hverv. Frederik I. betroede ham 1527 et delikat og vigtigt Ærinde i Norge. Heroppe havde Frederik I. næsten ingen Magt. Vel havde den norskgifte danske Adelsmand Vincens Lunge bevæget det norske Rigsraad til at tage Frederik I. til Konge, men samtidig havde han sikret Norges næsten fuldstændige Uafhængighed af Danmark. Han sad nu som selvraadig Lensmand paa Bergenhus og Statholder i det nordenfjeldske Norge. Til Statholder i det søndenfjeldske Norge og Lensmand paa Akershus havde det norske Rigsraad indsat Olaf Galle. I Foraaret 1527 sendtes M. G. til Norge med det dobbelte Hverv: at sætte en Stopper for Skipper Clements og andre Fribytteres Kaperier langs den norske Kyst, men dog fremfor alt for at fordrive Olaf Galle fra Akershus. Yderst belejligt nedbrændte Slottet netop da. 5. Maj fik M. G. Instruks om at faa Olaf Galle til godvilligt at overgive sig Akershus under Paaskud af, at han skulde lede dets Genrejsning. I en tidligere Instruks hed det endda, at han skulde sende Galle til **Kbh.**, hvad »enten levende eller død, paa det at han ikke undkom«. M. G. viste sig i Besiddelse af netop de rette Egenskaber til at gennemføre et saadant Hverv. Med Lempe opnaaede han virkelig at faa Akershus i sin Haand. Allerede 13. Maj overgav Olaf Galle det i det søndenfjeldske Rigsraads Nærværelse, ganske vist mod Løfte om mindre Len i Erstatning etc., skønt M. G. derved overtraadte sin Instruks. Frederik I. og hans Raadgivere var dog veltilfredse med det opnaaede Resultat, og M. G. lønnedes med at blive gjort til Lensmand paa Akershus, hvor ind under nu adskillige andre Len lagdes, saa det herefter blev et af de vigtigste norske Len. Ligeledes udnævntes han til Statholder i det søndenfjeldske Norge. M. G.'s Indsættelse til Lensmand paa Akershus indledte de Danskes endelige Overherredømme over Norge. Samtidig afløste Claus Bille en Nordmand som Lensmand paa Bahus, og 1529 erstattedes Vincens Lunge med Eske Bille som Lensmand paa Bergenhus.

Det blev ikke fredfyldte Aar, M. G. kom til at tilbringe som Lensmand paa Akershus. Han kom snart paa det rene med, at der ikke var alt for mange i Norge, Frederik I. kunde lide paa. Navnlig Gejstligheden følte han en ikke ubegrundet Mistillid til. Selv blev han efterhaanden mere og mere reformatorisk stemt.

1530 var han i Danmark i Anledning af Skiftet efter sin Fader; men n. A. turde han ikke forlade Akershus, da Forholdene blev stadigt uroligere. I de sidste Dage af Aug. skrev han højst opskræmt til Frederik I. og bad om at faa Forstærkning sendt op, da han havde faaet sikker Besked om, at Gustaf Trolle drog rundt i Norge, agiterede for Christian II.s Sag og bebudede hans nærforestaende Ankomst i Spidsen for 4000 Mand. Den sparsommelige Frederik I. afslog dette Forlangende under Henvisning til, at man endnu ikke vidste, om Christian II. først vilde sætte sit Angreb ind i Hertugdømmerne, Danmark eller Norge. Imidlertid kom Christian II. 5. Nov. til Norge og stod faa Dage efter med fire Skibe op igennem Oslo Fjord. Bønder, Borgere og gejstlige gik straks over til ham. M. G. kom derved i en meget vanskelig Stilling, da han kun havde en Besætning paa 30 Mand. Resten af sine Folk havde han netop sendt ud i Lenet for at opkræve Skatter. En Opfordring fra Oslo Borgere til at gaa over til Christian II. afviste han dog paa det bestemteste; men da Christian II. efter et Par forgæves Stormangreb indledte Underhandlinger, indgik M. G. 23. Nov. paa en **Vaabenstilstand**. Betingelserne var, at han skulde overgive sig, om han ikke inden 10. Marts 1532 havde faaet Undsætning. Han fik Tilladelse til at sende Brev dl Frederik I. om en saadan; men han skulde i Ventetiden i øvrigt forholde sig fuldstændig passiv. M. G. forlangte indtil videre blot 40 Mand tilsendt, netop det Antal, han havde sendt ud i Lenet. Og denne Gang svigtede man ham ikke i Danmark. En mørk Januar nat lykkedes det at faa 42 Landsknægte ind paa Slottet — Christian II. var paa denne Tid med det meste af Hæren draget til Viken. M. G. ansaa sig nu løst fra Stilstandens Forpligtelser og benyttede den gunstige Lejlighed til at styrke sin Stilling. Han plyndrede og brændte saaledes en Nat det rige Hovedø Kloster, og ogsaa Oslo Borgere gik det ud over. Men 10. Marts kom Christian II. tilbage med sin Hær og begyndte forbitret en ny Belejring af Akershus. Fæstningen holdt dog paa ny Stand, indtil den store dansk-hanseatiske Flaade under Ledelse af M. G.s Broder Knud G., Niels Lykke og Rein. v. Heidersdorf naaede frem 7. Maj 1532. Førerne medbragte en vid Fuldmagt til sammen med M. G., der ligestilledes dem, at gøre hvad der stod i deres Magt for at bringe Norge ind under Frederik I. igen, om det saa kunde ske »med Minde, Dagtingen eller med Magt«. Da Christian II.s Stilling var for stærk til, at man følte sig sikker paa et heldigt Udfald af et Angreb, og han tillige ønskede Forhandlinger, optog man saadan med det kendte Resultat, at Christian II. fik tilstaaet Lejde til at

sejle til Kbh. for at føre videre Forhandlinger med sin Farbroder. Senere bebrejdedes det Forhandlerne, at de havde overskredet deres Fuldmagt, der dog nok kunde have været klarere formuleret. Da M. G. ikke deltog i de paafølgende Forhandlinger i **Kbh.**, slap han for — modsat sin Broder — at begaa Løftebrud. Men han følte sig saa ilde berørt ved de Angreb, han blev Genstand for i Anledning af hans Andel i Forhandlingerne med Christian **II.**, at han **1534** fandt sig beføjet til at udarbejde en Redegørelse for sit Forhold hertil, saaledes som han opfattede det.

I de sidste Aar af sit Ophold paa Akershus havde M. G. været højst utilfreds — navnlig med de økonomiske Vilkaar, der bødes ham. Gang paa Gang henvendte han sig til Mogens Gjøre og Johan Friis, om de ikke kunde være ham behjælpelige med at faa et dansk Len i Stedet. Nu lønnedes hans modige og behændige Forsvar af Akershus med, at han allerede **15. Maj 1532** fik Ret til at indløse Malmøhus. I Aug. **tiltraadte** han det og indgik n. A. Ægteskab med Anne Sparre.

Under Interregnet efter Frederik **I.s** Død sluttede M. G. nær op til Mogens Gjøre, og det var igennem ham, Jørgen Kock i Aug. el. Sept. **1533** søgte Forbindelse med Gjøre, for at de i Forening skulde søge at **formaa** Hertug Christian til at lade sig udraabe til Konge. Hele hans Holdning taget i Betragtning **maatte** M. G. derfor føle sig højst ilde behandlet, da han ved Grevefjeldens Udbrud under falsk Paaskud lokkedes ned paa Raadhuset, hvor han blev anholdt, medens Malmøhus jævnedes med Jorden. Først to Maaneder senere, da hans øvrige Standsfæller i Skaane var ved at gaa over til Grev Christoffer, fik M. G. sin Frihed igen, dog naturligvis betinget af, at han sluttede sig til de nye Magthavere, der endda gav ham det efter hans Svigerfaders Død ledige Lindholm og Falsterbo i Forlening (Pant) med de Herreder, der tidligere havde ligget til Malmøhus, og senere yderligere Hindsgavl og Hagenskov. Han forskaffede sig dertil Beskærmelsesbreve for sine Ejendomme og ogsaa Brev paa Slægtsgaarden Iversnæs (Fyn), indtil hans øvrige Slægt gik over til Greven.

Snart forlod han dog Grev Christoffers Sag og gik i de sidste Dage af **1534** ligesom den øvrige skaanske Adel over til Hertug Christian. M. G. optoges nu i de skaanske Rigsraaders Kreds og indsattes **20. Maj** tillige med Axel Brahe og Holger Ulfstand til Statholder i Skaane i Stedet for Tyge Krabbe. Han kom derfor til at spille en fremtrædende Rolle ved Pacificeringen af Lund, Landskrona og Malmø. Han deltog som Rigsraad i den vigtige **Oktober-**rigsdag **1536**. Han beholdt Lindholm i Forlening, hvor han vel

havde indrettet sit Hjem, idet han ikke da synes at have besiddet nogen større Ejendom. Han blev derfor ogsaa højlig fortørnet, da Regeringen 1540 affordrede ham Lindholm, fordi det nu skulde lægges under det genrejste Malmøhus — hvem andre end han var vel nærmere til at blive Lensmand her? Ganske vist tilbød Regeringen ham et andet Len i Stedet, men dette Tilbud afviste han harmdirrende. Hans Modforslag om for Pantesummen og rede Penge at faa et større Krongods til Ejendom afviste Regeringen først, men antagelig under Pres af en almindelig Opinion blev den alligevel nødt til at imødekomme ham paa dette Punkt. Og under Herredagen Okt. 1540 blev Tommerup Kloster tilskødet ham. 1542 fik han paa ny en Forlening, Dragsholm, som Afgiftsien paa temmelig stramme Vilkaar. Dette kunde han 1549 ombytte med Malmøhus, som han dog atter maatte afgive, da det 1554 udsaaes til Residens for Hertug Frederik. Derefter havde han 1554—58 Laholm og 1554—67 Halmstad og Heine Kirke i Forlening, foruden en Del mindre skaanske Len.

Under Krigen med Kejseren var M. G. 1543 Anfører for Flaaden paa det mislykkede Togt til Walchern, hvor Stormen splittede Skibene. Hans Dagbog herover er endnu bevaret. 1548 var han med i Brudetoget til Sachsen som Dronning Dorotheas Hofmester. Efter Eske Billes Død 1552 aspirerede baade han og Peder Oxe til Statholderposten paa Kbh.s Slot. Det kunde se ud, som Peder Oxe vilde gaa af med Sejren, selv om M. G. virkelig en kort Overgang 1555 indsattes som Statholder. Snart efter sendtes han dog som Admiral for en Flaade op til Norges Kyst for at træde op imod de der huserende franske Sørøvere. Blandt Peder Oxes talrige Fjender taltes naturligvis ogsaa M. G. som en af de argeste. Allerede i 40'erne havde han været Mogens Gjøe behjælpelig i hans Strid med denne. Af Peder Oxes Fald 1558 høstede M. G. da ogsaa stor Fordel. Da Kongen i de første Dage af Maj 1558 forlod Kbh., udnævntes han til Statholder her. Denne Post beholdt han i ni Aar, altsaa under en stor Del af Syvaarskrigen. Som Statholder paahvilede det ham tillige med en af Rentemestrene for en væsentlig Del at sørge for Flaadens Udrustning og baade dennes og Hærens Proviantering. Den gamle Mand har næppe været denne Opgave voksen. Da Johan Friis 1566 havde faaet kaldt Peder Oxe tilbage, var M. G.s Tid da ogsaa snart omme. 30. Jan. 1567 bevilgede Kongen ham hans Ansøgning om at maatte træde tilbage paa Grund af Svagelighed. At der var almindelig Forstaaelse af, at det var et afgørende Skifte, der fandt Sted, viser en samtidig Optegnelse, hvori det

hedder, at 15. Febr. »kom Johan Friis og Peder Oxe paa Kbh.s Slot igen, og Hr. M. G. maatte derfra og neder i Byen«. M. G. mistede kort efter sine Len Halmstad og Heine Kirke, som han havde haft i fri Forlening.

M. G. fik i Aarenes Løb samlet sig betydeligt Jordegods. I fædrene Arv fik han Andel i Iversnæs (Fyn), som han dog 1548 afstod til sin Broder Christoffer. Derimod arvede han Andel i den anden fædrene Gaard Restrup efter Broderen Gabriel G. (d. 1555). Det var dog i Skaane, hvor han ogsaa havde sine Len, at hans Hovedbesiddelser laa. Gennem sin Hustru arvede han den ene Halvpart af Svaneholm i Vemmehøg H. Her i dette Herred ejede han ogsaa Svenstrup og Stjerneholm, hvortil han fra ca. 1553 altid skrev sig, og hvor han sandsynligvis har opført en ny Hovedbygning. Indtil da havde han i en Aarrække skrevet sig til det ovenfor omtalte Tommerup. 1546 tilmageskiftede han sig Fultofte — ogsaa i Skaane — af Kronen mod fynsk og langedansk Gods. M. G. var uden Tvivl en meget godskær Mand, og det var ikke de bedste Egenskaber hos ham, der kom frem i hans Bestræbelser for — bl. a. ved økonomisk Pression — at komme i Besiddelse af noget Gods, der tilhørte en fjernere Slægtning af hans Hustru. Endda blev alle hans Anstregelser omsonst, thi da Godset endelig 1565 syntes at komme inden for hans Rækkevidde, meldte Kronen sig ogsaa som Interessent og blev naturligvis den stærkere Part. Hans sidste Aar var uden Tvivl triste. 1564 havde han mistet sin Hustru, og et Par af hans Sønner Frants og Henrik tog ikke i Betænkning endnu i hans sidste Leveaar at strides med den gamle Mand, saa at Frederik II. paa M. G.s Opfordring maatte sende dem et alvorligt Advarselsbrev om at lade deres gamle syge Fader og hans Gods i Fred. M. G.s store Paaholdenhed undskylder dog i nogen Grad deres Adfærd. Et halvt Aars Tid efter døde M. G. Niels Hemmingsens Ligtale over ham har et højst upersonligt Præg. — Et Maleri fra 1550 paa Fr.borg forestiller formentlig M. G.

Niels Hemmingsen: En Predicken udi Maagens Gyldenstierns Begræffuelse, 1570. C. Paludan-Muller: Grevens Feide, I, 1853, S. 135, 205 f., 221; II, 1854, S. 178. A. Heise: Kristiern II. i Norge, 1877. Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 304—400. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1891, S. 47—74. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 289—329. Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 19 f. Breve til og fra Mogens Gyldenstjerne og Anna Sparre, udg. af E. Marquard, I, 1929. Scandia, VII, 1934, S. 193 f. *Astrid Friis.*

Gyldenstjerne, Mourits Nielsen, d. ca. 1504, Rigsraad. Levede endnu 28. Aug. 1503, men var død 16. Febr. 1504, begr. i Sorte-

brødreklostret i Viborg. Forældre: Niels Pedersen G. (d. 1456) og Pernille Mogensdatter Munk (d. senest 1467, gift 1° med Lauge Jensen Brock, d. 1435). Gift mellem 30. Marts og 14. Okt. 1468 med Margareta Bielke, d. 1507 (før 13. Juli), D. af svensk Rigsraad Ture Turesson B. (1425—ca. 90) og Inger Kyrningsdatter Kyrning (d. tidligst 1503).

M. N. G. arvede efter Moderen Store Markie i Skaane, efter Faderen Bregentved paa Sjælland og Aagaard ved Fjerritslev; sidstnævnte Gaard var hans Hovedbesiddelse. Nord for Limfjorden ejede han desuden en Række mindre Hovedgaarde — Ellinggaard, Lerbæk, Nibstrup m. fl. —, ligesom han fra 1470 til sin Død havde Han Herred i Pant. 1484—89 var han Lensmand paa Lundenæs, 1490—94 paa Aalborghus; 1498—1500 havde han forskellige nørre-jyske Herreder. Senest 1477 optoges han i Rigsraadet, hvoraf han var Medlem til sin Død, dog, som det synes, med en kort Afbrydelse 1500—01. Nogen fremtrædende Stilling inden for Raadet indtog han ikke, ligesom han mærkeligt nok aldrig opnaaede Ridderslaget. Hans velbevarede Arkiv giver gode Oplysninger om Tidens Politik og Kultur.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 14. M. N. C. Kali-Rasmussen i Dsk. Mag., 3. Rk., III, 1851, S. 251—96. Chr. H. Brasch: Gamle Eiere af Bregentved, 1873, S. 25—41. Will. Christensen: Missiver fra Kongerne **Christiern I.s** og Hans's Tid, I—II, 1912—14.

Henry Bruun (Møllerup).

Gyldenstjerne, Peder, 1533—94, Rigsmarsk. F. 2. Okt. 1533 paa Slottet i Nykøbing F., d. 25. Febr. 1594, begr. i Tim K. Broder til Axel G. (s. d.). Ugift.

Fra ca. 1542 til ca. 1552 opdroges P. G. af Hans Svaning paa Koldinghus sammen med Prins Frederik. Efter Faderens Død var han i nogen Tid i Huset hos en tysk Adelsmand, men 1554 indkaldtes han til Tjeneste ved Hoffet, hvor han forblev i adskillige Aar, dog med visse Afbrydelser; saaledes ledsagede han 1557—58 Prins Frederik paa dennes Rejse til Svogeren August af Sachsen og til Kejserkroningen i Frankfurt; 1559 deltog han i Toget mod Ditmarsken. Som Ritmester gjorde han hele Syvaarskrigen med; bl. a. deltog han i Slaget ved Axtorna 1565 og i Daniel Rantzaus berømte Vinterfelttog 1567—68; 1566 blev han saaret. Allerede 1560 var han blevet forlenet med Hind og Ulfborg Herreder, sin vestjyske Hjemegn, som han vedblev at administrere til sin Død; efter Krigen blev han 1572 tillige Lensmand paa Baahus, som han 1576 ombyttede med Vestervig Kloster for saa ikke mere at skifte Forlening. 1572 blev han Rigsraad; og da Rigsmarskembedet 1575 blev ledigt, faldt Valget paa ham, som det efter hans militære

Fortid var naturligt. Jævnlige Mønstringer af Adelens Ryttere hørte fra nu af til hans Embedspligter; men desuden paalagdes der ham mange særlige Hverv. Saaledes deltog han som kgl. Kommissær 1576 i Forhandlingerne i Kolding om forskellige Tvistemøder mellem Kongen og Hertug Hans d. Æ., 1579 i Odense-mødet, hvor det slesvigske Lensspørgsmaal fandt sin Afgørelse, 1582 i Forhandling om Arven efter Hertug Hans. 1586 var han med at repræsentere Frederik II. ved dennes Svigermoders, Hertuginde Elisabeth af Mecklenburgs, Begravelse. Halvandet Aar senere bar han Rigssværdet ved Kongens egen Ligfærd i Roskilde Domkirke. I den Formynderregering, som derefter overtog Styrelsen under Christian IV.s Mindreaarighed, fik P. G. trods sit høje Embede ikke Sæde; Aarsagerne hertil kendes ikke. Kun rent midlertidigt gjorde han 1590 en kort Tid Tjeneste som Regeringsraad. 1593 tog han sin Afsked som Rigsmarsk, formodentlig af Helbreds-hensyn. — Som erfaren Rytterofficer maa P. G. have haft visse Forudsætninger for at lede den adelige Rostjeneste. Bortset herfra er det næppe længere muligt at danne sig nogen klar Forestilling om hans Kvalifikationer; hverken som Raad eller Rigsmarsk har han dog ydet nogen særlig fremragende Indsats; Forbigaaelsen 1588 kunde maaske ogsaa tyde paa, at hans Kolleger i Rigsraadet ikke har anset ham for særlig skikket til at styre Land og Rige. Foruden hans fornemme Byrd har sandsynligvis hans personlige Forhold til Kongen stærkt medvirket til hans Forfremmelse; gentagne kongelige Begunstigelser vidner om, at Frederik II. — trofast som han var — altid fastholdt sin Velvillie over for den Mand, der som Dreng havde samstemt i hans uærbødige Vurdering af Mester Hans Svanings Lærdom, og som siden havde skikket sig saa bravt under Syvaarskrigens langvarige Prøvelser. Særlig paafaldende er det, at Kongen, som ellers nok kunde være forsømmelige Lensmænd en streng Herre, langmodigt fandt sig i P. G.s utrolige Sløseri med sine Lensafgifter; Aar efter Aar fik Restancerne Lov at hobe sig op, og Kancelliets snart truende, snart overtalende Formaningsskrivelser synes havnede i Sandstenskammen paa den nye, pragtfulde Herreborg, han for de saaledes laante Penge rejste paa Timgaards Tomt; saa fik Arvingerne siden slaas med Afbetalingsens tunge Byrde. Om den gamle Slægtsgaard samlede han sine Godsbesiddelser, idet han navnlig ved et Mageskifte 1585 overlod Frederik II. Bønneed paa Falster mod Bøndergods paa Ringkøbingegnen. Herovre, paa sit vestjyske Slot med dets fire Fløje og tre prunkende Taarne, skal han have modtaget sin kongelige Vens Besøg, og Sagnet ved at fortælle, hvorledes han fik den høje Gæst overtalt

til at blive, til et bestemt Anker i Vinkælderen var tømt, hvilket han derefter listeligt satte i Forbindelse med et andet; fornøjeligst er dog Historien om, hvorledes P. G. under en Væddekørsel, idet hans Vogn for forbi Kongens, tilraabte sin Gæst et overmodigt »Pyt«, hvorefter denne med Svaret: »Jeg vil ingen Pytten vide af, Per« lod sin kaade Vært forstaa, at **Drengetonen** fra Legene paa Kolding Slotsbanke trods alt ikke mere var paa sin Plads over for Danmarks og Norges kronede Herre. Fra dette Ordskifte skriver sig efter den folkelige Forklaring Talemaaden: »Pyt! sagde Per til Kongen«. — Vin, Krig og Arkitektur var dog ikke P. G.s eneste Interesser; Anders Vedel nævner ham som sin Velgører, og man ved, at han lovede at støtte Udgivelsen af Hans Mogensens Oversættelse af Philippe de **Commines'** Memoirer. — Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt. Et Portræt med **G.-Vaabenet** paa Fr.borg har været kaldt snart Preben, snart Peder G.

Danmarks Adels Aarvog, XLIII, 1926, II, S. 21. P. M. Nødskov: Beskrivelse over **Thimgaard**, 1787, S. 79 ff., 116 f., 136, 142 f. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., III, 1894, S. 192 ff.

Henry Bruun.

Gyldenstjerne, Preben (Predbjørn), 1548—1616, Rigsraad. F. 25. (26.) Okt. 1548 paa Gammel Estrup, d. 13. (23.) Juli 1616 paa Vosborg, begr. i Ulvborg K. Forældre: Biskop Knud Henriksen G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 28. Aug. 1580 i Kbh. med Birgitte Rosensparre, d. 2. April 1583 paa Aastrup, D. af Rigsraad Sten R. til Skarhult (s. d.) og Hustru. 2° 22. Juni 1589 i Odense med Mette Hardenberg, f. 22. Dec. 1569 i Ringsted, d. 4. Maj 1629 paa Eskebjerg, D. af Rigsraad Erik H. (s. d.) og Hustru.

Allerede 1563 fik P. G. Del i en **Forlening**, idet Han Herred blev givet ham og to Søstre i Pant, men 1567 overlod de tre Søskende dette Pantelen til Broderen Henrik mod at faa St. Hans Kloster i Viborg i Stedet. 1573 forlenedes han med Vestervig Kloster, og s. A. fratraadte han sin Stilling ved Hoffet, hvor han i nogle Aar havde været Hofjunker. 1576 ombyttede han Vestervig med Aastrup, i Stedet for hvilket han 1595 fik Bøvling, som han vistnok ønskede paa Grund af dets Beliggenhed i Nærheden af hans Gaard (Nørre) Vosborg, og som han da ogsaa beholdt Resten af sit Liv. Desuden var han forlenet med Skarpenbergs Gods paa Mors 1594—95 og med Malmøhus 1595—97. 1595 sendtes han sammen med Ove Lunge og Laurids Kruse til et Møde med russiske Afsendinger i **Malmis** i Lapland for at drøfte Spørgsmaalet om Norges Grænser i Nord og Højhedsretten over de der boende Lapper; men Russerne udeblev, og efter nogle Ugers Venten maatte

de danske Udsendinge vende hjem med uforrettet Sag. 1596 kom P. G. ind i Rigsraadet. 1602 var han en af den danske Konges Repræsentanter ved dennes Søster Hedvigs Bryllup med Kurfyrsten af Sachsen i Dresden, og n. A. ledsagede han Christian IV. til Hyldingen i Hamburg. Under Kongens Besøg i England 1606 var han en af de Rigsraader, der førte Regeringen her hjemme. 1610 fulgte han Kongen og Prins Christian til dennes Hylding i Oslo, ligesom han 1613 paa ny var i Norge som Kongens Ledsager til Herredagen i Skien. — Foruden Vosborg ejede han Vraa i Vendsyssel, Totterupholm i Fakse Herred, hvilken sidste Gaard 1588 tilfaldt ham eller rettere hans eneste Barn af første Ægteskab, Datteren Jytte G., og Svaneholm i Skaane. — Epitafium i Ulfborg K. — Fremstillingen af P. G. paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt. Derimod findes paa Fr.borg to forskellige Portrætter; det ene er uden Navn, men er gennem Tiderne antaget for at forestille P. G. eller Peder G. (s. d.).

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 31 f. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III, 1916. C F Bricka (*PovBagge**).

Gylding, Jørgen, ca. 1725—65, Emaill- og Miniaturemaler. F. ca. 1725, d. 19. Dec. 1765 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Kgd.). Fader: Kgl. Skibskaptajn Knud G. Gift 4. Okt. 1753 i Meissen med Amalie Christina Frederikke Mehlhorn, f. 23. Juli 1731 i Meissen, d. 2. April 1804 i Aabenraa, D. af Portrætmaler Johann Gottlieb M. og Emilie.

G. er sikkert født inden for den danske Konges Omraade, men blev uddannet i Dresden af den danskfødte Maler Ismael Mengs; fra 1751 arbejdede han som Porcellænsmaler paa Meissenfabrikken. Overalt i Europa var der ivrige Intriger i Gang for at sikre Hofferne Porcellænsarbejdere, og hvem der formodedes at sidde inde med Specialviden om Fabrikationen var sikker paa Penge og Støtte overalt ved de konkurrerende Hoffer. En Johann Gottlieb Mehlhorn, antagelig en Broder til G.s Hustru, var 1748 flygtet fra Meissen og søgte rundt i Europa at sælge sin Viden; han og G. traf sammen i Kbh., og Mehlhorn fik Staten interesseret i Forsøg paa at lave kunstigt Porcellæn, Fabrikken paa Rysensteens Bastion »i Blaataarn« overlodes ham 1754. G., der i Meissens Kirkebog angives 1753 at være draget til Kbh. som dansk Hofmaler, fik 1755 Ansættelse som Porcellænsmaler. Han har leveret Hoffet en Del Emailledaaser og Miniaturemalerier paa Porcellæn, delikate Billeder som en »Venus badende«, religiøse Billeder som »Christi Fødsel« og »Ecce homo« og Portrætter af

Kongen og Dronningen. Porcellænet er i Reglen mærket med Meissens Mærke, men dækket; om det er en Svig for at skjule, at Mehlhorn ikke kunde lave Porcellæn, faar staa hen. Paa Rosenborg findes en Emaillé af August III. af Sachsen, efter Mengs, og paa Porcellæn »Ecce homo« og de tolv Apostle (1764) samt Portrætter af Frederik V. og A. G. Moltke (1763). Fr.borg besidder en stor Porcellænsplade med en »allegorisk Fremstilling af Kunsternes Blomstring under Frederik V.« (1763) og et Billede af Kongen. 1760 maatte Mehlhorn flytte fra Blaataarn, og 1762 mistede han Understøttelsen, men G. synes at have beholdt sin Yndest. Hans Enke, som maaske ogsaa har været Malerinde, leverede 1766 og 1768 Arbejder til Hoffet. Fra 1767 oppebar hun Pension. Som Kunstner er G. intet mærkeligt, men han er muligvis Opdager af en sjælden Purpurfarve, som han gerne anvender.

F. J. Meier: Fredensborg Slot, 1896, S. 181. E. Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien, II, 1912, S. 139 f., 234 f. Die Kunst, XXIX, 1914, S. 39. Otto Andrup: Udvalg af Frederiksborg Museets Erhvervelser 1913—25,

Gülich, Jacob Guido Theodor, 1801—77, Politiker. F. 29. Maj 1801 i Flensborg, d. 2. April 1877 i Bergen paa Rugen, begr. sst. Forældre: Underrets-, senere Overretsadvokat Ludvig August G. (ca. 1773—1838) og Hedevig Frederikke Stuhr (ca. 1777—1826). Gift 2. Maj 1826 i Barmstedt med Julie Gülich, f. 12. Juni 1802 i Altona, d. 10. Nov. 1873 i Bergen, D. af Senator, senere Amtsforvalter i Reinfeld Johan Jacob G. (1767—1851) og Susanne Louise Henriette Hesdorf (d. tidligst 1851).

G. studerede i Kiel, Gottingen og Heidelberg, tog 1823 den juridiske Doktorgrad i Gottingen og 1824 juridisk Embedseksamen paa Gottorp. 1825 blev han Underretsadvokat i Flensborg og flyttede som saadan til Slesvig 1827, hvor han 1830 blev Over- og Landsretsadvokat. — G. blev valgt til Medlem af Slesvigs Stænder for Aabenraa og repræsenterede denne Kreds 1840—48; 1842 og 1844 var han Forsamlingens Vicepræsident. I national og politisk Henseende tilhørte han det Kuld af unge slesvigholstenske Liberale, der var paavirkede af den tyske Frihedsbevægelse. Slesvig var for ham tysk Land, fordi Intelligensen var tyskpræget; med Harme protesterede han 1838 mod det Kort, som Trykkefrihedsselskabet havde udgivet, og hvor Navnet Slesvig var erstattet af Sønderjylland. G. var Ordfører for Komiteen, der 1840 behandlede Sprogsagen, og 1842 fremførte han det Andragende fra Skibsredere og Skippere i Aabenraa, som krævede Betegnelsen »Dansk

Ejendom« fjernet fra den slesvigske Handelsflaade; han sluttede sin Tale med at betegne disse Ord som Trældommens Mærke. Derved blev han den direkte Aarsag til Hiort Lorenzens danske Tale. Allerede 1840 foreslog G. at stille Krav om en slesvigholstensk fri Forfatning i tidssvarende Overensstemmelse med de gamle Landsprivilegier, og han fremkom paa ny med Forslaget 1844. 1846 ikke alene foreslog han Protesten mod det aabne Brev, men støttede ogsaa Forslaget om Sønderjyllands Indlemmelse i Tyskland. 1848—51 var G. en Forgrundsfigur. Han var Medlem af Deputationen, der i Marts 1848 sendtes til Kbh. af Slesvigholstenerne, og ikke længe efter blev han Medlem af 50 Mand-Udvalget i Frankfurt, 1848 og 1849 var han Medlem af den tyske Rigsforsamling, og 1849—51 af den slesvigholstenske Landsforsamling, hvis Vicepræsident han var 1850 og 1851. Paa Grund af hans danskfjendtlige Indstilling udelukkede den danske Regering ham fra Amnesti. 1859 blev han preussisk Kredsretsraad i Bergen paa Rugen, fra hvilket Embede han 1876 tog sin Afsked. — Litografi efter G. Salomons Tegning 1842. Satiriske Blade, »Spionen G.«.

Joh. Ottosen: P. Hiort Lorenzens historiske Gærning, 1896, S. 95 ff. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, IV, 1916 (se Registeret). Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, II, 1934 (se Registeret). K. Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1935, S. 190f., 262, 272.

Svend Larsen (H. R. Hiort Lorenzen).

Gyllembourg (-Ehrensvärd), Carl Frederik, Baron, 1767—1815, Politiker og landøkonomisk Forfatter. F. 7. Jan. 1767 i Stockholm, d. 10. Maj 1815 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Generalmajor, Friherre Carl Ehrensvärd (1713—70, gift 1° 1743 med Friherreinde Margareta Gyllengranat, 1719—62) og Anna Antoinetta Gyllenborg (1730—89). Gift 17. Dec. 1801 i Kbh. (Nic.) med Thomasine Heiberg, f. Buntzen (se G.-Ehrensvärd, Thomasine).

G. blev 1780 Underløjtnant, 1789 Løjtnant. For Deltagelse i den Sammensværgelse, der førte til Mordet paa Gustaf III. 1792, dømtes han af Svea Hovrätt til at miste Ære, Gods og Liv ved Halshugning, men Kongen forandrede Dommen til Landsforvisning med Tab af Adelskab og borgerlige Rettigheder. Efter forgæves Forsøg paa at komme i fransk Krigstjeneste bosatte han sig i Danmark og antog sin Moders Navn i let ændret Form. Han synes efterhaanden at have vundet en vis Tillid hos Frederik VI., der oprindeligt saa paa ham med naturlig Mistillid (fordi han, som han ved en Lejlighed skal have sagt til G. selv, mente, at

»den, der havde været utro mod een Herre, ogsaa kunde være det mod en anden«); G. virkede stærkt for, at Frederik VI. skulde blive svensk Tronfølger, i den Tid, dette var paa Tale. En af hans Venner og **Omgangsfæller** i den første Tid under hans Ophold i Danmark var P. A. Heiberg, hvis Hustru sluttede sig til ham med endnu varmere Følelser, saaledes at hun efter Heibergs Landsforvisning skilte sig fra denne og tog G. til sin anden Ægtefælle. Det er højst sandsynligt, at G.s svensk-aristokratiske Sans for nobel Optræden og Væremaade har paavirket den Livsopfattelse, vi møder i Fru G.s senere litterære Produktion og ogsaa hos Stif sønnen, J. L. Heiberg. Fra 1801 boede G. sammen med sin Hustru nogle Aar som Landmand paa Ruhedal i Gyrstinge Sogn, Sorø Amt. Den Interesse, han derved fik for danske agrariske Forhold, har sat Frugt i et Par Afhandlinger, særlig en efter hans Død offentliggjort Besvarelse af et Prisspørgsmaal fra Landhusholdnings-selskabet, hvori han gør sig til Talsmand for en radikal Omdannelse af Jordbesiddelsens Vilkaar i Retning af Forpagtnings- og Sammenlægningsfrihed efter engelsk Mønster. G. var næppe nogen fremragende Begavelse, men interesseret og velmenende. Til den norske Rigsforsamling indsendte han 1814 et anonymt Forslag til en Konstitution for Norge. — Miniature af A. H. Berndes paa Tosterup i Skaane. Maleri i Privateje.

Hans Jensen: **Jordspørgsmaalet** i Danmark for 100 Aar siden, i Dansk Udsyn, 1923. Eidsvold 1814, 1914, S. 190. J. L. Heiberg: P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg, 1882, S. 43—75, 232—35, 290—96. 302 ff.

Hans Jensen.

Gyllembourg (-Ehrensvärd), Thomasine (Sine) Christine, 1773—1856, Forfatterinde. F. 9. Nov. 1773 i Kbh. (Nic.), d. 1. Juli 1856 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Stadsmægler, Dispachør Johan Buntzen (1728—1807, gift 1° 1765 med Dorothea Elisabeth Koch, 1734—66) og Anna Bolette Sandgaard (1751—82). Gift 1° 7. Maj 1790 i Kbh. (Nic.) med Forfatteren P. A. Heiberg (s. d.). Ægteskabet opløst 1801. 2° 17. Dec. 1801 i Kbh. (Nic.) med Baron Carl Frederik G. (-E.) (s. d.).

Fru G. voksede op paa Christianshavn i det gamle **Patricier-**hjem som den yngste af fire Døtre og sin Faders Afgud. Erindringer fra hendes Barneaar kan genfindes i Romanen »Slægtskab og Djævelskab«. Skønt hun fik en omhyggelig Opdragelse, var hun en Del overladt til sig selv, og hendes Fantasi fik Lov at udfolde sig frit. Sin Moder mistede hun i sit ottende Aar. Som femtenaarig fik hun til Lærer i levende Sprog Translatør P. A. Heiberg, hvem

hun ægtede 1790, endnu ikke fyldt sytten Aar. Hun var et intelligent og følelsesfuldt Barn, der saa op til sin berømte Husbond, men om nogen inderligere Gemytternes Fortrolighed mellem dem kunde der ikke være Tale. Under hans heftige Kamp mod Autoriteterne blev der ikke megen Lejlighed for ham til et lykkeligt Husliv, og da hendes Søn Johan Ludvig kom ud over den første Barnealder, begyndte den smukke unge Kone at blive modtagelig for den beundrende Hyldest, der vistest hende af de mange, især fremmede Verdensmænd, der færdedes i det Heiberg'ske Hus. Han var for stolt eller for ligegyldig til at tage Forholdsregler imod Smigrerne, ja stødte hende ligefrem fra sig med kolde eller ironiske Ord, naar hun med et ængstet Hjerter tyede til ham og søgte hans Raad eller Beroligelse. I Tiden kort før hans Bortrejse forelskede hun sig i den landflygtige svenske Baron Carl Frederik G. (-E.) (s. d.), og navnlig i Maanederne umiddelbart efter Mandens Forvisning tog hendes Følelser Fart, saa hun snart blev fast besluttet paa at skille sin Skæbne fra Heibergs. Hendes ulovlige Elskovsforbindelse var ikke længere nogen Hemmelighed iblandt Heibergs nærmeste Bekendte, da hun den 11. Sept. 1801 skrev sit »lettre remarquable« til ham. Hun appellerede deri til Kærlighedens Ret og til den bortdragnes Ædelmod. Men for ham, der i al sit Ægteskabs Tid havde været umistænksom og uerotisk, blev det et grusomt Stød. Deres følgende Korrespondance viser en stigende Desperation fra Mandens Side, men ogsaa en voksende Villie og Kløgt fra Hustruens. I Okt. rejste han til Hamburg for at være nærmere ved Skuepladsen for sit Ægteskabs Tragedie. Men hun var den stærkere. Hun nødte ham til at give sit Samtykke til Skilsmissen og kan just ikke siges at have befordret hans mere og mere ydmyge Ansøgninger om Benaadning. Det eneste Lyspunkt i denne naadeløse Kamp, som Heibergs rasende Hævnlyst truede med at give en græselig Ende, var hans bestemte Ønske om, at deres lille Søn skulde forblive dansk. Hans sidste forrykte Ansøgning blev afslaaet 15. Jan. 1802, men allerede en Maaned forinden var Gyllembourg og Thomasine Heiberg blevet viet til hinanden. Den besvegne Ægtemand samlede hele sin Harme mod »Forrædersken« og »Forføreren« og truede med, at hans Søn skulde blive en Hamlet. Fru G., der elskede sin Dreng lidenskabeligt, har maaske af den Grund undladt at gøre hvad muligt var for under hans Opdragelse at indskærpe ham Kærlighed til Faderen. Drengen blev sat i Kost hos fremmede. Faderen talte ikke mere om sit Huslivs Sammenbrud, men hans Breve til Familien var en Aarrække fulde af Trusler og Anklager.

Fru G. fik Lov til at besøge sin Søn, men han **maatte** ikke komme i hendes Hus. Hun boede med sin anden Husbond paa Gaarden Ruhedal ved Ringsted, men da den i Begyndelsen af 1806 var brændt, flyttede de til **Kbh.**, og her blev den allerede næsten voksne Johan Ludvig trods alle Klausuler en hyppig Gæst, noget som i en Aarrække satte et Skisma mellem Fader og Søn. Fru G.s nye Hjem var et Samlingssted for danske Skønaander og svenske Adelsmænd, men hendes lykkelige Aar varede ikke længe. Allerede 1815 døde Manden, og hun og Sønnen levede en Tid under ret beskedne Kaar; hun havde dog en Pension paa 600 **Rdl.** I Aarene **1819—22**, da Johan Ludvig Heiberg var i Paris hos sin Fader, boede hun hos sin Fætter Grosserer Andreas Buntzen som Lærerinde for hans Børn. Under Sønnens Kielophold førte hun Hus for ham; det var deres kedeligste Tid. Fra 1825 boede hun med ham i **Kbh.**, og i over 30 Aar satte hun sit Præg paa det nye Heiberg'ske Hus; hun bistod Sønnen paa hans litterære Løbebane og blev paa en Maade hans Elev som Forfatterinde; Svigerdatteren gav hun en grundig Opdragelse, lærte hende den Samtalens og Samværets Kunst, som hun udbredte fra Scenen i de Roller, J. L. Heiberg valgte til hende af inden- og udenlandsk Repertoire. Med sin første Husbond blev hun forsonet under Sønnens Parisophold, og de genoptog en fortrolig, men rigtignok meget værdig Brevveksling, som med lange Mellemrum fortsattes til P. A. Heibergs Død.

Fru G.s Forfatterskab skal have haft en tilfældig Begyndelse. Hendes Søn skal have paakaldt sin Moders Hjælp i Forlegenhed for Stof til de første Numre af det navnkundige Tidsskrift »Den flyvende Post«. Her debuterede hun i alt Fald 12. Jan. 1827 med det bekendte Brev fra en Løjtnant til Redaktionen; det vakte stor Opsigt, da det syntes fremkaldt af et Avertissement i »Adresseavisen« 2. Jan. s. A. om, at »Svar til en Løjtnant, der havde tilsendt en Jomfru et Brev, forseglet og uden Betaling kunde afhentes paa Fodpostens Kontor«. Hun fortsatte med Skrivelser fra Hr. Polonius til Redaktionen, fra Løjtnantens Fætter til Hr. Polonius, med »Claras Skriftemaal« o. s. v. De blev først udgivne i Bogform 1834 under Titelen »Familien Polonius«. Den lille Brevroman handler som hele hendes Værk om borgerligt københavnsk Liv og om Kvindelykke, dens Højdepunkt er en Scene, hvori Løjtnanten ser den Elskede med et Barn paa Armen, som var hun en ung Moder. — Det følgende Aar bragte »Flyveposten« hendes berømteste Værk »En Hverdagshistorie«, der skildrer en ung Mands forhastede Forlovelse og hans vanskelige Stilling mellem to Søstre. I denne Roman tager hendes Polemik mod Skyggesiderne i det københav-

ske Privatliv ret Opsving: hun revser det alt for familiære i Omgangsformerne, Mangelen paa personlig Kultur hos Mændene, paa Opdragelse hos de unge Piger. I samme Blad kom endelig Eventyret »Den magiske Nøgle«, hvis Skueplads er det ødelagte Nørregade-Kvarter, som det henlaa lang Tid efter Bombardementet 1807. Som Eventyrdigter i Hoffmanns Manér forsøgte hun sig endnu en Gang med »Kong Hjort« (1830), hvor Fantasien tager sit Udgangspunkt i Eremitageslottet i Dyrehaven. Men hermed forlod hun ogsaa den luftige Poesi og skrev (s. A.) den skarpsindige psykologiske Københavnerroman »Slægtskab og Djævelskab«. I Etatsraad Haldorf har hun givet et Billede af sin egen Fader, den gamle Dispathør. Bogen, der er udarbejdet med en overordentlig logisk Strenghed, skildrer en Familie, der hjemsøges af de største Ulykker og trues med moralsk Undergang som en Følge af Husfaderens Godmodighed og Svaghed. Den var ved sin Fremkomst den betydeligste moderne Roman i nordisk Litteratur, og det er overhovedet den af Fru G.s Noveller, som har det stærkeste digteriske Pust. Med Kraft udtaler Hovedpersonen i dens Slutning hendes moralske Evangelium: »Min Skæbne er et Bevis mere paa den store Sandhed, at intet Menneske kan udrette noget virkeligen Godt og Velgørende for sig og Andre, naar han **maa** leve i Strid med sit Hjertes Følelser. Kærlighed er det eneste Kompas uden Misvisning, der kan vejlede os gennem Livets Klipper og Skær«.

Aarene 1830—33 bragte tilsyneladende en Pause i hendes Produktion; hun vilde nu være Skuespildigter og skrev i det store Mellemrum mellem Novellerne **fire** dramatiske Arbejder, som udkom 1834 med en morsom mystificerende Fortale af hendes Søn, der karakteriserer dem som »**dramatiserede** Noveller«. Navnlig »Fregatskibet Svanen« er interessant (den behandler paa en fordomsfri Maade et Tilfælde af Bigami); »Magt og List« blev opført paa Det **kgl.** Teater under Heibergs Navn. Det var ogsaa ham, som 1833—34 udgav hendes hidtidige **Fiktionsværker** under Titelen »Noveller, gamle og nye, af Forfatteren til »En **Hverdagshistorie**«; Samlingen var forøget med tre større Arbejder: »Drøm og Virkelighed«, hvori hendes Smag for Forviklinger og Fremstilling af tve-tydige Forhold gaar lovlig vidt; »Mesalliance«, om en ung borgerlig Piges Forlovelse med en Adelsmand, en noget skematisk og upersonlig Fortælling; og »De lyse Nætter«, der indeholder en oplevet **Skildring** af **Kbh.s** Bombardement. Til disse Noveller udkom 1838 tolv Tegninger, et Vidnesbyrd om deres Popularitet. Folk optoges af dem som af den Litteratur, der mest af al den samtidige talte direkte til Læseren, de dannede sig efter Fru G.s

Idealer og søgte at forbedre deres huslige Indretning ved Studium af hvad hun roste eller dadlede i Hverdagslivet.

En tredie Periode i den anonyme Novelledigtning indlededes med Samlingen »Nye Fortællinger« (1835—36), der indeholdt to Hovedværker: »Ægtestand« og »Extremterne«. Den første er det mest intime, Fru G. har skrevet, med rigelig Benyttelse af hendes eget Hjertes Historie, saaledes i Beretningen om den brave Major Lindal, der ved Mangel paa Opmærksomhed mod sin unge Kone driver hende i en anden Mands Arme. Den anden gjorde megen Lykke, blev bl. a. vidtløftig og rosende anmeldt af Poul Møller (der havde gennemskuet Fru G.s Navneskjul paa ubdragelige stilistiske Kriterier, men bevarede **Hemmeligheden**). Det er en Problemroman, der behandler Tidens politiske Rørelser, men den er mere falmet i moderne Menneskers Øjne end hendes Passions-Bøger. Noget lignende gælder »Montanus den Yngre«, der udgjorde Hovedstykket i »To Noveller« (1837). I sin Gengivelse af Konflikten mellem en ældre og en yngre Slægts Syn paa Tingene forfalder hun til en Skematisme, der hører til hendes store Skavan-ker. 1839 udgav Heiberg hendes i Udførelsen lidt mislykkede, men i flere Henseender højst fremragende Roman »Maria«, der behandler et psykisk Traume hos en ung Pige. N. A. udkom hendes Mesterværk »Een i Alle«, en humoristisk-sympatisk Don-Juan-Biografi, det mest overlegne, hun har frembragt af Menneskeskildring, ogsaa i kunstnerisk Henseende hendes bedste Bog, med mange heldige Billedvirkninger. 1841 kom »Nær og fjern«, en fintskrevet Studie over Misstemningen mellem to Brødre, et mærkværdigt Stykke Dybdepsykologi. »Korsveien« (1844) er hendes sidste betydelige Digtværk, hvor Heltinden maa vælge mellem den fornemme Verden og sin fattige Elsker og mellem en verdslig Livsanskuelse og den alvorligste, paulinske Kristendom.

Af Fru G.s Arbejder fra 40'erne gjorde »To Tidsaldre« (1845), som slutter Forfatterskabet, mest Lykke. Det stiller med megen Kækhed, men ogsaa med didaktisk Tydelighed, Aanden fra 1790-erne, det 18. Aarhundredes fordomsfri Livsindstilling, op mod **Juste-Milieu-Tidens** paatagne Dyd, de store Lidenskabers mod **Tartuffes** Tidsalder. Men over denne Antitese er i al Hemmelighed ogsaa hendes øvrige ca. 30 Arbejder gjort. Hendes Digtning er den aldrende Kones Genoplevelse af sin Ungdoms Kampe, den meddeler hendes Selvforsvar og hendes kloge Refleksioner over den nye Verden, hun omfatter med saa megen Kærlighed, men dog ikke helt kan finde sig til rette i. Den foregaar paa det huslige Livs indskrænkede Scene, men rummer stærke Lidenskaber; den søger

ofte Handlingens Motiver i de ganske **smaa** Ting, men viser deres skæbnesvangre Konsekvenser for Menneskets Skæbne.

Fru G. skrev et smukt, rent Dansk, uden Ordgyderi, men ikke uden Romanfraser; hendes Replikker og Beskrivelser savner kunstnerisk Sikkerhed. Men hendes Karakterer er ofte ypperlige, hendes **Milieu'er** næsten altid, og hvad der navnlig har skaffet hende Ørenlyd hos Tidsalderens Publikum, er den skjulte Patos, det dyrekøbte Livssyns Fastholdelse igennem de mange sindrigt slyngede Intriger. Nærmest maa hendes Noveller ses paa Baggrund af Rahbeks; da først forstaar en Nutidslæser, hvor meget Liv og Virkelighed hun har bragt ind i dansk Litteratur. Ellers er hendes Skrifter mere Børn af Oplevelse end af Læsning; dog har Goethes »Wahlverwandschaften« betydet meget for hende. Fru G.'s Noveller er nu en støvet Bog, men der er rig Menneskelighed og Varme i den. Hun er en Forløber for den realistiske Tidsalders Romanforfattere.

Samlede Skrifter i tolv **Bd.**, 1849—51, 2. Udg. 1866—67 (heri hendes »litterære Testamente«, der officielt afslørede hendes Anonymitet), 3. Udg. 1884; i fire Bd. 1912.

Blyantstegninger af A. Flint 1792 (Fr.borg) og af W. N. Marstrand (Familieeje). Maleri af Viertel (Fr.borg) og af Jens Juel (sst.), stukket som Sortkunst af J. F. Clemens. Tegning af J. V. Gertner 1849. Portrætteret paa W. N. Marstrands Maleri af den Heiberg'ske Familie 1870. Maleri i Privateje.

B. Arnesen **Kall**: Fru G. og hendes Værker i Forhold til vor Tid, 1875. Johanne Luise **Heiberg**: Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg, 1882. H. Jæger: En gammel Kjærlighedshistorie, 1891. Johannes Grønberg: P. A. Heiberg og hans Hustru, 1925. Johanne Luise Heiberg: Et Liv, gjenoplevet i Erindringer, I—II, 1891. S. Kierkegaard: En litterair Anmeldelse, 1846. Jfr. Slægtartiklen Buntzen og Artiklerne om Johan Ludvig og P. A. Heiberg.

Paul V. Rubow.

Gyllich (Güllich), Svend Ludvig **Valdemar**, 1836—95, Teatermaler. F. 15. Dec. 1836 i Kbh. (Frels.), d. 31. Okt. 1895 i Hellerup, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Fabrikant Frantz Friedrich (Fritz) G. (1799—1872, gift 2° 1851 med Hansine Frederikke Georgia Preisler, 1826—1905) og Ane Sophie Vilhelmine Ørgaard (1810—48). Gift 1° 16. Marts 1863 paa Frbg. med Karen Margrethe Jensen, f. 12. Marts 1844 i Kbh. (Frels.), d. 31. Dec. 1894 paa St. Hans Hospital, D. af Arbejdsmand Christen J. og Caroline Vilhelmine Norberg. Ægteskabet opløst. 2° 13. Juli 1875 i Gentofte med Balletdanserinden Flora Theodora Vilhelmine Ulrikka Wiberg, f. 23. Maj 1849 i Kbh. (Trin.), d. 11. Juni 1930 paa Frbg., D. af Proviant-

forvalter, senere Handelsagent Ludvig Nicolai W. (1820—79, gift 2° 1863 med Karen Christine Jensine Rindom, 1844—1910) og Frederikke Christine Saturine Jansen (Jeansson) (1824—62).

G., der 1855—62 var Elev af Kunstakademiet, havde faaet en solid og grundig Uddannelse af N. Simonsen og W. N. Marstrand o. fl. Den unge talentfulde Maler fik baade den mindre (1860) og store (1862) Sølvmedaille, og efter at han havde deltaget i den slesvigske Krig, hvorunder han blev Løjtnant, udstillede han 1866 paa Charlottenborg et Portræt af sin Fader. Nogle Dekorationer, som han malede til Alhambra, tydede paa, at han ejede betydelige Evner for Teatermaleriet, og med Støtte af den Reiersenske Fond og Det Classenske Fideikommis drog han til Tyskland, Wien og senere til Paris for at uddanne sig paa dette Felt. 1870 ansattes han ved Det kgl. Teater, hvor hans første Periode formede sig som en Kappestrid mellem ham og Svenskeren Fritz Ahlgreen-son, der siden 1867 med stor Dygtighed havde virket ved Teatret. G. slog straks igennem. Allerede i sin første Sæson fik han Lejlighed til at udføre Dekorationerne til Ibsens »Kongsemnerne« og Bournonvilles Ballet »Livjægerne paa Amager«, og man fandt, at den nye Teatermaler viste megen Dygtighed og Smag. 1875 blev han ene om Embedet, som han varetog til sin Død. — G. var en højst alsidig Kunstner, der blev en saare værdifuld Medhjælper for Instruktører som Pietro Krohn og William Bloch. Ofte maatte disse dele Ære og Ros med Teatrets fortræffelige Maler, som ikke alene forstod at skabe fantasifulde Ballet- og Operadekorationer (»Drot og Marsk«, »Aida« og »Mestersangerne«), men ogsaa dagligdags Interiører (»Vildanden«). Han virkede i den Periode, da Realismen fik sit store Gennembrud paa Teatret, og hans Kunst var da ogsaa først og fremmest realistisk betonet. Han var en Mester i »Naturillusion«, og Datiden beundrede i højeste Grad hans Evne til at skabe naturtro Scenebilleder. Holger Drachmann skrev saaledes, at hans Dekorationer til »Der var en Gang —« »vilde have gjort en hvilken som helst Scene i Europa Ære«. — R. 1892. — Malerier af L. A. Schou (forhen hos Johan Hansen) og af Chr. Aigens ca. 1893. Hautrelief af Axel Locher 1894.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, VII, 1876. M. B. Grøn: Slægten Grøn-Müller-Klein, 1905, S. 162 fif. Ill. Tid. 3. Nov. 1895. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922, I—V, 1921—30. *Torben Krogh.*

Gynge, se Gønge.

Günther (XLI.), Greve af Schwarzburg-Rudolstadt, 1529—83, Hærfører. F. 25. Sept. 1529 i Arnstadt, d. 23. Maj 1583 i Ant-

werpen, begr. i Arnstadt. Forældre: Grev **Günther** XL. af **Schwarzburg-Rudolstadt** (1499—1552) og Grevinde Elisabeth af **Isenburg-Büdingen** (d. 1572). Gift 17. Nov. 1560 med Katharina af Nassau, f. 29. Dec. 1543, d. 25. Dec. 1624 i Arnstadt, D. af Grev Vilhelm af Nassau (1487—1559, gift 1° 1506 med Grevinde Walpurgis af Egmont, d. 1529) og **Juliane Stolberg** (1506—80, gift 1° 1523 med Grev Philip af **Hanau-Münzenberg**, 1501—29).

G. var udstyret med en kæmpemæssig Skikkelse og dertil svarende Legemskræfter og som af Naturen bestemt til Soldat. Han deltog fra sin Ungdom i Krige under flere kendte Hærførere og fik Ry som en dygtig og vel forfaren Krigsmand. Med Kong Frederik II. gjorde han tidlig Bekendtskab, blev en af hans intime Raadgivere og diplomatiske Korrespondenter i Tyskland og indledede 1560 Ægteskabsforhandlinger mellem Kongen og Hertuginde af Lothringen paa dennes Datters, Renatas, Vegne, hvilke dog mislykkedes. 1562 sikrede Kongen sig ham for den tilsigtede Krig med Sverige, og Sommeren n. A. samledes i Sjælland og Skaane under G.s Kommando en vældig Hær af Europas mest krigsvante Tropper, næsten alle hvervede Tyske. I Krigsraad vedtoges, at det første Stød skulde rettes mod Elfsborg, Sveriges eneste Havneplads paa Vestkysten, og efter at Kongen havde skaffet de uhyre Pengesummer, som Hæren krævede, sattes denne i Aug. i March fra Helsingborg. Belejringen og Indtagelsen af Elfsborg trak i Langdrag som Følge af Hærens ringe Artilleri, medens de store Fodfolks- og Rytterstyrker forøgede **Forplejningsvanskelighederne**, der omsider gjorde det nødvendigt at føre Hæren tilbage til Skaane i Vinterkvarter. Dette afbrødes en Stund ved et heldigt Tog til det af Kong Erik XIV. angrebne Halland. I Løbet af Vinteren blev Hæren reduceret til omtrent Halvdelen, og n. A. foretog Daniel Rantzau med en Del af den en Diversion ind i Sverige, og der planlagdes et Hovedangreb, som skulde føres frem mod selve Stockholm. Under G.s Anførsel naede Hæren gennem Småland frem til **Jönköping**, men paa Grund af **Forplejningsvanskelighederne** maatte den atter gaa tilbage til Skaane. Efteraaret s. A. faldt Svenskerne ind i Blekinge, hvorpaa G. førte en stærk **Hær**-afdeling op mod Sveriges Sydøstkyst med Kalmar som **Maal**; men ogsaa de standsedes af Mangel paa Tilførsler, og Ledelsen maatte endelig erkende, at uden Samarbejde med en Krigs- og Transportflaade var et afgørende Angreb paa Sverige uigennemførligt. Herefter dimitterede Kongen G. med Rytteriet og beholdt kun en Del af Fodfolket til Krigens Fortsættelse; men Kongen blev G. store Pengesummer skyldig. Det venskabelige Forhold mellem de

to Mænd fortsattes gennem Aarene, og 1568 besøgte G. Danmark til Forhandling om Ægteskab mellem Kong Frederik og G.s Svigerinde Juliana, hvad der dog heller ikke kom noget ud af. — I sine senere Aar deltog G. vedblivende i Krigsbegivenhederne paa forskellige Skuepladser. Han døde paa en Rejse til de spanske Nederlande.

Allg. deutsche Biographie, X, 1879, S. 142 f. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1871—72, S. 919—23.

Rockstroh (Møllerup).

Gunther, Frederik, 1581—1655, Oversekretær i Tyske Kancelli. F. 17. Marts 1581 i Helmstädt, d. 30. Juni 1655 i Kbh. Forældre: Professor i Fysik Owen G. (d. 1615) fra Holsten og Sibylla Dietrichs (*Theodorica*). Gift 18. April 1619 med Cathrine Møller, d. 1639, D. af Diderik M.

Efter dybtgaaende humanistiske og juridiske Studier ved Fødebyens og andre tyske Universiteter, i Padova, Bourges og Paris blev F. G. i 25-Aarsalderen Professor i Græsk ved det protestantiske Akademi i La Rochelle, hvor han virkede i fem Aar, til han paa Faderens Opfordring vendte hjem. 1612 blev han Raad hos Prinsesse Anna Sophie af Braunschweig-Wolfenbüttel, der var gift med Christian IV.s Søstersøn Hertug Frederik Julius. Her traf han 1615 den danske Konge, som fandt Behag i ham og s. A. ansatte ham i sit tyske Kancelli. 1621 udnævntes han til Oversekretær i dette og ledede i den følgende Menneskealder Udfærdigelsen af de Skrivelser, som efter kgl. Ordre udgik fra Kancelliet, baade dem, som angik Hertugdømmernes indre Forhold, og Brevvekslingen med fremmede Hoffer (undtagen det svenske og russiske, som sorterede under Danske Kancelli) og de dertil sendte Gesandter og Residenter. Hans Haand er den hyppigst forekommende i Kancelliets Akter fra denne Tid. Ogsaa som Sendemand anvendtes han, især i fortrolige og hemmelige Hverv, som Kongen ikke ønskede at betro Mænd af det danske Raad. 1616 virkede han i Halberstadt for Prins Ulriks Bispekandidatur, 1621 ledsagede han Rigsraad Anders Sinclair til England som Ambassadesekretær. 1623 og 1624 virkede han i Halberstadt for Hertug Frederiks Valg til Koadjutor, 1628 søgte han i Haag om Generalstaternes Hjælp mod Kejseren. 1629 varnandedanske Raadsforhandleres Sekretær ved Fredsforhandlingerne i Lübeck. I de følgende Aars Ydrepolitik, hvor Kongen oftest handlede i Modstrid med Stemningerne inden for Raadets Flertal, var han Christian IV.s Hovedredskab og højre Haand. Han sendtes Sept. 1629 til Wallenstein for at vinde ham for Elbtolden og førte 1630 i Wismar med den spanske

Kommissær Gabriel de Roy de Underhandlinger til Fremme af Glückstadts Handel og med Brod mod Nederlandene, som førte til den spansk-danske Handelsoverenskomst af Okt. 1630. Da han Febr. 1631 gik til Sachsen, var hans officielle Mission at faa en Forlovelse i Stand mellem Prins Christian og Kurfyrst Johan Georgs Datter Magdalena Sibylla, men han havde tillige det hemmelige Hverv at faa dannet en ny protestantisk Union, adskilt fra og i Modsætning til Sverige, i hvis Hær Kongens Sønner Frederik og Ulrik skulde være Regimentschefer. Kurfyrsten stillede sig imidlertid køligt til Planen, og F. G. drog nu til Nederlandene, hvor han 1632 virkede som Kongens politiske Agent. 1633—35 søgte han i flere Sendelser til Kejseren og Kurfyrsterne at faa deres Samtykke til Kongens **Toldtægt** i Elben og Hertug Frederiks Valg til Biskop i Bremen og Verden. Betydningsfuldest var dog hans Sendefærd til Wien 1637, da han arbejdede for at vinde Kejseren for et Forbund mod Sverige. Hovedforhandleren ved denne Lejlighed var imidlertid Christian IV.s Svigersøn Christian Pentz, som havde Instrukser, der ikke meddeltes F. G., og vel dels af Ærgrelse herover, men **maaske** tillige af Overbevisning betonede han i sine Breve det betænkelige ved at udæske Sverige. Hans Indflydelse var fra nu af mindre end før; han traadte i Skygge for Kongens Svigersønner. Da han 1638 fulgte Kongesønnen Chr. Ulrik Gyldenløve som Gesandt til Brandenburg, var han vel endnu den egentlige Forhandlingsleder, men da han 1640 gik med Statholder Corfitz Ulfeldt til London, var han kun Ambassadens Sekretær. Hans sidste Sendelse: til Nederlandene 1644 for at modarbejde Louis de Geer og de svenske Diplomater, fandt Sted paa et Tidspunkt, da Torstensonkrigen bandt Svigersønnerne i hjemlig Virksomhed. Under **Brømsbroforhandlingerne** 1645 varetog han Hertug Frederiks bremiske Interesser. Han beholdt sin Stilling efter Tronskiftet 1648, men betød i sine sidste Aar ikke meget.

F. G. kom til Danmark som en fremmed og som Redskab for Christian IV.s personlige Politik. Han ejede en Del Kendskab til nordtyske Forhold og var vistnok som Braunschweiger en Fjende af en svensk Magtudvidelse i Nordtyskland. Det faldt ham derfor naturligt at virke for en dansk Tilnærmelse til Kejseren og Spanien, og han har, navnlig 1629—37, sikkert bidraget til at bestyrke Christian IV. i den herhen sigtende Politik, selv om han senere blev ængstelig for svenske Repressalier. Nogen klart skuende og kraftig Statsmand var den lille krumbøjede lærde Pedant med den krogede Næse og den skaldede Isse ikke, men han var myreflittig, og hans politiske Indlæg og de afham udarbejdede Instrukser

og Ordre viser Evne til pointerende Argumentation, ofte krydret af Vid og malende Billedsprog. Men de vidner samtidig om Hang til Vidtløftighed, og et konsekvent politisk System kan ikke læses ud af dem. — F. G. havde allerede ved sin Indtrædelse i dansk Statstjeneste samlet sig en Formue, som han siden øgede, man sagde bl. a. ved at modtage Bestiktelser. Han skildres som meget paaholdende, men skænkede dog 1643 100 Rdl. til Bygningen af den nye tyske Skole i Kbh. og 1000 Rdl. til Underhold af dens Rektor, ligesom han paa anden Maade skal have taget sig af tyske Landsmænd, som Trediveaarskrigen skyllede i Land i Danmark. Det fortælles, at Kejseren efter Wienambassaden mod hans Villie udnævnte ham til »comes palatinus«, hvad han dog holdt skjult for den danske Konge. — Maleri af Abr. Wuchters (Fr.-borg). Miniature 1632 (sst.).

Peter Spormand: Universitetsprogr. 1655. N. Slange: Christian den Fierdes Historie, 1749, S. 1484. J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie 1629—60, I—II, 1876, 1881 (især I, S. 97 f.). C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian IV.s egenhændige Breve, I—VII, 1887—91. H. Freudenberg: Hamburgs Streit mit Christian IV. von Danmark über den Glückstädter Zoll 1630—45, 1902. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III—IV, 1916—17. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925.

C. O. Bøggild Andersen.

Gyring, Josef Nielsen, f. 1865, Sparekassedirektør. F. 26. Marts 1865 i Kbh. (Fødsst.). Plejeforældre: By- og Herredsfuldmægtig, senere Kreditforeningsdirektør, Etatsraad Hans Nielsen (1842—1916) og Cecilie Marie Aastrup (1840—1913). Gift 9. Okt. 1894 i Frederikshavn med Anna Tvede Pontoppidan, f. 27. Jan. 1872 i Nykøbing F., D. af Borgmester, Justitsraad, senere Etatsraad Carl Ludvig Ferdinand P. (1815—77, gift 1° 1845 med Emma Theodora Rosen, 1820—55) og Anna Tvede (1830—72).

G. blev exam. jur. 1885 og var Sagførerfuldmægtig indtil 1889, da han blev Fuldmægtig ved Tyrsting-Vrads Herreder. 1893 blev han Politiasistent i Aarhus, men valgtes s. A. til Direktør for Morsø Bank i Nykøbing M., hvor han udførte et af Øens Befolkning stærkt paaskønnet Arbejde. Hans største Indsats er dog knyttet til Genrejsningen af Den sjællandske Bondestands Sparekasse, hvis Direktør han blev 1910, kort efter Alberti-Ulykken. Han var en maalbevidst og myndig Leder af Sparekassen i 25 Aar, 1910—35. Han vidste, hvad han vilde, og lagde aldrig Skjul paa sin Mening. Et af de vanskeligste Spørgsmaal ved Sparekassens Genrejsning var at faa den nye Organisation, hvor de ca. 7000

Garanter for hele Sjælland havde faaet stor Indflydelse, til at arbejde godt. Det lykkedes for G.; han genskabte hos disse Mænd Tilliden til deres egen Sparekasse og vandt deres Hengivenhed. Hans personlige Egenskaber hjalp ham: hans Redelighed og Aabenhed, hans Beskedenhed og hans Evne til at huske og interessere sig for de enkelte Mennesker. Ogsaa det saglige Arbejde for den genfødte Sparekasses Fremgang lykkedes for G.; hans store Flid og Arbejdsevne tillod ham paa een Gang at præge Detaillerne og fastlægge Principper for Fremtiden. Det gælder f. Eks. Rentepolitikken og Spørgsmaalet om amortisable ctr. de tidligere anvendte uamortisable Laan. — G. var af sit ganske Sind interesseret i Sparesagens Vækst og i Sparekassernes Organisationer og deres Arbejde for Frihed og Selvstændighed. Han var 1919—35 Formand for Centralforeningen af Østifternes Sparekasser og i en Aarrække Medlem af Fællesrepræsentationen for de danske Sparekasser, hvis nuværende Organisation han har øvet Indflydelse paa. Han er endvidere Formand i Dansk Sparemærkekasse. — Under sin Virksomhed i Nykøbing M. deltog G. i forskellige offentlige Arbejder, f. Eks. som Formand i Ligningskommissionen 1903—05 og som Overligningskommissær 1908—10. Han har ud fra sin store menneskelige Interesse deltaget i velgørende Arbejde og har været Bestyrelsesmedlem i flere Erhvervsforetagender. — R. 1926. DM. 1935. — Maleri af Hans Henningsen 1935, bestemt for Den sjællandske Bondestands Sparekasse.

Sparekassetidende, 1935, Nr. 7.

Jens Tojtegaard.

Gyrstinge, Morten Jensen, 1379—ca. 1447, Rigsraad. F. 1379, levede endnu 15. Juni 1446, men var død 15. Nov. 1447, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Landsdommer i Sjælland Jens G. (d. 1419) og Karen Henriksdatter (Kikebusch?). Gift 1° med Ellen Lunge, D. af Oluf L. (d. ca. 1386) og Anne Pedersdatter Jernskjæg. 2° med Kirsten Gyldenstjerne, D. af Peder Nielsen G. (d. tidligst 1409). Skal efter en enkelt Kilde ogsaa have været gift med en Johanne.

M. J. G. synes 1398 at have studeret i Prag. Endnu 1408 var han kun Væbner, 1411 derimod Ridder, 1417 Rigsraad. Efter at Flensborg 1411 var kommet i Dronning Margretes Besiddelse, knyttedes M. J. G. nøje til denne By som Hovedsmand først i selve Købstaden, senere ogsaa paa den stærke Borg, som Erik (VII.) af Pommern lod opføre paa Mariebjergtet tæt uden for Flensborg. Det var en udsat og vigtig Post, og det tyder paa stor Dygtighed hos M. J. G., at han blev siddende som Lensmand her,

saa længe Byen var i dansk **Besiddelse**; de holstenske Grever førte ofte Klage over ham, Borgerne derimod satte Pris paa ham og optog ham i deres Gilder. Med Raad og Daad deltog han i Kampen for Slesvigs Danskhed; saaledes støttede han med sit Vidnesbyrd Kongens Sag, da Kejser Sigismund 1424 havde sendt sin Kommissær op for at undersøge Forholdene. Størst Fortjeneste har han dog indlagt sig ved den Tapperhed, hvormed han baade 1427 og 1431 i Forening med sin Fætter Biskop Gert Gyldenstjerne forsvarede Flensborg mod Holstenernes Angreb. Første Gang var Krigslykken ham gunstig; anden Gang derimod maatte han af Mangel paa Levnedsmidler efter et halvt Aars udholdende Forsvar overgive Borgen til Hertug Adolf.

Efter 1431 gjorde M. J. G. Tjeneste som Lensmand paa forskellige rigsdanske Slotte. 1437 nævnes han som Høvedsmand paa Koldinghus, 1439 paa Kalundborg, 1445 paa Ørekrog, n. A. paa Ravensborg. Blandt Rigsraaderne vedblev han at være en af Kong Eriks mest betroede Mænd, og i hele Tidsrummet ca. 1420—ca. 38 deltog han i næsten alle vigtigere Forhandlinger med Holstenerne, Hansestæderne og Svenskerne. Da Stormændene i Danmark begyndte at vende sig mod Kongen, synes M. J. G. at have holdt sig til denne, og Erik brugte ham som Mægler over for de misfornøjede; men da Rigsraadet tog de afgørende Skridt, stod M. J. G. sammen med sine Standsfæller, og 1440 maatte Flensborgs gamle Forsvarer medbesegle den **Arveforlening** paa Slesvig, der betegnede den fulde Opgivelse af Erik af Pommerns Kamp. Under Christoffer (III.) af Bayerns Regering omtales M. J. G. i øvrigt kun sjældent.

Danmarks Adels Aarvog, XIII, 1896, S. 136. H. C. P. Seidelin: *Diplomatium Flensborgense*, I, 1865.

Henry Bruun (Kr Erslev)

Gædeken, Carl Georg, 1832—1900, Læge. F. 10. Okt. 1832 i Kbh. (Helligg.), d. 8. Nov. 1900 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Glarmester Joachim Frederik Andreas G. (1803—70) og Vilhelmine Andrea Kretzschmer (1805—79). Gift 1° 8. Aug. 1862 i Fredericia med **Ovidia** Henriette Jensine Johanne Drejer, f. 5. Marts 1840 i Kbh. (Frels.), d. 11. Jan. 1873 sst. (Frbg.), D. af Botanikeren Salomon D. (s. d.) og Hustru. 2° 21. Juli 1874 i Aaby ved Aarhus med Clara Maria Weis, f. 16. April 1845 i Aarhus, d. 8. Maj 1934 paa Frbg., D. af Dr. med., senere Stiftsfysicus, Etatsraad Hans Christian W. (1811—82) og Baronesse Edvardine Reinholdine Hoff-Rosencrone (1820—1900).

G. dimitteredes privat til Universitetet 1850, var 1853 Kolera-

læge i Kbh. og tog lægevidenskabelig Embedseksamen 1856. Efter at have fungeret som Kandidat ved Almindelig Hospital var han 1857—67 Reservelæge ved Sindssygehospitalet ved Aarhus, hvor han fik en udmærket psykiatrisk Uddannelse under Selmers Ledelse, men uden at nære særlig Sympati for denne. 1863 blev han Dr. med. (»Om Blodaaresvulsten«). I Udlandet studerede han Retsmedicin og Kemi 1866—67, hvorefter han blev Reservelæge ved Kommunehospitalet i Kbh. Efter Konkurrence blev han 1868 Docent ved Universitetet i Retsmedicin og Hygiejne, 1868—71 var han tillige Prosektor ved Kommunehospitalet, 1869 blev han Lektor ved Universitetet og 1874 Professor ordinarius, 1880 Medlem af Sundhedskollegiet. 1875—87 var han Overlæge ved den nyoprettede 6. Afdeling ved Kommunehospitalet, ligesom han ogsaa forelæste over Psykiatri. Som Videnskabsmand var G. ikke original, men i Kraft af sin hurtige Opfattelse og sit store Overblik beherskede han sine vidtspændende Fag. Han formaede i vide Kredse at vække Interessen for hygiejniske Spørgsmaal gennem sine klare og interessante Forelæsninger og velskrevne Tidsskriftartikler. Derimod var hans Indsats for Udviklingen af Sindssygevesenet bl. a. som Medlem af Kommissioner til Opførelse af Sindssygehospitaler i Viborg og ved Middelfart præget af Mangel paa Fremsyn, saaledes at han i væsentlig Grad var medvirkende til at forsinke og modarbejde Udviklingen af et tidssvarende Sindssygevesen i Danmark. — G. var 1879 Medstifter af og fra 1888 Formand for Selskabet for Sundhedsplejen samt Hovedredaktør af »Tidsskrift for Sundhedspleje«. Af hans Afhandlinger kan nævnes »Om Hysteri i Barnealderen« (1872) og »Tyfusepidemien i Horsens Straffeanstalt« (s. A.). — R. 1879. DM. 1888.

Univ. Progr. Nov. 1863. Tidsskr. f. Sundhedspleje, VIII, 1901. Hospitals-tidende, 4. Rk., VIII, 1900, S. 1213—16. Ill. Tid. 18. Nov. s. A. Hj. Helweg: Sindssygevesenets Udvikling i Danmark, 1915. Daniel Jacobson: Jeg husker, 1923, S. 122.

Max Schmidt.

v. **Gähler, Peter Elias**, 1718—83, Officer. F. 1718 i Kbh., d. 2. Maj 1783 i Itzehoe, begr. sst. Forældre: senere Overkrigskommissær i Slesvig og Holsten, Konferensraad Caspar v. G. (ca. 1683—1759) og Maria Gertrud Weber (1684—1770). Gift 23. April 1762 i Kbh. (Fred. Ty.) med Christine Sophie Ahlefeldt, døbt 7. Febr. 1745 i Eckernförde, d. 19. Juli 1792 i Itzehoe (gift 2° 1792 med Generaløjtnant, Greve Carl Alexander v. d. Goltz, s. d.), D. af kar. Major, senere Oberstløjtnant Henrik A. (1711—65) og Frederikke Marsilia Krag (1724—56).

v. G. deltog som Kadet i Rytteriet i Felttoget ved Mosel 1734—35, blev 1736 kar., n. A. virkelig Kornet, 1743 Løjtnant og deltog 1744—46 i Felttog med den franske Hær under Moritz af Sachsen og Løvendal, bl. a. som Adjudant hos Prinsen af Conti. 1746 blev han kar. Ritmester, n. A. virkelig Kaptajn i Infanteriet, 1750 Kompagnichef i Garden til Fods, 1753 Oberst »i Armeen« og Generaladjutant hos Kongen. 1758 udnævntes han til Generalmajor i Kavaleriet og, vedblivende som Generaladjutant hos Kongen, »virkelig« Generaladjutant hos Feltmarskal Frederik Ernst af Brandenburg ved Korpset i Holsten under Syvaarskrigen, og 1760 blev han »af særlig Naade« yderligere Generalkvartermester »over Kongens Armeer«, til hvilken Stilling han var fortrinlig egnet. Allerede som ganske ung var han blevet fremhævet for Tjenstiver og Kundskabstrang; han havde betydelig Krigserfaring, havde gjort Tjeneste i de to Hovedvaabenarter, og som Generaladjutant hos Kongen havde han haft Lejlighed til at sætte sig ind i alle militære Forhold, planlægge og lede større Øvelser, foruden at han gentagne Gange havde været sendt til Udlandet med fortrolige Hverv. Han var en meget kundskabsrig Mand med flersidig Dannelse, gode Sprogkundskaber og en særdeles vindende Optræden. Men allerede nu, i 40-Aarsalderen, var hans Helbred noget svækket af det intensive, stadige Arbejde i Bureauerne.

Som Generalkvartermester udarbejdede han Forslag om Stabs-tjenesten, dannede sig en Stab af danske og norske Officerer og oprettede et Guidekompagni af udlærte Jægere, suppleret med »Krüpschützen«. 1761 planlagde han de Inspiceringer, hvorved Saint-Germain gjorde sit første Bekendtskab med Hæren. Med Saint-Germains Udnævnelse til Afløser af Feltmarskal Ernst begyndte et nøje Samarbejde mellem de to Mænd og indleddedes et Venskab, som, trods Forskelligheder i Karakter og Anskuelser, varede deres Liv igennem. For den geniale, men hastige og voldsomme, med Hærens og Landets Forhold fuldstændig ukendte Saint-Germain var v. G.s Fagkundskab og Kendskab til alle betydende Mænd i og uden for Hæren af største Betydning, hvortil kom, at v. G. var udpræget fransk indstillet og paa flere Omraader havde samme Anskuelser som Saint-Germain, og v. G.s elskværdige, føjelige Natur gjorde ham til en behagelig, yderst flittig Medarbejder og et forsonende Mellemlid udadtil.

Allerede Vinteren 1761—62 udarbejdede de to Mænd hver for sig Forslag om en Nyordning af Hæren. v. G. fik Saint-Germains til Erklæring og fraraadede bestemt dets Antagelse. Efter at v. G. havde arbejdet med paa flere Projekter, lod Kongen Overkrigs-

sekretær Ahlefeldt, **Saint-Germain**, Hauch og v. G. træde sammen til en Gennemgang af et Projekt af Saint-Germain, som Kongen i Hovedtrækkene havde godkendt paa Forhaand, og Resultatet blev Hærplanen af Juni 1763 (Forordn. 3. Aug. s. A.). Ved denne Plan oprettedes Generalkrigsdirektoriet med Saint-Germain som Præsæs og bl. a. Hauch og v. G. som Deputerede. Den **maatte** dog afløses af en ny ved Forordn. 13. April n. A. 1765 udnævntes v. G. til Generalløjtnant, og han forblev i **Direktoriet** ved den Udrensning, Saint-Germain foretog. S. A. var v. G. Medlem af den Kommission, der forkastede Saint-Germains Plan for den norske Hær. 1766 afskedigede Christian VII. pludselig Saint-Germain som Præsæs i Direktoriet, v. G. som Deputeret, og som Bevis for Kongens »stadige Naade og Tillid til v. G.s fortsatte Iver« blev han sendt til **Glückstadt** til den intetsigende Post som **Vicckommandant**; men det forbødes Kommandanten at overlade Tjenstforretninger til ham. Kort efter fik han dog Tilladelse til at opholde sig i Landet, hvor han vilde, samt en Slags Ekspectance paa Kommandantposten og derefter Rejsetilladelse til Udlandet for at søge Lægehjælp og bruge Badene. Da Kongen n. A. i Marts genoprettede Direktoriet, gik v. G. ind **deri** sammen med Saint-Germain. I Nov. s. A. blev denne atter »fritaget« for **Præsident**-stillingen og beordredes kort Tid efter til at forlade Landet, medens v. G., varmt anbefalet af Greven, forblev i det nu atter oprettede Kollegium, og 1770 blev han Præsæs i dette.

Hidtil havde v. G. holdt sig uden for Politik, men 1770 kom han i nær Forbindelse med Struensee, medens hans overordentlig skønne, muntre og elskværdige Hustru var blevet Dronningens nærmeste Veninde. Struensee drøftede indgaaende de civile Kollegiers Omordning med v. G., der udarbejdede et Forslag derom i Lighed med det militære, og samtidig med, at Struensee styrkede det **Bernstorff'ske** Ministerium, satte han bl. a. v. G. ind i Gehejmekonseillet. Da Struensee kort efter opløste dette, blev v. G. Præsæs i det Raad af de højeste Embedsmænd, der skulde træde i Stedet for det opløste. v. G. var imidlertid for klog og for forsigtig til helt at følge Struensee paa dennes farlige Bane; han fraraadede stærkt Ophævelsen af Garderne, der blev Anledning til Optøjerne umiddelbart forud for Hofrevolutionen 17. Jan. og krævede en **kgl.** Resolution herfor, medens han i Almindelighed var meget betænkelig over for Struensees Planer og Handlinger og fremhævede, at hans Stilling som Minister var i Strid med Kongeloven. Mod Slutningen af 1771 synes han at have mistet Indflydelsen paa Struensee, der havde faaet Falkenskiold hjemkaldt og, trods v. G.s

og Rantzau-Aschebergs skarpe Modstand, paa hidtil ukendt Vis trukket ham frem. Det bør nævnes, at v. G. var Medunderskriver af den Betænkning 1769 om Stavnsbaandets Ophævelse, der 1788 i Colbiørnsens Haand blev et saa virkningsfuldt Vaaben i Kampen mod det daværende Generalkommissariatskollegium.

Ved Hofrevolutionen 17. Jan. blev v. G. og Hustruen arresteret og sat i Kastellet, hvor de begge blev behandlet meget uskaansomt. Under Domsforhandlingen blev v. G.s Partitaget mod det Bernstorff'ske Ministerium særlig fremdraget og bevist. 1. Febr. blev hans tidligere Kollega og Ven Rantzau-Ascheberg Leder af Kollegiet, og 12. Juni blev han afskediget fra alle sine Stillinger. Den store Pension, der højtidelig var tilsikret ham 1767, nedsattes til 500 Rdl., medens hans Hustru fik de 500 Rdl., der særlig var lovet hende. De maatte opholde sig i Jylland eller Lolland-Falster, men slog sig ned i Holsten.

Politiske Modstandere af v. G. har beskyldt ham for at være intrigant, egoistisk og havesyg, hvad der dog ikke bør tages alt for bogstaveligt. Fra militær Side er der ikke fremsat noget saadant, skønt v. G. i en Aarrække havde været i Stillinger med meget stor Indflydelse og Myndighed. Det er et Faktum, at han kun ved Hjælp af tjenstlig bevilgede Ekstratillæg o. l. til Nød kunde slaa sig igennem. — Fru v. G. var i hin Tid en meget omtalt Dame, og Rygtet vidste at fortælle om hendes Letsindighed o. s. v. Det er vist nok, at hun var stærkt omsværmet ved det frivole Hof, og det kan se mindre godt ud, at en af hendes Tilbedere, den rige Fabrikejer Generalmajor Classen, efter Domsafsigelsen udstedte Forskrivning til Ægteparret for 1200 Rdl. aarlig for deres Levetid; men Classen var gammel Ven af Huset og stod i Taknemmelighedsgæld til v. G. paa Embedsvegne. Sikkert er det, at Fruen, der var meget yngre end Manden, var en god og omhyggelig Hustru og en øm, opofrende Moder for Sønnen, deres eneste Barn.

Hv. R. 1763. — Maleri af C. G. Pilo (Fr. borg). **Miniaturer** i Privateje.

E. Holm: Danmark-Norges Hist. 1720—1814, III, 1897—98; IV, 1902; V, 1906. Dsk. Mag., 5. Rk., VI, 1909; 6. Rk., IV, 1928. Dsk. Saml., 1. Rk., V, 1869—70. Personahist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892. C. A. Trier: Ulrik Adolph Holstein, 1916. Danmarks Adels Aarboeg, XXXIX, 1922, S. 480. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772, I—III, 1927—30. L. Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, V, 1899, S. 152—55. A. Paludan-Müller: Generalmajor Classen, 1923. Rockstroh.

Gætje, Jørgen Johan Valdemar, 1850—1905, Bagermester. F. 10. Juli 1850 i Kbh. (Trin.), d. 13. Maj 1905 sst., begr. sst. (Ass.).

Forældre: Bagermester Jørgen Ferdinand G. (1817—82) og Johanne Henriette Schrøder (1825—75). Gift 18. Aug. 1875 i Stettin med Louise Ernestine Wilhelmine Jantzen, f. 2. Jan. 1856 i Stettin, d. 81. Okt. 1923 i Kbh., D. af Slagtermester Johann Christian Ludwig J. (1826—95, gift 2° 1862 med Otilie Amalie Köhn, 1837—89) og Florentine Louise Auguste Flügge (1834—60).

G. blev født i den lave, hyggelige Bagergaard paa Fælledvej, hvor Faderen 1845 havde grundlagt det G.ske Bageri. Han stod i Bagerlære hos Faderen, og efter et Ophold i Udlandet, hvor han arbejdede et Par Aar i Wien, vendte han tilbage til Bageriet paa Fælledvej. 1875 løste han Borgerskab og førte derefter Forretningen videre. Allerede 1886 blev han Oldermænd for Kbh.s Bagerlav, og til Gavn for sin Stand ledede han det gamle Lav i sytten Aar. 1895—1901 var han Medlem af Borgerrepræsentationen. — Som Formand for Haandværkerforeningens og Haandværkerstandens Repræsentantskab interesserede G. sig særlig for den store Stiftelse Alderstrøst. Han var ogsaa en Tid lang Haandværkerbankens Formand. I de sidste seks Aar af sit Liv var han Direktør i Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening, hvor han ved sin Friskhed og Djærvhed ofte under en vanskelig Situation hjalp Forhandlingerne paa Gled. I Haandværkerkredse blev han overordentlig populær gennem sit Arbejde for Haandværkerens Vel og i Kraft af sit vennelske Væsen. G. var altid veloplagt. Under selskabelige Sammenkomster i Haandværkerforeningen vandt han alle for sig ved sit muntre Lune og ved sin smukke Sangstemme, og hans Popularitet rakte langt ud over Haandværkerens Kreds. Han var en af de mest velsete Personligheder i Datidens Kbh. Alle kendte Bagernes Oldermænd med den statelige Skikkelse, det soignerede Ydre, den høje graa Hat og den sølvknappede Stok, og selv elskede han sin By og dens Liv. — R. 1892. — Maleri af Kr. Zahrtmann i Bagerlavets Hus. Blyantstegning af L. Find 1897 (Fr.borg). Radering af Tom Petersen 1904. Træsnit efter Fotografi 1893.

Arbejdsgiveren 17. Maj 1905. Haandværkerforeningens Medlemsblad 1.

C. A. Clemmensen.

Gøde, Henrik Clausen, d. 1676, Bogtrykker og Avisudgiver. D. 10. Aug. 1676 i Kbh., begr. sst. (Trin. K.). Gift Nov. 1660 med Sophie, der overlevede ham (gift 1° med Bogtrykker Peder Jensen Morsing, s. d.).

H. G., hvis Herkomst er ukendt, virkede fra ca. 1654 som Bogtrykker i Kbh. Ved sit Ægteskab med Universitetsbogtrykker

Morsings Enke, der havde arvet sin Mands Privilegier, opnaaede han Stillingen som Universitetets 1. Bogtrykker og blev snart efter tillige kgl. Bogtrykker, eller, som det efter Enevældens Indførelse hed, »Direktør for Hans kgl. Majestæts Bogtrykkeri«. Han erhvervede efterhaanden adskillige Særrettigheder, 1663 fik han saaledes Konfirmation paa flere af sine Forgængeres Privilegier, der bl. a. hjemlede ham Ret til at trykke Aviser, 1666 fik han Eneret til Udgivelse af danske Almanakker og 1667 Fortrinsret til at trykke Skolebøger. Han har især gjort sig bekendt som Avisudgiver, 1663—69 udgav han først »Europäische wochentliche Zeitung« og derefter »Ordinarie Post-Zeitung«. Disse Aviser, som undertiden udkom flere Dage i Ugen, indeholdt dog kun udenlandske Nyheder. Foruden Aviserne udgik fra hans Presse ogsaa mange Bøger, bl. a. Anders Arrebos store Værk »Hexaëmeron« (1661). Paa Grund af Svagelighed overdrog han 1670 sin Bestilling som kgl. Bogtrykker og sine Privilegier til sin nedenn. Broder Jørgen G., men vedblev dog at fungere som Universitetsbogtrykker lige til sin Død. H. G. var en formuende Mand, der foruden flere Huse i Kbh. ejede Frøslevgaard i Stevns Herred. Hans Enke satte ham og sin første Mand et fælles Epitafium i Trinitatis Kirke.

P. Stolpe: Dagspressen i Danmark, I, 1878, S. 202—23.

Lauritz Nielsen (P. Stolpe).

Gøde, Jørgen Clausen, d. 1676, Bogtrykker og Avisudgiver. Begr. 6. Dec. 1676 i Kbh. Broder til Henrik G. (s. d.). Gift i Sommeren 1671 med Dorothea Cassube, begr. 1. Juli 1718 i Kbh. (Petri) (gift 2° 1677 med Bogtrykker Corfitz Luft, d. 1680; 3° 1682 med Bogtrykker Joh. Philip Bockenhoffer, s. d.), D. af Boghandler Chr. C. (s. d.) og Hustru.

Efter rimeligvis at have været i sin ovenn. Broders Tjeneste overtog J. G. 1670 dennes Privilegier og Bestillingen som kgl. Bogtrykker; efter Broderens Død blev han tillige Universitetsbogtrykker, men døde kun faa Maaneder efter ham. En Tid synes de to Brødre at have drevet Forretningen i Fællesskab. Ligesom Broderen virkede J. G. væsentlig som Avisudgiver. Han har trykt største Delen af Anders Bordings rimede Maanedsbld »Den danske Mercurius«, der udkom 1666—77 og er den ældste danske Avis; indtil da havde alle de Aviser, som var udgivet i Danmark, været affattet paa Tysk. Han har rimeligvis fortsat sin Broders tyske Avis, men intet heraf eksisterer mere, derimod er i Brudstykker bevaret en dansk Avis, »Ordinarie Post-Tidende«, som han fra Nov. 1672 udgav to Gange, senere een Gang om Ugen, og som trods

sit ringe Omfang var ret vel forsynet med indenlandske Nyheder. I Tilslutning hertil udgav han i et kortere Tidsrum ogsaa en **Maanedssavis**, hvoraf dog kun et enkelt Nummer (fra 1674) er bevaret. Efter J. G.s Død førtes Trykkeriet og Avisudgivelsen videre af hans dygtige Enke, der fik Tilladelse til at beholde baade Stillingen som Universitetsbogtrykker og alle sin Mands Privilegier.

P. Stolpe: Dagspressen i Danmark, II, 1879, S. 206—21.

Lauritz Nielsen (P. Stolpe).

Gønge (Gyng), **Mikkel Pedersen**, d. 1587 el. 88, Høvedsmand. Gift 1° med en svensk adelig Enke. 2° med Barbara Baden, D. af Aksel B. og Anne Saxtrup. 3° med Birgitte (el. Beate) Myre (gift 2° senest 1591 med Jens Falk el. Mormand, d. tidligst 1622), D. af Jens M. til Hunestad (d. 1565) og Johanne Hvittenstiern (d. tidligst 1584).

M. G., der stammede fra Gønge Herred i Skaane, tjente i sin Ungdom Gustaf Vasa, men forlod paa Grund af Rivninger med sin første Hustrus Slægtninge **Sverige** ca. 1557. 1559 fik han Tilladelse til at bo i Danmark og »nære sig som andre Under-saatter« og traadte n. A. i Frederik II.s Tjeneste som Enspænder. Under Syvaarskrigen blev han Høvedsmand for en **Fænnike** væsentlig skaanske Skytter, var jævnlig tilforordnet Daniel Rantzau som stedkendt Raadgiver og Vejviser, men løste ogsaa med Snarraadighed og Hensynsløshed en Række andre, mindre militære Opgaver. Vinteren 1564—65 laa han saaledes ved Varberg for at hindre Anslag mod det norske Fiskeri og overtog **Efteraaret** 1565 Bevogtningen af Skaanes Nordgrænse. Han fulgte Daniel Rantzau til Sverige 1567, men blev 26. Nov. med 30 Mand sendt til Danmark for at hente Forstærkning og naaede efter et glimrende gennemført Togt gennem Hulvejen paa elleve Dage til Kbh. For sine Fortjenester under Krigen blev han adlet 1571 og var til sin Død Høvedsmand for de danske Skytter. Han blev 1563 forlenet med Vigsø Kongsgaard, 1565 med Himlinge og Glimager i Gønge Herred. 1568 fik han **Bjørnstrup** i Torne Herred for Livstid, og 1579 blev samme Gaard tilskødet ham. Han ejede desuden en af de største Gaarde i Malmø.

H. F. Rordam: **Monumenta** historiae danicae, II, 1875. Kancelliets Brevbøger 1556—88, 1887—1906. Vilh. la Cour i Vort Forsvar 16. og 30. Aug. og 13. Sept. 1903.

Povl Bagge (Møllerup).

Gønge, Svend Poulsen, se Poulsen.

Gøricke, Adolph Wilhelm Theodor, 1798—1885, Læge. F. 1. Febr. 1798 i Paris, d. 2. Okt. 1885 i Kbh. (Fred. Ty.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Præst ved den danske Legation i Paris, senere ved Frederiks tyske Kirke i Kbh. Christian Georg Wilhelm G. (1762—1829) og Sophie Elisabeth Cappaan (1775—1846). Gift 16. Nov. 1831 i Kbh. (Fred. Ty.) med Julie Marie Massmann, f. 6. April 1800 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 14. Okt. 1883 sst. (Fred. Ty.), D. af Præst ved Frederiks tyske Kirke N. H. M. (s. d.) og Hustru.

G. kom 1810 til Kbh. med Forældrene og dimitteredes 1817 fra Metropolitanskolen; 1822 absolverede han den medicinske Eksamen. Efter at han 1824 havde taget Doktorgraden i Kiel, foretog han en længere Studierejse gennem Tyskland, Frankrig og England og nedsatte sig efter Tilbagekomsten som praktiserende Læge i Odense, hvor han 1830 tillige blev Læge ved Graabrødrehospitalets Daareafdeling. Ved sin Virksomhed i Odense erhvervede G. sig Anerkendelse og Anseelse bl. a. ved at indføre en bedre Behandling af de sindssyge, og da Klagerne over Forholdene paa St. Hans Hospital paa Bistrupgaard 1831 gjorde sig saa stærkt gældende, at Anstaltens hidtidige Overlæge, Kirurgen J. H. Seidelin maatte fratræde, var G. den eneste danske Læge, der var kvalificeret til at overtage den ledige Stilling. I Slutningen af 1831 modtog han Udnævnelsen og søgte i den følgende Tid at hævde og styrke sin Autoritet ved at publicere Redegørelser for Hospitalets Virksomhed ligesom ogsaa ved enkelte andre psykiatriske Afhandlinger af mere videnskabelig Art, der navnlig tryktes i »Bibliotek for Læger« og senere i »Hospitalsmeddelelser«, af hvilket Tidsskrift han var Medudgiver. Hans milde, humane Aand gav sig hurtig efter hans Ansættelse paa St. Hans Hospital Udslag i Forbedringer af de sindssyges Kaar, navnlig Afskaffelse af en Del af det tidligere anvendte Tvangs- og Straffesystem. Men det var mere som Følge af hans elskelige og venlige Personlighed end paa Grund af en dyberegaaende moderne Indstilling over for Behandlingen af Sindsyge, at han som den første her hjemme indførte en human Behandling af disse Sygdomme, og han formaaede ikke at hævde sin Autoritet eller tilfredsstille de Krav, der stillede til ham fra forskellig Side. Allerede tidlig blev hans Virksomhed og særlig hans Mangel paa Energi over for sine foresatte, den københavnske Fattigdirektion, Genstand for nærgaaende Angreb i Avisartikler og Brochurer. Af den Komité, der nedsattes 1857 til en Reorganisation af Hospitalet, var han vel et selvskrevet Medlem, men det var hans tidligere Lægekandidat og senere skarpe og uforsonlige Kritiker H. Selmer, der her gjorde Psykiatriens nye Synspunkter og

Krav autoritetsmæssig gældende. Ved Slutningen af 1862 trak han sig tilbage fra Overlægestillingen, hvorefter han privatiserede i Kbh. Under sit Ophold her var han fra Diakonissestiftelsens Oprettelse 1863 et virksomt Medlem af dennes Bestyrelse og Leder af Diakonissernes Uddannelse, ligesom han ogsaa var Medlem af Repræsentantskabet for det københavnske Asylselskab og af Centralkomiteen. — Tit. Professor 1847. Etatsraad 1863. — R. 1859. — Barnebillede ca. 1804 af J. L. G. Lund i Familieeje. Ungdomsbillede i Familieeje.

Aarsbretning for St. Hans Hospital 1885. H. Selmer: Om Psykiatriens Tilstand i Danmark, 1841. Hj. Helweg: Sindssygeværnsnets Udvikling i Dan-

5.

Max Schmidt (Jul. Petersen).

Gørsting, se Gyrstinge.

v. **Görtz**, Carl Friedrich Adam, Greve v. **Schlitz**, kaldet, 1733—97, Officer. F. 21. Dec. 1733 i Schlitz i Franken, d. 24. Aug. 1797 i Ohlau i Schlesien, begr. sst. Forældre: Grev Johann v. G., Besidder af Rigsgrevskaftet Schlitz (1683—1747) og Marie Friederike Dorothea Sophie v. G. af Linien Rittmarshausen (1696—1773). Gift 15. Juni 1764 i Kbh. (Slotsk.) med Komtesse Louise Charlotte Knuth, f. 4. Marts 1745 i Kbh., d. 1795, D. af Stiftamtmand, Greve Eggert Christopher K. til Knuthenborg (s. d.) og 1. Hustru.

v. G. var 1760 Oberst i den hessiske Hær og traadte Marts 1762 i dansk Tjeneste som Oberst (Anc. fra 1760) i Saint-Germains Stab under v. **Gähler** og fik n. A. Regiment i Odense, hvor han opholdt sig indtil Vinteren 1766—67. Hans Fjender har udtalt om ham, at han var en dygtig Officer, og han kom hurtigt i godt Forhold til sit Officerskorps. Ved Begyndelsen af 1767 blev han, der kort i Forvejen havde søgt om Tilladelse til at gaa i fransk Tjeneste, draget ind i det af Saint-Germain ledede Parti, der lidenskabeligt bekæmpede Prins Carl af Hessen. I Marts s. A. blev Prinsen og General v. Huth ved v. G.s Hjælp drevet ud af den militære Ledelse, Generalkrigsdirektoriet genoprettet med Saint-Germain som Præsæs og v. G. som en af de Deputerede deri samt Kommandør for den kombinerede Garde til Hest og Fods. Men samtidig førtes Kampen ind mod det Bernstorffske Ministerium og dets Udenrigspolitik, navnlig Mageskifteforhandlingerne med Rusland. v. G. skal ved sit muntre Væsen og sin frivole Underholdning have faaet en saadan Indflydelse hos den purunge, fordærvede Christian VII, at han betragtedes som almæg-

tig og misbrugte sin **Indflydelse**. »Det kan gaa ud over enhver«, skriver den yngre Bernstorff til Faderen i Begyndelsen af Marts. Da greb de russiske Diplomater Filosofof og Caspar v. Saldern ind over for Kongen. Med de sorteste Farver skildrede de v. G.s Karakter og opnaaede, at Kongen tilbagefordrede Resolutionen om v. G.s Overtagelse af Garderne og flere i Forbindelse dermed staaende Ordre, hvilke han derpaa opbrændte; men v. G.s Udtræden af Direktoratet blev først befaleet efter fornyede Stormløb af de to Diplomater. Det hed sig herefter, at v. G. skulde gaa som Envoyé til Berlin, og han forlod straks **Kbh.**, men kun for at overtage sit gamle **Regiment**. »v. Huth og v. G. er rejst,« skrev Bernstorff 28. Marts, »og deres Fjernelse tilbagegiver Ro hos alle fornuftige og hæderlige Mennesker her i Landet.« — I Nov. s. A. fritog Kongen **Saint-Germain** for Præsidiat i Direktoratet, og i **Dec.** blev v. G. dimitteret — uden Pas og uden Forhøjelse af Chargen; »trods alt er v. G. at beklage«, skriver Bernstorff. — **1771** traadte v. G. i preussisk Tjeneste, hvor han til sidst blev General af Kavaleriet. — Kammerherre **1762**. — Pastel af P. **Als** (Løvenborg).

Allgem. deutsche Biographie, IX, **1879**, S. 395 f. E. Holm: Danmark-Norges Historie **1720—1814**, IV, I, **1902**. **Hist. Tidsskr.**, 4. Rk., III, **1872—73** S. **102—09**. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, **1904**. Otto Brandt: Caspar v. Saldern, **1932**. *Rockstroh.*

v. Görtz (Goerz), **Georg Otto Heinrich**, Friherre **v. Schlitz**, kaldet, **1668—1719**, gottorpsk og svensk Statsmand. F. **1668**, hennrettet 2. Marts (n. St.) **1719** i Stockholm, antagelig begr. i Hamburg. Forældre: Hauptmann i den franske Kreds, Arve-marskal i Stift **Fulda**, Friherre Philipp Friedrich v. G. (**1641—95**) °S 1. Hustru Anna Juliane Elisabeth v. Minnegerode (**1653—87**). Gift **1704** med Christine Magdalene Reventlow, f. ca. **1676**, d. 27. Juni **1713** i Hamburg (gift 1° **1699** med Gehejmeraad Cai Rantzau til Neuhaus, **1650—1704**, gift 1° **1670** med Catharine Margrethe **Blome**, **1649—87**, 2° med Dorothea Reventlow, **1657—97** (gift 1° **1675** med Gehejmeraad, Baron Hans Heinrich Kielman v. Kielmansegg, **1636—86**, gift 1° **1663** med Mette v. der Wisch, **1645—74**)), D. af Gehejmeraad Ditlev R. til Reetz (**1654—1701**) og Dorothea Ahlefeldt (ca. **1648—1720**).

Om v. G.s Ungdom er meget lidt kendt. Han studerede i Jena, hvor han satte sit ene Øje til i en Duel. Gennem sin Farbroder, tidligere Hofmester hos Hertug Frederik **IV.**, nu Kammerpræsident i Hannover, ansattes han **1698** som Kammerjunkere hos Hertugen, var til Stede ved dennes Bryllup i Stockholm, blev efter et Gesandt-

skab til Wien Overskænk og fulgte senere Frederik IV. paa Felttoget til Polen. Efter Hertugens Fald ved Klissow (1702) drog han til Stockholm, hvor Enkehertuginde Hedvig Sofia udnævnte ham til Gehejmerraad. Som saadan og som Kammerpræsident og Overhofmarskal blev han Medlem af den af Administratoren Christian August (s. d.) ledede gottorpske Formynderregering. Hans Andel i de Reformers, som 1704—08 ved en Række Forordninger søgtes gennemført i Forvaltning og Retspleje, er ikke oplyst — sandsynligvis havde Kancellipræsident Fr. Rantzaus Hovedæren for dem —, men i den saakaldte »Frakturstrid« med Danmark talte v. G. mod Eftergivenhed og søgte ved en Rejse til Karl XII. i **Altranstädt** 1706 den svenske Konges Støtte; hans Virken for Fællesregeringens Ophævelse bragte ham samtidig i skarp Mod sætning til Hertugdømmernes Ridderskab med Rantzaus i **Spidsen**. v. G.s vigtigste Medbejler var længe den gamle Gehejmerraad Wedderkop (s. d.). v. G. søgte Støtte hos Administratoren ved at skaffe ham Midler til et yppigt Hofliv, hos Hoffets Dameverden og hos en Række Kreaturer, til Dels af fremmed Herkomst, som han anbragte i indflydelsesrige Stillinger; Wedderkops Hovedstøtte var Hertuginde; efter hendes Død 1708 fik v. G. frit Spil. Han sluttede Forlig med Danmark i Altona 1709 og lod derpaa Dec. s. A. Wedderkop fængsle og indespærre i Tønning; den danske Konge fik et større Laan af Wedderkops sekvestrerede Formue og sluttede et nyt Forlig i Hamburg 1710 om Fællesregeringen og **Skatteopkrævningen**. v. G.s egentlige Administrationsperiode 1709—13 kendetegnes ved et haardt og vilkaarligt absolutistisk Finanstyre, hvis Formaal var ved skamløst Salg af Embeder, nye Skatter, Oprettelse af Monopoler, Optagelse af Laan hos jødiske Bankierer, Nedlæggelse af Landsbyer, administrative Indgreb i Retsplejen m. m. at skaffe Midler til et ødselt Hofliv og et kostbart Diplomati og til at berige v. G. selv og hans Venner. Udadtil var **Hovedfaren** den danske Konges aldrig opgivne Ønske om at erhverve det gottorpske Slesvig og muligvis mere. Gottorps naturlige Beskytter var nu, som før, Sverige, men Karl XII. sad i Bender, og da Frederik IV. 1710 i Alliance med Sachsen og Rusland begyndte Krig med Sverige, blev Gottorps Stilling mere end vanskelig, og v. G. blev for at undgaa Brud med Danmark og samtidigt efter Evne støtte Sverige drevet ind i et diplomatisk Dobbeltspil, i hvilket han viste sjældne Evner, men ogsaa en sjælden Mangel paa Skrupler. Da Stenbock efter Gadebuschslaget rykkede ind i Hertugdømmerne (Jan. 1713), lovede baade v. G. og Christian August Frederik IV. streng Neutralitet, men aabnede kort efter, idet

de søgte at dække sig bag en forfalsket Ordre fra Hertug Carl Frederik, Fæstningen Tønning for den svenske Hær. Frederik IV. lod Hertugens Lande besætte, og da efter Tønning's Fald (Febr. 1714) Beviser for v. G.s Dobbeltspil kom ham i Hænde, var v. G. færdig i Hertugdømmerne, samtidig med at en af ham forsøgt Tilmærelse først til Preussen, derpaa til Rusland slog fejl. Christian August og Hertug Carl Frederik, som 1716 lod en svensk Raadskomit  give ham Decharge for hans Administration, slap ham imidlertid ikke. Vigtigere var det dog, at han 1715 i **Stralsund** vandt Karl XII. for sig og 1716 blev dennes ledende Minister. v. G.s maaske fra visse Synspunkter set geniale, men hensynsløst haardhændede svenske Finanspolitik, der dikteredes af den Krise, hvori Landet befandt sig, og hans Ydrepolitik, der efterhaanden søgte Tilknytning til næsten alle Hoffer i Europa og bar Vidne om en frodig Kombinations- og Intrigekunst, kan ikke skildres her. De danner et vigtigt Kapitel i svensk og Hovedkapitlet i v. G.s Historie. Karl XII.s D d (11. Dec. 1718) standsede hans Bane. Han havde alle svenske Regerings- og St nderkredse mod sig og var som Hovedfork mperen for sin Hertugs Arvekrav paa den svenske Trone det hessiske Pr tendentpars farligste Modstander. Man blev derfor let enig om at henrette ham som »frihetstidens f rsta politiska offer«. — Portrætteret paa B. Denners Maleri af det gottorpske Hof 1712 (Eutin). Miniature i Nationalmuseet i Stockholm. Stik bl. a. af K. Fritsch. Litografi af A. J. Salmson. Træsnit af H. P. Hansen 1873.

P. F. Arpe: *Gesch. des Herzoglich Schleswig-Holstein-Gottorfischen Hofes*, 1774. N. Falck: *Samml. zur Kunde des Vaterlandes*, I, 1819. A. Hoier: *K nig Friedrich des 4ten glorw rdigstes Leben*, I—II, 1829. P. v. Kobb : *Schleswig-Holsteinische Geschichte vom Tode des Herzogs Christian Albrecht bis zum Tode Königs Christian VII (1694 bis 1808)*, 1834. P. v. Hedemann-Heesen: *Die Herzogt mer Schleswig-Holstein und die Neuzeit*, 1926. Bidrag til den store nord. Krigs **Hist.**, udg. af Generalstaben, I—VIII, 1899—1930. J. F. Chance: *George I and the Northern War*, 1909. H. Almquist: *Holstein-Gottorp, Sverige och den nordiska ligan i den politiska krisen 1713—14* (Skr. utg. af *Kungl. Human. Vetenskaps-Samf. i Uppsala*, XXI, 1, 1918). *Revue d'histoire diplomatique*, IX, 1895. *Svensk hist. tidskr.*, XVIII, 1898; XL, 1927. K. J. Hartman: * l ndska kongressen och dess förhistoria*, I—V, 1921—30 (*Acta Acad. Aboensis, Humaniora*, II, 1; III, 5; IV, 3; V, 3; VII, 1). *Karolinska forbundets  rsbok* 1924. R. F hr us og L. Stavenow i *Sveriges historia till våra dagar*, VIII, 1921; IX, 1922.

C O *Boggi Andersen*

G rtz, Jens Vilhelm Charles, f. 1852, Officer. F. 21. Juni 1852 i H tten Skovridergaard ved Slesvig. Forældre: Kaptajn, kgl. Skovrider i Hiitten Amt, senere Branddirektør i Fredensborg Julius

Christian G. (1815—1901, gift 1° 1844 med Marie Sophie **Elise** Muller, 1820—49) og Henriette Vilhelmine Emilie Møller (1827—1915). Gift 4. Jan. 1884 i Fredensborg med Amalie Vilhelmine Benthin, f. 16. Maj 1864 paa Agnøgaard, Præstø Amt, D. af Proprietær, senere Branddirektør i Fredensborg Vilhelm Nicolaj Julius B. (1835—98, gift 2° 1878 med Elisa Gørtz, 1851—1902) og Vilhelmine Andrea Dorothea Holm (1844—75).

G. blev Student 1870 fra Schneekloths Skole, n. A. cand. phil. og, efter at have gennemgaaet Officerskolens yngste og næstældste Klasse, 1873 Sekondløjtnant, 1875 Premierløjtnant i Fodfolket. 1876—78 gennemgik han ældste Klasse (Stabsafdelingen), var 1879—80 Adjudant ved 1. Generalkommando, 1880—83 til Tjeneste i Krigsministeriet, 1882—83 som Adjudant hos Krigsministeren. 1883 blev han Kaptajn, 1890 forsat til Generalstaben, 1891—96 som Stabschef hos Generalinspektøren for Fodfolket; blev Oberstløjtnant og Bataillonschef 1896. 1897—1903 var han Chef for Krigsministeriets 1. Departement, 1903—05, som Oberst i Generalstaben, Stabschef ved 2. Generalkommando. Efter en kort Tid at have haft Regiment udnævntes han 1905 til Generalmajor, var Chef for Generalstaben 1905—09 og fra sidstnævnte Aar til 1917 Generalløjtnant og Chef for 1. Generalkommando. Han afgik 1918 paa Grund af Alder. Under Sikringsstyrkens Formering under Verdenskrigen var han fungerende Overgeneral Aug. 1914—Aug. 1917. — I sine mangeartede Tjenestestillinger har G. været Medlem af flere Kommissioner og Komiteer og gentagne Gange været i Sendelser til Udlandet. Allerede tidligt var han anset som en fremragende, teoretisk og praktisk dygtig Officer, og Aarene igennem erhvervede han sig almindelig og stedse voksende Højagtelse ved sin store Indsigt i alle militære Forhold, sin Samvittighedsfuldhed, Pligtopfyldelse og hele noble og ridderlige Optræden. 1908—11 var han Formand for Krigsvidenskabeligt Selskabs Bestyrelse og 1891—95 Chef for Akademisk Skyttekorps. — R. 1893. DM. 1896. K.² 1901. K.¹ 1907. S.K. 1910. F.M.G. 1908. — Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri af Kongerevuen 1. Juni 1912 (Amalienborg).

Generalstaben 1808—1908, 1908. Berl. Tid. 3. Nov. 1905. Ill. Tid. 12. Maj 1905. Politiken 21. Aug. 1909. *Rockstroh*.

Gørtze, se Gjordsen.

Gøtzsche. Præsteslægten G. føres tilbage til Forvalter paa Saltø, Harrested og Førsløv Godser Henrik G. (1706—55), der var født

i Holsten. Han var Fader til Amtsprovst, Sognepræst i Ørsted Christian G. (1749—1821) — hvis Efterkommere væsentlig har været beskæftiget i Købmandsvirksomhed i Jylland — og til Sognepræst i Jyderup og Holmstrup Hans Philip G. (1752—1829), af hvis Sønner fire blev Præster, David Plesner G. (1780—1843) i Faarevejle og Dragsholm, Christian Carl G. (1781—1824) i Ærøskøbing — hans Datter Cathrine Amalie G. (1815—94) var gift med Amtmand Ulrik Adolf v. Holstein (1803—64, s. d.) — Henrik Frederik G. (1783—1857) i Gerslev og nedenn. Henning Christopher G. (1788—1872) i Finderup. Denne sidste var Fader til Sognepræst Philip Christian G. (1815—87) i Munkebjergby og Bromme, hvis Søn var Baneingeniør Hans Vilhelm Guldbrandsen G. (1855—1928), og til nedenn. Biskop Karl Viggo G. (1833—1901), hvis Søn er den ligeledes nedenn. Biskop Johannes G. (f. 1866).

M. og P. Gøtzsche: Stamtavle over Familien Gøtzsche, 1925.

Albert Fabritius.

Gøtzsche, Henning Christopher, 1788—1872, Præst. F. 21. Sept. 1788 i Jyderup, d. 27. Maj 1872 paa St. Jørgensbjerg, begr. i Finderup. Forældre: Sognepræst, sidst i Jyderup Hans Philip G. (1752—1829, gift 2° 1795 med Petronelle Christiane Geisler, 1773—1855) og Sophie Amalie Plesner (1750—93). Gift 4. Nov. 1814 i Stiftsbjergby med Johanne Marie Jacobsen, f. 24. Juli 1792 i Fodby, d. 24. Dec. 1861 i Finderup, D. af res. Kapellan i Fodby, senere Sognepræst i Stiftsbjergby Christian Frederik J. (1755—1833, gift 2° 1806 med Margrethe Amalie Gier, 1785—1860) og Erika Kirstine Faber (1758—1806).

G. blev Student 1805 fra Slagelse og tog teologisk Embeds-eksamen 1810, var derefter Lærer ved **Artillerikadetinstituttet**, til han 1814 blev Lektor i Dansk i Kiel. 1822 blev han Sognepræst i Finderup i Holbæk Amt, og her virkede han til 1868. — G. har skrevet et af Landhusholdningsselskabet med dets 2. Guldmedaille belønnet Skrift: »And. Johansens eller den brave Bondes Liv og Levned, fortalt af ham selv« (1819), om hvilket det træffende blev sagt, at de Personer, det handlede om, var alle »saadanne gode, kjærlige, elskelige Væsener, de gjøre alle saa megen Gavn, ere saa flittige, dydige og gudsfrygtige, saa man tror sig ved Læsningen hensat paa en anden Klode«. Et andet Skrift af ham, »Forsøg til en Læsebog for Almueskolerne« (1822), oplevede mange Oplag (9. Opl. 1863). — R. 1861.

L Koch (Hans Koch)*

Gøtzsche, Johannes, f. 1866, Biskop. F. 25. Juli 1866 i Fredericia. Forældre: Sognepræst, senere Biskop V. G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 18. Marts 1892 i Kbh. (Trin.) med Ebba Emilie Gotfredine Kragh, f. 3. Juni 1863 i Kbh. (Holmens), d. 8. Nov. 1899 i Fredericia, D. af Kanonér, senere Overkanonér Jens Emil Theodor K. (1823—78) og Trine Gotfredine Rødtjer (1824—92). 2° 23. Nov. 1909 paa Frbg. (Solbjerg) med Karen Amalie Augusta v. Schleppegrell, f. 1. Dec. 1877 paa Knuthenborg, D. af Skovrider sst., senere Overførster paa Vallø Vilhelm August v. S. (1841—87) og Augusta Kragh (1848—1908).

G. tilbragte hele sin Skoletid i sit Hjem og blev Student 1883 fra Fredericia; stærkt paavirket af Faderen tog han med Energi fat paa det teologiske Studium og dyrkede under Buhls Ledelse særlig semitiske Sprog. 1889 blev han Kandidat og var derefter Lærer ved Skoler og Seminarier. 1894 blev han ordineret Kateket i Fredericia, 1900 Sognepræst i Herning og 1911 tillige Provst for Hammerum Herred, 1920 kst. Provst for **Tørninglen** Provsti og Sognepræst i Rødding, 1921 Biskop i Viborg. Han er Medlem af Bestyrelsen for Det danske Bibelselskab og af Det kirkepolitiske Udvalg af 1928 samt Formand for Udvalget for Oversættelse af det gamle og det nye Testamente. Han har taget virksom Del i snart sagt al Slags kirkelig Virksomhed i vore Dage, hvad enten det gjaldt indre eller ydre Mission, Præstemøder (Alm. dansk Præstekonvent) eller Studentermøder. Som kst. Provst i Rødding vandt han under vanskelige Forhold megen Paaskønnelse. Indre Missionskredse har altid, og ikke uden Grund, set paa G. som deres Biskop, hvad der dog ikke har hindret ham i at blive meget paaskønnet ogsaa i andre Kirkekredse. Han har været en ret frugtbar Forfatter, og hvad enten det var Prædikener eller historiske Skrifter, han udgav, havde de alle det praktisk opbyggelige Præg. Mest læste, særlig af Præster, blev »Fra Herrens Tjeneste« (1908), »Prædikener« (1921), »Træk af en jydsk Vækkelses Historie« (1914, 2. Udg. 1925) og »Frederik Zeuthen« (1927—28). — Maleri af G. **Vermehren** i Viborg Domkirke. *Hans Koch*

Gøtzsche, Karl Viggo, 1833—1901, Biskop. F. 15. Jan. 1833 i Finderup, d. 24. Juni 1901 i Ribe, begr. sst. Forældre: Sognepræst H. C. G. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Maj 1861 i Finderup med Ane Marie Pauline Hjort, f. 5. Marts 1837 i Frederiksværk, d. 18. Febr. 1885 i Fredericia, D. af Birkedommer i Frederiksværk, senere Herredsfoged i Løve Herred, Justitsraad Siegfred Christian

Frederik H. (1800—66) og **Frederikke Elise Armgarte Budde** (1806—95).

G. blev Student 1849 fra Slagelse og cand. theol. 1855. Efter i nogen Tid at have været teologisk Manuduktør og efter at have foretaget en Udenlandsrejse blev han 1861 Kateket i Fredericia og 1868 Sognepræst i Sæby og Gershøj. 1875 vendte han tilbage til Fredericia som Sognepræst ved **Michaëlis Kirke** med Annekset Erritsø, og herfra blev han ved C. F. Balslevs Død 1895 kaldet til Biskop over Ribe Stift. Han hørte til Indre Mission, men nød Tillid i alle kirkelige Kredse. Han arbejdede altid for praktisk Kristendom, og i denne Retning sigtede ogsaa »Kirkeligt Maanedblad« (1867—69), hvis Redaktør han var, ligesom de bibelske Foredrag »Det babyloniske Fangenskab«, som han udgav 1883, og »Jesu Kristi Gjenkomst, Bibellæsninger over Math. 24.« (1888). G. tog allerede som Præst i Sæby og senere virksom Del i en Række af Indre Missions Virksomheder; 1896 valgtes han ind i Dansk Missionssselskabs Styrelse og n. A. til dets Formand (1897—1901). Under de vanskelige, til Tider stormfulde, Forhandlinger og Drøftelser, som prægede Selskabet i disse Aar, var G. en klog og besindig Leder, der ofte sagde det afgørende Ord. Ogsaa Kbh.s Kirkesag, i hvis Styrelse han sad, tog han virksomt Del i. — R. 1888. DM. 1896. — Posthumt Maleri af O. Haslund 1902 i Ribe Domkirke. Litografi af Harald Jensen 1897.

III. Tid. 30. Juni 1901. Niels Bundgaard: Det danske Missionssselskabs Historie, I, 1935, S. 180—83 o. fl. St.

Hans Koch (V Schousboe).

Gøye, se Gjøe.

Haack, August Christian **Wilhelm**, 1787—1821, Skuespiller. F. 20. Dec. 1787 i Kbh. (Petri), d. 18. Jan. 1821 sst. (Fred. Hosp.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Porcellænshandler, senere **Bud**, og Fyrbøder ved Hof- og Stadsretten August Wilhelm H. (ca. 1750—1828, gift 2° 1809 med Anne Marie Hedin, ca. 1763—1822) og Abelone Miiller (Ægteskabet opløst 1807). Gift 23. Aug. 1813 i Kbh. (Slotsk.) med Sangerinde ved Det kgl. Teater Anna Sophie Aubertin, f. 24. Okt. 1787 i Kbh. (Helligg.), d. 26. Aug. 1860 sst. (Holmens), D. af Skriver ved Assistenshuset Simon A. (ca. 1754—1818) og Mette Svendsdatter **Iven**.

H. var en af de bedst begavede Elever i Rahbeks dramatiske Skole paa Hofteatret (nu **Teatermuseet**), hvor han debuterede 15. Maj 1806 som Aagerkarlen i Ewalds »**Harlekin Patriot**«. Han var høj og rank, havde udtryksfulde Ansigtstræk og levende Øjne og evnede, trods sine unge Aar, at spille Gammelmandsroller, og det var en af disse, Per Degn i »**Erasmus Montanus**«, som han fremstillede med den rette komiske Vigtighed, der 1810 skaffede ham kgl. Ansættelse ved Nationalscenen. I den halve Snes Sæsoner, H. virkede der, viste han en forbløffende Alsidighed forbundet med original Opfattelse, som gavnede baade Lystspillet og Tragedien. Værten Tapper i »**Gulddaasen**« og Aanden i »**Hamlet**«, begge spillet med sikker Karakteristik, fortæller om Talentets Omfang; han anvendte sin Stemmes Nasallyd med stor Virkning i komiske Roller og kastede et romantisk Skær over de alvorlige, f. Eks. **Hamund i** »**Hagbarth og Signe**«; hos Holberg var han en ypperlig dumstolt Don Ranudo, endvidere Jeronimus, bl. a. i »**Den honnette Ambition**«, Magister Stygotius, **Rosiflengius** og Jean de France; hos Shakespeare bl. a. Macduff i »**Macbeth**«. Men H. forfaldt tidligt til Drik, og Tjenesteforsømmelse — Dr. Ryge kaldte ham »en Vindbeutel« — bragte ham en Uge i **Blaataarn** (April 1820). Det synes, som om denne Straf ikke styrkede, men tværtimod nedbrød hans Rest af Villie; 11. Jan. 1821 optraadte

han sidste Gang som Mester Jacob i »Den **Gerrige**«, og nogle Dage senere døde han under en Blodstyrting paa Vejen til Frederiks Hospital. Hans Bortgang betød et stort Tab for dansk Skuespilkunst, mellem hvis ypperste, Ryge og Frydendahl, hans Naturbegavelse hørte hjemme, om end han var dem underlegen i Styrke og Villiekraft. — Maleri af ukendt paa Det **kgl.** Teater. Tuschtegning af Niels Bredal (**Fr.borg**), Tegninger (den ene farvelagt) af samme i Teatermuseet. **Stik** af G. L. Lahde **1826** som **Hamund**.

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog **1821—26, 1835—44**, S. 24. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere, II, **1912**. Teatret, XI, **1912**, S. 76.

Robert Neiiendam.

Haagen, Hans, 1754—1815, Politidirektør. F. **19. Dec. 1754** i Kbh. (**Frels.**), d. **3. Juli 1815** sst. (**Helligg.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Islandsk Købmand og Brygger Johannes H. (**1720—72**, gift **2° 1766** med Dorothea Beckmann, **1721—82**, gift **1° 1744** med Kommerceraad Andreas Kellinghusen til Ødemark, d. **1759**) og Christiane Martine Kjærulf (**1733—62**). Gift **21. Juli 1786** i Kbh. (**Nic.**) med Anne Cathrine Mengs, døbt **5. Juni 1764** i Kbh. (**Frels.**), d. **25. Aug. 1836** sst. (**Helligg.**), D. af Protokollist, senere Administrator ved den danske Manufakturhandel Christian Wilhelm M. (ca. **1734—99**) og Ane Petersen (ca. **1745—1819**).

H. blev Student **1770** fra Kbh., cand. jur. **1777**, Prokurator **1781** og Søkrigsprokurør **1788**. **1800** udnævntes han til Politimester i Kbh. som Colds Efterfølger og ydede som saadan en meget betydelig Indsats navnlig under Slaget paa Reden **1801** og under Bombardementet **1807**. Uagtet han var særdeles anset og afholdt, indgav han dog noget træt og skuffet allerede **1809** sin Afskedsansøgning, som bevilgedes. Efter **1812** at være blevet **General-auditør** i Søetaten overtog H. dog atter en kort Tid, fra Maj **1814** til sin Død, efter Bagger Stillingen som øverste Leder af Kbh.s Politi, denne Gang som Politidirektør, en Benævnelse, som siden da er bevaret. Naar Titelen blev Politidirektør, skyldes det formentlig dels den Omstændighed, at H. ved sin fornyede Overtagelse af Embedet ogsaa beholdt Stillingen som Generalauditør, dels og navnlig, at Politimesterembedet i Kbh. havde faaet et større Omraade, end det havde haft **1809—13**. Ved Reskript af **27. April 1813** blev nemlig **Justitiariatet** i Politiretten igen forbundet med Politimesterembedet, ligesom det havde været før Plakaten af **4. April 1809**. — Justitsraad **1800**. Etatsraad **1804**. — R. **1809**. — Maleri paa **Politigaarden**. Litografi derefter ved Ernst Bojesen.

Personalhist. Tidsskr., I, 1880, S. 297 ff. M. Rubin: 1807—14, 1892, S. 618. En Kjøbenhavners Meddelelser om sit Hjem og sin By (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, XLII), 1924, S. 23. H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer, 1935, S. 121 f. *H. Vestberg.*

Haakon VII. (Christian Frederik Carl Georg Valdemar Axel), f. 1872, Konge i Norge. F. 3. Aug. 1872 paa Charlottenlund. Forældre: Senere Kong Frederik VIII. (s. d.) og Louise af Sverige-Norge (s. d.). Gift 22. Juli 1896 i Buckingham Palace i London med Maud Charlotte Mary Victoria af England, f. 26. Nov. 1869 paa Mariborough House i London, D. af senere Kong Edward VII. (1841—1910) og Alexandra af Danmark (s. d.).

Prins Carl uddannedes som Søofficer, blev Kadet 1889, Sekondløjtnant 1893, Premierløjtnant 1896, Kaptajn 1905, Admiral s. A. og deltog i adskillige Togter, bl. a. 1904—05 med Krydseren »Heimdal« til Middelhavet og Atlanterhavet. Efter sit Bryllup opholdt han sig jævnlig paa Appleton Castle ved Sandringham. Allerede før Unionen mellem Sverige og Norge opløstes Juni 1905, havde man i Norge haft Opmærksomheden henvendt paa C. som Kongsemne, men man bestemte sig dog først for en Henvendelse til Kong Oskar om at faa en Prins af Huset Bernadotte. Da Kongen var meget uvillig stemt heroverfor, indleddedes der fra Norge fortrolige Forhandlinger med det danske Kongehus om C.s Kandidatur. C. og hans Familie i Kbh. saavel som den danske Regering var enige om, at Tilbudet til Kong Oskar først maatte være afslaaet, og at det norske Folk ved en Afstemning skulde give sit Samtykke til C.s Valg; der blev derfor intet af den Tanke, der støttedes af Kong Edward, at C. skulde tage til Norge straks og lede Afviklingen af Forholdet til Sverige. Efter Karlstad-Overenskomsten vedtog Stortinget at tilbyde C. Norges Krone, naar en Folkeafstemning havde givet Tilslutning dertil. Dette skete 12.—13. Nov. med stort Flertal, 18. Nov. valgte Stortinget C. til Konge, 20. Nov. gav Christian IX. over for en norsk Stortingsdeputation sit Samtykke, og 23. holdt C. sit Indtog i Kristiania. 22. Juni n. A. kronedes han og Dronningen i Trondhjem. **H.**, hvis Valgsprog er »Alt for Norge«, har ved streng Overholdelse af de konstitutionelle Former og ved sin jævne Optræden vundet almindelig Tillid. Det i Begyndelsen vanskelige Forhold til Sverige er i Aarenes Løb bedret, bl. a. gennem Kongemøderne under Verdenskrigen. — R.E. 1890. DM. 1890. Storkommandør 1912. — Barnebillede med to Søskende af H. Olrik. Portrætteret paa L. Tuxens Maleri af Kongefamilien paa Fredensborg (Christiansborg; Skitse til H.s Portræt her paa **Fr.borg**), paa **Vilh.** Arnesens

Billeder 1906: Afrejse fra Kbh. og Under Vejs til Norge samt paa Paul Fischers Billede 1907 af den norske Deputations Modtagelse paa Amalienborg 1905 (Fr.borg).

E. Jansen i Norsk biografisk leksikon, V, 1931, S. 193 f., med Litteraturhenvisninger. F. Wedel Jarlsberg: Reisen igjennem livet, 1932.

Poul Engelstoft.

Hår. Mourits Andreas, 1846—1926, Klostergartner. F. 2. Maj 1846 i Næsborg, d. 4. Dec. 1926 paa Klostergaard, Gisselfeld, begr. i Braaby. Forældre: Sognepræst, sidst i Todbjerg, Frederik Christian Glerup Haar (1800—70) og Edva Sophie Hammer (1805—90). Gift 1° 2. Jan. 1879 paa Frbg. med Vilhelmine (Minna) Ulrikke Haar, f. 2. Marts 1844 i Aarhus, d. 15. Okt. 1879 i Bækkeskov Gartnerbolig, D. af Bataillonskirurg, senere Overlæge Mourits Andreas H. (1801—62) og Charlotte Frederikke Fuglslev (1813—90). 2° 15. Sept. 1882 i Snese med Sophie Gabriele Paludan-Muller, f. 28. Dec. 1851 i Aalborg, d. 30. Dec. 1933 paa Frbg., D. af Kapellan, senere Sognepræst, Provst, Dr. theol. Jens P.-M. (s. d.) og Hustru.

H. var fra sin tidligste Ungdom bestemt for det teologiske Studium, blev Student 1867 fra Aarhus og naaede at tage baade Filosoficum (1868), Hebraicum og Patristicum, men **maatte** opgive denne Vej paa Grund af svigtende Helbred. Han slog derefter ind paa Gartneriet, og det viste sig snart, at Plantedyrkningen ret **laa** for ham og fik hans fulde Interesse. Sin Uddannelse fik han i **Bernstorff** Slotshave, hos Handelsgartner V. Løwe paa Østerbro og i Rosenborg Driverihave. Efter at have været Medhjælper paa en Herregaard og Gartner paa Bækkeskov i tre Aar var han 1882—87 Gartner paa Skovhuset i Ordrup, hvor der dengang blev dyrket fine og sjældne Varmhusplanter i stor Udstrækning, og hvor H. grundlagde sit Ry som en fortrinlig **Kultivator** af eksotiske Vækster. Da Stillingen som Klostergartner ved Gisselfeld 1887 blev ledig, var det naturligt, at Valget faldt paa **H.**, og under de større Forhold paa dette Gods fik han rig Lejlighed til videre at udfolde sine Evner. Dyrkningen af tropiske Planter forblev hans Speciale, men hans kyndige Behandling af den udstrakte Park, af Blomsterhaven og af den omfattende Nyttehave viste, at han ogsaa mestrede denne Side af Virksomheden. Det var derfor intet Under, at Gisselfeld under **H.s** Ledelse fik Ry som et af de bedste Læresteder i Landet, og talrige Gartnere har faaet en Del af deres Uddannelse her. — H. var en dybt religiøs Natur, ligesom han nærede megen Interesse for Kunst og Videnskab, og inden for sin Stand nød han almindelig Agtelse og Tillid, hvilket bl. a. gav

sig Udslag i, at han var Repræsentant i Gartnerforeningen og Censor ved Eksaminer. Fra hans Pen foreligger en Oversættelse fra Engelsk af W. Thomson: »Vinstokkens Dyrkning under Glas« (1882); ligeledes har han skrevet adskillige faglige Artikler i »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon« og Gartnerblade.

J. Vahl: Slægtbog over Afkommet af Borgmester Christjern Nielsen, 12. Hæfte, 1894, S. 14 f. Gartner-Tidende, XXXII, 1916, S. 101; XLII, 1926, S. 233, 615 f.

Axel Lange.

Haarik den Gamle, d. 854, Konge. Fader: Kong Gudfred (s. d.).

Skønt Kilderne intet siger derom, kan vi af deres Beretninger slutte, at H. har deltaget i de Stridigheder, som efter Kong **Hemmings Død 811** udbrød mellem Kong Gudfreds Sønner og Kong Harald, og som yderligere medførte Kampe mellem Danerne og det frankiske Rige, indtil der sluttedes Fred i Aachen 825. Da Kong Harald n. A. svor Ludvig den Fromme Troskab og, fulgt af Ansgar, vendte tilbage til Danmark, ledede H. Modstanden imod ham, og 827 lykkedes det ham at fordrive Harald, hvorefter han selv ubestridt blev Landets Konge. Som saadan stod han sikkert bag de danske Vikingetogter til Frisland 836 og 838, selv om han gentagne Gange ved Sendebud fralagde sig al Lod i Plyndringerne, ja efter eget Sigende endog lod de Høvdinge, som havde ført Togterne, dræbe. Til Gengæld krævede han af Kejseren Herredømmet over Friserne og **Abodriterne**, og da dette Forlangende blev afvist, betød det ikke stort, at der formelt sluttedes Fred paa ny. 842 og 844 fandt der atter Plyndringer Sted, 845 blev Hamburg overrumplet og afbrændt, medens andre danske Vikingflokke hærgede Paris, alt med **H.s** Vidende eller efter hans Tilskyndelse. Selv efter at han endnu en Gang havde lovet at standse Togterne, blev 846 Frisland hærget. Følgen var, at de tre frankiske Konger, Lothar, Ludvig og Karl, 847 i Fællesskab søgte at skræmme ham til Fred; men først efter 850 ophørte de stadige Kampe, fordi hjemlige Uroligheder nu tvang Kongen til at slaa ind paa en anden Politik over for Udlandet. Under disse Forhold traadte Ansgar, som 849 var blevet Ærkebiskop i Hamburg-Bremen, i nært Forhold til **H.**, besøgte ham ofte, deltog i hans Raadslagninger og virkede som politisk Mægler mellem ham og det østfrankiske Rige. Til Gengæld fik han af Kongen Lov **til i** Slesvig at bygge den første danske Kirke. Imidlertid lykkedes det to af H.s Modstandere at tvinge ham til at dele Herredømmet med dem. De blev ganske vist snart **fordrevet**; men 854 vendte

den ene af dem, Guttorm, tilbage, og i en vældig Kamp faldt baade han og H.

Bernh. Simson: *Jahrbücher des Fränkischen Reichs* unter Ludwig d. Frommen, I, 1874, S. 273; II, 1876, S. 159, 162, 189, 216 f. Ernst Dummier: *Geschichte des Ostfränkischen Reiches*, I, 1887, S. 267, 269, 275, 278, 280, 283 f., 301 f., 356, 358, 377. Museum, II, 1, 1891, S. 74 f. (Norsk) Hist. Tidsskr., III, 1875, S. 66 f., 79. A. D. Jørgensen: *Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, 1874—76*, S. 100 f., 120 ff., 137—40. Joh. Steenstrup: *Normannerne*, II, 1878, S. 45, 151—57. Hans Olrik: *Konge og Præstestand*, 1892, S. 3, 20, 24, 45—58, 62, 77. *Sønderjyllands Historie*, I, 1930—31, S. 235 ff., 240 f.

Vilh. la Cour.

Haarik den Unge, d. før 873, Konge.

H. var endnu kun en Dreng, da han 854 kom til Magten i Danmark efter den Kamp, hvori H. den Gamle (s. d.) faldt. Paa Hovi Jarls Raad lod han straks Kirken i Slesvig lukke og dens Præst fordrive; men hurtigt ændredes Forholdene ved Rigets Sydgrænse, og dette fik vidtrækkende Følger ogsaa for den begyndende Missionsvirksomhed. 855 krævede to Kongeætlinge, Rørik og Gudfred Haraldsen, som begge kom fra Frisland, Part i Landet. De afvistes; men 857 drog Rørik atter herop og tiltvang sig nu »den Del af Riget, som ligger mellem Havet og Ejderen«, sandsynligvis Ejdersted. Hovi Jarl i Slesvig By har vel under disse Omstændigheder, hvor H. stod i Fare for at miste sine betydelige Toldindtægter af Ejder—Sli-Handelen, støttet Rørik; han fordreves i hvert Fald af Kongen, Rørik maatte noget senere søge tilbage til Frisland, og H. genoptog nu den venskabelige Holdning over for Ansgar og det østfrankiske Rige, som H. den Gamle havde indtaget i Aarene før sin Død. Kirken ved Slesvig genaabnedes, Menigheden fik Lov til at lade en Kirkeklokke ophænge, og ved Ribe skænkede Kongen Jord til Opførelse af en ny Kirke, saa Missionen kunde begynde ogsaa her. Om H.s senere Liv ved vi intet. Da der 873 nævnes to danske Samkonger, Sigfred og Halvdan, maa han være død inden dette Tidspunkt.

Ernst Dümmler: *Geschichte des Ostfränkischen Reiches*, I, 1887, S. 377 f.; II, 1887, S. 83 f., 123 f. (Norsk) Hist. Tidsskr., III, 1875, S. 66 f., 75, 79. A. D. Jørgensen: *Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, 1874—76*, S. 140, 142 ff. Joh. Steenstrup: *Normannerne*, II, 1878, S. 208. Hans Olrik: *Konge og Præstestand*, 1892, S. 24, 29, 50—58, 77. *Sønderjyllands Historie*, I, 1930—31, s. 241—44.

Vilh. la Cour.

Haarløv, Thorvald Jørgen Henrik, 1836—1907, Statsbanedirektør. F. 11. Maj 1836 i Kbh. (Trin.), d. 13. Marts 1907 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Brænderiejer Niels Henrik H. (1806—88) og

Helmine Henriette Møller (1815—61). Gift 10. Marts 1869 i Kbh. (Frue) med Charlotte Christine Rothe, f. 6. Nov. 1847 i Kbh. (Garn.), d. 13. Febr. 1922 paa Frbg., D. af Kontorchef, senere Direktør for Det sjællandske Jernbaneselskab, Konferensraad Viggo R. (s. d.) og Hustru.

Paavirket af de Stemninger, der gjorde sig gældende efter 1848—50, meldte H. sig allerede som syttenaarig til Militærtjeneste og blev 1855 Sekondløjtnant i Infanteriet. 1863 fik han Ansættelse ved Det sjællandske Jernbaneselskab som konst. Forstander for Klampenborgbanegaarden i Kbh., fra 1864 som Underinspektør paa Kbh.s Banegaard; 1870 blev han Sektionsinspektør i Roskilde, 1881 Driftsinspektør i Kbh. og samtidig Forstander for den paa hans Initiativ oprettede Jernbane-Fagskole for Uddannelse af Personale til overordnede Stillinger. Han udnævntes til Afdelingschef i Generaldirektoratet for Statsbanerne 1887, og ved de senere Organisationsforandringer blev han 1893 Kommitteret hos Generaldirektøren og 1904 Medlem af Generaldirektionen som Direktør for Trafikafdelingen. — Som øverste Trafikleder i et Tidsafsnit, da Banerne var i rivende Udvikling, løste H. udmærket de Opgaver, Publikum og Erhvervene stillede Jernbanedriften. Med sin betydelige jernbanemæssige Indsigt, forenet med organisatoriske og diplomatiske Evner, var han en fortrinlig Repræsentant i Samarbejdet med andre Befordringsvirksomheder og med Udlandets Baner. Paa hans Initiativ indvilgede Tietgen i at lade Det forenede Dampskibsselskab optage Farten Gedser—Warnemünde 1886, og han havde væsentlig Andel i Oprettelsen af Dampfærgefarten paa denne Rute 1903, ligesom han nedlagde Spirer til Storstrømsbroens Tilblivelse som Led i denne Kontinentalforbindelse; endvidere tilvejebragte han Sovevognsforbindelserne i Indlandet og til Udlandet og medvirkede fra 1885 til sin Død ved Tilblivelsen af de nye Banegaarde for Person- og Godstrafik i Kbh. H. var Medstifter af og indtog en fremskudt Stilling inden for det faglige Samarbejde mellem Nordens Jernbanemænd, og han var 1891—1900 Formand for og senere Æresmedlem af den af »Guldsnorene« ved Statsbanerne dannede Jernbaneforening. — R. 1875. DM. 1892. K.² 1905. — Maleri af J. Lübschitz 1907 i Familieeje.

Berl. Tid. 14. Marts 1907. Dannebrog 14. Marts s. A. Vor Stand 16. Marts s. A. Jernbanebladet 13. Maj 1906. Dansk Jernbaneblad 24. Marts 1907. Jernbanebladet s. A., Nr. 6. Th. Hauch-Fausbøll om Slægten H. i Berl. Tid.

Haarløv, Viggo Rothe, 1872—1931, Stiftamtmand. F. 21. Aug. 1872 i Roskilde, d. 11. Maj 1931 i Haderslev, begr. paa Frbg. Forældre: Sektionsinspektør, senere Trafikdirektør Thorvald H. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Sept. 1909 paa Frbg. med Ottilie Frederikke Lorentzen, f. 31. Juli 1879 i Aalborg, D. af Læge, senere tit. Professor Lorentz Rasmus L. (1842—1915) og Cathrine Marie Ahlmann (1851—1917).

H. blev Student 1890 fra Metropolitanskolen, cand. juris. 1895, Assistent i Indenrigsministeriet 1896 og Fuldmægtig og Ekspeditionssekretær sst. 1909. Tidlig viste han administrativ Dygtighed og Interesse for socialt og filantropisk Arbejde. Sammen med daværende Departementschef A. Krieger udgav han 1906 en Tekst-udgave af Fattigloven af 9. April 1841 med Bemærkninger, et Arbejde, der betragtedes som en mønstergyldig Haandbog, indtil den blev afløst af K. K. Steinckes. Han var Sekretær i Arbejder-raadet 1902—15, i Kbh.s Understøttelsesforening 1902—09 og for den internationale Velgørenhedskongres i Kbh. 1910. 1915 blev han Amtmand over Ringkøbing Amt. Allerede som Embedsmand i Indenrigsministeriet havde han deltaget i Arbejdet for at løse de Opgaver, Verdenskrigen medførte, saaledes Kornordningen. Som Amtmand viste han stor Evne til at gennemføre de Ordninger, hvis mange Indgreb i Landbrugets Erhvervsfrihed i og for sig var Vestjyderne imod. — 1920 blev han sat i Spidsen for det danske Styre i det genvundne Nordslesvig. I Maj blev han udnævnt til Administrator for de sønderjyske Landsdele og konstitueret som Stiftamtmand for hele Omraadet samt Amtmand over Haderslev Amt. Som Administrator maatte han udstede Anordninger i Forbindelse med den internationale Kommission og som den danske Regerings stedlige Repræsentant føre mange Forhandlinger med de tyske Grænsemyndigheder og forberede Indførelse af dansk Forvaltning. I Nov. 1920 var hans Arbejde som Administrator til Ende; han blev nu Amtmand over Haderslev Amt, og Virksomheden som Stiftamtmand begrænsedes fra 1. April 1923 til det da oprettede Haderslev Stift. Med Dygtighed tog han sig af Embedets forskellige Sider, ikke mindst Skolevæsenet, og han blev Formand for den Kommission, som gennemførte den store Afvanding i Haderslev og Tønder Amter. For Kirken, i hvis økonomiske Sagers Ledelse han som Stiftamtmand havde Del, nærrede han varm Interesse. Dansk Styre kunde netop i denne Overgangstid næppe have faaet en bedre Førstemand. Han havde en usædvanlig Evne til at lede en Forhandling og faa Sagerne til at glide. Mange fandt ham for imødekommende. Men i nært Samarbejde

med ham kunde man opdage, at hans lyse og harmoniske Natur, der gjorde Samværet med ham festligt og udfoldede sig i et smukt Familieliv, var forbundet med en dyb Overbevisning. Han stræbte efter Retfærdighed, vis paa, at den ikke faldt sammen med blot en enkelt Parts Interesse, men at ogsaa de andre havde deres Ret; hvor han fandt dette Hensyn krænket, kunde denne Fredens Mand optræde med modig Kamplyst. Ved hans Død viste det sig, hvor afholdt han var af høj og lav; ogsaa fra tysk Side ydedes der hans Upartiskhed og Hensynsfuldhed uforbeholden Anerkendelse. — Kammerherre 1920. — R. 1910. DM. 1920. K.² 1930. — Malerier af Vilh. Tetens 1915 paa Ringkøbing Raadhus og posthumt af samme 1931 paa Haderslev Amtshus. Buste af G. Hammerich 1930 i Familieeje. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1928 ligesaa.

Modersmaalet 11., 12., 15. og 18. Maj 1931. *Valdemar Ammundsen.*

Haas, Georg, 1751—1817, Kobberstikker. Hans rette Navn synes at have været Georg Christian Vilhelm H., og han er formentlig f. 5. Juni 1751 i Hamburg; paa et tidligt Tidspunkt synes han at have taget Navn efter en afdød Broder, Johan Jacob Georg H. (1756—59). D. 10. Maj 1817 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kobberstikker Jonas H. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Aug. 1795 paa Bellevue (Nic.) med Johanne Christiane Sønderup, døbt 11. Nov. 1769 i Kbh. (Frue), d. 7. Sept. 1835 sst. (Helligg.), D. af Skibsskriver Christian Mathiesen S. (d. senest 1785) og Birgitte Kirstine Jensdatter (d. tidligst 1785).

Allerede 1770 nævnes H. som Elev ved Akademiet; han fik den lille Sølvmedaille 1772, den store 1773 og 1776 den store Guldmedaille for Stikket »Den Sunamitiske Qvindes Ankomst til Clisæum paa Carmels Bjerget«, et ikke synderlig indtagende Blad med voldsomme Kontraster af Lys og Skygge. Han opholdt sig derpaa nogle Aar i Paris formedelst en beskeden Pension af 100 Rdl. aarlig og var Elev af Kobberstikkeren N. Delaunay. Dennes Indflydelse gør sig gældende i Bladet af Herkules og Diomedes efter Pierre (1782); det er dæmpet og ret harmonisk i Lysvirkningen, men heller ikke her formaar H. at lade de graverede Linier samle sig til Toner eller Former. Paa dette Stik blev han Medlem af Akademierne i Paris og Kbh. Et Stik af Serien »Kronprins Frederiks (VI.) Barnelege« er signeret Georg H., og et Par til har H. antagelig udført — vistnok efter Mandelberg. Seriens øvrige Blade skyldes Broderen Johan *Meno H.* (1752—1833) og J. F. Clemens.— H.s mest omfattende Arbejde er Serien af norske Prospekter efter C. A. Lorentzen; disse i det væsentlige ætsede Farvetryk søgte

han at beskytte ved en Ansøgning om Eneprivilegium 1793. Efter Lorentzen er ogsaa en Serie Holberg-Illustrationer. Blandt **H.s** Portrættik kan fremhæves Sortkunstbladet af J. C. Schrødersee og Liniestykket af F. C. Winsløw, begge efter Jens Juel; saadanne Portræthoveder i Busteafskæring med en større arkitektonisk Indramning var mere passende for hans beskedne Evner end et kompliceret Portræt som U. F. **Suhms**. Som Billedhuggerne dengang henslæbte Livet med Udførelse af Gravstene, **maatte** H. ofte nøjes med Titelvignetter, Bogillustrationer o. l. Man **maa** dog indrømme, at der var en vis Retfærdighed i, at han fik meget af den Art **Puslearbejde**, medens det synes uretfærdigt, at han og ikke Clemens 1810 blev Professor ved Modelskolen. — Maleri af C. A. Lorentzen 1816 (Charlottenborg); tegnet og farvelagt Kopi af C. C. Andersen (Fr.borg).

Nyeste Skilderie af **Kjøbenhavn**, 1830, Sp. 739. F. J. Meier: Johs. Wiedewelt, 1877, S. 193. Leo Swane: J. F. Clemens, 1929 (se Registeret).

Erik Zahle.

Haas, Jonas (1759 kaldet Johann Jürgen), ca. 1720—75, Kobberstikker. F. ca. 1720 i Nürnberg, d. 10. April 1775 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri). Gift i Hamburg med Anna Rosine **Fritsch**, D. af Kobberstikkeren Johann Christian Gottfried F. (ca. 1720—1802 el. 03).

Efter i en Del Aar at have arbejdet i Hamburg fandt **H.**, som flere andre **nürnbergske** Kunstnere, Vej til **Kbh.**, hvortil han ankom 1752. Skønt han var en meget maadelig Kunstner — den ingenlunde kræsne eller forvante Sandvig kalder hans Christian VI. i 8° »et hæsseligt Stykke« — slog han dog godt an her hjemme, blev meget sysselsat og ikke længe efter sin Ankomst hertil udnævnt til Universitetets Kobberstikker (1755). I større Format ytrer hans Evners beskedne Omfang sig i en kejtet og tør Udførelse; saaledes Portrættet af Juliane Marie efter C. G. Pilo. Heldigst virker han, naar han arbejder efter et mindre betydeligt Forbillede — saaledes Poul Løvenørns Portræt efter **Brünnichs** Maleri. Her er der givet en vis vulgær Kraft i Helheden, og den næsten hjælpeløst forvrængede Opfattelse af visse Detailler gør sig derfor mindre gældende. Foruden en stor Mængde mindre Portrætter af samtidige eller afdøde Personer stak han til Thurahs »Bornholm«, til Pontoppidans »Danske Atlas«, Vignetter til Fr. Nordens Rejse m. m.

N. H. Weinwich: Kunstens Hist. i **Danm.** og Norge, 1811, S. 142. Nyeste Skilderie af **Kjøbenhavn**, 1830, Sp. 738.

Erik Zahle (F. J. Meier).

Haase, John Vilhelm Nicolai Anton **Angelo**, 1838—1910, Redaktør. F. 3. Juli 1838 i Roskilde, d. 23. Juni 1910 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Købmand, senere konst. Kancellist i Statsbogholderiet Joachim Christopher H. (1808—68, gift 2° 1857 med Vilhelmine Marie Hansen, 1837—1928) og Johanne Gotfriede Petrine Angelo (1809—55). Gift 28. Okt. 1870 i Kbh. (Trin.) med Julie Emma Biilmann, f. 21. Marts 1845 paa Sukkertoppen i Grønland, d. 2. Nov. 1933 i Kbh., D. af Købmand, senere **Overgraver** ved Trinitatis **K.**, Kammerraad Holger **B.** (1797—1864) og Johanne Elisabeth Laurine Bang (1815—82).

H. blev Student 1857 fra Metropolitanskolen, cand. phil. 1858, opgav et juridisk Studium, da han indkaldtes til Militærtjeneste 1864, og var derefter til sin Død Lærer ved Kbh.s Kommuneskoler. Sammen med Vilhelm Topsøe og Carl Scharling skrev han Ugebladet »Sværmer« Jan.—Juni 1863, var 1869—77 ved »Folkets Avis«, den meste Tid som Redaktionssekretær, og overtog 1874 Ledelsen af det af C. Simonsen udgivne Ugeblad »Punch« faa Maaneder efter dets Begyndelse. Ret snart gav han det den Skikkelse og Holdning, som det siden bevarede, og skaffede det en efter Datidens Forhold meget stor Tilslutning. Dets langvarige praktiske Monopol som Borgerskabets Vittighedsblad hidkaldte saa rigeligt med Smaabidrag fra Læsere, og det havde i H. Tegner og Alfr. Schmidt saa forstaaende Illustratorer, at det blev en Fundgrube for Pudsigheder fra dansk Dagligliv; for Bladet som politisk Organ var H.s personlige Indsats betydeligst, langt mindre ved hvad han skrev, end ved hans energiske, maalbevidste Valg og Vejledning af de fastere Medarbejdere. Hovedparten af Teksten fremtraadte som Vaaben i Striden mellem Konservatismen og Oppositionen, og dennes Repræsentanter i Politik og Aandsliv udsattes for idelige, ubetingede og hensynsløse Angreb. I Forfatningskonfliktens første Aar var »Punch«s Udbredelse størst — det fik Annoncetillæg —, og H., der efter den provisoriske Presselov 13. Aug. 1886 maatte sætte sit Navn paa Bladet som Redaktør, var Genstand for bitter Uvillie i Modstandernes Lejr. 1893 forlod han »Punch« paa Grund af Uoverensstemmelse med Udgifveren og oprettede det ganske ligedannede »Puk«, der 1895 atter kom til at staa ene paa sit Omraade. Men under Stridens Afslappelse og Oppositionens Vækst maatte H.s lidenskabelige Ihærdighed virke forældet og ensformigt, og da et nyt, neutralt Vittighedsblad forberedtes, overdrog han det sine Abonnenter og sluttede af 1899. April—Sept. 1900 udgav han Ugebladet »Fremtiden«. — Litografisk **Karikaturtegning** af K. Gamborg 1886 (Fr.borg).

Politiken 20. Aug. 1886. Vor Ungdom, 1894, S. 65 ff.; 1895, S. 706—12; 1896, S. 142—47. Ill. Tid. 12. Juli 1908. Nationaltid. 23. Juni 1910. Vilh. Andersen: Vilhelm Topsøe, 1922, S. 92 f. P 1 T Mill

Haase, Ejnar Ludvig, f. 1895, Boghandler. F. 21. Nov. 1895 i Kbh. (Johs.). Forældre: Boghandler Poul Peter Melbye H. (1865—1922) og Jenny Louise Hall (1867—1928). Gift 4. Marts 1921 i Kbh. (Cit.) med Aase Wilhelmine Michelsen, f. 26. Jan. 1901 i Kbh. (Jac), D. af Repræsentant Niels Wilsen M. (1867—1930) og Harriet Jensen (f. 1879).

Kancelliraad F. V. Hegel overdrog 1. Jan. 1877 den Gylden-dalske Boghandels Sortiment til sine mangeaarige Medhjælpere Daniel Lehmann og Carl Stage, som derefter førte Bogladen videre under eget Navn og til det betydelige Sortiment knyttede et Forlag af Skolebøger og **Undervisningslitteratur**, ligesom de ogsaa efter Th. Linds Død fik overdraget Hovedforhandlingen af Vajsenhusets og Bibelselskabets Forlag af Salmebøger og Bibler. Efter Lehmanns Død 1911 optoges *Poul Peter Melbye H.*, der siden 1884 med stor Dygtighed og Samvittighedsfuldhed havde arbejdet hos dem, som Medejer i Firmaet, og ved Stages Død 1915 blev han **Eneejer**; Firmanavnet ændredes 1917 til P. H. og 1921 til P. H. & Søn. 1915 ansattes E. H., der 1913 var blevet Student fra Metropolitanskolen og 1914 cand. phil., i Firmaet, i hvilket han blev Prokurist 1918, og i hvis Ledelse han under sin Faders langvarige Sygdom snart tog Del. Som Eneejer efter Faderens Død har han ført den gamle Boglade videre ad de samme Veje som de foregaende Indehavere, samtidig med at han betydeligt har udvidet Forlagets Virksomhed, saaledes ved Udgivelsen af populærvidenskabelige Skrifter (Serien Haases Haandbøger), af **Oversættelseslitteratur** (Duhamel, Garnett, Hardy, Hutchinson o. a.) og, i Tilknytning til hans egne Intereser, af Bøger af religiøs Natur (Oxford-Bevægelsen).

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 117, 191; III, 2. Udg., 1906, S. 208 f., 317 f.; IV, 1919, S. 124 f. Nordisk Boghandlertid. 28. Dec. 1901 og 5. Jan. 1911. Dansk Boghandlertid. 4. Nov. 1915 og 20. Dec. 1922. M. C. i P. Haase & Søns Forlagskatalog 1927. Stamtavle over Familien Hald, 1929, S. 47.

Ove Tryde.

Hack, se Hak.

Hacquart, Philip, ca. 1616—98, Kirurg. F. i Udlandet, muligvis Lothringen, begr. 23. Maj 1698 i Kbh. (Holmens K.). Gift 1° i Udlandet. 2° omkring Nytaar 1657—58 med Christine Vogt, f. ca. 1629, begr. 18. Dec. 1684 i Kbh. (Holmens K.).

P. H., der var Katolik, kom til Landet i Slutningen af Christian IV.s Tid, rimeligvis som Militærkirurg. 1651 fik han Understøttelse til en Studierejse til Italien og andre Lande. Han blev Bartsvær ved Holmen, Tugthuset og Provianthuset 1. Okt. 1655 og Livkirurg 15. Jan. 1658. Denne Stilling bevarede han til sin Død — tjente tre Konger. P. H. var en meget anset Kirurg. Ikke blot Kongen benyttede ham, f. Eks. til sammen med Livlægen at besigtige Baadsmændenes faldefærdige Sygehus (1658) og til Udarbejdelse af et Forslag til Sundhedsplejens Ordning ved Hæren i Mecklenburg (1675), men han var tillige den af Medici mest benyttede Kirurg. I Thomas Bartholins »Acta medica« omtales hans store Operationer mange Gange, men særlig er det værd at bemærke, at han gjorde Vivisektioner for at undersøge et Lægemedels Virksomhed. — Foruden at være Kirurg var han en driftig Handelsmand, idet han sammen med andre Hoffunktionærer, der vanskeligt kunde faa deres Gage, havde flere Skibe, hvormed de drev Handel paa Frankrig, det nordlige Norge, ja, Hvalfangst ved Grønland. — Han var en velhavende Mand, som havde flere Ejendomme i Kbh.

Blandt P. H.s Børn blev to Sønner Læger. Den ældste, *Philip H.* (1645—1718), var født i Udlandet og Dr. med., da han begyndte at praktisere i Kbh. ca. 1677. Han blev Stadsfysicus i Kbh. 25. Marts 1699 med Rang med Livmedici. Han var næppe meget energisk og afskedigedes 1710. — Den yngste Søn, *Christian Vilhelm H.*, i Almindelighed kaldt Philip H. den Unge (1668—1715), studerede og blev Dr. med. i Udlandet, praktiserede i Kbh. fra ca. 1695, blev meget omtalt i Anledning af en Retssag angaaende Værdien af et Pulver til Guldmageri, senere fordi han, da han flygtede for Pesten 1711, kaldtes tilbage af Kongen. Han var en meget anset Fødselshjælper og blev derfor Medlem af den 1713 nedsatte Kommission til Ordning af Jordemodervæsenet, der førte til den første Jordemoderlov 30. Nov. 1714.

K. Carøe i Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1921, S. 150—67. K. C-Rockstroh i Militærlægen, XVIII, 1910, S. 161—295. G. Norrie: Kirurger og Doctores, 1929. Samme i Bibl. f. Læger, 7. Rk., VI, 1895, S. 1—38. Samme i Danmarks Jordemødre, 1935.

Gordon Norrie.

Hadersleben, Jens v., se v. Løwenklau.

Haderup, Ernst, f. 1876, Tandlæge. F. 22. Sept. 1876 i Nakskov. Forældre: Læge, senere Dr. med., Professor Victor H. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 9. April 1902 i Nyborg med Tandlæge Augusta

Rudolphine Schalburg, f. 30. Okt. 1876 i Nyborg, D. af Vinhandler, Kaptajn Christian Frederik S. (1841—1908) og Augusta Jørgensen (1848—1932). Ægteskabet opløst 1913. 2° 19. Febr. 1917 i Kbh. (Johs.) med Tandlæge Karen Margrethe Kjær, f. 12. Febr. 1887 i Maaløv, D. af Bestyrer paa Maaløvgaard, senere Inspektør ved Holbæk Amts Arbejds- og Sindssygeanstalt Rasmus Marius K. (1855—1913) og Laura Margrethe Boje (f. 1855).

H. blev Student 1895 fra Østerbros Latin- og Realskole, tog medicinsk Forberedelseseksamen 1898 og Tandlægeeksamen 1899. Han gjorde derefter Vikar- og Assistenttjeneste i Danmark og Tyskland, nedsatte sig som Tandlæge i Faaborg og praktiserede fra 1908 i Kbh. 1908—10 var han Lærer ved Dansk Tandlægeforenings Institut og 1918—25 Censor ved Tandlægeskolen. Han har ydet en stor Indsats inden for Tandlægestanden, baade ved fagligt og foreningsmæssigt Arbejde, og er Indehaver af mange Tillidsposter, var 1921—26 Formand for Dansk Tandlægeforening og fra 1921 Foreningens Repræsentant i *Fédération dentaire internationale*, fra 1928 Konsulent i Sundhedsstyrelsen, var Medstifter af og er fra 1933 Formand for den videnskabelige Forening for Parodontosens Bekæmpelse, Arpa. Han har skrevet et stort Antal Artikler i Fagpressen og 1923 udgivet Dansk Tandlægeforenings 50 Aars Jubilæumsskrift. — R. 1923. — Maleri af Axel Schmidt 1934. Tegninger af Hans Bendix 1927 og Hrody 1932.

Hedvig Strömgrén.

Haderup, Victor Frants Nachtegall, 1845—1913, Læge, Tandlæge. F. 25. Juli 1845 i Vesterborg, d. 29. April 1913 i Charlottenlund, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Dr. med. Ernst Julius H. (1806—70) og Therese Rasmine Nachtegall (1812—70). Gift 1° 1. Juni 1871 i Kbh. (Johs.) med Valborg Mathilde Benedicte Salvesen, adopt. Nachtegall, f. 8. Juli 1842 i Drammen, d. 10. Febr. 1880 i Kbh. (Holmens), D. af Skibskaptajn Ole S. og Anna Hedvig Carlleman, adopt. 1847 af Professor Franz N. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 12. Sept. 1882 i Taarbæk med Michaela Johanne Bartholin, f. 2. April 1847 paa Nielstrup, d. 2. April 1931 i Kbh. (gift 1° 1870 med Forpagter, cand. jur. Carl Jørgen Meincke, 1842—77), D. af Forpagter, senere Fideikommisbesidder Caspar Georg Bartholin Eichel (1813—1902) og Holga Aagaard (1822—75).

H. blev Student 1863 fra Nykøbing F. og tog Lægeeksamen 1871, hvorefter han gjorde Kandidattjeneste ved Kommunehospitalet i Kbh. Han praktiserede 1872—77 som Læge i Havdrup og i Nakskov, uddannede sig derefter som Tandlæge i Berlin og Kbh.

og oprettede 1878 i Kbh. en Klinik for Mund- og Tandsygdomme. Han deltog i Oprettelsen af Poliklinikken for Ubemidlede 1884 og var Leder af dens Afdeling for Tandsygdomme 1884—1909. Han blev Medlem af Kommissionen for Tandlægeeksamen 1880 og af Kommissionen for Ordningen af Tandlægevæsenet 1885. 1888—1906 var han Leder af den teoretiske Undervisning ved den nyoprettede Tandlægeskole og fra 1906 Lærer sst. i Klinik med Ekstraktion og Narkose. 1888 vandt han den medicinske Doktorgrad («Kliniske Bidrag til Studiet af Kæbecysterne») og var fra 1889 Privatdocent ved Universitetet, ligesom han 1895—99 ledede fonetisk Kursus ved Universitetet og 1898 ved Statens Lærerskole. — For sin Gerning og sin Stand havde H. en varm Interesse, som gav sig mange positive Udslag. Det var ham, der ved Stiftelsen af Tandlægeforeningen 15. Juni 1881 skabte en samlet Tandlægestand, og hans Stræben gik hele hans Liv ud paa at højne Standens Niveau, dels gennem forbedret Undervisning og Uddannelse, dels ogsaa ved at vise Tandlægens samfundsmæssige Betydning. Det var saaledes ham, der gav Stødet til Oprettelse af en Tandlægeskole i Danmark, og det skyldes ham, at der kom en fyldigere Undervisning i Kirurgi og at der blev indført Kursus i Bakteriologi og Syfilidologi for tandlægestuderende, ligesom han var en ivrig Talsmand for Kravet om Artium som Basis for Studiet. Endvidere rejste han Spørgsmaalet om Skolebørns Tandpleje og iværksatte i 80'erne den første Undersøgelse her i Landet af Skolebørns Tænder. — 1894 bragte H. et stort internationalt Tandlægemøde i Stand i Kbh., hvor han ved at stille Forslag om Oprettelsen af en international Forening til Tandlægeundervisningens Fremme gav Impulsen til Dannelsen af *Fédération dentaire internationale*, som fandt Sted i Paris 1900. — Det var naturligt, at H. fik mange Tillidsposter inden for Standen. Han var Formand for Dansk Tandlægeforening 1881—86, 1890—91, 1894—1901 og dens første Æresmedlem 1910, Formand for Skandinavisk Tandlægeforening 1891—92, Medlem af en Mængde udenlandske Tandlægeforeninger og Æresmedlem af *Société odontologique de France* og af den ungarske Tandlægeforening. Hans litterære Produktion inden for Faget var stor. Han var Redaktør eller Medredaktør af forskellige Fagtidsskrifter og publicerede et stort Antal Afhandlinger, af hvilke (foruden Disputatsen) skal nævnes: *Ältere und neuere Behandlung der Gaumenspalte*, *Den historiske Udvikling af Læren om Tandrod-cysterne*, *Bedøvelse ved Bromæthyl*, særlig i Tandlægepraksis, *Om offentlig Omsorg for talelidende Børn*, *Skoletandhygiejnens Udvikling og nuværende Situation*, *Nødvendigheden af Tand-*

lægehjælp ved Hospitalerne. Af særlig Interesse er hans Forslag om en international Betegnelse af Tænderne, som har vundet Indpas i mange Lande. — Tit. Professor 1902. — R. 1894. — Maleri fra Ungdommen i Familieeje. Posthum Reliefmedaillon af Hilda Brag ca. 1930 paa Tandlægeskolen i Kbh.

Univ. Progr. Nov. 1888. Ill. Tid. 7. Dec. 1902. Ugeskrift for Læger, LXXV, 1913, S. 771 f. Tandlægebladet, XVII, 1913, S. 130—33.

Hedvig Strömngren.

Haelwegh, Albert, d. 1673, Kobberstikker. D. 28. Aug. 1673 i Kbh. (Holmens). Gift 10. Juli 1653 i Kbh. (Frue) med Anne Hansdatter, d. Marts 1676 i Kbh. (Holmens).

Om A. H.s Liv vides meget lidt og om hans Herkomst intet. Han kan **maaske** regnes for dansk, da en Slægt H. kendtes i Roskilde, men i Holland har der i 17. Aarh. ogsaa levet en Familie H. Arkivalisk nævnes hans Navn for første Gang, da han 15. Maj 1647 fik Bestalling som »Kgl. Majestæts Kobberstikker« efter Simon de Pas, og der følger nu jævnlige Udbetalinger til ham i denne Egenskab indtil hans Død. 26. Maj 1647 udnævntes han ogsaa til Universitetets Kobberstikker. Af Grund taksterne for 1661 og 1668 fremgaar det, at han ejede et Hus i Kongensgade i Kbh., og 1670 finder man hans Navn i Konsistoriums Dom-Kopibog, idet Maleren Abr. Wuchters, der var gift med en Søster til A. H.s Kone, indstævnedede ham til at møde for Universitetets Rektor og Professorer i Anledning af nogle økonomiske Stridigheder.

Heldigvis kan man til Gengæld danne sig et klart Indtryk af A. H. som Kunstner. Hans kendte, egenhændige Værk omfatter noget over 100 Kobberstik og Raderinger; største Delen er Portrætter, som paa en enkelt Undtagelse nær er udført efter Arbejder af andre Kunstnere, især Karel van Mander den Yngste og Abr. Wuchters. Som nævnt vides der intet med Sikkerhed om hans Opvækst og Læreaar, men hans Kunst peger hen imod Holland, specielt mod den store hollandske Grafiker, Rubensstikkeren Pieter Soutman, der er en Generation ældre end A. H., og sammenlignes A. H.s Arbejder med samtidige Hollænderes som Jonas Suyderhoef, Corn. Visscher, Crispyn van den **Queboorn** eller Theodor Matham, er det indlysende, hvorfra han har sin Teknik med dens Blanding af Linier og Punkter, af Gravstik-Arbejde og Ætsning. Særlig hos Suyderhoef findes den samme udprægede Sans for malerisk Virkning, den stærke plastiske Fornemmelse og samtidig med det meget fine og omhyggelige Arbejde i Kobberpladen en vældig Kraft i Sværtens sort.

A. H.s første kendte Portrætter er fra 1640'erne, og her skal særlig fremhæves de store pragtfulde Blade, der i alt væsentligt er udført som Raderinger, forestillende den gamle Konge Christian IV., den udvalgte Prins og hans Gemalinde, Prins Valdemar Christian, Frederik III. som ung og Hannibal Sehested (1650). Fra denne hans tidligere Tid stammer ogsaa de ætsede Figurkompositioner, der maaske er hans allerførste Arbejder forud for Portrætterne, som f. Eks. Lot og hans Døtre, Prins Svends Død (efter K. v. Mander), Amor og Psyche (efter Rubens), Ganymeds Bortførelse (efter K. v. Mander) etc. Disse sidste Blades Udførelse er i nær Slægt med Arbejder af Soutman og hans Skole. — Fra 1650'erne bør især nævnes de sytten karakterfulde Portrætstik af forskellige Medlemmer af Rigsraadet samt Portrætterne af Birgitte Thott, Johannes Rhode og Christian V. som Barn. A. H.s Teknik er nu en Blanding af Ætsning og Gravstikarbejde ganske som hos Suyderhoef, og man kan virkelig i Kvalitet sætte disse Stik op ved Siden af denne fortrinlige Hollænders Kunst. I 1660'erne mærkes en fransk Indflydelse i den renere Anvendelse af Gravstikkens Linievirkning og i den hyppige Brug af den enkle, ovale Ramme, der i Stikkene omgiver den portrætterede. Ifølge gammel Tradition tilskrives der A. H. et Stik forestillende Ludvig XIV., der er en Kopi efter Robert Nanteuils Blad fra 1662, og om Interesse for fransk Kobberstikkunst vidner ogsaa Portrætterne af Prins Jørgen, Karl XI. af Sverige og Eiler Holck. Den maleriske hollandske Stil mærkes dog stadigt i de fortrinlige Portrætstik af Erik Krag, Kørbitz, Henr. Muller, Chr. Rantzau, Rüse og Holg. Vind, alle udført i A. H.s ti—tolv sidste Leveaar. Selvstændigt og fremragende er Portrættet af Dronning Christina fra 1662. Noget vanskeligere er det at bedømme og placere de mange Stik til Ligprædikener, idet A. H. ofte her, som i adskillige andre Tilfælde, har gjort stærkt Brug af Medhjælpere.

Foruden Portrætter og de nævnte faa, tidlige Figurkompositioner har A. H. udført Titelblade og Følgeblade til forskellige Bøger, f. Eks. en Udgave af Jyske Lov, botaniske Værker fra 1648 og 1656 af Simon Paulli, anatomiske og medicinske Værker fra 1654 ff. af Thomas Bartholin, og desuden har han ladet sine Værkstedsmedhjælpere udføre en Samling ret ringe Portrætter af danske Konger fra Sagntiden til Frederik III., anvendt i en Bog, »*Icones regum...*« (ca. 1646). To store Fremstillinger af Kbh.s Belejring 1658—59 skyldes ogsaa A. H.

Først og fremmest er det dog som Portrætstikker, A. H. skal nævnes, idet han her har naaet højest. Det er ikke blot et

fremragende og levende skildret Portrætgalleri af 17. Aarh.s danske Personligheder, han har efterladt, men som Grafiker er hans Indsats af europæisk Format. Han er ikke kun Reproduktionsstikker, men en Kunstner, der baade har Sans for sit Forbilledes Særpræg og samtidig paa en overlegen og selvstændig Maade behersker de specielt grafiske Virkemidler. Der er en Baroktidens Friskhed og Bredde i disse Stik, der ofte langt overgaar de Malerier, de er udført efter. Desværre har hans Teknik som Trykker været ujævn, og kun i de tidlige Eksemplarer af hvert Stik, hvor Sværten har sin fulde Farvekraft, kan han helt bedømmes. A. H. staar da ikke blot som en Hovedskikkelse i det 17. Aarh.s danske Kunst, men som en af de største grafiske Kunstnere, der har virket her hjemme.

I Kobberstiksamlingen findes en næsten komplet Samling i gode Tryk af hans Arbejder, og paa **Fr.borg** og i Det kgl. Bibliotek er han fyldigt repræsenteret.

C. F. von Rumohr og J. M. Thiele: Geschichte der königlichen Kupferstichsammlung zu Copenhagen, 1835, S. 49—78. Dsk. Saml., I, 1865—66, 9 30 .

Jørgen Sthyr.

Haffner. Militærslægten H. kom til Danmark i Slutningen af det 17. Aarh. med Feltpræst, Mag. Reinhold H. (d. 1707), der efter Familieoptegnelser var Sønnesøn af Johan Jacob H. til Westhoffen, som tilhørte en elsassisk Uradelsslægt. Reinhold H. var Bedstefader til Oberstløjtnant Reinhold Jacob H. (1731—1806), der var Fader til Oberstløjtnant Johan Friedrich Wilhelm H. (1768—1822) til Dal i Ullensaker — hvis Efterkommere lever i Norge — og til de nedenn. Generalmajor Adam Mogens Wenzel H. (1774—1844) og Generalløjtnant Johan Wolfgang (Reinhold) H. (1770—1829) til Egholm. Denne sidste var Fader til nedenn. Politiker, General Wolfgang H. (1810—87) til Stamhuset Egholm — hvis Datter Ebba Wilhelmine H. (1836—1914), gift med Overhofstaldmester Grev Alfred Piper, bragte Stamhuset til denne svenske Greveslægt, af hvilken hendes Efterkommere nu fører Navnet v. H.-Piper — og til Oberst Waldemar H. (1816—94), hvis Søn, Stutteriejer, Kammerherre Johannes Wolfgang H. (1845—1913) til Brodda var Fader til Amtsforvalter i Haderslev Waldemar H. (f. 1872).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 296—301. Samme: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 1933, S. 52 56. *Albert Fabritius*

Haffner, Adam Mogens Wenzel, 1774—1844, Officer. F. 5. Marts 1774 i Kbh. (Garn.), d. 19. Marts 1844 sst. (Garn.), begr. sst.

(**Garn.**). Forældre: Kaptajn, senere Oberstløjtnant i Artilleriet (kar. Oberst) Reinhold Jacob H. (1731—1806) og Vibeke Margrethe Wildenradt (1744—1817). Gift 1° 31. Okt. 1797 i Kbh. (Garn.) med Cathrine Wendelia Møller, døbt 28. Juli 1773 i Kbh. (Slotsk.), d. 2. Sept. 1820 i Frankfurt a. M., D. af Hof konditor i Kbh. Johan Mathias M. (1735—88, gift 2° 1786 med Christiane Frederikke Frisch, 1763—1820, gift 2° 1791 med Kaptajn, senere Oberst Nicolai Michaelsen, ca. 1759—1844) og Christiane Henriette Marie Berling (1742—86). 2° 13. Maj 1832 i Kbh. (Garn.) med Anna Lucretia Lytton, f. 12. Okt. 1790 paa St. Croix, d. 17. Febr. 1842 i Kbh. (Garn.) (gift 1° med Stempelpapirforvalter, Justitsraad Jens Schifter, ca. 1777—1838, 2° 1819 med kgl. Advokat og Auditør i Dansk Vestindien, senere Skifteforvalter i Frederiksstad, Justitsraad Christian Thøger Carl Wormskiold, 1790—1829).

H. blev 1782 indskrevet som Underkonstabel, blev 1788 Stykjuncker, 1791 Sekondløjtnant (Anc. 1788), blev 1794 kar., n. A. virkelig Premierløjtnant, 1801 Aide-Generalkvartermester, 1802 kar., 1804 virkelig Kaptajn i Ingeniørkorpset (Anc. 1802), 1805 kar. Generalkvartermesterløjtnant, 1808 Major og Overkvartermester i Generalkvartermesterstaben. 1801 havde han deltaget i Slaget paa Reden, var 1806—07 ansat i Staben i Korpset paa Sydgrænsen, men fra Slutningen af Juli 1807, før Katastrofen ved Køge og under denne, Stabschef hos Generalløjtnant Castenschiold. 1808 var han ansat i Bernadottes Stab under Indrykningen i Danmark. Samtidig med alt dette byggede han og Broderen Wolfgang Batterier omkring paa Kysterne og arbejdede paa nye Artillerikonstruktioner, og ved sin myreflottige Virksomhed vandt han Frederik VI.s Hjerter. 1812 fik han Oberstløjtnants Anciennitet og blev 1814 virkelig Generalkvartermesterløjtnant. Som Pladskommandant i Altona 1809—13 førte han hyppige militære og politiske Forhandlinger med den franske Hærledelse paa Nordfronten (Hamburg) og vedligeholdt en stadig og udførlig Korrespondance med Kongen. — 1813 naaede Vanskelighederne for Regeringen med at balancere mellem Franskmændene og de Allierede Højdepunktet. H., der var umiddelbar Nabo til den franske Hærkommando, lod sig af Selvovervurdering og Trang til at spille en politisk Rolle forlede til Forhandlinger og Aftaler, som hverken hans Tjenstomraade eller hans Indsigt berettigede ham til, og som ikke tilfredsstillede nogen af de kæmpende Parter, men navnlig vakte de overmodige, hensynsløse Franskmænds Forbitrelse. Da H. herved gentagne Gange havde krydset Regeringens Hensigter og Ordre, blev han sammen med den kommanderende Divisionsgeneral kaldt til Kbh.

og af Kongen idømt flere Maaneders streng **Fæstningsarrest**. Kongen udtalte dog personlig til ham sin Overbevisning om, at han ved sine Handlinger havde haft de bedste Hensigter. — 1816 blev H. Oberst og var 1819—24 Medlem af Militærkommissionen i Frankfurt, fra April 1823 tillige Chef for Artillerikorpsset. 1828 blev han Generalmajor (uden Anciennitet). Ved sin arrogante og lunefulde Optræden over for de yngre Artilleriofficerer vakte han en stærk Stemning imod sig, hvilket 1828 førte til, at et stort Antal **Løjtnanter** og Kaptajner rettede Anklage mod ham for skødesløs og forsømmelig Embedsførelse samt Myndighedsmisbrug i flere Retninger. Under talrige Forhør trak Sagen ud til 1832, da H. uden Domsafgørelse fik Afsked fra Korpsset og sattes å la suite i Armeen paa Vartpenge. 1834 fik han Generalmajors Anciennitet. — Kammerherre 1815. — R. 1809. DM. 1812. K. 1822. S.K. 1840. — Ungdomsbillede (Pastel) i Familieeje. Pastel som ældre ligesaa. Maleri af C. W. Eckersberg 1829 (Artilleriet). Stik af Chrétien.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I—VII, 1883—96. C. Th. Sørensen: Kampen om Norge 1813 og 1814, I, 1871.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Haffner, Johan Wolfgang (Reinhold), 1770—1829, Officer. F. 24. Jan. 1770 i Kbh. (Garn.), d. 12. Aug. 1829 sst. (Petri), begr. sst. (Petri K.). Broder til Wenzel H. (s. d.). Gift 24. Jan. 1819 i Kbh. (Garn.) med Anna Margrethe Kaasbøll, f. 22. Juni 1789, døbt s. A. i Hvedstrup, d. 22. Juli 1849 i Nykøbing S., D. af Student, senere Volontær i Finanskollegiet, endelig Vinhandler Jacob Rhode K. (1762—1846, gift 2° 1806 med Bolette Charlotte Jochel, 1777—1816, gift 1° 1797 med fhv. kgl. Fuldmægtig, Kancellisekretær Christian Due, 1764—1843, Ægteskabet opløst 1805) og Margrethe Kirstine Lindemann (1769—95).

H. blev 1772 indskrevet som Bombarder ved Faderens Kompagni og »med særlig kgl. Bevilling«, Stykjunker 1782, 1786 virkelig Sekondløjtnant i Artillerikorpsset. I Felttoget mod Sverige 1788 var han midlertidig Kommandant i Kongsvinger. N. A. blev han kar. og virkelig Premierløjtnant, 1794 kar. Kaptajn, 1798 Stabskaptajn, 1800 (Anc. 1799) Aide-Generalkvartermester, 1805 tjenstgørende Adjudant i Kronprinsens »Generalstab«, fik 1807 Majors Karakter, blev n. A. Generalkvartermesterløjtnant med Oberstløjtnants Kar. og 1809 Generalkvartermester, Chef for Generalkvartermesterstaben og Guidekorpsset med Obersts Kar. 1812 blev han kar., 1819 virkelig Generalmajor. Ligesom Broderen Wenzel var han

en yderst flittig og meget anvendt Mand — saaledes 1803 og 1805 ved Troppesamlingerne i Holsten, 1806 ved Forhandlinger med Franskmandene i Hamburg, 1808 ved de spanske Troppers Rejsning paa Sjælland, var 1809 Medlem af Kommissionen om nye Fæstningsanlæg ved Kbh. og udarbejdede s. A. et udførligt, vel gennemtænkt og overskueligt Forslag om Landets, særlig Sjællands Forsvar. Da Hæren 1814 med Kongen som Overgeneral opstilledes paa Fyn, var han sammen med Chefen for Generaladjutantstaben F. C. Biilow Kongens nære Medhjælper. 1829, faa Dage før sin Død, blev han Generalløjtnant, foreløbig dog uden Anciennitet. — 1812 købte han for 500 000 Rdl. Godset Egholm i Voldborg Herred, der senere oprettedes til et Stamhus. — Kammerherre 1810. — R. 1809. DM. 1812. K. 1815. S.K. 1817. — Ungdomsbillede (Pastel) i Familieeje. Maleri paa Frijsenborg.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I—IX, 1883—1902.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Haffner, Wolfgang, 1810—87, Politiker. F. 10. Sept. 1810 paa Holmegaard ved Valby, d. 28. April 1887 i Kbh. (Garn.), begr. i Ferslev, Horns Herred. Forældre: Oberst, senere Generalløjtnant Wolfgang H. (s. d.) og Hustru. Gift 8. Nov. 1832 i Kbh. (Garn.) med Sophie Vilhelmine Caroline Krieger, f. 21. Dec. 1807 i Kbh. (Holmens), d. 26. Aug. 1889 sst. (Garn.), D. af Kommandørkaptajn, senere Kontreadmiral J. C. K. (1756—1824, s. d.) og 2. Hustru.

H. uddannedes som Officer, blev 1821 Kadet, 1823 Sekondløjtnant à la suite, gjorde først Tjeneste ved Livregimentet Kyradsérer, senere ved Hestgarden, udtraadte 1839 af Hæren som kar. Ritmester, blev 1869 kar. Oberst og 1871 General à la suite. Han deltog som frivillig i den første slesvigske Krig som Fører for en Afdeling Herregaardsskytter, men i øvrigt havde Overtagelsen af det fædrene Gods Egholm (Stamhus fra 1831) kaldt ham bort fra den militære Bane. Han viste sig som en dygtig og interesseret Godsejer, lod 1844—49 af egen Drift Hoveriet afløse og var i mange Aar Medlem af Sæby-Gershøj Sogneraad, 1842—87 af Gl. Roskilde Amtsraad. 1840 blev han Suppleant til Roskilde Stænder og var Medlem af dem 1847—48. Han var Svoger til Grev C. E. Frijs og stod ham nær politisk, deltog 1850 i Stiftelsen af Grundejerforeningen og traadte 1865 ind i Oktoberforeningen. 1866 valgtes han til Landstinget i 2. Kreds og bevarede Mandatet til sin Død. Sept. 1869 efterfulgte han Estrup som Indenrigsminister i Svogers Kabinet. Han gjorde, støttet af Frijs, et

alvorligt Forsøg paa at løse Fæstespørgsmaalet, men Landstingets Flertal under Ledelse af Estrup gik ham imod. I Maj faldt Ministeriet, og H. indtraadte i Kabinettet Holstein som Krigs- og Marineminister. Til Trods for sin militære Uddannelse opfattedes han i Hær og Flaade nærmest som civil; han var imidlertid besjælet af kraftig Forsvarsvillie, og sammen med de højere Officerer, bl. a. C. A. F. Thomsen, forberedte han den Revision af Hærloven, der skulde finde Sted 1872, som en ikke ubetydelig Udvidelse, forenet med Befæstning af Kbh. Udgifterne vilde han dække bl. a. ved en Værneskat, men under Forhandlingerne i Ministeriet tørnede han voldsomt sammen med Finansministeren A. F. Krieger (der var hans Hustrus Fætter), og Dec. 1872 tog han sin Afsked, hvorefter Thomsen som hans Efterfølger forgæves søgte at gennemføre hans Forslag. Under Ministerkrisen 1874 søgte han paa Kongens Anmodning forgæves at danne Ministerium. Han indtraadte i Ministeriet Estrup Juni 1875 som Krigs- og Marineminister, men hans nye store Forsvarsforslag strandede paa Folketingets Modstand, og da han forelagde en for Datiden meget human Nyordning af den militære Strafferetspleje, gik Landstingets Højre imod. Da H.s Kolleger ikke vilde indvilge i, at Forslaget forelagdes uforandret paa ny, udtraadte han Juli 1877 af Ministeriet. I sine sidste Aar indtog han en ledende Stilling inden for Højre som Formand for Landstingsgruppen og for Partiets Repræsentantskab. Han var en udpræget saglig Natur, tung i Vendingen, men ikke uden Temperament, naar det gjaldt hans Livssager, Forsvaret og Skandinavismen; i de bevægede Dage i Sommeren 1870, da Danmarks Stilling til den fransk—tyske Krig skulde afgøres, var han oprindelig sammen med Hall, Fenger og Fønnesbech stemt for at gaa med Frankrig. Paa kulturelle Omraader som Kirke og Skole stod han et Stykke til venstre for de fleste af sine Partifæller. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Kammerjunker 1827. Kammerherre 1847. — R. 1854. DM. 1867. K.¹ 1870. S.K. 1875. — Maleri af H. C. Jensen (Fr.borg). Buste af V. Bissen 1883 (sst. og i Sæby K.). Litografi efter Fotografi 1867. Træsnit 1869 af H. P. Hansen, 1887 og af C. Poulsen s. A.

[P. V. Grove i] Ill. Tid. 16. Febr. 1873. Zodiacus i Nær og Fjern 5. Maj 1876. Dagbladet 4. Jan. og 1. Aug. 1877. Af J. A. Hansens efterladte Papirer, 1878—79, S. 219—24. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 397—400. M. P. Friis i Danmark, udg. af Journalistforeningen, 1888, S. 41—48. Ill. Tid. 8. Maj 1887. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, IV—VII, 1921—25. Aage Friis: Danmark ved Krigsudbrudet Juli—August 1870, 1923. Samme: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—79, III, 1932, S. 274 f., 278 f.

Povl Engelstoft.

Hafn, Niels Christian, f. 1881, Ingeniør, **Brandværnstekniker**. F. 12. Aug. 1881 i Kbh. (Frels.). Forældre: Viktualiehandler Ole Christian Christensen (1857—1909) og Larsigne Rasmine Rasmussen (f. 1860). Navneforandring 27. Sept. 1907. Gift 30. Sept. 1909 paa Frbg. med Ellen Johanna **Feilberg**, f. 24. Marts 1885 paa St. Croix, D. af Læge John Nicolas F. (1855—1905) og Tobitha Christine Paulsen, adopt. Frederiksen (1858—1903).

H. blev Student 1900 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade, cand. phil. n. A. og cand. polyt. som Bygningsingeniør 1906. Efter Eksamen arbejdede han for Muremester C. Schiøtz ved Afsætningen af Funderingen af Tietgensbroen, aftjente Maj 1906—Okt. 1907 sin Værnepligt ved Ingeniørregimentet og gennemgik Sekondløjtnantskolen. 1907—15 arbejdede han som Ingeniør hos Muremester og Entreprenør E. Rothe i Kbh. og blev derefter ansat i Nordisk Brandforsikring, hvor han 1916 blev Kontorchef. 1918 blev han Direktør for Brandforsikringsselskabet Danske Phoenix. — 1919 fik H. ved at se Meddelelserne om, hvad Industriidkarernas i Finland ömsesidiga Brandstodsförening havde opnaaet ved regelmæssig sagkyndig Inspektion, og hvad der var opnaaet paa dette Omraade i U. S. A., den Tanke her hjemme at faa etableret en regelmæssig **Brandværnsinspektion** i Fabrikvirksomheder, store Lagre o. s. v. Tanken vakte Interesse inden for Industrien, og der var Tale om at danne et **Industriforsikrings**selskab paa dette Grundlag, men denne Tanke blev opgivet, og man dannede saa 1920 en Komité bestaaende af ca. 60 Repræsentanter for Myndigheder, offentlige Institutioner, Erhvervsorganisationer m. m. under Navnet Dansk Komité til Bekæmpelse af Brandfare, et Navn, der senere er forkortet til Dansk Brandværnskomité. H. blev Sekretær for denne Komité, som paa et bredt Grundlag virker for **Gennemførelse** af Foranstaltninger til Forebyggelse og Bekæmpelse af Ildebrande. Dens Virksomhed, i hvilken H. stadig har været Sjælen, bestaar i regelmæssig Inspektion ved Hjælp af særlig dertil uddannede Ingeniører, hvilket medfører nedsatte Forsikringspræmier, Raadgivning til By- og Landbrandvæsener i Spørgsmaal om Organisation og Anskaffelse af Materiel, almindelig Propaganda, Offentliggørelse af Domme for Uforsigtighed m. m. og Iværksættelse af brandtekniske Undersøgelser, Afholdelse af Kursus. Et meget betydeligt Arbejde har paa Hvilet Komiteen og H. personlig ved at bistaa Justitsministeriet ved Forarbejderne til den nye Brandpolitilov for Landet af 31. Marts 1926 og særlig ved Gennemførelsen af Loven i Praksis, endvidere ved Udarbejdelsen af forskellige Bekendtgørelser vedrørende brand-

farlige Virksomheder og Oplag. **H.**, hvis Evne til at faa etableret et frugtbart Samarbejde mellem alle de i disse Spørgsmaal interesserede Parter er meget værdsat, blev 1928 Komiteens Direktør. — R. 1930.

Viggo Lunn: Dansk Brandværns Komité igennem 10 Aar, i Brandfare og Brandværn, Febr. 1930. N. Chr. Hafn: Dansk Brandværns Komités Organisation, Skandinavisk Kongres for gensidige Brandforsikringsselskaber, 1932. Brandfare og Brandværn, Sept. 1931, S. 100.

P. 1 V; J:

Hafstrøm, Salomon Maurits Krusenstjerna, 1847—1905, Præst, Forfatter. F. 23. Maj 1847 i Helsingør, d. 29. April 1905 i Raarup, begr. sst. Forældre: Svensk-norsk Vicekonsul Herman Lambert H. (1806—56) og Carolina Bernhardina Törnström (1810—96). Gift 17. Okt. 1882 i Hornslet med Caroline Frederikke Marie Dreyer, f. 3. Maj 1862 paa Rosenholm, D. af Skovrider Christian D. (1820—1905) og Frederikke Sophie Mørch (1821—1906).

H. var som ung Kontorist paa Helsingør Byskriverkontor, tog dansk-juridisk Eksamen 1867, var derefter Fuldmægtig sst. til 1870, blev 1872 Student, privat dimitteret, cand. theol. 1877, blev personel Kapellan i Hornslet 1878, Kapellan pro loco i Raarup 1879, Sognepræst i Kragelund og Funder 1881, Præst ved Horsens Tugthus 1884, Sognepræst i Raarup 1896. Han var meget interesseret i sit Arbejde blandt Fangerne i Tugthuset, var i en Aarrække Formand for Horsens Fængselselskab og skrev i »Fra **Bethesda**« en Række Afhandlinger, der havde Tilknytning til hans Arbejde som Fængselspræst, saaledes »Drikfældighed og Forbrydelse« (1887) og »Religion og Moral i Forbryderverdenen« (s. A.), »Optegnelser om Forbryderes Straf, Paavirkning og Redning« (1888), ligesom han forfattede en Beretning til den internationale Fængselskongres i St. Petersborg 1890 om Fængselselskabernes Stilling over for Fangernes Familie under Fængselsopholdet m. m. (paa Dansk i Nord. Tidsskr. f. Fængselsvæsen 1890). Endvidere udgav han Bøgerne »Om Sædelighedsforholdene i det danske Folk« (1888), »Optegnelser fra Horsens Straffeanstalt« (1890), »Jens Nielsen, et ødelagt Livs Historie« (1892), »Om religiøs Sindsygdом« (1893), »Fra Horsens Tugthus. Tolv Aars Erfaringer« (1900) og skrev en Del Prædikener, Digte og Afhandlinger af religiøst Indhold i forskellige Blade og Tidsskrifter, saaledes til Diakonissestiftelsens Almanak, »Kirkeklokken«, »Søndagsbladet« o. s. v. Han deltog i Polemikken mod Romerkirken med **Smaaskrifterne** »Det romersk-katholske hemmelige Skriftemaal« (1888) og »To romersk-katholske Indlæg i Spørgsmaalet om det tvungne hemme-

lige Skriftemaal« (1889). 1894 udgav han pseudonymt Samlingen »Ufrivillig Komik«. I sine sidste Aar var han svagelig og havde i flere Henseender vanskelige Kaar at arbejde under; han skildres som en ejendommelig begavet, meget indesluttet Mand, der udførte et stort Arbejde, dels i Studerekammeret, dels i Menigheden. Han havde Interesse for Skolen og var en Tid Lærer ved Kvindeseminariet i Horsens.

Horsens Folkeblad 29. April og 6. Maj 1905. Horsens Avis 1. Maj s. A.

Oluf J. Skjerbæk.

Hage. Slægten H., der i særlig Grad har været knyttet til Handels- og Finanslivet, føres tilbage til Byfoged i Stege Jens Hansen Hagge (d. 1677), der var Fader til Skipper paa Christianshavn Hans Jensen Hagge (d. ca. 1712) — Stamfader til en Skipperslægt H. — og til Anna Jensdatter Hagge (d. 1712), gift med Skipper og Handelsmand i Stege Jens Knudsen (1648—1700). Deres Søn, Købmand sst. Jens Jensen (1689—1736) var Fader til Købmand, Stadskaptajn sst. Johannes Jensen H. (1714—91), af hvis Sønner skal nævnes kgl. vestindisk Regeringskommissær Jens Friedenreich H. (1752—1831), Grundlæggeren af Firmaet J. F. H. & Co., og Købmand i Stege Christopher Friedenreich H. (1759—1849). Af disse var J. F. H. Fader til Hippologen Johannes Philip H. (1796—1863) og til Hother H. (1800—72), der anlagde Jernbaner i Pennsylvania. Christopher Friedenreich H. var Fader til Bolette Cathrine Frederikke H. (1798—1847), gift med Etatsraad Hans Puggaard (1788—1866), til svensk-norsk Vicekonsul i Stege Gustav Christopher H. (1808—63) — hvis Sønner var Landsoverretsassessor Hother Friedenreich H. (1849—1904), Grosserer Christopher Daniel H. (1850—1902) og Grosserer, Direktør for Dansk Frøavls-Kompagni Gustav Vilhelm Alfred H. (1852—1935) — samt til nedenn. Overlærer og Journalist Johannes Dam H. (1800—37), nedenn. Politiker Edvard Philip Hother H. (1816—73), Vicekonsul i Nakskov Christopher Theodor Friedenreich H. (1819—72) — hvis Søn var nedenn. Finansminister Christopher Friedenreich H. (1848—1930) — og nedenn. Vicekonsul Peter Anton Alfred H. (1803—72) til Oremandsgaard. Denne var Fader til Vilhelmine (Ville) H. (1838—1912), gift med Komponisten P. A. Heise (1830—79, s. d.), og til de nedenn. Brødre Politikerne Johannes H. (1842—1923) og Alfred H. (1843—1922).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 98—127. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 301—06.

Albert Fabritius.

Hage, Peter Anton Alfred, 1803—72, Handelsmand og Politiker. F. 31. Dec. 1803 i Stege, d. 6. Marts 1872 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand Christopher Friederich H. (1759—1849) og Christiane Arnette Just (1778—1866). Gift 28. Aug. 1840 i Stege med Frederikke Vilhelmine Faber, f. 18. Febr. 1810 i Marstal, d. 23. Dec. 1891 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1831 med Kateket ved Garnisons K., senere Sognepræst i Thisted, Provst Marcus Christian Vilhelm Michelsen, 1804—55; Ægteskabet opløst, han gift 2° 1841 med Marie Amalie Hansen, 1815—89), D. af Degn, Løjtnant, senere Fyrinspektør paa Nakkehoved, Krigsraad Christian F. (1775—1845) og Frederikke Jørgensdatter Lauritzen (ca. 1772—1814).

H. var først bestemt til at gaa den akademiske Vej og kom i Huset hos Pastor D. P. Smith i Horslunde, der skulde forberede ham til Studentereksamen, men hans Hu stod til Handelen, og kun seksten Aar gammel indtraadte han i Faderens Forretning, hvor han viste saa stor Dygtighed, at han allerede 1828 blev Kompagnon. Da Hans Puggaard (s. d.), som dengang var en Mand paa 44 Aar, gift med H.s ældre Søster, 1832 oprettede en Filial af sin betydelige københavnske Købmandsforretning i Nakskov, udsaa han H. til Bestyrer af den. Kornhandelen var Firmaets Specialitet, og det lykkedes H. med stor Dygtighed og Energi at samle den langt overvejende Del af Lollands Korn eksport paa sin Haand og tillige ved personlig Paavirkning og Præmiering af de bedste Sorter paa de Lokaludstillinger, han satte i Gang, væsentlig at forbedre Kvaliteten. Puggaard havde imidlertid faaet saa stor Respekt for sin yngre Svoger, der i Nakskov hurtig havde faaet en anset Stilling og var blevet svensk-norsk Vicekonsul, at han tilbød ham at indtræde som Kompagnon i Hovedforretningen i Kbh., og 1841 flyttede han hertil sammen med sin Hustru, med hvem han efter mange Vanskeligheder angaaende Skilsmissem og Ægteskabstilladelse var blevet gift 1840. Med klog Udnyttelse af de nye Muligheder, som 40'ernes Omslag i den engelske Toldlovgivning skabte for Danmarks Kornekspport, lykkedes det ham væsentlig at udvide Udførselen til England, navnlig af Maltbyg, og at oparbejde Importforretningen i Kolonialvarer til et betydeligt Omfang. En anselig og voksende Handelsflaade stod til Firmaets Raadighed, og H. fortsatte med Iver Bestræbelserne for at forbedre de danske Kornvarers Kvalitet ved bedre Udvalg af Saasæd og bedre Dyrknings- og Renselsesmetoder. Han gjorde ogsaa et stort Arbejde for at drage Skaanes Kornekspport til sig og erhvervede i Tidens Løb betydelige Landejendomme i Sydsverige. 1861 købte

han **Oremandsgaard** i Sydsjælland. Alt i alt fik H. en dominerende Stilling inden for den danske Storhandel, men af den ledende københavnske Børsverden betragtedes han altid som en Outsider og opnaaede aldrig nogen repræsentativ Stilling i dens Organisationer. Hertil bidrog vel noget hans udprægede Enspændernatur, hans selvbevidste, lidt nonchalante Væsen og hans skrappe Forretningsmetoder, der ikke udelukkede en rundhaandet Gavnildhed, naar det gjaldt offentlige Formaal, som havde hans Sympati. Han førte et stort Hus med fyrstelig Gæstfrihed over for Politikens og Kunstens Koryfæer, og hans Hjem i Kbh. og Villaen Stokkerup ved Øresund blev det festlige Midtpunkt, naar internationale Kongresser gæstede Hovedstaden. Da den slesvig-holstenske Deputation i Martsdagene 1848 kom til Kbh., fik den Ophold i hans Hjem.

Med de nationalliberale Ledere kom H. tidlig i nær Berøring gennem Broderen Hother, Orla Lehmann, der var gift med hans Søsterdatter, og C. Ploug, der ægtede en af hans Adoptivdøtre af Hustruens første Ægteskab, og dette i Forbindelse med hans egen levende Interesse for offentlige Anliggender førte ham snart ind i den aktive Politik. Han stillede sig første Gang til Folketinget ved et Suppleringsvalg 1851 i Kbh.s 2. Kreds som Nationalliberal, men blev slaaet. Aug. 1852 valgtes han derimod i samme Kreds og genvalgtes indtil Juni 1858. Derefter valgtes han i Mariagerkredsen Juni 1859 og holdt den indtil Okt. 1866, endelig i Roskildekredsen, som han repræsenterede fra Jan. 1868 til sin Død. 1855 valgtes han af Folketinget ind i Oktoberforfatningens Rigsraad og 1864 af Mariagerkredsen til Medlem af Novemberforfatningens Rigsraadsfolketing. Som Politiker kom H. aldrig til at spille nogen ledende Rolle. Han **maatte** nærmest regnes at tilhøre de National-liberales venstre Fløj, men han stemte ikke sjældent sammen med Venstre og var i det hele Særstandpunkternes Mand. Sin største Betydning fik han for det nationalliberale Parti ved at gøre sit Hjem til den eneste politiske »Salon« i større Stil, vi har kendt her hjemme, og til et Centrum for de ledende Mænds fortrolige Raadslagninger. Hans i Reglen korte Taler var i engelsk Stil: stofrige, ofte indtrængende og byggede paa Erfaringer fra det praktiske Liv. Han hørtes med Opmærksomhed, navnlig naar han talte om økonomiske og finansielle Sager, men drog ikke mange Stemmer med sig ved Afstemningerne. Han gik sammen med Venstre imod Grundlovsindskrænkningen 1855, idet han var misfornøjet med Fællesforfatningens høje Census, og hørte til de mæglende Kræfter under Grundlovskampen 1864—66. Han mis-

billigede den reviderede Grundlovs Bestemmelser om umiddelbare Vælgere og livsvarige Kongevalg, men stemte dog sluttelig for den. Han var blandt dem, der i 60'ernes Begyndelse vilde drive Hall frem til en kraftigere Politik over for Tyskland, og var med sine talrige svenske Forbindelser en af Hovedmændene i den samtidige skandinaviske Bevægelse. Han gik i Spidsen for den københavnske Frihandelsbevægelse 1862—63 og stillede i Rigsraadet et yderst radikalt Toldlovsforslag, der vilde have nedbragt Industriens Toldbeskyttelse til 0,5, subsidiært 5 pCt. af Værdien, men som kun fik ganske faa Stemmer for sig. I sine senere Aar trak H., der havde erhvervet sig en meget betydelig Privatformue, sig tilbage fra den daglige Ledelse af sin Hovedvirksomhed. — Malerier af Const. Hansen (Nivaagaard), W. N. Marstrand 1852 og F. Vermehren 1876 (Oremandsgaard). Portrætteret paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64; Fr.borg). Buste af H. V. Bissen 1859. Medaillon paa Gravstenen af V. Bissen. Træsnit 1872.

A. F. Tschernings efterladte Papirer, III, 1878. Josef Michaelsen: Fra min Samtid, 1890, S. 40 ff. Johs. Hage i Mit Hjem, 1911. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Renaissance, 1920, passim, særlig I, S. 48—60; II, S. 195—202. Samme: Tidens Hjul og Tietgen, 1929, passim. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, I—II, 1892—1916.

N. Neergaard.

Hage, Alfred, 1843—1922, Godsejer, Politiker. F. 30. Maj 1843 i Kbh. (Trin.), d. 30. April 1922 paa Oremandsgaard, begr. i Allerslev, Baarse Herred. Forældre: Købmand Alfred H. (s. d.) og Hustru. Gift 30. Nov. 1872 i Antwerpen med Emily Schack Brockdorff, f. 26. Jan. 1849 i Amsterdam, d. 24. Juni 1930 i Charlottenlund, D. af Generalkonsul Ferdinand Schack B. (1814—81) og Mathilde Offresie Saportas (1822—1904).

H. blev Student 1861 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og cand. polit. 1866. Ved Faderens Død 1872 overtog han Oremandsgaard og Kallehave Færgegaard, hvis Drift han siden personlig ledede saaledes, at man ogsaa blandt politiske Modstandere regnede ham for en af Egnens Foregangsmænd. 1874—86 var han Formand for Allerslev Sogneraad, og en Aarrække var han tillige Næstformand i Præstø Amts Landboforening og Direktør i Sparekassen i Præstø. Han var i øvrigt en Mand med talrige praktiske og kulturelle Interesser, som han bragte betydelige Ofre baade i Arbejde og Penge. Han var saaledes 1910—13 Præsident for De samvirkende danske Haveselskaber. — 1881 stillede han sig som Højres Kandidat i Præstøkredsen, hvor han straks satte Partiets

Stemmetal anseligt op og ved de følgende Valg, 1887 og 1890, stadig jævnt forøgede det, til han 1892 — som Følge af, at Venstre delte sig mellem en Forligsven og en Forligsmodstander — blev valgt. 1895, da Venstre atter gik samlet til Valg, faldt han; men Dec. s. A. udnævntes han til kongevalgt Landstingsmand. Han forblev i denne Stilling, til han i April 1919 trak sig tilbage. Fra 1914 var han Medlem af Finansudvalget. — **Baade** i Folketinget og i Landstinget sluttede han sig nær til Estrups Politik. I Maj 1897 gik han ind i Ministeriet Hørring som Landbrugsminister. Han røbede paa denne Post — trods sin udpræget højrepolitiske Indstilling — adskillig Forhandlingsvillie, og i Kraft heraf fik han gennemført forskellige Love, saaledes Loven om Salg af Havebrugsprodukter og Fiskeriloven, men navnlig ogsaa Statshusmandsloven af 1899, der blev hans og de sidste Højreministeriers betydningsfuldeste Indsats i dansk Reformlovgivning. Loven mødte oprindelig haard Modstand i Landstinget — han havde for øvrigt selv som menigt Medlem af Tinget talt imod den —, og den endte i et Fællesudvalg, uden at Overenskomst opnaaedes. H. greb da ind med et i Betragtning af Omstændighederne dristigt **Initiativ** og fik omsider ogsaa Landstinget til at tiltræde et Forslag, der paa de fleste Hovedpunkter var præget af Folketingets Opfattelse. Efter at han 1900 var traadt tilbage med det øvrige Ministerium, genoptog han sin tidligere højrepolitiske Linie i Tilslutning til Estrup. Dog var han 1909 blandt de syv Højremænd, der under Holger Petersens Ledelse undlod at stemme ved Forsvarslovenes Vedtagelse. Grundloven af 1915 stemte han imod. — Personlig nød han almindelig Sympati for den humane, fordomsfri Tankegang og den udstrakte Velgørenhedsvirksomhed, der var hans som hele hans Slægts Særkende. — Hofjægermester 1884. Kammerherre 1900. — R. 1892. K.² 1900. — Malerier af W. N. Marstrand 1864 og Fr. Schwartz 1889. Portrætteret med Moder og Søster af Marstrand ca. 1850 (Oremandsgaard).

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 596—99. Hans Jensen: Statshusmandsloven af 1899 (i Festskrift til Kr. Erslev, 1927). Berl. Tid. og Nationaltid. 1. Maj 1922.

P. Stavns trup.

Hage, Christopher Friedenreich, 1848—1930, Politiker. F. 28. Nov. 1848 paa Lienlund ved Nakskov, d. 16. Aug. 1930 i Kbh., begr. sst. (Vestre). **Forældre:** Købmand, Vicekonsul Christopher Theodor Friedenreich H. (1819—72) og Nannie (Nancy) Amalie Margrethe Hammerich (1827—1902). Ugift.

H. blev Student 1867 fra Nykøbing F., Sekondløjtnant i Artilleriet 1870, cand. polit. 1871. Efter at have taget en usædvanlig fin Eksamen anvendte han væsentlig sin Tid til nationaløkonomiske Studier og til at se sig om i Udlandet, navnlig i England, og 1874 erhvervede han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Stuart Mill. Derefter vendte han sig til praktisk Virksomhed og blev 1875 Købmand i Nakskov, men flyttede 1879 til Kbh., hvor han tog Borgerskab som Grosserer. Med sin Slægts Traditioner havde han baade Købmandsskab og Politik i Blodet, mest dog det sidste. Udgaet fra et nationalliberalt Milieu vendte han i de politiske Artikler, han under let gennemskueligt Mærke skrev i »Lolland-Falsters Stiftstidende«, især sit Skyts mod Venstre, som ikke forekom ham modent til den Folketingsparlamentarisme, det krævede, men ogsaa Ministeriet Estrup og Højre underkastede han en til Tider hvas Kritik. 1879 stillede han sig som uafhængig Højremand mod R. Claussen i Nykøbing F.-Kredsen og rykkede ham nær ind paa Livet i Stemmetal. Efter sin Bosættelse i Kbh. henledede han i de førende Handelskredse hurtigt Opmærksomheden paa sig ved sin Kundskabsrigdom, sine selvstændige Synsmaader og formfuldendte Veltalenhed. Ogsaa Tietgens Bevaagenhed vandt han, og det var vistnok paa hans Initiativ, han efter Nordenskiöld-Ekspeditionens Hjemkomst 1880 af Grosserer-Societetet blev sendt til Sibirien for at undersøge Mulighederne for et dansk Handelsfremstød her. Efter sin Hjemkomst kastede H. sig med stor Iver og i fuld Forstaaelse med Tietgen ind i Kampen for en liberal Toldreform, Oprettelse af et Handelsdepartement og andre Krav, som dengang samlede navnlig den yngre københavnske Handelsstand om sig, men mødte Modstand i Ministeriet, særlig hos Indenrigsminister E. Skeel. Det var denne saakaldte »Børsbevægelse«, som førte til H.s Valg til Medlem af Grosserer-Societetets Komite og til, at han med Tietgens Billigelse opstilledes som Kandidat i Kbh.s 7. Kreds ved Folketingsvalget i Maj 1881 mod den renlivede Højremand Kaptajn Sommerfeldt. Opstillingen skete under den neutrale Etikette »en næringsdrivende Borger af vor Midte«, og under Valgkampagnen gik H. uden om Parlamentarismen og de øvrige konstitutionelle Spørgsmaal, ligesom han undgik at tage politisk Stilling mod Ministeriet, men underkastede det samtidig en ubarmhjertig saglig Kritik for dets Modstand mod Handelsstandens Ønsker og for Stilstanden i vort offentlige Liv i det hele. Ved Hjælp af en kraftig gennemført Organisation blev H. sat ind i Folketinget som »liberal Højremand«, men alt, hvad der var af Venstre og Socialdemokrater i

Kredsen, havde stemt paa ham, og i Virkeligheden kan man betragte dette Valg som Oppositionens første Sejr i Hovedstaden.

I Folketinget tilhørte H. i den første Tid den fronderende Fløj af Højre sammen med Mænd som V. Falbe-Hansen og C. S. Klein. Han talte i Begyndelsen kun sagligt, men Brodden i hans Kritik var rettet mod Regeringen, og fra Samlingen 1882—83 nærmede han sig mere og mere den politiske Opposition. Han tog dog Afstand fra Visnepolitikken og fra den rent negative Militærpolitik, men han angreb Regeringen som den, der havde Hovedskylden for Lovgivningsarbejdets Forsumpning. »Det er en Regering«, sagde han, »under hvilken den Anskuelse breder sig som et Lag Skimmel over hele vort offentlige Liv, at det er Danmark bedre at raadne uden Parlamentarisme end at leve med Parlamentarisme«. — Straks fra Begyndelsen vandt H. i usædvanlig Grad Tingets Øre. Det var en ny Tone, denne lille soignerede Mand med den spinkle, lidt spidse **Stemmeklang** bragte ind i Tingets Forhandlinger. Med sin fint pointerede Veltalenhed forstod han at samle Interesse selv om de tørreste Emner, og naar han, hvad der skete hyppigere i Begyndelsen af hans politiske Løbebane end senere, hævdede sig til en højere oratorisk Flugt, virkede Talen ved den logiske Opbygning og det nøje overvejede Ordvalg paa ejendommelig indtrængende Maade. Sikker paa Tingets Opmærksomhed sænkede han ofte med et vist Koketteri Stemmen saa meget, at Medlemmerne maatte stimle sammen om hans Plads for at høre ham. — Efteraaret 1883 betegnede H.s definitive Overgang til de **antiministerielle** Rækker, idet han blev Medstifter af Kbh.s liberale Vælgerforening, ved hvis første Møde i Casino han talte, og derefter sammen med Oct. Hansen holdt en Række Møder rundt i Købstæderne med det Formaal at stifte lignende Foreninger. Hans Genvalg i Kbh.s 7. Kreds 1884 blev da et Led i Oppositionens almindelige Opmarch i Hovedstaden. Den politiske Kamps Tilspidsning og Regeringens større Imødekommenhed over for Handelsstandens Krav bevirkede Tietgens Svingning bort fra den oppositionelle Politik og »**Børsoppositionens**« Sammenfald, hvorved H. mistede det Rygstød, han oprindeligt havde haft i disse Kredse og 1888 tillige sit Mandat som Medlem af Grosserer-Societetets Komite; han stod nu som »Løsgænger« med nærmest Tilknytning til den Hørup'ske Gruppe. Skønt han lige indtil Venstrereformpartiets Dannelse 1895 ikke var Medlem af nogen Partigruppe, var hans personlige Autoritet inden for Oppositionen dog allerede saa stor, at han 1884—85 og fra 1890 indvalgtes i Finansudvalget. Personlig saa han med

Utryghed det Brud nærme sig, som førte os ind i Provisoriepolitikken. I Retsspørgsmaalet stod han ganske paa Oppositionens Side, men det var ham, som han **Dec. 1884** havde udtalt i et Foredrag om »politiske Magtmidler«, klart, at den hidtil førte »Sejgpiningspolitik« over for Regeringen kun kunde føre til Maalet under den Forudsætning, at denne ikke brød Forfatningen: gør den det, er denne Politik »ikke en Hægte værd«, saa gælder heller ikke de største Møder og de kraftigste Protester, saa gælder alene det, som med Rette er blevet betegnet som Hovedhjørnestenen i den engelske Forfatning: Retten til Opstand i den ene eller den anden Form. Men H. havde ingen Tro paa den danske Befolknings Evne og Villie til at tage denne Konsekvens, og derfor gjorde han i det afgørende Fællesudvalg **1885**, hvad han med diskrete Midler kunde, for at afværge Bruddet. H. var ikke anlagt for Protestpolitik og deltog kun i ringe Grad i den store Mødekampagne, som fulgte paa Udstedelsen af den første provisoriske Finanslov. Derimod var det en Selvfølge, at han gik ind for Forhandlingspolitikken. **1887** blev han ved Folketingsvalget slaet af en Højremand og anvendte sit politiske Otium bl. a. til Forberedelsen af sin store »Haandbog i Handelsvidenskab«, der udkom **1890—94** og siden er nyudgivet flere Gange. **1890** vandt han sin gamle Kreds tilbage, kom paa ny ind i Finansudvalget og grundfæstede yderligere sin Position som Førstekraft i det saglige Arbejde. **1891** lykkedes det ham som Ordfører for Frihavnsloven at samle alle Partier om denne vigtige Reform. Han, der politisk havde sin Rod i Hovedstaden, kunde ikke følge Bojsen i hans Forhandlingspolitik og stemte mod Forliget **1894**, om end hans Begrundelse af sin Modstand imod det havde en væsentlig moderatere Karakter end de øvrige **Oppositionsføreres**. **1895** var han en af Hovedmændene ved Dannelsen af Venstrereformpartiet og blev sammen med J. C. Christensen Ordfører for Finansudvalget. Det var i denne Egenkab, han **1896** med ikke ringe Behændighed pressede Reedtz-Thott til at afgive sin bekendte Erklæring om ikke under nogen Omstændighed at ville udstede en provisorisk Finanslov. Trods al Uoverensstemmelse i Temperament og politiske Synsmaader faldt det ikke H., der selv var uden partidannende Evne og savnede baade Lyst og Anlæg til folkelig Agitation, svært at indordne sig under J. C. Christensens Førerskab, idet han ansaa Partiets Sammenhold for nødvendigt, hvis det parlamentariske Krav skulde gennemføres. Efter Hørups Fald **1892** og Edv. Brandes' Udtræden af Rigsdagen **1894** maatte H. betragtes som Førstemanden inden for Partiets Hørup'ske Fløj, og dette i Forbindelse med de frem-

ragende Evner, han havde vist baade som Taler og som Deltager i det saglige Lovgivningsarbejde, særlig paa de finansielle Omraader, gjorde ham selvskreven som Finansminister i det første Venstreministerium 1901, og efter Hørups Død 1902 overtog han tillige Trafikministeriet.

Som Minister viste H. stor administrativ Dygtighed og gennemførte en Række vigtige Love, saaledes Skattelovene af 1903 og Lovene om Statsbanernes Ordning s. A., om Omordningen af de københavnske Jernbaneforhold 1904, om Christiansborgs Genopførelse 1903 og om Oprettelse af en Statslaanefond 1904. Skattelovene fik paa flere Punkter en Affattelse, som han personlig ikke billigede, idet der efter hans Mening var taget for lidt Hensyn til Bybefolkningens Interesser. Længst muligt søgte han at holde sammen paa Ministeriets uensartede Elementer, men 1905 kom Bruddet, og da de ham nærmeststaaende Ministre Deuntzer og Jøhnke udskiltes, og Ministeriet rekonstrueredes med udprægede Tilhængere af J. C. Christensen, mente han ikke at kunne modtage dennes Tilbud om at fortsætte som Finansminister, medmindre han for Ligevægtens Skyld ogsaa beholdt Trafikministeriet, og da dette afsloges, forlod han Ministeriet og dermed foreløbig den aktive Politik, idet han ved Valget 1903 var blevet slaaet i Kbh.s 7. Kreds af en Socialdemokrat. Ved Folketingsvalgene 1906 og 1909 stillede han sig henholdsvis i Stubbekøbing og i Roskilde som »uafhængig Venstremand« med nærmest Tilknytning til det nydannede radikale Venstre. Intet af Partierne mente dog fuldt at kunne regne med ham som deres Mand, og han faldt ved begge Valg. 1914—16 var han Formand for Den overordentlige Kommission, og 1916 indtraadte han i Ministeriet Zahle, først som Minister uden Portefeuille og Vikar for Finansminister Edv. Brandes under dennes Sygdom, siden som Handelsminister. 1918 var han som Regeringens Repræsentant Formand i den danske Delegation ved Forhandlingerne i Reykjavik om den dansk-islandske Forfatningsoverenskomst. Marts 1920 afgik han med det øvrige Ministerium. H. beklædte en Række Tillidsposter inden for Forretningsverdenen, bl. a. som Medlem af Kbh.s Havneraad, af Frihavnsaktieselskabets og Store nordiske Telegrafelskabs Bestyrelser og af Landmandsbankens Bankraad.

R. 1894. DM. 1903. K.² 1902. K.¹ 1905. S.K. 1928. — Maleri af Jul. Paulsen 1908 (Købmandsskolen). Buste af A. Finne 1909. Litografi og Træsnit efter Fotografi 1890. Træsnit paa: Oppositionens Kandidater i Kbh. 1887. Litografi paa: Danmarks første Venstreministerium 1901.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 132 ff. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 48—54. E. Henriksen: Mændene fra Forfatningskampen, II, 1914. Hans Tegner i Berl. Tid. 27. Nov. 1918. M. Rubin i Politiken 28. Nov. s. A. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, II, 1925. Jul. Schovelin: Tidens Hjul og Tietgen, 1929, S. 326 ff., 352 ff. C. Hage i København 22. Juli 1926. Politiken 17. Aug. 1930. Nationaltid. 18. Aug. s. A. Edv. Brandes i Scandia, III, s. A., S. 326—33. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 151 f.

N. Neergaard.

Hage, Edvard Philip **Hother**, 1816—73, Politiker og Jurist. F. 9. Jan. 1816 i Stege, d. 9. Febr. 1873 paa Nøbbelegaard (Marielyst) ved Stege, begr. i Stege. Broder til Alfred H. og Johannes H. (s. d.). Gift 20. Juni 1856 i Damsholte med Emmy Tutein, f. 4. Okt. 1832 paa Marienborg, d. 24. Jan. 1894 paa Frbg. (gift 2° 1875 med Biskop D. G. Monrad, s. d.), D. af Hofjægermester P. A. T. (s. d.) og Hustru.

H. blev Student 1833 fra Roskilde og cand. jur. 1838. Hans politiske Interesse blev tidlig vakt gennem Samlivet med hans ældre Broder, Johannes H., der var Overlærer ved Roskilde Latinskole, og siden ved Samliv i Studenteraarene med A. F. Krieger, G. Aagaard o. a., der var grebet af den begyndende liberale Bevægelse. Han deltog 1839 i Studenterdeputationen til Christian VIII. og var Medstifter af Studentersamfundet. Efter en kort Tid at have været Fuldmægtig hos Overretsprokurator Nyholm foretog han 1840—42 en Udenlandsrejse gennem Europas Hovedlande, navnlig Frankrig og England. Han studerede her særlig Nævningesystemet, for hvilket han Livet igennem blev en kyndig og begejstret Forkæmper, men ogsaa Tidens politiske Bevægelser søgte han at blive fortrolig med. Det var særlig den liberale Opposition i Frankrig, hvis Ideer han gjorde til sine, og hvis Form for parlamentarisk Veltalenhed blev hans Forbillede. Efter sin Hjemkomst blev han Fuldmægtig hos Orla Lehmann, der var gift med hans Søsterdatter. Han blev ogsaa Medarbejder ved »Fædrelandet«, hvor han især skrev om udenrigspolitiske Forhold, og efter Monrads Fratræden 1847—48 Redaktør af Ugebladet »Dansk Folkeblad«. Jan. 1848 valgtes han som Repræsentant for 5. Købstadsdistrikt ind i Østifternes Stænderforsamling og gav her, skønt oprindeligt stemt for en lav Census, Valgordningen til den grundlovgivende Rigsforsamling sin Stemme. Til Rigsforsamlingen stillede han sig som nationalliberal Centrumsmænd i Mønkredsen, men blev slaet af den af Bondevennerne støttede Fr. Barfod. Han kom dog ind i Forsamlingen som kongevalgt og blev Medlem af

Grundlovsudvalget, hvor han sammen med P. D. Bruun stillede Forslag om Besiddelse af skyldsat Jord, Købstadborgerskab eller 5 Rdl. direkte Skat som Valgretsbetingelse ved Landstingsvalg. Sluttelig stemte han dog for det vedtagne Grundlovsforslag.

H.s Helbred var ved denne Tid ikke lidt svækket og blev først nogenlunde genoprettet efter et Ophold paa Madeira 1849—50. Hans Hu stod stadig til det politiske Liv, og 1850 søgte han ved et Suppleringsvalg i Lyngby forgæves Valg til Folketinget. Aug. 1852 valgtes han til Folketingsmand for Aarhuskredsen, men søgte, sammen med flere andre Nationalliberale, ikke Genvalg ved Op-løsningsvalget Maj 1853. Nov. s. A. valgtes han dog ved et Suppleringsvalg til Folketingsmand for Hjeritingkredsen, som han holdt indtil Juni 1861, da han valgtes paa sin Fødeø Møen, som han paa forskellige Maader var nært knyttet til. 1853 havde han købt Gaarden Marielyst ved Stege, som han omdøbte til Nøbbele-gaard, og 1859 blev han Byfoged i Stege og Herredsfoged i Møens Herred. Heller ikke i denne Valgkreds fik han dog blivende Sted. Heftig bekæmpet af Bondevennerne saavel som af det grundt-vigske Venstre faldt han ved Valget Juni 1864, valgtes Okt. 1866 til Folketingsmand for Nakskov, men maatte Sept. 1869 vige for en Bondeven. Endelig valgtes han faa Maaneder før sin Død i Helsingørkredsen (Sept. 1872). Han var 1855 af Folketinget blevet indvalgt i Oktoberforfatningens Rigsraad og Marts 1864 af Møen-kredsen i Novemberforfatningens Rigsraadsfolketing.

H. indtog som Parlamentariker en smuk Plads i de national-liberale Føreres anden Række. Hans Kundskabsrigdom og Tanke-klarhed gav hans Taler Vægt, og hans rene og elskværdige Karakter vandt ham en trofast Vennekreds. Meningsfællernes høje Værd-sættelse af ham fandt Udtryk bl. a. ved hans Tingvalg til Rigs-raadet, ved hans Valg til 2. Viceformand 1857 og ved, at der gentagne Gange gaves ham Sæde i vigtige Udvalg. Som Taler hemmedes han ved en vis Doktrinarisme og ved unødigt Vidt-løftighed. Ved Ministeriet Monrads Dannelselse Dec. 1863 afslog han den ham tilbudte Justitsministerportefeuille. Sin betydeligste parlamentariske Iridsats gjorde han ved sin utrættelige Kamp for Nævningeinstitutionen og for Offentlighed og Mundtlighed i Rets-plejen. Han bidrog væsentlig til Gennemførelsen af Loven om Sø- og Handelsretten af 1861, der imødekom nogle af hans Krav, og indbragte i Samlingen 1861—62 Forslag om Indførelse af Nævningedomstole i Straffesager, hvilket gav Stødet til Justits-minister Casses Forslag i den følgende Samling om en Retsreform bygget paa Nævningesystemet. I det om dette Forslag nedsatte

Udvalg blev H. Formand og Ordfører. I Samlingen 1867—68 gentog han sine Forslag i udvidet Form, hvad der dog kun førte til Nedsættelse af den **Krieger'ske** Proceskommission, i hvilken han fik Sæde. I den almindelige Politik tilhørte han det national-liberale Centrum, og Krieger betegnede ham under det andet Ministerium Hall endog som »mere ministeriel end Ministrene«. Ved Afstemningen i Rigsraadets Folketing om Godkendelsen af Fredstraktaten 1864 skilte han sig dog fra sit Partis Hovedstyrke og motiverede i en dybt bevæget Tale sit Nej. Som Embedsmand var han i høj Grad nidkær og pligtopfyldende, og hans tidlige Død fremkaldtes ved den Sygdom, han paadrog sig ved at komme de vandlidte til Hjælp under Stormfloden 1872. — Maleri af Const. Hansen (Rigsdagen). Portrætteret paa sammes Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64; Fr.borg). Medaillon af V. Bissen paa et 1875 rejst Monument paa Stege nye Kgd. Relief af H. V. Bissen (Rigsdagen). Træsnit efter Tegning af H. Olrik 1865 °S af W. Obermann 1873.

III. Tid. 5. Nov. 1865. Fædrelandet 10. Febr. 1873 og 23. Juli 1875. Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, III, 1891, S. 95 f. Af O. Lehmanns Papirer, 1903. Josef Michaelsen: Fra min Samtid, I, 1890, S. 40 f. Dagbladet 10. Febr. 1873. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916.

N. Neergaard.

Hage, Johannes Dam, 1800—37, Journalist. F. 3. April 1800 i Stege, d. 15. Sept. 1837 i Ordrup, begr. i Roskilde (Graabrødre Kgd.). Broder til Alfred H. (1803—72, s. d.). Gift 16. Sept. 1831 i Gadstrup med Charlotte Bolette Bartholin, f. 20. Juli 1806 i Kbh. (Frels.), d. 18. Juli 1834 i Roskilde, D. af Løjtnant, senere Godsforvalter Thomas Christian B. (1783—1832) og Sophie Frederikke Fahnøe (1787—1816).

H. besøgte først Nykøbing Latinskole og flyttede senere med Rektor S. N. J. Bloch til Roskilde Skole, hvorfra han blev Student 1817. 1824 blev han cand. theol. efter i de mellemliggende Aar at have anvendt Tid ogsaa paa at hjælpe sin Fader i hans Handelsforretning og paa Virksomhed som Huslærer, var efter Embeds-eksamen atter Huslærer, blev 1825 Alumnus paa Borchs Kollegium, 1827 Adjunkt i Roskilde med Historie og Geografi som Hovedfag. H. var fra Barndommen en uhyre lærelysten og lærenem Natur og tilegnede sig saa alsidige Kundskaber, at han ifølge Rektorens Udtalelse efter hans Død for den Sags Skyld godt alene kunde have besørget hele Latinskolens Undervisning. Hertil kom en omfattende praktisk Samfundsinteresse, der førte ham til i Roskilde

at oprette en Sparekasse, en Søbadeanstalt, en Forening til Forskønnelse af Byens Omgivelser, et Understøttelsesselskab for fattige Enker og andre trængende. I Ferier foretog han flere Udenlandsrejser. Julirevolutionen 1830 paavirkede ham dybt, han grebes af megen Interesse for den allerede i Jan. 1831 bebudede danske Stænderinstitution, men som mange samtidige danske liberale saa han de praktiske Samfundsspørgsmaal som de mest presserende og nærmest foreliggende. I Sept. 1833 henvendte han sig til Professor C. N. David med Forslag om at udgive et politisk Ugeblad, i Okt. var de enige om at udgive et Blad, »der fortrinsvis skulde omhandle Spørgsmaal vedrørende Agerdyrkning, Skibsfart, Finansvæsen m. m.«; Planen skulde dog først blive realiseret ved Oprettelsen af »Fædrelandet« fra 1. Sept. 1834, altsaa efter Stænderforfatningens endelige Udfærdigelse. H. skrev i dette Blad skarpt formede Angreb paa bestaaende administrative og sociale Tilstande i Danmark; fra Sept. 1835 var han dets Medredaktør. Særlig Opsigt som Journalist vakte H. ved en Artikel om »Nepotisme« i »Kjøbenhavnsposten« 1835, en Artikel, der er blevet betragtet som epokegørende i Forholdet mellem den oppositionelle Journalistik og det absolutistiske Embedsvæsen. H. var en udpræget Oppositionsmand og havde et bittert Sind, hvortil Sygdom og personlige Sorger havde bidraget. Efter sin Hustrus Død følte han Opholdet i Roskilde trykkende; fra Foraaret 1835 holdt han Vikar, og Okt. 1836 fik han efter Ansøgning sin Afsked med en Pension, som han frasagde sig, men med Forbehold for senere Tider, hvis han eventuelt skulde komme i Trang, et Forbehold, man lod gælde — saa hensynsfuldt behandlede den enevældige Regering en ivrig Modstander. Krisen i H.s Løbebane indtraf, da Kancelliet 1836 stillede ham under Anklage for et Skrift, »Oversigt over Europas Historie i 1835«, tilDels offentliggjort i Form af Artikler i »Fædrelandet« og temmelig frimodigt i sin Kritik og Karakteristik af fremmede Magter og Regenter. Hof- og Stadsretten frifandt ham, men Højesteret idømte ham 26. Juni 1837 Mulkt og livsvarig Censur, hvad der betød, at han maatte opgive »Fædrelandet« Redaktion. H. kunde ikke bære Ydmygelsen, men berøvede sig selv Livet. Med Kundskaber og Dygtighed havde han forbundet ikke blot megen Ensidighed i Opfattelse og Anskuelser, men ogsaa stor Uligevægt i Sindet. Han hyldedes efter sin Død af Aandsfrænder som en dansk Armand Carrel, og selve Enevoldskongen, Frederik VI., skal have givet den genstridige Undersaat et venligt Ord med i Graven, idet han sagde: »Det gør mig ondt, at den Mand er død, han mente det ærligt«. — Marmormindesmærke

med Relief af Frihedens Gudinde af H. V. Bissen i Stege K. — Maleri af C. A. Jensen 1837 (Nivaagaard). Stik af Schøler 1830, forestillende hans Buste.

S. N. J. Bloch: Nogle Træk af Overlærer Johannes Hages Levned og Charakter, 1837. C. N. David i Fædrelandet 21. Sept., 14. Okt. og II. Nov. 1837. Hother Hage: Johannes Hage, 1854. J. A. Hansen: Politiske Skildringer, I, 1854, S. 55—78. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, s. A., S. 252. G. P. Brammer: Ungdomsliv, 1884, S. 172—77. H. Ploug: Carl Ploug, 1905 (se Registeret). Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I, 1931 (se Registeret i II).

Hans Jensen.

Hage, Johannes, 1842—1923, Godsejer, Politiker. F. 26. Maj 1842 i Emdrup, d. 14. Jan. 1923 paa Nivaagaard, begr. i Nivaa. Broder til Alfred H. (1843—1922, s. d.). Ugift.

H. blev Student 1860 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og studerede derefter en Tid Nationaløkonomi. 1864 meldte han sig som frivillig til Hæren, avancerede til Løjtnant og deltog bl. a. i Kampen 29. Juni paa Als, hvor han saaredes. Han blev derefter Landmand og købte 1865 Kallehave Færgegaard, som han ved Faderens Død 1872 afstod til Broderen, Alfred H., for selv at overtage Nivaagaard, Dyrehavegaard og nogle Godser i Sverige. 1876 fik han Sæde i Folketinget, valgt af Højre i Fredensborgkredsen. Han genvalgte her ved alle de følgende Valg til 1901, da han trak sig tilbage, hvorefter Kredsen gik over paa Venstres Hænder. 1895—98 var han Medlem af Finansudvalget. Det var den aandelige Arv fra det nationalliberale Patricierhjem i Kronprinsessegade, der bestemte hans politiske Holdning. Han var en glødende Forsvareren og en ligesaa begejstret Tilhænger af den økonomiske Liberalismes Teorier. Han markerede som udpræget Frihandelsmand et Særstandpunkt inden for sit Parti, og han var i det hele en skarp Modstander af Statens Indgreb i erhvervsøkonomiske og sociale Forhold. At dette ikke skyldtes manglende social Indstilling, beviste han ved sin storstilede Velgørervirksomhed, særlig over for Fr.borg Amt, af hvis Amtsraad han var Medlem 1879—1907. Han skænkede saaledes Amtet Nivaagaard Hospital, oprindeligt med 35 Senge for kronisk Syge i Amtet, og en Kapital paa 100 000 Kr. til Driften. — Det var ikke nogen egentlig politisk Evne, der skaffede ham Position i Tinget og den offentlige Debat. Sit Navn skylder han særlig en letfængelig, uegennyttig Idealisme, der var præget af megen Fordomsfrihed, og for hvilken der ikke var langt fra Tanke til Handling. Saaledes meldte han sig 55 Aar gammel som frivillig paa græsk Side i den græsk-tyrkiske Krig 1897. Siden sin Udtræden af Tinget deltog han jævnlige i Døgnets Debat med Blad-

artikler, der i vide Kredse læstes med Interesse. Særlig Opmærksomhed vakte det, at han 1920 under de Bestræbelser, der fra visse Sider udfoldedes for trods Afstemningsresultatet at faa Flensborg indlemmet, traadte energisk op herimod. — 1908 gjorde han sin Malerisamling paa Nivaagaard tilgængelig for Offentligheden, idet han oprettede den som selvejende Institution og tillagde den 60 000 Kr. til Vedligeholdelsesudgifterne. Samlingen, der omfatter halvandet Hundrede Værker af danske, italienske og hollandske Malere, mest fra 1600-Tallet, er af sjælden kunsthistorisk Interesse, særlig for Studiet af dette Tidsrums hollandske Mestre. — R. 1887. DM. 1898. K.² 1916. — Maleri af J. Roed 1847 (Rydebeck). Buste af L. Brandstrup 1918 (Kunstmuseet, Nivaagaard og paa **Gravstenen**). Træsnit efter Fotografi 1890. Portrætteret paa det satiriske Litografi Danmarkskortet.

Ill. Tid. 6. Okt. 1908. Karl Madsen: Malerisamlingen paa Nivaagaard, 1908. Politiken 26. Maj 1912 og 15. Febr. 1913. Nationaltid. 25. Maj 1912. Berl. Tid., Nationaltid. og Politiken 15. Jan. 1923. N. Neergaard: Erindringer, I 935, S. 191. Mit Hjem, 1911. P. *Stavnstrup*.

Hagedorn, Hans Christian, f. 1888, Læge. F. 6. Marts 1888 i Kbh. (**Jak.**). Forældre: Skibsfører Jeppe Thomsen H. (1851—1929) og Karen Marie Barfred (f. 1857). Gift 19. Juni 1915 i Brande med Maria Alfrida Stavnstrup, f. 17. Aug. 1888 i Nes, Skodborg Herred, D. af Skolelærer i Nes, senere Kordegn i Herning Andreas S. (Navneforandring fra Pedersen 1906) (1860—1926) og Karen Nielsen (f. 1859). Navneforandring 10. Aug. 1906.

H. blev Student 1906, privat dimitteret, tog medicinsk Embeds-eksamen 1912 og var Reservelæge ved Ringkøbing Amtssygehus i Herning 1913—14, praktiserende Læge og Sygehuslæge i Brande 1915—19, Reservelæge ved Kbh.s Kommunehospitals Afd. III 1920—24, blev Dr. med. 1921 («Undersøgelser vedrørende Blodsukkerregulationen hos **Mennesket**»). Han gjorde første Gang sit Navn verdenskendt ved sammen med Norman Jensen at offentliggøre en bekvem Metode til Blodsukkerbestemmelse (den Jensen-**H.ske** Metode). Han arbejdede særlig med Stofskiftepatologien, navnlig Sukkersyge, og da Professor A. Krogh under sit Ophold i Amerika i Efteraaret 1922 havde været i Forbindelse med Insulinets Opdagere i Toronto og med dem aftalt, at han skulde søge en Fremstilling af Insulin startet i Norden, sikrede han sig straks H.s Medarbejderskab. Arbejdet paabegyndtes i Sept. 1922 i Samarbejde med Apoteker Kongsted. Paa Basis af de trufne Aftaler oprettedes Nordisk Insulinfond og den selvejende Institution Nor-

disk Insulinlaboratorium, som H. har ledet siden Oprettelsen. Laboratoriet har haft en meget betydelig Vækst og er en af Verdens største Producenter. Paa Institutet foregaar et videnskabeligt Samarbejde mellem Kemikere, Biologer og Læger med det Formaal at løse specielle Sygdomsproblemer. For at skaffe de bedst mulige Betingelser for dette Samarbejde aabnedes 5. Nov. 1932 under H.s Ledelse Niels Steensens Hospital i Gentofte, der er et Forskningshospital med specielt Arbejdsprogram, en lille, men ualmindelig godt udstyret Mønsteranstalt. Patienter fra Danmark, Island, Norge, Sverige og Finland har lige Adgang til Behandling. Institutionen besøges aarligt af et betydeligt Antal inden- og udenlandske Læger og Videnskabsmænd, og saavel fra Hospitalet som fra Laboratoriet er udgaaet og udgaar stadig en Mængde betydelige videnskabelige Arbejder paa Stofskiftepatologiens forskellige Omraader. — R. 1932. — Barnebillede af Peter Hansen.

Univ. Progr. Nov. 1921.

Axel Borgbjerg.

Hagedorn, Seneca Christophersen, 1681—1750, Søofficer. F. 1681 paa Hindsgavl, d. 27. April 1750 paa Hindema, begr. i Skellerup K. Forældre: Præsident i Fredericia Christopher Nielsen (d. 1684) og Anna Elisabeth v. Hagedorn (d. 1693, gift 2° 1685 med Kaptajn Donner, d. 1690). Gift 1725 med Elisabeth Birgitte Rantzau, f. 27. Jan. 1690 paa Bratskov, d. 8. April 1760 i Slagelse (gift 1° med Otto Schack, 1671—1719), D. af Palle R. til Bratskov (1654—91) og Ingeborg Seefeld (1654—95, gift 2° 1691 med Justitsraad Diderik Christian Bræes, 1668—1748, gift 2° 1700 med Ingeborg Cathrine Lugge, 1675—1701). Separeret.

S. H., som 1690 havde antaget sin Moders Efternavn, blev Sekondløjtnant 1700, var 1701—04 i hollandsk Tjeneste og blev 1705 Premierløjtnant. 1708—10 var han i engelsk Tjeneste og deltog i Operationerne i Middelhavet i den spanske Arvefølgekrig og hjembragte herfra gode anbefalinger fra den engelske Admiral og fra Dronningen af England. Efter sin Tilbagekomst udnævntes han 1710 til Kaptajn og forfremmedes 1712 til Kommandørkaptajn. I den store nordiske Krig var han stadig Chef for Orlogsskibe og deltog 28. Sept. 1712 under Gyldenløve i Affæren mellem Rugen og Møen, 24. April 1715 under Gabel i Slaget ved Femern, hvor han udmærkede sig, hvorfor han forfremmedes til Kommandør, og 8. Aug. s. A. under Raben i Slaget ved Rugen. Efter Krigens Slutning blev han 1720 Divisionschef, 1727 Schoutbynacht og Medlem af Admiralitets-Kollegiet og 1734 Viceadmiral. 1731

var han Chef for en Eskadre bestaaende af fire Orlogsskibe, to af **Benstrups**, et af Kragts og et af **Judichærs**. Benstrups Skibe viste sig de andre saa overlegne, at S. H. sluttede sin Rapport til Kongen med Ønsket om, at Flaaden hvert Aar **maatte** forøges med saadanne Skibe. Til Overkrigssekretæren, Grev Fr. Danneskiold-**Samsøe**, kom S. H. i et mindre godt Forhold. Da han saaledes havde tilladt sig at ytre sin Tvivl om, at Dokken vilde lykkes, fik han efter Kongens Ordre en alvorlig Irettesættelse. I Benstrup-Sagen var S. H. den eneste i Admiralitetet, der helt og klart stillede sig paa Benstrups Side og fastholdt hans Uskyld. Dette har sikkert været Grunden til, at han 7. Jan. 1736 fik sin Afsked. Efter Fr. Danneskiold-Samsøes Fald tillagdes der ham først Pension og senere Admirals Karakter. Efter sin Afsked trak han sig tilbage til sine Godser, Hindema, **Jerstrup** og **Krumstrup** paa Fyn. — Malerier paa **Krumstrup** og paa Gaarden **Opdøl** i Aalvundeid i Norge.

Th. Topsøe-Jensen.

Hagemann. Den holstenske **Landmandsslægt** H. føres tilbage til Gottlieb H. (levede 1750, d. før 1753), der var Forpagter af Godserne Panker og **Stendorfi** Øst-Holsten. Hans Søn, Forpagter paa Panker og **Güldenstein**, **Justitsraad** Georg Heinrich H. (1741—1805) var Fader til Christian Gottlieb H. (1768—1826) til Osterade, Johan Ludwig H. (1770—1820) til Steinwehr, Georg Heinrich H. (1772—1857) til Cluvenzieck og Advokaten Friedrich (Fritz) August H. (1773—1815) til Georgenthal, hvis Søn Etatsraad Moritz H. (1810—84) til Udmark ved Kappel var Medlem af den slesvigske Stænderforsamling og 1859 kongevalgt Medlem af **Rigsraadet**. Den nævnte Johan Ludwig H. (1770—1820) var Farfader til nedenn. Gehejmekonferensraad Gustav Adolph H. (1842—1916), hvis Sønner er Hofjægermester Gunnar Aage H. (f. 1877) og Grosserer, Bankier Paul Olaf H. (f. 1882). — En norsk Militærslægt H. er ifølge Familietraditionen kommet fra Pommern over Skaane til Norge. Den føres tilbage til Borgmester i Malmø Christian H., hvis Søn Johan H. 1667 var Købmand og Raadmand i Lund, senere Købmand i Kbh. Af hans Sønnesønner var Oberstløjtnant Baltzer Christian H. (1709—77) Bedstefader til Generalmajor Jørgen Christopher H. (1783—1850), og Oberstløjtnant, Overinspektør Caspar Frederik H. (1712—75) var Farfader til Generalmajor Jaspas **Lützow** H. (1784—1858).

Th. Hauch-Fausbøll: Den Hagemann'ske Slægtetog, 1905. Axel Hagemann: Militærfamilien Hagemann, 1901.

Albert Fabritius.
37*

Hagemann, Gustav Adolph, 1842—1916, Ingeniør, Industriemand. F. 16. Maj 1842 paa Rodsteenseje, d. 26. April 1916 paa Borupgaard ved Snekkersten, Urne i Kbh. (Vestre). Forældre: Godsejer Otto Waldemar H. (1809—90) og Sophie Marie Poulsen (1815—1901). Gift 1. Febr. 1873 i Assens med Mathilde Bruun, f. 27. Sept. 1846 i Assens, d. 16. Jan. 1931 paa Borupgaard, D. af Vicekonsul, Sparekassedirektør, Købmand Bertel B. (1820—94) og Margrethe Sophie Frederikke Brasch (1825—93).

H. var som Dreng en rask og livlig **Friluftsnatur** med et venligt og indtagende Væsen, »der liebevolle Gustav« kalder Faderen ham i sin Dagbog, men han fik tidlig en alvorlig Rygsygdom, som medførte et langvarigt Sygeleje og resulterede i en Rygskade, der fulgte ham Livet igennem, men som aldrig kuede ham og som andre knapt bemærkede, fordi **H.** altid virkede saa fængende og fængslende paa dem, han talte med. Faderen, der var Holstener og 1857 flyttede tilbage til Holsten, hvor han døde som Rentier i Kiel, fandt sig aldrig til Rette i Danmark, hvor han blev betragtet som Tysker, og følte sig til Dels ogsaa hjemløs i Hertugdømmet, hvor han blev betragtet som Dansker. **H.**, som var den eneste af Søskendeflokken, der blev dansk, kom i Skole i Aarhus og tog 1860 polyteknisk Adgangseksamen. 1865 blev han polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab. Allerede før Eksamen havde han virket som Kemiker ved Kryolit-Sodafabrikken Øresund, der arbejdede efter de af Professor Julius Thomsen angivne Metoder, idet Fabrikkens Kemiker, den senere Professor Storch, var indkaldt under Krigen. Umiddelbart efter Eksamen fik H. Ansættelse i Kryolit Mine og Handelsselskabet og skulde repræsentere dette i U. S. A. over for The Pennsylvania Salt Manufacturing **Comp.**, som kort i Forvejen havde købt Eneretten til Forhandling og Udnyttelse af Kryolitten i Amerika. I Foraaret 1865 rejste han til U. S. A. for at være til Stede ved Modtagelsen af de første Ladninger Kryolit fra Grønland. Skibene kom ad St. **Lawrence**-floden og Welland Kanalen til Cleveland i Ohio, og herfra gik Ladningerne pr. Bane videre til Natrona ved Pittsburgh, hvor Forarbejdningen skete. Ved Siden af sit praktiske Arbejde med Kontrolanalyser, som hovedsagelig var indskrænket til den Sommer-sæson, hvor Leverancerne kunde ske, arbejdede H. videnskabeligt. Han bestemte Kryolittens Krystalform og undersøgte den kemiske S sammensætning af flere nye Fluormineraler, som han paaviste var opstaaede ved Søvands Dekomponering af Kryolit. Offentliggørelsen af disse Arbejder i »**Sillimans Journal**« førte til en livlig Korrespondance med førende Mineraloger. **H.**s Arbejder blev nævnt

i den nye Udgave af Professor Danas Mineralogi, og et af Mineralerne blev opkaldt efter ham (Hagemannit). Foruden jævnlig at arbejde for det amerikanske Firma for at hjælpe det ud over Begyndervanskelighederne ved Starten af Kryolitindustrien — en Hjælp, som skaffede H. en betydelig Prestige — var han ogsaa gennem en Forespørgsel fra et Firma i Philadelphia, Rosengarten & Sons, begyndt at arbejde paa at reformere den amerikanske Bromfabrikation. Brom anvendtes af Datidens Fotografer, der fremstillede Daguerreotypier, og igennem ca. en Snes Aar havde en i Nærheden af Natrona boende ældre Læge David Alter fremstillet Brom i større Mængde af Moderluden fra Saltværkerne, det saakaldte Bittervand. Forbruget af Brom, der havde været noget i Tilbagegang paa Grund af Anvendelsen af nyere Metoder inden for Fotografien, var nu igen i Tiltagen, fordi man i Medicinen i stigende Grad anvendte Bromsalte. H. fik hurtigt udarbejdet en betydelig forbedret **Fremstillingsmaade** og, saa vidt gørligt, sikret sig ved Patenter. I Foraaret 1868 byggede han sin første **Bromfabrik** i Byen Pomeroy i Ohio, hvor Produktionen kunde baseres paa Bittervandet fra det store Ohio- og West-Virginia Salt-distrikt. I en Aarrække aftog Firmaet Powers & Weighman, som havde hjulpet H. økonomisk ved Starten, hele Fabrikationen, men H. fandt hurtigt Markedet i U. S. A. for lille, og skønt Forsendelse af Brom paa Flasker til Europa ifølge Stoffets Natur ikke var uden Risiko, arbejdede han paa at faa det amerikanske Brom ind paa det europæiske Marked, som hidtil kun var blevet forsynet fra Saltlejerne ved Stassfurt, og det lykkedes ham hurtigt. Sommeren 1869 var H. sammen med Præsidenten i The Pennsylvania Salt Manufacturing **Comp.** Pemberton i Europa, og under Opholdet i Kbh. var han i Forbindelse med Tietgen, som foreslog ham at overtage Fabrikken Øresund. Denne Fabrik, der var startet 1859 for at udnytte Kryolitten efter de af Julius Thomsen angivne Metoder, særlig til Sodafabrikation, havde i 60'erne været i økonomiske Vanskeligheder; saa var Tietgen traadt til og havde stiftet Kryolit Mine og Handelsselskabet, men Fabrikken gik stadig ikke godt. Nu da Tietgen havde set, hvad H. kunde udrette i Amerika, vilde han have ham til at redde den danske **Kryolitindustri**. H. ansaa imidlertid Fremtidsudsigterne for at være for daarlige og vilde ikke gaa ind paa Tietgens Forslag. Paa Tilbagereisen til Amerika traf han imidlertid i Hamburg den europæiske Importør af den amerikanske Brom Rob. Muller, der ogsaa var interesseret i Kryolitindustrien, og han saa betydelig lysere paa Fremtiden. Dette omstemte **H.**, som nu telegraferede hjem, at

han vilde være med, og dette førte til, at han sammen med cand. polyt. Vilh. Jørgensen — den senere Konferensraad, en Broder til Tietgens Hustru — købte Fabrikken, som de overtog Jan. 1870 og drev under Navnet Øresunds chemiske Fabriker. Fabrikkens Hovedvirksomhed var Sodafabrikation, og man fortsatte Driften omtrent i samme Spor som hidtil, idet man dog stadig arbejdede paa at forbedre **Fabrikationsmetoderne**. I det første Par Aar steg Sodaprisen, men senere begyndte den at falde, fordi man fik billigere Metoder, særlig Ammoniakmetoden. 1876 var Prisen faldet til en Femtedel af Prisen 1872, og saa opgav man Sodafabrikationen og søgte andre Veje til Udnyttelse af Kryolitten, hvilket ogsaa lykkedes, takket være Ledernes Opfindsomhed. Ved Sodafabrikationen havde man gennem en Aarrække faaet en stor Mængde Affald, der bestod af Flusspat, og man havde brugt dette Affald til Opfyldning i Strandkanten, men nu begyndte dette Stof at finde Anvendelse i Flaskeglasindustrien, og hele Opfyldningen blev derfor en god Salgsvarer, som leveredes til en god Pris baade til Danmark, Sverige og Tyskland og som derfor bødede paa de daarlige Aar for Sodafabrikationen. Senere fik man Afsætning paa Kryolitten først til Glasindustrien til Fremstilling af Mælkeglas og senere, efter Albatringlassets Fremkomst, til **Emailleindustrien** og til **Aluminiumfremstilling**. I 90'erne steg Anvendelsen af Kryolitten paa Grund heraf stærkt, og Virksomheden har senere haft lønnende Beskæftigelse ved at behandle, sortere og forhandle Kryolit og skaffet Staten en stor Indtægt ved Afgiften heraf. H., der efter Overtagelsen af Fabrikken slog sig til Ro i Danmark og solgte sine Bromfabrikker i Amerika, hvorved han lagde Grunden til sin store Formue, kom hurtigt til at besidde Tietgens Tillid og blev en ledende Kraft i flere af de Foretagender, Tietgen startede. Man har senere betegnet Kammerherre E. Suenson og H. som de to Raadgivere, der hele Livet igennem stod Tietgen nærmest. Af andre Arbejder, H. udførte paa denne Tid, kan nævnes, at han sammen med Vilh. Jørgensen byggede Hinnerup **Natroncellulosefabrik** for Lensgreve Frijs og drev den i ti Aar. Ogsaa her viste H.s Evne til at finde nye Veje sig, idet det skyldes ham, at man kom ind paa at tømme Cellulosekogerne ved udblæse Indholdet med Damptryk, saa at man hurtigt kan faa et nyt Kog i Gang. Endvidere byggede H. og Vilh. Jørgensen Dobkulla Cellulosefabrik i Småland. Omkring 1870 var man i ledende Landbrugskredse stærkt interesseret i at faa indført Sukkerroedyrkning i Danmark og at faa oprettet Sukkerfabrikker til at aftage Avlen. I April 1872 stiftede Tietgen Akts. De danske Sukkerfabrikker, og H. ansattes samtidig

som Selskabets »Overkemiker«. Hans første Arbejde var at lede de forberedende Dyrkningsforsøg og Opførelsen af den første Fabrik Sukkerkogeriet »Odense«, som kom i Gang 1873—74. Knap var dette Arbejde afsluttet, før H. maatte til Vestindien for at ophjælpe Rørsukkerindustrien. Paa St. Croix havde man i flere Aar lidt under Tørke, og man var klar over, at saavel Dyrkningen som Sukkerindvindingen maatte lægges helt om, hvis man vilde undgaa Ruin. Resultatet af H.s Overvejelser blev Anlægget af St. Croix **Fællessukkerkogeriet**, som havde sin første Kampagne 1878, men Projekteringen og Igangsætningen af denne Fabrik krævede hele H.s vældige Energi og fremragende Dygtighed for at faa alle de optaarndede Vanskeligheder klarede. Da H. 1879 var paa St. Croix for tredie Gang, var alle tekniske Vanskeligheder overvundne. Imidlertid stillede Roesukkerindustrien stadig nye Opgaver. **Højbygaards** Sukkerfabrik, som den da meget bekendte Landmand Erhard Frederiksen og hans Broder havde anlagt samtidig med »Odense« og kaldt Sukkerfabrikken »Lolland«, var nu overtaget af De danske Sukkerfabrikker, efter at Brødrene Frederiksen havde tabt hele deres Formue. 1881 begyndte man Opførelsen af Fabrikken ved Nakskov, og 1883 byggedes Fabrikkerne i Assens og Stege, alle efter Projekt af H., der 1882 var blevet udnævnt til teknisk Direktør i Selskabet. 1884 faldt Sukkerpriserne stærkt, og det var derfor nødvendigt at nedbringe Produktionsomkostningerne, idet der ikke ydedes Sukkerindustrien nogen som helst Støtte fra Lovgivningsmagtens Side. H. løste ogsaa denne Opgave med stor Dygtighed bl. a. ved at nedsætte Kuludgiften til Fordampning, som 1874 androg 75 Øre pr. Centner Roer, til seks Øre. — 1882 valgtes H. til Medlem af Borgerrepræsentationen i Kbh. paa den liberale Liste, et Hverv, han bestred til 1902 og i hvilket han nedlagde et betydeligt Arbejde, særlig naar det gjaldt Behandlingen af tekniske Spørgsmaal, f. Eks. vedrørende Gasværkerne, Vandforsyningen, Kloakanlæg, Sporveje, Hospitaler o. s. v. I Politik tog H. ikke aktiv Del, men han havde stor Indflydelse og gjorde den ikke sjældent gældende, f. Eks. greb han ind i Valgkampagnen i Nakskovkredsen 1887 til Fordel for den senere Statsminister N. Neergaard, der ved denne Lejlighed traadte ind i det politiske Liv, og som havde Ingeniør, senere Etatsraad H. Hammerich (s. d.), der tidligere havde været ansat ved Sukkerfabrikkerne, til Modkandidat. 1892 var H. et virksomt Medlem af den Kreds af Ingeniører, der stiftede Dansk Ingeniørforening; han var Foreningens første Næstformand og var dens Formand 1895—98. For mange af de Opgaver, Foreningen tog op, f. Eks. Oprettelsen af

Ingeniørforeningens Voldgiftskommissioner og af Statsprøveanstalten samt Affattelsen af de almindelige Betingelser for Arbejder og Leverancer har H.s Indflydelse været af stor Betydning. Ligeledes var H. en ledende Kraft i Arbejdet inden for det Udvalg, der foranledigede den Omlægning af Undervisningen paa Polyteknisk Lærestanstalt, som fik sit Udtryk i det nye Reglement af 23. Juli 1894. S. A. købte H. Sukkerplantagen La Grange paa St. Croix og begyndte at modernisere Produktionen, senere købte han flere andre Plantager, Prosperity, Williams, Wheel of Fortune og Punch, og han interesserede sig lige til sin Død varmt for de vestindiske Øer og ønskede dem bevaret for Danmark. I Midten af 90'erne var H. tillige virksom ved Oprettelsen af Landets første Tuberkulosesanatorium, idet han var Forretningsfører for den Kreds af Læger, der med Professor Reisz i Spidsen arbejdede for Sagen, og forestod som saadan Opførelsen af Vejlefyord Sanatorium, som han ogsaa efter dets Aabning 1900 vedblev at vise sin Interesse, bl. a. ved Oprettelsen af et Legat. Efter Reisz' Død 1912 blev H. Selskabets Formand. En anden betydningsfuld Indsats var H.s Støtte til den Gang ukendte unge Læge Niels R. Finsen, som 1895 af daværende Underbestyrer paa Elektrisk Station i Gothersgade C. Hentzen var blevet introduceret til Driftsbestyreren, den senere Direktør for Belysningsvæsenet I. Windfeld-Hansen for at faa Lejlighed til at prøve sine Teorier om Lysets Virkning paa Lupus. Det viste sig hurtigt, at Finsen havde Ret, og efter at en Ingeniør N. Mogensen, der tidligere havde prøvet alt uden Held, var blevet helbredet for sin Ansigtslupus ved Nytaarstid 1896, gik Windfeld-Hansen til H. og bad ham hjælpe med til Oprettelsen af et Institut til Finsen. H. var straks villig, og han og Vilh. Jørgensen samlede en Kreds af formaaende Mænd, som ved et Møde hos Borgmester Borup paa det gamle Raadhus 26. April 1896 stiftede Finsens medicinske Lysinstitut med Borup som Formand; Instituttets senere Historie viser, at det stadig havde H.s Interesse. 1903 blev han Formand for dets Overbestyrelse.

H.s varme Hjerte og hans eget til Tider lidt ømfindtlige Helbred, der gav ham særlige Muligheder for at føle med syge og svage, førte ogsaa til, at andre Virksomheder som Samfundet og Hjemmet for Vanføre, Fængselshjælpen og Børnehjemmet paa Jægerspris nød godt af hans virksomme baade økonomiske og personlige Støtte. 1897 fratraadte H. som teknisk Direktør for Sukkerfabrikkerne, og efter at have fungeret som Kommitteret ca. et Aar blev han fra Juni 1898 Bestyrelsens Formand og beklædte denne Stilling til sin Død. Samtidig paatog han sig efter Tietgens Ønske en ny

Opgave inden for Industrien som Bestyrelsesformand i Burmeister & Wain, i hvis Bestyrelse han havde været fra 1893. Den oprindelig af den senere Etatsraad C. C. Burmeister og H. Baumgarten 1846 stiftede Virksomhed var 1872 blevet omdannet til et Aktieselskab med Tietgen som Bestyrelsesformand. Efter Etatsraad Wains Død 1882 blev Skotten David Halley, tidligere Direktør for Napier & Sons i Glasgow, der havde leveret Maskinanlæg til Marinens Fartøjer, ansat i Firmaet, og efter Etatsraad Burmeisters Fratræden 1890 blev han Enedirektør. Halley viste sig ikke at være Stillingen voksen, han savnede Evnen til at have betroede Medarbejdere; Aftaler, Kontrakter, Priser og Kalkulationer kendte kun Halley, derfor virkede hans pludselige Død 1895 næsten lammende paa Virksomheden, og dertil kom, at Tietgen, der nu var nær de 70, var ved at blive træt. Virksomheden var i Virkeligheden forældet, da H. traadte til som Bestyrelsesformand, men hans faste og kyndige Haand mærkedes snart; konsekvent satte han den videnskabelige Teknik paa sin rette Plads i Arbejdet, alle forældede Maskiner blev hensynsløst kasserede, og Værkstederne gennemgik en grundig Reorganisation. Med de nye Værktøjsmaskiner, der anskaffedes, kunde der præsteres et Præcisionsarbejde, som dengang var ukendt i største Delen af Europa. H.s Tid er ligeledes karakteriseret ved Anlægget af det første danske Staalværk og Paabegyndelsen af Dieselmotorindustrien, der senere har spillet saa stor en Rolle for Firmaet. Det er derfor ikke med Urette, at den første i Danmark støbte Staalblok, afdrejet og blaåt anløbet, er opstillet i Polyteknisk Lærestalts Festsal og danner Sokkelen for H.s Buste, og at H., der traadte tilbage som Bestyrelsesformand 1910, paa sin 70 Aars Fødselsdag modtog et Maleri af det første Dieselmotorskip »Selandia«. Omkring Aarhundredskiftet havde H. endvidere paataget sig en anden Opgave, nemlig den at være Direktør for Polyteknisk Lærestalt. Denne, der 1890 var flyttet fra Studiestræde til de nye Bygninger paa Sølvtorvet, var ikke fulgt med i Udviklingen i de senere Aar; der manglede elektrotekniske Laboratorier, Maskinlaboratorium, teknisk-kemiske Laboratorier, Bibliotek o. s. v., men nu var Direktøren, Professor Julius Thomsen, efterhaanden blevet en gammel Mand, han var op i 70'erne, og dertil kom, at de sidste svage Højreministerier næppe havde Mulighed for at gennemføre de krævede Bevillinger. I Efteraaret 1901 besluttede Julius Thomsen ret pludseligt at trække sig tilbage, og han anbefalede den da lige tiltraadte nye Kultusminister J. C. Christensen at opfordre H. til at overtage Stillingen. H. tiltraadte 1. Febr. 1902 og gik til Opgaven med stor Interesse; hans Samarbejde med

J. C. Christensen førte til Loven af 29. Maj 1904 om Polyteknisk Lærestalts Udvidelse, men allerede forinden havde han udvirket en kgl. Resolution af 3. Marts 1903, der indførte en ny Studieretning for Elektroingeniører, og faaet Ministeriets Tilladelse til selv at bekoste Indretningen af et elektroteknisk Laboratorium og Ansættelsen af to Docenter i Elektroteknik. Nybygningerne, der toges i Brug 1. Sept. 1906, afgav ogsaa Plads til det nye tekniske Bibliotek og til det 1909 oprettede Laboratorium for Telegrafi og Telefoni, der var det første Svagstrømslaboratorium ved nogen teknisk Højskole. Det skyldtes ligeledes H., at man fik oprettet et Professorat i dette Fag og fik en Studieretning med dette Hovedfag, ligesom det skyldtes ham, at man fik et Docentur i landbotechnisk Kemi. H.s varme Interesse for Studenterne fik Udtryk ikke alene gennem den økonomiske Hjælp, han privat ydede mange, men navnlig ved Oprettelsen af H.s Kollegium, der aabnedes 1. Sept. 1908 og var det første Kollegium, Kvinder havde Adgang til, samt ved de betydelige Legatmidler, han baandlagde til Studielaan. Alumnerne paa Kollegiet var isærlig Grad Genstand for H.s Omsorg, baade aandeligt og materielt. Den dybe Kærlighed, som han lige fra de unge Aar havde næret til Naturvidenskaberne — i Modsætning til de historiske Videnskaber, over for hvilke han demonstrativt kunde vise sin Mangel paa Respekt —, førte til, at han stedse interesserede sig levende for at skabe en effektiv Vekselvirkning mellem Forskningen og den praktiske Teknik, og han lagde megen Vægt paa, at dansk Videnskab og Teknik stedse kunde være i Forbindelse med førende videnskabelige Kredse i Udlandet. Ved et Besøg af den berømte Professor W. Nernst i Kbh. i Foraaret 1910 kom H. ind paa at skabe en fastere Form, hvorunder saadanne Besøg af fremragende Udlændinge kunde ske. Resultatet blev, at man 14. Dec. 1911 ved et Møde, hvor Sir William Ramsay holdt Foredrag, stiftede Danmarks naturvidenskabelige Samfund, der bestaar af en videnskabelig og en industriel Gruppe og som ofte indbyder udenlandske Videnskabsmænd som Foredragsholdere. H., der blev Selskabets første Præsident, sikrede dets Økonomi ved at skænke det et Legat paa 50 000 Kr. Vicepræsidenter for de to Grupper blev Fysikeren Martin Knudsen og Ingeniør Alex. Foss. Ved Aarsfesten 31. Jan. 1912 traadte H. tilbage som Lærestaltens Direktør, fordi han begyndte at føle sine Kræfter svigte. Sine sidste Aar levede han ret stille, mest optaget af Familieliv og Fritidssysler, særlig interesserede han sig for Landvæsenet paa den smukke Gaard Borupgaard ved Snekkersten, som han havde købt 1899 og hvis herlige Natur han elskede

og gerne viste fremmede. 1911 købte han Godset **Bergsjöhölm** ved Ystad, som han gerne vilde have gjort til et Familiefideikommiss, men Planen stødte paa Vanskeligheder og blev ikke gennemført. I sine yngre Aar udfoldede H. en ikke ringe litterær Virksomhed, 1875 skrev han om Forholdene paa St. Croix, 1878 skrev han i Dinglers polytechnisches Journal Bd. 227 om Anvendelse af Generatorgas til Eksplosionsmotorer og pegede heri ikke blot paa Muligheden af og Fordelen ved Anvendelsen af mager Gas i Forbrændingsmotorer, hvad der senere har vist sig at være af overordentlig stor Betydning for Jernværkerne, hvor Højovngassen benyttes i Motorer paa flere Tusind H.K., men gav ogsaa Anvisning paa Forbedring af Generatorgassen ved Tilledning af Vanddamp under Forbrændingen i Generatoren, og han har faktisk allerede 1878 angivet Konstruktionen af den Kraftgasgenerator, som 1887 udførtes og patenteredes af Emmerson Dowson. 1888 udkom »Die chemischen Schwingungshypothesen und einige thermochemischen Daten«, og i det følgende Par Aar kom »Studier over nogle Legemers Molekularvolumen«, »Nogle kritiske Bemærkninger om Aviditetsformlen«, »Om Varme og Volumenforandringer«, »De kemiske Kræfter«, »Vandets Aggregattilstande«. Desuden skrev H. en Række mindre Tidsskriftartikler. H.s Synspunkter er ikke altid blevet tiltraadt af Samtidens Videnskab, men hans levende Interesse for og Evne til at drage Nytte af Naturvidenskaberne i praktisk Teknik anerkendtes fra alle Sider. H. udtog en Del Patenter eller Eneretter, som det kaldtes før Patentloven af 1894, og konstruerede bl. a. en Vindmaaler (H.s Anemometer), der har været en Del anvendt ved meteorologiske Maalinger. Dens Princip er at anvende den Sugevirkning, der opstaar, naar Vinden passerer Toppen af et lodretstaaende Rør. For Kunst nærede H. en varm Interesse; han var selv udøvende Musiker, og baade unge Musikere og bildende Kunstnere skulde kunne komme ind paa Kollegiet, som H. smykkede med smukke Kunstværker, bl. a. af J. F. Willumsen og P. S. Krøyer. 1904 købte H. en Bronzeafstøbning af den norske Billedhugger G. Vigelands Monument for den norske Matematiker N. H. Abel, som var blevet refuseret af den norske Universitetskomité, og skænkede den til Polyteknisk Lærestalts Festsal. H.s Indsigt blev benyttet i en Række Kommissioner og Bestyrelser foruden de ovenfor nævnte. 1890 blev han Medlem af **Jernbane**raadet, der ophævedes 1893. 1896—99 var han Medlem af Sundhedskommissionen i Kbh., 1897 af Erstatningskommissionen vedrørende Gentoftedykningen, 1902—12 var han Formand for Statsprøveanstaltens Bestyrelsesraad og 1910—11 Medlem af Toldraadet,

1913 blev han Formand for en Kommission til Undersøgelse af Statsbanernes Sikkerhedsforanstaltninger foranlediget ved Brammingeulykken. Af Bestyrelsen for Polyteknisk Understøttelsesforening var H. Medlem fra Stiftelsen 1874; 1885—1915 var han Formand; af Teknisk Forenings Bestyrelse var han ligeledes Medlem fra Stiftelsen 1877 til 1885. 1873—80 var H. Medlem af Bestyrelsen for Tuborg Fabrikker og igen 1886—94, da dette Selskab var overgaaet til De forenede Bryggerier. Fra 1881 var han Medlem af Bestyrelsen for De danske Spritfabrikker. Fra 1893 var H. Medlem af Direktionen for Selskabet for Naturlærens Udbredelse, og fra 1899 var han Medlem af Bestyrelsen for Den letterstedtske Forening. Omkring Aarhundredskiftet var han endvidere mellem de ældre, der støttede Studentersamfundet ved **Reorganisationen**; han skænkede det bl. a. et Legat paa 50 000 Kr. Endvidere var han Medstifter af Dansk Studiefond. Foruden de nævnte Bestyrelser var H. Medlem af følgende: Bestyrelsen for Det gensidige Forsikringssselskab Danmark fra 1897, for Fakse Kalkbrud fra 1898, for Dansk Afvulkaniserings **Akts.**, for hvilket han var Formand 1903—04, for Frbg. Metalvarefabrik 1904—09, Privatbankens Bankraad fra 1906 og Formand her fra 1909 samt af Direktion og Bestyrelsesraad for Sparekassen for Kbh. og Omegn fra 1900. Fra 1908 var han endvidere Præsident for den danske **Lokalkomité** af International Electrotechnical Commission for the Standardisation of Nomenclature and Ratings of Electrical Apparatus and Machinery. — Gehejmekonferensraad 1912. — R. 1888. DM. 1895. K.² 1904. — Malerier af Jul. Paulsen 1904 (Skitse paa Fr.borg), N. V. Dorph 1913 (Privatbanken) og Bertha Wegmann (Hagemanns Kollegium). Buster af A. Bundgaard 1898—1923 (Fr.borg, Kbh.s Raadhus, Polyteknisk Lærestanstalt, Ingeniørforeningen) og A. V. Saabye (Polyteknisk Lærestanstalt). Træsnit af H. C. Olsen 1908.

Fr. Johannsen, Vilh. Jørgensen, J. J. Juhler, William Millinge, C. K. 011-gaard, Karl Gjellerup og Ax. G. V. Petersen i Ingeniøren 1898. Ill. Tid. 18. Aug. 1901. Burmeister & Wains Festskrift 1846—1906, 1906. C. F. Jarl: Fabrikken Øresund 1859—1909, 1909. Kr. Dahl i Maanedes Magasinet 1910. Mit Hjem, I, 1911. Alf. Lutken i Ill. Tid. 11. Febr. 1912. Politiken 1. Febr. 1912, 27. Maj 1912, 16. Maj 1913 og 27.—28. April 1916. Ax. G. V. Petersen i Ill. Tid. 12. Maj 1912. M. C. Harding: G. A. Hagemann, 1916. H. C. Nielsen i Ugens Tilskuere 1912. Vort Landbrug, XXXV, 1916, S. 205 f. Finans-tidende, I, s. A., S. 377 f. Ingeniøren, XXV, s. A. S. 297. Architekten, XVIII, s. A., S. 278. Tidsskrift for Industri (af Alex. Foss), s. A., S. 105 f. Ill. Tid. (af samme) 7. Maj s. A. For Industri og Haandværk, s. A., S. 181 f. (af G. Gregersen). Ugens Tilskuere, s. A., S. 254 f. (af M. C. Harding). Teknisk Tidsskrift, XL, s. A., S. 69. Ugeskrift for Landmænd, LXI, s. A., S. 25 f.

Grønlandske Selskabs Aarsberetning s. A. Akademisk Ugeblad s. A. Hagemanns Kollegiums Aarskrift 1915—16. Nationaltid. 27. April 1916 (af Jul. Schovelin og H. I. Hannover). Berl. Tid. s. D. (af M. C. Harding). Joh. Lehmann: C. F. Tietgen, 1929. Jul. Schovelin: Tidens Hjul og Tietgen, 1929. Jacob Marstrand: C. F. Tietgen, 1929. Povl Vinding: Hagemann & Tietgen i Polyteknisk Tidsskr., 1929. J. T. Lundbye: Den polytekniske Lærestalt 1829—1929, 1929. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 178. N. Lichtenberg: Kryolitindustrien. Udg. af Industriraadet, 1935. H. I. Hannover og Sig. Smith: Papirfabrikation, 1934, S. 122. Povl Bentzon i Ingeniøren, XLIV, Afd. VI, 1935, S. 214 *Povl Vindina.*

Hagen, se Hakon.

Hagen, Hanna **Amalie** Nicoline, f. Price, 1831—92, Balletdanserinde, Skuespillerinde. F. 24. Okt. (efter den gregorianske Kalender 5. Nov.) 1831 om Bord paa det russiske Dampskib »Nicolai« paa Rejse fra Kbh. til St. Petersborg, døbt i Tysk-ref. K. i St. Petersborg, d. 2. Juni 1892 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Artist James Price (1801—65) og Artistinde Rosetta (Rosa) Sophie Carolina Lewin (1809—87). Gift 30. Juni 1862 i Kbh. (Holmens) med Underlæge, senere Korpslæge i Søetaten Christian August H., f. 8. Juni 1828 i Kbh. (Trin.), d. 20. Okt. 1902 sst., Søn af Grosserer, Kaptajn ved det borgerlige Artilleri Peter Christian H. (ca. 1789—1833) og Henrikke Thomine Svendsen (ca. 1794—1880).

A. H. optraadte fra lille Barn ved Forældrenes pantomimiske Forestillinger med Morskabsteatret paa Vesterbro og Casino som nogenlunde faste Midtpunkter i en ambulant Tilværelse, der strakte sig gennem de nordiske Lande langt ind i Rusland. Bournonville løftede ved sin **Undervisning** Slægtens yngre Medlemmer, deriblandt A. H. og hendes Kusiner Juliette og Sophie Price, op i et højere Plan og skaffede dem Elevansættelse ved Det kgl. Teaters Ballet (1848). A. H., der var forlovet med Poul Chievitz i hans sidste Levetid, havde arvet sin Del af Slægtens koreografiske Færdighed og mimiske Evne, men hendes Hu stod til Skuespillet, og 5. Sept. 1852 debuterede hun som Marie i »Alferne«. Indtrykket af hendes smukke Ydre og decente Fremtræden svækkedes af hendes tyske Dialekt, som hun aldrig helt overvandt. Hun fik ingen Betydning for Det kgl. Teater, som hun forlod 1857, men paa Casino samlede hun i en halv Snes Aar Interessen om sin nydelige Person, særlig i de Roller, som Erik Bøgh lagde til rette for hendes Gratie og Charme, f. Eks. Skuespillerinden i »Alle mulige Roller«, Titelfiguren i »Esmeralda« og Syersken i »Grevinden og hendes Sødskendebarn«. 1867 forlod A. H. Casino, og efter at have gentaget sine Succes'er i Provinserne ved Carl Hagens Selskab virkede

hun i sit Otium som Danselærerinde. — Farvelagt Tegning («Pas des trois cousines») af Edv. Lehmann i Teatermuseet. Litografi herefter af samme ca. 1852. Litografi 1861 af C. Simonsen.

Erik Bøgh: Min første Forfatterid, 1897, S. 236 f. K. Schmidt: Skuespil- og Theaterforhold i Odense, 1896, S. 178. Robert Neiiendam: Pricernes Entré paa det kgl. Teater, i Teatret, XIV, 1914, S. 23 f.

Robert Neiiendam.

Hagen, Carl Harald, 1816—71, Skuespiller. F. 25. Febr. 1816 i Kbh. (Fødst.), d. 5. Juni 1871 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Fader: antagelig Løjtnant ved Søartilleriet Jørgen Olsen Hage (ca. 1780—1817). Gift 25. Febr. 1843 i Kristiania med Skuespillerinde Christiane Sophie Abrahamsen, f. 14. Marts 1818 i Kbh. (Garn.), d. 5. Febr. 1884 sst. (Johs.), D. af Malersvend, senere Valdhornist og Teaterkontrollør Daniel Frederik A. (ca. 1780—1834) og Anne Maria Hoffmann (ca. 1778—1833).

H. blev fra Konfirmationsalderen uddannet paa Syngemester Sibonis med Det kgl. Teater forbundne Musikkonservatorium, men fik ingen Debut, før han 1836 kom til Bergens Teater, hvorfra han over de norske Provinsscener 1838 modtog Ansættelse ved Teatret i Kristiania, medens dette endnu var dansk. Ved Siden af A. Rosenkilde blev H. her en meget yndet Karakterskuespiller i et Repertoire, som hovedsagelig blev hentet fra Det kgl. Teater. Før Johs. Brun var han Norges ypperste Fremstiller af Holberg'ske Figurer, især Jeppe, samtidig med, at han havde Stemme og Charme nok til at fremstille Titelrollen i »Farinelli«. Undertiden spillede han paa Norsk (f. Eks. Mons Østmoe i »Fjeldeventyret«), og 1847 fik han af den norske Regering et Rejsestipendium, for at han kunde uddanne sig yderligere i Wien, dengang Lystspillenes Hjemsted. Men da Kravet om indfødte Skuespillere voksede gennem Ibsens og Bjørnsons Agitation, og Direktør Erik Bøgh samtidig paa Casinos Vegne bød H. et Engagement paa ti Aar, vendte han 1856 tilbage til Kbh. Her var den gamle Skrædder i »Skrædderen og Naboben« hans Debut, og snart blev han ved sin naturlige Forvandlingsevne og sin brede, elskværdige Replik en af Hovedstadens populære Skuespillere i vidt forskellige Roller som den kalkunske Bonde i »Fastelavnsgildet«, den skinsyge Ægtemand i »Et Uhyre«, den stupid-fornemme Adelsmand i »Et Parti Piket« og den norsk-norske Balletmester i »En Kaprice«. Kultusministeriet gav ham (1857) Lov til ti Gange at spille Jeppe, og han viste her en naturtro Skikkelse, der fremkaldte baade Latter og Medfølelse, og som endog Phister anerkendte; det Tilbud fra Nationalscenen, denne Fremstilling skaffede ham, kunde han imidlertid ikke mod-

tage paa Grund af sine kontraktlige Forpligtelser. Han naaede saaledes ikke sit rette Forum, men **maatte** nøjes med at udføre en Mængde Roller i Casinos brogede Repertoire, f. Eks. Storvesiren i »Kalifen paa Eventyr« og Suffløren i »Kean«. 1867—69 forsøgte han sig uden økonomisk Held som Direktør i Provinserne og knyttedes derefter — kendelig svækket i sin Evne — til Folketeatret, hvor han optraadte sidste Gang 12. Maj 1871 som Basse i »Hverdagsfolk«. — Træsnit 1852, 1866 og 1871. Litografi af E. Westenberg 1857 efter Tegning af D. Arnesen og af I. W. Tegner efter Fotografi 1858.

T. **Blanc**: Christiania Theaters Historie, 1899. Erik Bøgh: Min første Forfatterid, 1897, S. 216 ff., 224. Karl Schmidt: Skuespil- og Theaterforhold i Odense, I, 1896, S. 176 ff., 184 f. Robert **Neiendam**: Folketeatrets Historie, 57 190, 1919.

Robert Neiendam.

vom Hagen, Franz, 1672—1749, Oversekretær i Tyske Kancelli. F. 1672 i Kbh., d. 10. Juni 1749 sst. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Gehejmekopist, senere Assessor i Tyske Kancelli Franz v. H. (d. 1701) og Catharina Fischer (1648—96). Gift 3. Juli 1712 med Anna Maria Wigand Michelbecker, f. 22. Febr. 1671, d. 14. Marts 1732 i Kbh. (Petri) (gift 1° 1690 med Amtsforvalter i Haderslev Absalon Hansen Koefoed, 1648—99), D. af Købmand, **kgl.** Kældermester Gysbert Wigand M. (1636—92) og Anna Ludvigs (d. 1724).

F. v. H. blev Student ved Kbh.s Universitet allerede 1687 og studerede derefter ved forskellige fremmede Universiteter, saaledes 1688 i Frankfurt a. d. Oder, hvor han forfattede en Panegyrik over Christian V. 1692 besøgte han det ridderlige Akademi i Kbh. S. A. traadte han ind i Diplomatiets Tjeneste som Legationssekretær i London. 1693 blev han Sekretær i Tyske Kancelli, men synes at være forblevet i London, indtil han 1694 forflyttedes som Legationssekretær til Berlin. Han forblev her, til Tider fungerende som Gesandt, til 1705, da han ved Arkivar Johan Moths Død kaldtes hjem for at overtage dennes Stilling som Arkivar i Tyske Kancelli. Han gjorde her god Tjeneste ved Omordningen af Kancelliets Arkiv, og da Oversekretær Christian Sehested 1721 efter Anna Sophies Ophøjelse til Dronning fik sin Afsked fra Kancelliet og Konseillet, fik F. v. H. Ledelsen af Kancelliets daglige Forretninger under Storkansler U. A. v. Holsteins **Over-**ledelse. Først 1725 fik han dog Udnævnelse som Oversekretær, en Stilling, han ogsaa beholdt under Christian VI., indtil J. S. Schulin afløste ham 1735; han trak sig derefter tilbage til Privat-

livet. F. v. H. var ikke nogen fremragende Statsmand, men en dygtig og samvittighedsfuld Embedsmand, der ved sin omfattende Detailkundskab var af stor Betydning for det daglige Arbejde i Kancelliet. Naar fremmede Diplomater, som den franske Gesandt Camilly, har villet tillægge ham en særlig stor Indflydelse hos Frederik IV., større end selve **Konsejlsmedlemmernes**, og begrundet dette med hans underordnede Konneksioner (med Kongens Kammerjentenere), synes dette at være uden Grund ligesom Beskyldningerne mod ham for Bestikkelighed. — Kancelliraad 1703. Justitsraad 1707. Etatsraad 1721. Gehejmerraad 1733. Gehejmekonferensraad 1747. — Hv. R. 1727.

A. D. Jørgensen: De danske Rigsarkivers Historie, 1884, S. 61 f., 69. Jens Møller: Mnemosyne, III, 1832, S. XXVf. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I—II, 1891—94. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen 1575—1925, 1925, S. 429 f., 461. *L. Laursen.*

Hagen, Gustav Bartholin, f. 1873, Arkitekt. F. 12. Febr. 1873 i Kbh. (**Helligg.**). Forældre: Komponisten S. A. E. H. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 12. Sept. 1901 (Matth.) med Astrid Gregersen, f. 31. Jan. 1877 i Kalundborg, D. af Mølleriejer Anton Thaastrup G. (1845—1924) og Karen Marie Petersen (1843—1913). Ægteskabet opløst. 2° 25. Febr. 1911 i Kbh. (Chr.) med Karen Sofie Pedersen, f. 1. Marts 1884 i Boserup, Toksværd Sogn, D. af Handelsmand Lars P. (1848—1929) og Kirsten Nielsen (1852—1922).

Efter 1894 at være blevet Murersvend og 1895 at have taget afsluttende Eksamen fra Teknisk Selskabs Skole besøgte H. fra 1897 Arkitekturskolen, hvorfra han fik Afgang 1906. H.s Indsats ligger først og fremmest paa Skolebygningens Omraade. Halsskov Skole i Korsør (1921) var en af de første her hjemme af Midthaltypen og fik en vis Betydning for denne Types Videreudvikling. Senere har han anvendt Midthaltypen i Øregaard Gymnasium i Hellerup (sammen med Professor Edv. Thomsen, 1924), Dyssegaardsskolen i Gentofte (sammen med Alfr. Brandt og C. Schiøtz, 1933) og i Søndermarksskolen, Hoffmeyersvej 32 (1933). Desuden har han indført Sneglegang i sine Skoler i Stedet for Trappe, først ved Udvidelsen af Skovshoved Skole (sammen med Alfr. Brandt, 1930), senere i Dyssegaardsskolen og Søndermarksskolen. — Af andre Arbejder kan nævnes: Villaen Strandvej 322 (1904—08), Hovedbygningerne paa Lystrupgaard (1907), Sauntegaard (1915) og Broksø (1917), **Vandtaarnet** i Store Heddinge ved Byens offentlige Anlæg (1912), Belysningsvæsenets Ejen-

dom i Gothersgade (sammen med Rolf Schroeder, 1913), Sparekassen i Køge paa Hjørnet af Torvet og Kirkestræde (1913) og Gentofte Kommunebibliotek, Øregaards Allé 7 (1930). Paa Næsbyholm har H. genopført den afbrændte Hovedbygning (1933). De tidligere Arbejder viser et frit og lyrisk Forhold til de historiske Stilarter; tillige gør nogen engelsk Indflydelse sig gældende. Nyklassicismen omkring 1920 greb ogsaa H.; klassicistiske Træk findes ogsaa i senere Bygninger som Gentofte Kommunebibliotek og Søndermarkskolen. Til H.s smukkeste Arbejder hører Mindesmærket for Olfert Fischer bag ved Reformert Kirke (1920).

Architekten, VII, 1904—05 og senere Aargange (se Registrene). Georg Brøchner: Nordiske Villaer og Hjem, 1912, S. 5a f. Samme: Skønhed i Hjemmet, 2. Saml., 1920, S. 7, 17. Berl. Tid. 11. Febr. 1923 og 11. Febr. 1928. Bogens Verden, XII, 1930, S. 195 ff.

Knud Millech

Hagen, Johan Frederik, 1817—59, Teolog. F. 24. Juni 1817 i Kbh. (Helligg.), d. 25. Marts 1859 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skibskaptajn Jens Børresen H. (1783—1837) og Elisabeth Hall (1787—1869). Gift 24. Maj 1851 i Kbh. (Trin.) med Antonia Elisabeth Ponsaing, f. 6. Marts 1826 i Kbh. (Helligg.), d. 24. Juni 1915 i Kbh., D. af Legationsraad, Departementssekretær Carl Georg Anton P. (1793—1837) og Elisabeth Larsen (1800—82).

H. viste tidlig Lyst til at læse, og trods trange Kaar i hans Hjem lykkedes det ham 1830 at komme i Metropolitanskolen, hvorfra han blev dimitteret 1834. Som Student blev han, paavirket især af Heibergs Logik, en begejstret Tilhænger af den hegelske Filosofi, som han siden fordybde sig mere i under Martensens Vejledning. 1840 blev han cand. theol. og 1841 Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han snart blev kendt som en livlig og interessant Husfælle, ofte vittig og skarpt satirisk i Omgang. Han gav flere Bidrag til »Borkens Lyra« og skrev sammen med P. Faber og A. Steen Tivolivisen »Og dersom du morer dig daarlig«. 1845 blev han Lic. theol. paa en Afhandling om »Ægteskabet, betragtet fra et ethisk-historisk Standpunkt«, og 1846 drog han, forsynet med store Universitetsstipendier, ud paa en toaarig Rejse til Tyskland, Frankrig, Schweiz og Italien. Efter sin Hjemkomst holdt han teologiske Forelæsninger som Privatdocent og blev 1850 Eksaminator ved Prøven for Teologer i patristisk Latin. Som Hjælpe-middel ved denne udgav han s. A. sammen med A. Listov »Fragmenta selecta ex scriptis Patrum ecclesiæ Latinæ«. Da C. T. Engelstoft 1852 var blevet Biskop, konkurrerede H. med L. N. Helveg om det ledige Professorembede. H. sejrede og blev s. A.

udnævnt til Professor med Kirkehistorie som Hovedfag og de gammeltestamentlige Discipliner som Bifag. Han viste sig snart som en fortrinlig akademisk Docent. Med en betydelig Kundskabsmængde forbandt han Evnen til klar og levende Fremstilling, og især forstod han at give sine Tilhørere et godt Overblik over det rige kirkehistoriske Stof. Typisk for hans Lærevis er det efter hans Død udgivne Arbejde »Kirkelig Statistik« (1861). Desværre blev hans lovende Virksomhed tidligt afbrudt, da han efter faa Aars Forløb maatte bukke under for den Brystsygdom, der længe havde tæret paa hans Kræfter. H. har jævnlig leveret Bidrag til periodiske Arbejder, især til »Ugeskrift for den evangeliske Kirke i Danmark«, hvoraf han var Medudgiver 1853—54. Liberal som han var af Anskuelse, fulgte han ogsaa Tidens nationale og politiske Bevægelser med vaagen Interesse. — Tegning af L. Grundtvig 1859.

Universitetets Program ved Reformationsfesten 1845, S. 27 ff. Dagbladet 28. Marts 1859 Nr. 73. Lauritz H. Schmidt: J. F. Hagen. M. R. Wiehe. J. N. Lange, tre Gravtaler, 1865. Theol. Tidsskr. for den danske Folkekirke, III, 1886, S. 605. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levneds og min Tids Historie, 1877, S. 460 f. J. L. Ussing: Af mit Levned, 1906, S. 26, 42, 43, 153. Henrik Scharling: Theolog eller Digter, 1917, S. 13. R. Volf: En gammel Præsts Livserindringer, 1926, S. 46. Elith Reumert: Fra Livet og Theatret, I, 1930, . 29—33.

Bjørn Kornerup.

Hagen, Sophus Albert Emil, 1842—1929, Musikhistoriker, Komponist. F. 3. Maj 1842 i Kbh. (Frue), d. 3. April 1929 i Helsingør, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Krigssekretær, Fuldmægtig Albert Peter Bartholin H. (1798—1861) og Anna Sophie Frederikke Nielsen (1805—90). Gift 10. Nov. 1869 i Kbh. (Garn.) med Serine Johanne Frederikke Klingsey, f. 21. Okt. 1842 i Glückstadt, d. 31. Okt. 1916 i Helsingborg, D. af Premierløjtnant, senere Oberst Peter Edvard K. (1817—87) og Clara Sophie Claudine Henning (1817—1901).

H. opgav kort Tid efter Studentereksamen (1860) fra Metro-politanskolen de juridiske Studier for at kaste sig over Musikken og Musikhistorien. Fra Barn af havde han i det musikalske Hjem ofte syslet med Musik, fik tidligt Klaverundervisning hos Organist C. J. Rauch, senere hos Gebauer. En Overgang virkede han som Musiklærer, og han søgte 1864 forgæves Embedet som Organist og Musiklærer i Sorø efter Heise. 1869 overtog han da Horneman og Erslevs Musikhandel, som han imidlertid atter afhændede 1879. I denne Periode redigerede han tillige »Musikalsk Musæum« og »Album for Sang«, i hvilke ogsaa findes musikalske Bidrag fra ham selv. I en meget ung Alder var han begyndt at komponere (Debut

1864), et Ungdomsarbejde er den parodiske Operette »Røverbruden«, der hyppigt opførtes i akademiske Kredse; desuden skrev H. adskillige Sangkompositioner (enstemmige, flerstemmige, Solostemmer og Kor), heriblandt ogsaa en Del aandelige Kompositioner samt de **smaa** franske Kantater (H. ledede Sangundervisningen i den franske Skole paa Bülow'svej), desuden en Del Kammermusik og Klaverstykker. Et Par Felter, der særlig interesserede ham, var Folkemelodierne, baade danske og fremmede, som han var en flittig Samler og Bearbejder af, samt Børnesangene; sammen med sin Hustru samlede han en stor Del af disse Sange — flere nednoteret paa første Haand efter en dengang kun mundtlig levende Tradition — i den bekendte »Storkebog« (»Børnenes Musik«, 1870), der oplevede en Mængde Oplag; ogsaa i dette af Pietro Krohn illustrerede Værk findes flere af H.s egne Melodier, fine og stilfærdige i Tonen som al hans Musik. — Om end H. var en flittig Komponist (langt den mindste Del af hans Arbejder er trykt), blev hans Betydningsom Musikhistoriker dog større. Hans private Samling af musikhistoriske Værker og Noder var sikkert den betydeligste i Landet. Paa samme Maade er H.s haandskrevne Samlinger til dansk Musikhistorie af uovertruffen Værdi. H. havde gennem mange Aar gjort omfattende Kildestudier paa dette Felt, der havde hans store Interesse, og efterlod sig ved sin Død et meget stort Seddelmateriale (begge Samlinger nu i Det kgl. Bibliotek). Det meget store Indsamlingsarbejde blev imidlertid ikke efterfulgt af tilsvarende Forfatterskab. En stadig Trang til Fuldkommenhed paa Kildematerialets Omraade drev ham ud i saa vidtløftige Undersøgelser, at hverken Tid eller Helbred (han opholdt sig i lange Perioder i Syden) slog til med Hensyn til Bearbejdelse af Stoffet. Et i Omfang saare beskedent Udtryk for det uhyre Arbejde, der ligger bagved, er hans vægtige Indlæg til Belysning af det 17. Aarhundredes Musikhistorie i hans Bemærkninger til Angul Hammerichs Disputats om »Musiken ved Chr. IV.s Hof« (Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1893) samt hans Pjece »Diderik Buxtehude, hans Familie og lidet kendte Ungdom« (1920), et Stof, der allerede tidligere ved H.s Imødekommenhed delvis var udnyttet af den franske Musikhistoriker Pirro ved dennes Udarbejdelse af Biografien om den danske Komponist (1913). I Brickas »Dansk biografisk Lexikon« (1887—1905) skrev H. en Række værdifulde Artikler, alle præget af den minutiøse Omhyggelighed og omfattende Viden, der er karakteristisk for hans Forfatterskab. Kendt er ogsaa hans Skrift »Fra Cæciliaforeningen« (sammen med G. St. Bricka) (1892) med historiske Noter. Hans sidste Arbejder handlede om Melodien til »Jeg ved et evigt Himmerig«

(Dsk. **Kirkemusiker-Tid.**, 1928—29). Enkelte større paabegyndte Værker blev ikke fuldført. H. sad i **Cæciliaforeningens** og i Samfundet til Udgivelse af dansk Musik's Bestyrelse; han var desuden Medstifter af Musikhistorisk Museum.

København og Vort Land 3. Maj 1912. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 102ff. A. Pirro: D. Buxtehude, 1913, S. 2, 486. E. Reimer: Sophus A. E. Hagen 1842—1927, 1927.

Erik Abrahamsen.

Hagerup. Den dansk-norske Præste- og Embedsmandsslægt **H.**, der har Navn efter en Landsby i Hjølunde Sogn, føres tilbage til en Hans (Sørensen?) **H.**, der **maa** have levet i Helsingør i Beg. af det 17. Aarh. Hans Søn Hans Hansen H. (1644—97), der fulgte sin Broder Søren Hansen H. som Sognepræst i **Kværnæs, Trondhjem** Stift, var Fader til Sognepræst til Aas Søren Hansen H. (1684—1735) — der har en talrig Efterslægt i Norge — og til Biskop Eiler H. (1685—1743), blandt hvis Sønner skal nævnes Stiftamtmand i Nedenæs Amt Hans H. (1717—81), Etatsraad Eiler H. (1736—95) og Stiftsprovst i Trondhjem, Dr. theol. Christian Frederik H. (1731—97), der er kendt som Talsmand for Oprettelsen af et norsk Universitet; hans Søn var Præsten og Forfatteren Eiler H. (1766—1826). Stiftamtmand Hans H. (1717—81) blev fire Dage efter sin Død adlet med Navnet Gyldenpalm, men denne Gren uddøde allerede 1832 med hans Sønnesøn. Den nævnte Etatsraad Eiler H. (1736—95), der var Deputeret i det vestindisk-guineiske Rente- og Toldkammer og Medlem af Teaterdirektionen, var Fader til Inspektør ved de Danneskiold'ske Godser, Forpagter af Egemark Eiler H. (1774—1829), hvis Sønner var nedenn. Sognepræst, Filologen Eiler Henning H. (1817—63) og Boghandler Hans H. (1823—83) — hvis Søn var nedenn. Boghandler Hans Eiler Hensemman H. (1854—1928). — Navnet H. er optaget af andre Slægter, saaledes af Biskop i Bergen Eiler Eilersen H. (1718—89), hvis Fader var Handelsmand i Kristiansund Eiler Bertelsen Kogel (1665—1750). Biskop H. var Fader til Stiftamtmand i Bergen Edvard H. (1781—1853), der var Bedstefader til Komponisten Edvard H. Grieg (1843—1907) og hans Hustru Nina, f. H. (1845—1935).

Sofus Elvius: Familien Hagerup i Danmark og Norge, 1902. Danmarks Adels Aarvog, XII, 1895, S. 197 ff.

Albert Fabritius.

Hagerup, Eiler Henning, 1817—63, Præst, Sprogmand. F. 5. Sept. 1817 paa Nysø, d. 13. Juni 1863 i Sol tb ro Præstegaard, begr. i Store **Solt**. Forældre: Forvalter paa Nysø, senere Forpagter

af Egemarken Eiler **H.** (1774—1829) og Anne Marie Magdalene **Hensemans** (1796—1825). Gift 1° 15. Aug. 1845 i Sal, Hovlbjerg Herred, med Dorothea Conradine Adolphine Barner, f. 1. Juli 1820 i Kbh. (**Garn.**), d. 3. April 1879 i Sønder Onsild (gift 2° 1855 med Stationsforstander, senere Postekspeditør i Sønder Onsild Hans Peter Otto Rudolph Søderberg (1827—1908, gift 2° 1884 med Clara Cathrine Oest Jacobsen, 1849—95)), D. af Kammerjunker, Løjtnant Joachim Gottfried B. (1798—1824) ^og Frederikke Vilhelmine van Deurs (1799—1853). Ægteskabet opløst. 2° 16. Sept. 1853 i Oversø med Betzy Lauritze Thomsen, f. 10. Nov. 1834 paa Førslevgaard, d. 8. Marts 1921 paa Frbg., D. af Forvalter paa Førslevgaard, senere Forpagter paa Fuglebjerggaard Andreas T. (1797—1843) og Frederikke Anna Gertrud Birkedal (1800—76).

H. blev Student 1834 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og studerede, foruden Teologi, ivrigt de gamle Sprog, ligesom han var Medlem af det latinske Disputereselskab **Lyceum** og Medstifter af Selskabet til Udbredelse af en forbedret Retskrivning 1836. Ogsaa i det almindelige Studenterliv tog han ivrigt Del, var i Bestyrelsen for Academicum og med paa Uppsalatoget 1843. 1840 blev han teologisk Kandidat og 1844 Licentiat («De catechumenis ecclesie Africanæ ineunte seculo quinto»). Efter at have været Manuduktør i Latin og Lærer ved det v. Westen'ske Institut blev han 1845 Kateket og Førstelærer i Præstø, hvor han bidrog meget til, at Grundtvig i Stedet for Væver Hans Hansen blev valgt til Rigsdagsmand 6. Nov. 1848. I Sept. 1850 blev han Sognepræst til Store og Lille **Solt** i det vestlige Angel, endnu før delvis dansk Gudstjeneste ved Reskript af 7. Febr. 1851 var indført. Her undersøgte han i sine Fristunder Sprogforholdene saa grundigt, at han sidst i 1853 kunde udgive sin Bog »Om det danske Sprog i **Angel**« (1854; 2. Udg. ved K. J. Lyngby, 1867). Betydningen af denne Bog er, som Lyngby skrev: »H. har den dobbelte Fortjeneste at have beskrevet en dansk Sprogart og at have afgivet et Vidnesbyrd om Sproget i Angel, der betyder mere end alle ukyndiges Raab«. Og hertil kommer, som P. K. Thorsen har fremhævet, at ikke blot er H.s Bog indtil da den bedste og fuldstændigste danske Dialektmonografi, men den har varig Betydning, fordi Arbejdet ikke senere har kunnet gøres om, og Dialekten nu næsten er uddød. H. tog ogsaa ivrigt Del i Kampen om Sprogreskriptet, som han forsvarede bl. a. over for Grundtvig. Han blev 1854 valgt til Stænderdeputeret, men mødte paa Grund af en ulægelig Sygdom ikke. 1856 **maatte** han tage en Kapellan (H. F. Feilberg). Endnu

1857 tog han Del i det skandinaviske Kirkemøde i Kbh., men Sygdommen tog mere og mere Magten, og 1863 endte Døden hans Lidelser. H. var et skarpt Hoved og veg ikke let fra sin Mening, men han var strengt saglig i hele sin Færd. — Breve til og fra H. i Universitetsbiblioteket. — R. 1856.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1844. H. F. Feilberg i 2. Udg. af Om det danske Sprog i Angel, 1867, S. XI—XVI. H. Hjelholt i Dsk. Studier, 1919, S. 131—35. Samme: Den danske Sprogordning i Slesvig, 1923 (se Registeret). Kirke-Kalender for Slesvig Stift, udg. af I. Barfod og H. F. Rørdam, II, 1864, S. 30—52. K. J. Lyngby i Annal. f. nord. Oldk., 1854, S. 212—28.

Marius Kristensen.

Hagerup, Hans Eiler Hensemans, 1854—1928, Boghandler. F. 13. Juli 1854 i Kbh. (Hellig.), d. 27. Febr. 1928 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Boghandler Hans H. (1823—83) og Andrine Vilhelmine Louise Hansine Werner (1829—86). Gift 5. Okt. 1883 i Kbh. (Frue) med Elisabeth Palæmona Poulsen, f. 8. Maj 1863 paa Disagergaard ved Slagelse, D. af Godsforvalter Poul Jacob P. (1807—78) og Marie Sophie Frederikke Nannestad (1829—65).

H.s Boghandel grundlagdes 1852 i Kbh. af Hans H., der efter et virksomt og dygtigt Livsarbejde efterlod den som en anset og betydelig Sortimentsboghandel, til hvilken der efterhaanden var blevet knyttet et ikke ringe Forlag. Uden at opgive Sortimentet satte H., da han ved sin Faders Død overtog Ledelsen, sin store Arbejdskraft særlig ind paa Udviklingen af Forlaget, som han drev frem til et af de største i Landet. Stærkt nationalt grebet som han var fra Barndomsdagene og disses alvorlige Oplevelser, ønskede han at give sit Forlag et nationalt og folkeligt Præg og fortrinsvis at udgive sund dansk Underholdningslitteratur, Folkebøger, som kunde være »mange til Gavn og Glæde og ingen til Fortræd«; i Overensstemmelse hermed valgte han da den Forfatterkreds, som knyttedes til Forlaget: Ingvor Bondesen, Børge Janssen, Christopher Boeck, Erich Erichsen, Anna Baadsgaard, Anna Erslev, Laura Kieler o. a.; af større Værker af denne Kreds kan nævnes H. P. B. Barfod: »Kong Christian IX.« (1888—1906) og A. Liljefalk og O. Lutken: »Vor sidste Kamp for Sønderjylland« (1904, 3. Opl. 1920). Under forskellige Pseudonymer optraadte H. ogsaa selv som Forfatter af saadanne Bøger (Paul Anker: Tordenskjold, 1890, 4. Udg. 1909). H.s Udgivervirksomhed strakte sig dog ud over denne særligt nationalt-folkelige Linie; paa hans Forlag findes saaledes Værker som Svend Dahls »Haandbog i Bibliotekskundskab« (3. Udg. 1924—30), Axel Nielsen: »Bankpolitik« (1923—30), E. Arup: »Danmarks Historie« (1925—32) og som Forlagets største

Indsats »Hagerups illustrerede Konversationsleksikon« i ni Bind (1892—1900, 3. Udg. 1920—25). Han oparbejdede ogsaa et meget betydeligt Forlag af Skolebøger og Børnebøger, udgav en Serie kendte Rejseførere og bragte ikke faa Oversættelser. — Da H. 1920 knyttede J. L. Lybeckers Forlag til sit, omdannedes Forretningen til et Aktieselskab; i dettes Direktion indtraadte H.s Søn, *Poul Eiler Hans Mannestad H.* (f. 21. Okt. 1889 i Kbh.), 1919—20 Boghandler i Flensborg, der siden da har taget Del i Ledelsen. — H.s Virksomhedstrang lod ham ikke nøjes med det Arbejde, som hans store og voksende Forretning gav ham, men han tog ivrigt og interesseret Del i Boghandlerstandens Anliggender; saaledes var han i tyve Aar Formand for de danske Boghandleres Kommissionsanstalt og i en Aarrække Næstformand i Den danske Boghandlerforening, til hvis Æresmedlem han udnævntes 1924 som Tak for ihærdigt Arbejde i Standens Tjeneste. — R. 1905. DM. 1926. — Maleri af Axel Hou 1928.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 129 ff. A. Dolle-
ris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 104 f.; II, 1893, S. 57 f.; III, 2.
Udg., 1906, S. 119 ff.; IV, 1919, S. 126 ff. Carl Dumreicher i H. Hagerups
Forlagskatalog 1927. Nordisk Boghandlertid. 20. Juni 1902. Dansk Boghand-
lertid. 10. Juli 1924, 10. Marts 1927, 17. Juli s. A., 2. Marts 1928.

Haggæus, se Aagesen, Peder og Raaby, Jens.

Ove Tryde.

Hahn. Navnet paa flere tyske Adels- og Borgerslægter. En mecklenburgsk Uradelsslægt **H.**, hvis først kendte Mand er Egkehardus Hane (nævnt 1230), indehavde siden 1469 Embedet som Erblandmarschal i Stargard og blev 1802 optaget i Rigsgrevestanden. Slægten, der har bredt sig i Østersøprovinserne og Pommern, beholdt stadig Tilknytning til Mecklenburg, hvor den ældre Linie siden 1337 besad Godset Basedow. Fra denne Linie udgik Linien Basedow-Hinrichshagen, hvis Stifter Hofmarskal, Landraad Joachim H. (d. 1552) var Farfaders Farfader til nedenn. Hofembedsmand Vincents Joachim H. (1632—80); af dennes Børn var Sophie Amalia H. (1664—1722) i Ægteskab med Storkansleren Conrad Reventlow (1644—1708, s. d.) Moder til Dronning Anna Sophie (s. d.), og Catharine Susanne H. (1666—85) ægtede Statsmanden Otte Krabbe (1641—1719, s. d.). — En lybsk **Borger**slægt H. føres tilbage til Købmand i Lübeck Hermann H. (nævnt 1580), hvis Sønnesøn Hermann H. (1608—60), der var Købmand og Raadmand i Odense, var Fader til Provinsialmedicus paa Fyn, Dr. med. Jørgen H. (1647—99); hans Sønnesønner var Dr. med., Medicus i Hamburg Jørgen H. (1705—50) og Provinsialmedicus

i Lolland-Falster Wilhelm H. (1707—1802). — Til en anden Borgerlægt, der ogsaa navnlig har været tilknyttet Lægestanden, hørte Regimentsfeltskær Johan Christian H., hvis Søn Landfysicus i Aarhus Christoph Ditlev H. (1746—1822) var Bedstefader til Lægen Christopher Ditlev H. (1811—95).

Gothaisches Gräfliches Taschenbuch A, 1934, S. 207 ff. C. C. F. Lisch: Geschichte und Urkunden des Geschlechts Hahn, I—IV, 1844—56. Lengnicks Stamtavler.

AL · F · L · ·
Albert Fabritius.

Hahn, John Henri, 1867—1920, tysk Embedsmand i Nordslesvig. F. 4. Nov. 1867 i Altona, d. 7. Jan. 1920 i Kiel, begr. i Itzehoe. Forældre: Toldkasserendant, Regeringsraad Heinrich H. (1832—1917) og Wilhelmine Caroline Katharina Burchardt (1831—1921). Gift 18. Febr. 1901 i Sønderborg med Liane Gehl, f. 1. Dec. 1882 i Wulfshagen ved Gettorf, D. af senere Hotelejer i Nordborg Hans Christian G. (1847—1903) og Bertha Giese.

H. blev 1894 Dr. jur. ved Kiels Universitet, var en Tid Referendar ved Landsretten i Flensborg og kom 1896 til Sønderborg som Assessor ved Amtsretten. S. A. blev han Amtsdommer i Nordborg, hvor han oprettede og blev Formand for en Afdeling af den tyske Forening for Nordslesvig og i øvrigt snart gjorde sig kendt som en af Köllerspolitikens ivrigste Haandlangere. Særlig Opsigt vakte det, at han i en Række Tilfælde fradømte dansksindede Folk, som efter Konfirmationen sendte deres Børn paa danske Skoler, Forældremyndigheden. Hans Afgørelser blev skarpt kritiseret i den tyske Rigsdag og underkendtes senere ved de højere Instanser. 1899 blev H. Amtsdommer i Sønderborg, hvor han fortsatte sine Fortrykningsbestrebelse under noget afdæmpede Former. 1902 valgtes han til Formand for den tyske Forenings Hovedorganisation og beholdt denne Stilling til 1918. Han var efter Köllers Bortrejse den mest udprægede Repræsentant for den haarde Haands Politik i Grænselandet. 1903 var han Jessens, 1906, 07 og 12 H. P. Hanssens Modkandidat ved Rigsdagsvalgene i 1. slesvigske Kreds, 1908 og 13 Nis Nissens Modkandidat ved Landdagsvalgene i Sønderborg-Aabenraa-Kredsen. 1906 blev han Landsretsdommer i Flensborg og 1910 Landsretsdirektør i Kiel.

A. Svensson i Sønderjylland 1864—1919, 1919, S. 78—81. Flensborg Avis 10. Jan. 1920. H. P. Hanssen: Fra Kampaarene, I, 1927, S. 140 f., 145—51. M. Mackeprang: Nordslesvig 1864—1909, 1910.

H T A

Hahn, Vincents Joachim, 1632—80, Overjægermester, Gehejmeraad. F. 22. Dec. 1632 paa Hinrichshagen, Mecklenburg, d. 25.

Jan. 1680 i Kbh., begr. i Roskilde Domkirke, 1912 flyttet til Frue K. i samme By. Forældre: Arvelandmarskal i Stargard Christoph H. til Hinrichshagen og Remplin (1596—1635) og Catharina Blücher. Gift 1° 19. Jan. 1662 paa Sparresholm med Sidsel Kaas, f. 26. Maj 1645 paa Egede, d. 5. Sept. 1667 i Kbh., begr. i Frue K. i Kbh., D. af Erik K. til Restrup og Bremersvold (1611—69, gift 2° 1653 med Beate Reedtz, d. 1703) og Susanne Sparre til Sparresholm og Jomfruens Egede (1624—50). 2° 14. April 1674 med Ida Hedevig Rumohr af Huset Roest, f. 1648, d. 13. Sept. 1681, D. af Henning R. og Ida Brockdorff.

Det er Trediveaarskrigen, Danmark kan takke for V. H. Efter Faderens Død i Kamp mod et kejserligt Strejfkorps flygtede Moderen med ham og en anden lille Søn til Rostock og derfra (ca. 1638) til Danmark, hvor Peder Brockenhuus til Nordskov, en Ungdomsven af den afdøde, tog sig af dem. Da V. H. var vokset til, forestillede Brockenhuus ham for Kong Frederik III. som en ung Mand med sjældne Evner for Jagt. Kongen fandt Behag i ham og lod ham 1649—53 studere Jagtvæsen ved det sachsiske Hof. Da der ikke var nogen Arv efter Faderen, vendte han tilbage til det danske Hof og var her et Par Aar, til han 1656 atter med kgl. Pension sendtes til Dresden, hvor Kurfyrsten udnævnte ham til Kammerjunker. En Plan om efter Kurfyrstens Død s. A. at se sig om i Italien og Frankrig opgav han ved Udbruddet af den dansk-svenske Krig 1657. Han blev Kornet i Kongens Livregiment, deltog i Krigen i Skaane og paa Lolland og steg til Major i Ebersteins Regiment. Da Statsomvæltningen 1660 satte Frederik III. i Stand til at ofre mere baade paa sine tyske Yndlinge og sin Jagtetat end før, udnævntes V. H. Jan. 1661 til Over- og Hofjægermester for Danmark, en Stilling, hvormed han fra Jan. 1663 forbandt den tilsvarende for Hertugdømmerne, og som indbragte ham en Aarsløn paa 1600 Rdl.; den ham undergivne Jagtetat omfattede 1670 77 Personer og havde et Indtægtsbudget paa 10446 Rdl. (1671 forhøjet til 14580 Rdl.). Til det gode Embede kom snart efter en smuk Godsejendom, idet V. H.s Ægteskab med den sekstenaarige danske Adelspige, som han tvang igennem mod hendes Faders Villie — og til hendes senere Fortrydelse — bragte ham Godserne Sparresholm og Jomfruens Egede i Medgift.

V. H.s store Tid oprandt dog først med Christian V.s Tronbestigelse. Den endnu unge, kraftige og rød-blissede Overjægermester med det tilfredse Smil om de fyldige Læber og den fint udviklede Sans for Hjorte, Piger og god Vin var som skabt til Ven for den unge Konge, som blandt alle Statens Departementer

afgjort havde mest personlig Sympati for det H.ske. Skønt han i den Griffenfeld'ske Periode endnu ikke gjorde sig gældende i den egentlige Statsstyrelse, modtog han talrige Beviser paa Monarkens Yndest. Han stadfæstedes i sine Embeder, udnævntes til Generalinspektør over de **kgl.** Skove i Danmark og Hertugdømmerne (Sept. 1670), fik sin Etats Budget forhøjet, blev hvid Ridder og fik en Række Gaver i Gods og andre Værdier (Donationer af Kronens Tømmer, Portofrihed m. m.). Allerede under Frederik III. havde han stræbt at afrunde og udvide sine Godsbesiddelser, og nu gik han i Kraft af **kgl.** Gavebreve og Mageskifter med Kronen videre ad denne Vej. Efter at han 1672 havde skiftet med sine Børn af 1. Ægteskab, skænkede Kongen ham Landsbyen Tøbberup (Smørum H.) og overdrog ham ved »Mageskifte« en stor Del Ryttergods i Tryggevalde Amt. Af Tøbberup, som næsten helt nedlagdes, fik han 1673 Ret til at oprette den adelige Sædegaard Hjortespring — et Navn, der til vore Dage har foreviget den Jagtglæde, hvori V. H. og Christian V. forenedes. S. A. fik han for en Sum, der **laa** betydeligt under Taksationsværdien, Skøde paa Abrahamstrup (Horns H.), og 1674 fik han, hvad han 1672 havde andraget forgæves om, Tilladelse til at lægge 72 Tdr. Htk. i Egede By ind under Jomfruens Egede, som han i øvrigt kort efter solgte til Kongens Elskerinde Sophie Amalie Moth; ogsaa Sparresholm afhændede han. V. H.s 2. Ægteskab øgede hans Kapital med en Medgift paa 14 000 Rdl. Han tilmageskiftede sig nu de til Abrahamstrup hørende Ryttergaarde og fik 1677 nyt **kgl.** Skøde paa denne Ejendom, som gav ham en Række i det ældre Skøde Kongen forbeholdte Rettigheder. Til den kongelige Jagtelskers Ære kaldte han Godset Jægerspris. Da Christian V. senere fik Lyst til at faa det tilbage, lod V. H. det, med Henviisning til de Udvidelser og Forbedringer (Oprettelse af en Ladegaard, Opførelse af flere Avlsbygninger, Anlæg af Haver m. m.), han havde foretaget, vurdere til et Beløb — ca. 65 000 Rdl. —, der var over ti Gange saa højt som det, hvorfor han 1673 havde overtaget Abrahamstrup. Han slog dog ca. 6000 Rdl. af, efter at Kongen paa en Rejse i Holsten havde skænket ham og hans Efterkommere Godset Seekamp m. m. i Slesvig som arvelig Ejendom (1679), men Kronen **maatte** efter hans Død udrede henved 60 000 Rdl. til hans Arvinger.

Paa dette Tidspunkt var V. H. som den, der stod Kongens Hjerte nærmest, **maaske** ene med Undtagelse af den norske Statholder Gyldenløve, en af Rigets mest indflydelsesrige Mænd. Han havde med Glæde hilst Griffenfelds Fald, og han optraadte i de følgende Aar som Fører for en Hofkamarilla, som, støttet paa

Jomfru Moth, fra 1677 Grevinde af Samsø, intrigerede mod Storkansler Frederik Ahlefeldt og Dronningen. Til det »H.ske Parti« hørte V. H.s tre mecklenburgske Landsmænd: den unge Kammerjunker Adam Levin Knuth, der i høj Grad var Kongens Yndling, og Generalerne Carl og Frederik v. Arenstorff, hvoraf den sidste var H.s Svoger, Grev Anton af Aldenburg, Grev Conrad Reventlow, Rentemester Heinrich v. Stocken og H.s tidligere Haandskriver Peter Brandt, som han fik gjort til Zahlmester for Hof-, Land- og Søetaten og 1678 til Overzahlmester. H. var under den skaanske Krig Kongens stadige Ledsager og deltog i alle de militære Overvejelser, hvor han dog ikke synes at have vovet at fremsætte noget selvstændigt Skøn. Han bidrog til at skubbe Johan Adolf af Pløn ud af Overfeltmarskalstillingen, var Medlem af den Kommission, som efter Slaget ved Lund nedsattes til Hærens Nyordning, blev Marts 1677 Meddirektør i det til Bestyrelse af de samlede militære Finanser oprettede Generalkommissariat — i hvis ordinære Forhandlinger han dog 1678 fritoges for at deltage — fik Aug. 1677 sammen med v. Stocken overdraget Tilsynet med Hofetatens Økonomi, udnævntes 1678 til Gehejmerraad og medvirkede, i skarp Modsætning til Dronningen, til at fjerne Danmark fra Brandenburg og svække Kurfyrstens Indflydelse over de danske Konsilier. Naar den skaanske Krig gik saa daarligt, kan man vel ikke give V. H. Hovedskylden derfor, men han og hans Klike bidrog i høj Grad til, at den danske Krigsførelse og den danske Politik kom til at savne Enhed og Kraft.

Maaske har V. H., efter at han 1679 var blevet Elefantridder og havde afsluttet sin glimrende Forretning med Kronen, set et Grevskab som det naturlige Maal for sin Ærgerrighed og sin Rigdomsattraa. Men faa Maaneder efter indhentede Døden ham. Man sagde, at han drak sig ihjel. Skal man gøre hans Kreditside op, kan der næppe være Tvivl om, at han var en fremragende Jagtekspert og en uforfærdet Sportsmand. Han var ogsaa ikke blot en driftig Godssamler, men en energisk Driftsleder af sine Ejendomme. Politisk Evne kan han næppe heller frakendes, saa meget man end kan beklage den Indflydelse, han fik. Men han var samtidig efter alle Vidnesbyrd at dømme en hensynsløs Egoist og en brutal Udnytter af sine Bønder. Endnu i 19. Aarh. levede i Hjortespringegnen Mindet om »Jægermester Hane« og hans vilde Jagter. Hvad Københavnerne angaar, skrev straks efter hans Død den unge lærde Erik Bircherod i et Brev fra Hovedstaden til sin Fætter Jens Bircherod om »den Glæde, som mange haver formedelst Ober-Jægermester H.s dødelige Afgang, saa som man haver holdt

hannem for en skadelig Minister for dette Rige«. — Hv. R. 1670. Bl. R. 1679. — Portrætteret paa Peder Andersens Karton (Fr.-borg) til Gobelin af Christian V.s Erobring af Landskrona. Maleri af Abr. Wuchters (Fr.borg). Stik af L. Salm 1680 efter Maleri af Abr. Wuchters.

H. S. Leth: Ligprædiken over V. J. H., 1680. Latinsk Universitetsprogram, 1680. C. Molbech: Uddrag af Biskop Jens Bircherods hist.-biogr. Dagbøger for Aarene 1658—1708, 1846. G. C. F. Lisch: Geschichte und Urkunden des Geschlechts Hahn, III, 1855, S. 283—91. C. F. Wegener: Historiske Efterretninger om Abrahamstrup Gaard i ældre og nyere Tid, I—II, 1855—56. Dsk. Saml., 2. Rk., IV—VI, 1874—79. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22. J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie 1660—76, II, 1909—10. E. Marquard: Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s Tid, 1918.

C O Bøggild Andersen

Den første almindelige »Forordning og Skovordinance i Danmark« af 20. Okt. 1670 bygger paa V. H.s Forslag, som fremkom umiddelbart efter Christian V.s Tronbestigelse s. A. Den omhandler Skovenes Bestyrelse, Fredning og Pleje og er præget af V. H.s Uddannelse i Sachsen. Et af de vigtigste Punkter i Forslaget, omhandlende Indførelsen af en regelmæssig Skovdrift i Kronens Skove, lykkedes det imidlertid ikke V. H. at faa gennemført. Dette skete først omtrent 100 Aar senere.

A. Oppermann: Den danske Skov-Lovgivning 1660—1924, 1929, S. 4—9.

C. Syrach Larsen.

Haimbach, se Heimbach.

Hak, skaansk Uradelsslægt, hvis ældste Led ikke med Sikkerhed lader sig udrede. Om Slægten stammer fra Sverige, hvor dens Vaaben kendes fra 1315, eller har bredt sig dertil, kan næppe fastslaaes; en sjællandsk Linie kendes fra Slutningen af det 13. og i det 14. Aarh. Af den skaanske Linie skal nævnes Marsken Niels H. (nævnes 1254 og 82(84?)) og Thorsten H. (nævnt 1241), som var Fader til Ærkebiskop i Lund Thrugot Thorstensen (d. 1280, s. d.), til Niels Thorstensen (nævnt 1284(?) og 1302) — der maaske var Fader til Provst i Lund, Magister Truid Nielsen, som 1289 førte H.-Vaabenet — og til nedenn. Drost David Thorstensen (d. 1302). Denne sidste var muligvis Farfader til Ridderne Niels Andersen (d. før 1362) til Højby og David Andersen (nævnt 1351 og 66), der havde Sønnerne Niels H. (nævnt 1377 (og 99?)) og Anders Davidsen (nævnt 1377 og 80). Af disse var sidstnævnte

Fader til Niels H. (nævnt 1397 og 1407) til Assendrup og til Ridderen, Rigsraad Anders H. (nævnt 1421 og 60) til Mogenstrup. Hans Sønner var Ridderen, Rigsraad David H. (d. tidligst 1486) til Mogenstrup — Fader til nedenn. Niels H. (d. 1524) til Mogenstrup — og Rigsraad Mogens H. (d. senest 1486) til Hikkebjerg. Denne var Fader til nedenn. Rigsraad Niels H. (d. 1508) til Hikkebjerg og til Eiler H. (1467—1501) til Egholm, med hvis Søn Christopher H. (1488—1539) til Egholm Slægten uddøde.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 163—69; XIV, 1897, S. 507 f.; XVIII, 1901, S. 559; XXIII, 1906, S. 495. *Albert Fabritius.*

Hak, David Thorstensen, d. 1302, Drost. D. T. H. var vistnok en Søn af den Thorsten H., der nævnes 1241; en Broder til ham var rimeligvis Ærkebispen Thrugot Thorstensen (s. d.), og det ses ogsaa, at han stod i Frændskab til Grev Jacob af Halland. Han fremtræder allerede i Erik (V.) Klippings Tid; efter dennes Drab sluttede han sig nøje til det kongetro Parti og blev en af Dronning Agnes' vigtigste Raadgivere under Erik (VI.) Mændveds Mindreaarighed. Da Drost Peder Nielsen Hoseøl blev taget til Fange af Hertug Valdemar under et Sammenstød i Foraaret 1289, udnævntes D. T. H. til Drost; som saadan lod han n. A. den norske Fribytter Alv Erlingsson henrette ved Helsingborg; ca. 1292 nedlagde han imidlertid atter Embedet. Ved Forliget med Norge 1295 blev han udset til at være Voldgiftsmand mellem Kongen og Hertug Erik af Halland. Aarbogsnotitsen om hans Død fremhæver hans Kongetroskab. — En svensk Kilde angiver, at D. T. H. 1288 var trolovet med Frøken Ingrid i Sverige, en Datter af Svantepolk Knutsson, Valdemar (II.) Sejrs Sønnesøn; s. A. blev Ingrid imidlertid bortført til Norge af Vestgöotalagmanden Algots Søn Folke. Dette Brudrov er blevet besunget i Folkeviser, der kendes baade fra Danmark, Sverige og Norge. Det er endvidere sandsynligt, at naar Visen om Mindrealvs Endeligt fortæller, at Alv blev kendt og fængslet af sin tidligere Skolekammerat »Bendit Rimaardsen«, saa har her oprindeligt staaet D. T. H.s Navn; det vilde derved blive forstaaeligt, at Aarbøgerne saa stærkt fremhæver Drostens Rolle ved Alvs Henrettelse.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 165. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920. Svend Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser, III, 1862, S. 435—38, 714—49. (Svensk) Hist. Tidskr., XI, 1891, S. 294—300. Sverker Ek: Studier till den svenska folkvisans historia, 1931, S. 145—77.

Kr. Erslev (Henry Bruun).*

Hak, Erik, se Gyldenstjerne.

Hak, Mads, d. 1555, Matematiker og Musiker.

M. H., der antagelig var dansk af Fødsel, blev 1539 ansat som Lektor i Matematik ved Kbh.s Universitet, i hvilken Egenskab han samtidig skulde holde Forelæsninger over Musikken, og han var saaledes den første Lærer i sidstnævnte Fag ved Universitetet (1539—45). Efter hans Afgang gik Hvervet over til Rektoren ved Vor Frue latinske Skole. Ved Universitetet holdtes ogsaa praktiske musikalske Øvelser med Studenterne og Latinskoledrengene, og det ses, at M. H., der rimeligvis ogsaa har forestaaet det kgl. Kantori, har opført egne Kompositioner ved højtidelige Lejligheder, saaledes 1540 ved Dronning Dorotheas Kirkegang efter Hertug Magnus' Fødsel. Et enkelt Værk af M. H. er bevaret til vore Dage, en »Fuga quinque vocum« (Fuga, o: Kanon for fem Stemmer), der findes i det kgl. Kantoris Stemmebøger fra 1541 i Det kgl. Bibliotek i Kbh. M. H. havde studeret i Wittenberg, ved hvis Universitet han var blevet indskrevet i Vinterhalvaaret 1532—33, og formodentlig var det ogsaa her, han erhvervede sig Magistergraden. I Nürnberg udgav han 1537 et lille versificeret latinsk Skrift af astronomisk Indhold. For at tilegne sig grundigere Kundskaber drog han 1545 atter til Udlandet, hvor han straks efter sin Ankomst til Wittenberg blev angrebet af en farlig og langvarig Sygdom. N. A. havde han dog overstaaet denne og fortsatte sin Rejse, men døde udenlands 1555. Kongen havde forlenet ham med et Kannikedømme i Lund.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, I, 1868—69, S. 563—66; IV, 1868—74, S. 31 f., 112. Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredaarsdag, I, 1886, S. 5 f. A. Hammerich: Dansk Musikhistorie 1700, . 110 .

V. C. Ravn (*ErikAbrahamsen**).

Hak, Niels, d. 1508, til Hikkebjerg, Rigsraad. D. 8. Jan. 1508 paa Helsingborg Slot. Forældre: Mogens H. (d. senest 1486) og Lene Eilersdatter Rønnow. Gift senest 1499 med Tale Brostrup (d. tidligst 1503), D. af Hans B. (d. tidligst 1497) og Mette Godow.

N. H. optoges i Rigsraadet senest 1487. Hans Hustru var en Broderdatter af Ærkebiskop Jens Brostrup, efter hvis Død 1497 han straks kom i heftig Fejde med Efterfølgeren, Birger Gunnersen; Striden gjaldt forskellige af Kirkens Ejendomme, hvilke N. H. med stor Hensynsløshed synes at have bemægtiget sig for at lægge dem dels til sin Hovedgaard Hikkebjerg, dels til Børringe Kloster, som han havde i Forlening af Kong Hans. Jan. 1501 kom det paa Helsingborg Slot til et kraftigt Sammenstød mellem Ærkebispem paa den ene, Poul Laxmand og N. H. paa den anden Side; og

Okt. s. A. indgav Birger Gunnensen et længere Klageskrift mod begge de to Adelsmænd. Trods Venskabet mellem disse synes det dog meget tvivlsomt, om Beskyldningen mod Poul Laxmand for Landsforræderi ogsaa har omfattet N. H., der i et Brev fra Aug.-Sept. 1501 viser sig som Tilhænger af den Mæglingspolitik, hvormod paa det Tidspunkt hele det danske Rigsraad stod samlet; 1502 deltog han ogsaa sammen med Ærkebispens i Rigsraadsdommen over den myrdede Poul Laxmand. S. A. var han forlenet med Holbæk. 1505 deltog han i Kalmardommen over Sten Sture og det svenske Rigsraad. Faa Aar senere fik den voldsomme Mand en brat Død; under et Møde i Helsingborg i Begyndelsen af 1508 blev han, mens Kongen, Ærkebispens og flere af Rigets bedste Mænd opholdt sig der paa Slottet, dræbt af den senere saa bekendte Anders Bille, som dengang var Fodermarsk. Om Aarsagerne til denne Gerning vides intet som helst; for Anders Bille fik den ret alvorlige Følger, idet han en Tid maatte rømme af Landet og først efter fem Aars Forløb fik Fred med den dræbtes Slægt mod at erlægge en usædvanlig stor Erstatning, der tyngede paa ham i en lang Aarrække.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 167 f. C. H. Brasch: Gamle Eiere af Bregentved, 1873, S. 84 f., 113 f. De ældste danske Archivregistraturer, IV, 1885. Diplomatarium dioecesis Lundensis, utg. av Lauritz Weibull, VI, 1. H., 1932, S. 39—45.

Henry Bruun (A. Heise).

Hak, Niels, d. 1524, til Mogenstrup, Adelsmand. D. 6. Aug. 1524 i Kbh. Forældre: David H. (d. tidligst 1486) og Helle Henriksdatter Daa (d. tidligst 1506). Var 21. Nov. 1503 gift med en Datter af Hans Brostrup (d. tidligst 1497) og Mette Godow.

»Unge« N. H. til Mogenstrup, som var paa een Gang Fætter og Svoger til ovenn. »gamle« N. H., var en noget letsindig Natur og en daarlig Økonom, som — bl. a. ved høje Væddemaal — efterhaanden satte sit Jordegods over Styr. Fortvivlet Pengeød drev ham til sidst ind i nogle lige saa udviklede og mislige som for ham selv skæbnsvangre Ejendomstransaktioner, idet han 1512 paa visse Vilkaar solgte Mogenstrup til Torben Oxe og n. A., uden klart at have frigjort sig fra sine Forpligtelser til denne, atter solgte Gaarden til sin rige Fætter Henrik Krummedige, der allerede tidligere havde forstrakt ham med Penge. Som rimeligt var, førte dette Dobbelt salg til langvarige Retstrætter og aaben Fejde mellem alle tre Fordringshavere; truet paa Livet af Torben Oxe maatte N. H. 1517, kort før denne sin brutale Fjendes Fald, afstaa til ham sit store Pant i Lindholm Slot, hvormed allerede Kong Hans

havde forlenet ham. I Striden om Møgenstrup gik imidlertid Henrik Krummedige af med Sejren. Utvivlsomt blev Forholdet til denne forretningsdygtige Slægtning i mere end een Henseende N. H.s Ulykke. Hans livfulde Breve, der vidner om ikke ringe Opvakthed med stærke Stemningsudslag, fortæller ikke blot om hans fortvivlede Afhængighed af den stormægtige Fætter, men røber ogsaa megen Bitterhed; hans krænkede Selvfølelse havde svært ved at affinde sig med, at den Højadel, han ved sin Fødsel selv tilhørte, paa Grund af hans **Formuesomstændigheder** saa ham over Hovedet. Trang til personlig Oprensning var da sandsynligvis et medvirkende Motiv, naar han under Striden om de skaanske Almindinger 1514 virksomt tog Bøndernes Parti mod sine egne Standsfæller, hvad disse aldrig glemte ham. Han indtog dermed sin Plads jævnsides Mænd som Niels Brahe og Søren Norby inden for den Kreds af misfornøjede smaaadelige, blandt hvilke Christian II. fandt nogle af sine mest hengivne Tilhængere. Under det store Opgør 1523 gjorde han fælles Sag med Borgerne i Malmø og var en af deres Førere ved Ødelæggelsen af Skabersø; under den paafølgende Belejring blev han i Byen og stod fremdeles i Forbindelse med den landflygtige Konge. Imidlertid havde Rigsraadet allerede 10. Aug. 1523 erklæret hans Breve og Vidnesbyrd i Almindingsagen for løgnagtige og magtesløse. Ved Malmøs Overgivelse Jan. 1524 søgte han Tilflugt i et af Byens Klostre uden at hylde Frederik I. inden den fastsatte Frist. Paa dette Grundlag dømte Rigsraadet ham derfor 26. Febr. fra Livet; et Brev af 27. Jan., hvori han havde tryglet Henrik Krummedige om Beskyttelse for sig og sine Børn, forblev virkningsløst; Fætteren deltog selv ligesom de fleste andre skaanske Raader i Dommen. Først 1. Aug. skal dog N. H. være paagrebet i Malmø, og fem Dage efter eksekveredes Dødsdommen, der baade af Samtid og Eftertid med Rette er blevet betragtet som en haard politisk Klassedom.

Danmarks Adels Aarbog, XIII, 1896, S. 167. N. J. Ekdahl: Christiern II.s Arkiv, 1833, S. 537—40, 635 f. Dsk. Mag., 3. Rk., II, 1845 (hvor dog gamle og unge N. H. paa uheldig Maade er forvekslede). C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Historie, IV, 2. Afd., 1870, S. 28, 185—90, 558. Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans' Tid, udg. ved William Christensen, II, 1914.

Hak, Peder, se Hake.

Henry Bruun (A. Heise).

Hak, Thrugot Thorstensen, se Thorstensen.

Hake, Peder, d. 1659, Bogtrykker og Avisudgiver. Vistnok f. i Tyskland, d. i Kbh. Gift med Cathrine, der overlevede ham.

P. H. nævnes første Gang som Bogtrykker i Kbh. 1641, da han af Konsistorium fik tildelt en Paamindelse, fordi han havde trykt

ucensurerede Vers. 1655 blev han 2. Bogtrykker ved Universitetet. Nogen større Forretning synes han ikke at have haft, men han har dog trykt flere anselige Bøger, til Dels paa Bestilling af den københavnske Boghandler Jørgen Holst (s. d.), deriblandt to bekendte og endnu stærkt benyttede topografiske Værker, J. L. Wolf: »*Encomium regni Daniæ*« (1654) og A. Berntsen: »Danmarks og Norges frugtbar *Herlighed*« (1656). Han var Udgiver af den første egentlige Avis, der blev trykt i Danmark, »*Wochentliche Zeitung aus Hamburg*«, hvis ældste kendte Numre stammer fra Begyndelsen af 1657, og som synes at være ophørt allerede i Jan. n. A. Denne Avis, hvorafkun spredte Numre er bevaret, indeholder blot Uddrag paa Tysk, væsentlig af politisk Art, af udenlandske Aviser, men intet originalt Stof, og er i det hele yderst uanselig. Foruden Avisen er en ikke ringe Del af den omfattende danske Nyhedslitteratur, der i Form af Flyveblade foreligger fra de mindeværdige Aar 1657—60, trykt i P. H.s Trykkeri. Dette blev efter hans Død ført videre af hans Enke, der forgæves søgte at bevare Stillingen som Universitetsbogtrykker, indtil 1693, da det ophørte.

P. Stolpe: Dagspressen i Danmark, I, 1878, S. 184—201.

Lauritz Nielsen (P. Stolpe).

Hakon (Haakon, Hagen) **Jyde**, — 1131 —, Høvding. Forældre: En jysk Stormand, hvis Navn ikke kendes, og Sunniva, D. af Jarlen Hakon Ivarsen og Magnus den Godes D. Ragnhild. Gift med en D. af Erik (I.) Ejegod, hvis Navn ifølge Knytlingasaga var Ragnhild.

Efter sin højbyrdige Moder kaldes H. ogsaa H. Nordmand eller H. Sunnivas Søn. Saxo vil vide, at H. vandt sin Brud ved at hævne Drabet paa Erik Ejegods Broder Bjørn (s. d.), og muligvis har han da en Tid lang efter denne haft Stillingen som Jarl ved Sydgrænsen. Senere deltog han i S sammensværgelsen mod Knud Lavard; han mødtes her med Magnus Nielsen, **Henrik** Skadelaar, Ubbe Jarl og dennes Søn Hakon Skaaning; det er aabenbart til Forskel fra denne sidste, at Kilderne kalder ham Jyde eller Nordmand. Hvad der har bevæget H. til at slutte sig til sin Svogers Fjender, vides ikke; i hvert Fald forlod han de sammensvornes Lag, da han mærkede, at de ligefrem lagde Raad op om at rydde Knud af Vejen; men bunden af sin Ed til ikke at røbe deres Raadslagning var han afskaaret fra at advare sin Svoger. Efter Knuds Drab i Haraldsted Skov 1131 opgav H. sin passive Holdning; i Fællig med Skjalm Hvides Sønner og Peder Bodilsen opæggede han Sjællandsfarerne mod Magnus og indledede derved Hævnen for Drabet.

Siden den Tid hører man ikke mere om ham. Han var Fader til Erik (III.) Lam, Konge 1137—46.

H. Olrik: Knud Lavard, 1888.

Hans Olrik (Jørgen Olrik).*

Halberstadt, David Moses, 1819—74, Grosserer. F. 22. Juli 1819 i Kbh. (Mos.), d. 5. Juni 1874 sst. (Mos.), begr. sst. (Mos. Kgd., Møllegade). Forældre: Købmand Moses Gottschalk H. (1792—1872) og Bolette Bella Davidsen (1790—1863). Gift 14. Dec. 1851 i Kbh. (Mos.) med Sophie Meyer, f. 5. Maj 1831 i Kbh. (Mos.), d. 23. Dec. 1916 i Toulouse (gift 2° med Dr. med. Jean Marie Adolphe Marcet), D. af Grosserer Abraham M. (1795—1865) og Betty v. Halle (1801—63).

Efter afsluttet Skolegang i Borgerdydskolen kom H. i Lære i Randers hos M. Berg og blev senere Kommiss i samme By hos Ph. H. Réé. Derefter søgte han til Kbh. og fik Ansættelse hos J. Levysohn, men allerede i Begyndelsen af 1843 løste han, endnu som 23-aarig, Grossererborgerskab og etablerede sig her. Nogle Maaneder senere associerede han sig med en Ungdomsbekendt, Ferdinand Philip fra Randers, og Firmaet antog derefter Navnet D. H. & Co. Fra en beskeden Begyndelse med Kommissionshandel navnlig i Korn arbejdede Firmaet sig i Løbet af ét kortere Aaremaal stærkt i Vejret, og allerede 1857 saa det sig i Stand til at købe H. Puggaard & Co.s Ejendom paa Christianshavn og anlagde der en stor Dampmølle, som dog nogle Aar før H.s Død overgik til Akts. De forenede Dampmøller. Ved Siden af Kornforretningen drev Firmaet desuden en efterhaanden stadig mere omfattende Produktforretning med Huder, Skind, Læder og Uld, og Omsætningen i disse Artikler tog navnlig i H.s senere Aar et saa betydeligt Opsving, at hans Firma en Overgang ikke blot var Danmarks, men Nordens største Produktforretning. H. var utvivlsomt en usædvanlig Arbejdsdygtighed og knyttede hertil hurtig Opfattelses-evne og betydeligt Sprogmemme; samtidig var han en fordringsløs og vennsæl Mand og nød derfor tidligt baade Agtelse og Sympati fra sine **Standsfællers** Side. Allerede 1857 indvalgtes han til Medlem af Grosserer-Societetets Komite og 1873 til Medlem af Sø- og Handelsretten, hvilke Hverv han beklædte til sin Død. — Træsnit 1872.

Ill. Tid. 16. Aug. 1874. J. Schovelin: Fra den danske Handels **Renaissance**, II, 1924, S. 176 ff. J. Fischer: Slægten Salomonsen (Nyborg), 1927, S. 129 f.

Jens Vestberg.

Hald, Jacob Christian, 1798—1868, Sekretær i Landhusholdningsselskabet. F. 10. Febr. 1798 i Kbh. (Slotsk.), d. 27. Maj 1868 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Vinkyper og Skriver i den kgl. Vinkælder Peder H. (1763—1828) og Birgitte Gørlt (1778—1826). Gift 4. Nov. 1831 i Kbh. (Helligg.) med Emilie Beate Jacobsen, f. 2. Aug. 1804 i Kbh. (Nic), d. 9. Febr. 1847 sst. (Helligg.), D. af Grosserer, eligeret Borger Nicolai J. (1768—1841) og Cathrine Elisabeth Hvidt (1776—1851).

H. tog dansk-juridisk Eksamen 1814, og efter nogle Aars Virksomhed paa et Embedskontor i Slagelse fik han 1817 Ansættelse ved et Kontor under Finansdeputationen. Her blev han Kopist 1819, Fuldmægtig 1830 og tog sin Afsked 1860. Hans Hovedvirksomhed faldt dog i Det kgl. Landhusholdningsselskab, hvortil han var knyttet i 50 Aar, fra 1818 som Assistent, fra 1822 som Fuldmægtig og fra 1826 til sin Død som Sekretær. Hans Virksomhed i Landhusholdningsselskabet var præget af den samme Sans for Værdighed og Akkuratesse, som herskede i Regeringskontorerne. Han var ikke nogen Initiativets Mand og hemmedes ogsaa af Mangel paa landøkonomisk Uddannelse. Men med sin Flid og Grundighed blev han en værdifuld Medarbejder for Selskabets ledende Mænd Jonas Collin og J. C. Drewsen, og han førtes herved tillige ind paa en ikke ubetydelig landbrugs-litterær Virksomhed. Han har forfattet Amtsbeskrivelserne over Randers (1827) og Ringkøbing Amter (1833) bistaet af kyndige Landmænd, henholdsvis C. Dalgas og S. A. Fjelstrup. Sin største Betydning for Landbrugs-litteraturen fik han som Redaktør. 1828 overtog han efter Drewsen og Collin Udgivelsen af »Nye landøkonomiske Tidender«, som 1831 fik sin nuværende Titel »Tidsskrift for Landøkonomi«. H. skrev ikke meget selv, men skaffede Tidsskriftet gode Medarbejdere og sørgede for, at det ved Oversættelser gav fyldig Oplysning om de landøkonomiske Fremskridt i Udlandet, der paa vigtige Omraader var Forbillede for det danske Landbrugs Foregangsmænd. I 24 Aar redigerede H. Tidsskriftet alene, men fra 1853 til hans Død fik yngre Landøkonomer Hovedindflydelsen, først B. S. Jørgensen og det sidste Aar J. C. la Cour. — Kammerassessor 1845. Justitsraad 1868.

B. S. Jørgensen i Tidsskr. f. Landøkonomi, 4. Rk., II, 1868, S. 357—60. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, I, 1920, S. 219 ff. Slægtetog for Familien Hvidt, 1881, S. 3. Stamtavle over Familien Hald, 1929, S. 8.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Hald, Jørgen Jensen, f. 1854, Politiker. F. 25. Febr. 1854 i Redsted, Mors. Forældre: Høker, Husmand Jens Christensen (H.) (1808—81) og Ane Cathrine Thomsen (1819—68). Gift 1° 1876 med Karen Kirstine Poulsen, f. 20. Marts 1844 i Hebelstrup, Hal-lund Sogn, d. 16. Jan. 1922 i Dybvad, D. af Gaardejer Karl P. (1805—72) og Maren Christensen (1805—91). 2° 28. Aug. 1923 i Kbh. (Helligg.) med Karen Kamilla Larsen, f. 22. Okt. 1889 i Kbh. (Frels.), D. af Formand Jens Christian L. og Maren Sophie Christensen.

H. fik privat Undervisning 1868—70, var Privatlærer i Flade paa Mors 1870—73, i Helium 1873—75, ejede Gaarden Raaholt i Skæve 1875—80, var derefter Købmand i Nymark, Torslev Sogn, til 1889 og ejede en Gaard i Hugdrup 1889—1912, hvorefter han bosatte sig i Dybvad. Han stillede sig 1903 til Folketinget i Frederikshavn som Tilhænger af den nordjyske Opposition inden for Venstre, deltog 1905 i Dannelsen af Det radikale Venstre og udøvede i en lang Aarrække indtil 1916 som Formand for dets Landsforbund Indflydelse paa Partiets Holdning i Forfatnings-spørgsmaalet. Han var sit Partis Kandidat til Folketinget i forskellige Kredse 1906, 1909 og 1910. 1914 blev han Medlem af Landstinget (for 7. Kreds, fra 1918 8. Kreds), hvor han sad til 1920. Paa Rigsdagen interesserede han sig særlig for Jernbanespørgsmaal og blev 1915 Medlem af Jernbaneraadet, hvilken Stilling han endnu sidder inde med.

J Hassing Jørgensen.

Hald, Peter Tetens, 1802—64, Præst. F. 9. Marts 1802 i Oddense i Salling, d. 31. Okt. 1864 i Keldby paa Møen, begr. sst. Forældre: Sognepræst i Oddense Søren H. (1765—1809) og Jacobine Hjorth (1773—1836). Gift 19. April 1833 med Marie Regine Christine Hald, f. 8. Juli 1803 i Kbh. (Slotsk.), d. 28. Juni 1868 i Stege, Søster til J. C. H. (s. d.).

H. blev Student 1821 fra Aalborg og valgte det teologiske Studium. Da Kirkekampen udbrød 1825, skrev han under Pseudonymet Peder Søfrensen et lille Skrift, i hvilket han søgte at vise Modsigelsen mellem Grundtvigs tidligere Kamp for det lutherske og Standpunktet i »Kirkens Gjenmæle« (ovenfor S. 372) og betegnede Grundtvigs nye Stade som »Kryptokatholicismen«. N. A. tog han teologisk Embedseksamen, fik Bolig paa Borchs Kollegium og fortsatte med Iver Studierne. 1828 vandt han den teologiske Licentiatgrad for en eksegetisk Afhandling, og derpaa holdt han i fem Halvaar Forelæsninger over Kirkehistorie, Apologetik og naturlig Teologi. I denne Tid udarbejdede han ogsaa, væsentlig

paa Grundlag af Neanders og Gieselers kirkehistoriske Haandbøger, en synoptisk Udsigt over Kirkens Historie til 858 i Tabelform (1830—32), som ikke uden Grund blev skarpt kritiseret af S. C. W. Bindesbøll. 1833 blev han udnævnt til residerende Kapellan ved Budolfi Kirke i Aalborg, men deltog s. A. i den Konkurrence om en ledig Plads i Fakultetet, i hvilken hans Studiefælle og bedste akademiske Ven, C. T. Engelstoft, blev Sejrherr. Baade H. og den anden overvundne Medbejler til Professorposten, J. F. Fenger, blev imidlertid anbefalede til Kongen med »en særdeles Ros«, og denne Anbefaling havde til Følge, at H. allerede i Juni 1833, uden Ansøgning, blev udnævnt til Sognepræst ved Frue Kirke i Aalborg. Ved Reformationsfesten 1836 erhvervede han den teologiske Doktorgrad for *Afhandlingen* »Donatio Caroli Magni ex codice Carolino illustrata«, og 1837 blev han kaldet til Sognepræst ved Budolfi Kirke og Stiftsprovst for Aalborg Stift. 1838 og 1840 deltog han som kongevalgt Medlem i de nørrejske Provisialstænder, men da han her, skønt kongevalgt, optraadte som liberal, og da hans Meddelagtighed i Forfatterskabet til den saakaldte »Stændervise« (optrykt med Indledning og Noter ved C. Klitgaard i Saml. t. jydsk Hist. og Top, 3. Rk., V, 1906—08, S. 137—54) vakte en Del Forargelse, gik han Glip af den Bispestol, til hvilken han mente sig selvskreven. Heller ikke da den nye Tid var brudt frem, saa den lærde og begavede Mand med de fortrinlige Talegaver sit Ønske opfyldt. 1842 blev han Amtsraadsmedlem. 1856 blev han forflyttet til Keldby paa Møen. — R. 1852. — Silhouettegning 1842 i Familieeje. Litografi efter Fotografi 1866.

Universitetsprogrammer ved Bryllupsfesten 1828 og Jubelfesten 1836. F. Nielsen: Minder 1881, S. 63 f. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, II, 1934 (se Registeret). H. A. Møller: Stamtavle over Slægten Muller m. fl., 1916, S. 67 ff. Stamtavle over Familien Hald, 1929, S. 12.

Fr. Melsen (A. J. Rud).*

Hald, Peter Tetens, 1873—1917, Læge. F. 25. Okt. 1873 i Aalborg, d. 20. Sept. 1917 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Viktualiehandler, senere Forretningsfører for Livsforsikringsforeningen Fremtiden og Justitsraad Herman Lorentz Andreas Gudichsen H. (1846—1914) og Dorthea Kirstine Olkjær (f. 1851). Ugift.

H. blev Student 1891 fra Aalborg, tog medicinsk Embedseksamen 1898, var Assistent ved Farmakologisk Institut 1900—02 og blev Dr. med. 1904 (»Kaliums Virkning paa Blodumløbet«). Han gjorde Hospitalstjeneste ved forskellige københavnske Hospitaler og var Assistent ved Kommunehospitalets Øreklínik 1905—14 og

Otolog ved Bispebjerg Hospital 1914, samtidig med at han fra 1905 praktiserede som Specialist i Øre-, Næse- og Hals sygdomme og skabte sig en stor Praksis. H. var overordentlig intelligent og kundskabsrig og kastede sig med Iver over alle nyopdukkende Undersøgelles- og Behandlingsmetoder. Han var blandt de første, der dyrkede Broncho- og Øsophagoskopi og har paa disse Omraader skrevet flere Tidsskriftartikler, der vidner om hans praktiske Sans. Et særligt Speciale skabte han sig i Paraffinproteser, navnlig ved nasale Deformiteter, hvor hans udprægede kunstneriske Blik i Forbindelse med hans kirurgiske Habilitet skaffede ham glimrende Resultater. Foruden at være en dygtig Læge og Videnskabsmand var han et stort Sprogtalent, interesserede sig stærkt for Kunst og al Slags Historie og skrev bl. a. »Litterære Kuriosa angaaende Næsen« i »Ugeskrift for Læger« (1906). I Kbh.s Lægeforening var han først Repræsentant, senere en Tid Bestyrelsesmedlem. — Maleri i Familieej.

Univ. Progr. Nov. 1905. Ugeskrift for Læger, LXXIX, 1917, S. 1618 ff.
 H. A. Møller: Stamtavle over Slægten Muller m. fl., 1916, S. 74. Stam-
 tavle over Familien Hald, 1929, S. 16. Axel Borgbjerg.

Halfdan, se Halvdan.

Halk, Anker Frode Rasmussen, 1857—1927, Læge. F. 23. Febr. 1857 i Halk ved Haderslev, d. 28. Febr. 1927 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst, senere tit. Professor Harald Valdemar Rasmussen (s. d.) og Hustru. Navneforandring 3. Marts 1893. Gift 26. April 1887 i Kbh. (Garn.) med Fernanda Caroline Lindholm, f. 1. Aug. 1854 i Kbh. (Garn.), D. af Ritmester, Kammerjunker, senere Oberst, Kammerherre Wilhelm L. (1818—92) og Caroline Ottilde Frederikke Vilhelmine Elisabeth Hedemann (1830—90).

H. maatte sammen med Faderen, der var en af Danskhedens Forkæmpere i Sønderjylland, forlade Haderslev i Krigsaaret 1864 og blev Student fra Haderslev Læreres Skole i Kbh. 1874. 1881 tog han medicinsk Embedseksamen og var derefter Kandidat ved forskellige københavnske Hospitaler. Tidligt vaagnede hos H. Lysten til at foretage mikroskopiske Studier, og ved Hjælp af et ret simpelt Mikroskop foretog han Undersøgelse af patologisk-anatomiske Præparater, Infusionsdyr og Bakterier fra Klokvand, raadne Infuser o. l. 1881 kom han i Besiddelse af et godt tysk Mikroskop og blev derved sat i Stand til at paabegynde en mere videnskabelig Undersøgelse af Bakterierne. Paa Fysiologisk Labo-

ratorium foretog han planmæssig Dyrkning af Mikroorganismer fra Luften og fra Menneskets Spyt og blev paa Grundlag af disse Studier Dr. med. 1883 («Om Dyrkning af Mikroorganismer fra Spyt af sunde Mennesker»). Efter en Udenlandsrejse virkede han fra 1885 som Privatdocent i klinisk Mikroskopi, var Reservelæge ved Almindelig Hospital 1884—87, Reservemedicus ved Frederiks Hospitals Afd. A. 1887—90, Overlæge ved St. Josephs Hospital 1893—1927, praktiserede i Kbh. fra 1890. Ved sit muntre, lidt studentikose Væsen var H. en udmærket Lærer for Studenterne. Den kliniske Mikroskopi, særlig af Ventrikel- og Tarmindhold, et dengang helt nyt Emne, blev under hans Vejledning yderst fængslende, og ligesom han selv blev mange af hans Elever stærkt interesseret for den da opdukkende Specialitet Mave- og Tarm-sygdomme. Han fik en meget stor Privatpraksis paa dette Omraade, og ogsaa som Overlæge ved St. Josephs Hospital viste han **Fordøjelsesorganernes** Sygdomme særlig Interesse. Specielt slog han kraftig til Lyd for de nervøse Mave-Tarmlidelser og advarede mod for langvarig streng Skaanediet. Ved Behandling med rigeligere Mad i Forbindelse med hyppige Ventrikeludskylninger — en til Dels suggestiv Terapi — saa han gode Resultater, om end han maaske gik lidt for vidt i sin Tro paa de rent nervøse Lidelser. — Uden for sin Lægegerning interesserede H. der var en varm Fædrelandsven, sig stærkt for Hedesagen og købte og beplantede Hedearaler, et større ved Glyngøre og et mindre ved Grindsted. — Maleri af Bertha Wegmann 1921. Buste af Carl Martin-Hansen 1905.

Univ. Progr. Nov. 1883. Ugeskrift for Læger, LXXXIX, 1927, S. 199 f. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 850.

Hall, Carl Christian, 1812—88, Politiker, Jurist. F. 25. Febr. 1812 i Kbh. (Frels.), d. 14. Aug. 1888 paa Frbg., begr. i Herlufsholm. Forældre: Bødkermester, Oberstløjtnant i det borgerlige Infanteri Mads Christensen H. (1766—1839, gift 1° med N. N., 2° 1791 med Karen Cecilia Haagensen Falck, 1775—1801) og Anna Helene Lykke (1770—1850). Gift 1. Dec. 1837 med Augusta Marie Frederikke Brøndsted, f. 24. Juni 1816 i Kbh. (Frue), d. 26. April 1891 paa Frbg., D. af Professor P. O. B. (s. d.) og Hustru.

H.s Fader, der var en jævnt velstaaende Haandværksmester af østjysk Bondeafstamning, satte Sønnen i Borgerdydskolen paa Christianshavn. Skønt H. i Begyndelsen var noget hemmet af svagt Helbred, tog han sig hurtigt op, baade legemlig og sjælelig, blev

en af de flinkeste Disciple paa sit Hold og tog Studentereksamen 1829. Blandt hans Klassekammerater var C. E. Fenger og Vilh. Birkedal, og i Studenteraarene levede han i nært kammeratligt Samliv ogsaa med Georg Aagaard, Fr. Barfod, Martin og Frederik Hammerich, F. M. Knuth og D. G. Monrad. Hans smukke Ydre, lyse Hoved og bedaarende Elskværdighed i Omgang gjorde ham elsket og beundret i Kammeraternes Kreds. 1833 blev han juridisk Kandidat, og n. A. drog han sammen med F. M. Knuth ud paa en længere Studierejse til Tyskland, Schweiz, Italien og Frankrig. Efter sin Hjemkomst 1837 blev han Auditør i Hæren og var nogle Aar en meget søgt juridisk Manuduktør. S. A. giftede han sig og købte 1840 Ny Bakkegaard i Rahbeks Allé, der blev hans fremtidige Hjem. Hans idealistiske og varmhjertede, om end lidt ekscentriske Hustru udvidede Kredsen af hans selskabelige Forbindelser, og navnlig blev han knyttet nært til det gæstfrie Aagaardske Hjem paa Iselingen, hvor han allerede i Ungdomsaarene var kommet og som var hans Hustrus egentlige Barndomshjem. Christian VIII.s nære Forbindelse med Brøndsted og hans Familie førte til, at han efter Giftermaalet lærte H. at kende og følte sig tiltalt af ham, hvad han bl. a. viste ved at tilbyde ham en Kammerjunkertitel, som H. dog afslog. 1840 tog han den juridiske Licentiatgrad paa en Afhandling om Indiciebeviset i kriminelle Sager, blev 1842 Brigadeauditør, 1844 Overauditør, 1847 ekstraordinær Docent i Romerret og 1851 kst. Generalauditør og titulær Professor. Han udgav 1850—51 en Lærebog i den romerske Privatret, der i adskillige Aar benyttedes ved Universitetet.

Indtil 1848 havde H. afholdt sig fra al Deltagelse i det offentlige Liv, naar undtages, at han som Grundejer paa Frbg. indvalgte i Frbg.-Hvidovre Sogneforstanderskab (1841—54). Han tilhørte vel i det hele den samme liberale Retning som Ungdomsvennerne, om end i en noget moderatere Afskygning, men han følte sig mere som Embedsmand end som Politiker og havde ingen Tilbøjelighed til i Skrift og Tale at deltage i den oppositionelle Agitation. Maaske kan ogsaa hans personlige Forbindelse med Kongen have bidraget sit. Det er karakteristisk for ham, at den eneste Maade, hvorpaa han deltog i **Martsbevægelsen**, var ved nogle rent private Forhandlinger inden Folketoget og Ministerskiftet sammen med Mænd som Professor J. E. Larsen, C. N. David og nogle af de mere liberalt sindede Godsejere, med det Formaal at søge Ministeriet suppleret med Ungdomsvennen Grev Knuth; den medierende Tendens og Ønsket om at knytte det nye til det gamle var fra den tidligste Tid dybt indgroet i hans Natur. Til en vis Grad var dog

ogsaa han blevet revet med af Martsbevægelsen, og da det nye Ministerium i Foraaret 1848, trods Monrads Betæneligheder ved ham som alt for moderat, tilbød ham Sæde som kongevalgt Medlem af Roskilde Stænderforsamling, tog han derimod. Forsamlingen skulde jo tage Stilling til Ministeriets Udkast til Valglov for den grundlovgivende Rigsforsamling, og skønt H. under andre Forhold vilde have næret væsentlige Betæneligheder ved at lægge den nye Forfatnings Udformning i Hænderne paa en saa udpræget demokratisk sammensat Forsamling, lod han dog under Hensyn til den nationale Lutring, som Folket i Farens Dage var undergaaet, disse Betæneligheder falde. Vi havde, sagde han, gennemlevet en Tid, hvor »Dage havde Aartiens Betydning og Indhold«. Ved Valget til den grundlovgivende Rigsforsamling stillede H. sig i Frbg.kredsen og sejrede, trods Bondevenners og Hippodrommænds Modstand, med Lethed ligesom ved alle følgende Valg til Folketinget, indtil han 1881 traadte tilbage. I Rigsforsamlingen blev han hurtigt en af det nationalliberale Centrums Ledere, blev Medlem af Grundlovsudvalget og Ordfører for Grundlovsforslagets vigtige 7. Afsnit om Borgernes personlige Rettigheder. Ved det afgørende Repræsentationsspørgsmaals Behandling i Udvalget hørte H. til det Mindretal, der i det væsentlige tiltraadte Grundlovsudkastet, og han motiverede det med, at man ikke senere burde udsætte sig for den Bebrejdelse, »at Repræsentationen havde forkastet den Forfatning, der var tilbudt Folket, fordi den ikke havde haft samme Tillid til Folket som Kongen«. Men forud var der fra hans Side gjort Forsøg paa at opnaa Kompromis med andre Sider ved at tilbyde en lav Census, og sluttelig gav han det Bruun-Jespersen'ske Forslag sin Tilslutning, da han saa, der var Mulighed for at samle et overvældende Flertal om det.

I den første ordinære Rigsdag stod H. sammen med Monrad som Leder for det store Centrumparti, der udgjorde Flertallet i begge Ting. Han var desuden virksom for Dannelsen af Femtejuniforeningen, hvis Formand han blev og som var den første egentlige Organisation af det nationalliberale Parti. Monrad var ham overlegen i Begavelse og Veltalenhed som i Arbejdskraft og Sagkundskab paa de konkrete Omraader, men ikke desto mindre gled den større Indflydelse efterhaanden næsten umærkeligt over til H. Allerede hans ydre Personlighed virkede umiddelbart indtagende, med det blonde krøllede Haar, den sunde Ansigtifarve, det aabne Blik og det muntre Smil. Han havde ingen skarpe Kanter, stødte ingen tilbage ved overlegent Væsen og snertende Ironi, men var jævn og »hyggelig« over for alle. Hans Veltalenhed

havde ikke det høje Sving og de geniale Glimt som Monrads, men lagde mest af alt an paa at vinde og overbevise. Det var ikke ved originale Ideer, dyb Tænkning og omhyggelig Gennemarbejdning af de Sager, han havde med at gøre, han udmærkede sig, men hans klare og ligevægtige Forstand, hans Bonsens og elskværdige Humor vandt Mennesker for ham, hvor han færdedes. Han havde en ejendommelig Evne til at lægge en Sag frem saaledes, at baade mere udviklede og jævner Folk syntes, at han egentlig kun havde givet Udtryk for, hvad de inderst inde selv mente. Det var dette og hele hans borgerlig-københavnske Livsførelse, som Orla Lehmann sigtede til, naar han kaldte ham »den ideale Hr. Sørensen«. Den Charme, som udgik fra ham, virkede ikke blot paa hans Meningsfæller, men ogsaa langt ud over disses Kreds, navnlig paa hans konservative Modstandere. Han stod for mange af disse som den eneste virkelige »ministrable« af de liberale Ledere. Det var heller ikke for intet, at en af de gammelkonservative Statsmænd paa et tidligt Tidspunkt af hans Løbebane havde sagt om ham: »Jeg forstaar ikke, hvad denne H. vil give sig af med det absurde konstitutionelle Væsen for; han var jo blevet Gehejme-statsminister alligevel.«

Ejderstaten var vel nok for H. som for den øvrige national-liberale Kreds Idealet, men han havde mere end de fleste af de andre Øjet aabent for de store Vanskeligheder, den europæiske Situation lagde i Vejen for at naa det, og derfor indsaa han den relative Berettigelse af det Kompromis, hvis Resultat blev Kundgørelsen af 28. Jan. 1852, om end han klart saa Farerne ved de svævende »Aftaler af 1851—52«, hvorpaa den hvilede. Han kom derfor tidligt til det Resultat, at man maatte acceptere Kundgørelsen og i hvert Fald foreløbig bygge Fremtidens Politik paa den. Monrad indsaa det samme, men med sin lidenskabelige Natur havde han væsentlig sværere ved at rette sine Handlinger derefter, og deraf opstod i Aarene 1852—54 en stedse stærkere Uoverensstemmelse imellem dem. Begge ansaa de det, i Modsætning til mange af deres Partifæller, for klogest at bøje sig for Regeringen i Toldenheds- og Tronfølgesagen, men da under Ministeriet Ørsted Spørgsmaalet om **Fællesforfatningen** traadte i Forgrunden og den absolutistisk sindede Fløj vandt Raaderum inden for Regeringen, ønskede Monrad adskilligt skarpere Midler bragt i Anvendelse end H., der i Erkendelse af de store udenrigspolitiske Vanskeligheder ved et brat Systemskifte og med den stadig lurende Risiko for et Statskup for Øje længst muligt søgte at naa frem ad Overenskomstens Vej med Bibeholdelse af Ministeriet og navnlig dets Chef, men med

Udskillelse af dets mest antikonstitutionelle Elementer. Hans Bestræbelser gik ud paa at undgaa alle særlig udæskende Skridt som Rigsretsanklage eller Skattenægtelse og at nedstemme Rigsdagens Fordringer til det efter hans Overbevisning ene gennemførlige: at den nye Fællesforfatning skulde være konstitutionel: o: give Rigsraadet besluttende Myndighed i alle fælles Lovgivningssager, og at man af Hensyn til de tyske Hertugdømmer skulde give Afkald paa Rigsdagens direkte Medvirken ved dens Givelse og indskrænke sig til Kravet om, at den oktrojerede Forfatning skulde kendes af Rigsdagen, inden dennes Samtykke til Junigrundlovens Indskrænkning til de særlige Anliggender æskedes. Han satte, i Forstaaelse med Tscherning, men en Tid under Modstand fra Monrad, Flertallet af de Nationalliberale og de med dem nu allierede J. A. Hansen'ske Bondevener, igennem, at den af Monrad i Foraaret 1854 foreslaaede Adresse til Kongen indskrænkedes til disse Minimalfordringer og rensedes for alle særlig udæskende Udtryk. Trods Adressens moderate Form gennemførte Ministeriets højre Fløj, at foruden Monrad og Andræ ogsaa H. i Foraaret 1854 afskedigedes fra sit Embede (som Generalauditør), og derefter fulgte i Juli Udstedelsen af den stærkt absolutistiske Fællesforfatning, som dog foreløbig skulde være hvilende, indtil et nyt Forsøg paa at indhente Rigsdagens Samtykke til Grundlovsindskrænkningen var gjort. H. lod ikke sit Sind forbitre af Afskedigelsen, men tog med Andræ paa en fornøjelig Sommerrejse til Schweiz, paa hvilken han i Pinneberg traf Scheele og knyttede en Forbindelse, som siden viste sig nyttig. Da Rigsdagen atter samledes i Okt., mødte han med uforstyrret Sindsligevægt og fortsatte i samme Spor som tidligere. Der var overvejende Stemning i Rigsdagen for Rigsretsanklage mod Ministeriet for Julianordningen og Afholdelsen af ubevilgede Militærudgifter, men dels troede H. ikke paa, at Anklagen vilde holde for Rigsretten i dens daværende Sammensætning, dels vilde han ikke tilintetgøre den Mulighed, der endnu var for en forholdsvis fredelig Overgang fra det gamle til det nye. Han arbejdede for en ny Adresse til Kongen og gik for Fredens Skyld med til ogsaa at nedsætte et Udvalg til at fremskaffe Oplysninger vedrørende Muligheden for en Rigsretsanklage, men sørgede for, at denne Sag ikke kom videre frem, medens derimod Adressesagen fremmedes, saaledes som han ønskede det, med skarp Præcision af Rigsdagens ovennævnte Minimumskrav, men uden at Julianordningen stempledtes som et Grundlovsbrud. Skønt han var saa afgjort en Modstander af denne Anordning som nogen, indsaa han dog allerede nu, at de tyve kongevalgte Rigs-

raader kunde blive den skrøbelige Bro til en Forsoning, der vilde skaane Kongemagten for Ydmygelse. Med sin enestaaende Evne til at samle og jævne fik han, trods al Modstand, Adressen formuleret, som han ønskede det, og godkendt med saa godt som alle Stemmer i begge Ting. Det var under Behandlingen af den, han under stormende Tilslutning præciserede Rigsdagens Standpunkt saaledes: »Dersom det skulde være en Umulighed at komme til en fælles Forfatning uden at tilintetgøre det konstitutionelle Grundlag, hvorpaa det danske Folk staar, saa er **Fællesforfatningen** selv en Umulighed.« Han stod nu som Adressens Ordfører over for Kongen og som Rigsdagens Leder i **Forfatningssagen**, og det blev hans Program, som blev bestemmende for Sagens videre Gang. Efter Ministeriets sønderknusende Nederlag ved **Opløsnings** valget **1. Dec.**, som medførte Kongens Omslag og Ministeriets Afgang, var han den første af de liberale Ledere, som Scheele henvendte sig til, og han fik væsentlig Indflydelse paa Sammensætningen af det nye Ministerium, som **12. Dec. 1854** dannedes paa Programmet den konstitutionelle Helstat med ham som Kultusminister, Bang som Konsejlspræsident og Scheele og Andræ som Medlemmer.

Under de forskellige Omformninger, Decemberministeriet undergik indtil H.s Overtagelse af Konsejlspræsidiets **13. Maj 1857**, blev det mere og mere ham, der kom til at staa som Ministeriets centrale Skikkelse. Andræ var den, der mere end nogen anden satte sit Præg paa Fællesforfatningen af **2. Okt. 1855**, og Scheele havde frem for nogen Kongens Øre, men H. var den, der længst muligt holdt sammen paa det hele, og hvem det i særlig Grad skyldtes, at Forfatningsforslaget slap igennem den Skærsild af Kritik, det **maatte gennemgaa** baade fra bondevenlig og nationalliberal Side, og at man fandt sig i, at Julianordningens kongevalgte Rigsraads Samtykke blev indhentet og at Rigsretsanklagen mod Medlemmer af Ministeriet Ørsted ikke kom til at omfatte den; derved og ved hans mæglende Virksomhed paa andre Omraader blev ogsaa et taaleligt Forhold til Kongen opretholdt. Det skyldtes ogsaa i ikke ringe Grad ham, at de konservative Helstatsmænd under Forhandlingerne **1856** i Rigsraadet, af hvilket han var blevet Medlem som folketingsvalgt, om de elleve Slesvigholsteneres Forslag ydede Ministeriet en saa værdifuld Støtte. Man ansaa ham i denne Lejr for mindre ejderdansk end Flertallet af de Nationalliberale og stolede paa, at han det længst mulige vilde opretholde **Fællesforfatningen**.

Fra Ministeriets Dannelselse indtil Maj **1859**, altsaa længe efter at han var blevet Konsejlspræsident og fra Juli **1858** midlertidig

Udenrigsminister, var H. Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Denne Portefeuille var ham særlig kær, og skønt han ikke var nogen Detailarbejders og Initiativets Mand, gennemførtes der dog under hans Ledelse forskellige Reformers af Betydning, saaledes Loven om Sognebaandets Løsning (1855), om Daabstvangens Afskaffelse og om Ophævelse af Daaben som Betingelse for Børns Arveret (1857). Endvidere forskellige Reformers vedrørende Folkeskolen, navnlig Loven af 1856 om Borger- og Almueskolevæsenet i Købstæderne og paa Landet, for hvilke Hovedæren dog tilkommer Monrad, først som Overskoledirektør og Departementschef, siden som Ministeriets Direktør. 1856 var Krieger og 1859 tillige Monrad og Fenger blevet optaget i Ministeriet, som derved i stigende Grad fik et nationalliberal Præg, og dette vanskeliggjorde i nogen Grad Forholdet til Kongen, idet særlig Krieger forlangte Kammerherre Berling fjernet fra sine Hofstillinger og Grevinde Danners Forsøg paa at opnaa en mere fremtrædende Plads i Hofrepræsentationen tilbageviste. De Rivninger, som derved opstod, havde ofte en meget smaalig Karakter, og H. søgte ogsaa her at virke mæglende, hvad der særlig forbitrede Krieger. »Jeg kan«, skrev denne i en Dagbogsoptegnelse Maj 1859, »ikke længere holde ud paa Grund af H.s vaklende Holdning lige over for Hoffet og hans hele Ulyst til at gøre sig selv og andre Rede for Tingenes virkelige Stilling og deraf følgende Nødvendigheder.« Kongen stillede sig helt paa Grevindens og Berlings Side, og til sidst tilspidsedes Situationen saaledes, at H. mente at maatte indgive Ministeriets Demissionsbegæring, hvad der førte til dets Afgang og Ministeriet Rotwitts Dannelse 2. Dec. 1859. H.s bitre Stemning bragte ham til en ham ellers saa uvant Demonstration som at blive siddende under Folketingets Leveraab for Kongen ved Meddelelsen om det nye Ministeriums Dannelse, og Frederik VII.s Fortørnelse var saa stor, at han, da det efter Rotwitts Død viste sig nødvendigt i det væsentlige at vende tilbage til det tidligere Ministerium, forbigik H. og overdrog Monrad dets Dannelse. Væsentlig paa Grund af H.s Vægning ved at indtræde strandede dog Monrads Forsøg, og Enden blev, at H. 22. Febr. 1860 dannede det nye Ministerium, der kom til at bestaa af de samme politiske Medlemmer som tidligere, dog med Undtagelse af Krieger, som Kongen ikke vilde acceptere. Det tidligere gode Forhold mellem Kongen og H. genoprettedes dog snart, og Ministeriet undergik indtil sin Afgang ikke anden væsentlig Forandring end den, at Monrad 1861 maatte overlade den ene af sine to Portefeuiller (Indenrigsministeriets) til Orla Lehmann og at H. s. A. efter Raasløffs Afgang meget

modstræbende **maatte** overtage det holstenske Ministerium, som han ligesom baade før og senere forgæves havde søgt at faa besat med en Holstener. Ministeriet holdt med denne S sammensætning, i Kraft af **H.s** sammenholdende Evne, ud til **Dec. 1863**, men ikke uden alvorlige Meningsforskelligheder mellem dets ledende Medlemmer, mindre om Maalet for deres Politik end om Vejene til at naa det. »Fædrelandet« havde **1862** sagt om Ministeriet, at Lehmann, som særlig vilde bygge Danmarks Fremtid paa Skandinavismen, var dets »Nordpol«, Monrad, som nødig vilde opgive Holsten, dets »Sydpol« og H. »Magnetnaalen, som svæver mellem begge Poler«. Det var at give H. mindre, end der tilkom ham, thi ham var det dog, som bestemte Ministeriets Politik, om end »Nordpolen« stundom kunde øge Bevægelseshastigheden mere, end det var H. belejligt. H. følte sig ikke sjældent generet af sine to Kollegers Udtalelser, der ikke altid stod i den bedste Samklang med hans egen Politik og gav Oppositionen Anledning til at fremhæve Ministeriets Splittelse. Han kunde da for en Gangs Skyld slaa i Bordet og betone, at det dog var ham, som var den bestemmende. Naturligvis kunde, sagde han i Rigsraadet **1862**, enhver af hans Kolleger deltage i Debatten, som de vilde, men ønskede man »at høre en Udtalelse om den almindelige politiske Stilling og navnlig med Hensyn til Hovedspørgsmaalet for Landet«, saa maatte en saadan Udtalelse komme fra Konsejlspræsidenten, og han vilde bede om, at man vilde »nærmest holde sig til den«. H. var **1861—62** ikke sjældent ret upopulær blandt store Dele af det nationalliberale Parti paa Grund af sin Nølerpolitik, der stempledtes som Svaghed og Halvhed, men der var ingen, som for Alvor kunde rokke den Magtstilling, han indtog som Generalnævneren for sit Partis Politik.

Fra **1858** til **1863** falder H.s politiske Historie sammen med Statshistorien, og der kan ikke her i Enkeltheder gøres Rede for dens forskellige Faser. Der er ingen Tvivl om, at det var hans alvorlige Hensigt længst muligt at opretholde den konstitutionelle Helstat af **1855**, saa vidt det var foreneligt med Bevarelsen af de dansk-slesvigske Landsdeles Uafhængighed af Tyskland. Han hørte ikke til de Nationalliberale, der med Lehmann i den nye Statsordning blot saa en Omvej »over Altona til Ejderen«. Det bedste Bevis herpaa er hans ivrige Bestræbelser i Foraaret **1857** paa at faa Gesandten i Frankfurt, den udpræget helstatsvenlige Bernh. v. **Bulow** til at overtage Udenrigsministeriet og at faa Carl Scheel-Plessen eller en anden af den helstatlige holstenske Opposition til holstensk Minister. Han vilde, som Krieger udtrykte det, »give

Helstaten Rejsning«. Først efter **Forbundsbeslutningen** af 11. Febr. 1858, der erklærede Fællesforfatningen ugyldig for de tyske Hertugdømmers Vedkommende, veg han tilbage for Truslen om Forbundseksekution og tilbød midlertidig at sætte Fællesforfatningen ud af Kraft for Holstens og Lauenburgs Vedkommende. Andræ modsatte sig dette, idet han ansaa det for Begyndelsen til en Udvikling, der vilde føre til Helstatens Opløsning. H. fik Ministeriet med sig, og efter at Andræ var udtraadt, udstedtes Kundgørelsen af 6. Nov. 1858, ved hvilken H.s Tilsagn opfyldtes og Fællesministrene blev »Kongen alene ansvarlig« for Styrelsen af de tyske Hertugdømmer, medens Rigsraadets lovgivende Virksomhed indskrænkedes til Kongeriget og Slesvig. Kundgørelsen indeholdt dog et Tilsagn om, at man vilde bestræbe sig for at tilvejebringe en forfatningsmæssig Ordning, der omfattede hele Monarkiet, og H. havde selv ingenlunde opgivet Haabet om, at disse Bestræbelser kunde føre til et Resultat. Forbundsdagen besluttede nu at aflyse Eksekutionen og afvente Udfaldet af den danske Regerings Forhandlinger med de holstenske Stænder, og de tyske og neutrale Stormagter saa med en vis Velvillie paa Novemberkundgørelsen. Ogsaa den fransk-østrigske Krig bidrog til Afspænding af Situationen, men den saaledes opnaaede Respit blev ingenlunde til Fordel for Danmark. Der viste sig ingen Mulighed for at komme overens med Holstenerne, og da Forhandlingerne med de tyske Stormagter genoptoges, løb ogsaa de ud i Sandet, idet det eneste Forhandlingsgrundlag, paa hvilket der muligt havde kunnet naas et Resultat, og som atter og atter bragtes paa Tale baade fra tysk og neutral Side, nemlig Slesvigs Deling efter Nationaliteterne og Sydslesvigs Forening med Holsten inden for Monarkiets Ramme, kategorisk afvistes af **H.**, som heri havde alle danske Partier med sig. Den langt udspondne Procedure med Forbundsdagen og de tyske Stormagter førtes med stor Dygtighed af Udenrigsministeriets Direktør P. Vedel, men den virkede trættende og sløvende paa de neutrale Magter, og de Indrømmelser, der gjordes med Hensyn til Holstens forfatningsmæssige Stilling, kom draabevis og tilfredsstillende ingen. 1860 indtraadte den for Danmark ulykkebringende Vending, at Preussen, støttet paa de uklare Udtryk i Aftalerne 1851—52, inddrog Slesvig i Forhandlingerne og, sekunderet af Østrig, de neutrale Magter og de holstenske Stænder, krævede Ændringer i Slesvigs Styrelse og væsentlige Indrømmelser til den tyske Befolkning. Der var her adskilligt, som kunde ændres uden at gaa Hensynet til den danske Befolkning for nær, og de fremmede Magters voksende Kritik burde have tilskyndet den

danske Regering til snarest muligt og i saa vidt Omfang, som nationale Hensyn tillod det, at indføre de paakrævede Reformers navnlig ved en Ændring af Sprogskripterne. H. var heller ingenlunde utilbøjelig hertil, men han havde ikke Energi nok til afgørende at gaa imod den nationalliberale Opinion og til at bryde den Modstand, der mødte ham inden for selve Ministeriet og fra Kriegers og Regenburgs Side. Da han endelig besluttede sig til at imødekomme de neutrale Magter ved Januarforordningerne af 1861 angaaende Konfirmationen og Privatundervisningen, var det allerede for sent til at dæmpe Uroen, og desuden gav Anordningerne saa lidt, at de hverken tilfredsstillede Tyskland eller de neutrale Magter, medens de dog vakte stærk Kritik fra dansk Side, ikke mindst fra de Nationalliberale.

Tanken i H.s Politik var jo den, at Danmark ikke skulde give Slip paa Helstaten, men paa den anden Side ikke skulde modsætte sig, at der gaves Holsten og Lauenburg den størst mulige legislative og administrative Selvstændighed, men saaledes, at denne gradvise Løsningen af Baandet mellem de tyske og ikke-tyske Landsdele ikke fremkom ved noget dansk Initiativ, men som en Vigen tilbage for Tysklands Fordringer. Det var sandsynligt, at dette vilde føre til Ejderstaten, men H. opgav dog ikke sine Bestræbelser for at finde et Grundlag for en ny Fællesforfatningsordning, samtidig med at han, ligeledes uden Held, arbejdede for, at saa meget som muligt af det legislative Fællesskab bevaredes ved Fælleslovenes Vedtagelse saavel i Rigsraadet som i den holstenske Stænderforsamling. Resultatet blev, at Fælleslovgivningen mere og mere forsumpede, og at man, ogsaa i voksende Kredse af det nationalliberale Parti, kom til at se paa H.s Politik som en veg og planløs Gliden ned ad »Indrømmelsernes Skraaplan«. Hovedstammen af Partiet vedblev dog at følge H., men uden Begejstring og med voksende Tvivl. Dannevirkeforeningens Stiftelse og »de 71 000«s Adresse var Udtryk for disse Stemninger, og det var dette, i Forbindelse med den holstenske Stænderforsamlings Intransigens, de tyske Magters stedse mere uvillige Holdning og de neutrale Magters Holdning til Forfatningsplaner, som han ansaa for absolut uantagelige, der bragte H. til at orientere sig paa mere afgørende Maade henimod Ejderstaten og at erstatte sin Politiks slæbende Tempo med en raskere Gangart. Vidnesbyrd herom var bl. a. Lehmanns Optagelse i Ministeriet Sept. 1861 og de begyndende Forhandlinger om en skandinavisk Alliancepolitik. Endnu 1862 maatte han dog i Rigsraadet energisk forsvare sin Nølerpolitik og imødegaa Beskyld-

ningerne for at mangle »Mod og Mandshjerte«. »At tage en **Beslutning**,« sagde han, »som fremkalder umiddelbare Forviklinger og Krig, kræver meget ofte mindre Mod og Mandshjerte hos en Regering end at udsætte sig for, hvad der følger af at tage en Beslutning i en anden Retning, som den anser for rigtig for Landet.« Imidlertid kunde intet andet forsone Stemningen i de politiske Kredse, han maatte støtte sig til, end et afgørende Skridt henimod Ejderstaten. Det neutrale Udlands Tryk virkede paa samme Maade. Efter »de internationale **Underhandlinger**«s Stranding afviste han Russells Tanke om en Konference af Londotraktatens Underskrivere, idet han frygtede, at man her skulde samle sig om en Løsning, som efter hans Mening var uantagelig for Danmark: det holstenske Firdelingsforslag og som var accepteret af Russell, eller Slesvigs Deling. Ogsaa over for dette ansaa han et fait accompli for nødvendigt. Saaledes tog han da 1863 den afgørende Beslutning, som udtryktes i den kgl. Kundgørelse af 30. Marts, der fremkaldte Forbundsbeslutningen af 9. Juli med dens Trusel om Forbundseksekution og, efter den slesvigiske Stænderforsamlings Sprængning, Forslaget om den dansk-slesvigiske Fællesforfatning, som i Slutningen af Sept. indbragtes i Rigsraadet. **H.** kunde ikke skjule for sig selv, at denne Politik sandsynligvis vilde føre til Krig, men efter **Quaades** Indberetninger fra Berlin mente han at kunne regne med Muligheden af en Forstaaelse med Bismarck, og han bedømte, trods alt hvad der talte i modsat Retning, Vestmagternes Stilling saaledes, at der kunde haabes paa Bistand fra dem, hvis de tyske Tropper overskred Ejderen. Desuden stolede han paa, at de Forhandlinger om en skandinavisk Alliancetraktat, som havde staaet paa i Sommeren 1863, og i hvilke ikke blot Gesandten Grev Hamilton, men ogsaa Kong Karl XV. og den svenske Udenrigsminister **Manderström** havde deltaget, snart vilde føre til et Resultat. **H.** havde ogsaa under sine fortrolige Forhandlinger med Hamilton, stimuleret af Monrad og Lehmann, fremsat Tanken om en kommende nordisk Fællesstat og dynastisk Enhed, men dog kun som **Fremtidsopgaver** og under Forbehold af frivillig Overenskomst mellem Fyrstefamilierne. Forhandlingernes Hovedgenstand havde stadig været Alliancetraktaten. I Virkeligheden maatte denne efter Mødet paa Ulriksdal 8. Sept. 1863 anses for strandet, men Hensynet til at skaane Kongens og **Manderströms** Prestige og berede dem en »anstændig Retræte« fra den alt for fremskudte Stilling, de havde indtaget under Forhandlingerne, i Forbindelse med, at Hamilton endnu ikke havde sluppet Haabet om, at

Alliancen kunde komme i Stand, gjorde, at H. ingen virkelig Besked fik om, hvordan Sagerne stod. Men Tvivl var der dog i hans Sind, navnlig efter at den første svenske Retrætedepesche af 5. Okt. var blevet ham delvis meddelt af Hamilton. »Man ved ikke, hvad man skal tro« var et Udtryk, han i fortrolig Samtale med Meningsfæller kunde bruge. Men udadtil udtalte han sig forhaabningsfuldt om Allianceplanens Udsigter, og det kan med Rette bebrejdes ham, at han, efter at Tvivlen dog var vakt, intet alvorligt gjorde for at komme til Klarhed over Situationen. Ogsaa om den udenrigspolitiske Stilling i Almindelighed var hans Udtalelser i Rigsraadet mere optimistiske, end Forholdene berettigede til. **Forfatningsforslaget** gennemførtes 13. Nov. trods alvorlig Modstand fra de konservative Helstatsmænd og fra Venstre, hvis Modstand dog væsentlig gjaldt Valgretsbetingelserne. To Dage efter døde Frederik VII., og hans Efterfølger, som misbilligede Fællesforfatningen og den Politik, den var Udtryk for, og saa med de mørkeste Anelser paa, hvad Fremtiden vilde bringe, søgte forgæves at undgaa Sanktionen eller dog faa den udskudt, men Ministeriet satte hele sin Autoritet ind paa at tilvejebringe den kongelige Underskrift snarest muligt. H. stod nu paa Højdepunktet af sin Popularitet. Hos de nationalliberale Politikere var den kritiske Kølighed afløst af varm Tilslutning, og for Borgerskabet, baade det højere og det lavere, var han selve det nationale Enhedsmærke. Da tilmed Stemningen i Hovedstaden var urolig og truende, og de helstatsvenlige Politikere, Kongen henvendte sig til, nægtede at tage Ansvar for et Systemskifte, gav han 18. Nov. sin Underskrift. Fra nu af samlede Uvejrskyerne sig tættere over den H.ske Politik. I Holsten hyldedes den augustenborgske Prætendent, og H.s fornyede Forsøg paa at faa en oppositionel Holstener til at overtage den holstenske Portefeuille glippede, Preussens tidligere afventende Holdning afløstes af skarp Protest, og det blev snart aabenbart, at ingen aktiv Støtte kunde ventes, hverken fra Sverige-Norge eller fra de neutrale Stormagter. Til sidst kom saa Vestmagternes og Ruslands »Pression« i den anden Halvdel af Dec. med det **Formaal** at bevæge den danske Regering til at gøre Skridt til **Fællesforfatningens** Ophævelse eller dog til Suspension af dens Ikrafttræden, som var fastsat til 1. Jan. 1864. H. satte sit Nej mod disse Fordringer, væsentlig med den Begrundelse, at der ikke var Tid til at faa dem gennemført paa forfatningsmæssig Maade, at Enigheden inden for Folket og mellem det og Kongen vilde brydes, og at der desuden, selv om de gennemførtes, ikke

var nogen Sikkerhed for, at Forbundseksekutionen derved kunde afværges og de tyske Stormagters betingelsesløse Anerkendelse af Londontraktaten opnaas. »**Pressionen**« bragte Kongen til at gribe ind ved at forlange Rigsraadets øjeblikkelige Indkaldelse med Fællesforfatningens Ophævelse eller Suspension som **Formaal.** H., hvis Sind i disse Dage var dybt rystet ved hans Politik's **øjensynlige Sammenbrud**, blev ved sit: »**Vi** kunne ikke gøre det«, men synes ikke at have været stemt for at gøre nogen Modstand mod et nyt Ministeriums Forsøg i den angivne Retning. Da Kongens Bestræbelser for at faa dannet et Ministerium med **Andræ** eller en af de konservative Helstatsmænd i Spidsen atter glippede, idet han fra alle fik det Svar, at H. var den eneste, der paa **forfatningsmæssig** Maade kunde føre Sagen igennem, og det samme blev Resultatet af Forhandlingerne i den Forsamling af indflydelsesrige Rigsraadsmedlemmer, som Kongen sammenkaldte 2. Juledags Aften, blev der gjort et Forsøg paa at faa Kongens Ønsker gennemført af et rekonstrueret **Ministerium H.**, idet Kongen ønskede at faa Udenrigsministeriet besat med **Quaade**, og **Lehmann** og **Wolfhagen** fjernede. Efter forskellige Forhandlinger inden for Ministeriet, under hvilke **H.s** Holdning til Tider var vaklende, blev det vedtaget, at Ministeriet ikke kunde imødekomme Kongens Ønske om Rigsraadets Indkaldelse med det angivne Formaal, og at det **maatte** blive eller gaa samlet. I Mellemtiden var den Tanke dukket op i et af Ministermøderne, at man uden Forbindende kunde lade en af Ministrene kontrasignere en Indkaldelse af Rigsraadet til 28. Dec, og dette var af H. blevet stillet Kongen i Udsigt, men derefter frafaldet efter nye Forhandlinger mellem Ministrene. Kongen, som følte sig meget ilde berørt heraf, besluttede sig til sidst til at modtage Ministeriets tidligere indgivne Demission og at tilbyde **Monrad**, der under Forhandlingerne havde antydnet, at han ikke følte sig solidarisk med det øvrige Ministerium, at danne den nye Regering. **Monrad** tog mod Tilbudet, og efter forgæves at have søgt at **formaa** H. til at indtræde som Kultusminister dannede han 31. Dec. 1863 et Ministerium, der væsentlig bestod af politisk betydningsløse Mænd. H. synes i disse Decemberdage at have været Bytte for en vis Fatalisme: det syntes ham ikke længere muligt at vige tilbage fra den Politik, der havde været hans og Nationens overvejende Flertals, og man maatte nu gennem Krigen for hos Folk og Konge at skabe den Resignation, som var nødvendig for at tage imod de **Vilkaar**, som efter den vilde bydes.

Skønt H. nærrede stor Bitterhed mod Monrad under Ministerkrisen, gjorde han i den følgende Tid intet for at modarbejde ham, om end han dybt misbilligede, at man lod Londonkonferencen løbe ud uden Resultat. Ved Henvendelser til Krieger og Monrad advarede H., mens Tid var, mod at gøre Sllinien til Ultimatum og mod at afvise de sidste engelske og franske Forslag. Hvad der var ham det afgørende, var ikke, om Grænselinien blev draget lidt nordligere eller lidt sydligere, men at det tilbageblevne Danmark-Slesvig blev sikret mod al Indblanding Syd fra. H. kunde jo ikke andet end føle sig som en slagen Mand, og med den store Popularitet var det forbi, men for de Nationalliberale var han dog bestandig Føreren og Genstand for stor personlig Hengivenhed, og mod de haarde Anklager, han nu blev Genstand for, ikke mindst fra dem, der tidligere havde bebrejdet ham, at han ikke gik langt dristigere frem, førte han sit Forsvar med Værdighed og Takt. Under Rigsraadets Adressedebat efter Ministeriet Bluhmes Tiltræden udtalte han sin Tilfredshed med, at der nu var kommet et Ministerium, som havde Kongens fulde Tillid, og som »tillige ved sit Forhold til den hele Ordning, mod hvilken Bevægelsen rettedes, vilde være det, der nærmest var kaldet til saa vidt muligt at sikre de antastede Rettigheder«, og han betonede, at han allerede ved sin Afgang havde virket for at hidføre et saadant Skifte. Han stemte for Godkendelse af Fredstraktaten og udtalte over for den stærke Pessimisme, som kom til Orde, sin Tro paa Folkets Levedygtighed og paa de danske Slesvigeres Udholdenhed. Under Forfatningskampen støttede han til det sidste Ministeriet, skønt han udtalte sig for i det væsentlige at blive ved Junigrundlovens konstitutionelle Grundtræk og for at fjerne de ministerielle Forslag (toaarige Rigsdage, Øgelse af Regeringens Myndighed etc.), der stred herimod. Derimod billigede han i det hele Forslaget om Landstingets S sammensætning og foretrak det langt for det endelig vedtagne, som han dog til sidst gav sin Stemme. Ved det afgørende Landstingsvalg Juni 1866 var H. Formand for den Valgkomité i den nordsjællandske Kreds, der ønskede Revisionsforslaget gennemført, og bidrog ved sin dygtige Ledelse væsentlig til Venstres Nederlag. Over for Ministeriet Frijs afholdt han sig fra al principiel Opposition og deltog virksomt i det saglige Lovgivningsarbejde. 28. Maj 1870 indtraadte han som Kultusminister i Ministeriet Holstein og forblev i Ministeriet indtil dets Afgang Juli 1874. Inden for Regeringen hørte han i Sommeren 1870 til den Fløj, som paa visse Betingelser var stemt for en Alliance med Frankrig, og erklærede at ville udtræde af Ministeriet, hvis

den franske Udsending Hertugen af Cadore forlangte et bestemt Alliancetilbud og Nægtelsen heraf gav Anledning til hans Afrejse, en Situation, som paa Grund af Krigens Gang dog ikke kom til at foreligge. Som Kultusminister forelagde H. en Række Reformforslag, navnlig et om Folkeskolens Ordning, men Udbyttet blev under den skærpede Partikamp kun ringe. Dog gennemførte han den lærde Skoles Tredeling og Loven om en ny Bygning for Det **kgf.** Teater. For Overskridelsen af den bevilgede Byggesum blev han af Folketinget anklaget for Rigsretten, men frifandtes **1877**. Over for de følgende Regeringer var hans Stilling væsentlig støttende; han var en afgjort Modstander af Folketingets parlamentariske Krav og bestræbte sig for at samle de modstaaende Kræfter, hvad der **1879** satte Frugt i en Sammenslutning af Folketingets Højre til et organiseret Parti med ham som Formand. Med nogen Bekymring saa han dog paa Kampens Tilspidsning under Ministeriet Estrup og søgte ved forskellige Lejligheder at virke medierende, saaledes ved »**Forliget**« 8. Nov. **1877**. I Foraaret **1878** forhandlede han, i Ængstelse for, at **Konflikten** omsider kunde føre til en Sprængning af Forfatningen, med Holstein-Ledreborg om Dannelsen af en ny Regering, for hvilken han dog ikke selv vilde træde i Spidsen; Forhandlingerne førte ikke til noget Resultat. I sine senere Aar beskæftigede H. sig meget med Administrationen af Herlufsholm, for hvilken Stiftelse han **1856** efter F. M. Knuths Død var blevet udnævnt til Forstander, og hvor han tilbragte en Del af Sommeren. I øvrigt var hans Hjem vedblivende Samlingsstedet ikke blot for politiske Meningsfæller, men ogsaa for mange af Litteraturens og Kunstens fremtrædende Personligheder. Sommeren **1879** blev nanunder et Ophold ved Sandefjord Bad angrebet af en apoplektisk Lidelse, der umuliggjorde ham videre Deltagelse i det offentlige Liv, og som han bar med stor Sjælsstyrke.

Nogle faa efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Tit. Professor **1851**. Gehejmeetatsraad. **Gehejmekonferensraad 1860**. — R. **1846**. K. **1855**. S.K. **1858**. DM. **1858**. R.E. **1874**. — Maleri af J. V. Gertner **1864** (**Fr.borg**). Portrætteret paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (**1860** —**64**; **Fr.borg**); Studie hertil i Rigsdagen. Tegning af H. Olrik **1865** (**Fr.borg**). Malerier **1866** af samme og **1889** (Herlufsholm). Buste af H. V. Bissen (Rigsdagen, **Kunstmuseet**). Statuetteskitse af V. Bissen **1889** (**Fr.borg**). Bronzestatue **1890** af samme i Søndermarken. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg. Træsnit af H. P. Hansen u. A. og **1867**, af unævnte **1870**, **1872** og efter

Fotografi 1882 samt af G. Pauli 1888 og Rosenstand 1897. Lito­grafi fra Tegner og Kittendorff 1856 og af C. Simonsen efter Daguerreotypi 1860.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 309—13. C. St. A. Bille: Tyve Aars Journalistik, I—III, 1873—77, passim. V. Topsøe: Politiske Portræt­studier, 1878, S. 108—39. Zodiacus i Nær og Fjern 27. Febr. 1876. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 134—44. Joh. Luise Heiberg: Et Liv genoplevet i Erindringen, III—IV, 1891—92, passim. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890, S. 51—82. Hørup i Skrift og Tale, II, 1903, S. 187—91. Af Orla Lehmanns Papirer, 1903, passim. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. E. Henriksen: Mændene fra 48, 1911, S. 54—65. P. Andræs forskellige Publikationer, se Litt. til C. C. G. Andræ. A. F. Kriegers Dag­bøger, I—VII, 1920—25. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Renaissance, II, 1924, S. 82—105. Danmark, udg. af Journalistforeningen, III, 1889, S. 18—29 (af V. Birkedal), og V, 1890, S. 49—62 (af C. St. A. Bille). Ur Hen­ning Hamiltons Brefsamling, I—II, 1914. Scandia, I, 1928, S. 119—79; 1930, S. 1—51. Hist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1929, S. 133—248; 10. Rk., III, 1934—36. Henning Hamilton: Anteckningar rörande förhållandet mellan Sverige och Danmark, 1936, passim. Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik 1863—1879, 1936.

N. Neergaard

Hall, Carl Christian, 1848—1908, Redaktør, Sportsmand. F. 13. Aug. 1848 paa Frbg., d. 6. Maj 1908 sst., begr. i Herlufsholm. Forældre: Lic. juris, Overauditør, senere Konsejlspræsident C. C. H. (s. d.) og Hustru. Ugift.

H. blev Student 1867 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. polit. 1872 og blev n. A. Assistent i Finansministeriet, i hvilken Stilling han forblev til sin Død, da stærk Tunghørighed hindrede hans Avancement. Hans Livsværk blev navnlig den dygtige, utrættelige og uegennyttige Virksomhed, han udfoldede for Forsvarsbevægelsen. Paavirket af og sammen med daværende Inspektør A. Fraenkel (s. d.) stiftede han 1880 Foreningen til Forsvarssagens Fremme for Frbg. og Omegn, der senere udvikledes til at omfatte hele Sjællands Stift. 1881 grundlagde han Bladet »Vort Forsvar«, som han redigerede til sin Død, og som i den varmeste Kamptid — Slutningen af 80'erne — talte ca. 20 000 Abonnenter. H. var en ivrig og fremragende Dyrker af Bjerg­bestigningssporten. Efter at have øvet sig i de schweiziske Alper besteg han 1881 Romsdalshornet i Dovre, denne hidtil for ubestige­lig ansete Tinde, og senere talrige jomfruelige norske Fjeldtinder. Han blev i Norge baade en beundret og afholdt Mand. — R. 1891. DM. 1903. — Maleri af O. Haslund 1910 (Fr.borg). — Grav­monument efter Tegning af A. Clemmensen med Portrætmedail­lon af V. Bissen.

E. Rambusch: Vort Værn, 1885, S. 177 ff. H. P. B. Barfod: Carl Hall og Forsvarssagen i 60 Aar, 1909. Norsk Turistforenings Aarbog 1908. Ill.

7. J

P. N. Nieuwenhuis (Rockstroh)*.

Hall, James, d. 1612, Opdagelsesrejsende. F. i Yorkshire, d. 23. Juli 1612 i Grønland, begr. sst. Fader: Mulig den Christopher H. fra Hull, der som Overlods deltog i Frobishers Grønlandsrejser 1575—87.

J. H., der ifølge Lyskanders grønlandske Krønike var Styrmand og havde sejlet paa Frisland og andre Lande »hen under America Side«, blev rimeligvis af den Grund af Kong Jakob anbefalet til Christian IV., da denne 1605 realiserede sin Plan om Udsendelse af en Ekspedition til Genopdagelse af Grønland. Ekspeditionen lededes af John Cunningham (s. d.), medens Godske Lindenov (s. d.) førte et af dens tre Skibe. J. H. medsendtes som Lods eller »kendt Mand«, hvortil Grunden rimeligst maa antages at have været, at han havde deltaget i Davis' anden Grønlandsekspedition 1587. Da Ekspeditionen nærmede sig Grønland, fik J. H. Landkending af Kap Farvel-Landet, hvis vestligste Forbjerg han og Cunningham døbte Kap Christian. J. H. vilde derfra søge nordover for at faa Kending af Kap Desolation (Nunarssuit), men da man nu stødte paa svære Ishindringer, opstod der Uenighed mellem Englænderne og Lindenov, hvoraf Følgen blev, at de skiltes og søgte hver sin Kurs. J. H. fortsatte nordover op i Davisstrædet, optog Landtoninger og Skitser af Kysten og løb ind i Itivdleq (66° 33' n. Br.), som døbtes Kong Christians Fjord, og hvor man traf mange Eskimoer. Her bestemtes det, at J. H. med Pinken »Marekatten« skulde gaa videre paa Ekspedition langs Kysten, medens Cunningham foretog Undersøgelser i Itivdleq. Uagtet J. H. blev angrebet af de indfødte med Pileskud og Stenkast, sejlede han ufortrødent videre, undersøgte Søndre Kangerdluarssuk (67°), som han kaldte Cunninghams Fjord, og Ataneq-Fjorden (68° 8'), som døbtes Breide Rantzaus Fjord, og naede 27. Juli Ekspeditionens nordligste Punkt, Vestpynten af den store Ø Sarqardleq (68° 35'), som kaldtes Christian Friis' Kap, og vendte derefter tilbage til Itivdleq, hvorfra Hjemrejsen tiltraadtes. — 1606 udsendtes under Lindenovs Anførsel en ny Ekspedition, i hvilken J. H. atter deltog som Lods, men tillige med det Formaal at hjemføre en Skibslast af en Erts, han havde fundet i Søndre Kangerdluarssuk og som han antog for sølvholdig. Skønt det viste sig kun at være værdiløst Glimmer, udsendtes dog 1607 en tredie

Ekspedition, ligeledes med J. H. som Lods, for at opsøge de gamle norrøne Bygder i Landets sydlige Del, men denne Gang var Isforholdene saa uheldige, at de efter flere frugtesløse Forsøg paa at tage Land maatte vende hjem med uforrettet Sag. — Endnu en sidste Gang kom J. H. til Grønland, idet han 1612 udrustedes af et engelsk Interessentskab for at søge etableret en Handelsforbindelse med Landet. I denne Ekspedition deltog bl. a. den senere berømte Polarforsker William Baffin. Fra Godthaabs Fjordkompleks, hvis nordlige Arm døbtes Balls River, medens Ameralikfjorden kaldtes Lancaster River, begge Dele efter engelske Købmænd, Interessenter i Foretagendet, tiltraadte J. H. en Baadreise til Søndre Kangerdluarssuk for endnu en Gang at undersøge den formentlige Sølvverts, men atter med negativt Resultat. Paa Tilbagereisen herfra blev J. H., da han undersøgte Fjorden Amerdloq, som han kaldte Ramels Fjord, dræbt af de indfødte ved Pileskud. Han begravedes paa en Yderø, men Stedet, der dog findes angivet paa et Grønlandskort fra 1832, lader sig ikke identificere.

C. C. A. Gosch: Danish arctic expeditions, I, 1897. Medd. om Grønland, IX, 1888—89. L. Bobé i Dsk. Mag., 5. Rk., VI, 1909, S. 307 f., 315, 318, og i Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1916, 1917, S. 71—92. H. D. Lindr Kong Kristian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm, 1889.

H. Ostermann (P.Lauridsen).

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

- 47: L. 6 f. o.: 1886, læs: 1880.
312: - 13 f. n.: Tilføjes: Maleri af Johs. Glob 1919 i Familieeje; Kopi paa Social-Demokraten.
525: - 18 f. o.: efter: 1669 læs: , gift 2° 1661 med Købmand i Kbh., senere Viceguvernør paa Dansborg i Trankebar Henrik Eggert, d. 1674.
559: - 16 f. n.: efter: juris tilføjes: Niels.

II. Bind:

- 8 | L. 4 f. o.: efter: Jahn, tilføjes: d. 1718.,
8 | - 10 f. o.: 49, læs: 50.
8 | - 10 f. o.: (ca. 1613—94), læs: (1613—93).
353 | - 16 f. n.: efter: 1° tilføjes: 23. Juli.
353 | - 16 f. n.: 1875, læs: 1874 i Dresden.
406 | - 18 f. o.: efter: 1660 tilføjes: i Kbh. (Frue).
406 | - 21 f. n.: 13. Marts, læs: 8. Juli. — Rettelsen til denne Linie i V. Bd. bortfalder.
484 | - 14 f. o.: efter: Gift tilføjes: 1° før 1716 med Anna Christina Piilsse. 2°.
578 | - 12-13 f. n.: Det var den første originale danske Komedie, læs: Det var en af de første originale danske Komedier.

III. Bind:

- 338: L. 15 f. n.: 1872 i Hamburg, D., læs: 1870 i Altona, Plejedatter.
424: - 13 f. o.: efter: Jahn, tilføjes: d. 1718.,
424: - 15 f. o.: 56, læs: 55.
620: - 11 f. n.: Linien skal lyde: og genvælgtes stadig, indtil han faldt ved Valget i Aug. 1920 og kort efter.

IV. Bind:

- 54: L. 6 f. o.: foran: Toldassistent tilføjes: Proprietær, senere.
216: - 2 f. o.: og Brahesholm udgaar.
240: - 6 f. n.: efter: Fængselskontor tilføjes: ; han tog sin Afsked 1884.
356: - 3-4 f. o.: Forældrene er: Blokmager Nicolai H. (1775—1834) og 2. Hustru Frederikke Christine Hess(e) (1775—1850).
383: - 13 f. o.: Grundlagen, læs: Grundlage.
458: - 15 f. o.: 1522, læs: 1512.
556: - 3 f. o.: efter: 1869 tilføjes: , gift 1° med Johanne Cathrine Kirstine Wiimh, 1790—1824.
568: - 15 f. o.: 1873, læs: 1893.

V. Bind:

- S. 121: L. 2 f. o 1887, læs: 1878.
- 395: - 19 f. n 1865, læs: 1866.
- 398: - 15 f. 0 efter: Lassen tilføjes: Hillerup, d. tidligst 1664, gift 1° med Maren Jensdatter, 1565—1646, Enke efter Jan Sørensen **Kræmer**. — Herefter bortfalder Rettelsen i VII. Bind.
- 524: - 3 f. 0 1912, læs: 1913.
- 530: - 5 f. 0 1815, læs: 1818.
- 572: - 4 f. n 1822, læs: 1820.
- 632: - 1 f. n 1699 udgaar.
- 635: - 3 f. 0 Malerier, læs: Maleri.
- 635: - 3-4 f. o og i det **Deichmanske** Bibliotek sst. udgaar.
- 635: - 21 f. 0 tilføjes: Deichmanbladet Maj 1932, S. 4 f.

VI. Bind:

- S. 165: L. 14 f. o.: 1., læs: 23.
- 201: - 20 f. n.: første, læs: sidste.
- 554: - 7 f. n.: tilføjes: *Fahlberg, Carl*, se Hansen, Carl (f. 1870).

VII. Bind:

- S. 20: L. 18 f. o.: efter: Gift tilføjes: 1° 14. Dec. 1904 med Anna Dorothea Helene Møller, f. 20. April 1879 i Sundbyerne (gift 1° 1900 med Bogholder hos Alfred Christensen Carl v. Treselt, f. 1870, 3° 1912 med Direktør for Cityforlaget, senere for De forenede Vagtselskaber Philip Karl Julius Sørensen, f. 1883), D. af Husejer Christian Nielsen M. og Mette Christine Marie Helene Eversen). Ægteskabet opløst 1910. 2°.
23: - 2 f. n.: efter: 1898 tilføjes: Georg Bruun: Seks Rektorer, 1927, S. 106—15.
115: - 12 f. o.: benyttet, læs: betydelig.
131 - 10 f. o.: Stikket i Rollen som Grev Gert forestiller Peter Foersom.
134 - 4 f. o.: efter: 1818 tilføjes: og i Rollen som Grev Gert efter C. V. Bruuns Tegning af G. L. Lahde 1826.
141 - 20 f. n.: sejrede . . . Jensen-Sønderup, læs: valgte han.
141 - 17 f. n.: 1928, læs: 1924.
141 - 15 f. n.: maatte Udgivelsen af »Aalborg Venstreblad« ophøre, læs: frattraadte han Redaktionen af »Aalborg Venstreblad«.
142 - 22 f. n.: **Kbh.** (**Trin.**), læs: Valgmenighedskirken paa Frbg.
144 I f. n.: 1600, læs: 1604.
185 - 15 f. n.: efter: Cathrine tilføjes: (ca. 1687—1755).
185 2 f. n.: 1763, læs: 1762.
186 - 13 f. o.: tilføjes: J. W. Frohne: Danske Fajancer, 1911, S. 11 ff., 47—66. E. Hannover: Keramisk Haandbog, I, 1919, S. 424 f.
194 - 15 f. o.: efter: 1919 tilføjes: **K.**¹ 1920.
262 - 5 f. n.: siognometrace, læs: sionotrace.
273 - 13 f. o.: Levned, læs: Levnet.
273 - 13 f. o.: 1883, læs: 1882—83.

Flere Malerier og Tegninger forestillende Frederik VII. findes i Teatermuseet, saaledes Maleri af S. Schack af F. som Prins og Tegning af E. Lehmann af Kongen og en ægyptisk Prins i Kongelogen.

- 329 L. 13 f. o.: S., læs: Sp.
 340 - 12 f. n.: efter: skabsvæsen tilføjes: , .
 369 - 17 f. n.: Fraenkel, læs: Fraenckel.
 378 - 7 f. o.: (Ass.), læs: (Vestre).
 393 - 11 f. n.: (V.) udgaar.
 445 - 8 f. n.: Rosetti, læs: Rossetti.
 445 - 5 f. n.: F.-M.s, læs: F. M.s
 455 - 8 f. n.: Højre, læs: Hørring.
 537 - 4 f. o.: efter: haupt tilføjes: , d. 1698 (Begravelsesbrev 3. Dec).
 537 - 5 f. o.: efter: B. tilføjes: og Anna Schön.
 552 - 15 f. o.: første udgaar. — Efter: var tilføjes: fra 1914.
 555 - 18 f. o.: De, læs: Da.
 572 - 7 f. o.: efter: (1924) tilføjes: og »Musikhistorisk Arkiv« (1932).
 572 - 12 f. n.: Æresmedlem, læs: Medlem.
 574 - 18 f. o.: efter: 1867 tilføjes: (Hirschsprung).
 574 - 19 f. n.: efter: Krøyer tilføjes: 1882.
 574 - 17 f. n.: J. Hassel, læs: A. Hassel.
 574 - 9 f. n.: 1924, læs: 1922, 23 og 24. Tilføjes: Musikhistorisk Arkiv 1932.
 588 - 9 f. n.: efter: 178. tilføjes: N. Ahnlund i Historiska handl., XXVI, 1, 1920.
 595 - 4 f. n.: For Nordisk Ulykkesforsikrings-Aktieselskab blev Gam- borg først administrerende Direktør ved N. Neergaards Fratræden 1908.
 601 9 f. n.: sst., læs: i Vallerød.
 623 - 21 f. n.: v. Gartenberg døde 6. Jan. 1786 i Sierakovo an der Warthe, begr. i den lutherske K. sst. Gift 24. April 1743 i Halle med Philippine Luise Juncker, f. 9. Marts 1726 i Halle, d. 24. Maj 1802 i Dresden, D. af Dr. med., Professor Johann J. (1679—1759, gift 1° 1707 med Grev- inde Charlotte Sophie af Waldeck-Pyrmont, 1667—1723, 3° 1727 med Christiane Eleonore v. Bomsdorf, 1706—65).
 623: - 5 f. n. efter: her tilføjes: 1768.
 623: - 3-4 f. n. Hvornaar — ikke udgaar.
 624: - 3 f. o. 1798, læs: d. 1798.
 629: - 13 f. n. efter: borg) tilføjes: og af F. C. Lund 1812.
 630: - 17 f. o. yar, læs: var.
 630: - 7 f. n. vor, læs: din.
 634: - 9 f. o. efter: Norge. tilføjes: Silhouet.

FORKORTELSER

Andr.	=	Andreas Kirke.
Ass.	=	Assistens Kirkegaard.
Bl. R.	=	Blaa Ridder (Ridder af Elefanten).
b. v.	=	borgerlig viet.
Chr.	=	Christians Kirke.
Cit.	=	Citadelskirken.
Class.	=	Classenske Boligers Kirke.
F. M. G. (Kr.)	=	Fortjenstmedaillen i Guld (med Krone).
F. M. S.	=	Fortjenstmedaillen i Sølv.
Frbg.	=	Frederiksberg.
Fr.borg	=	Frederiksborg.
Fred. ty.	=	Frederiks tyske Kirke.
Frels.	=	Frelser Kirke.
Fr. Ref.	=	Fransk reformert Kirke.
Fødsst.	=	Fødselsstiftelsen.
Garn.	=	Garnisons Kirke eller Kirkegaard.
Helligg.	=	Helliggejst (Helligaands) Kirke.
Hellig K.	=	Hellig Kors Kirke.
Hv. R.	=	Hvid Ridder (indtil 1808 Betegnelse for Storkors af Dannebrog).
Jac.	=	Jacobs Kirke.
Johs.	=	Johannes Kirke.
K.	=	Kirke.
Kat.	=	Katolsk.
Kbh.	=	København.
Kgd.	=	Kirkegaard.
Matth.	=	Matthæus Kirke.
Mos.	=	Mosaik Trossamfund.
n. A.	=	næste Aar.
Naz.	=	Nazarets Kirke.
n. D.	=	næste Dag.
Nic.	=	Nicolai Kirke.
n. M.	=	næste Maaned.
s. A.	=	samme Aar.
s. d.	=	se denne.
s. D.	=	samme Dag.
Slotsk.	=	Christiansborg Slotskirke.
s. M.	=	samme Maaned.
sst.	=	sammesteds.
Trin.	=	Trinitatis Kirke.
Tysk Ref.	=	Tysk reformert Kirke.